R G B WH GR BL
Grey Scale #13
C M Y K
DANES-PICTA.COM
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19
Colour Chart #13
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black
Inches
Centimetres
DANES-PICTA.COM

DUBLET

Dubl. Do
48276 - Cmpl
74821 i
48255 i
73857 i

MIĘDZYNARODOWE STOSUNKI PRAWNE POLSKI

357.

Dr STEFAN ODROWĄŻ-WYSOCKI

MIĘDZYNARODOWE STOSUNKI PRAWNE POLSKI

Konsulat R. P. w Hamburgu
Ksiega Przybytkow Poz. 791 J.Z.

1939
KRAKÓW — WARSZAWA
KSIĘGARNIA POWSZECHNA

323(438):341

WSZYSTKIE PRAWA ZASTRZEŻONE PRZEZ AUTORA

Copyright 1939 by Stefan Odrowąż-Wysocki

31858/2

DRUKARNIA PRZEMYSŁOWA W KRAKOWIE

Z.597/53
17x5p

SPIS RZECZY:

str.

Przedmowa 1
Wstęp 3

DZIAŁ SĄDOWY:

MIĘDZYNAR. STOSUNKI PRAWNE W ZAKRESIE PRAWA CYWILNEGO.

OGÓLNY OBRÓT PRAWNY W SPRAWACH CYWILNYCH I HANDLOWYCH 11

Konwencja Haska o procedurze cywilnej 14
Ochrona sądowa 15
Cautio judicatum solvi 15
Wykonalność orzeczeń o kosztach sporu 17
Prawo ubogich 19
Areszt osobisty 21
Pomoc sądowa 22
Doręczanie pism 24
Rekwizycje sądowe 27
Język 29
Koszty pomocy sądowej 31
Odmowa pomocy sądowej 31

Umowy dwustronne o ochronie i pomocy sądowej . . . 32
Ochrona prawna 35
Równouprawnienie 35
Cautio judicatum solvi 36
Wykonalność orzeczeń o kosztach sporu 37
Prawo ubogich 37
Areszt osobisty 38
Pomoc sądowa 39
Przesyłanie wniosków 39
Treść wniosków 40
Język 40
Wykonywanie wniosków 41
Udzielanie akt i dokumentów 46
Wyjaśnienia prawne 46

str.

Koszty postępowania 47
Odmowa pomocy sądowej 47
Klauzule prawne w umowach handlowych i osiedleńczych 47
SZCZEGÓLNE SPRAWY MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA PRYWATNEGO 50
Prawo spadkowe 51
Rozporządzenia ostatniej woli 53
Pojęcie praw spadkowych 54
Równouprawnienie w spadkobraniu 54
Właściwość prawa materialnego 54
Właściwość władz 56
Wydanie testamentu 58
Uznawanie orzeczeń 58
Rola konsula w sprawach spadkowych 59
Konsul jako władza spadkowa 62
Konsul jako zastępca spadkobierców 68
Odpowiedzialność konsula 71
PRAWO OSOBOWE I FAMILIJNE 73
Uznanie za zaginionego lub zmarłego 73
Prawo małżeńskie 74
Zawieranie małżeństwa 77
Zdolność prawna do zawarcia małżeństwa . . 77
Świadectwo zdolności do zawarcia małżeństwa 82
Forma zawarcia małżeństwa 82
Rozwód i separacja 85
Właściwość władz 85
Właściwość prawa materialnego 88
Stosunki osobiste i majątkowe małżonków . . . 91
Stosunki między rodzicami a dziećmi 93
Pochodzenie ślubne 94
Stosunek rodziców do dzieci ślubnych . . . 94
Dzieci nieślubne 94
Uprawnienie dziecka nieślubnego 95
Przysposobienie 96
Niektóre przepisy polskiego prawa familijnego . . 96
Opieka i kuratela 97
Ubezwłasnowolnienie 99
Opieka nad małoletnimi 101
Konsul jako organ opiekuńczy 103
Ochrona własności przemysłowej 107
Ochrona utworów literackich i artystycznych 110
Prawo wekslowe i czekowe 112
Sprawy komunikacyjne 116
Koleje żelazne 119

str.
Lotnictwo 121
Morskie prawo prywatne 123
Odpowiedzialność właścicieli statków morskich . . 125
Konosamenty 126
Przywileje i hipoteki morskie 127
Sądownictwo niesporne 128
Sądownictwo polubowne 130
Wykonywanie wyroków zagranicznych 135
Warunki wykonania 137
Postępowanie wykonawcze 138
Odmowa wykonania 139
Upadłość 141

STOSUNKI PRAWNE W ZAKRESIE PRAWA KARNEGO

OGÓLNY OBRÓT PRAWNY W SPRAWACH KARNYCH . . 143
Polskie prawo wewnętrzne 145
Przepisy materialne 145
Przepisy proceduralne 146
Polskie prawo konwencyjne 148
Wydawanie zbiegłych przestępców 149
Tymczasowe aresztowanie 149
Areszt ekstradycyjny 150
Warunki wydania 151
Wpływ obywatelstwa na wydanie 152
Zbieg wniosków ekstradycyjnych 153
Wydanie w tranzycie 153
Odmowa wydania 154
Odroczenie wydania 156
Tymczasowe wydanie 156
Zasada specjalności 157
Wniosek ekstradycyjny 158
Dodatkowe wyjaśnienia 159
Odbieranie ekstradenta 159
Wydawanie przedmiotów 160
Powiadomienie o wyniku postępowania . . . 160
Koszty postępowania ekstradycyjnego . . . 160
Pomoc sądowa w sprawach karnych 161
Zakres pomocy sądowej 163
Odmowa pomocy sądowej 165
Przesyłanie wniosków 166
Język i treść wniosków 166
Koszty pomocy sądowej 167
Zawiadomienie o skazaniu 167
Wyjaśnienia o prawie 168
Pościg 168

str.
Szczególne sprawy z zakresu prawa karnego . . . 170
Fałszowanie pieniędzy 170
Handel żywym towarem 172
Pornografia 173
Handel niewolnikami 174
Handel narkotykami 174
Przemytnictwo alkoholu 176
Ochrona prawna i ściganie kolejarzy 177

DZIAŁ ADMINISTRACYJNY:

Prawo cudzoziemców 181
ZASADY PRAWA CUDZOZIEMCÓW 181
Równouprawnienie 181
Wzajemność i odwet 187
RÓŻNE ZAGADNIENIA PRAWA CUDZOZIEMCÓW . . 192
Obywatelstwo 192
Podwójne obywatelstwo 193
Zwolnienie z obywatelstwa 195
Obywatelstwo mężatki 196
Obywatelstwo dzieci 197
Nabycie obywatelstwa przez uprawnienie, uznanie lub przysposobienie 196
Utrata obywatelstwa i bezpaństwowość . . . 196
Pobyt i osiedlenie 207
Zarobkowanie 210
Ograniczenia cudzoziemców 215
Banki 216
Biuro pisania podań 217
Broń i amunicja 217
Budowlane roboty 217
Emigracja 217
Gołębie pocztowe 217
Górnictwo 217
Lotnictwo 218
Łowiectwo 218
Monopole Państwowe 218
Nabywanie nieruchomości 219
Przedsiębiorstwa wodne 221
Przedsiębiorstwa wymagające szczególnego zaufania 221
Przemysł okrężny 221
Radiostacje 222
Rybołówstwo 222
Spółki akc. i spółki z ogr. odp. 222

str.

Stowarzyszenia 223
Towarzystwa asekuracyjne 223
Ubezpieczalnia społeczna 223
Wywiadowcze biura 223
Zgromadzenia 224
Żegluga morska 224
Żegluga śródlądowa 224

Ochrona rynku pracy 225
Ochrona emigranta 226
Ubezpieczenie społeczne 233
Opieka Społeczna 239
Repatriacja 245
Opodatkowanie 249
Sprawy finansowe 254

Pomoc prawna w sprawach administracyjnych . . 260

Zasady pomocy administracyjnej 263
Przesyłanie wniosków 263
Przedmiot pomocy administracyjnej 263
Treść, forma i język wniosków 267
Koszty pomocy administracyjnej 267
Odmowa pomocy administracyjnej 267

Rodzaje pomocy administracyjnej 268
Doręczanie pism 268
Udzielanie dokumentów 269
Międzynarodowa wymiana metryk 274
Adnotacje w rejestrach stanu cywilnego 276
Różne rekwizycje administracyjne 281

Funkcje konsula w dziedzinie prawno-administracyjnej . 282
Wystawianie paszportów 287
Wizowanie paszportów 290
Przylot i przelot statków powietrznych 293
Różne zaświadczenia 296
Świadectwa zdolności do zawarcia małżeństwa . . 296
Zaświadczenia celne 296
Zaświadczenia dewizowe 297
Zaświadczenia na przywóz lub przewóz broni . . 297
Świadectwa na przywóz lub przewóz zwłok . . 297
Zaświadczenia samochodowe 298
Certificats de coutume 298
Laissez-passer 299
Legalizacja dokumentów 299
Pojęcie dokumentu publicznego 299
Legalizacja konsularna 302
Legalizacja uproszczona 306

str.
Wizowanie świadectw 308
Świadectwa pochodzenia towaru 308
Wezwania do pracy i do rodzin za granicą . . . 309
Czynności notarialne 310
Uwierzytelnianie podpisów i znaków ręcznych . . 314
Uwierzytelnianie zgodności odpisów 316
Sporządzanie aktów prawnych 317
Inne czynności notarialne 319
Czynności tłumaczów przysięgłych 320
Konsul jako urzędnik stanu cywilnego 323

UMOWY, USTAWY I ROZPORZĄDZENIA
Z ZAKRESU MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA PRYWATNEGO I PRAWA CUDZOZIEMCÓW.

UMOWY PRAWNE.

Ochrona i pomoc prawna w sprawach cywilnych i karnych:
Umowa z **Czechosłowacją** 329
Umowa z **Jugosławią** 342
Umowa z **W. M. Gdańskiem** 356

Ochrona i pomoc prawna w sprawach cywilnych:
Konwencja Haska o procedurze cywilnej 368
Konwencja z **W. Brytanią** 374
Konwencja z **Francją:**
a) o ochronie sądowej i prawie ubogich 381
b) o pomocy sądowej 382
Układ z **Niemcami** 385
Konwencja z **Rumunią** 390
Umowa z **W. M. Gdańskiem** o zabezpieczeniu kosztów procesowych 395

Ochrona prawna w umowach handlowych i osiedleńczych:
Porozumienie prowizoryczne z **Bułgarią** 398
Traktat przyjaźni, handlowy i nawigacyjny z **Chinami** . 400
Konwencja handlowa z **Grecją** 403
Porozumienie z **Grecją** w sprawie prawa ubogich i kaucji aktorycznej 404
Traktat handlowy z **Japonią** 405
Traktat przyjaźni z **Persją** 407
Umowa osiedleńcza z **Turcją** 410

str.

Sprawy spadkowe:
Umowa z **Czechosłowacją** o wzajemności w sprawach spadkowych 414
Porozumienie w sprawie postępowania ze spadkami z:
Rumunią 420
Węgrami 420

Sprawy małżeńskie:
Konwencja Haska dotycząca kolizyj ustawodawstw w zakresie:
a) małżeństwa 421
b) praw i obowiązków małżonków 423
c) rozwodu i rozłączenia od stołu i łoża 426

Sprawy opiekuńcze:
Konwencja Haska dotycząca:
a) uregulowania opieki nad małoletnimi 429
b) ubezwłasnowolnienia i analogicznych zarządzeń opiekuńczych 431
Układ z **Niemcami** w sprawach opiekuńczych . . . 434

Różne umowy z zakresu prawa cywilnego:
Protokół o klauzulach arbitrażowych 436
Umowa z **Czechosłowacją** o wykonywaniu tytułów egzekucyjnych i wzajemności w sprawach upadłościowych 437
Umowa z **W. M. Gdańskiem** o wykonywaniu orzeczeń sądowych 441
Porozumienie Madryckie o zwalczaniu fałszywych oznaczeń pochodzenia towarów 444
Konwencja Haska o obywatelstwie i bezpaństwowości . 446

Konwencje ekstradycyjne i o pomocy prawnej w sprawach karnych z:
Belgią 455
W. Brytanią 462
Francją 468
Luksemburgiem 473
Niemcami 480
Rumunią 482
Stanami Zjednoczonymi A. P. 489
Szwecją 493
Węgrami 499

Klauzule karno-prawne w umowach kolejowych z:
Łotwą 507

str.

Niemcami

a) umowa o wzajemnej komunikacji kolejowej . . 508
b) umowa o ułatwieniach komunikacji na linii Firchau — Chojnice — Tczew — Marienburg . . 509

Rumunią 510

Konwencje Konsularne z:

Belgią 515
Bułgarią 524
Estonią 536
Francją 546
Jugosławią 554
Łotwą 562
Rumunią 571
Węgrami 580
Włochami 591
Związkiem Socjalistycznych Republik Rad 602

Traktat przyjaźni, handlowy i praw konsularnych ze **Stanami Zjednoczonymi A. P.** 615

UMOWY SPOŁECZNE.

Konwencje emigracyjne z:

Francją 629
Niemcami 635

Konwencje o ubezpieczeniu społecznym z:

Argentyną 648
Francją 649
Łotwą 662
Niemcami 665
W. M. Gdańskiem 695

Konwencje o opiece społecznej z:

Finlandią 701
Francją 703
Jugosławią 707

USTAWY I ROZPORZĄDZENIA.

PRAWO CYWILNE.

Prawo prywatne międzydzielnicowe 711
Prawo prywatne międzynarodowe 715

str.

OBYWATELSTWO.

Ustawa o obywatelstwie Państwa Polskiego 721
Rozporządzenie wykonawcze 723
Ustawa o pozbawianiu obywatelstwa 726
Przepisy ustawy wojskowej w zakresie pozbawiania i utraty obywatelstwa 727

GRANICE PAŃSTWA.

Rozporządzenie Prezydenta o granicach Państwa . . . 729
Rozporządzenie wykonawcze 736
Rozporządzenie o przymusowej sprzedaży nieruchomości w pasie granicznym 743

PASZPORTY.

Ustawa o paszportach 745
Rozporządzenie wykonawcze 748

CUDZOZIEMCY.

Rozporządzenie Prezydenta o cudzoziemcach 751
Rozporządzenie o ruchu cudzoziemców 757
Rozporządzenie o pobycie cudzoziemców na niektórych obszarach Rzeczypospolitej 766
Rozporządzenie o ograniczeniu pobytu i swobody ruchu cudzoziemców na niektórych obszarach Rzeczypospolitej 767
Rozporządzenie Prezydenta o ochronie rynku pracy . . 767
Rozporządzenie wykonawcze 770
Ustawa o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców . 771

ODWET.

Dekret Prezydenta o ochronie interesów Państwa Polskiego i jego obywateli w stosunkach międzynarodowych 773
Rozporządzenie Prezydenta o likwidacji mienia b. ros. osób prawnych 773
Rozporządzenie o wykonaniu w stosunku do obywateli ZSRR art. 40 ustawy o prawie międzynarodowym prywatnym 780
Ustawa o likwidacji mienia opuszczonego 781

PRAWO DEWIZOWE.

Dekret Prezydenta w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą 789
Rozporządzenie o obrocie pieniężnym z zagranicą . . . 793

str.

PRAWO KONSULARNE.

Ustawa Konsularna 799

Rozporządzenie o opłatach konsularnych (Taryfa opłat konsularnych) 803

Spis urzędów zagranicznych R. P. 819

Spis obcych Ambasad, Poselstw i Konsulatów w Polsce . . . 841

Konsulaty państw obcych w W. M. Gdańsku 851

Skorowidz 853

Uzupełnienia 859

OBJAŚNIENIE SKRÓCEŃ.

Dekr.	=	Dekret.
DU	=	Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.
Dz. Urz.	=	Dziennik Urzędowy.
KCA	=	Kodeks Cywilny Austriacki z 1811 r.
KCN	=	Kodeks Cywilny Niemiecki z 1896 r.
KCP	=	Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego z 1825 r. lub Kodeks Napoleona.
KK	=	Kodeks Karny z 1932 r.
KPC	=	Kodeks Postępowania Cywilnego z 1932 r.
KPK	=	Kodeks Postępowania Karnego z 1928 r.
KWK	=	Kodeks Wojskowy Karny z 1932 r.
KWPK	=	Kodeks Wojskowego Postępowania Karnego z 1936 r.
KZ	=	Kodeks Zobowiązań z 1933 r.
MK	=	Minister(stwo) Komunikacji.
MOS	=	Minister(stwo) Opieki Społecznej.
MP	=	Monitor Polski.
MPH	=	Minister(stwo) Przemysłu i Handlu.
MPT	=	Minister(stwo) Poczt i Telegrafów.
MRRR	=	Minister(stwo) Rolnictwa i Reform Rolnych.
MSk	=	Minister(stwo) Skarbu.
MSpr	=	Minister(stwo) Sprawiedliwości.
MSW	=	Minister(stwo) Spraw Wewnętrznych.
MSWojsk	=	Minister(stwo) Spraw Wojskowych.
MSZ	=	Minister(stwo) Spraw Zagranicznych.
MWROP	=	Minister(stwo) Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.
NTA	=	Najwyższy Trybunał Administracyjny.
Obw.	=	Obwieszczenie.
PMD	=	Prawo Prywatne Międzydzielnicowe.
PMN	=	Prawo Prywatne Międzynarodowe.
PR	=	Prezydent Rzeczypospolitej.
Pr. o małż.	=	Prawo o małżeństwie z 1836 r.
RM	=	Rada Ministrów.
Rozp.	=	Rozporządzenie.
Skr.	=	Skrócenie.
SN	=	Sąd Najwyższy.
Spr.	=	Sprostowanie.
Ust.	=	Ustawa.
Ust. Kons.	=	Ustawa Konsularna z 1924 r.
Zb.	=	Zbiór (II. systematyczny rozporządzeń i okólników Ministra Sprawiedliwości, wyd. 1935, przepisów Ministerstwa Spraw Zagranicznych, wydany i uzupełniany na podstawie zarządzenia MSZ z 1. 10. 36 (Dz. Urz. MSZ nr 10 z 1936) oraz zbiór orzeczeń Sądu Najwyższego, wydanie urzędowe.
Zm:	=	zmiana.
Zw. Pr.	=	Zwod Praw b. Cesarstwa Rosyjskiego.

Skrócenia użyte dla oznaczenia umów podane są w tekście. Dodane do nich liczby oznaczają artykuły cytowanej umowy. Małe cyferki u góry tych liczb nie są używane jednolicie, a oznaczają zarówno paragrafy, jak ustępy i punkty. Mają one zatem raczej znaczenie optyczne, aniżeli systematyczne, ułatwiając odszukanie odnośnego postanowienia konwencji.

Książka niniejsza zrodziła się z wieloletniej praktyki w Ministerstwie Spraw Zagranicznych.

Uwzględniając podstawy teoretyczne poszczególnych zagadnień, starałem się nadać mej pracy przede wszystkim charakter praktyczno-informacyjny. Jest to pierwsza próba, jaką podjęto w kierunku opracowania całokształtu naszych stosunków prawnych na odcinku zagranicznym. Fakt ten wytłumaczy ewentualne niedociągnięcia i luki.

Składając pracę tę w ręce teoretyków i praktyków, żywię nadzieję, że spełni ona nie tylko swe zadanie jako źródło informacyjne, ale znajdzie również krytyków, których głos przyczyni się do zaktualizowania i pogłębienia niektórych zagadnień, nie zawsze dotychczas należycie docenianych w naszym sądownictwie i administracji.

Oddając pracę tę do druku, uwzględniłem w niej umowy, ustawy i rozporządzenia ogłoszone w Dzienniku Ustaw R. P. do dnia 15 sierpnia 1938 r. włącznie.

S. O.-W.

Jak długo zjawiska prawne w życiu jednostki zamknięte są w granicach własnego państwa, wszelkie akty prawne odnoszące się do jej stosunków osobistych, familijnych i majątkowych znajdują z natury rzeczy swój początek i koniec w tymże państwie. Z chwilą zaś, gdy zjawiska życiowe, posiadające znaczenie prawne dla danej jednostki, wykraczają poza granice własnego państwa, powstaje konieczność zapewnienia własnemu obywatelowi możności prowadzenia swych spraw również przed obcymi władzami sądowymi i administracyjnymi, uzupełnienia działań własnego sądownictwa i własnej administracji czynnościami dokonanymi w innym państwie, oraz ustalenia zarówno właściwości władz, powołanych do działania w danym przypadku, jak prawa materialnego mającego zastosowanie przy zaistnieniu danego tytułu prawnego.[1])

W pierwszym przypadku chodzi o postanowienia przeważnie proceduralne o charakterze ogólnym, w drugim przypadku o cały splot norm proceduralnych i materialnych, mających tę tylko wspólną cechę, że powstają one dzięki czynnikowi zagranicznemu, nadającemu podmiotowo (sporządzenie testamentu przez cudzoziemca) lub przedmiotowo (spadek po cudzoziemcu) danemu zjawisku prawnemu charakter międzynarodowy.

Przepisy regulujące powyższe dwie dziedziny wespół z szeregiem norm konwencyjnych z dziedzin, w których

[1]) Rozumiejąc przez tytuł prawny — powód powstania lub zatwierdzenia istnienia indywidualnie określonego prawa w stosunku do danego przedmiotu prawa. Tytuł prawny może wynikać z własnej woli jednostki (zawarcie małżeństwa), z zarządzenia władzy (rozwód) lub z faktu naturalnego (urodzenie się, śmierć).

państwa zgodziły się na pewne współdziałanie, stanowią t. zw. międzynarodowe prawo prywatne. W odróżnieniu od międzynarodowego prawa publicznego, które jako prawo narodów reguluje stosunki między państwami jako podmiotami społeczności międzynarodowej (comitas gentium), a ponadto zagadnienia wyłącznie publiczno-prawne, międzynarodowe prawo prywatne obejmuje nie tylko dziedzinę prywatno-prawną w terminologii prawodawstw krajowych, lecz wszystkie dziedziny wchodzące w zakres prawa wewnętrznego, gdzie co najmniej jednym z podmiotów prawa jest jednostka (fizyczna lub prawna), wobec której odnośny przepis prawny znajduje zastosowanie. Pod pojęcie międzynarodowego prawa prywatnego podpadają zatem, z chwilą ich „umiędzynarodowienia", oprócz przepisów prawa cywilnego i handlowego również postanowienia procesowe, prawo karne materialne, przepisy o cudzoziemcach, ustawy emigracyjne, społeczne, skarbowe itp. Nie podpadają natomiast pod to pojęcie te normy wewnętrznego prawa publicznego, których tytuł prawny nie polega na normowaniu stosunku jednostki do państwa, a na wykonywaniu przez państwo specyficznych jego zadań publicznych w zakresie konstytucyjnie mu powierzonym (przepisy dotyczące utrzymywania dróg lądowych i wodnych, gospodarki państwowej w zakresie rolnictwa, rybołówstwa, chłodnictwa, ochrony zwierząt, ptaków i roślin, rozwoju siły wodnej, ruchu kolejowego, pocztowego, samolotowego, telekomunikacyjnego, przepisy regulujące żeglugę morską i śródlądową itp.[2])

[2]) Znalezienie ścisłej definicji międzynarodowego prawa prywatnego w odróżnieniu od międzynarodowego prawa publicznego jest tym trudniejsze, że szukając jej trzeba zupełnie zerwać z pojęciami prawa publicznego i prawa prywatnego, przyjętymi w prawodawstwach krajowych, gdzie zaklasyfikowanie przepisu do jednej lub drugiej kategorii napotyka już częstokroć na poważne trudności i gdzie kodeksy cywilne niekiedy zawierają postanowienia proceduralne, a kodeksy procesowe przepisy materialne. Zaliczając w ustawodawstwie wewnętrznym do prawa publicznego oprócz prawa procesowego (procedury cywilnej i karnej) wszystkie te przepisy, które normują stosunek obywatela do państwa, a zatem przede wszystkim dziedzinę ustawodawstwa

Podział na materie wewnątrz ogólnego pojęcia międzynarodowego prawa prywatnego da się przeprowadzić w różny sposób. Można ze względów metodologicznych odróżniać przepisy o charakterze prywatno-prawnym od przepisów publiczno-prawnych w terminologii ustawodawstw wewnętrznych, przeciwstawiając w ten sposób przepisom

---

wojskowego, administracyjnego, karnego, skarbowego, zostawia się dziedzinie prawa prywatnego, oprócz stosunków poszczególnych jednostek między sobą, stosunek jednostek do państwa jako fiskusa lub przedsiębiorcy. Granica pomiędzy państwem jako władzą, a państwem jako jednostką równorzędną zaciera się jednak w miarę postępującej etatyzacji i tworzenia monopoli państwowych. Monopole zaczynają zatracać swój charakter gospodarczy i przyjmować, zwłaszcza w państwach totalnych, cechy państwowo-polityczne. Poczta, będąca jednym z najstarszych na świecie monopoli państwowych, jest w większości państw traktowana jako władza („urząd" pocztowy).

Podczas gdy normy prawne, wydane w celu umożliwienia jednostce indywidualnego korzystania z pewnych możliwości, aczkolwiek należące w prawie wewnętrznym do dziedziny prawa publicznego, z braku innego dotychczas uznanego strukturalnego podziału prawa międzynarodowego, muszą być z konieczności zaklasyfikowane do dziedziny międzynarodowego prawa prywatnego, inne normy prawa publicznego o charakterze administracyjnym lub porządkowym, jak przepisy dotyczące eksploatacji żeglugi, dróg lądowych i wodnych, kolei, poczty i telegrafu, przepisy sanitarne, weterynaryjne itp., które nie wymagają do ich zastosowania jednostki jako podmiotu, nie mogą być podporządkowane pojęciu międzynarodowego prawa prywatnego.

Identyfikując natomiast pojęcie międzynarodowego prawa publicznego z pojęciem prawa narodów, jak to czynią niektórzy teoretycy prawa międzynarodowego, nie zostawia się właściwie dla tego rodzaju przepisów miejsca w domenie prawa międzynarodowego. Nie mogąc ich podporządkować pojęciu „prawa narodów" w znaczeniu droit des gens, law of nations, Völkerrecht, należy zatem stworzyć z nich osobny poddział międzynarodowego prawa publicznego, dzieląc je na prawo narodów i międzynarodowe prawo administracyjne.

Praca niniejsza obejmuje stosownie do postawionego sobie zadania jedynie stosunki prawne Polski w zakresie międzynarodowego prawa prywatnego, a cytuje zobowiązania prawne w dziedzinie publiczno-prawnej (współdziałanie w zakresie komunikacji, zdobywanie dóbr przyrody i zwalczanie epidemij, wymiana wydawnictw, ujednostajnienie wag i miar itp.) tylko tam, gdzie to jest konieczne ze względów metodologicznych albo dla wyczerpania lub zaokrąglenia całokształtu zagadnienia. Zupełnie pominięte zostały natomiast zobowiązania z dziedziny prawa narodów (traktaty i umowy wojskowe, terytorialne i ściśle polityczne).

cywilno-prawnym m. i. postanowienia, obejmujące procedurę cywilną i karną oraz materialne prawo karne, można podzielić materię na postanowienia cywilne i karne, i można w końcu przeprowadzić podział na sprawy sądowe i sprawy administracyjne, zależnie od tego, do kompetencji jakiej z tych władz sprawa należy przedmiotowo, tj. jaka władza (sądowa czy administracyjna) wykonuje czynność (wydaje decyzję, orzeczenie), która powoduje powstanie lub zatwierdzenie istnienia danego prawa, lub rozstrzyga o skutkach danego stosunku prawnego.

Ze względów przejrzystości przyjęto w niniejszej pracy ten ostatni podział, wychodząc z założenia, że jako najbardziej ogólnikowy i ramowy nastręcza on z jednej strony najmniej trudności z powodu płynności granic, jaka istnieje w konwencjach międzynarodowych pomiędzy przepisem materialnym, a proceduralnym, a z drugiej strony zezwala on na logiczne zaszeregowanie tych wszystkich postanowień konwencyjnych, które w prawie wewnętrznym posiadają charakter publiczny, aczkolwiek ze względu na przedmiot sprawy należą pojęciowo do sfery stosunków prywatnoprawnych.

Odróżniając zatem w pierwszym rzędzie stosunki prawne w dziedzinie spraw sądowych i administracyjnych, spotykamy w zakresie spraw sądowych obok ogólnych przepisów o charakterze przeważnie proceduralnym, składających się na pojęcie międzynarodowego obrotu sądowego (ochrona sądowa i pomoc sądowa w sprawach cywilnych i karnych) cały szereg postanowień o charakterze mieszanym, normujących materialnie i formalnie szczególne dziedziny prawa osobowego, familijnego, spadkowego, karnego, komunikacyjnego itd. Postanowienia te posiadają bądź charakter kolizyjny t. zn. mają na celu usunięcie konfliktu praw czyli t. zw. kolizji statutów, bądź charakter pozytywnych materialnych norm międzynarodowych. Usunięcie kolizji statutów może zasadniczo nastąpić w dwojaki sposób: albo w drodze umowy międzynarodowej, albo w drodze aktu ustawodawczego wewnętrznego. Jedynie pierwsza droga doprowadza do istotnego usunięcia kolizji w płaszczyźnie międzynarodowej, podczas gdy ustawa wewnętrzna — aczkolwiek zwana na ogół prawem między-

narodowym — rozwiązuje kolizję jedynie w płaszczyźnie wewnętrznej, tj. w obliczu własnego ustawodawstwa, a w płaszczyźnie międzynarodowej tylko o tyle, o ile nie napotyka na sprzeczne z nią postanowienie obcego ustawodawstwa, regulujące tę samą sprawę w sposób odmienny.

W dziedzinie spraw administracyjnych, znacznie mniej rozwiniętej w prawie międzynarodowym, spotykamy obok postanowień o charakterze proceduralnym, składających się na t. zw. obrót administracyjny, przepisy materialne jedynie w zakresie prawa cudzoziemców w najszerszym tego słowa znaczeniu. Obok ogólnych klauzul w umowach handlowych i osiedleńczych, zapewniających obywatelom drugiej strony traktowanie na równi z własnymi obywatelami (klauzula narodowa) lub z obywatelami państwa najbardziej uprzywilejowanego (klauzula największego uprzywilejowania), wchodzą tu w rachubę umowy migracyjne i podatkowe oraz umowy o ubezpieczeniu i opiece społecznej.

Międzynarodowy obrót prawny w sprawach sądowych i administracyjnych może się odbywać bądź na podstawie umowy (obrót konwencyjny), bądź — o ile to dopuszcza ustawodawstwo państwa, którego władze mają daną czynność wykonać (państwa wezwanego) — bez istnienia umowy z zastrzeżeniem wzajemności lub bez (obrót niekonwencyjny). Podstawą obrotu konwencyjnego jest umowa, w której państwa określają, w jakich sprawach i na jakich warunkach będą sobie udzielały pomocy prawnej w razie potrzeby. Umowa taka może być dwustronna (bilateralna) lub wielostronna (multilateralna). Jeśli państwa nie zawarły ze sobą umowy, wnioski o udzielenie pomocy prawnej przedstawiane są ze strony państwa, którego sądowi dana czynność jest potrzebna (państwa wzywającego), w drodze dyplomatycznej. Mają one wówczas charakter prośby, którą państwo wezwane może zasadniczo odrzucić, powołując się np. na brak umowy, zwłaszcza, jeśli własne ustawodawstwo uzależnia udzielanie pomocy prawnej obcemu państwu od zaistnienia formalnej umowy, albo uwzględnić pod warunkiem, że państwo wzywające zapewni mu wzajemność w analogicznym przypadku. Przyjmując taki warunek, państwo wzywające (państwo A) wstępuje właściwie milcząco

w stosunek konwencyjny z państwem wezwanym (państwem B), który to stosunek jednakowoż kończy się z chwilą wykonania przez państwo A analogicznej rekwizycji państwa B. W razie gdy wzajemność nie zostaje ograniczona do jednego przypadku, a zostaje przyznana dla wszystkich spraw pewnej kategorii (np. ekstradycyj lub uskuteczniania adnotacyj w rejestrach stanu cywilnego) zachodzi właściwie już przypadek umownego zobowiązania się stron (stosunek quasi-konwencyjny), różniący się od stosunku konwencyjnego tylko formalnie, a materialnie tylko o tyle, że zobowiązanie takie może być przez każdą ze stron w każdej chwili cofnięte, co — jeśli druga strona zobowiązanie również cofnie — przywróci pierwotny stan niekonwencyjny.

DZIAŁ SĄDOWY

MIĘDZYNARODOWE STOSUNKI PRAWNE W ZAKRESIE PRAWA CYWILNEGO.

OGÓLNY OBRÓT PRAWNY W SPRAWACH CYWILNYCH I HANDLOWYCH.

W międzynarodowym obrocie sądowym w sprawach cywilnych i handlowych wyłaniają się dwa zagadnienia, które wymagają zasadniczego rozwiązania: ochrony i pomocy sądowej.

Zagadnienie ochrony sądowej tj. możności występowania z powództwem cywilnym mimo przynależności politycznej do innego państwa, aniżeli to, w którym spór ma być wytoczony, może być zasadniczo rozwiązane w dwóch płaszczyznach: albo obcokrajowiec zostaje również za granicą poddany jurysdykcji własnego państwa, co miało miejsce do niedawna jeszcze w krajach mahometańskich i krajach Dalekiego Wschodu na podstawie t. zw. kapitulacyj, albo uzyskuje on wolny dostęp do sądów obcego państwa.

Jeśli chodzi o pomoc sądową tj. przede wszystkim o doręczanie pism i przesłuchiwanie osób w postępowaniu sądowym, toczącym się w innym państwie, to czynności te mogą być zasadniczo również dokonywane bądź przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego państwa interesowanego, bądź przez sądy drugiego państwa. Pierwsza alternatywa, przypominająca, czysto strukturalnie, poniekąd zasadę, na której opierały się kapitulacje, znajduje w stosunkach między państwami nowoczesnymi zastosowanie tylko w bardzo ograniczonej mierze i prawie wyłącznie w odniesieniu do własnych obywateli. W większości przypadków państwa nie godzą się na wykonywanie praw suwerennych, jakimi są czynności sądowe, na swym terytorium

przez przedstawiciela obcego państwa, a raczej godzą się na oddanie usług swych własnych sądów do dyspozycji drugiego państwa przez wzajemne udzielanie sobie pomocy prawnej.

Jeśli zatem polska ustawa konsularna daje konsulom R. P. prawo do dokonywania na wezwanie władz sądowych polskich doręczeń, wezwań, pokwitowań itp. oraz do przesłuchiwania stron, świadków i biegłych pod przysięgą i bez, przy czym czynności te i protokóły w tym zakresie mają tę samą moc i te same skutki, jak czynności i protokóły właściwych polskich władz sądowych, to warunkiem wykonywania tego rodzaju czynności jest, że państwo, na którego obszarze konsul ma swą siedzibę, na to wyraźnie lub co najmniej milcząco się godzi. W przeciwnym bowiem razie czynność taka — o ile nie byłaby wręcz sprzeczna z postanowieniami istniejącej konwencji — to wykraczałyby niewątpliwie przeciwko zwyczajom międzynarodowym, które w wykonywaniu tego rodzaju czynności przez obcych konsulów widzą naruszenie suwerenności danego państwa, i byłaby tym samym nawet z punktu widzenia prawa polskiego nieważna.[3])

Zasada międzynarodowego obrotu prawnego tj. ochrony i pomocy sądowej, udzielanej w stosunkach międzynarodowych, została dość późno ogólnie uznana. Dopiero w połowie 19-go wieku państwa europejskie, związane ze sobą z dnia na dzień zacieśniającymi się więzami prywatnoprawnymi, odczuły potrzebę umownego zabezpieczenia własnym obywatelom ochrony sądowej w innych państwach, a własnym sądom pomocy prawnej ze strony sądów zagranicznych. Pierwszym państwem, które poszło po tej linii, była Francja, zawierając w 1846 r. pierwszą umowę o pomocy sądowej z Badenią, zastąpioną w 1871 r. umową z Rzeszą Niemiecką, w 1869 r. analogiczną umowę z Szwajcarią, a w 1880 r. umowę o ochronie sądowej z Rzeszą Niemiecką, po której nastąpiły dalsze umowy z Austro-Węgrami, Belgią, Italią, Luksemburgiem i Hiszpanią. Podobne

[3]) UstKons 18 w związku z 19[3]. Patrz uwagę 27 na str. 28. Upoważnienie do wykonywania czynności sądowych (doręczania pism i przesłuchiwania osób) posiadają na razie jedynie konsulowie R. P. w Stanach Zjednoczonych A. P. i Kanadzie.

umowy zawarły później inne państwa europejskie, aczkolwiek początkowo przesądy prestiżowe utrudniały „zmuszanie" własnych sądów do wykonywania odezw, pochodzących od sądów obcego państwa.

Po utorowaniu drogi przez fakt zawarcia przez liczne państwa umów dwustronnych, sformułowanie umowy wielostronnej (międzynarodowej),[4]) ujmującej jednolicie zagadnienie obrotu sądowego między państwami europejskimi, nie natrafiało już na większe trudności. Na konferencji prawa międzynarodowego prywatnego w Hadze w 1896 r. doszło do podpisania pierwszej konwencji o procedurze cywilnej, uzupełnionej protokółem dodatkowym z 22 maja 1897 r. Dnia 17 lipca 1905 r. podpisana została na czwartej konferencji międzynarodowego prawa prywatnego nowa konwencja, która zastąpiła konwencję z 1896 r., i która do dziś dnia jest podstawą obrotu sądowego w sprawach cywilnych pomiędzy większością państw europejskich.[5])

---

[4]) Umowy międzynarodowe noszą różne nazwy w zależności od wagi ich przedmiotu, a więc dla umów określających warunki pokoju lub regulujących najbardziej żywotne interesy państwowe, polityczne względnie gospodarcze przyjęto nazwę *traktatów*; dla umów o mniejszym znaczeniu używa się nazwy — *convention* (konwencja), *accord* (układ), *arrangement* (porozumienie), *avenant* (układ dodatkowy), *protocole, modus vivendi*. Nazwa „protocole" stosuje się do całego szeregu aktów międzynarodowych, a więc — dla stwierdzenia przede wszystkim jakiegoś faktu o znaczeniu prawno-międzynarodowym np. o wymianie lub złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych, o przebiegu i wyniku obrad konferencji, o jej zamknięciu itd. Następnie dla oznaczenia rozmaitych umów jako to: protokóły celne, interpretacyjne, modyfikacyjne; protokóły końcowe i protokóły podpisania stanowią nieraz części składowe głównych umów i podlegają ratyfikacji równocześnie z nimi. (Praktyczne wskazówki o zawieraniu umów międzynarodowych, wyd. Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Wydział Prawny, Warszawa 1938).

Odróżnianie umów „międzynarodowych" (wielostronnych) od umów „międzypaństwowych" (dwustronnych) byłoby celowe i wskazane, gdyby odróżnienie takie nie było ograniczone do terminologii polskiej. Skoro inne języki, jak angielski i niemiecki, a zwłaszcza francuski, w którym większość umów jest redagowana, znają tylko termin „international", korzyści takiego odróżniania pojęć „międzynarodowych", przeprowadzonego wyłącznie w języku polskim, wydają się wątpliwe.

[5]) Do konwencji procesowej haskiej, jak i do innych konwencyj prawa międzynarodowego, zawartych w Hadze, nie należą państwa ame-

Od chwili przystąpienia do tej konwencji, tj. od 1926 r., Polska opiera swój konwencyjny obrót sądowy w sprawach cywilnych i handlowych bądź na tej konwencji, bądź na umowach dwustronnych zawartych z poszczególnymi państwami. Umowy takie Polska zawarła częściowo jeszcze przed przystąpieniem do konwencji haskiej z szeregiem państw, z którymi specjalnie ożywione stosunki prawne wymagały natychmiastowego i bardziej uproszczonego unormowania obrotu prawnego (z Austrią, Czechosłowacją, Jugosławią i Rzeszą Niemiecką), a ponadto z Francją [6]) i Wielką Brytanią. Z Albanią, Bułgarią, Grecją, Litwą i Związkiem Socjalistycznych Republik Rad, które tak samo jak W. Brytania nie należą do haskiej konwencji procesowej, Polska umów takich dotychczas nie zawarła, tak że obrót prawny z tymi państwami na odcinku pomocy sądowej odbywa się w razie potrzeby na zasadach quasikonwencyjnych.

Konwencja haska o procedurze cywilnej.

Konwencja haska o procedurze cywilnej [7]) w założeniu swym nie wkracza w ustawodawstwa wewnętrzne po-

---

rykańskie, które ze względów zasadniczych (doktryna Monroego) na konferencjach haskich nie były reprezentowane, a zawarły między sobą podobne umowy. Patrz uwagę 38 na str. 33.

[6]) Ponieważ haska konwencja procesowa, tak samo jak inne konwencje haskie międzynarodowego prawa prywatnego, była konwencją „zamkniętą", przystąpienie do niej państw, które po wojnie nowo lub na nowo powstały, było możliwe dopiero po podpisaniu przez sygnatariuszów protokółu modyfikacyjnego z 4. 7. 24, w którym wyrazili oni zgodę na przystąpienie tych państw do konwencji. Ponieważ Francja uzależniła zgodę swą od tego, że konwencja ta nie będzie obowiązywała pomiędzy nią a tymi nowymi państwami, Polska zmuszona była oprzeć swój obrót sądowy, ze względu na liczną emigrację polską we Francji szczególnie rozgałęziony, na odrębnych zasadach konwencyjnych, zawierając z Francją w 1925 r. dwie specjalne umowy.

[7]) Konwencja międzynarodowa (haska) z 17. 7. 05 dotycząca procedury cywilnej (DU nr 126 z 1926 poz. 734), skr.: *KHpr.* Do konwencji tej należą obecnie: Belgia, Czechosłowacja, Estonia, Finlandia, Francja, Hiszpania wraz z Marokiem Hiszpańskim, Holandia, Islandia, Jugosławia, W. Ks. Luksemburg, Łotwa, Niemcy, Norwegia, Polska (W. M. Gdańsk), Portugalia, Rumunia, Szwajcaria, Szwecja, Węgry i Włochy. Protokółu haskiego z 27. 3. 31, w którym Stałemu Trybunałowi

szczególnych państw i nie tworzy nowego ponadpaństwowego prawa. Pozostawia ona zasadniczo w mocy lex fori tj. ustawodawstwo tego państwa, na którego terytorium dana czynność sądowa jest wykonywana, a znosi jedynie w pewnych dziedzinach procesu cywilnego jakoby granice polityczne, uchylając dla niektórych najważniejszych spraw pojęcie zagranicy. Obcokrajowiec przed sądem każdego z państw konwencyjnych przestaje być uważany za obcokrajowca i ma te same prawa i obowiązki, co obywatel własnego państwa. Rekwizycje sądu zagranicznego wykonywane są w ten sam sposób, jakoby pochodziły od sądu krajowego i według procedury przepisanej ustawodawstwem wewnętrznym. Tylko wyjątkowo sąd ma stosować na żądanie sądu zagranicznego procedurę zagraniczną, o ile dana forma proceduralna nie sprzeciwia się własnemu ustawodawstwu *HKpr* 3[1] *14*[2]. Biorąc pod uwagę momenty polityczne i prestiżowe, które nie zezwalają na bezwarunkowe podporządkowanie własnych sądów suwerenności obcego państwa, której emanacją jest jurysdykcja sądowa, konwencja haska zawiera zastrzeżenie, że rekwizycja sądu zagranicznego nie musi być wykonana, jeśli wykonanie jej, zdaniem państwa wezwanego, mogłoby naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo *HKpr 4, 11*[3].

Ochrona sądowa.

Cautio judicatum solvi. Materialnie biorąc przepisy konwencji haskiej gwarantują cudzoziemcowi tę samą ochronę sądową, z której korzysta własny obywatel. Konwencja nie stypuluje expressis verbis, że obywatel jednego państwa konwencyjnego ma na obszarze dru-

Sprawiedliwości Międzynarodowej powierzona została kompetencja interpretowania haskich konwencyj prawa międzynarodowego, Polska nie podpisała. Został on podpisany i dotychczas ratyfikowany przez Belgię, Estonię, Holandię, Norwegię i Portugalię.

Ust. z 21. 1. 32 w sprawie wykonania haskiej konwencji procesowej (DU nr 13 poz. 79) przestała być aktualna wobec wejścia w życie KPC.

Przepisy wykonawcze obowiązujące sądy polskie zawiera okólnik II. Zb. MSpr poz. 420, a przepisy dotyczące urzędów zagranicznych R. P. zarządzenie MSZ Dz. Urzęd. MSZ nr 6 z 1936 (Zb. VII — 3/1).

giego państwa konwencyjnego wolny i nieograniczony dostęp do sądów, jak to czynią niektóre umowy dwustronne zawarte przez Polskę i jak to precyzuje polska procedura cywilna.[8]) Zasada ta jednak wynika pośrednio z postanowień konwencji, znoszących te ograniczenia, które przed wejściem w życie konwencji haskiej stosownie do ustawodawstwa niektórych państw utrudniały cudzoziemcowi występowanie przed sądami obcego państwa w charakterze powoda lub interwenienta, a które polegały w szczególności na obowiązku cudzoziemca do składania kaucji aktorycznej (cautio judicatum solvi) i nieprzyznawaniu mu prawa ubogich.

Już pierwsza konwencja haska z 1896 r. wprowadziła w swych art. 11—13 zasadę zwolnienia powoda, obywatela państwa konwencyjnego, od obowiązku składania jakiegokolwiek zabezpieczenia lub zaliczki z tego powodu, że jest on cudzoziemcem albo że nie posiada miejsca zamieszkania lub pobytu w kraju, w którym zamierza wytoczyć powództwo. Konwencja haska z 1905 r. zasadę tę przejęła, stanowiąc, że od obywatela jednego z państw konwencyjnych, posiadającego miejsce zamieszkania w jednym z tych państw, nie można żądać w przypadkach, gdy występuje on w charakterze powoda lub interwenienta, żadnego zabezpieczenia lub zaliczki, do których składania nie są obowiązani obywatele własnego państwa *HKpr 17.*[9]) Nie znaczy

[8]) Kodeks Postępowania Cywilnego w brzmieniu obw. MSpr z 1. 12. 32 (DU nr 112 poz. 934), zm.: rozp. PR z 27. 10. 33 (DU nr 82 poz. 603), oraz rozp. PR z 5. 8. 35 w sprawie zmiany przepisów wprowadzających KPC (DU nr 62 poz. 461).

Stosownie do KPC 3 każdy, tj. zarówno obywatel polski, jak obcokrajowiec może poszukiwać ochrony sądowej nie tylko wówczas, gdy jego prawo zostało naruszone, ale i wtedy, gdy, zapobiegając naruszeniu swego prawa, ma interes prawny w ustaleniu stosunku prawnego lub w ustaleniu prawa, a w myśl KPC 4 pozwany może być w Polsce każdy przebywający w Polsce. Spośród osób, przebywających poza granicami Polski, mogą być pozwani przed sąd polski wszyscy obywatele polscy, cudzoziemcy zaś tylko o ile chodzi o roszczenia majątkowe, a majątek ich lub przedmiot sporu znajduje się w Polsce, albo gdy chodzi o spadek otwarty w Polsce lub o zobowiązania, które powstały w Polsce lub mają tu być wykonane.

[9]) Według ustawodawstwa angielskiego i brazylijskiego np. do złożenia kaucji aktorycznej na żądanie pozwanego obowiązany jest po-

to, ażeby cudzoziemiec, obywatel państwa konwencyjnego, był bezwarunkowo zwolniony od wszelkiego rodzaju zabezpieczenia. Jest on zwolniony jedynie od takiego zabezpieczenia, jakiego ustawodawstwo danego państwa nie wymaga od własnych obywateli.[10])

Aczkolwiek polska procedura cywilna przewiduje, że powód-cudzoziemiec obowiązany jest na żądanie pozwanego złożyć kaucję na zabezpieczenie kosztów procesu KPC 126, to obowiązek ten odpada jednak w myśl KPC 127, jeśli powód ma w Polsce miejsce zamieszkania lub majątek wystarczający na zabezpieczenie kosztów albo jeśli w państwie, do którego powód należy, obywatele polscy nie mają takiego obowiązku. Przepis polskiej procedury cywilnej jest zatem poniekąd liberalniejszy od postanowień konwencji haskiej. Podczas gdy na zasadzie konwencji haskiej np. obywatel duński, zamieszkały w Anglii, która nie należy do konwencji haskiej, nie może się domagać zwolnienia z kaucji aktorycznej w procesie prowadzonym w Polsce, zwolnienie to przysługuje mu na podstawie KPC 127, jeśli w Danii obywatele polscy nie są obowiązani do składania takiego zabezpieczenia.[11])

W y k o n a l n o ś ć o r z e c z e ń o k o s z t a c h s p o r u. W ścisłym związku ze zwolnieniem cudzoziemca, nieposiadającego miejsca zamieszkania w państwie, w którym występuje z powództwem, od kaucji aktorycznej, konwencja haska wprowadza zasadę wykonalności orzeczeń o kosztach sporu. Zarówno władze sądowe, jak i pozwany muszą bowiem w przypadku oddalenia powództwa cudzoziemca mieć możność ściągnięcia od niego tych kosztów i to niezależnie od chwilowego jego pobytu. Toteż *HKpr 18* przewiduje, że w razie zwolnienia obcokrajowca od zabez-

wód — bez względu na swe obywatelstwo — jeśli przebywa poza granicami Anglii wzgl. Brazylii i nie posiada tam nieruchomości, która zabezpieczałaby koszta procesu.

[10]) Cudzoziemiec nie jest zatem zwolniony w Polsce od złożenia kaucji kasacyjnej, przewidzianej w art. 49 Przepisów o kosztach sądowych, rozp. P. R. z 24. 10. 34 (DU nr 93 poz. 837). Osoba korzystająca z prawa ubogich jest natomiast zwolniona również od złożenia kaucji kasacyjnej. (S. N. I. C. 1803/28, Zb. nr 184 z 1928).

[11]) W sprawie zwolnienia od kaucji aktorycznej przy powództwach, opartych na międzynarodowej umowie o przewóz, patrz str. 120.

pieczenia, deponowania lub zaliczki na podstawie konwencji lub na podstawie ustawy obowiązującej w państwie, gdzie podano skargę, zasądzenie na zwrot kosztów sporu zostanie uznane za wykonalne w każdym innym spośród państw konwencyjnych. W ten sposób koszta sporu powstałe w sądzie polskim mogą być ściągnięte od cudzoziemca nie tylko w przypadku, gdy zwolnienie go z kaucji aktorycznej nastąpiło na zasadzie konwencji haskiej, lecz również w przypadku, gdy zwolnienie to nastąpiło z mocy KPC 127 z powodu istniejącej wzajemności.

Sąd, w którego okręgu cudzoziemiec przebywa, obowiązany jest na żądanie strony interesowanej orzeczeniu o kosztach sporu udzielić t. zw. exequatur, nie wdając się w ocenę materialną podstawy danego orzeczenia, a badając je jedynie pod względem formalnym *KH pr 19*. Stronie zasądzonej służy od decyzji, nadającej orzeczeniu wykonalność, środek odwoławczy stosownie do ustawodawstwa tego państwa, którego sąd udzielił exequatur.[12])

Ponieważ udzielenie exequatur nie następuje na wniosek sądu jako organu wymiaru sprawiedliwości, lecz — o ile chodzi o koszta sądowe — na wniosek Skarbu Państwa,

---

[12]) Stosownie do art. 2 ust. z 21. 1. 32 w sprawie wykonania konwencji dotyczącej procedury cywilnej, podpisanej w Hadze dnia 17 lipca 1905 r. (DU nr 13 poz. 79) uznanie zagranicznego orzeczenia o kosztach za wykonalne w Polsce następuje w drodze uchwały sądu grodzkiego, w którego okręgu zobowiązany do zwrotu kosztów ma miejsce zamieszkania lub siedzibę, a w braku takowego sąd grodzki, w którego okręgu znajduje się majątek zobowiązanego, albo w którego okręgu czynność egzekucyjna ma być wykonana. Na uchwałę uwzględniającą wniosek lub odmawiającą uznania orzeczenia za wykonalne służy zażalenie (art. 4). Orzeczenia zagraniczne o kosztach, uznane za wykonalne w Polsce, ulegają wykonaniu na zasadzie przepisów KPC.

Obowiązek konwencyjny odnosi się tylko do u z n a w a n i a orzeczeń o kosztach z a w y k o n a l n e, nie obowiązuje państwa natomiast do w y k o n y w a n i a tych orzeczeń. Prowadzenie egzekucji należy zawsze do strony interesowanej i podlega ogólnym przepisom wewnętrznym o postępowaniu egzekucyjnym.

Od p o z w a n e g o cudzoziemca koszta sądowe nie mogą być oczywiście ściągnięte w trybie *KHpr 18*, a stanowią one zwykły tytuł egzekucyjny, którego wykonalność za granicą zależy od tego, czy ustawodawstwo danego państwa przewiduje wykonalność wyroków zagranicznych, por. KPC 528. Patrz str. 135.

a — o ile chodzi o inne koszta sporu — na wniosek strony pozwanej,[13]) wnioski o uznanie takiego orzeczenia za wykonalne nie mają charakteru rekwizycji sądowej i nie podpadają pod ogólne przepisy o pomocy sądowej. Dla przesyłania tego rodzaju wniosków przewidziana została specjalna procedura, która wyłącza drogę konsularną, a dopuszcza tylko drogę dyplomatyczną albo — w razie porozumienia między państwami — bezpośrednie przesyłanie wniosku przez stronę sądowi wykonawczemu *HKpr 18*. W wyniku porozumienia zawartego przez Polskę z poszczególnymi państwami przyjęta została ogólnie obok drogi dyplomatycznej również i droga bezpośrednia, z wyjątkiem Portugalii i Węgier, gdzie wnioski te mogą być przedstawiane tylko w drodze dyplomatycznej.[14])

Prawo ubogich. Tak samo, jak w zakresie kaucji procesowej, cudzoziemcy byli przez długi czas traktowani odrębnie w zakresie korzystania z prawa ubogich. Zasada zrównania ich i pod tym względem z krajowcami, przyjęta już w pierwszej konwencji haskiej z 1896 r., przeszła również do konwencji z 1905 r.

W myśl *KHpr 20* obywatele każdego z państw konwencyjnych korzystają z prawa ubogich w każdym innym z tych państw na równi z własnymi obywatelami stosownie do ustaw obowiązujących w państwie, w którym cudzoziemiec ubiega się o to prawo.[15]) Świadectwo ubóstwa, na któ-

---

[13]) Ponieważ podmiotem prawnym w sprawach dotyczących interesów majątkowych Rzeczypospolitej jest Skarb Państwa, a nie poszczególne władze i instytucje państwowe, zaś wyłącznym i jedynym przedstawicielem Państwa w postępowaniu przed sądami powszechnymi jest Prokuratoria Generalna R. P., w przypadkach, gdy pozwanym był Skarb Państwa, albo gdy chodzi o ściągnięcie kosztów sądowych, z odnośnym wnioskiem występuje Prokuratoria Generalna (Ust. z 31. 7. 19 w przedmiocie utworzenia Prokuratorii Generalnej R. P. (DU nr 65 poz. 390), uchwała RM z 28. 8. 19 w przedmiocie ustroju i czynności Prokuratorii Generalnej (DU nr 75 poz. 433), zm.: rozp. PR z 9. 12. 24 (DU nr 107 poz. 967) i z 24. 3. 33 (DU nr 21 poz. 151).

[14]) W sprawie języka, w jakim wnioski te muszą być sporządzone, patrz str. 29.

[15]) KPC 115: Cudzoziemcom przyznaje się prawo ubogich tylko pod warunkiem wzajemności.

Wzajemność ta nie musi być konwencyjnie ustalona, a wystarcza wzajemność faktyczna (S. N. I. C. 732/32, Zb. nr 141 z 1933).

rego podstawie sądy przyznają prawo ubogich, może być wystawione przez władze zwyczajnego miejsca pobytu cudzoziemca lub, w braku stałego miejsca zamieszkania, przez władze miejsca jego chwilowego pobytu. Jeśli cudzoziemiec nie mieszka lub nie przebywa w żadnym z państw należących do konwencji haskiej, lub jeśli władze państwa, w którym przebywa, nie wystawiają tego rodzaju zaświadczeń, sąd musi przyjąć zaświadczenie wydane przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego tego państwa, którego cudzoziemiec jest obywatelem. Jeśli proszący o prawo ubogich nie przebywa sam w państwie, w którym zamierza wytoczyć powództwo, wówczas świadectwo ubóstwa lub oświadczenie o ubóstwie, wydane przez władzę jego miejsca pobytu, musi być legalizowane bezpłatnie przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego tego państwa, w którym dokument ten ma być przedstawiony *KHpr 21.*

W związku z zasadą, że do wystawiania świadectw ubóstwa powołane są nie tylko władze państwa ojczystego petenta, lecz również władze państwa, w którym cudzoziemiec zwyczajnie przebywa, konwencja haska obowiązuje wszystkie państwa do wzajemnego udzielania sobie, na żądanie władz powołanych do wystawiania świadectw ubóstwa, informacyj o stanie majątkowym proszącego *KHpr 22*[1].

Sąd decydujący o przyznaniu prawa ubogich zachowuje w ramach ustawodawstwa wewnętrznego oczywiście wolną rękę w przyznaniu tego prawa. Może on odmówić prawa ubogich cudzoziemcowi z tych samych przyczyn, z których odmówiłby go własnemu obywatelowi, np. z braku właściwej legitymacji aktywnej do wniesienia powództwa lub z braku uzasadnienia powództwa *KHpr 22*[2]. [16])

W przypadkach, gdy w procesie prowadzonym na prawie ubogich, okaże się konieczność doręczenia pisma sądowego lub wykonania rekwizycji w innym państwie kon-

---

Bezpaństwowcy traktowani są pod względem przyznania prawa ubogich na równi z obywatelami polskimi, gdyż w braku państwa przynależności nie można do nich stosować warunku wzajemności. (SN C. II. 1922/34, Zb. nr 239 z 1935). Patrz uwagę 351 na str. 204.

[16]) KPC 114[2]: Sąd odmówi prawa ubogich stronie w razie oczywistej bezzasadności jej powództwa lub obrony.

wencyjnym, państwo wezwane może stosownie do *KHpr 23* żądać zwrotu tylko tych wydatków, które spowodowane zostały doręczeniem lub wykonaniem rekwizycji w formie szczególnej oraz efektywnego wynagrodzenia świadków i biegłych.[17])

A r e s z t o s o b i s t y. W końcu cudzoziemcy zrównani są przez haską konwencję procesową z własnymi obywatelami, o ile chodzi o stosowanie aresztu osobistego, i to zarówno zapobiegawczego, jak egzekucyjnego. Areszt taki, przewidziany w ustawodawstwie wewnętrznym w stosunku do cudzoziemca dla zabezpieczenia pretensji powstałej wobec niego w państwie, w którym nie ma on ani mieszkania ani majątku, nie jest dozwolony w stosunku do obywatela państwa należącego do konwencji haskiej, o ile środek ten nie jest dopuszczalny również wobec własnych obywateli *KHpr 24.*[18]) Okoliczność, na którą mógłby się powołać wła-

[17]) Ponieważ *KHpr 7 i 16* zawierają ten sam przepis w odniesieniu do wszystkich wniosków o pomoc sądową, powtórzenie go w *KHpr 23* w odniesieniu do osób, korzystających z prawa ubogich, wydaje się zbędne.

[18]) W ustawodawstwie polskim areszt osobisty przewidziany był wobec obcokrajowców w KCP 11[4]. Przepis, że cudzoziemcy — w braku odmiennych postanowień umownych KCP 12 — nie są wolni od przymusu osobistego nawet w przypadkach, gdy nie może on być stosowany do obywateli polskich, jeśli nie posiadają w Polsce odpowiedniego majątku nieruchomego lub zakładu przemysłowego, albo jeśli nie stawią dostatecznej rękojmi, miał swe znaczenie praktyczne pod rządem ros. ustawy o procedurze cywilnej, która w art. 1598—1610 regulowała warunki i wykonanie przymusu osobistego „z tytułu poszukiwań cywilnych". Pod rządem KPC, który nie zna instytucji aresztu lub przymusu osobistego w zwykłym postępowaniu egzekucyjnym, odnośny przepis KCP 11 należy uważać za milcząco uchylony.

Por. jednak KPC 625 dotyczący przymusu osobistego z powodu odmowy wyjawienia majątku (złożenia przysięgi manifestacyjnej) oraz art. 19 Prawa upadłościowego (DU nr 93 z 1934 poz. 834):

§ 1. Wydając postanowienie o ogłoszeniu upadłości, sąd może zastosować do upadłego przymus osobisty, jeśli zachodzi podejrzenie, że upadły ukrywa się albo ukrywa swój majątek.

§ 2. Na przedstawienie sędziego-komisarza sąd może również zastosować przymus osobisty do upadłego, który uchybia swoim obowiązkom albo dopuszcza się czynów, mających na celu ukrycie majątku, obciążenie go pozornymi zobowiązaniami i w ogóle utrudnienie ustalenia majątku.

§ 3. Sąd uchyli przymus osobisty, gdy ustanie potrzeba jego stosowania.

sny obywatel dla uchylenia aresztu osobistego, musi być przy tym uznana w stosunku do cudzoziemca nawet wówczas, jeśli się zdarzyła w jakim bądź państwie nawet nie należącym do konwencji haskiej *KHpr 22*[1].

Pomoc sądowa.

Pojęcie pomocy sądowej, przyjęte w ustawodawstwach wewnętrznych i umowach międzynarodowych, obejmuje zasadniczo wszystkie te czynności, które w danym państwie należą do kompetencji władz sądowych. Obowiązek zaś wykonywania tych czynności na wniosek sądu zagranicznego wynika bądź z konwencji, bądź z ustawodawstwa państwa wezwanego. W braku konwencji warunkiem ustawowym wykonania zagranicznej rekwizycji będzie zawsze fakt zaistnienia wzajemności w stosunkach z państwem wzywającym.

W myśl ustawodawstwa polskiego sądy grodzkie obowiązane są udzielać pomocy sądowej również na żądanie sądów zagranicznych, o ile wzajemność jest zapewniona. Dla zaoszczędzenia sądowi konieczności każdorazowego badania wzajemności w przypadkach braku konwencji, ustawa przewiduje, że żądanie udzielenia pomocy sądowej, skierowane do sądu przez Ministerstwo Sprawiedliwości, ma moc obowiązującą dla sądu wezwanego.[19])

O ile dziedzina ochrony sądowej uregulowana jest w konwencji haskiej definitywnie i kategorycznie, to przepisy dotyczące pomocy sądowej posiadają raczej charakter

[19]) Art. 13 § 2 rozp. PR. z 6. 2. 28 Prawo o ustroju sądów powszechnych w brzmieniu obw. MSpr z 15. 11. 32 (DU nr 102 poz. 863), zm.: rozp. MSpr z 1. 12. 32 (DU nr 110 poz. 908) i ust. z 14. 4. 37 (DU nr 30 poz. 220), oraz rozp. MSpr z 1. 12. 32 regulamin ogólny wewnętrzny urzędowania sądów apelacyjnych, okręgowych i grodzkich (DU nr 110 poz. 905).

Zrównane z sądami powszechnymi w zakresie pomocy sądowej są w sprawach cywilnych sądy duchowne w sprawach należących ustawowo do ich kompetencji (aczkolwiek sądy duchowne nie wchodzą do organizacji sądowej państwowej, por. S. N. I. C. 195/30, Zb. nr 239/31), sądy pracy (art. 16 Prawa o sądach pracy z 24. 10. 34 DU nr 93 poz. 854) i urzędy rozjemcze do spraw majątkowych posiadaczy gospodarstw wiejskich (art. 19 ust. z 28. 3. 33 w brzmieniu obw. MRRR z 18. 12. 35 DU nr 3 z 1936 poz. 60).

ramowy. Ustalając obowiązek udzielania tej pomocy na wezwanie drugiej strony, konwencja poddaje wykonanie rekwizycji zasadniczo przepisom ustawodawstwa strony wezwanej. Stosowanie formy, przewidzianej przez ustawę państwa wzywającego, może być żądane tylko wówczas, gdy forma ta nie sprzeciwia się ustawodawstwu państwa wezwanego *KHpr 3*[1] *14*[2]. Poza tym konwencja haska ogranicza się do postanowień czysto proceduralnych, regulujących w sposób ramowy drogę, w której wnioski te mają być kierowane do władz strony wezwanej oraz kwestię języka i uwierzytelnienia dokumentów. Postanowienia te wymagają zatem w poszczególnych punktach dodatkowego porozumienia pomiędzy kontrahentami, bez którego korzystanie z pełni ułatwień, wprowadzonych przez konwencję tę do międzynarodowego obrotu sądowego, nie jest w praktyce możliwe. Normując bowiem w wielu kwestiach pewną zasadę lub zasadniczy tryb postępowania, konwencja haska zezwala równocześnie stronom na pewne odchylenia od zasad ustalonych w konwencji. Tak np. dla wniosków o doręczenie pism i wykonanie rekwizycyj konwencja, ustanawiając zasadniczo drogę konsularną, pozostawia woli stron umawiających się zachowanie w stosunkach między sobą drogi dyplomatycznej (utrudnienie) lub zaprowadzenie bezpośredniej komunikacji sądów między sobą (uproszczenie). Posługiwanie się drogą konsularną wymaga jednak wyznaczenia przez poszczególne państwa tych władz, którym konsul ma przesyłać pisma dla doręczenia lub rekwizycje pochodzące od sądów jego państwa. Jak długo pod tym względem nie nastąpiło dodatkowe porozumienie, droga konsularna w praktyce nie może być stosowana, a wszystkie wnioski o pomoc sądową muszą być przedstawione w drodze dyplomatycznej. Również w sprawie języka, w którym poszczególne pisma sądowe mają być redagowane, konwencja haska pozostawia stronom na ogół wolną rękę. Sprawa ta wymaga zatem również indywidualnego porozumienia między państwami.

W wykonaniu tych i innych jeszcze postanowień ramowych [20]) Polska zawarła w 1932 r. z wszystkimi państwami,

[20]) *KHpr 6, 18.*

w stosunku do których konwencja haska jest podstawą jej obrotu sądowego, odnośne porozumienia wykonawcze.[21]) Z uwzględnieniem porozumień tych pomoc sądowa odbywa się w stosunkach Polski z sygnatariuszami konwencji haskiej w następujący sposób:

Doręczanie pism sądowych. W myśl przepisów polskich[22]) o sposobie doręczania pism sądowych za granicą decydują w pierwszym rzędzie umowy zawarte z poszczególnymi państwami. O ile sposób doręczania nie został z danym państwem umownie uregulowany, sądy polskie przesyłają:

a) pisma kierowane do obywateli polskich właściwemu konsulowi R. P., który doręcza pismo bezpośrednio, o ile państwo, w którym ma on swą siedzibę, temu się nie sprzeciwia;[23])

[21]) Porozumienia te, uskutecznione w formie wymiany not, nie zostały zawarte z tymi państwami, należącymi do konwencji haskiej, z którymi Polska zawarła specjalne umowy o pomocy prawnej, tj. z Austrią, Czechosłowacją, Jugosławią, Niemcami, Rumunią, oraz z W. M. Gdańskiem.

[22]) Rozp. MSpr i MSZ z 29. 12. 32 w sprawie doręczania pism sądowych osobom zamieszkałym za granicą, oraz osobom będącym w służbie dyplomatycznej państw obcych, tudzież osobom u nich zamieszkałym (DU nr 118 poz. 974). Doręczanie wewnątrz kraju: rozp. MSpr i MPT z 29. 12. 32 o doręczaniu pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym i karnym (DU nr 118 poz. 973), rozp. MSpr z 30. 9. 33 o doręczaniu pism sądowych przez organa gminne w postępowaniu cywilnym i karnym (DU nr 76 poz. 549) oraz ust. z 11. 1. 38 o doręczaniu pism urzędowych przez gminę (DU nr 3 poz. 16).

[23]) Wobec *KHpr* 6[3] sprzeciw przeciwko doręczaniu pism przez konsula własnym obywatelom możliwy jest wyłącznie ze strony Państw, nie należących do konwencji haskiej.

Sprzeciw przeciwko wykonywaniu pewnych czynności przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, lub przeciwko wykonaniu pewnej czynności sądowej we formie „specjalnej", uwzględniony również w umowach dwustronnych, musi wynikać z ustawodawstwa danego państwa lub z jego porządku publicznego. Presumpcja za istnieniem „sprzeciwu" nie istnieje. Z ujęcia odnośnych postanowień wynika zresztą różnica pomiędzy „sprzecznością", a „brakiem zgodności" z prawem miejscowym. Zgodność danej czynności z prawem miejscowym oznaczałaby właściwie stosowanie ustawodawstwa strony wezwanej. Uzależnienie stosowania procedury strony wzywającej od tego, że nie jest ona „sprzeczna" z ustawodawstwem strony wezwanej, oznacza, że żądana forma specjalna musi być wręcz zakazana przez ustawodawstwo lub porządek publiczny strony wezwanej.

b) pisma przeznaczone dla obywateli niepolskich oraz pisma kierowane do obywateli polskich przebywających w państwach, które sprzeciwiają się doręczaniu przez przedstawicieli konsularnych, — Ministerstwu Sprawiedliwości, które przesyła je właściwemu przedstawicielstwu dyplomatycznemu R. P. celem uskutecznienia doręczenia w drodze dyplomatycznej.

W stosunkach z państwami, należącymi do konwencji haskiej, przesyłanie pism, przeznaczonych dla doręczenia ich osobie, przebywającej na obszarze państwa wezwanego, uregulowane zostało w wymienionych porozumieniach wykonawczych w następujący sposób:

Z wyjątkiem Finlandii i Portugalii, które skorzystały z zastrzeżenia przyjmowania wniosków o doręczenie tylko w drodze dyplomatycznej, pisma dla doręczenia przesyłane są w drodze konsularnej. Jako władzę powołaną do przyjmowania zagranicznych wniosków o doręczenie, Polska wyznaczyła prezesów sądów okręgowych, w których okręgu doręczenie ma nastąpić. Inne państwa wskazały poniżej wyszczególnione władze, którym konsulowie R. P. przesyłają wnioski, pochodzące od sądów polskich:

Belgia	Prokuratorowie Królewscy przy sądach I instancji.
Dania	W Kopenhadze: Prezes Trybunału Miejskiego, poza Kopenhagą: właściwy sąd.
Estonia	Naczelnicy Sądów Pokoju (Rahukogu): Tallina-Haapsalu Rahukogu w Tallinie, Rakvere-Paide Rahukogu w Rakvere, Tartu-Võru Rahukogu w Tartu i Viljandi-Parnu Rahukogu w Parnu.
Hiszpania	Prezesi Sądów II instancji (Presidentes de las audiencias territoriales).
Holandia	Prokuratorowie Królewscy przy trybunałach.

Luksemburg	Generalny Prokurator Państwa (Procureur Général d'Etat) w Luksemburgu lub Prokurator Państwa (Procureur d'Etat) w Diekirch.
Łotwa	Ministerstwo Sprawiedliwości.
Norwegia	Trybunały I instancji miejskie (byrett) lub kantonalne (heredsrett).
Szwajcaria	Wydział Policji Związkowego Departamentu Sprawiedliwości i Policji w Bernie.
Szwecja	Gubernatorowie prowincyj, w Sztokholmie Gubernator miasta.
Węgry	Ministerstwo Sprawiedliwości.
Włochy	Prokuratorowie Królewscy przy trybunałach.

O ile wnioski nie są przesyłane władzom centralnym (Łotwa, Szwajcaria, Węgry), o właściwości terytorialnej władz powyżej wymienionych stanowi miejsce, w którym doręczenie ma być uskutecznione.

Poza sposobem doręczenia pism przez sądy miejscowe, konwencja haska przewiduje jeszcze możność doręczania pism sądowych bezpośrednio pocztą, przez przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych albo bezpośrednio przez urzędników wykonawczych (komorników) lub innych funkcjonariuszów państwa, w którym doręczenie ma nastąpić. Te trzy sposoby doręczenia są jednak możliwe tylko wówczas, gdy państwo, na którego obszarze doręczenie ma nastąpić, na taką formę doręczenia zezwala. Sprzeciw przeciwko doręczeniu pism przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego nie może jednak odnosić się do doręczeń do rąk własnych obywateli *KHpr 6*.

W wyniku odnośnych porozumień zawartych przez Polskę wyłączone jest zasadniczo doręczenie bezpośrednio przez komorników lub innych funkcjonariuszów państwowych. Dopuszczone natomiast zostało:

Doręczanie	w stosunkach z:
pocztą do rąk adresata	Belgią, Danią, Estonią, Finlandią, Hiszpanią, Holandią, Luksemburgiem, Łotwą, Norwegią, Szwecją.
przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego	Belgią, Estonią, Finlandią, Hiszpanią, Holandią, Luksemburgiem, Łotwą, Szwecją, Włochami.

Wnioski o doręczenie, kierowane przez przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych do władz miejscowych, muszą wymieniać władzę, od której pochodzą, nazwiska i stanowisko procesowe stron, adres odbiorcy i rodzaj odnośnego aktu *KHpr 1.*[24])

Rekwizycje sądowe. Rekwizycją w szerszym tego słowa znaczeniu jest każdy wniosek władzy, kierowany pod adresem innej władzy o dokonanie pewnej czynności, a zatem również wniosek władzy sądowej o doręczenie pisma sądowego. W ściślejszym tego słowa znaczeniu, a w szczególności w terminologii haskiej konwencji procesowej i wzorowanych na niej umów dwustronnych, pojęcie rekwizycji sądowej (commission rogatoire) nie obejmuje wniosków o doręczenie, a oznacza jedynie pozostałe czynności sądowe, w szczególności przesłuchiwanie stron, świadków i biegłych oraz dostarczanie aktów sądowych.

[24]) Przepisy dotyczące treści i formy próśb oraz pism przeznaczonych do doręczenia na terytorium państw, z którymi dziedzina ta nie została umownie uregulowana, zawierają §§ 3—8 rozporządzenia z 29. 12. 32 r. (patrz uwagę 22 na str. 24). Por. też okólnik MSpr w sprawie przesyłania pism sądowych, przeznaczonych dla osób, zamieszkałych w Ameryce (II Zb. poz. 437) oraz okólnik w sprawie pokrywania wydatków rzeczywistych, połączonych z doręczaniem pism sądowych w Ameryce (II Zb. poz. 436).

Stosownie do § 10 rozp. urzędy zagraniczne R. P. zwracają zawsze, tj. również w obrocie konwencyjnym, akta dotyczące prośby o doręczenie bezpośrednio wzywającemu sądowi polskiemu, i to nawet wówczas, gdy odnośne pismo otrzymały od Ministerstwa Sprawiedliwości. W przypadkach odmowy doręczenia ze strony władzy zagranicznej, urzędy zagraniczne R. P. zwracają akta pod adresem właściwego sądu wzywającego, lecz za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości. W sprawie języka, w którym wnioski o doręczenie i pisma dla doręczenia winny być sporządzone, patrz str. 29.

Jak dla wniosków o doręczenie, konwencja haska przewiduje również dla przesyłania pism rekwizycyjnych zasadniczo drogę konsularną. Tam, jak i tu, państwa konwencyjne mogą się sprzeciwiać tej drodze i żądać przesyłania rekwizycyj drogą dyplomatyczną. W powyżej wspomnianych porozumieniach wykonawczych droga dyplomatyczna zastrzeżona została jedynie w stosunkach Polski z Belgią i Portugalią obustronnie, t. zn. zarówno dla rekwizycyj tych państw, jak i dla rekwizycyj polskich, a jednostronnie w stosunkach z Finlandią i Włochami z tym, że rekwizycje polskie muszą być przesyłane drogą dyplomatyczną, podczas gdy rekwizycje tych państw mogą być przesyłane sądom polskim w drodze konsularnej. Władzą, której obcy konsulowie przesyłają pisma rekwizycyjne, kierowane do sądów polskich, jest Ministerstwo Sprawiedliwości.[25]) Jako władze powołane do przyjmowania rekwizycyj polskich z rąk konsulów R. P. inne państwa wyznaczyły te same władze, które powołane są do przyjmowania wniosków doręczeniowych,[26]) z wyjątkiem Holandii i Szwecji, z których pierwsza wyznaczyła sędziów pokoju, a druga trybunały I instancji, w których okręgu rekwizycja ma być wykonana.

Konwencja procesowa haska przewiduje możność wykonywania również rekwizycyj bezpośrednio przez przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych, jeśli państwo, na którego obszarze rekwizycja ma być wykonana, temu się nie sprzeciwia, albo jeśli umowy zawarte między państwami na to pozwalają *KHpr 15*. Analogicznego zastrzeżenia, jak przy doręczeniach, odnośnie do własnych obywateli, konwencja dla rekwizycyj nie przewiduje. Polska w ramach konwencji haskiej z możności wykonywania rekwizycyj przez własnych konsulów nie skorzystała w stosunku do żadnego państwa.[27])

[25]) Zachodzi tu wyjątek od zasady, że konsul nie może się porozumiewać bezpośrednio z władzami centralnymi, patrz uwagę 532 na str. 264.

[26]) Patrz str. 25.

[27]) Wykonywanie rekwizycyj przez własnych przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych nie jest również przewidziane w umowach dwustronnych zawartych przez Polskę, z wyjątkiem umów z Francją i W. Brytanią.

Język. Wnioski o doręczenie pism sądowych muszą być zawsze sporządzone w języku władzy wezwanej *KHpr 1.* Pisma przeznaczone dla doręczenia, jeśli mają być doręczone bez stosowania przymusu przewidzianego przez przepisy proceduralne państwa wezwanego, mogą być redagowane w języku państwa wzywającego bez dołączenia przekładu *KHpr 2.*[28]) Pisma, które mają być natomiast doręczone przymusowo lub w formie szczególnej (np. w formie przepisanej przez ustawodawstwo państwa wzywającego), jak również pisma rekwizycyjne *KHpr 10* i wnioski o przyznanie wykonalności orzeczeniom o kosztach *KHpr 19*[3], muszą być redagowane w języku władzy wezwanej lub w języku uzgodnionym pomiędzy odnośnymi państwami, albo być zaopatrzone w przekład na jeden z tych języków. Przekłady muszą, w braku odmiennego porozumienia,[29]) być uwierzytelnione przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego państwa wzywającego albo przez tłumacza przysięgłego w państwie wezwanym.[30])

W wykonaniu tego ramowego postanowienia Polska uregulowała sprawę językową z poszczególnymi państwami w następujący sposób:

---

[28]) Jeśli zatem do pisma pochodzącego od sądu polskiego nie jest dołączony przekład, urząd zagraniczny R. P. zażąda od sądu wezwanego doręczenia go adresatowi w granicach *KHpr 2.*

[29]) Polska takiego porozumienia z żadnym państwem nie posiada.

[30]) Ponieważ sądy polskie wysyłają do urzędów zagranicznych R. P. pisma swe wraz z gotowymi przekładami, sporządzonymi przez tłumaczów przysięgłych w Polsce, tłumaczenia te wymagają zaopatrzenia ich w klauzulę uwierzytelniającą urzędu zagranicznego R. P. Uwierzytelnienie to — traktowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości jako formalność — następuje niezależnie od okoliczności, czy dany konsul posiada upoważnienie do uwierzytelniania tłumaczeń z UstKons 19[3], przy czym nie jest on obowiązany badać ani treści samego dokumentu, ani tłumaczenia.

W sprawie sporządzania rekwizycyj do władz zagranicznych por. okólniki MSpr, II Zb. poz. 421, 424 i 425, w sprawie postępowania przy załatwianiu spraw rekwizycyjnych por. okólniki MSpr, Zb. poz. 422 i 423.

Państwo:	Pismo przeznaczone dla doręczenia przymusowego:	Pismo rekwizycyjne:	Wniosek o wykonalność orzeczeń o kosztach:
BELGIA	język państwa wezwanego		
DANIA	język państwa wzywającego (władza wezwana może jednak sporządzić przekład na swój język na koszt władzy wzywającej)		
ESTONIA	język francuski		
FINLANDIA	język państwa wezwanego (dla Finlandii fiński i szwedzki)		
HISZPANIA	język francuski		
HOLANDIA	język francuski		
LUKSEMBURG	język francuski		
ŁOTWA	język państwa wzywającego (władza wezwana może jednak zażądać przekładu na język własny lub francuski)		język francuski
NORWEGIA	język francuski		
PORTUGALIA	język francuski (władza wezwana może jednak sporządzić przekład na swój język na koszt władzy wzywającej)		
SZWAJCARIA	język państwa wezwanego (francuski i niemiecki, w kantonie Tessin również włoski)		
SZWECJA	język francuski	język państwa wezwanego (dla Szwecji szwedzki, norweski i duński)	
WĘGRY	język państwa wezwanego		
WŁOCHY	język francuski		

Koszty pomocy sądowej. Wnioski o pomoc sądową (doręczenie i rekwizycje) oraz o uznanie wykonalności orzeczeń o kosztach sądowych załatwiane są zasadniczo bezpłatnie *KHpr 7, 16, 18.* Na żądanie państwa wezwanego państwo wzywające obowiązane jest jednak — w braku odmiennego porozumienia — zwrócić państwu wezwanemu wydatki spowodowane doręczeniem pisma lub wykonaniem rekwizycji przez:

a) współdziałanie urzędnika wykonawczego (komornika),

b) zastosowanie formy szczególnej przy doręczeniu pisma lub wykonaniu rekwizycji,

c) wypłacenie wynagrodzenia świadkom lub biegłym.

W stosunkach z Danią i Portugalią przewidziany jest ponadto zwrot kosztów koniecznego przekładu aktów na język państwa wezwanego.

Odmowa pomocy sądowej. Doręczenia pisma lub wykonania rekwizycji można zasadniczo odmówić tylko w przypadku, gdyby ono mogło naruszyć prawa zwierzchnicze lub bezpieczeństwo państwa wezwanego *KHpr 4, 11.*

Wypadek naruszenia suwerenności zachodziłby zwłaszcza wówczas, gdyby żądanie pomocy sądowej dotyczyło powództwa wszczętego na obszarze państwa wzywającego przeciwko państwu wezwanemu, a państwo to stało na stanowisku bezwzględnej eksterytorialności państw. Zasada ta, ograniczona np. w Belgii, Rumunii i we Włoszech do przypadków, gdy przedmiot sporu stanowi czynność dokonaną jure imperii, nie uznawana zaś wówczas, gdy obce państwo pozwane jest z tytułu zobowiązań, opartych na jure gestionis, tj. w charakterze fiskusa,[31]) zmodyfikowana została przez Sąd Najwyższy w tym sensie, że państwo nie może się powołać na swą eksterytorialność, jeśli samo z tego przywileju zrezygnowało. Rezygnację taką należy zaś przyjąć w konkretnym przypadku, w którym obce państwo samo wystąpiło z powództwem w drugim państwie.[32])

[31]) Ograniczenie suwerenności w tym sensie zalecił Instytut Prawa Międzynarodowego w 1891 r. (Annuaire vol. 11 str. 421).

[32]) S. N. I. C. 1680/27, Zb. nr 28 z 1928. Por. też orzeczenie S. N. C. III. 109/33, Zb. nr 520 z 1934, w którym Sąd Najwyższy rozróżnia w obrocie cywilno-prawnym między Państwem jako piastunem władzy suwerennej, a Państwem jako podmiotem cywilno-prawnym. KPC 5 wśród osób „eksterytorialnych" nie wymienia Państw jako takich.

Ponadto sąd wezwany może odmówić wykonania rekwizycji, jeśli autentyczność dokumentu nie jest pewna lub jeśli wykonanie żądanej rekwizycji nie należy w państwie wezwanym do zakresu działania władzy sądowej [33]) *KHpr 11.* W pierwszym przypadku będzie rzeczą sądu wzywającego udowodnić autentyczność kwestionowanego dokumentu, w drugim przypadku państwo wzywające będzie mogło ewentualnie powtórzyć pod adresem innej władzy wniosek swój w drodze dyplomatycznej i na zasadach pozakonwencyjnych.

Umowy dwustronne o ochronie i pomocy sądowej.

Haska konwencja procesowa, ustalając ogólne ramy międzynarodowego obrotu sądowego w sprawach cywilnych i handlowych, zachęca w kilku miejscach sygnatariuszów do porozumiewania się między sobą dla dalszego uproszczenia trybu pomocy sądowej zwłaszcza przez wprowadzenie bezpośredniej komunikacji sądów między sobą. Jeszcze przed przystąpieniem w 1926 r. do konwencji haskiej Polska poszła po tej linii, a nawet wykroczyła znacznie poza jej ramy materialne. Chodziło bowiem o możliwie szerokie uregulowanie dziedziny obrotu prawnego z tymi państwami, z którymi wskutek dawnej wspólnoty państwowo-politycznej [34]) łączyły

[33]) Np. w dziedzinie sądownictwa niespornego, patrz str. 129.

Kwestia właściwości sądów lub instancyj administracyjnych do rozpoznania sporów pomiędzy osobą prywatną a Państwem określa się charakterem roszczenia tj. okolicznością, czy źródłem roszczenia jest cywilny lub też publiczno-prawny stosunek między stronami. (SN I. C. 2230/32, Zb. nr 427 z 1934).

[34]) Polska nie jest następczynią prawną państw zaborczych, a odrębnym tworem państwowym. Jak bowiem wyjaśnił Sąd Najwyższy, wedle najnowszych poglądów, panujących w prawie międzynarodowym, pojęcie sukcesji państw w ogóle nie da się utrzymać. Nowopowstałe państwo jest nieskrępowane zobowiązaniami dawnego państwa, na którego gruzach powstało lub od którego odebrało część terytorium. Nie przyjmuje ono jego zobowiązań tak publiczno-prawnych, jak też prywatno-prawnych i, stanowiąc odrębną od dawnego państwa istotę moralną, na mocy aktu swej władzy zwierzchniej wchodzi w posiadanie mienia tak publiczno, jak też prywatno-prawnego dawnego państwa lub też państwa, którego część terytorium objęło. (S. N. I. C. 144/22, Zb. nr 30 z 1923). Patrz uwagę 316 na str. 255.

Polskę specjalnie żywe i rozgałęzione stosunki. W ten sposób powstały w 1923 r. umowa z Jugosławią, w 1924 r. umowy z Austrią i Rzeszą Niemiecką, w 1925 r. umowa z Czechosłowacją, oparte na bardzo szerokich podstawach. Obrót prawny z W. M. Gdańskiem uregulowany został w zasadniczej umowie warszawskiej z 1921 r. i w dodatkowej umowie o zabezpieczeniu kosztów sądowych.[35]) Ponadto zachodziła dla Polski potrzeba uregulowania jej obrotu prawnego z jednej strony z Francją, w stosunkach z którą konwencja haska wobec zastrzeżenia Rządu Francuskiego z 1924 r.[36]) nie obowiązywała, a z drugiej strony z W. Brytanią, która do konwencji haskiej nie należy. Odnośne dwa układy z Francją stanęły w 1925 r., układ o pomocy prawnej z W. Brytanią w 1931 r. W 1929 r. zawarta została odrębna umowa o pomocy i ochronie sądowej z Rumunią.[37])

[35]) Umowa z Austrią z 19. 3. 24 o obrocie prawnym (DU nr 84 z 1926 poz. 467) straciła swą moc obowiązującą wobec przyłączenia Austrii do Rzeszy Niemieckiej.

Umowa z Czechosłowacją z 6. 3. 25 o obrocie prawnym w sprawach cywilnych, karnych i niespornych (DU nr 14 z 1926 poz. 80), skr.: *C pr.* Wykonanie umowy patrz okólnik MSpr, Zb. poz. 444, zawierający wykazy sądów powszechnych czeskosłowackich, urzędów opiekuńczych oraz urzędów prokuratorskich.

Umowa z Jugosławią z 4. 5. 23 dotycząca stosunków prawnych obywateli polskich i jugosłowiańskich (DU nr 2 z 1929 poz. 16), skr.: *J pr.*

Układ z Niemcami z 5. 3. 24 o obrocie prawnym (DU nr 36 z 1926 poz. 217), skr.: *N cyw*, wykonanie układu patrz rozp. MSpr, Zb. poz. 432, zawierające wykaz sądów oraz najwyższych i wyższych niemieckich władz administracyjnych, których dokumenty nie potrzebują na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej uwierzytelnienia i najwyższych władz administracyjnych, właściwych do prowadzenia rejestrów stanu cywilnego w Rzeszy Niemieckiej. W sprawie zwrotu kosztów por. Okólnik MSpr Zb. poz. 453.

Umowa z W. M. Gdańskiem z 24. 10. 21 (DU nr 16 z 1922 zał.), Cz. II. Dział I. Rozdział I. Sprawy cywilne, skr.: *G*, wykonanie umowy patrz okólniki MSpr II Zb. poz. 448—451, oraz umowa z 14. 2. 24 w sprawie zabezpieczenia kosztów procesowych i zaliczek na koszta sądowe (DU nr 42 z 1925 poz. 290, skr.: *G k.*

[36]) Patrz uwagę 6 na str. 14.

[37]) Konwencja z W. Brytanią z 26. 8. 31 o pomocy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych (DU nr 55 z 1932 poz. 533), skr.: *WB cyw.* Konwencja rozciągnięta została na Szkocję i Irlandię Północną (DU nr 75 z 1932 poz. 681), Palestynę i Transjordanię (DU nr 90 z 1932

Chcąc zanalizować powyżej wymienione umowy zarówno pod względem uproszczeń, jakie wprowadzają, jak i pod względem spraw przez nie uregulowanych, należy zestawić z jednej strony umowy z Czechosłowacją, Jugosławią, Niemcami oraz z W. M. Gdańskiem, a z drugiej strony umowy z Francją i W. Brytanią. Pomiędzy pierwszą a drugą grupą stoi umowa z Rumunią.

Umowy na pierwszym miejscu wspomniane są stosownie do zasięgu interesów, łączących te państwa pod względem obrotu sądowego z Polską, najobszerniejsze, a równocześnie oparte na najbardziej uproszczonej procedurze bezpośredniego porozumiewania się sądów między sobą. Zawierają one nie tylko postanowienia o ochronie sądowej i pomocy sądowej w sprawach cywilnych, lecz obejmują — z wyjątkiem umowy z Niemcami — również pomoc sądową w sprawach karnych, postanowienia z dziedziny obrotu administracyjnego oraz cały szereg przepisów specjalnych w materiach, które często bywają regulowane w odrębnych umowach (sprawy małżeńskie, opiekuńcze, spadkowe itp.).

Dwie konwencje polsko-francuskie, stanowiące razem wziąwszy właściwie wyciąg z konwencji haskiej, którą w stosunkach polsko-francuskich mają zastąpić, nie wyczerpują jednak całokształtu spraw konwencją tą objętych. Konwencja z W. Brytanią, aczkolwiek w założeniu swym nie różni się od ogólnie przez Polskę przyjętego typu tego rodzaju umów, posiada jednak — uwzględniając w szerokiej mierze ustrój sądowy anglo-saski — specyficzne cechy, których nie wykazują inne odnośne umowy.

Pomiędzy umowami z Czechosłowacją, Jugosławią i Niemcami z jednej strony, a z Francją i W. Brytanią z drugiej strony stoi pod względem uproszczeń procedural-

poz. 761), Nową Zelandię (DU nr 9 z 1933 poz. 38), Australię, Papuę, wyspę Norfolk, Nową Gwineę i wyspę Nauru (DU nr 4 z 1934 poz. 31), Kanadę (DU nr 70 z 1935 poz. 441) oraz szereg innych kolonij, protektoratów i krajów mandatowych (DU nr 62 z 1933 poz. 469).

Konwencja z Francją z 30. 12. 25 o przesyłaniu pism sądowych i rekwizycyj (DU nr 27 z 1927 poz. 210), skr.: *FR ps*, wykonanie konwencji patrz Okólnik MSpr, Zb. poz. 445, oraz konwencja z 30. 12. 25 o opiece i pomocy prawnej (DU nr 63 z 1929 poz. 493), skr.: *FR os.*

Konwencja z Rumunią z 19. 12. 29 o pomocy sądowej w sprawach cywilnych (DU nr 45 z 1932 poz. 427), skr.: *R cyw.*

nych i zakresu spraw nią objętych, konwencja z Rumunią. Wykracza ona pod obydwoma względami znacznie poza ramy umów z Francją i W. Brytanią, nie osiągając jednak tego maksimum postanowień obrotu prawnego, jakie zawierają umowy z państwami na pierwszym miejscu wymienionymi. Znaczenie konwencji z Rumunią nie polega zresztą na nieznacznych stosunkowo uproszczeniach, jakie wprowadza na polu proceduralnym, a na poważnym rozszerzeniu ram konwencji procesowej haskiej, która przed wejściem w życie konwencji z 1929 r. była podstawą polskiego obrotu prawnego z Rumunią. Nie przewidując — z małym wyjątkiem — bezpośredniej komunikacji sądów pomiędzy sobą, jak to czynią umowy z Czechosłowacją, Jugosławią i Niemcami, idzie ona pod względem postanowień specjalnych (uznanie za zaginionego lub zmarłego, wydobywanie dokumentów stanu cywilnego, przepisów legalizacyjnych) dalej, aniżeli umowa z Niemcami, nie osiągając pod względem przedmiotowym wzorów konwencyj z Czechosłowacją i Jugosławią.

Ochrona prawna.

Postanowienia wszystkich tych umów, dotyczące ochrony sądowej, przyznanej obywatelowi jednej strony na terytorium drugiej strony powtarzają, z małymi odchyleniami w poszczególnych umowach, zasady przyjęte w tej mierze już w konwencji haskiej.

Równouprawnienie. Obywatele jednego z państw umawiających się są na obszarze drugiego państwa pod względem ochrony sądowej [38]) swej osoby i swego mienia

[38]) Okoliczność, że niektóre umowy prawne mówią o równouprawnieniu obywateli drugiej strony w zakresie ochrony „ustawowej" i sądowej *C pr 1 J pr 1 R cyw 1*, tj. w zakresie materialnym i proceduralnym, inne zaś tylko o równouprawnieniu w zakresie ochrony „sądowej" *WB cyw 12 FR os 2 N cyw 1 G 60*, tj. w zakresie proceduralnym (zwolnienie od kaucji aktorycznej i aresztu osobistego, korzystanie z prawa ubogich), nie ma oczywiście zasadniczego znaczenia, gdyż korzystanie z ochrony materialno-prawnej jest właściwie przesłanką przyznawania ochrony proceduralnej (sądowej).

Jako jedyne postanowienie z dziedziny sądowej art. 1[3] traktatu przyjaźni, handlowego i praw konsularnych ze Stanami Zjednoczonymi A. P. (patrz uwagę 69 na str. 52) przewiduje, że obywatele każdej ze stron będą mieli swobodny dostęp do sądów drugiej strony,

traktowani na równi z własnymi obywatelami i korzystają ze swobodnego i niczym nieograniczonego dostępu do sądów, przed którymi mogą występować pod tymi samymi warunkami, co krajowcy *WB cyw 12 C pr 1 FR os 2 J pr 1 N cyw 1 R cyw 1 G 60.*

C a u t i o j u d i c a t u m s o l v i. Występując przed sądami drugiego państwa jako powodowie lub interwenienci, są oni albo zwolnieni od obowiązku składania zabezpieczenia lub zaliczki na koszta sądowe bez względu na ich miejsce zamieszkania *C pr 2 FR os 2 J pr 2 N cyw 2 R cyw 1 G k 1,* albo traktowani na równi z własnymi obywatelami pod warunkiem, że zamieszkują na terytorium tego państwa *WB cyw 1.* [39])

poddając się prawom miejscowym, a to zarówno w dochodzeniu, jak i w obronie swoich praw.

[39]) Zachodzi zasadnicza różnica pomiędzy ujęciem odnośnego postanowienia w konwencji z W. Brytanią, a w umowach z resztą państw. W konwencjach z wszystkimi innymi państwami nastąpiło kategoryczne zwolnienie od kaucji procesowej, w konwencji z W. Brytanią prawo państwa, w którym cudzoziemiec wytacza powództwo, decyduje o zwolnieniu powoda nie zamieszkującego na jego obszarze. Stosownie do KPC 127 obywatel angielski, od którego pozwany żąda kaucji, jeśli nie ma w Polsce miejsca zamieszkania lub majątku, wystarczającego na zabezpieczenie kosztów, musi udowodnić, że w Anglii obywatel polski w analogicznej sytuacji nie ma obowiązku składania takiej kaucji.

Czy pojęcie „zamieszkania", spotykane w licznych konwencjach i ustawach, ma w tym przypadku znaczenie faktyczne, czy też prawne, t. zn. czy oznacza ono sam fakt przebywania w danym kraju w celach czasowo nieograniczonych, czy też należy je rozumieć jako miejsce, w którym koncentrują się wszystkie interesy osobiste, familijne i majątkowe danej osoby, może być wątpliwe. Biorąc pod uwagę, że układ z W. Brytanią nie przewiduje wykonalności orzeczeń o kosztach sporu, należy raczej przyjąć, że chciano przyznać ten przywilej tylko tym obywatelom drugiej strony, od których w razie zasądzenia ich na zapłacenie tych kosztów będzie je można ściągnąć z ich majątku tak samo, jak od każdego krajowca. Możność ta byłaby natomiast wątpliwa, gdyby się przyjęło, że dla „zamieszkania" wystarczy sam f a k t nieczasowego pobytu osoby nie związanej z drugim państwem żadnymi więzami, a mogącej w każdej chwili kraj ten opuścić, bez pozostawienia po sobie śladu. Por. też art. 2 ust. 2 konwencji polsko-czeskosłowackiej z 23. 4. 25 (DU nr 13 z 1926 poz. 78) w sprawie zapobieżenia podwójnemu opodatkowaniu spadków:

„za miejsce zamieszkania..... uważa się miejsce, w którym ktoś bądź posiada mieszkanie i stosownie do okoliczności należy przyjąć, że za-

Wykonalność orzeczeń o kosztach sporu. Jeśli w jednym z państw zasądzono powoda lub interwenienta zwolnionego od złożenia kaucji aktorycznej na zwrot kosztów sporu, odnośne orzeczenie będzie w drugim państwie bezpłatnie uznane za wykonalne *C pr 3 J pr 3 N cyw 3 R cyw 2 G k 2*. O uznaniu wykonalności sąd wezwany decyduje bez wysłuchania stron z zastrzeżeniem późniejszego rekursu, przy czym sąd wezwany bada jedynie prawomocność i autentyczność odnośnego dokumentu *J pr 4 N cyw 4 G k 5*. Do wniosku o udzielenie wykonalności, wniesionego bądź bezpośrednio przez stronę zainteresowaną do właściwego sądu *J pr 3*[1] *N cyw 3*[1] *G k 3*[1], bądź w drodze dyplomatycznej *J pr 3*[1] *N cyw 3*[1], musi być dołączony przekład na język strony wezwanej odpowiedniej części orzeczenia oraz zaświadczenia jego prawomocności *J pr 4*[3] *N cyw 4*[4] *R cyw 3*[4] *G k 4*[1]. W stosunkach z W. Brytanią, a nawet z Francją, mimo zwolnienia obywateli drugiej strony od obowiązku składania kaucji aktorycznej niezależnie od ich miejsca zamieszkania, wykonalność orzeczeń o kosztach nie jest umownie przewidziana.

Prawo ubogich. Obywatele jednej strony korzystają na obszarze drugiej strony z prawa ubogich na tych samych warunkach, co obywatele własnego państwa *WB cyw 12 C pr 4 FR os 3 J pr 5 N cyw 5 R cyw 1 G 62*. Do wystawienia świadectwa ubóstwa powołane są władze miejsca zwykłego pobytu proszącego, a w braku takiego miejsca, władze chwilowego pobytu na obszarze jednej ze stron. Jeśli proszący nie przebywa na obszarze jednej ze stron, do wystawienia świadectwa ubóstwa powołany jest przedstawiciel dyplomatyczny lub konsularny państwa, którego proszący jest obywatelem *C pr 5 FR os 4 J pr 6 N cyw 6 R cyw 4 G 63*.[40]) W razie ubiegania się o świadectwo ubóstwa

mierza utrzymać je stale, bądź gdzie przebywa i stosownie do okoliczności należy przyjąć, że w tym miejscu albo w tym kraju nie zamierza przebywać tylko chwilowo".

Tak samo art. 4 ust. 2 analogicznej konwencji z Węgrami z 12. 5. 28 (DU nr 75 z 1931 poz. 602). Por. też KCP 26, KCN 7.

[40]) Świadectwo ubóstwa dla obywatela gdańskiego, który ubiega się o prawo ubóstwa w sądzie polskim, a zamieszkuje we Francji, może być zatem wystawione przez konsula R. P.

Konwencja z W. Brytanią nie zawiera postanowienia o tym, jaka

u władz drugiego państwa, władza ta ma prawo zasięgać informacyj o stanie majątkowym proszącego u jego władz ojczystych, a władza rozstrzygająca o przyznaniu prawa ubogich (sąd) zachowuje w granicach ustawodawstwa wewnętrznego prawo badania przedstawionych jej świadectw i wyjaśnień *C pr 6 FR os 5 J pr 7 N cyw 7 R cyw 5 G 64.*

Prawo ubogich przyznane obywatelowi drugiej strony przysługuje mu przy wszystkich czynnościach procesowych i egzekucyjnych w tej samej sprawie, przedsięwziętych przed władzami sądowymi *C pr 6*[3] *J pr 7*[3] *N cyw 7*[3].

A r e s z t o s o b i s t y. Żadna z umów dwustronnych nie zawiera postanowienia analogicznego do *KH pr 24* o zwolnieniu obywateli drugiej strony od aresztu osobistego. W praktyce jest to bez znaczenia, gdyż ani ustawodawstwo polskie, ani żadne inne nowoczesne ustawodawstwo nie zna aresztu osobistego jako szczególnego środka zapobiegawczego lub wykonawczego w sprawach cywilnych w stosunku do obcokrajowców.[41]) Teoretycznie jednak sprawa przedstawia się w ten sposób, że, o ile by ustawodawstwo francuskie lub angielskie przewidywało taki areszt wobec cudzoziemców, obywatele polscy nie byliby — z braku postanowień umownych — z niego zwolnieni. W stosunkach z Czechosłowacją, Jugosławią, Niemcami i Rumunią natomiast, aczkolwiek umowy z tymi państwami również nie zawierają postanowienia o zwolnieniu obywateli drugiej strony od aresztu osobistego, to zwolnienie to — o ile areszt osobisty wobec obywateli obcego państwa byłby przewidziany przez ustawodawstwo jednego z tych państw — opierałoby się na postanowieniu *KH pr 24*, która w stosunkach pomiędzy tymi państwami a Polską nie przestała obowiązywać, a zachowała w praktyce swą moc obowiązującą we wszystkich punktach, nie uwzględnionych w odnośnych umowach dwustronnych.[42])

władza powołana jest do wystawiania świadectw ubóstwa. Zważywszy wysoce liberalny duch całej konwencji, należy zatem przyjąć, że strony nie chciały się pod tym względem krępować wzajemnie i że uznawane będą świadectwa ubóstwa, wystawione przez każdą władzę, która w granicach swej właściwości materialnej uzna się ze względu na miejsce zamieszkania lub pobytu proszącego do ich wystawienia za kompetentną.

[41]) Por. jednak uwagę 18 na str. 21.

[42]) Por. np. *G k 7.*

Pomoc sądowa.

Tak samo, jak haska konwencja procesowa, umowy dwustronne zawarte przez Polskę, nie postanawiają expressis verbis, że władze jednego państwa obowiązane są wykonywać wnioski o pomoc sądową, pochodzące od władz drugiego państwa. Obowiązek ten wynika jedynie a contrario z tych postanowień, które zwalniają władze wezwane w pewnych okolicznościach od obowiązku udzielania żądanej pomocy. Wychodząc zatem strukturalnie z milczącej przesłanki wzajemnego zobowiązania do wykonywania wniosków o pomoc sądową, poszczególne konwencje ograniczają się do ustalenia formalnych warunków i procedury przesyłania i wykonywania odnośnych wniosków.

Przesyłanie wniosków. Wnioski o pomoc sądową (doręczanie pism i wykonywanie rekwizycyj) przesyłane są:

1) bezpośrednio przez sąd wzywający (w Czechosłowacji tylko przez prezesów trybunałów I instancji), przy czym w razie niewłaściwości władzy wezwanej wniosek przesyłany jest z urzędu sądowi właściwemu tego samego państwa *C pr 13 J pr 8 N cyw 9 G 46.*

2) za pośrednictwem przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego państwa wzywającego:

a) w stosunkach z Francją:
w Polsce prezesom sądów okręgowych, a we Francji prokuratorowi Republiki, przy czym sąd wezwany zwraca wykonany wniosek już bezpośrednio właściwemu przedstawicielowi dyplomatycznemu lub konsularnemu *FR ps 1.*

b) w stosunkach z Wielką Brytanią:
w Polsce do Ministerstwa Sprawiedliwości, w Anglii do Senior Master of the Supreme Court of Judicature *WB cyw 3[d] 7[c].* [43])

[43]) Wnioski o doręczenie i przeprowadzenie dowodu na terytorium Kanady kierowane są we wszystkich prowincjach do Attorney General, z wyjątkiem terytorium North West Territories i Jukon, na których właściwą władzą są komisarze (Commissioner of the North West Territories wzgl. The Gold Commissioner of the Yukon Territory). Przy przesyłaniu wniosków o doręczenie lub pism rekwizycyjnych do sądów szkockich należy zamiast określenia „law agent" używać określenia „solicitor" (DU nr 37 z 1934 poz. 339).

c) w stosunkach z Rumunią:
w Polsce i Rumunii do prezesów sądów okręgowych, z wyjątkiem okręgów sądów apelacyjnych we Lwowie i Czerniowcach, w obrębie których sądy mogą się ze sobą porozumiewać bezpośrednio *R cyw* 6[3].

Terytorialnie kompetentna jest zawsze ta władza sądowa, w której okręgu znajduje się odbiorca pisma lub ma być wykonana rekwizycja.

Treść wniosków. Wniosek o pomoc prawną musi zawierać co najmniej wymienienie władzy wzywającej oraz nazwiska i oznaczenie stron *N cyw 10*, na ogół zaś określenie przedmiotu wezwania, oraz w razie potrzeby krótkie przedstawienie sprawy i oznaczenie stron według ich nazwiska, zawodu i miejsca zamieszkania lub pobytu. We wnioskach o doręczenie należy wymienić także adres odbiorcy i rodzaj pisma, które ma być doręczone *WB cyw* 3[b] 7[b] *C pr 15 FR ps* 4[1] *J pr 10 R cyw 10 16 G* 48.[44])

Język. Wnioski o doręczenie i pisma rekwizycyjne winny być sporządzone:

1) w przypadkach bezpośredniej korespondencji sądów między sobą w języku strony wzywającej *C pr 14 J pr 9 N cyw 10 G 47* lub strony wezwanej *G 47*;

2) w przypadkach przesyłania wniosków za pośrednictwem przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, korespondencja pomiędzy nim a władzami miejscowymi odbywa się w myśl ogólnie przyjętych zasad zawsze w języku państwa wezwanego (wyraźnie stanowi to *FR ps 3).*[45]) Od tej korespondencji należy odróżniać korespondencję (pisma) władzy wzywającej kierowaną i adresowaną bezpośrednio do władzy wezwanej, a przesyłaną jej za pośrednictwem właściwego przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego oraz nadrzędnej władzy sądowej w państwie wezwanym,

[44]) Szczegółową instrukcję dla sądów polskich w sprawie formy i treści pism rekwizycyjnych, kierowanych do sądów zagranicznych, zawiera okólnik MSpr Zb. MSpr nr 421.

[45]) Od przesyłania wniosków umownie określonej właściwej władzy sądowej przez przedstawiciela dyplomatycznego należy odróżniać przesyłanie wniosków w drodze dyplomatycznej, dla której w praktyce dyplomatycznej obowiązuje w braku odmiennych lokalnych zwyczajów lub odnośnego porozumienia język francuski.

wyznaczonej dla przyjmowania tych pism z rąk tego przedstawiciela.[46]) Pisma te muszą być bądź sporządzone w języku władzy wezwanej *WB cyw 3*[b] *7*[b] bądź zaopatrzone w uwierzytelniony przekład na ten język *WB cyw 7*[b] [47]) *FR ps 4*[2] *R cyw 7*. [48]) Przekłady te muszą być uwierzytelnione bądź przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego strony wzywającej [49]) *WB cyw 7*[b] *FR ps 3*[3] *R cyw 7*[1] bądź przez tłumacza przysięgłego państwa wzywającego *R cyw 7*[1] lub tłumacza jednego z obu państw *WB cyw 7*[b].

Pisma przeznaczone dla doręczenia przymusowego muszą być redagowane w języku strony wezwanej lub zaopatrzone w uwierzytelniony przekład na ten język *C pr 18 FR ps 4 J pr 15 N cyw 11*[2] *R cyw 11* lub na język francuski *J pr 15*, nieco odmiennie *WB cyw 4*[b] i *G 52*.

Wykonywanie wniosków. Wykonanie wniosku o pomoc sądową, skierowanego do władzy sądowej drugiego państwa, odbywa się według procedury, przewidzianej dla danej czynności przez ustawodawstwo strony wezwanej. Możliwe jest jednak również stosowanie pewnej formy szczególnej, jeśli forma ta nie sprzeciwia się ustawodawstwu państwa wezwanego [50]) *WB cyw 3*[e] *7*[d] *C pr 16 FR ps 7*, *9*[1] *J pr 11 N cyw 15 R cyw 12 18*.

Poza normalną drogą udzielania pomocy sądowej przez sąd drugiego państwa możliwe jest:

---

[46]) Konstrukcja postanowienia *FR ps 4* odbiega nieco od konstrukcji analogicznych postanowień *WB cyw 3* i 7 oraz *R cyw 6*. Podczas gdy *WB cyw 3* i 7 oraz *R cyw 6* przewidują, że wnioski o pomoc sądową adresowane są bezpośrednio do sądu wezwanego i przesyłane w oryginale przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego przy t. zw. lettre d'envoi, redagowanym w języku strony wezwanej, *FR ps 4* przewiduje, że pismo wzywające do udzielenia pomocy sądowej pochodzi nie od sądu, a od przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego.

[47]) Pisma przeznaczone dla sądów kanadyjskich muszą być redagowane w języku angielskim, w prowincji Quebec dopuszczony jest również język francuski.

[48]) W okręgach sądów apelacyjnych we Lwowie i Czerniowcach korespondencja sądów może się odbywać w języku strony wzywającej *R cyw 7*[3].

[49]) Uwaga 30 na str. 29.

[50]) Uwaga 23 na str. 24.

A. Doręczanie pisma sądowego:

1) przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego[51]) bez stosowania przymusu własnym obywatelom *C pr 21 FR ps 12 J pr 18 N cym 13 R cym 15*, a nawet bez względu na obywatelstwo adresata *WB cym 4*[a],

2) bezpośrednio pocztą bez względu na obywatelstwo adresata *WB cym 4*[a] *C pr 21 G 55*,

3) przez osobę trzecią (agenta) wyznaczoną w tym celu przez sąd państwa wzywającego lub przez stronę, na której wniosek pismo zostało wystawione wzgl. ma być doręczone albo w jakikolwiek inny sposób, nie sprzeciwiający się ustawodawstwu państwa, na którego obszarze doręczenie ma nastąpić *WB cym 4*[a].

B. Wykonywanie rekwizycji:

1) przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego,[51]) o ile osoby, które mają być przesłuchane, są ich obywatelami i zgłoszą się dobrowolnie *FR ps 12*[2],

2) przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego lub inną osobę fizyczną wyznaczoną przez sąd wzywający, bez względu na obywatelstwo osoby przesłuchiwanej *WB cym 9*.

Jako jedyna tego rodzaju umowa zawarta przez Polskę, układ z W. Brytanią dopuszcza zatem, poza normalną formą wykonywania rekwizycyj przez sąd, możność wykonywania rekwizycyj przez samego konsula we własnym zakresie, i to niezależnie od obywatelstwa osoby, która ma być przesłuchana.[52]) Stosownie do specyficznych założeń procedury

---

[51]) Doręczenie pisma sądowego lub przesłuchanie osób przez konsula R. P. wymaga stosownie do UstKons 18[4], 19[3] imiennego upoważnienia, patrz uwagę 3 na str. 12.

[52]) Jako jedyna tego rodzaju umowa układ z W. Brytanią określa też pojęcie rekwizycji lub — w terminologii konwencji — „zbierania dowodów", pod które podpada:

1. przesłuchiwanie stron (powoda, pozwanego), świadka, biegłego lub jakiejkolwiek innej osoby, pod przysięgą lub bez,
2. odbieranie od jednej z tych osób przysięgi (bez równoczesnego przesłuchiwania jej) w związku z jakimkolwiek postępowaniem sądowym (oczywiście tylko cywilnym lub handlowym),

anglo-saskiej, przyznającej czynnikowi prywatnemu (pozasądowemu) w szerokim stopniu udział w przeprowadzaniu postępowania sądowego, sąd wzywający może w swym piśmie rekwizycyjnym prosić sąd wezwany o powierzenie wykonania rekwizycji jakiej bądź osobie fizycznej, przez niego wskazanej. Osobą taką, która do przyjęcia tej funkcji w żadnym razie nie może być zmuszona, może być również przedstawiciel dyplomatyczny lub konsularny państwa wzywającego. Konsul R. P. w Anglii może zatem nawet w przypadku, gdy nie posiada upoważnienia do przesłuchiwania, dokonać przesłuchania, jeśli sąd polski sobie tego życzy, a sąd angielski mu tę funkcję powierzy. Podstawą jego uprawnienia jest bowiem w tym przypadku *WB cyw* 8[a], a konsul działa wówczas nie „na wezwanie" sądu polskiego, a jedynie jako „komisjoner" sądu angielskiego. Z tego powodu też wszystkie przepisy, odnoszące się do rekwizycyj kierowanych pod adresem sądu drugiej strony mają zastosowanie również w przypadku, gdy organem pośrednio wykonującym jest konsul, a sąd wezwany może odmówić wykonania rekwizycji przez konsula z tych samych powodów, z jakich w ogóle ma prawo odmowy *WB cyw 8.*

W razie wyznaczenia na prośbę sądu wzywającego do wykonania rekwizycji konsula (lub innej osoby fizycznej), ma on prawo odebrania przysięgi, a fałszywe zeznania będą ścigane w państwie wykonania jako krzywoprzysięstwo. Rekwizycja w tych przypadkach powinna być wykonywana zasadniczo według przepisów państwa wezwanego, może ona natomiast być wykonana również według przepisów prawa państwa wzywającego, o ile tryb ten nie jest sprzeczny z ustawami państwa wykonania. W postępowaniu przed konsulem strony mają prawo stawić się osobiście lub dać się zastąpić przez adwokatów i wszystkie inne osoby, uprawnione do stawania w sądach bądź kraju wykonania,

---

3. okazywanie, stwierdzanie autentyczności i badanie dokumentów, wzorów i innych przedmiotów,

oraz wymieniając dokładnie, co pismo rekwizycyjne powinno zawierać, dopuszcza — uwzględniając i w tym przypadku specyficzny charakter procedury anglo-saskiej — pozostawienie pytań stawianych osobom, które mają być przesłuchane, do uznania sądu lub stron wzgl. ich zastępców *WB cyw* 7.

bądź w kraju pochodzenia rekwizycji. W razie potrzeby sąd wezwany użyje takich środków przymusowych, jakimi rozporządza z mocy własnych ustaw, celem zmuszenia świadków i biegłych do stawiennictwa przed konsulem (lub inną osobą fizyczną wyznaczoną przez sąd wezwany) i złożenia przez nich zeznań *WB cym 8.*

Aczkolwiek konwencja o tym nie wspomina, należy przyjąć, że protokóły badania świadków lub dokonania innej czynności przez konsula muszą być sporządzone w języku kraju wykonania,[53]) albowiem materiał dowodowy zebrany przez konsula wraca do sądu wezwanego, który musi mieć możność skontrolowania, czy przypadkiem forma badania odpowiadająca formie państwa wzywającego nie jest sprzeczna z ustawodawstwem państwa wezwanego *WB cym 8[e]*, oraz zażądania ewentualnie od konsula uzupełnienia materiału dowodowego stosownie do wniosku sądu wzywającego.

Rola konsula wykonywującego rekwizycję nie jest jednak w konwencji polsko-brytyjskiej ograniczona do współdziałania z sądem wezwanym. Daleko idąca ingerencja organów sądowych jednego państwa w atrybucje sądowe drugiego państwa została jeszcze znacznie rozszerzona i pogłębiona. Mianowicie przedstawiciel dyplomatyczny lub konsularny (jak również każda inna osoba fizyczna) może „zbierać dowody" nie tylko z ramienia i polecenia sądu wezwanego, lecz również na skutek bezpośredniego wezwania ze strony sądu swego państwa. Sądy państwa pochodzenia rekwizycji mogą bowiem z zupełnym pominięciem władz sądowych państwa wykonania polecić przeprowadzenie rekwizycji każdej osobie fizycznej według własnego wyboru, a zatem własnemu konsulowi, miejscowemu adwokatowi, notariuszowi lub zupełnie prywatnej osobie *WB cym 9.*[54])

[53]) Inaczej oczywiście, jeśli konsul wykonywa rekwizycję z mocy własnego prawa. Wówczas sporządza on protokół w języku swego państwa.

[54]) Zachodzi pytanie, czy musi to być osoba zamieszkała na terytorium państwa wykonania, czy też może ona być delegowana z państwa wzywającego do drugiego państwa w celu wykonania danej rekwizycji. Przyjąwszy drugą alternatywę, sąd wzywający mógłby wydelegować jednego z sędziów, który by na terytorium drugiego państwa pełnił swe urzędowe funkcje. W myśl zasady, że umowy międzynarodowe nie mogą być interpretowane rozszerzająco, należy przyjąć, że

Różnica pomiędzy wykonaniem rekwizycji przez konsula R. P. z polecenia sądu angielskiego, a wykonaniem tej czynności na skutek bezpośredniego wezwania sądu polskiego polega z punktu widzenia ustawodawstwa polskiego na tym, że w pierwszym przypadku konsul nie musi posiadać imiennego upoważnienia z UstKons 19, w drugim przypadku zaś upoważnienie takie jest warunkiem ważności dokonanej czynności. Z punktu widzenia ustawodawstwa angielskiego różnica polega na tym, że w pierwszym przypadku świadkowie mogą być zmuszeni przez sąd angielski do stawienia się przed konsulem R. P. i złożenia dowodów, w drugim przypadku zaś stosowanie jakichkolwiek środków przymusowych jest niedozwolone, a nawet niemożliwe, skoro sąd, który jedynie środki takie mógłby zastosować, nie współdziała przy wykonaniu rekwizycji. Ponadto zbieranie dowodów przez konsula na skutek bezpośredniego wezwania sądu polskiego z pominięciem sądu miejscowego odbywa się wyłącznie w formie przewidzianej przez ustawodawstwo polskie, bez względu na jej ewentualną sprzeczność z ustawodawstwem angielskim. W końcu fałszywe zeznanie, złożone przed konsulem działającym jako „komisjoner" jest ścigalne jako przestępstwo popełnione w państwie wykonania, złożone zaś przed konsulem działającym z własnego prawa, może ono być ścigane tylko w państwie pochodzenia rekwizycji.[55])

Przesłuchiwanie osób przez konsula z własnego prawa tj. z pominięciem sądu państwa wykonania, nie jest w stosunkach polsko-brytyjskich ograniczone do własnych obywateli, a dopuszczone również w stosunku do obywateli państwa wykonania lub obywateli trzeciego państwa, z tym jednak zastrzeżeniem, że wezwanie do stawiennictwa musi być w tym przypadku sporządzone w języku państwa wykonania lub zaopatrzone w tłumaczenie na ten język *WB cyro* 9[c]. Jeśli świadek, wezwany bezpośrednio przez konsula, odmówi stawienia się lub złożenia dowodów, sąd wzywający może powtórzyć swój wniosek pod adresem właściwego sądu drugiej strony nawet w trybie *WB cyro* 8, t. zn. z prośbą o przepro-

konwencja, mówiąc o osobach, którym odnośne funkcje mogą być powierzone, miała na myśli jedynie osoby, stale przebywające na terytorium drugiego państwa.

[55]) KK 140, 8[c].

wadzenie badania przez konsula. Świadek wezwany przez sąd do stawienia się przed konsulem, działającym tym razem już nie „na wezwanie" sądu wzywającego, a z ramienia sądu państwa wezwanego, obowiązany jest do stawiennictwa i złożenia dowodów, a w razie oporu może być do tego zmuszony stosownie do przepisów obowiązujących w tej mierze w państwie wykonania *WB cyw 10.*

Udzielanie akt i dokumentów. W stosunkach z Czechosłowacją, Jugosławią, Rumunią i W. M. Gdańskiem sądy obowiązane są udzielać sobie wzajemnie na żądanie akt i innych dokumentów sądowych, które oczywiście po wykorzystaniu muszą być zwrócone sądowi wezwanemu, aczkolwiek wyraźnie stanowi to tylko *R cyw 20*[1]. W innych umowach wynika to jednak pośrednio z tych postanowień, które stanowią o przyczynach odmowy dostarczania takich dokumentów *C pr 25*[2] *J pr 20*[2] *G 58*[2].[56])

W stosunkach z Niemcami i Francją obowiązek ten może podpadać pod ogólne pojęcie rekwizycji, w umowach z tymi państwami bliżej nie określone. W stosunkach z W. Brytanią natomiast obowiązek dostarczania aktów i dokumentów nie istnieje wobec wyczerpującego wyliczenia tych czynności, do których wykonania, jako podpadających pod pojęcie rekwizycji, państwa się zobowiązały. Wniosek o dostarczenie aktów sądowych nie może być zatem traktowany jako rekwizycja, podpadająca pod postanowienia konwencji, a musi być w razie potrzeby przedstawiony w drodze pozakonwencyjnej (dyplomatycznej).

Wyjaśnienia prawne. W stosunkach z Czechosłowacją, Jugosławią, Niemcami, Rumunią i W. M. Gdańskiem naczelne zarządy sprawiedliwości udzielają sobie — w bezpośredniej korespondencji — wyjaśnień co do prawa obowiązującego na obszarze ich państwa *C pr 24 J pr 21 N cyw 8 R cyw 21 G 59.* W stosunkach z innymi państwami (W. Brytanią i Francją) obowiązek taki nie istnieje, wobec czego w razie potrzeby odpowiednia prośba musi być przedstawiona w drodze pozakonwencyjnej (dyplomatycznej).

---

[56]) Patrz uwagę 276 na str. 163.

Koszty postępowania. Wykonywanie doręczeń i rekwizycyj odbywa się bezpłatnie *G 51*, z wyjątkiem kosztów badania biegłych *WB cym 11 C pr 17 FR ps 10 J pr 13 N cym 17 R cym 9*, świadków *WB cym 11 C pr 17 J pr 13 R cym 9*, kosztów tłumaczów i osób użytych do doręczenia lub wykonania rekwizycji *WB cym 5, 11*, kosztów spowodowanych zastosowaniem szczególnej formy postępowania *WB cym 5, 11 FR ps 10 R cym 9*, kosztów przymusowego sprowadzenia świadków *WB cym 11*, oraz kosztów przekładu pisma sądowego sporządzonego w przypadkach nagłych przez stronę wezwaną *R cym 7*[2]. [56a])

Odmowa pomocy sądowej. Doręczenia pisma i wykonania rekwizycji można odmówić, jeśli według zapatrywania strony wezwanej mogłyby one naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo *WB cym 3*[f], *7*[f] *C pr 19, 23 FR ps 5*[1] *J pr 16, 20 N cym 16 R cym 13, 19 G 53, 58*[1], albo jeśli wykonanie żądanej czynności nie należy w państwie wezwanym do kompetencji sądów *WB cym 7*[f] *C pr 23 FR ps 5*[2] *J pr 20 R cym 19 G 58*[1], albo jeśli zachodzi wątpliwość co do autentyczności dokumentu [57]) *WB cym 3*[f], *7*[f] *G 58*[1].

Przesłania akt i innych dokumentów można odmówić, jeśli są one potrzebne w sądzie wezwanym *C pr 23*[2] albo z innych powodów, zatwierdzonych przez naczelny zarząd sprawiedliwości strony wezwanej *C pr 23*[2] *J pr 20*[2] *G 58*[2]; nieco odmiennie *R cym 20*[2] z obowiązkiem dostarczania odpisów sporządzonych na koszt władzy wzywającej *R cym 20*[3].

Klauzule prawne w umowach handlowych i osiedleńczych.

Postanowienia dotyczące prawa obywateli jednego państwa do korzystania na obszarze drugiego państwa z „łatwego i wolnego dostępu do sądów w charakterze bądź powoda, bądź pozwanego", zamieszczone w większości umów handlowych i niektórych innych umowach zawartych przez Polskę, miały

---

[56a]) Stroną zobowiązaną do pokrycia kosztów jest na zewnątrz, tj. w stosunku do państwa wezwanego, zawsze państwo, które prosiło o pomoc prawną. Rzeczą tego państwa (sądu) jest ściągnięcie tych kosztów od strony procesowej. Por. okólnik MSpr II Zb. poz. 453.

[57]) Patrz str. 31.

swe uzasadnienie, jak długo obrót sądowy z danym państwem nie był oparty na specjalnych umowach prawnych. Z chwilą, gdy ochrona sądowa zapewniona została obywatelom drugiej strony generalnie w odrębnych umowach, odnośne postanowienia umów handlowych straciły swe znaczenie i uzasadnienie.[58])

Podstawowe znaczenie mają natomiast odnośne postanowienia w umowach z tymi państwami, z którymi obrót sądowy nie jest uregulowany żadną umową prawną. Są one wówczas jedyną podstawą konwencyjną, na której obywatele jednej strony mogą opierać swe prawo do ochrony sądowej na obszarze drugiej strony. Wchodzą tu w rachubę prowizorium handlowe z Bułgarią z 1925 r., traktat przyjaźni, handlowy i nawigacyjny z Chinami z 1929 r., Konwencja handlowa z Grecją z 1930 r., traktat handlowy i nawigacyjny z Japonią z 1922 r., konwencja handlowa z Persją z 1927 r., traktat przyjaźni, handlowy i praw konsularnych ze Stanami Zjednoczonymi A. P. z 1931 r. oraz konwencja osiedleńcza z Turcją z 1931 r.[59]) W myśl odnośnych postanowień zawartych w tych umowach obywatele jednej ze stron mają na terytorium drugiej strony, stosując się do ustaw krajowych, wolny dostęp do sądów, w charakterze bądź powodów, bądź pozwanych i mogą posługiwać się adwokatami lub pełnomocnikami przez nich samych wybranymi.[60])

Ze specjalnych układów, którym zastrzeżone zostały w niektórych z tych umów kwestie kaucji aktorycznej i prawa ubogich (z Grecją, Persją i Turcją) zawarte zostało dotychczas jedynie porozumienie z Grecją,[61]) w myśl którego

[58]) Umieszczenie klauzul o ochronie sądowej w umowach handlowych z Estonią (art. 2, 5), Łotwą (art. 2, 3), Norwegią (art. 2, 3), Rumunią (art. 4), Austrią (art. 7) i Czechosłowacją (art. 3, 6) — patrz uwagę 312 na str. 185 — było zatem zbędne, skoro w chwili zawarcia tych umów obowiązywały w stosunkach z tymi państwami już specjalne umowy prawne (dwustronne lub konwencja procesowa haska). W nowej umowie handlowej z Francją z 1937 r. postanowienia takie zostały słusznie opuszczone.

[59]) Patrz uwagę 312 na str. 185.

[60]) To ostatnie wydaje się zgoła zbędnym podkreśleniem jednego z czynników składających się na pojęcie „ochrony sądowej".

[61]) Porozumienie z Grecją z 10. 4. 30 w sprawie cautio judicatum solvi (DU nr 74 z 1931 poz. 599).

obywatele drugiej strony „oraz spółki cywilne i handlowe“ zwolnione są od obowiązku składania kaucji aktorycznej, a obywatele korzystają z prawa ubogich na równi z krajowcami w zakresie i stosownie do odnośnych postanowień haskiej konwencji procesowej, podlegając tym samym opłatom sądowym, co krajowcy. Nie zawarte zostało dotychczas porozumienie w sprawie wykonywania wyroków i doręczania aktów sądowych, przewidziane w konwencji osiedleńczej z Turcją, tak że sprawy te w stosunkach z Turcją regulowane są na razie przez ustawodawstwa miejscowe.[62])

Wszystkie wymienione umowy zawierające klauzule prawne powtarzają zasadę o wolnym dostępie do sądów specjalnie jeszcze w odniesieniu do „spółek akcyjnych i innych“, „spółek cywilnych i handlowych“, „spółek handlowych i przemysłowych“. Powtórzenie takie wydaje się z punktu widzenia prawnego zbędne, gdyż mówiąc o „obywatelach“ ma się na myśli „osoby“, a pojęcie osoby obejmuje zarówno osoby fizyczne, jak prawne.[63])

[62]) Umowę o wykonalności wyroków Polska zawarła dotychczas — nie licząc W. M. Gdańska — jedynie z Czechosłowacją, patrz str. 137.

[63]) Przyjmując inny punkt widzenia doszłoby się do konkluzji, że w braku odnośnej klauzuli prawnej w traktacie handlowym z Belgią z 1922 r. (DU nr 106 z 1923 poz. 836), z którą obrót sądowy oparty jest na konwencji procesowej haskiej, polskie i belgijskie spółki handlowe nie korzystają z ochrony sądowej na terytorium drugiej strony.

SZCZEGÓLNE SPRAWY MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA PRYWATNEGO.

Postanowienia konwencyjne dotychczas omawiane regulują ogólny obrót sądowy w sprawach cywilnych i handlowych. Normują one równouprawnienie w zakresie materialnoprawnym i ochronę sądową oraz zasadniczy tryb udzielania pomocy sądowej. Ogólne zasady te wymagają jednak częstokroć, zwłaszcza jeśli chodzi o państwa związane ze sobą ściślejszymi więzami ruchu migracyjnego, dodatkowych porozumień, regulujących szczególne, często spotykane zagadnienia, wyłaniające się z faktu przebywania obywateli jednego państwa na terytorium drugiego państwa. Są to przede wszystkim sprawy spadkowe i opiekuńcze i niektóre dziedziny prawa familijnego, postępowanie w sprawie uznania osoby za zaginioną lub zmarłą, wykonywanie wyroków oraz sprawy upadłościowe.

Zagadnienia prawa osobowego i familijnego wymagają tym bardziej konwencyjnego unormowania, że wobec kategorycznego ujęcia ich w ustawodawstwach narodowych, nie dopuszczającego poddania konkretnej sprawy według woli stron innemu ustawodawstwu narodowemu, jak to bywa w prawie obligatoryjnym,[64]) powodują najczęstsze przypadki t. zw. kolizji statutów.

Normy międzynarodowe, ustanowione w tej mierze, mogą obejmować przepisy materialno-prawne i proceduralne. Stosownie do zasady ogólnie przyjętej w ustawodawstwach narodowych, że w sferze osobowej jednostka podlega prawu ojczystemu (statut personalny, lex patriae czyli sanguinis), państwa, godząc się na kompetencję władzy zagranicznej

[64]) Por. PMN 7.

w danym przypadku, uzależniają na ogół ustępstwo to od stosowania przez władzę tę prawa ojczystego osoby interesowanej.[65])

O ile powyższe sprawy (osobowe, familijne, spadkowe) uregulowane zostały w stosunkach Polski z zagranicą w płaszczyźnie bilateralnej, nastąpiło to przeważnie w ogólnych umowach prawnych lub konwencjach konsularnych. Tylko w dwóch przypadkach poszczególne zagadnienia unormowane zostały w odrębnych umowach, a mianowicie: sprawy opiekuńcze w specjalnym układzie z Niemcami, będącym właściwie tylko uzupełnieniem ogólnej umowy o obrocie prawnym, a sprawy spadkowe w odrębnej umowie z Czechosłowacją.

W płaszczyźnie multilateralnej natomiast Polska związana jest szeregiem umów haskich z zakresu spraw małżeńskich i opiekuńczych, będących wynikiem konferencyj prawa międzynarodowego, odbytych w Hadze w latach 1893, 1894, 1900 i 1904. Również w dziedzinie multilateralnej uregulowano szereg szczególnych zagadnień prawa prywatnego (ochrona własności przemysłowej, artystycznej i literackiej, prawo wekslowe i czekowe, zagadnienia komunikacyjnego i morskiego prawa prywatnego), które wymagały ze względu na międzynarodowy charakter ich przedmiotu jednolitych, przez wszystkie państwa uznanych norm.

Prawo spadkowe.

Poza odrębną, wyżej wspomnianą umową z Czechosłowacją[66]) i krótkimi porozumieniami z Rumunią i Węgrami w sprawie wzajemnego wydawania spadków ruchomych,[67]) obrót międzynarodowy prawny Polski w spra-

[65]) Por. np. PMN 17[3].

[66]) Umowa z Czechosłowacją z 25. 1. 34 o wzajemności w sprawach spadkowych (DU nr 22 z 1937 poz. 138), skr.: *C sp.*

[67]) Notą z 5. 4. 27 r. nr 1483 Rząd Rumuński zawiadomił Rząd Polski, że władze rumuńskie będą wydawały władzom polskim na zasadzie wzajemności spadki ruchome, znajdujące się w Rumunii, a pozostałe po obywatelach polskich, pod warunkiem, aby żądanie wydania spadku było przedstawione w drodze dyplomatycznej i zawierało nazwiska spadkobierców i ich stosunek pokrewieństwa ze zmarłym.

Notą z 10. 1 25 nr 41/kig Rząd Węgierski zawiadomił Rząd Polski,

wach spadkowych uregulowany został w ogólnej umowie prawnej z Jugosławią,[68]) w konwencjach konsularnych z Belgią, Bułgarią, Estonią, Francją, Łotwą, Rumunią, Węgrami, Włochami, Stanami Zjednoczonymi A. P. i Z. S. R. R.,[69]) oraz w traktacie handlowym z Chinami.[70])

Normy zawarte w tych umowach posiadają przeważnie charakter proceduralny i ograniczają się na ogół do ustalenia trybu postępowania ze spadkiem, pozostałym po obywatelu jednej ze stron na terytorium drugiej strony, oraz do określenia uprawnień konsula w dziedzinie spraw spadkowych. Normy te, jeśli ustanawiają właściwość władz ojczystych (konsula) spadkodawcy, tym samym rozstrzygają kolizję statutów zasadniczo na rzecz ustawodawstwa ojczystego. W tych przypadkach wyraźne normy materialno-prawne są zbyteczne. Normy takie są jednak konieczne w razie, gdy państwa,

---

że władze węgierskie będą wydawały władzom polskim spadki ruchome, znajdujące się na Węgrzech, a pozostałe po obywatelach polskich, w celu przeprowadzenia postępowania spadkowego i rozstrzygnięcia spornych kwestyj, związanych ze spadkiem. Wyjątek może być uczyniony w przypadku, gdyby spadkobierca zamieszkały na Węgrzech, zażądał, aby postępowanie spadkowe zostało przeprowadzone przez władze węgierskie.

W stosunku do obu państw Rząd Polski zapewnił analogiczne traktowanie spadków pozostałych w Polsce po obywatelach tych państw (patrz okólniki MSpr, Zb. poz. 416 i 417).

[68]) Patrz uwagę 33 na str. 33.

[69]) **Konwencje konsularne:**
Belgia, 12. 6. 28 (DU nr 81 z 1931 poz. 637), skr.: *B kons.*
Bułgaria, 22. 12. 34 (DU nr 40 z 1935 poz. 275), skr.: *BŁ kons.*
Estonia, 11. 1. 24 (DU nr 26 z 1926 poz. 155), skr.: *E kons.*
Francja, 30. 12. 25 (DU nr 36 z 1928 poz. 328), skr.: *FR kons.*
Jugosławia, 6. 3. 27 (DU nr 109 z 1931 poz. 845), skr.: *J kons.*
Łotwa, 3. 1. 24 (DU nr 5 z 1926 poz. 26), skr.: *Ł kons.*
Rumunia, 17. 12. 29 (DU nr 60 z 1931 poz. 482), skr.: *R kons.*
Stany Zjedn. A. P., 15. 6. 31 (DU nr 49 z 1933 poz. 384), skr.: *USA kons.*
Węgry, 24. 4. 36 (DU nr 15 z 1938 poz. 100), skr.: *W kons.*
Włochy, 10. 7. 35 (DU nr 43 z 1936 poz. 317), skr.: *WŁ kons.*.
Z. S. R. R., 18. 7. 24 (DU nr 35 z 1926 poz. 210), skr.: *Sow.*, spr. DU nr 51 z 1926 poz. 305.

[70]) Traktat przyjaźni, handlowy i nawigacyjny z Chinami z 18. 9. 29 (DU nr 62 z 1931 poz. 499), skr.: *CH.*

ustalając kompetencję władz drugiej strony, chcą zastrzec sobie stosowanie przez nie prawa ojczystego. W przypadkach, gdy umowy nie zawierają postanowień o właściwości władz i nie dają konsulowi żadnych specjalnych praw w odniesieniu do spadku, o właściwości władz i prawa decyduje ustawodawstwo wewnętrzne państwa, w którym pozostał spadek. Nie znaczy to, ażeby wówczas władze państwa położenia spadku miały koniecznie stosować swe materialne prawo spadkowe, gdyż własne przepisy kolizyjne mogą przewidywać stosowanie prawa ojczystego spadkodawcy.[71]) Zasady, na których opierają się postanowienia umów, zawartych przez Polskę w dziedzinie spadkowej, są następujące:

Rozporządzenia ostatniej woli. Wyraźne postanowienie, że obywatele jednej strony mogą na równi z krajowcami rozporządzać na wypadek śmierci w formie testamentu, zapisu, darowizny lub inny sposób całym majątkiem swym, który posiadają na terytorium drugiej strony, znajduje się tylko w *CH 8* oraz w *J pr 22*. W stosunkach z innymi państwami zasada ta wynika jednak pośrednio z innych postanowień, które, normując sposób likwidowania spadku zgodnie z ostatnią wolą zmarłego obywatela drugiej strony, tym samym uznają jego prawo do rozporządzania na wypadek śmierci, oraz z odnośnych postanowień konwencyj konsularnych dotyczących prawa konsulów do sporządzania testamentów własnych obywateli. *BŁ kons 19*[1] *E kons 11*[2] *FR kons 16*[2] *Ł kons 9*[2] *R cyw 11*[2] *Som 14*[1] *W kons 17*[1] *WŁ kons 19*[1].

O ile rozporządzenie ostatniej woli nie zostało sporządzone przed konsulem, wystarcza co do formy jego zgodnie z ustawodawstwem polskim [72]) przestrzeganie ustaw miejsca, w którym rozporządzenie sporządzono *Csp 4*[1], przy czym zmiana prawa, właściwego dla spadkodawcy w czasie sporządzenia ostatniej woli, pozostaje bez wpływu na jego zdolność do odwołania tego rozporządzenia *Csp 4*[3].

---

[71]) Por. PMN 28—31.

[72]) PMN 5, por. też KCP 999, KCA 577, KCN 2231.

Rozporządzenie ostatniej woli, sporządzone przez obywatela polskiego za granicą, jest pod względem formy ważne w Polsce, o ile odpowiada ono prawu obcemu, obowiązującemu w miejscu sporządzenia tego rozporządzenia. (SN C. II. 1299/35, Zb. nr 176 z 1936).

Pojęcie praw spadkowych. Niektóre umowy określają pojęcie lub zakres praw spadkowych jako praw dotyczących dziedziczenia ustawowego, dziedziczenia części obowiązkowej (zachowku), dziedziczenia testamentowego, darowizny na wypadek śmierci oraz zapisu (legatu) *C sp 6*[1] *E kons 15*[3] *J pr 24* *Ł kons 13*[4]. Brak takiego określenia w innych umowach nie ma znaczenia zasadniczego.

Równouprawnienie w spadkobraniu. Obywatele jednego państwa są traktowani w drugim państwie na równi z krajowcami pod względem spadkobrania majątku, który im przypadł na terytorium drugiego państwa z mocy ustawy lub rozporządzenia ostatniej woli, i to niezależnie od obywatelstwa spadkodawcy *BŁ kons 23* *C sp 20* *E kons 15*[1] *Ł kons 13*[1] oraz *CH 8*. Umowy z innymi państwami takiego postanowienia nie zawierają, tak że prawo obywateli jednej strony do dziedziczenia po obywatelach drugiej strony wynika z ustawodawstwa wewnętrznego państwa, którego obywatelem był spadkodawca,[73]) lub innych postanowień konwencyjnych regulujących spadkobranie obywateli drugiej strony. Ustanawiając np. prawo konsula do zastępowania z urzędu obywateli państwa wysyłającego, roszczących pretensje spadkowe do spadku pozostałego po obywatelu drugiej strony, państwa tym samym przyznają obywatelom drugiej strony prawo do spadkobrania po własnych obywatelach.

Właściwość prawa materialnego. Postanowienia materialno-prawne, o ile się znajdują w niektórych umowach, stanowią, że obywatele jednej strony będą traktowani na obszarze drugiej strony pod względem wszystkich stosunków spadkowych na równi z krajowcami *C sp 20*[2], nadto zaś, że majątek spadkowy, ruchomy i nieruchomy, pozostały po obywatelu jednego państwa na terytorium drugiego państwa, przechodzi na spadkobierców na zasadzie ustaw państwa, którego obywatelem był spadkodawca w chwili zgonu *C sp 1*[1] *oraz CH 8*[2]. Spadkobiercy muszą jednak po-

---

[73]) W myśl KCP 726 cudzoziemiec dopuszczony jest do spadkobrania ustawowego tylko pod warunkiem wzajemności. (SN I. C. 724/32, Zb. nr 136 z 1932). Co do spadkobrania przez obywateli Z. S. R. R. patrz uwagę 78 na str. 57.

siadać zdolność do nabycia spadku nie tylko według tych ustaw, lecz również według ustaw państwa ich przynależności *C sp 20*[2]. Wyjęte są w tych przypadkach spod prawa ojczystego spadkodawcy wzgl. spadkobiercy jedynie te majątki, którymi spadkodawca nie może rozporządzać na wypadek śmierci (ordynacje itp.),[74]) które podlegają pewnym ograniczeniom publiczno-prawnym, lub dla których przepisany jest szczególny porządek dziedziczenia. Majątki te podlegają zawsze prawu miejsca ich położenia *C sp 2 E kons 15*[5] *Ł kons 13*[6], podobnie *CH 8*[2].

W umowach, które takich przepisów materialno-prawnych nie zawierają, zasada stosowania prawa ojczystego spadkodawcy wynikać może bądź z postanowienia o wyłącznej kompetencji władz ojczystych spadkodawcy do orzekania w sprawach spadkowych, bądź z obowiązku wydawania konsulowi państwa ojczystego spadkodawcy całego majątku ruchomego pozostałego po zmarłym.[75]) O ile zasada ta z żadnego takiego postanowienia nie wynika, o właściwości prawa materialnego decyduje autonomicznie ustawodawstwo miejsca położenia spadku, które może przewidywać bądź stosowanie prawa ojczystego spadkodawcy, bądź prawa miejsca położenia spadku (Francja, Rumunia, Stany Zjednoczone A. P., Włochy).

Niektóre umowy zawierają postanowienie, że majątek, który według prawa ojczystego spadkodawcy z braku innych spadkobierców przypada z ustawy Państwu lub innym osobom prawnym (spadek bezdziedziczny),[76]) podlega prawu państwa, w którego obrębie znajduje się w chwili zgonu spadkodawcy *E kons 15*[6] *J pr 28* *Ł kons 13*[7], inaczej natomiast *C sp 3* (tylko spadek nieruchomy przypada państwu, w którym się znajduje, spadek ruchomy zaś państwu, którego obywatelem był spadkodawca).

---

[74]) Por. PMN 30.

[75]) Oczywiście tylko w normalnym trybie postępowania spadkowego, nie zaś w uproszczonym trybie, przewidzianym w niektórych umowach, wydawania konsulowi spadków po podróżnych, marynarzach lub drobnych spadków.

[76]) PMN 31. Państwo otrzymuje majątek zmarłego w tym przypadku nie jako res caduca, lecz jako spadkobierca ustawowy.

Właściwość władz. Od właściwości prawa materialnego należy odróżniać właściwość władz powołanych do wydawania zarządzeń przy likwidowaniu spadku. Jak już powyżej wspomniano, ustanowienie właściwości władz jednego państwa zawiera w sobie z reguły zasadę stosowania przez te władze ich prawa wewnętrznego. Mogą jednak pod tym względem zachodzić wyjątki i właściwa władza jednego państwa może być obowiązana stosować prawo drugiego państwa. Odchylenie takie będzie prawie zawsze odnosiło się do obowiązku stosowania przez władze miejsca położenia spadku prawa ojczystego spadkodawcy.[77])

W stosunkach z Belgią, Czechosłowacją, Estonią, Jugosławią, Łotwą, Węgrami i Z. S. R. R. do wydawania zarządzeń i rozstrzygania w sprawach spadków po obywatelach drugiego państwa właściwe są odnośnie do majątku ruchomego wyłącznie władze ojczyste *C sp 6 E kons 15*[3] *J pr 24 Ł kons 13*[4] *W kons 22*. W obrocie z Belgią i Z. S. R. R. zasada ta wynika z obowiązku wydawania konsulowi całego ruchomego spadku pozostałego po obywatelu drugiej strony *Som 17*[2], o ile spadkobiercy są nieobecni lub niezdolni *B kons 16*[2]. W stosunkach z Francją, Rumunią, Stanami Zjednoczonymi A. P. i Włochami właściwe są władze państwa, na którego terytorium pozostał spadek.

Właściwość władz dla spraw odnoszących się do spadku nieruchomego uregulowana została z poszczególnymi państwami w następujący sposób:

W stosunkach z Czechosłowacją i Jugosławią właściwe są wyłącznie władze państwa, w którym pozostał spadek, muszą one jednak stosować na ogół prawo ojczyste spadkodawcy *C sp 6*[1] *J pr 25*.

W stosunkach z Estonią i Łotwą ze względu na odrębny ustrój agrarny tych państw o spadkobraniu nieucho-

---

[77]) Por. np. *C sp 6*[1] w związku z *1*[1]. Właściwe w odniesieniu do spadku nieruchomego są władze miejsca położenia spadku, które muszą jednak stosować prawo ojczyste spadkodawcy. Natomiast zasadnicza właściwość władz ojczystych przechodzi na władze drugiej strony, jeśli chodzi o przedmioty, którymi spadkodawca nie może swobodnie rozporządzać. Władze te stosują wówczas swe własne prawo *C sp 6*[3] w związku z 2.

mości rozstrzygają wyłącznie władze położenia nieruchomości i stosują swe prawo wewnętrzne *E kons 15*[4] *Ł kons 15*[5].

W stosunkach z Z.S.R.R. spadkobranie nieruchomości nie wchodzi w ogóle w rachubę po stronie sowieckiej. Spadkobranie obywateli sowieckich po stronie polskiej jest zasadniczo możliwe.[78])

W stosunkach z Belgią i Rumunią właściwe są władze i prawo państwa, w którym pozostał spadek nieruchomy *B kons 16* [79]) *R kons 13.* [80])

W stosunkach z państwami, z którymi również w odniesieniu do spadków nieruchomych ustalona została właściwość prawa ojczystego spadkodawcy (Czechosłowacja i Jugosławia), zasada ta została odwrócona na rzecz właściwości władz i prawa państwa położenia spadku, o ile spadek stanowią majątki, którymi spadkodawca nie może rozporządzać na wypadek śmierci (ordynacje, fideikomisy) oraz majątki, z którymi obrót podlega ograniczeniom publiczno-prawnym lub dla których przepisany jest specjalny porządek dziedziczenia *C sp 2 J pr 26.* Umieszczenie analogicznego przepisu w konwencjach z Estonią i Łotwą *E kons 15*[4] *Ł kons 13*[6] wydaje się zbędne wobec ogólnie przyjętej zasady wyłącznej właściwości władz i prawa miejscowego dla spadków nieruchomych.

[78]) Rozp. RM z 1. 8. 30 o wykonaniu w stosunku do obywateli Z. S. R. R. art. 40 ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (DU nr 60 poz. 484), które uzależnia wszelkie czynności prawne obywateli sowieckich, odnoszące się do mienia nieruchomego od uprzedniej zgody Ministra Skarbu, nie dotyczy ani rozporządzeń ostatniej woli, ani czynności prawnych związanych z przejściem praw spadkowych na spadkobierców z mocy ustawy lub rozporządzenia ostatniej woli. Na podstawie art. 21 ust. z 2. 7. 37 o likwidacji mienia opuszczonego (DU nr 52 poz. 405) nieruchomość odziedziczona przez obywatela Z. S. R. R. podlega natomiast likwidacji (patrz uwagę 526 na str. 258.

Wobec wyjęcia w art. XVII Traktatu Ryskiego spod jurysdykcji sądów spraw uregulowania stosunków prywatno-prawnych, powstałych przed dniem podpisania Traktatu, tj. przed dniem 18. 3. 21 i przekazania ich Mieszanej Komisji Rozrachunkowej, sąd polski nie może przyznać obywatelowi sowieckiemu prawa własności do spadku powstałego w Polsce przed tym dniem. (SN I. C. 914/27. Zb. poz. 109 z 1927).

[79]) Wynika to z uprzywilejowanego traktowania spadku ruchomego, por. też wstęp do *B kons 16.*

[80]) Tak samo jak dla spadków ruchomych.

W przypadku, gdy wyłącznie właściwymi dla rozstrzygania są władze ojczyste spadkodawcy, władze państwa, w którym znajduje się spadek, mogą jednak:

a) wydawać zarządzenia zabezpieczające, z tym jednak, że muszą bezzwłocznie powiadomić o nich konsula *B kons* 16[2] *C sp* 8[1] *E kons* 15[8] *J pr* 29 *L kons* 15[3] *W kons* 22, i że w razie sprzeciwu ze strony władzy ojczystej (konsula) zarządzenia te muszą być uchylone *B kons* 16[2] *C sp* 8[3] *W kons* 22[2]; [81])

b) na żądanie osoby uprawnionej do spadku, a zamieszkałej w tym państwie lub posiadającej jego obywatelstwo, postępować ze spadkiem tak, jak gdyby pozostał po własnym obywatelu, stosując przy tym prawo ojczyste spadkodawcy. Żądanie takie nie może być jednak uwzględnione, jeśli którakolwiek z również uprawnionych osób, odpowiednio o tym powiadomiona, się sprzeciwi *C sp* 7 *E kons* 15[7] *J pr* 27.

W y d a n i e t e s t a m e n t u. Władze miejscowe mogą otworzyć rozporządzenie ostatniej woli i w tym przypadku muszą przesłać władzy ojczystej odpis protokółu o otwarciu oraz postarać się o to, ażeby władze ojczyste rozporządzenie otrzymały *C sp* 9[1]. Władza ojczysta, u której znajduje się rozporządzenie, winna na żądanie władzy miejscowej zezwolić jej na przejrzenie tego rozporządzenia i udzielić jej z niego uwierzytelnionego odpisu *C sp* 9[2].

U z n a w a n i e o r z e c z e ń. Orzeczenia, wydane zgodnie z obowiązującymi przepisami konwencyjnymi przez władze jednego państwa, muszą być uznane w drugim państwie *C sp* 16. [82]) Na równi z orzeczeniami, wydanymi przez władze

[81]) Postanowienia dotyczące uchylenia takich zarządzeń są niepotrzebne w stosunkach z Estonią, Jugosławią i Łotwą, ponieważ władze tych państw ograniczają się do k o n i e c z n e g o zabezpieczenia spuścizny, którą natychmiast przejmuje konsul.

[82]) Takie „uznawanie" orzeczeń władzy kompetentnej — na ogół władzy ojczystej spadkodawcy — nie ma oczywiście nic wspólnego z „wykonywaniem" zagranicznych orzeczeń sądowych (patrz str. 119). Obywatel polski, który uzyskał w sądzie w Poznaniu zatwierdzenie go jako legatariusza odnośnie do pewnego przedmiotu, należącego do masy spadkowej, znajdującej się w Czechosłowacji, nie może na podstawie tego orzeczenia przeprowadzić tam egzekucji przeciwko osobie, będącej w posiadaniu tego przedmiotu. Musi on się wystarać o tytuł egzekucyjny przeciwko tej osobie, ewent. oparty na umowie polsko-czesko-słowackiej z dnia 10. 2. 34 r. w sprawie wzajemnego wykonywania ty-

jednego państwa w ramach ich kompetencji muszą być uznawane zaświadczenia spadkowe, wydane przez władze drugiego państwa *C sp 15.*

Rola konsula w sprawach spadkowych.

Jak z powyższego zestawienia ogólnych przepisów spadkowych wynika, fakt zaistnienia na terytorium jednego państwa spadku po obywatelu drugiego państwa, pociąga za sobą konieczność współdziałania czynników urzędowych obu stron. Efektywne współdziałanie takie w konkretnych przypadkach, zwłaszcza gdy chodzi o czynności niecierpiące zwłoki, w odniesieniu do spadku pozostałego bez należytego nadzoru ze strony spadkobierców, byłoby, jeśliby się miało odbywać w drodze korespondencji lub przez wydelegowanego ad hoc przedstawiciela władzy ojczystej (sądowej), praktycznie niemożliwe. Dlatego też państwa powierzyły swym konsulom — obok zadania obrony interesów spadkowych swych obywateli — również funkcje reprezentowania władz ojczystych przed właściwymi władzami miejscowymi.

Określając rolę konsula w dziedzinie spadkowej, należy przede wszystkim odróżniać u p r a w n i e n i a k o n s u l a w o d n i e s i e n i u d o s p a d k u, pozostałego w jego okręgu po obywatelu państwa wysyłającego, od p r a w a z a s t ę p o w a n i a z u r z ę d u s p a d k o b i e r c ó w, będących obywatelami tegoż państwa. Między tymi uprawnieniami zachodzi zasadnicza różnica nie tylko przedmiotowo, lecz również podmiotowo, o ile chodzi o charakter, w jakim konsul w obu tych przypadkach występuje.

W odniesieniu do spadku po własnym obywatelu konsul działa zarówno w stosunku do państwa przyjmującego, jak i do państwa wysyłającego — konstrukcyjnie biorąc — jako s u i g e n e r i s o j c z y s t a w ł a d z a s p a d k o w a, powołana do wykonywania pewnych konwencyjnie określonych funkcyj, będących aktami zwierzchnymi, zdziałanymi przez organ państwa wysyłającego na terytorium państwa przyjmującego. Czynności te, do których wykonywania konsul jest powołany na mocy postanowień odnośnej konwencji,

---

tułów egzekucyjnych oraz wzajemności w sprawach upadłościowych (DU nr 22 z 1937 poz. 140).

mogą mieć zasadniczo oczywiście tylko charakter proceduralny, a nigdy materialny. Powodem i celem ich jest zabezpieczenie spadku i przeprowadzenie go zgodnie z materialnymi i proceduralnymi przepisami swego państwa w ręce osób uprawnionych do tego spadku. Wydawanie prawem ojczystym przewidzianych zarządzeń czy orzeczeń dotyczących praw spadkowych, podziału spadku itp. nie może zatem nigdy należeć do konsula, a tylko do władz krajowych.

Tak określone prawa doznają zasadniczego ograniczenia, o ile chodzi o konsulów R. P. Na podstawie dzisiejszego ustawodawstwa konsul R. P. nie może pełnić funkcyj sądownictwa niespornego w sprawach spadkowych, a to z braku rozporządzenia wykonawczego do UstKons 18[6], które ma dopiero określić zakres i sposób wykonywania tych funkcyj.[83]) O ile zatem w stosunku do państwa przyjmującego czynności konsula R. P., które wykonywa on w ramach postanowień konwencyjnych, muszą być uznane przez władze miejscowe — chyba że odnośne uprawnienia są konsulom udzielone pod warunkiem posiadania właściwego upoważnienia ze strony prawa ojczystego — o tyle w stosunku do władz polskich i w obliczu prawa polskiego są one ważne tylko wtedy, gdy nie dotyczą funkcyj, które w myśl dzielnicowo właściwego prawa polskiego należą do dziedziny sądownictwa niespornego, zastrzeżonej sądom powszechnym.[84]) Jeśli zatem konwen-

[83]) Wydanie takiego rozporządzenia utrudnione jest w znacznej mierze brakiem jednolitego prawa o postępowaniu niespornym.

[84]) W myśl austr. patentu o postępowaniu niespornym z 9. 8. 1854, obowiązującego na obszarze b. zaboru austriackiego, inwentarz spadkowy musi być sporządzony m. i. wówczas, gdy spadkobierca lub jego miejsce pobytu są nieznani, gdy znajduje się on pod opieką lub kuratelą, oraz gdy cały spadek lub część jego przypada ubogim, fundacji, gminie, kościołowi lub państwu (§ 92). Sporządzenie inwentarza następuje przez urzędników sądowych lub przez notariusza publicznego (§ 93). Ponieważ konsul R. P. nie ma ani uprawnień urzędnika sądowego w dziedzinie postępowania niespornego, ani nie posiada dalej idących kompetencyj notarialnych, aniżeli te, które zostały mu w jego specjalnym imiennym upoważnieniu wyraźnie powierzone (patrz str. 311), nie może on sporządzać z mocą prawną inwentarza spadkowego w tych przypadkach, w których inwentarz taki w myśl właściwego prawa polskiego musi być sporządzony przez sąd lub notariusza.

cja z danym państwem daje konsulowi prawo do wykonywania pewnej czynności i konsul ją wykonywa, to jest ona jako taka ważna w stosunku do państwa przyjmującego. Jeśli czynność ta w myśl właściwego prawa polskiego należy natomiast do właściwości sądu, musi ona przez ten sąd być przekształcona (transformowana) we własne zarządzenie sądowe.[85]) W przypadkach natomiast, gdy do wydawania zarządzeń spadkowych nie są powołane władze ojczyste spadkodawcy, a władze państwa położenia spadku, konsul nie spełnia żadnych funkcyj władzy spadkowej, występując jedynie jako przedstawiciel z urzędu spadkobierców. W tym charakterze wykonuje konsul w stosunku do państwa przyjmującego właściwie tylko swe normalne jus protectionis — które, ze względu na szczególny charakter pretensyj spadkowych w umowach międzynarodowych, jest specjalnie podkreślone i rozszerzone —, a poza ramy zwykłej opieki konsularnej wykracza jedynie w stosunku do państwa wysyłającego.[86])

---

[85]) Postępowanie spadkowe w odniesieniu do spadków ruchomych obowiązuje tylko na terenie b. zaboru austriackiego i niemieckiego. Właściwą władzą dla wydawania zarządzeń spadkowych jest ostatni sąd powszechny spadkodawcy tj. sąd grodzki, w którego okręgu położona jest miejscowość, gdzie zmarły ostatnio zamieszkiwał przed wyjazdem za granicę. Jeśli właściwość tego sądu nie da się ustalić np. z tego powodu, że zmarły nigdy nie zamieszkiwał w Polsce, sąd ten wyznaczony zostanie przez Sąd Najwyższy KPC 30.

Ponieważ na obszarze b. zaboru rosyjskiego istnieje postępowanie spadkowe jedynie w odniesieniu do spadków nieruchomych, sądy w b. Królestwie Kongresowym i na Kresach Wschodnich nie są powołane do wydawania zarządzeń spadkowych i zasadniczo konsul R. P. mógłby — bez uciekania się do władzy krajowej — wydać wzięty w posiadanie spadek osobom, które wykazały swe prawa spadkowe. Zważywszy jednak, że odszukanie spadkobierców, wylegitymowanie ich i ustalenie ich praw spadkowych, zwłaszcza jeśli chodzi o spadek ab intestato, gdy przy tym spadkobiercy nie są na miejscu, ale przebywają w Polsce, związane jest z wielkimi trudnościami, konsulowie przesyłają spadki przejęte z rąk władz obcych lub osób prywatnych również w przypadkach, gdy ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy położone jest na terenie b. zaboru rosyjskiego, do właściwego sądu grodzkiego, który przeprowadza likwidację spadku nie w trybie postępowania spadkowego, a w trybie administracyjnym.

[86]) Bez postanowienia UstKons 18[7] mogłoby być co najmniej wątpliwe, czy konsul R. P. ma prawo ingerować w sferę prywatno-prawną obywatela polskiego i swymi zarządzeniami wiązać jego swobodę ru-

Uprawnienia konsula w tych dwóch powyżej wspomnianych dziedzinach ujęte zostały w umowach przez Polskę zawartych w następujący sposób:

K o n s u l j a k o w ł a d z a s p a d k o w a. Prawa konsula jako władzy spadkowej w odniesieniu do spadków pozostałych po własnych obywatelach mogą być ograniczone do przypadków, gdy zgon spadkodawcy nastąpił na terytorium drugiego państwa, w obrębie którego pozostał majątek *USA kons 22 Sow 17*[1] W stosunkach z tymi państwami konsulowie nie mogą się zatem powoływać na swe odnośne uprawnienia w przypadkach, gdy obywatel ich zmarł poza granicami tego państwa.[87]) Na ogół jednak kryterium dla udzielenia konsulom odnośnych uprawnień nie jest fakt zgonu spadkodawcy na obszarze drugiej strony, a sam fakt pozostawienia tam majątku. Wychodzi się przy tym ze słusznego założenia, że konsul powołany jest do opiekowania się nie tylko osobą i mieniem swego obywatela za jego życia, ale w szczególności majątkiem po nim pozostałym, a to w celu przeprowadzenia go w ręce spadkobierców, którymi na ogół będą również obywatele państwa wysyłającego, częstokroć, jeśli nie z reguły, przebywający w tymże państwie.

Niezależnie od tego, czy administracja spadkiem następuje przez samego konsula, czy przy udziale władz miejscowych, czy też przysługują mu tylko pewne prawa nadzoru i kontroli, władze miejscowe obowiązane są w przypadkach, gdy obywatel jednej strony umrze na terytorium drugiej strony, pozostawiając tam majątek, zawiadomić o tym konsula, i to:

1. tylko, jeśli zmarły nie pozostawił w miejscu zgonu żadnych znanych spadkobierców lub przez siebie wyznaczonych wykonawców testamentu *USA kons 22*[1],

2. w każdym przypadku; są one ponadto obowiązane bądź dostarczyć konsulowi bezpłatnie wypisu z aktu zgonu

---

chu. Operowanie zaś pojęciem negotiorum gestio zepchnęłoby konsula w płaszczyznę cywilno-prawną z wszystkimi konsekwencjami stosunku cywilno-prawnego pomiędzy konsulem a stroną.

[87]) Ingerencja konsula w sprawę spadkową jest wówczas możliwa jedynie w ramach jego uprawnień przysługujących mu jako przedstawicielowi z urzędu nieobecnych i niereprezentowanych spadkobierców *USA kons 24 Sow 17*[3].

F kons 10, bądź podać mu ponadto do wiadomości wszelkie dane o spadkobiercach, ich miejscu pobytu, o istnieniu rozporządzenia ostatniej woli oraz o zarządzeniach, jakie wydały ewentualnie celem tymczasowego zabezpieczenia spuścizny *B kons 16*[1] *BŁ kons 25*[1] *C sp 8*[2] *E kons 15*[9] *J pr 29*[2] *Ł kons 13*[8] *R kons 13*[1] *Sow 17*[1] *W kons 24 WŁ kons 23.* Odwrotnie konsul, który o zgonie swego obywatela wcześniej się dowie od władzy miejscowej, obowiązany jest ze swej strony przesłać jej podobne zawiadomienie *B kons 16*[1] *BŁ kons 25*[3] *C sp 8*[4] *E kons 15*[9] *J pr 29*[2] *Ł kons 13*[8] *R kons 13*[2] *Sow 17*[1] *W kons 21 WŁ kons 23*[1]. [88])

Dalsze uprawnienia konsula w odniesieniu do spadków pozostałych w jego okręgu, dopuszczają dwa zasadnicze warianty:

A. Konsul otrzymuje jako władza spadkowa wyłączne prawo zajmowania się spadkiem, przy czym w razie potrzeby władze miejscowe obowiązane są udzielać mu wszelkiej pomocy przy pełnieniu jego funkcyj.

Władze miejscowe ograniczają się w tym przypadku do koniecznego zabezpieczenia spadku z jednej strony, a roszczeń spadkowych własnych obywateli i mieszkańców ich państwa oraz Skarbu z drugiej strony. Wszelkie właściwe czynności urzędowe zaś (inwentaryzacja, opieczętowanie itp.) należą wyłącznie do konsula samego, i to:

1) bez udziału władz miejscowych *CH 8*[3] *E kons 15*[9] *Ł kons 13*[8] *Sow 17.*

Władze miejscowe wydają cały spadek bez jakichkolwiek formalności konsulowi, który postępuje z nim według ustaw swego państwa. Obowiązek wydawania konsulowi całej spuścizny pozostałej po obywatelu drugiej strony istnieje ponadto, jeśli:

a) spadkobiercy są nieobecni lub niezdolni do działań oraz w braku wykonawcy testamentu lub specjalnego mandatariusza *B 16*[2];

[88]) Jeśli spadkodawca zmarł poza miejscem swego zamieszkania, należy przyjąć kompetencję terytorialną tego konsula, w którego okręgu zostałoby przeprowadzone postępowanie spadkowe, gdyby zmarły był obywatelem państwa przyjmującego.

b) obywatel jednej strony, znajdujący się w podróży, umrze na terytorium drugiej strony. Wówczas władze miejscowe obowiązane są wydać konsulowi wszystkie rzeczy, które znajdowały się w posiadaniu zmarłego *C sp 19*[1];

c) marynarz lub pasażer okrętowy, obywatel jednej strony, umrze na terytorium drugiej strony, czy to na pokładzie statku, czy w porcie lub na lądzie *B kons 16*[7] *CH 8*[4] *E kons 15*[12] *F kons 23*[1] *Ł kons 13*[11] *R kons 14*[1]. Płace, uposażenia, przedmioty i papiery wartościowe, należące do takich osób, muszą być doręczone w porcie przybycia właściwej władzy państwa, którego zmarły był obywatelem, lub konsulowi tego państwa *B kons 16*[7] *FR kons 23*[2] *R kons 14*[2];

d) wartość spadku nie przekracza w Polsce 500 zł., a we Francji 500 fr. według parytetu złotego *FR kons 14*, wzgl. w Polsce 4500 zł., a we Włoszech 10.000 lirów *WŁ kons 26.* [89])

2) przy udziale władz miejscowych. Konsul nie wchodzi wówczas z miejsca w administrację, a zatem w posiadanie spadku, ale ma prawo [90]) żądać wydania mu spadku po zinwentaryzowaniu i opieczętowaniu go bądź przez samego konsula *B kons 16*[2] *C sp 10*[1] *J pr 30*, bądź przy współudziale władz miejscowych *B kons 16*[1] *C sp 10*[4] *W kons 22*[1]. Biorąc spadek w posiadanie konsul obowiązany jest do prawidłowej administracji spadkiem *C sp 10*[1] *J pr 30*[2].

Przejęcie spadku przez konsula w przypadkach 1) i 2) nakłada na niego pewne obowiązki w interesie nie tylko spadkobierców, lecz również w interesie osób trzecich, zwłaszcza Skarbu i obywateli państwa przyjmującego, oraz osób tam zamieszkałych. Konsul ma zatem nie tylko prawo opłacenia z aktywów spadku kosztów ostatniej choroby zmarłego i kosztów pogrzebu, płac służby i czynszu mieszkaniowego, oraz kosztów sądowych, konsularnych itp. *B kons 16*[3] *C sp 12*[1] *E kons 15*[10] *J pr 33*[2] *Ł kons 13*[9], lecz jest nawet obowiązany do zapłacenia w przypadkach wymienionych powyżej

[89]) Przypadek ten obejmuje w stosunkach z Francją i Włochami w praktyce przypadki pod b) i c).

[90]) Obowiązek taki wobec władz państwa przyjmującego nie istnieje, może natomiast zachodzić wobec własnego państwa.

pod 1) a)—d), bądź długów zmarłego zaciągniętych podczas jego chwilowego pobytu w państwie przyjmującym *C sp 19*[2] *WŁ kons 26*[1], oraz ewentualnych należności skarbowych *WŁ kons 26*[1], bądź długów zmarłego w ogóle *B kons 16*[3] *FR kons 14 WŁ kons 26*[1]. Ciąży na nim zawsze obowiązek uiszczenia podatków i innych danin, oraz uregulowania, a co najmniej zabezpieczenia wykazanych praw spadkowych i innych pretensyj do spadku,[91]) zgłoszonych bądź tylko przez obywateli i mieszkańców państwa, w którym spadek się znajduje *E kons 15*[10] *J pr 33 Ł kons 15*[9] *Sow 17*[2], bądź przez jakiekolwiek osoby niezależnie od ich obywatelstwa i miejsca zamieszkania, a zatem również przez obywateli lub mieszkańców państwa ojczystego *B kons 16*[3] *C sp 12*[2]. Fakt, że spadek się znajduje w posiadaniu konsula, nie stanowi przeszkody dla przeprowadzenia egzekucji przymusowej z rzeczy spadkowych, bez stosowania jednak bezpośredniego przymusu wobec konsula *C sp 11 J pr 31.*

Wychodząc z zasady, przyjętej w ustawodawstwie polskim, że wyroki zagraniczne mogą być wykonane tylko, jeśli przewiduje to specjalna umowa,[92]) należało stworzyć gwarancje dla wierzycieli, że pretensje ich wobec masy spadkowej będą mogły być z niej zaspokojone. Jeśliby bowiem spadek mógł ulec likwidacji i być wysłany za granicę państwa, w którym zaistniał, przed zaspokojeniem pretensyj wierzycieli, nie mieliby oni w praktyce możności zrealizowania swych roszczeń. Wierzyciel masy spadkowej musi mieć sposobność nie tylko uzyskania wyroku przeciwko masie spadkowej w tym państwie, w którym się znajduje, lecz również przeprowadzenia egzekucji z niej, jak długo spadek się tam znajduje.

---

[91]) KPC 29: Powództwo z tytułu roszczeń przeciwko osobie zmarłej wytacza się, dopóki dziedzice spadku prawnie nie objęli, przed sąd, który był dla niej właściwy w chwili śmierci.

KPC 41. § 1. Powództwo o prawo do spadku jako też o roszczenia z rozporządzeń na przypadek śmierci należy wytoczyć, dopóki dziedzice prawnie nie objęli spadku, wyłącznie według miejsca otwarcia spadku.

§ 2. Powództwo o działy spadkowe wytoczyć należy wyłącznie według miejsca otwarcia spadku.

§ 3. Przepisy te obowiązują również, jeżeli powództwo dotyczy nieruchomości spadkowej.

[92]) KPC 528[1].

Toteż konwencje, uprawniające konsula do wzięcia spadku w posiadanie, zabraniają mu jednocześnie wydawania spuścizny spadkobiercom lub wywiezienia jej za granicę, jak długo pretensje osób trzecich o charakterze niespadkowym nie zostały zaspokojone lub co najmniej zabezpieczone *B kons 16*[3] *C sp 12*[2] *E kons 15*[10] *J pr 33*[1] *Ł kons 13*[9] *Som 17*[2], a niekiedy jest on w ogóle obowiązany zatrzymać spadek aż do upływu 3 *C sp 12*[1] lub 4 miesięcy *B kons 16*[3] od śmierci spadkodawcy, niezależnie od tego, czy zostały zgłoszone jakiekolwiek pretensje, czy nie. Roszczenia osób trzecich o charakterze niespadkowym nie są jednak przeszkodą dla zlikwidowania spadku lub wysłania go za granicę, jeśli od dnia śmierci spadkodawcy upłynęło 9 miesięcy *(B kons 16*[3] — 10 miesięcy), a do tego czasu wierzyciele masy spadkowej nie udowodnili, że roszczenia ich zostały bądź uznane przez spadkobierców bądź zatwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądowym lub też co najmniej prawidłowo zgłoszone do właściwego sądu *B kons 16*[3] *C sp 12*[2] *E kons 15*[10] *J pr 33*[3] *Ł kons 13*[9] *Som 17*[2].

Jeśli konsul z jakichkolwiek powodów nie weźmie spadku w posiadanie,[93]) władze miejscowe obowiązane są wydać spadek po upływie 3 miesięcy albo spadkobiercom, którzy wykazali swe prawa spadkowe[94]) albo wykonawcy testamentu albo też władzy ojczystej, o ile zostały uregulowane wszystkie słuszne pretensje Skarbu oraz obywateli i mieszkańców tego państwa. Ponad ten termin władze miejscowe mogą zatrzymać spadek tylko pod tymi samymi warunkami, pod którymi konsul obowiązany jest do jego zatrzymania *C sp 14.*

B. K o n s u l o t r z y m u j e t y l k o p e w n e ś c i ś l e o k r e ś l o n e p r a w a n a d z o r u i k o n t r o l i n a d a d m i n i s t r a c j ą i p o d z i a ł e m s p a d k u, d o k o n y w a n y m p r z e z w ł a d z e m i e j s c o w e.

Przeprowadzenie postępowania spadkowego łącznie z podziałem spadku należy w tych przypadkach do właściwości władz miejscowych, które stosują przy tym to prawo naro-

---

[93]) Patrz uwagę 90 na str. 64.

[94]) Stosownie do przepisów swego ustawodawstwa i ustawodawstwa spadkodawcy *C sp 1*[3].

dowe, które przewiduje ich własne ustawodawstwo,[95]) uprawnienia konsula zaś ograniczają się:

1. bądź do prawa żądania od tych władz opieczętowania i zinwentaryzowania ruchomości, przy czym konsul może asystować. Ponadto ma on jedynie prawo czuwania nad tym, ażeby właściwa władza miejscowa odszukała testament, oraz możność zaproponowania osoby administratora lub kuratora spadku, który obowiązany jest udzielać konsulowi żądanych przez niego wyjaśnień co do likwidacji spadku *FR kons 12 WŁ kons 24.* Wszelka interwencja konsula musi ustać z chwilą, gdy zostanie stwierdzone, że nie istnieją osoby do spadku uprawnione, będące obywatelami państwa wysyłającego, oraz w przypadku, gdy wszyscy spadkobiercy są obecni lub reprezentowani *FR kons 11 WŁ kons 24*[3].

Z chwilą zakończenia likwidacji spadku administrator lub kurator obowiązany jest zawiadomić o tym konsula oraz znanych mu spadkobierców. Jeśli w przeciągu 6 miesięcy od dnia takiego zawiadomienia spadkobiercy lub część ich nie zgłosi się po odbiór spadku, konsul może żądać wydania sobie nieodebranych części spadku przez administratora, kuratora i każdą władzę, będącą w posiadaniu przedmiotów spadkowych. Żądając takiego wydania, konsul musi jednak przedłożyć wszelkie dowody, które musieliby przedłożyć sami spadkobiercy *FR kons 12;*

2. bądź — jeśli prawa miejscowe na to zezwalają [96]) — do wzięcia spadku pod swoją opiekę aż do chwili zamianowania przez właściwą władzę miejscową zarządcy (administratora, kuratora) spadku lub wszczęcia przewodu spadkowego. Prawo to przysługuje konsulowi jednak tylko w przypadku, gdy spadkodawca zmarł bez pozostawienia testamentu *USA kons 22*[2].

---

[95]) Może to być ustawodawstwo ojczyste spadkodawcy lub ustawodawstwo miejscowe.

[96]) Klauzula ta powtarzana w różnych miejscach traktatu ze Stanami Zjedn. A. P. tłumaczy się różnorodnym ustawodawstwem w poszczególnych stanach amerykańskich; por. uwagę 475 na str. 237.

Prawa spadkowe poszczególnych stanów nie znają kryterium obywatelstwa spadkodawcy, a tylko miejsca zamieszkania (residence), wobec czego sądy amerykańskie stosują przy podziale spadku prawo materialnie właściwe dla miejsca zgonu spadkodawcy.

Opieka konsularna nad spadkiem wyczerpuje się w zachowaniu majątku spadkowego. Konsul może być w każdym przypadku mianowany zarządcą spadku *USA kons* 22[2]. W przypadkach zaś, gdy zmarły nie pozostawił ani rozporządzenia ostatniej woli, ani znanych spadkobierców w państwie przyjmującym, władze miejscowe muszą go zamianować administratorem spadku, o ile przepisy jego państwa na to zezwalają, nominacja taka nie jest sprzeczna z prawami miejscowymi i właściwy sąd nie ma specjalnych powodów do wyznaczenia kogo innego *USA kons* 22[3]. Jeśli konsul przyjmie obowiązki administratora spadku, poddaje się on tym samym w tym charakterze jurysdykcji państwa przyjmującego i nie może się powoływać na żadne przywileje lub immunitety *USA kons* 22[4]; [97])

3. bądź w końcu do zwykłego wykonywania swego juris protectionis tj. do żądania informacyj, wnoszenia zażaleń itp. w interesie mienia obywatela polskiego *BŁ kons* 25[2] *R kons* 13[3].

Ujęcie takie wyłącza z miejsca wszelką dalej idącą interwencję konsula w odniesieniu do spadku pozostałego po obywatelu państwa wysyłającego na terytorium drugiej strony, jeśli spadkobiercy nie są obywatelami jego państwa.[98]) Postępowanie spadkowe odbywa się stosownie do przepisów materialnych i proceduralnych państwa położenia spadku.

Konsul jako zastępca spadkobierców. Od funkcyj konsula jako władzy spadkowej należy, jak powyżej wspomniano, bezwzględnie odróżniać jego prawo do zastępowania z urzędu obywateli państwa wysyłającego, uprawnionych do spadku pozostałego za granicą. Prawo to nie mieści się w swej istocie w ramach pojęcia juris protectionis konsula, o ile się przyjmie, że prawo to może być wykonywane tylko na tle stosunków publiczno-prawnych, a nie w płaszczyźnie prywatno-prawnej.[99]) Dlatego też zostało ono w poszczególnych umowach ujęte jako prawo sui generis. Działając na podstawie takiego uprawnienia konsul wystę-

[97]) Patrz uwaga 104 na str. 71.

[98]) Konsul może wówczas ewent. występować jako przedstawiciel z urzędu nieobecnych i niereprezentowanych spadkobierców, albo jako prywatno-prawny mandatariusz spadkobierców.

[99]) Sporne, patrz uwagę 106 na str. 72.

puje na wewnątrz, tj. w stosunku do osób uprawnionych do spadku, ex officio, a nie jako pełnomocnik strony.[100]) Prawo to musi z natury rzeczy ustać z chwilą, gdy zostanie stwierdzone, że nie ma w ogóle obywateli państwa wysyłającego uprawnionych do spadku, lub gdy osoby uprawnione same przejmą obronę swych interesów bądź osobiście bądź przez ustanowionych zastępców *B kons 16*[4] *BŁ kons 26*[2] *C sp 21* *E kons 15*[11] *FR kons 11*[3] *J pr 32* *Ł kons 13*[10] *R kons 15* *Som 17*[3] *USA kons 24* *W kons 24*[2] *WŁ kons 25*. Zastępcą takim może być przez spadkobiercę mianowany również konsul. Nie występuje on jednak wówczas wobec władz państwa przyjmującego już, ściśle biorąc, jako organ publiczny, a jako mandatariusz prywatny osoby interesowanej. Czynności jego w tym zakresie posiadają zatem charakter prywatno-prawny i wymagają pojęciowo zarówno w stosunku do spadkobiercy, jak w stosunku do władz państwa przyjmującego specjalnego (nie koniecznie formalnego) pełnomocnictwa.

Uprawnienie konsula do zastępowania z urzędu obywateli państwa wysyłającego uprawnionych do spadku bywa w niektórych umowach ograniczone do przypadków, gdy spadek pozostał po obywatelu państwa wysyłającego *B kons 16*[4] *E kons 15*[11] *J pr 32* *Ł kons 13*[10]. Interwencje konsula w interesie własnych obywateli uprawnionych do spadku po o b c y m obywatelu mogą się wówczas odbywać — zależnie od charakteru interwencji — bądź w drodze wykonywania zwykłego juris protectionis bądź na podstawie prywatno-prawnego mandatu otrzymanego od osoby interesowanej.

W stosunkach z innymi państwami prawo do zastępowania ipso jure spadkobierców przysługuje konsulowi również wówczas, gdy spadek pozostał po obcym obywatelu *BŁ kons 26*[2] *FR kons 13* *R kons 15* *W kons 24*[1] *WŁ kons 25* *Som 17*[3] *USA kons 24*.

Prawo konsula do zastępowania z urzędu spadkobierców staje się aktualne zwłaszcza wówczas, gdy konsul nie ma praw jako władza spadkowa, tj. w przypadkach, gdy chodzi o spadek pozostały po obywatelu obcego państwa lub gdy konwencja konsulowi praw takich nie przyznaje. Mogą jed-

---

[100]) Nawet nie we formie negotiorum gestio. Patrz uwagę 86 na str. 61.

nak zachodzić przypadki, w których konsul działa zarówno jako władza spadkowa, jak i w charakterze zastępcy z urzędu spadkobierców. Kumulacja taka nie może jednak w praktyce wywołać żadnych konfliktów, ponieważ działalność konsula w jednym i drugim charakterze ma za cel nie obronę indywidualnych interesów poszczególnych spadkobierców, a zabezpieczenie likwidacji spadku stosownie do ostatniej woli spadkodawcy lub ustawowego porządku dziedziczenia.[101])

Od zastępstwa z urzędu spadkobierców należy odróżniać zastępowanie spadkobierców przez konsula w charakterze mandatariusza. Zachodzi ono w praktyce zwłaszcza w tych przypadkach, gdy w myśl postanowień konwencji władze położenia spadku powołane są do przeprowadzenia postępowania spadkowego. Konsul nie działa wówczas na zasadzie żadnego specjalnego uprawnienia, a jedynie jako pełnomocnik prywatny strony. W tym charakterze mógłby on spadek otrzymany z rąk czynników miejscowych przesłać bezpośrednio swym mocodawcom. Ze względów technicznych konsulowie R. P. przesyłają jednak i w tych przypadkach spadek właściwym sądom polskim celem doręczenia go w trybie administracyjnym osobom uprawnionym.[102])

[101]) Należy natomiast uważać za co najmniej niepożądaną kumulację funkcyj władzy spadkowej z funkcją zastępowania spadkobierców z tytułu prywatno-prawnego.

[102]) Rozumie się, że sąd polski nie może zmienić decyzji spadkowej zapadłej w zagranicznym sądzie w granicach jego kompetencji proceduralnej, a musi ograniczyć się do doręczenia spadku stosownie do przesłanej mu decyzji.

Terytorialnie właściwym jest w tych przypadkach ten sąd grodzki, w którego obrębie mieszka osoba uprawniona. Jeśli osoby uprawnione (spadkobiercy, legatariusze) mieszkają w różnych okręgach sądowych, spadek przesyłany jest w całości do jednego z właściwych sądów. Sąd ten, po uskutecznieniu doręczenia części spadku osobie zamieszkałej w jego okręgu, przesyła sprawę drugiemu sądowi właściwemu ze względu na miejsce zamieszkania drugiego uprawnionego, który znowu ze swej strony posyła sprawę ewentualnie dalej. Ostatni z sądów właściwych odsyła akta sprawy konsulatowi lub w przypadkach, gdy potwierdzenia odbioru wymagają legalizacji, Ministerstwu Sprawiedliwości w drodze instancji legalizacyjnych.

W sprawie traktowania spadków amerykańskich przez sądy polskie por. okólnik MSpr, II Zb. poz. 434. Postępowanie w celu wydobycia z Ameryki spadków, premij asekuracyjnych i sum odszkodowawczych, przypadających obywatelom polskim, reguluje okólnik MSpr, II Zb. poz. 435.

Odpowiedzialność konsula. W przypadkach, w których konsul wykonywa czynności urzędowe na podstawie specjalnych uprawnień przyznanych mu w charakterze władzy spadkowej lub zastępcy z urzędu spadkobierców, nie może być oczywiście mowy o jego odpowiedzialności cywilnej, i to ani przed sądami państwa przyjmującego, ani wysyłającego.[103]) Zasada ta znalazła w stosunku do państwa przyjmującego specjalny wyraz w *B kons 16*[4] *E kons 15*[11] *L kons 13*[10], aczkolwiek jest ona objęta ogólną zasadą prawa międzynarodowego, umieszczoną we wszystkich konwencjach konsularnych, że konsulowie nie podlegają jurysdykcji sądów państwa przyjmującego z tytułu swych czynności urzędowych *Som 5*, dokonywanych w granicach uprawnień przyznanych im w konwencji *B kons 6*[8] *BŁ kons 11* *E kons 7*[9] *FR kons 4*[1] *R kons 6*[8] *W kons 10* *WŁ kons 12* lub nawet przez przepisy konsularne państwa wysyłającego *E kons 7*[9].[104])

Postanowienie *B kons 16*[4] *E kons 15*[11] *Ł kons 13*[10] wydaje się tym zbyteczniejsze, że wszystkie czynności konsula, dokonywane w obronie własnych obywateli są czynnościami, wykonywanymi na zasadzie juris protectionis, niezależnie od tego, czy są one przedsięwzięte „z urzędu", czy też wymagają jako czynności leżące w płaszczyźnie prywatno-prawnej pełnomocnictwa strony. Z tego powodu konsul nie może być pociągnięty do odpowiedzialności cywilnej w państwie przyjmującym nawet w przypadku, gdy występował on nie na zasadzie swych specjalnych uprawnień w dziedzinie spadko-

---

[103]) Nie przesądza to ogólnych przepisów o odpowiedzialności cywilnej urzędników państwowych i Skarbu Państwa za wadliwe wykonywanie czynności urzędowych. Por. przepisy wprow. KPC XVII 7.

Ustawa cywilna o odpowiedzialności Państwa za szkodę wyrządzoną bezprawnym urzędowaniem organów państwowych nie została dotychczas wydana. W braku tego rodzaju ustawy nie można przeciw Państwu Polskiemu dochodzić odpowiedzialności za szkodę przed sądem powszechnym na zasadzie postanowień ustawy powszechnej, skoro ustawa ta dotyczy wyłącznie stosunków prywatno-prawnych. Dochodzenie roszczeń odszkodowawczych w drodze sądowej jest natomiast możliwe w przypadkach, w których Państwo występuje jako podmiot praw prywatnych w stosunku do swych obywateli. (SN C. II. Rw 3211/33, Zb. nr 548 z 1934).

[104]) Niejasno, ale raczej odmiennie ujęte w *USA kons 16*[3]. *Ł kons* nie zawiera w ogóle takiego postanowienia.

wej, ale w ramach ogólnych swych uprawnień na podstawie mandatu prywatno-prawnego.[105])

Inaczej jednak sprawa przedstawia się w stosunku do państwa wysyłającego. Konsul R. P. nie odpowiada cywilnie jedynie w odniesieniu do czynności wyraźnie powierzonych mu bądź w konwencjach, bądź w ustawach polskich, tj. w płaszczyźnie publiczno-prawnej. Nie może on być zatem pociągnięty do odpowiedzialności za działalność w charakterze władzy spadkowej lub zastępcy z urzędu spadkobierców, odpowiada on natomiast cywilnie w przypadkach, gdy działalność jego w stosunku do osoby interesowanej (spadkobiercy) nie opierała się na tytule publiczno-prawnym, a na stosunku mandatariusza do mandanta. Prowadzenie bowiem spraw cywilnych obywateli polskich nie należy do funkcyj publicznych konsulów R. P.[106])

---

[105]) Zasada, że za czynności dokonane poza ramami swej kompetencji konsul podlega jurysdykcji sądów państwa przyjmującego *FR kons 4 J kons 7*[3], odnosi się do czynności ściśle prywatnych konsula, dokonywanych poza granicami jego ogólnych uprawnień konsularnych (np. prywatnych transakcyj handlowych).

[106]) Prawo i obowiązek obrony praw, mienia i interesów obywateli polskich UstKons 15 odnosi się zasadniczo tylko do obrony w płaszczyźnie publiczno-prawnej, tj. w przypadkach, gdy obywatel polski pokrzywdzony został wskutek naruszenia jego praw publicznych wynikających z konwencyj lub ustawodawstwa miejscowego. Jeśli konsul mimo to ze szczególnych względów podejmuje się prowadzenia spraw cywilnych obywatela polskiego (np. o realizację pretensji cywilnej), czyni on to w płaszczyźnie prywatno-prawnej i odpowiada w tym przypadku swemu mandantowi na równi z każdym innym prywatnym pełnomocnikiem.

PRAWO OSOBOWE I FAMILIJNE.

Uznanie za zaginionego lub zmarłego.

Osoba, która zaginęła bez śladu, pozostaje jednak pod względem prawnym związana ze swym środowiskiem rodzinnym i gospodarczym, w którym ostatnio żyła. Stan rodzinny i majątkowy takiej osoby pozostaje prawnie bez zmian, aczkolwiek interes rodziny może na tym poważnie cierpieć i kategorycznie domagać się zniesienia praw osoby, która według wszelkiego prawdopodobieństwa już nie żyje, i stworzenia — z braku dowodu o jej zgonie — prawnej presumpcji, że zmarła.[107])

W czasach częstego przesiedlania się obywateli jednego państwa na terytorium innego państwa musiało powstać zagadnienie, jakie władze właściwe są dla uznania osoby za zaginioną lub zmarłą, czy władze ojczyste, czy też władze ostatniego miejsca zamieszkania. Zgodnie z zasadą *PMN 4* niektóre ogólne umowy prawne zawierają następujące postanowienia:[108])

---

[107]) Na obszarze Państwa Polskiego obowiązują w tej dziedzinie: w b. zaborze austr. KCA 24, 25, 112—114, 277 i ust. z 16. 2. 1883, w b. zaborze pruskim KCN 13 nast. i art. 9 ust. wprowadz. k. c., w b. Król. Polskim KCP 41—58 oraz ust. z 27. 1. 22 w przedmiocie zmiany i uzupełnienia niektórych przepisów obowiązującego w b. Król. P. kodeksu cywilnego z 1825 r. oraz ustawy postępowania cywilnego, dotyczących nieobecnych i zaginionych (DU nr 11 poz. 87).

[108]) Uznanie osoby zaginionej za zmarłą powoduje wszystkie skutki prawne rzeczywistej śmierci, nie uprawnia jednak według niektórych ustawodawstw pozostałego małżonka do zawarcia nowego małżeństwa.

KCP 56: Uznanie osoby zaginionej za zmarłą powoduje wszystkie skutki prawne rzeczywistej śmierci, nie uprawnia jednak jeszcze pozostałego małżonka do zawarcia nowego związku małżeńskiego. O do-

1. dla uznania osoby za zaginioną lub zmarłą właściwe są władze tego państwa, którego obywatelem dana osoba była w chwili zaginięcia *C pr 11*[1] *J pr 40*[1] *R cyw 22*[1],

2. prawomocne orzeczenia wydane w tej dziedzinie przez właściwe władze ojczyste muszą być uznawane na obszarze drugiej strony *C pr 11*[2] *J pr 40*[2] *R cyw 22*[2],

3. w razie konieczności władze jednego państwa mogą uznać obywatela drugiej strony za zaginionego lub zmarłego, o ile chodzi o skutki takiego orzeczenia w obrębie państwa orzekającego *C pr 12* *J pr 40*[3] wzgl. przedsięwziąć tymczasowe środki konieczne w celu zarządzenia majątkiem nieobecnego obywatela drugiej strony lub zabezpieczenia tego majątku oraz w celu ochrony interesów osób trzecich. O przedsięwzięciu tych środków państwo ojczyste musi być natychmiast powiadomione, a środki zostają uchylone z chwilą, gdy to państwo samo wyda ostateczne orzeczenie *R cyw 22*[3].[109])

Prawo małżeńskie.

Jedno z najważniejszych zagadnień międzynarodowego prawa prywatnego stanowi prawo małżeńskie. Kwestie, jakiemu prawu podlega zdolność prawna cudzoziemca do zawarcia małżeństwa, jaka ma obowiązywać forma zawarcia małżeń-

---

puszczalności takiego związku decyduje właściwa władza (tj. władza powołana do orzecznictwa w sprawach małżeńskich).

KCA 112: Sam upływ czasu, jaki w § 24 do uznania kogo za umarłego jest przepisanym i przez przeciąg którego jeden małżonek jest nieobecnym, nie daje jeszcze drugiemu małżonkowi prawa do uznania małżeństwa za rozwiązane i do zawierania drugiego małżeństwa ....., oraz § 9 austr. ust. z 16. 2. 1883: Jeżeli nieobecny pozostawił małżonka, natenczas może tenże, o ile zachodzą warunki, określone w prawie cywilnym, zażądać, aby z uznaniem śmierci połączono także orzeczenie, że małżeństwo uważać należy za rozwiązane. Inaczej KCN 1348 nast.

[109]) W Polsce właściwym dla orzekania w sprawie uznania obywatela polskiego za zaginionego lub zaginionego za zmarłego jest sąd okręgowy terytorialnie właściwy dla ostatniego miejsca zamieszkania lub pobytu danej osoby, a jeśli dana osoba nigdy nie mieszkała w Polsce — Sąd Okręgowy w Warszawie.

Dla przeprowadzenia postępowania celem uznania za zmarłego lub zaginionego osoby, która była obywatelem niemieckim, właściwe są w myśl rozp. RM z 2. 10. 22 (DU nr 90 poz. 834) sądy grodzkie w Poznaniu, Toruniu i Katowicach, — w stosunku do innych cudzoziemców w myśl rozp. RM z 25. 2. 24 (DU nr 22 poz. 238) Sąd Grodzki w Poznaniu.

stwa, jakiemu prawu podlegają pod względem osobistym i majątkowym małżonkowie, przebywający poza granicami swego państwa ojczystego, jakie władze mają być właściwe dla prawnego rozwiązania małżeństwa i jakie powinny przy tym stosować prawo, okazały się tak istotne, że już w 1902 r., tj. jeszcze na 3 lata przed zawarciem konwencji o procedurze cywilnej, państwa europejskie podpisały w Hadze dwie konwencje: w sprawie zawierania małżeństwa oraz w sprawie rozwodu i rozłączenia od stołu i łoża. W 1905 r. doszła do tego trzecia konwencja w sprawie stosunków osobistych i majątkowych małżonków. Do wszystkich tych trzech konwencyj Polska przystąpiła w 1929 r.[110])

Konwencje te są — poza niektórymi postanowieniami z dziedziny prawa małżeńskiego, zawartymi w umowie prawnej z Czechosłowacją [111]) — wyłącznym konwencyjnym źródłem prawnym, usuwającym w stosunkach Polski z zagranicą kolizję statutów w sprawach małżeńskich.

Tak samo, jak inne materie międzynarodowego prawa prywatnego, przepisy z zakresu prawa małżeńskiego mogą mieć charakter proceduralny, stanowiąc o właściwości władz i o formie, w której dana czynność winna być dokonana, lub charakter materialny, stanowiąc o właściwości prawa, jakie w konkretnym przypadku winno znaleźć zastosowanie (zdolność do zawarcia małżeństwa, stosunki osobiste i majątkowe małżonków, powody dla rozwiązania małżeństwa). Odróżnienie norm proceduralnych i materialnych nie zawsze jest łatwe

[110]) Konwencja międzynarodowa z 12. 6. 02, dotycząca uregulowania kolizyj ustawodawstw w zakresie małżeństwa (DU nr 80 z 1929 poz. 594), skr.: *KH m.* Do konwencji tej należą obecnie: Holandia, Luksemburg, Niemcy, Polska (W. M. Gdańsk), Portugalia, Rumunia, Szwajcaria, Szwecja, Węgry i Włochy.

Konwencja międzynarodowa z 12. 6. 02, dotycząca uregulowania kolizyj ustawodawstw i jurysdykcji w zakresie rozwodu i rozłączenia od stołu i łoża (DU nr 80 z 1929 poz. 595), skr.: *KH r.* Do konwencji tej należą obecnie: Holandia, Luksemburg, Polska (W. M. Gdańsk), Portugalia, Rumunia, Węgry i Włochy.

Konwencja międzynarodowa z 17. 7. 05 o kolizjach ustawodawstw dotyczących skutków małżeństwa w zakresie praw i obowiązków małżonków w ich stosunkach osobistych i majątkowych (DU nr 80 z 1929 poz. 597), skr.: *KH om.* Do konwencji tej należą obecnie: Holandia, Polska (W. M. Gdańsk), Portugalia, Rumunia, Szwecja i Włochy.

[111]) *C pr 7—8.*

i nie zawsze da się ściśle przeprowadzić. Jak w poszczególnych ustawach krajowych częstokroć spotyka się w kodeksach postępowania cywilnego normy prawa materialnego, a w kodeksach cywilnych postanowienia o charakterze proceduralnym, przy czym zaklasyfikowanie danego postanowienia do jednej lub drugiej kategorii niekiedy nastręcza poważne trudności, tak i w konwencjach haskich odseparowanie postanowień proceduralnych od przepisów materialnoprawnych jest częstokroć niemożliwe. Strukturalnie i pojęciowo postanowienie o właściwości władz jednego lub drugiego państwa jest postanowieniem proceduralnym. Jeśli postanowienie takie stypuluje jednak wyłączną kompetencję władz ojczystych osoby zainteresowanej, staje się ono tym samym przepisem prawa materialnego, gdyż decydując o właściwości władzy rozstrzyga ono pośrednio kolizję materialnoprawną na korzyść ustawodawstwa tejże władzy ojczystej.

Trzy konwencje haskie o zawieraniu małżeństwa, o stosunkach osobistych i majątkowych małżonków oraz o rozwodzie i rozłączeniu od stołu i łoża zawierają poza postanowieniami o charakterze wyraźnie proceduralnym i postanowieniami o charakterze proceduralnym z zabarwieniem materialno-prawnym liczne przepisy czysto materialno-prawne, tworząc tym samym w płaszczyźnie międzynarodowej pozytywne prawo materialne, i to z mocą obowiązującą dla ustawodawstw wewnętrznych poszczególnych państw kontraktujących, których ustawodawstwa wewnętrzne nie mogą w tej materii stać w sprzeczności z zasadami konwencyj. Toteż postanowienia polskiej ustawy o prawie międzynarodowym prywatnym, regulujące materię prawa małżeńskiego,[112]) zostały wyraźnie oparte na zasadach, ustalonych w konwencjach haskich z 1902 i 1905 r.

[112]) PMN 12—17.

Na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej obowiązuje na razie jeszcze pięć różnych systemów prawa małżeńskiego: w b. Królestwie Kongr. Prawo o małżeństwie z 1836 r. w związku z niektórymi postanowieniami Kodeksu Cywilnego Król. Polskiego z 1825 r. oraz późniejszymi zmianami i uzupełnieniami; w województwach wschodnich przepisy Zwodu Praw b. Cesarstwa Rosyjskiego; w b. zaborze austr. (oprócz Spisza i Orawy) Kodeks Cyw. austr. z 1811 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami; w b. zaborze pruskim Kodeks Cyw. Niem. z 1896 r. i ustawa z 6 lutego 1875 r. o rejestracji stanu cywilnego i zawieraniu

Aczkolwiek postanowienia konwencyj haskich są nadzwyczaj elastyczne, nie były one jednak do przyjęcia przez te państwa, które zastrzegły dziedzinę prawa małżeńskiego wyłącznej kompetencji prawa kościelnego.[113]) Nie mogąc konfliktów na tym polu rozwiązać prawnie, konwencje haskie starają się odebrać im ich ostrze praktyczne. Rezultatem takiego kompromisowego załatwienia sprawy jest, że małżeństwo zawarte przez cudzoziemca lub rozwód udzielony mu przez władze miejscowe w ramach swej kompetencji, mogą być jednak nie uznane w pewnych okolicznościach przez państwo ojczyste. Biorąc pod uwagę, że niekiedy cudzoziemców, mieszkających stale poza granicami swej ojczyzny, oprócz faktu obywatelstwa nic z nią nie łączy, autorzy konwencyj haskich uważali, że nawet taka ewentualność jest z punktu widzenia życiowego raczej do przyjęcia, aniżeli niewolnicze uzależnienie takiego cudzoziemca od przepisów ustawowych państwa jego formalnej przynależności.

Przepisy konwencyj haskich obowiązują tylko na terytoriach europejskich państw kontraktujących *KH m 9 KH r 10* [114]) i to tylko o tyle, o ile co najmniej jedna ze stron posiada obywatelstwo jednego z tych państw *KH m 8*[1] *KH r 9*[1], a żadne z państw nie ma obowiązku stosowania prawa, które by nie było prawem jednego z państw kontraktujących *KH m 8*[2] *KH r 9*[2] *KH om 10.*

Zawieranie małżeństwa.

Zdolność prawna do zawarcia małżeństwa. Warunkiem zawarcia ważnego małżeństwa przez obcokrajowca jest, że zamierzone małżeństwo musi być prawnie dopuszczone zarówno przez ustawodawstwo miejsca jego zawarcia, jak i przez prawo ojczyste obojga nupturientów. Cudzoziemiec, którego prawo ojczyste zezwala na zawarcie zamierzonego małżeństwa, nie może go jednak zawrzeć, jeśli przeciwko takiemu małżeństwu zachodzi

małżeństw; na Spiszu i Orawie obok przepisów §§ 44—136 KCA przepisy art. XXXI i XXXII węgierskiej ustawy o małżeństwie z 1894 r.

[113]) Dlatego też z miejsca konwencyj o małżeństwie i rozwodzie nie podpisała Rosja, a nie ratyfikowały ich Austro-Węgry i Hiszpania.

[114]) Nawet w odniesieniu do t. zw. ślubów dyplomatycznych i konsularnych.

w myśl prawa miejscowego jedna z następujących, w drodze dyspensy nieusuwalnych, przeszkód:

1. pokrewieństwo lub powinowactwo *PMN 12*[2] *KH m 2*[1],
2. nastawanie na życie drugiego małżonka *PMN 12*[2], węższej *KH m 2*[1] (skazanie za wspólne godzenie na życie współmałżonka),
3. poprzednio zawarty ważny związek małżeński *PMN 12*[3],
4. różnica religii, wyższe święcenia kapłańskie i uroczyste śluby zakonne *PMN 12*[2] w ramach *KH m 2*[3].

Małżeństwo zawarte wbrew jednej z wyżej wymienionych przeszkód nie będzie jednak nigdzie — nie wyłączając państwa, w którym małżeństwo zostało zawarte — dotknięte nieważnością, o ile jest ono ważne według ustawodawstwa ojczystego nupturientów *KH m 2*[2]. Żadne z państw nie musi pozwolić na zawarcie małżeństwa, które by ze względu na poprzednie małżeństwo lub na przeszkodę o charakterze religijnym sprzeciwiało się jego ustawom. Jeśli małżeństwo zostało zawarte mimo takiej przeszkody, wynikającej z ustawodawstwa miejscowego, a nie przewidzianej w ustawodawstwie ojczystym, może ono być uznane za nieważne jedynie w tym państwie, w którym zostało zawarte *KH m 2*[3-4].

Poza zdolnością prawną określoną ustawodawstwem miejscowym cudzoziemiec musi posiadać przede wszystkim zdolność prawną do zawarcia zamierzonego małżeństwa według swych ustaw ojczystych *PMN 12*[1] *KH m 1*[1].[115]) Państwo,

---

[115]) Przeszkodami prawa publicznego, przewidzianymi przez obowiązujące w Polsce kodeksy cywilne są:

A. Dla osób podlegających przepisom Kodeksu Cywilnego Austriackiego z 1811 r.

1. Wiek — nieukończonych lat 21. Dla osób niepełnoletnich potrzebne jest zezwolenie władzy rodzicielskiej §§ 21, 49. 50.
2. Szaleństwo, obłąkanie, upośledzenie na umyśle § 48.
3. Uprowadzenie art. 56.
4. Pokrewieństwo i powinowactwo § 65, dla żydów § 125.
5. Istniejące małżeństwo § 62.
6. Cudzołóstwo i małżonkobójstwo §§ 67, 68, 119.
7. Czas żałoby § 120.
8. Różnica wyznania § 64.
9. Wyższe święcenia i uroczyste śluby § 63.
10. Przeszkoda katolicyzmu § 116.

w którym małżeństwo ma być zawarte, może jednak nie uznać przeszkód przewidzianych w ustawodawstwie ojczystym

B. Dla osób podlegających przepisom Kodeksu Cywilnego Niemieckiego z 1896 r.

1. Wiek — u mężczyzn nieukończonych lat 21, u kobiet 16. Dla osób niepełnoletnich potrzebne jest zezwolenie władzy rodzicielskiej §§ 1303—1308.
2. Brak zdolności do działania, brak świadomości i zaburzenia umysłowe § 1325.
3. Pokrewieństwo i powinowactwo § 1310.
4. Przysposobienie § 1311.
5. Istniejące małżeństwo § 1309, w razie uznania małżonka za zmarłego § 1349.
6. Cudzołóstwo § 1312 (dyspensa możliwa).
7. Czas żałoby § 1313 (dyspensa możliwa).

C. Dla osób podlegających Prawu o Małżeństwie z 1836 r.

I. Wyznających religię rz.-katolicką:

1. Wiek — u mężczyzn nieukończonych lat 18, u kobiet 16. Dla osób niepełnoletnich potrzebne jest zezwolenie władzy rodzicielskiej art. 6, 7, 8, 13.
2. Choroba umysłowa art. 14.
3. Uprowadzenie art. 13.
4. Pokrewieństwo (krwi i duchowne) i powinowactwo art. 30—33 (dyspensa możliwa).
5. Przysposobienie art. 33 (dyspensa możliwa).
6. Istniejące małżeństwo art. 23.
7. Cudzołóstwo połączone z morderstwem jednego z małżonków art. 28—29, 26.
8. Czas żałoby art. 68.
9. Różnica wyznania art. 24.
10. Wyższe święcenia i śluby uroczyste art. 27.

II. Wyznających religię gr.-katolicką (prawosławną):

1. Wiek — jak u rz.-katolików art. 99. Osoby powyżej lat 80 nie mogą zawierać małżeństwa art. 100.
2. Choroba umysłowa art. 100.
3. Pokrewieństwo i powinowactwo art. 101.
4. Istniejące małżeństwo art. 100.
5. Trzykrotne pozostawanie w związkach małżeńskich art. 100.
6. Różnica wyznania art. 100.

III. Wyznających religię gr.-unicką:

Obowiązują przepisy kościoła wschodniego, a z punktu widzenia prawa cywilnego:

1. Wiek — jak u rz.-katolików art. 125.

nupturientów, o ile przeszkody te są oparte na motywach o charakterze religijnym (disparitas cultus, wyższe święcenia kapłańskie, uroczyste śluby zakonne). Małżeństwo zawarte

2. Istniejące małżeństwo art. 125.
3. Cudzołóstwo połączone z morderstwem jednego z małżonków art. 125.
4. Czas żałoby art. 125.
5. Różnica wyznania art. 125.

IV. Wyznających religię ewangelicką:
1. Wiek — jak u rz.-katolików art. 129.
2. Pokrewieństwo i powinowactwo art. 136.
3. Przysposobienie art. 137.
4. Istniejące małżeństwo art. 134.
5. Cudzołóstwo połączone z morderstwem jednego z małżonków art. 134, 135.
6. Czas żałoby art. 168.
7. Okres po rozwodzie art. 170—171.
8. Różnica wyznania art. 134.

V. Wyznających inne wyznanie (żydzi, mahometanie): Obowiązują przepisy właściwej religii, a z punktu widzenia prawa cywilnego:
1. Wiek — jak u rz.-katolików art. 180.
2. Pokrewieństwo i powinowactwo art. 182, 184.
3. Istniejące małżeństwo art. 181.
4. Czudzołóstwo połączone z morderstwem jednego z małżonków art. 181.
5. Czas żałoby art. 168.
6. Różnica wyznania art. 181.

D. Dla osób podlegających przepisom Tomu X. Cz. I. Zwodu Praw.

I. Wyznających religję chrześcijańską:
1. Wiek — u mężczyzn nieukończonych lat 18, u kobiet 16. Dla niepełnoletnich potrzebne jest zezwolenie władzy rodzicielskiej. Osoby powyżej lat 80 nie mogą zawierać małżeństwa art. 3, 6, 37 pkt 5, 62 pkt 2, 63, 90, oraz 4 i 37 pkt 3.
2. Choroba umysłowa art. 5, 37 pkt 1, 62 pkt 1, 61.
3. Pokrewieństwo i powinowactwo art. 23, 64.
4. Istniejące małżeństwo art. 20, 37 pkt 3, 62 pkt 3.
5. Różnica wyznania art. 37 pkt 7, 85.
6. Trzykrotne pozostawanie w związkach małżeńskich art. 21, 37 pkt 5.
7. Śluby zakonne, kapłańskie i diakona art. 2, 37 pkt 6.

II. Wyznających inne wyznanie:
Obowiązują przepisy właściwej religii lub przyjęte zwyczaje art. 90 z tym, że mężczyźni nie mogą zawrzeć związku małżeńskiego przed ukończeniem lat 18, a kobiety lat 16 art. 91.

w takich okolicznościach nie musi być jednak uznane przez inne państwa *KH m 3.*[116])

[116]) Bez względu na to, czy przeszkodę wynikającą z różnicy religii, przewidzianą w KCA 64, uzna się za usuwalną lub nieusuwalną, (KCA 94, 83, 84) dyspensę taką mogłaby udzielić tylko o j c z y s t a władza polityczna, a nigdy władza państwa, w którym małżeństwo ma być zawarte. (SN C. II. Rw. 782/33, Zb. nr 413 z 1934).

Dla osób, podlegających ustawodawstwu b. zaboru rosyjskiego, dyspensa dopuszczalna jest w myśl can. 1070 w związku z can. 1061 kod. kan. z 1917 r. zarówno od przeszkody disparitatis cultus, jak od przeszkody mixtae religionis.

Prawo małżeńskie, obowiązujące w b. zaborze rosyjskim tj. zarówno w b. Królestwie Kongresowym, jak na Ziemiach Wschodnich, nie uwzględniając stanu bezwyznaniowości, nie wypowiada się expressis verbis w sprawie przeszkody różnicy religii między osobą b e z w y z n a n i o w ą, a osobą, należącą do określonego wyznania. Ponieważ związek małżeński musi być ważny dla obu stron, zawierających małżeństwo, kwestia ta musi być zatem rozstrzygnięta w płaszczyźnie przepisów obowiązujących dla poszczególnych wyznań.

Osobom wyznania chrześcijańskiego nie wolno zawierać małżeństwa z osobami, n i e należącymi do wyznań chrześcijańskich, a zatem i z bezwyznaniowcami (Pr. o małż. 24, 100 ust. ost., 125, 133, 181, Zw. Pr. Cz. 1 t. X. art. 85), z jedynym wyjątkiem co do ewangelików, podlegających prawu obowiązującemu w województwach wschodnich.

Osobom wyznania mojżeszowego nie wolno zawierać związków małżeńskich jedynie z osobami wyznania chrześcijańskiego (Pr. o małż. 181, Zw. Pr. cz. 1 t. X. art. 85). Poza tym ustawa odsyła do przepisów religii mojżeszowej. Kwestia, czy osoba wyznania mojżeszowego może wstąpić w ważny związek małżeński z osobą, nie należącą do tego wyznania, jest sporna w religii mojżeszowej.

Akt wystąpienia z gminy wyznaniowej bez równoczesnego przystąpienia do innego wyznania, dokonany przez obywatela polskiego za granicą, aby mieć w obliczu prawa polskiego skutki prawne, musi nastąpić zgodnie z prawem, obowiązującym w miejscu jego dokonania i być ponadto zgłoszony do powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej ze względu na ostatnie miejsce zamieszkania danej osoby, a jeśli chodzi o obszar b. zaboru niemieckiego, do właściwego sądu grodzkiego. Obywatel polski, który nigdy nie zamieszkiwał w Polsce, winien zgłosić wystąpienie do Komisariatu Rządu na m. st. Warszawę. Aczkolwiek akt wystąpienia z gminy wyznaniowej w ten sposób dokonany i zgłoszony będzie w Polsce ogólnie uznany, nie wszędzie będzie on mógł — w braku odnośnych przepisów prawnych, normujących stosunki osób bezwyznaniowych — mieć pełną skuteczność prawną. Obywatel polski bezwyznaniowy nie może np. zawrzeć małżeństwa cywilnego na obszarze b. zaboru rosyjskiego albo uzyskać wpisu urodzenia dziecka swego, zadeklarowanego jako „bezwyznaniowe“ i otrzymać „świeckiej“ metryki urodzenia.

Świadectwa zdolności do zawarcia małżeństwa. Cudzoziemiec zamierzający zawrzeć związek małżeński obowiązany jest udowodnić władzy powołanej do udzielenia ślubu, że z punktu widzenia swego ustawodawstwa ojczystego nie zachodzą przeszkody dla zawarcia tego małżeństwa *KH m 4*[1]. Dowód, że przeszkody takie nie zachodzą, może być przeprowadzony bądź we formie zaświadczenia wystawionego przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego państwa ojczystego — o ile jest on do wystawiania tego rodzaju świadectw uprawniony przez ustawodawstwo państwa wysyłającego — bądź w jakiejkolwiek innej formie, przewidzianej przez konwencje międzynarodowe lub uznanej przez władze państwa zawarcia małżeństwa *KH m 4*[2]. O ile zatem specjalna konwencja zawarta między poszczególnymi państwami nie ustanawia formy, w jakiej dowód ten ma być przeprowadzony, państwo, na którego terytorium małżeństwo ma być zawarte, może żądać bądź zaświadczenia wystawionego przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, bądź jakiegokolwiek innego zaświadczenia odpowiadającego we formie i treści wymogom swego ustawodawstwa.[117])

W stosunkach Polski z państwami należącymi do haskiej konwencji małżeńskiej świadectwa zdolności do zawarcia małżeństwa przez obywateli polskich wystawiane są przez urzędy konsularne R. P., z wyjątkiem Niemiec i terytorium W. M. Gdańska, dla których świadectwa takie wystawiane są przez władze administracji ogólnej.[118])

Forma zawarcia małżeństwa. Forma zawarcia małżeństwa podlega — stosownie do zasady „locus

[117]) Rumuńska ustawa o aktach stanu cywilnego np. wymaga podawania w świadectwie zdolności do zawarcia małżeństwa warunków podstawowych małżeństwa z powołaniem się na odnośne artykuły ustawy ojczystej. Rozumie się, że tego rodzaju przepis musi być uwzględniony przy wystawianiu tego rodzaju świadectw przez Konsula R. P.

[118]) W stosunkach z Rzeszą Niemiecką odchylenie od ogólnej praktyki tłumaczy się wewnętrznymi przepisami niemieckimi, a mianowicie § 4 rozp. dla ujednostajnienia właściwości w sprawach familijnych i spadkowych z 31. 5. 34 r. (RGBl I. str. 472) oraz rozporządzenia wykonawczego do tego rozporządzenia z 27. 7. 34 r. (RGBl. I. str. 738). W stosunkach z W. M. Gdańskiem odchylenie to tłumaczy się poza przepisami wewnętrznymi również stosunkiem politycznym Gdańska do Polski.

regit actum" — w pierwszym rzędzie prawu obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego *PMN 13*[1] *KH m 5*[1]. Państwo, którego ustawodawstwo wymaga obrzędu religijnego.[119]) może jednak nie uznać za ważne małżeństwa, zawartego przez swego obywatela za granicą we formie cywilnej *KH m 5*[2] oraz małżeństwa zawartego przed przedstawicielem dyplomatycznym lub konsularnym *KH m 6*[2]. Małżeństwo natomiast zawarte w formie przewidzianej przez ustawodawstwo ojczyste, a nieważne co do formy w państwie, w którym zostało zawarte, będzie mogło — ale nie musi — pomimo to być uznane w innych państwach *KH m 7*.[120])

Konwencja haska przewiduje jako specjalną formę zawierania małżeństwa przez cudzoziemca t. zw. śluby dyplomatyczne lub konsularne. Są one dopuszczalne wówczas, jeśli żadna ze stron zawierających małżeństwo nie posiada obywatelstwa państwa, w którym małżeństwo się zawiera, oraz jeśli państwo to się temu nie sprzeciwia.[121]) Państwo to nie może się jednak sprzeciwiać, o ile chodzi o małżeństwo, które ze wzglę-

[119]) Akt małżeństwa, sporządzony przez urzędnika stanu cywilnego (Komisarza P. P.) w myśl pr. o małż. 187, nie jest aktem zawarcia małżeństwa, a jedynie dowodem, stwierdzającym istnienie małżeństwa, zawartego już dopełnieniem obrzędu religijnego. Ślub zawarty przed rabinem bez spisania aktu ślubu przez urzędnika stanu cywilnego jest ważny, a brak jedynie dowodu zawartego ślubu. Dowód taki — poza późniejszym spisaniem aktu stanu cywilnego — może być przeprowadzony przed właściwym sądem polskim, do którego strona interesowana zwróci się z żądaniem ustalenia faktu zawarcia małżeństwa. (SN I. C. 523/21, Zb. nr 135 z 1922), por. też SN I. C. 219/24, Zb. nr 10 z 1925.

Gdy początek dowodu na piśmie, dotyczący zawarcia małżeństwa między osobami wyznania mojżeszowego, istnieje w postaci wyciągu z ksiąg (rabinackich) nowozaślubionych, sąd może uznać zawarcie małżeństwa za udowodnione i nakazać spisanie odnośnego aktu małżeństwa (w urzędzie stanu cywilnego), a zarazem uczynienie w nim wzmianki o zawartej umowie przedślubnej. (SN C. I. 1813/33, Zb. nr 445 z 1934).

[120]) Małżeństwo natomiast zawarte w formie miejscowej (cywilnej), aczkolwiek nieważne w państwach, w których obowiązuje wyłącznie forma kościelna, musi być uznane we wszystkich innych państwach, nawet tych, które również uznają tylko formę religijną.

[121]) Sprzeciw nie musi koniecznie wynikać z wyraźnego przepisu ustawowego, jak to ma np. miejsce w PMN 13[1] i PMD 14 oraz w art. 13 ust. 3 ust. wprow. KCN. Wystarczy zasadniczo, że forma ślubu konsularnego sprzeciwia się porządkowi publicznemu danego państwa. Por. jednak uwagę 23 na str. 24.

du na poprzednie małżeństwo lub na przeszkodę o charakterze religijnym sprzeciwiałoby się jego ustawom.[122]) Dalszym warunkiem jest, by ustawodawstwo ojczyste przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego upoważniało go do udzielania ślubu *KH m 6*[1].[123])

Polska uznaje, stosownie do zasady *PMN 13*[1], małżeństwo cywilne zawarte za granicą przez obywateli polskich nawet w tych przypadkach, gdy właściwe dla nich prawo dzielnicowe przewiduje jedynie formę religijną, a uznaje ponadto małżeństwa zawarte wbrew przepisom miejscowym we formie religijnej, o ile forma ta jest przepisana przez prawo ojczyste (dzielnicowe) o b o j g a nupturientów *PMN 13*[2].[124])

Postanowienia ustawodawstwa ojczystego dotyczące zapowiedzi obowiązują zasadniczo również władze zagraniczne udzielające ślubu.[125]) Brak takich zapowiedzi może jednak uczynić małżeństwo nieważnym tylko w państwie ojczystym, nie zaś w innych państwach *KH m 5*[3].[126]) [127])

---

[122]) Ślub konsularny udzielony wbrew uzasadnionemu sprzeciwowi jest nieważny. Polska nie mogłaby natomiast sprzeciwić się udzieleniu ślubu np. przez konsula niemieckiego obywatelom niemieckim w Warszawie, którzy by ze względu na przepisy prawa kościelnego nie mogli uzyskać ślubu w kościele katolickim.

[123]) Co do konsulów R. P. patrz str. 323.

[124]) Związek małżeński, zawarty we formie religijnej przez obywateli polskich w państwie, w którym obowiązuje wyłącznie forma cywilna, jest zatem z punktu widzenia prawa polskiego ważny, — i może, ale nie musi — być uznany za ważny również przez trzecie państwa KHm 7, o ile o b o j e nupturienci ze względu na swe ostatnie miejsce zamieszkania w Polsce przez przeciąg co najmniej jednego roku PMD 3 w zw. z 2 podlegają osobiście ustawodawstwu obowiązującemu w b. zaborze rosyjskim. Ten stan prawny wywołuje jednak trudności, jeśli chodzi o udowodnienie zawarcia takiego małżeństwa. Patrz str. 303.

[125]) Por. okólnik MSW nr 41 z 25. 3. 32 Nr AC. 26-b-2/2 dotyczący trybu ogłaszania zapowiedzi pod rządami ustawy z 6. 2. 1875 o urzędowym stwierdzaniu stanu cywilnego i o zawieraniu małżeństwa.

[126]) Brak zapowiedzi wymaganych przez ustawodawstwo miejscowe może natomiast uczynić nieważnym małżeństwo nie tylko w państwie, w którym zostało ono zawarte, lecz również we wszystkich innych państwach, nie wyłączając państwa ojczystego.

[127]) Przypadek zawierania małżeństwa per procura tj. między osobą, przebywającą w Polsce, a osobą przebywającą np. za granicą, przewidziany w prawie kanonicznym (Can. 1088 § 1, 1089, 1091) w wyjątkowych przypadkach, uwzględniony jest jedynie w KCA 76, który zezwala na

Rozwód i separacja.

Stosownie do materii przez nią uregulowanej, druga konwencja haska z 1902 r.[128]) ustanawia normy kolizyjne zarówno materialno-prawne *KH r 1—4* i *8*, jak proceduralne *KH r 5—7*, mające na celu usunięcie kolizji statutów w zakresie jurysdykcji władz powołanych do orzekania w sprawach rozwodu i rozłączenia od stołu i łoża. Przepisy konwencji haskiej rozwodowej, posiadające mniej elastyczny charakter od postanowień konwencji małżeńskiej, stoją konsekwentnie na gruncie legis patriae, ograniczając stosowanie tego ustawodawstwa jedynie w przypadku, gdyby stało ono w sprzeczności z porządkiem publicznym w państwie, w którym rozwód jest żądany. Dopuszczają one natomiast poza — w pierwszym rzędzie powołanymi — władzami ojczystymi kompetencję władz zagranicznych, o ile prawo ojczyste kompetencji takiej wyraźnie nie wyłącza. Drobny wyjątek od tej zasady na rzecz kompetencji władz zagranicznych (miejsca zamieszkania małżonków) w praktyce nie wywołuje życiowych konfliktów.

Właściwość władz. Konwencja haska rozwodowa, jak również ustawa o prawie międzynarodowym prywatnym, wychodzą z zasady fori patriae, ustanawiając, że dla orzekania w sprawach rozwodu i rozłączenia od stołu i łoża cudzoziemców powołane są w pierwszym rzędzie ich władze ojczyste wzgl. władze, przewidziane przez prawo ojczyste

zawarcie małżeństwa in absentia jednego z małżonków przez pełnomocnika, lecz tylko za zezwoleniem władzy państwowej, przy czym w pełnomocnictwie musi być wymieniona osoba, z którą małżeństwo ma być zawarte. Niemożliwe jest zawarcie małżeństwa per procura przez osoby, podlegające osobiście Pr. o Małż. lub KCN. Natomiast w odniesieniu do osób, podlegających ustawodawstwu obowiązującemu w województwach wschodnich (Zw. Pr. t. X. Cz. I) z braku przepisów co do warunków, przeszkód i formy zawarcia małżeństwa pomiędzy osobami wyznania mojżeszowego i wobec odesłania do przepisów wyznaniowych i przyjętych zwyczajów (art. 90 i 91), należy przyjąć zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika w przypadku, gdy strony zamieszkują w różnych częściach świata i gdy zawarcie małżeństwa ma w szczególności na celu zalegalizowanie zawartego już małżeństwa rytualnego, tym bardziej za dopuszczalne, że prawo mojżeszowe zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika dopuszcza (Wykład prawa rozwodowego podług ustaw mojżeszowo-talmudycznych Józefa Goldszmita, Warszawa, 1871 str. 71).

[128]) Patrz uwagę 110 na str. 75.

małżonków *KH r 5 PMN 17*[1].[129]) Równocześnie jednak oba źródła prawne ustanawiają dla tych spraw również kompetencję władz zagranicznych pod warunkiem jednak, że państwo ojczyste małżonków nie zastrzegło sobie wyłącznego orzecznictwa *KH r 5*[2] *PMN 17*[4]. Podczas gdy ustawa polska nie zna żadnego wyjątku od tej zasady, konwencja haska wyjątek taki dopuszcza. Jeśli mianowicie w państwie ojczystym cudzoziemców małżeństwo nie może stanowić przedmiotu skargi o rozwód lub rozłączenie od stołu i łoża przed kompetentnym sądem ojczystym, sąd zagraniczny staje się właściwym *KH r 5*[2].[130])

---

[129]) W przeciwieństwie do projektu konwencji z 1894 r., który stał na stanowisku pierwszeństwa fori domicilii.

KPC 45: Powództwo ze stosunku małżeństwa, jeżeli przynajmniej jedna ze stron ma obywatelstwo polskie, wytoczyć należy według miejsca ostatniego wspólnego zamieszkania w Polsce, gdy choć jedno z małżonków w tym miejscu stale przebywa; w braku zaś tych podstaw do zapozwania powództwo wytoczyć należy według miejsca pobytu strony pozwanej, a gdy nie ma i tej podstawy — według miejsca zamieszkania powoda.

[130]) Postanowienie *KH r 5*[2] ost. zd. jest sporne zarówno w literaturze, jak w jurysdykcji. Według sprawozdania pierwszej komisji z 1900 r. chodziło tu o znalezienie wyjścia z sytuacji, w której cudzoziemiec po zawarciu małżeństwa we formie cywilnej, nie uznanej w jego państwie ojczystym, nie miałby możności rozwiązania tego małżeństwa, ani w państwie ojczystym, które małżeństwa tego nie uznaje, ani w państwie obcym, skoro prawo ojczyste zastrzegło sobie wyłączne orzecznictwo w sprawach małżeńskich. Argumentacja ta nie jest jednak przekonywująca, gdyż w takim przypadku nic nie stoi na przeszkodzie, ażeby cudzoziemiec zwrócił się do swych władz ojczystych o uznanie jego małżeństwa za n i e w a ż n e (patrz uwagę 132). Ponieważ inne państwa nie m u s z ą uznać małżeństwa zawartego we formie nieuznanej przez prawo ojczyste za ważne *KH m 7*, orzeczenie sądu ojczystego przesądza całą sprawę również pro foro externo.

Hipotezie, że autorzy konwencji haskiej, kierując się tendencjami liberalnymi, chcieli umożliwić w ogóle uzyskanie rozwodu tym cudzoziemcom, którzy przed swymi sądami nie mogą w ogóle uzyskać rozwodu, stoi na przeszkodzie nie tylko *KH r 1*, ale również tekst samego postanowienia, które ustanawia kompetencję sądu zagranicznego w przypadkach wyłącznej kompetencji władz ojczystych tylko wówczas, jeśli skarga o rozwód nie może być — z jakiegokolwiek powodu — wniesiona do k o m p e t e n t n e g o sądu ojczystego. Wyłącza to przypadek, gdyby żaden sąd ojczysty nie był w ogóle kompetentny do rozpatrzenia skargi rozwodowej, np. wówczas, gdy orzecznictwo w sprawach małżeńskich powierzone jest władzom kościelnym.

W odróżnieniu od przepisów konwencji haskiej i ustawy o międzynarodowym prawie prywatnym, dopuszczających zasadniczo kompetencję władz zagranicznych, odnośne postanowienia umowy o obrocie prawnym z Czechosłowacją stoją na stanowisku wyłącznej kompetencji władz ojczystych *C pr 7—8*. Odchylenie to tłumaczy się tym, że umowa z Czechosłowacją zawarta została na rok przed wejściem w życie ustawy o prawie międzynarodowym prywatnym i na 4 lata przed przystąpieniem Polski do konwencji rozwodowej haskiej.

W przypadkach rzeczowej kompetencji sądu zagranicznego terytorialnie właściwym jest ten sąd,[131]) w obrębie którego małżonkowie według swego prawa ojczystego mają swe wspólne miejsce zamieszkania, a w braku takowego ten sąd, w którego obrębie zamieszkuje strona pozwana. W razie zmiany miejsca zamieszkania po powstaniu przyczyny rozwodu lub rozłączenia od stołu i łoża skarga może być również wniesiona do właściwej władzy ostatniego wspólnego miejsca zamieszkania *KH r 5*[2].[132])

W przypadkach, gdy małżonkowie w myśl swego ustawodawstwa ojczystego nie są uprawnieni do żądania rozwodu lub rozłączenia od stołu i łoża w państwie, w którym zamieszkują, każdy z nich może jednak żądać od władz miejscowych wydania zarządzeń tymczasowych, zezwalających na ustanie wspólnego pożycia *KH pr 6 PMN 17*[4], i określenia obowiązków utrzymania *C pr 8*[1] *PMN 17*[4]. Wszystkie takie zarządzenia pozostają jednak w mocy tylko wówczas, jeśli

[131]) Kompetencję rzeczową określa prawo miejscowe. W Polsce do rozstrzygania w sprawach małżeńskich powołany jest sąd okręgowy, o ile orzecznictwo nie jest zastrzeżone władzom kościelnym. Orzeczenia sądów duchownych w sprawach małżeńskich mają natomiast znaczenie wobec Państwa tylko wówczas, gdy sąd duchowny nie przekracza granicy swej jurysdykcji zakreślonej w ustawie państwowej. (SN III. C. 69/32, Zb. nr 145 z 1933).

Udzielanie rozwodu w wyznaniu mojżeszowym należy nie do rabina, lecz do sądu. (SN C. I. 1813/33, Zb. nr 445 z 1934).

[132]) Dla rozpoznawania spraw o unieważnienie, rozłączenie i rozwiązanie małżeństwa obywateli polskich, podlegających osobiście prawu małżeńskiemu, obowiązującemu w b. zaborze rosyjskim, którzy zawarli związek małżeński w formie cywilnej, rzeczowo właściwy jest stosownie do art. XXIII przep. wprow. KPC sąd powszechny (sąd okręgowy), którego kompetencję terytorialną ustala KPC 43, ewent. 50.

w przeciągu jednego roku zostaną potwierdzone przez władze ojczyste, a nie mogą trwać nigdy dłużej, aniżeli na to zezwala ustawodawstwo miejscowe *KH r 6.*[133])

Właściwość prawa materialnego. Cudzoziemiec może uzyskać rozwód lub rozłączenie od stołu i łoża przed sądem zagranicznym jedynie wówczas, jeśli zarówno jego ustawodawstwo ojczyste, jak ustawodawstwo miejsca, w którym chce on wnieść skargę, uznają rozwód i rozłączenie od stołu i łoża jako takie *KHr 1.* Nie można bowiem wymagać od sądów państwa, które rozwodu w ogóle nie uznaje, ażeby na rzecz obcego ustawodawstwa naruszały swój porządek publiczny.[134])

Dalszym warunkiem uzyskania rozwodu lub rozłączenia od stołu i łoża za granicą jest, że musi on w konkretnym przypadku być dopuszczalny zarówno według prawa miejscowego, jak według prawa ojczystego małżonków *KH r 2 PMN 17*[4]. Jeśliby np. w państwie ojczystym małżonków rozwód nie był dopuszczalny z powodu cudzołóstwa męża, nie mógłby on być udzielony w państwie, które cudzołóstwo męża uważa za powód do rozwodu.

Poza powyższymi dwoma zastrzeżeniami na rzecz ustawodawstwa miejsca wniesienia skargi konwencja haska poddaje sprawy rozwodowe zasadniczo ustawodawstwu ojczystemu małżonków. Sąd zagraniczny, przyjąwszy w granicach swej konwencyjnie ustalonej kompetencji skargę cudzoziemca, obowiązany jest stosować do konkretnej sprawy zasadniczo prawo ojczyste małżonków, jeśli ustawodawstwo miejscowe przewiduje stosowanie tego prawa lub co najmniej na to zezwala *KH r 3.*[135]) Ustawodawstwo polskie takiego odstępstwa od zasady legis patriae nie zna, tak że sąd polski, powołany do orzekania w sprawie rozwodu lub rozłączenia od stołu i łoża cudzoziemców, obowiązany jest w całej rozciągłości stosować ich materialne prawo ojczyste *PMN 17*[4],

[133]) Nieco odmiennie *C pr 8*[2].

[134]) Chodzi tu oczywiście o prawo obowiązujące w całym państwie, a nie o prawo regionalne. Cudzoziemiec wyznania katolickiego może np. żądać rozwiązania swego małżeństwa przez Sąd Okręgowy w Warszawie, tak samo, jak mógłby tego żądać obywatel polski, podlegający osobiście prawu obowiązującemu w województwach zachodnich.

[135]) Procedura natomiast w sprawach rozwodowych podlega zawsze prawu miejscowemu, por. Przep. wprow. KPC X, XVII[8], XXIII, XXVII[6].

chyba że prawo to jest sprzeczne z podstawowymi zasadami obowiązującego w Polsce porządku publicznego lub z dobrymi obyczajami *PMN* 38. Odwrotnie rozwód lub rozłączenie od stołu i łoża orzeczone przez sąd zagraniczny w stosunku do obywateli polskich będą uznane w Polsce za ważne jedynie wówczas, gdy sąd ten zastosował w konkretnym przypadku właściwe materialne prawo polskie *PMN* 17[3].[136])

Dla uniemożliwienia przypadków zmiany obywatelstwa przez małżonków in fraudem legis zarówno konwencja haska jak ustawa o międzynarodowym prawie prywatnym postanawiają, że fakt, który nastąpił przed tą zmianą, może stanowić powód do rozwiązania małżeństwa jedynie wówczas, jeśli uzasadnia on rozwiązanie małżeństwa również według prawa państwa, do którego małżonkowie uprzednio[137]) należeli *KH r 4 PMN* 17[2].

Zgodnie z celem konwencji nadania orzeczeniom wydanym w jednym państwie mocy obowiązującej we wszystkich innych państwach, konwencja haska stanowi, że orzeczenia takie wydane przez sąd jednego państwa w granicach jego konwencyjnie ustalonej kompetencji i z zastosowaniem właściwego prawa materialnego będą wszędzie — nie wyłączając państwa ojczystego małżonków — u z n a n e.[138]) W razie

[136]) Według autentycznej wykładni sąd zagraniczny nie musi zastosować litery prawa polskiego i nie musi również powołać artykuły odnośnej ustawy cywilnej polskiej. Wystarczy, że przyczyny, dla których małżeństwo zostało rozwiązane, uznane są również we właściwym prawie polskim za powody do rozwiązania małżeństwa.

[137]) Tj. w czasie powstania tego faktu.

[138]) Sąd Najwyższy uchwalił w składzie całej Izby Cywilnej na posiedzeniu z 29. 5. 37 następującą zasadę prawną:

1. Do uznania w Polsce orzeczenia rozwodowego zagranicznego sądu, właściwego na podstawie art. 17 ust. 3 ustawy z 2 sierpnia 1926 (DU poz. 581), potrzeba nie tylko, aby sąd ten zastosował prawo polskie, lecz również, aby orzeczenie to odpowiadało innym warunkom wykonalności orzeczeń, o których jest mowa w art. 528 KPC.
2. Tylko w ten sposób uznane orzeczenie może być wpisane do polskich ksiąg stanu cywilnego. (SN C. Prez. 4/36, 76, nr 383 z 1937).

Ponieważ przesłanką „wykonania" w Polsce orzeczenia sądu obcego jest w myśl KPC 528 istnienie konwencji międzynarodowej, prze-

wydania orzeczenia zaocznego uznanie go uzależnione jest natomiast od zachowania przez sąd zagraniczny przepisów proceduralnych prawa ojczystego małżonków, a mianowicie od zawezwania pozwanego przez sąd stosownie do specjalnych postanowień prawa ojczystego obowiązujących w dziedzinie uznawania wyroków zaocznych *KHr 7*[1]. [139])

Nieco inaczej konwencja haska ujmuje natomiast sprawę uznawania orzeczeń rozwodowych, wydanych nie przez sądy, a przez władze administracyjne. Orzeczenia takie, aczkolwiek wydane w granicach kompetencji terytorialnej i rzeczowej i z zastosowaniem właściwego prawa, będą wszędzie uznane tylko wówczas, jeśli państwo ojczyste małżonków je uznaje *KHr 7*[2].

W końcu konwencja haska zawiera postanowienie, przejęte przez ustawę o międzynarodowym prawie prywatnym, że w razie gdy małżonkowie w chwili żądania rozwodu lub rozłączenia od stołu i łoża podlegają różnym państwom, właściwe są władze i prawo państwa, do którego ostatnio wspólnie należeli *KHr 8 PMN 17*[1].

---

widującej wykonalność takiego orzeczenia, wyroki rozwodowe sądów zagranicznych nie mogą być w tej sytuacji „wykonane" (uznane) w Polsce, o ile z państwem, którego sąd taki wyrok wydał, nie istnieje umowa w sprawie wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych w sprawach małżeńskich. W przyszłości uznane mogą być zatem w Polsce do czasu zawarcia takich umów jedynie wyroki, wydane w państwach, należących do haskiej konwencji rozwodowej. Do orzeczeń sądów zagranicznych w sprawach małżeńskich obywateli polskich, które zapadły przed wejściem w życie KPC, stosowany jest art. LXVIII przep. wprow. prawo o sąd. post. egz. i badana zgodność orzeczenia z ustawami proceduralnymi, obowiązującymi w Polsce przed dniem 1. 1. 1933 oraz z PMN 17[3].

Por. też orzeczenie SN I. C. 1133/32, Zb. nr 238 z 1933 oraz SN C. II. 25/36, Zb. nr 440 z 1936, w którym Sąd Najwyższy orzekł, że wyrok rozwodowy sądu Z. S. R. R., dotyczący obywateli polskich, nie ma znaczenia prawnego w Polsce, ponieważ Z. S. R. R. nie należy do konwencji haskiej, a Polska nie zawarła z nim specjalnej umowy w sprawie wzajemnego uznawania orzeczeń rozwodowych, wydanych przez sądy drugiego państwa.

[139]) Kwestia ewentualnego exequatur dla takich orzeczeń pozostała otwartą. Konwencja nie wspomina również o kosztach procesu: jeśli mają one być ściągnięte od strony pozwanej, przebywającej poza granicami państwa, w którym zapadł wyrok, musi to nastąpić w drodze zwykłego powództwa, — jeśli mają być ściągnięte od powoda, może to nastąpić w ramach KHpr 19.

Stosunki osobiste i majątkowe małżonków.

Po uregulowaniu w 1902 r. dwóch zasadniczych dziedzin międzynarodowego prawa prywatnego, zawierania małżeństw oraz udzielania rozwodu i separacji, doszła w 1905 r. do skutku dalsza (trzecia) konwencja z dziedziny małżeńskiej, dotycząca kolizyj ustawodawstw co do skutków małżeństwa w zakresie praw i obowiązków małżonków w ich stosunkach osobistych i majątkowych.[140])

Tak samo, jak uprzednie dwie konwencje, konwencja z 1905 r., na której wzorowane zostały odnośne postanowienia ustawy o międzynarodowym prawie prywatnym, wychodzi z zasady legis patriae i poddaje małżonków w sferze ich wzajemnych stosunków osobistych i majątkowych ich ustawodawstwu ojczystemu *KH om 1 PMN 14*[1]. Niemniej jednak prawa i obowiązki, wynikające z ustawodawstwa ojczystego, nie mogą uzyskać w drugim państwie z powodu naruszenia ich przez jednego z małżonków sankcyj przewidzianych przez ustawodawstwo ojczyste, jeśli nie są one dopuszczalne również według ustawodawstwa państwa, w którym są żądane *KH om 1*[2].[141])

---

[140]) Patrz uwagę 110 na str. 75.

[141]) Ponieważ obowiązek małżonków udzielania sobie wzajemnie pomocy i wsparcia należy do sfery praw i obowiązków osobistych, a nie majątkowych, postanowienie to oznacza, że np. w razie uchylania się męża od alimentowania żony sankcje karne, przewidziane ew. w takich razach przez ustawodawstwo ojczyste małżonków, mogą być stosowane w innym państwie tylko o tyle, o ile sankcje takie przewiduje również ustawodawstwo miejscowe.

Do sfery majątkowej należy natomiast alimentowanie przez męża żony żyjącej w separacji. Żona może żądać od męża alimentów w pieniądzach, jeśli jest w myśl KPC 32 uprawniona mieszkać oddzielnie, tj. jeśli albo wytoczyła proces o nieważność, rozwód lub rozłączenie małżeństwa (Pr. o małż. 219), albo gdy jej oddzielne zamieszkanie jest usprawiedliwione okolicznościami faktycznymi, które ocenia sąd, np. gdy mąż odmówi przyjęcia żony do wspólnego mieszkania lub postępkami swymi czyni jej pobyt we wspólnym mieszkaniu niemożliwym. (SN C. 574/20, Zb. nr 38 z 1921).

Jeśli żona nie jest prawnie separowana, prawem wewnętrznym (dzielnicowym) właściwym dla oceny stosunku małżeńskiego, bez względu na faktyczne miejsce zamieszkania żony, jest prawo miejsca zamieszkania męża. (SN C. III. 419/34, Zb. nr 273 z 1935). Por. KPC 33.

Zmiana obywatelstwa sama przez się pozostaje bez wpływu na ustawowy ustrój majątkowy małżonków, który podlega nadal prawu ojczystemu męża z czasów zawarcia małżeństwa *KH om 2*[2] *PMN 14*[3]. W dziedzinie stosunków o s o b i s t y c h małżonkowie, którzy zmienili obywatelstwo, podlegają natomiast swemu nowemu prawu ojczystemu *KH om 9*[1] *PMN 14*[1].

Jeśli małżonkowie po zawarciu małżeństwa należeć będą do różnych państw, podlegają oni mimo tego w dalszym ciągu ustawodawstwu tego państwa, do którego ostatnio wspólnie należeli *KH om 9*[2] *PMN 14*[1].

Ustawodawstwo ojczyste małżonków rozstrzyga o ich stosunkach majątkowych oczywiście tylko o tyle, o ile nie została pomiędzy nimi zawarta umowa majątkowa (intercyza). Niektóre ustawodawstwa zezwalają na zawarcie takiej umowy tylko przed ślubem KCP 207, inne dopuszczają ją również podczas trwania małżeństwa KCA 1217 KCN 1432.[142]) Zdolność prawna do zawarcia umowy przedślubnej oceniana jest według prawa ojczystego każdego z przyszłych małżonków *KH om 3 PMN 1.* O tym natomiast, czy umowa taka może być podczas trwania małżeństwa zawarta, a zawarta umowa zmieniona lub rozwiązana, decyduje każdoczesne prawo ojczyste małżonków *KH om 4*[1] *9*[1] *PMN 14*[2]. Zmiana wprowadzona do ustroju majątkowego małżonków nie może jednak w żadnym przypadku działać wstecz na szkodę osób trzecich *KH om 4*[2].

Wewnętrzna ważność i skutki umowy majątkowej między narzeczonymi lub małżonkami podlegają prawu tego państwa, do którego w chwili zawarcia takiej umowy należał narzeczony wzgl. małżonek *KH om 5*[1] *PMN 15.* To samo ustawodawstwo decyduje też o tym, czy i w jakiej mierze małżonkowie mają możność odwoływać się do innego ustawodawstwa. Jeśli się do takiego obcego ustawodawstwa odwołali, to skutki umowy określa to ustawodawstwo *KH om 5*[2].

Forma zawarcia umowy majątkowej między małżonkami podlega prawu obowiązującemu w miejscu jej zawarcia, o ile ustawodawstwo ojczyste narzeczonych wzgl. małżonków

[142]) Por. też ust. z 1. 7. 21 w przedmiocie zmiany niektórych przepisów obowiązującego w b. Królestwie Polskim prawa cywilnego, dotyczących praw kobiet (DU nr 64 poz. 397).

nie wymaga stosowania prawa ojczystego *KHom 6.* Ustawa o międzynarodowym prawie prywatnym zastrzeżenia takiego nie zawiera i zadawala się również w odniesieniu do umów majątkowych małżeńskich zachowaniem formy miejscowej *PMN 5.*[143])

Wszystkie przepisy dotyczące stosunków majątkowych małżonków nie mają zastosowania do nieruchomości podlegających według ustawodawstwa obowiązującego w miejscu ich położenia temu ustawodawstwu *KH om 7 PMN 16.*

Stosunki między rodzicami a dziećmi.

Ustawa o międzynarodowym prawie prywatnym stoi na stanowisku, że władze zagraniczne zasadniczo powołane są do orzekania również w sprawach osobistych obywateli polskich, o ile sama ustawa [144]) lub umowa z obcym państwem nie zastrzega władzom polskim wyłącznej kompetencji. Tak samo jak w sprawach małżeńskich, ustawa ta w zakresie stosunków między rodzicami a dziećmi zastrzeżenia takiego nie zawiera. Znajduje się ono natomiast w umowach z Czechosłowacją i Jugosławią. Przewidują one, że spory w sprawach ślubności pochodzenia dziecka *C pr 9*[1] *J pr 54* należą do kompetencji władz tego państwa, którego dziecko jest obywatelem. Orzeczenia tych władz (ojczystych) będą uznawane na obszarze drugiego państwa.

W stosunkach z innymi państwami sądy zagraniczne mogą zatem orzekać w tych sprawach, o ile w myśl swego ustawodawstwa uznają się za powołane. Orzeczenia te będą nato-

[143]) Intercyza między obywatelami polskimi, podlegającymi osobiście prawu obowiązującemu w b. Królestwie Kongr., może być zatem wbrew KCP 208 zawarta w formie nienotarialnej, jeśli ustawodawstwo miejsca jej sporządzenia formy tej nie wymaga, nie może ona jednak być zawarta po ślubie. Ze względu na możliwość, że urzędnik stanu cywilnego w obcym państwie nie zechce w akcie ślubu uczynić wzmianki o spisanej intercyzie, ponieważ nie jest to przewidziane przez jego ustawodawstwo, a bez czego w myśl KCP 208 intercyza jest nieważna, Sąd Najwyższy uznał za dopuszczalne, ażeby wzmianka o intercyzie spisanej za granicą przed ślubem dopisana została do aktu ślubu wciągniętego ad hoc na podstawie zagranicznej metryki ślubu do rejestru stanu cywilnego. (SN I. C. 1858/25, Zb. nr 18 z 1927).

[144]) Wyłączną kompetencję władz polskich PMN ustala w sprawach unieważnienia małżeństwa.

miast mogły być uznane w Polsce tylko wówczas, gdy odnośny sąd zagraniczny, uwzględniając materialno-prawne przepisy *PMN 18—23*, zastosuje do konkretnego sporu właściwe prawo polskie.[145]) Kolizję statutów w tej dziedzinie prawa familijnego ustawa o międzynarodowym prawie prywatnym rozstrzygnęła w następujący sposób:

P o c h o d z e n i e ś l u b n e. O ślubnym pochodzeniu dziecka rozstrzyga prawo ojczyste męża matki z czasu urodzenia się dziecka. Jeśli mąż wówczas już nie żył, właściwe jest prawo zmarłego z czasu jego śmierci *PMN 18.*[146])

S t o s u n e k r o d z i c ó w d o d z i e c i ś l u b n y c h. Stosunki między rodzicami a dziećmi ślubnymi podlegają ich prawu ojczystemu. Jeśli prawa te są różne i odmienne, obowiązuje prawo państwa, do którego strony do ostatniego czasu wspólnie należały *PMN 19*[1]. [147])

Prawa rodziców i dziecka do nieruchomości, będącej własnością dziecka, ocenia się według praw państwa, w którym położona jest nieruchomość, o ile państwo to uważa swoje prawo za właściwe *PMN 19*[3].

Stosunek rodziców do córki zamężnej ocenia się według ustawy ojczystej męża córki w razie konfliktu prawa ojczystego rodziców z tym prawem *PMN 19*[3].

D z i e c i n i e ś l u b n e. Stosunek dziecka nieślubnego do matki ocenia się według prawa ojczystego matki i dziecka. Gdyby matka i dziecko podlegały później różnym i odmien-

---

[145]) Wobec stanowiska, zajętego przez Sąd Najwyższy w sprawie uznawania zagranicznych orzeczeń rozwodowych (patrz uwagę 138 na str. 89), powstaje wątpliwość, czy orzeczenia w sprawach, dotyczących stosunków między rodzicami a dziećmi i podobnych sprawach, wydane w państwie, z którym Polska nie posiada konwencji o uznawaniu tego rodzaju orzeczeń, mogą być w Polsce uznane (wykonane).

[146]) Art. 119, 125, 131 Zw. Pr. Cz. I. t. X., art. 1348—1354 ros. ust. post. cyw. z 1864 r.

KCN 1593—1599, niem. proc. cyw. 640, 641, 643, 644.

KCA 156—159a.

Terytorialna kompetencja sądów polskich KPC 44.

[147]) Kompetencję terytorialną w tych sprawach określa KPC 44:

Powództwo ze stosunku między rodzicami a dziećmi wytoczyć należy wyłącznie według miejsca zamieszkania powoda, jeżeli choćby jedna ze stron ma obywatelstwo polskie i jeżeli brak podstaw do zapozwania według przepisów o właściwości ogólnej.

nym prawom, stosuje się ich ostatnie wspólne prawo *PMN 20.* Stosunek dziecka nieślubnego do ojca nieślubnego w zakresie wzajemnych praw i obowiązków oraz wzajemne prawa i obowiązki matki i ojca podlegają prawu ojczystemu matki i dziecka w chwili urodzenia się dziecka *PMN 21*[1]. Jeśli w tym czasie zarówno ojciec nieślubny jak i matka zamieszkują w Polsce, stosuje się prawo właściwe obowiązujące w Polsce, jeśli jest ono dla dziecka korzystniejsze *PMN 21*[2].[148])

U p r a w n i e n i e d z i e c k a n i e ś l u b n e g o. Uprawnienie (legitymacja) dziecka nieślubnego podlega prawu ojczystemu ojca z czasu uprawnienia, a jeśli ojciec wówczas już nie żył, prawu z czasu jego śmierci *PMN 22.*[149])

---

[148]) W sprawie n a z w i s k a dziecka nieślubnego na obszarze b. K r ó l. K o n g r. brak przepisu. Zasadniczo dziecko nieślubne uznane przez matkę nosi nazwisko matki. Dziecko nieślubne uznane przez matkę i przez ojca może nosić nazwisko ojca (sporne). Na obszarze w o j e w ó d z t w w s c h o d n i c h dziecko nieślubne nigdy nie może nosić nazwiska ojca, art. 132 Cz. I. t. X. Zw. Pr. Na obszarze b. zaboru a u s t r i a c k i e g o i n i e m i e c k i e g o dziecku nieślubnemu przysługuje tylko nazwisko matki KCA 165 KCN 1706.

Dziecku, pochodzącemu z małżeństwa t. zw. rytualnego przysługuje tylko nazwisko matki, a wymienianie w dokumentach osób pochodzących z takich związków obok nazwiska matki również i nazwiska ojca z dopiskiem „false" lub też po nazwisku ojca nazwiska matki z dopiskiem „recte" jest niedopuszczalne. Por. okólnik MSW nr 66 z 18. 11. 35 nr AC. 26 a-14-1 (Dz. Urz. MSW nr 36 z 1935 poz. 188). Dziecko pochodzące z małżeństwa rytualnego ma zatem prawo do nazwiska ojca jedynie w przypadku, gdy:

a) zostało ono uprawnione przez następne w a ż n e małżeństwo rodziców,
b) zostało ono f o r m a l n i e uznane przez ojca stosownie do KCP 100, 101, 298 (por. jednak uwagę 149).
c) ojciec stosownie do KCA 165[2] lub KCN 1706 nadał mu w akcie notarialnym swe nazwisko.

Poza tym dziecko takie mogłoby uzyskać nazwisko ojca tylko przez zmianę nazwiska, patrz str. 278.

[149]) Por. rozp. RM z 28. 9. 35 o rozciągnięciu na województwa wschodnie art. 296 i 297 KCP z 1825 r, o uprawnieniu dzieci nieślubnych (DU nr 75 poz. 471).

Ważność aktu stanu cywilnego w przedmiocie zawarcia małżeństwa nie rozstrzyga o ważności zamieszczonego w akcie uznania ze strony ojca, że dziecko przyszło na świat z przedślubnego obcowania małżonków, gdyż uznanie to nie stanowi niezbędnej części aktu małżeńskiego

P r z y s p o s o b i e n i e. Dla samego aktu przysposobienia (adopcji) właściwe jest materialne prawo państwa, do którego należy przysposabiający *PMN 23*. Zdolność prawna do zawarcia umowy adopcyjnej ze strony adoptowanego natomiast oceniana jest według prawa ojczystego adoptowanego *PMN 1*[1]. Forma adopcji podlega stosownie do *PMN 5* również prawu państwa, do którego należy adoptujący.

NIEKTÓRE PRZEPISY PRAWA FAMILIJNEGO

obowiązujące w Polsce

na terenie województw centralnych (KCP 106—130, Pr. o małż. z 1863 r.), województw południowych (KCA 44—284) i zachodnich (KCN 1297—1921).

Zaręczyny.
Pr. o małż. 239—243,
KCA 45—46
KCN 1297—1302.

Zawieranie małżeństwa.
KCP 106—130, Pr. o małż. 2—59, 68—72, 98—110, 122, 124—126, 129—143, 168—171, 180—188, 192—202. 223—224
KCA 47—88, 125—130
KCN 1303—1322.

Unieważnienie małżeństwa.
KCP 260—263, 271, Pr. o małż. 60, 73, 77—97, 122, 127, 172—178, 189—190, 203—207, 215—216, 227
KCA 94—102, 120—122, 123
KCN 1323—1347, 1350.

Rozwiązanie małżeństwa.
KCP 266—271, Pr. o małż. 60—67, 73—74, 77—79, 83—84, 111—123, 127, 145—167, 227—230
KCA 103—122, 123, 132—136
KCN 1564—1587.

Skutki małżeństwa. Prawa i obowiązki małżonków.
KCP 179—230, Pr. o małż. 208—214, 219—222
KCA 89—93, 1217—1247

---

i może być obalone przez stronę interesowaną. (SN I. C. 2627/32, Zb. nr 64 z 1934). Por. uwagę 561 na str. 278.

Od uprawnienia dziecka np. per subsequens matrimonium lub per rescriptum principis należy odróżniać u z n a n i e o j c o s t w a przez nieślubnego ojca. W myśl przepisów obowiązujących na terenie b. Królestwa Kongr. akt uznania ojcostwa ma znacznie dalej idące skutki, aniżeli przewidują je ustawodawstwa obowiązujące w b. zaborze austriackim i niemieckim, oraz, na terenie województw wschodnich. W przeciwieństwie do KCA, KCN i do t. X. cz. 1 Zw. Pr. — dziecko nieślubne, formalnie uznane przez ojca nieślubnego ma prawo do jego nazwiska (sporne w literaturze, przyjęte w judykaturze). Uznanie takie może jednak być dokonane jedynie osobiście przez ojca nieślubnego (nie jest zatem możliwe po jego śmierci) i to bądź przy zeznawaniu aktu urodzin i w tymże akcie KCP 100, bądź przez późniejszy akt notarialny KCP 101.

Stosunki między rodzicami i dziećmi
A. ślubnymi:

Ślubność pochodzenia.
KCP 272—290
KCA 137—138, 155—159
KCN 1591—1600.

Prawa i obowiązki rodziców.
KCP 236—245, 336—344 Pr. o małż. 217—218
KCA 139—154, 172—178
KCN 1601—1698.

B. nieślubnymi:

KCP 291—307, KCA 155, 162—171, KCN 1705—1718.

Legitymacja.
KPC 291—297
KCA 160—162
KCN 1719—1740.

Adopcja.
KCP 308—325
KCA 179—186
KCN 1741—1772.

Opieki i kuratela.
KCP 347—466, 481—488
KCA 187—272, 274—284
KCN 1775—1921.

Ubezwłasnowolnienie.
KCP 489—521
KCA 273 i ord. o odebraniu własnowolności z 28 czerwca 1916 r.
KCN 6.

OPIEKA I KURATELA.

Opieki w rozumieniu prawnym osoba fizyczna może wymagać bądź z powodu młodocianego wieku, bądź z powodu zaistnienia okoliczności, które ją mimo pełnoletności czynią niezdolną do samodzielnego prowadzenia swych interesów (do działań prawnych). W ostatnim przypadku ustanowienie opieki musi być poprzedzone aktem ograniczenia własnowolności danej osoby z przyczyn, przewidzianych we właściwym ustawodawstwie (choroba umysłowa, opilstwo, marnotrawstwo). Zgodnie z ogólnie w prawie międzynarodowym przyjętą zasadą, że osoba fizyczna podlega we wszystkich sprawach osobistych władzom, a co najmniej prawu tego państwa, którego jest obywatelem, zarówno konwencje międzynarodowe zawarte w tej materii, jak ustawa o międzynarodowym prawie prywatnym z 1926 r. zastrzegają zasadniczo władzom państwa ojczystego osoby, potrzebującej pieczy prawnej, wyłączną właściwość dla wydawania zarządzeń w tym zakresie, dopuszczając wyjątek od tej zasady jedynie w przypadkach, gdy władze te z jakichkolwiek powodów nie chcą lub nie mogą wydać odnośnych zarządzeń albo gdy tego wymaga dobro osoby wchodzącej w rachubę.

Tak samo jak zagadnienia małżeńskie unormowane zostały w płaszczyźnie międzynarodowej konwencją wielostronną, również i zagadnienie ubezwłasnowolnienia i opieki nad cudzoziemcem znalazło swe rozwiązanie w dwóch konwencjach międzynarodowych, podpisanych w Hadze w 1902 i 1905 r.[150]) Obie konwencje te są podstawą stosunków Polski z państwami należącymi do tych konwencyj, w dziedzinie spraw opiekuńczych, o ile w odniesieniu do poszczególnego państwa nie obowiązują szczególne postanowienia konwencyjne. Postanowienia takie znajdują się — poza odrębnym układem z Niemcami dotyczącym wyłącznie opieki nad małoletnimi[151]) — w umowach prawnych z Czechosłowacją i Jugosławią.[152]) Ponieważ posiadają one jednak charakter wyłącznie proceduralny, zmieniają one tylko w tym zakresie odnośne postanowienia konwencyj haskich, których normy materialno-prawne obowiązują w stosunkach z danym państwem w dalszym ciągu obok tych norm proceduralnych, które w umowach dwustronnych nie zostały w ogóle uwzględnione.[153]) Postanowienia z zakresu spraw opiekuńczych zawierają ponadto wszystkie niemal konwencje konsularne zawarte przez Polskę.[154]) Nadając konsulom pewne określone prawa przy urządzaniu lub sprawowaniu opieki nad swymi obywatelami, wypełniają one poniekąd ramowe postanowienia konwencji haskiej o opiece nad małoletnimi, które uzależniają prawo konsula do wykonywania pewnych

[150]) Konwencja międzynarodowa z 12. 6. 02, dotycząca uregulowania opieki nad małoletnimi (DU nr 80 z 1929 poz. 596), skr.: *KH op.* Do konwencji tej należą obecnie: Belgia, Hiszpania, Holandia, Luksemburg, Niemcy, Polska (W. M. Gdańsk), Portugalia, Rumunia, Szwajcaria, Szwecja, Węgry i Włochy.

Konwencja międzynarodowa z 17. 7. 05, dotycząca ubezwłasnowolnienia i analogicznych zarządzeń opiekuńczych (DU nr 80 z 1929 poz. 598), skr.: *KH ub.* Do konwencji tej należą obecnie: Holandia, Niemcy, Polska (W. M. Gdańsk), Portugalia, Rumunia, Szwecja, Węgry i Włochy.

[151]) Układ z Niemcami z 5. 3. 24 w sprawach opiekuńczych (DU nr 43 z 1926 poz. 263), skr.: N op.

[152]) Patrz uwagę 35 na str. 33.

[153]) Można zatem uważać za uchylone np. *KH ub 2* przez *C pr 10*[1] *J pr 35*, *KH ub 3* i *4* przez *C pr 10*[2] *J pr 36*, *KH ub 5* przez *C pr 13*[2] *J pr 8*[2], *KH ub 9* przez *C pr 10*[4] *J pr 39*. Nie zostały natomiast uchylone *KH ub 1, 6 i 7*.

[154]) Patrz uwagę 69 na str. 52.

czynności opiekuńczych od zgody państwa, na którego terytorium urzęduje. Zwłaszcza w stosunkach z tymi państwami konwencje haskie nabierają w całej pełni swego właściwego znaczenia.

U b e z w ł a s n o w o l n i e n i e. Zasada, że zarządzenia ograniczające osobę w jej zdolności do działań prawnych, wydane przez władze ojczyste, winny być respektowane przez władze innych państw, jeśli nie mają stać się iluzoryczne, była uznawana przez naukę i orzecznictwo wielu państw jeszcze przed wejściem w życie konwencji haskiej z 1905 r. Zarządzenia takie nie miałyby bowiem istotnego celu, gdyby np. rozrzutnik, ubezwłasnowolniony w państwie swej przynależności, mógł za granicą zawierać transakcje dotyczące swego majątku.

Konwencja haska, a za nią dwustronne porozumienia zawarte przez Polskę i ustawa o międzynarodowym prawie prywatnym przyjęły zasadę, że dla ubezwłasnowolnienia i analogicznych zarządzeń ograniczających własnowolność cudzoziemca *KH ub 13 C pr 10 J pr 38* właściwe są zasadniczo prawo *KH ub 1* i władze państwa, którego cudzoziemiec jest obywatelem *KH ub 2 C pr 10*[1] *J pr 38 PMN 24*, a państwo, w którym on przebywa, może jedynie wydawać w razie konieczności zarządzenia tymczasowe, potrzebne dla ochrony jego osoby i majątku *KH ub 3 C pr 10*[2] *J pr 36*; nieco dalej idzie *PMN 26*. Zarządzenia te, o których państwo ojczyste musi być powiadomione, *KH ub 3*[2] *C pr 10*[2] *J pr 36*, ustają z chwilą uchylenia ich przez władze ojczyste *C pr 10*[3] *J pr 36*, albo gdy władze miejscowe zostaną przez władze ojczyste powiadomione, że same wydały odpowiednie zarządzenia *KH ub 3*[3].

Niezależnie od powyższego, władze państwa, na którego terytorium cudzoziemiec stale przebywa, obowiązane są powiadomić władze ojczyste o okolicznościach uzasadniających jego ubezwłasnowolnienie wraz z ewent. wnioskiem o ubezwłasnowolnienie[155]) i z podaniem, jakie zarządzenia tym-

[155]) Osoby, podlegające osobiście prawu obowiązującemu na obszarze b. Król. Kongr. mogą być ubezwłasnowolnione tylko na wniosek krewnego, małżonka, opiekuna małoletniego nieusamowolnionego lub kuratora usamowolnionego KCP 490. W braku małżonka lub znanych krewnych sąd może na wniosek prokuratora wydać zarządzenia przewidziane w KCP 497.

czasowe zostały wydane *KH ub 4.* Jak długo władze ojczyste nie odpowiedzą na takie zawiadomienie, władze państwa pobytu cudzoziemca nie mogą wydawać żadnych zarządzeń ostatecznych. Jeśli władze ojczyste odpowiedzą, że nie zamierzają wydawać decyzji, lub jeśli nie odpowiedzą w przeciągu 6 miesięcy, władze państwa pobytu wydadzą od siebie decyzję w sprawie ubezwłasnowolnienia. W decyzji tej muszą one wziąć pod uwagę przeszkody, z powodu których stosownie do odpowiedzi władz ojczystych ubezwłasnowolnienie nie może nastąpić w państwie ojczystym *KH ub 6.*

W razie gdy władze ojczyste nie zechcą wydać odnośnej decyzji lub nie odpowiedzą w terminie sześciomiesięcznym, ubezwłasnowolnienie cudzoziemca może nastąpić na skutek wniosku osób i z przyczyn, które przewiduje równocześnie ustawodawstwo miejscowe i ojczyste *KH ub 7 PMN 26.* Opieka lub kuratela zarządzona w tym przypadku przez władze miejscowe, odnosząca się do osoby i majątku cudzoziemca, będzie zorganizowana stosownie do ustawodawstwa miejscowego, które reguluje też skutki ubezwłasnowolnienia *KH ub* 8^1, przy czym jednak władze miejscowe obowiązane są uwzględniać ewent. postanowienia prawa ojczystego dotyczące powierzenia opieki z samego prawa pewnej określonej osobie *KH ub* 8^2.

Ubezwłasnowolnienie, orzeczone bądź przez władze ojczyste bądź — w ramach swej powyżej określonej kompetencji — przez władze miejsca pobytu cudzoziemca, wywiera swe skutki w zakresie zdolności do działań prawnych ubezwłasnowolnionego i ustanowionej nad nim opieki na obszarze drugiej strony *C pr* 10^4 *J pr 39* wzgl. we wszystkich państwach należących do konwencji bez potrzeby osobnego exequatur dla odnośnej decyzji *KH ub* 9^1.

Opiekę lub kuratelę nad ubezwłasnowolnionym, ustanowioną przez władze państwa pobytu w granicach swej kompetencji, władze ojczyste mogą w każdej chwili zastąpić opieką przez siebie utworzoną, muszą jednak bezzwłocznie o tym powiadomić władze państwa, które wydały pierwotne zarządzenia. Opieka przez nie zarządzona ustaje z chwilą, jaką określa ustawodawstwo miejscowe, a od tej chwili skutki ubezwłasnowolnienia orzeczonego przez władze miejsco-

we podlegają prawu ojczystemu ubezwłasnowolnionego *KH ub 10.*

Konwencja stosuje się oczywiście tylko do ubezwłasnowolnienia obywateli jednego z układających się państw mających stałe miejsce pobytu na obszarze innego spośród tych państw *KH ub 14.* Korespondencja w tych sprawach pomiędzy władzami państwa ojczystego i władzami państwa pobytu cudzoziemca odbywa się w drodze dyplomatycznej, o ile pomiędzy poszczególnymi państwami nie zostało zawarte porozumienie zezwalające na uproszczone komunikowanie się tych władz ze sobą *KH ub 5.*[156])

O p i e k a n a d m a ł o l e t n i m i. Opieka nad małoletnimi [157]) regulowana jest, tak samo jak opieka nad ubezwłasnowolnionymi, przez prawo ojczyste *KH op 2 C pr 10*[1] *J pr 35 N op 1 PMN 24.* W razie potrzeby ustanowienia opieki władze miejscowe ograniczają się do wydania koniecznych zarządzeń tymczasowych *KH op 7 C pr 10*[2] *J pr 36 N op 6*[1] albo mogą zarządzić same opiekę, jeśli tego wymaga nagły interes małoletniego *N op 2,* a jeśli tego nie uczynią, są one obowiązane zawiadomić o stanie rzeczy władze państwa ojczystego małoletniego *KH op 8 N op 4.*

Urządzenie ostatecznej opieki nad małoletnimi podlega następującym wariantom: [158])

---

[156]) W stosunkach między Polską a państwami należącymi do haskiej konwencji procesowej, droga, w której odnośne władze porozumiewają się ze sobą, uregulowana jest tą konwencją wzgl. odnośnymi porozumieniami wykonawczymi (patrz str. 25 nast.). W stosunkach między Polską a państwami, z którymi zawarte zostały umowy dwustronne o pomocy prawnej, obowiązują przepisy tych umów *C pr 13*[2] *J pr 82 N cyw 9*[2] *N op 10.*

[157]) Por. ust. z 21. 10. 19 o wieku pełnoletności w b. zaborze austriackim (DU nr 87 poz. 472), którą wiek pełnoletności ujednostajniony został na całym obszarze Państwa na lat 21.

[158]) Wszystkie postanowienia umowne o opiece nad mołoletnimi odnoszą się oczywiście tylko do opieki w rozumieniu prywatno-prawnym, nie zaś do zarządzeń publiczno-prawnych, stosowanych wobec osób młodocianych jako środek wychowawczo-poprawczy (por. rozp. PR z 22. 3. 28 o zakładach wychowawczo-poprawczych. DU nr 36 poz. 330). W stosowaniu takich środków (np. zamknięcia młodocianego w domu poprawczym) państwo pobytu małoletniego nie jest krepowane nawet w przypadku, gdy wyłączna kompetencja w sprawach opiekuńczych należy konwencyjnie do władz ojczystych, a władze te mogą jedynie domagać się repatriacji małoletniego.

A. Umowy dwustronne.

Władza ojczysta, powiadomiona o wydaniu tymczasowych zarządzeń *C pr* 10[2] *J pr* 36 *N op* 6[2] lub o zarządzeniu opieki *N op* 3, może sama uchylić je *C pr* 10[3] *J pr* 36 lub zażądać ich uchylenia przez władze miejscowe *N op* 6[2], 3 i albo sama przejąć opiekę *N op* 3 albo, jeśli to leży w interesie pupila, opiekę przenieść na władze drugiego państwa „stosownie do obowiązujących w tym względzie przepisów" *J pr* 37 *N op* 7, wyraźniej *C pr* 10[3] „stosownie do obowiązujących tam (tj. w państwie pobytu) przepisów", przy czym jednak dla oceny, kiedy i z jakich powodów opieka się zaczyna lub kończy, miarodajne jest prawo ojczyste pupila *N op* 8.[159])

B. Haska konwencja opiekuńcza.

Władza ojczysta, powiadomiona stosownie do *KH op* 8 o konieczności zarządzenia opieki nad małoletnim lub o zarządzeniach tymczasowych wydanych w przypadkach nagłych *KH op* 7, zarządza opiekę w państwie przynależności pupila. Jeśli tego nie uczyni, ponieważ ustawodawstwo jej nie przewiduje ustanawiania opieki nad małoletnimi, przebywającymi stale za granicą, powołany jest do zarządzenia opieki przedstawiciel dyplomatyczny lub konsularny państwa ojczystego pupila, jeśli jest do tego upoważniony przez swe państwo oraz jeśli państwo pobytu się temu nie sprzeciwia, *KH op* 2. Jeśli ani władze krajowe, ani przedstawiciel dyplomatyczny lub konsularny opieki nie urządzą, zostaje ona urządzona i wykonywana — pod względem procedural-

[159]) Z porównania tych postanowień można by wyciągnąć wniosek, że z wyjątkiem w stosunkach z Niemcami ocena przyczyny ustanowienia opieki podlega prawu miejscowemu („według przepisów tam obowiązujących" C pr 10[3]). Wniosek taki byłby formalnie tym więcej uzasadniony, że umowy z Czechosłowacją i Jugosławią nie zawierają postanowień materialno-prawnych o właściwości prawa ojczystego w sprawach opiekuńczych. Ponieważ taki stan byłby sprzeczny z PMN 24, należy przyjąć, że przeniesienie opieki na władze drugiego państwa za ich zgodą „stosownie do obowiązujących w tym względzie przepisów" oznacza, że władze polskie mogą przenieść opiekę nad obywatelem polskim tylko wówczas, jeśli władze drugiego państwa zgodnie ze swym ustawodawstwem zastosują w konkretnym przypadku właściwe prawo polskie.

nym — zgodnie z prawem miejscowym *KH op 3.* Władze miejscowe muszą jednak przy ocenie materialno-prawnych przesłanek opieki stosować prawo ojczyste pupila *KH op 5.*

Mimo ustanowienia opieki przez państwo miejsca pobytu pupila, władze ojczyste mogą w każdej chwili zarządzić nową opiekę we własnym zakresie. Fakt ten muszą natomiast bezzwłocznie podać do wiadomości państwa, w którym opieka była najpierw urządzona. Ustaje ona w chwili określonej przez ustawodawstwo miejscowe *KH op 4.*

We wszystkich przypadkach sprawowania opieki nad cudzoziemcem zarząd opiekuńczy rozciąga się na osobę i cały majątek pupila *KH op 6*[1] *C pr 10*[1] *J pr 35 N op 5*[1], a wyjątek stanowić mogą jedynie nieruchomości, podlegające według ustawodawstwa miejsca ich położenia szczególnym przepisom *KH op 6 N op 5*[2].

Aczkolwiek z umownego ustalenia kompetencji jednej lub drugiej strony wynika pośrednio obowiązek uznawania zarządzeń, wydanych przez jedną ze stron w ramach jej kompetencji, przez drugą stronę, zasadzie tej dają specjalny wyraz *C pr 10*[4] *J pr 39.*

K o n s u l j a k o o r g a n o p i e k u ń c z y. Haska konwencja opiekuńcza przewiduje możność zarządzenia opieki nad małoletnim przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, a to wówczas, gdy „ustawodawstwo ojczyste nie urządza opieki w kraju małoletniego na wypadek jego stałego pobytu za granicą". Konsul staje się wówczas samoistną władzą opiekuńczą, posiadającą te same kompetencje, jakie posiada w zakresie spraw opiekuńczych odnośna władza krajowa (sąd opiekuńczy). Rozumie się, że uprawnienia takie, przewidziane w konwencji wielostronnej muszą być uzależnione od dwóch czynników, a mianowicie od zgody państwa przyjmującego, na którego obszarze konsul ma wykonywać tego rodzaju czynności, będące emanacją władzy zwierzchniczej obcego państwa, a ponadto od tego, czy ustawodawstwo państwa wysyłającego nadaje konsulowi tego rodzaju kompetencje.

Ustawodawstwo polskie przewiduje co prawda pełnienie przez konsulów R. P. funkcyj sądownictwa niespornego oprócz w sprawach spadkowych również w sprawach pieczy (opieki, kurateli itd.) nad obywatelami polskimi *Ust Kons 18*[6].

Ponieważ jednak zakres i sposób wykonywania tych funkcyj nie został dotychczas określony w przewidzianym rozporządzeniu,[160]) postanowienie to stanowi lex imperfecta i nie może stanowić źródła prawnego dla wykonywania tych w zasadzie w konwencji haskiej przewidzianych funkcyj przez konsula R. P.

Konsulowie R. P. nie mogą w obecnym stanie ustawodawczym wykonywać w dziedzinie opiekuńczej żadnych czynności, do których dokonywania w myśl właściwego ustawodawstwa polskiego powołane są sądy. Nie mogą oni w szczególności we własnym zakresie ani zarządzać, ani sprawować opieki,[161]) mogą natomiast w ramach swych ogólnych praw i obowiązków wynikających z UstKons 15 wydawać w granicach konwencyjnie przyznanej im kompetencji takie zarządzenia, które z punktu widzenia ustawodawstwa polskiego nie mają charakteru czynności zastrzeżonych władzom sądowym. Konsul R. P. może zatem niewątpliwie — jeśli go do tego upoważnia konwencja haska lub konwencja dwustronna — w przypadkach nagłych wydawać „zarządzenia" tymczasowe, mające na celu zabezpieczenie osoby lub mienia obywatela polskiego, i to zarówno małoletniego, jak pełnoletniego, wobec którego zachodzą okoliczności uzasadniające jego ubezwłasnowolnienie. Winien on jednak bezzwłocznie powiadomić o tym właściwe władze (miejscowe lub krajowe, co znowu zależy od postanowień umownych, na których opierają się stosunki prawne w sprawach opiekuńczych z danym państwem), których zarządzenia wydane w charakterze władzy opiekuńczej są dla konsula wiążące. Ponieważ konsul tego rodzaju „zarządzeń tymczasowych" nie wydaje w charakterze władzy opiekuńczej, nie stosują się do nich oczywiście te postanowienia konwencji, które mówią o tymczasowych zarządzeniach opiekuńczych władz państwa pobytu cudzoziemca.

Powyższy stan prawny należy wziąć pod uwagę przy analizie postanowień konwencyj konsularnych, dotyczących uprawnień konsulów w dziedzinie opiekuńczej. Wszystkie niemal konwencje konsularne zawarte przez Polskę nadają

[160]) Patrz str. 60.

[161]) Rozumie się, że konsul może być ad personam ustanowiony opiekunem przez właściwą władzę opiekuńczą.

konsulom w tym zakresie pewne szerzej lub węższej ujęte prawa:[162])

a) bądź do wykonywania opieki nad małoletnimi, umysłowo chorymi i innymi niewłasnowolnymi obywatelami państwa wysyłającego; konsulowie mogą w tym celu w granicach ustawodawstwa miejscowego przedsiębrać wszelkie środki, które uznają za właściwe *E kons 16 Ł kons 14,*

b) bądź do sprawowania władzy nadopiekuńczej; konsulowie mogą w tym celu zorganizować opiekę lub kuratelę i sprawować nadzór nad działalnością opiekunów lub kuratorów *Sow 16,*

c) bądź do organizowania opieki; konsulowie w tym celu mogą w granicach ustawodawstwa ich państwa podejmować lub proponować zarządzenia, które będą uważali za potrzebne, a które nie będą sprzeczne z ustawodawstwem miejscowym *BŁ kons 20,*

d) bądź do wskazywania właściwej władzy państwa przyjmującego na potrzebę ustanowienia opieki, przy czym rozumie się, że jedynie wspomnianej władzy przysługuje prawo powzięcia decyzji w tych sprawach *B kons 17 FR kons 18,*

e) bądź w końcu do wykonywania opieki; mogą oni w tym celu przedsiębrać lub zaproponować wszelkie środki, które by uważali za potrzebne, w granicach ustawodawstwa miejscowego *R kons 16*[1].

Abstrahując od tego, że terminy „wykonywanie", „sprawowanie" i „organizowanie", użyte w odnośnych postanowieniach, dają szerokie pole do interpretacji,[162a]) należy przyjąć,

---

[162]) Postanowień takich nie zawiera jedynie konwencja konsularna z Jugosławią i traktat ze Stanami Zjedn. A. P. W stosunkach z Jugosławią są one zbyteczne wobec uregulowania spraw opiekuńczych w ogólnej umowie prawnej.

[162a]) Do jasności nie przyczyniają się też przekłady polskie poszczególnych umów. Podczas gdy teksty francuskie mówią np. wszędzie o „mesures", jakie konsulowie mogą przedsiębrać, przekłady polskie mówią o „krokach" *(R kons)*, „środkach" *(E kons, Ł kons)* lub nawet „zarządzeniach" *(BŁ kons)*.

Jako jedyna z konwencyj konsularnych USA kons 21[3], która zresztą nie daje konsulom żadnych uprawnień w zakresie opieki, przewiduje prawo ich do zastępowania z urzędu swych małoletnich obywateli niezamieszkałych w państwie przyjmującym, występujących z roszcze-

że żadne z tych postanowień nie nadaje konsulowi R. P. prawa do „urządzania" opieki w charakterze władzy opiekuńczej, a precyzuje jedynie ogólne jus protectionis konsula w odniesieniu do spraw opiekuńczych. Za taką interpretacją przemawia też postanowienie *R kons 16*[2]. Jeśli bowiem *R kons 16*[1] stanowi, że konsulowie mają prawo wykonywania opieki, a *R kons 16*[2] podkreśla, że postanowienie to „nie ogranicza w niczym praw konsula i władz państwa pochodzenia, przewidzianych przez konwencje haskie z 12 czerwca 1902 i 17 lipca 1905", to wynika z tego, że pojęcie „wykonywania opieki" nie może obejmować czynności przewidzianych w konwencjach haskich, zwłaszcza w *KH op 2*, tj. funkcji władzy opiekuńczej.

Konsulowie R. P. nie mogą zatem z punktu widzenia ustawodawstwa polskiego wydawać żadnych zarządzeń, które by miały charakter czynności władzy opiekuńczej, a wszystkie ich „zarządzenia" w tej dziedzinie wydane mogą posiadać jedynie charakter środków zaradczych, dyktowanych nie prawem, a koniecznością życiową. Charakter i zakres tych zarządzeń — obojętny z punktu widzenia prawa polskiego — wiąże się z uprawnieniami, jakie przyznaje konsulowi konwencja z danym państwem. Na terenie zagranicy te „zarządzenia" konsula będą miały znaczenie prawne, do których jest on upoważniony w stosunku do państwa przyjmującego, i władze tego państwa muszą je tak długo respektować, jak długo nie zostaną one uchylone przez właściwą władzę opiekuńczą. Władzą tą zaś może być bądź władza ojczysta, bądź władza miejscowa, zależnie od konwencyjnie zaistniałej kompetencji. Rozumie się przy tym, że we wszystkich przypadkach, w których konwencje — a zwłaszcza haska konwencja opiekuńcza — mówią o władzach ojczystych, pod pojęcie to nie podpadają konsulowie R. P., którzy mogliby być tą władzą jedynie na podstawie *KH op 2*, ale nią nie są, jak długo *UstKons 18*[6] nie dozna swego uzupełnienia przez przewidziane rozporządzenie wykonawcze.

---

niami o środki do utrzymania (alimenty) przeciwko ojcu, zamieszkałemu w państwie przyjmującym, będącemu obywatelem państwa wysyłającego.

Ochrona własności przemysłowej.

Pierwszym zagadnieniem międzynarodowego prawa prywatnego, uregulowanym w umowie wielostronnej, była ochrona własności przemysłowej. Konwencja zawarta w tym przedmiocie [163]) tworzy z państw przystępujących do niej Związek ochrony własności przemysłowej. Przedmiotem ochrony są patenty na wynalazki, wzory użytkowe, rysunki i modele przemysłowe, znaki fabryczne lub handlowe, nazwa handlowa i oznaczenia pochodzenia lub nazwy pochodzenia, oraz zwalczanie nieuczciwej konkurencji. Organem Związku jest Biuro Międzynarodowe ochrony własności przemysłowej w Bernie, podlegające władzy Rządu Związkowego Szwajcarskiego.

Obywatele każdego z krajów, należących do konwencji, korzystają we wszystkich innych krajach Związku w sprawach ochrony własności przemysłowej z tych samych praw, jakie przysługują każdorazowo własnym obywatelom, oprócz praw specjalnie przewidzianych konwencją, i to niezależnie od posiadania miejsca zamieszkania lub przedsiębiorstwa w kraju, w którym żądają ochrony. Z tych samych praw korzystają ponadto obywatele państw, nie należących do Związ-

---

[163]) Konwencja Związkowa Paryska z 20. 3. 1883 o ochronie własności przemysłowej, przejrzana w Brukseli 14. 12. 1900, w Waszyngtonie 2. 6. 11 i ostatnio w Hadze 6. 11. 25 (DU nr 2 z 1932 poz. 8).

Do innych porozumień podpisanych również w Hadze (o zwalczaniu fałszywych oznak pochodzenia towarów, o międzynarodowej rejestracji marek fabrycznych i handlowych z 1891 r. oraz o składaniu rysunków i wzorów przemysłowych) Polska przystąpiła na razie jedynie w imieniu W. M. Gdańska. Dopiero w 1928 r. Polska przystąpiła do porozumienia madryckiego z 14. 4. 1891 r. o zwalczaniu fałszywych oznak pochodzenia towarów w redakcji haskiej z 6. 11. 25 (DU nr 47 z 1932 poz. 446).

Zgodnie z postanowieniem konwencji, przewidującym periodyczne konferencje delegatów państw, pierwsza taka konferencja odbyła się w 1934 r. w Londynie, na której konwencja i wszystkie powyżej wspomniane porozumienia zostały zrewidowane. Polska podpisała jedynie konwencję paryską i porozumienie madryckie o zwalczaniu fałszywych oznak, do którego przystąpiła w 1928 r. Nie zostały one dotychczas ratyfikowane, gdyż wymagają one pewnych zmian w rozp. PR z 22. 3. 28 o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych (DU nr 39 poz. 384) i rozp. wyk. MPH z 21. 4. 28 (DU nr 50 poz. 486).

ku, o ile zamieszkują lub posiadają rzeczywiste i poważne przedsiębiorstwo przemysłowe lub handlowe na terytorium jednego z krajów Związku.

Osoba, która zgłosiła prawidłowo w jednym z krajów Związku patent na wynalazek, rejestrowanie wzoru użytkowego, rysunku lub modelu przemysłowego, znaku fabrycznego lub handlowego, korzysta w innych krajach — z zastrzeżeniem praw osób trzecich — z prawa pierwszeństwa w terminach określonych konwencją. Znaki fabryczne i handlowe, zarejestrowane prawidłowo w kraju, z którego pochodzą, będą chronione w tej samej postaci w innych krajach Związku, chyba że naruszają one prawa osób trzecich nabyte w kraju, w którym się żąda ochrony albo nie mają konkretnych cech indywidualnych. Państwa obowiązane są bądź z urzędu, jeśli na to pozwala własne ustawodawstwo, bądź na wniosek zainteresowanego odmówić ochrony znaku fabrycznego lub handlowego, który byłby naśladownictwem znaku, chronionego już w innym kraju. Nie może ponadto podlegać ochronie — jeśli osoba zainteresowana nie posiada na to zezwolenia właściwego państwa — znak fabryczny lub handlowy, przedstawiający w całości lub częściowo herby, flagi i inne godła państw należących do Związku,[164]) oraz przyjęte przez nie znaki i stemple urzędowe kontrolne i gwarancyjne, jak również znaki będące z punktu widzenia heraldycznego naśladownictwem. Nie może natomiast stanowić przeszkody dla ochrony znaku rodzaj wytworu, na którym znak fabryczny lub handlowy ma być umieszczony.

Ochronie podlega również nazwa handlowa, i to bez jakichkolwiek formalności rejestracyjnych, niezależnie od tego, czy stanowi ona część znaku.

Każdy wytwór, zaopatrzony bezprawnie w znak fabryczny lub handlowy, albo w nazwę handlową, będzie zajęty przy wwozie — nie zaś przy przewozie tranzytem — do wszystkich krajów Związku, w których znak ten lub nazwa ta są chronione.

Dalej konwencja przewiduje ochronę przeciwko nieuczciwej konkurencji, t. zn. każdemu aktowi konkurencji sprzecz-

---

[164]) Ust. z 8. 1. 38 o ochronie znaku i nazwy Czerwonego Krzyża oraz godła Związku Szwajcarskiego (DU nr 3 poz. 12).

nemu z uczciwymi zwyczajami przemysłowymi lub handlowymi.[165])

Dla zwalczania wszelkich aktów bezprawnego używania cudzych znaków lub cudzej nazwy handlowej, jak również przy zwalczaniu nieuczciwej konkurencji państwa obowiązane są zapewnić osobom zainteresowanym właściwą ochronę sądową. Dalej państwa zobowiązały się udzielać zgodnie ze swym ustawodawstwem ochrony tymczasowej wynalazkom nadającym się do opatentowania, wzorom użytkowym itd., które umieszczane są na oficjalnych wystawach międzynarodowych lub krajowych. W końcu konwencja przewiduje utworzenie przez wszystkie państwa specjalnych urzędów patentowych.[166])

[165]) W myśl art. 14 ust. z 2. 8. 26 o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji w brzmieniu rozp. MPH z 9. 7. 30 (DU nr 56 poz. 467) poza przypadkami, przewidzianymi w umowach międzynarodowych, ochrona ustawy służy cudzoziemcom, których przedsiębiorstwa nie mają głównej siedziby w Polsce, w granicach istniejącej wzajemności z państwem, w którym znajduje się siedziba główna przedsiębiorstwa. Por. też rozp. RM z 21. 12. 27 o oznaczeniu pochodzenia niektórych towarów krajowych w wewnętrznym handlu detalicznym (DU nr 7 z 1928 poz. 43), oraz:

Rozp. RM z 21. 12. 27 o zakazie używania czeskosłowackich nazw regionalnych (DU nr 7 z 1928 poz. 44), wydane na podstawie pkt II ust. 1, 2 i 4 prot. końcowego do II. prot. dodatk. z 21. 4. 26 do konwencji handlowej z Czechosłowacją z 23. 4. 23 (DU nr 11 z 1926 poz. 648).

Rozp. RM z 20. 2. 29 o zakazie używania francuskich nazw regionalnych (DU nr 16 poz. 136), wydane na podstawie art. XXVI ust. 2 pkt 1 i 2 konwencji handlowej z Francją z 9. 12. 24 (DU nr 67 z 1925 poz. 468), dotyczące nazw wytworów winnych.

Rozp. RM z 30. 1. 33 o zakazie używania węgierskich nazw regionalnych (DU nr 12 poz. 79), wydane na podstawie porozumienia polsko-węgierskiego z 4. 11. 31 o ochronie nazw regionalnych i specjalnych nazw gatunków produktów winnych (DU nr 97 z 1932 poz. 833).

Por. też art. XV konwencji handlowej i nawigacyjnej z Turcją z 29. 8. 31 (DU nr 82 z 1934 poz. 733), w myśl którego obywatele i spółki każdej ze stron korzystają z klauzuli największego uprzywilejowania w zakresie patentów na wynalazki i marek fabrycznych lub handlowych.

[166]) Urzędy te istnieją w Polsce na podstawie rozp. PR z 22. 3. 28 o ochronie wynalazków. Por. też porozumienie międzynarodowe o biurze centralnym patentów na wynalazki z 15. 11. 20 (DU nr 4 z 1925 poz. 18).

Zawarte w Bernie 30. 6 20 porozumienie o zachowaniu i przywróceniu praw własności przemysłowej, dotkniętych przez wojnę światową, podpisane również przez Polskę (DU nr 15 z 1922 poz. 134), przestało być aktualne.

Ochrona utworów literackich i artystycznych.

W trzy lata po zawarciu konwencji paryskiej o ochronie własności przemysłowej zawarta została konwencja berneńska,[167]) której celem była międzynarodowa ochrona praw autorów do ich dzieł literackich i artystycznych i która z państw należących do konwencji utworzyła „Związek dla ochrony praw autorów względem ich utworów literackich i artystycznych".

Z utworami oryginalnymi (książki, utwory dramatyczne, utwory muzyczne, choreograficzne, rysunki, obrazy, utwory architektoniczne i rytownicze, rzeźby, litografie, ilustracje, mapy, plany, szkice, itd.) zrównane są przekłady, przystosowania, układy muzyczne i wszelkie przeróbki oraz utwory fotograficzne.

Autorowie należący do któregokolwiek z państw związkowych korzystają we wszystkich tych państwach z tej samej ochrony, jaka przysługuje krajowcom na podstawie ustawodawstwa krajowego, a ponadto z praw specjalnie im przyznanych w konwencji. Korzystanie z tych praw nie wymaga żadnych formalności i nie jest uzależnione od istnienia ochrony w państwie powstania utworu. Autorowie, którzy wydają po raz pierwszy utwory swe w innym państwie związkowym, korzystają w tym państwie z tych samych praw, co autorowie krajowi. Autorowie, nie należący do żadnego państwa związkowego i po raz pierwszy ogłaszający utwory swe w jednym z nich, korzystają w tym państwie z tych samych praw, co autorowie krajowi, w innych państwach związkowych zaś z praw przyznanych konwencją.

Ochrona trwa przez lat 50 od chwili śmierci autora, o ile własne ustawodawstwo państw związkowych nie ustala innego terminu,[168]) a nie trwa w żadnym przypadku dłużej, niż to przewiduje ustawodawstwo państwa, w którym utwór powstał.

[167]) Konwencja międzynarodowa dotycząca ochrony utworów literackich i artystycznych, zawarta w Bernie 9. 9. 1886, przejrzana w Berlinie 13. 11. 1908; protokół dodatkowy, podpisany w Bernie 20. 3. 1914 (DU nr 3 z 1922 poz. 16). Konwencja ta została zrewidowana w Rzymie 2. 6. 28 (DU nr 84 z 1935 poz. 515).

[168]) Tak samo art. 20 ust. z 29. 3. 26 o prawie autorskim w brzmieniu obw. MSpr z 25. 4. 35 (DU nr 36 poz. 260).

Autorowie utworów nieogłoszonych, należący do jednego z państw związkowych, oraz autorowie utworów po raz pierwszy w jednym z tych państw ogłoszonych mają w innych państwach związkowych przez cały czas trwania ochrony wyłączne prawo dokonywania przekładu lub upoważnienia na przekład.

Utwory literackie, naukowe i artystyczne, ogłaszane w dziennikach i pismach periodycznych nie mogą być bez zgody autora odtwarzane w innych państwach. Ochrona nie rozciąga się jednak na inne artykuły (polityczne, ekonomiczne itp.), które mogą być przedrukowane przez inny dziennik ze wskazaniem źródła. Przedrukowane mogą być ponadto zwykłe informacje prasowe.

Postanowienia konwencji stosują się do publicznego wystawiania utworów dramatycznych i muzycznych bez względu na to, czy są one ogłoszone, czy nie, oraz do rozpowszechniania ich za pomocą radia, instrumentów mechanicznych (gramofonu) i filmu. Niedozwolone jest również pośrednie przyswojenie utworu, jak przystosowanie, układ muzyczny, przeróbka utworu epicznego na dramatyczny i odwrotnie.

Dowodem autorstwa jest — aż do dowodu przeciwnego — umieszczenie nazwiska autora na utworze. Praw autora, który wydał utwór anonimowo lub pod pseudonimem, może bronić wydawca. Dzieło podrobione ulega zajęciu w każdym państwie, w którym korzysta z ochrony. O ile jakiekolwiek państwo przyznaje autorom cudzoziemskim dalej idące prawa, aniżeli je przewiduje konwencja, autorowie korzystają z tych praw.

Instytucją skupiającą, uzgadniającą i ogłaszającą wszelkie informacje dotyczące ochrony praw autorskich jest „Biuro Związku Międzynarodowego dla ochrony utworów literackich i artystycznych", podlegające Rządowi Związkowemu Szwajcarskiemu, z siedzibą w Bernie. Koszta utrzymania biura pokrywają państwa związkowe (konwencyjne).

Ponieważ Stany Zjednoczone A. P. nie należą do konwencji berneńskiej, Polska zawarła z nimi specjalny układ regulujący ochronę praw autorskich w stosunkach między obu państwami. Układ ten przyznaje obywatelom polskim ochronę autorską przewidzianą ustawą kongresu z 4 marca 1909, a obywatelom amerykańskim wszelkie prawa,

wynikające z polskiej ustawy o prawie autorskim z 29 marca 1926 oraz późniejszych ustaw ją uzupełniających.[169])

Prawo wekslowe i czekowe.

Porozumienia międzynarodowe w zakresie stosunków prawnych konstruowane są na ogół w ten sposób, że odnośna konwencja, która zawiera pewne normy obowiązujące strony, zostaje poprzez ratyfikację i opublikowanie w dzienniku oficjalnym [170]) transformowana w prawo wewnętrzne każdej ze stron i stanowi część składową ustawodawstwa narodowego. Normy te obowiązują obok ustaw krajowych, regulujących porządek prawny wewnątrz kraju, a mających prymat nad normami konwencyjnymi o tyle, że żadne postanowienie konwencyjne nie może być sprzeczne z normą obowiązującego ustawodawstwa narodowego. Prawodawstwo międzynarodowe w zakresie umów wielostronnych, licząc się z różnorodnością systemów prawnych w poszczególnych państwach, nie może na ogół tworzyć sztywnych norm, które by krępowały państwa, a ogranicza się do ustalenia pewnych zasad i wytycznych, które dają się pogodzić z normami ustawodawczymi każdego z państw lub mogą być przez te ustawodawstwa adaptowane. Na forum międzynarodowym nie tworzy się zatem na ogół u s t a w m i ę d z y n a r o d o w y c h, które by obowiązywały w jednolitym brzmieniu we wszystkich państwach, a kładzie się w pewnych dziedzinach jedynie podwaliny pod jednolite ustawodawstwa narodowe.

Od tej zasady uczyniły znamienny wyłom konwencje międzynarodowe zawarte w 1930 r. w Genewie w zakresie prawa wekslowego i czekowego.[171]) Konwencje te zobowiązują

---

[169]) Ośw. rządowe z 16. 2. 27 w sprawie zapewnienia obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej na obszarze Stanów Zjednoczonych A. P. ochrony w dziedzinie praw autorskich (DU nr 12 poz. 99) oraz Proklamacja Prezydenta Stanów Zjedn. A. P. z 14. 2. 27 i nota Posła R. P. w Waszyngtonie z 4. 4. 27 (Dz. Urz. MSZ nr 3 z 1927 poz. 23).

[170]) Por. art. 54[1] Ustawy Konstytucyjnej z 23. 4. 35 (DU nr 30 poz. 227).

[171]) Konwencja międzynarodowa z 7. 6. 30 w sprawie jednolitej ustawy o wekslach trasowanych i własnych (DU nr 26 z 1937 poz. 175) oraz konwencja międzynarodowa z 19. 3. 31 w sprawie jednolitej ustawy o czekach (DU nr 26 z 1937 poz. 181).

państwa, które je podpisały, już nie tylko do stosowania w swym ustawodawstwie narodowym zasad prawnych, ustalonych w tych konwencjach, ale nakładają na nie obowiązek wprowadzenia na swym terytorium jednolitych ustaw stanowiących załączniki do tych konwencyj. Po raz pierwszy w historii międzynarodowego prawa prywatnego stworzona została zatem ustawa o charakterze międzynarodowym, która w tym samym brzmieniu obowiązuje we wszystkich państwach konwencyjnych.

Rozumie się, że autorzy tak daleko idącej unifikacji międzynarodowego prawa prywatnego musieli w dziedzinie tak zrośniętej z życiem gospodarczym każdego kraju, jak wekslowej i czekowej, dać państwom kontraktującym pewną swobodę w traktowaniu niektórych kwestyj formalnych, wynikających z utartych w danym państwie zwyczajów handlowych, zwłaszcza na rynku pieniężnym, lub z stosunków walutowych. Toteż cały szereg państw, podpisując konwencje i godząc się na wprowadzenie u siebie tekstu prawa wekslowego i czekowego w ustalonym brzmieniu, uczyniło to z tymi zastrzeżeniami, które przewiduje w sposób limitatywny Załącznik II do konwencyj.[172]).

Z uwzględnieniem zastrzeżeń zgłoszonych przez Rząd Polski przy przystąpieniu do obu tych umów, ogólne prawo wekslowe i czekowe polskie stanowi zatem przeważnie powtórzenie tekstów załączników I do konwencyj z 1930 i 1931 r.[173]) W tekstach tych nie zostały uwzględnione postanowienia o charakterze kolizyjnym, które wymagały nieco elastyczniejszego ujęcia. Normy kolizyjne zostały ujęte w odrębnych konwencjach,[174]) nie stanowiących już jednolitych ustaw

[172]) Polska skorzystała w odniesieniu do konwencji wekslowej z zastrzeżeń przewidzianych w art. 2, 6, 7, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 21 ust. 2 i 22 Załącznika II, a w odniesieniu do konwencji czekowej z zastrzeżeń przewidzianych w art. 3, 4, 5, 8, 9, 14 ust. 1, 15, 16 ust. 1 p. a, 16 ust. 2, 17, 23, 24, 25, 26, 28, 29 i 30 Załącznika II.

[173]) Prawo wekslowe z 28. 4. 36 (DU nr 37 poz. 282), art. 1—74 są — z dopuszczonymi zmianami — dosłownie przejęte, dodane są art. 75 i 76, 85—100 oraz 105—111. Art. 77—84 tworzą polskie prawo kolizyjne. Prawo czekowe z 28. 4. 36 (DU nr 37 poz. 283) jest analogicznie zredagowane.

[174]) Konwencja międzynarodowa z 7. 6. 30 regulująca niektóre kolizje ustaw w przedmiocie weksli trasowanych i własnych (DU nr 26 z 1936 poz. 177) oraz konwencja międzynarodowa z 19. 3. 31 o uregulo-

o charakterze międzynarodowym, a zawierających jedynie zasady, które państwa zobowiązują się wzajemnie stosować. Podczas gdy ogólne postanowienia polskiego prawa wekslowego i czekowego są wiernym tłumaczeniem konwencyj genewskich, postanowienia o kolizji statutów, nie krępowane dosłownym brzmieniem odnośnych postanowień konwencyj o kolizjach, są samodzielnie zredagowane w ścisłym jednak oparciu o zasady tych konwencyj.

W myśl zasad tych zdolność osoby do zaciągania zobowiązania wekslowego lub czekowego ocenia się według jej prawa ojczystego lub według prawa, jakie wskazuje prawo ojczyste. Kto według właściwego dla niego prawa nie ma zdolności wekslowej lub czekowej, jest mimo to ważnie zobowiązany, jeśli podpisał weksel lub czek w kraju, według którego ustaw miałby tę zdolność. Wyjątek ten nie stosuje się jednak do obywatela polskiego, który zaciągnął zobowiązanie za granicą *Pr w 77 Pr cz 62 K w 2 K cz 2.*[175])

Forma wystawienia wekslu i czeku podlega przepisom państwa, w którym zobowiązanie zostaje podpisane. Jeśli jednak weksel lub czek, nieważny w miejscu jego podpisania, odpowiada prawu państwa, w którym następuje podpisanie późniejszego oświadczenia (np. aval), zobowiązanie z tego późniejszego tytułu jest ważne. Zobowiązania wekslowe i czekowe, zaciągnięte za granicą przez obywatela polskiego, są ważne w Polsce w stosunku do innego obywatela polskiego także wówczas, jeśli zostały zaciągnięte we formie przewidzianej prawem polskim *Pr w 78 Pr cz 64 K w 3 K cz 4.*

Skutki zobowiązania akceptanta wekslu określa prawo miejsca płatności wekslu *Pr w 79*[1] *K w 4*, skutki zobowiązania czekowego określa prawo miejsca wystawienia czeku *Pr cz 65 K cz 5.* Skutki zobowiązań innych osób, na wekslu podpisanych, określa prawo państwa, w którym osoby te złożyły podpisy *Pr w 79*[2] *K w 4*[2]. Terminy wykonywania zwrotnego poszukiwania osób określa w stosunku do wszystkich

waniu pewnych kolizyj ustaw w przedmiocie czeków (DU nr 26 z 1936 poz. 183).

[175]) Skróty: *Pr w* = prawo wekslowe, *Pr cz* = prawo czekowe, *K w* = konwencja kolizyjna wekslowa, *K cz* = konwencja kolizyjna czekowa.

osób, które weksel lub czek podpisały, prawo miejsca wystawienia wekslu lub czeku *Pr m 80 Pr cz 66 K m 5 K cz 6.*

Prawo miejsca wystawienia wekslu rozstrzyga o tym, czy posiadacz wekslu trasowanego nabywa wierzytelność, która była podstawą wystawienia wekslu *Pr m 81 K m 6.* Prawo miejsca płatności wekslu rozstrzyga o tym, czy przyjęcie może być ograniczone do części sumy wekslowej i czy posiadacz jest obowiązany do przyjęcia częściowej zapłaty *Pr m 82 K m 7.*[176])

O tym, na kogo może być wystawiony czek, rozstrzyga prawo miejsca płatności czeku *Pr cz 63 K cz 3.*[177]) Jeśli według tego prawa dokument ze względu na osobę, na którą został wystawiony, jest nieważny jako czek, zobowiązania wynikające z podpisów umieszczonych na tym dokumencie w innych krajach, których ustawy nie zawierają takiego przepisu, są mimo to ważne *Pr cz 63*[2] *K cz 3*[2].

Formę i terminy protestu i formę innych czynności, potrzebnych do wykonania lub zachowania praw wekslowych, ocenia się według ustaw kraju, w którym protest lub czynność ma być dokonana *Pr m 83 K m 8.*

W uzupełnieniu powyżej wspomnianych konwencyj państwa zobowiązały się w dalszych dwóch konwencjach.[178]) w przypadku, gdyby ich ustawodawstwo nie przewidywało już tego, do zmienienia swych ustaw w ten sposób, ażeby ważność zobowiązania wekslowego lub czekowego nie była uzależniona od zachowania przepisów o opłatach stemplowych. Dopuszczalne jest natomiast zawieszenie wykonania praw z wekslu lub czeku wynikających aż do chwili uiszcze-

[176]) Przewidziane w art. 40 (41) prawa wekslowego zastrzeżenie co do płatności wekslu w efektywnej walucie zagranicznej, odnoszące się do sumy wekslowej, musi być umieszczone w wekslu w tym miejscu, w którym podana jest sama suma wekslowa, tj. w jego tekście. (SN I. C. 1930/27, Zb. poz. 193 z 1927).

[177]) Według Pr cz 3 czek może być wystawiony tylko na bank.

[178]) Konwencja międzynarodowa dotycząca opłaty stemplowej w przedmiocie weksli trasowanych i własnych, podpisana w Genewie 7. 6. 30 (DU nr 26 z 1937 poz. 179) oraz analogiczna konwencja w przedmiocie czeków z 19. 3. 31 (DU nr 26 z 1936 poz. 185). Por. też układ z W. M. Gdańskiem z 29. 3. 29 r. celem uchylenia dwukrotnego opodatkowania w zakresie opłat stemplowych od weksli (podatku wekslowego) (DU nr 53 z 1933 poz. 409).

nia opłaty stemplowej oraz należnych grzywien, jak również uzależnienie przymiotu i skutków tytułu natychmiast wykonalnego, przywiązanych do wekslu lub czeku, od warunku, że opłata stemplowa zostanie z chwilą wystawienia dokumentu należycie uiszczona *Kw 1 Kcz 1.* Ponieważ prawo polskie [179]) nie przewiduje opłaty stemplowej od czeku i nie uzależnia ważności wekslu od uprzedniego uiszczenia należnej opłaty, przyjęcie zobowiązań, wynikających z tych dwóch konwencyj, nie wymagało ze strony polskiej żadnych dodatkowych przepisów.[180])

Sprawy komunikacyjne.

Nie może być w tym miejscu mowy o umowach z zakresu prawa publicznego, regulujących ruch drogowy,[181]) ko-

[179]) W odróżnieniu od prawa rosyjskiego, jakie obowiązywało na obszarze b. zaboru rosyjskiego.

[180]) W myśl art. 124 ust. z 1. 7. 26 o opłatach stemplowych w brzmieniu obw. MSk z 7. 6. 35 (DU nr 64 poz. 404), rozp. wyk. MSk z 10. 10. 32 (DU nr 99 poz. 842), zm.: rozp. MSk z 9. 12. 33 (DU nr 103 poz. 797) i § 11 rozp. MPH z 31. 10. 34 (DU nr 100 poz. 907), opłata od wekslu uiszczana jest zasadniczo przez wypisanie go na urzędowym blankiecie wekslowym. W razie wypisania wekslu w inny sposób lub uzupełnienia blankietu urzędowego niedostatecznej wartości, opłatę uiszcza się znaczkami stemplowymi lub w gotówce; opłata ta winna być uiszczona przed podpisaniem albo wypełnieniem indosu (art. 125). Nieprzestrzeganie tych przepisów pociąga za sobą karę w 25-krotnej wysokości opłaty (art. 42).

[181]) Konwencja międzynarodowa z 24. 4. 26, dotycząca ruchu drogowego (DU nr 21 z 1930 poz. 179), akt końcowy konferencji europejskiej ruchu drogowego z 30. 3. 31 wraz z porozumieniem pomiędzy władzami celnymi w sprawie tryptyków zagubionych z 28. 3. 31 (MP nr 167 z 1933 oraz MP nr 21 z 1934), oraz konwencja międzynarodowa z 30. 3. 31, dotycząca ujednostajnienia sygnalizacji drogowej (DU nr 87 z 1934 poz. 793).

Ust. z 10. 12. 20 o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej (DU nr 6 poz. 32), zm.: ust. 23. 6. 21 (DU nr 63 poz. 387), ust. z 26. 9. 22 (DU nr 89 poz. 808), rozp. PR z 11. 10. 27 (DU nr 91 poz. 817), ust. z 25. 3. 33 (DU nr 32 poz. 276).

Ust. z 7. 10. 21 o przepisach porządkowych na drogach publicznych (DU nr 89 poz. 656), zm.: rozp. PR z 14. 2. 28 (DU nr 18 poz. 151), art. 6 lit. b) rozp. PR z 21. 5. 32 (DU nr 51 poz. 479) oraz art. 2 pkt 4 lit. b) ust. z 3. 2. 31 o Państwowym Funduszu Drogowym w brzmieniu obw. MK i MSk z 13. 5. 33 (DU nr 45 z 1933 poz. 352), zm.: rozp. RM z 21. 1. 37 (DU nr 7 poz. 58), z 12. 7. 37 (DU nr 57 poz. 450) i rozp. MK i MSk z 21. 1. 38

lejowy,[182]) samochodowy,[183] pocztowy,[184]) telekomunikacyj-

w sprawie dodatku drogowego i opłat od materiałów pędnych na rzecz Państwowego Funduszu Drogowego (DU nr 10 poz. 66). Rozp. MK i MSW z 15. 7. 37 o ruchu rowerów na drogach publicznych (DU nr 58 poz. 458).

Porozumienie z Niemcami z 17. 5. 34 w sprawie dróg celnych i innych przejść granicznych (DU nr 61 poz. 518), zm.: protokół z 30. 8. 35 (DU nr 94 poz. 590) i ośw. rząd. z 15. 12. 37 (DU nr 89 poz. 644).

[182]) Konwencja i statut oraz protokół podpisania z 9. 12. 23, dotyczące ustroju międzynarodowego kolei (DU nr 73 z 1928 poz. 663). Konwencja z Czechosłowacją z 30. 5. 27 w przedmiocie wzajemnej komunikacji kolejowej (DU nr 84 z 1929 poz. 624) wraz z I. protokółem modyfikacyjnym z 18. 6. 30 (DU nr 6 z 1933 poz. 37) i II. protokółem modyfikacyjnym z 17. 2. 33 (DU nr 97 z 1933 poz. 730). Układ z Łotwą z 12. 2. 29 o komunikacji kolejowej między Polską a Łotwą (DU nr 15 z 1930 poz. 106).

Umowa z Litwą z 25. 5. 38 o komunikacji kolejowej (DU nr 44 poz. 363).

Układ z Łotwą z 12. 2. 29 o komunikacji kolejowej (DU nr 15 z 1930 poz. 106).

Umowy z Niemcami: Konwencja paryska z 21. 4. 21 w sprawie wolności tranzytu pomiędzy Prusami Wschodnimi a resztą Niemiec (DU nr 61 z 1922 poz. 549) z konwencją dodatkową z 15. 7. 22 (DU nr 53 z 1922 poz. 526), umową modyfikacyjną z 14. 2. 33 (DU nr 67 z 1934 poz. 590) i konwencją dodatkową z 21. 4. 21 w sprawie transportów wojskowych (DU nr 61 z 1934 poz. 516), umowa z 13. 2. 33 o przewozie więźniów w tranzycie uprzewilejowanym (DU nr 67 z 1934 poz. 588), układy tranzytowe wrocławskie z 24. 6. 22 (DU nr 72 z 1924 poz. 704) z układem modyfikacyjnym z 10. 7. 23 (DU nr 72 z 1924 poz. 706) oraz umową wykonawczą z 24. 6. 22 (DU nr 5 z 1923 poz. 28 i 29). Umowa z 27. 3. 26 o wzajemnej komunikacji kolejowej (DU nr 48 z 1927 poz. 433), uzupełniona umową z 2. 6. 37 (DU nr 76 poz. 548) oraz konwencją z 8. 7. 37 (DU nr 28 z 1938 poz. 251), umowa z 26. 3. 27 o ułatwieniach komunikacji międzynarodowej na linii Firchau-Chojnice-Tczew-Marienburg (DU nr 50 z 1927 poz. 444), uzupełniona w 1930 i 1931 porozumieniami w formie wymiany not, umowa z 16. 6. 26 w sprawie obopólnej odprawy celnej i paszportowej oraz ruchu kolejowego w Korzeniowie (DU nr 66 z 1927 poz. 584) i umowa z 21. 11. 30 o ułatwieniach w komunikacji kolejowej między Prusami Wschodnimi a trzecimi państwami w tranzycie przez Polskę (DU nr 46 z 1933 poz. 353).

Układ z Rumunią z 30. 10. 29 o komunikacji kolejowej (DU nr 70 z 1931 poz. 567), dwie konwencje tranzytowe z 30. 10. 29 (DU nr 72 z 1931 poz. 584 i nr 74 z 1931 poz. 597) i konwencja tranzytowa z 9. 11. 29 (DU nr 100 z 1931 poz. 766) wraz z układami resortowymi i dodatkowymi.

Konwencja z Z. S. R. R. z 24. 4. 24 o bezpośredniej osobowej i towarowej komunikacji kolejowej (DU nr 50 z 1925 poz. 344) wraz z protokółem dodatkowym z 26. 7. 34.

ny,[185]) żeglugę powietrzną.[186]) morską[187]) i śródlądową[188])

Ustawy polskie:

Rozp. PR z 24. 9. 26 o utworzeniu przedsiębiorstwa „Polskie Koleje Państwowe" w brzmieniu obw. MK z 3. 12. 30 (DU nr 89 poz. 705), zm.: ust. z 18. 2. 32 (DU nr 19 poz. 132) i art. 90 rozp. PR z 28. 12. 34 (DU nr 110 poz. 976).

Rozp. MK z 22. 5. 23 o bezpośredniej polsko-gdańskiej komunikacji osobowej i bagażowej przez obszar niemiecki, położony na prawym brzegu Wisły, wymieniony w art. 96 Traktatu Wersalskiego (DU nr 35 poz. 397), rozp. MK z 28. 12. 27 o wprowadzeniu bezpośredniej komunikacji towarowej pomiędzy Polską, jako też Bułgarią, Jugosławią, Rumunią, Węgrami, Austrią oraz Czechosłowacją z jednej strony, a stacjami kolei orientalnych w Turcji z drugiej strony (DU nr 118 poz. 1023), zm.: rozp. MK z 15. 6. 28 (DU nr 66 poz. 619), rozp. MK z 25. 6. 28 w sprawie przepisów przewozowych dla bezpośredniej austriacko-sowieckiej komunikacji towarowej w tranzycie przez Czechosłowację i Polskę (DU nr 69 poz. 637), rozp. MK z 28. 4. 30 w sprawie regulaminu przewozowego dla bezpośredniej czeskosłowacko-sowieckiej komunikacji towarowej w tranzycie przez Polskę, tudzież Niemcy i Polskę (DU nr 36 poz. 302).

[183]) Konwencja międzynarodowa z 24. 4. 26 dotycząca ruchu samochodowego (DU nr 39 z 1930 poz. 483) oraz uwaga 514 na str. 254.

Rozp. MK i MSW z 15. 1. 33 o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych (DU nr 9 poz. 55), spr.: obw. MK i MSW z 6. 3. 33 (DU nr 38 poz. 310), oraz rozp. MSk z 18. 7. 33 o odprawie celnej środków przewozowych (DU nr 60 poz. 387). Por. też rozp. MK i MSK z 29. 4. 38 w sprawie zwalniania od dodatku drogowego i opłat na rzecz Państwowego Funduszu Drogowego olejów mineralnych, spirytusu i benzolu, przeznaczonych do napędu pojazdów mechanicznych przedstawicielstw dyplomatycznych i zawodowych przedstawicielstw konsularnych państw obcych (DU nr 39 poz. 328).

Rozp. MK i MSW z 3. 8. 32 o ruchu autobusów na drogach publicznych (DU nr 100 poz. 844). Patrz też uwagę 613 na str. 298.

[184]) Międzynarodowe umowy pocztowe (madryckie) w brzmieniu ustalonym na IX. Kongresie Pocztowym w Londynie 28. 6. 29 (DU nr 15 z 1933 poz. 99), przejrzane i uzupełnione w Kairze 20. 3. 34.

Konwencja z Litwą z 2. 5. 38 w sprawach poczty i telekomunikacji (DU nr 47 poz. 377).

Ust. o poczcie, telegrafie i telefonie z 3. 6. 24 w brzmieniu obw. MPT z 4. 8. 33 (DU nr 63 poz. 481) i rozp. PR z 22. 3. 28 i utworzeniu państwowego przedsiębiorstwa „Polska Poczta, Telegraf i Telefon" w brzmieniu obw. MPT z 31. 10. 32 (DU nr 103 poz. 879). Por też rozp. PR z 26. 8. 27 o odpowiedzialności Skarbu Państwa za przesyłki pocztowe, telegramy i rozmowy telefoniczne w obrocie wewnętrznym (DU nr 78 poz. 679), zm.: ust. z 3. 11. 31 (DU nr 103 poz. 788).

[185]) Międzynarodowa konwencja telegraficzna z 22. 7. 1875, przejrzana ostatnio w Brukseli 22. 9. 28 (DU nr 72 z 1922 poz. 649), międzynarodowa konwencja radiotelegraficzna z 25. 11. 27 (DU nr 37 z 1933 poz. 430), międzynarodowa konwencja telekomunikacyjna z 9. 12. 32 (DU

i sprawy tranzytowe,[189]) a jedynie o tych konwencjach, które stanowią o stosunkach prywatnych pomiędzy przedsiębiorcami lub pomiędzy przedsiębiorcą a osobami prywatnymi, korzystającymi z usług danego przedsiębiorstwa lub wstępującymi w inny sposób w stosunek prywatno-prawny do danego przedsiębiorstwa.

K o l e j e ż e l a z n e. W dziedzinie kolejnictwa obowiązują Polskę dwie konwencje międzynarodowe, z których jedna reguluje przewóz towarów, a druga przewóz osób i bagażu.[190]) Pierwsza z tych konwencyj ustala prawa i obowiązki

nr 6 z 1935 poz. 35), Konwencja z L i t w ą z 2. 5. 38 w sprawach poczty i telekomunikacji (DU nr 47 poz. 377) oraz szereg układów dwustronnych z Belgią, Czechosłowacją, Finlandią, Francją, Holandią, Japonią, Niemcami, Rumunią, Szwajcarią i Węgrami w sprawach telegraficznych i telefonicznych, nie podlegających ratyfikacji, a zatem nie ogłoszonych w Dzienniku Ustaw.

Ust. z 3. 6. 24 o poczcie, telegrafie i telefonie, patrz uwagę 184. Ust. z 18. 12. 20 o pocztach, radiotelegrafach, telegrafach i telefonach w czasie wojny (DU nr 7 poz. 36), rozciągnięta następnie na cały obszar Rzeczypospolitej Polskiej.

Rozp. MPT z 16. 9. 32 o prywatnych radiostacjach doświadczalnych (DU nr 104 poz. 869).

[186]) Patrz uwagi 600 i 601 na str. 293.

[187]) Patrz uwagę 194 na str. 125.

[188]) Konwencja międzynarodowa z 27. 11. 25, dotycząca pomiaru statków żeglugi śródlądowej (DU nr 24 z 1931 poz. 140).

Konwencja z L i t w ą z 14. 5. 38 dotycząca żeglugi i spławu (DU nr 48 poz. 379).

Konwencja z N i e m c a m i z 14. 5. 25 o administracji odcinków rzek Noteci i Głdy, stanowiących granicę, oraz o żegludze na tych odcinkach (DU nr 61 z 1929 poz. 470), układ z 19. 8. 26 o administracji odcinka Odry, stanowiącego granicę (DU nr 60 z 1927 poz. 525), układ z 16. 2. 27 o administracji odcinka Warty, stanowiącego granicę, i o ruchu na tym odcinku (DU nr 26 z 1928 poz. 226), układ z 11. 4. 27 dotyczący poprawy i utrzymania biegu Drwęcy na odcinku, stanowiącym granicę polsko-niemiecką (DU nr 113 z 1927 poz. 954), Konwencja z Z. S. R. R. z 19. 6. 33 o spławie materiałów drzewnych na rzekach granicznych (DU nr 38 z 1934 poz. 306) oraz protokół dodatkowy o spławie z 19. 6. 33 (DU nr 38 z 1934 poz. 307).

Ustawodawstwo polskie patrz uwagę 436 na str. 224.

[189]) Konwencja międzynarodowa i statut o wolności tranzytu (barcelońska) z 20. 4. 21 (DU nr 34 z 1925 poz. 236).

[190]) Konwencja międzynarodowa o przewozie towarów kolejami żelaznymi (anagram C. I. M.), zawarta w Bernie 14. 10. 1890, kilkakrotnie zmieniana i zastąpiona ostatnio konwencją podpisaną wraz z 8 załącznikami w Rzymie 23. 11. 33 (DU nr 89 z 1937 poz. 642). Wchodzi ona w ży-

kolei żelaznych w odniesieniu do przesyłek towarowych nadawanych do przewozu za bezpośrednim listem przewozowym na obszarze co najmniej dwóch państw konwencyjnych, po przewidzianych liniach kolejowych oraz po uzupełniających szlakach samochodowych i wodnych. Wyłącza ona od przewozu pewne przedmioty, inne zaś dopuszcza do przewozu tylko warunkowego. Ustanawia ona wobec interesantów — z pewnym ograniczeniem — obowiązek do przyjmowania towarów do przewozu na warunkach ustalonych w konwencji, ustala formę i warunki umowy oraz warunki wykonania umowy o przewóz, przyznaje kolejom prawo zastawu na towarze za wszystkie należności i normuje odpowiedzialność kolei oraz postępowanie i przedawnienie w sporach wynikłych z umowy. Dalej konwencja zwalnia w sprawach sądowych wszczętych na podstawie konwencji przed sądami zagranicznymi od obowiązku składania kaucji aktorycznej i wprowadza wykonalność wyroków zagranicznych w sprawach przewozowych.[191]) W końcu konwencja zabezpiecza tabor przewozowy przed zajęciem na obcym terytorium przepisem, że może on być obłożony aresztem lub zajęty w innym państwie tylko na podstawie wyroku sądu państwa, od którego zależy kolej właścicielka.

Druga z tych konwencyj, dotycząca przewozu osób i bagażu kolejami żelaznymi, w konstrukcji swej stanowi analogię do konwencji o przewozie towarów. Poza przepisami o biletach w ruchu międzynarodowym, o wyznaczaniu i zamawianiu miejsc, o przejściu do innej klasy lub innego pociągu, o osobach nieprzyjmowanych do przewozu, o bagażu ręcznym i bagażu w blankartach, konwencja postanawia, że odpowiedzialność kolei za śmierć lub kalectwo, którym uległ podróżny wskutek wypadku kolejowego, oraz za szkody spowodowane opóźnieniem się lub odwołaniem pociągu albo brakiem połączenia, określają ustawy państwa, na którego

cie 1. 10. 38, z wyjątkiem § 3 do art. 60 aneksu VI., który obowiązuje już od 1. 1. 38.

Konwencja międzynarodowa o przewozie osób i bagażu kolejami żelaznymi (anagram C. I. V.), zawarta w Bernie 23. 10. 24, przejrzana ostatnio na 4. konferencji kolejowej w Rzymie. Nowy tekst, podpisany przez Polskę na równi z konwencją o przewozie towarów, wchodzi w życie z dniem 1. 10. 38 (DU nr 35 z 1938 poz. 300).

[191]) Patrz str. 140.

obszarze zdarzenie miało miejsce, przy czym sąd orzekający stosuje pod względem proceduralnym swoje ustawodawstwo. Pretensje z tytułu umowy o przewóz zarówno osób i bagażu, jak towarów przedawniają się po roku.

Konwencja przewiduje wolność tranzytu przesyłek, zakaz pobierania opłat nieprzewidzianych, ustala taryfę związkową i rodzaj przesyłek zakazanych do wysyłki i wolnych od opłaty, normuje odpowiedzialność za zaginięcie przesyłek poleconych i przesyłek za pobraniem, ustanawiając dla wszystkich sporów, wynikłych między członkami Związku przy wykładni konwencji i porozumień lub w zakresie odpowiedzialności, sąd polubowny.

Lotnictwo. Od 27 października do 6 listopada 1925 obradowała w Paryżu pierwsza konferencja międzynarodowa lotniczego prawa prywatnego, przygotowana i organizowana przez „Comité international technique d'experts juridiques aériens" (C.I.T.E.I.A.). Na drugiej konferencji, która się odbyła w 1929 r. w Warszawie, podpisana została pierwsza międzynarodowa konwencja w zakresie międzynarodowego prawa lotniczego.[192])

Konwencja stosuje się do każdego przewozu międzynarodowego osób, bagażu i towarów statkiem powietrznym za wynagrodzeniem oraz do przewozów bezpłatnych dokonywanych przez przedsiębiorstwa przewozów powietrznych, za wyjątkiem lotów próbnych i przewozów wykonywanych

[192]) Konwencja międzynarodowa (warszawska) z 12. 10. 29 o ujednostajnieniu niektórych prawideł, dotyczących międzynarodowego przewozu lotniczego, wraz z protokółem końcowym i dodatkowym (C.I.T.E.I.A.) (DU nr 8 z 1933 poz. 49), spr.: DU nr 78 z 1934 poz. 737). Do konwencji tej należą: Australia, Belgia (wraz z Kongo i terytorium mandatowym Ruanda-Urundi), Brazylia, Wielka Brytania (wraz z Półn. Irlandią i szeregiem kolonij, protektoratów i terytoriów), Czechosłowacja, Dania (bez Grenlandii), Finlandia, Francja (wraz z koloniami, protektoratami i terytoriami mandatowymi), Grecja, Hiszpania, Holandia, Indie Holenderskie, Surinam i Curaçao, Indie Brytyjskie, W. P. Irlandia, Jugosławia, Łotwa, Meksyk, Niemcy, Liechtenstein, Norwegia, Polska (W. M. Gdańsk), Rumunia, Południ. Rodezja, Stany Zjednoczone A. P., Szwajcaria, Szwecja, Węgry, Włochy (wraz z wyspami morza egejskiego i koloniami), Nowa Zelandia, Z. S. R. R.

Postanowienia dotyczące publicznego prawa lotniczego patrz str. 293.

w wyjątkowych okolicznościach i poza normalnymi czynnościami eksploatacji lotniczej. Konwencja reguluje sprawy biletów podróży, kwitu bagażowego, przewozowego listu lotniczego i wprowadza odpowiedzialność przewożącego za wszystkie szkody wynikłe w razie śmierci, zranienia lub innego uszkodzenia ciała, zniszczenia, zagubienia lub uszkodzenia bagażu lub towaru i za opóźnienia w przewozie. Jako forum dla dochodzenia pretensyj wobec przedsiębiorstwa, konwencja dopuszcza według wyboru powoda bądź sąd miejsca zamieszkania przewożącego, głównej siedziby jego przedsiębiorstwa lub miejsca, gdzie posiada zakład, za którego pośrednictwem umowa była zawarta, bądź sąd miejsca przeznaczenia. Postępowanie podlega prawu sądu orzekającego. Przedawnienie pretensyj opartych na odpowiedzialności przewożącego następuje z upływem dwóch lat od chwili przybycia na miejsce przeznaczenia lub od dnia, w którym statek powietrzny powinien był przybyć lub od chwili zatrzymania przewozu. Sposób obliczania terminu określony jest przez prawo sądu orzekającego.

W 1933 r. podpisane zostały na trzeciej konferencji w Rzymie dwie dalsze konwencje o ujednostajnieniu niektórych prawideł dotyczących zajęcia statków powietrznych w trybie zabezpieczenia oraz dotyczących szkód na powierzchni, wyrządzonych przez statki powietrzne osobom trzecim.[193])

Pierwsza z tych dwóch konwencji wyłącza możność stosowania zajęcia jako środka zabezpieczającego w sprawach cywilnych wobec statków służących wyłącznie potrzebom państwowym, włączając w to cele pocztowe, a wyłączając cele handlowe, oraz wszystkich statków powietrznych, przeznaczonych do przewozu osób i towarów za wynagrodzeniem w chwili startu, wyjąwszy przypadki, gdy chodzi o zabezpieczenie długu zaciągniętego na tę podróż lub w trakcie tej podróży. Wyłączenie to nie stosuje się do zajęcia dokonanego przez właściciela statku, któremu statek ten został zabrany w sposób nieprawny. W przypadkach, gdy zajęcie może za-

[193]) Z obu konwencyj tych, podpisanych przez Polskę, ratyfikowana została dotychczas jedynie konwencja o ujednostajnieniu niektórych prawideł dotyczących zajęcia zabezpieczającego statków powietrznych (DU nr 74 z 1937 poz. 540).

sadniczo nastąpić, wierzyciel musi jednak zwolnić statek od zajęcia, jeśli zostanie złożona odpowiednia kaucja. Osoba, która zajmuje statek, odpowiada stosownie do prawa miejscowego za wszelką szkodę wyrządzoną przewożącemu lub właścicielowi statku w przypadku, gdy statek w ogóle nie podlegał zajęciu lub gdy zajęcie nastąpiło bez uzasadnionego powodu. Przepisy konwencji nie stosują się do zajęcia statku powietrznego w postępowaniu upadłościowym i do środków zabezpieczających w razie wykroczenia przeciwko przepisom celnym, policyjnym i karnym.

Druga konwencja z 1933 r. wprowadza bezwzględną odpowiedzialność przewożącego za wszelkie uszkodzenie przez statek znajdujący się w powietrzu osób lub przedmiotów znajdujących się na powierzchni, bez względu na moment przewinienia. W rachubę wchodzą przede wszystkim szkody spowodowane przez przedmioty wypadające ze statku, nie wyłączając przepisowego balastu i szkody wyrządzone przez którąkolwiek z osób znajdujących się na statku, z wyjątkiem przypadku, gdy odnośny czyn popełniony został naumyślnie przez osobę nie należącą do załogi i przewożący wzgl. obsługa statku nie mogli temu przeszkodzić. Odpowiedzialność ta może być zmniejszona lub uchylona jedynie przez zaistnienie własnego zawinienia osoby poszkodowanej. Konwencja zawiera ponadto szereg przepisów o ustaleniu osoby odpowiedzialnej, o konkurującym przewinieniu kilku statków powietrznych, o regresie, o wysokości odszkodowania, o obowiązku ubezpieczenia każdego statku powietrznego od odpowiedzialności cywilnej lub ustalenia innej gwarancji itd. Konwencja ta nie stosuje się do statków powietrznych wojskowych, celnych i policyjnych.

Morskie prawo prywatne.

Na morskie prawo prywatne[194]) składają się te ustawy,

[194]) W zakresie morskiego prawa publicznego obowiązują: Deklaracja z 20. 4. 21 w sprawie uznania prawa do bandery państw, pozbawionych wybrzeża morskiego (DU nr 47 z 1925 poz. 328), konwencja międzynarodowa z 1. 12. 1886 o ochronie kabli podmorskich z 14. 3. 1884 oraz deklaracja (DU nr 17 z 1935 poz. 97), konwencja międzynarodowa z 5. 7. 30 o liniach ładunkowych (DU nr 95 z 1933 poz. 737), rozp. wyk. MPH z 18. 10. 33 (DU nr 95 poz. 739 i MP nr 280 z 1933), konwencja z 31.

konwencje i zwyczaje międzynarodowe, które stanowią

5. 29 o bezpieczeństwie życia na morzu (Titanic Convention) (DU nr 88 z 1934 poz. 815), układy z 23. 10. 30 w sprawie unifikacji sygnalizacji i oświetlenia wybrzeży (DU nr 14 z 1934 poz. 114), układ międzynarodowy z 23. 10. 30 dot. sygnałów morskich wraz z regulaminem (DU nr 14 z 1934 poz. 114), konwencja międzynarodowa z 10. 4. 26 o ujednostajnieniu niektórych zasad, dotyczących immunitetów statków państwowych (DU nr 2 z 1937 poz. 17), konwencja z W. Brytanią z 16. 4. 34 o wzajemnym uznawaniu świadectw rejestracyjnych i innych krajowych dokumentów (DU nr 28 z 1935 poz. 217), porozumienie z Belgią z 25. 7. 35 o zwolnieniu okrętów od przedstawiania świadectw zdrowotności (DU nr 15 z 1936 poz. 140) oraz porozumienia wzajemnego uznawania świadectw pomiarowych okrętów morskich z Danią, Islandią, Portugalią, Stanami Zjedn. A. P. i Szwecją.

Postanowienia morskie, zawarte w konwencjach konsularnych, mają charakter prawa publicznego. Regulują one w szczególności uprawnienia konsula w odniesieniu do statku i jego załogi, zezwalając mu na rewizję statku, badanie papierów okrętowych, przesłuchiwanie kapitana i załogi i regulując stosunek pomiędzy konsulem a władzami miejscowymi w przypadkach dezercji marynarza lub awarii statku. Ponadto konwencje te przewidują, że we wszystkich sprawach policji portowej, załadowywania i wyładowywania statków oraz bezpieczeństwa towarów, mienia i bagaży stosowane będzie prawo miejscowe z wyraźnym jednak zastrzeżeniem stosowania klauzuli największego uprzywilejowania lub klauzuli narodowej.

Ten sam charakter publiczno-prawny mają też prawie wszystkie postanowienia umów handlowych i nawigacyjnych (patrz uwagę 312 na str. 185), ustalając, że statki jednej strony będą korzystały w portach morskich i na wodach terytorialnych z traktowania narodowego lub największego uprzywilejowania. Traktowanie to obejmuje swobodę dostępu do portów, do korzystania z urządzeń portowych, dokonywania czynności handlowych itd. Umowy te przewidują ponadto prawo schronienia się statków w porcie w razie złej pogody, siły wyższej lub koniecznej naprawy i zapewniają kapitanom możność werbowania w razie potrzeby marynarzy na terytorium drugiego państwa.

W dziedzinie ustawodawstwa wewnętrznego por. rozp. PR z 24. 11. 30 o bezpieczeństwie statków morskich w brzmieniu obw. MPH z 13. 6. 38 (DU nr 46 poz. 376), ust. z 28. 5. 20 o polskich statkach handlowych morskich (DU nr 47 poz. 285), zm.: rozp. MSk z 25. 2. 24 (DU nr 20 poz. 220), rozp. PR z 6. 3. 28 (DU nr 29 poz. 269), ust. z 10. 3. 32 (DU nr 32 poz. 334) i art. 84 rozp. PR z 28. 12. 34 (DU nr 110 poz. 976), poza tym rozp. Min. b. dzielnicy prusk. z 18. 1. 21 w przedmiocie prowadzenia rejestru statków handlowych morskich (DU nr 10 poz. 58), spr.: obw. z 10 6. 21 (DU nr 50 poz. 313), zm.: rozp. MPH i MSWojsk z 26. 6. 29 (DU nr 57 poz. 450), oraz rozp. PR z 21. 10. 32 o warunkach uprawnień do holowania statków w polskich portach morskich (DU nr 91 poz. 783).

o statucie statku handlowego [195]) oraz o stosunkach prywatno-prawnych pomiędzy właścicielem lub armatorem statku, a pasażerami lub załadowcami i osobami trzecimi. Według ogólnych zasad międzynarodowego prawa morskiego statut prawny statku handlowego zależy od dwóch czynników: od prawa państwa jego przynależności, wykazanej przez jego flagę,[196]) oraz od prawa państwa, w którego obrębie [197]) statek ma swe miejsce postoju, przy czym zwyczajowo to ostatnie prawo ma pierwszeństwo przed prawem ojczystym. Usunięciu powstających w ten sposób kolizyj statutów służą porozumienia międzynarodowe, przy czym szczególne znaczenie mają postanowienia dotyczące tytułu własności i praw zastawnych na statkach oraz pretensje prywatno-prawne wobec statku jako jednostki prawnej.[198])

Odpowiedzialność właścicieli statków morskich. Konwencja brukselska z 1924 r.[199]) ma na celu wprowadzenie pewnych ogólnie obowiązujących przepisów, ograniczających odpowiedzialność cywilną właścicieli i armatorów morskich statków handlowych wobec osób trzecich

[195]) Statek morski nie jest morską częścią składową państwa („territoire flottant"), gdyż jako taka musiałby podlegać pełnej suwerenności państwa jego przynależności. Ponieważ zaś statek morski wyłącznej jurysdykcji państwa przynależności podlega tylko na pełnym morzu, nie zaś w wodach terytorialnych i w portach obcego państwa, nie można go traktować inaczej, aniżeli jako przedmiot „eksterytorialny", wyłączony przez prawo międzynarodowe pod pewnymi względami — tak samo jak gmachy przedstawicielstw dyplomatycznych — spod jurysdykcji państwa, na którego terytorium się znajduje.

[196]) Tj. przez właściwe dokumenty okrętowe („Le pavillon indique seulement la nationalité, il ne la prouve pas"). Odnośne postanowienia zawierają wszystkie umowy nawigacyjne, ustalając, że narodowość statku określona będzie zgodnie z ustawodawstwem państwa, do którego statek należy.

[197]) Por. rozp. PR z 21. 10. 32 o granicy morskiej Państwa (DU nr 92 poz. 789), które odróżnia granicę wód terytorialnych (3 mile morskie od wybrzeża) i granice wód pasa przyległego oraz wody przybrzeżne (6 mil morskich od wybrzeża).

[198]) Por. ust. z 4. 10. 21 w przedmiocie obciążeń hipotecznych w walucie zagranicznej polskich statków handlowych morskich (DU nr 84 poz. 594) i art. 87 rozp. PR z 28. 12. 34 (DU nr 110 poz. 976).

[199]) Konwencja międzynarodowa z 25. 8. 24 o ujednostajnieniu niektórych zasad dotyczących ograniczenia odpowiedzialności właścicieli statków morskich (DU nr 33 z 1937 poz. 256).

w związku z wykonywaniem żeglugi i przedsiębiorstwa przewozowego.

Odpowiedzialność ta za pewne ściśle określone zobowiązania zostaje ograniczona do wysokości wartości statku, frachtu morskiego i przynależności statku, a za niektóre zobowiązania tylko do pewnej określonej sumy.[200]) Ograniczenie to nie odnosi się do zobowiązań wobec załogi i innych osób najętych do służby na statku, do zobowiązań wynikających z czynów lub winy właściciela statku lub armatora, oraz do zobowiązań przez nich wyraźnie zaleconych lub zatwierdzonych. Konwencja daje określenie pojęcia „frachtu" i „przynależności" oraz sposobu obliczenia frachtu, rozszerza odpowiedzialność za śmierć i uszkodzenie cielesne spowodowane przez czyny lub winę kapitana, załogi, pilota lub innej osoby w służbie na statku i wprowadza postanowienia na przypadek zajęcia statku i zaofiarowania gwarancji lub dochodzenia pretensji w drodze sądowej na innym mieniu niż statek, fracht i przynależności. Postępowanie w sprawach spornych i terminy podlegają w każdym przypadku ustawodawstwu sądu orzekającego, przy czym kompetencja sądów, postępowanie i tryb wykonawczy, ustanowiony przez ustawy krajowe, pozostają nienaruszone.

K o n o s a m e n t y. Druga konwencja brukselska z 1924 r.[201]) wprowadza ogólne przepisy o umowie o przewóz statkami morskimi. Ustalając obowiązki przewoźnika w zakresie odpowiedniego przysposobienia statku do podróży morskiej, przyjmowania ładunków, w zakresie załadowania i manipulowania towarem i wystawiania załadowcy jako dowodu przyjęcia towaru konosamentu o pewnej określonej treści, konwencja ogranicza bardzo poważnie[202]) odpowiedzialność przewoźnika i statku za straty lub szkody wynikłe w trakcie podróży morskiej. Zwalniając go od odpowiedzialności w przypadkach uzasadnionego zejścia z trasy, zawinie-

[200]) 8 £ od tony pojemności statku. Ograniczenia te nie mają jednak zastosowania do zobowiązań, wynikłych z uszkodzenia urządzeń portowych, doków itd. (Prot. podp.).

[201]) Konwencja międzynarodowa o ujednostajnieniu niektórych zasad dotyczących konosamentów z 25. 8. 24 (DU nr 33 z 1937 poz. 258).

[202]) W porównaniu z odpowiedzialnością kolei żelaznych i przedsiębiorstw żeglugi powietrznej.

nia kapitana lub załogi, pożaru (niespowodowanego przez przewoźnika), piraterii, działań wojennych, zarządzeń władz, zajęcia sądowego, kwarantanny, strejków i lokautów, rozruchów cywilnych itp. Z drugiej strony konwencja uchyla odpowiedzialność załadowcy za straty i szkody poniesione przez przewoźnika lub statek w związku z przewozem ładunku, o ile nie zostały one spowodowane przez winę załadowcy lub jego agentów i nadzorców. W razie zaistniałej odpowiedzialności przewoźnika i statku, zostaje ona cyfrowo ograniczona.

Konwencja o konosamentach zezwala na zawieranie umów frachtowych, nie tylko zwiększających odpowiedzialność przewoźnika i statku, ale również zmniejszających ją, byle by umowa taka nie sprzeciwiała się porządkowi publicznemu. Konwencja nie narusza też praw i obowiązków przewoźnika, jakie wynikać mogą z obowiązującej w danej chwili ustawy o ograniczeniu odpowiedzialności właścicieli statków morskich.

P r z y w i l e j e i h i p o t e k i m o r s k i e. Dalsza (trzecia) konwencja brukselska z 1926 r.[203]) wprowadza do międzynarodowego morskiego prawa prywatnego jednolite przepisy o hipotekach i zastawach na statkach handlowych, oraz o przywilejach dla pretensyj powstałych w związku z odbyciem podróży morskiej.

Hipoteki, morgecze i zastawy na statkach, należycie ustanowione według ustaw państwa macierzystego i wpisane do właściwego rejestru, muszą być uznawane za ważne i honorowane we wszystkich innych państwach. Na statku oraz na frachcie morskim za podróż, podczas której powstała odnośna pretensja, wraz z ich przynależnościami są uprzywilejowane według ustalonej kolejności koszty sądowe i wydatki na konserwację lub sprzedaż statku dokonaną we wspólnym interesie wierzycieli, opłaty tonażowe, latarniane, portowe, pilotowe, koszty nadzoru i konserwacji od chwili wejścia statku do ostatniego portu, wierzytelności powstałe z umowy o najem z kapitanem, załogą i innymi osobami przyjętymi do

---

[203]) Konwencja międzynarodowa o ujednostajnieniu niektórych zasad, odnoszących się do przywilejów i hipotek morskich z 10. 4. 26 (DU nr 33 z 1937 poz. 260).

służby na statku, wynagrodzenia za ratowanie i pomoc, odszkodowanie za wypadki nawigacyjne i szkody wyrządzone urządzeniom portowym, dokom i drogom żeglownym, odszkodowanie za uszkodzenia cielesne pasażerów i załogi, oraz za straty lub awarie ładunku lub bagażów, wierzytelności powstałe z zawartych umów lub transakcyj dokonanych w przypadkach koniecznych przez kapitana poza portem macierzystym na mocy jego ustawowych pełnomocnictw.[204]) Wierzytelności te mają pierwszeństwo przed hipotekami i zastawami na statkach, po których jako również uprzywilejowane następują pretensje uznane jako takie przez ustawy krajowe. Wierzyciele uprzywilejowani posiadają prawa rzeczowe na statku tj. wierzytelności ciążą na nim bez względu na ewent. zmianę właściciela. Przywileje wygasają poza przypadkami, przewidzianymi przez ustawy krajowe, po upływie jednego roku z wyjątkiem wierzytelności powstałych z transakcyj kapitana, których przywilej wygasa po 6 miesiącach. Przywilej na frachcie i przynależnościach może być wykonywany, jak długo nie zostały one jeszcze uregulowane lub jak długo odnośna kwota znajduje się jeszcze w posiadaniu kapitana lub agenta właściciela statku. Ustanowienie przywileju nie podlega żadnej formalności i nie musi być specjalnie udowodnione. Rodzaj i formę dokumentów, z których wynikają hipoteki, morgecze i zastawy, określają ustawy krajowe. Konwencja nie narusza kompetencji sądów, postępowania sądowego i trybu wykonawczego, ustanowionych przez prawa krajowe.

Sądownictwo niesporne.

Ścisłe określenie pojęcia sądownictwa niespornego (jurisdictio voluntaria) nie jest łatwe. Obejmuje ono wszystkie te czynności państwowe, które, będąc emanacją suwerenności Państwa, z mocy specjalnych przepisów przydzielone są sądom lub innym organom sprawiedliwości, a nie odnoszą się ani do spraw admi-

[204]) Co do kolejności pretensyj i co do przywilejów zarządów portów, doków itd. oraz zakładów ubezpieczeń społecznych, por. Prot. podp. konwencji.

nistracyjnych, ani do spraw sądownictwa spornego. Pod to pojęcie mogą zatem podpadać, zależnie od ustroju władz w danym państwie, sprawy opiekuńcze i spadkowe, adopcja i uznanie dziecka nieślubnego, rejestracja firm, stowarzyszeń i statków, sprawy hipoteczne, stosunki majątkowe między małżonkami, depozyty, składanie przysięgi manifestacyjnej itp.

Wszystkie czynności w tego rodzaju sprawach mogą być wykonywane w stosunkach międzynarodowych w ramach ogólnych postanowień dotyczących obrotu prawnego pomiędzy państwami. W stosunkach Polski z zagranicą obowiązują zatem i w dziedzinie sądownictwa niespornego konwencje haskie, w pierwszym rzędzie haska konwencja procesowa [205]) oraz umowy dwustronne o pomocy prawnej.[206])

Doręczenie pisma w sprawach sądownictwa niespornego musi być w myśl odnośnych postanowień zawsze uskutecznione, chyba że doręczenie to miałoby naruszyć prawa zwierzchnicze lub bezpieczeństwo państwa wezwanego. Warunkiem zaś wykonania rekwizycji w tych sprawach jest, że dana czynność, należąca w państwie wzywającym do dziedziny sądownictwa niespornego, należy również w państwie wezwanym do zakresu działania władz sądowych.[207]) W przeciwnym razie bowiem prośba o dokonanie danej czynności musi być przedstawiona na zasadach quasi-konwencyjnych w drodze dyplomatycznej lub konsularnej.

Mając w ramach swych umów prawnych dostatecznie zapewnioną pomoc prawną również w dziedzinie sądownictwa niespornego, konsulowie R. P. nie otrzymali dotychczas uprawnień do pełnienia odnośnych funkcyj, ograniczonych zresztą w ustawie konsularnej wyraźnie do spraw spadko-

---

[205]) *KH pr 8* obejmuje pomoc sądową zarówno w sprawach spornych jak i niespornych.

[206]) *C pr 13*[1] *J pr 8*[1] *N cyw 9*[1] *R cyw 6*[1].

[207]) *KH pr 11*[3] *C pr 23*[1] *FR ps 5*[2] *J pr 20 R cyw 19.* Aczkolwiek *N cyw* analogicznego postanowienia nie zawiera, należy jednak przyjąć i w stosunkach z Niemcami powyższą zasadę, gdyż nie można wymagać od sądu, ażeby w interesie władzy zagranicznej wykonywał czynność, której nie wykonywa w stosunkach wewnętrznych, gdyż nie należy ona do jego kompetencji.

wych i pieczy (opieki, kurateli, itd.).[208]) Z braku odnośnego ustawowego uprawnienia do pełnienia funkcyj sądownictwa niespornego wszystkie czynności konsulów R. P. w sprawach spadkowych i opiekuńczych posiadają, niezależnie od uprawnień nadanych im w poszczególnych konwencjach konsularnych, z punktu widzenia prawa polskiego wyłącznie charakter czynności, wynikających z ich jus protectionis i sprowadzają się z jednej strony do faktycznej opieki nad spadkiem w razie nieobecności spadkobierców lub nad osobą i majątkiem osoby niewłasnowolnej, a z drugiej strony do pośrednictwa pomiędzy władzami miejscowymi a władzami polskimi.[209])

Sądownictwo polubowne.

Nie może być w tym miejscu mowy o sądownictwie polubownym w sporach pomiędzy państwami jako podmiotami prawa narodów,[210]) a jedynie o sądownictwie polubownym

---

[208]) UstKons 18[6] uzależnia prawo konsulów do pełnienia funkcyj sądownictwa niespornego od rozporządzeń, które określą zakres i sposób wykonywania tych czynności. Z braku odnośnych rozporządzeń przepis ten pozostał lex imperfecta.

[209]) Patrz str. 60 nast.

[210]) Konwencja haska z 18. 10. 07 o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych (DU nr 9 z 1930 poz. 64).

Protokół dotyczący Statutu Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej z 16. 12. 20 (DU nr 106 z 1923 poz. 838) i Protokół z 14. 9. 29 dotyczący rewizji statutu S. T. S. M. (DU nr 47 z 1936 poz. 340).

Konwencja koncyliacyjno-arbitrażowa bałtycka z 17. 1. 25 pomiędzy Polską, Estonią, Finlandią i Łotwą (DU nr 122 z 1925 poz. 873).

Traktat koncyliacyjno-arbitrażowy z Austrią z 16. 4. 26 (DU nr 40 z 1927 poz. 350) stracił swą moc obowiązującą wobec przyłączenia Austrii do Rzeszy Niemieckiej.

Traktat koncyliacyjny z Brazylią z 27. 1. 33 (DU nr 89 z 1933 poz. 688).

Traktat z Bułgarią z 31. 12. 29 o koncyliacji i arbitrażu (DU nr 20 z 1931 poz. 118).

Traktat koncyliacyjny z Chili z 19. 10. 29 (DU nr 13 z 1931 poz 58).

Traktat koncyliacyjno-arbitrażowy z Czechosłowacją z 23. 4. 25 (DU nr 47 z 1926 poz. 283), spr.: DU nr 70 z 1926 poz. 411).

Traktat koncyliacyjno-arbitrażowy z Danią z 23. 4. 26 (DU nr 40 z 1927 poz. 352).

w sporach prywatno-prawnych pomiędzy osobami prywatnymi. Strony, które z tych czy innych względów nie chcą sporu, pomiędzy nimi wynikłego, poddać rozpatrzeniu przez

Traktat przyjaźni, koncyliacyjny i arbitrażowy z Grecją z 4. 1. 32 (DU nr 66 z 1932 poz. 614).

Traktat koncyliacyjno-arbitrażowy z Hiszpanią z 3. 12. 28 (DU nr 20 z 1930 poz. 162).

Traktat z Holandią z 12. 4. 30 o postępowaniu sądowym, arbitrażu i koncyliacji (DU nr 15 z 1931 poz. 72).

Traktat koncyliacyjno-arbitrażowy z Jugosławią z 18. 9. 26 (DU nr 61 z 1928 poz. 561).

Traktat koncyliacyjno-arbitrażowy z W. Ks. Luksemburg z 29. 10. 28 (DU nr 93 z 1930 poz. 727).

Traktat arbitrażowy z Niemcami z 16. 10. 25 (DU nr 114 z 1926 poz. 662).

Traktat z Norwegią z 9. 12. 29 o koncyliacji, arbitrażu i postępowaniu sądowym (DU nr 39 z 1930 poz. 346).

Traktat koncyliacyjno-arbitrażowy z Rumunią z 24. 10. 29 (DU nr 20 z 1930 poz. 160).

Traktat koncyliacyjny i traktat arbitrażowy ze Stanami Zjednoczonymi A. P. z 16. 8. 28 (DU nr 4 z 1930 poz. 27 i 29).

Traktat koncyliacyjno-arbitrażowy ze Szwajcarią z 7. 3. 25 (DU nr 66 z 1926 poz. 385).

Traktat koncyliacyjno-arbitrażowy ze Szwecją z 3. 11. 25 (DU nr 37 z 1927 poz. 328), spr.: DU nr 44 z 1927 poz. 397).

Traktat koncyliacyjno-arbitrażowy z Węgrami z 30. 11. 28 (DU nr 13 z 1930 poz. 93).

Konwencja koncyliacyjna z Z. S. R. R. z 23. 11. 32 (DU nr 115 z 1932 poz. 952).

Konwencje te stanowią, że wszelkiego rodzaju spory, powstałe między stronami, które nie dadzą się załatwić w odpowiednim terminie zwykłymi sposobami dyplomatycznymi, poddane będą postępowaniu koncyliacyjno-arbitrażowemu. Wyłączone spod tej procedury są sprawy, które prawo międzynarodowe pozostawia wyłącznej kompetencji państw, oraz spory dotyczące statutu terytorialnego jednej ze stron lub dla których rozstrzygnięcia jest lub będzie przewidziane specjalne postępowanie w innych konwencjach, obowiązujących między stronami. Poza tym konwencje te zawierają na ogół postanowienie, że, jeśli przedmiot sporu według ustawodawstwa jednej ze stron podlega kompetencji władz sądowych lub administracyjnych, strona ta może sprzeciwić się zastosowaniu procedury koncyliacyjno-arbitrażowej, zanim właściwa władza nie wyda ostatecznego orzeczenia.

Organem koncyliacyjnym są stałe komisje koncyliacyjne, organem arbitrażowym — trybunał rozjemczy ad hoc ustanowiony lub Stały Trybunał Rozjemczy, organem sądowym wreszcie — Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej.

sąd państwowy, mogą zawrzeć umowę o poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego (zapis na sąd polubowny, kompromis).[211]) Postępowanie przed sądem tym może, tak samo, jak postępowanie przed sądem państwowym, zakończyć się bądź wyrokiem, bądź ugodą. Zarówno wyrok, jak ugoda stanowią w danym państwie tytuły egzekucyjne.[212])

Konsulowie R. P. otrzymali w ustawie konsularnej prawo do:

a) pośredniczenia w zawieraniu ugód w sprawach obywateli polskich pomiędzy sobą lub z cudzoziemcami,

b) przyjmowania urzędu sędziego polubownego.[213])

Pośrednicząc w zawieraniu ugód, konsul R. P. pełni funkcje polskiego sądu państwowego, a ugody przed nim zawarte w przedmiocie roszczeń prywatno-prawnych mają moc ugód, zawartych przed sądem polskim. Znaczy to, że ugoda zawarta przed konsulem R. P. nie podpada pod przepisy o wykonalności zagranicznych tytułów egzekucyjnych, a stanowi polski tytuł egzekucyjny.

Warunkiem wykonywania tych funkcyj sądowych przez konsula R. P. jest posiadanie przez niego osobnego imiennego upoważnienia.[214]) Zgodnie z zasadą, przyjętą w ustawie konsularnej, że żadna czynność konsula nie może wykraczać przeciwko układom i zwyczajom międzynarodowym, zachodzi pytanie, czy pełnienie funkcyj sądu państwowego w dziedzinie zawierania ugód jest dopuszczalne w płaszczyźnie prawa międzynarodowego bez wyraźnej lub co najmniej milczącej zgody państwa przyjmującego. Jeśli się stanie na stanowisku formalnym, odpowiedź musi wypaść przecząco. Każda funkcja sądowa, będąca emanacją praw suwerennych pań-

---

Wyroki sądów rozjemczych są obowiązujące i muszą być wykonane przez strony bona fide. Jeśli wyrok taki stwierdzi, że orzeczenie jakiejkolwiek instancji sądowej lub innej jest całkowicie lub częściowo sprzeczne z prawem międzynarodowym i jeśli w myśl przepisów konstytucyjnych danego państwa nie może ono być uchylone, strona poszkodowana ma prawo do słusznego odszkodowania.

Klauzule arbitrażowe znajdują się również w całym szeregu umów wielostronnych i dwustronnych, podpisanych przez Polskę.

[211]) Por. KPC 479.

[212]) Por. KPC 527[3].

[213]) UstKons 18[2].

[214]) UstKons 19[3].

stwa, wykonywana na terytorium innego państwa bez jego zgody, stanowi niewątpliwie naruszenie jego suwerenności. Ponieważ konwencje konsularne, zawarte przez Polskę, pośród praw konsulów nie wymieniają prawa do wykonywania tego rodzaju funkcyj sądowych, należy odwołać się w tym przypadku do prawa zwyczajowego. W świetle zwyczajów międzynarodowych zaś należy uznać wykonywanie tych funkcyj za dopuszczalne, o ile ugoda ma wywrzeć swe skutki prawne wyłącznie w państwie wysyłającym. Z braku wyraźnego postanowienia umownego państwo przyjmujące oczywiście nie nada ugodzie, zawartej przed obcym konsulem, charakteru ugody zawartej przed własnym sądem, ale może ono — na ogół bez naruszenia swego prawa wewnętrznego — uznać ugodę taką jako zdziałaną w postępowaniu polubownym. Ponieważ w charakterze arbitra może na ogół występować każda osoba fizyczna,[215]) a zatem również konsul obcego państwa, ugoda przed nim zawarta mogłaby nawet w ramach wewnętrznych przepisów o sądownictwie polubownym uzyskać moc ugody zawartej w takim postępowaniu.[216]) Ugoda, zawarta pomiędzy obywatelami polskimi lub między obywatelami polskimi a cudzoziemcami, mająca w Polsce charakter ugody sądowej, będzie zatem w państwie przyjmującym mogła ewentualnie mieć charakter ugody polubownej ze wszystkimi skutkami prawnymi, przewidzianymi dla tego rodzaju ugód w ustawodawstwie państwa przyjmującego.

Od zawierania ugód przed konsulem R. P., jako pełniącym funkcje sędziego państwowego, należy odróżniać jego funkcje wykonywane w charakterze sędziego polubownego (arbitra). Z ważnością dla prawa polskiego konsul R. P. może występować jako sędzia polubowny pod warunkiem, że zostanie ustanowiony przez strony — bez względu na ich obywatelstwo — w formie przepisanej ustawami miejscowymi.[217]) Ponieważ, jak powyżej wspomniano, poszczególne ustawodawstwa na ogół nie przewidują specjalnych warunków dla przyjęcia urzędu sędziego polubownego, konsul R. P. nie posiada w tej mierze żadnego specjalnego przywileju, ani

[215]) Por. KPC 482.

[216]) Będzie to zależało w pierwszym rzędzie od przepisów dotyczących kompromisu.

[217]) UstKons 18², por. KPC 479—482.

z punktu widzenia ustawodawstwa polskiego, ani ustawodawstwa miejscowego. Dlatego też pełnienie tych funkcyj nie wymaga w obliczu prawa polskiego żadnego specjalnego upoważnienia, jak nie wymaga ono zgody ze strony państwa przyjmującego. Wyrok wydany przez konsula w charakterze sędziego polubownego w postępowaniu, opartym o przepisy państwa przyjmującego, musi być zatem — chociażby z samego tytułu równouprawnienia własnych obywateli w dziedzinie ochrony sądowej — w państwie przyjmującym uznany na równi z innymi wyrokami wydanymi w postępowaniu polubownym, o ile zostaną dopełnione wszystkie formalności, przepisane przez ustawodawstwo miejscowe.[218]) Zachodzi zatem tylko pytanie, jak się przedstawia sprawa wykonalności tego rodzaju wyroków i ugód w państwie wysyłającym. Polska procedura cywilna niewątpliwie nie obowiązuje poza granicami Polski, a może być jedynie w pewnych okolicznościach i granicach stosowana przez konsula R. P. przez analogię. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego obowiązują zatem tylko w Polsce, a mogą tym mniej znaleźć zastosowanie do postępowania polubownego przed konsulem R. P., że nie można ani konsulowi, ani urzędowi konsularnemu przypisać „extraterytorialności", w której obrębie działałaby — bez wyraźnego przepisu ustawowego — ustawa polska. Ponieważ postępowanie polubowne przed konsulem zarówno w płaszczyźnie międzynarodowej, jak w płaszczyźnie narodowej musi być zatem uważane za postępowanie prowadzone za granicą, wyroki zapadłe w takim postępowaniu i ugody w jego wyniku zawarte stanowią tytuły egzekucyjne zagraniczne, których wykonanie w Polsce wymaga umowy z państwem, na którego obszarze konsul R. P. wyrok wydał lub ugodę zatwierdził.[219])

W zgodności z powyższymi zasadami pozostaje protokół międzynarodowy z 1923 r. o klauzulach arbitrażowych,[220]) w którym państwa zobowiązały się uznawać wzajemnie prawomocność zapisu na sąd polubowny oraz klauzuli kompromisowej, przez którą strony prywatne zobowiązują się w kwe-

[218]) Por. KPC 500².

[219]) KPC 528¹, patrz str. 135.

[220]) Protokół dotyczący klauzul arbitrażowych z 24. 9. 23 (DU nr 84 z 1931 poz. 648).

stiach handlowych i wszelkich innych kwestiach, nadających się do arbitrażu na mocy kompromisu, poddawać spory między nimi powstałe, arbitrażowi nawet wtedy, gdy taki arbitraż ma mieć miejsce w innym kraju, niż ten, którego prawodawstwu podlega każda ze stron. Zobowiązanie to państwa mogą ograniczyć do kontraktów, które są uznane za handlowe przez ich własne ustawodawstwo.[221]) Procedura arbitrażowa oraz ukonstytuowanie się trybunału arbitrażowego podlega woli stron i ustawodawstwu państwa, na którego terytorium arbitraż ma miejsce.[222]) Państwa zobowiązują się przy tym ułatwiać wszelkie czynności procesowe, które mają się odbywać na ich terytorium w ramach swych przepisów o postępowaniu arbitrażowym i zobowiązują się ponadto przyznawać wykonalność takim wyrokom arbitrażowym, które zostały wydane na i c h terytorium. Jak długo strony związane są umową arbitrażową, żaden sąd państwowy nie może rozpoznawać sporu, a musi na żądanie jednej ze stron odesłać strony do decyzji arbitrów. Odesłanie to nie przesądza jednak kompetencji sądów w przypadku, gdy dla jakiegokolwiek powodu kompromis, klauzula kompromisowa lub arbitraż upadają lub stają się nieobowiązujące.

Wykonywanie wyroków zagranicznych.

Podczas gdy ustawodawstwo anglo-saskie zasadniczo nie dopuszcza wykonalności orzeczenia sądu zagranicznego, które może być w powództwie, wniesionym w danym państwie, wykorzystane jedynie jako materiał dowodowy,[222a]) ustawo-

---

[221]) Polska ograniczyła zobowiązanie swe do kontraktów, które przez prawo polskie uznane są za handlowe.

Kodeks Handlowy z 27. 6. 34 oraz przepisy wprowadzające (DU nr 57 poz. 502 i 503), rozp. MSpr z 1. 7. 34 o trybie dokonywania licytacji publicznej (DU nr 59 poz. 510), rozp. MSpr z 1. 7. 34 o rejestrze handlowym (DU nr 59 poz. 511) i rozp. MPH z 2. 7. 34 w sprawie określenia przedsiębiorstw prowadzonych w większym rozmiarze (DU nr 60 poz. 515).

[222]) KPC 479—507.

[222a]) Według angielskiego prawa zwyczajowego, opartego na prawie powszechnym (common law) i na orzecznictwie sądowym, wyrok zagraniczny jako taki nie ma żadnego znaczenia w Anglii, a może służyć jedynie jako materiał dowodowy w powództwie wniesionym w postę-

dawstwa kontynentalne przewidują na ogół możność wykonywania takich orzeczeń, uzależniając je jednak przeważnie od zaistnienia w stosunkach z państwem, na którego obszarze odnośny wyrok zapadł, wzajemności bądź faktycznej (Francja i państwa z ustawodawstwem opartym lub wzorowanym na prawie francuskim, Niemcy, niektóre kantony szwajcarskie,[223]) a również Egipt), bądź konwencyjnie ustalonej (dyplomatycznej).

Polska procedura cywilna przyznaje wykonalność wyrokom sądu zagranicznego i ugodom sądowym, wydanym w postępowaniu cywilnym spornym w sprawach, należących w Polsce do właściwości sądów powszechnych, jedynie w przypadku, gdy jest ona przewidziana w umowie między-

---

powaniu sumarycznym. Pozew taki uważany jest za równoznaczny z pozwem, mającym na celu urzeczywistnienie roszczeń t. zw. płynnych (liquid), opartych na wekslach lub kontraktach. Pod względem procesowym roszczenie oparte na wyroku zagranicznym nie korzysta z żadnego przywileju.

Podobnie sprawa przedstawia się w Stanach Zjednoczonych A. P. W myśl przyjętej praktyki, opartej na orzecznictwie Sądów Najwyższych, wyrok sądu zagranicznego może być w St. Zjedn. A. P. wykonany (enforced) w drodze skargi wniesionej przez stronę przeciwko pozwanemu i służyć jako środek dowodowy wraz z protokółami rozprawy odnośnego zagranicznego sądu. Praktyka ta nie jest jednak jednolita nawet w granicach poszczególnych Stanów. Niektóre sądy amerykańskie uzależniają stosowanie tej procedury od zaistnienia wzajemności w stosunkach z danym państwem, inne znowu warunku takiego nie stawiają.

Ustawodawstwo japońskie np. nie przewiduje wykonalności zagranicznego wyroku, ale też nie wyłącza tej możliwości. Japonia żadnych umów w tej dziedzinie nie zawiera i zachowuje sobie w poszczególnych wypadkach wolną rękę. Wnioski o wykonanie zagranicznego wyroku, przedstawione w drodze dyplomatycznej, rozpatrzone są indywidualnie. Wypadki udzielonej wykonalności obcych wyroków są jednak bardzo nieliczne.

[223]) Dla wykonania wyroku sądu zagranicznego wymagana jest wzajemność dyplomatyczna w kantonach Schwyz, St. Gallen i Solothurn. Wystarcza wzajemność faktyczna w kantonach Zurych, Uri, Bazylea-Miasto, Wallis, Graubünden, Genewa, Appenzell, Thurgau, Schaffhausen, Waadt, Fryburg, Aargau, Lucerna, Nidwalden i Zug. Nie wymagana jest wzajemność w ogóle w kantonach Bern, Ticino i Neufchâtel. Poza tym ustawodawstwa poszczególnych kantonów różnią się co do warunków, od których uzależnione jest wykonanie orzeczenia zagranicznego.

narodowej.[224]) Umów takich Polska zawarła dotychczas dwie: z Czechosłowacją i z W. M. Gdańskiem.[225]) Opierają się one na następujących zasadach:

W a r u n k i w y k o n a n i a. Warunkiem wykonania w Polsce wyroku lub innego analogicznego orzeczenia jest, że musi ono być wydane przez sąd cywilny drugiej strony, być według jej ustawodawstwa prawomocne i wykonalne (stanowić tytuł egzekucyjny) i opiewać na zapłatę sumy pieniężnej albo na świadczenie lub wydanie rzeczy ruchomych *C wk 1, 2, G wk 1*[1]. Na równi z wyrokami sądowymi stoją orzeczenia o kosztach, o ile sam wyrok w tej sprawie byłby wykonalny,[226]) ugody sądowe, dokumenty sądowe i notarialne, w których dłużnik poddał się egzekucji, oraz orzeczenia sądów polubownych, wykonalne na obszarze tej strony, gdzie je wydano, jeśli zapis na sąd polubowny sporządzony został na piśmie, a arbiter lub arbitrzy wybrani zostali przez stronę lub przez osobę trzecią przez nią upoważnioną *C wk 2 G wk 11*[1].

Dalszym warunkiem wykonalności orzeczeń jest, że zostały one wydane w postępowaniu spornym przez sąd właściwy. Właściwym zaś jest sąd tylko wówczas, jeśli:

1. w jego okręgu zamieszkuje lub — w braku miejsca zamieszkania na terytorium jednej z obu stron — przebywa pozwany wzgl. znajduje się zarząd (siedziba) pozwanej osoby prawnej,

2. osądził sprawę sporną odnoszącą się do przedsiębiorstwa lub filii, mających swą siedzibę w jego okręgu,

3. chodzi o powództwo przeciw osobie zobowiązanej z wekslu lub czeku, a miejsce płatności wekslu lub czeku znajduje się w okręgu tego sądu,

---

[224]) KPC 528.

[225]) Umowa z Czechosłowacją z 10. 2. 34 w sprawie wzajemnego wykonywania tytułów egzekucyjnych oraz wzajemności w sprawach upadłościowych (DU nr 22 z 1937 poz. 140), skr.: *C wk*. W sprawie wykonalności orzeczeń podatkowych patrz str. 253.

Umowa z W. M. Gdańskiem z 28. 11. 25 dotycząca wzajemnego wykonywania orzeczeń sądowych (DU nr 53 z 1927 poz. 489), skr.: *G wk*.

[226]) Od wykonalności orzeczeń o kosztach w ogóle należy odróżniać wykonalność orzeczeń o kosztach sądowych zasądzonych na rzecz pozwanego od powoda zwolnionego od złożenia kaucji aktorycznej. Patrz str. 17, 37, 49, por. też *C wk* Prot. Dod. do 2[2].

4. pozwany pisemnie lub telegraficznie poddał się jego właściwości,[226])

5. orzeczenie sądowe zapadło wskutek powództwa wzajemnego, chyba że według ustawodawstwa strony, która ma orzeczenie wykonać, przewidziany jest inny sąd jako wyłącznie właściwy *C wk 3 G wk 2.*

P o s t ę p o w a n i e w y k o n a w c z e. Orzeczenia odpowiadające powyższym warunkom i stanowiące tytuły egzekucyjne wymagają dla przeprowadzenia na ich podstawie egzekucji na obszarze drugiej strony uznania ich za wykonalne przez sąd właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dłużnika lub — z braku takowego — ze względu na miejsce, w którym ma być wszczęta egzekucja *C wk 4, 5 G wk 3.*[227])

Do skargi wzgl. wniosku o uznanie wykonalności muszą być dołączone wszystkie dokumenty potrzebne do ich uzasadnienia, a w szczególności zaświadczenia prawomocności i wykonalności tytułu po stronie, z której pochodzi *C wk 6 G wk 5.*[228])

Orzeczenie swe o wykonalności sąd wydaje na wniosek wierzyciela bez wzywania stron. Dłużnik może jednak zgłaszać wszelkie zarzuty nie tylko przeciwko udzieleniu klauzuli wykonalności, ale również przeciwko pretensji, ustalonej orzeczeniem, jako takiej, o ile zgłaszanie takich zarzutów jest dopuszczalne w postępowaniu egzekucyjnym według ustaw obowiązujących na obszarze państwa, w którym egzekucja ma być przeprowadzona *C wk 8 G wk 7.*[229])

Całe postępowanie mające na celu uzyskanie wykonalności oraz przeprowadzenie egzekucji podlega prawu strony, na której obszarze jest prowadzone *C wk 4*[2] *G wk 9.*

---

[226]) Wyłączone jest natomiast t. zw. forum fakturowe *C wk* Prot. Dod. do 3.

[227]) Odnośne przepisy umowy z Czechosłowacją i W. M. Gdańskiem różnią się nieco pod względem konstrukcji. Podczas gdy starsza umowa z Gdańskiem przewiduje formalną skargę o wydanie wyroku wykonawczego G wk 4, nowsza umowa z Czechosłowacją zadawala się wnioskiem wierzyciela o uznanie tytułu egzekucyjnego za wykonalny C wk 5.

[228]) Wewnętrzne przepisy proceduralne zawiera KPC 532.

[229]) Por. KPC 566.

Jeśli na obszarze strony, której sąd wydał tytuł egzekucyjny, zarządzono w postępowaniu o unieważnienie lub rewizję orzeczenia wstrzymanie lub umorzenie egzekucji, postępowanie mające na celu nadanie temu tytułowi wykonalności na obszarze drugiej strony lub przeprowadzenie egzekucji zostaje również wstrzymane wzgl. umorzone *C wk 9 G wk 10.*

O d m o w a w y k o n a n i a. W stosunkach z W. M. Gdańskiem nie są wykonalne wyroki i orzeczenia wydane przeciwko Skarbowi jednej ze stron [230]) albo wyroki, których sentencja opiera się na ustaleniu stosunku prawnego z dziedziny prawa familijnego lub spadkowego, albo wreszcie wyroki wydane w postępowaniu konkursowym (upadłościowym) *G wk 1*[2]. Ponadto sąd musi odmówić udzielenia klauzuli wykonalności, jeśli:

1. pozwany nie wdał się w spór, a wezwanie lub zarządzenie, wszczynające proces, nie było mu prawidłowo doręczone,

2. wskutek nieprawidłowości postępowania pozwany nie miał możności wzięcia udziału w postępowaniu o wydanie tytułu egzekucyjnego, prowadzonym na obszarze drugiej strony,

3. orzeczenie podlegające wykonaniu przy ocenie zdolności prawnej, zdolności do działania, zdolności procesowej lub ustawowego zastępstwa obywatela strony, na której obszarze egzekucja ma być prowadzona, odbiega ze szkodą dla niego od ustaw tej strony,

4. tytuł egzekucyjny wydany na obszarze drugiej strony pozostaje w sprzeczności z prawomocnym orzeczeniem sądu własnego, wydanym w zakresie tego samego stosunku prawnego lub co do tego samego przedmiotu sporu,

5. w drodze egzekucji miałoby być osiągnięte uznanie stosunku prawnego lub urzeczywistnienie roszczenia, które na obszarze strony wykonującej nie byłyby ważne lub zaskar-

---

[230]) W stosunkach między państwami suwerennymi zastrzeżenie takie jest zbędne, gdyż według ogólnych zasad prawa międzynarodowego państwo jako takie nie podlega zasadniczo jurysdykcji sądów innego państwa. Patrz jednak str. 31.

żalne ze względu na porządek publiczny lub obyczajność *C nok 7 G nok 6.*

Obce tytuły egzekucyjne wykonalne są na zasadzie powyższych postanowień jedynie, o ile powstały *G nok 12 KPC 528*[1] — lub o ile roszczenie powstało — przed wejściem w życie umowy *C nok 14*[2].

Oprócz tych dwóch umów specjalnych, wykonalność orzeczeń zagranicznych przewidziana jest w niektórych konwencjach międzynarodowych, m. i. w konwencji o przewozie towarów oraz w konwencji o przewozie osób i bagażu kolejami żelaznymi z 1927 r.[231]) W myśl jednobrzmiącego postanowienia w obu konwencjach [232]) wyroki, wydane na zasadzie postanowień tych konwencyj przez kompetentny sąd w postępowaniu kontradyktoryjnym [233]) lub zaocznym, wykonalne w myśl ustawodawstwa sądu orzekającego, stanowią tytuły egzekucyjne na obszarze każdego innego państwa należącego do tych konwencyj, po dopełnieniu formalności przewidzianych przez ustawodawstwo państwa, w którym mają być wykonane.[234]) Ponowne badanie sprawy pod względem rzeczowym nie jest dopuszczalne. Postanowienie to nie stosuje się do wyroków o wykonalności tylko tymczasowej, jak również do orzeczeń, którymi powoda, wskutek oddalenia jego skargi, zasądzono na dalsze odszkodowanie poza kosztami sądowymi.

W ślad za protokółem międzynarodowym dotyczącym klauzul arbitrażowych z 1923 r.[235]) zawarta została w 1927 r. konwencja o wykonalności wyroków arbitrażowych, w której państwa obowiązują się do wykonywania tego rodzaju wyroków, wydanych w innym państwie. Polska do tej konwencji nie przystąpiła.[236])

---

[231]) Patrz str. 120.

[232]) Art. 55.

[233]) W przekładzie polskim użyto błędnie określenia „spornym".

[234]) Wykonanie tych wyroków następuje w Polsce w trybie przewidzianym w KPC 529[5], 532. Por. też okólnik MSpr w sprawie doręczania za granicą uchwał o zajęciu i przekazaniu wierzytelności (II Zb. MSpr poz. 433).

[235]) Patrz uwagę 220 na str. 134.

[236]) Konwencję tę Polska podpisała jedynie w imieniu W. M. Gdańska.

Upadłość.

Kwestia, czy i w jakich rozmiarach skutki upadłości (konkursu) rozciągają się na majątek dłużnika, znajdujący się poza granicami państwa, w którym upadłość została ogłoszona, uregulowana jest przez Polskę jedynie w stosunkach z Czechosłowacją, i to w sensie negatywnym.[237]) Władze państwa, na którego obszarze otwarta została upadłość majątku obywatela drugiego państwa, obowiązane są natomiast niezwłocznie zawiadomić o tym konsula państwa ojczystego dłużnika upadłego, przesyłając mu równocześnie kopię zarządzenia o otwarciu upadłości.[238]) Zawiadomienie takie musi również nastąpić w przypadku, gdy wśród wierzycieli masy upadłościowej znajdują się obywatele drugiej strony, którzy nie biorą jeszcze udziału w postępowaniu upadłościowym i nie przebywają na obszarze państwa, w którym upadłość została ogłoszona. Jeśli w tym ostatnim przypadku ustawodawstwo miejscowe przewiduje ogłoszenie upadłości i dalszych decyzyj w gazecie urzędowej, ogłoszenie takie musi nastąpić również w gazecie urzędowej drugiego państwa *C wk 11.*

Obywatele jednego z państw, występujący w drugim państwie jako wierzyciele w postępowaniu upadłościowym, są w tym postępowaniu traktowani na równi z własnymi obywatelami *C wk 12.*

Konsul państwa, do którego przynależą wierzyciele masy spadkowej, ma prawo zastępowania ich w postępowaniu upadłościowym, o ile są oni nieobecni na miejscu i nie ustanowili innego pełnomocnika *C wk 13.*[239])

---

[237]) W umowie o wykonywaniu tytułów egzekucyjnych i wzajemności w sprawach upadłościowych z 1934 r., patrz uwagę 225 na str. 137.

[238]) W myśl art. 132 § 2 rozp. PR z 24. 10. 34 Prawo upadłościowe (DU nr 93 poz. 834) wierzyciel zamieszkały za granicą, obowiązany jest obrać sobie w Polsce zamieszkanie dla doręczeń.

[239]) Zachodzi tu przypadek zastępstwa ipso jure. Konsul nie jest w tym przypadku mandatariuszem wierzyciela upadłościowego, a wykonywa on funkcje publiczne w zakresie swego jus protectionis. Zachodzi zatem analogia do zastępstwa ipso jure nieobecnych i nieprezentowanych spadkobierców, por. str. 68 nast.

Cudzoziemcy traktowani są w Polsce w postępowaniu upadłościowym i układowym [240]) na równi z obywatelami polskimi, o ile zapewniona jest pod tym względem wzajemność.

Została ona w obu dziedzinach formalnie — w drodze wymiany not — ustalona w stosunkach z Czechosłowacją i Węgrami. W stosunkach z Niemcami wzajemność w dziedzinie upadłościowej wynika z odnośnej ustawy niemieckiej.[241])

---

[240]) Por. rozp. PR z 24. 10. 34 Prawo o postępowaniu układowym (DU nr 93 poz. 836).

[241]) Okólnik MSpr, Zb. II. poz. 418, por. też uwagę 18 na str. 21.

STOSUNKI PRAWNE W ZAKRESIE PRAWA KARNEGO.

OGÓLNY OBRÓT PRAWNY W SPRAWACH KARNYCH.

Cudzoziemiec podlega ustawie karnej państwa, na którego obszarze przebywa i korzysta z tej ochrony prawnej, jaką ustawodawstwo danego państwa przyznaje jednostce w zakresie prawa karnego.[242]) Dziedzina ta nie nasuwa zatem żadnych wątpliwości i nie wymaga żadnych porozumień międzynarodowych.[243])

---

[242]) Kodeks Karny z 11. 7. 32, Prawo o wykroczeniach i przepisy wprowadzające (DU nr 60 poz. 571—573).

Rozp. PR z 24. 10. 34 o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa (DU nr 94 poz. 851).

Prawo karno-skarbowe z 3. 11. 36 (DU nr 84 poz. 581), spr.: obw. MSpr z 30. 8. 37 (DU nr 67 poz. 513), przepisy wykonawcze rozp. MSK i MSpr z 1. 7. 37 (DU nr 51 poz. 398).

Kodeks Postępowania Karnego z 19. 3. 28 w brzmieniu obw. MSpr z 30. 9. 32 (DU nr 83 poz. 725).

Regulamin ogólny wewnętrznego urzędowania sądów etc., patrz uwagę 19 na str. 22.

Regulamin ogólny wewnętrznego urzędowania sądów apelacyjnych, okręgowych i grodzkich w sprawach karnych, rozp. MSpr z 1. 12 32 (DU nr 110 poz. 909).

Rozp. PR z 22. 3. 28 o postępowaniu karno-administracyjnym (DU nr 38 poz. 365) oraz rozp. MSW i MSpr z 26. 3. 36 o wprowadzeniu przyśpieszonego postępowania karno-administracyjnego w sprawach o niektóre wykroczenia (DU nr 23 poz. 192).

Kodeks Karny Wojskowy z 21. 10. 32 i przepisy wprowadzające (DU nr 91 poz. 765 i 766).

Kodeks Wojskowego Postępowania Karnego z 29. 9. 36 (DU nr 76 poz. 537).

[243]) Por. jednak CH 6[1] i str. 177. Ustawodawstwo polskie udziela odnośnej ochrony prawnej w sprawach karnych bez względu na wzajemność np. w zakresie aresztu prewencyjnego (KPK 165), kaucji lub

Wiele trudności nastręcza natomiast w płaszczyźnie międzynarodowej sprawa udzielania pomocy prawnej w sprawach karnych.

Jak już na wstępie zaznaczono, umowa wielostronna o pomocy sądowej w sprawach karnych na wzór konwencji haskiej o pomocy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych, nie została dotychczas sformułowana, a zorganizowana została jedynie współpraca państw w zakresie zwalczania niektórych przestępstw t. zw. międzynarodowych, jak fałszowanie pieniędzy, handel żywym towarem itp. Poszczególne państwa zmuszone są zatem uregulować dziedzinę tę w umowach dwustronnych, przy czym jednak wyłoniły się w praktyce pewne zasady międzynarodowego prawa karnego, oparte bądź na ogólnych zasadach wspólnych wszystkim lub niektórym grupom narodowych ustawodawstw karnych, bądź na zwyczajowym ujęciu pewnych zagadnień.

Ustalenie zasad pomocy sądowej w dziedzinie spraw karnych zależy w wysokim stopniu od tego, czy dane państwo posiada odnośną ustawę, zwaną od najważniejszego przedmiotu pomocy prawnej w sprawach karnych, wydawania zbiegłych przestępców, przeważnie ustawą ekstradycyjną,[244]) czy też może ono, nieskrępowane w tym kierunku żadnymi przepisami ustawowymi, dowolnie regulować stosunki swe z zagranicą i, w razie potrzeby, przyswajać sobie w umowach zawieranych z poszczególnymi państwami ich zasady, od których państwa związane ustawą ekstradycyjną odstąpić nie mogą.

Polska odrębnej ustawy, normującej warunki udzielania obcemu państwu pomocy prawnej w sprawach karnych, a zwłaszcza wydawania zbiegłych przestępców, nie posiada. Zasady polskiego międzynarodowego prawa karnego znalazły wyraz pod względem materialnym w KK 4—11, a pod

---

poręczenia (KPK 173), wyznaczenia obrońcy z urzędu (KPK 89), wezwania tłumacza (KPK 140).

Przepis KK 3 nie wyłącza cudzoziemców spod dobrodziejstwa warunkowego zawieszenia kary. W stosunku do nich sąd powinien powodować się jedynie przepisem KK 61 § 2. (SN 3 K. 2528/36, Zb. nr 258 z 1937).

[244]) Ustawę taką posiadają Belgia, W. Brytania, Finlandia, Holandia, Luksemburg, Niemcy, Norwegia, Szwajcaria, Szwecja.

względem proceduralnym w KPK 665—674 i KWPK 475—479.[245])

Polskie prawo wewnętrzne.

Przepisy materialne. W związku z zasadą przyjętą przez ustawodawstwo polskie, niewydawania obcemu państwu własnych obywateli, obywatel polski jest ścigany w Polsce również za przestępstwa, popełnione za granicą *KK 1*[1], w następujących przypadkach:[246])

1. jeśli czyn popełniony za granicą jest uznany za przestępstwo również przez ustawę obowiązującą w miejscu popełnienia *KK 6*[1].

2. niezależnie od karalności czynu przez ustawę miejscową, jeśli popełnione zostało:

a) przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Państwa Polskiego,

b) przestępstwo przeciwko urzędom lub urzędnikom Państwa Polskiego,

c) przestępstwo polegające na fałszywym zeznaniu złożonym wobec urzędu Państwa Polskiego *KK 8*,

d) jedno z przestępstw o charakterze międzynarodowym *KK 9*,

e) przestępstwo przez obywatela polskiego, pełniącego za granicą służbę jako urzędnik *KK 7*[a],

f) przestępstwo w miejscu, nie podlegającym żadnej władzy państwowej *KK 7*[b].

Obcokrajowiec zaś może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej w Polsce:

1. za wszystkie czyny karalne, popełnione na terytorium Państwa Polskiego *KK 3*[1], [247])

2. za przestępstwa popełnione za granicą:

a) skierowane przeciwko dobru lub interesom Państwa Polskiego, obywatela polskiego albo polskiej osoby prawnej *KK 5*,

---

[245]) KPK 668 i KWPK 478 zawierają w dodatku przepis materialnoprawny.

[246]) Por. też KKW 4[2].

[247]) Za terytorium Państwa Polskiego uważa się również polskie statki wodne i morskie, wody wewnętrzne i przybrzeżne oraz powietrze nad tym obszarem KK 3. Por. uwagę 592 na str. 290.

b) przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Państwa Polskiego, urzędom lub urzędnikom polskim, albo przez fałszywe zeznania złożone wobec urzędu polskiego *KK 8*,

c) o charakterze międzynarodowym, o ile nie postanowiono go wydać *KK 9*,

d) o każdym innym charakterze, jeśli czyn uznany jest za przestępstwo przez ustawę obowiązującą w miejscu popełnienia (z wyjątkiem *KK 7*), a sprawca znajduje się na obszarze Państwa Polskiego i nie postanowiono go wydać. Ściganie odbywa się w tym przypadku tylko na zarządzenie Ministra Sprawiedliwości *KK 10*.

Podczas gdy poszczególne umowy ekstradycyjne ustalają konkretnie, za jakie przestępstwa wydanie może nastąpić, a w jakich przypadkach może nastąpić odmowa wydania, polskie prawo karne takiego ogólnego postanowienia nie zawiera,[248]) aczkolwiek Kodeks Karny w dwóch miejscach przewiduje wydanie obcokrajowca innemu państwu *KK 9, 10*. Władze polskie mają zatem w stosunku do państwa, z którym nie została zawarta umowa, wolną rękę, czy i za jakie przestępstwo chcą obcokrajowca wydać.

P r z e p i s y p r o c e d u r a l n e. Procedurę wydania zbiegłego przestępcy normują bądź postanowienia umowne, bądź w braku umowy — a w płaszczyźnie krajowej również obok postanowień konwencyjnych — odnośne ustawy polskie.

Wniosek władz zagranicznych o wydanie im zbiegłego przestępcy, znajdującego się na obszarze Państwa Polskiego, przesyłany jest — z zachowaniem drogi, przewidzianej odnośną umową, a w braku takowej, drogą dyplomatyczną — sądowi okręgowemu miejsca zamieszkania lub ujęcia osoby poszukiwanej. Sąd okręgowy po zbadaniu dopuszczalności wydania przesłuchuje oskarżonego i zarządza jego areszto-

---

[248]) W odróżnieniu np. od prawa niemieckiego. W myśl niemieckiej ustawy ekstradycyjnej z 23. 12. 29 obcokrajowiec może być wydany obcemu państwu jedynie, jeśli się dopuścił takiego czynu, który wedle ustawodawstwa niemieckiego jest co najmniej występkiem zagrożonym karą pozbawienia wolności lub też grzywną, gdy jej zamiana na karę wolnościową jest dopuszczalna oraz, gdy czyn ten nie jest przestępstwem politycznym i ściśle wojskowym.

wanie, po czym sprawdza wyjaśnienia oskarżonego, o ile tenże powołuje się na dowody znajdujące się w kraju, a po ich rozpatrzeniu wydaje, wysłuchawszy prokuratora, opinię w przedmiocie wydania przestępcy i przesyła ją Ministrowi Sprawiedliwości *KPK 670*, do którego należy d e c y z j a co do wydania *KPK 673*. Minister ten decyduje również, po zasięgnięciu opinii sądu okręgowego w Warszawie, o zezwoleniu na przewiezienie pod strażą przez terytorium polskie przestępcy, którego jedno państwo obce wydaje drugiemu. Ten sam sąd wydaje też potrzebny dla przewozu nakaz aresztowania *KPK 674*.

Procedura ekstradycyjna w przypadkach, gdy wydania przestępcy żądają władze polskie od obcego państwa, uregulowana jest w płaszczyźnie ustawodawstwa wewnętrznego poza Kodeksem Postępowania Karnego jeszcze Kodeksem Wojskowego Postępowania Karnego. Przepisy obu tych ustaw są w tej dziedzinie identyczne.

Wniosek o wydanie zbiegłego przestępcy przebywającego za granicą właściwy sąd skierowuje do Ministra Sprawiedliwości *KPK 666*[1] wzgl. Ministra Spraw Wojskowych *KWPK 476*[1]. Jeśli umowa istniejąca z danym państwem nie stanowi inaczej, do wniosku muszą być dołączone dokumenty wymienione w *KPK 666*[2, 3] *KWPK 476*[2, 3]. W przypadkach nagłych właściwy sąd lub prokurator może zwrócić się bezpośrednio do właściwej władzy zagranicznej z wnioskiem o tymczasowe aresztowanie osoby, której wydania się żąda, zawiadamiając o tym równocześnie właściwego Ministra i przesyłając mu wniosek ekstradycyjny *KPK 667* [249]) *KWPK 477*. O przesłaniu wniosku ekstradycyjnego obcemu państwu decyduje — zwłaszcza pod kątem widzenia jego celowości — właściwy Minister, który w razie zgody na żądanie wydania skierowuje wniosek wraz z potrzebnymi dokumentami bądź do naczelnego zarządu sprawiedliwości strony wezwanej, bądź do właściwego przedstawiciela dyplomatycznego R. P. celem przedstawienia go odnośnemu rządowi.[250]

---

[249]) Również w przypadku odwrotnym KPK 671.

[250]) W sprawach ekstradycyjnych zastrzeżona jest nawet w umowach na ogół droga dyplomatyczna, t. zn. wnioski polskie przekazywane są przez Ministerstwo Sprawiedliwości — z pominięciem Minister-

Kodeks Postępowania Karnego, jak również Kodeks Wojskowego Postępowania Karnego nie zawierają przepisów o udzielaniu innego rodzaju pomocy sądowej w stosunkach z zagranicą.[251]) Zakres i tryb udzielania tej pomocy, przewidzianej w art. 13 § 2 Prawa o ustroju sądów powszechnych, uwzględnione są natomiast w regulaminach sądowych, ogólnym i karnym.[252])

Polskie prawo konwencyjne.

Postanowienia konwencyjne, obowiązujące w zakresie pomocy prawnej w sprawach karnych w stosunkach z poszczególnymi państwami, mieszczą się częściowo w ogólnych umowach o pomocy prawnej (z Czechosłowacją, Jugosławią i W. M. Gdańskiem),[253]) a częściowo w specjalnych konwencjach (z Belgią, W. Brytanią, Francją, Luksemburgiem, Rumunią, Stanami Zjednoczonymi A. P., Szwecją, Węgrami) oraz w odrębnym porozumieniu z Rzeszą Niemiecką.[254]) Oparte na właściwym prawie polskim, muszą one nie-

---

stwa Spraw Zagranicznych — do właściwego Poselstwa R. P. Wnioski obcych państw doręczają przedstawicielstwa tych państw Ministerstwu Spraw Zagranicznych, które przesyła je Ministerstwu Sprawiedliwości.

[251]) Z wyjątkiem art. 21 przep. wprow. KPK, patrz uwagę 274 na str. 163.

[252]) Patrz uwagę 242 na str. 143.

[253]) *C pr 32—59, J pr 49—75, G 71—109*; patrz uwagę 33 na str. 33.

[254]) Konwencja ekstradycyjna z Belgią z 13. 5. 31 (DU nr 59 z 1932 poz. 564), skr.: *B ex.*

Traktat ekstradycyjny z W. Brytanią z 11. 1. 32 (DU nr 17 z 1934 poz. 135), skr.: *WB ex*, przystąpienie Indyj: oświadczenie rządowe z 10. 11. 34 (DU nr 107 poz. 956), spr.: ośw. rząd. z 21. 7. 37 (DU nr 58 poz. 463).

Traktat ekstradycyjny z Francją z 30. 12. 25 (DU nr 63 z 1929 poz. 491), skr.: *FR ex.*

Konwencja z W. Ks. Luksemburg z 22. 1. 34 o ekstradycji i pomocy sądowej w sprawach karnych (DU nr 16 z 1936 poz. 143), skr.: *L ex.*

Konwencja z Rumunią z 26. 3. 30 o pomocy sądowej w sprawach karnych (DU nr 73 z 1934 poz. 695), skr.: *R ex.*

Traktat ekstradycyjny ze Stanami Zjednoczonymi A. P. z 22. 11. 27 (DU nr 45 z 1929 poz. 372), skr.: *USA ex*, oraz dodatkowy traktat ekstradycyjny z 5. 4. 35 (DU nr 43 z 1936 poz. 319).

kiedy uwzględniać odmienne przepisy ustawodawstwa strony kontraktującej. Na ogół jednak opierają się one na wspólnych zasadach.

Wydawanie zbiegłych przestępców.

Obwiniony o popełnienie czynu karalnego lub prawomocnie skazany przestępca, który zbiegł poza granice państwa, w którym wytoczono mu sprawę karną, musi znaleźć się z powrotem w tym państwie, jeśli wymiar sprawiedliwości nie ma się stać iluzoryczny. Wspólny wszystkim państwom wzgląd na konieczność zwalczania przestępczości wymaga przytrzymania i wydania takich jednostek państwu, które się tego domaga.

Tymczasowe aresztowanie. Formalnym warunkiem wydania zbiegłego przestępcy jest wniosek o wydanie. Jeszcze przed otrzymaniem takiego wniosku, osoba ścigana może lub nawet musi być tymczasowo przytrzymana, o ile tego zażąda druga strona, a wydanie nie przedstawia się

Konwencja z Szwecją z 30. 8. 30 o ekstradycji i pomocy sądowej w sprawach karnych (DU nr 49 z 1932 poz. 454), skr.: *S ex.*

Konwencja z Węgrami z 24. 4. 36 o ekstradycji i pomocy prawnej w sprawach karnych (DU nr 66 z 1937 poz. 501), skr.: *W ex.*

Z szeregiem innych państw umowy ekstradycyjne zostały już podpisane, aczkolwiek jeszcze nie ratyfikowane, wobec czego nie mogą być w tym miejscu uwzględnione.

Z Rzeszą Niemiecką zawarty został 16. 12. 25 układ w formie wymiany not (II. Zb. MSpr poz. 454), skr.: *N ex.* Ogólnikowe porozumienie to, odnoszące się do pomocy sądowej z wyłączeniem ekstradycji, oparte na zasadzie wzajemności, nie zawiera bliższych postanowień o zakresie obowiązku udzielania pomocy prawnej, ani w sposób pozytywny, ani negatywny (np. przez wyszczególnienie przypadków, w których pomocy tej można odmówić). Wzajemność zapewniona tym porozumieniem istnieje zatem tak długo, dopóki jedna ze stron w konkretnym przypadku nie odmówi pomocy prawnej, przez co wzajemność dla analogicznych przypadków ustaje. Każda ze stron zachowała więc możność odmówienia pomocy prawnej w konkretnym przypadku, choćby sama żądała takiej pomocy w analogicznym przypadku i korzystała z niej faktycznie, z tym jednak skutkiem, że przez to druga strona zwolniona zostaje na przyszłość od obowiązku udzielania pomocy prawnej w analogicznych przypadkach.

Ponadto obowiązuje w stosunkach z Niemcami porozumienie z 16 12. 25 o wzajemnym ogłaszaniu listów gończych (II. Zb. MSpr poz. 457)

z góry jako niedopuszczalne. Dla uzasadnienia żądania aresztowania wystarczy powołanie się na prawomocny wyrok skazujący lub sądowy nakaz aresztowania z podaniem czynu karalnego. Osoba w ten sposób przytrzymana może być jednak wypuszczona na wolność, o ile w umownie określonym terminie strona, żądająca aresztowania, nie nadeśle formalnego wniosku ekstradycyjnego *B ex 10 WB ex 11 C pr 44, 45*[3] *FR ex 8 J pr 64, 65*[3] *L ex 10 R ex 12, 13*[2] *S ex 13, 14 USA ex 11*[255]) *W ex 7*[2] *G 82, 83*[3].

Tymczasowe aresztowanie musi ponadto nastąpić nawet w braku żądania, jeśli dana osoba wyśledzona została wskutek ogłoszenia w dzienniku policyjnym.[255a]) O dniu i miejscu tymczasowego aresztowania państwo ścigające musi w takich przypadkach być niezwłocznie i bezpośrednio powiadomione. Osoba w ten sposób przytrzymana może być wypuszczona na wolność, jeśli w przeciągu umownie określonego czasu nie nadejdzie nakaz aresztowania lub prawomocny wyrok skazujący. Ponadto osoba taka może być również wypuszczona na wolność, jeśli w dalszym umownie określonym terminie nie zostaną nadesłane dokumenty ekstradycyjne *C pr 44*[3] *45 J pr 64*[3] *65 L ex 10 R ex 12*[3] *13 S ex 13*[2] *W ex 7*[3] *G 82*[3] *83.*

Postanowienia o wypuszczeniu zbiega na wolność nie wyłączają oczywiście możności pociągnięcia zbiega do odpowiedzialności karnej przez władze państwa, na którego terytorium został ujęty.[256])

A r e s z t e k s t r a d y c y j n y. Jeśli ścigana osoba nie została już przytrzymana tymczasowo, musi ona być aresztowana w chwili otrzymania wniosku ekstradycyjnego i nie może być — nawet jeśli to przewiduje w stosunku do obwinionego ustawodawstwo miejscowe — wypuszczona na wolność za kaucją lub poręczeniem, chyba że wydanie przedstawia się z góry jako niedopuszczalne *KPK 670*[2] *C pr 43 J pr 63*

---

[255]) Szczegół, nie znajdujący się w żadnej innej umowie, zawiera USA ex 12, który przewiduje współdziałanie urzędników państwa, żądającego ekstradycji, z władzami, na którego terytorium znajduje się ekstradent, na terytorium tego państwa.

[255a]) Patrz okólnik MSpr w sprawie wysyłania listów gończych do władz zagranicznych (II. Zb. MSpr poz. 430).

[256]) KK 9, 10.

R ex 11 S ex 12[1] *W ex 7*[1] *G 81*[1].[257]) W umowach, które takiego wyraźnego postanowienia nie zawierają, obowiązek ten wynika pośrednio z przepisów o tymczasowym aresztowaniu (nawet przed otrzymaniem wniosku ekstradycyjnego lub nakazu aresztowania) *B ex 10 WB ex 11 FR ex 8 L ex 10 USA ex 11* lub z przepisów o wydawaniu przedmiotów będących corpora delicti, a zajętych w chwili aresztowania *B ex 11*[1] *L ex 11 USA ex 9*[1].

W a r u n k i w y d a n i a. Materialnym warunkiem wydania jest zaistnienie czynu karalnego, uzasadniającego ekstradycję. Przy określeniu przestępstwa, za które musi nastąpić wydanie, przyjęte i w umowach przez Polskę zawartych stosowane są dwa systemy: system wyliczenia przestępstw (enumeracja) i klauzula ogólna. W pierwszym przypadku państwa zobowiązują się do wydawania osób obwinionych lub skazanych za przestępstwa wyraźnie w umowie wymienione *B ex 2 WB ex 3 FR ex 3 L ex 2 USA ex 2*. Lista wyszczególnionych przestępstw bywa mniej lub więcej obszerna, obejmuje ona w umowie ze Stanami Zjednoczonymi A. P. 18,[258]) z Francją 19, z W. Brytanią 29, z Luksemburgiem 31, z Belgią 32 pozycje. Oprócz przestępstw t. zw. międzynarodowych,[259]) uwzględnione są wszystkie cięższe przestępstwa, obejmujące w terminologii polskiego kodeksu karnego zbrodnie i większość występków.

W drugim przypadku kryterium zakwalifikowania czynu jako uzasadniającego ekstradycję jest jego zagrożenie wyższą lub niższą karą pozbawienia wolności lub karą cięższą[260]) *C pr 32 J pr 49 R ex 1 S ex 1 W ex 1*[1] *G 71*[1].

[257]) Przez „środki potrzebne do zapobieżenia ucieczce obwinionego" lub „zabezpieczenia wydania" można, zwłaszcza w związku z C p 44[1] J 46[1] S ex 13[1] G 82[1], rozumieć tylko aresztowanie.

[258]) Uzupełniono w Dodatkowym Traktacie Ekstradycyjnym z 5. 4. 35 (patrz uwagę 254 na str. 148) punktem 19): „przestępstwa na szkodę wierzycieli, związane ze stanem upadłości".

[259]) Patrz str. 146.

[260]) Polska ustawa karna odróżnia zbrodnie — zagrożone karą śmierci lub więzienia powyżej lat 5, i występki — zagrożone karą więzienia do lat 5, aresztu powyżej 3 miesięcy lub grzywny powyżej 3.000 złotych. Pojęcie pozbawienia wolności użyte w konwencjach oznacza zarówno więzienie jak areszt, obejmuje ono zatem zbrodnie i występki.

Warunkiem wydania jest jednak zawsze to, by czyn inkryminowany był zagrożony karą zarówno w państwie wzywającym, jak i w państwie wezwanym *B ex 2*[1] *WB ex 3* *C pr 32* *FR ex 3*[1] *J pr 49*[1] *L ex 2*[1] *R ex 1* *S ex 1* *USA ex 1* *W ex 1*[1] *G 71*[1]. Uczestnictwo, ukrywanie, lub popieranie odnośnie do każdego z przestępstw, jak również usiłowanie i czynności przygotowawcze do takiego przestępstwa, wymienione wyraźnie w niektórych umowach *B ex 2*[2] *WB ex 3*[2] *FR ex 3*[2] *L ex 2*[3] *W ex 1*[2] *G 71*[2], mogą być podstawą do żądania wydania, o ile same w sobie stanowią czyn karalny.

W p ł y w o b y w a t e l s t w a n a w y d a n i e. Podczas gdy ustawodawstwo anglo-saskie zezwala na wydawanie własnych obywateli, ustawodawstwa kontynentalne zasadniczo go nie dopuszczają. Zgodnie z zasadą polską niewydawania obcemu państwu własnych obywateli,[261]) a stosowania wobec nich za przestępstwa popełnione za granicą polskiej ustawy karnej *KK 4*[1], umowy zawarte przez Polskę zawierają bez wyjątku odnośne zastrzeżenie *B ex 1* *WB ex 4 2*[3] *C pr 33*[1] *FR ex 4*[6] *J pr 50*[1] *L ex 1* *R ex 2*[1] *S ex 2*[1] *USA ex 8* *W ex 2*[1] *G 74*[1].

Jeśli przed nadejściem wniosku ekstradycyjnego osoba żądana wniosła w państwie wezwanym prośbę o nadanie jej obywatelstwa, załatwienie wniosku ekstradycyjnego może być odłożone do czasu ostatecznego załatwienia prośby o nadanie obywatelstwa *C pr 33* *FR ex 4*[6] *J pr 50* *R ex 2* *S ex 2* *G 74*.

Nie jest natomiast konieczne, ażeby osoba, której wydania domaga się inne państwo, była jego obywatelem. Każde państwo może również żądać od drugiego państwa, by wydało mu obywatela trzeciego państwa za popełnienie przestępstwa zagrożonego karą przez ustawodawstwo państwa wzywającego, i to niekoniecznie przestępstwa popełnionego na jego terytorium, ale również na terytorium innego (czwartego) państwa.[262])

---

[261]) oraz obywateli W. M. Gdańska.

[262]) Np. za przestępstwo KK 8[c] z wyjątkiem w stosunkach ze Szwecją. *S ex 3*[b]. Szczególne postanowienie zawierają *B ex 1*[3] i *L ex 1*[3], mianowicie, że z obu stron nie będą wydawane osoby, które w chwili popełnienia przestępstwa nie miały jeszcze ukończonych lat 18. Por. KK 69 nast.

Zbieg wniosków ekstradycyjnych. Jeśli kilka państw żąda równocześnie wydania pewnej osoby z powodu tego samego czynu karalnego, państwo wezwane musi bądź wydać ją temu państwu, od którego wcześniej nadszedł wniosek ekstradycyjny — może ono jednak dać pierwszeństwo innemu państwu, jeśli jest do tego zobowiązane traktatowo *USA ex 7*[1] — bądź ma prawo wyboru, któremu z tych państw obwinionego wyda *B ex 7 WB ex 14 C pr 39 FR ex 2 L ex 7 USA ex 7*[1] *W ex 9*, bądź wreszcie musi go wydać temu państwu, na którego obszarze czyn został popełniony *J pr 55*[1] *R ex 7*[1] *G 76*[1] lub państwu, którego przestępca jest obywatelem *R ex 7*[1] *G 75*[2]. Jeśli czyn został popełniony na obszarze kilku państw lub jeśli zachodzą wątpliwości co do miejsca jego popełnienia, obwiniony musi być wydany temu państwu, którego jest obywatelem, chyba że państwo to nie żąda wydania *J pr 55*[1] *R ex 7*[1]. Jeśli kilka państw żąda wydania pewnej osoby z powodu różnych przestępstw, państwo wezwane albo rozstrzyga również samo, któremu z państw przestępcę wyda *B ex 7 WB ex 14 C pr 39 FR ex 2 L ex 7 USA ex 1 W ex 9* z tym, że udzielając zezwolenia na wydanie może ono zastrzec, że przestępca zostanie po ukończeniu kary wydany innemu państwu *S ex 7*[2], albo musi ono wydać przestępcę temu państwu, którego jest obywatelem, a jeśli państwo to nie żąda wydania, temu państwu, które żąda wydania z powodu czynu zagrożonego najsurowszą karą. Jeśli zaś wszystkie czyny zagrożone są karą równie surową, wydanie nastąpi do tego państwa, od którego wniosek najwcześniej nadszedł *J pr 55*[2] *R ex 7*[2] *G 76*[2]. Bez względu na miejsce popełnienia przestępstwa państwu wezwanemu wolno jednak w takich przypadkach dać pierwszeństwo temu państwu, którego obywatelem jest zbieg, jeśli jest ono do tego zobowiązane z mocy traktatu zawartego z tym państwem *J pr 56 R ex 7*[3], nieco odmiennie *USA ex 7*[2].

Wydanie w tranzycie. Te same przepisy, które odnoszą się do wydawania przestępców, znajdujących się na terytorium drugiego państwa, stosują się również do przypadków, w których przestępca, wydany przez trzecie państwo, celem odstawienia go do państwa żądającego wydania, ma

być przewieziony przez terytorium drugiego państwa *B ex 14 C pr 47 FR ex 14 J pr 69 L ex 14*[1] *R ex 17 S ex 17 W ex 13 G 87*. Zezwolenie na przewiezienie takie może być zatem udzielone tylko pod tymi samymi warunkami, pod którymi dopuszczalna byłaby ekstradycja, gdyby przestępca znajdował się na obszarze państwa wezwanego o przewóz. Wszelkie powody zaś, które nie zezwalają na aresztowanie i wydanie z własnego terytorium, nie dopuszczają również wydania w tranzycie.

O d m o w a w y d a n i a. Wydanie jest niedopuszczalne z powodu:

1. przestępstw politycznych *WB ex 7 G 72*[a] lub również czynów pozostających z nimi w związku *B ex 6*[1] *C pr 34*[b] *FR ex 4*[5] *J pr 51*[d] *L ex 6*[1] *R ex 3*[a] *S ex 3*[a] *USA ex 3*[1] *W ex 2*[6]. Wydanie może jednak nastąpić, jeśli czyn karalny stanowi zarazem przestępstwo pospolite, a to ostatnie według uznania władzy wezwanej przeważa *J pr 51*[d] lub jeśli przez wzgląd na okoliczności towarzyszące danemu przypadkowi należy uznać przestępstwo w jego istocie za niepolityczne *S ex 3*[a]. Za przestępstwo polityczne nie jest jednak uważany zamach na życie naczelnika jakiego bądź państwa *B ex 6*[2] *C pr 34*[b] *FR ex 4*[5] *J pr 51*[d] *L ex 6*[2] *R ex 3*[a] *S ex 3*[a] *USA ex 3*[2] *W ex 2*[6], członka jego rodziny *B ex 6*[2] *J pr 51*[d] *L ex 6*[2] *R ex 3*[a] *USA ex 3*[2] *W ex 2*[6] oraz Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych lub Naczelnego Wodza jednej ze stron, jak również członków Rządu *W ex 2*[6.263]) Ocena, czy dany czyn jest przestępstwem politycznym, należy zawsze do państwa wezwanego;

---

[263]) Większość umów zawiera zatem t. zw. klauzulę belgijską, pochodzącą z belgijskiej ustawy ekstradycyjnej z 1856 r.:

„Ne sera pas réputé délit politique, ni fait connexe à un tel délit, l'attentat contre la personne du chef d'un gouvernement étranger ou contre celle des membres de sa famille, lorsque cet attentat constitue le fait soit de meurtre soit d'assassinat, soit d'empoisonnement"

w dosłownym lub podobnym brzmieniu. Jedynie w umowach z Czechosłowacją, Francją i Szwecją klauzula ta ograniczona została do samej osoby naczelnika Państwa, w umowie zaś z Węgrami rozszerzona na osoby Naczelnego Wodza i członków Rządu. Umowy z W. Brytanią i W. M. Gdańskiem takiej klauzuli w ogóle nie zawierają.

2. specyficznych przestępstw przeciwko władzy publicznej *S ex 3*[b]; [264])

3. czynów zagrożonych karą tylko w wojskowych ustawach karnych *C pr 34*[1] *J pr 51*[a] lub mających charakter ściśle wojskowy *R ex 3*[b] *S ex 1*[2] *W ex 2*[7] *G 72*[1] *71*[4]; [265])

4. czynów karanych tylko według ustaw prasowych *C pr 34*[1] *J pr 51*[b] *R ex 3*[c] *S ex 3*[c] *W ex 2*[8];

5. przestępstw przewidzianych tylko w ustawach celnych, podatkowych lub innych ustawach skarbowych [266]) *C pr 34*[d] *J pr 51*[c] *R ex 3*[d] *S ex 3*[d] *W ex 2*[9] *G 72*[1b].

Wydanie nie nastąpi również, jeśli:

a) ściganie przestępstwa lub wykonanie kary uległo przedawnieniu według ustaw państwa wezwanego *B ex 3*[2] *C pr 37* *FR ex 4*[7] *J pr 52*[b] *L ex 3*[2] *S ex 4*[a] *USA ex 5*[1] *G 72*[2a];

b) według ustaw państwa wezwanego ściganie zastrzeżone jest wyłącznie własnemu sądownictwu tego państwa *B ex 3*[1] *C pr 35*[a] *FR ex 4*[3] *J pr 52*[a] *L ex 3*[1] *R ex 3*[1] *S ex 4*[b] *W ex 2*[3];

c) przestępstwo według ustaw strony wezwanej ścigane jest tylko na wniosek interesowanego *G 73*[b], nieco odmiennie *W ex 3* (wydania można odmówić);

d) przeciw osobie, której wydania zażądano, z powodu tego samego przestępstwa wszczęte zostało w państwie wezwanym postępowanie karne *WB ex 5*[1] *USA ex 5*[2] i prawomocnie ukończone *B ex 3*[3] *WB ex 5*[1] *C pr 35*[b] *FR ex 4*[4] *J pr 52*[c] *L ex 3*[3] *R ex 3*[h] *S ex 4*[c] *USA ex 5*[2] *G 72*[2b], chyba że ustawy państwa wezwanego zezwalają na wznowienie postępowania *C pr 35*[b] *J pr 52*[c] *R ex 3*[h]. Wyrok uwalniający

---

[264]) W prot. końc. S ex do art. 3 i 10 wymienione przestępstwa, przewidziane w poszczególnych ustawach karnych należy zastąpić analogicznymi przepisami KK 118—133, 151, 152, 154—158, 162—164, 166 i 167.

[265]) Zasadniczo umowy ekstradycyjne obejmują również sądownictwo wojskowe — aczkolwiek jest to wyraźnie powiedziane tylko w C pr 41[1] — w odniesieniu do wszystkich przestępstw pospolitych popełnionych przez żołnierzy, które w razie popełnienia ich przez osoby cywilne byłyby podstawą do żądania ekstradycji.

[266]) Prawo karno-skarbowe (patrz uwagę 242 na str. 143 stosuje się również do przestępstw popełnionych za granicą, i to niezależnie od obywatelstwa sprawcy i przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia występku (art. 3). Nie karalne są natomiast wykroczenia skarbowe popełnione za granicą.

lub umorzenie postępowania nie są jednak przeszkodą w wydaniu, jeśli takie orzeczenie zapadło tylko dlatego, że przestępstwo zostało popełnione za granicą *B ex 3*[a] *WB ex 5*[1] *C pr 35*[b] *J pr 35*[c] *L ex 3*[3] *R ex 3*[h] *S ex 4*[c] *G 72*[2b].

Wydania można ponadto odmówić, jeśli:

a) przeciwko osobie, której wydania żądano, toczy się w państwie wezwanym postępowanie karne z powodu tego samego przestępstwa *B ex 4 C pr 36 J pr 55 L ex 4 R ex 4 S ex 5 W ex 4 G 73*[a];

b) najwyższa zagrożona kara dla inkryminowanego czynu jest niższa niż 2 lata więzienia *FR ex 4*[2] lub jeśli zapadły wyrok opiewa na karę niższą niż 2 miesiące więzienia *FR ex 4*[1];

c) szkoda powstała na skutek niektórych przestępstw nie przekracza 1000 dolarów *USA ex 2* z ograniczeniem do 200 dolarów, o ile chodzi o wydawanie przestępców przez Polskę *USA ex Prot. Dod. 1.*

Wydanie osoby ściganej lub skazanej za przestępstwo, za które według ustaw państwa wzywającego grozi kara śmierci lub ogólnej konfiskaty majątku, jest uzależnione od formalnego zapewnienia, że kary te nie zostaną zastosowane *R ex 5.*[267])

O d r o c z e n i e w y d a n i a. Wydanie zbiega na podstawie właściwie uzasadnionego wniosku ekstradycyjnego może ulec zwłoce, jeśli przestępca, którego wydania zażądano, jest w państwie wezwanym ścigany sądownie lub skazany z powodu innego przestępstwa, i to do czasu ukończenia wdrożonego postępowania i wykonania lub darowania orzeczonej kary *B ex 5 C pr 38 FR ex 10 J pr 54 L ex 5*[1] *R ex 6*[1], nieco szerzej *S ex 6*[1] *G 77*[1].

T y m c z a s o w e w y d a n i e. Mimo wdrożenia postępowania karnego przeciwko ekstradendowi na obszarze państwa wezwanego z powodu innego przestępstwa, aniżeli to, za które żądane jest wydanie, państwo wzywające może, jeśli zachodzą bardzo ważne powody, zażądać tymczasowego wydania sobie przestępcy celem kontynuowania wszczętego już przeciwko niemu postępowania. Żądanie takie winno być

---

[267]) Por. KPK 668 KWPK 478.

w miarę możności uwzględnione, jeśli strona, żądająca tymczasowego wydania, zobowiąże się natychmiast po zapadnięciu ostatecznego wyroku (a zatem przed odcierpieniem ewentualnie wymierzonej kary) zwrócić ekstradenda stronie, która go tymczasowo wydała *S ex 6*[2] *W ex 11 G 77*[2].

Zasada specjalności. Ogólnie w międzynarodowym prawie karnym przyjęta t. zw. zasada specjalności chroni ekstradenda przed tym, by państwo, chcąc pociągnąć kogoś do odpowiedzialności za przestępstwo, za które ekstradycja nie może być żądana, np. przestępstwo polityczne, nie żądało wydania za inny czyn, a następnie nie pociągnęło go jednak do odpowiedzialności za przestępstwo nie podlegające ekstradycji.

Dlatego też wszystkie umowy ekstradycyjne zawierają postanowienie, że osobę wydaną wolno z powodu czynu karalnego, popełnionego przed wydaniem, ścigać, skazać lub wydać trzeciemu państwu tylko o tyle, o ile z powodu tego czynu państwo wezwane zgodziło się na wydanie lub dalsze wydanie trzeciemu państwu *B ex 13 WB ex 8*[1] *C pr 40*[1] *FR ex 5 J pr 57 L ex 13, R ex 8, 9 S ex 8, 9 USA 4 W ex 12*[1] *G 78*[1]. Ściganie i skazanie lub wydanie trzeciemu państwu osoby wydanej z powodu innego przestępstwa jest jednak dozwolone w następujących przypadkach:

1. jeśli państwo, które przestępcę wydało, na to dodatkowo zezwoli, przy czym zezwolenie musi być udzielone, gdy z powodu tego dodatkowego przestępstwa wydanie jest dopuszczalne *B ex 13*[1] *C pr 40*[2a] *FR ex 5*[3] *J pr 57*[a] *L ex 13 R ex 8*[1] *S ex 8*[1] *W ex 12*[2] *G 78*[3];

2. jeśli osoba wydana wyrazi do protokółu sądowego zgodę swą na to. Państwu, które przestępcę wydało, musi być przesłany uwierzytelniony odpis tego protokółu *B ex 13*[2] *C pr 40*[2b] *FR ex 5*[1] *J pr 57*[b] *L ex 13 R ex 8*[2] *G 78*[3, 4], z wyłączeniem przestępstw politycznych, wojskowych, prasowych i skarbowych *W ex 12*[3];

3. jeśli osoba wydana w przeciągu miesiąca *B ex 13*[3] *C pr 40*[3] *FR ex 5*[2] *J pr 58 L ex 13*[3] *R ex 8*[3] *S ex 8*[2] *W ex 12*[2], dwóch miesięcy *G 79*, trzech miesięcy *USA ex 4* lub zaraz *WB ex 8*[1] od chwili ukończenia postępowania karnego wzgl. wykonania lub darowania kary z własnej winy nie opuści

terytorium państwa, któremu została wydana, albo jeśli po opuszczeniu tego terytorium z własnej woli tam powróci *B ex 13*[3] *WB ex 8*[1] *C pr 40*[3] *J pr 58* *L ex 13*[3] *R ex 8*[3] *S ex 8*[2] *G 79*; [268])

4. jeśli ocena czynu, z powodu którego nastąpiło wydanie, w porównaniu z pismami przedstawionymi z wnioskiem o wydanie, pod względem prawnym takiej ulegnie zmianie, że sądowi nasuwa się wątpliwość, czy przyjmując nową ocenę prawną można było z powodu tego czynu żądać wydania. Należy wtedy żądać zezwolenia strony, która przestępcę wydała *G 78*[2].

• W n i o s e k e k s t r a d y c y j n y. Wnioski ekstradycyjne przesyłane są bądź przez naczelny zarząd sprawiedliwości (Ministerstwo Sprawiedliwości) strony wzywającej bezpośrednio do naczelnego zarządu sprawiedliwości strony wezwanej, które następnie również w dalszym ciągu korespondują ze sobą *C pr 41*[1] *J pr 59* *G 80*[1], bądź w drodze dyplomatycznej *B ex 8* *WB ex 9* *FR ex 6* *L ex 8* *R ex 10*[1] *S ex 11*[1] *USA ex 10* *W ex 5*[1].

Do wniosku musi być dołączony sądowy nakaz aresztowania osoby, której wydania się żąda, lub prawomocny wyrok przeciwko niej wydany. W dokumentach tych, nadesłanych w oryginale lub uwierzytelnionym odpisie, winno być określone przestępstwo zarzucone ekstradendowi z przedstawieniem stanu rzeczy i powołaniem przepisów karnych, które mają zastosowanie. Ponadto ma być w miarę możności dołączony rysopis osoby *FR ex 7* *L ex 9*[3] oraz przy przestępstwach przeciw własności, o ile możności, podana wysokość wyrządzonej lub zamierzonej szkody *B ex 9*[2] *C pr 41*[2] *J pr 60*[1] *R ex 10*[2] *S ex 11*[2] *USA ex 9, 10* *Prot. Dod. 1* *W ex 5* *G 80, 81*[3].

Dokumenty muszą być sporządzone bądź w języku państwa wzywającego (ewent. zaopatrzone w przekład na ten język) *B ex 9*[5] *C pr 41*[1] *FR ex 7* *L ex 9*[5] *W ex 22*, bądź w języku państwa wezwanego lub zaopatrzone w przekład na ten język *J pr 61* (ewent. na język francuski) *R ex 10*[4] *S ex 21*,

---

[268]) Opuszczenie klauzuli o powrocie w FR ex i USA ex nie ma znaczenia praktycznego, gdyż powrót na terytorium państwa, któremu przestępca był wydany, równa się oczywiście jego pobytowi na tym terytorium ponad okres w umowie przewidziany.

bądź też w jednym z tych dwóch języków *G 98*, — *USA ex* milczy.

D o d a t k o w e w y j a ś n i e n i a. W razie wątpliwości, czy zachodzą warunki wydania przewidziane w umowie, strona wezwana może żądać od strony wzywającej dodatkowych wyjaśnień. Jeśli strona wezwana do nadesłania tych wyjaśnień nie nadeśle ich w ciągu pewnego czasu, ekstradend, który został na skutek wniosku ekstradycyjnego aresztowany, może być wypuszczony na wolność *C pr 42 FR ex 9 J pr 62 R ex 11 S ex 12 W ex 6, 8*[2]. Strona wzywająca nie jest natomiast obowiązana do przedstawienia dowodu winy osoby, której wydania żąda *W ex 6*[2].

O d b i e r a n i e e k s t r a d e n d a. W razie udzielenia zezwolenia na wydanie państwo wzywające obowiązane jest odebrać ekstradenda *S ex 15 G 84*. Jeśli państwa kontraktujące nie sąsiadują ze sobą, do obowiązków państwa wzywającego należy wystaranie się o zezwolenie za przewiezienie (wydanie w tranzycie) ze strony tych państw, przez których terytorium ekstradend musi przejechać *B ex 12*[2]. [269])

---

[269]) Mimo braku umowy ekstradycyjnej między Polską a Rzeszą Niemiecką (patrz uwagę 254 na str. 149) oba Rządy ustaliły w drodze wymiany not następujące punkty graniczne dla wydawania wzgl. przyjmowania ekstradendów:

Po stronie polskiej:	Po stronie niemieckiej:	Władza wykonująca ekstradycję:
Królewska Huta	Beuthen	Dyrekcja Policji w Król. Hucie przez Komisariat Graniczny P. P. w Król. Hucie.
Leszno	Fraustadt	Starosta Powiatowy w Lesznie przez Posterunek Graniczny P. P. w Lesznie.
Zbąszyń	Neu-Bentschen	Starosta Powiatowy w Nowym Tomyślu przez Komisariat Graniczny P. P. w Zbąszynie.
Miasteczko	Schneidemühl	Starosta Powiatowy w Wyrzysku przez Komisariat Graniczny P. P. w Miasteczku.
Rawicz	Trachenberg	Starosta Powiatowy w Rawiczu przez Posterunek Graniczny P. P. w Rawiczu.

Wydawanie przedmiotów. Wszelkie przedmioty, które w chwili aresztowania przestępcy znajdowały się w jego posiadaniu i pochodziły z czynu karalnego, lub zostały później wykryte, jak również przedmioty, mające charakter dowodów rzeczowych, muszą być zabezpieczone i wydane państwu wzywającemu wraz z ekstradentem, a nawet bez wydania w przypadkach, gdy wskutek śmierci lub ucieczki wydanie stało się niemożliwe. Prawa osób trzecich do tych przedmiotów pozostają w mocy i przedmioty takie muszą po ukończeniu przewodu sądowego być zwrócone uprawnionym lub ewent. państwu, które je wydało *B ex 11 WB ex 16 C pr 49 FR ex 12 J pr 67 L ex 11 R ex 15 S ex 16 USA ex 9 W ex 24 G 85.*

Powiadomienie o wyniku postępowania. Państwo, któremu przestępca został wydany, obowiązane jest na żądanie drugiego państwa powiadomić je o ostatecznym wyniku postępowania karnego *C pr 46 J pr 66 W ex 14.*

Koszty postępowania ekstradycyjnego. Koszty powstałe w związku z wydaniem przestępcy z własnego terytorium państwa wezwanego nie zostają refundowane *B ex 12*[4] *WB ex 17 C pr 55*[1] *FR ex 13 J pr 68*[1] *L ex 12*[3] *R ex 16*[1] *S ex 23*[1] *W ex 23*[1], odmiennie *USA ex 13* (koszty ponosi strona wzywająca).[270]) Strona wezwana winna jednak wysokość powstałych kosztów podać do wiadomości

Po stronie polskiej:	Po stronie niemieckiej:	Władza wykonująca ekstradycję:
Chojnice	Firchau	Starosta Powiatowy w Chojnicach przez Posterunek Graniczny P. P. w Chojnicach.
Strzebielino	Gross Boschpol	Starosta Powiatowy w Wejherowie przez Posterunek Graniczny P. P. w Strzebielinie.
Gardeja	Elbing	Starosta Powiatowy w Grudziądzu przez Posterunek Graniczny P. P. w Gardeji.
Jamielnik	Deutsch Eylau	Starosta Powiatowy w Lubawie przez Placówkę Graniczną P. P. w Jamielniku.

[270]) Por. też USA ex 12[2].

strony wzywającej, ażeby strona ta mogła je ściągnąć od osoby zobowiązanej do ich pokrycia. Sumy ściągnięte zatrzymuje strona, która żądała wydania przestępcy *J pr 68*[2] *R ex 16 G 86*, odmiennie *C pr 55*[3] (strona wzywająca zwraca stronie wezwanej koszty, o ile sama ściągnie własne koszty postępowania od zasądzonego). Koszty powstałe wskutek tymczasowego wydania *W ex 23*[2] lub wydania zbiegłego przestępcy w tranzycie ponosi państwo wzywające *B ex 14*[2] *C pr 55*[2] *FR ex 14*[3] *J pr 68 L ex 14*[2] *R ex 17*[3] *S ex 23*[3] *W ex 23*[2], odmiennie *G 87*[3] (koszty tranzytu ponosi również strona wezwana).

Pomoc sądowa w sprawach karnych.

Tak samo, jak w sprawach cywilnych, rekwizycja sądu danego państwa w sprawie karnej może być zasadniczo wykonana bądź przez własnego konsula, bądź przez sąd drugiego państwa. Podczas gdy niektóre z umów prawnych w sprawach cywilnych dopuszczają możność doręczania pism sądowych i przesłuchiwania osób przez konsula państwa wysyłającego, umowy zawierane w przedmiocie pomocy prawnej w sprawach karnych ze zrozumiałych zresztą względów możliwości tej nie przewidują. Stosownie do ogólnej zasady prawa międzynarodowego, że konsulowi nie przysługują dalej idące prawa, aniżeli zostały mu przyznane w istniejących konwencjach oraz przez ustawodawstwo miejscowe i ogólne zwyczaje międzynarodowe, a zważywszy, że wykonywanie czynności sądowych na terytorium obcego państwa bez jego zgody stanowi naruszenie jego suwerenności, należałoby co najmniej w stosunkach z tymi państwami, z którymi obrót sądowy w sprawach karnych jest konwencyjnie uregulowany, przyjąć, że konsulowie w tej dziedzinie nie mają żadnych uprawnień i że wszelkie rekwizycje w interesie sądu polskiego — o ile mają być ważne w obliczu prawa polskiego [271]) — muszą być wykonane w trybie przewidzianym w danej konwencji.

[271]) UstKons 18. Gdy sąd polski uzyskał w drodze międzynarodowej pomocy prawnej przesłuchanie świadków i innych osób przez sąd zagraniczny, czynność ta powinna być uznana i przez sąd polski za czynność procesową o prawnym znaczeniu. Protokóły przesłuchania

Przyjmując tę zasadę należałoby kwestię odnośnych uprawnień konsulów w stosunkach z państwami, z którymi obrót sądowy w sprawach karnych nie został umownie uregulowany, rozwiązać analogicznie, z tym jednak zastrzeżeniem, że czynność wykonana przez konsula R. P. w takim państwie byłaby w obliczu prawa polskiego nieważna tylko wówczas, gdyby państwo to sprzeciwiało się wykonywaniu tego rodzaju czynności przez obcych konsulów. W przypadkach natomiast, w których obce państwo nie sprzeciwia się wykonywaniu przez konsulów rekwizycyj również w sprawach karnych (jak np. Stany Zjednoczone A. P.), odnośna czynność dokonana przez konsula R. P. nie nasuwałaby w obliczu prawa polskiego zastrzeżeń.

Wszystkie umowy z zakresu prawa karnego, zawarte przez Polskę, z wyjątkiem traktatów ekstradycyjnych z W. Brytanią i Stanami Zjednoczonymi A. P., zawierają poza postanowieniami o ekstradycji również przepisy dotyczące innego rodzaju pomocy sądowej w sprawach karnych. Pomoc ta, udzielona na wezwanie „władz sądowych", tj. sądów, urzędów prokuratorskich i ich organów pomocniczych,[272]) wymaga, ażeby w państwie, którego władze pomocy tej żądają, toczyło się postępowanie karne przeciwko danej osobie.[273]) Zasadniczym warunkiem udzielenia pomocy prawnej jest to, by żądana czynność w państwie wezwanym należała do kompetencji władz sądowych. Rodzaje czynności i warunki wykonania ich na wezwanie sądu dru-

---

tych osób winny być uważane za protokóły sądowego przesłuchania i mogą być odczytane, o ile zachodzą warunki KPK 340. (SN 1 K. 658/34, Zb. nr 137 z 1935).

[272]) Zrównane z sądami powszechnymi w zakresie pomocy sądowej w sprawach karnych są sądy wojskowe (Prawo o ustroju sądów wojskowych z 29. 9. 36, DU nr 76 poz. 536). Czy pod pojęcie władz sądowych, na wezwanie których państwa obowiązują się udzielać sobie pomocy prawnej w sprawach karnych, podpadają komisje dyscyplinarne, może być w płaszczyźnie międzynarodowej wątpliwe. Por. jednak § 30 rozp. RM z 17. 10. 32 o komisjach dyscyplinarnych i postępowaniu dyscyplinarnym przeciwko funkcjonariuszom państwowym (DU nr 92 poz. 790), opartego na rozp. PR z 7. 10. 32 (DU nr 87 poz. 738), § 32 rozp.

[273]) Wyjątek stanowi C pr 34, patrz uwagę 277 na str. 167.

giego państwa ustalają konwencje, a w braku odnośnych postanowień, przepisy wewnętrzne państwa wezwanego.[274])

Zakres pomocy sądowej. Zakres pomocy sądowej jest w poszczególnych umowach zasadniczo jednolicie ujęty, aczkolwiek różnie sformułowany. Obejmuje on:

a) doręczanie pism sądowych, przy czym niektóre umowy wymieniają specjalnie wyroki *C pr 48 FR 16*[1] *J pr 71*[a] *R ex 19*[1] *W ex 15*;

b) przeprowadzanie czynności śledczych, jak badanie obwinionych, świadków i biegłych, oraz przeprowadzanie oględzin (naoczni sądowej);

c) dostarczanie dowodów rzeczowych oraz przedmiotów potrzebnych dla celów dowodowych *B ex 15, 16, 18 C pr 48, 49 FR ex 15—17 L ex 18 P pr 71 N ex 1 R ex 19 S ex 18—19 W ex 15 G 89*;

d) z pewnymi ograniczeniami, przeprowadzanie rewizji domowej i dokonywanie zajęć, jeśli mianowicie czyn karalny, z powodu którego rewizja lub zajęcie ma nastąpić, może stanowić podstawę do ekstradycji *B ex 15*[5] *FR ex 15*[2] *L ex 15*[5] *J pr 72*[2] *R ex 24 W ex 17*[3] *G 90*[2], odmiennie z wyłączeniem rewizyj i zajęć *S ex 18*[2], *wątpliwe N ex 1.*

Niektóre umowy zawierają ponadto specjalne przepisy o wzywaniu świadków lub biegłych z zagranicy. Jeśli mianowicie w toczącym się postępowaniu karnym sąd jednego państwa uzna za potrzebne osobiste stawiennictwo świadka lub biegłego, znajdującego się na terytorium drugiego państwa, może on bądź wezwać go za pośrednictwem władz tego państwa *B ex 16*[2] *C pr 52*[1] *R ex 28*[1] *W ex 20*[1] *G 94*[1], jednakowoż bez zagrożenia sankcyj karnych na wypadek niestawiennictwa *B ex 16*[2] *C pr 52*[2] *W ex 20*[1], bądź też poprosić władze drugiego państwa, ażeby od siebie wezwały daną osobę do stawienia się *B ex 17*[1] *L ex 17*[1]. W obu przypadkach — z wy-

[274]) Art. 21 przep. wprow. KPK:

§ 1. Ilekroć sąd dokonywa w sprawach karnych poszczególnych czynności sądowych na żądanie sądów zagranicznych (art. 13 § 2 ustroju sądów powszechnych), stosuje ustawy polskie.

§ 2. Należy jednak uczynić zadość żądaniu sądu zagranicznego, aby w wykonaniu czynności zastosowano pewien szczególny tryb postępowania lub szczególną formę, jeżeli ustawy polskie tego trybu lub tej formy nie zabraniają.

jątkiem *B ex 16*[2] — wezwanie lub „zaproszenie" musi zawierać formalne przyrzeczenie zwrotu kosztów *W ex 20*[2] lub też musi być w nim wymieniona kwota, którą świadek lub biegły ma otrzymać tytułem kosztów podróży i wynagrodzenia, jak również wysokość zaliczki, którą wypłaci osobie wezwanej, bądź państwo wzywające, bądź państwo wezwane na rachunek państwa wzywającego *B ex 17*[1] *C pr 52*[2] *L ex 17*[2] *R ex 28*[2] *G 94*[2].

Osoba, która na takie wezwanie lub zaproszenie stawiła się dobrowolnie przed sądem drugiego państwa, nie może tu, bez względu na swoje obywatelstwo, być ani ścigana, ani więziona z powodu przestępstwa lub skazania za przestępstwo, które poprzedziło jej stawiennictwo, chyba że po ukończonym przesłuchaniu z własnej winy nie opuści terytorium państwa wzywającego w przeciągu 3 *C pr 52*[1] *G 97* lub 7 dni *B ex 17*[3] *L ex 17*[3] *R ex 28*[3, 4] *W ex 20*[3]. [275])

Powyższe postanowienia o „dostawieniu" świadka lub biegłego rozszerzone są w niektórych umowach na przypadki, gdy osoba potrzebna sądowi jednego państwa w charakterze świadka lub biegłego, przebywa w więzieniu w drugim państwie. Na prośbę państwa wzywającego osoba taka może,

---

[275]) Zachodzi zatem pytanie, czy zastrzeżenie to stosuje się również w przypadku B ex 16[2] i w przypadku, gdy w stosunkach z Luksemburgiem władze sądowe doręczają tylko wezwanie pochodzące bezpośrednio od sądu strony wzywającej. Ponieważ w B ex 17[3] „list żelazny" dany jest wyraźnie tylko osobom wezwanym w trybie B ex 17[1], nie zaś w trybie *B ex 16*[2], a *L ex* nie uwzględnia w ogóle zwykłego doręczenia wezwania pochodzącego od strony wzywającej, należy na to pytanie zgodnie z zasadą, że umowy międzynarodowe nie mogą być interpretowane rozszerzająco, raczej odpowiedzieć przecząco i stanąć na stanowisku, że zasada niepociągania do odpowiedzialności osoby wezwanej przed sąd zagraniczny, stosuje się wyłącznie w tych przypadkach, gdy konwencja ją wyraźnie ustala. W przypadku *B ex 16*[2] i *L ex*, gdy władze wezwane ograniczają się do doręczenia wezwania pochodzącego od sądu drugiej strony, osoba, która stawi się przed tym sądem, nie korzysta z przywileju przyznanego osobom, które się stawią na „zaproszenie" w trybie *B ex 17* i *L ex 17*. Tak samo nie korzystają z tego przywileju oczywiście osoby przyjeżdżające z państw, w stosunku do których odnośne umowy w ogóle takiego przywileju nie przewidują, mimo że wzywanie osób do stawienia się przed sądem drugiej strony za pośrednictwem władz państwa wezwanego jest możliwe: *FR ex J pr N ex S ex*.

o ile sama się na to godzi, być dostawiona przed sąd państwa wzywającego, przy czym zakaz pociągnięcia takiej osoby do odpowiedzialności sądowej za czyny popełnione przed jej stawieniem się zastąpiony jest przepisem, że państwo wzywające musi we wniosku swym zobowiązać się do odesłania dostawionej osoby w najkrótszym czasie *C pr 52*[3] *R ex 28*[5] *W ex 20*[4] *G 95.*

Wykonywanie wyroków karnych, zapadłych w innym państwie, nie należy w żadnym przypadku do zakresu międzynarodowej pomocy sądowej. Wyraźnie stanowią to *J pr 71*[2] *R ex 19*[2] *G 89*[2].

O d m o w a p o m o c y s ą d o w e j. Pomocy sądowej w sprawach karnych można odmówić:

a) z e w z g l ę d ó w m a t e r i a l n y c h:

1. z tych samych powodów, z których można odmówić wydania przestępcy *C pr 51 S ex 20*[3] z ograniczeniem jednak do wniosków o przeprowadzenie rewizji lub zajęcia *B ex 15*[5] *FR ex 15*[2] *J pr 72 R ex 24 G 90*[2], w odmiennym ujęciu *L ex 15;*

2. jeśli czyn inkryminowany według ustaw państwa wezwanego nie jest karalny lub stanowi przestępstwo wojskowe lub polityczne *B ex 15*[2] *FR ex 15*[3], *16*[2] *J pr 72*[a] *L ex 15 R ex 23*[3] *S ex 20*[3] *W ex 17*[3] *G 90*[1] albo prasowe lub skarbowe *S ex 20*[3] *W ex 17*[3];

3. jeśli chodzi o obywatela państwa wezwanego *S ex 20*[4], nie przebywającego na terytorium państwa wzywającego *B ex 15*[3] *FR ex 15*[4] *J pr 72*[b] *L ex 15*[3] *R ex 23*[4] *W ex 17*[1] *G 90*[1].

b) z e w z g l ę d ó w f o r m a l n y c h:

1. jeśli żądana czynność nie należy w państwie wezwanym do kompetencji władz sądowych *C pr 50, 23*[1] *J pr 74, 20 L ex 15*[4] *R ex 23*[1] *S ex 20*[1] *W ex 17*[4] *G 90*[2];

2. jeśli państwo wezwane uważa, że udzielenie pomocy mogłoby naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo *B ex 15*[1] *C pr 50, 23*[2] *FR ex 15, 16*[1] *J pr 74, 20*[1] *L ex 15*[1] *R ex 23*[2] *S ex 20*[2] *W ex 17*[5] *G 90*[1];

3. jeśli żądano przesłania akt lub dokumentów, a przesłanie ich nastręcza szczególne wątpliwości lub trudności[276]) *C pr 50, 23*[2] *J pr 74, 20*[2] *R ex 23*[6] *S ex 20*[2] *W ex 17*[6] *G 91*[1].

[276]) W myśl § 11 reg. karn. akta sprawy lub ich części można przesłać do czasowego użytku także sądowi zagranicznemu, lecz tylko

Przesyłanie wniosków. W stosunkach z Czechosłowacją, Jugosławią, Niemcami i W. M. Gdańskiem władze sądowe (sądy i urzędy prokuratorskie) komunikują się ze sobą bezpośrednio *C pr 48, 50, 13*[3] *J pr 74, 8, 10 N ex 2 G 92.*

W stosunkach z innymi państwami przyjęta została zasada:

1. komunikowania się ze sobą Ministerstw Sprawiedliwości bezpośrednio *B ex 23 L ex 23*;

2. korespondowania wyłącznie w drodze dyplomatycznej *FR ex 15, 16, 18 R ex 22* (z wyjątkiem okręgów sądów apelacyjnych we Lwowie i Czerniowcach, w których sądy komunikują się ze sobą bezpośrednio) *S ex 19, W ex 19*[1]. W przypadkach szczególnie pilnych władza ścigająca może jednakowoż zwrócić się bezpośrednio do właściwej władzy państwa wezwanego *W ex 19*[2].

Język i treść wniosków. W stosunkach z Belgią, Czechosłowacją, Jugosławią, Niemcami i W. M. Gdańskiem wnioski o doręczenie i pisma rekwizycyjne sporządzane są w języku państwa wzywającego *B ex 19*[2] *C pr 50, 14 J pr 74, 9 N ex 4 G 98.*

W stosunkach z Rumunią, Szwecją i Węgrami wnioski te muszą być redagowane w języku państwa wezwanego lub zaopatrzone w uwierzytelniony przekład na ten język *R ex 21* (z wyjątkiem okręgów sądów apelacyjnych we Lwowie i Czerniowcach, gdzie dołączanie przekładów jest zbędne) *S ex 21 W ex 22*[1] lub na język francuski *W ex 22*[1].

Ze względu na konieczność oceny, czy pomoc sądowa jest w konkretnym przypadku dopuszczalna, niektóre umowy zawierają postanowienie, że wnioski o doręczenie i odezwy rekwizycyjne muszą wymieniać imiona, nazwiska i obywatelstwo oskarżonych, miejsce ich zamieszkania lub pobytu, przestępstwo, z powodu którego są oni ścigani, oraz przepisy kar-

w przypadkach przewidzianych przepisami szczególnymi, a w myśl § 14 nie należy udzielać żadnej władzy zagranicznej akt lub odpisów, zawierających tajemnicę państwową, zwłaszcza wojskową. Akta spraw dotyczących przestępstw politycznych mogą być udzielone sądowi zagranicznemu tylko za zgodą Ministra Sprawiedliwości. To samo dotyczy innych akt, co do których z przyczyn szczególnych powstaje wątpliwość, czy mogą być udzielane sądowi zagranicznemu.

ne, mające zastosowanie *B ex 19*[1] *FR ex 16*[2] *L ex 16*[1] *R ex 20* *W ex 16*[3].

K o s z t y p o m o c y s ą d o w e j. Opłat i wydatków związanych z udzieleniem pomocy sądowej w sprawach karnych zasadniczo nie zwraca się *G 104*[1], z wyjątkiem odszkodowania wypłaconego biegłym *B ex 21, C pr 55*[2] *FR ex 15*[3], *17*[4], *18*[1] *L ex 21* *N ex 6* *S ex 23*[2] *W ex 23*[3] lub biegłym i świadkom *J pr 74, 15* *R ex 29*. Państwo wzywające zobowiązane jest natomiast zapłacić koszty stawiennictwa świadka lub biegłego, wezwanego za pośrednictwem państwa wezwanego *B ex 17*[1] *C pr 52*[2] *L ex 17*[2] *R ex 28*[2] *W ex 23*[3] *G 94*[2].

Z a w i a d o m i e n i e o s k a z a n i u. Niektóre umowy zawierają szczególne przepisy o udzielaniu wyjaśnień o uprzedniej karalności osób. Obowiązek ten odnosi się:

1. do przesyłania z urzędu w postaci wyciągów z rejestru skazanych prawomocnych orzeczeń karnych, podlegających wpisaniu do rejestru, jakie odnoszą się do obywateli drugiej strony, oraz ewentualnych późniejszych decyzyj dotyczących tych orzeczeń *B ex 22* *C pr 53* *FR ex 18* *J pr 75* *N ex 5* *R ex 30* *S ex 22* *W ex 21* *G 105*;

2. do udzielania na żądanie drugiej strony wyjaśnień z rejestru karnego bez względu na obywatelstwo osoby, której dotyczy zapytanie[277]) *C pr 54* *J pr 71*[d] *R ex 19*[4] *N ex 1* *W ex 15* *G 89*[d].

---

[277]) We wszystkich prawie umowach tych udzielanie wyjaśnień z rejestru skazanych na żądanie drugiej strony traktowane jest jako rodzaj ogólnej pomocy sądowej z wyjątkiem C pr 54, gdzie udzielanie wyjaśnień tych oderwane jest od postanowień dotyczących pomocy sądowej i traktowane jako samoistna czynność. Różnica polega na tym, że w stosunkach z Czechosłowacją wyjaśnienia te muszą być na żądanie bezwzględnie udzielane, w stosunkach z innymi państwami zaś do udzielania tych wyjaśnień stosują się wszystkie postanowienia, dotyczące przesyłania wniosków i warunków ich wykonywania. Strona wezwana może zatem odmówić udzielenia wyciągu z rejestru karnego z tych samych powodów, z których może odmówić innego rodzaju pomocy sądowej.

W myśl § 2 rozp. MSpr z 16. 12. 36 o rejestrze skazanych (DU 94 poz. 663) rejestracji podlegają skazania zagraniczne obywateli polskich za przestępstwa popełnione z chęci zysku, a za inne przestępstwa w przypadku wymierzenia kary pozbawienia wolności w rozmiarze ponad 3 miesiące. W myśl § 10 wiadomości z rejestru skazanych

Korespondencja w sprawie dostarczenia wyciągu z rejestru skazanych prowadzona jest tak samo, jak korespondencja w innych sprawach pomocy sądowej t. j. bezpośrednio pomiędzy sądami (Czechosłowacja, Jugosławia, Niemcy, W. M. Gdańsk), pomiędzy Ministerstwami Sprawiedliwości (Belgia) lub w drodze dyplomatycznej (Francja, Rumunia z wyjątkiem okręgów sądów apelacyjnych we Lwowie i Czerniowcach, Szwecja i Węgry).

W y j a ś n i e n i a o p r a w i e. W niektórych umowach znajdują się specjalne przepisy o wzajemnym udzielaniu sobie wyjaśnień o ustawodawstwie obowiązującym na obszarze drugiej strony *R ex 31 G 89*[d].[278])

P o ś c i g. Umowy z Czechosłowacją i W. M. Gdańskiem zawierają ze względu na wspólną granicę jeszcze dodatkowe przepisy o charakterze administracyjno-policyjnym, mające na celu ułatwienie ścigania zbiegłych przestępców. Mianowicie w przypadkach, gdy zwłoka grozi niebezpieczeństwem, organom służby bezpieczeństwa wolno ścigać uchodzących przestępców bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa lub po wykryciu sprawcy w drodze pościgu z obszaru jednej strony na obszar drugiej strony. Wolno im osobę ściganą przytrzymać po drugiej stronie i odebrać jej narzędzia użyte przy popełnieniu przestępstwa oraz wszystkie inne przedmioty, służące do celów dowodowych *C pr 56*[1] *G 106*[1].

Ściganie przestępcy na obszarze drugiej strony podlega jednak następującym ograniczeniom:

1. może ono nastąpić tylko do tego miejsca, w którym organ ścigający natrafi na organ lub władzę bezpieczeństwa

udzielane są władzom zagranicznym na podstawie umowy lub wzajemności faktycznej.

Wyciągi te, jak wszystkie pisma i protokóły, sporządzone w wykonaniu rekwizycji, przesyłane są obcym państwom zarówno w przypadkach zażądania ich, jak w przypadku wymiany, w języku władzy, która je wystawia, bez dołączenia tłumaczenia.

Odczytaniu na rozprawie podlegają orzeczenia karne, wydane przeciwko oskarżonemu przez sądy zagraniczne; wyroki sądów zagranicznych, wydane przeciwko innym osobom, powinny być uważane za „inne dokumenty" w rozumieniu KPK 341 § 1. (SN i K. 658/34, Zb. nr 137 z 1935).

[278]) Opuszczenie w C pr 50 i J pr 74 powołania C pr 24 wzgl. J pr 21 polega niewątpliwie tylko na przeoczeniu.

drugiej strony, w żadnym razie zaś ponad strefę 10 km. Organ ścigający obowiązany jest zgłosić się u najbliższej władzy bezpieczeństwa drugiej strony i okazać swą legitymację, przerwać z tą chwilą dalsze czynności na obcym terytorium i niezwłocznie wrócić na własne terytorium, o ile władza tego państwa, na którego obszarze pościg się odbywa, nie zezwoli mu na ich kontynuowanie. W razie przerwania pościgu w granicach 10 km pasa granicznego bez natrafienia na organ lub władzę bezpieczeństwa drugiej strony, organ ścigający winien dodatkowo zgłosić się u najbliższej władzy bezpieczeństwa *C pr 57, 58.*

2. Pościg dopuszczalny jest mimo natrafienia na organ bezpieczeństwa drugiej strony, lecz tylko 8 km w głąb drugiego terytorium. Urzędnik ścigający obowiązany jest okazać swą legitymację na żądanie każdego urzędnika policyjnego drugiej strony i zgłosić się do władzy policyjnej tej miejscowości, w której zamierza podjąć lub już podjął czynności potrzebne do ujęcia ściganego. Po spełnieniu swego zadania winien on na żądanie miejscowej władzy policyjnej niezwłocznie powrócić na własne terytorium *G 106, 107.*

Organ ścigający ma prawo podczas pościgu nosić broń służbową i w razie koniecznej obrony robić z niej użytek *C pr 56*[3] *G 107*[3]. W żadnym razie nie jest on uprawniony do samodzielnego dokonywania rewizji domowej na obszarze drugiej strony *C pr 56*[2] *G 106*[2]. W razie schwytania osoby ściganej należy ją wraz z odebranymi przedmiotami odstawić do najbliższej władzy policyjnej lub sądowej *C pr 59*[1] *G 109*[1].

Osoba schwytana musi być tymczasowo przytrzymana, o ile wydanie jej nie przedstawia się z góry jako niedopuszczalne. Do dalszego postępowania z osobą w ten sposób przytrzymaną stosuje się normy dotyczące tymczasowego aresztowania i wydania zbiegłego przestępcy *C pr 59 G 109.**

* Szczegółową analizę postanowień konwencyjnych w tej materii zawiera praca dra Juliusza Rencklego, Międzynarodowa Pomoc Prawna w sprawach karnych, zeszyt XXII Encyklopedii Podręcznej Prawa Karnego, wyd. „Biblioteka Polska" w Warszawie, 1937.

Szczególne sprawy z zakresu prawa karnego.

Jak już powyżej wspomniano, nie została dotychczas sformułowana międzynarodowa konwencja o pomocy sądowej w sprawach karnych, która by tworzyła zarówno materialne jak proceduralne przesłanki dla udzielania tej pomocy, a w szczególności wydawania zbiegłych przestępców. Natomiast zawarte zostały liczne konwencje międzynarodowe, odnoszące się do specyficznych przestępstw, które charakteryzuje ta wspólna cecha, że popełnione w jednym państwie, wywierają skutki swe w innym lub innych państwach, czasami zaś nawet samo wykonanie przestępstwa, złożone z kilku samodzielnych czynów, odbywa się na terenie różnych państw.

W zwalczaniu takich przestępstw interesowane są wszystkie państwa, gdyż zagrażają one w istocie swej ich własnym żywotnym interesom. Fałszerz banknotów, który dziś fabrykuje banknoty państwa *A*, jutro może się wziąć do podrabiania banknotów państwa *B*. Handlarz żywym towarem dostarcza dziś lupanarom południowo-amerykańskim towaru zagarniętego w państwie *C*, jutro rozwinie on — zależnie od zapotrzebowania swych odbiorców — proceder swój na obszarze państwa *D*. Handlarz opium jeździ sleepingami międzynarodowymi i kupuje i sprzedaje zakazaną truciznę tam, gdzie otwiera się mu najlepsza koniunktura.

Zainteresowane w unieszkodliwianiu tego typu przestępców państwa przyjęły na siebie wzajemnie szereg zobowiązań materialnych (obowiązek karania) i proceduralnych (zorganizowania walki za pomocą specjalnych biur i organów bezpieczeństwa, będących ze sobą w stałym i bezpośrednim kontakcie). Ustawa karna polska z 1932 r. uwzględniła zobowiązania te, postanawiając, że ściganie z powodu popełnienia jednego z tych przestępstw „międzynarodowych" odbywa się na mocy ustawy polskiej niezależnie od obywatelstwa przestępcy i niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa.[270])

F a ł s z o w a n i e p i e n i ę d z y. W wyniku konferencji międzynarodowej, która obradowała od 9 do 20 kwietnia

[270]) KK 9.

1929 w Genewie, zawarta została konwencja,[280]) w której państwa zobowiązały się karać jako przestępstwo pospolite:

1. wszelkie oszukańcze wyrabianie lub przerabianie pieniędzy bez względu na środek użyty dla osiągnięcia celu,

2. oszukańcze puszczanie fałszywych pieniędzy w obieg,

3. sprowadzanie do kraju lub przyjmowanie fałszywych pieniędzy, albo zaopatrywanie się w nie ze świadomością, że są fałszywe, w celu puszczania w obieg,

4. usiłowanie tych przestępstw i rozmyślne w nich uczestniczenie,

5. oszukańcze wyrabianie, przyjmowanie lub zaopatrywanie się w narzędzia lub inne przedmioty przeznaczone z natury swej do wyrabiania fałszywych pieniędzy lub do przerabiania pieniędzy.

Każdy z tych czynów uważa się za przestępstwo odrębne, jeśli został popełniony w różnych państwach. Przy wymiarze kary nie może być robiona różnica co do fałszowania pieniędzy krajowych i zagranicznych, a kraje, uznające zasadę recydywy międzynarodowej,[281]) będą uważały każdy zagraniczny wyrok skazujący za tego rodzaju przestępstwo, jako powodujący recydywę. Konwencja, uznając tego rodzaju czyny za przestępstwa międzynarodowe, obowiązuje każde z państw do karania za nie nawet wówczas, gdy zostały popełnione za granicą,[282]) a przestępca (krajowiec lub cudzoziemiec) znajdzie się na jego terytorium. Ponadto konwencja postanawia, że przestępstwa te uważane są w każdej umowie ekstradycyjnej z samego prawa za czyny uzasadniające wydanie przestępcy, a w braku umowy uzasadniają one wydanie, jeśli ustawodawstwo danego państwa nie uzależnia wydania od zaistnienia formalnej umowy.

Konwencja określa ponadto obowiązek zajęcia i konfiskaty fałszywych pieniędzy i przedmiotów przeznaczonych do fałszowania pieniędzy,[283]) utworzenia u siebie biura central-

---

[280]) Konwencja międzynarodowa z 20. 4. 29 o zwalczaniu fałszowania pieniędzy wraz z protokółem, aktem końcowym konferencji i protokółem fakultatywnym (DU nr 102 z 1934 poz. 919).

[281]) Polska uznaje ją: KK 60[1].

[282]) KK 9[b].

[283]) KK 186[1].

nego dla prowadzenia tych spraw,[284]) zezwalając na bezpośrednie komunikowanie się tych biur między sobą i ustalając ramy ich współpracy. Jako drogę, w której rekwizycje w tych sprawach winny być przesyłane, konwencja przewiduje bezpośredni kontakt władz sądowych między sobą, ewent. za pośrednictwem biur centralnych, bezpośrednie porozumiewanie się ministrów sprawiedliwości lub bezpośrednie zwracanie się władz państwa wzywającego do ministra sprawiedliwości państwa wezwanego, albo drogę dyplomatyczną lub konsularną, z tym, że przedstawiciel dyplomatyczny lub konsularny porozumiewa się bądź bezpośrednio z władzą wezwaną bądź z władzą wskazaną przez państwo wezwane.[285]) W braku odmiennego porozumienia[286]) pisma rekwizycyjne redagowane są w języku państwa wzywającego z tym, że władza wezwana może żądać przekładu na swój język, uwierzytelnionego przez władzę wzywającą.

Mimo tak silnego związania ustawodawstw krajowych z postanowieniami konwencji, czyny podpadające pod nią są ścigane i sądzone zgodnie z ogólnymi przepisami ustawodawstwa wewnętrznego każdego z państw, z tym jednak zastrzeżeniem, że żadne z ustawodawstw nie może tym czynom przyznać bezkarności.

H a n d e l ż y w y m t o w a r e m. Już w 1904 r. zawarte zostało w Paryżu międzynarodowe porozumienie w sprawie ścigania handlu kobietami białymi, które zobowiązało państwa do utworzenia centralnych biur dla zwalczania handlu żywym towarem i specjalnej służby dla wykrywania sprawców tego procederu i ich ofiar, oraz do bezpłatnego repatriowania ofiar do ich krajów ojczystych. W 1910 r. doszła do tego konwencja, w której państwa przyjęły szereg materialnych norm z zakresu prawa karnego.[287])

[284]) Sprawy te skoncentrowane są w Centrali Służby Śledczej, Wydz. IV. Komendy Głównej Policji Państwowej w Warszawie.

[285]) Polska przyjęła dla siebie drogę przewidzianą w art. 16 (1) lit. b) konwencji, tj. bezpośrednią korespondencję Ministrów Sprawiedliwości lub bezpośrednią korespondencję pomiędzy właściwą władzą państwa wzywającego, a Ministerstwem Sprawiedliwości państwa wezwanego.

[286]) Porozumienia takiego Polska z żadnym państwem nie zawarła.

[287]) Porozumienie międzynarodowe z 18. 4. 1904 i konwencja międzynarodowa z 4. 5. 1910, dotyczące ścigania handlu kobietami białymi (DU nr 87 z 1922 poz. 783), spr.: DU nr 62 z 1929 poz. 487).

Konwencja wprowadza zasadę międzynarodowej kryminalności handlu kobietami, zobowiązując państwa do przyjęcia zasad konwencji w swym prawie wewnętrznym.[288]) Przestępstwo werbowania, uprowadzenia albo uwiedzenia, nawet za jej zgodą, kobiety dla celów rozpusty, uzasadnia ipso jure wydanie przestępcy w ramach umów ekstradycyjnych. Dalsze postanowienia regulują obrót sądowy oraz zawiadamianie o skazaniu za taki czyn.

Porozumienie z 1904 i konwencja z 1910 uzupełnione zostały konwencją z 1921,[289]) w której państwa zobowiązały się przedsięwziąć wszelkie środki w celu ścigania i karania osobników, zajmujących się handlem dziećmi obu płci oraz karania usiłowań przekroczenia i ewent. czynów przygotowawczych do nich, rozumiejąc przekroczenie to w znaczeniu art. 1 konwencji z 1910 r.

W 1933 r. doszła do tego dalsza konwencja,[290]) w której państwa zobowiązały się poddawać karze osoby, które dla zaspokojenia namiętności innych, uwodzą lub wciągają kobietę lub dziewczynę pełnoletnią, nawet za jej zgodą, w uprawianie nierządu, choćby nawet poszczególne czyny, należące do istoty przestępstwa, popełniane były w różnych krajach.

P o r n o g r a f i a. W porozumieniu międzynarodowym z 1910 r.[291]) państwa zobowiązały się ustanowić władzę, której zadaniem by było gromadzenie i dostarczanie sobie wzajemnie wiadomości mogących ułatwić śledzenie i karanie czynów, stanowiących w płaszczyźnie ich ustawodawstwa wewnętrznego naruszenie odnośnych przepisów w przedmiocie pism, rysunków, wizerunków lub przedmiotów pornograficznych, oraz konfiskatę takich przedmiotów. Porozumienie to

[288]) KK 9d, 208—212. Por. rozp. MZP z 6. 9. 22 o nadzorze nad nierządem (DU nr 78 poz. 715) oraz rozp. RM z 29. 8. 28 w sprawie komisyj do walki z alkoholizmem i komisyj sanitarno-obyczajowych (DU nr 81 poz. 708).

[289]) Konwencja międzynarodowa z 30. 9. 21 dotycząca handlu kobietami i dziećmi (DU nr 125 z 1925 poz. 893), spr.: obw. MSW z 28. 5. 29 (DU nr 62 poz. 487). Por. rozp. PR z 29. 7. 27 o karach za handel kobietami i dziećmi oraz za inne popieranie nierządu (DU nr 70 poz. 614).

[290]) Konwencja międzynarodowa z 11. 10. 33 o ściganiu handlu kobietami pełnoletnimi (DU nr 7 z 1938 poz. 37).

[291]) Porozumienie międzynarodowe z 4. 5. 10 o zwalczaniu obiegu wydawnictw nieprzyzwoitych (DU nr 21 z 1922 poz. 167).

wprowadziło bezpośrednią korespondencję tych władz pomiędzy sobą i wymianę wiadomości o skazaniu za takie przestępstwa.

Porozumienie to zostało następnie rozszerzone przez konwencję z 1923 r.,[292]) w której państwa zobowiązały się ponadto, tym razem już w płaszczyźnie międzynarodowej, do przedsięwzięcia wszelkich środków celem wykrycia, ścigania i ukarania każdego osobnika, który dopuści się jednego z czynów wyliczonych w art. 1. Ustalono jako forum dla sądzenia tego rodzaju czynów sąd tego państwa, w którym czyn lub jedna z jego składowych części zostały dokonane, a posiłkowo również sąd państwa ojczystego. Regulując zagadnienie również w zakresie proceduralnym, konwencja zawiera postanowienia o sposobie przesyłania rekwizycyj, dając kontrahentom do wyboru bezpośrednie komunikowanie się władz wykonawczych między sobą lub za pośrednictwem przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych, albo drogę dyplomatyczną.[293])

H a n d e l n i e w o l n i k a m i. W konwencji w sprawie niewolnictwa z 1926 r.[294]) państwa zobowiązały się przedsięwziąć wszystkie potrzebne kroki, ażeby zapobiec i uniemożliwić ładowanie na okręty, wyładowywanie i przewóz niewolników i zobowiązały się okazywać sobie wzajemnie pomoc w zwalczaniu niewolnictwa i handlu niewolnikami oraz uwzględniać w swym własnym ustawodawstwie tego rodzaju przekroczenia, a wydane w tej mierze ustawy i przepisy wzajemnie sobie komunikować.[295])

H a n d e l n a r k o t y k a m i. W pierwszej międzynarodowej konwencji opiumowej z 1912 r.[296]) państwa zobowią-

[292]) Konwencja międzynarodowa z 12. 9. 23 o zwalczaniu obiegu i handlu wydawnictwami nieprzyzwoitymi wraz z załącznikiem końcowym (DU nr 71 z 1927 poz. 621), spr.: DU nr 60 z 1930 poz. 491. Władzą, wspomnianą w art. 6 konwencji oraz w art. 1 porozumienia z 4. 5. 10, jest w Polsce „Centralne Biuro do zwalczania obiegu wydawnictw pornograficznych" przy MSW (MP nr 45 z 1925 poz. 180).

[293]) Polska nie zastrzegła sobie drogi dyplomatycznej.

[294]) Konwencja międzynarodowa z 25. 9. 26 w sprawie niewolnictwa (DU nr 4 z 1931 poz. 21).

[295]) KK 9, 249.

[296]) Międzynarodowa konwencja opiumowa z 23. 1. 12 oraz protokół specjalny z 25. 6. 14 (DU nr 9 z 1923 poz. 55).

zały się zbadać „możność wydania ustaw lub przepisów, określających kary za posiadanie nielegalne opium surowego, preparowanego, morfiny, kokainy i ich soli, o ile istniejące już prawa lub przepisy nie uregulowały tej sprawy".

W konwencji z 1925 r.,[297]) która częściowo zastąpiła konwencję z 1912 r., państwa zobowiązały się już do wydania ustaw lub przepisów skutecznych celem ograniczenia wyrobu tych narkotyków i komunikowania sobie wzajemnie swoich ustaw i rozporządzeń w tej materii, oraz do zastosowania przy przekroczeniu ustaw i przepisów, będących w związku z wykonaniem postanowień konwencji, odpowiednich sankcyj karnych łącznie z konfiskatą.[298]) Dalej państwa zobowiązały się rozpatrzeć „możliwość zastosowania środków ustawodawczych w celu karania czynów, popełnionych w zakresie ich jurysdykcji, w celu dopomożenia lub przyjęcia udziału w ściganiu w każdym miejscu, znajdującym się poza ich jurysdykcją czynu, będącego przekroczeniem ustaw, obowiązu-

---

[297]) Międzynarodowa konwencja opiumowa oraz akt końcowy z 19. 2. 25 (DU nr 108 z 1927 poz. 920).

[298]) KK 9f, 244 oraz ust. z 22. 6. 23 o substancjach i przetworach odurzających (DU nr 72 poz. 559), rozp. wyk. MSW i MSpr z 1. 3. 28 (DU nr 52 poz. 499) i rozp. MOS z 19. 6. 37 (DU nr 49 poz. 379). W myśl ustawy tej zakazane jest wytwarzanie, przerabianie, przywóz i wywóz, przechowywanie, handel i wszelki w ogóle obieg wszelkiego rodzaju opium i jego odpadków, haszyszu, morfiny, kokainy, heroiny itp., a wyjątki dopuszczone są wyłącznie dla celów leczniczych za specjalnym zezwoleniem i z zachowaniem warunków w tym zezwoleniu zastrzeżonych. Naruszenie przepisów tych zagrożone jest karą więzienia od 3 miesięcy do lat 5 i grzywną, ew. pozbawieniem praw do wykonywania zawodu lekarza lub aptekarza. Nieprawne posiadanie środków tych pociąga zawsze za sobą ich konfiskatę. Por. też rozp. MSW i MSpr z 20. 1. 25 o trybie postępowania przy przywozie i wywozie substancyj i przetworów odurzających (DU nr 15 poz. 98), rozp. MSW z 20. 5. 29 o detalicznej sprzedaży substancyj i przetworów odurzających (DU nr 48 poz. 402), rozp. MSW z 15. 3. 30 o uznaniu niektórych substancyj i przetworów odurzających za wywołujące szkodliwe skutki dla zdrowia (DU nr 36 poz. 304) i rozp. MSW i MSpr z 15. 12. 31 o rozciągnięciu na kodeinę systemu certyfikatów przywozu lub wywozu (DU nr 12 z 1932 poz. 72).

Por. też okólnik MSpr w sprawie ścigania przestępstw związanych z narkomanią (II. Zb. MSpr poz. 408).

jących w tym miejscu, a mających za przedmiot sprawy objęte niniejszą konwencją" (art. 29).[299])

Przemytnictwo alkoholu. Dla zwalczania przemytnictwa towarów alkoholowych, szeroko uprawianego drogą morską ze szkodą dla interesów fiskalnych poszczególnych państw, państwa przylegające do Morza Bałtyckiego, a mianowicie Dania, Estonia, Finlandia, Łotwa, Litwa, Niemcy, Norwegia, Polska (W. M. Gdańsk), Szwecja i Z. S. R. R. zawarły w 1925 r. konwencję,[300]) w której zobowiązały się:

1. zabraniać statkom swoim o pojemności poniżej 100 t wywozić towary alkoholowe za granicę ze swego terytorium oraz ze składów celnych i wolnych portów,

2. zezwalać na wywóz taki statkom poniżej 500 t jedynie za specjalnym zezwoleniem,

3. stosować specjalne środki ostrożności dla zapewnienia legalnego importu towarów tych do innego kraju,

4. przewidzieć sankcje karne za naruszenie odnośnych przepisów,

5. czuwać nad tym, ażeby towary alkoholowe przeznaczone dla portu krajowego, nie były skierowane za granicę,

6. przedsięwziąć kroki w celu zwalczania przemytnictwa alkoholu do innych układających się państw bez względu na rodzaj i rozmiar statków,

7. zawiadamiać się wzajemnie o stanie przemytnictwa i o osobach, które się nim zajmują oraz o wszelkich okolicz-

---

[299]) Patrz też porozumienie z 20. 8. 29 w celu rewizji porozumienia o ujednostajnieniu przepisów leków silnie działających (DU nr 83 z 1931 poz. 647) i konwencję międzynarodową z 13. 7. 31 o ograniczeniu fabrykacji i regulowaniu podziału środków odurzających (DU nr 12 z 1934 poz. 97) oraz rozp. MSW z 22. 2. 28 o uznaniu eteru etylowego i jego mieszanin za szczególnie niebezpieczne dla zdrowia (DU nr 45 poz. 443).

[300]) Konwencja z 19. 8. 25 o zwalczaniu przemytnictwa towarów alkoholowych (DU nr 75 z 1927 poz. 656), oraz rozp. MSk z 7. 8. 29 w sprawie wykonania postanowień konwencji o zwalczaniu przemytnictwa towarów alkoholowych, podpisanej w Helsingforsie dnia 19. 8. 25 (DU nr 65 poz. 504), zm.: rozp. MSk z 29. 7. 33 (DU nr 63 poz. 471). Por. też konwencję ze Stanami Zjednoczonymi A. P. z 19. 6. 30 o przewozie napojów alkoholowych (DU nr 57 z 1930 poz. 468), dziś już wobec zniesienia prohibicji nieaktualną.

nościach specjalnych, które mogłyby służyć do ułatwienia walki z przemytnictwem.

Dalej państwa przyznały sobie wzajemnie prawo do stosowania swych ustaw w pasie 12 mil morskich od brzegu lub od zewnętrznej granicy archipelagu wobec statków uprawiających kontrabandę, do ścigania wymykających się statków nawet poza ten pas i stosowania na otwartym morzu wobec nich swego ustawodawstwa,[301]) przy czym jednak sankcje karne mogą być stosowane tylko wobec winnych przemytnictwa, nie zaś wobec statku jako takiego.

Ochrona prawna i ściganie kolejarzy.

Specjalne przepisy o ochronie prawnej pracowników kolejowych w zakresie prawa karnego i jurysdykcji nad nimi zawierają umowy kolejowe zawarte przez Polskę z Litwą, Łotwą, Niemcami i Rumunią.[302]) W myśl odnośnych postanowień pracownicy kolejowi zajęci na obszarze sąsiedniego państwa korzystają w czasie pobytu na tym terytorium z tej ochrony prawnej, jaka przysługuje własnym pracownikom kolejowym na zasadzie odnośnej ustawy karnej. Pracownicy ci podlegają pod względem dyscyplinarnym za uchybienia służbowe jedynie swym władzom ojczystym, a pod względem karno-sądowym za czyny karalne popełnione przez nich w wykonywaniu służby władzom ojczystym, o ile one tego zażądają. Za czyny karalne popełnione w wykonywaniu służby nie uważa się naruszeń ustaw celnych i podatkowych oraz zakazów wwozu i wywozu.

O wdrożeniu ścigania karnego na obszarze państwa sąsiedniego musi być natychmiast powiadomiona władza prze-

[301]) Por. jednak zastrzeżenie Polski, Estonii i Niemiec co do tego punktu, poczynione w Protokóle Zamknięcia.

[302]) Art. 10 umów o komunikacji kolejowej z Łotwą, Niemcami i Rumunią i protokóły końcowe do tych umów z Łotwą i Rumunią, oraz art. 20 umowy kolejowej z Litwą wraz z prot. końc. patrz uwagę 182 na str. 117.

Patrz też okólnik MSpr w sprawie wykonania art. 10 ust. 3 polsko-niemieckiej umowy o wzajemnej komunikacji kolejowej, odnoszący się również do analogicznych umów z innymi państwami (II. Zb. MSpr poz. 458).

łożona ściganego. Jeśli władza ta zażąda przekazania mu ścigania, właściwa władza drugiego państwa musi bezzwłocznie dostawić ściganego do państwa ojczystego. Jaka władza właściwa jest dla rozstrzygania o wniosku na przekazanie państwu ojczystemu zasądzenia i dostawienia ściganego, pozostawione jest każdemu z państw.[303]) Wniosek o wydanie musi natomiast pochodzić od władzy właściwej dla ścigania karnego tj. władzy sądowej i być kierowany do władzy ścigającej w państwie pobytu kolejarza.

---

[303]) W Polsce rozstrzyga o tego rodzaju wnioskach przez analogię do KPK 673 Minister Sprawiedliwości.

Umowa z Litwą nie przewiduje przekazania ścigania karnego drugiemu państwu.

DZIAŁ ADMINISTRACYJNY

PRAWO CUDZOZIEMCÓW.

ZASADY PRAWA CUDZOZIEMCÓW.

Równouprawnienie. Położenie prawne cudzoziemca w państwach cywilizowanych normowane jest przez ustawy wewnętrzne danego państwa,[304]) umowy międzynarodowe i ogólne zasady prawa międzynarodowego. Zasady te, jak zresztą wszystkie zasady i zwyczaje międzynarodowe, są płynne, ulegają z biegiem czasu odchyleniom, modyfikacjom, zmianom. Powoływanie się na nie może mieć w stosunkach pomiędzy równorzędnymi państwami znaczenie praktyczne oczywiście tylko wówczas, jeśli za „zasadą" kryje się wspólny interes obu państw. Stosunek państwa do cudzoziemca nie jest bowiem dyktowany kurtuazją, a dobrze zrozumianym własnym interesem. Im więcej praw każde z państw udziela obywatelom innych państw, tym więcej będzie ono mogło samo domagać się od nich dla własnych obywateli. Granicę zaś praw, udzielanych obcym obywatelom „na zasadzie wzajem-

---

[304]) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 23. 4. 35 (DU nr 30 poz. 227) nie zawiera specjalnego przepisu, jaki zawierała konstytucja z 17. 3. 21, że „cudzoziemcy używają pod warunkiem wzajemności równych praw z obywatelami Państwa Polskiego, oraz mają równe z nimi obowiązki, o ile ustawy wyraźnie nie wymagają obywatelstwa polskiego". Brak takiego przepisu, w założeniu swym zbędnego w ustawie, która reguluje stosunek obywatela do Państwa, w niczym oczywiście nie zmienił położenia prawnego cudzoziemców w Polsce.

Por. też ust. z 13. 3. 31 o wygaśnięciu mocy prawnej przepisów wyjątkowych, związanych z pochodzeniem, narodowością, językiem, rasą lub religią obywateli R. P. (DU nr 31 poz. 214).

ności", wytycza własna sytuacja gospodarcza i społeczna, która ze swej strony znajduje swe odzwierciedlenie w odnośnych ustawach i konwencjach.

Ogólne tendencje międzynarodowe, idące — mimo wszelkich dążeń autarkicznych — w kierunku zacieśnienia więzów gospodarczych i kulturalnych pomiędzy narodami,[305]) nie zezwalają dziś żadnemu z państw na ograniczenie cudzoziemców w zakresie ogólnych praw cywilnych ponad normę, dyktowaną względami na dobro własnego Państwa, lub na tworzenie sztucznych barier przeciwko przypływowi cudzoziemców na jego terytorium. Rozumie się jednak, że każde państwo musi mieć prawo autonomicznego ustalania warunków i formalności, od których uzależnia dopuszczanie cudzoziemców na swe terytorium. O ile generalne wyłączenie oby-

[305]) Konwencja z 15. 3. 1886 o międzynarodowej wymianie dokumentów urzędowych oraz wydawnictw naukowych i literackich (DU nr 88 z 1924 poz. 834).

Konwencja międzynarodowa z 19. 3. 02 o ochronie ptaków pożytecznych dla rolnictwa (DU nr 67 z 1932 poz. 625).

Konwencja międzynarodowa z 24. 9. 31 o uregulowaniu połowu wielorybów (DU nr 14 z 1935 poz. 75).

Konwencja z 29. 10. 27 dotycząca międzynarodowego urzędu chemii (DU nr 39 z 1932 poz. 400).

Konwencja z 7. 6. 05 dla utworzenia i utrzymywania w Rzymie międzynarodowego instytutu rolnictwa (Dz. Urz. MSZ nr 9 z 1926).

Porozumienie z 25. 1. 24 w sprawie utworzenia w Paryżu międzynarodowego urzędu do walki z epizootiami (DU nr 108 z 1925 poz. 767), rozp. MRRR z 9. 1. 28 (DU nr 19 poz. 167) w sprawie wykonania rozp. PR z 22. 3. 27 (DU nr 77 poz. 673) o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych.

Konwencja z 11. 10. 33 dla ułatwienia obiegu międzynarodowego filmów mających charakter wychowawczy (DU nr 83 z 1937 poz. 601).

Układ z Belgią z 1. 9. 25 w sprawie stosunków naukowych, literackich i szkolnych (DU nr 66 z 1926 poz. 387).

Konwencja z Bułgarią z 8. 4. 35 o współpracy intelektualnej (DU nr 67 z 1935 poz. 417).

Układ z Francją z 9. 5. 23 o stosunkach naukowych, literackich i szkolnych (Dz. Urz. MSZ nr 12 z 1923).

Porozumienie z Jugosławią z 2. 12. 31 w sprawie stosunków naukowych, szkolnych i artystycznych (DU nr 45 z 1933 poz. 347).

Protokół ze Szwecją z 7. 6. 33 dotyczący rozwoju stosunków intelektualnych.

Konwencja z Węgrami z 21. 10. 34 o współpracy intelektualnej (DU nr 71 z 1935 poz. 450).

wateli pewnego państwa z prawa pobytu na obszarze innego państwa stanowiłoby dyskryminację tego państwa i byłoby aktem nieprzyjaznym, możliwym tylko w przypadku zerwania stosunków dyplomatycznych. to selekcja indywidualna wśród obywateli danego państwa w związku z udzielaniem zezwoleń na wjazd i pobyt jest prawem każdego państwa. którego wykorzystywanie nie może być poczytane za akt nieprzyjazny.[306])

Cudzoziemiec ma w dzisiejszych czasach bez względu na swe miejsce zamieszkania zapewniony wolny dostęp do sądów i bywa pod względem zwolnienia z kaucji aktorycznej i prawa ubogich zrównany z krajowcami. Gdy przebywa na terytorium obcego państwa, równouprawnienie jego rozciąga się również na zwolnienie od przymusu osobistego w sprawach cywilnych. Cudzoziemiec, który stosownie do przepisów wewnętrznych danego państwa legalnie przebywa na jego terytorium, nie może być bez powodu z niego usunięty, a każde ograniczenie go wbrew uprawnieniom, przyznanym obywatelom państwa jego przynależności, lub ponad ogólne normy ustawowe, obowiązujące w stosunku do wszystkich cudzoziemców, stanowiłoby naruszenie praw i interesów tego państwa. Ponieważ podmiotami praw, ustanowionych w umowach międzynarodowych, są państwa jako takie, obywatele ich nie nabywają na zasadzie takich umów z reguły żadnych bezpośrednich praw w stosunku do drugiego państwa i mogą praw przyznanych im w umowie dochodzić jedynie za pośrednictwem swego państwa.[307]) Cudzoziemiec nie może zatem zaskarżyć do Najwyższego Trybunału Administracyjnego[308]) decyzji polskiej władzy administracyjnej, która jego zdaniem naruszyła umowę, a ewentualny konflikt powstały po bezskutecznej interwencji konsularnej,[309]) może

[306]) Żadne państwo nie ma też obowiązku motywowania wobec innego państwa odmowy udzielenia danej osobie zezwolenia na przyjazd lub pobyt.

[307]) Por. np. art. 1 (3) umowy z Niemcami z 27. 3. 28 o wzajemnej komunikacji kolejowej (DU nr 48 z 1927 poz. 433) oraz art. 13 umowy z Węgrami z 12. 6. 28 o zapobieżeniu podwójnemu opodatkowaniu w dziedzinie podatków bezpośrednich (DU nr 75 z 1931 poz. 604).

[308]) Rozp. PR z 27. 11. 32 o Najwyższym Trybunale Administracyjnym (DU nr 94 poz. 806), zm.: ust. z 24. 3. 37 (DU nr 24 poz. 150).

[309]) Por. Ust. Kons. 1, 15.

być załatwiony tylko w płaszczyźnie dyplomatycznej. Cudzoziemiec może natomiast na równi z obywatelami polskimi korzystać ze wszystkich środków prawnych [310]) i skarżyć do Najwyższego Trybunału Administracyjnego decyzje władz, oparte na polskim ustawodawstwie wewnętrznym, obojętnie, czy ustawa wchodząca w rachubę ma charakter ogólny, czy też zawiera szczególne zarządzenia w stosunku do cudzoziemców.

Położenie prawne cudzoziemców znalazło wyraz, o ile chodzi o stosunki Polski z zagranicą, w umowach prawnych, a nadto w całym szeregu umów handlowych, których postanowienia, aczkolwiek niejednolite w formie i treści, oparte są na zasadzie równouprawnienia cudzoziemca w sferze prywatno-prawnej, a poddawania go w sferze publiczno-prawnej (administracyjnej) tylko tym ograniczeniom, dyktowanym interesem Państwa lub jego obywateli, które przewiduje ustawodawstwo wewnętrzne. Rozumie się, że cudzoziemiec nie może korzystać z praw obywatelskich [311]) i nie może piastować urzędów publicznych. W zamian za to jest on zwolniony od tych obowiązków i ciężarów, które są ekwiwalentem za korzystanie z uprawnień obywatelskich. Toteż

---

[310]) Rozp. PR z 22. 3. 28 o postępowaniu administracyjnym (DU nr 36 poz. 341) nie zna wyjątków dla cudzoziemców. Stosownie do art. 10 tego rozp., w myśl którego zdolność prawna i zdolność do działań prawnych osób interesowanych oceniana jest według prawa cywilnego, o ile przepisy administracyjne w poszczególnych przypadkach nie stanowią inaczej, zdolność prawna i zdolność do działań prawnych cudzoziemca oceniana jest zgodnie z PMN 1 według jego prawa ojczystego, por. jednak PMN 3.

Rozp. PR z 28. 12. 34 o unormowaniu właściwości władz i trybu postępowania w niektórych działach administracji państwowej (DU nr 110 poz. 976), rozp. PR z 22. 3. 28 o postępowaniu przymusowym w administracji (DU nr 36 poz. 342), zm.: art. VII § 3 rozp. PR z 27. 10. 32 (DU nr 93 poz. 804).

Ust. z 10. 3. 32 o przejęciu egzekucji administracyjnej przez władze skarbowe oraz o postępowaniu egzekucyjnym władz skarbowych (DU nr 32 poz. 328) oraz rozp. RM z 25. 6. 32 o postępowaniu egzekucyjnym władz skarbowych (DU nr 62 poz. 580), zm.: rozp. RM z 2. 1. 33 (DU nr 4 poz. 24), z 28. 1. 34 (DU nr 10 poz. 78) i z 15. 5. 37 (DU nr 45 poz. 340).

[311]) Art. 2 ordynacyj wyborczych do Sejmu i Senatu z 8. 7. 35 (DU nr 47 poz. 319 i 320).

wszystkie te umowy handlowe, które nie ograniczają się do uregulowania wymiany towarowej, a normują położenie prawne obywateli obu stron, a w szczególności kupców i przemysłowców, na terytorium drugiego państwa,[312]) stanowią, że są oni zwolnieni od obowiązku służ-

[312]) Traktat handlowy z Unią Celną belgijsko-luksemburską z 30. 12. 22 (DU nr 106 z 1923 poz. 836).

Traktat handlowy z W. Brytanią z 26. 11. 23 (DU nr 57 z 1924 poz. 582) oraz układ z 26. 10. 33 dotyczący traktowania komiwojażerów (DU nr 11 z 1935 poz. 56).

Porozumienie prowizoryczne w sprawach handlowych i nawigacyjnych z Bułgarią z 29. 4. 25 (DU nr 6 z 1927 poz. 32).

Konwencja handlowa z Czechosłowacją z 10. 2. 34 (DU nr 22 z 1937 poz. 142).

Traktat przyjaźni, handlowy i nawigacyjny z Chinami z 18. 9. 29 (DU nr 62 z 1931 poz. 499).

Traktat handlowy i nawigacyjny z Danią z 22. 3. 24 (DU nr 74 z 1924 poz. 736).

Traktat handlowy i nawigacyjny z Estonią z 19. 2. 27 (DU nr 38 z 1931 poz. 298).

Traktat handlowy i nawigacyjny z Finlandią z 10. 11. 23 (DU nr 81 z 1924 poz. 781).

Traktat handlowy i nawigacyjny z Francją z 22. 5. 37 (DU nr 54 poz. 423).

Konwencja handlowa z Grecją z 10. 4. 30 (DU nr 63 z 1931 poz. 509).

Konwencja handlowa i nawigacyjna z Hiszpanią z 14. 12. 34 (DU nr 33 z 1936 poz. 273).

Traktat handlowy i nawigacyjny z Holandią z 30. 5. 24 (DU nr. 60 z 1925 poz. 422).

Traktat handlowy i nawigacyjny z Islandią z 22. 3. 24 (DU nr 74 poz. 734).

Konwencja handlowa z Jugosławią z 23. 10. 22 (DU nr 35 z 1924 poz. 373).

Konwencja handlowa z Kanadą z 3. 7. 35 (DU nr 61 z 1936 poz. 446).

Traktat handlowy i nawigacyjny z Łotwą z 12. 2. 29 (DU nr 31 z 1931 poz. 217).

Traktat handlowy i nawigacyjny z Norwegią z 22. 12. 26 (DU nr 84 z 1927 poz. 747).

Konwencja handlowa z Persją z 19. 3. 27 (DU nr 73 z 1930 poz. 582).

Konwencja handlowa i nawigacyjna z Portugalią z 28. 12. 29 (DU nr 37 z 1931 poz. 289).

Konwencja handlowo-nawigacyjna z Rumunią z 23. 6. 30 (DU nr 84 z 1932 poz. 726).

by wojskowej i od wszelkich świadczeń pieniężnych lub w naturze, zastępujących tę służbę, od funkcyj administracyjnych lub sądowych, z wyjątkiem opieki nad swymi współobywatelami,[313]) oraz od wszelkich osobistych świadczeń i rekwizycyj wojskowych,[314]) a podlegają świadczeniom rzeczowym na tych samych warunkach, co krajowcy. Ponadto w umowach tych cudzoziemcy bywają również zwol-

---

Traktat przyjaźni, handlowy i praw konsularnych ze Stanami Zjednoczonymi A. P. z 15. 6. 31 (DU nr 49 z 1933 poz. 384).

Konwencja handlowa ze Szwajcarią z 26. 6. 22 (DU nr 83 poz. 744).

Traktat handlowy ze Szwecją z 2. 12. 24 (DU nr 70 z 1925 poz. 490).

Konwencja handlowa i nawigacyjna z Turcją z 29. 8. 31 (DU nr 82 z 1934 poz. 733) oraz konwencja osiedleńcza z 29. 8. 31 (DU nr 3 z 1934 poz. 7).

Konwencja handlowa z Węgrami z 26. 3. 25 (DU nr 93 poz. 636).

Konwencja handlowa z Włochami z 12. 5. 22 (DU nr 29 z 1923 poz. 181).

[313]) Por. KCP 11[2]: cudzoziemiec nie może być ustanowiony opiekunem obywatela polskiego i KCA 192: cudzoziemcom nie należy poruczać sprawowania opieki.

[314]) Ust. z 9. 4. 38 o powszechnym obowiązku wojskowym (DU nr 25 poz. 220) oraz rozp. MSWojsk z 25. 5. 38 o uzupełniającej służbie wojskowej (DU nr 39 poz. 330).

Rozp. PR z 24. 9. 34 o wojskowej służbie pomocniczej (DU nr 86 poz. 783) i rozp. RM z 27. 11. 37 o obowiązku odbycia przysposobienia do wojskowej służby pomocniczej (DU nr 81 poz. 584). W myśl § 6 rozp. RM z 16. 2. 38 (DU nr 14 poz. 99) powołaniu podlegają jedynie obywatele polscy.

W myśl art. 8 ust. z 9. 4. 38 podlegają powszechnemu obowiązkowi wojskowemu wszystkie osoby, przebywające na terytorium Rzeczypospolitej, o ile nie udowodnią, że są obywatelami państwa obcego, przy czym służba w wojsku polskim nie powoduje sama przez się nabycia obywatelstwa polskiego.

W myśl art. 4 rozp. PR z 24. 10. 34 o osobistych świadczeniach wojennych (DU nr 95 poz. 858) do świadczeń takich obowiązani są również cudzoziemcy, zamieszkali w Polsce, z wyjątkiem osób eksterytorialnych i funkcjonariuszów obcych przedstawicielstw dyplomatycznych i konsularnych oraz ich rodzin, o ile zapewniona jest pod tym względem wzajemność.

Por. też rozp. PR z 8. 11. 27 o obowiązku odstępowania zwierząt pociągowych, wozów, pojazdów mechanicznych i rowerów dla celów obrony Państwa (DU nr 98 poz. 859), zm.: ust. z 9. 4. 38 (DU nr 28 poz. 250).

nieni od wszelkich pożyczek lub danin przymusowych, ściąganych dla potrzeb wojny lub wskutek innych okoliczności wyjątkowych.[315]).

Równouprawnienie cudzoziemców z krajowcami jest oczywiście tylko względne.[316]) Są poza sferą polityczną jeszcze dziedziny życia gospodarczego i społecznego, w których cudzoziemiec nie może w ogóle posiadać żadnych uprawnień, albo w których musi on ze względu na porządek publiczny lub bezpieczeństwo Państwa być mniej lub więcej ograniczony. Są przedsiębiorstwa, których prowadzenie ze względu na ich znaczenie dla Państwa nie może być powierzone cudzoziemcowi, są zawody, których wykonywanie przez cudzoziemca nie dałoby się pogodzić z bezpieczeństwem Państwa, są w końcu prawa prywatne, których swobodne i niekontrolowane wykorzystanie przez cudzoziemców mogłoby ujemnie wpłynąć na gospodarczy lub społeczny ustrój danego państwa, lub byłoby sprzeczne ze sprawiedliwością społeczną.[317]) A poza tymi różnymi ograniczeniami w stosunku do cudzoziemca, samodzielnie wykonywującego swój zawód, istnieje dziś jeszcze we wszystkich państwach — ochrona rynku pracy przed cudzoziemcami.

W z a j e m n o ś ć i o d w e t. Rozumie się, że żadne państwo nie zechce cudzoziemcowi przyznawać dalej idących praw, aniżeli te, z których korzysta własny obywatel na obszarze państwa, którego dany cudzoziemiec jest obywatelem. W s z y s t k i e p r a w a p r z y z n a w a n e c u d z o z i e m c o m s ą z a t e m z a s a d n i c z o u d z i e l a n e t y l k o p o d w a r u n k i e m w z a j e m n o ś c i (à titre de réciprocité). Zasada ta znajduje swe potwierdzenie w całym szeregu umów międzynarodowych (prawnych, handlowych, konsularnych, osiedleńczych itp.), które bądź ogólnikowo przyznają obywatelom drugiej strony traktowanie na równi

[315]) Np. w umowach z B u ł g a r i ą, C h i n a m i, D a n i ą, C z e c h o s ł o w a c j ą, F r a n c j ą, N o r w e g i ą, S z w e c j ą i W ę g r a m i. Inne państwa mogą w tym i w analogicznych przypadkach korzystać w ramach wzajemności z klauzuli największego uprzywilejowania.

[316]) Więcej praw, aniżeli krajowiec, cudzoziemiec może mieć tylko w krajach niecywilizowanych.

[317]) Patrz str. 258.

z krajowcami (klauzula narodowa, traitement national) albo z obywatelami państwa najbardziej uprzywilejowanego (clause de la nation la plus favorisée),[318]) bądź też konkretnie ustalają te prawa, jakie państwa kontraktujące przyznają obywatelom drugiej strony „na zasadzie wzajemności".

Postulat, że cudzoziemcowi nie mogą być przyznawane prawa, z których nie korzysta własny obywatel w państwie, którego cudzoziemiec jest obywatelem, ustawodawstwa wewnętrzne rozwiązują w dwojaki sposób: za pomocą klauzuli wzajemności lub klauzuli odwetowej. Oparte na tej samej myśli, zabezpieczenia własnym obywatelom maksimum dobrodziejstw w obcym państwie, dążą one odmiennymi drogami do tego samego celu. Przyznając w ustawie swej cudzoziemcowi takie czy inne prawo na równi z krajowcami „pod warunkiem wzajemności", państwo to uzależnia korzystanie z tego prawa od postępowania państwa przynależności cudzoziemca. Państwo *A*, którego ustawa przewiduje np. udzielanie cudzoziemcom opieki społecznej pod warunkiem wzajemności, będzie obywatelowi państwa *B* opieki tej udzielało dopiero wówczas, gdy się przekona, że państwo *B* udziela tej samej opieki obywatelom państwa *A*. Zachodzi wówczas przypadek wzajemności m a t e r i a l n e j. Państwo *A* leczy bezpłatnie obywateli państwa *B*, jeśli państwo *B* leczy również bezpłatnie obywateli państwa *A*, przy czym wartość świadczeń nie odgrywa oczywiście żadnej roli (państwo *A* wydaje na leczenie obywateli państwa *B* 1,000.000, państwo *B* na leczenie obywateli państwa *A* 1.000). Fakt, że ustawa, obowiązująca w państwie *A* przewiduje udzielanie odnośnych świadczeń „pod warunkiem wzajemności" wszystkim cudzoziemcom,[319]) a zatem również obywatelom państwa *B*, nie

[318]) Różnica jest raczej formalna, jeśli klauzula narodowa przyznana zostaje, jak to ma miejsce w praktyce, w granicach ustawodawstwa wewnętrznego.

[319]) Uwarunkowanie w umowach bilateralnych przyznawania pewnych praw obywatelom drugiej strony klauzulą „pod warunkiem wzajemności" („sous condition de réciprocité") uzasadnione jest wówczas, gdy strony nie chcą się wiązać co do przyznawania tych praw. Jeśli natomiast — co będzie regułą — strony zgodne są co do przyznawania obywatelom drugiej strony danego prawa, używanie klauzuli warunkowej jest błędem. Klauzula powinna opiewać wówczas „na zasadzie wzajemności" („à titre de réciprocité").

obowiązuje oczywiście państwa *B* do udzielania takich samych świadczeń obywatelom państwa *A*. Nieudzielenie takich świadczeń przez państwo *B* będzie miało tylko ten skutek, że państwo *A* nie udzieli lub cofnie z braku wzajemności obywatelom państwa *B* odnośne świadczenia.

Drugi sposób urzeczywistnienia zasady wzajemności polega na stosowaniu klauzuli odwetowej. Każde z państw traktuje na razie cudzoziemca na równi z własnymi obywatelami i przyznaje mu wszystkie przez własne ustawodawstwo przewidziane uprawnienia tak długo, aż się nie okaże, że po stronie państwa, którego cudzoziemiec jest obywatelem, nie ma wzajemności. Wzajemność ta może być zasadniczo również materialna, albo też tylko formalna, jeśli państwo przynależności cudzoziemca stawia obywateli państwa jego pobytu formalnie na równi z własnymi obywatelami, materialnie zaś nie udziela im żadnych świadczeń z tego powodu, że jego ustawodawstwo nie przewiduje ich również dla własnych obywateli.

W ustawodawstwach poszczególnych państw spotykane są obie klauzule. Stosowanie jednej albo drugiej zależy od materii, której dotyczy. W materiach konkretnych (np. przy udzielaniu opieki społecznej, prawa ochrony lokatorów, ochrony przemysłowej, artystycznej i literackiej) używana bywa przeważnie klauzula wzajemności, chociaż i w takich przypadkach stosowanie klauzuli odwetowej ma tę dobrą stronę, że nie wymaga ono przy przyznawaniu odnośnego prawa uprzedniego ustalania faktu istnienia wzajemności po stronie państwa, którego dany cudzoziemiec jest obywatelem. Obok klauzuli wzajemności lub klauzuli odwetowej w poszczególnych ustawach, istnieje przeważnie jeszcze ogólny przepis ustawowy, w myśl którego może być stosowany odwet wobec państwa, które traktuje obywateli danego państwa gorzej, aniżeli własnych obywateli lub obywateli innych państw.

W ustawodawstwie polskim klauzula wzajemności znajduje się w całym szeregu ustaw, uprawniających mieszkańców terytorium polskiego do korzystania z takich czy innych praw.[320]) O ile zatem poszczególna ustawa

[320]) Klauzulę wzajemności zawierają z ustaw podstawowych KCA 33: Cudzoziemcy używają w ogólności równych praw cywilnych

klauzulę tę zawiera, świadczenie z ustawy wynikające może być przyznane cudzoziemcowi dopiero wówczas, gdy udowodni on fakt zaistnienia po stronie państwa jego przynależności wzajemności w stosunku do obywateli polskich. Ponadto zaś ustawodawstwo polskie przewiduje ogólnie stosowanie odwetu w przypadkach gdy obce państwo:

1) traktuje obywateli polskich gorzej niż obywateli innych państw albo

2) ogranicza Państwo Polskie lub jego obywateli w rozporządzaniu swym majątkiem, znajdującym się poza granicami Rzeczypospolitej, a w szczególności utrudnia im dochodzenie swych roszczeń,

3) nie zapewnia obywatelom polskim, przebywającym na jego obszarze, ochrony prawnej, udzielanej powszechnie przez państwa obce, albo wreszcie

4) w jakikolwiek inny sposób na skutek wydanych przez siebie przepisów prawnych naraża na uszczerbek interesy materialne Państwa Polskiego lub jego obywateli.

Odwet taki może być jednak zastosowany tylko na podstawie specjalnego zarządzenia, wydanego przez Radę Ministrów.[321])

---

z krajowcami i równe z nimi mają obowiązki cywilne, chyba że do używania tych praw wymagany jest wyraźnie przymiot obywatela państwowego. Aby w wątpliwych przypadkach cudzoziemcy używali równego prawa z krajowcami, muszą udowodnić, że państwo, do którego należą, postępuje co do prawa, o które chodzi, z tutejszymi obywatelami tak samo, jak z swymi. KCP 726: cudzoziemiec przypuszczony jest do dziedziczenia majątku, jaki krewny jego,... posiada na obszarze (Polski), tylko w tych wypadkach i w tym sposobie, w jakich (obywatel polski) dziedziczy po krewnym swoim, posiadającym majątek w kraju tegoż cudzoziemca, stosownie do rozporządzeń art. 11 w tytule „o używaniu i pozbawieniu praw cywilnych". KCP 912: Na korzyść cudzoziemca rozporządzać można tylko w przypadku, gdyby cudzoziemiec ten mógł rozporządzać na korzyść (obywatela polskiego). KPC 115: Cudzoziemcom przyznaje się prawo ubogich tylko pod warunkiem wzajemności. KPC 127: Obowiązku (złożenia kaucji na zabezpieczenie kosztów procesu) cudzoziemiec nie ma, jeśli w państwie, do którego powód należy, obywatele polscy nie mają takiego obowiązku.

[321]) Dekr. PR z 14. 1. 36 o ochronie interesów Państwa Polskiego i jego obywateli w stosunkach międzynarodowych (DU nr 3 poz. 22),

Od odwetu (retorsji) należy odróżniać r e p r e s a l i ę. Retorsja stanowi w założeniu swym legalne przeciwdziałanie postępowaniu niewłaściwemu (inaequitas), aczkolwiek nie bezprawnemu i nie ma pojęciowo i bezpośrednio na celu wywarcia nacisku na inne państwo w kierunku zmiany jego postępowania, skoro postępowanie to opiera się na odnośnym ustawodawstwie. Retorsja może jedynie pośrednio działać w tym sensie, że państwo to może się zastanowić nad koniecznością rewizji swego ustawodawstwa, które okazało się szkodliwe dla interesów jego obywateli przebywających za granicą. Represalia natomiast stanowi czyn w zasadzie b e z p r a w n y, będący odpowiedzią na niewłaściwość lub bezprawie. W odróżnieniu od czynu retorsyjnego, który winien być współmierny, posiadać mniej więcej ten sam charakter i obracać się w ramach podmiotowo analogicznych lub co najmniej zbliżonych, represalia może być w swym przedmiocie i rozmiarze dobrana dowolnie.[322]) W zakresie międzynarodowego prawa prywatnego spotykana jest tylko retorsja, represalia zaś jest narzędziem politycznym w zakresie międzynarodowego prawa publicznego, aczkolwiek używanym również w odpowiedzi na postępowanie w zakresie międzynarodowego prawa prywatnego.

---

który zastąpił PMN 40. Na stanowisku odwetu stoi również art. 31 KCN przep. wprow.

Specjalne zarządzenia odwetowe wobec obywateli Z.S.R.R. patrz str. 258.

Przepis KCP 11 pkt 4², który przewiduje odwet wobec cudzoziemca, którego państwo przynależności ogranicza w używaniu praw cywilnych obywateli polskich, został milcząco uchylony przez późniejszą ustawę, a mianowicie przez art. 40 ustawy z 2. 8. 26 o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych, zastąpiony przez Dekret PR z 14. 1. 36 r. W myśl tego przepisu tylko Rada Ministrów może wydać rozporządzenie, określające granice zastosowania zasady odwetu względem obywateli obcych. Jeśli zatem takiego rozporządzenia nie wydano, sąd nie może stosować zasady odwetu nawet względem obywateli państwa, w którym prawa obywateli polskich są ograniczone. (SN C. I. 899/35, Zb. nr 341 z 1936).

Zarządzenia odwetowe wobec obywateli niektórych państw patrz uwagę 526 na str. 258.

[322]) Wydalenie wszystkich obywateli państwa *A* za niewpuszczanie na jego terytorium obywateli państwa *B* stanowiłoby retorsję. Wydalenie połączone z konfiskatą majątku byłoby represalią.

RÓŻNE ZAGADNIENIA PRAWA CUDZOZIEMCÓW.

Obywatelstwo.

Pojęcie cudzoziemca może być ujęte w dwojaki sposób. Może ono obejmować pozytywnie obywateli obcego państwa lub negatywnie osoby, nie będące obywatelami własnego państwa.[323]) Jeśli obie definicje się nie pokrywają, zachodzi przypadek bezpaństwowości.

W myśl ogólnych zasad prawa międzynarodowego ustawodawstwo każdego państwa stanowi autonomicznie o tym, kogo uważa za swego obywatela. Zasada ta, sformułowana już w 1902 r. przez Instytut Prawa Międzynarodowego,[324]) przyjęta została ostatnio w konwencji multilateralnej,[325]) która stanowi, że każde państwo władne jest określić, w swym ustawodawstwie, kto jest jego obywatelem, pod warunkiem, że przepisy te nie sprzeciwiają się umowom zawartym z innymi państwami,[326]) zwyczajowi międzynarodowemu i zasadom

---

[323]) Na tym stanowisku stoi na ogół ustawodawstwo polskie. Cudzoziemcem w rozumieniu Dekretu Dewizowego (patrz uwagę 582 na str. 288) jest natomiast każda osoba fizyczna lub prawna, mająca miejsce zamieszkania lub siedzibę za granicą, przy czym sprawa obywatelstwa jest dla pojęcia „cudzoziemca dewizowego" obojętna.

[324]) Règlement sur l'admission et l'expulsion des étrangers, art. 1, Genewa 1902.

[325]) Konwencja międzynarodowa haska z 12. 4. 30 w sprawie pewnych zagadnień dotyczących kolizji ustaw o obywatelstwie oraz protokół dotyczący przypadku bezpaństwowości (DU nr 47 z 1937 poz. 361), spr.: ob. MSZ z 4. 10. 37 (DU nr 77 poz. 568). Do konwencji tej należą: Belgia, W. Brytania, Chili, Chiny, Czechosłowacja, Dania, Egipt, Estonia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Islandia, Japonia, Jugosławia, Kolumbia, Kuba, Luksemburg, Łotwa, Meksyk, Niemcy, Peru, Polska (W. M. Gdańsk), Portugalia, Salvador, Szwajcaria, Szwecja, Urugwaj, Węgry i Włochy.

[326]) Traktat Pokoju między Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Niemcami (Traktat Wersalski) z 28. 6. 19 (DU nr 33 z 1920 poz. 200), spr.: DU nr 110 z 1920 str. 1949) i traktat w sprawie ochrony mniejszości z 28. 6. 19 (DU nr 110 z 1920 poz. 728) oraz rozp. MSW z 13. 7. 20 w przedmiocie nabycia i utraty obywatelstwa polskiego w myśl art. 91 Traktatu Wersalskiego (DU nr 57 poz. 358), zm.: rozp. MSW z 16. 9. 20 (DU nr 92 poz. 615).

Konwencja z Niemcami z 15. 5. 22 dotycząca Górnego Śląska (DU nr 44 z 1922 zał.), przestała obowiązywać 15. 6. 37, por. Ośw. rząd.

prawnym, ogólnie uznanym w przedmiocie obywatelstwa. Z tymi zastrzeżeniami żadne państwo nie ma prawa kwestionowania ani ustawodawstwa innego państwa, obowiązującego w tej mierze, ani oczywiście prawomocnych decyzyj, wydanych na podstawie tego ustawodawstwa. W ten sposób uniemożliwione są konflikty negatywne, nie wyłączone jednak konflikty pozytywne. Państwo *A* nie może kwestionować decyzji państwa *B*, że dana osoba n i e jest jego obywatelem, może ono natomiast orzec w ramach swego ustawodawstwa, że osoba ta, uważana przez państwo *B* za swego obywatela, jest obywatelem państwa *A*. Zachodzi wówczas przypadek podwójnego obywatelstwa „bez objawienia woli“ [327]) ze strony osoby interesowanej.

P o d w ó j n e o b y w a t e l s t w o. Podczas gdy ustawodawstwo polskie — stosując w zakresie obywatelstwa zasadę juris sanguinis — nie uznaje podwójnego obywatel-

---

z 15. 7. 37 w sprawie zmiany regulaminu procesowego Górnośląskiego Trybunału Rozjemczego (DU nr 60 poz. 480).

Konwencja z N i e m c a m i z 30. 8. 24 w sprawie obywatelstwa i opcji (Konwencja Wiedeńska) (DU nr 21 z 1925 poz. 148) oraz porozumienie z 21. 12. 26 o utworzeniu komisji polubownej dla opiniowania wypadków spornych i porozumienie z 6. 2. 32 o utworzeniu komisji dla rozstrzygania wypadków spornych, oba w formie wymiany not.

Traktat Pokoju pomiędzy Austrią a Państwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi w St. Germain-en-Laye z 10. 9. 19 (DU nr 17 z 1925 poz. 114), ust. z 26. 9. 22 o uregulowaniu prawa wyboru obywatelstwa polskiego przez obywateli b. cesarstwa austriackiego lub b. królestwa węgierskiego i prawa wyboru obywatelstwa obcego przez b. obywateli tych państw, posiadających obywatelstwo polskie (DU nr 88 poz. 791) wraz z rozp. wyk. RM z 12. 12. 22 (DU nr 10 z 1923 poz. 58), oraz rozp. MSW z 6. 2. 23 w sprawie nabycia i utraty obywatelstwa polskiego na skutek opcji w myśl Traktatu Pokoju w St. Germain (DU nr 17 poz. 118).

Konwencja (rzymska) pomiędzy Austrią, Czechosłowacją, Jugosławią, Polską, Węgrami i Włochami z 6. 4. 22 w sprawie obywatelstwa (DU nr 63 z 1929 poz. 501) i art. 1—2 umowy z Czechosłowacją z 23. 4. 23 w sprawach prawnych i finansowych (DU nr 41 z 1926 poz. 236).

Traktat (Ryski) Pokoju między Polską a R o s j ą i U k r a i n ą z 18. 3. 21 (DU nr 49 z 1921 poz. 300) oraz rozp. MSW z 11. 6. 21 w przedmiocie nabycia i utraty obywatelstwa polskiego na zasadzie art. VI Traktatu Pokoju, podpisanego w Rydze (DU nr 59 poz. 373).

[327]) Por. art. 6 konwencji.

stwa w stosunku do własnych obywateli,[328]) cały szereg innych państw taki stan dopuszcza (sujet mixte).[329]) Ponieważ posiadanie więcej aniżeli jednego obywatelstwa wytwa-

[328]) Art. 1 ust. z 20. 1. 20 o obywatelstwie Państwa Polskiego (DU nr 7 poz. 44), zm.: rozp. PR z 3. 12. 32 (DU nr 109 poz. 896) i art. 4 rozp. PR z 28. 12. 34 (DU nr 110 poz. 976) oraz art. 3 rozp. MSW z 7. 6. 20 w przedmiocie wykonania ustawy z 20. 1. 20 (DU nr 52 poz. 320) w brzmieniu rozp. MSW z 13. 2. 24 (DU nr 22 poz. 240) zm. rozp. MSW z 29. 8. 26 (DU nr 93 poz. 545) z 13. 11. 28 (DU nr 95 poz. 843) i z 26. 2. 38 (DU nr 16 poz. 114).

Dziecko obywatela polskiego, urodzone w Stanach Zjednoczonych, w krajach Ameryki Południowej lub innym państwie, uznającym zasadę juris soli, przed wejściem w życie ustawy o obywatelstwie, tj. przed dniem 31. 1. 20, nie nabyło obywatelstwa polskiego, gdyż w tymże dniu przysługiwało mu już obce obywatelstwo. Dziecko obywatela polskiego, urodzone natomiast w takim kraju po dniu 31. 1. 20 uważane było przez polską praktykę administracyjną, która opierała się na art. 6 (1) pkt 1 rozp. wyk. z 7. 6. 20 („obywatelstwo polskie traci, kto z g o d n i e z w o l ą s w o j ą nabył obywatelstwo państwa innego") za obywatela polskiego, aczkolwiek N. T. A. w wyroku swym z 13. 12. 34 L. rej. 9612/33 w sprawie Smolańskiego ca. Komisariat Rządu m. st. Warszawy stanął na stanowisku, że

> „art. 6 rozporządzenia ministerialnego z 7 czerwca 1920 poz. 320 Dz. Ust., o ile nim utratę obywatelstwa wskutek nabycia obywatelstwa obcego ograniczono tylko do wypadków, w których nabycie to nastąpiło zgodnie z wolą danej osoby, jest niezgodny z art. 11 ustawy z 20 stycznia 1920 poz. 44 Dz. Ust." (Teza).

Z chwilą znowelizowania w § 1 rozp. MSW z 26. 2. 38 art. 6 rozp. wyk. z 7. 6. 20 przez skreślenie słów „zgodnie z wolą swoją" okoliczność własnowolności w nabywaniu obcego obywatelstwa nie odgrywa już roli, wobec czego dziecko obywatela polskiego urodzone po dniu 31 1. 20 w państwie uznającym zasadę juris soli powinno z punktu widzenia ustawodawstwa polskiego być uważane również za obywatela danego państwa, który wskutek nabycia obcego obywatelstwa stosownie do art. 1 (1) pkt 1 ust. o obyw. utracił obywatelstwo polskie. Równoczesność momentu nabycia i utraty obywatelstwa w chwili urodzenia nie odgrywa przy tym w płaszczyźnie prawnej żadnej roli, gdyż z brzmienia art. 11 (1) pkt 1 ust. o obyw. nie wynika bynajmniej wymóg kolejności obu tych momentów. (Por. glosę S. Rundsteina do wyroku N. T. A. w sprawie Smolańskiego w zbiorze Orzecznictwo N. T. A. w sprawach podatkowych i administracyjnych Nr. 1101 z 1935 r., wyd. Księgarnia Powszechna Dzieł Prawniczych i Ekonomicznych w Warszawie).

[329]) Ustawodawstwo angielskie np. dopuszcza nawet w przypadku naturalizacji zachowanie dotychczasowego obywatelstwa.

rza częstokroć sytuację niejasną i niewygodną dla danej osoby, konwencja haska z 1930 r. postanawia, że aczkolwiek osoba posiadająca dwa lub więcej obywatelstw będzie mogła być uznawana za obywatela przez każde z tych państw, to jednak państwo, które uznaje osobę za swego obywatela, nie może wykonywać nad nią opieki dyplomatycznej w stosunku do państwa, którego osoba ta jest również obywatelem. W państwie trzecim natomiast osoba taka winna być traktowana jako posiadająca tylko jedno obywatelstwo, przy czym państwo to na swym terytorium może — w ramach własnego ustawodawstwa i z zastrzeżeniem umów — uznać bądź obywatelstwo państwa, w którym osoba ta ma swe stałe i główne miejsce pobytu, bądź też obywatelstwo tego państwa, z którym stosownie do okoliczności wydaje się ona najbardziej związana.[330])

Stosownie do celu, w jakim konwencja została zawarta,[331]) obowiązuje ona państwa umawiające się do ułatwienia osobie o podwójnym obywatelstwie zrzeczenia się jednego z nich przez zwolnienie jej z tego obywatelstwa, zwłaszcza jeśli chodzi o osobę, posiadającą zwykłe i główne miejsce zamieszkania za granicą.

Zwolnienie z obywatelstwa. Podczas gdy w myśl ustawy polskiej obywatel polski traci obywatelstwo swe dopiero z chwilą nabycia obcego obywatelstwa, w całym szeregu innych państw utrata obywatelstwa następuje już z chwilą zwolnienia z obywatelstwa celem nabycia innego (np. w Czechosłowacji, Niemczech i Węgrzech). Dla uniknięcia przypadków, że osobie zwolnionej z obywatelstwa w państwie dotychczasowej przynależności nie zostanie następnie nadane inne obywatelstwo, wskutek czego staje się ona bezpaństwową, konwencja ustanawia, że zwolnienie z obywatelstwa może pociągnąć za sobą utratę tego obywatelstwa tylko

---

[330]) Por. art. 1 ust. 2 rozp. PR z 13. 8. 36 o cudzoziemcach (DU nr 85 poz. 465): Cudzoziemiec, posiadający przynależność państwową dwóch lub więcej państw, traktowany jest przez władze polskie jako przynależny do jednego z nich według swobodnego uznania tych władz.

[331]) Por. arengę do konwencji: „W przekonaniu, że leży w ogólnym interesie wspólnoty międzynarodowej uznanie przez wszystkich jej członków, że każda osoba powinna posiadać obywatelstwo i to jedno tylko".

wówczas, gdy odnośna osoba posiada już lub nabędzie inne obywatelstwo. W przeciwnym przypadku nie przestaje ona być uważana za obywatela tego państwa, które go zwolniło z obywatelstwa. Ponadto konwencja zawiera praktycznie bardzo ważne postanowienie, że państwo, którego obywatelstwo nadane zostało osobie zwolnionej z obywatelstwa innego państwa, obowiązane jest powiadomić państwo to o nadaniu tej osobie swego obywatelstwa.

O b y w a t e l s t w o m ę ż a t k i. Jeśli kobieta według ustawodawstwa państwa swej przynależności traci obywatelstwo przez zamążpójście za cudzoziemca, utrata ta jest uzależniona od uzyskania przez nią obywatelstwa męża. Jeśli własny obywatel zmienia obywatelstwo żona jego traci pierwotne jego obywatelstwo tylko wówczas, gdy nabywa nowe obywatelstwo męża.[332]) Przyjęcie przez męża innego obywatelstwa może się rozciągać na żonę jedynie za jej zgodą.[333]) Kobieta, która według ustaw swego kraju utraciła obywatelstwo wskutek małżeństwa, nie odzyskuje tego obywatelstwa po rozwiązaniu małżeństwa, o ile nie zgłosi odpowiedniej prośby zgodnie z ustawami tego kraju. W takim razie traci ona obywatelstwo, które nabyła przez swe małżeństwo.[334])

---

[332]) Stosownie do art. 4[3] i 7 Ust. o obywatelstwie obywatelka polska nie traci obywatelstwa polskiego przez zamążpójście za cudzoziemca, a jedynie przez nabycie obywatelstwa męża. Natomiast cudzoziemka wychodząc za mąż za obywatela polskiego, nabywa automatycznie obywatelstwo polskie.

W myśl art. 8 ustawy francuskiej z 10. 8. 27 np. cudzoziemka wychodząca za mąż za obywatela francuskiego nabywa obywatelstwo francuskie tylko na wyraźne żądanie zgłoszone w formie deklaracji złożonej przed władzami francuskimi (za granicą przed konsulem francuskim) albo w przypadku, gdy według jej ustawodawstwa ojczystego traci ona automatycznie obywatelstwo swe przez zamążpójście za cudzoziemca.

Cudzoziemka wychodząca za mąż za obywatela Stanów Zjednoczonych A. P. nie nabywa obywatelstwa amerykańskiego przez zamążpójście i może je nabyć jedynie w drodze naturalizacji.

[333]) Stosownie do art. 8 Ust. o obyw. nadanie obywatelstwa polskiego nie rozciąga się automatycznie ani na żonę, ani na małoletnie dzieci, a następuje indywidualnie na wniosek żony lub prawnego przedstawiciela dzieci.

[334]) Tak samo art. 10 Ust. o obyw.

Obywatelstwo dzieci. Naturalizacja rodziców rozciąga się na dzieci niepełnoletnie, o ile to przewiduje ustawodawstwo państwa nowej przynależności rodziców.[335]) Dziecko znalezione (porzucone, podrzucone) posiada tak długo obywatelstwo państwa, w którym się urodziło, aż nie zostanie stwierdzone odmienne jego obywatelstwo.[336])

Nabycie obywatelstwa przez uprawnienie, uznanie lub przysposobienie. Utrata obywatelstwa przez dziecko nieślubne wskutek uprawnienia, uznania lub przysposobienia ze strony cudzoziemca, przewidziana w ustawodawstwie państwa jego przynależności, może nastąpić tylko wówczas, gdy według prawa ojczystego uprawniającego (uznającego, przysposabiającego) dziecko nabywa jego obywatelstwo.[337])

Utrata obywatelstwa i bezpaństwowość. Bezpaństwowcem (apatride, staatenlos) może ktoś być od urodzenia (dziecko bezpaństwowca, urodzone w państwie uznającym zasadę juris sanguinis lub dziecko rodziców, których prawo ojczyste opiera się na jus soli, urodzone w państwie, hołdującym zasadzie juris sanguinis), lub też stać się później wskutek utraty pierwotnie posiadanego obywatel-

[335]) Ustawa o obyw. nie wspomina o tym, czy utrata obywatelstwa polskiego przez męża wzgl. ojca ślubnego lub matkę nieślubną wskutek nabycia obcego obywatelstwa rozciąga się na żonę wzgl. dzieci poniżej lat 18. Ponieważ w myśl art. 8 ust. o obyw. nadanie obywatelstwa polskiego mężowi wzgl. ojcu lub matce nieślubnej nie obejmuje automatycznie żony wzgl. dzieci, należy przyjąć, że również utrata obywatelstwa polskiego przez żonę lub dzieci następuje tylko indywidualnie, t. zn. wówczas, gdy nabyły one wspólnie z mężem wzgl. ojcem lub matką obce obywatelstwo.

[336]) Tak samo art. 5 ust. o obyw. Patrz też ust. z 1. 7. 26 o aktach urodzenia dzieci nieznanych rodziców na obszarze b. zaboru rosyjskiego (DU nr 72 poz. 413) i rozp. MSW z 8. 4. 27 o przekazaniu na obszarze b. zaboru rosyjskiego władzom II instancji uprawnień do nadawania nazwisk dzieciom nieznanych rodziców (DU nr 36 poz. 325).

[337]) Art. 16 i 17 konwencji. Obywatel polski uprawniony, uznany lub przysposobiony przez cudzoziemca, traci obywatelstwo polskie tylko wówczas, jeśli wskutek takiego aktu nabywa stosownie do ustawodawstwa ojczystego osoby uprawniającej lub t. p. jego obywatelstwo. Cudzoziemiec uprawniony, uznany lub przysposobiony przez obywatela polskiego nabywa automatycznie obywatelstwo polskie (art. 4 p. 2 ust. o obywatelstwie).

stwa. Utrata ta, przewidziana w poszczególnych ustawodawstwach, może nastąpić w płaszczyźnie prywatno-prawnej, wskutek zmiany stanu cywilnego (zamążpójścia za cudzoziemca, uprawnienia, uznania lub przysposobienia przez cudzoziemca), albo w płaszczyźnie publiczno-prawnej. Ustawodawstwo polskie — nie dopuszczając utraty obywatelstwa w płaszczyźnie prywatno-prawnej — zna dwa rodzaje utraty obywatelstwa w płaszczyźnie publiczno-prawnej:

1) w z g l ę d n ą utratę obywatelstwa wskutek nabycia obcego obywatelstwa. Następuje ona z chwilą nabycia tego obywatelstwa, z wyjątkiem przypadków, gdy chodzi o osoby, podlegające obowiązkowi służby wojskowej, które nie otrzymały odnośnego zezwolenia na nabycie obcego obywatelstwa (zwolnienia od powszechnego obowiązku wojskowego);[337a])

2) b e z w z g l ę d n ą utratę obywatelstwa wskutek pewnego działania, nielicującego z obowiązkami obywatela Rzeczypospolitej. Utrata obywatelstwa, która stanowi w tych przypadkach pewnego rodzaju „karę cywilną", może pociągnąć za sobą i najczęściej pociąga też dla danej osoby stan bezpaństwowości. Bezwzględna utrata obywatelstwa następuje w myśl ustawodawstwa polskiego:

1) wskutek przyjęcia urzędu publicznego lub wstąpienia do służby wojskowej w obcym państwie bez zgody władz polskich,[338])

[337a]) Przepisy dotyczące zwolnienia obywatela polskiego od powszechnego obowiązku wojskowego zawiera art. 11 ustawy z 9. 4. 38 o powszechnym obowiązku wojskowym (DU nr 25 poz. 220).

[338]) Art. 11 (1) pkt 2 ust. o obyw. i art. 6 rozp. MSW z 7. 6. 20 (DU nr 52 poz. 320) w brzmieniu rozp. MSW z 26. 2. 38 (DU nr 16 poz. 114).

Utratę obywatelstwa wskutek wstąpienia do obcej służby wojskowej bez zgody władz polskich przejęła ponadto w art. 115 ustawa z 9. 4. 38 o powszechnym obowiązku wojskowym (DU nr 25 poz. 220).

Ustawa o obywatelstwie nie przejęła natomiast zasady KCP 17[3], znanej również innym nowoczesnym ustawodawstwom (np. niemieckiemu), że traci się obywatelstwo przez osiedlenie się w obcym kraju bez zamiaru powrócenia. Zasada ta została wzięta pod uwagę natomiast w Konwencji Wiedeńskiej (patrz uwagę 326 na str. 193) przy określaniu obywatelstwa osób, które w danym terminie opuściły terytorium dotychczas przez nich zamieszkiwane „wśród okoliczności wskazujących na zamiar wyemigrowania".

P a t e n t e m i g r a c y j n y a u s t r i a c k i z r. 1832 przewidywał, że tracą prawo swojszczyzny w gminie pochodzenia, a zarazem

2) wskutek jednej z następujących okoliczności:
a) uchylenie się od służby wojskowej,[339])
b) działanie za granicą na szkodę Państwa Polskiego,
c) utracenie łączności z państwowością polską po pięcioletnim nieprzerwanym pobycie za granicą,
d) niezastosowanie się do wezwania urzędu zagranicznego R. P. nakazującego powrót do Polski w oznaczonym terminie.[339a])

Równe w skutkach swych, wymienione dwa rodzaje bezwzględnej utraty obywatelstwa różnią się w tytule prawnym, z którego utrata obywatelstwa następuje. Utrata obywatelstwa wskutek przyjęcia urzędu publicznego lub wstąpienia do obcego wojska następuje automatycznie z chwilą zaistnienia faktu, od którego ustawodawca utratę tę uzależnia. Późniejsze „orzeczenie" władzy [340]) ma charak-

obywatelstwo Monarchii osoby, które emigrują bez zamiaru powrotu. Postanowienie to miało za przesłankę pogląd, że emigracja jest zjawiskiem z punktu widzenia państwowego niepożądanym. Z chwilą utrwalenia się w Austrii w latach 60-tych regimu konstytucyjnego, gdy ustawy zasadnicze przyznały każdemu obywatelowi swobodę poruszeń zarówno na obszarze Monarchii, jak i poza nią, postanowienia patentu — choć nie derogowane wyraźnie — były jednak interpretowane przez Najwyższy Trybunał Administracyjny Austriacki ściśniająco, w tym sensie, że za istotny wyraz „zamiaru nie powracania" uważano jedynie nabycie obcego obywatelstwa. Punkt ciężkości więc przeniósł się z przesłanek materialnych na formalne. Interpretacja ta była stosowana konsekwentnie.

[339]) Rozp. Rady Obrony Państwa z 11. 8. 20 w przedmiocie utraty obywatelstwa Państwa Polskiego wskutek niespełnienia obowiązku służby wojskowej (DU nr 81 poz. 540) i rozp. wyk. z 5. 4. 29 (DU nr 31 poz. 298), którego przepisy przejęte i rozwinięte zostały w art. 114 ustawy z 9. 4. 38 o powszechnym obowiązku wojskowym (DU nr 25 poz. 220).

[339a]) Ust. z 31. 3. 38 o pozbawianiu obywatelstwa (DU nr 22 poz. 191). Wymagany w art. 1 lit. b) nieprzerwany pobyt 5-cioletni nie zostaje przerwany przez czasowy przyjazd do Polski w sprawach majątkowych lub rodzinnych.

[340]) Nie wszystkie państwa wydają osobom, które utraciły swe obywatelstwo, odpowiednie zaświadczenie, stojąc na stanowisku, że skoro utrata obywatelstwa nastąpiła automatycznie wskutek działania ustawy, wydawanie osobie, która już nie jest obywatelem danego państwa, zaświadczenia o tym, że ustawa wobec niej nie została zastosowana, a sama działała, zawierałoby implicite stwierdzenie, że ustawa mogłaby i nie działać, co by nie dało się pogodzić z praworządnością i porządkiem publicznym danego państwa. Wydawanie „zaświadczenia" o automatycznej utracie obywatelstwa uzasadnione jest

ter czysto deklaratoryjny tj. stwierdzający jedynie ex tunc, że we wcześniejszym terminie nastąpiła utrata obywatelstwa wskutek okoliczności prawem przewidzianych.[341]) Obojętne jest przy tym, czy piastowanie urzędu publicznego oparte jest na stosunku publiczno-prawnym (nominacji) czy prywatno-prawnym (umowie),[342]) lub po prostu na wykonywaniu takiej pracy, która w myśl ustroju społecznego w danym państwie ma charakter funkcji publicznej.

Utrata obywatelstwa wskutek formalnego pozbawienia obywatelstwa wymaga natomiast aktu konstytutywnego tj. orzeczenia właściwej władzy, że dana osoba pozbawiona zostaje ex nunc obywatelstwa polskiego. Skutki takiego aktu konstytutywnego następują dopiero z chwilą uprawomocnienia się odnośnej decyzji.[343])

O ile przeciwdziałanie powstawaniu przypadków bezpaństwowości w płaszczyźnie prywatno-prawnej mogło bez większych trudności stać się przedmiotem porozumienia międzynarodowego,[344]) to analogiczne porozumienie zwalczające przypadki bezpaństwowości w płaszczyźnie publiczno-prawnej jest chociażby z tego powodu niemożliwe, że żadne państwo nie zgodzi się na ograniczenie swych praw suwerennych wobec obywateli, którzy, działając na szkodę własnego państwa, sami przecięli nić, łączącą ich ze swą ojczyzną. Dlatego też prace prowadzone na arenie międzynarodowej nad zagadnieniem bezpaństwowości nie dotykają drażliwego punktu pozbawienia obywatelstwa ze względów publiczno-prawnych, a — przyjmując je jako punkt wyjścia — idą jedynie w dwóch kierunkach:

jedynie względami humanitarnymi, które przemawiają za umożliwieniem takiej osobie udowodnienia władzom obcego państwa faktu utraty dotychczasowego obywatelstwa.

[341]) Art. 13 ust. o obyw.

[342]) Co należy rozumieć przez „urząd publiczny" w rozumieniu art. 11 pkt 2 ust. o obyw. zależy w znacznej mierze od ustroju społeczno-państwowego państwa, z którym obywatel polski się związał. W konsekwencji logicznej interpretacji tego pojęcia należy przez nie rozumieć każde zajęcie i każdą pracę, pozbawioną swobód indywidualnych, wykonywaną w bezpośredniej zależności od czynników państwowych.

[343]) Rozciągnięcie utraty obywatelstwa na żonę i dzieci w wieku do lat 18 zależy w obu przypadkach od uznania władzy orzekającej.

[344]) W omówionej powyżej konwencji z 1930 r.

1) unormowania statutu prawnego bezpaństwowców w zakresie prywatno-prawnym [345]) i nadania im w państwach, na których terytorium się znaleźli, pewnego minimum praw, odpowiadającego prawom przyznanym obywatelom obcych państw,

2) przeciwdziałania ustabilizowaniu się lub powiększeniu rzesz bezpaństwowców.

Prace zmierzające do osiągnięcia pierwszego z tych celów napotykają chociażby z tego powodu na olbrzymie trudności, że każde państwo broni się przed przyjęciem na siebie zobowiązań w stosunku do osób, za którymi nie stoi żadne państwo, od którego można by w zamian za uprawnienia im nadane uzyskać analogiczne korzyści dla własnych obywateli, lub do którego można by w razie potrzeby ich odstawić. Osoby te, znalazłszy się na terytorium danego państwa, obciążają jedynie jego rynek pracy, mogą stać się ciężarem dobroczynności publicznej, a nawet w przypadku nielojalnego zachowania się nie mogą być usunięci, gdyż żadne państwo nie zechce dobrowolnie przejąć takiego ciężaru.[346])

Zagadnienie bezpaństwowców stało się palące po rewolucji bolszewickiej, gdy olbrzymie rzesze uchodźców rosyjskich zalewały świat. Względy humanitarne i własny interes państw, na których terytorium znaleźli oni schronienie, wymagały międzynarodowego porozumienia się co do wspólnych norm prawnych dla tej kategorii osób. Zagadnienie zaktualizowało się po przewrocie narodowo-socjalistycznym w Niemczech w 1933 r., gdy znowu setki tysięcy uchodźców przekroczyły granice swej ojczyzny, szukając azylu w innych państwach.[347]) Wynikiem odnośnych prac, rozpoczętych w Gene-

[345]) Według ogólnie przyjętej zasady bezpaństwowcy podlegają pod względem zdolności osobistej prawu miejsca ich stałego pobytu, por. PMN 1.

[346]) Mogą oni w Polsce w przypadkach konieczności być odesłani do miejsca odosobnienia stosownie do rozp. PR z 17. 6. 34 w sprawie osób zagrażających bezpieczeństwu, spokojowi i porządkowi publicznemu (DU nr 50 poz. 473).

[347]) Prawo j e d n o s t k i, która z tych czy innych względów zbiegła ze swej ojczyzny, do znalezienia azylu w obcym państwie, nie istnieje, w pojęciu prawa międzynarodowego, a istnieje jedynie prawo p a ń s t w a do udzielania uchodźcy schroniska na swym terytorium. Z prawa tego państwa korzystają wyłącznie w stosunku do uchodźców politycznych i do przestępców politycznych, wyłączając tę kategorię prze-

wie już w 1920 r., są dwie konwencje międzynarodowe, regulujące statut prawny uchodźców rosyjskich i niemieckich.[348])

stępców od obowiązku ekstradycji, patrz str. 149. W umowach pojęcie prawa azylu, tj. prawa udzielania azylu, spotykane jest tylko w konwencjach konsularnych, które stanowią, że godło i flaga państwowa na budynku konsulatu w żadnym przypadku nie mogą być uważane jako ustanawiające prawo azylu. Por. też postanowienia protokołów końcowych do art. 10 układów kolejowych z Łotwą i Rumunią (patrz str. 177), którymi udzielanie azylu sądownie ściganym pracownikom kolejowym zastrzeżone zostało stosownie do ogólnych zasad prawnych, tj. w ramach zasad obowiązujących w dziedzinie wydawania zbiegłych przestępców przy stosowaniu zasady specjalności (patrz str. 157).

[348]) Po klęsce generała Wrangla (październik 1920) Rada Ligi Narodów zamianowała na wniosek prezydenta międzynarodowego komitetu Czerwonego Krzyża, Adora, dra Nansena Wysokim Komisarzem L. N. dla uchodźców. Po śmierci dra Nansena w 1930 r. utworzone zostało uchwałą XI Zgromadzenia L. N. międzynarodowe biuro dla uchodźców (Office International Nansen pour les réfugiés), na czele którego stanął ostatnio b. prezes trybunału mieszanego w Egipcie, Michał Hansson. Dnia 28. 10. 33 podpisana została konwencja wielostronna, zawierająca statut dla uchodźców. W tym samym roku utworzony został z inicjatywy biura nansenowskiego urząd Wysokiego Komisarza dla uchodźców z Niemiec, który wobec sprzeciwu Niemiec, należących wówczas jeszcze do Ligi Narodów, miał swą siedzibę w Londynie. W 1935 r. biuro Nansena objęło również opiekę nad uchodźcami z Zagłębia Sarry. W następnym roku odbyła się w Genewie międzynarodowa konferencja w sprawie uchodźców z Niemiec, która pod przewodnictwem Sir Neill Malcolma w charakterze Wysokiego Komisarza dla uchodźców z Niemiec opracowała „arrangement provisoire concernant le statut des réfugiés provenant d'Allemagne". Konwencja ta, przyjęta bez entuzjazmu, podpisana została przez 6 państw, z których 4 podpisały ją tylko ad referendum. Na konferencji odbytej w Genewie w dniach 7—10 lutego 1938 r. przyjęty został nowy tekst konwencji dotyczącej uchodźców z Niemiec oraz akt końcowy z „zaleceniem" utworzenia przez poszczególne państwa komisyj doradczych dla spraw uchodźców lub zorganizowania innego rodzaju współpracy z prywatnymi organizacjami niesienia pomocy uchodźcom. Polska obu aktów tych nie podpisała. Konwencja podpisana została natomiast z różnymi zastrzeżeniami przez Belgię, W. Brytanię, Danię, Francję, Hiszpanię, Holandię i Norwegię. Akt końcowy zawierający „zalecenie" podpisany został ponadto przez Czechosłowację, Kubę, Portugalię, Szwajcarię i Szwecję.

W dniach 6.—15. 7. 38 odbyła się w Evian-les-Bains konferencja międzynarodowa, zwołana z inicjatywy Prezydenta Roosevelta, a poświęcona zagadnieniu wychodźstwa żydowskiego z Niemiec, zaostrzonemu ostatnio wskutek przyłączenia Austrii do Rzeszy Niemieckiej (13. 3. 38). W wyniku tej konferencji, w której wzięli udział przedstawiciele 30 państw, przeważnie amerykańskich, powołany został do życia komitet dla spraw uchodźców z Niemiec i Austrii, do którego weszli

Oba statuty obowiązują państwa do wydawania uchodźcom (bezpaństwowcom), pochodzącym z odnośnych terytoriów, a stale przebywającym na ich obszarze, paszportów lub innych dowodów osobistych na wyjazd i powrót do swego miejsca zamieszkania,[349]) do zapewnienia im wolnego dostępu do sądów i do zrównania ich pod względem kaucji aktorycznej i prawa ubogich z krajowcami, oraz do niewydalania ich z wyjątkiem przypadków, gdy wchodzi w rachubę bezpieczeństwo państwa lub porządek publiczny, a w żadnym razie do państwa ich pochodzenia. Pod względem zdolności osobistej bezpaństwowcy podlegają prawu państwa swego stałego miejsca zamieszkania lub pobytu. Statut dotyczący uchodźców rosyjskich zawiera ponadto postanowienia o niestosowaniu ograniczeń w uzyskiwaniu zezwoleń na pracę oraz traktowaniu uchodźców w zakresie ubezpieczenia i opieki społecznej na równi z obywatelami państwa najbardziej uprzywilejowanego.[350])

przedstawiciele W. Brytanii, Francji, Stanów Zjednoczonych A. P., Argentyny i Brazylii.

Aczkolwiek Polska do żadnego z wymienionych aktów nie przystąpiła, bezpaństwowcy korzystają w Polsce z wszystkich uprawnień, jakie ustanawiają wspomniane konwencje. Zadania humanitarne biura nansenowskiego spełnia na terytorium Polski Czerwony Krzyż.

[349]) Odnośne zalecenie (recommandation) wydała już w 1926 r. konferencja paszportowa w Genewie w podpisanym przez Polskę acte final. Władze polskie wystawiają paszporty, t. zw. „białe", bezpaństwowcom na zasadzie art. 9 rozp. PR z 13. 8. 26 o cudzoziemcach (DU nr 83 poz. 463).

Paszporty nansenowskie wydawane są tylko b. obywatelom rosyjskim, którzy po powstaniu władzy sowieckiej nie nabyli innego obywatelstwa. Sam fakt posiadania takiego paszportu stwierdza, że dana osoba jest bezpaństwowcem, o ile nie zostanie udowodnione, że nabyła ona inne obywatelstwo. (SN I. C. 2573/31, Zb. nr 182 z 1932).

[350]) W interesowanych sferach międzynarodowych szerzą się ostatnio pod wpływem pewnych ewolucyj narodowych tendencje zrównania z osobami, nie posiadającymi (pozbawionymi) obywatelstwa, osób pozbawionych opieki konsularnej ze strony państwa ich przynależności. W myśl odnośnych założeń osoby takie miałyby pod względem ich statutu personalnego podlegać swemu prawu ojczystemu, poza tym zaś korzystać z praw przyznanych bezpaństwowcom (por. art. 5 porozumienia prowizorycznego dot. uchodźców z Niemiec z 1936 r.). Ustosunkowanie się do tak szerokiego ujęcia problemu bezpaństwowców wykracza poza ramy rozważań prawniczych, a może nastąpić jedynie w płaszczyźnie politycznej.

Prace dokonane na forum międzynarodowym zmierzające do unormowania sytuacji prawnej bezpaństwowców objęły dotychczas tylko wspomniane dwie kategorie: uchodźców rosyjskich i niemieckich. Bezpaństwowcy, którzy utracili swą dotychczasową przynależność państwową nie na skutek masowej akcji, a indywidualnie, nie są objęci odnośnymi statutami międzynarodowymi, a prawa ich zależą we wszystkich państwach od ustawodawstwa krajowego. Ustawodawstwa te, traktując bezpaństwowca zasadniczo jako cudzoziemca, przyznają mu niekiedy większe prawa, aniżeli obywatelom obcych państw, nakładając w zamian na niego obowiązek służby wojskowej.[351])

Podczas gdy formalne przyjęcie ściśle określonych zobowiązań w stosunku do bezpaństwowców napotyka na zrozumiały opór ze strony państw, międzynarodowe porozumienie w zakresie stopniowego zlikwidowania stanu bezpaństwowości nie może wywołać żadnych zastrzeżeń, zwłaszcza gdy cho-

[351]) W szeregu państw (Francji, Belgii, Rumunii), jak również w Polsce, bezpaństwowcy stale zamieszkali podlegają obowiązkowi służby wojskowej na równi z krajowcami (por. art. 8 ust. z 9. 4. 38 o powszechnym obowiązku wojskowym, DU nr 25 poz. 220).

Zachodzi pytanie, jaka jest sytuacja bezpaństwowca w przypadkach, gdy ustawa przyznaje cudzoziemcom pewne prawo „pod warunkiem wzajemności". Możliwe są dwie tezy: bezpaństwowiec n i e może korzystać z odnośnego prawa, bo nie może się wykazać wzajemnością, lub też bezpaństwowiec k o r z y s t a z tego prawa, ponieważ wzajemność jest praktycznie niemożliwa. Przy ocenie, czy bezpaństwowiec korzysta z prawa ochrony lokatorów, przewidzianej ust. z 11. 4. 24 o ochronie lokatorów w brzmieniu obw. MSpr z 4. 5. 36 (DU nr 39 poz. 297), która przyznaje cudzoziemcom prawo to pod warunkiem wzajemności, Sąd Najwyższy przyjął drugą tezę, przyznając bezpaństwowcom prawo ochrony lokatorów mimo braku faktycznej wzajemności. (SN I. C. 1026/26, Zb. nr 83 z 1927).

Takie samo stanowisko Sąd Najwyższy zajął w odniesieniu do prawa ubogich (patrz uwagę 15 na str. 20), gdyż przez „cudzoziemca" należy ze stanowiska KPC rozumieć mieszkańca Państwa, „który nie jest obywatelem polskim, lecz obywatelem i n n e g o państwa". Opierając się na art. 93 ustawy konstytucyjnej z 1921 r., na PMN 1 oraz na przychylnym ustosunkowaniu się Polski do inicjatywy Międzynarodowego Urzędu Nansenowskiego, Sąd Najwyższy dochodzi do wniosku, że w dziedzinie proceduralnej można odróżniać tylko obywateli polskich i cudzoziemców z warunkiem wzajemności. Stanowisko to w niczym nie narusza odmiennego stanowiska, przyjętego w dziedzinie administracyjnej, podyktowanego względami administracyjno-politycznymi. (SN C. II. 1922/34, Zb. nr 239 z 1935).

dzi o żywioł częstokroć już zupełnie zasymilowany. O ile nie można się domagać od żadnego państwa, ażeby bezpaństwowcowi, który jako taki przybył lub który, przebywając już na terytorium danego państwa, utracił swą przynależność państwową, tj. jednostce obcej, nadawało swe obywatelstwo, to w przypadkach, gdy osoba taka osiedli się na stałe, założy rodzinę, zwiąże się gospodarczo i społecznie z otoczeniem, nie ma właściwie powodu, dla którego dzieci jej i wnuki, urodzone i wychowane w środowisku tubylczym, miałyby być wciąż traktowane jako obcy, bezpaństwowcy. Toteż konwencja haska z 1930 r. postanawia,[352]) że osoba, która urodziła się w państwie, nie nadającym obywatelstwa swego z tytułu urodzenia na jego terytorium, nabywa obywatelstwo tego państwa, jeśli matka posiada to obywatelstwo, a ojciec jest bezpaństwowcem. Jeśli natomiast oboje rodzice są bezpaństwowcami, dziecko urodzone w państwie, w którym nie nabywa się obywatelstwa na zasadzie juris soli, ma mieć możność nabycia tego obywatelstwa przez nadanie stosownie do ustawodawstwa miejscowego.[353]) Podczas gdy pierwsze z tych postanowień jest kategoryczne, i obowiązuje np. władze polskie do uznania za obywatela polskiego dziecka urodzonego w Polsce z matki obywatelki polskiej, a ojca bezpaństwowca, drugie z tych postanowień, mające raczej charakter zalecenia, uzależnia nabycie obywatelstwa od właściwego ustawodawstwa miejscowego. Dziecko takie, urodzone w Polsce, „może", ale nie musi, uzyskać obywatelstwo polskie.[354])

Pojęcie bezpaństwowości jest pojęciem prawa międzynarodowego, które tworząc je i zajmując się nim, uznaje jego prawne uzasadnienie. Z tej przesłanki należy wychodzić, oceniając stosunek bezpaństwowca do państwa jego dawnej przynależności. Jeśli — jak to stwierdziła ostatnio konwencja haska z 1930 r. — „każde państwo władne jest określić w swym ustawodawstwie, kto jest jego obywatelem", — decyzja o przeniesieniu jednostki „w stan bezpaństwowości" należy bezsprzecznie do tego państwa, którego obywatelem dana osoba ostatnio była. Inne państwa zaś mogłyby decyzji takiej,

[352]) Protokół dotyczący przypadku bezpaństwowości, zawierający jeden artykuł o treści merytorycznej na ogółem 15 artykułów.

[353]) Art. 15 konwencji.

[354]) Nabycie obywatelstwa może nastąpić jedynie w drodze nadania na podstawie art. 8 ust. o obyw.

wydanej na podstawie właściwego ustawodawstwa krajowego, nie uznać jedynie w przypadku, gdyby odnośna ustawa była sprzeczna z umową lub zwyczajami międzynarodowymi albo zasadami prawnymi ogólnie uznanymi w przedmiocie obywatelstwa. Skoro ustawodawstwa całego szeregu państw przewidują możność utraty obywatelstwa, automatycznie lub wskutek zarządzenia władzy, nie może być mowy o tym, ażeby ustawa taka mogła być sprzeczna ze zwyczajami albo zasadami międzynarodowymi. Skoro państwa zgodziły się na to, ażeby o obywatelstwie decydowało ustawodawstwo wewnętrzne każdego z państw, nie mogą one kwestionować decyzji o utracie obywatelstwa wydanej w ramach tego ustawodawstwa.[355])

Z chwilą utracenia obywatelstwa ustają wszystkie więzy łączące daną osobę z dawną jego ojczyzną. Zostaje ona dla państwa jej dawnej przynależności cudzoziemcem, w obliczu prawa międzynarodowego zaś „bezpaństwowcem", t. zn. osobą nie związaną z żadnym państwem. Teza, jakoby w przypadkach utraty obywatelstwa na terytorium obcego państwa, państwo to miało prawo domagać się od państwa dawnej przynależności „przyjęcia" takiej osoby, polega zatem na zapoznaniu bezpaństwowości jako pojęcia prawa międzynarodowego. Skonstruowanie obowiązku wpuszczenia osoby, która utraciła swe obywatelstwo, do państwa, które tę utratę orzekło, odebrałoby pojęciu bezpaństwowości jego charakter międzynarodowy, niwecząc zasadę i podstawę prawną bezpaństwowości, którą jest ustawa poszczególnego państwa. Państwo pobytu bezpaństwowca może zatem w obliczu obowiązującego prawa międzynarodowego domagać się przyjęcia go przez państwo jego dawnej przynależności jedynie w przypadku zaistnienia umowy przewidzianej w art. 1 konwencji haskiej z 1930 r.[356])

[355]) Na tym samym stanowisku stoi Sąd Najwyższy, który orzekł, że, jeśli przepisy prawne w Z.S.R.R. pozbawiły pewne kategorie osób obywatelstwa sowieckiego np. na podstawie Dekretu W. C. K. W. i Rady Komisarzy Ludowych z 20. 12. 21, osoby te nie mogą być w innych państwach uważane za obywateli sowieckich. (SN I. C. 803/26, Zb. poz. 107 z 1927).

[356]) Zasada ta obowiązuje wyraźnie w stosunkach Polski z państwami należącymi do konwencji haskiej z 1930 r. (patrz uwagę 325 na str. 192). W stosunkach z innymi państwami zasada ta może obowiązywać jako wynikająca z ogólnych norm prawa międzynarodowego. Obowią-

Pobyt i osiedlenie.

Cudzoziemiec, który chce korzystać z praw przysługujących mu na zasadzie umów lub ustawodawstwa państwa jego pobytu,[357]) musi przebywać w tym państwie legalnie.[358]) Musiał on zatem wjechać za zgodą tego państwa i dopełnić tych formalności, jakich ustawodawstwo miejscowe wymaga od cudzoziemców dla zalegalizowania ich pobytu.

W myśl ustawodawstwa polskiego cudzoziemiec, który legalnie przybył do Polski,[359]) musi przez cały czas swego pobytu być w posiadaniu ważnego dowodu osobistego, stwierdzającego jego przynależność państwową, wystawionego przez jego władze ojczyste. W przypadkach, gdy cudzoziemiec, znalazłszy się na terytorium Polski, nie może uzyskać takiego dowodu, np. wskutek pozbawienia go obywatelstwa lub opieki konsularnej, powiatowa władza administracji ogólnej może mu wydać tymczasowy dowód osobisty (t. zw. pa-

zek do przyjmowania osób, które przebywając za granicą utraciły swe obywatelstwo, mógłby zatem zachodzić jedynie w razie zaistnienia umowy, mającej za przedmiot przyjmowanie tego rodzaju osób.

[357]) Nieuwzględnione zostały w niniejszej pracy prawa, przywileje i immunitety osób eksterytorialnych i funkcjonariuszów konsularnych, ponieważ nie należą one do zakresu międzynarodowego prawa prywatnego, a stanowią przedmiot międzynarodowego prawa publicznego czyli prawa narodów. Przepisy dot. obcych przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych oraz wzorów ich legitymacyj i wiz dyplomatycznych i służbowych zawiera rozp. MSZ z 31. 5. 32 o wykonaniu art. 19 rozp. PR o cudzoziemcach (DU nr 51 poz. 490), zm.: rozp. MSZ z 5. 8. 37 (DU nr 63 poz. 490).

[358]) Wyraźne postanowienie, że prawa konwencyjne przysługują tylko tym obywatelom drugiej strony, którzy przyjechali legalnie tj. za paszportem zaopatrzonym w wizę wjazdową, zawierają tylko konwencje handlowe z Francją i Chinami (patrz uwagę 312 na str. 185). Brak takiego postanowienia w innych umowach nie ma oczywiście znaczenia prawnego.

Cudzoziemiec, który znalazł się w Polsce bez wymaganego zezwolenia na pobyt skutkiem okoliczności od niego niezależnych (np. wskutek niezawinionego zabłądzenia), może, o ile się natychmiast zgłosi do najbliższej powiatowej władzy administracji ogólnej, otrzymać administracyjną wizę pobytową na czas konieczny dla opuszczenia Polski. W przeciwnym razie przebywa on w Polsce nielegalnie.

[359]) Rozp. PR z 13. 8. 26 o cudzoziemcach (DU nr 83 poz. 465) i rozp. wyk. MSW z 8. 11. 29 o ruchu cudzoziemców (DU nr 76 poz. 575), zm.: rozp. MSW z 23. 3. 34 (DU nr 26 poz. 207) oraz rozp. PR z 23. 12. 27 o granicach Państwa, patrz uwagę 592 na str. 290.

szport biały). Na równi z narodowymi dowodami osobistymi traktowane są dowody osobiste wystawiane dla bezpaństwowców przez władze państwa jego stałego miejsca pobytu, na których cudzoziemiec bez przynależności państwowej uzyskał wizę polską.[360])

Cudzoziemiec, posiadający ważny dowód osobisty, który ponadto uczynił zadość odnośnym przepisom meldunkowym i rejestracyjnym,[361]) może zasadniczo poruszać się swobodnie po całym terytorium Polski i podlega tylko niektórym wyjątkowym ograniczeniom, jakie wprowadziła Rada Ministrów w stosunku do cudzoziemców ze względu na bezpieczeństwo Państwa lub ze względów politycznych, gospodarczych albo sanitarnych.[362]) Ograniczenia takie istnieją w odniesieniu do niektórych obszarów Rzeczypospolitej, a mianowicie w stosunku do województwa lwowskiego, nowogrodzkiego, poleskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego, wileńskiego i wołyńskiego oraz powiatów augustowskiego, grodzieńskiego, sejneńskiego i suwalskiego dla tych cudzoziemców, którzy nie są w posiadaniu dowodu osobistego, wydanego przez władze państwa ich przynależności. Cudzoziemcy nie posiadający takiego dowodu, a zatem w pierwszym rzędzie bezpaństwowcy, muszą na wjazd i czasowy pobyt na tych obszarach uzyskać specjalne zezwolenie właściwej powiatowej władzy administracji ogólnej.[363])

Poza tym cudzoziemcy mogą być usunięci z obszarów objętych ćwiczeniami wojskowymi.[364]) Cudzoziemiec ma prawo przebywania w Polsce przez czas ważności swej wizy kon-

[360]) Patrz uwagę 349 na str. 203.

[361]) Art. 8 rozp. o cudzoziemcach i §§ 25—31 rozp. o ruchu cudzoziemców. Ponadto rozp. PR z 16. 3. 28 o ewidencji i kontroli ruchu ludności (DU nr 32 poz. 319), zm.: ust. z 15. 3. 32 (DU nr 38 poz. 390) oraz rozp. MSW z 23. 5. 34 o meldunkach i księgach ludności (DU nr 54 poz. 489).

[362]) Art. 12 rozp. o cudzoziemcach.

[363]) Rozp. RM z 18. 11. 27 o pobycie cudzoziemców na niektórych obszarach Rzeczypospolitej (DU nr 107 poz. 917) oraz rozp. MSW z 3. 10. 28 w sprawie przekazania powiatowym władzom administracji ogólnej decyzyj dot. pobytu cudzoziemców na niektórych obszarach Rzeczypospolitej (DU 88 poz. 779).

[364]) Rozp. RM z 7. 9. 37 r. o ograniczeniu pobytu i swobody ruchu cudzoziemców na niektórych obszarach Rzeczypospolitej (DU nr 66 poz. 503).

sularnej lub dodatkowego zezwolenia władzy krajowej.[365]) Na wyjazd z Polski nie potrzebuje on zezwolenia, o ile wyjeżdża w czasie ważności wizy pobytowej. Jeśli cudzoziemiec zamierza do Polski powrócić, może przed wyjazdem otrzymać we właściwym Starostwie wizę powrotną.[366]) Jeśli cudzoziemiec zamierza zmienić cel pobytu, musi uzyskać odpowiednie zezwolenie powiatowej władzy administracji ogólnej na dalszy pobyt w nowym celu. Ponowna zmiana celu pobytu wymaga nowego zezwolenia.[367])

Wiza przejazdowa, wydana przez urząd zagraniczny R. P., upoważnia jedynie do bezpośredniego przejazdu przez terytorium Polski bez prawa zatrzymania się w Polsce dłużej, aniżeli tego wymaga normalna bezpośrednia komunikacja pomiędzy punktem wjazdu a wyjazdu.[368]) W żadnym razie wiza tranzytowa nie może być zamieniona w Polsce na wizę pobytową, a może być przedłużona na czas aż do usunięcia powstałej przeszkody jedynie w przypadku, gdy kontynuowanie rozpoczętej podróży stało się niemożliwe wskutek okoliczności, których podróżnik w chwili uzyskania wizy przejazdowej nie mógł przewidzieć (obłożna choroba, siła wyższa lub tp.).

Z chwilą osiągnięcia zamierzonego celu podróży, najpóźniej zaś przed upływem ważności wizy, cudzoziemiec obowiązany jest opuścić Polskę. Jeśli tego nie uczyni, może być usunięty w trybie wykonawczym przez przymusowe odstawienie do granicy po ewentualnym ukaraniu za nielegalny pobyt w granicach Państwa.[369]) Poza tym cudzoziemiec może być przed upływem ważności wizy lub zezwolenia na pobyt wydalony, jeśli wykroczy przeciwko przepisom o cudzoziemcach lub jeśli stanie się uciążliwy ze względu na dobro Państwa. O wydaleniu decyduje właściwa władza administracji ogólnej. Na czas między wydaniem a wykona-

[365]) Wizy i zezwolenia na pobyt wydawane są na czas określony, potrzebny dla osiągnięcia zamierzonego celu lub, o ile czas ten nie da się z góry ustalić, do odwołania.

[366]) §§ 45 i 9 rozp. o ruchu cudzoziemców.

[367]) § 8 rozp. o ruchu cudzoziemców.

[368]) Art. 7 rozp. o cudzoziemcach, chyba że w wizie podany jest dłuższy okres ważności.

[369]) Art. 17 rozp. o cudzoziemcach, § 33 rozp. o ruchu cudzoziemców.

niem decyzji cudzoziemcowi może być wyznaczone przymusowe miejsce pobytu. W razie niezastosowania się do nakazu wydaleniowego cudzoziemiec zostaje odstawiony przymusowo do granicy.[370]) Wszelkie wykroczenia przeciwko obowiązującym przepisom podlegają karom więzienia lub grzywny.[371])

Cudzoziemiec, który zamierza się osiedlić w Polsce, musi uzyskać odnośne zezwolenie od właściwej wojewódzkiej władzy administracji ogólnej za pośrednictwem urzędu konsularnego R. P. zasadniczo p r z e d przyjazdem do Polski. Jeśli odnośna władza zgodzi się na osiedlenie cudzoziemca, otrzymuje on kartę osiedlenia, która upoważnia go do osiedlenia się w ciągu jednego roku w miejscowości w karcie wskazanej. W razie nieosiedlenia się w ciągu roku, karta ta traci swą ważność. Tylko w wyjątkowych zupełnie przypadkach cudzoziemiec może uzyskać prawo osiedlenia się już po przyjeździe do Polski.[372])

Powyższe przepisy dotyczące osiedlenia obowiązują również w stosunku do tych państw, z którymi sprawa osiedlenia się obywateli jednej strony na terytorium drugiej strony została umownie uregulowana. Odnośne postanowienia głoszą bowiem wyraźnie, że prawo osiedlenia przysługuje obywatelom drugiej strony w ramach ustaw i przepisów obowiązujących w tej materii w państwie, w którym dana osoba chce się osiedlić, i że każda ze stron zachowuje prawo swobodnego normowania immigracji na swój teren.[373])

Zarobkowanie.

Wizy konsularne wydawane na wjazd do Polski udzielane są w ściśle określonym celu (turystycznym, odwiedzenia rodziny, handlowym, zarobkowym itd.). Cudzoziemiec, który uzyskał wizę w celu zarobkowania w danym fachu, lub uzyskał po przyjeździe do Polski dodatkowo zezwolenie na zarob-

[370]) Art. 10—11 rozp. o cudzoziemcach, §§ 34—36 rozp. o ruchu cudzoziemców.

[371]) Art. 16—17 rozp. o cudzoziemcach.

[372]) §§ 20—23 rozp. o ruchu cudzoziemców. Por. też rozp. MSW z 15. 10. 30 o opłatach za karty osiedlenia (DU nr 77 poz. 603).

[373]) Por. art. 1 konwencji osiedleńczej z Turcją z 29. 8. 31 (DU nr 3 z 1934 poz. 7).

kowanie, może na równi z obywatelami polskimi wykonywać każdy dozwolony przemysł, zarówno wolny, jak i koncesjonowany, i każde rzemiosło.[374]) Równouprawnienie to jest jednak ustawowo uwarunkowane zaistnieniem wzajemności w stosunku do państwa, którego cudzoziemiec jest obywatelem, i to zasadniczo wzajemności konwencyjnej.[375]) Toteż wszystkie polskie umowy handlowe[376]) stanowią, że obywatele drugiego państwa mogą na równi z własnymi obywatelami wykonywać wszelkiego rodzaju przemysł i handel, jako też wszystkie rzemiosła i zawody, których wykonywanie nie jest zastrzeżone ustawowo dla własnych obywateli. Ponadto umowy te postanawiają, że spółki akcyjne i inne towarzystwa, prawnie założone według ustaw jednej ze stron i mające swą siedzibę prawną na jej terytorium, będą uznane za prawnie istniejące również na terytorium drugiej strony z tym, że działalność tych spółek podlega jednak prawom i przepisom miejsca jej wykonywania.[377]) Spółki zaś formalnie istniejące na terytorium drugiego państwa mogą — stosując się do ustaw i przepisów miejscowych — zakładać tu swe filie i oddziały i wykonywać swój handel i przemysł z wyjątkiem takich, które ze względu na swój charakter podlegają specjalnym ograniczeniom stosowanym do wszystkich państw.

[374]) W drodze odwetu obywatele Z.S.R.R. nie mogą w myśl § 6 rozp. RM z 1. 8. 30 o wykonaniu w stosunku do obywateli Z.S.R.R. art. 40 ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (DU nr 60 poz. 484) bez zezwolenia Ministra Skarbu być w Polsce opiekunami, kuratorami, prokurentami spółek handlowych, członkami zarządu tych spółek, prowadzić przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych jednoosobowo lub pod formą spółki.

[375]) Art. 4, 141 Prawa Przemysłowego z 7. 6. 27 (DU nr 53 poz. 468), zm.: rozp. PR z 17. 3. 28 o prawie bankowym (DU nr 34 poz. 321), ust. z 17. 3. 32 (DU nr 29 poz. 293), z 24. 3. 33 (DU nr 25 poz. 209), z 21. 3. 33 (DU nr 26 poz. 222), z 10. 3. 34 (DU nr 40 poz. 350), rozp. PR z 28. 12. 34 (DU nr 110 poz. 976), dekr. PR z 14. 1. 36 o przedsiębiorstwach zbierania i udzielania informacyj w stosunkach gospodarczych (DU nr 3 poz. 16) oraz ust. z 8. 8. 38 (DU nr 60 poz. 463).

[376]) Patrz uwagę 312 na str. 185.

[377]) Nie zaś ich statut personalny, wynikający z PMN 1[3], który nie ogranicza się do unormowania kwestii, czy osoba prawna istnieje, lecz obejmuje wszystkie stosunki dotyczące jej ustroju i zarządu. (SN C. III. 1167/35, Zb. nr 318 z 1937). Specjalne przepisy dla zagranicznych spółek akcyjnych i innych patrz str. 222.

Umowy te stanowią również, że kupcy, fabrykanci i inni przemysłowcy oraz ich komiwojażerzy, którzy wykażą się kartą legitymacyjną,[378]) wydaną przez kompetentne władze ojczyste, mają prawo dokonywania zakupów na terytorium drugiej strony oraz przyjmowania zamówień u kupców i innych osób, trudniących się przemysłem i handlem, z wyjątkiem przemysłu okrężnego i kolportażu.[379])

Jeśli umowa zawarta z danym państwem uprawnia cudzoziemca do prowadzenia odnośnego przedsiębiorstwa w Polsce, wpisanie jego do rejestru handlowego nie wymaga żadnych dodatkowych formalności.[380])

W stosunkach z państwami, z którymi wzajemność nie jest konwencyjnie ustalona, a jedynie faktyczna, cudzoziemiec m o ż e być dopuszczony do wykonywania przemysłu, o ile właściwa władza polska po wysłuchaniu opinii izby przemysłowo-handlowej lub rzemieślniczej wyrazi na to zgodę.

O tym, co należy rozumieć przez „przemysł", rozstrzyga oczywiście ustawodawstwo państwa, na którego terytorium ma on być wykonywany. Jeśli ustawodawstwo polskie spod pojęcia przemysłu wyłącza cały szereg przedsiębiorstw, to prawo do ich prowadzenia przez cudzoziemca nie jest oczy-

[378]) Por. rozp. MPH z 28. 11. 27 w sprawie wykonywania czynności komiwojażerów i samodzielnych ajentów handlowych (DU nr 111 poz. 944). Przewidzianą tu legitymację zastępuje dla komiwojażerów zagranicznych legitymacja, której wzór ustalony jest w poszczególnych umowach.

[379]) Mogą oni w szczególności brać udział w targach i wystawach, por. art. 14 ust. 4 traktatu handlowego i nawigacyjnego z Francją z 22. 5. 37, patrz uwagę 312 na str. 185.

[380]) Por. § 52 rozp. MSpr z 1. 7. 34 o rejestrze handlowym (DU nr 59 poz. 511). Cudzoziemiec, będący obywatelem państwa, z którym Polska nie posiada umowy handlowej, zapewniającej wzajemność w uprawnieniach przemysłowych, musi dla wpisania siebie do rejestru handlowego przedłożyć zaświadczenie właściwej władzy polskiej o braku przeszkód do prowadzenia przedsiębiorstwa. Jeśli chodzi o działalność, która wymaga specjalnego zezwolenia, zezwolenie to zastępuje wymagane zaświadczenie.

Oddział zagranicznego przedsiębiorstwa, chcąc być wpisanym do rejestru handlowego, musi przedłożyć zalegalizowane zaświadczenie o istnieniu zakładu głównego. Dla spółek zagranicznych akcyjnych i z ograniczoną odpowiedzialnością prowadzony jest w sądach polskich specjalny dział rejestru handlowego „C".

wiście objęte klauzulami traktatowymi o równouprawnieniu obywateli drugiej strony w dziedzinie przemysłu, a opiera się jedynie na odnośnych ustawach państwa pobytu cudzoziemca, regulujących prowadzenie danego przedsiębiorstwa.[381])

Ograniczenia cudzoziemców.

Umowy handlowe, zapewniając obywatelom drugiej strony prawo wykonywania zawodu lub przemysłu, zawierają zastrzeżenie, że spod tego prawa wyjęte są te zawody i gałęzie przemysłu, które z tych czy innych względów zastrzeżone są wyłącznie własnym obywatelom. W myśl ustawodawstwa polskiego cudzoziemiec nie może być w Polsce:

adwokatem [382])
ajentem celnym [383])
ajentem ubezpieczeniowym [384])
aptekarzem [385])
biegłym sądowym [386])
dentystą [387])

---

[381]) Por. art. 2 Prawa Przemysłowego i art. 1 Ust. z 10. 3. 34 (patrz uwagę 373 na str. 211). Do takich przedsiębiorstw, nie będących „przemysłem" w rozumieniu ustawodawstwa polskiego, należą np. rolnictwo, górnictwo, koleje żelazne, żegluga, zakłady naukowe, banki, wydawnictwa czasopism, apteki, laboratoria, przedsięwzięcia rozrywkowe, przemysł domowy, przedsiębiorstwa detektywów prywatnych i stróżów nocnych, biura próśb i podań oraz przedsiębiorstwa i ajencje emigracyjne. Por. też rozp. MPH z 27. 11. 37 w sprawie określenia istotnych cech przemysłu ludowego, domowego i pracy chałupniczej jako zatrudnień zarobkowych, wyłączonych spod przepisów prawa przemysłowego (DU nr 83 poz. 605).

[382]) Art. 57 (1) pkt a) Prawa o ustroju adwokatury z 4. 5. 38 (DU nr 33 poz. 289), które uchyliło Prawo o ustroju adwokatury z 7. 10. 32 (DU nr 86 poz. 733), z wyjątkiem art. 130 (3).

[383]) § 35 przepisów wykonawczych z 9. 10. 34 do Prawa Celnego (DU nr 90 poz. 820).

[384]) § 2 rozp. MSk z 21. 6. 35 (DU nr 56 poz. 362) i art. 6 rozp. PR z 24. 10. 34 o pośrednictwie ubezpieczeniowym (DU nr 96 poz. 864).

[385]) Art. 2 (2) lit. l) ust. z 25. 3. 38 o wykonywaniu zawodu aptekarskiego (DU nr 23 poz. 202).

[386]) § 4 rozp. MSp z 24. 12. 28 o biegłych sądowych (DU nr 104 poz. 943), zm.: § 3^2 rozp. MSpr z 31. 12. 31 DU nr 3 z 1932 poz. 21).

[387]) Art. 1 rozp. PR z 10. 6. 27 o wykonywaniu praktyki dentystycznej w brzmieniu obw. MOS z 21. 12. 33 (DU nr 4 poz. 32).

duszpasterzem [388])
felczerem [389])
funkcjonariuszem państwowym [390])
komornikiem [391])
lekarzem [392])

---

[388]) Art. XIX[2] Konkordatu ze Stolicą Apostolską z 10. 2. 25 (DU nr 72 poz. 501).

Art. 28[1] dekr. PR z 25. 11. 36 o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (DU nr 88 poz. 613) i § 10 rozp. RM z 17. 12. 36 o uznaniu Zasadniczego Prawa Wewnętrznego Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w R. P. (DU nr 94 poz. 659). Art. 15 ust. śląskiej z 16. 7. 37 o tymczasowej organizacji ewangelickiego kościoła unijnego na Górnym Śląsku (DU śl. nr 14 poz. 33).

Art. 37[3] Przepisów o organizacji gmin wyznaniowych żydowskich na obszarze R. P. z wyjątkiem Województwa Śląskiego, stanowiących załącznik do rozp. PR z 14. 10. 27 w brzmieniu rozp. MWROP z 5. 4. 28 (DU nr 32 poz. 300) oraz § 1 rozp. MWROP z 24. 10. 30 w sprawie regulaminu wyborczego dla wyborów rabinów (DU nr 75 poz. 593). Cudzoziemiec nie może być również członkiem zarządu żydowskiej gminy wyznaniowej, art. 6 rozp. PR z 14. 10. 27 o uporządkowaniu stanu prawnego w organizacji gmin wyznanionych żydowskich na obszarze R. P. (DU nr 32 z 1928 poz. 300).

Art. 6[2] ust. z 21. 4. 36 o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w R. P. (DU nr 30 poz. 240) oraz § 32[2] Statutu Muzułmańskiego Związku Religijnego w R. P. uznanego rozp. RM z 26. 8. 36 (DU nr 72 poz. 517).

Art. 16[1] ust. z 21. 4. 36 o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w R. P. (DU nr 30 poz. 241) oraz § 25[2] Statutu Karaimskiego Związku Religijnego w R. P., uznanego rozp. RM z 26. 8. 36 (DU nr 72 poz. 518).

[389]) Art. 1 Ust. z 1. 7. 21 o uprawnieniach do wykonywania czynności felczerskich (DU nr 64 poz. 396). Zawód felczera może być wykonywany tylko na obszarze b. zaboru rosyjskiego.

[390]) Art. 6 Ust. z 17. 2. 22 o państw. służbie cywilnej (DU nr 21 poz. 164), zm.: rozp. z 7. 10. 32 (DU nr 87 poz. 737) i z 28. 10. 33 (DU nr 86 poz. 661).

[391]) § 8 rozp. MSpr z 1. 12. 32 o komornikach (DU nr 107 poz. 886).

[392]) Art. 3 rozp. PR z 25. 9. 32 o wykonywaniu praktyki lekarskiej (DU nr 81 poz. 712) w brzmieniu art. 1 ust. z 30. 7. 38 (DU nr 57 poz. 449) oraz rozp. wyk. MOS z 30. 1. 34 (DU nr 11 poz. 96), zm.: rozp. MOS z 16. 7. 37 (DU nr 58 poz. 459). Umowa z Czechosłowacją z 23. 9. 22 w przedmiocie wzajemnego dopuszczania lekarzy i położnych do wykonywania praktyki w miejscowościach kąpielowych podczas sezonu i w strefie pogranicznej (DU nr 57 z 1926 poz. 331) została wypowiedziana przez

ławnikiem sądu pracy [393])
maklerem giełdowym [394])
mierniczym górniczym [395])
mierniczym przysięgłym (geometrą) [396])
nauczycielem szkoły powszechnej [397])
notariuszem [398])

Czechosłowację notą z 18. 12. 35 (ośw. rząd. z 28. 1. 36 DU nr 13 poz. 132). Por. jednak art. XIX Protokółu Jaworzyńskiego, podpisanego w Krakowie dnia 6. 5. 24 (DU nr 133 z 1925 poz. 952), w myśl którego lekarze, weterynarze i akuszerki, mieszkający w pasie pogranicznym w okręgu Jaworzyny, wykonywać mogą swój zawód i po drugiej stronie granicy na podstawie specjalnych pozwoleń pod warunkiem przestrzegania obowiązujących tam przepisów. Patrz też niektóre postanowienia konwencyj o ułatwieniach w małym ruchu granicznym, a mianowicie art. 7 konwencji z Czechosłowacją, art. 22 umowy z Niemcami oraz art. 2 (2) IV, art. 18 i pkt B. 1 Prot. Podp. konwencji z Rumunią (uwaga 596 na str. 292).

W myśl art. 22 rozp. PR z 22. 3. 28 o zakładach leczniczych (DU nr 38 poz. 382) posady w szpitalach publicznych mogą być nadawane tylko obywatelom polskim.

[393]) Art. 8 § 1 Prawa o sądach pracy z 24. 10. 34 (DU nr 95 poz. 854).

[394]) § 2 rozp. MSk i MPH z 20. 4. 23 w przedmiocie powoływania i zwalniania oraz praw i obowiązków maklerów na giełdach pieniężnych w Polsce (DU nr 53 poz. 372).

Cudzoziemiec może być natomiast członkiem giełdy pieniężnej lub towarowej, rozp. PR z 28. 12. 24 o organizacji giełd (DU nr 114 poz. 1019) i rozp. MPH z 16. 3. 26 o warunkach należenia do giełd towarowych (DU nr 28 poz. 179).

[395]) Art. 160 Prawa Górniczego z 29. 11. 30 (DU nr 83 poz. 654).

[396]) Art. 1 ust. z 15. 7. 25 o mierniczych przysięgłych w brzmieniu rozp. MRP z 28. 3. 28 (DU nr 46 poz. 454) i § 2 rozp. wyk. z 28. 6. 26 (DU nr 71 poz. 412), zm.: ust. z 18. 2. 32 (DU nr 19 poz. 130) i 14. 1. 36 (DU nr 3 poz. 33).

[397]) Art. 4 ust. z 1. 7. 26 o stosunkach służbowych nauczycieli w brzmieniu obw. MWROP z 9. 11. 32 (DU nr 104 poz. 873), zm.: rozp. z 28. 10. 33 (DU nr 83 poz. 660) oraz rozp. MWROP z 24. 12. 37 o kwalifikacjach nauczycieli religii rz.-katolickiej w szkołach powszechnych (DU nr 4 z 1938 poz. 26). Cudzoziemiec może być natomiast powołany na profesora uniwersytetu lub politechniki, rozp. PR z 24. 2. 28 o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół w brzmieniu obw. MWROP z 21. 7. 33 (DU nr 76 poz. 551), zm.: rozp. z 28. 10. 33 (DU nr 83 poz. 659) i ust. z 15. 3. 33 o szkołach akademickich w brzmieniu obw. MWROP z 8. 11. 37 (DU nr 1 z 1938 poz. 6).

[398]) Art. 7 Prawa o notariacie z 27. 10. 33 (DU nr 84 poz. 609).

oficerem [399])
pielęgniarzem [400])
położną [401])
pracownikiem kolejowym [402])
pracownikiem pocztowym [403])
rzecznikiem patentowym [404])
sędzią [405])
tłumaczem przysięgłym.[406])

Poza powyższymi zawodami, do których dostęp jest zamknięty dla cudzoziemców, istnieje w Polsce szereg dziedzin, w których nie mogą oni bądź w ogóle korzystać z odnośnych praw przysługujących obywatelom polskim, bądź w których obowiązują ich odrębne przepisy.

B a n k i. Otwarcie w Polsce oddziału zagranicznego przedsiębiorstwa bankowego lub zakładu zastawniczego może

---

[399]) Art. 4 § 1 dekr. PR z 12. 3. 37 o służbie wojskowej oficerów (DU nr 20 poz. 128) i rozp. wyk. MSWojsk z 27. 1. 38 (DU nr 13 poz. 93). Osoby, nie będące obywatelami polskimi, mogą natomiast wyjątkowo być mianowane oficerami w stopniach honorowych, bądź też przyjęci do służby w charakterze oficerów kontraktowych.

§ 2 rozp. MPH z 30. 11. 31 o kwalifikacjach oficerów w polskiej marynarce handlowej (DU nr 4 z 1932 poz. 24), zm.: rozp. z 20. 2. 35 (DU nr 15 poz. 84).

[400]) Art. 3 ust. z 21. 2. 35 o pielęgniarstwie (DU nr 27 poz. 199) oraz rozp. MOS z 17. 8. 37 o czasowym prawie wykonywania praktyki pielęgniarskiej (DU nr 63 poz. 491).

[401]) Art. 1 rozp. PR z 16. 3. 28 o położnych (DU nr 34 poz. 316), zm.: rozp. PR z 27. 10. 33 (DU nr 84 poz. 628), w stosunkach z Czechosłowacją patrz uwagę 392.

[402]) § 6^1 rozp. RM z 1. 1. 34 o stosunku służbowym pracowników przedsiębiorstwa „Polskie Koleje Państwowe" (DU nr 4 poz. 23). Zatrudnienie obywateli gdańskich na P. K. P. regulowane jest przez odnośne umowy polsko-gdańskie.

[403]) § 3^1 rozp. RM z 1. 1. 34 o stosunku służbowym pracowników państwowego przedsiębiorstwa „Polska Poczta, Telegraf i Telefon" (DU nr 4 poz. 25). Obywatele W. M. Gdańska przyjęci do służby nie nabywają przez to obywatelstwa polskiego.

[404]) Art. 241^1 rozp. PR z 22. 3. 28 o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych (DU nr 39 poz. 384).

[405]) Art. 82 Prawa o ustroju sądów powszechnych z 6. 2. 28 (DU nr 12 poz. 93).

[406]) § 1 rozp. MSpr z 24. 12. 28 o tłumaczach przysięgłych (DU nr 104 poz. 943), zm.: § 3^1 rozp. MSpr z 31. 12. 31 (DU nr 3 z 1932 poz. 21).

nastąpić tylko za zezwoleniem Ministra Skarbu. Oddział taki traktowany jest pod względem dotacji z kapitału zakładowego jako samoistne przedsiębiorstwo.[407])

Biuro pisania podań. Cudzoziemiec nie może otrzymać zezwolenia na prowadzenie biura pisania podań.[408])

Broń i amunicja. Cudzoziemiec nie może otrzymać zezwolenia na handel bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi oraz na przywóz broni do Polski w celach przemysłowych i handlowych.[409])

Budowlane roboty. Cudzoziemiec może uzyskać prawo kierowania robotami budowlanymi tylko pod warunkiem wzajemności.[409a])

Emigracja. Cudzoziemiec nie może się trudnić ani przewozem emigrantów polskich, ani werbowaniem robotników do pracy za granicą.[410])

Gołębie pocztowe. Cudzoziemiec nie może utrzymywać i hodować gołębi pocztowych.[411])

Górnictwo. Cudzoziemiec nie może — z wyjątkiem w drodze spadkobrania ustawowego — nabywać własności górniczej co do minerałów, podlegających woli górniczej, inaczej jak po uprzednim uzyskaniu zezwolenia właściwych władz. Nie może on być ani kierownikiem ruchu zakładu górniczego lub działu robót górniczych, ani ławnikiem górniczym.[412])

---

[407]) Art. 23 rozp. PR z 17. 3. 28 o prawie bankowym (DU nr 34 poz. 321).

[408]) Art. 3 ust. z 28. 3. 33 (DU nr 31 poz. 269) oraz rozp. wyk. z 27. 9. 33 (DU nr 75 poz. 544).

[409]) Art. 4, 5, 30 i 38 Prawa o broni, amunicji i materiałach wybuchowych z 27. 10. 32 (DU nr 94 poz. 807). Pozwolenie na posiadanie broni dla osobistego użytku cudzoziemcy mogą natomiast otrzymać na równi z obywatelami polskimi.

[409a]) Art. 366^2 rozp. PR z 16. 2. 28 o prawie budowlanym i zabudowaniu osiedli (DU nr 23 poz. 202), zm.: rozp. PR z 3. 12. 30 (DU nr 86 poz. 663), art. 11 rozp. PR z 28. 12. 34 (DU nr 110 poz. 976) i ust. z 14. 7. 36 (DU nr 56 poz. 403).

[410]) Art. 26 i 53 rozp. PR z 11. 10. 27 o emigracji (DU nr 89 poz 799).

[411]) Art. 1 ustawy z 2. 4. 25 o gołębiach pocztowych (DU nr 43 poz. 311).

[412]) Art. 16, 124, 133 i 208 Prawa Górniczego z 29. 11. 30 (DU nr 85 poz. 654).

Lotnictwo. Do rejestru państwowego statków powietrznych mogą być wpisane tylko statki powietrzne, będące własnością obywateli lub osób prawnych polskich. Załoga polskiego statku powietrznego i cały lotniczy personel pomocniczy, lądowy i morski, może składać się zasadniczo tylko z obywateli polskich. Na zakładanie i prowadzenie przedsiębiorstwa lotniczego w celu dokonywania przewozu osób, bagażu, towarów i poczty, pomiaru gruntów oraz innych towarzystw zarobkujących za pomocą statków powietrznych mogą otrzymać koncesje tylko obywatele polscy lub polskie osoby prawne.[413]) Cudzoziemiec nie może zasadniczo być również pilotem szybowca.[414])

Łowiectwo. Cudzoziemiec nie może być strażnikiem łowieckim, a może on — pod warunkiem wzajemności — otrzymać kartę łowiecką na równi z obywatelem polskim jedynie w przypadku, gdy ma prawo pobytu w Polsce na czas co najmniej jednego roku, w przeciwnym razie może on otrzymać kartę tę zasadniczo tylko za poręczeniem obywatela polskiego, posiadającego warunki do uzyskania takiej karty.[415])

Monopole państwowe.[416]) Cudzoziemiec nie może

---

[413]) Art. 10, 18 i 44 Prawa Lotniczego z 14. 3. 28 (DU nr 31 poz. 294).

[414]) § 11 rozp. MK i MSWojsk z 8. 9. 37 o lotnictwie szybowcowym (DU nr 75 poz. 547).

[415]) Art. 22 i 32 Prawa Łowieckiego z 3. 12. 27 w brzmieniu dekr. PR z 11. 7. 32 (DU nr 67 poz. 622) i rozp. MRRR z 11. 2. 36 (DU nr 13 poz. 126).

[416]) Ust. z 18. 3. 32 o utworzeniu państwowego przedsiębiorstwa „Polski Monopol Tytoniowy" (DU nr 26 poz. 240), rozp. MSk z 10. 1. 33 o organizacji przedsiębiorstwa państwowego „Polski Monopol Tytoniowy" (DU nr 4 poz. 23), zm.: rozp. MSk z 28. 8. 37 (DU nr 66 poz. 505), rozp. PR z 27. 10. 33 o sprzedaży wyrobów tytoniowych (DU nr 84 poz. 617), zm.: ust. z 9. 4. 37 (DU nr 29 poz. 218) oraz rozp. MSk z 31. 8. 37 o sprzedaży wyrobów tytoniowych (DU nr 71 poz. 521).

Rozp. PR z 21. 6. 32 o przedsiębiorstwie „Polski Monopol Solny" (DU nr 52 poz. 497).

Rozp. PR z 26. 3. 27 o monopolu spirytusowym (DU nr 32 poz. 289), zm.: ust. z 27. 2. 31 (DU nr 22 poz. 130), 10. 3. 32 (DU nr 27 poz. 249), oraz rozp. PR z 11. 7. 32 o monopolu spirytusowym, opodatkowaniu kwasu octowego i drożdży oraz sprzedaży napojów alkoholowych (DU nr 63 poz. 586), w brzmieniu rozp. PR z 27. 10. 33 (DU nr 84 poz. 615), z 24. 10. 34 (DU nr 96 poz. 863), rozp. MSk z 14. 1. 36 (DU nr 3 poz. 49) i rozp. MSk z 30. 10. 37 (DU nr 79 poz. 573).

w braku odmiennych postanowień umownych otrzymać koncesji na sprzedaż wyrobów tytoniowych[417]) i spirytusowych,[418]) i nie może prowadzić kolektury Loterii Państwowej.[419]) Wszelka działalność loteryj zagranicznych w Polsce oraz nabywanie, zbywanie i posiadanie losów zagranicznych jest zakazane.

N a b y w a n i e n i e r u c h o m o ś c i. Cudzoziemiec nie może nabywać ziemi (gruntów rolniczych lub ogrodniczo-warzywnych), pochodzącej z parcelacji dokonanej na cele reformy rolnej[420]) i nie przysługują mu prawa drobnych dzierżawców rolnych do nabywania dzierżawionych przez nich gruntów.[421])

Inne nieruchomości cudzoziemiec może nabywać w drodze transakcji m i ę d z y ż y j ą c y m i — z wolnej ręki lub z licytacji — jedynie po uprzednim uzyskaniu zezwolenia Ministra Spraw Wewnętrznych. Transakcja dokonana przez cudzoziemca bez takiego zezwolenia jest nieważna.[422]) W pa-

---

Ust. z 30. 1. 31 o monopolu zapałczanym (DU nr 9 poz. 45), zm.: dekr. PR z 14. 1. 36 (DU nr 3 poz. 12).

Ust. z 9. 7. 36 o monopolu loteryjnym (DU nr 55 poz. 398).

[417]) § 23 rozp. MSk z 31. 3. 32 o koncesjonowanej sprzedaży wyrobów tytoniowych (DU nr 27 poz. 266).

[418]) § 310 rozp. MSk z 10. 9. 32 (DU 88 poz. 746), zm.: rozp. MSk z 16. 4. 35 (DU nr 35 poz. 255).

[419]) § 2 Regulaminu dla kolektorów z 2. 12. 35.

[420]) Art. 52 ust. z 28. 12. 25 o wykonaniu reformy rolnej (DU nr 1 z 1926 poz. 1). W myśl art. 37 tej ustawy cudzoziemscy właściciele nieruchomości ziemskich, przejętych przez Państwo na cele reformy rolnej, otrzymują wynagrodzenie na równi z obywatelami polskimi tylko pod warunkiem wzajemności.

[421]) Art. 5 pkt a ust. z 18. 3. 32 o wykupie gruntów podlegających ustawie w przedmiocie ochrony drobnych dzierżawców rolnych w brzmieniu obw. MRRR z 3. 6. 38 (DU nr 42 poz. 354).

[422]) Art. 1, 7 i 8 ust. z 24. 3. 20 o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców w brzmieniu obw. MSW z 4. 3. 33 (DU nr 24 poz. 202).

Rozumie się, że odnośne zezwolenie będzie przez władze polskie udzielone tylko pod warunkiem wzajemności w stosunku do państwa, którego cudzoziemiec, ubiegający się o nabycie nieruchomości w Polsce, jest obywatelem. Identyczne ograniczenia istnieją w stosunku do cudzoziemców w większości państw (np. w licznych Stanach Zjednoczonych A. P., Jugosławii, Rumunii, Szwecji).

Art. 8 ustawy przez „przeniesienie prawa własności na spadkobierców" rozumie wyłącznie przejęcie prawa własności w drodze spad-

sie granicznym cudzoziemcy, cudzoziemskie osoby prawne i osoby prawne krajowe, w których zarządach lub innych wyższych organach kierowniczych lub kontrolnych zasiadają cudzoziemcy albo w których chociażby część udziałów lub akcyj należy do cudzoziemców, mogą nabywać nieruchomości w drodze aktów prawnych zawartych między żyjącymi i zatrzymywać taką własność, której nie są spadkobiercami u s t a w o w y m i, tylko na podstawie zezwolenia. Zezwolenie zaś udzielane jest tylko, jeśli zachodzą specjalne okoliczności uwzględnienia godne.[423]) W razie niewniesienia w termi-

---

kobrania, nie zaś w drodze aktów prawnych między żyjącymi, na zasadzie których zbywca przenosi własność majątku nieruchomego na osobę, ustawowo powołaną do spadkobrania po nim. (SN C. Prez. 33/33, Zb. nr 354 z 1934).

Nieważny jest akt nabycia nieruchomości przez cudzoziemca, zdziałany na osobę podstawioną. Akt taki m o ż e jednak stać się ważnym, jeśli cudzoziemiec później otrzyma zezwolenie na nabycie danej nieruchomości. (SN I. C. 2462/31, Zb. nr 20 z 1932).

Nieważna jest również u m o w a, jako naruszająca ust. z 24. 3. 20, pomiędzy cudzoziemcem, a obywatelem polskim, w myśl której obywatel polski nabędzie nieruchomość jako osoba podstawiona na swoje imię i zostanie wpisany do księgi wieczystej, podczas gdy cudzoziemiec ma być faktycznym właścicielem, ściągać dochody i rozporządzać nieruchomością, choćby za pośrednictwem tego obywatela polskiego. (SN C. III. 1648/35, Zb. nr 461 z 1936).

[423]) Art. 12 rozp. PR z 23. 12. 27 o granicach Państwa w brzmieniu obw. MSW z 22. 1. 37 (DU nr 11 poz. 83), rozp. wyk. MSW z 22. 1. 37 (DU nr 12 poz. 84), zm.: rozp. MSW z 19. 4. 37 (DU nr 31 poz. 249), rozp. MSW z 10. 6. 38 o pasie granicznym (DU nr 43 poz. 360), oraz rozp. MSpr z 3. 9. 35 o przymusowej sprzedaży nieruchomości w pasie granicznym (DU nr 68 poz. 429).

Przepisy polskie dotyczące nabywania nieruchomości przez cudzoziemców nie mogą być zniesione przez żadne postanowienia konwencyjne. Toteż poszczególne umowy handlowe, które gwarantują obywatelom jednej strony prawo do nabywania nieruchomości na obszarze drugiej strony, czynią to zawsze w płaszczyźnie klauzuli największego uprzywilejowania, a nigdy klauzuli narodowej. Jedyny wyjątek stanowi tu art. 3 konwencji polsko-francuskiej z 14. 10. 20 o pomocy i opiece społecznej (DU nr 48 z 1923 poz. 329), który — z wyłączeniem strefy granicznej — uprawnia obywateli drugiej strony do nabywania „małej własności wiejskiej lub miejskiej" na równi z krajowcami. Postanowienie to obowiązuje zatem władze polskie do udzielania obywatelom francuskim zezwolenia wymaganego przez ustawodawstwo polskie. W praktyce ma ono znaczenie tylko dla obywateli polskich we Francji.

nie rocznym prośby o zezwolenie na zatrzymanie własności nieruchomej, uzyskanej w drodze spadkobrania, lub otrzymania decyzji odmownej, cudzoziemiec wzgl. zrównana z nim osoba prawna obowiązana jest sprzedać nieruchomość w ciągu dalszych 12 miesięcy pod groźbą sprzedaży przymusowej.

W pasie granicznym cudzoziemcom i zrównanym z nimi osobom prawnym może być również zabronione posiadanie, dzierżawienie, użytkowanie i zarządzanie nieruchomościami, wykonywanie handlu i przemysłu oraz kierownictwo i eksploatacja robót i przedsiębiorstw. Obciążenie nieruchomości, położonych w pasie granicznym, zobowiązaniami pieniężnymi na rzecz cudzoziemców i wspomnianej kategorii osób prawnych wymaga zawsze specjalnego zezwolenia.

P r z e d s i ę b i o r s t w a w o d n e. Cudzoziemiec może uzyskać pozwolenie wymagane przez prawo wodne dla pewnych robót i przedsiębiorstw wodnych tylko na tych samych warunkach, na których może on nabywać nieruchomości.[424])

P r z e d s i ę b i o r s t w a w y m a g a j ą c e s z c z e g ó l n e g o z a u f a n i a, jako to: ochronę mienia, świadczenia detektywów prywatnych i usług w sprawach paszportowych i wizowych, pośrednictwo w zawieraniu małżeństw i w zakresie urządzania przedsięwzięć rozrywkowych oraz zarobkowe pośrednictwo pracy mogą wykonywać tylko obywatele polscy.[425])

P r z e m y s ł o k r ę ż n y. Cudzoziemiec nie może otrzymać licencji na prowadzenie przemysłu okrężnego (han-

---

Szczególne przepisy co do likwidacji mienia opuszczonego i własności nieruchomej cudzoziemców, którzy w dniu 14. 7. 37 nie mieli na obszarze Państwa Polskiego swego wyłącznego miejsca zamieszkania, a są obywatelami państwa, które nie uznaje lub po dniu 1. 1. 22 nie uznawało choćby przejściowo własności obywateli polskich do ziemi, zawiera ust. z 2. 7. 37 (DU nr 52 poz. 405), patrz uwagę 78 na str. 57 oraz str. 258.

[424]) Art. 45, 58 i 64 ustawy wodnej z 19. 9. 22 w brzmieniu rozp. MRP z 13. 4. 28 (DU nr 62 poz. 574), zm.: art. 77 rozp. PR z 28. 12. 34 (DU nr 110 poz. 976).

[425]) Art. 4 (2) ust. z 18. 2. 38 o przedsiębiorstwach wymagających szczególnego zaufania (DU nr 12 poz. 79) oraz art. 2 ust. z 21. 10. 21 o zarobkowym pośrednictwie pracy (DU nr 88 poz. 647).

dlu domokrążnego) i nie może być również pomocnikiem obywatela polskiego, prowadzącego taki przemysł.[426])

Radiostacje. Cudzoziemiec nie może uzyskać upoważnienia na posiadanie amatorskiej radiostacji doświadczalnej.[427])

Rybołówstwo. Cudzoziemcom wydaje karty rybackie, upoważniające do rybołówstwa, jedynie wojewódzka władza administracji ogólnej, która może uzależnić wydanie jej od przedstawienia poręki obywatela polskiego.[428])

Spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Zagraniczne spółki akcyjne i komandytowo-akcyjne, jak również spółki z ograniczoną odpowiedzialnością mogą być dopuszczone do działalności na obszarze Polski tylko na zasadzie specjalnego zezwolenia, którego udzielenie uwarunkowane jest faktyczną wzajemnością w stosunkach z danym państwem. Zagraniczne spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, trudniące się czynnościami bankowymi lub ubezpieczeniowymi, nie mogą w żadnym razie takiego zezwolenia uzyskać.[429])

---

[426]) Art. 31 i 38 Prawa Przemysłowego z 7. 6. 27 (patrz uwagę 373 na str. 211).

[427]) § 5 rozp. MPT z 16. 9. 32 o prywatnych radiostacjach doświadczalnych (DU nr 104 poz. 869).

[428]) Art. 45 ust. z 7. 3. 32 o rybołówstwie (DU 33 poz. 357) w brzmieniu ustalonym art. 67 rozp. PR z 28. 12. 34 (DU nr 110 poz. 976), oraz rozp. MRRR z 25. 3. 35 (DU nr 24 poz. 165), § 2 rozp. MPH z 12. 12. 30 o wykonywaniu rybołówstwa morskiego (DU nr 92 poz. 720), w myśl którego karty rybackie dla osób nieposiadających obywatelstwa polskiego wydaje wojewoda pomorski, oraz spr.: DU nr 22 z 1931 poz. 134.

Por. też układ z Niemcami z 10. 12. 27 w sprawie rybołówstwa na bieżących i stojących wodach granicznych (DU nr 59 z 1931 poz. 476) oraz art. 31 pkt 2 traktatu handlowego i nawigacyjnego z Francją z 22. 5. 37, patrz uwagę 312 na str. 185.

[429]) Art. 161 (spółki z ogr. odp.) i 310 § 3 (spółki akc.) Kodeksu Handlowego w brzmieniu rozp. PR z 27. 6. 34 (DU nr 57 poz. 502) oraz rozp. RM z 20. 12. 28 w sprawie warunków dopuszczenia zagranicznych spółek akcyjnych oraz komandytowo-akcyjnych do działalności na obszarze Rzeczypospolitej (DU nr 103 poz. 919) i rozp. RM z 28. 3. 34 o warunkach dopuszczenia zagranicznych spółek z ogr. odp. do działalności na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej (DU nr 31 poz. 281). Za zagraniczne spółki akcyjne, komandytowo-akcyjne i z ogr. odp. uważane są spółki, mające siedzibę za granicą. Por. też § 52 rozp. MSpr z 1. 7. 34 o rejestrze handlowym (DU nr 59 poz. 511), patrz uwagę 380 na str. 212.

Stowarzyszenia. Rada Ministrów może w drodze rozporządzeń wprowadzić odmienne zasady dla stowarzyszeń cudzoziemców, oraz w kwestii udziału cudzoziemców w stowarzyszeniach i ich władzach. Takie same przepisy mogą być wydane w stosunku do stowarzyszeń o charakterze międzynarodowym.[430])

Towarzystwa asekuracyjne. Zezwolenie na działalność ubezpieczeniową może być udzielone zagranicznemu zakładowi ubezpieczeń, posiadającemu w swej ojczyźnie osobowość prawną, pod warunkiem wzajemności, musi jednak być uzależnione od złożenia kaucji. Umowy ubezpieczeniowe mogą być zawierane przez towarzystwo zagraniczne tylko odnośnie do przedmiotów znajdujących się w Polsce lub z osobami, zamieszkałymi w Polsce i wyłącznie za pośrednictwem głównego przedstawicielstwa na Polskę, którego kierownik i jego zastępca muszą być obywatelami polskimi i którego biurowość musi być prowadzona w języku polskim. W razie likwidacji i upadłości zagraniczne zakłady ubezpieczeniowe podlegają specjalnym przepisom.[431])

Ubezpieczalnia społeczna. Cudzoziemiec nie może być wybrany do rady ubezpieczalni społecznej.[432])

Wywiadowcze biura. Koncesję na prowadzenie przedsiębiorstwa zbierania i udzielania informacyj o stosunkach kredytowych i zdolności płatniczej przemysłowców i innych osób mogą otrzymać tylko obywatele polscy.[433])

oraz rozp. RM z 20. 12. 28 w sprawie wyszczególnienia rodzajów przedsiębiorstw, mających znaczenie państwowe lub charakter użyteczności publicznej (DU nr 103 poz. 918) oraz §§ 56—58 rozp. MSpr z 1. 7. 34 o rejestrze handlowym (DU nr 59 poz. 511).

[430]) Art. 4 Prawa o stowarzyszeniach z 27. 10. 32 (DU nr 94 poz. 808), rozporządzenia takie dotychczas nie zostały wydane. Por. też rozp. MSW z 10. 12. 32 o rejestracji stowarzyszeń (DU nr 116 poz. 963), zm.: rozp. MSW z 6. 12. 37 (DU nr 87 poz. 627).

[431]) Art. 65—76 rozp. PR z 26. 1. 28 o kontroli ubezpieczeń (DU nr 9 poz. 64). Por. też porozumienie polsko-włoskie z 7. 6. 37 w sprawie działalności włoskich Towarzystw Ubezpieczeń (DU nr 21 z 1938 poz. 173), oraz ust. z 11. 1. 38 o zaspokojeniu roszczeń z umów ubezpieczenia wobec upadłego zakładu ubezpieczeń „Allgemeene Maatschappij van Levensverzekering en Lifrente" w Amsterdamie (DU nr 3 poz. 17).

[432]) Art. 29 ust. z 28. 3. 33 o ubezpieczeniu społecznym (DU nr 31 poz. 396).

[433]) § 1 rozp. MPH z 25. 7. 36 (DU nr 60 poz. 441).

Zgromadzenia. Cudzoziemiec nie może zwoływać zgromadzenia i na nim przewodniczyć.[434])

Żegluga morska. Cudzoziemiec nie może być głównym kierownikiem (dyrektorem zarządzającym) polskiego przedsiębiorstwa żeglugowego. Prawo do ładowania towaru w polskim porcie morskim i transportowania go do innego portu polskiego dla wyładowania go tam (kabotaż) przysługuje wyłącznie statkom polskim.[435])

Żegluga śródlądowa. Dla statków, łodzi i tratew zagranicznych żegluga i spław są dozwolone na mocy umów międzynarodowych lub specjalnych zezwoleń.[436])

Cudzoziemcy mogą uzyskać patent żeglarski zgodnie z postanowieniami umów międzynarodowych, a w braku umowy, na zasadach wzajemności. Nie mogą oni bez zezwolenia nabywać mechanicznie pędzonych statków i łodzi, używanych w żegludze na śródlądowych drogach wodnych.[437])

---

[434]) Art. 5 ust. z 11. 3. 32 o zgromadzeniach (DU nr 48 poz. 450).

[435]) Art. 1 i 5 p. 1 ust. z 28. 5. 20 o polskich statkach handlowych morskich (DU nr 47 poz. 285). Prawo do uprawiania kabotażu przez obce statki wyłączone jest również w umowach handlowych, por. np. art. XIX[1] Konwencji handlowej i nawigacyjnej z Turcją z 29. 8. 31 oraz art. 31 traktatu handlowego i nawigacyjnego z Francją z 22. 5. 37 (patrz uwagę 312 na str. 185).

Za statki polskie uważane są statki będące własnością Państwa, obywateli polskich lub osób prawnych, mających siedzibę w Polsce, w których kapitał jest co najmniej w 51% w rękach polskich (rozp. PR z 6. 3. 28, DU nr 29 poz. 269).

[436]) Art. 1 rozp. PR z 6. 3. 28 o żegludze i spławie na śródlądowych drogach wodnych (DU nr 29 poz. 266), zm.: ust. z 18. 2. 32 (DU nr 25 poz. 215), art. 98 rozp. PR z 28. 12. 34 (DU nr 110 poz. 976) i rozp. MK z 22. 6. 35 (DU nr 50 poz. 330), oraz ust. z 25. 2. 32 o drogach lądowych i wodnych śródlądowych w czasie wojny lub grożącego Państwu niebezpieczeństwa (DU nr 26 poz. 230). Por. też rozp. MK z 8. 6. 33 (DU nr 44 poz. 342), którym prawo udzielania zezwoleń na wjazd obcych statków i łodzi na polskie śródlądowe drogi wodne przekazane zostało wojewodzie pomorskiemu.

[437]) Art. 5 rozp. MK z 30. 10. 33 o patentach żeglarskich (DU nr 3 z 1934 poz. 9) oraz ust. z 7. 3. 32 o zbywaniu statków i łodzi polskich, używanych w żegludze na śródlądowych drogach wodnych (DU nr 25 poz. 217). Por. też art. 27 i 45[8] ust. wodnej (patrz uwagę 424 na str. 221).

Ochrona rynku pracy.

Umowy handlowe i osiedleńcze, regulujące uprawnienia praw obywateli jednej strony na terytorium drugiej strony, nadają im odnośne prawa do zarobkowania tylko w zakresie samodzielnego wykonywania zawodu lub przemysłu i handlu, a nie stanowią o warunkach zarobkowania w charakterze pracobiorcy.[438]) W myśl odnośnych przepisów polskich [439]) cudzoziemiec nie potrzebuje zezwolenia na przyjęcie pracy, zezwolenia potrzebuje natomiast pracodawca — obywatel polski lub cudzoziemiec, — który chce w przedsiębiorstwie swym zatrudnić cudzoziemca.

Pracownikiem w rozumieniu prawa polskiego jest każda osoba, która na podstawie umowy o pracę [440]) lub terminowanie [441]) świadczy usługi bądź fizyczne bądź umysłowe. Zezwolenie na zatrudnienie pracownika cudzoziemskiego jest udzielane, jeśli władza uzna, że stan wewnętrznego rynku pracy na to pozwala lub że tego wymagają istotne potrzeby gospodarstwa społecznego, albo że chodzi o zatrudnienie osób na stanowiskach kierowniczych, wymagających specjalnego zaufania. Zezwolenie wydawane jest zasadniczo na jeden

---

[438]) Prawa pracobiorców są przedmiotem umów immigracyjnych. Por. orzeczenie SN 3 K. 1148/33, Zb. nr 71 z 1934, w którym Sąd Najwyższy odróżnia samoistne prowadzenie przemysłu lub handlu od zarobkowania w charakterze pracownika fizycznego lub umysłowego, które podpada pod rygory ochrony rynku pracy.

[439]) Rozp. PR z 4. 6. 27 o ochronie rynku pracy w brzmieniu obw. MOS z 19. 3. 37 (DU nr 23 poz. 148), rozp. RM z 20. 2. 31 w sprawie wprowadzenia przepisów tego rozp. (DU nr 18 poz. 98), oraz rozp. wyk. MOS z 23. 3. 37 (DU nr 24 poz. 160).

Rozp. o ochronie rynku pracy nie stosuje się do przedsięwzięć rozrywkowych, które podlegając przepisom prawa z 27. 10. 33 o publicznych przedsięwzięciach rozrywkowych (DU nr 83 poz. 632) nie są przedsiębiorstwami przemysłowymi w rozumieniu prawa przemysłowego z 7. 6. 27 (DU nr 33 poz. 468). Artyści cudzoziemscy dla występów w teatrach, cyrkach, kabaretach, dancingach, przedsięwzięciach rozrywkowych istniejących przy zakładach gastronomicznych itp. otrzymują w swej wizie pobytowej (udzielonej bądź przez urząd zagraniczny R. P. bądź przez powiatową władzę administracji ogólnej) odnośne zezwolenie. Por. okólnik MSW nr 63 z 6. 11. 35 nr AA 27 b. 40 (Dz. Urz. MSW nr 35 z 1935 poz. 185).

[440]) KZ 441—476.

[441]) KZ 477.

rok i może być przedłużone, jak również cofnięte przed upływem czasu, na jaki zostało wydane, jeśli władza uzna, że dalsze zatrudnienie cudzoziemca może przynieść szkodę interesom Państwa.

Ograniczenia w zatrudnieniu cudzoziemców nie stosują się do:

1) przedstawicielstw dyplomatycznych; [442])

2) przedsiębiorstw zagranicznych przy zatrudnianiu komiwojażerów;

3) pracodawców przy zatrudnianiu pracowników cudzoziemskich, przebywających stale w Polsce od 1 stycznia 1921 r. Osoby te otrzymują od powiatowej władzy administracji ogólnej specjalne zaświadczenie, uprawniające ich do wykonywania pracy przez czas określony w zaświadczeniu;

4) pracodawców przy zatrudnianiu wybitnych sił artystycznych i naukowych;

5) państwowych przedsiębiorstw i zakładów pracy;

6) przedsiębiorstw natury międzypaństwowej (żegluga, koleje żelazne, lotnictwo itp.).

W powyższych przypadkach pracodawca nie potrzebuje zezwolenia, a musi jedynie w ciągu 14 dni od dnia zatrudnienia cudzoziemca powiadomić o tym właściwą wojewódzką władzę administracji ogólnej.

Ochrona emigranta.

Podczas gdy ogólne tendencje w większości państw idą w kierunku odgrodzenia swego rynku pracy od przypływu obcego żywiołu, stanowiącego konkurencję dla własnego robotnika, niektóre państwa zainteresowane są odwrotnie w zdobywaniu w innych krajach tych sił roboczych, których własna ludność nie może dostarczyć dla normalnego podtrzymania procesu produkcyjnego lub odpowiedniego wykorzystania możności produkcyjnych państwa. Państwo imigracyjne, zmuszone do szukania materiału ludzkiego na stałe (wskutek małego zaludnienia) lub na okres przejściowy (wskutek odpływu sił roboczych do innych gałęzi produkcji lub wzmożonej koniunktury) w innych państwach, musi im

[442]) Oczywiście również konsularnych, aczkolwiek rozporządzenie o nich nie wspomina.

dać pewne gwarancje co do warunków pracy ich obywateli i opieki, jaką zamierza ich otoczyć, gdyż w przeciwnym razie musi się liczyć z tym, że inne państwa nie zechcą mu tego materiału ludzkiego dostarczyć, co poprzez przepisy emigracyjne,[443]) paszportowe itp. zawsze jest możliwe. Poza przepisami wewnętrznymi, regulującymi warunki emigracji i warunki pracy imigrantów powstają w ten sposób normy konwencyjne, stanowiące część składową międzynarodowego prawa prywatnego.

Zagadnieniami migracyjnymi, wywołanymi brakiem rąk roboczych w niektórych, a nadmiarem ich w innych państwach, jako zagadnieniami społecznymi, zajmują się od chwili formalnego umiędzynarodowienia w ramach paktu Ligi Narodów[444]) zagadnień, rozpatrywanych uprzednio w płaszczyźnie narodowej[445]) lub najwyżej bilateralnej, Mię-

[443]) Por. rozp. MOS z 9. 2. 28 w sprawie częściowego wstrzymania emigracji (DU nr 26 poz. 239), przedłużone aż do odwołania rozp. MOS z 31. 12. 29 (DU nr 3 z 1930 poz. 22).

[444]) Część I Traktatów Pokoju, por. Traktat Wersalski z 28. 6. 19 (DU nr 35 z 1920 poz. 200).

[445]) Polskie prawo emigracyjne opiera się na rozp. PR z 11. 10. 27 o emigracji (DU nr 89 poz. 799) i rozp. wyk. z 23. 12. 27 (DU nr 6 z 1928 poz. 37), zm.: rozp. MOS z 22. 12. 28 (DU nr 2 z 1929 poz. 21).

Rozp. PR z 21. 6. 32 (DU nr 52 poz. 492) zniesiony został Urząd Emigracyjny i jego ekspozytury, Państwowa Rada Emigracyjna oraz komisje do spraw podziału i użycia kredytu państwowego na cele opieki nad emigrantami, a zakres działania MOS w sprawach emigracyjnych poza granicami R. P. przeszedł na MSZ. Por. też rozp. MOS z 28. 6. 32 o właściwości władz w zakresie spraw emigracyjnych w kraju (DU nr 55 poz. 541) oraz rozp. PR z 27. 10. 33 (DU nr 84 poz. 621) i rozp. MOS z 17. 3. 34 (DU nr 25 poz. 185).

Emigrantem w rozumieniu polskiego prawa emigracyjnego jest obywatel polski, który opuszcza lub opuścił kraj w poszukiwaniu pracy (fizycznej lub umysłowej) lub dla jej wykonywania, albo w celach osadnictwa, albo też który udaje się do swej rodziny, która już uprzednio wyemigrowała. Nie podpadają pod pojęcie emigranta personel dyplomatyczny lub konsularny, misje oficjalne oraz osoby wyjeżdżające na występy artystyczne, kongresy, konkursy lub w innych celach czasowo ograniczonych. Pod pojęcie emigranta podpadają natomiast robotnicy sezonowi. Dla uzyskania bezpłatnego paszportu na wyjazd w celach emigracyjnych osoba interesowana musi przedłożyć poświadczone przez konsulat R. P. wezwanie do pracy lub do rodziny zamieszkałej za granicą (patrz str. 309).

dzynarodowa Organizacja Pracy i jej organy: Urząd Emigracyjny, Stały Komitet Emigracyjny oraz Stały Komitet do Spraw Emigracyjnych. Konferencja waszyngtońska w 1919,[446]) konferencja genueńska w 1920 [447]) i konferencje genewskie w 1921 r.,[448]) 1925 r.,[449]) 1926 r.[450] i 1929 r.[451]) utwo-

---

[446]) Konwencja międzynarodowa z 28. 11. 19 dotycząca bezrobocia (DU nr 34 z 1925 poz. 364).

Konwencja międzynarodowa z 29. 11. 19 w sprawie określenia najniższego wieku dopuszczania dzieci do pracy przemysłowej (DU nr 34 z 1925 poz. 366).

Konwencja międzynarodowa z 29. 11. 19 w sprawie pracy nocnej młodocianych w przemyśle (DU nr 34 z 1925 poz. 368).

Por. też konwencję międzynarodową z 26. 9. 06 o zakazie pracy nocnej kobiet (DU nr 19 z 1922 poz. 158) oraz ust. z 2. 7. 24 w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet (DU nr 63 poz. 636) i ust. z 17. 11. 24 (DU nr 105 poz. 954), zm.: ust. z 30. 7. 25 (DU nr 86 poz. 591), ust. z 5. 8. 26 (DU nr 93 poz. 538) i ust. z 7. 11. 31 (DU nr 101 poz. 773) oraz rozp. MOS z 29. 7. 25 o spisie robót, wzbronionych młodocianym i kobietom (DU nr 81 poz. 558), spr.: rozp. MOS z 27. 11. 25 (DU nr 133 poz. 950).

[447]) Konwencja międzynarodowa z 10. 7. 20 określająca najniższy wiek dopuszczania dzieci do pracy w marynarce (DU nr 34 z 1925 poz. 370).

Konwencja międzynarodowa z 10. 7. 20 w sprawie odszkodowania na wypadek bezrobocia z powodu rozbicia się statku (DU nr 34 z 1925 poz. 372).

Konwencja międzynarodowa z 10. 7. 20 w sprawie pośrednictwa pracy dla marynarzy (DU nr 34 z 1925 poz. 374).

[448]) Konwencja międzynarodowa z 19. 11. 21 w sprawie wieku dopuszczania dzieci do pracy w rolnictwie (DU nr 34 z 1925 poz. 376).

Konwencja międzynarodowa z 19. 11. 21 w sprawie zrzeszania się i koalicji pracowników rolnych (DU nr 34 z 1925 poz. 378).

Konwencja międzynarodowa z 19. 11. 21 w sprawie odszkodowań za nieszczęśliwe wypadki przy pracy na roli (DU nr 34 z 1925 poz. 380).

Konwencja międzynarodowa z 19. 11. 21 w sprawie używania bieli ołowianej w malarstwie (DU nr 34 z 1925 poz. 382), por. też rozp. PR z 30. 6. 27 w sprawie produkcji, przywozu i używania bieli ołowianej, siarczanu ołowiu oraz innych związków ołowiu (DU nr 62 poz. 544), zm.: art. 43 rozp. PR z 24. 10. 34 prawa o sądach pracy (DU nr 93 poz. 834), oraz konwencję międzynarodową z 26. 9. 06 o zakazie używania białego (żółtego) fosforu przy wyrobie zapałek (DU nr 19 z 1922 poz. 159).

Konwencja międzynarodowa z 19. 11. 21 o odpoczynku tygodniowym w zakładach przemysłowych (DU nr 34 z 1925 poz. 384).

Konwencja międzynarodowa z 19. 11. 21 ustalająca najniższy wiek dopuszczania młodocianych do pracy w pomieszczeniach podpokładowych i w kotłowniach (DU nr 34 z 1925 poz. 386).

rzyły system norm międzynarodowych, które — zapewniając robotnikowi pewne kardynalne prawa we własnym kraju — otaczają go opieką, gdy udaje się na emigrację [452]) oraz zabezpieczają go w obcym kraju przed wyzyskiem. Do systemu tego zaliczyć trzeba jeszcze akty końcowe Międzynarodowych Konferencyj Emigracyjnych w Rzymie w 1921 r. i 1924 r.[453]) oraz Porozumienie Międzynarodowe z 1929 r.. wprowadzające kartę tranzytową dla emigrantów.[454])

Poza tą siecią porozumień międzynarodowych [455]) o charakterze ogólnym, Polska posiada z szeregiem państw umowy bilateralne, regulujące bądź zasadnicze sprawy migracji (rekrutację, warunki pracy, ochronę prawną emigranta), bądź

Konwencja międzynarodowa z 19. 11. 21 o obowiązkowych oględzinach lekarskich dzieci i młodocianych zatrudnionych na statkach (DU nr 54 z 1925 poz. 388).

[449]) Konwencja międzynarodowa z 10. 6. 25 o traktowaniu pracowników obcych na równi z krajowcami w zakresie odszkodowania za nieszczęśliwe wypadki przy pracy (DU nr 63 z 1928 poz. 576).

[450]) Konwencja międzynarodowa z 24. 6. 26 dotycząca najmu marynarzy (DU nr 106 z 1931 poz. 821) oraz konwencja dotycząca repatriacji marynarzy, patrz uwagę 501 na str. 247.

[451]) Konwencja z 15. 8. 29, dotycząca wskazywania wagi na ciężkich przesyłkach przewożonych na statkach (DU nr 76 z 1932 poz. 682).

[452]) W myśl art. 3 rozp. PR z 11. 10. 27 o emigracji (DU nr 89 poz. 799) emigranci innych państw, którzy wyjeżdżają z Polski lub przejeżdżają przez Polskę, korzystają z tej samej opieki polskich władz emigracyjnych, co emigranci polscy.

[453]) Posiadające charakter „zaleceń", nie ratyfikowane. Polska brała również udział w r. 1928 w Konferencji hawańskiej, która uchwaliła szereg zaleceń dotyczących emigracji.

[454]) Porozumienie międzynarodowe z 14. 6. 29 w sprawie ustanowienia karty tranzytowej dla emigrantów (DU nr 42 z 1932 poz. 414) wprowadza dla uproszczenia formalności przy przejeździe na obszar obcego państwa kartę tranzytową dla emigrantów, którzy udają się z Europy do jednego z krajów zamorskich, a wsiadają na okręt w jednym z portów państw kontraktujących.

Stosownie do art. 1 dekr. PR z 27. 8. 33 (DU nr 66 poz. 414) obywatele polscy, emigrujący do krajów zaoceanicznych, muszą być kierowani wyłącznie przez porty polskiego obszaru celnego.

[455]) Wymienione są w tym miejscu tylko te porozumienia międzynarodowe, które zostały przez Polskę ratyfikowane i ogłoszone w Dzienniku Ustaw. Cały szereg nowszych konwencyj, uchwał i zaleceń, opracowanych w tej samej materii, ale nie obowiązujących Polskę, nie zostało tym samym uwzględnionych.

specjalne zagadnienia związane z pobytem i zarobkowaniem emigranta (ubezpieczenie i opiekę społeczną, repatriację). Z zasadniczych umów emigracyjnych obowiązują jedynie umowy z Francją i Niemcami, inne umowy, państwowe i resortowe, zawarte z Austrią w sprawie polskich robotników sezonowych z 1921/23 r. i ze Stanem Sao Paolo z 1927 r. nie weszły w życie.

Konwencja z Francją,[456]) regulując imigrację zbiorową i indywidualną, zrównała robotnika imigranta z robotnikiem krajowym pod względem wynagrodzenia, odszkodowania za wypadki przy pracy i opieki, przy czym korzysta on pod tym względem z klauzuli największego uprzywilejowania.

W dziedzinie imigracji jednostkowej konwencja zapewnia obywatelom obu państw swobodę imigracji do drugiego państwa i równe traktowanie z robotnikami krajowymi, pod warunkiem posiadania przez nich dokumentów tożsamości, wystawionych przez ich władze ojczyste. Jeśli robotnicy tacy, zgłaszający się na granicy,[457]) nie posiadają umowy najmu pracy lub posiadają umowę sprzeczną z zasadami konwencji, są oni, o ile posiadają dostateczne fundusze, kierowani do miejscowości przez nich wybranych. W przeciwnym razie są oni umieszczani w bezpłatnych schroniskach dla emigrantów lub kierowani do najbliższego urzędu pośrednictwa pracy. W razie gdyby stan rynku pracy nie zezwalał w niektórych okresach, miejscowościach lub zawodach na zatrudnienie robotników imigrantów, rząd państwa imigracyjnego powiadomi o tym rząd drugiej strony, aby dać mu możność wstrzymania emigracji do tego państwa.

W dziedzinie imigracji zbiorowej konwencja przewiduje kontraktowanie robotników na obszarze drugiego państwa na rachunek przedsiębiorstw położonych w państwie imigracyjnym, przy czym w Polsce kontraktowanie może się odbywać wyłącznie przez Państwowy Urząd Pośrednic-

[456]) Konwencja z Francją z 3. 9. 19 w przedmiocie emigracji i imigracji (DU nr 41 z 1920 poz. 246) wraz z porozumieniami wykonawczymi z 30. 6. 22, 17. 4. 24, 3. 2. 25 (protokół aprobacyjny z 20. 2. 25), 22. 12. 28, 22. 12. 29, 3. 7. 30, 10. 6. 31.

[457]) Oczywiście z paszportem, zaopatrzonym w wizę wjazdową, por. uwagę 338 na str. 207.

twa Pracy.[458]) W ten sposób zakontraktowani robotnicy zostają jednak definitywnie przyjęci i klasyfikowani lub odrzuceni przed wyjazdem dopiero przez misję oficjalną państwa imigracyjnego lub przedstawiciela przedsiębiorcy.[459])

Ważne uzupełnienie wspomnianej konwencji, o ile chodzi o prawa emigranta w dziedzinie prawno-społecznej, stanowi konwencja polsko-francuska o pomocy i opiece społecznej.[460]) Konwencja ta, odnosząca się w odróżnieniu od konwencji migracyjnej, również do pracowników umysłowych, reguluje oprócz przedmiotów strukturalnie należących do jej zakresu, również zagadnienia ubezpieczenia społecznego oraz cały szereg zagadnień o charakterze ogólno-migracyjnym, jak równouprawnienie obywateli drugiej strony w dziedzinie warunków pracy, higieny i bezpieczeństwa, swobodnego zrzeszania się w związkach zawodowych i syndykatach, należenie emigrantów polskich do francuskich towarzystw wzajemnej pomocy i prawa wynikające z takiego członkostwa oraz nabywanie „małej własności wiejskiej lub miejskiej".[461]) Ponadto ta sama konwencja „o opiece społecznej" zawiera postanowienie, że stowarzyszenia dobroczynne, kulturalne lub spożywczo-spółdzielne, zorganizowane przez obywateli jednej strony na obszarze drugiej strony, jak również towarzystwa mieszane, założone i działające na zasadzie prawa ojczystego, posiadają te same prawa, co analogiczne stowarzysze-

[458]) Rozp. PR z 27. 10. 33 o zniesieniu państwowych urzędów pośrednictwa pracy i opieki nad wychodźcami (DU nr 84 poz. 621) przelało kompetencje dawnych urzędów pośrednictwa pracy na zarządy obwodowe Funduszu Bezrobocia, które wykonują je na podstawie rozp. MOS z 26. 3. 33 o wykonywaniu przez Fundusz Pracy pośrednictwa pracy (DU nr 23 poz. 152). Por. też ust. z 16. 3. 33 o Funduszu Pracy (DU nr 22 poz. 163), rozp. PR z 24. 10. 34 o połączeniu Funduszu Bezrobocia z Funduszem Pracy (DU nr 94 poz. 849), rozp. MOS z 27. 3. 35 o Biurze Pośrednictwa Pracy dla robotników portowych w Gdyni (DU nr 23 poz. 133), oraz zarz. MOS z 25. 6. 38 o zmianie wykazu ekspozytur wojewódzkich biur Funduszu Pracy (MP nr 145 poz. 261).

W sprawie pośrednictwa najmu marynarzy patrz uwagę 430 na str. 229.

[459]) Stosunek prawny między robotnikiem a pracodawcą nie powstaje zatem z chwilą „zakontraktowania" go przez urząd pośrednictwa pracy, a dopiero w chwili „przyjęcia".

[460]) Uwaga 487 na str. 242.

[461]) Uwaga 423 na str. 220.

nia krajowe. W końcu konwencja ta gwarantuje obywatelom każdego z obu państw prawo należenia do komitetów lub sądów rozjemczych w organizacjach zawodowych.

Podczas gdy konwencja migracyjna z Francją obejmuje zarówno imigrację zbiorową, jak i jednostkową bez ograniczenia co do warsztatu pracy i jest formalnie oparta na zasadzie obustronnej imigracji, konwencja z Niemcami [462]) reguluje wyłącznie rekrutację i warunki pracy polskich robotników rolnych w Niemczech z specjalnym uwzględnieniem ruchu sezonowego.[463]) Przedmiotowo konwencja ta reguluje trzy zagadnienia:

1) prawa tych polskich robotników rolnych, którzy przybyli do Niemiec przed 1 stycznia 1919 wzgl. 1 stycznia 1926 i tam pozostali.

Odnośnie do robotników, którzy przybyli do Niemiec przed dniem 1 stycznia 1919 i tam pozostali, konwencja postanawia, że mają oni prawo pozostać i pracować tam nadal, ale wyłącznie jako robotnicy rolni. Robotnicy natomiast, którzy przybyli do Niemiec pomiędzy dniem 1 stycznia 1919 a 31 grudnia 1925, zostali włączeni do stopniowego ruchu sezonowego według klucza liczbowego, ustalonego w II Porozumieniu, tj. do końca 1932 r. włącznie. Robotnicy nie objęci tym kluczem zrównani zostali z robotnikami przybyłymi do Niemiec przed dniem 1 stycznia 1919 r.

2) sposób rekrutacji, zapośredniczenia i kontraktowania na przyszłość polskich robotników sezonowych, ustalony szczegółowo w I Porozumieniu.

3) prawa wszystkich polskich robotników rolnych pracujących w Niemczech, tj. zarówno zasiedziałych, jak i sezonowych. Korzystają oni „w ramach ustawodawstwa niemiec-

---

[462]) Konwencja z Niemcami z 24. 11. 27 w sprawie polskich robotników rolnych wraz z 2 porozumieniami: 1) w spr. rekrutacji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też przejazdu polskich sezonowych robotników rolnych, zmienionym protokółem z 17. 6. 37, oraz 2) w sprawie polskich robotników rolnych, którzy przybyli do Niemiec przed 31 grudnia 1925 i tamże pozostali (DU nr 44 z 1929 poz. 366).

[463]) Wyraźne podkreślenie w konwencji charakteru ruchu emigracyjnego jako ruchu sezonowego stanowi zobowiązanie dwustronne, którego żadna ze stron nie może zmienić bez formalnej zgody drugiej strony.

kiego“ [464]) co do warunków pracy (płacy) z tych samych praw, co robotnicy niemieccy tej samej kategorii. Są oni zwolnieni od podatku dochodowego w ramach obowiązujących porozumień w sprawie uniknięcia podwójnego opodatkowania [465]) i korzystają, jak również pozostali po nich członkowie rodzin, z pełni praw ubezpieczeniowych, przy czym robotnicy sezonowi zwolnieni są od obowiązku uiszczania składek na rzecz ubezpieczenia inwalidzkiego oraz na przypadek bezrobocia.

Ubezpieczenie społeczne.

Jedno z najważniejszych zagadnień migracyjnych, zwłaszcza dla Polski jako kraju emigracyjnego, stanowi równouprawnienie emigranta w zakresie ubezpieczenia społecznego oraz zapewnienie mu t. zw. ciągłości ubezpieczeniowej. Zachowanie uprawnień ekspektatywowych i praw nabytych w instytucjach ubezpieczeniowych na przypadek inwalidztwa, starości i śmierci, w razie przenoszenia się emigranta z jednego kraju do drugiego, jest nieodzownym warunkiem ustabilizowania sytuacji robotnika pracującego na emigracji.

Zasady, które znalazły wyraz w konwencji wielostronnej, przyjętej na XIX sesji Ogólnej Konferencji Międzynarodowej Organizacji Pracy,[466]) uwzględnione zostały już przed tym w umowach bilateralnych, zawartych przez Polskę z Francją i Niemcami. Przewidują one, że robotnicy pracujący kolejno w dwóch państwach nie tracą swych praw ubezpieczeniowych wskutek przyjęcia pracy w drugim państwie, a okresy ubezpieczeniowe przepracowane w obu państwach są zaliczone tak dla zachowania i odżycia ekspektatyw, jak i dla wypełnienia okresu wyczekiwania.

Już na I sesji Ogólnej Konferencji Międzynarodowej Organizacji Pracy Ligi Narodów w Waszyngtonie w 1919 r. uchwalony został projekt konwencji, w której państwa zo-

[464]) Zastrzeżenie to wydaje się w umowie o tak sprecyzowanym przedmiocie zbyteczne.

[465]) Patrz uwagę 307 na str. 251.

[466]) Projekt konwencji z 22. 6. 33 w sprawie ustanowienia międzynarodowego systemu zachowania uprawnień w ubezpieczeniu na wypadek inwalidztwa, starości i śmierci (ust. ratyf. z 8. 1. 38 DU nr 3 poz. 14).

bowiązały się zapewnić w drodze porozumień, zawieranych pomiędzy sobą, cudzoziemcom pracującym na ich terytorium tych samych świadczeń ubezpieczeniowych na przypadek bezrobocia, które otrzymują właśni robotnicy.[467]) Opierając się na odnośnych tendencjach i zaleceniach konferencji waszyngtońskiej, Polska stworzywszy w 1924 r. u siebie ustawowe zabezpieczenie na wypadek bezrobocia,[468]) zrównała zarazem jednostronnie robotnika cudzoziemskiego z własnymi obywatelami, i to niezależnie od wzajemności w stosunku do państwa, którego cudzoziemiec jest obywatelem.[469])

Na VII. sesji Ogólnej Konferencji Międzynarodowej Organizacji Pracy w Genewie w 1925 r. przyjęty został projekt konwencji,[470]) w której państwa zobowiązały się zapewnić obywatelom innych państw, należących do konwencji, którzy ulegli nieszczęśliwemu wypadkowi przy pracy oraz ich rodzinom, takie same traktowanie, jakie przysługuje w tych przypadkach własnym obywatelom, i to bez względu na miejsce zamieszkania uprawnionych. Na tej samej sesji przyjęte zostały dwa dalsze projekty konwencyj,[471]) w któ-

---

[467]) Art. 3 konwencji z 1919 r. w sprawie bezrobocia (DU nr 34 z 1925 poz. 364). Por. też konwencję z 1920 w sprawie odszkodowania na wypadek bezrobocia z powodu rozbicia się statku (DU nr 34 z 1925 poz. 372).

[468]) Ust. z 18. 7. 24 o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia w brzmieniu obw. MOS z 24. 6. 32 (DU nr 58 poz. 535), rozp. RM z 25. 6. 32 w sprawie rodzajów przedsiębiorstw i zakładów pracy państwowych i samorządowych oraz kategoryj zatrudnionych w nich robotników, podlegających obowiązkowi zabezpieczenia na wypadek bezrobocia (DU nr 57 poz. 546).

[469]) Rozp. MOS z 25. 9. 24 (DU nr 84 poz. 816).

[470]) Konwencja o traktowaniu pracowników obcych na równi z krajowcami w zakresie odszkodowania za nieszczęśliwe wypadki przy pracy z 10. 6. 25 (DU nr 63 z 1928 poz. 576).

[471]) Konwencja z 10. 6. 25 w sprawie odszkodowania za wypadki przy pracy (DU nr 86 z 1937 poz. 617). Do konwencji tej należą oprócz Polski: Belgia, Bułgaria, Chili, Hiszpania, Holandia, Jugosławia, Kolumbia, Kuba, Luksemburg, Łotwa, Meksyk, Nikaragua, Portugalia, Szwecja, Urugwaj, Węgry.

Konwencja z 10. 6. 25 w sprawie odszkodowania za choroby zawodowe (DU nr 86 z 1937 poz. 619). Do konwencji tej należą oprócz Polski: Belgia, Bułgaria, Chili, Czechosłowacja, Dania, Finlandia, Fran-

rych — wykraczając poza ramy formalnego równouprawnienia cudzoziemców — państwa kontraktujące obowiązują się do zapewnienia ofiarom wypadków przy pracy lub chorób zawodowych i członkom ich rodzin odszkodowania na ogólnych zasadach swego ustawodawstwa, przy czym odszkodowanie za choroby zawodowe nie może być niższe od odszkodowania wypłacanego za szkody wynikłe z nieszczęśliwych wypadków.[472])

Ratyfikowanie przez Polskę wyżej wspomnianych konwencyj natrafiało na tym mniejsze trudności, że polskie ustawodawstwo o ubezpieczeniu społecznym od samego początku nie robiło żadnych różnic pomiędzy obywatelami polskimi a cudzoziemcami. Już w 1923 r., jeszcze pod panowaniem dzielnicowego prawodawstwa ubezpieczeniowego, specjalna ustawa stanowiła, że obowiązujące w Polsce przepisy prawne w przedmiocie ubezpieczeń społecznych lub obowiązków odszkodowania z tytułu nieszczęśliwych wypadków przy pracy, niezdolności do pracy, starości, śmierci oraz bezrobocia stosują się również do cudzoziemców, zatrudnionych w Polsce oraz ich rodzin, nawet jeśli zamieszkują one poza granicami Polski. Korzystają oni z wszelkich praw do świadczeń nabytych w drodze ubezpieczeń społecznych również w razie opuszczenia Polski. Brak wzajemności ze strony państwa, którego cudzoziemiec jest obywatelem, nie pozbawia go jeszcze praw ustawą przewidzianych. Ograniczenie tych praw może być w takim przypadku orzeczone jedynie przez Radę Ministrów.[473]) Jednolita ustawa polska z 1933 r.[474]) nie robi rów-

cja, Hiszpania, Holandia, Indie, Japonia, Jugosławia, Kolumbia, Kuba, Luksemburg, Łotwa, Niemcy, Norwegia, Portugalia, Szwajcaria, Urugwaj, Węgry, Włochy.

[472]) Obie konwencje nie odnoszą się do marynarzy i rybaków, do osób korzystających z osobnego systemu ubezpieczeniowego (np. górników) oraz do robotników rolnych. Odszkodowania za nieszczęśliwe wypadki przy pracy na roli dotyczy osobna konwencja wielostronna z 12. 11. 21 (DU nr 34 z 1925 poz. 380).

[473]) Ust. z 6. 7. 23 (DU nr 75 poz. 587).

[474]) Ust. z 28. 3. 33 o ubezpieczeniu społecznym (DU nr 51 poz. 396), zm.: rozp. PR z 24. 10. 34 (DU nr 93 poz. 833), rozp. RM z 29. 9. 35 (DU nr 79 poz. 560), z 27. 12. 35 (DU nr 102 poz. 789 i 790), ust. z 11. 1. 38 (DU nr 3 poz. 15), z 9. 4. 38 (DU nr 26 poz. 227) i 23. 4. 38 (DU nr 29 poz. 258). Por. też rozp. RM z 29. 9. 37 o rozszerzeniu listy chorób zawodowych,

nież żadnej różnicy pomiędzy obywatelami polskimi, a cudzoziemcami, przyznając im te same prawa we wszystkich działach ubezpieczenia społecznego (ubezpieczenie na wypadek choroby i macierzyństwa, na wypadek niezdolności do zarobkowania lub śmierci osoby ubezpieczonej wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej i wszelkich innych przyczyn).

Wspomniane konwencje z 1925 r. — jak na ogół konwencje wielostronne — posiadają charakter raczej ramowy i zapewniają emigrantom tylko pewne minimum korzyści. Wymagają one w stosunkach pomiędzy państwami o silniejszej fluktuacji migracyjnej szczegółowszych porozumień, uwzględniających konkretne postulaty i specyficzne warunki. Konwencje takie Polska posiada dotychczas oprócz z W. M. Gdańskiem, z Argentyną, Francją, Łotwą i Niemcami. W stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi A. P., które nie posiadają zorganizowanego ubezpieczenia społecznego, obowiązuje zasada równouprawnienia w zakresie odszkodowania za nieszczęśliwe wypadki przy pracy.[475])

---

objętych ubezpieczeniem od wypadków w zatrudnieniu i chorób zawodowych (DU nr 72 poz. 528).

Osoby uprawnione otrzymują poza granicami Polski świadczenia w naturze tylko, gdy zamieszkują w pasie granicznym lub przebywają za granicą w celach kuracyjnych, w innych przypadkach otrzymują one pewien ryczałt (art. 118 ust.). Obywatele polscy, zatrudnieni w polskich urzędach zagranicznych (etatowych), jeśli nie są obowiązkowo ubezpieczeni na podstawie ustawodawstwa miejscowego, podlegają ubezpieczeniu społecznemu w Polsce. Patrz też rozp. MOS z 17. 11. 37 o ewidencji i uiszczaniu składek przy kontynuowaniu ubezpieczenia (DU nr 88 poz. 634).

[475]) Konwencja z Argentyną o odszkodowaniu za wypadki przy pracy z 17. 3. 32 (DU nr 14 z 1933 poz. 77).

Konwencja z Francją o ubezpieczeniach górników z 21. 12. 29 (DU nr 72 z 1934 poz. 690) i protokół wykonawczy z 2. 7. 37, zatwierdzony przez MOS 17. 7. 37, ponadto o kwestiach ubezpieczeniowych traktują art. 3 i pkt 1 Prot. Końcowego konwencji migracyjnej (patrz uwagę 456 na str. 230).

Porozumienie z Łotwą o ubezpieczeniu społecznym z 30. 1. 33 (DU nr 47 poz. 322).

A. Umowa z Niemcami o ubezpieczeniu społecznym z 11. 6. 31 (DU nr 65 z 1933 poz. 487) oraz porozumienie modyfikacyjne z 3. 10. 33

Podczas gdy konwencja z Argentyną dotyczy wyłącznie odszkodowania za wypadki przy pracy, a konwencja z Francją jedynie ubezpieczenia na starość oraz na wypadek niezdolności do pracy i śmierci osób zatrudnionych w górnic-

ogłoszone w formie rozp. MOS z 18. 11. 33 (DU nr 101 poz. 773), z 27. 1. 34 ogłoszone w formie rozp. MOS z 16. 3. 34 (DU nr 41 poz. 366), z 26. 3. 35 ogłoszone w formie rozp. MOS z 12. 8. 35 (DU nr 68 poz. 426) oraz z 20. 1. 37 ogłoszone w formie rozp. MOS z 26. 4. 37 (DU nr 36 poz. 275). Poza tym sprawy ubezpieczeniowe poruszone są w art. 11—19 i pkt I. Prot. Końcowego do konwencji o polskich robotnikach rolnych (patrz uwagę 462 na str. 232).

Umowa ta przywróciła również robotnikom polskim i pozostałym po nich członkom rodziny prawo do pobierania rent poza granicami Rzeszy Niemieckiej, por. ust. z 25. 7. 26 o zasiłkach dla osób, którym niemieckie instytucje wstrzymały renty z tytułu ubezpieczeń społecznych (DU nr 85 poz. 464) oraz rozp. RM z 18. 1. 29 o zawieszeniu wypłaty zasiłków dla robotników rolnych i pozostałych po nich członków rodziny, na rzecz których niemieckie instytucje ubezpieczeniowe podejmują wypłatę rent z tytułu ubezpieczeń społecznych (DU nr 7 poz. 60). Por. też rozp. PR z 24. 9. 34 w sprawie przejęcia świadczeń niemieckiego ubezpieczenia społecznego przez polskie zakłady ubezpieczeń społecznych (DU nr 86 poz. 781).

B. Układ z Niemcami w sprawie pomocy dla pozbawionych zarobku i ubezpieczenia na wypadek bezrobocia z 14. 7. 27 (DU nr 101 z 1927 poz. 877).

W myśl art. 2 traktatu przyjaźni, handlowego i praw konsularnych ze Stanami Zjednoczonymi A. P. z 1931 r. (patrz uwagę 512 na str. 186), obywatele jednej strony korzystają na terytorium drugiej strony z tej samej formy ochrony ustawowej, ustanawiającej odpowiedzialność cywilną za wszelkiego rodzaju obrażenia cielesne lub śmierć. Stosownie do art. 23 władze miejscowe obowiązane są powiadomić konsula o śmierci obywatela państwa wysyłającego, którego rodzina ma prawo do korzystania z t. zw. Workmen's Compensation Laws, a konsul uprawniony jest — w ramach ustawodawstwa miejscowego (stanowego) — do zastępowania z urzędu osób, mających takie uprawnienia, o ile są one nieobecne i nie ustanowiły innego pełnomocnika.

Dnia 29. 4. 37 Polska zawarła z W. M. Gdańskiem układ o ubezpieczeniu społecznym (DU nr 37 poz. 315), który zapewnia obywatelom obu stron ciągłość ubezpieczenia i możność korzystania ze świadczeń ubezpieczeniowych w razie wyjazdu poza obszar jednej ze stron.

Dnia 13. 9. 37 zawarte zostało w drodze wymiany not między MSZ a Posłem Szwedzkim w Warszawie porozumienie (DU nr 30 z 1938 poz. 268), w którym oba państwa zobowiązały się udzielać obywatelom dru-

twie, umowy z Łotwą i Niemcami ustanawiają równouprawnienie wszystkich obywateli drugiej strony z własnymi obywatelami w zakresie ubezpieczenia na wypadek choroby i niezdolności do pracy, od wypadków przy pracy i chorób zawodowych oraz na starość i na wypadek śmierci. Umowa z Niemcami obejmuje ponadto również ubezpieczenie pracowników umysłowych,[476]) a układ z Niemcami z 1927 r.[477]) uprawnia obywateli drugiej strony do świadczeń z tytułu ubezpieczenia na wypadek bezrobocia.[478])

giej strony tych samych świadczeń ubezpieczeniowych „na wypadek bezrobocia z kas subwencjonowanych przez Państwo", z których korzystają właśni obywatele.

Por. też art. XX Traktatu handlowego i nawigacyjnego z Estonią z 19. 2. 27 (DU nr 38 z 1931 poz. 298), w myśl którego obywatele jednej ze stron podlegają na terytorium drugiej strony na równi z krajowcami ustawom i rozporządzeniom w zakresie ochrony pracy, opieki społecznej, odszkodowania za nieszczęśliwe wypadki przy pracy, ubezpieczeń społecznych oraz pomocy dla bezrobotnych, przy czym szczególne postanowienia w sprawie zastosowania tych zasad zastrzeżone zostały specjalnej umowie.

Takie samo postanowienie zawiera art. 19 Traktatu handlowego i nawigacyjnego z Łotwą z 12. 2. 29 (DU nr 31 z 1931 poz. 217).

[476]) Stosownie do rozp. PR z 24. 11. 27 o ubezpieczeniu pracowników umysłowych w brzmieniu ust. z 22. 3. 33 (DU nr 27 poz. 229) cudzoziemcy podlegają obowiązkowi ubezpieczenia i korzystają z praw na równi z obywatelami polskimi. Por. też rozp. MOS z 13. 6. 33 o świadczeniach z powodu braku pracy dla pracowników umysłowych (DU nr 30 poz. 394).

[477]) Patrz uwagę 473 pod B.

[478]) Umowa z Niemcami zawiera szczególne postanowienie dotyczące pracowników zatrudnionych w przedstawicielstwach dyplomatycznych, konsulatach etatowych i na innych urzędowych placówkach (urzędach celnych itp.), jak również osób przez nich zatrudnionych (służby). Podlegają oni przepisom ubezpieczeniowym w państwie wysyłającym, a w państwie przyjmującym mogą być ubezpieczeni na żądanie pracodawcy tylko na wypadek choroby (art. 2 (1) d).

Podobne postanowienia zawierają najnowsze konwencje konsularne, a mianowicie z Węgrami i Włochami, stanowiąc, że funkcjonariusze konsularni i wszystkie inne osoby, posiadające obywatelstwo państwa wysyłającego, zatrudnione w konsulatach, jak również służba ich, zwolnieni są od obowiązku ubezpieczenia społecznego bądź zupełnie *Wł kons 9*[3] bądź tylko od ubezpieczenia inwalidzkiego i na wypadek śmierci *W kons 8*[3].

Ponieważ dochodzenie praw ubezpieczeniowych, związane z szeregiem formalności, zachowaniem terminów itp. przedstawia pewne trudności dla emigranta, który nie zna ustawodawstwa miejscowego, a częstokroć z braku znajomości języka nie może sam dopełnić wymaganych warunków, od których zależy zrealizowanie odnośnych praw, zarówno umowy o ubezpieczeniu społecznym z Łotwą i Niemcami, jak i nowsze konwencje konsularne (z Bułgarią, Węgrami i Włochami) postanawiają, uwzględniając ważną rolę, jaką konsulowie odgrywają na tym odcinku opieki prawnej nad swymi obywatelami, że konsul z urzędu powołany jest do reprezentowania swych obywateli przed wszystkimi urzędami i instytucjami ubezpieczeniowymi i upoważniony do przyjmowania wszelkiego rodzaju odszkodowań, rent i innych świadczeń, przy czym wypłacenie należności do rąk konsula ma to samo znaczenie, jak gdyby było uskutecznione do rąk uprawnionego.[479]) O otwarciu postępowania rentowego z powodu wypadku przy pracy wzgl. o zakończeniu dochodzenia władze miejscowe obowiązane są powiadomić właściwego konsula.[480])

Opieka społeczna.

Niedość odróżniana od ubezpieczenia społecznego jest w teorii i praktyce dziedzina opieki społecznej. Podczas gdy świadczenia ubezpieczeniowe udzielane są uprawnionemu w zamian za opłacanie składek i — abstrahując od momentu ryzyka, właściwego wszystkim rodzajom ubezpieczeń — udzielane są z kapitału przymusowo przez niego składanego, do którego państwo na ogół nie dokłada, świadczenia wynikające z opieki społecznej nie wynikają z jakichkolwiek uprzednich świadczeń materialnych ze strony osoby, potrzebującej pomocy, a obciążają jednostronnie fundusze publiczne danego państwa.[481])

---

[479]) Z ograniczeniem do przypadków, gdy osoba uprawniona przebywa poza granicami państwa przyjmującego *FR kons 20* i *USA kons 23*.

[480]) Umowa z Łotwą art. 12, z Niemcami 11, *BŁ kons 21 W kons 19 Wł kons 21*.

[481]) Ten ich charakter prawny nie przesądza oczywiście w niczym charakteru społeczno-humanitarnego tych świadczeń, który nakazuje,

Jako korzystające z opieki społecznej wchodzą w praktyce w rachubę dwie kategorie osób: takie, które wyczerpały już wszystkie uprawnienia ubezpieczeniowe (np. świadczenia na wypadek bezrobocia), a potrzebują w dalszym ciągu pomocy, i takie, które nie mając żadnych praw ubezpieczeniowych, znalazły się bez środków egzystencji.[482]) Rozumie się, że te same państwa, które w zamian za pobrane składki ubezpieczeniowe nie mogą nie przyznawać cudzoziemcom równych praw do świadczeń ubezpieczeniowych, niechętnie przejmują na siebie obowiązek jednostronnego obciążania swych funduszów publicznych[483]) przez równouprawnienie cudzoziemców w zakresie opieki społecznej. Dlatego też prace nad umiędzynarodowieniem zagadnienia tego nie doprowadziły dotychczas do wprowadzenia w życie takiej konwencji.[484])

ażeby państwo, które w interesie swego gospodarstwa korzystało z pracy cudzoziemca, udzielało mu w krytycznych czasach tej samej pomocy materialnej, jaką udziela własnym obywatelom.

[482]) Por. UstKons 17. Udzielanie pożyczek i zapomóg emigrantom unormowane jest zarządzeniem MSZ (Dz. Urz. MSZ nr 10 z 1936 poz. 111. Zb. MSZ IX — 9/1).

[483]) Dla pojęcia publicznej opieki społecznej jest obojętne, czy odnośne ciężary ponosi państwo, czy samorząd, czy inne publicznoprawne związki lub stowarzyszenia. Nie podpadają pod to pojęcie natomiast zasiłki i wszelka inna pomoc, udzielana przez prywatno-prawne towarzystwa dobroczynności. Por. art. 9 konw. o pomocy i opiece społecznej z Francją z 1920 r., patrz uwagę 487 na str. 242.

[484]) W 1931 r. Rada Ligi Narodów utworzyła komitet ekspertów dla opracowania prowizorycznego projektu konwencji o opiece społecznej dla ubogich cudzoziemców. Komitet ten, do którego wszedł również przedstawiciel Polski, przedłożył w 1933 r. pierwszy projekt konwencji, w której państwa obowiązują się do udzielania cudzoziemcom, przebywającym na ich terytorium, tej samej materialnej i moralnej pomocy, co własnym obywatelom. Licząc się z góry z tym, że uzgodnienie takiej konwencji potrwa dłuższy czas, komitet opracował równocześnie 14 zaleceń („recommandations") dla natychmiastowego wprowadzenia ich tez do ustawodawstw krajowych. Komitet zebrał się po raz wtóry w styczniu 1936 r. i opracował na podstawie uwag, nadesłanych przez poszczególne państwa, drugi projekt konwencji. Projekt ten, rozesłany interesowanym państwom do wypowiedzenia się, został rozpatrzony na konferencji ekspertów, zwołanej do Genewy na dzień 7 lutego 1938 r.

Luźno związana z zagadnieniem opieki społecznej jest konwencja wielostronna, zawarta w Genewie 12. 7. 27 (DU nr 3 z 1933 poz. 33), którą

W myśl ustawodawstwa polskiego „prawo do opieki obywateli polskich za granicą oraz cudzoziemców do opieki społecznej w granicach Rzeczypospolitej Polskiej określą umowy międzynarodowe, w braku tychże stosowane będą zasady wzajemności".[485]) Sformułowanie to oznacza w stosunkach z państwami, z którymi Polska nie posiada umowy, że Polska udziela opieki społecznej obywatelowi obcego państwa, o i l e państwo to udziela analogicznej opieki obywatelom polskim.[486]) W praktyce odnośne urzędy polskie udzielają wszystkim cudzoziemcom opieki społecznej w tych samych rozmiarach, co własnym obywatelom, a odmawiają jej dopiero wówczas, jeśli państwo, którego cudzoziemiec jest obywatelem, n i e przyznaje obywatelom polskim tej samej opieki, co własnym obywatelom.

Jako państwo emigracyjne, interesowane w zabezpieczeniu emigranta swego na obczyźnie, Polska zawarła z kilkoma

utworzona została Międzynarodowa Unia niesienia pomocy w klęskach, spowodowanych siłą wyższą, których wyjątkowy rozmiar przekracza siły i środki dotkniętego państwa.

[485]) Art. 15 ust. z 16. 8. 23 o opiece społecznej (DU nr 92 poz. 726), zm.: art. 63 rozp. PR z 27. 10. 32 (DU nr 94 poz. 808) i art. 119 rozp. PR z 28. 12. 34 (DU nr 110 poz. 976) oraz rozp. MOS z 27. 3. 24 w przedmiocie odsyłania osób potrzebujących opieki do gmin, w których osoby te mają prawo do opieki trwałej (DU nr 31 poz. 318), i rozp. PR z 29. 6. 24 o wykonywaniu opieki społecznej nad obywatelami polskimi, którzy w żadnej gminie R. P. nie mają prawa opieki trwałej, oraz ponoszenia wynikających stąd kosztów (DU nr 56 poz. 576).

W myśl art. 8 rozp. PR z 22. 3. 28 o zakładach leczniczych (DU nr 38 poz. 382) szpitale publiczne obowiązane są przyjmować na leczenie i pielęgnowanie lub obserwację lekarską chorego bez względu na jego obywatelstwo.

Zaopatrzenie inwalidów wojennych i wojskowych oraz osób po nich pozostałych reguluje ust. z 17. 3. 32 o zaopatrzeniu inwalidzkim w brzmieniu obw. MOS z 11. 9. 34 (DU nr 3 poz. 31) oraz rozp. wyk. MOS i MSk z 17. 12. 34 (DU nr 3 poz. 32).

[486]) Inicjatywa leży w tym przypadku po stronie o b c e g o państwa, a nie po stronie polskiej. W praktyce przepis ten jest interpretowany odmiennie, a mianowicie w tym sensie, że Polska udziela cudzoziemcom opieki społecznej z zastrzeżeniem odwetu. Z punktu widzenia prawnego konstrukcja taka jest nieścisła (patrz str. 188 i o tyle niewłaściwa, że stosowanie odwetu wymaga zawsze rozporządzenia Rady Ministrów.

państwami umowy, zapewniające na zasadzie wzajemności obywatelom polskim w szerszym lub węższym zakresie opiekę społeczną. Umowy te, zawarte z Finlandią, Francją i Jugosławią,[487]) różnią się w najważniejszym punkcie całego zagadnienia, a mianowicie w tym, czy koszta opieki społecznej, udzielonej obywatelowi drugiego państwa, ponosi państwo pobytu, czy też muszą one być zwrócone przez państwo ojczyste cudzoziemca.

Kwestia ta, wybijająca się na pierwszy plan dyskusji na forum międzynarodowym, rozstrzygnięta została w obu dotychczas opracowanych projektach konwencji w sensie bezzwrotności tych kosztów, a jedynie z zastrzeżeniem obowiązku repatriacji. Na tej samej zasadzie oparte są też umowy z Finlandią i Jugosławią, podczas gdy konwencja z Francją przewiduje, poza pewnymi przypadkami, obowiązek państwa ojczystego do zwrócenia drugiemu państwu tych kosztów.

Zasada bezzwrotności kosztów opieki społecznej, przyjęta w umowach z Finlandią i Jugosławią i ostatnio też na arenie międzynarodowej, oznacza, że państwo pobytu ubogiego cudzoziemca nie może żądać zwrotu tych kosztów od państwa ojczystego jako takiego, ani od jego ciał samorządowych i innych osób prawa publicznego. Nie wyłącza to jednak regresu ze strony państwa pobytu lub jego instytucyj publiczno-prawnych do samego wspomaganego lub do innych osób (rodziny), które w myśl swego ustawodawstwa obowiązane są do ponoszenia tego rodzaju kosztów. W tych przypad-

---

[487]) Konwencja z Finlandią z 19. 12. 31 o pomocy społecznej (DU nr 64 z 1932 poz. 598).

Konwencja z Francją z 14. 10. 20 o pomocy i opiece społecznej (DU nr 48 z 1923 poz. 329) oraz protokół wykonawczy z 3. 11. 26, ogłoszony obw. MOS z 29. 2. 28 (MP nr 53 z 1928).

Konwencja z Jugosławią z 9. 5. 25 o pomocy lekarskiej (DU nr 39 z 1924 poz. 413).

Układ z Niemcami z 14. 7. 27 w sprawie pomocy dla pozbawionych zarobku i ubezpieczenia na wypadek bezrobocia (DU nr 101 z 1927 poz. 877), traktowany na ogół jako umowa z zakresu opieki społecznej, stracił charakter ten z chwilą zaprowadzenia w Polsce ubezpieczenia od bezrobocia i zniesienia w Niemczech świadczeń kryzysowych. Aktualna jest dziś już tylko druga część układu, a mianowicie sprawa „ubezpieczenia na wypadek bezrobocia". Układ ten stanowi zatem uzupełnienie umowy o ubezpieczeniu społecznym.

kach państwo ojczyste zobowiązane jest umożliwić wzgl. ułatwić drugiemu państwu w ramach swego ustawodawstwa dochodzenie tych pretensyj.[488])

Podczas gdy w stosunkach z Jugosławią konwencyjnie przewidziana opieka społeczna obejmuje tylko pomoc lekarską, w stosunkach z Finlandią zaś wszelkiego rodzaju świadczenia na rzecz ubogich obywateli drugiej strony włącznie z urządzeniem pogrzebu, konwencja z Francją ogranicza świadczenia, do których strony się zobowiązały, do pomocy lekarskiej i do zasiłków na utrzymanie rodziny. Koszta tej opieki obciążają państwo pobytu:

1) jeśli pomoc potrzebna jest na skutek obłożnej choroby,[489]) uznanej za taką przez lekarza;

2) we wszystkich innych przypadkach choroby do chwili doręczenia konsulowi państwa ojczystego zawiadomienia o zaistnieniu przypadku korzystania z opieki, a — o ile zawiadomienie to nastąpiło w pierwszych 20 dniach choroby — przez przeciąg 60 dni,[490]) chyba że:

a) chodzi o utrzymanie — w domu lub w przytułku dla starców, kalek i nieuleczalnych — obywateli drugiej strony, zamieszkałych stale[491]) co najmniej od 15 lat w tym państwie, którzy bądź mają prawa rentowe bądź umieszczeni są w bezpłatnym przytułku dla starców. Jeśli niezdolność do pracy nastąpiła na skutek choroby zawodowej, wystarcza już pięcioletni okres stałego pobytu w danym państwie dla wyłączenia obowiązku zwrotu kosztów opieki;

[488]) Np. przez udzielenie informacji o istnieniu osób ustawowo obowiązanych do pokrywania podobnych kosztów lub o ich stanie majątkowym, oraz ewent. przez wezwanie tych osób do dobrowolnego uiszczenia należności. Obowiązek ten nie odnosi się natomiast do przymusowego ściągania należności w trybie administracyjnym, gdyż należności te, np. koszty leczenia, będące wewnątrz państwa należnościami publiczno-prawnymi (por. art. 11 rozp. PR z 22. 3. 28 o zakładach leczniczych, DU nr 38 poz. 382) — w braku odmiennych postanowień konwencyjnych — tracą ten charakter w obcym państwie i mogą być ściągnięte tylko w drodze powództwa cywilnego. Patrz str. 281.

[489]) A nie „ciężkiej" („maladie aiguë"). Tłumaczenie polskie konwencji tej, wyjątkowo niefortunnie zredagowanej, ogłoszone w Dzienniku Ustaw jest częściowo błędne, a poza tym niezrozumiałe.

[490]) Art. 7 konw. i art. 1 Prot. z 3. 11. 26 (patrz uwagę 487).

[491]) Pojęcie „stałego" pobytu określa art. 6 Prot. z 3. 11. 26.

b) chodzi o leczenie chorych — włączając w to umysłowo chorych — zamieszkałych stale od 3 lat w tym państwie.

O ile chodzi o dzieci małoletnie poniżej lat 16, wystarczy, aby ojciec, matka albo opiekun odpowiadali powyższym warunkom co do czasu pobytu w danym państwie.[492])

Państwo ojczyste obowiązane jest zatem do pokrycia kosztów opieki lub repatriowania swego obywatela jedynie w przypadku, gdy nie należy on do jednej z kategoryj, wymienionych pod a) i b), a potrzebuje opieki (leczenia lub zasiłku) ponad termin 60 dni lub późniejszy termin zawiadomienia konsula. Obowiązek ten nie ciąży natomiast na państwie przynależności, o ile do ponoszenia kosztów leczenia obowiązany jest pracodawca lub o ile ponosi je instytucja dobroczynna.[493])

Obowiązek zwrócenia kosztów opieki przez państwo ojczyste uzależniony jest zasadniczo od tego, czy właściwa władza miejscowa powiadomi o przypadku wspierania konsula drugiej strony na przepisanych konwencją formularzach.[494]) Bez takiego powiadomienia władze ojczyste w żadnym przypadku nie są zobowiązane do pokrywania kosztów leczenia swego obywatela i kosztów utrzymania rodziny. We wszystkich przypadkach zaś, gdy koszty leczenia obciążają państwo pobytu, konwencja z Francją przewiduje regres do wspieranego lub jego rodziny na warunkach, przewidzianych również w umowach z Finlandią i Jugosławią.[495])

---

[492]) Art. 8 konw.

[493]) Art. 9 konw.

[494]) Art. 10 konw. i art. 1 Prot. z 3. 11. 26.

[495]) Do porozumień międzynarodowych z zakresu opieki społecznej zaliczyć można również Porozumienie z 2. 8. 22 dotyczące utworzenia Międzynarodowego Stowarzyszenia Opieki nad Dzieckiem wraz z statutem tego stowarzyszenia (DU nr 49 z 1929 poz. 403), którego zadaniem jest polepszenie materialnego i moralnego losu dziecka, zwłaszcza w wieku niemowlęcym, badanie zagadnień dotyczących higieny społecznej dziecka, zorganizowanie i ograniczenie władzy ojcowskiej i opiekuńczej, ochrona praw dzieci nieślubnych, znalezienie środków przeciwko żebractwu, włóczęgostwu i przestępczości pośród dzieci itd.

Repatriacja.

Z kwestią udzielania cudzoziemcowi opieki społecznej na równi z własnymi obywatelami ściśle związane jest zagadnienie repatriacji. O ile z jednej strony momenty społeczne i humanitarne nie pozwalają na to, ażeby cudzoziemiec, który znalazł się bez środków egzystencji, lub w chorobie potrzebuje opieki lekarskiej, był pozbawiony pewnego minimum opieki, do której ma prawo w państwach cywilizowanych każda jednostka ludzka, to z drugiej strony trudno jest domagać się od innego państwa, ażeby przez czas nieograniczony wspierało cudzoziemca, który, być może, dopiero od niedawna w danym kraju przebywa i którego z tym krajem nie wiążą żadne więzy gospodarcze lub rodzinne. Toteż państwa, zgadzając się na traktowanie w zakresie opieki społecznej cudzoziemca na równi z własnymi obywatelami, czynią to z zastrzeżeniem prawa do żądania jego repatriacji w przypadkach, gdy pomoc, o którą się ubiega, wykracza poza ramy świadczenia doraźnego, a ze względu na przyczyny, z których zostaje udzielana, nabiera cech trwałości. Stanowisko to, że obce państwo nie może być zobowiązane do trwałego opiekowania się cudzoziemcem, powinno być jednak modyfikowane w tych przypadkach, gdy dana osoba, opuściwszy z tych czy innych przyczyn swój kraj ojczysty, osiedliła się na stałe w innym państwie i tu pracując straciła zdrowie i możność dalszego zarobkowania. Jako kryterium dla oceny, czy repatriacja osoby ubogiej jest o b i e k t y w n i e uzasadniona, wysuwa się zatem na pierwszy plan czas pobytu tej osoby w danym państwie. Jako drugie kryterium, s u b i e k t y w n e, musi wchodzić w rachubę okoliczność, czy dana osoba stała się trwałym przedmiotem opieki społecznej np. wskutek niezdolności do pracy (starości, nieuleczalnej choroby), czy też tylko wskutek obiektywnych przesłanek, które bądź nie mają znamion trwałości, bądź są wywołane ogólnymi warunkami, za które jednostka nie ponosi odpowiedzialności (brak pracy wskutek zmniejszenia lub zaniechania produkcji w danym dziale wytwórczości). W tym ostatnim przypadku cudzoziemcowi, który stracił pracę i zarobek, a któremu nie przysługują świadczenia ubezpieczeniowe, państwo pobytu powinno dać możność przygotowania się

do pracy w innej gałęzi przemysłu lub handlu i odbudowania sobie egzystencji, straconej nie z własnej winy, a wskutek procesów gospodarczych, których ofiarą zasiedziały cudzoziemiec tak samo nie powinien paść, jak państwo nie czyni ofiarami takimi własnych swych obywateli.

Tezy te uwzględniają w pewnym stopniu — poza projektem konwencji wielostronnej — z umów o opiece społecznej, zawartych przez Polskę, jedynie umowy z Finlandią i Francją. Konwencja o pomocy lekarskiej z Jugosławią natomiast dopuszcza repatriację, a raczej żądanie repatriacji ubogiego obywatela drugiej strony w każdej chwili, gdy jest ona możliwa bez narażenia na niebezpieczeństwo zdrowia repatrianta lub osób trzecich. W myśl konwencyj z Finlandią i Francją repatriacja jest zasadniczo niewymagalna, jeśli osoba, potrzebująca opieki, przebywa w danym państwie przez pewien okres czasu, i tym samym nabyła moralne prawo do traktowania jej w tym zakresie na równi z własnymi obywatelami.

W stosunkach z Finlandią zasadniczo niedopuszczalne jest żądanie repatriacji osoby, cierpiącej na chorobę zawodową [496]) oraz osoby zamieszkałej co najmniej od 10 lat bez przerwy na obszarze danego państwa, chyba że przybyła ona tam już po ukończeniu 30 roku życia. Ponadto przy każdym żądaniu repatriacji muszą być wzięte pod uwagę względy humanitarne przemawiające ewentualnie za nierozłączaniem ubogiego z krewnymi lub pozostawieniem osoby w podeszłym wieku w jej dotychczasowym otoczeniu. W każdym przypadku repatriacja może nastąpić dopiero w chwili, gdy jest ona możliwa bez narażenia na niebezpieczeństwo zdrowia repatrianta lub osób trzecich.[497])

W stosunkach z Francją, państwo, które chce uniknąć ponoszenia kosztów opieki społecznej, udzielanej swemu obywatelowi, nie należącemu do jednej z kategoryj osób uprawnionych do trwałej opieki, ponad okres 60 dni wzgl. terminu powiadomienia konsula, obowiązane jest przeprowadzić jego repatriację.[498]) Repatriacja nie może być natomiast

[496]) Oczywiście nabytą przy pracy w państwie pobytu.

[497]) Art. 3 i 5 konwencji z Finlandią.

[498]) Przeprowadzenie postępowania repatriacyjnego dotyczącego obywateli polskich należy do konsulów R. P. stosownie do zarządzenia MSZ (Dz. Urz. MSZ nr 5 z 1936, Zb. MSZ VII — 12/3).

wymagana w przypadkach udzielania pomocy specjalnej licznym rodzinom lub kobietom w czasie połogu.

Koszta repatriacji do granicy państwa ojczystego obciążają zawsze państwo, które żąda repatriacji.[499])

Nie przesądzając w niczym ani obowiązku udzielania opieki społecznej, ani warunków repatriacji. Rządy Polski i Szwecji zobowiązały się do notyfikowania sobie wzajemnie przypadków umieszczenia obywatela drugiej strony dotkniętego chorobą umysłową w zakładzie dla obłąkanych, opuszczenia przez niego takiego zakładu lub jego śmierci. W przypadkach żądanej repatriacji żądanie to musi zawierać szczegółowe dane dotyczące osoby chorego, jego stosunków rodzinnych, stanu zdrowia, liczby konwojentów itd. W razie przeprowadzenia repatriacji akta lekarskie chorego zostają przekazane władzom drugiej strony.[500])

Specjalne zagadnienie społeczno-prawne w płaszczyźnie międzynarodowej stanowi repatriacja marynarza statku handlowego. Dla uniknięcia przypadków, że marynarz pozostawiony na lądzie w obcym państwie, nie znalazłszy pracy, stanie się tu ciężarem, państwa interesowane zawarły specjalne porozumienie,[501]) w myśl którego każde z nich musi posiadać odpowiednie przepisy prawne, ustalające, do kogo należy w razie potrzeby obowiązek repatriacji marynarzy.[502]) Sto-

---

[499]) Art. 8^3 konwencji z Finlandią i art. 4^3 Prot. do konwencji z Francją z 3. 11. 26. Tak samo zasadniczo projekt konwencji wielostronnej. Konwencja z Jugosławią takiego postanowienia nie zawiera.

[500]) Układ zawarty w formie wymiany not pomiędzy Ministrem Spraw Zagranicznych, a Posłem Szwedzkim w Warszawie z 30. 3./26. 11. 21 (załącznik do Dz. Urz. MSZ nr 23 z 1922).

[501]) Konwencja międzynarodowa z 23. 6. 26 dotycząca repatriacji marynarzy (DU nr 106 z 1931 poz. 821), będąca uzupełnieniem konwencji z 24. 6. 26 o umowie najmu marynarzy (patrz uwagę 430 na str. 229), rozumie przez pojęcie „marynarza" każdą osobę, zatrudnioną lub najętą w jakim bądź charakterze na statek i wpisaną do listy załogi z wyjątkiem kapitanów, pilotów i aspirantów oficerskich, związanych specjalną umową o naukę.

[502]) W Polsce obowiązuje ust. z 2. 6. 1902 o służbie marynarza (Seemannsordnung), ust. z 17. 3. 33 zmieniająca tę ustawę (DU nr 22 poz. 164) oraz ust. z 2. 6. 1902 o obowiązku repatriacji marynarzy przez morskie statki handlowe. W myśl tych przepisów kapitan statku obowiązany jest bezpłatnie odstawić marynarza do portu rozpoczęcia jego podróży (wzgl. innego portu stosownie do umowy) tylko w przypad-

sownie do tego ustawodawstwa zaś każdy marynarz, który wylądował w czasie trwania umowy lub po jej wygaśnięciu, musi mieć prawo do odstawienia go bądź do swego kraju, bądź do portu, w którym się najął, bądź do portu wyjazdu statku. Koszty repatriacji, do których wlicza się wydatki związane z przewozem, mieszkaniem i utrzymaniem marynarza podczas podróży i przed jego odjazdem, nie mogą w żadnym przypadku obciążyć marynarza, jeśli został on pozostawiony w obcym porcie bez własnej winy. Postanowienia konwencji odnoszą się zasadniczo również do marynarzy cudzoziemców, najętych na statek jednego z państw kontraktujących.[503])

kach, gdy zachodzą okoliczności, wymienione w §§ 59, 60, 69, 70 ust. 6, 72, 74 pkt 1, 2 i 4 ust. z 1902 r. wzgl. art. 1 ust. z 1933 r., przy czym koszty związane z „odstawieniem", jako wypływające z umowy o pracę, ponosi armator. W innych przypadkach zaś, podpadających pod ust. o obowiązku repatriacji marynarza z 1902 r., kapitan statku polskiego, zmierzającego do portu polskiego lub w kierunku tego portu, na pisemne żądanie konsula R. P. obowiązany jest zabrać do swego portu przeznaczenia marynarza polskiego, przebywającego za granicą i znajdującego się w potrzebie lub podlegającego wydaniu np. za dezercję. (Por. postanowienia morskie w konwencjach konsularnych). Koszty tej repatriacji ponosi Skarb Państwa, który może poszukiwać ich w drodze regresu na samym marynarzu lub armatorze, jeśli z jego winy marynarz znalazł się na obczyźnie w potrzebie.

[503]) Od repatriacji osób, będących ciężarem dobroczynności publicznej, należy odróżniać deportację cudzoziemców, którzy wskutek popełnienia przestępstwa lub wykroczenia administracyjnego, działalności wywrotowej albo przez sam fakt zagrażania bezpieczeństwu lub porządkowi publicznemu danego państwa (np. choroby zakaźnej lub uzasadniającej, w myśl ustawodawstwa miejscowego, sterylizację) stali się niepożądani, a co do których władze obcego państwa nie mają gwarancji, że zwykłe wydalenie ich osiągnie zamierzony cel i że nie powrócą oni na terytorium danego państwa. W takich przypadkach państwo pobytu cudzoziemca odsyła go, na swój koszt, do granicy państwa ojczystego, którego władze z reguły ograniczają się do zwykłego „przejęcia" deportanta, nie wydając w stosunku do niego żadnych szczególnych zarządzeń.

Deportacja może się odbywać tylko w stosunku do państwa sąsiadującego, w stosunku do innego państwa jest ona prawnie niedopuszczalna. O ile każde państwo ma prawo odstawić przymusowo do swej granicy obcokrajowca, który nie zastosuje się do nakazu wydalenia, to nie może ono stosować do niego jakiegokolwiek przymusu poza swymi granicami, bądź na morzu, bądź na terytorium innego państwa (tran-

Opodatkowanie.

Jak we wszystkich dziedzinach ustawodawstwa wewnętrznego, cudzoziemiec, o ile nie jest wyraźnie wyjęty spod jego działania, podlega również w dziedzinie podatkowej odnośnym przepisom krajowym.[504]) Takie „równoobciążenie" nie wyłącza jednak możliwości nakładania na cudzoziemca szczególnych podatków lub proporcjonalnego podwyższenia ogólnych podatków, opłat i danin, od nich pobieranych. Celem uniknięcia takiej teoretycznej możliwości wszystkie umowy handlowe[505]) przewidują, że obywatele drugiej strony i spółki, prawnie istniejące na terytorium danego państwa, nie podlegają tam żadnym podatkom, daninom lub opłatom innym lub wyższym od tych, jakie pobierane są od krajowców. Niektóre umowy zawierają ponadto postanowienie, że opodatkowaniu podlega tylko ta część majątku spółki, która istotnie znajduje się w kraju, w którym podatek jest pobierany i tylko w odniesieniu do tych transakcyj, które tam są zawierane.

Sprawa równouprawnienia cudzoziemców w dziedzinie podatkowej nie wyczerpuje jednak zagadnienia podatkowego w stosunkach międzynarodowych. Mogą tu zachodzić i zachodzą w praktyce przypadki podwójnego opodatkowania,

zytowego). Takie odstawianie (deportowanie) cudzoziemca drogą morską lub tranzytem przez inne państwo równałoby się bowiem pozbawieniu wolności osoby (deportanta) poza granicami państwa deportującego, co jest możliwe w stosunkach międzynarodowych jedynie w przypadkach ekstradycji na podstawie sądowego nakazu aresztowania (patrz str. 149).

[504]) W myśl art. 1 ust. o państwowym podatku dochodowym w brzmieniu obw. MSk z 14. 12. 35 (DU nr 2 z 1936 poz. 6) oraz rozp. wyk. MSk z 27. 4. 36 (DU nr 40 poz. 301) podatek dochodowy opłacają osoby fizyczne, mające w Polsce miejsce zamieszkania lub przebywające tu dłużej niż 1 rok, od całego dochodu, bez względu na ich miejsce zamieszkania lub pobytu od dochodów z nieruchomości, hipotek, przedsiębiorstw, tantiem itd. czerpanych w Polsce, osoby fizyczne nie mieszkające, a przebywające w Polsce dla zarobku albo wykonywania czynności handlowych lub przemysłowych, od osiągniętego dochodu, — a osoby prawne, których zarząd znajduje się w Polsce, od całego dochodu, inne osoby prawne zaś — od dochodu osiągniętego w Polsce.

„Ordynację Podatkową" zawiera ust. z 15. 3. 34 w brzmieniu obw. MSk z 14. 2. 36 (DU nr 14 poz. 134).

[505]) Patrz uwagę 312 na str. 185.

wynikające z autonomicznego działania dwóch ustawodawstw narodowych, z których każde może obejmować nie tylko majątek i dochody znajdujące się w kraju pobytu, lecz również za granicą. Celem uniknięcia takiej „kolizji statutów" na polu podatkowym państwa częstokroć zawierają ze sobą specjalne umowy normujące, w jakim z obu państw odnośny podatek ma być wyłącznie pobierany.

Umowy tego rodzaju Polska posiada z Czechosłowacją, Węgrami oraz z W. M. Gdańskiem.[506]) i to zarówno w zakresie podatków osobistych (podatek dochodowy, majątkowy), jak rzeczowych (np. podatek gruntowy, przemysłowy, od kapitałów i rent). W myśl tych umów podatek od dochodu z nieruchomości pobierany jest tylko w tym państwie, w którym nieruchomość jest położona. Podatek od przychodu przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych pobiera to państwo, na którego obszarze przedsiębiorstwo ma swój zakład, i to nawet wówczas, gdy przedsiębiorstwo rozciąga działalność swą na obszar drugiego państwa, nie posiada jednak tu zakładu do wykonywania swej działalności. Podatek rzeczowy od przychodu z pracy (wykonywania zawodu) pobierany jest tylko w tym państwie, w którym jest wykonywana działalność, będąca źródłem przychodu. Podatek rzeczowy od przychodu z kapitałów ruchomych (papierów wartościowych, wkładów oszczędnościo-

[506]) Umowy z Czechosłowacją z 23. 4. 25 o zapobieżeniu podwójnemu opodatkowaniu w dziedzinie bezpośrednich podatków państwowych (DU nr 14 z 1926 poz. 82) oraz podatków spadkowych (DU nr 13 z 1926 poz. 78).

Umowy z Węgrami z 12. 5. 28 o zapobieżeniu podwójnemu opodatkowaniu w dziedzinie podatków bezpośrednich (DU nr 73 z 1931 poz. 604) oraz spadków (DU nr 73 z 1931 poz. 602).

Umowa z W. M. Gdańskiem z 29. 5. 29 w sprawie zapobieżenia podwójnemu opodatkowaniu w dziedzinie podatków bezpośrednich (DU nr 49 z 1933 poz. 471) oraz układ z 29. 5. 29 celem uchylenia dwukrotnego opodatkowania w zakresie danin na przypadek śmierci (DU nr 53 z 1933 poz. 410).

Umowy z Austrią z 22. 4. 32 o zapobieżeniu podwójnemu opodatkowaniu w dziedzinie podatków bezpośrednich oraz o pomocy prawnej w sprawach danin (DU nr 91 z 1933 poz. 704) oraz z 24. 11. 26 o zapobieżeniu dwukrotnemu opodatkowaniu spadków (DU nr 61 z 1928 poz. 557) straciły moc obowiązującą wobec przyłączenia Austrii do Rzeszy Niemieckiej.

wych) pobierany jest przez to państwo, na którego obszarze dłużnik ma miejsce zamieszkania. Jeśli odnośna instytucja oszczędnościowo-bankowa posiada zakłady swe na obszarze obu państw, każde z nich pobiera podatek od procentów od tych wkładów, które zostały przyjęte przez zakład znajdujący się na jego terytorium. Podatek od tantiem przypada temu państwu, na którego obszarze znajduje się główna siedziba spółki, a od wszystkich innych przychodów państwo, na którego obszarze zamieszkuje osoba, osiągająca te przychody.

Podatek osobisty przypada bądź państwu położenia źródła przychodu (przychody z nieruchomości, wierzytelności hipotecznych, przedsiębiorstw, pracy), bądź państwu, w którym podatnik ma miejsce zamieszkania (emerytury, przychody z dywidend, tantiem, procentów, wkładów). Jeśli podatnik ma miejsce zamieszkania w obu państwach, każde z nich pobiera podatek proporcjonalnie do czasu trwania pobytu podatnika w każdym z nich. Stały podatek majątkowy pobiera każde z państw tylko od tej części majątku, która się znajduje na jego obszarze.[507])

Co do opodatkowania spadków, konwencje konsularne z Bułgarią, Estonią i Łotwą[508]) oraz traktat handlowy z Chinami[509]) zawierają postanowienie, że spadki po obywatelach drugiego państwa, nie będą obciążone innymi lub wyższymi podatkami, niż spadki po krajowcach *BŁ kons 24 E kons 15² Ł kons 13² CH 8⁵*. Ustawodawstwo polskie nie nakłada na spadki po obcokrajowcach wyższych podatków i traktuje je pod względem opłat na równi ze spadkami po obywatelach polskich.[510])

---

[507]) Specjalne postanowienia podatkowe w odniesieniu do polskich robotników rolnych zawiera konwencja polsko-niemiecka z 24. 11. 27 (patrz uwagę 462 na str. 232). Powołane tu ogólne porozumienie (protokół tymczasowy polsko-niemiecki z 21. 3. 23 o zapobieżeniu podwójnemu opodatkowaniu) przestało obowiązywać z dniem 20. 5. 34. Obecny modus vivendi w sprawach podatkowych w stosunkach z Niemcami reguluje okólnik MSk z 4. 5. 36 L. D. V. 4624/1/36.

[508]) Uwaga 69 na str. 52.

[509]) Uwaga 312 na str. 185.

[510]) Ust. z 29. 3. 20 w przedmiocie zmiany przepisów o opodatkowaniu spadków i darowizn (DU nr 49 poz. 299), zm.: ust. z 31. 3. 22 (DU nr 33 poz. 263), z 24. 3. 23 (DU nr 44 poz. 296), z 3. 11. 23 (DU nr 118 poz.

Szczególne umowy, zawarte w celu zapobieżenia podwójnemu opodatkowaniu spadków z Czechosłowacją, Węgrami i W. M. Gdańskiem, odróżniają spadki ruchome i nieruchome.

Spadek ruchomy podlega zasadniczo opodatkowaniu tylko w tym państwie, którego obywatelem był spadkodawca w chwili śmierci. Jeśli spadkodawca w chwili śmierci posiadał w drugim państwie swe miejsce zamieszkania, opodatkowaniu podlega tylko ta część spadku, która w tym państwie pozostała. Jeśli w chwili śmierci spadkodawca posiadał swe miejsce zamieszkania w obydwu państwach, opodatkowanie spadku następuje tylko w tym państwie, którego był obywatelem.

Spadek nieruchomy, do którego należą również prawa rzeczowe na nieruchomościach, łącznie z przynależnościami, podlega podatkowi spadkowemu tylko w tym państwie, w którym się znajduje. Dla oceny, czy przedmiot spadku należy uważać na nieruchomość i co należy w konkretnym przypadku rozumieć przez „przynależność", miarodajne są ustawy państwa położenia spadku.

W razie powstania w poszczególnych przypadkach wątpliwości co do stosowania lub wykładni postanowień konwencyjnych, zostaną one usunięte w drodze bezpośredniego porozumienia się Ministrów Skarbu ze sobą.[511])

Wymienione umowy zawierają ponadto postanowienia dotyczące wzajemnej pomocy przy ustalaniu podstaw wymiaru podatku, stanowiącego przedmiot konwencji, przy doręczaniu odnośnych zawiadomień oraz przy poborze podatku. Przewidziane dodatkowe porozumienia zawarte zostały, oprócz z W. M. Gdańskiem, tylko z Czechosłowacją.[512]) Usta-

944), rozp. MSk z 18. 12. 23 (DU nr 134 poz. 1114), ust. z 18. 7. 24 (DU nr 72 poz. 699), z 22. 7. 25 (DU nr 86 poz. 590), z 14. 3. 33 (DU nr 21 poz. 141), z 26. 3. 33 (DU nr 22 poz. 127).

[511]) Art. 11 umowy z Czechosłowacją dot. podatków bezpośrednich i art. 8 umowy dot. podatku spadkowego, oraz art. 10 konwencji z Węgrami dot. podatku spadkowego, szczegółowiej art. 13 konwencji z Węgrami dot. podatków bezpośrednich.

[512]) Umowa z W. M. Gdańskiem z 17. 3. 24 w przedmiocie ochrony i pomocy prawnej w dziedzinie podatków (DU nr 4 z 1933 poz. 30).

Umowa z Czechosłowacją z 23. 4. 25 w sprawie ochrony prawnej i pomocy prawnej w sprawach podatkowych (DU nr 12 z 1926 poz. 76).

lając zasadę traktowania w dziedzinie podatkowej obywateli drugiej strony na równi z własnymi obywatelami, obowiązują one obie strony do udzielania sobie wzajemnie pomocy prawnej we wszystkich sprawach podatkowych, sprawach ucieczki kapitałów i uchylania się od podatków. Pomoc prawna udzielana w tych sprawach obejmuje doręczanie pism i wykonywanie rekwizycyj, przy czym odnośne władze porozumiewają się ze sobą bezpośrednio. Wnioski wykonywane są według procedury miejscowej z tym zastrzeżeniem, że środki przymusowe mogą być stosowane tylko wówczas, jeśli są one dopuszczalne według ustawodawstwa obu stron. Ponadto konwencja z Czechosłowacją przewiduje wykonywanie prawomocnych orzeczeń podatkowych, pochodzących od władz skarbowych drugiej strony, a — o ile chodzi o obywateli państwa wzywającego — również tymczasowe zabezpieczenie pretensji na podstawie wykonalnych, aczkolwiek jeszcze nie prawomocnych orzeczeń.

Wszelkiego rodzaju pomoc prawna w sprawach podatkowych może być jednak wymagana w odniesieniu do obywateli strony wezwanej jedynie wówczas, jeśli nie mają oni miejsca zamieszkania lub stałego pobytu na obszarze państwa wezwanego, chyba że odnośna pretensja powstała w czasie, kiedy podatnik był obywatelem państwa wzywającego. Ponadto strona wezwana może odmówić udzielenia pomocy prawnej, jeśli uważa, że udzielenie jej mogłoby naruszyć jej prawa zwierzchnicze lub bezpieczeństwo, albo też utrudnić ściągnięcie jej własnych pretensyj podatkowych.

Do dziedziny podwójnego opodatkowania należy też sprawa opodatkowania samochodów, kursujących czasowo na obszarze obcego państwa. W myśl postanowień odnośnej konwencji [513]) pojazdy mechaniczne, jeśli nie służą zarobkowemu przewozowi osób lub towarów, a są zarejestrowane na terytorium jednego z państw i kursują czasowo na terytorium innego państwa, zwolnione są na okres 90 dni w ciągu jednego roku od podatków i opłat, którymi obciążony jest ruch pojazdów mechanicznych lub ich posiadanie na terytorium tego państwa, z wyjątkiem podatków i opłat konsumpcyjnych

[513]) Konwencja międzynarodowa z 30. 3. 31 o sposobie opodatkowania obcokrajowych pojazdów mechanicznych (DU nr 98 z 1934 poz. 900).

(np. od benzyny i smarów). Dla korzystania z tego zwolnienia pojazd mechaniczny musi być zaopatrzony w międzynarodową książeczkę podatkową o ustalonym wzorze, wystawianą z ważnością jednego roku, w której graniczny urząd celny odnotowuje datę wjazdu i wyjazdu z granic danego państwa. W sprawie myt cudzoziemskie pojazdy traktowane są na równi z pojazdami krajowymi.[514]) Spory wynikłe pomiędzy stronami w sprawie interpretacji lub stosowania postanowień konwencji, które nie mogą być załatwione bezpośrednio, mogą być przedstawione dla doradczego zaopiniowania komisji doradczej i technicznej komunikacyj i tranzytu Ligi Narodów.

Sprawy finansowe.

Ze spraw finansowych, wchodzących w zakres stosunków międzynarodowych i uprawnień cudzoziemców, wysunęła się po dewaluacji pieniądza w poszczególnych państwach w następstwie wojny światowej na pierwszy plan sprawa waloryzacji papierów wartościowych, przez Państwo wydanych lub gwarantowanych, oraz roszczeń prywatno-prawnych. Pod względem pretensyj prywatnych cudzoziemcy postawieni są w Polsce na równi z obywatelami polskimi pod warunkiem, że państwo, którego są obywatelami, przyznaje obywatelom polskim analogiczne korzyści.[515]) Obywatel polski

[514]) W myśl zarządzenia MSk z 30. 9. 36 L. D. IV. 19609/36 opłata na rzecz Państwowego Funduszu Drogowego, pobierana w myśl § 8 rozp. wyk. MK i MSk z 12. 5. 33 (DU nr 52 poz. 397) do ust. z 3. 2. 31 o Państwowym Funduszu Drogowym w brzmieniu obw. MK i MSk z 15. 5. 33 (DU nr 45 poz. 352), może być uiszczana przy wyjeździe z obszaru Rzeczypospolitej. Por. Dz. Urz. MSZ nr 1 z 1938 poz. 4.

[515]) §§ 43—45 rozp. PR z 14. 5. 24 o przerachowaniu zobowiązań prywatno-prawnych w brzmieniu rozp. MSk z 25. 5. 25 (DU nr 30 poz. 213).

Retorsja przewidziana w § 43 rozp. zawiera w sobie pierwiastek o charakterze publiczno-prawnym i ma na względzie jedynie ograniczenie odwetowe praw osobistych danego wierzyciela jako cudzoziemca, podlegającego takiemu ograniczeniu, co nie zmienia istoty samego stosunku prawnego, zachodzącego między stronami w chwili wytoczenia powództwa, i nie stwarza żadnego przywileju szczególnego dla dłużnika. (SN C. I. 1606/34, Zb. nr 407 z 1935).

Por. rozp. MSk z 1. 8. 24 o przerachowaniu kwot pieniężnych, wyrażonych w niektórych przepisach prawnych w rublach rosyjskich, markach niemieckich, złotych reńskich, koronach austr.-węgierskich

nie jest obowiązany do wyższego przerachowania, niż to, które przysługiwałoby mu w danym państwie wskutek dewaluacji jego waluty od własnego obywatela w tych samych warunkach. Poza tym cudzoziemiec nie może korzystać z odnośnych przepisów, jeśli jego państwo ojczyste co do należności pieniężnych w traktowaniu obywateli polskich robi różnicę w zależności od ich miejsca zamieszkania w ogóle lub w pewnym czasie, choćby tę samą zasadę stosowało do własnych obywateli, jeśli jej stosowanie jest niekorzystne dla obywateli polskich. Jeśli obce państwo przerachowuje d ł u g i obywateli polskich według wyższej miary, stosuje się do długów obywateli tego państwa zasadę wzajemności (odwet).

W dziedzinie finansowej Polska zawarła cały szereg umów, które w związku z odzyskaniem przez Państwo Polskie obszarów, które znajdowały się pod rządami zaborczymi, likwidowały przeszłość,[516]) a tym samym straciły już w znacz-

---

i markach polskich (DU nr 82 poz. 785), rozp. PR z 12. 6. 34 o wierzytelnościach w walutach zagranicznych (DU nr 59 poz. 509) oraz rozp. PR z 24. 10. 34 o przerachowaniu niektórych należności (DU nr 96 poz. 863). Patrz też rozp. MSk z 26. 1. 25 o listach zastawnych Wileńskiego Banku Ziemiańskiego, będących własnością cudzoziemców (DU nr 10 poz. 76).

[516]) Na zasadzie art. 256 Traktatu Wersalskiego przeszły na Państwo Polskie wszystkie roszczenia, które przysługiwały Państwu Pruskiemu (SN C. III. 258/33, Zb. nr 806 z 1934. SN C. III. 698/34, Zb. nr 394 z 1935; SN C. III. 505/34, Zb. nr 124 z 1937). Por. ust. z 14. 7. 20 o przelaniu praw skarbowych państw niemieckich oraz praw członków niemieckich domów panujących na Skarb Państwa Polskiego (DU nr 62 poz. 400). Skarb Państwa Polskiego nie jest natomiast następcą prawnym Skarbu Niemieckiego lub Pruskiego i zobowiązania prywatno-prawne tych skarbów na Skarb Państwa Polskiego nie przeszły (SN III. 2. C. 447/32, Zb. nr 291 z 1934). Por. też uwagę 34 na str. 32.

Pod pkt. II porozumienia polsko-niemieckiego z 31. 10. 29 (patrz uwagę 317) podpadają roszczenia dzierżawców domen, które Skarb Państwa Polskiego nabył na podstawie art. 256 Traktatu Wersalskiego, o wydanie inwentarza, stanowiącego ich własność, a zatrzymanego przez Skarb Państwa na zasadzie rzekomych praw z umowy dzierżawnej, przeszłych na niego również na podstawie Traktatu Wersalskiego.

Zrzeczenie się Rzeszy Niemieckiej praw swych obywateli na rzecz Państwa Polskiego jest zgodne z prawem, gdyż k a ż d e p a ń s t w o m o ż e w d r o d z e u s t a w y r o z p o r z ą d z a ć p r y w a t n ą w ł a s n o ś c i ą s w y c h o b y w a t e l i, p o ł o ż o n ą z a r ó w n o w k r a j u, j a k z a g r a n i c ą, a u s t a w ą w p r o w a d z a j ą-

nej części swe znaczenie aktualne.[517]) Poza postanowieniami umownymi o kasach emerytalnych,[518]) kasach chorych[519])

cą podobne zarządzenie może być także umowa międzynarodowa, spełniająca formalne warunki ustawy. (SN C. III. 799/33, Zb. nr 373 z 1936).

[517]) Porozumienie z b. Austrią z 20. 1. 30 w sprawie niektórych przedwojennych długów austriacko-węgierskich (DU nr 84 z 1932 poz. 730). Por. też konwencję z 11. 2. 31 w sprawie długów publicznych niezabezpieczonych austriackich i węgierskich opiewających na floreny srebrne, floreny lub korony (DU nr 64 z 1937 poz. 492).

Umowa z Czechosłowacją z 23. 4. 25 w sprawach prawnych i finansowych (umowa likwidacyjna) DU nr 41 z 1926 poz. 256.

Porozumienie z Niemcami z 31. 10. 29 w sprawie likwidacji przeszłości (DU nr 90 z 1931 poz. 704).

Por. też układ zawarty w Hadze dnia 20. 1. 30 pomiędzy Niemcami a Belgią, W. Brytanią (wraz z Australią, Indiami, Kanadą, Nową Zelandią i Unią Południowo-Afrykańską), Francją, Grecją, Japonią, Jugosławią, Polską, Portugalią, Rumunią i Szwajcarią dotyczący kwestyj finansowych (DU nr 90 z 1931 poz. 701) oraz Protokół o interpretacji art. X układu tego, podpisany w Brukseli dnia 30. 7. 36 (DU nr 31 z 1938 poz. 396).

[518]) Konwencja z 6. 5. 22 dot. emerytur, które były wyznaczone przez dawny rząd austriacki (DU nr 71 z 1929 poz. 533) oraz konwencja z 30. 11. 23 dot. uregulowania różnych kategoryj emerytur, nie uregulowanych w konwencji rzymskiej z 1922 (DU nr 8 z 1931 poz. 41).

Konwencje z b. Austrią z 29. 5. 24 dot. Powszechnego Zakładu Pensyjnego dla Funkcjonariuszów, z 18. 6. 24 dot. Zakładu Ubezpieczenia Górników od Wypadków, z 17. 1. 25 dot. Zastępczych Zakładów Pensyjnych dla Funkcjonariuszów, z 17. 1. 25 dot. Wiedeńskiej Kasy Emerytalnej, z 29. 5. 24 dot. Zawodowego Zakładu Ubezpieczeń od wypadków austr. kolei żelaznych, z 18. 6. 24 dot. Instytutu Pensyjnego Związku austr. kolei lokalnych (DU nr 53 z 1932 poz. 510, 512, 514, 516, 520, 522) zostały, jak również Konwencje wymienione w uwagach 519 i 520 w znacznej mierze skonsumowane. Moc obowiązującą zachowały przepisy dotyczące obowiązku przechowywania i wydawania aktów i dokumentów potrzebnych przy wykonywaniu poszczególnych Konwencyj.

Art. 53—54 umowy likwidacyjnej z Czechosłowacją dot. emerytur pracowników samorządowych.

Art. 171—213 konwencji z Niemcami dot. Górnego Śląska (konwencja genewska) z 15. 5. 22 (DU nr 44 poz. 44 zał.) oraz układ z 26. 8. 22 w sprawie Górnośląskiej Spółki Brackiej (DU nr 48 z 1923 poz. 327). Inne porozumienia polsko-niemieckie w sprawie Górnego Śląska nie zostały tu uwzględnione wobec wygaśnięcia konwencji genewskiej z dniem 15. 6. 1937.

[519]) Konwencja z b. Austrią z 18. 6. 24 o Kasie Chorych kolei austr.-węgierskich (DU nr 53 z 1932 poz. 518).

i kasach oszczędności,[520]) wchodzą tu w rachubę przede wszystkim porozumienia z Niemcami w sprawie waloryzacji roszczeń prywatno-prawnych[521]) oraz przerachowania i konwersji pożyczek publicznych i przez państwo gwarantowanych. Ponadto uregulowana została sprawa wierzytelności hipotecznych, zapisanych na rzecz Niemieckiego Zakładu Listów Zastawnych w Poznaniu, na nieruchomościach położonych w Polsce, z tym, że cały w Polsce znajdujący się majątek tego zakładu przeszedł na Komunalny Związek Kredytowy w Poznaniu.[522]) Jako ostatnie porozumienie w tej materii zawarty został w 1934 r. układ, w myśl którego opiewające na okaziciela obligacje Związku Prowincjonalnego b. prowincji zachodnio-pruskiej, wydane na cele Prowincjonalnej Kasy Po-

[520]) Konwencja pomiędzy Austrią, Czechosłowacją, Jugosławią, Polską, Rumunią i Włochami z 6. 4. 22 dot. przyjęcia wierzytelności i depozytów należących do obywateli zamieszkujących terytoria, należące dawniej do Austrii, spod zarządu P. K. O. w Wiedniu i układ dodatkowy wraz z protokółem z 25. 2. 25 (DU nr 69 z 1929 poz. 528), spr.: DU nr 81 z 1929 poz. 610.

Konwencja z b. Austrią z 30. 10. 28 dot. Kasy Oszczędności dzieci urzędników i robotników stałych Kolei Północnej (DU nr 53 z 1932 poz. 524).

Układ z Niemcami z 14. 12. 28 w sprawie Kas Oszczędności (DU nr 19 z 1931 poz. 108).

Konwencja z Węgrami z 7. 11. 22 w sprawie likwidacji wierzytelności i wkładów, posiadanych w węgierskiej P. K. O. (DU nr 5 z 1932 poz. 27).

[521]) Układ waloryzacyjny z Niemcami z 5. 7. 28 (DU nr 19 z 1931 poz. 106), układ dodatkowy z 28. 11. 31 oraz porozumienie z 17. 10. 36 w sprawie uregulowania stosunków prawnych waloryzacyjnych (DU nr 1 z 1937 poz. 3).

Rozp. PR z 15. 4. 31 w sprawie uregulowania roszczeń obywateli polskich do niemieckich zakładów ubezpieczeń z tytułu umów ubezpieczeń na życie, wymienionych w art. 21 polsko-niemieckiego układu waloryzacyjnego z 5. 7. 28 (DU nr 33 poz. 255) i obw. MSk z 30. 4. 32 o zarządzeniu rejestracji dla tych roszczeń (MP nr 108), ustalające termin dla zgłaszania ich na dzień 30. 11. 32. Termin ten jest terminem prekluzyjnym, patrz SN C. II. 1548/36, Zb. nr 224 z 1937).

Por. też ust. z 7. 4. 38 o mieniu b. niemieckich osób prawnych prawa publicznego, których obszar działania został przecięty granicą (DU nr 26 poz. 223).

[522]) Układ z Niemcami z 14. 12. 28 w sprawie uregulowania stosunków prawnych Niemieckiego Zakładu Listów Zastawnych w Poznaniu (DU nr 19 z 1931 poz. 110).

życzkowej, wykupione zostają przez Rzeszę Niemiecką i nie obciążają ani Polski, ani W. M. Gdańska.[523])

Jak wszystkie prawa cudzoziemców, tak i uprawnienia ich w zakresie gospodarczo-finansowym udzielane są pod warunkiem i w granicach wzajemności, istniejącej w stosunkach z państwem, którego cudzoziemiec jest obywatelem. Każde państwo ma prawo nadania sobie takiego ustroju gospodarczo-społecznego, jaki uzna za właściwy. Jeśli nowy porządek publiczny narusza natomiast p r a w a n a b y t e obywateli innego państwa, państwo to będzie miało prawo do wydania wobec obywateli tamtego państwa takich zarządzeń odwetowych, jakie uzna za właściwe i konieczne dla obrony interesów własnych obywateli.[524])

W art. XVII Traktatu Ryskiego[525]) Rosja i Ukraina zobowiązały się dokonać rozrachunku z Polską z tytułu wkładów, depozytów i kaucyj polskich osób prawnych i fizycznych w rosyjskich i ukraińskich państwowych, znacjonalizowanych lub zlikwidowanych, instytucjach kredytowych oraz w państwowych instytucjach i kasach. Rozstrzyganie zaś spraw o uregulowanie stosunków prywatno-prawnych między osobami fizycznymi i prawnymi obu stron, powstałych przed dniem podpisania Traktatu, tj. przed dniem 18 marca 1921. oraz rozstrzyganie spraw o uregulowanie roszczeń prawnych do rządu i instytucyj państwowych strony przeciwnej powierzone zostało Mieszanej Komisji Rozrachunkowej. Ponieważ rozrachunek ten nie nastąpił, Polska zmuszona była wydać w stosunku do Z.S.R.R. i jego obywateli szereg wyjątkowych zarządzeń o charakterze odwetowym.[526])

[523]) Układ z N i e m c a m i z 10. 11. 34 w sprawie wykupu obligacyj zachodnio pruskich (DU nr 1 z 1937 poz. 1).

Por. też protokół z C z e c h o s ł o w a c j ą z 8. 11. 27 dot. uregulowania wartości papierów publicznych oraz protokół z 9. 11. 27 w sprawie rejestracji i konwersji obligacyj Kolei Północnej i Kolei węgierskogalicyjskiej, oba w wykonaniu art. 67 umowy likwidacyjnej, oraz układ z Danią, Holandią, Norwegią, Szwecją i Szwajcarią z 14. 3. 35 dotyczący długów reliefowych (DU nr 42 z 1937 poz. 330), oparty na ust. ratyf. z 18. 2. 26 dotyczącej układu z 1924 r. (DU nr 25 poz. 145), którym ustalona została wysokość odnośnego zadłużenia Polski wobec tych państw i sposób spłacenia długu.

[524]) Patrz str. 187.

[525]) Patrz uwagę 326 na str. 193.

[526]) Rozp. PR z 22. 3. 28 o likwidacji mienia b. rosyjskich osób

Mienie b. rosyjskich osób prawnych, które w dniu 7 listopada 1917 posiadały siedzibę na obecnym terytorium Z.S.R.R., ulega likwidacji. Wpisanie po tym dniu do ksiąg hipotecznych wyroków i decyzyj sądowych nie ma znaczenia prawnego, a roszczenia tymi wyrokami zasądzone wpływają do ogółu wierzytelności. Należności z wyroków zapadłych przeciwko tym osobom prawnym nie mogą być ściągane w drodze egzekucji. Majątek instytucyj, których statuty przewidywały w razie likwidacji przelania go na rzecz Skarbu b. Cesarstwa Rosyjskiego lub instytucyj położonych na terytorium obecnego Z.S.R.R., przechodzi na Skarb Państwa Polskiego. Sumy, uzyskane z likwidacji tych majątków, zużyte zostają na zaspokojenie wykazanych należności obywateli polskich oraz takich należności obywateli obcych, które powstały na obszarze Rzeczypospolitej lub przypadają z tytułu

prawnych w brzmieniu obw. MSk z 4. 4. 33 (DU nr 34 poz. 293), rozp. MSk z 12. 10. 28 o regulaminie dla komitetu likwidacyjnego do spraw b. ros. osób prawnych (DU nr 93 poz. 839) i rozp. MSk z 5. 5. 33 o trybie ogłaszania uchwał komitetu likwidacyjnego i innych decyzyj oraz o pokrywaniu kosztów likwidacyjnych (DU nr 45 poz. 350).

Wierzytelność b. ros. osoby prawnej, powstała poza obszarem Rzeczypospolitej Polskiej, lecz której dłużnik ma siedzibę w Polsce, podlega likwidacji na zasadzie art. 1 rozp. PR z 22. 3. 28 jako mienie znajdujące się na obszarze Rzeczypospolitej. (SN C. I. 184/34, Zb. nr 146 z 1935).

Rozp. RM z 1. 8. 30 dotyczące wykonania w stosunku do obywateli Z.S.R.R. art. 40 ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (DU nr 60 poz. 484).

Art. 21 ustawy z 2. 7. 37 o likwidacji mienia opuszczonego (DU nr 52 poz. 405).

Rozp. PR z 27. 12. 24 o unormowaniu obiegu rosyjskich tytułów na okaziciela oraz tytułów, przenoszonych przez indos lub cesję (DU nr 115 poz. 1031), rozp. PR z 27. 12. 24 o zabezpieczeniu praw z tytułów na okaziciela, wywiezionych na terytorium obecnego Z. S. R. R., lub złożonych w instytucjach na tym terytorium (DU nr 115 poz. 1032) oraz rozp. PR z 27. 10. 26 o unieważnieniu powyższych tytułów (DU nr 113 poz. 654). Termin do składania podań o zabezpieczenie wspomnianych praw przedłużony został do dnia 1. 1. 27 (DU nr 63 z 1926 poz. 378).

Por. też rozp. MSk z 26. 1. 25 o listach zastawnych Wileńskiego Banku Ziemskiego będących własnością cudzoziemców (DU nr 10 poz. 76), w myśl którego bank ten na zaspokojenie pretensyj cudzoziemców z tytułu posiadanych przez nich listów zastawnych zużywa wyłącznie wierzytelności zabezpieczone na nieruchomościach, położonych poza granicami Państwa Polskiego.

umów, zawartych przez oddziały lub przedsiębiorstwa danej osoby prawnej na tym obszarze.

W myśl rozporządzenia Rady Ministrów z 1930 r. obywatele Z.S.R.R. mogą dokonywać czynności prawnych inter vivos, odnoszących się do mienia nieruchomego, położonego na obszarze Rzeczypospolitej, tylko po uprzednim uzyskaniu na to zgody Ministra Skarbu. Takiej samej zgody wymagają wszelkie czynności prawne inter vivos dokonywane przed sądami, notariuszami lub pisarzami hipotecznymi [527]) w odniesieniu do wszelkiego mienia obywateli sowieckich, tj. zarówno nieruchomego, jak i ruchomego. Kapitały zdeponowane w kasach państwowych lub państwowych instytucjach kredytowych w wykonaniu takich aktów prawnych, zawartych przed wejściem w życie rozporządzenia, tj. przed dniem 1 sierpnia 1930 bez zezwolenia Ministra Skarbu, mogą być podnoszone tylko po uzyskaniu na to zgody. Sumy, uzyskane ze sprzedaży w drodze przetargu publicznego nieruchomości należących do obywateli Z.S.R.R., mogą być wypłacone osobom uprawnionym tylko za zgodą Ministra Skarbu.

W końcu, stosownie do ustawy z 1937 r. o likwidacji mienia opuszczonego, mienie nieruchome obywateli Z.S.R.R., którzy w dniu 14 lipca 1937 nie mieli swego wyłącznego miejsca zamieszkania na obszarze Rzeczypospolitej, ulega w ogóle likwidacji i przechodzi na rzecz związków samorządowych lub Skarbu Państwa.

POMOC PRAWNA W SPRAWACH ADMINISTRACYJNYCH.

Niemniej ożywione, aniżeli stosunki międzynarodowe w dziedzinie pomocy sądowej, są w dzisiejszych czasach stosunki pomiędzy państwami na odcinku pomocy prawnej w sprawach administracyjnych. Pomoc ta może być w zasadzie udzielana na ogół, tak samo jak pomoc sądowa, bądź przez władze drugiego państwa, bądź przez konsula tego państwa, którego władze się tej pomocy domagają. Tak samo, jak

[527]) Również przed konsulami R. P., patrz uwagę 632 na str. 306.

w dziedzinie pomocy sądowej, rola konsula na odcinku pomocy administracyjnej ograniczona jest jednak międzynarodowymi normami prawnymi, które nie zezwalają na pełne wykorzystywanie przez niego faktycznych możliwości wykonywania pewnych czynności. Konsulowi wolno w sprawach administracyjnych, tak samo, jak w sprawach sądowych, zasadniczo wykonywać tylko te czynności, na których wykonywanie państwo przyjmujące expressis verbis (w konwencji) lub milcząco (w ramach własnego ustawodawstwa lub ogólnych zasad międzynarodowych) zezwala. Wszelka czynność urzędowa dokonana wbrew tym normom stanowiłaby z punktu widzenia prawa publicznego naruszenie suwerenności państwa przyjmującego, a byłaby z punktu widzenia prawa prywatnego bezwzględnie nieważna w obliczu prawa państwa przyjmującego, a ewentualnie też w obliczu prawa państwa wysyłającego.

Kompetencje konsula, uregulowane w dziedzinie sądowej w umowach prawnych, w dziedzinie administracyjnej określone bywają w konwencjach konsularnych. Z braku takiej konwencji w stosunkach z danym państwem uprawnienia konsula w tej dziedzinie wynikają z ogólnych zasad prawa międzynarodowego. Punktem wyjścia dla oceny, czy konsulowi wolno dokonywać danego aktu urzędowego, musi być zawsze okoliczność, czy dana czynność podpada pod ogólnie uznane uprawnienia konsula, wynikające z jego *jus avocandi* i *jus protectionis*, lub pod pojęcie międzynarodowego obrotu administracyjnego.

Konsulowi wolno w ramach swego *jus protectionis* lub *avocandi* zajmować się tylko sprawami własnych obywateli, a nie sprawami obywateli państwa przyjmującego (lub państw trzecich), chociażby oni przebywali na obszarze państwa wysyłającego.[527a]) Akt urzędowy, dokonany w tym zakresie przez konsula w stosunku do obywatela państwa wysyłającego może być zatem niedozwolony z punktu widzenia prawa międzynarodowego, jako stanowiący naruszenie

---

[527a]) Ponadto należy konsulom przyznać prawo interweniowania w sprawach bezpaństwowców stale przebywających na terytorium państwa wysyłającego, tj. tego państwa, od którego otrzymali swój dowód osobisty (paszport dla bezpaństwowców, nansenowski).

suwerenności państwa przyjmującego.[528]) Akt taki, dokonany natomiast w stosunku do obywateli państwa przyjmującego, stanowi, jeśli państwo to nie wyrazi na dokonanie tego aktu swej zgody, zawsze naruszenie tej suwerenności i jest zatem bezwzględnie niedozwolony.[529]) Konsul może w stosunku do obywateli państwa przyjmującego dokonywać aktów urzędowych zatem tylko wówczas, gdy chodzi o udzielenie wizy, legalizacji, zaświadczenia, informacji lub tp. czynności obrotu międzynarodowego. Czynność konsula w takich przypadkach musi się ograniczać do wykonania lub odmowy wykonania czynności, nie wolno mu natomiast czynności tej, o którą jest proszony, wiązać z jaką bądź inną czynnością, nie będącą bezpośrednim warunkiem załatwienia odnośnego petitum. Toteż na odcinku międzynarodowej pomocy administracyjnej rola konsula sprowadza się raczej do pośrednictwa pomiędzy władzami państwa wysyłającego i państwa przyjmującego. Samoistną rolę zaś konsul odgrywa na odcinku międzynarodowego obrotu administracyjnego.

Podczas gdy stosunki prawne pomiędzy państwami w dziedzinie pomocy sądowej uregulowane są umowami, normującymi mniej albo więcej ściśle zasięg i tryb udzielania tej pomocy, dziedzina pomocy administracyjnej nie została dotychczas ujęta w odpowiedni system konwencyjny. Nie tylko, że nie zostały do dziś dnia sformułowane ogólne ramy

[528]) Konsulowi nie wolno np. nawet do własnych obywateli stosować żadnego przymusu fizycznego.

Konsul nie ma prawa domagać się z urzędu od sądów lub adwokatów informacyj o przebiegu postępowania sądowego w sprawach cywilnych dotyczących jego obywateli. Ponieważ prawo i obowiązek konsula do wykonywania opieki nad swymi obywatelami (*jus protectionis*) odnosi się wyłącznie do sfery publiczno-prawnej, sądy i adwokaci obowiązani są tylko wówczas do udzielenia konsulowi takich informacyj, jeśli konsul legitymuje się pełnomocnictwem strony. Zasada ta nie wyłącza oczywiście prawa konsula do interwencji w płaszczyźnie publiczno-prawnej w przypadkach, gdy strona dostarczy konsulowi dowodów lub konsul skądinąd dowody takie uzyska, że adwokat lub sąd świadomie działa na szkodę strony. W tych przypadkach konsul ma prawo i obowiązek wniesienia zażalenia na czynności sądu lub adwokata, wykazując przy tym, na czym polega naruszenie praw jego obywatela.

[529]) Konsulowi nie wolno wzywać obywateli państwa przyjmującego lub państwa trzeciego i badać ich lub żądać od nich jakichkolwiek wyjaśnień lub informacyj.

i zasady udzielania pomocy administracyjnej, jak to miało miejsce dla spraw sądowych w haskiej konwencji procesowej, ale nie ma dotychczas nawet dwustronnej umowy, która by obejmowała całokształt pomocy prawnej w sprawach administracyjnych. Poszczególne kwestie tylko, jak udzielanie i wymiana aktów stanu cywilnego i innych dokumentów, legalizacja dokumentów itp., zostały uwzględnione bądź w ogólnych umowach prawnych, bądź w konwencjach konsularnych. Nie unormowana została natomiast konwencyjnie w szczególności sprawa odnotowywania w rejestrach stanu cywilnego zmian zaszłych w stanie cywilnym cudzoziemca. Długoletnia praktyka, opierająca się na zasadach quasikonwencyjnych, zastępuje tu normy konwencyjne, natrafiając niekiedy, wobec różniących się zasad biurokratycznych dwóch państw interesowanych, na trudności natury formalno-prawnej, a — wobec braku umownego ustalenia zasady legis patriae w sprawach administracyjnych — nawet materialnoprawnej.

Zasady pomocy administracyjnej.

Mimo braku podstaw konwencyjnych dla udzielania władzom innego państwa pomocy administracyjnej wyłoniły się z biegiem czasu w praktyce poszczególnych państw pewne zasady, które w stosunkach Polski z zagranicą znalazły swe odzwierciedlenie w nielicznych postanowieniach konwencyjnych, zarządzeniach wewnętrznych i w praktyce polskich władz administracyjnych.

P r z e s y ł a n i e w n i o s k ó w. O ile umowy zawarte przez Polskę z poszczególnymi państwami nie wprowadzają bezpośredniej korespondencji władz administracyjnych pomiędzy sobą,[530]) wnioski o pomoc administracyjną muszą być przedstawione w drodze dyplomatycznej lub co najmniej konsularnej. O tym, jaka droga obowiązuje w konkretnym przypadku, rozstrzygają przepisy obowiązujące w państwie w e z w a n y m. Praktyka polska zezwala obcym konsulom, pod warunkiem wzajemności, na bezpośrednie komunikowanie się z powiatowymi władzami administracji ogólnej oraz z władzami sądowymi swego okręgu we wszystkich sprawach indywidualnych, nie posiadających charakteru zasadniczego

[530]) Np. *N cyw 19*[2], z ograniczeniem do wzywającej władzy sądowej *C pr 31*[1].

lub politycznego, a zatem we wszystkich sprawach wchodzących w zakres zwykłego urzędowania władzy wezwanej.[531]) Konsul nie może się natomiast zwracać do władz centralnych,[532]) a w przypadkach wyczerpania drogi instancyj lokalnych, jak również w sprawach zasadniczych i politycznych, sprawa musi być przeniesiona na forum dyplomatyczne.

Prawo konsula do zwracania się do władz miejscowych o udzielenie pomocy administracyjnej przez doręczenie pisma, uskutecznienie adnotacji w rejestrach stanu cywilnego lub tp. w interesie obywatela swego państwa, wynika z jego prawa protekcji *(jus protectionis)*, które uprawnia go do wykonywania opieki nad swymi obywatelami i do obrony wszystkich ich praw i interesów,[533]) niezależnie od tego, czy przebywają oni na terytorium państwa przyjmującego, czy nie. Ta podstawa prawna wskazuje na to, że konsul może się zwracać do władz miejscowych tylko z wnioskami dotyczącymi obywateli państwa wysyłającego. Nie może on natomiast domagać się czynności administracyjnych w interesie osoby, która nie jest obywatelem reprezentowanego przezeń państwa. Obcy konsul w Polsce nie może żądać nadesłania mu dokumentu lub uskutecznienia adnotacji w rejestrach stanu cywilnego, jeśli dokument lub

[531]) Okólnik MSW nr 66 w sprawie korespondencji zagranicznej władz administracji ogólnej i władz samorządowych (Dz. Urz. MS nr 3 z 1931 poz. 107 i Dz. Urz. MSZ nr 11 z 1931 poz. 56) oraz okólnik MSpr w sprawie bezpośredniej korespondencji sądów i prokuratorów z konsulatami państw obcych w Polsce (II Zb. MSpr poz. 413). Por. też Zarządzenie MSZ w sprawie korespondowania urzędów zagranicznych R. P. z władzami i urzędami oraz z osobami prywatnymi w kraju (Dz. Urz. MSZ nr 6 z 1933 poz. 39), zakomunikowane wszystkim Ministerstwom okólnikiem Prezydium Rady Ministrów nr 16 z 27. 4. 33 Pr. 33—15/1.

Obcy konsulowie w Polsce mogą zatem korespondować bezpośrednio z powiatowymi władzami administracji ogólnej (Starostwami). Nie wolno im natomiast zwracać się do niższych organów (zarządów gminnych, urzędów stanu cywilnego). Wyjątek od tej zasady zawierają *BŁ kons 18*[2] i *W kons 16*[2], ustanawiając prawo konsula do zwracania się o dostarczenie dokumentu metrykalnego lub wojskowego bezpośrednio do właściwego urzędu stanu cywilnego wzgl. władzy wojskowej.

[532]) W niektórych państwach jest to dozwolone, zwłaszcza w sprawach społeczno-prawnych; patrz poza tym uwagę 25 na str. 28.

[533]) UstKons 15, por. też np. *B kons 9*.

adnotacja dotyczą praw lub interesów obywatela polskiego, choćby interesowany przebywał na obszarze państwa wysyłającego i choćby dany dokument był wymagany przez władze tego państwa. W takim przypadku władza zagraniczna musi wezwać danego obywatela polskiego do przedłożenia wymaganego dokumentu, o który on winien sam się wystarać, bądź bezpośrednio u władz krajowych, bądź za pośrednictwem właściwego konsula R. P.

Zgoda państwa przyjmującego na bezpośrednie porozumiewanie się konsulów z władzami miejscowymi nie przesądza oczywiście w niczym możliwości przedstawiania wniosków w drodze dyplomatycznej, tak samo jak droga ta nie zostaje wyłączona przez uprawnienie w konwencji konsularnej konsulów do bezpośredniej korespondencji z tymi władzami.[534]) W myśl obowiązujących w tej mierze zasad droga dyplomatyczna jest zawsze możliwa, droga konsularna zaś tylko wówczas, gdy postanowienia konwencyjne albo przepisy wewnętrzne państwa przyjmującego ją dopuszczają. W załatwieniu wniosków pochodzących od przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych nie ma oczywiście żadnej różnicy, podlegają one tym samym przepisom obowiązującym w państwie wezwanym dla załatwiania rekwizycyj administracyjnych pochodzących od władz zagranicznych.

P r z e d m i o t p o m o c y a d m i n i s t r a c y j n e j. Przedmiotem pomocy administracyjnej może być zasadniczo każda czynność wchodząca w zakres kompetencji władzy wezwanej, a zatem prośba o doręczenie pisma, udzielenie informacji, dostarczenie lub legalizację dokumentu, uskutecznienie adnotacji w rejestrach stanu cywilnego itp. Warunkiem jest, że dana czynność musi dotyczyć obywatela państwa wzywającego. Jak powyżej wspomniano, obcy konsul nie może żądać od władz polskich udzielenia dokumentu lub uskutecznienia adnotacji metrykalnej, jeśli czynność nie leży

[534]) Rekwizycje administracyjne przedstawione w drodze dyplomatycznej nie mają większego ciężaru gatunkowego od rekwizycyj wniesionych w drodze konsularnej. Różnica polega jedynie na odmiennym toku instancyj, załatwienie samego wniosku podlega natomiast tym samym warunkom i przepisom. Z drogi dyplomatycznej korzystają ze względów technicznych zwłaszcza te państwa, które nie posiadają samodzielnych konsulatów, a dla których funkcje konsulów pełnią przedstawiciele dyplomatyczni.

w interesie jego obywatela. Konsul taki ma natomiast formalne prawo żądać dokumentu lub adnotacji dotyczącej obywatela polskiego, jak również żądać wszelkiej informacji o nim, jeśli dostarczenie dokumentu, uskutecznienie adnotacji lub udzielenie informacji leży w interesie władzy lub obywatela państwa wysyłającego.[535]) Musi on w tym przypadku wyraźnie podać, na czym interes ten polega, a władza wezwana ma prawo kwestionować to zainteresowanie i odmówić załatwienia wniosku.

Czy i w jakich rozmiarach władze miejscowe zechcą udzielić informacji o stanie rodzinnym, majątkowym itp. obywatela państwa przyjmującego, zależy od oceny stopnia zainteresowania strony wzywającej w porównaniu z interesem osoby, objętej informacją, w jej udzieleniu. Jako zasadę należy przyjąć, że osoba, której dotyczy informacja, musi się godzić na jej udzielenie, a co najmniej, że żądana informacja nie przyniesie jej materialnej lub moralnej szkody.

Nie mogą być natomiast załatwiane prośby obcych przedstawicielstw dyplomatycznych lub konsularnych o wypowiedzenie się polskich władz co do obywatelstwa osób przebywających poza granicami Państwa Polskiego. Prowadzenie dochodzeń i wydawanie zaświadczeń w sprawach przynależności państwowej obywateli polskich, przebywających za granicą, należy bowiem wyłącznie do konsulatów R. P., które również jedynie powołane są do pośrednictwa w wydobywaniu dla takich osób zaświadczeń o karalności.[536])

---

[535]) Konsul amerykański może np. żądać od władz polskich metryki obywatelki polskiej, która wskutek zamążpójścia za obywatela amerykańskiego nie nabyła jego obywatelstwa, jeśli metryka ta jest potrzebna jej mężowi lub władzom amerykańskim.

[536]) Dostarczenie wyciągu z rejestru skazanych (patrz uwagę 277 na str. 167) dla celów sądowych, przewidziane we wszystkich umowach o pomocy prawnej w sprawach karnych, nie nasuwa zastrzeżeń również w braku umowy z danym państwem, gdyż dla takich celów ustawowo wymagana wzajemność jest niewątpliwie zapewniona. Nie nasuwa ono też zastrzeżeń w przypadkach, gdy obce władze żądają dla celów administracyjnych wyciągu z rejestru skazanych dotyczącego ich obywatela. Dostarczenie takiego dokumentu dotyczącego obywatela polskiego obcym władzom dla celów administracyjnych wymaga natomiast, wobec praktyki większości państw nieudzielania obcemu państwu żadnych informacyj o własnych obywatelach, nie tylko zbadania momentu wzajemności, ale również materialnego uzasadnienia takiego żądania.

Treść, forma i język wniosków. Treść i forma wniosków o udzielenie pomocy administracyjnej nie podlegają zasadniczo żadnym przepisom szczególnym. Warunkiem uwzględnienia przez polskie władze administracyjne wniosku pochodzącego od władz zagranicznych jest, by pisma pochodzące od władz zagranicznych i wszelkie dokumenty obcojęzyczne, które stanowią podstawę urzędowania ze strony wezwanej władzy polskiej, były — w braku ewent. postanowień konwencyjnych — zaopatrzone w uwierzytelniony przekład na język polski, a dokumenty legalizowane. Wszelkie zaś pisma i podania osób prywatnych, kierowane do władz polskich, a załączone do noty dyplomatycznej lub pisma konsula, muszą być redagowane w języku polskim.

Korespondencja pomiędzy konsulem a władzą miejscową odbywa się zasadniczo w języku państwa wezwanego (przyjmującego). O ile istniejące umowy dopuszczają bezpośrednią korespondencję władz administracyjnych pomiędzy sobą, każda władz koresponduje w swoim języku.[537])

Koszty pomocy administracyjnej. Strona wzywająca obowiązana jest uiścić opłaty, przewidziane dla danej czynności przez ustawodawstwo państwa wezwanego, chyba że na zasadzie konwencyjnie lub quasikonwencyjnie przyjętej wzajemności nastąpiło zwolnienie od opłat. Zwolnienie takie następuje z reguły, jeśli załatwienie sprawy leży w interesie urzędowym strony wzywającej lub osoby ubogiej. O ile w poszczególnych umowach (prawnych lub konsularnych) uregulowane zostało udzielanie wypisów z aktów stanu cywilnego, przewidziane jest na ogół bezpłatne dostarczanie tych dokumentów w obu przypadkach.[538]) Z tych samych powodów mogą być zwolnione od opłaty również wszystkie inne sprawy będące przedmiotem rekwizycji administracyjnej.

Odmowa pomocy administracyjnej. O ile wykonanie danej czynności nie jest przewidziane umową, każde państwo ma zasadniczo prawo odmówić jej wykonania. W praktyce międzynarodowej przyjęty został jednak stan

[537]) Patrz str. 271.

[538]) Patrz str. 272.

quasi-konwencyjny, przy którym na zasadzie wyraźnie zapewnionej lub milczącej wzajemności uwzględnione zostają wszystkie wnioski o pomoc administracyjną, zgłaszane w granicach rzeczowej kompetencji władzy wzywającej,[539]) o ile wykonanie ich:

1) należy w państwie wezwanym do właściwości władzy administracyjnej,

2) nie narusza prawa zwierzchności, bezpieczeństwa lub porządku publicznego w państwie wezwanym.

Odmawiając wykonania żądanej czynności państwo wezwane pozbawia się oczywiście możności domagania się analogicznej czynności od władz państwa wzywającego.

Rodzaje pomocy administracyjnej.

D o r ę c z a n i e p i s m. W myśl ogólnie przyjętych zasad prawa międzynarodowego doręczanie pism pochodzących od władz administracyjnych obcego państwa bezpośrednio pocztą lub przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego z pominięciem władz państwa, na którego obszarze zamieszkuje adresat, stanowi naruszenie suwerenności tego państwa, jeśli adresat nie jest obywatelem tego państwa, od którego władz pochodzi pismo.[540]) W innych przypadkach pismo takie może być doręczone tylko przez władzę miejscową, która otrzymuje pismo od władz jego pochodzenia w drodze dyplomatycznej lub konsularnej. Aby dać władzom tym możność zbadania, czy doręczenie danego pisma nie narusza bezpieczeństwa lub porządku publicznego własnego państwa, należy zaopatrzyć to pismo w przekład na język państwa wezwanego. Pismo takie nie może zawierać zagrożenia sankcjami karnymi i innymi skutkami ujemnymi na wypadek niezastosowania się do wezwania zawartego w piśmie. Może ono natomiast zawierać d e c y z j e karne, wydane przez władze administracyjne państwa wzywającego przeciwko obywatelowi państwa wezwanego (np. w dziedzinie skarbowej).

---

[539]) Tj. jeśli dotyczą obywateli tego państwa.

[540]) Art. 22—35 rozp. o postępowaniu administracyjnym (patrz uwagę 310 na str. 184) nie zawierają przepisu o doręczaniu pism osobom przebywającym za granicą. Por. uwagę 23 na str. 24.

Doręczenie następuje zgodnie z przepisami państwa wezwanego lub — na specjalne życzenie władzy wzywającej — w formie przepisanej przez prawo państwa wzywającego, o ile forma ta nie jest sprzeczna z porządkiem publicznym w państwie wezwanym (np. przy użyciu formularza nadesłanego przez władzę wzywającą). Czy doręczenie może nastąpić w drodze przymusowej, zależy — w braku postanowienia konwencyjnego — od uznania władzy wezwanej. Na ogół forma taka nie będzie stosowana, a władza wezwana, w razie odmowy przyjęcia pisma przez adresata, zwróci je konsulowi, od którego je otrzymała, z odpowiednim powiadomieniem.[541])

U d z i e l a n i e d o k u m e n t ó w. Konwencje konsularne i niektóre z zawartych przez Polskę umów prawnych przewidują obowiązek udzielania na żądanie drugiej strony wyciągów z rejestrów stanu cywilnego, aktów legitymacji dzieci nieślubnych, aktów przysposobienia, aktów dotyczących nabycia lub utraty obywatelstwa itp.:[542])

a) b e z w y r a ź n e g o o g r a n i c z e n i a c o d o o b y w a t e l s t w a o s o b y, k t ó r e j d o t y c z y ż ą d a n y d o k u m e n t:[543]) *BŁ kons 18*[1] *C pr 31*[1] (tylko na wezwanie władz sądowych) *N cyw 19*[1] *R cyw 28*[1] *WŁ kons 18*[1],

[541]) Przymusowe doręczenie pisma pochodzącego od obcej władzy administracyjnej stanowiłoby wykonanie zarządzenia tej władzy i poddanie własnego obywatela zwierzchności obcego państwa. Takie ograniczenie wolności osobistej jednostki możliwe jest tylko na zasadzie umowy międzynarodowej, która przez ratyfikację staje się źródłem prawnym dla takiego postępowania.

[542]) Wymianę dokumentów dotyczących nabycia lub utraty obywatelstwa przez obywateli drugiej strony przewiduje jedynie *R kons 12*[1]. Postanowienie to nie obowiązuje oczywiście władz państwa przyjmującego do udzielania konsulowi informacji, czy dana osoba jest uznawana za obywatela tego państwa. Informacji tej, o ile dotyczy osoby przebywającej na obszarze państwa wysyłającego, władze tego państwa mogą zasięgać jedynie u konsula drugiego państwa.

[543]) Zachodzi pytanie, czy brak ograniczenia do dokumentów dotyczących obywateli państwa wzywającego (wysyłającego) w umowach z tymi państwami jest świadomym wyłomem z ogólnej zasady dostarczania w drodze urzędowej władzom obcego państwa jedynie dokumentów dotyczących j e g o obywateli, czy też autorzy umów tych nie uważali po prostu za potrzebne podkreślać zasadę ogólnie przyjętą. O ile brak takiego ograniczenia w konwencjach konsularnych stosownie do

b) z ograniczeniem do dokumentów dotyczących obywateli państwa wzywającego: *B kons 13*[1] *E kons 14*[1] *J kons 13*[1] *Ł kons 12*[1] *W kons 16*[1] *Sorw 13*[1].

W stosunkach z Francją istnieje jedynie obowiązek udzielania ubogim obywatelom drugiego państwa odnośnych dokumentów bezpłatnie lub za opłatą zniżoną na równi z własnymi obywatelami *FR kons 21*. Brak wyraźnego postanowienia o obowiązku wzajemnego dostarczania sobie takich dokumentów stwarza w tym zakresie stan niekonwencyjny i stawia władze francuskie w stosunkach z Polską na równi z władzami tych państw, z którymi sprawa dostarczania wyciągów metrykalnych nie jest umownie uregulowana.

Jako drogę, w której wnioski o dostarczenie wypisów metrykalnych i innych dokumentów winny być przedstawiane, konwencje konsularne przewidują drogę konsularną, umowy o obrocie prawnym bezpośrednie komunikowanie się władz krajowych obu państw *C pr 31*[1] *N cyw 19*[2] *R cyw 28*[3]. [544])

zasady wyłożonej na str. 264 nie może mieć zasadniczego znaczenia, to sprawa może być wątpliwa, o ile chodzi o odnośne postanowienia w umowach prawnych. Jeśli się weźmie pod uwagę dawne węzły państwowo-polityczne, jakie łączyły dzisiejszą Polskę z Rzeszą Niemiecką i z Republiką Czeskosłowacką, to uregulowanie sprawy dostarczania wyciągów metrykalnych w sposób świadomie rozszerzający może ze względu na potrzeby władz administracyjnych obu stron nie wydawać się pozbawione uzasadnienia.

[544]) W stosunkach z Czechosłowacją wniosek może pochodzić tylko od władzy sądowej, a jest kierowany bezpośrednio do urzędu stanu cywilnego. W stosunkach z Rzeszą Niemiecką i Rumunią dokumentu może żądać każda władza, a wnioski kierowane są do odnośnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Odnośne postanowienia umów prawnych nie dotyczą wydobywania dokumentów przez konsulów. Konsul Niemiecki, żądający od władz polskich nadesłania mu wypisu metrykalnego, nie czyni tego w ramach *N cyw 19*, a na zasadzie ogólnie w praktyce międzynarodowej przyznanych mu prerogatyw. Wniosek jego nie może z tego powodu być zredagowany w języku niemieckim, ale — stosownie do przepisów obowiązujących dla korespondencji obcych konsulów z władzami miejscowymi — wyłącznie w języku polskim. Wydobyty dokument jest przez władzę wezwaną (Starostwo) zwracany konsulowi, a nie władzy, której dokument jest potrzebny (por. Okólnik Min. Spr. Wewn. Nr 192 z 4 listopada 1931 Nr AC 230/20).

Wnioski pochodzące bezpośrednio od władz drugiego państwa zredagowane są w języku państwa wzywającego *C pr 14*[1] *N cyw 19*[1] *R cyw 28*[2]. W stosunkach z Rzeszą Niemiecką osoby prywatne mogą wnioski swe skierowywać bezpośrednio do władzy rejestrowej (urzędu stanu cywilnego) drugiego państwa, podania te muszą być jednak zredagowane w języku państwa wezwanego *N cyw 19*[3].

Jeśli konwencje konsularne nie stanowią wyraźnie, że konsulowie mogą o dostarczenie im dokumentów zwracać się bezpośrednio do właściwych urzędów stanu cywilnego, jak *BŁ kons 18*[2] *W kons 16*[2], wątpliwe *WŁ kons 18*[3], [545]) wnioski muszą być kierowane do tej władzy administracji ogólnej, z którą konsul w myśl obowiązujących przepisów miejscowych ma prawo korespondować.[546]) W stosunkach z Esto-

[545]) W Polsce uprawnione są do sporządzania aktów stanu cywilnego:

W b. Królestwie Kongresowym:

a) dla osób, należących do uznanego wyznania chrześcijańskiego — władze duchowne,

b) dla osób, należących do nieuznanego wyznania chrześcijańskiego (baptyści), do wyznania niechrześcijańskiego (żydzi, mahometanie, karaimi) lub nie należących do żadnego wyznania — w Warszawie komisariaty P. P., na prowincji zarządy miejskie lub wiejskie.

Odpisy aktów metrykalnych przechowywane są w archiwach hipotecznych.

W województwach wschodnich:

a) dla osób, należących do uznanego wyznania chrześcijańskiego, wyznania mahometańskiego lub karaimskiego — władze duchowne,

b) dla żydów — rabini urzędowi i zarządy miejskie,

c) dla osób, należących do wyznania nieuznanego lub nie należących do żadnego wyznania — zarządy miejskie i wiejskie.

W b. zaborze austriackim:

a) dla osób należących do uznanego wyznania chrześcijańskiego, wyznania mahometańskiego lub karaimskiego — władze duchowne,

b) dla żydów — t. zw. prowadzący metryki izraelickie,

c) dla osób, należących do wyznania nieuznanego lub nie należących do żadnego wyznania — władze powiatowe wzgl. zarządy miast wydzielonych.

W b. zaborze pruskim:

dla wszystkich wyznań — urzędy stanu cywilnego.

[546]) Patrz uwagę 331 na str. 264.

nią, Jugosławią i Łotwą wnioski o bezpłatne dostarczenie wypisu metrykalnego muszą być nadsyłane w drodze dyplomatycznej *E kons 14*[2] *J kons 13*[2] *Ł kons 12*[2].

Nadesłane dokumenty wystawione są w formie przyjętej w państwie wezwanym i muszą być na żądanie legalizowane.

Zasadniczo strona wzywająca musi uiścić opłaty przewidziane przez ustawodawstwo strony wezwanej. Zwolnione są jednak od opłat dokumenty wydobyte:

1) na rzecz osób ubogich, przy czym, jeśli dokument żądany jest w drodze urzędowej, wystarcza wzmianka we wniosku o ubóstwie osoby interesowanej *B kons 13*[2] *BŁ kons 18*[3] *C pr 31*[2] *E kons 14*[2] *J kons 13*[2] *Ł kons 12*[2] *N cyw 19*[3] *W kons 16*[3] *WŁ kons 18*[4]. Jeśli strona uboga natomiast stara się osobiście o dokument, musi ona przedłożyć świadectwo ubóstwa *FR kons 21* *N cyw 19*[3];

2) w interesie urzędowym *B kons 13*[2] *BŁ kons 18*[3] *C pr 31*[1] *E kons 14*[2] *J kons 13*[2] *Ł kons 12*[2] *N cyw 19*[2] *R cyw 28*[4] *W kons 16*[3] *WŁ kons 18*[4]; [547])

3) bez względu na przeznaczenie dokumentu *R kons 12*[2]. [548])

[547]) Strona wezwana nie ma przy tym prawa oceny, czy w konkretnym przypadku zachodzi istotnie interes urzędowy. Wynika to chociażby ze sformułowania odnośnych postanowień: „...jeśli wniosek podano (uczyniono) wyraźnie w interesie urzędowym..." *(N cyw 19)*, „...o ile będą żądane dla potrzeb urzędowych..." *(E kons 14 Ł kons 12)*, „...jeśli we wniosku zaznaczono, że..." *(BŁ kons 18)*, „...o ile wymagane są dla celów administracyjnych..." *(B kons 13)*. Odmienna interpretacja doprowadziłaby bowiem do tego, że o tym, co leży „w interesie urzędowym" jednego państwa, decyduje drugie państwo. Jedynym warunkiem bezpłatnego udzielenia wypisu metrykalnego jest zatem, że odnośny wniosek musi zawierać wzmiankę o tym, że dokument jest potrzebny „w interesie urzędowym". W braku takiej wzmianki strona wzywająca obowiązana jest uiścić należną opłatę.

[548]) Na podstawie *R cyw 28*[4] metryki dostarczane są bezpłatnie tylko w sprawach urzędowych, nie zaś z powodu ubóstwa interesowanego. Na podstawie *R kons 12*[2] wszystkie metryki, zażądane w drodze konsularnej, muszą być dostarczane bezpłatnie. Ponieważ trudno przypuszczać, ażeby obie umowy — podpisane prawie tego samego dnia — były tak dalece niezharmonizowane, należy przyjąć, że *R kons 12*[2] ma

Poza obowiązkiem konwencyjnym dostarczania na żądanie dokumentów w obrocie metrykalnym, istnieje jeszcze szereg zobowiązań w sprawie dostarczania dokumentów natury archiwalnej.[549]) W myśl odnośnych przepisów polskich[550])

na myśli tylko dokumenty dla celów urzędowych. Wskazuje na to również redakcja *R kons* 12[1].

W stosunkach z Z.S.R.R. obowiązują obywateli polskich w zakresie wydobywania dokumentów i poszukiwania osób (por. uwagę 567 na str. 281) następujące przepisy:

Podania o wydobycie dokumentu lub odszukanie osoby muszą być przesyłane listem poleconym bezpośrednio do właściwego urzędu konsularnego R. P. Opłata musi być wpłacona wyłącznie na konto P. K. O. danego urzędu. Do podania musi być dołączony odcinek blankietu (dowód wpłaty) lub ewent. świadectwo ubóstwa. Opłata wynosi za:

1. wydobycie i zalegalizowanie dokumentu stanu cywilnego lub wykazu służby . . . . . zł. 30.—
2. wydobycie i zalegalizowanie świadectwa szkolnego lub uniwersyteckiego albo dokumentu o charakterze majątkowym . . . . . zł. 88.—
3. legalizację dokumentu stanu cywilnego lub wykazu stanu służby, nadesłanego przez stronę . . . . zł. 22.—
4. legalizację pełnomocnictwa, nadesłanego przez stronę zł. 44.—
5. legalizację świadectwa szkolnego lub uniwersyteckiego, nadesłanego przez stronę . . . . . zł. 44.—
6. poszukiwanie osób na terytorium Z.S.R.R. . . . . zł. 30.—

Konta P. K. O. urzędów konsularnych w Z.S.R.R. są:

Wydział Konsularny Ambasady w Moskwie 191 810
Konsulat Generalny w Kijowie 191 811
Konsulat Generalny w Mińsku 191 813
Konsulat w Leningradzie 191 814

Wydobycie dla inwalidów dokumentów, stwierdzających związek przyczynowy uszkodzenia zdrowia lub okaleczenia ze służbą wojskową, uskuteczniane jest bezpłatnie na zasadzie art. 6 ust. z 17. 3. 32 o zaopatrzeniu inwalidzkim (DU nr 5 z 1933 poz. 31). Bezpłatnie wydobywane są również dokumenty potrzebne urzędnikowi państwowemu lub samorządowemu dla celów służbowych, o ile odnośne podania zaopatrzone są w dopisek władzy przełożonej stwierdzający, że dany dokument jest rzeczywiście potrzebny w celach służbowych. Nie podlegają opłatom również wnioski władz i urzędów państwowych i samorządowych o dostarczenie dokumentu lub poszukiwanie osoby dla celów urzędowych.

[549]) Wchodzą tu w rachubę:

Konwencja archiwalna z 6. 4. 22 pomiędzy państwami cesyjnymi i sukcesyjnymi b. monarchii austro-węgierskiej (DU nr 23 z 1924 poz. 247).

materiały archiwalne dostarczane są obcym państwom bezpłatnie pod warunkiem wzajemności.[551])

Międzynarodowa wymiana metryk. Konwencja Haska z 1902 r. o kolizji ustawodawstw w zakresie małżeństwa[552]) ustanawia obowiązek dla państw umawiających się przesyłania sobie wzajemnie wierzytelnych[553]) od-

Układ archiwalny z Austrią z 26. 10. 32 (DU nr 34 z 1933 poz. 291) przestał być aktualny wobec przyłączenia Austrii do Rzeszy Niemieckiej.

Układy z Czechosłowacją: z 8. 2. 27 w sprawie wymiany akt po b. władzach wojskowych austriackich, węgierskich i austro-węgierskich (DU nr 10 z 1928 poz. 73), z 8. 2. 27 o aktach przechowywanych przez urzędy austriackie (DU nr 10 z 1928 poz. 77), art. 23—33 umowy z 23. 4. 25 w sprawach prawnych i finansowych (t. zw. umowy likwidacyjnej) (DU nr 41 z 1926 poz. 236), deklaracja z 8. 2. 27 o wypożyczeniu akt starszych (aniżeli to przewidziane w umowie likwidacyjnej) (DU nr 10 z 1928 poz. 79) i protokół z 14. 4. 27 w sprawie ustalenia zasad rozdziału akt sądowych (w wykonaniu art. 31 umowy likwidacyjnej) (DU nr 90 z 1928 poz. 796).

Układy z Niemcami: z 22. 12. 26 o wydaniu akt (DU nr 96 z 1927 poz. 850), z 18. 6. 22 w przedmiocie wymiany akt śląskich (MP nr 261 z 1922 poz. 178), oraz z 27. 10. 26 w sprawie przejęcia rejestrów stanu cywilnego (okręgów przypadłych Polsce lub przeciętych granicą) (DU nr 35 z 1930 poz. 462).

Konwencja z Rumunią z 29. 11. 28 o wymianie akt i dokumentów b. władz wojskowych austro-węgierskich (DU nr 69 z 1929 poz. 530).

Ponadto Polska przystąpiła do Konwencji z 15. 3. 86, podpisanej w Brukseli, dotyczącej międzynarodowej wymiany urzędowych wydawnictw i innych publikacyj (DU nr 88 z 1924 poz. 834).

[550]) § 8 p. 2 rozp. MinWROP z 17. 12. 26 (DU nr 128 poz. 775).

[551]) Rozumie się, że zwolnienie to obejmuje tylko państwa jako takie, t. zn. że wolne są od opłaty dokumenty zażądane przez władze obcego państwa dla celów urzędowych. Dokumenty archiwalne, zażądane chociażby przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego w interesie osób prywatnych, mogą być dostarczone — pod warunkiem wzajemności — bezpłatnie jedynie na zasadzie ubóstwa strony.

[552]) *KH m 5*[4], patrz uwagę 110 na str. 75.

[553]) Pojęcie odpisu „wierzytelnego" (copie authentique) nie jest równoznaczne z pojęciem odpisu „uwierzytelnionego" (copie certifiée conforme), o którym wspomina *KH m 9* i *10*. Odpis uwierzytelniony oznacza dokument legalizowany, odpis wierzytelny zaś jest po prostu dokumentem, z którego zewnętrznej formy (np. przez odpowiedni podpis i wyciśnięcie pieczęci urzędnika stanu cywilnego), wynika, że jest to dokument publiczny.

Jeśli ustawodawstwo wewnętrzne państwa, w którym taka metryka, nadesłana na podstawie *KH m 5*, ma być wykorzystana, wymaga le-

pisów aktów ślubu, zawartego na ich terytorium, władzom państwa przynależności każdego z małżonków.

Poza wymianą metryk ślubu, opartą na wspomnianej konwencji, państwa wymieniają pomiędzy sobą w drodze kurtuazji również i inne akty stanu cywilnego, dotyczące obywateli drugiej strony. O ile władze polskie wykonywują zobowiązanie wynikające z konwencji haskiej.[554]) to ze względu na brak jednolicie zorganizowanych urzędów stanu cywilnego w Polsce do tej zwyczajowo przyjętej wymiany dotychczas nie przystąpiły i innym państwom metryk urodzenia i zgonu dotyczących ich obywateli nie przesyłają. Metryki nadsyłane przez obce państwa w drodze międzynarodowej wymiany metryk są na razie przechowywane w odnośnych archiwach.

Jedynie w stosunkach z Estonią i Łotwą Polska zobowiązała się do wymiany metryk dotyczących obywateli drugiej strony. W stosunkach z Łotwą[555]) władze łotewskie przesyłają konsulom R. P. metryki urodzenia i zgonu, odnoszące się do obywateli polskich. Władze polskie natomiast notyfikują takie fakty konsulom łotewskim w Polsce, którzy, posiadając odnośne uprawnienie na podstawie ustawodawstwa łotewskiego, spisują właściwe metryki dla użytku władz łotewskich.[556])

W stosunkach z Estonią[557]) władze miejscowe przesyłają

galizacji dokumentu, jak np. w KCP 84 (którego przepis nie został oczywiście naruszony przez wprowadzenie w *KH m 5* odpisu „wierzytelnego"), legalizacja musi być uskuteczniona dodatkowo, bądź poza ramami *KH m* w normalnym trybie legalizacyjnym, bądź przez władze państwa wystawienia dokumentu, bądź przez konsula R. P.

[554]) Przesyłanie państwom, należącym do tej konwencji, odpisów aktów ślubu uregulowane zostało w stosunku do Rzeszy Niemieckiej okólnikiem MSW nr 16 z 9. 3. 33 (Dz. Urz. MSW nr 10 poz. 43), w stosunkach z W. M. Gdańskiem okólnik nr 2 z 11. 1. 36 (Dz. Urz MSW nr 1 poz. 2).

[555]) Nota Poselstwa Łotewskiego z 22. 4. 31 L. 29/1127, nota MSZ z 30. 1. 32 nr K. II. 31306/31, okólnik MSW nr 136 z 18. 7. 31 Nr AC. 13018/32.

[556]) Niezależnie oczywiście od obowiązku spisania właściwej metryki w polskim urzędzie stanu cywilnego. Konsulowie R. P. nie posiadają uprawnień urzędników stanu cywilnego, przewidzianych w UstKons 18[3], patrz str. 324.

[557]) Nota estońskiego M. S. Z. z 6. 9. 34 Nr 486-w, nota Poselstwa R. P. w Tallinie z 10. 10. 35 Nr 697/2, okólnik MSW Nr 61 z 30. 10. 35 Nr AC 30-5/3.

odnośnym przedstawicielom dyplomatycznym wszelkiego rodzaju metryki (urodzin, ślubu i zgonu) dotyczące obywateli drugiej strony.

Ponadto niektóre konwencje konsularne przewidują obowiązek przesyłania w razie zgonu obywatela jednej strony na terytorium drugiej strony konsulowi państwa, którego zmarły był obywatelem, wypisu z aktu zejścia [558]) *BL kons 25*[1] *FR kons 10 W kons 21*[1] *WŁ kons 23*[2]. [558a])

Adnotacje w rejestrach stanu cywilnego. Potrzeby życia zarówno, jak i wymogi prawne, wymagają, ażeby rejestry stanu cywilnego były wiernym odzwierciedleniem wszystkich kryteriów, składających się na określenie stanu cywilnego danej osoby. Akty stanu cywilnego określają stan cywilny osoby w tym brzmieniu, w jakim go podają. Jeśli przy spisaniu aktu zaszła pomyłka (fałszywe imię, błędna pisownia imienia lub nazwiska), akt musi być sprostowany. Jeśli natomiast po fakcie, który jest zadokumentowany w księgach stanu cywilnego, zajdą nowe fakty, zmieniające dotychczasowy stan cywilny jednostki, należy bądź z urzędu, bądź na wniosek strony uwidocznić je we właściwych rejestrach. Prostowanie i późniejsze zmiany uwidaczniane są w formie adnotacji na marginesie właściwego aktu.

W myśl ogólnie przyjętych zasad prawa międzynarodowego każda osoba podlega osobiście swemu statutowi personalnemu (lex patriae).[559]) Z tego wynika, że wszelkie akta prawne, dotyczące jej stanu cywilnego, muszą być dokonane zgodnie z jej prawem ojczystym. Jeśli zatem w stanie cywilnym osoby, której pierwotny akt stanu cywilnego sporządzony został w obcym państwie, zaszła zmiana, która dla udowodnienia jej wymaga zapisania jej na marginesie tego aktu, władze państwa, które akt sporządziły, muszą przed dokonaniem żądanej adnotacji zbadać, czy akt, obejmujący zmianę w stosunku do pierwotnego stanu, nastąpił zgodnie z prawem

[558]) Postanowienie to służy poza względami metrykalnymi w pierwszym rzędzie umożliwieniu konsulom zajęcia się spadkiem po zmarłym.

[558a]) W dniach 14.—18. 9. 38 odbyła się w Bernie Konferencja międzynarodowa dla opracowania projektu Konwencji w sprawie wzajemnego przesyłania sobie informacyj („communications") o faktach stanu cywilnego (urodzinach, ślubie, zgonie) obywateli innego państwa.

[559]) Por. PMN 1 oraz uwagę 310 na str. 184.

ojczystym osoby interesowanej. Jeśli zmiana taka dotyczy obcokrajowca, a nastąpiła przed jego władzami ojczystymi, władza rejestracyjna ograniczy się do zbadania autentyczności dokumentu, bez badania jego ważności materialnej, a nie mając pod tym względem wątpliwości, wciągnie dany fakt prawny do swych rejestrów, odnotowując go na marginesie pierwotnego aktu. Inaczej natomiast, jeśli wniosek o adnotację dotyczy bądź cudzoziemca, którego stan cywilny uległ zmianie wskutek aktu prawnego zdziałanego przez władze lub przed władzami trzeciego państwa, bądź też obywatela polskiego. W obu przypadkach odnośna władza, prowadząca rejestr stanu cywilnego, musi zbadać, czy odnośny akt odpowiada nie tylko pod względem formy, lecz również pod względem treści, prawu właściwemu dla danej osoby, a do uskutecznienia żądanej adnotacji przystąpić może dopiero, jeśli pod tym względem nie zachodzą żadne wątpliwości.

Warunkiem materialnym odnotowania w rejestrach stanu cywilnego aktu sporządzonego w obcym państwie jest zatem, że akt ten musi być sporządzony zgodnie z prawem ojczystym osoby, której dotyczy, warunkiem formalnym zaś, że w stosunku do państwa, którego obywatela adnotacja dotyczy, zapewniona jest wzajemność. Jak już wspomniano, obowiązek wzajemnego uznawania i odnotowywania aktów stanu cywilnego i orzeczeń władz w stosunkach Polski z innymi państwami dotychczas nie został konwencyjnie unormowany, a odbywa się jedynie na zasadach quasi-konwencyjnych. Zgodnie z prawem i praktyką przyjętą w tej dziedzinie przez polskie władze administracyjne, są uznawane i odnotowywane w polskich rejestrach stanu cywilnego pod warunkiem wzajemności akty i orzeczenia, dotyczące:

1) pochodzenia dziecka (orzeczenia ustalające ślubność lub nieślubność pochodzenia,[560]) uznania dziecka nieślubnego, późniejszego ustalenia pochodzenia dziecka znalezionego),

[560]) Wniosek o uznanie ślubności pochodzenia dziecka na tej podstawie, że dziecko zostało zapisane w metrykach jako nieślubne dziecko mimo istnienia ważnego małżeństwa między rodzicami, jest wnioskiem o sprostowanie metryki i jako taki nie podlega jurysdykcji sądów powszechnych, lecz władz administracyjnych. (SN C. II. 1844/36, Zb. nr 106 z 1937). Por. uwagę 149 na str. 95.

2) przysposobienia,

3) uprawnienia przez następne małżeństwo[561]) lub rozporządzenie władzy,

4) rozdziału od stołu i łoża, rozwodu lub unieważnienia małżeństwa,[562])

5) zmiany nazwiska lub imienia,[563]) sprostowania nazwiska,[564]) późniejszego nadania imienia dziecku, nadania nie-

[561]) Aczkolwiek wpisanie legitymacji dziecka nieślubnego przez następne małżeństwo jego rodziców ma znaczenie tylko deklaratoryjne, gdyż legitymacja następuje (po myśli KCA 161) przez sam fakt zawarcia małżeństwa, to jednakże wpis do metryki urodzin stanowi wymóg legitymacji. (SN C. II. Rw 848/33, Zb. nr 117 z 1934).

[562]) Zagraniczne wyroki rozwodowe, dotyczące obywateli polskich, mogą być odnotowane w polskich aktach stanu cywilnego tylko w przypadku zaistnienia z państwem, w którym zapadł wyrok, konwencji o wzajemnym uznawaniu tego rodzaju wyroków (patrz uwagę 138 na str. 89).

Ponieważ do u n i e w a ż n i e n i a małżeństwa obywateli polskich właściwe są wyłącznie władze polskie, tego rodzaju orzeczenia sądu zagranicznego dotyczące obywateli polskich nie mogą być w żadnym przypadku przedmiotem adnotacji.

[563]) W myśl art. 6 ust. z 24. 10. 19 w przedmiocie zmiany nazwiska (DU nr 88 poz. 478) i rozp. wyk. MSW z 16. 9. 21 (DU nr 92 poz. 678) zmiana ta, uwarunkowana zezwoleniem Ministra Spraw Wewnętrznych, następuje przez adnotację nowego nazwiska w aktach stanu cywilnego. Adnotacja nie jest zatem aktem deklaratoryjnym, a konstytutywnym. Zmiana imienia możliwa jest tylko w związku z przejściem na inne wyznanie. Patrz też ust. z 22. 3. 29 o zmianie nazwisk hańbiących, ośmieszających lub nielicujących z godnością człowieka (DU nr 3 z 1930 poz. 16) oraz uwagę 148 na str. 95.

[564]) Sprawę sprostowania aktów stanu cywilnego regulują na obszarze b. Król. Kongr. KCP 140—142, na obszarze województw wschodnich istnieją przepisy tylko co do aktów odnoszących się do osób wyznania prawosławnego Zw. Pr. t. IX. art. 872 i art. 258—273 ust. o konsystorzach z 1883 r., na obszarze b. zaboru pruskiego §§ 13 i 26 ust. z 6. 2. 1875 (Personenstandsgesetz), na obszarze b. zaboru austriackiego nie ma jednolitych przepisów co do prostowania metryk.

KCP 140 nie upoważnia do sprostowania w akcie stanu cywilnego imienia żydowskiego z tego powodu, że imię to stanowi zmienioną formę imienia pierwotnego, z którego zostało utworzone, jeśli jest ogólnie używane przez ludność żydowską. Natomiast przepis ten zezwala na sprostowanie, gdy imię jest wyraźnie zdrobniałą formą używanego imienia. (Zasada prawna wpisana do księgi zasad prawnych SN. I C. 2800/32, Zb. nr 274 z 1934).

ślubnemu dziecku nazwiska męża matki, powrotu żony rozwiedzionej do nazwiska panieńskiego.[565])

Ponieważ ważność aktu będącego przedmiotem żądanej adnotacji, musi być zbadana z punktu widzenia jego zgodności z prawem ojczystym osoby, której dotyczy, wnioski władz obcych, nie przedstawione w drodze dyplomatycznej, a w drodze konsularnej, są przez władze administracyjne przesyłane do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Zgodnie z przyjętą praktyką władz polskich, dokumenty sporządzone za granicą muszą być legalizowane, stosownie do ogólnych lub specjalnych przepisów o legalizacji dokumentów w obrocie z danym państwem, i być zaopatrzone w uwierzytelniony przekład na język polski. Do wniosku o adnotację dotyczącą obcokrajowca, którego obywatelstwo nie wynika z samego aktu, musi być dołączone świadectwo obywatelstwa.

Jeśli uskutecznienie adnotacji nie leży w interesie urzędowym państwa wzywającego, zwolnienie od opłaty należnej za tę czynność w myśl obowiązujących przepisów może nastąpić jedynie na zasadzie ubóstwa osoby interesowanej.

Zgodnie z zasadami quasi-konwencyjnymi, przyjętymi w praktyce przez polskie władze administracyjne, wnioski o dokonanie adnotacji pochodzące od obcych władz nie są wykonywane tylko wówczas, gdyby nie odpowiadały wyżej wyszczególnionym wymogom materialnym i formalnym, gdyby — stosownie do ogólnej zasady międzynarodowego

[565]) Ustawodawstwo polskie obowiązujące w b. zaborze rosyjskim i austriackim nie zawiera żadnych przepisów w kwestii nazwiska kobiety rozwiedzionej (por. KCP 260—266 i Pr. o małż. 212 i 227, KCA 92, 113, 117, 1265—1266). Jedynie w b. zaborze pruskim rozwódka może przez odpowiednie oświadczenie wobec władzy zrzec się prawa do nazwiska męża, a mąż może, jeśli rozwód nastąpił z winy żony, przez takie samo oświadczenie zabronić jej używania jego nazwiska KCN 1577. Zasadę tę, zawartą w KCN 1577, Sąd Najwyższy rozciągnął w drodze interpretacji przepisów, obowiązujących w b. zaborze rosyjskim i austriackim, na cały obszar Rzeczypospolitej. (SN C. II. Rw 1900/33, Zb. nr 298 z 1934).

Oświadczenie, o którym powyżej mowa, składane jest w kraju przed urzędem powołanym do prowadzenia ewidencji i kontroli ruchu ludności (por. okólnik nr 38 MSW z 24. 3. 32 Nr AC. 26-b-3), za granicą zaś przed konsulem R. P. (por. Dz. Urz. MSZ nr 6 z 1936, Zb. MSZ VII—8/2). Zarządzenia te oparte są jeszcze na orzeczeniu Sądu Najwyższego I. N. 215/30, Zb. nr 6 z 1931, które odnosiło się jedynie do przypadków unieważnienia małżeństwa lub rozwodu na obszarze b. Król. Kongr.

obrotu prawnego — nie była zapewniona wzajemność, albo gdyby dokonanie adnotacji naruszało porządek publiczny w Polsce.[566])

[566]) Odnotowanie w polskich rejestrach stanu cywilnego faktu powtórnego małżeństwa bez rozwiązania uprzedniego nie mogłoby nastąpić nawet wówczas, gdyby państwo, którego odnośny cudzoziemiec jest obywatelem, uznawało wielożeństwo jako instytucję prawną.

Na przeszkodzie adnotacji może natomiast stanąć bądź zniszczenie odnośnych ksiąg metrykalnych, zwłaszcza wskutek działań wojennych na terenie b. zaboru rosyjskiego, bądź — co było za czasów zaborczych zjawiskiem dość często spotykanym wśród pewnego odłamu ludności — brak danego aktu w księdze metrykalnej, wobec niesporządzenia go dla uniknięcia ewidencji wojskowej.

W pierwszym przypadku adnotacja jest niemożliwa, a zaginiony lub zniszczony akt urodzenia może zastąpić w praktyce jedynie wyrok w powództwie wytoczonym przez interesowanego rodzicom lub prokuratorowi, opierającym się na dowodach wymienionych w KCP 280 nast. i KPC 243 nast. Jako surogat zaginionej lub zniszczonej metryki może służyć również w pewnej mierze dokument zastępczy wprowadzony okólnikiem MSW Nr 128 z 28. 12. 33 Nr AC. 27-c-14/4).

W drugim przypadku musi być naprzód spisany dodatkowo akt urodzin stosownie do KCP 97, z tym jednak, że spóźniony zapis musi być zgłoszony przez osoby wymienione w KCP 98 i osoba, której zapis dotyczy, musi być o s o b i ś c i e okazana urzędnikowi stanu cywilnego KCP 98. Taki spóźniony akt urodzenia nie może być zatem w żadnym przypadku sporządzony na skutek oświadczenia własnego interesowanej osoby, lecz tylko na skutek oświadczenia osób do tego powołanych. Ponieważ ustawa nie przewiduje w trybie niespornym żadnej drogi, która by mogła zastąpić niespisany lub wydarty z ksiąg akt urodzenia, natomiast wyraźnie (i w odróżnieniu od prawa francuskiego) zezwala na jego spisanie w każdym czasie, ani oświadczenie przed notariuszem, ani wniesienie skargi do sądu (w braku sporu prawnego) nie mogą zastąpić aktu urodzenia prawidłowo spisanego.

Wymóg obecności przy spisaniu aktu urodzenia osoby, o którą chodzi, jest niezbędny, gdyż urzędnik stanu cywilnego zaznacza w akcie, że o k a z a n o m u o s o b ę, której akt urodzenia spisuje (KCP 93), a zatem spisanie aktu nie odpowiadającego wymaganiom kodeksu ściągnęłoby na urzędnika odpowiedzialność za nieprawidłowe prowadzenie ksiąg. Natomiast osoby, wymienione w KCP 98, jako zeznające fakt urodzenia, mogą, o ile np. zamieszkują za granicą, zastąpić się przez pełnomocników.

Tak zw. akty znania — nieznane prawu cywilnemu — nie mają żadnego znaczenia jako akty stanu cywilnego. Zeznania świadków dotyczące faktu urodzenia osoby, którego z braku metryki nie da się udowodnić, mogą służyć za dowód pochodzenia jedynie w postępowaniu sądowym i to w konkretnej sprawie (KCP 280 nast.). W postępowaniu administracyjnym, o ile poszczególne przepisy nie określają ściśle po-

Różne rekwizycje administracyjne. Oprócz doręczenia pisma, dostarczenia metryki lub innego dokumentu albo adnotacji w rejestrach stanu cywilnego, władzom jednego państwa mogą być potrzebne jeszcze inne czynności, jak udzielenie informacji o miejscu zamieszkania pewnej osoby,[567]) jej stanie rodzinnym lub majątkowym, o zaistnieniu spadku lub przebiegu postępowania spadkowego itp. Jak już powyżej zaznaczono, informacyj tych udziela się zasadniczo tylko wówczas, gdy informacją objęty jest obywatel państwa, którego władze o tę informację proszą albo co najmniej, jeśli dotyczy ona bezpośrednio jego interesów. W ostatnim przypadku władza wezwana będzie musiała z jednej strony domagać się ścisłego określenia, komu, w jakiej sprawie i w jakim celu informacja jest potrzebna, a z drugiej strony — o ile osoba objęta informacją nie godzi się wyraźnie na jej udzielenie — ocenić, czy udzielenie jej nie przyniesie osobie tej materialnej lub moralnej szkody. Ponad interesem cudzoziemca, a nawet interesem władzy zagranicznej, stoi bowiem interes własnego obywatela, który nie może ucierpieć wskutek zbyt kurtuazyjnego ustosunkowania się do „rekwizycyj" zagranicznych, za którymi częstokroć kryją się ściśle prywatne interesy jednostek, które w stosunkach wewnętrznych zarówno w państwie wezwanym, jak i w państwie wzywającym, nigdy nie mogłyby być przedmiotem jakiejkolwiek czynności władz administracyjnych.

Do rekwizycyj administracyjnych należą też wnioski niektórych państw, przesyłane w drodze dyplomatycznej lub konsularnej, o ściągnięcie w trybie administracyjnym kosztów leczenia w państwie wysyłającym obywatela państwa przyjmującego. Pomoc administracyjna udzielana władzom obcego państwa ogranicza się w tych przypadkach do zwykłego doręczenia wezwania o zapłatę osobie interesowanej i ewent. przyjęcia od niej oświadczenia, czy jest skłonna do uiszczenia należności. W razie odmowy należność musi

stępowania dla ustalenia okoliczności, które mają być podstawą rozstrzygnięcia, władza sama określa zakres środków dowodowych potrzebnych dla ustalenia stanu sprawy (art. 44 rozp. o postępowaniu administracyjnym — uwaga 310 na str. 184).

[567]) W sprawie poszukiwania osób zaginionych w Rosji por. okólnik MSpr II Zb. poz. 463.

być zaskarżona przed sądem miejscowym, przed którym pozwany ma możność kwestionowania należności zarówno co do zasady, jak i co do wysokości.[568])

Funkcje konsula w dziedzinie prawno-administracyjnej.

Omawiając poszczególne przedmioty i podmioty pomocy prawnej w sprawach administracyjnych poruszono ważną rolę, jaką w tej dziedzinie odgrywa konsul. Będąc — aczkolwiek w ściśle określonym zakresie działania — przedstawicielem swego państwa wobec władz państwa, w którym pełni on swe funkcje na podstawie udzielonego mu exequatur,[569]) jest on powołany do obrony praw, mienia i interesów swych obywateli, do udzielania im rad i pomocy, stosując się do praw i zwyczajów państwa, w którym urzęduje. Poza tym konsul występuje z jednej strony w stosunku do własnych obywateli jako władza z poruczonym zakresem administracji ogólnej, a z drugiej strony w stosunku do własnych obywateli oraz obywateli państwa przyjmującego i obywateli innych państw, przebywających na terytorium państwa przyjmującego, jako specyficzny organ międzynarodowego obrotu prawnego.

Obowiązek konsula bronienia swych obywateli staje się w stosunku do państwa przyjmującego jego p r a w e m. Prawo to, owo *jus protectionis* konsula, stanowi jedną z kardynalnych zasad międzynarodowego prawa publicznego; żadne państwo cywilizowane nie może mu tego prawa odebrać, ani kwestionować, a wyraźne jego powołanie w kon-

[568]) Patrz uwagę 488 na str. 245.

[569]) Twierdzenie, że konsul nie jest „przedstawicielem", a „funkcjonariuszem" państwa, które go mianowało, spotykane w literaturze prawa międzynarodowego, nasuwa poważne zastrzeżenia. Konstrukcja, że konsul jest tylko „urzędnikiem", powołanym do czuwania nad wykonywaniem umów międzynarodowych i do obrony interesów państwa wysyłającego i jego obywateli, sprowadza stanowisko konsula do roli kontrolera, która naruszałaby pojęcie suwerenności państwa urzędowania konsula. Skoro w całym szeregu umów międzynarodowych przyjęty został termin „przedstawiciel konsularny" („représentant consulaire"), nie ma właściwie powodu do kwestionowania jego charakteru jako łącznika pomiędzy państwem wysyłającym a państwem przyjmującym.

wencjach konsularnych posiada charakter deklaratoryjny, powtarzając jedynie to, co i bez takiego umownego sprecyzowania nie może być nigdy sporne.[570])

W charakterze władzy administracyjnej konsul wykonywa na terenie zagranicznym czynności, jakie wewnątrz kraju wykonywują władze administracji ogólnej. W tej dziedzinie konsul spełnia dwojakie funkcje: samoistne (np. rejestracja wojskowa, udzielanie pożyczek i zapomóg) i posiłkowe (wydawanie zaświadczeń o posiadaniu lub utracie obywatelstwa). Wykonywanie funkcyj tych, objęte w prawie międzynarodowym również bezspornym *jus avocandi* konsula, nie napotyka chociażby z tego powodu na sprzeciw ze strony państwa przyjmującego, że odbywa się ono wyłącznie w odniesieniu do obywateli państwa wysyłającego w zakresie ich praw i obowiązków obywatelskich i bez stosowania jakiegokolwiek przymusu fizycznego. Reprezentując w tym zakresie suwerenną władzę państwa nad swymi obywatelami,[571]) konsul mógłby napotkać na sprzeciw ze strony państwa przyjmującego jedynie w przypadku, gdyby zarządzenia jego naruszały w czymkolwiek porządek publiczny tego państwa lub prawa publiczne jego obywateli.[572])

Pomiędzy jedną a drugą grupą funkcyj, a strukturalnie związane z funkcjami wynikającymi z jego *jus avocandi*, stoją czynności konsula, posiadające ów specyficzny charak-

[570]) Konwencje konsularne odzwierciedlają na ogół tylko ten stan prawny, jaki na odcinku konsularnym istnieje pomiędzy państwami nowoczesnymi. „Prawa, atrybucje, przywileje i immunitety", przysługujące konsulom na mocy poszczególnych konwencyj konsularnych, nie odbiegają na ogół od tych praw, z jakich konsulowie wszędzie zwyczajowo korzystają (por. art. 3 traktatu przyjaźni, handlowego i nawigacyjnego z Chinami z 18. 9. 29 DU nr 62 z 1931 poz. 499). Różnica pomiędzy stanem prawnym, istniejącym pomiędzy państwami związanymi konwencją konsularną, a państwami, które takiej konwencji nie zawarły, leży w zakresie ogólnych praw konsula raczej natury formalnej, aniżeli rzeczowej.

[571]) Kwestia, czy państwo może wykonywać swe prawa zwierzchnicze nad swymi obywatelami również poza granicami własnego terytorium, może być sporna.

[572]) Naruszenie praw cywilnych nigdy nie może być powodem kwestionowania przez państwo przyjmujące zarządzeń, wydanych przez konsula w stosunku do jego obywateli.

ter czynności międzynarodowego obrotu prawnego.[573]) Ścisłe odgraniczenie czynności tych od czynności należących do drugiej grupy nie zawsze będzie łatwe, a nawet możliwe. Praktycznie odgraniczenie takie nie będzie też miało znaczenia, teoretycznie jednak różnica pomiędzy tymi czynnościami jest o tyle ważna i istotna, że, o ile wykonywaniu czynności należących do drugiej grupy państwo przyjmujące stosownie do ogólnych zasad prawa międzynarodowego nie może się sprzeciwiać, to na wykonywanie czynności należących do trzeciej grupy może ono zasadniczo nie wyrazić zgody, gdyż nie są one ani konieczne dla obrony interesów obywateli państwa wysyłającego, ani związane ze spełnianiem obowiązków ich wobec własnego państwa. Chodzi tu przede wszystkim o takie czynności, jak wystawianie i legalizacja dokumentów, czynności notariuszów i tłumaczów przysięgłych oraz urzędników stanu cywilnego i niektóre czynności sądownictwa niespornego. Jeśli czynności te mają być wykonywane przez konsula wyłącznie w stosunku do własnych obywateli i mają wywrzeć skutki prawne wyłącznie w państwie wysyłającym, państwo przyjmujące nie jest w nich zainteresowane i nie ma zresztą praktycznie możności kwestionowania ich legalności. Jeśli natomiast czynność taka ma wywrzeć skutek prawny w państwie przyjmującym i w stosunku do jego mieszkańców, tj. jeśli akt sporządzony przez konsula ma być uznany jako dokument publiczny, stojący na równi z dokumentami wystawionymi przez władze lub osoby publicznego zaufania w państwie przyjmującym, państwo to musi wyrazić na to swą zgodę.[574]) Zgoda ta może być udzielona bądź wyraźnie w konwencji konsularnej, bądź milcząco przez uznanie takiego aktu ze strony władz państwa przyjmującego.

Do aktów związanych z międzynarodowym obrotem prawnym należy zaliczyć również wystawianie paszportów i wiz przez konsulów. Jeśli posiadanie paszportu na pobyt za

[573]) Na tym odcinku uwydatnia się szczególnie rola konsula jako „przedstawiciela" swego państwa. Byłoby nie do pomyślenia, ażeby zwykły funkcjonariusz jednego państwa, odkomenderowany na terytorium drugiego państwa, mógł tu wykonywać czynności urzędowe, które państwo to uznaje na równi z czynnościami swych własnych funkcjonariuszów.

[574]) Z tej samej konstrukcji wychodzi UstKons 18 ust. 1.

granicą nie jest wymagane przez ustawodawstwo państwa ojczystego, a przez przepisy państwa pobytu cudzoziemca,[575]) wystawienie takiego paszportu nie wynika z *jus avocandi* konsula,[576]) a z jego roli jako organu międzynarodowego obrotu prawnego. O ile wystawienie paszportu własnemu obywatelowi na pobyt w danym państwie nie jest zatem czynnością administracji poruczonej, to wizowanie paszportu cudzoziemca na przyjazd do państwa wysyłającego konsula nie podpada w żadnym razie pod tę kategorię funkcyj, gdyż władza administracyjna jednego państwa nie może oczywiście nigdy, nawet przez delegację, dokonywać aktów zwierzchności na obszarze drugiego państwa w stosunku do obcego obywatela.

Charakter wystawiania paszportów i wiz jako czynności międzynarodowego obrotu prawnego wynika zresztą jasno z faktu, że wszystkie konwencje konsularne wymieniają pośród funkcyj konsula, na których wykonywanie państwo przyjmujące się godzi, również te czynności. W dziedzinie paszportowej państwo przyjmujące wyraża przez takie postanowienie zgodę na uznawanie jako dokumentu, wymaganego przez swe ustawodawstwo od cudzoziemców, paszportu wystawionego przez konsula państwa wysyłającego, w dziedzinie wizowej zaś aprobuje ono zaopatrywanie dokumentu publicznego, wystawionego przez własne władze własnemu obywatelowi, adnotacją urzędową (wizą), która jest aktem zwierzchności obcego państwa.[577])

Do tej samej kategorii czynności, których charakter wymaga konwencyjnej albo milczącej zgody państwa przyjmującego na ich wykonywanie, należy wystawianie całego sze-

[575]) Obywatel polski potrzebuje — z punktu widzenia ustawodawstwa polskiego — paszportu tylko na przekroczenie granicy polskiej, tj. na wyjazd i powrót, nie zaś na pobyt za granicą. Od cudzoziemca natomiast przepisy polskie wymagają paszportu nie tylko na przekroczenie granicy, lecz również na pobyt w Polsce.

[576]) W żadnym przypadku czynność ta nie podpada pod *jus protectionis*.

[577]) Ponieważ konwencje konsularne normują jedynie prawa konsulów na terytorium państwa przyjmującego, nie zaś prawa obywateli państwa wysyłającego, prawo konsula do wizowania paszportów nie jest bynajmniej równoznaczne z obowiązkiem udzielania obywatelom państwa przyjmującego takich wiz na wjazd do państwa wysyłającego.

regu innych zaświadczeń, wydawanych obywatelom państwa wysyłającego dla władz państwa przyjmującego (np. świadectwa zdolności do zawarcia małżeństwa, t. zw. certificats de coutume), a cudzoziemcom dla władz państwa wysyłającego (zaświadczenia na przylot lub przelot statków powietrznych, na przywóz i przewóz zwłok, zaświadczenia celne itp.). Wystawianie takich zaświadczeń obywatelom państwa wysyłającego wymaga tej zgody dla uznania tych dokumentów przez władze państwa przyjmującego, wystawianie dokumentów takich dla innych osób zaś (obywateli państwa przyjmującego lub państwa trzeciego) stanowiłoby bez takiej zgody naruszenie suwerenności państwa przyjmującego. Wszystkie czynności zaś, normujące na odcinku międzynarodowego obrotu prawnego w sprawach administracyjnych stosunki prawne pomiędzy Polską a zagranicą, podlegają z jednej strony wewnętrznym przepisom polskim, a z drugiej strony ustawom państwa przyjmującego i postanowieniom konwencyjnym lub zwyczajowo przyjętym zasadom prawa międzynarodowego.[578])

[578]) Warunkiem ważności aktu, dokonanego przez konsula R. P., jest zatem, że musi on się mieścić w ramach ustawodawstwa polskiego i nie może być sprzeczny z umowami, zawartymi z danym państwem, lub zwyczajami międzynarodowymi, obejmującymi w pierwszym rzędzie obowiązek respektowania ustaw miejscowych. Czynność, dokonana przez konsula R. P. wbrew prawu polskiemu (np. w braku potrzebnego imiennego upoważnienia z UstKons 19) lub wbrew wyraźnemu postanowieniu istniejącej konwencji konsularnej lub z jawnym naruszeniem ogólnie przyjętych zasad prawa międzynarodowego, byłaby również w obliczu prawa polskiego nieważna.

Zachodzi tu pytanie, czy do wykonywania czynności wymienionych w UstKons 18 uprawnieni są urzędnicy dyplomatyczni R. P. Jeśli się przyjmie jako ogólną zasadę prawa międzynarodowego, przejętą również przez UstKons 11, że konsul wstępuje w swe funkcje dopiero po uzyskaniu przez niego exequatur, to wynikałoby z tego, że urzędnik dyplomatyczny, który nie posiada exequatur, czynności przewidzianych w UstKons 18 nie może w ogóle wykonywać. Wszystkie prawie konwencje konsularne, zawarte przez Polskę, zawierają postanowienie, że uprawnienia przyznane konsulom stosują się również do urzędników dyplomatycznych, o ile są oni przez państwo wysyłające uprawnieni do wykonywania funkcyj konsularnych. Lettres de provision i exequatur zastępuje w tych przypadkach notyfikacja o udzieleniu odnośnych uprawnień ze strony przedstawiciela dyplomatycznego rządowi państwa jego rezydencji *B kons 25 BŁ kons 36 J kons 22 R kons 23 Sow 25*

Wystawianie paszportów.

Natychmiast po zakończeniu wojny światowej i ukonstytuowaniu się Ligi Narodów rozpoczęto na forum międzynarodowym starania w kierunku zniesienia lub co najmniej złagodzenia podczas wojny wprowadzonych ograniczeń paszportowych. Z inicjatywy komisji konsultatywnej i technicznej dla komunikacji i tranzytu Rada Ligi Narodów zwołała w październiku 1920 r. konferencję do Paryża, na której — oprócz szeregu uchwał w dziedzinie kolejowej i celnej [579]) — przyjęto rezolucję zmierzającą do wprowadzenia jednolitego typu paszportów (type international), ograniczenia wydawania paszportów dyplomatycznych, ogólnego uznawania paszportów rodzinnych oraz obniżenia i ujednostajnienia opłat wizowych, o ile przymus wizowy musiałby być utrzymany.

W wykonaniu rezolucji konferencji paszportowej paryskiej i odnośnych zaleceń konferencji w Portorose w 1921 r. Polska podpisała w następnym roku w Gracu układ w sprawach paszportowych z państwami cesyjnymi i sukcesyjnymi b. monarchii austriacko-węgierskiej.[580]) Na konferencji paszportowej w Genewie w 1926 r. przyjęto dalsze zalecenia

W kons 34. W stosunkach z tymi państwami wątpliwości co do uprawnień urzędników dyplomatycznych do wykonywania czynności przewidzianych w UstKons 18 można uważać za usunięte przez odnośne postanowienie konwencyjne, nowelizujące w tym przypadku UstKons 11. W stosunkach zaś z innymi państwami, gdzie funkcje konsularne pełnią urzędnicy dyplomatyczni (kierownicy wydziałów konsularnych), należy w oparciu o obecną ustawę konsularną zadowolić się konstrukcją, że nie są oni konsulami R. P., do których jedynie odnosi się UstKons 11, a tylko funkcjonariuszami konsularnymi, którzy do wykonywania czynności z UstKons 18 uprawnieni są autonomicznie w UstKons 19[2], wykonywując je z własnego prawa, a nie wskutek delegowania im tego prawa przez konsula, jako kierownika placówki, w ramach swego exequatur.

[579]) Dziedzina ta została pół roku później szczegółowo unormowana w konwencji i statucie o wolności tranzytu, podpisanej 20. 4. 21 w Barcelonie (DU nr 34 z 1925 poz. 236), stanowiącej „une page nouvelle dans l'histoire du droit international".

[580]) Podpisany 27. 1. 22, został on ratyfikowany jedynie przez Austrię, Czechosłowację, Węgry i Włochy, nie zaś przez Polskę, Rumunię i Jugosławię.

ułatwić przekraczanie granicy przez zawieranie umów bilateralnych. Polska uwzględniła zalecenia te w szerokiej mierze. Niezależnie od umów o małym ruchu granicznym i umów tranzytowych[581]) Polska zawarła z całym szeregiem państw umowy turystyczne, ułatwiające ruch pomiędzy Polską a tymi krajami przez obniżenie opłat paszportowych i ułatwienia dewizowe.[582]) Nowa polska ustawa paszportowa z 1936 r.[583]) nie odbiega zasadniczo w niczym od zaleceń konferencji paryskiej i genewskiej.

Wystawianie paszportów przez konsulów R. P. obywatelom polskim i gdańskim.[584]) przewidziane w ustawie konsularnej,[585]) nie jest, jak powyżej wspomniano, czynnością administracji poruczonej, a samoistną czynnością konsularną, wchodzącą w zakres międzynarodowego obrotu prawnego, której wykonywanie wymaga zasadniczo zgody państwa przyjmującego.[586]) Fakt, że wszystkie państwa przy-

[581]) Patrz str. 238.

[582]) Dekret P. R. z 26. 4. 36 w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznymi i krajowymi środkami płatniczymi (DU nr 32 poz. 249), zm.: dekr. P. R. z 29. 8. 36 (DU nr 67 poz. 488), oraz rozp. MSk z 24. 7. 36, ustanawiające komisję dewizową (DU nr 37 poz. 419).

Por. też porozumienie polsko-gdańskie z 9. 6. 36 w sprawach związanych z oddziaływaniem na Gdańsk polskiej gospodarki dewizowej (DU nr 28 z 1938 poz. 233).

[583]) Ust. z 14. 7. 36 o paszportach (DU nr 56 poz. 404), rozp. MSW z 12. 8. 36 (DU nr 63 poz. 461) i rozp. MSW z 1. 6. 37 (DU nr 42 poz. 334).

[584]) W myśl art. 2 konwencji z W. M. Gdańskiem, podpisanej w Paryżu 9. 11. 20 (DU nr 13 z 1922 poz. 117), spr.: DU nr 51 z 1931 poz. 432, polskie urzędy zagraniczne sprawują opiekę nad obywatelami gdańskimi za granicą na tych samych warunkach, jak nad obywatelami polskimi, o ile odnośne osoby są w posiadaniu paszportu gdańskiego zaopatrzonego w wizę Komisarza Generalnego R. P. w Gdańsku. W wykonaniu art. 27 umowy warszawskiej z 24. 10. 21 (DU nr 16 z 1922 poz. 139) zawarta została 4. 5. 24 umowa o wystawianiu obywatelom gdańskim paszportów przez władze Wolnego Miasta oraz przez konsulów R. P. W myśl porozumienia z 5. 8. 33 konsulowie wystawiają paszporty te w języku niemieckim. Por. też zarządzenie MSZ o paszportach gdańskich, Dz. Urz. MSZ nr 6 z 1936, Zb. MSZ VII—10/2.

[585]) UstKons 21[1]. Szczegółowe przepisy zawiera zarządzenie MSZ o paszportach, Dz. Urz. MSZ nr 6 z 1936, Zb. MSZ VII—10/1.

[586]) Okoliczność, że ustawa o paszportach rozciąga się również na paszporty, wystawiane przez konsulów, nie zmienia odrębnego charakteru czynności tej, wykonywanej przez konsula.

znają konsulom to prawo i uznają paszporty przez nich wystawiane, nie przesądza możliwości, że poszczególne państwo mogłoby nie uznawać paszportu konsularnego, a domagać się od cudzoziemców legitymowania się paszportem, wystawionym przez jego władze krajowe.[587]) Z tej konstrukcji wychodzą też wszystkie konwencje konsularne, zawarte przez Polskę, nadając konsulom prawo wystawiania, zgodnie z przepisami państwa wysyłającego, obywatelom swym paszportów i innych dowodów tożsamości [588]) *B kons 10 BŁ kons 16 E kons 13 FR kons 22*[1] *J kons 12 Ł kons 11 R kons 10 Sow 12 W kons 14 WŁ kons 16,* przy czym korzystanie z tych paszportów i dokumentów wobec władz miejscowych możliwe jest w granicach, w jakich przewidują to zwyczaje oraz pozwalają ustawy i przepisy państwa przyjmującego *FR kons 22*[2]. [589]) Paszport taki, wystawiony zgodnie z ustawodawstwem ojczystym cudzoziemca, musi być uznany przez władze państwa jego pobytu za ten dokument, którego od cudzoziemców wymaga ustawodawstwo miejscowe jako formalnego warunku legalnego pobytu na obszarze danego państwa. Ponadto oczywiście każde państwo ma prawo uzależnić taki legalny pobyt od posiadania przez cudzoziemca innego rodzaju dokumentu, wystawionego przez

[587]) Tak samo jak państwa, zadawalające się na ogół świadectwami zdolności do zawarcia małżeństwa, wystawionymi przez konsula, mogą jednak żądać świadectw takich, wystawionych przez władze krajowe cudzoziemca (patrz str. 82). Żądanie paszportu, wystawionego przez władze krajowe, byłoby nawet zrozumiałe w państwach, które chcą ograniczyć czas pobytu cudzoziemca na swym terytorium. Żądając paszportu, wystawionego przez władze krajowe, zmuszałyby one cudzoziemca do periodycznego powrotu do swego kraju, skąd mógłby on powrócić tylko na podstawie nowej wizy konsularnej.

[588]) Konsulowie R. P. innych dowodów osobistych poza paszportami, które wydawane są po formalnym stwierdzeniu obywatelstwa polskiego danej osoby, nie wystawiają. Dowody osobiste wystawiane są tylko przez władze krajowe na podstawie rozp. MSW z 29. 11. 28 o dowodach osobistych (DU nr 100 poz. 898) oraz przez Komisarza Generalnego R. P. w Gdańsku.

[589]) Z postanowienia *FR kons 22*[2] wynika jasno charakter paszportu jako dokumentu międzynarodowego obrotu prawnego, który dla swej ważności wymaga uznania go przez państwo, w którym ma być wykorzystany.

władze miejscowe.[590]) lub od takiej czy innej formalności meldunkowo-rejestracyjnej.[591])

Wizowanie paszportów.

Podczas gdy pod koniec 19 wieku pod wpływem wzmagającego się ruchu turystycznego wszystkie państwa europejskie poza Rosją i Turcją wpuszczały cudzoziemców na swe terytorium bez uprzedniego uzyskiwania zezwolenia na przyjazd lub przejazd, przymus paszportowo-wizowy, który istniał w Europie począwszy od czasów średniowiecznych aż do połowy 19 wieku, odżył na nowo z chwilą wybuchu wojny światowej. Po zakończeniu wojny przymus ten, będąc wielokrotnie przedmiotem dyskusji międzynarodowej na tych samych konferencjach, które się zajmowały ułatwieniem tranzytu i sprawami paszportowymi, nie został dotychczas uchylony. Względy polityczne nie zezwalają większości państw na razie na zrezygnowanie z tego środka kontroli cudzoziemców.

Cudzoziemiec, który chce przyjechać do Polski, musi mieć na przekroczenie granicy polskiej [592]) zezwolenie władz polskich w postaci wizy, udzielonej mu przez właściwy urząd konsularny R. P.[593])

---

[590]) Np. carte d'identité, wprowadzonej we Francji i Belgii.

[591]) Patrz uwagę 361 na str. 208.

[592]) Rozp. RP z 23. 12. 27 o granicach Państwa, patrz uwagę 423 na str. 220 oraz zarządzenie MSZ w sprawie wjazdu, pobytu i przejazdu cudzoziemców (Dz. Urz. MSZ nr 2 z 1936, Zb. MSZ VII—14/1).

Przez terytorium Polski w rozumieniu odnośnych przepisów należy rozumieć oczywiście tylko terytorium państwowe Rzeczypospolitej, nie zaś polskie statki handlowe, które tak samo jak polskie statki powietrzne w niektórych dziedzinach zrównane są pod względem prawnym z właściwym terytorium politycznym (np. KK 3[2]). Na przejazd na polskim statku handlowym cudzoziemiec nie potrzebuje zatem polskiej wizy, a na podróż polskim statkiem powietrznym potrzebuje jej tylko wtedy, gdy statek ten przekracza granice terytorialne Rzeczypospolitej.

[593]) Rozp. P. R. z 13. 8. 26 o cudzoziemcach (DU nr 83 poz. 463), rozp. MSW z 8. 11. 29 o ruchu cudzoziemców (DU nr 76 poz. 575) i instrukcja wizowa MSZ, Dz. Urz. MSZ nr 2 z 1933.

Jeśli cudzoziemiec, będący pasażerem statku, który przybił do brzegu polskiego, nie posiada wizy polskiej, może na czas postoju statku uzyskać przepustkę lądową, uprawniającą go do swobodnego poru-

Odnośne przepisy polskie odróżniają wizy przejazdowe i pobytowe, jednorazowe i wielokrotne, oraz wizy osiedleńcze. Poza wizami indywidualnymi mogą być grupom składającym się co najmniej z 10 — (przy wycieczkach samolotowych i mniej) — cudzoziemców, przynależnych do jednego państwa, udzielane zbiorowe wizy pobytowe i przejazdowe. Z wizy musi wynikać cel pobytu cudzoziemca w Polsce, gdyż zmiana tego celu już po przyjeździe do Polski możliwa jest tylko za specjalnym zezwoleniem powiatowej władzy administracji ogólnej. Wiza musi określić również możliwie dokładnie czas, niezbędny dla osiągnięcia zamierzonego celu pobytu. W wyjątkowych przypadkach, gdy czas pobytu nie da się z góry określić, wiza może być udzielona do odwołania.

Specjalne przepisy obowiązują co do paszportów i wiz dla podróżnych, przejeżdżających z Prus Wschodnich do reszty Rzeszy Niemieckiej i odwrotnie przez obszar województwa pomorskiego i poznańskiego.[594]) O ile podróżni ci korzystają z pociągów przeznaczonych do tranzytu uprzywilejowanego,[595]) nie potrzebują oni ani paszportów, ani wiz. Podróżni, korzystający ze zwykłego tranzytu kolejowego, muszą natomiast posiadać bądź paszporty, bądź karty tożsamości, zaopatrzone w polską wizę tranzytową. Osoby, podróżujące samochodami lub motocyklami, muszą posiadać wizowane paszporty i muszą się trzymać jednej z wyznaczonych dróg.

Poza paszportami, zaopatrzonymi w wizę polską, do przekroczenia granicy polskiej mogą jeszcze uprawniać cudzoziemca przepustki graniczne, wprowadzone w umowach o ma-

szania się w obrębie portu i miasta portowego (§ 18 rozp. o ruchu cudz.). Cudzoziemiec należący do załogi statku nie potrzebuje w takim przypadku żadnej specjalnej przepustki. Cudzoziemiec, który zamierza udać się poza obręb portu lub miasta portowego, musi, obojętne czy jest pasażerem, czy należy do załogi statku, uzyskać na to specjalne pozwolenie.

[594]) Art. 97—107 konwencji pomiędzy Polską i W. M. Gdańskiem a Niemcami z 21. 4. 21 w sprawie wolności tranzytu pomiędzy Prusami Wschodnimi, a resztą Niemiec (DU nr 61 z 1922 poz. 594).

[595]) Umowa z Niemcami z 26. 3. 27 o ułatwieniach komunikacji międzynarodowej na linii kolejowej Firchau-Chojnice-Tczew-Marienburg (DU nr 50 z 1927 poz. 444).

łym ruchu granicznym z Czechosłowacją, Niemcami i Rumunią[596]) oraz w konwencji turystycznej z Czechosłowacją.[597])

Stosownie do postanowień konwencyj o małym ruchu granicznym osoby, zamieszkałe w pasie granicznym, mogą przekraczać granicę polską na podstawie przepustki granicznej, wystawionej według ustalonego wzoru przez władzę powiatową miejsca zamieszkania osoby interesowanej. Przepustki te uprawniają do przekraczania granicy przez wskazany w nich punkt graniczny i zasadniczo tylko w porze dziennej. Obszar ważności przepustki ustala władza wystawiająca ją. Zasadniczo obejmuje on powiaty leżące na obszarze granicznym sąsiedniego państwa, graniczące z powiatem, w którym wystawiona została przepustka. Osoba, posiadająca przepustkę graniczną, może przebywać na sąsiednim obszarze tylko przez czas umownie ustalony.[598]) Ponieważ przepustki nie wymagają wizy, nie mogą one być wystawione tym osobom, które władza drugiego państwa zanotyfikuje jako niepożądane.

Konwencja turystyczna z Czechosłowacją upoważnia obywateli obu państw, którzy są członkami niektórych narodowych klubów turystycznych lub narciarskich, do swobodnego ruchu w pasie turystycznym na podstawie legitymacyj, wydanych im przez odnośne kluby, zaopatrzonych w fotografię i poświadczonych przez właściwą władzę administracji ogólnej oraz przez urząd konsularny drugiego państwa. Dla wycieczek szkolnych władze ojczyste mogą poza tym wydawać specjalne legitymacje zbiorowe.

[596]) Konwencja z Czechosłowacją z 30. 3. 25 o ułatwieniach w małym ruchu granicznym (DU nr 43 z 1926 poz. 263).

Umowa z Niemcami z 22. 12. 31 o ułatwieniach w małym ruchu granicznym (DU nr 101 z 1933 poz. 771).

Konwencja z Rumunią z 7. 12. 29 o ułatwieniach w małym ruchu granicznym (DU nr 61 z 1931 poz. 492).

Na granicy polsko-łotewskiej mały ruch graniczny odbywa się również na podstawie przepustek granicznych, wprowadzonych w drodze porozumienia resortowego.

[597]) Konwencja turystyczna z Czechosłowacją z 30. 3. 25 (DU nr 57 z 1926 poz. 334).

[598]) Przekroczenie tego terminu, jak również wydalenie się poza obszar ważności przepustki jest równoznaczne z nielegalnym pobytem w drugim państwie.

Obywatele W. M. Gdańska nie potrzebują dla przekroczenia granicy polsko-gdańskiej wizy; wystarcza do tego celu dowód osobisty. O ile chcą oni natomiast przekroczyć granicę polską na innym odcinku (na granicy polsko-niemieckiej, polsko-czeskosłowackiej, polsko-rumuńskiej, polsko-sowieckiej lub polsko-łotewskiej) paszporty ich muszą być zaopatrzone w wizę polską.[599])

Przylot i przelot statków powietrznych.

W myśl odnośnych przepisów polskich [600]) obce prywatne statki powietrzne tj. sportowe i turystyczne, wpisane do rejestru lotniczego jednego z państw, z którymi Polska zawarła konwencję lotniczą,[601]) nie potrzebują na przylot do Polski

[599]) Cudzoziemiec, przybywający do W. M. Gdańska drogą morską lub bezpośrednio z terytorium Rzeszy Niemieckiej, nie potrzebuje żadnej wizy. O ile chce natomiast przyjechać do Gdańska przez terytorium polskie, musi posiadać polską wizę przejazdową.

[600]) Prawo Lotnicze z 14. 3. 28 w brzmieniu obw. MK z 29. 8. 33 (DU nr 69 poz. 437), rozp. z 14. 3. 34 o przylocie do Polski i przelocie przez Polskę oraz pobycie na obszarze Polski obcych statków powietrznych, jak również o lotach polskich statków powietrznych za granicę (DU nr 28 poz. 225). Rozp. MK z 23. 5. 28 o oznaczaniu statków powietrznych (DU nr 74 poz. 672), rozp. MK z 26. 11. 28 o składzie załogi statku powietrznego itd. (DU nr 1 z 1929 poz. 6), rozp. MK z 11. 5. 29 o znaczeniu statków powietrznych i sposobie umieszczania znaków na statkach (DU nr 59 poz. 462), rozp. MK i MSWojsk z 8. 5. 29 o korzystaniu z lotnisk, hangarów itp. i o wynagrodzeniu za to korzystanie (DU nr 59 poz. 461), rozp. MK, MSWojsk i MSZ z 15. 5. 29 o przylocie do Polski i przelocie przez Polskę obcych statków powietrznych (DU nr 59 poz. 463), rozp. MK z 5. 4. 32 o rejestrze państwowym statków powietrznych, o sposobie ich rejestracji, o badaniu zdolności do lotu oraz o trybie wydawania dokumentów i ksiąg pokładowych tych statków, o systemie znaczenia statków powietrznych i umieszczania znaków na nich oraz o zakładaniu i prowadzeniu ksiąg pokładowych (DU nr 69 poz. 633), zm.: rozp. MK z 10. 3. 38 (DU nr 18 poz. 140).

[601]) Konwencja międzynarodowa, urządzająca żeglugę powietrzną, z 13. 10. 19 (*C. I. N. A.*) (DU nr 6 z 1929 poz. 54) oraz protokoły modyfikacyjne z 27. 10. 22, 30. 6. 23, 15. 6. 29 i 11. 12. 29 (DU nr 108 z 1931 poz. 837). Do konwencji tej należą: Argentyna, Australia, Belgia, Wielka Brytania, Bułgaria, Czechosłowacja, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Indie, Irak, Wolne Państwo Irlandia, Japonia, Jugosławia, Kanada, Łotwa, Norwegia, Peru, Polska, Portugalia,

lub przelot przez Polskę specjalnego zezwolenia, o ile lot odbywa się w ramach obowiązujących przepisów polskich. Nie potrzebne jest również specjalne zezwolenie na przylot lub

Rumunia, Sjam, Szwajcaria, Szwecja, Unia Pol.-Afrykańska, Urugwaj, Włochy, Nowa Zelandia.

Międzynarodowa Konwencja sanitarna z 12. 4. 33 dotycząca żeglugi powietrznej (DU nr 8 z 1936 poz. 84) — oraz rozp. MK i MOS z 27. 5. 38 o służbie zdrowia lotnictwa cywilnego (DU nr 44 poz. 365), określające kompetencję I. B. L. L. (Instytutu badań lekarskich lotnictwa) oraz przychodni i pogotowi lotniczo-lekarskich, a także zasady lotniczej służby zdrowia w stosunku do załogi i podróżnych.

Umowa z Austrią z 10. 4. 30 o żegludze powietrznej (DU nr 65 z 1930 poz. 512) przestała obowiązywać wobec przyłączenia Austrii do Rzeszy Niemieckiej.

Układ Lotniczy z Danią z 16. 12. 24 (DU nr 47 z 1925 poz. 326).

Konwencja z Francją z 2. 8. 30 o uregulowaniu komunikacji powietrznej (DU nr 22 z 1931 poz. 131).

Umowa z Niemcami z 28. 8. 29 o żegludze powietrznej (DU nr 15 z 1934 poz. 117) oraz porozumienie z 2. 7. 37 w sprawie wzajemnego uznawania świadectw sprawności technicznej dla statków powietrznych i silników lotniczych (DU nr 15 z 1938 poz. 102).

Konwencja z Węgrami z 28. 11. 31 dotycząca żeglugi powietrznej (DU nr 43 z 1934 poz. 381).

Ponadto Polska zawarła szereg umów specjalnych w sprawie eksploatacji linii komunikacji lotniczej, a mianowicie z:

Bułgarią z 7. 4. 31 w sprawie eksploatacji linii regularnej komunikacji lotniczej (DU nr 13 z 1932 poz. 80).

Czechosłowacją umowę resortową z 15. 5. 31 w sprawie przelotu granicy polsko-czeskosłowackiej.

Francją z 2. 8. 30 o uregulowaniu komunikacji powietrznej (DU nr 22 z 1931 poz. 131) i umowę resortową z 10. 7. 31 w sprawie linii lotniczej Warszawa—Praga—Paryż.

Grecją z 22. 4. 31 w sprawie eksploatacji linii regularnej komunikacji lotniczej (DU nr 39 z 1932 poz. 402) z układem dodatk. z 5. 10. 36 (DU nr 36 z 1937 poz. 437) i umowę resortową z 22. 4. 31 w sprawie linii lotniczej Warszawa—Bukareszt—Saloniki.

Łotwą z 11. 10. 30 w sprawie przelotu granicy polsko-łotewskiej.

Niemcami z 6. 11. 29 w sprawie przelotu niemieckich samolotów komunikacyjnych przez Pomorze, a polskich przez Prusy Wschodnie i Śląsk Niemiecki oraz z 8. 5. 34 w tej samej materii.

Rumunią z 9. 5. 30 w sprawie eksploatacji linii regularnej komunikacji lotniczej (DU nr 93 z 1930 poz. 725) i układ dodatkowy z 2. 5. 31 (DU nr 71 z 1934 poz. 680) oraz umowy resortowe z 2. 2. 30 w sprawie ustanowienia linii lotniczej Warszawa—Bukareszt i z 12. 8. 30 w sprawie przelotu granicy polsko-rumuńskiej.

przelot prywatnych statków powietrznych, utrzymujących z Polską stałą komunikację lotniczą, pasażerską i pocztową, na zasadzie koncesji, udzielonej przez Ministerstwo Komunikacji.

Wymagane jest natomiast każdorazowe specjalne zezwolenie na przylot do Polski lub przelot przez obszar Polski następujących obcych statków powietrznych:

1) prywatnych, nie należących do jednego z państw konwencyjnych,

2) mimo należenia do jednego z państw konwencyjnych,

a) odbywających sporadyczne loty zarobkowe (pasażerskie lub pocztowe),

b) policyjnych i celnych,

c) wojskowych oraz nie posiadających załogi na pokładzie, a kierowanych z ziemi.

Prośby o udzielenie zezwolenia na przylot statków powietrznych wymienionych pod 2) c) muszą być przedstawione w drodze dyplomatycznej, we wszystkich innych przypadkach podania wnoszone są do właściwego konsulatu R. P., który, uzyskawszy zgodę właściwej władzy polskiej, wystawia zezwolenie według ustalonego wzoru.[602])

Warunkiem przylotu do Polski lub przelotu przez Polskę obcego statku powietrznego jest, że musi on być dopuszczony do normalnego ruchu w swym państwie macierzystym i posiadać na dowód tego właściwe znaki i dokumenty.

Obce statki powietrzne mogą przylatywać, odlatywać i przelatywać jedynie przez ustalone bramy wlotowe (wylotowe).[603]) Przelot w innych miejscach jest zabroniony.

Ponieważ W. M. G d a ń s k nie należy do wyżej wspomnianych umów lotniczych, zawartych przez Polskę, wszystkie obce statki powietrzne potrzebują dla przylotu do Gdańska lub przelotu przez obszar W. M. Gdańska zezwolenia władz gdańskich, uzyskanego za pośrednictwem Rządu Polskiego. Zezwolenia odnośnych władz potrzebują również pol-

[602]) Przepisy dla urzędów zagranicznych zawiera zarządzenie MSZ o przylocie do Polski i przelocie przez Polskę obcych statków powietrznych (Dz. Urz. MSZ nr 5 z 1936, Zb. MSZ VII—15/1).

[603]) Rozp. MSW z 2. 5. 36 o wyznaczeniu miejsc przelotu granic Państwa przez statki powietrzne (DU nr 21 poz. 173).

skie i gdańskie statki powietrzne na przylot lub przelot przez terytorium drugiej strony.

Różne zaświadczenia.

Do dokumentów, wystawianych przez konsula w międzynarodowym obrocie prawnym, należą poza dokumentami i zaświadczeniami dotychczas wymienionymi (paszporty, wizy, zaświadczenia na przylot i przelot statków powietrznych) m. i. jeszcze następujące świadectwa:

Świadectwa zdolności do zawarcia małżeństwa. Zaświadczenia te, będące par excellence dokumentami międzynarodowego obrotu prawnego, ustanowione w *KH m 4*, wystawiane są przeważnie przez konsulów państwa, którego obywatelami są narzeczeni, zamierzający zawrzeć związek małżeński poza granicami swego państwa ojczystego.[604]) Wystawiając świadectwo takie, konsul R. P. zaświadcza, że władzom polskim nie są znane żadne przeszkody prawne przeciwko zawarciu zamierzonego małżeństwa. Wystawienie świadectwa takiego poprzedza wywiad, przeprowadzony przez właściwą władzę ojczystą na podstawie kwestionariusza, wypełnionego przez strony interesowane.

Zaświadczenia celne. Konsulowie R. P. wystawiają zaświadczenia stanowiące podstawę do zwolnienia pewnych przedmiotów od cła przy przywozie ich na polski obszar celny.[605]) Przedmiotami takimi są:

1) przedmioty rewindykowane, stanowiące własność Państwa lub osób prywatnych i osób repatriowanych,

2) mienie członków polskich przedstawicielstw dyplomatycznych i konsularnych, przesiedlających się do Polski,

3) mienie osób prywatnych, przesiedlających się do Polski,

4) wyprawy ślubne i spadki,

[604]) Patrz str. 68. Instrukcję dla konsulów R. P. zawiera zarządzenie MSZ, Zb. MSZ VII—8/1.

[605]) Art. 22 pkt 13, 14, 15 i 17 prawa celnego z 27. 10. 33 (DU nr 84 poz. 610) i § 16 przepisów wykonawczych do prawa celnego (DU nr 90 poz. 820).

Por. też konwencję międzynarodową z 3. 11. 23 o uproszczeniu formalności celnych wraz z protokółem (DU nr 106 z 1931 poz. 819).

5) przedmioty, przesyłane w darze osobom ubogim, zamieszkałym w Polsce.

Odnośne zaświadczenia wystawiane są bądź w formie uwierzytelnienia spisu rzeczy, potwierdzonego przez właściwe zagraniczne władze administracyjne, bądź specjalnego zaświadczenia o ustalonym brzmieniu.[606])

Zaświadczenia dewizowe. Od czasu wprowadzenia w Polsce ograniczeń dewizowych[607]) urzędy konsularne R. P. wystawiają dla osób, przebywających stale za granicą, które chcą otrzymać pieniądze z Polski, zaświadczenia potrzebne dla uzyskania odnośnego zezwolenia komisji dewizowej.

Zaświadczenia na przywóz lub przewóz broni. Zaświadczenia te, wystawiane przez urzędy konsularne R. P.[608]) zastępują pozwolenia na prawo posiadania i noszenia broni[609]) na czas pobytu w Polsce, najwyżej jednak w przeciągu 30 dni od dnia przekroczenia granicy polskiej i stanowią podstawę do zwolnienia broni od cła.[610])

Świadectwa na przywóz lub przewóz zwłok. Przywóz do Polski lub przewóz przez obszar Polski zwłok i szczątków ludzkich wymaga specjalnego zezwolenia.[611]) Odnośne zaświadczenia wystawiają urzędy konsularne R. P. na podstawie zezwolenia właściwej powiatowej władzy administracji ogólnej.[612]) Zaświadczenia te tworzą

[606]) Zarządzenie MSZ o wydawaniu zaświadczeń przewidzianych prawem celnym (Dz. Urz. MSZ nr 1 i 8 z 1936, Zb. MSZ VII—17/1).

[607]) Patrz uwagę 582 na str. 288.

[608]) Zarządzenie MSZ o zaświadczeniach na przywóz broni (Dz. Urz. MSZ nr 9 z 1936, Zb. MSZ VII—18/1).

[609]) Patrz uwagę 409 na str. 217.

[610]) Art. 22 ust. II pkt 1 prawa celnego, patrz uwagę 605.

[611]) Art. 11 ust. z 12. 3. 32 o chowaniu zmarłych i stwierdzaniu przyczyny zgonu (DU nr 33 poz. 339) i § 38 rozp. MOS z 30. 11. 33 (DU nr 13 z 1934 poz. 103).

[612]) Zarządzenie MSZ o przewozie zwłok i szczątków ludzkich z zagranicy (Dz. Urz. MSZ nr 3 z 1936, Zb. MSZ VII—16/1).

Dnia 10 lutego 1937 Belgia, Chili, Czechosłowacja, Dania, Francja, Szwajcaria, Turcja i Włochy podpisały specjalne porozumienie w sprawie przewożenia zwłok, zawierające przepisy dotyczące przepustek (laissez-passer) na przewóz zwłok, właściwego opakowania i przewożenia ich kolejami żelaznymi, samochodami, samolotami lub drogą morską.

równocześnie podstawę do zwolnienia trumny ze zwłokami lub urny z popiołami zwłok od cła.

Zaświadczenia samochodowe. W razie zagubienia za granicą tryptyku przez osobę, która przy przyjeździe do Polski czasowo zwolniona została od cła i ograniczeń przywozowych dla samochodów i motocykli (odprawa warunkowa) konsulowie R. P. wystawiają zaświadczenia o tym, że samochód lub motocykl istotnie wyjechał z Polski i znajduje się za granicą.[613])

Certificats de coutume. Jest to dokument, przyjęty zwyczajowo w szeregu państw, dla ustalenia przed władzami sądowymi lub administracyjnymi właściwego prawa obcego. Świadectwa takie, mające charakter informacji, a nie opinii prawnej, przewidziane w szeregu umów prawnych, zawartych przez Polskę,[614]) wystawiają na ogół władze krajowe. Jeśli konsul R. P., proszony o to przez władze miejscowe, zaświadczenie takie wyda, ogranicza się on do podania brzmienia, a najwyżej autentycznej interpretacji odnośnego przepisu prawnego, nie wdając się w ocenę konkretnego przypadku. Udzielanie subiektywnej opinii prawnej nie należy bowiem do właściwości ani konsula, ani władzy krajowej, a jedynie do adwokata.[615])

[613]) §§ 9 i 14[4] rozp. MSk z 18. 7. 33 o odprawie celnej środków przewozowych (DU nr 60 poz. 387) i Dz. Urz. MSZ nr 1 z 1938 poz. 4. Por. uwagę 183 na str. 102 i uwagi 313 i 314 na str. 233 i 234.

W myśl § 40 (3) rozp. Mk, MSW i MSWojsk z 27. 10. 37 o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych (DU nr 85 poz. 616) międzynarodowe pozwolenie na prowadzenie pojazdu mechanicznego upoważnia do prowadzenia w Polsce pojazdu, zaopatrzonego w międzynarodowe świadectwo samochodowe i tablice rejestracyjne państwa, z którego pochodzi, oraz w międzynarodowy znak wyróżniający. W myśl § 40 (4) MK może zezwolić pod określonymi warunkami na czasowe prowadzenie pojazdów mechanicznych osobom posiadającym pozwolenie, wydane przez państwa obce. Por. też §§ 70—73 cyt. rozp. dot. międzynarodowego ruchu pojazdów mechanicznych (w wykonaniu konwencji międzynarodowej dotyczącej ruchu samochodowego z 24. 4. 26 — DU nr 21 z 1930 poz. 177).

[614]) Patrz str. 46.

[615]) Konsul R. P. nie jest w żadnym razie powołany do udzielania opinij prawnych osobom prywatnym lub adwokatom.

Informacyj z poszczególnych dziedzin prawnych udzielają obcym władzom sądowym i administracyjnym również niektóre instytucje mię-

L a i s s e z - p a s s e r. Nie oparte na żadnej konwencji, a jedynie zwyczajowo przyjęte jest wystawianie przez konsulów i przedstawicieli dyplomatycznych t. zw. laissez-passer, tj. zaleceń pod adresem władz granicznych własnego państwa, by traktowały osobę, której dokument taki wydano, jako godną zaufania.[616]) Zaświadczenie takie nie zwalnia posiadacza oczywiście od przepisów paszportowych i celnych, a zaleca jedynie władzom granicznym „kurtuazyjne" załatwienie przepisanych formalności.

Legalizacja dokumentów.

P o j ę c i e d o k u m e n t u p u b l i c z n e g o. Dokumentem w szerszym tego słowa znaczeniu jest każda rzecz, która wskutek pewnych okoliczności, zwłaszcza wskutek pewnych znaków znajdujących się na niej, a pochodzących od ludzkiej ręki, świadczy o jakimś prawnie istotnym fakcie. Dokumentem w tym rozumieniu jest np. kamień graniczny lub znak wodny.[617]) W węższym i ogólnie przyjętym znaczeniu dokument jest to skrypt, składający się z znaków pisarskich. Dokument taki może być publiczny albo prywatny, zależnie od tego, czy wystawiony został przez władzę, urząd publiczny lub osobę publicznego zaufania, albo też przez osobę prywatną. Dokument prywatny może być połączony z dokumentem publicznym w przypadku, gdy podpis osoby prywatnej uwierzytelniony zostaje przez urząd lub osobę publicznego zaufania (notariusza). Przez uwierzytelnienie takie dokument prywatny n i e staje się jednakowoż dokumentem publicznym, którym jedynie jest s a m a k t u w i e r z y t e l n i a j ą c y.

W obrocie prawnym wewnątrz kraju autentyczność dokumentu publicznego jest domniemana, t. zn. że strona za-

dzynarodowe, jak np. Biuro Związku Międzynarodowego ochrony utworów literackich i artystycznych i Biuro Międzynarodowe ochrony własności przemysłowej.

[616]) Zalecenie takie przypomina formułę w paszportach dyplomatycznych, którą władze zagraniczne proszone są, „aby pozwoliły Panu N. N. swobodnie przejechać i udzieliły pomocy i opieki w razie potrzeby".

W sprawie wprowadzenia (przywozu) i przeprowadzenia (przewozu) z zagranicy psów i kotów obowiązuje rozp. MR z 10. 9. 30 (DU nr 18 z 1931 poz. 99).

[617]) Por. KK 190.

przeczająca autentyczności dokumentu musi twierdzenie swe udowodnić.[618]) Dokument prywatny zaś jako taki nie ma absolutnej mocy dowodowej, a strona opierająca swe twierdzenie na dokumencie prywatnym, musi w razie, gdy druga strona zaprzeczy jego autentyczności, ją udowodnić. O ile jednak udowodniona została własnoręczność podpisu pod takim dokumentem, np. wskutek uwierzytelnienia go w formie publicznej, treść dokumentu zostaje przyjęta jako pochodząca od osoby podpisanej tak długo, jak strona przeciwna nie udowodni jej sfałszowania.[619])

W obrocie prawnym z zagranicą natomiast obowiązuje na ogół zasada, że dokumenty publiczne, wystawione na obszarze jednego państwa, jeśli mają być wykorzystane na obszarze innego państwa, wymagają legalizacji.[620]) Pojęciowo legalizacja obejmuje stwierdzenie, że odnośny akt jest dokumentem publicznym, t. zn. że został wystawiony zgodnie z prawem miejscowym przez władzę lub osobę publicznego zaufania,[621]) do

[618]) Por. KPC 262 oraz art. 52 rozp. PR z 22. 3. 28 o postępowaniu administracyjnym (DU nr 36 poz. 341). Por. też art. 22 ust. z 3. 6. 24 o poczcie, telegrafie i telefonie w brzmieniu obw. MPT z 21. 1. 31 (DU nr 12 poz. 37): „Pokwitowania pocztowe, telegraficzne i telefoniczne tak nadawcze, jak oddawcze, są dokumentami publicznymi".

[619]) Por. KPC 264 i 276 oraz art. 33 rozp. PR z 22. 3. 28 o postępowaniu administracyjnym.

[620]) Wymienienie obok siebie w UstKons 18[1] dokumentów wystawionych lub uwierzytelnionych przez władzę, urzędników publicznych lub osoby publicznego zaufania, zawiera pewną nieścisłość i wprowadza w błąd co do istoty legalizacji. „Uwierzytelnienie" np. podpisu na dokumencie prywatnym jest „wystawieniem" dokumentu publicznego, a konsul legalizuje w tym przypadku nie „dokument uwierzytelniony", a jedynie klauzulę uwierzytelniającą czyli dokument publiczny.

[621]) Pojęcie legalizacji, różne w poszczególnych państwach, nie jest nawet w Polsce jednolite. Niektóre władze odróżniają t. zw. „małą" i „wielką" legalizację, rozumiejąc przez pierwszą stwierdzanie autentyczności podpisu i pieczęci, a przez drugą również zgodność aktu z prawem miejscowym. Odróżnianie to nie uwzględnia istoty legalizacji, która polega na stwierdzaniu przez osobę do tego formalnie i materialnie powołaną, że dany dokument został w danym państwie wystawiony „secundum legem" i że jest wobec tego „dokumentem publicznym". Okoliczność, czy dokument podpisany (wystawiony) został przez urzędnika X czy Y jest przy tym zupełnie obojętna. Dokument zaś nie byłby, logicznie biorąc, dokumentem publicznym i nie mógłby być wo-

tego ustawowo upoważnioną w zakresie jej kompetencji.[622]) Instancję powołaną do legalizowania dokumentów zagranicznych ustala autonomicznie każde państwo, na którego terenie odnośny dokument ma być wykorzystany. Bywa nią przeważnie przedstawiciel dyplomatyczny lub konsularny. Może nią być zaś również władza państwa, w którym dokument został wystawiony, jeśli między państwami zawarte zostało odnośne porozumienie.

O ile konsul zasadniczo upoważniony jest do legalizacji wszystkich dokumentów, niezależnie od jakiej władzy — sądowej czy administracyjnej — one pochodzą, to wewnątrz kraju do legalizowania dokumentów upoważnione są wyłącznie władze resortowo kompetentne. Dokumenty metrykalne, wystawione przez urzędnika stanu cywilnego, mogą być zatem legalizowane w Polsce tylko przez władzę prowadzącą nadzór nad urzędami stanu cywilnego, tj. władzę administracji ogólnej. Wypisy metrykalne, sporządzone natomiast w wyjątkowych przypadkach przez pisarzy hipotecznych, np. wówczas, gdy oryginały ksiąg metrykalnych zostały zniszczone lub zaginęły, mogą być legalizowane jedynie przez prezesów sądów okręgowych. Świadectwa szkolne i uniwersyteckie, dyplomy naukowe itp. muszą być legalizowane bądź bezpośrednio bądź ostatecznie przez Ministerstwo Wyznań Reli-

bec tego legalizowany, gdyby władza powołana do legalizacji (konsul) stwierdziła, że jest on:

a) sfałszowany,

b) wystawiony przez władzę niepowołaną (np. metryka urodzenia wystawiona przez lekarza powiatowego),

c) wystawiony nie w formie przepisanej przez ustawodawstwo miejscowe (np. nie na blankietach urzędowych, obowiązujących dla tego rodzaju dokumentów).

Ponieważ istotną cechą legalizacji jest właśnie stwierdzenie tego publicznego charakteru dokumentu, polska praktyka konsularna idzie w kierunku logicznej interpretacji pojęcia legalizacji, zaoszczędzając polskim władzom krajowym badania z urzędu lub wskutek zarzutu strony interesowanej zgodności aktu z prawem miejscowym. Toteż Sąd Najwyższy słusznie stanął na stanowisku, że legalizacja konsula czyli „stwierdzenie przez konsula polskiego zgodności aktu z prawem miejscowym zagranicznym" czyni zbędne „badanie ze strony sądu ważności aktu z punktu widzenia ustaw cudzoziemskich" (SN I. C. 2105/31, Zb. nr 86 z 1932).

[622]) KCP 84.

gijnych i Oświecenia Publicznego. Legalizacja dokumentów, wystawionych przez władze centralne, może w razie potrzeby być superlegalizowana przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych, jeśli tego wymaga ustawodawstwo lub praktyka państwa, dla którego dokument jest przeznaczony. Natomiast dokumenty zagraniczne, legalizowane przez właściwego konsula R. P., nie wymagają w żadnym przypadku superlegalizacji ze strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych,[623]) tak samo jak nie wymagają takiej superlegalizacji zasadniczo dokumenty zagraniczne, legalizowane przez obcego konsula w Polsce stosownie do jego konwencyjnie ustalonych kompetencyj.[624])

Legalizacja konsularna. Ponieważ legalizacja w stosunkach z zagranicą należy do czynności międzynarodowego obrotu prawnego, na których wykonywanie konsul musi zasadniczo posiadać zgodę państwa przyjmującego,[625]) wszystkie konwencje konsularne, zawarte przez Polskę, wspominają wyraźnie o tym uprawnieniu, traktując je szerzej lub węższej pod względem pochodzenia dokumentu.

Konsul ma prawo legalizowania w ramach ustawodawstwa państwa wysyłającego [626]) dokumentów wystawionych

[623]) Wyjaśnienie MSpr z 13. 6. 32 nr I. U. 8267/31.

Mimo KPC 263 Ministerstwo Spraw Zagranicznych zasadniczo nie legalizuje dokumentów, wystawionych za granicą, a jedynie superlegalizuje dokumenty polskie, przeznaczone dla zagranicy, o ile tego wymagają przepisy obcego państwa. Wyjątek mogą stanowić jedynie przypadki, gdy uzyskanie legalizacji właściwego konsula jest niemożliwe, np. wskutek przerwania komunikacji z siedzibą konsula, a autentyczność dokumentu jest Ministerstwu skądinąd wiadoma.

[624]) W płaszczyźnie legalizacyjnej należy rozwiązać sprawę ważności aktów metrykalnych i innych dokumentów, wystawionych jeszcze przez władze zaborcze. Jeśli z jednej strony przepisy obowiązujące wymagają, ażeby dokument taki był legalizowany, a z drugiej strony żadna obecna władza nie zalegalizuje takiego dokumentu, bo nie zna i nie może znać podpisu urzędnika sprzed 20 lub więcej lat, dokumenty takie mogą służyć jedynie jako materiał dla odnalezienia odnośnego oryginału i sporządzenia z niego nowego odpisu, który byłby następnie legalizowany.

[625]) Patrz str. 284.

[626]) Stosownie do UstKons 18[1] prawo do legalizowania dokumentów publicznych przysługuje wszystkim konsulom R. P., a w myśl

w państwie przyjmującym oraz w państwie wysyłającym [627]) *BŁ kons 19*[5] *J kons 10*[5] *R kons 11*[5] *Sow 14*[4] *W kons 17*[1] *WŁ kons 19*[1], a nawet w państwie trzecim, o ile dokument dotyczy wyłącznie obywateli państwa wysyłającego *B kons 11.* [628]) Nadanie konsulowi prawa legalizowania dokumentów, wystawionych w państwie wysyłającym, zawiera w sobie obowiązek uznawania przez władze państwa przyjmującego takich dokumentów, legalizowanych w granicach konwencyjnie ustalonej kompetencji. Zasadę tę wypowiadają wyraźnie *BŁ kons 19*[2] *J kons 10*[2] *R kons 11*[2] *Sow 14*[2] *W kons 17*[2] *WŁ kons 19*[2].

UstKons 19[2] tym funkcjonariuszom konsularnym, których do tego upoważni Minister Spraw Zagranicznych. W odróżnieniu od uprawnień sądowych, notarialnych i innych, wymagających stosownie do UstKons 19 specjalnego i m i e n n e g o upoważnienia, uprawnienie danego funkcjonariusza do legalizowania dokumentów jest sprawą wewnętrzną i brak takiego uprawnienia nie stanowi o ważności legalizacji. Strona, kwestionująca dany dokument, nie może zatem powołać się na brak upoważnienia urzędnika legalizującego, a może jedynie zakwestionować autentyczność jego podpisu lub całego dokumentu. Oba zarzuty musi ona udowodnić.

[627]) W konwencjach z E s t o n i ą, F r a n c j ą i Ł o t w ą brak jest postanowienia o legalizacji. *E kons 11*[4] *FR kons 17*[1] *i Ł kons 9*[4] odnoszą się, jak wynika ze słów „tłumaczenia i legalizowania", oraz z następnego zdania wzgl. ustępu, rozpoczynającego się od słów „...te tłumaczenia będą miały tę samą moc...", a zwłaszcza z redakcji *E kons 11*[2] i *Ł kons 9*[2], wyłącznie do przekładów. W *FR kons 17*[1] wynika to ponadto z ograniczenia prawa do „tłumaczenia i uwierzytelniania" do dokumentów, wystawionych w państwie wysyłającym lub w państwie trzecim. Inne konwencje konsularne mówią wyraźnie o „uwierzytelnianiu l u b tłumaczeniu", np. *I kons 10*[5] *R kons 11*[5].

[628]) Zasadniczo konsul powołany jest tylko do legalizowania dokumentów, wystawionych w kraju swego urzędowania. Zasada ta, przyjęta również w KCP 85 i KPC 263, ulega natomiast modyfikacji w stosunkach z tymi państwami, z którymi zawarte konwencje konsularne uprawniają konsulów do legalizowania również dokumentów, wystawionych w państwie wysyłającym. Władze polskie muszą zatem uznawać dokumenty, wystawione w jednym z tych państw, jeśli są one legalizowane nie przez konsula R. P., ale przez konsula danego państwa, rezydującego w Polsce. Superlegalizacja danego dokumentu przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych jest w tych przypadkach prawnie niczym nie uzasadniona.

W stosunkach z państwami, z którymi sprawa legalizacji nie jest umownie uregulowana,[629]) dokumenty zagraniczne, przeznaczone do użytku w Polsce muszą być legalizowane przez konsula R. P., dokumenty polskie zaś, które mają być wykorzystane za granicą, przez władzę, powołaną do tej czynności przez ustawodawstwo danego państwa, tj. z reguły przez konsula danego państwa.[629a])

[629]) Do tych państw należą również państwa konwencyjne, wymienione w uwadze 627.

[629a]) Opłata za legalizację dokumentu przez urząd zagraniczny R. P. wynosi zł 20.— (T. O. K. poz. 20). Legalizacja dokumentów stanu cywilnego i innych dokumentów, potrzebnych do zawarcia małżeństwa podlega opłacie w wysokości zł 10.—, dla robotników i osadników w wysokości zł 5.—.

Obce konsulaty w Polsce pobierają następujące opłaty legalizacyjne (w złotych):

Argentyna 43.70
Belgia 30.—
Brazylia 21.—
W. Brytania 21.50
Bułgaria 20.80
Chiny 18.—
Czechosłowacja — nie legalizuje wobec *C pr* 25—29
Dania 9.60
Egipt 11.50
Estonia 7.50
Finlandia 9.20
Francja 12.—
Grecja 31.10
Hiszpania zależnie od rodzaju dokumentu 15.— do 43.—
Holandia 11.—
Iran (Persja) 4.50
Japonia 45.—
Jugosławia 9.60
Kolumbia 23.—
Litwa 25.—
Łotwa — dokument stanu cywilnego 5.50, dokument majątkowy (pełnomocnictwo) 33.—
Meksyk ca 24.—
Niemcy zależnie od rodzaju dokumentu 4.50 do 62.—
Nikaragua 21.50
Norwegia 17.—
Paragwaj 25.—
Peru dokument stanu cywilnego 18.40, pełnomocnictwo 46.—
Portugalia 44.—
Rumunia 8.50
Salvador 54.—
Stany Zjednoczone A. P. 10.70
Szwajcaria 6.25
Szwecja 9.60
Turcja 25.—
Urugwaj 45.—
Wenezuela — dokument stanu cywilnego 15 bolivar, pełnomocnictwo 25 — 50 bolivar (1 bol. = zł 1.50), opłata uiszczana jest w Wenezueli przy przedłożeniu dokumentu władzom wenezuelskim.
Węgry 24.80
Z. S. R. R. — dokument stanu cywilnego 20.—, pełnomocnictwo ca 25.—.

Legalizowane mogą być tylko dokumenty p u b l i c z n e, a zatem dokumenty, wystawione przez władzę lub osobę publicznego zaufania, powołaną do wystawiania odnośnego dokumentu. W praktyce wchodzą tu w rachubę — poza różnymi dokumentami sądowymi — jako dokumenty administracyjne w szczególności metryki (świadectwa urodzin, ślubu i zgonu), wystawione przez urzędników stanu cywilnego w danym kraju. Świadectwa chrztu i ślubu, wystawione w krajach, w których funkcje urzędników stanu cywilnego sprawują nie duchowni, a funkcjonariusze świeccy, aczkolwiek nie są dokumentami stanu cywilnego, muszą być jednak uważane za dokumenty publiczne i w razie potrzeby legalizowane przez konsula R. P. Aby w takich przypadkach nie wprowadzać jednak władz polskich w błąd co do charakteru danego dokumentu, klauzula legalizacyjna powinna być zaopatrzona w adnotację, że odnośny dokument nie jest w myśl ustawodawstwa miejscowego dokumentem stanu cywilnego.[630])

Legalizując dokument publiczny, konsul ma obowiązek uprzednio zbadać, czy:

1. akt wystawiony jest przez urząd lub osobę upoważnioną do wystawiania tego rodzaju dokumentów,

2. akt wystawiony jest we właściwej formie, przewidzianej przez ustawodawstwo miejscowe dla tego rodzaju aktów,

3. podpis i pieczęć, znajdujące się na dokumencie, są autentyczne, tj. czy dokument nie jest sfałszowany.[631])

[630]) Na terenie Stanów Zjednoczonych A. P., gdzie począwszy od 1906 r., tj. od czasu wejścia w życie ustawy imigracyjnej, czynności urzędu stanu cywilnego spełniają, o ile chodzi o spisywanie aktów urodzeń i zgonów, biura statystyk życiowych, podległe Departamentowi Zdrowia, a o ile chodzi o akty ślubu — urzędy administracyjne miejskie i powiatowe, zaświadczenia kościelne o charakterze metrykalnym mogą być legalizowane przez konsulów R. P. tylko z powyżej wspomnianą adnotacją.

[631]) Czy konsul zalegalizuje dokument bezpośrednio po jego wystawieniu, czy też zażąda uprzedniego zalegalizowania go przez przełożoną wyższą lub najwyższą władzę, zależy od jego swobodnego uznania. Jeśli nie ma on żadnej wątpliwości co do autentyczności dokumentu, będzie go mógł zalegalizować bezpośrednio. W przeciwnym razie będzie musiał legalizację swą uzależnić od uprzedniej legalizacji przez władze miejscowe, aż nie znajdzie się na dokumencie podpis osoby znanej mu jako uprawnionej do działania w danym zakresie administracji państwowej.

Konsul nie jest natomiast obowiązany badać treści dokumentu, zwłaszcza pod względem jego materialnej zgodności z prawem miejscowym lub z prawem państwa wysyłającego, i za treść takiego dokumentu żadnej odpowiedzialności na siebie nie bierze. Legalizując np. akt zawierający notarialne uwierzytelnienie podpisu lub przekład tłumacza przysięgłego, konsul zaświadcza jedynie, że notariusz wzgl. tłumacz ten jest uprawniony do uwierzytelniania wzgl. tłumaczenia z danego języka na dany język, i że podpisy ich są autentyczne. Treść samego dokumentu (odpisu lub przekładu) nie jest w żadnym przypadku objęta klauzulą legalizacyjną. Konsul R. P., który może — i na żądanie strony musi — zalegalizować np. wyrok rozwodowy, wydany przez sąd zagraniczny, aczkolwiek wyrok ten jest w obliczu prawa polskiego niewątpliwie nieważny, ma natomiast prawo i obowiązek odmówić legalizacji, jeśli treść dokumentu narusza bezpośrednio porządek publiczny lub powagę Państwa Polskiego.[632])

Legalizacja uproszczona. Dążąc do najdalej idącego uproszczenia obrotu prawnego, zwłaszcza w stosun-

[632]) Ponieważ legalizacja aktu notarialnego dotycząca nabycia nieruchomości w Polsce przez cudzoziemca, nie posiadającego ustawowo wymaganego zezwolenia, a zatem dokumentu niewątpliwie nieważnego, wprowadza w błąd kontrahentów, a może spowodować nieporozumienia w praktyce władz krajowych, konsul R. P. powinien zaopatrzyć klauzulę legalizacyjną na tego rodzaju dokumencie w adnotację: „Z zastrzeżeniem zastosowania przepisów o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców".

W jednym tylko przypadku konsul R. P. obowiązany jest badać treść dokumentu, a mianowicie nie wolno mu stosownie do § 2 rozp. RM z 1. 8. 30 o wykonaniu w stosunku do obywateli ZSRR art. 40 ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (DU nr 60 poz. 484) legalizować dokumentu, odnoszącego się do czynności prawnej o charakterze majątkowym dokonywanej przez obywatela ZSRR, przed złożeniem przez interesowanego zaświadczenia Ministerstwa Skarbu, że nie ma przeszkód dla dokonania danej czynności. Jedynie pełnomocnictwa, wydawane w powyższych sprawach przez obywateli ZSRR, mogą być legalizowane bez takiego zezwolenia, jednak z adnotacją o ustalonej treści, z której wynika, że wszelkie dalsze czynności, dokonywane na mocy tego pełnomocnictwa, wymagają uprzedniego zezwolenia Ministerstwa Skarbu. (Zarządzenie MSZ, ogłoszone w Dz. Urz. MSZ nr 6 z 1936, ostatnio przedłużone i rozszerzone w Dz. Urz. MSZ nr 2 z 1938, Zb. MSZ VII—7/2).

kach z tymi państwami, z którymi obrót ten jest specjalnie żywy, umowy prawne, zawarte z W. M. Gdańskiem oraz z Czechosłowacją, Jugosławią, Niemcami, Rumunią, zawierają pewne ułatwienia również w dziedzinie legalizacyjnej.

A. Dokumenty sądowe:

W stosunkach z Czechosłowacją, Jugosławią, Rumunią oraz z W. M. Gdańskiem dokumenty sądowe wraz z dokumentami urzędów ksiąg gruntowych i depozytowych nie potrzebują dla użycia na obszarze drugiej strony żadnej legalizacji, o ile są zaopatrzone w pieczęć urzędową *C pr 25 J pr 43 R cym 23 G 65*, jak również nie potrzebują legalizacji protesty wekslowe notariuszów, sekretarzy sądowych i komorników *C pr 25 J pr 43 G 65*. Dla innych aktów natomiast, aniżeli protestów wekslowych, sporządzonych przez notariuszów, sekretarzy sądowych i komorników, wystarcza legalizacja prezesa właściwego trybunału I instancji (sądu okręgowego) *C pr 26 J pr 44 R cym 24 G 66*.[633])

W stosunkach z Rzeszą Niemiecką dokumenty sporządzone lub uwierzytelnione przez niższe sądy, komornika sądowego, wydziały hipoteczne, urzędy depozytowe albo przez notariusza muszą być legalizowane przez właściwego prezesa sądu okręgowego *N cym 18*[2]. Dokumenty wystawione natomiast lub uwierzytelnione przez sąd okręgowy albo sąd wyższej instancji, nie wymagają żadnej legalizacji, jedynie dokumenty, wystawione lub uwierzytelnione przez sekretarza sądu, muszą być uwierzytelnione przez prezesa tego sądu *N cym 18*[1].

B. Dokumenty administracyjne:

W stosunkach z Czechosłowacją, Rzeszą Niemiecką i W. M. Gdańskiem nie wymagają legalizacji konsularnej dokumenty wystawione lub uwierzytelnione przez wyższą lub najwyższą władzę administracyjną *C pr 28 N cym 18 G 68*, w stosunkach z Jugosławią

[633]) Odnosi się to również do dokumentów prywatnych, na których podpis uwierzytelniony jest przez sąd, notariusza lub sekretarza sądowego *J pr 45 G 67*, przy czym — zgodnie z pojęciem uwierzytelnienia podpisu lub znaku ręcznego — uwierzytelnienie służy jedynie za dowód, że podpis pochodzi od wystawcy *C pr 27*[2] *G 67*[2].

i Rumunią tylko dokumenty wystawione lub uwierzytelnione przez najwyższą (centralną) władzę administracyjną *J pr 46 R cym 25.*

Dokumenty stanu cywilnego wymagają dla użytku na obszarze drugiej strony jedynie legalizacji przez sąd lub władzę administracyjną I instancji *C pr 29 J pr 47 R cym 26 G 69.* W stosunkach z Rzeszą Niemiecką dokumenty metrykalne muszą być legalizowane w razie potrzeby stosownie do ogólnych postanowień tj. w Polsce przez urząd wojewódzki, w Niemczech przez prezesa rejencji.[634])

Wizowanie świadectw.

Pomiędzy legalizacją a wystawianiem zaświadczenia stoi pojęciowo wizowanie niektórych dokumentów, wystawianych przez władze miejscowe, a mających wywrzeć pewien ściśle określony skutek prawny. Chodzi tu w szczególności o świadectwa pochodzenia towaru i o wezwania robotnika do pracy lub rodziny do osób zamieszkałych już za granicą. W obu przypadkach odnośne dokumenty są wystawiane lub uwierzytelniane przez władze miejscowe. Nadając im mocy dowodowej wobec władz polskich konsul R. P. nie ogranicza się jednak, jak przy legalizacji, do formalnego zaświadczenia autentyczności dokumentu, a obowiązany jest badać pod względem materialnym treść dokumentu, biorąc na siebie do pewnego stopnia odpowiedzialność za to, że dane zawarte w dokumencie przez niego „wizowanym“ są prawdziwe.

Świadectwa pochodzenia towaru. Dla uzyskania zniżki konwencyjnej na towary wymienione w umowach handlowych, stosowania autonomicznej zniżki celnej lub zwolnienia od cła albo udowodnienia pochodzenia towaru w przypadkach zaistnienia zakazów przywozu, władze celne wymagają świadectw pochodzenia towaru.[635]) Świadectwa te mogą być wystawione przez:

1) urzędy celne kraju pochodzenia towaru,

---

[634]) W sprawie legalizacji dokumentów nadsyłanych w drodze międzynarodowej wymiany metryk patrz uwagę 533 na str. 274.

[635]) Art. 19 Prawa Celnego, patrz uwagę 605 na str. 296.

2) inne urzędy kraju pochodzenia towaru, o ile są wymienione w umowie handlowej z danym państwem,

3) izby przemysłowo-handlowe kraju pochodzenia towaru,

4) instytucje gospodarcze notyfikowane drugiemu państwu i przez nie uznane.

Podczas gdy świadectwa wystawiane przez urzędy celne są uznawane na zasadzie wzajemności przez władze drugiego państwa bez jakiegokolwiek uwierzytelnienia, świadectwa wystawiane przez inne instytucje i urzędy wymagają — o ile umowa nie stanowi inaczej — uwierzytelnienia ich przez konsula tego państwa, w którym świadectwo ma być wykorzystane.

Treść tych świadectw jest ustawowo lub ewent. konwencyjnie ustalona, przy czym używane są pewne stałe wzory, wprowadzone w stosunkach z danym państwem. Świadectwa te są na ogół wystawiane w dwóch językach, języku kraju pochodzenia i języku polskim; w razie zastosowania tylko języka kraju pochodzenia nazwa towaru przynajmniej musi być podana w świadectwach, wizowanych przez konsula R. P., w brzmieniu polskim.[636])

Wizując takie świadectwo, konsul stwierdza, że:

a) świadectwo to jest wystawione przez władzę lub instytucję powołaną do jego wystawienia w myśl postanowień umownych,

b) przytoczone w świadectwie dane wydają się wiarogodne.

Wizując tego rodzaju świadectwa, konsul R. P. winien żądać przedłożenia kopii tego świadectwa oraz kopii faktury, które przechowuje u siebie w celach kontroli i dla ewent. wydania duplikatu w przypadku, gdy strona udowodni, że oryginalne świadectwo zostało zniszczone wskutek działania siły wyższej, a towar został faktycznie wysłany.

W e z w a n i a d o p r a c y i d o r o d z i n z a g r a n i c ą. Celem uzyskania paszportu emigracyjnego obywatel polski musi przedłożyć:

---

[636]) Zarządzenie MSZ w sprawie świadectw pochodzenia towarów (Dz. Urz. MSZ nr 6 z 1935 i nr 3 i 4 z 1936, Zb. MSZ III—5/1).

1) przy emigracji zarobkowej: wezwanie do pracy, zawierające czas trwania stosunku najmu pracy, rodzaj pracy, wysokość wynagrodzenia i świadczeń ubocznych oraz wszelkie inne warunki pracy,

2) przy emigracji do rodziny zamieszkałej za granicą: zobowiązanie osoby, zamieszkałej za granicą, do zapewnienia osobie wezwanej utrzymania. Zobowiązanie to musi zawierać dane o stopniu pokrewieństwa z osobą wezwaną i o stanie majątkowym osoby wzywającej.

Odnośny dokument, poświadczony przez władze miejscowe, musi być następnie „wizowany" przez konsula R. P. Wizowanie to nie jest zwykłą legalizacją, a wymaga ze strony konsula zbadania, czy:

a) w przypadku 1) wynikające z dokumentu warunki pracy i płacy odpowiadają ustawowo lub zwyczajowo przyjętym normom w danym państwie,

b) w przypadku 2) wymienione w dokumencie dane co do stanu majątkowego osoby wzywającej rodzinę dają gwarancję odpowiedniego utrzymania jej i czy osoba sprowadzona nie będzie narażona pod względem moralnym na niebezpieczeństwo.

Zgodnie z przeznaczeniem danego dokumentu konsul R. P. zaopatrza go w adnotację: „Ważne dla uzyskania paszportu emigracyjnego", biorąc tym samym na siebie odpowiedzialność za to, że dokument ten czyni zadość odnośnym przepisom prawa polskiego i warunkom istniejącym w państwie jego urzędowania.[637])

Czynności notarialne.

Konsulowie R. P. pełnią czynności notariuszów, a mianowicie:

1) uwierzytelniają podpisy i znaki ręczne,

2) stwierdzają zgodność odpisów z oryginałami dokumentów,

3) sporządzają i uwierzytelniają akty prawne, zawierane pomiędzy obywatelami polskimi lub między obywatelami

---

[637]) Zarządzenie MSZ o wizowaniu wezwań do pracy i do rodzin zamieszkałych za granicą (Dz. Urz. MZS nr 5 z 1936, Zb. MSZ VII—12/2).

polskimi i cudzoziemcami, — jeśli konwencja z danym państwem na to zezwala — również akty prawne, zawierane pomiędzy cudzoziemcami.

4) dokonywują innych czynności notarialnych, przekazanych im specjalnymi rozporządzeniami.[638])

Prawo wykonywania czynności notarialnych przez konsula R. P. uwarunkowane jest jednak posiadaniem przez niego osobnego imiennego upoważnienia Ministra Spraw Zagranicznych, udzielonego w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.[639]) Upoważnienie takie związane jest ze stanowiskiem służbowym w danym urzędzie zagranicznym, wymienionym w upoważnieniu, i z chwilą opuszczenia go wygasa. Konsul lub inny funkcjonariusz konsularny, przeniesiony na inną placówkę, musi na tym nowym stanowisku otrzymać nowe upoważnienie.

Ponieważ przewidziane w Ustawie Konsularnej szczegółowe przepisy dotyczące czynności notarialnych konsulów, wydane w drodze rozporządzenia, dotychczas się nie ukazały, konsulowie muszą na razie, wykonywując odnośne czynności, posługiwać się przez analogię Prawem o notariacie z 1933 r.[640])

Z punktu widzenia prawa polskiego moc prawna czynności notarialnej, dokonanej przez konsula R. P. w granicach jego imiennego upoważnienia, zależy od konwencyjnej lub

[638]) UstKons 18[5]. Nie bez znaczenia prawnego jest różnica, jaka zachodzi, gdy konwencje konsularne z pewnymi państwami postanawiają, że czynności, do których wykonywania uprawniony jest konsul, mogą wykonywać również funkcjonariusze konsularni *BŁ kons 33 W kons 31 WŁ kons 33*, konwencje zaś z innymi państwami takiego postanowienia nie zawierają. Ściśle biorąc, urzędnicy przydzieleni do urzędu konsularnego R. P. w tych państwach nie mogą być upoważnieni ani do czynności notariuszów, ani tłumaczów przysięgłych, ponieważ pełnienie przez nich tych funkcyj byłoby sprzeczne z postanowieniami konwencji, a stosownie do UstKons 18 zarówno konsul, jak oczywiście każdy funkcjonariusz konsularny, może wykonywać tylko te czynności, które nie wykraczają przeciwko zawartym układom.

[639]) UstKons 19[3].

[640]) Rozp. PR z 27. 10. 33 (DU nr 84 poz. 609). Z ogólnych norm, obowiązujących notariusza polskiego, wchodzą w rachubę dla konsula R. P., pełniącego funkcje notarialne, praktycznie tylko przepisy obowiązujące w zakresie uwierzytelniania podpisów i odpisów, tj. art. 64, 65, 67, 69, 70 i 116 pkt a). Repertorium zastąpione jest „rejestrem notarialnym", wprowadzonym zarządzeniem MSZ (Dz. Urz. MSZ nr 4 z 1937 poz. 32).

co najmniej milczącej zgody państwa przyjmującego na jej wykonywanie. Jeśli czynnością tą ma być sporządzenie aktu prawnego, zawieranego wyłącznie pomiędzy cudzoziemcami, zgoda państwa przyjmującego musi być wyrażona konwencyjnie.[641])

W obliczu prawa państwa przyjmującego moc prawna czynności notarialnej zależy od tego, czy państwo przyjmujące wyraziło konwencyjnie zgodę na jej wykonywanie, a w braku postanowienia konwencyjnego od ustawodawstwa miejscowego wzgl. od swobodnego uznania. Wszystkie przez Polskę zawarte konwencje konsularne stanowią, że akty prawne, sporządzone przez konsula państwa wysyłającego, wyposażonego w prawa notarialne przez swe ustawodawstwo ojczyste w granicach swego uprawnienia konwencyjnego i w formie przewidzianej dla danej czynności przez to ustawodawstwo, będą w państwie przyjmującym uznane i będą miały tę samą moc dowodową, jak gdyby były sporządzone przez notariuszów lub innych urzędników publicznych państwa przyjmującego. O ile akt taki sporządzony przez konsula dotyczy sprawy, która ma być wykonana w państwie przyjmującym, podlega on jednakowoż opłatom stemplowym i innym opłatom, jak również wszystkim innym formalnościom (ewent. legalizacji), obowiązującym w danej dziedzinie w tym państwie *B kons 15 BŁ kons 19 E kons 11*

---

[641]) W braku odnośnego postanowienia konwencyjnego akt prawny, sporządzony przez konsula R. P., dotyczący wyłącznie cudzoziemców, byłby nawet w przypadku uznania go przez państwo przyjmujące w obliczu prawa polskiego nieważny.

Ponieważ akty prawne, sporządzone lub uwierzytelnione przez konsula R. P. w granicach jego kompetencji, są w prawie polskim zrównane z aktami prawnymi, sporządzonymi lub uwierzytelnionymi przez notariuszów polskich, nie wymagają one dla użytku w Polsce legalizacji np. ze strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych, jak nie wymaga w obrocie krajowym legalizacji akt notariusza polskiego. Jeśli władza lub strona prywatna zakwestionuje ważność takiego aktu, twierdząc np., że konsul ten nie posiadał upoważnienia do danej czynności, musi zgodnie z zasadą, że autentyczność dokumentu publicznego pod względem formalnym jest domniemana, twierdzenie swe udowodnić. Jeśli natomiast akt prawny, sporządzony przez konsula R. P., ma być wykorzystany w trzecim państwie, obowiązek jego legalizacji będzie zależał od wymogów prawnych tego państwa.

FR kons 16 J kons 10 Ł kons 9 R kons 11 Sow 14 W kons 17 WŁ kons 19.[642])

Gdy konwencje konsularne wyliczają te czynności notarialne, do których wykonywania konsulowie są uprawnieni, konsul R. P. w stosunkach z danymi państwami innych czynności, nie wymienionych w konwencji, prawnie wykonywać nie może. W stosunkach z państwami zaś, z którymi Polska nie posiada konwencji konsularnej, konsul może wykonywać tylko te czynności notarialne, których wykonywanie nie wykracza przeciwko zwyczajom międzynarodowym.

Zachodzi pytanie, czy czynność notarialna, dokonana przez konsula R. P. i ważna z punktu widzenia prawa polskiego, musi być uznana przez państwo trzecie. Odpowiedź na to pytanie musi wypaść twierdząco nawet w przypadku, gdyby taki akt był nieważny w obliczu prawa państwa przyjmującego. Jeśli bowiem trzecie państwo — co w myśl ogólnych zasad prawa międzynarodowego będzie regułą — uznaje w ogóle akty sporządzone przez notariuszów polskich, to akt notarialny, sporządzony przez konsula R. P., zrównany w prawie polskim z aktami notariuszów polskich, będzie musiał być uznany przez to państwo, z tym, że do ewent. lega-

[642]) W myśl art. 3 ust. z 1. 7. 26 o opłatach stemplowych w brzmieniu obw. MSk z 7. 6. 33 (DU nr 64 poz. 404), rozp. wyk. MSk z 10. 10. 32 (DU nr 99 poz. 842), zm.: rozp. MSk z 9. 12. 33 (DU nr 103 poz. 797), rozp. MPH z 31. 10. 34 (DU nr 100 poz. 907) i ust. z 28. 4. 38 (DU nr 32 poz. 276), pisma sporządzone za granicą (t. zn. również akty prawne, sporządzone przez konsulów R. P.) podlegają opłatom stemplowym, jeśli stwierdzają czynność prawną dotyczącą przedmiotu znajdującego się w Polsce, lub gdy zobowiązanie z czynności prawnej wynikające ma być wykonane albo jest wykonywane w Polsce. Pisma sporządzone w Polsce przed konsulem obcego państwa uważane będą — pod warunkiem wzajemności — za sporządzone za granicą. Opłata od pisma sporządzonego za granicą musi być zasadniczo uiszczona w ciągu 3 tygodni od dnia, w którym pismo znalazło się w Polsce (art. 21).

Stosownie do ogólnych klauzul o równouprawnieniu obywateli drugiej strony w dziedzinie podatków i opłat (patrz str. 249) opłaty pobierane od aktów prawnych, sporządzonych przez konsula, nie mogą być wyższe i inne od opłat, pobieranych od tego rodzaju aktów sporządzanych przez notariuszów miejscowych.

Opłaty konsularne, pobierane przez urzędy konsularne R. P., unormowane są przez rozp. MSZ z 6. 9. 37 o opłatach konsularnych (DU nr 70 poz. 519).

lizacji, której w razie sporządzenia aktu przez notariusza polskiego dokonałby konsul tego państwa w Polsce, powołany by był konsul tegoż państwa, urzędujący w miejscu sporządzenia aktu.

Uwierzytelnianie podpisów i znaków ręcznych. Od legalizacji dokumentu publicznego należy ściśle odróżniać uwierzytelnienie podpisu lub znaku ręcznego na dokumencie prywatnym. Uwierzytelnienie takie nie nadaje dokumentowi, na którym nastąpiło, bynajmniej charakteru dokumentu publicznego. Zachodzi w takim przypadku jedynie połączenie dokumentu prywatnego z dokumentem publicznym, jakim jest uwierzytelnienie podpisu dokonane przez konsula w charakterze notariusza. Ponadto należy odróżniać uwierzytelnienie podpisu na dokumencie, wystawionym przez osobę prywatną, od sporządzenia aktu notarialnego. Jeśli prawo polskie wymaga w pewnych przypadkach dla danego aktu formy notarialnej,[643]) to wymogowi temu nie czyni zadość notarialne uwierzytelnienie podpisu. W tych przypadkach cały akt musi być sporządzony w formie publicznej (notarialnej).

W odróżnieniu od aktu notarialnego konsul, poświadczając własnoręczność podpisu osoby prywatnej, nie bierze na siebie przez to żadnej odpowiedzialności za treść dokumentu i nie jest obowiązany wchodzić w ocenę jego materialnej ważności.[644]) Nie znaczy to, ażeby konsul ze względów porządkowych nie był obowiązany zaznajomić się z treścią dokumentu, aby w przypadku, gdyby ona sprzeciwiała się porządkowi publicznemu lub dobrym obyczajom w Polsce, odmówić dokonania żądanej czynności. Dokonując tej czynności zaś, konsul poświadcza jedynie, że podpis lub znak

[643]) W formie notarialnej muszą być sporządzone według prawa polskiego m. i. pełnomocnictwa, na których podstawie mają być zawarte przed notariuszem umowy o przejście, ograniczenie lub obciążenie prawa własności do nieruchomości, umowy te jako takie PMN 6[0] Pr. o not. 82, a ponadto umowy dotyczące darowizny nie rękodajnej KZ 358, renty KZ 596 oraz dożywocia KZ 600.

[644]) Aby nie wprowadzać strony w błąd, konsul R. P. powinien jednak w miarę możności ocenić ważność dokumentu, który ma być przedmiotem urzędowania polskich władz krajowych, i ewent. objaśnić stronie, że dany dokument wymaga według prawa polskiego formy notarialnej.

ręczny [645]) osoby niepiśmiennej lub nie mogącej pisać został położony w jego obecności lub uznany za własny.

Nie ulega wątpliwości, że uwierzytelnianie podpisów własnych obywateli na dokumencie prywatnym, który ma być wykorzystany w państwie wysyłającym, nie może być sprzeczne ze zwyczajami międzynarodowymi; jest ono zatem w obliczu prawa polskiego bezwzględnie ważne pod warunkiem oczywiście, że konsul posiada odnośne imienne upoważnienie. Zachodzi zatem tylko pytanie, czy konsul może uwierzytelniać również podpisy cudzoziemców. W obliczu prawa państwa przyjmującego ważność tej czynności będzie zależała od zaistnienia odnośnego postanowienia konwencyjnego, a w braku takowego, od porządku prawnego, obowiązującego w danym państwie. Na ogół jednak państwo to nie zechce przyznać obcemu konsulowi prawa do dokonywania czynności, zastrzeżonych własnym notariuszom lub urzędom.[646]) Z punktu widzenia prawa polskiego należy na to pytanie odpowiedzieć przecząco, zwłaszcza że stosownie do porządku prawnego obowiązującego w Polsce wszystkie konwencje konsularne, zawarte przez Polskę, ograniczają odnośne prawo konsula do uwierzytelniania podpisów własnych obywateli *B kons 11*[1] *BŁ kons 19*[1] *FR kons 17*[3] *J kons 10*[4] *R kons 11*[4] *Sow 14*[4] *W kons 17*[1] *WŁ kons 19*[1], wątpliwe *USA kons 21.* [647]) Poświadczenie przez konsula R. P., urzędującego w jednym z tych państw, własnoręczności podpisu cudzoziemca byłoby zatem — jako wykraczające przeciwko zawartemu układowi — w obliczu prawa polskiego nieważne. Ponieważ odnośne postanowienia konwencyjne odzwierciedla-

[645]) Zgodnie z Pr. o not. 96 konsul R. P. powinien raczej zamiast krzyżyków, które nie mają żadnych cech indywidualnych, poświadczać tuszowy odcisk palca, przy czym podpis świadka, wymagany w Pr. o not. 75 § 2, nie jest w tym przypadku potrzebny.

Dla uniknięcia nadużyć, zwłaszcza wśród nieuświadomionych warstw emigracji polskiej, konsul powinien również w przypadku, gdy dokument nie jest własnoręcznie pisany przez osobę podpisującą, upewnić się, że zna ona treść dokumentu. Jest to wskazane zwłaszcza w przypadku art. 75 Prawa wekslowego z 28. 4. 36 (DU nr 37 poz. 282).

[646]) Por. Pr. o not. 94 pkt 1.

[647]) W konwencjach konsularnych z Estonią i Łotwą brak jest w ogóle postanowienia o prawie konsulów do uwierzytelniania własnoręczności podpisów, patrz uwagę 627 na str. 303.

ją niewątpliwie zwyczaj międzynarodowy, należy uważać uwierzytelnianie przez konsula podpisu cudzoziemca w ogóle za niedopuszczalne, o ile konwencja konsularna z odnośnym państwem wyraźnie takiego prawa mu nie nadaje.[648])

Uwierzytelnianie zgodności odpisów.

Uwierzytelnienia zgodności odpisu dokumentu publicznego może dokonać ta sama władza lub ten sam urząd, który dokument wystawił (o ile nie zechce on wystawić wtóropisu), albo inna władza i inny urząd, powołany w myśl przepisów miejscowych do uwierzytelniania zgodności z oryginałami dokumentów. Niektóre umowy prawne, zawarte przez Polskę, stanowią też, że odpisy dokumentów tych, służących do użytku na obszarze drugiej strony, muszą być uwierzytelnione przez tę samą władzę, która dokument oryginalny sporządziła lub wystawiła. Jeśli władza ta już nie istnieje, uwierzytelnienia odpisu winna dokonać władza w miejsce tamtej właściwa *C pr 30 J pr 48 R cyw 27 G 70*. Gdyby i taka władza nie istniała, uwierzytelnienie należy do najwyższej politycznej władzy administracyjnej *C pr 30*[3] *J pr 48*[3] *G 70*[3].

Uprawnienie notarialne konsula do uwierzytelniania zgodności odpisów lub wyciągów z okazanym mu oryginałem[649]) uwzględnione jest tylko w *Sow 14*[4]. We wszystkich innych konwencjach konsularnych prawo konsula do uwierzytelniania odpisów ograniczone jest do takich dokumentów, które sporządzone zostały przez niego samego w ramach jego konwencyjnie ustalonych uprawnień *B kons 15 BŁ kons 19 E kons 11 FR kons 16 J kons 10 Ł kons 9 R kons 11 W kons 17 WŁ kons 19*.[650]) Odpisy innych doku-

[648]) Odnosi się to zarówno do uwierzytelniania podpisów przez obcych konsulów w Polsce, jak konsulów R. P. za granicą. Dokument prywatny, wystawiony za granicą przez cudzoziemca, który ma być wykorzystany w Polsce, musi być co do własnoręczności podpisu poświadczony przez miejscowego notariusza, lub inną władzę powołaną, której uwierzytelnienie może być jedynie zalegalizowane przez konsula R. P.

[649]) Por. Pr. o not. 97.

[650]) Do wydawania wypisów lub odpisów z dokumentów, sporządzonych przez konsula R. P. w innym charakterze, aniżeli notariusza, nie mają nawet przez analogię zastosowania przepisy Pr. o not. 89—93.

mentów, poświadczone co do zgodności z oryginałem przez konsula, mogą być zatem nie uznane przez władze państwa przyjmującego.[651]) W obliczu prawa polskiego moc prawna takich odpisów będzie — skoro konwencje konsularne o nich nie wspominają — zależała od tego, czy uwierzytelnienie zgodności odpisu przez konsula należy uważać za sprzeczne ze zwyczajami międzynarodowymi. Zwyczaje te, jeśli nie nadają takiemu dokumentowi mocy prawnej w państwie przyjmującym, to jednak dopuszczają — choćby z braku możności sprzeciwu — sporządzanie ich dla użytku w państwie wysyłającym. Żadne ustawodawstwo bowiem nie może się sprzeciwić temu, aby obcy konsul dla użytku w państwie wysyłającym uwierzytelnił zgodność odpisu i aby taki odpis był uznany przez władze tego państwa. Skoro zatem „zwyczaje międzynarodowe" nie zabraniają konsulowi uwierzytelniania odpisów, czynność ta, wykonana przez konsula R. P. w ramach jego osobistej właściwości musi być uznana za ważną w obliczu prawa polskiego.

Sporządzanie aktów prawnych. Zupełnie inny charakter, aniżeli uwierzytelnianie podpisu na dokumencie prywatnym, posiada sporządzanie aktu prawnego (notarialnego) przez konsula.[652]) Podczas gdy dokument prywatny mimo uwierzytelnienia na nim podpisu osoby lub osób, które go wystawiły, pozostaje dokumentem prywatnym, akt „sporządzony i uwierzytelniony"[653]) przez konsula R. P. jest dokumentem publicznym w całej swej rozciągłości.

[651]) Władze polskie muszą zatem uznać odpis, sporządzony przez obcego konsula w Polsce, o ile oryginał dokumentu został przez niego sporządzony w granicach jego kompetencji. Na równi z tymi dokumentami można stawiać — z wyjątkiem w stosunkach z Czechosłowacją, Jugosławią i Rumunią (patrz str. 316) — dokumenty, wystawione przez władze krajowe państwa wysyłającego, a odnoszące się do jego obywateli. Natomiast władze polskie nie mogą uznać odpisów dokumentów, uwierzytelnionych przez obcego konsula, jeśli oryginał dokumentu wystawiony został bądź przez osobę prywatną w państwie wysyłającym, bądź przez władzę lub osobę prywatną w państwie przyjmującym.

[652]) Patrz uwagę 643 na str. 314.

[653]) Pr. o not. 81 mówi ściślej o „spisywaniu" aktu. Termin użyty w UstKons 18[5] „sporządzanie i uwierzytelnianie" aktu może wywołać mylne wrażenie, jakoby chodziło tu bądź o dwa różne rodzaje aktów

Stosownie do postanowień konwencyj konsularnych, zawartych z poszczególnymi państwami, konsulowie mają prawo spisywania następujących aktów:

1) testamentów obywateli państwa wysyłającego *B kons 15*[1] *BŁ kons 19*[2] *FR kons 16*[2] *J kons 10*[2] *R kons 11*[2] *USA 21*[1] *W kons 17*[b] *WŁ kons 19*[b],

2) intercyz między obywatelami państwa wysyłającego *B kons 15*[2] oraz między obywatelami państwa wysyłającego a cudzoziemkami z wyłączeniem obywatelek państwa przyjmującego *B kons 15*[3], [654])

3) wszelkich aktów prawnych dotyczących wyłącznie obywateli państwa wysyłającego *B kons 15*[4] *BŁ kons 19*[2] *E kons 11*[3] *J kons 10*[2] *Ł kons 9*[3] *R kons 11*[2] *USA kons 21*[1] *W kons 17*[b] *WŁ kons 19*[b],

4) wyłącznie dwustronnych aktów prawnych, zawieranych pomiędzy obywatelami państwa wysyłającego lub z obywatelami państwa przyjmującego *Sow 14*[2],

5) wszystkich aktów prawnych odnoszących się bądź do mienia znajdującego się poza terytorium państwa przyjmującego, bądź do interesów, które mają być poza nim zawarte, bądź też do wszelkiego rodzaju praw, które mają być poza nim wykonane *FR kons 16*[3],

6) wszystkich aktów prawnych niezależnie od obywatelstwa stron *B kons 15*[5] *BŁ kons 19*[3] *E kons 11*[3] *J kons 10*[3] *Ł kons 9*[3] *R kons 11*[3] *USA 21*[1] *W kons 17*[c] *WŁ kons 19*[c] pod warunkiem jednak, że akty lub umowy te odnoszą się do mienia położonego na terytorium państwa wysyłającego lub do spraw, które mają być na tym terytorium przeprowadzone.

Prawo konsulów do sporządzania aktów prawnych w ramach powyższych granic nie odnosi się jednak — z wyjątkiem testamentów — do aktów mających za przedmiot prawa rzeczowe na nieruchomościach położonych w państwie

(sporządzanych lub uwierzytelnianych), bądź jakoby odnośna czynność notarialna składała się z dwóch części, ze „sporządzania" i z „uwierzytelniania". W rzeczywistości chodzi tu o jedną czynność „spisywania" aktu, gdyż uwierzytelnienie aktu notarialnego, nie sporządzonego przez konsula, nie jest czynnością notarialną, a legalizacją.

[654]) Niepotrzebnie wyszczególnione, gdy spisanie zarówno testamentu jak intercyzy jest spisaniem aktu prawnego w ogólnym tego słowa znaczeniu.

przyjmującym *B kons 15 BŁ kons 10 E kons 11 J kons 10 Ł kons 9 R kons 11 Sow 14 W kons 17 WŁ kons 19.*

W odróżnieniu od uwierzytelnienia podpisu, przy którym konsul nie ma obowiązku badania ważności samego dokumentu, przy spisywaniu aktu prawnego jest on obowiązany „udzielać stronom wszelkich potrzebnych objaśnień, dotyczących strony prawnej aktu, na każde ich żądanie, a nawet z własnej inicjatywy, jeżeli uważać to będzie za potrzebne".[655]) Dopełnienie tego obowiązku, ciążącego na każdym notariuszu, wymagałoby od urzędników polskiej służby zagranicznej tak głębokiej znajomości prawa, której wobec ich szerokiego zakresu działania, a zwłaszcza z braku jednolitego prawa cywilnego w Polsce, nie można od nich oczekiwać. Ponieważ zaś konsul, jak każdy notariusz, odpowiadałby materialnie za wszelkie uchybienia i pomyłki, zaszłe przy spisywaniu takiego aktu, a jego odpowiedzialność cywilną musiałby pokrywać Skarb Państwa, dotychczas konsulowie R. P. prawa do sporządzania aktów notarialnych nie otrzymali.[656]) Odnośne uprawnienia konwencyjne są zatem, o ile chodzi o konsulów R. P., na razie martwą literą.

Inne czynności notarialne. Jako „inne czynności notarialne", do których wykonywania konsulowie R. P. są powołani ustawowo,[657]) wchodzą przez analogię do prawa notarialnego w rachubę: sporządzanie poświadczeń, doręczanie oświadczeń stron, spisywanie protokółów, przyjmowanie na przechowanie dokumentów, pieniędzy i papierów wartościowych (depozytów).[658]) Ponieważ wszystkie czynno-

[655]) Pr. o not. 83.

[656]) Jedyny wyjątek stanowi dotychczas urzędnik Poselstwa R. P. w Szanghaju, któremu ze względu na brak instytucji notariuszów w Chinach uprawnienia te przyznano.

[657]) Pr. o not. 63.

[658]) Jednolitej polskiej ustawy depozytowej nie ma. Jedynie na obszarze b. zaboru pruskiego obowiązuje pruska ustawa depozytowa z 21. 4. 13 zm.: ust. z 23. 6. 21 (DU nr 57 poz. 338).

Depozyty, przyjmowane przez konsulów R. P. stosownie do Instrukcji Depozytowej (Dz. Urz. MSZ nr 2 z 1933, Zb. MSZ VII—3/1) nie są depozytami notarialnymi, a sui generis depozytami konsularnymi. Przyjmowanie depozytów, jak każda czynność konsularna, nie może wykraczać przeciwko ustawom miejscowym, w szczególności przeciwko ewent. przepisom dewizowym

ści te, powierzone w kraju notariuszom, wykonywane są za granicą przez konsula w jego charakterze jako władzy o poruczonym zakresie działania, przewidziane rozporządzenia, rozszerzające zakres czynności notarialnych konsula, okazały się zbędne i nie zostały wydane. Konwencje konsularne zaś innych funkcji konsulów w zakresie notarialnym nie przewidują.

Czynności tłumaczów przysięgłych.

Z zasady przyjętej w prawie polskim co do języka urzędowego władz rządowych i samorządowych [659]) wynika, że dokument, wystawiony w obcym języku, jeśli ma być przedmiotem urzędowania władzy krajowej, wymaga przekładu na język polski. Czy przekład taki musi być uwierzytelniony przez osobę do tego ustawowo uprawnioną, czy też wystarcza prywatny przekład, zależy od uznania władzy powołanej w danym przypadku do rozpatrzenia odnośnego dokumentu.[660]) Jeśli dokument taki tworzy podstawę roszczenia prawnego lub prawnie chronionego interesu, uwierzytelnienie przekładu będzie nieodzowne.

Do sporządzania tłumaczeń z obcych języków na język polski i odwrotnie powołani są w ustawodawstwie polskim oprócz tłumaczów przysięgłych [661]) również konsulowie R. P.,

[659]) Ust. z 31. 7. 24 o języku urzędowym sądów, urzędów prokuratorskich i notariatu (DU nr 78 poz. 737) oraz ust. z 31. 7. 24 o języku państwowym i języku urzędowania rządowych i samorządowych władz administracyjnych (DU nr 73 poz. 724) z rozp. wyk. z 24. 9. 24 (DU nr 85 poz. 820), zm.: rozp. RM z 21. 1. 25 (DU nr 8 poz. 59). Por. też art. 16 ust. 4 rozp. PR z 22. 3. 28 o postępowaniu administracyjnym (DU nr 36 poz. 341).

[660]) Por. KPC 279.

[661]) Rozp. MSpr z 24. 12. 28 o tłumaczach przysięgłych (DU nr 104 poz. 943) nie zawiera przepisów, które by przez analogię dały się zastosować do konsulów w ich charakterze tłumaczów. Specjalne przepisy dotyczące tych funkcyj konsularnych nie zostały dotychczas wydane, tak że konsul uwierzytelniając zgodność przekładu z oryginałem nie jest skrępowany żadnymi formalnościami poza tymi, które Minister Spraw Zagranicznych ustalił w drodze nadzoru i które się ograniczają do ustalenia treści klauzuli uwierzytelniającej.

których Minister Spraw Zagranicznych w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości specjalnie do tego upoważnił.[662])

Tak samo jak legalizacja i akt notarialny konsula, przekład sporządzony przez niego może wywierać swe skutki prawne w państwie wysyłającym i w państwie przyjmującym. Ponieważ sporządzenie przekładu, przeznaczonego wyłącznie dla użytku władz państwa wysyłającego, tak samo jak uwierzytelnienie odpisu nie może być kwestionowane przez państwo przyjmujące,[663]) a zatem nie może wykraczać przeciwko zwyczajom międzynarodowym, ważność przekładu uwierzytelnionego przez konsula R. P. zależy w obliczu prawa polskiego jedynie od posiadania przez niego imiennego upoważnienia oraz od postanowień istniejącej konwencji. Przekład, uwierzytelniony przez konsula R. P. w granicach jego uprawnień konwencyjnych, a w braku takowych, jedynie w ramach jego upoważnienia,[664]) musi być przez władze polskie uznany na równi z przekładami, sporządzonymi przez tłumaczów przysięgłych w Polsce.

W obliczu prawa państwa przyjmującego natomiast ważność przekładu będzie zależała od jego konwencyjnej lub milczącej zgody na sporządzanie przekładów przez konsula. W konwencjach konsularnych, zawartych przez Polskę, konsulowie upoważnieni są do tłumaczenia dokumentów pochodzących:

a) tylko od władz lub urzędników ich państwa lub państwa przyjmującego *B kons 12 BŁ kons 19*[6] *E kons 11*[4] *FR kons 17*[1] *J kons 10*[5] *Ł kons 9*[4] *R kons 11*[5] *Sow 14*[3] *W kons 17*[1] lub też od władz i urzędników państw trzecich, o ile do-

[662]) UstKons 18[5] traktuje przekłady jako czynność notarialną, którą oczywiście nie są. „Stwierdzanie zgodności przekładu z oryginałem lub odpisem" może obejmować bądź sporządzenie przekładu oraz uwierzytelnienie, bądź tylko uwierzytelnienie przekładu, dostarczonego przez stronę. W obu przypadkach konsul odpowiada za ścisłość przekładu, wyjątek patrz uwagę 30 na str. 29.

[663]) Patrz str. 284.

[664]) Upoważnienia udzielane są przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych w ten sposób, ażeby w każdym urzędzie konsularnym był co najmniej jeden urzędnik, posiadający takie upoważnienie. Spis tych urzędników ogłoszony jest corocznie w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Sprawiedliwości, patrz Dz. Urz. MSpr nr 2 z 15. 2. 38.

kument odnosi się do obywatela państwa wysyłającego *FR kons 17*[1],

b) również od osób prywatnych, lecz z ograniczeniem do przekładów z języka państwa wysyłającego na język państwa przyjmującego i odwrotnie *B kons 12 BŁ kons 19*[e] *WŁ kons 19*[h]. [665])

Jak z powyższego wynika, ogólną zasadą jest, że konsul może tłumaczyć tylko dokumenty publiczne i tylko takie dokumenty są w przekładzie swym uznawane przez państwo przyjmujące. Przy takim ograniczeniu dalsze ograniczenie co do języka jest oczywiście zbędne.[666]) Jest ono natomiast zrozumiałe w tych przypadkach, gdy konwencja nadaje konsulowi prawo do tłumaczenia również pism pochodzących od osób prywatnych, które mogą być oczywiście redagowane w innym języku, aniżeli języku urzędowym państwa wysyłającego.

Przekłady, sporządzone przez konsula, które mają być wykorzystane w państwie przyjmującym, podlegają na równi z aktami notarialnymi opłatom stemplowym i wszystkim formalnościom, przewidzianym przez prawo państwa przyjmującego.

Dla ułatwienia licznej emigracji polskiej we Francji, nie władającej dostatecznie językiem francuskim, obrony swych interesów przed władzami francuskimi, konwencja konsularna z Francją zawiera szczególne postanowienie, w myśl którego władze sądowe i administracyjne państwa przyjmującego mogą zwracać się do konsulów państwa wysyłającego

[665]) Szerzej *USA kons 21.*

Ponieważ wypisy aktów metrykalnych sporządzonych przez władze zaborcze, wydawane przez władze polskie, zawierają poza klauzulą uwierzytelniającą w języku polskim, treść dokumentu w języku niemieckim lub rosyjskim, konsulowie R. P. mogą być upoważnieni do uwierzytelniania przekładów tego rodzaju dokumentów z języka niemieckiego lub rosyjskiego, a państwo przyjmujące obowiązane jest tego rodzaju przekłady uznawać, gdyż w tym wąskim zakresie język niemiecki i rosyjski jest językiem używanym przez władze polskie. Poza przypadkami tłumaczenia dokumentów metrykalnych wydawanych przez władze polskie w obcym języku konsul R. P. — w braku odmiennego postanowienia umownego *FR kons 17*[1] — nie może być upoważniony do uwierzytelniania tłumaczeń z innego języka, aniżeli języka polskiego na język lub języki (Szwajcaria) państwa przyjmującego lub odwrotnie.

[666]) Ograniczenie takie znajduje się w *W kons 17*[f] w związku z *17*[e].

z prośbą o wystąpienie w charakterze tłumaczów lub też o delegowanie tłumacza do pomocy obywatelom państwa wysyłającego.[667]) Pełnienie tej funkcji przez konsula lub urzędnika konsularnego R. P. nie jest w tych przypadkach uwarunkowane posiadaniem przez niego upoważnienia do wykonywania czynności tłumacza, gdyż nie chodzi tu o „stwierdzanie zgodności przekładu z oryginałem lub odpisem".[668])

Konsul jako urzędnik stanu cywilnego.

Niektóre konwencje konsularne, zawarte przez Polskę, przewidują prawo konsula do pełnienia funkcyj urzędnika stanu cywilnego, a mianowicie do:

1) sporządzania aktów urodzenia i aktów zgonu obywateli państwa wysyłającego, przy czym jednak prawo to nie wyłącza obowiązku osoby interesowanej, przewidzianego w ustawodawstwie miejscowym, do rejestracji faktu urodzenia lub zgonu we właściwym miejscowym urzędzie stanu cywilnego *BŁ kons 17*[1] *E kons 12 J kons 11 Ł kons 10 Sow 15 W kons 15*[1] *WŁ kons 17*[2], [669])

2) udzielania ślubu, o ile osoby, wstępujące w związek małżeński, bądź obie są obywatelami państwa wysyłającego *Sow 15*,[670]) bądź co najmniej jedna z nich jest obywatelem państwa wysyłającego, a druga nie jest obywatelem państwa przyjmującego *WŁ kons 17*[1]. Fakt zawarcia związku małżeńskiego musi być jednak również zarejestrowany w miejscowym urzędzie stanu cywilnego.[671])

[667]) *FR kons 19.*

[668]) Poza konwencjami konsularnymi sprawa tłumaczeń w obrocie prawnym Polski z zagranicą uregulowana jest jeszcze niektórymi umowami prawnymi, por. np. *KH pr 10, 19*[3] *N cyw 4*[4] *FR ps 4*[3].

[669]) *FR kons* analogicznego postanowienia nie zawiera, aczkolwiek konsulowie francuscy stosownie do art. 48 code civil i ustawy francuskiej z 10. 3. 38 pełnią funkcje urzędników stanu cywilnego.

[670]) Pkt III Prot. Dodatk., stanowiącego część składową konwencji konsularnej z Z.S.R.R., ogranicza prawo konsula do udzielania ślubu do tych przypadków, gdy ustawy miejsca urzędowania konsula zezwalają na zawieranie ślubów cywilnych, tj. z wyłączeniem terytorium b. zaboru rosyjskiego.

[671]) W razie zawarcia ślubu przed Konsulem Z.S.R.R. małżonkowie obowiązani są dopełnić sami obowiązku rejestracyjnego, w razie zawar-

Z prawa udzielania ślubu własnemu obywatelowi lub własnej obywatelce z osobą nie posiadającą obywatelstwa polskiego, przyznanego konsulom w *WŁ kons 17*[1], mogą na zasadzie klauzuli największego uprzywilejowania korzystać wszystkie państwa, których konwencja konsularna z Polską zawiera klauzulę największego uprzywilejowania w zakresie uprawnień konsularnych.[672]) Z prawa tego skorzystała dotychczas jedynie Estonia.[673])

Odnośne uprawnienie konwencyjne uzależnione jest od posiadania przez konsula właściwych uprawnień w obliczu prawa państwa wysyłającego. Ponieważ polska ustawa konsularna — pomijając potrzebne osobne upoważnienie konsula — uzależnia wykonywanie czynności urzędnika stanu cywilnego przez konsula R. P. od rozporządzenia, które ma dopiero określić zakres i sposób ich wykonywania.[674]) rozporządzenie takie zaś dotychczas nie zostało wydane, żaden z konsulów R. P. funkcyj urzędnika stanu cywilnego wykonywać nie może.

cia ślubu przed Konsulem Włoskim zaś konsul obowiązany jest zawiadomić właściwą władzę o udzielonym ślubie. Zawiadomienie to kierowane jest — stosując analogię do § 37 ust. 1 rozp. MSW z 25. 5. 34 o ewidencji i kontroli ruchu ludności (DU nr 34 poz. 489) — do zarządu gminy zamieszkania małżonka.

[672]) Tj. *B kons 23 BŁ kons 35 E kons 22 FR kons 29 J kons 20 Ł kons 20 R kons 22 W kons 33* (*WŁ kons 35*).

Zachodzi pytanie, czy klauzula największego uprzywilejowania odnosi się tylko do uprawnień konsulów, ustanowionych w konwencjach konsularnych, czy też w innych umowach. Przyjmując drugą alternatywę konsulowie obcych państw w Polsce mogliby np. — oczywiście pod warunkiem wzajemności — korzystać z uprawnienia konsulów do przesłuchiwania osób, przyznanego w *FR ps 12*[2] i *WB cyw 9* (patrz str. 42). Stosownie do zasady, że umowy międzynarodowe nie mogą być interpretowane rozszerzająco, należy przyjąć pierwszą alternatywę, t. zn. że klauzula największego uprzywilejowania odnosi się wyłącznie do tych praw konsula, które ustanowione są w konwencjach konsularnych lub też w myśl prawa miejscowego wszystkim konsulom ogólnie przyznane.

[673]) Estonia skorzystała, poza postanowieniem z *E kons* 22, zawierającym klauzulę największego uprzywilejowania, jeszcze z § 1 Prot. Dodatk. do konw. kons.

[674]) UstKons 18[3].

UMOWY,
USTAWY I ROZPORZĄDZENIA

Z ZAKRESU

MIĘDZYNARODOWEGO
PRAWA PRYWATNEGO
I PRAWA CUDZOZIEMCÓW

UMOWY PRAWNE

OCHRONA I POMOC PRAWNA W SPRAWACH CYWILNYCH I KARNYCH

UMOWA

z Czechosłowacją w przedmiocie uregulowania obrotu prawnego w sprawach cywilnych, karnych i niespornych, podpisana w Pradze dnia 6 marca 1925 r.

(DU nr 14 z 1926, poz. 80).

Skr.: C pr

Rozdział I.

Sprawy cywilne.

Tytuł pierwszy.

Ochrona prawna w sprawach cywilnych.

Artykuł 1.

Zasada równości.

1. Obywatele każdej ze Stron umawiających się będą na obszarze drugiej Strony w sprawach cywilnych pod względem ustawowej i sądowej ochrony osoby i mienia traktowani jak krajowcy.

2. W tym celu zapewnia się im swobodny i nieskrępowany dostęp do sądów, przed któremi mogą występować pod temi samemi warunkami, jak krajowcy.

Artykuł 2.

Uchylenie kaucji i zaliczek.

1. Na obywateli jednego z Państw umawiających się, którzy występują przed sądami drugiej Strony jako powodowie lub interwenienci, nie wolno nakładać obowiązku zabezpieczenia lub deponowania pod jakąkolwiek nazwą, czy to z tytułu ich charakteru cudzoziemców, czy też z powodu, iż nie mają w danem państwie miejsca zamieszkania lub pobytu.

2. Ta sama zasada stosuje się do składania zaliczki, której należałoby zażądać od powoda lub interwenienta celem zabezpieczenia kosztów sądowych.

Artykuł 3.

1. Jeżeli w jednem z Państw umawiających się zasądzono na zwrot kosztów sporu powoda lub interwenienta, który w myśl art. 2 niniejszej umowy lub w myśl ustawy obowiązującej w państwie, gdzie wniesiono skargę, był uwolniony od dania zabezpieczenia, deponowania lub złożenia zaliczki, wówczas wspomniane orzeczenia o zwrocie kosztów sporu będą na obszarze drugiej Strony umawiającej się wykonalne stosownie do przepisów o wykonalności orzeczeń zagranicznych.

2. Ta sama zasada stosuje się, do orzeczeń sądowych, któremi później ustalono wysokość kosztów sporu.

Artykuł 4.

Prawo ubogich.

Obywatele jednej Strony umawiającej się będą na obszarze drugiej Strony dopuszczeni do korzystania z prawa ubogich pod temi samemi warunkami, jak krajowcy.

Artykuł 5.

1. Świadectwo ubóstwa musi być wystawione przez władze zwyklego miejsca pobytu proszącego albo w braku takiego miejsca pobytu przez władze chwilowego miejsca pobytu.

2. Jeżeli proszący nie przebywa na obszarze jednej ze Stron umawiających się, wówczas wystarcza świadectwo właściwego przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego.

Artykuł 6.

1. Władza powołana do wydawania świadectwa ubóstwa może u władz drugiej Strony umawiającej się zasięgnąć wyjaśnień o stosunkach majątkowych proszącego.

2. Władzy, która ma rozstrzygnąć o wniosku w przedmiocie przyznania prawa ubogich, służy w granicach jej atrybucji urzędowych prawo badania przedłożonych jej świadectw i wyjaśnień.

3. Jeżeli obywatelowi jednej ze Stron umawiających się przyznały właściwe władze prawo ubogich, w takim razie prawo to będzie mu przysługiwało także przy wszystkich czynnościach procesowych, dotyczących tej samej sprawy, które będą przedsięwzięte przed sądami drugiej Strony.

Tytuł drugi.

Orzecznictwo w sprawach małżeńskich.

Artykuł 7.

1. Do orzekania o ważności małżeństwa, o rozwodzie lub rozdziale od stołu i łoża wyłącznie właściwe są władze państwa, którego obywatelami są małżonkowie w czasie wniesienia skargi lub prośby. Jeżeli małżonkowie w tym czasie są obywatelami różnych państw, wyłącznie właściwe są władze państwa, do którego małżonkowie wspólnie należeli w ostatnim czasie.

2. Jeżeli małżonkowie zmienili przynależność państwową, to okoliczność, która tę zmianę wyprzedziła, może być przyczyną rozwodu lub rozdziału tylko o tyle, o ile uzasadnia rozwód lub rozdział także według prawa przedtem dla nich właściwego.

3. Orzeczenia wymienionych w ustępie pierwszym władz będą uznawane na obszarach drugiej Strony.

Artykuł 8.

1. Celem uzyskania tymczasowych zarządzeń, jak określenia obowiązków utrzymania, zezwolenia na oddzielne mieszkanie lub zarządzenia przyjęcia do wspólności domowej, każdy z małżonków może zwrócić się do właściwej władzy państwa, w którem przebywa, chociaż dla samej skargi o rozwód lub rozdział właściwe są władze państwa ojczystego.

2. Zarządzenia powyższe pozostają w mocy, dopóki ich nie uchylą władze państwa ojczystego małżonków.

Tytuł trzeci.

Spory w przedmiocie ślubności pochodzenia.

Artykuł 9.

1. Spory w przedmiocie ślubności pochodzenia dziecka należą do władz tej Strony umawiającej się, której dziecko jest obywatelem.

2. Orzeczenia tych władz będą uznawane na obszarze drugiej Strony.

Tytuł czwarty.

Opieka i kuratela.

Artykuł 10.

1. Władze każdej z umawiających się Stron sprawują opiekę (kuratelę) nad osobą i całym majątkiem własnych obywateli.

2. Jeżeli zajdzie potrzeba ustanowienia opieki (kurateli) nad obywatelem jednej ze Stron umawiających się, który lub którego majątek znajduje się na obszarze jednej lub drugiej Strony, władze tej Strony, ograniczą się same tylko do niecierpiących zwłoki zarządzeń opiekuńczych i zawiadomią o tem właściwą władzę.

3. Właściwa władza państwa, której obywatelem jest pupil, może zarządzenie takie uchylić. Może jednak także, jeśli to leży w interesie pupila, całą opiekę (kuratelę) lub poszczególne zarządzenia opiekuńcze (kuratelarne) odnośnie do osoby, lub odnośnie do majątku, przenieść na władze drugiej Strony za ich zgodą stosownie do obowiązujących tam przepisów.

4. Jeżeli opieka (kuratela) została przeniesiona w ten sposób na władze jednej ze Stron umawiających się, orzeczenia tych władz będą uznane na obszarze drugiej Strony.

Tytuł piąty.

Uznanie osoby za zmarłą, względnie znikłą.

Artykuł 11.

1. Do uznania osoby za zmarłą, względnie znikłą właściwe są władze państwa, którego obywatelem osoba ta była w czasie zaginienia.

2. Orzeczenia wydane przez te władze będą uznawane na obszarach drugiej Strony umawiającej się.

Artykuł 12.

1. W razie konieczności władze polskie mogą według praw obowiązujących w Polsce uznać obywatela czeskosłowackiego za znikłego lub zmarłego, o ile chodzi o skutki w obrębie Państwa Polskiego.

2. Takież same prawa przysługują władzom czeskosłowackim odnośnie do obywateli polskich.

Tytuł szósty.

Pomoc prawna w sprawach cywilnych.

I. Postanowienia ogólne.

Artykuł 13.

Bezpośrednia korespondencja.

1. Obie Strony umawiające się będą sobie wzajemnie na żądanie udzielały pomocy prawnej w sprawach cywilnych, handlowych i są-

downictwa niespornego, przyczem władze sądowe będą się porozumiewały bezpośrednio.

2. Zarówno do bezpośredniego wysyłania wniosków o doręczenie i pism rekwizycyjnych, jak do ich przyjmowania są powołane: w Rzeczypospolitej Polskiej wszystkie władze sądowe, w Republice Czeskosłowackiej Prezydja Trybunałów pierwszej instancji. Załatwienie należy zawsze wysyłać bezpośrednio do władzy wzywającej.

3. W razie niewłaściwości władzy wezwanej należy wezwanie przesłać z urzędu do właściwej władzy tego samego państwa i zawiadomić o tem równocześnie władzę wzywającą.

Artykuł 14.

Język wniosków.

1. Wnioski o doręczenie i pisma rekwizycyjne należy wystosowywać w języku państwowym (oficjalnym) Strony wzywającej. Uwierzytelnienia nie potrzeba; pismo należy jednak zaopatrzyć pieczęcią urzędową władzy wzywającej.

2. Dokumenty i inne pisma sporządzone w wykonaniu rekwizycji należy wystosowywać w języku państwowym (oficjalnym) Strony wezwanej albo zaopatrzyć w uwierzytelniony przekład na ten język.

3. Za język państwowy (oficjalny) w znaczeniu tej umowy będzie uważany po stronie polskiej język polski, po stronie czeskosłowackiej język czeskosłowacki.

Artykuł 15.

Treść.

Pismo rekwizycyjne winno zawierać: określenie przedmiotu wezwania, a w razie potrzeby krótkie przedstawienie sprawy i oznaczenie stron według ich nazwiska, zawodu i miejsca zamieszkania lub pobytu. We wnioskach o doręczenie należy wymienić także adres odbiorcy i rodzaj pisma, które należy doręczyć.

Artykuł 16.

Wykonanie.

1. Doręczenia będą wykonywane a pisma rekwizycyjne załatwiane według ustaw państwa wezwanego.

2. Wnioskowi władzy wzywającej, aby zastosowano pewną formę szczególną, należy jednak uczynić zadość, jeżeli ustawy Strony wezwanej formy tej nie zabraniają.

Artykuł 17.

Koszty.

1. Za wykonanie doręczeń i załatwianie pism rekwizycyjnych nie będą żądane żadne należytości ani zwrot jakichkolwiek wydatków. Wyjątek stanowią należytości wypłacone przez Państwo wezwane świadkom i znawcom.

2. Opłatę pocztową pokrywa władza wysyłająca pismo.

II. Doręczenia.

Artykuł 18.

1. Pisma, przeznaczone do doręczenia, o ile są sporządzone w języku państwowym (oficjalnym) Strony wzywającej lub zaopatrzone w uwierzytelniony przekład na ten język, będą doręczane w sposób przewidziany w art. 16.

2. W przeciwnym razie władza wezwana może ograniczyć się do tego, że wykona doręczenie przez oddanie pisma odbiorcy, o ile on zechce je przyjąć.

Artykuł 19.

Wykonania doręczenia można odmówić, jeżeliby ono według zapatrywania Państwa, na którego obszarze ma być wykonane, mogło naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo.

Artykuł 20.

1. Jako dowód doręczenia służyć będzie albo zaopatrzone datą i uwierzytelnione potwierdzenie odbioru ze strony odbiorcy, albo też poświadczenie władzy wezwanej, stwierdzające fakt, formę i czas doręczenia.

2. Jeżeli pismo przeznaczone do doręczenia przesłano w dwóch egzemplarzach, należy potwierdzenie odbioru lub poświadczenie umieścić na jednym z tych egzemplarzy lub do niego dołączyć.

Artykuł 21.

Każda Strona umawiająca się może na obszarze drugiej Strony wykonywać doręczenia bezpośrednio przez pocztę, a dla własnych obywateli także przez dyplomatycznych lub konsularnych zastępców.

III. Załatwianie odezw rekwizycyjnych.

Artykuł 22.

1. Władza sądowa, do której skierowano rekwizycję, winna przy jej wykonaniu użyć takich samych środków przymusowych, jak przy załatwianiu rekwizycyj własnych władz albo wniosku przedstawionego w tym samym celu przez stronę interesowaną.

2. Władzę wzywającą należy na jej żądanie zawiadomić o czasie i miejscu wykonania żądanej czynności, aby strona interesowana mogła być przy tem obecną.

Artykuł 23.

1. Wykonania rekwizycji można odmówić, jeżeli wykonanie żądanej czynności w państwie wezwanem nie należy do zakresu działania władzy sądowej, albo jeżeli załatwienie rekwizycji mogłoby według zapatrywania państwa wezwanego naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub bezpieczeństwo.

2. Przesłania akt i innych dokumentów można nadto odmówić, jeżeli są one potrzebne w sądzie wezwanym, albo jeżeliby z innych ważnych powodów zachodziły w tym względzie szczególniejsze wątpliwości, a Ministerstwo Sprawiedliwości Państwa wezwanego odmowę zatwierdzi.

Artykuł 24.

Wyjaśnienia o prawie.

1. Ministerstwo Sprawiedliwości jednej Strony będzie na żądanie władz sądowych drugiej Strony udzielało wyjaśnień co do prawa obowiązującego na obszarze jego państwa.

2. W rekwizycji takiej należy dokładnie określić kwestję prawną, w której wyjaśnienie ma być udzielone.

Tytuł siódmy.

O dokumentach.

Artykuł 25.

Dokumenty sądowe.

1. Dokumenty sporządzone lub wystawione przez sądy jednej Strony, zaopatrzone pieczęcią urzędową nie potrzebują do użycia ich na obszarze drugiej Strony uwierzytelnienia (legalizacji).

2. To samo odnosi się:
a) do dokumentów urzędów ksiąg gruntowych i urzędów depozytowych, o ileby urzędy te nie należały do władz wymienionych już w ustępie 1;
b) do protestów wekslowych notarjuszy, sekretarzy sądowych (urzędników kancelaryjnych) i komorników sądowych.

Artykuł 26.

Dokumenty sporządzone lub wystawione przez notarjusza, komornika lub innego urzędnika, który w sądzie do tego jest upoważniony, wyjąwszy protesty wekslowe (art. 25, ustęp 2, litera b), winny być uwierzytelnione, jeżeli mają być użyte na obszarze drugiej Strony. Uwierzytelnienia dokonuje Prezes Sądu Okręgowego, w którego okręgu notarjusz, komornik lub urzędnik ma swą siedzibę urzędową.

Artykuł 27.

Dokumenty prywatne.

1. Przepisy art. 25 i 26 należy odpowiednio stosować do dokumentów prywatnych, na których podpis jest uwierzytelniony przez sąd, notarjusza lub sekretarza sądowego (urzędnika kancelaryjnego).
2. Uwierzytelnienie służy jednak tylko jako dowód, że podpis pochodzi od wystawcy.

Artykuł 28.

Dokumenty władz administracyjnych.

1. Dokumenty sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione na obszarze jednej Strony przez najwyższą lub inną centralną władzę administracyjną i zaopatrzone jej pieczęcią urzędową, nie potrzebują uwierzytelnienia (legalizacji) do użycia ich na obszarze drugiej Strony. Wykaz tych władz dołączony jest do protokółu dodatkowego do niniejszej umowy, może być jednak za zgodą obu Ministerstw Sprawiedliwości zmieniony lub uzupełniony, co będzie publicznie ogłoszone.
2. Dokumenty sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione przez inną władzę administracyjną, winny być uwierzytelnione przez jedną z wymienionych w wykazie władz, która jest przełożoną tamtej władzy.

Artykuł 29.

Akty stanu cywilnego.

1. Dokumenty wystawione na podstawie urzędowych rejestrów stanu cywilnego przez urzędnika stanu cywilnego jednej Strony, mogą być użyte na obszarze drugiej Strony, o ile są uwierzytelnione przez właściwy sąd lub przez właściwą władzę administracyjną pierwszej instancji, która jest powołaną do wykonywania nadzoru nad urzędnikiem stanu cywilnego.
2. Wyciągi z ksiąg kościelnych, dotyczące stanu cywilnego, zaopatrzone pieczęcią kościelną a nie objęte przepisem ustępu 1, winny być uwierzytelnione przez sąd miejscowo właściwy dla odnośnego zarządu kościelnego lub przez jedną z wymienionych w art. 28 ust. 1 władz centralnych i zaopatrzone poświadczeniem, że wystawca wyciągu jest uprawniony do udzielenia tegoż.

Artykuł 30.

Odpisy.

1. Wierzytelne odpisy dokumentów, służące do użytku na obszarze drugiej Strony, winny być sporządzone przez tę samą władzę, która dokument sporządziła lub wystawiła. Jeżeli art. 26 do 29 przepisują szczególny sposób uwierzytelnienia, natenczas należy go zastosować również do wierzytelnych odpisów.

2. Jeżeli władza, która dokument sporządziła lub wystawiła, już nie istnieje, uwierzytelnienia odpisu winna dokonać władza w miejsce tamtej właściwa.

3. Gdyby i taka władza nie istniała, uwierzytelnienie należy do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, a w Republice Czeskosłowackiej ewentualnie także do Urzędu Ministra upełnomocnionego do Zarządu Słowaczyzną.

Tytuł ósmy.
Udzielanie odpisów z aktów stanu cywilnego.

Artykuł 31.

1. Urzędy stanu cywilnego będą na żądanie władz sądowych drugiego państwa przesyłały im bezpłatnie odpisy lub wyciągi z aktów urodzenia, ślubu i śmierci, oraz aktów legitymacji dzieci nieślubnych.

2. Jeżeli takich odpisów lub wyciągów zażądano dla osoby prywatnej, sporządza się je i przesyła im bezpłatnie tylko wówczas, gdy chodzi o osobę ubogą, której ubóstwo zostało potwierdzone przez właściwą władzę miejscową.

Rozdział II.
Sprawy karne.

Tytuł pierwszy.
Wydawanie przestępców.

Artykuł 32.

Przestępstwa uzasadniające wydanie.

Strony zawierające umowę zobowiązują się na wezwanie wydawać sobie wzajemnie znajdujące się na ich obszarze osoby ścigane lub skazane przez sądy drugiej Strony za czyny karygodne, które według ustaw państwa wzywającego i wezwanego — obowiązujących chociażby tylko w jednej ich dzielnicy — zagrożone są karą jako zbrodnie lub występki.

Artykuł 33.

Wyjątek co do własnych obywateli.

1. Rzeczpospolita Polska nie wydaje obywateli własnych tudzież obywateli Wolnego Miasta Gdańska. Republika Czeskosłowacka nie wydaje własnych obywateli.

2. Jeżeli przed nadejściem żądania wydania osoba wymieniona w tem żądaniu podała u Strony wezwanej prośbę o nadanie jej obywatelstwa, natenczas załatwienie żądania można odłożyć aż do ostatecznego załatwienia prośby o nadanie obywatelstwa.

Artykuł 34.

Wyjątki co do niektórych przestępstw.

1. Wydanie jest niedopuszczalne:

a) z powodu czynów karygodnych, zagrożonych karą tylko w wojskowych ustawach karnych;

b) z powodu przestępstw politycznych lub przestępstw pozostających z nimi w związku; za przestępstwo polityczne nie będzie jednak uważany zamach na życie naczelnika jakiegokolwiek państwa;

c) z powodu czynów, które ulegają karze wyłącznie według ustaw prasowych;

d) z powodu wykroczeń przeciw ustawom celnym, podatkowym lub innym ustawom skarbowym.

2. Strona wezwana osądza sama, czy istnieją znamiona przewidziane wyżej pod a) do c).

Artykuł 35.

Wyjątki ze względu na własne postępowanie.

Ponadto wydanie nie nastąpi:

a) jeżeli ściganie z powodu tego czynu według ustaw państwa wezwanego zastrzeżone jest wyłącznie własnemu sądownictwu;

b) jeżeli na obszarze Strony wezwanej przeciw osobie, wymienionej we wniosku o wydanie, z powodu tego samego przestępstwa toczyło się postępowanie karne i zostało zakończone wyrokiem lub w inny sposób — chyba, że zachodzą warunki, pod któremi według ustaw państwa wezwanego dopuszczalne jest wznowienie postępowania karnego. Wyrok uwalniający lub umorzenie postępowania nie są jednak przeszkodą w wydaniu, jeżeli takie orzeczenie zapadło tylko z powodu, że przestępstwo popełniono zagranicą.

Artykuł 36.

Wydania można odmówić, jeżeli przeciw osobie, której wydania zażądano, na obszarze Strony wezwanej toczy się postępowanie karne z powodu tego samego przestępstwa.

Artykuł 37.

Przedawnienie.

Wydania można odmówić, jeżeli według ustaw obowiązujących we wszystkich dzielnicach Strony wezwanej czyn karygodny lub wykonanie kary uległo przedawnieniu.

Artykuł 38.

Wstrzymanie wydania.

Jeżeli osoba, której wydania zażądano, na obszarze Strony wezwanej z powodu innego przestępstwa jest ścigana lub zasądzona albo jest tam uwięziona z innej przyczyny, natenczas można wstrzymać wydanie aż do ukończenia wdrożonego postępowania i wykonania lub darowania kary. Mimo to o wydaniu należy orzec jak najrychlej.

Artykuł 39.

Zbieg wniosków ekstradycyjnych.

Jeżeli kilka państw żąda równocześnie wydania pewnej osoby z powodu tego samego lub z powodu różnych czynów karygodnych, natenczas pozostawione jest uznaniu Strony wezwanej, któremu z tych żądań zadośćuczynić.

Artykuł 40.

Zakres ścigania wydanego.

1. Osobę wydaną wolno z powodu czynu karygodnego popełnionego przed wydaniem ścigać, skazać lub wydać trzeciemu państwu tylko o tyle, o ile z powodu tego czynu zgodzono się na wydanie lub na dalsze wydanie trzeciemu państwu.

2. Osobę wydaną można ścigać lub dalej wydać za inne przestępstwa tylko wtedy:

a) jeżeli Strona, która przestępcę wydała, na to dodatkowo zezwoli, przyczem zezwolenia nie może odmówić, jeżeli wydanie także z powodu tego czynu karygodnego w myśl tej umowy musiałoby być dozwolone;

b) jeżeli osoba wydana wyrazi do protokółu sądowego swą zgodę na to Stronie, która przestępcę wydała, należy przesłać uwierzytelniony odpis tego protokółu.

3. Jeżeli osoba wydana w ciągu miesiąca od chwili, kiedy z powodu czynu, za który ją wydano, postępowanie karne przeciw niej ukończono lub karę wykonano lub darowano, z własnej winy nie opuści obszaru państwa, któremu ją wydano, albo jeżeli osoba wydana dobrowolnie tam powróci, natenczas sądowe ściganie i wykonanie kary dopuszczalne jest także z powodu takich czynów karygodnych, do których wydanie się nie odnosiło.

Artykuł 41.

Wniosek o wydanie.

1. Wniosek o wydanie złoży Ministerstwo Sprawiedliwości (zaś co do osób poszukiwanych przez sądy wojskowe, najwyższy wojskowy zarząd sprawiedliwości) państwa proszącego — wprost w Ministerstwie Sprawiedliwości państwa wezwanego.

Wniosek o wydanie wraz z załącznikami należy sporządzić w języku państwowym (oficjalnym) Strony wzywającej.

2. Do wniosku o wydanie należy dołączyć sędziowski nakaz aresztowania osoby, której wydania żąda się, albo prawomocny przeciw niej wydany wyrok. W dokumentach tych winno być określone przestępstwo, z powodu którego żąda się wydania, z przedstawieniem stanu rzeczy i powołaniem przepisów karnych, które mają być zastosowane. Przy przestępstwach przeciw własności należy, o ile możności, podać wysokość wyrządzonej lub zamierzonej szkody. Jeżeli powyższe okoliczności nie wynikają ze wspomnianych dokumentów, należy dołączyć dalsze pismo sądowe, które zawiera okoliczności brakujące.

3. Wymienione pisma należy sporządzić w formie przepisanej dla Strony wzywającej, zaopatrzyć w pieczęć urzędową i dołączyć w oryginale lub uwierzytelnionym odpisie.

4. Brzmienie przepisów karnych, które mają być zastosowane, należy również dołączyć w uwierzytelnionym odpisie.

5. We wniosku należy, o ile możności, zamieścić również opis osoby, której wydania się żąda, dołączyć jej fotografję oraz przytoczyć inne okoliczności, mające znaczenie dla stwierdzenia jej tożsamości.

Artykuł 42.

Dodatkowe wyjaśnienia.

1. W razie wątpliwości, czy zachodzą warunki wydania przewidziane w niniejszej umowie, należy zażądać od Strony wzywającej dodatkowych wyjaśnień.

2. Jeżeli ściganą osobę z powodu wniosku o jej wydanie aresztowano, można ją wypuścić na wolność, skoro w ciągu 6 tygodni po wysłaniu pisma żądającego wyjaśnień przez Ministerstwo Sprawiedliwości Strony wezwanej potrzebne wyjaśnienia nie nadejdą.

Artykuł 43.

Zabezpieczenie wydania.

O ile wydanie nie przedstawia się zgóry jako niedopuszczalne, należy niezwłocznie po otrzymaniu wniosku o wydanie zarządzić środki potrzebne do zabezpieczenia wydania.

Artykuł 44.

Przytrzymanie tymczasowe.

1. Osobę ściganą należy nawet przed otrzymaniem wniosku o wydanie tymczasowo przytrzymać, jeżeli tego zażądano z powołaniem się na sędziowski nakaz aresztowania lub prawomocny wyrok i wymieniono rodzaj czynu karygodnego, a wydanie nie przedstawia się zgóry jako niedopuszczalne.

2. Sądy i urzędy prokuratorskie Strony wzywającej mogą wniosek taki przesłać na piśmie lub telegraficznie bezpośrednio do właściwych władz Strony wezwanej.

3. Także i bez takiego wniosku należy zarządzić tymczasowe przytrzymanie osoby wyśledzonej w państwie w którego dzienniku policyjnym zamieszczono o niej ogłoszenie na żądanie drugiego państwa.

Artykuł 45.

1. O dniu tymczasowego przytrzymania (art. 44) oraz o miejscu aresztu należy niezwłocznie i bezpośrednio zawiadomić władzę wzywającą lub ścigającą tudzież własne Ministerstwo Sprawiedliwości.

2. Osobę tymczasowo przytrzymaną należy wypuścić na wolność, jeżeli najpóźniej w przeciągu 14 dni od dnia przytrzymania nie nadejdzie nakaz aresztowania lub wyrok karny do władzy, w której areszcie dana osoba się znajduje. Jeżeli jednak chodzi o szczególnie niebezpiecznych zbrodniarzy, można przytrzymanie przedłużyć o dalszych dni 14.

3. Ministerstwo Sprawiedliwości tej Strony, która dokonała przytrzymania, może zarządzić uwolnienie osoby tymczasowo przytrzymanej, jeżeli w przeciągu 6 tygodni od dnia przytrzymania nie otrzyma wniosku o wydanie.

Artykuł 46.

Zawiadomienie o wyniku postępowania karnego.

Strona, której przestępcę wydano, winna Stronę wydającą na jej żądanie zawiadomić o ostatecznym wyniku postępowania karnego.

Artykuł 47.

Przewiezienie.

1. Na żądanie jednej Strony zezwoli druga Strona na przewiezienie przez swój obszar osoby, którą trzecie państwo wydało państwu wzywającemu.

2. W tym wypadku stosują się odpowiednio przepisy artykułu 33 do 37 i 41 ust. 1 do 3 w przedmiocie wydania.

Tytuł drugi.

Pomoc prawna w sprawach karnych.

Artykuł 48.

Bezpośrednia korespondencja.

Strony umawiające się będą sobie wzajemnie na żądanie udzielały pomocy prawnej w sprawach karnych, przyczem władze sądowe będą się porozumiewały bezpośrednio. W szczególności będą one wzajemnie doręczały pisma odnoszące się do postępowania karnego, nie wyłączając wyroków, przeprowadzały czynności śledcze, jak badanie obwinionych, świadków i biegłych, naocznię sądową, rewizję i zajęcie przedmiotów, oraz będą wydawały sobie wzajemnie akta i przedmioty odnoszące się do postępowania karnego.

Artykuł 49.

Wydanie dowodów rzeczowych.

1. Władze obu Stron umawiających się będą sobie wzajemnie wydawały przedmioty, które obwiniony nabył przez czyn karygodny oraz przedmioty potrzebne do celów dowodowych, chociażby te przedmioty podlegały konfiskacie, zepsuciu lub uznaniu za przepadłe; władza wydająca może sobie zastrzec rychły zwrot tych przedmiotów.

2. Jeżeli wydania takich przedmiotów zażądano przy sposobności wydania lub przewiezienia przestępcy, to winno ono nastąpić o ile możności przy wykonaniu tej czynności.

Artykuł 50.

Do pomocy prawnej w sprawach karnych stosują się odpowiednio przepisy art. 13 ust. 3, art. 14 do 16, art. 18 do 20 i art. 23 niniejszej umowy.

Artykuł 51.

Odmowa pomocy prawnej.

Pomocy prawnej w sprawach karnych można odmówić w tych wypadkach, w których według postanowień niniejszej umowy niema obowiązku wydawania przestępców.

Artykuł 52.

Wezwanie świadka zagranicę.

1. Świadek lub biegły, bez względu na to, jakiego państwa jest obywatelem, który na wezwanie doręczone mu przez władze Strony wezwanej stawi się dobrowolnie przed władzami sądowemi państwa wzywającego, nie może być tam ścigany za poprzednio popełniony czyn karygodny ani aresztowany z innej przyczyny prawnej przedtem powstałej. Jeżeli świadek lub biegły w przeciągu trzech dni po przesłuchaniu z własnej winy nie opuści obszaru Strony wzywającej, natenczas traci powyższe przywileje.

2. W odezwie o doręczenie wezwania osobom wymienionym w poprzednim ustępie, które nie może zawierać żadnego rygoru na wypadek niestawiennictwa, należy wymienić sumę, którą Strona wzywająca wypłaci tytułem zwrotu kosztów podróży i pobytu. Władza wzywająca winna wraz z odezwą nadesłać odpowiednią zaliczkę dla osoby wezwanej.

3. Jeżeli osoba wezwana na obszarze państwa wezwanego jest uwięziona, można prosić Ministerstwo Sprawiedliwości tego państwa o dostawienie jej na pewien czas, przyczem należy się zobowiązać do jaknajspieszniejszego jej odesłania. Takie dostawienie jest dopuszczalne, o ile osoba aresztowana temu wyraźnie się nie sprzeciwia.

Tytuł trzeci.

Zawiadomienia o skazaniu i wiadomości z rejestru karnego.

Artykuł 53.

1. Obie Strony będą sobie wzajemnie przesyłały odpisy karty karnej lub wyciągi z prawomocnych wyroków skazujących, które dotyczą obywateli drugiej Strony i wedle przepisów obowiązujących w sądzie orzekającym są wpisywane do rejestru karnego. Nadto będą sobie obie Strony przesyłały zawiadomienia o dalszych orzeczeniach, odnoszących się do takich wyroków, o ile orzeczenia te notowane są również w rejestrze karnym.

2. Wspomniane odpisy i wyciągi, przesyłane będą do władzy prowadzącej w drugiem państwie rejestr karny, a gdyby ta władza nie była znaną, do Ministerstwa Sprawiedliwości tego państwa.

Artykuł 54.

1. Obie Strony będą sobie na żądanie udzielały wiadomości z rejestru karnego.

2. Pod względem przesyłania wniosków o udzielenie takich wiadomości obowiązuje przepis ust. 2 art. 53.

Tytuł czwarty.

Koszty pomocy prawnej w sprawach karnych.

Artykuł 55.

1. Koszty wynikłe wskutek żądania wydania lub udzielenia innej pomocy prawnej w sprawach karnych ponosi Strona wezwana, o ile powstały na jej obszarze.

2. Jedynie wydatki, poczynione wskutek zażądania opinji biegłych lub fakultetu wyższej szkoły oraz wskutek dostawienia osoby przebywającej w areszcie na obszarze państwa wezwanego (art. 32 ust. 3), jak niemniej koszty przewiezienia przestępcy (art. 47) ponosi państwo wzywające.

3. Strona wydająca może nadto zażądać ściągnięcia i nadesłania kosztów wydania na wypadek, jeżeliby Strona wzywająca własne koszta postępowania karnego ściągnęła od zasądzonego.

Tytuł piąty.

Pościg.

Artykuł 36.

Zakres prawa pościgu.

1. Organom służby bezpieczeństwa wolno, jeżeli zwłoka grozi niebezpieczeństwem, ścigać uchodzących zbrodniarzy oraz śledzić za nimi bezpośrednio po spełnieniu czynu karygodnego lub po wykryciu sprawcy — w drodze pościgu z obszaru jednej Strony na obszar drugiej Strony. Organa te mogą osobę ściganą na obszarze drugiej Strony przytrzymać i odebrać jej narzędzia użyte przy spełnieniu przestępstwa oraz wszelkie inne przedmioty służące do celów dowodowych.

2. Do samoistnego dokonywania rewizji domowej organa ścigające nie są uprawnione.

3. Organa ścigające mają prawo podczas pościgu nosić broń służbową i w razie koniecznej obrony zrobić z niej użytek.

Artykuł 37.

Terytorjalne ograniczenie pościgu.

1. Ściganie przestępcy stosownie do ust. 1, art. 36 na obszarze drugiego państwa dozwolone jest jedynie do miejsca, w którem organ ścigający na drodze pościgu natrafił na organ lub władzę bezpieczeństwa drugiego państwa.

2. Gdyby jednak organ ścigający na drodze pościgu nie natrafił na organ lub władzę bezpieczeństwa drugiego państwa, w takim razie pościg nie może przekroczyć pasa granicznego szerokości dziesięciu kilometrów. Pas ten może być za wzajemnem porozumieniem obu rządów rozszerzony.

Artykuł 38.

Obowiązki organu ścigającego.

1. Organ ścigający jest obowiązany w drugiem państwie u najbliższej spotkanej władzy bezpieczeństwa lub przed jej organem zgłosić się i okazać swą legitymację służbową oraz z tą chwilą przerwać dalsze urzędowanie na obcym obszarze i wrócić niezwłocznie na własne terytorjum. Dalszy pościg dopuszczalny jest tylko za zezwoleniem władzy lub organu bezpieczeństwa tego państwa, na którego obszarze pościg się odbywa.

2. W wypadku, o którym mowa w ust. 2, art. 37, zgłoszenie winno nastąpić dodatkowo u tej władzy bezpieczeństwa, która w obrębie dziesięciokilometrowego pasa pogranicznego znajduje się najbliżej miejsca przerwania pościgu.

Artykuł 39.

Dalsze postępowanie.

1. W razie schwytania osoby ściganej należy ją wraz z przedmiotami, które od niej odebrano, oddać najbliższej władzy bezpieczeństwa lub najbliższemu sądowi.

2. Władze te winny osobę schwytaną tymczasowo przytrzymać, o ile wydanie jej nie przedstawia się zgóry jako niedopuszczalne. Do dalszego postępowania stosują się przepisy niniejszej umowy o tymczasowem przytrzymaniu.

Tytuł szósty.

Ratyfikacja i wypowiedzenie umowy.

Artykuł 60.

Umowa niniejsza sporządzona w językach państwowych obu stron umawiających się, której oba teksty są autentyczne, będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne będą wymienione w Pradze w czasie możliwie najkrótszym.

Umowa ta wejdzie w życie w miesiąc po dniu wymiany dokumentów ratyfikacyjnych i pozostanie w mocy aż do upływu sześciu miesięcy po dniu wypowiedzenia jej przez jedną ze Stron.

Protokół dodatkowy.

Upełnomocnieni zastępcy Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Czeskosłowackiej, podpisując umowę w przedmiocie uregulowania obrotu prawnego w sprawach cywilnych, karnych i niespornych, stwierdzają imieniem swych państw zgodę co do następujących punktów:

1. Postanowienia Oddziału I. Umowy odnoszą się w Republice Czeskosłowackiej także do opiekuńczych (sierocych) urzędów na Słowaczyźnie i Rusi Przykarpackiej.

2. Pod wyrazem Sądy rozumie się w tej umowie również sądy wojskowe obu Stron.

3. Strony zakomunikują sobie wzajemnie podział okręgów sądów cywilnych i wojskowych.

4. Postanowienia art. 31 nie przesądzają w żadnym razie ewentualnego uregulowania w innej umowie sprawy wymiany u r z ę d o w e j wyciągów metrykalnych.

5. Obie delegacje stwierdziły, że nie można ustalić jednolitej formuły dla wypadków ekstradycji osób, które skazano prawomocnym wyrokiem na karę łączną za przestępstwo pospolite i jedno z przestępstw wymienionych w art. 34. W sprawach takich państwo wezwane w każdym wypadku rozstrzygnie, czy stosownie do zachodzących okoliczności wydanie nastąpi lub nie.

6. Wydaniu za zbrodnie lub występek, nie będzie stała na przeszkodzie okoliczność, że osoba, której wydania zażądano, została skazaną również za wykroczenie tym samym prawomocnym wyrokiem na karę łączną.

7. Ustawodawstwo niektórych dzielnic w obu państwach oznacza jako występki również czyny karygodne, które w innych dzielnicach tych państw są określone jedynie jako przekroczenia. Wobec tego obie Strony uważają odnośnie do art. 32 za rzecz wskazaną, by w praktyce w wypadkach drobnych tylko wtedy w całej pełni korzystano z prawa żądania wydania, jeżeli tego wymaga szczególny interes wymiaru sprawiedliwości. Czy taki interes szczególny istnieje, rozstrzyga Strona wzywająca.

8. Przy ocenie obowiązku wydania nie rozstrzyga okoliczność, czy sprawca w państwie wezwanem może być ścigany, lecz jedynie czy czyn tego rodzaju jest tam zagrożony karą (art. 32 i nast.).

9. Wykaz najwyższych i innych centralnych władz administracyjnych wspomnianych w art. 28 jest dołączony do niniejszego protokółu.

Aneks do Protokółu Dodatkowego.

A. Rzeczpospolita Polska.

1. Wszystkie Ministerstwa włącznie z Prezydjum Rady Ministrów.
2. Prokuratorja Generalna Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Główny Urząd Statystyczny.
4. Główny Urząd Likwidacyjny.
5. Najwyższa Izba Kontroli Państwa.
6. Kancelarja Prezydenta Rzeczypospolitej.
7. Kancelarja Sejmu i Senatu.

B. Republika Czeskosłowacka.

1. Wszystkie Ministerstwa włącznie z Prezydjum Rady Ministrów i Urzędem Ministra Upełnomocnionego dla spraw Słowaczyzny w Bratislawie.
2. Najwyższy Kontrolny Urząd Rachunkowy.
3. Państwowy Urząd Ziemski.
4. Państwowy Urząd Statystyczny.
5. Cywilna Administracja Podkarpackiej Rusi.
6. Kancelarja Prezydenta Republiki.
7. Kancelarja Poselskiej Izby Sejmowej Narodowego Zgromadzenia.
8. Kancelarja Senatu Narodowego Zgromadzenia.

UMOWA

z Jugosławją, dotycząca stosunków prawnych obywateli obu Stron, podpisana w Belgradzie dnia 4 maja 1923 r.

(DU Nr. 2 z 1929, poz. 16).

Skr.: J pr

DZIAŁ I.

SPRAWY CYWILNE.

Rozdział I.

Ochrona prawna w sprawach cywilnych.

Artykuł 1.

Obywatele każdej ze Stron umawiających się będą na obszarze drugiej Strony w sprawach cywilnych pod względem ustawowej i sądowej ochrony osoby i mienia traktowani narówni z obywatelami własnymi.

W tym celu zapewnia się im swobodny dostęp do sądów przed któremi mogą występować pod temi samemi warunkami, jak krajowcy.

Artykuł 2.

Na obywateli jednego z Państw umawiających się, którzy występują przed sądami drugiej Strony jako powodowie lub interwenjenci, nie wolno nakładać obowiązku zabezpieczenia lub deponowania pod jakąkolwiek nazwą, czy to z tytułu ich charakteru cudzoziemców, czy też z powodu, iż nie mają w danem Państwie miejsca zamieszkania lub pobytu.

Ta sama zasada stosuje się do składania zaliczki, której należałoby zażądać od powoda lub interwenjenta celem zabezpieczenia kosztów sądowych.

Artykuł 3.

Jeżeli w jednem z Państw umawiających się zasądzono na zwrot kosztów sporu powoda lub interwenjenta, który w myśl art. 2 niniejszej umowy lub w myśl ustawy obowiązującej w Państwie, gdzie wniesiono skargę, był uwolniony od dania zabezpieczenia, deponowania lub złożenia zaliczki, wówczas wspomniane orzeczenia o zwrocie kosztów sporu na żądanie, zgłoszone w drodze dyplomatycznej lub nawet bezpośrednio

przez stronę interesowaną, będą na obszarze drugiej Strony umawiającej się uznane za wykonalne przez władzę właściwą, za co nie można żądać żadnych kosztów.

Ta sama zasada stosuje się do orzeczeń sądowych, któremi później ustalono wysokość kosztów sporu.

Pod orzeczeniami sądowemi rozumieć należy również uchwały ustalające koszta, które w granicach swej właściwości wydają pisarze (sekretarze) sądowi.

Artykuł 4.

Orzeczenia o kosztach będą bez wysłuchania stron jednak z zastrzeżeniem dla strony skazanej prawa rekursu uznane za wykonalne na zasadzie ustawodawstwa obowiązującego w Państwie, w którem mają być wykonane.

Władza powołana do rozstrzygnięcia wniosku o uznanie wykonalności winna przy rozpoznawaniu sprawy ograniczyć się do następujących kwestyj:

1) czy wygotowanie orzeczenia odpowiada warunkom przepisanym dla jego mocy dowodowej w ustawach Państwa, w którem orzeczenie wydano;

2) czy orzeczenie ze stanowiska tych ustaw uzyskało prawomocność.

Dla wykazania tych warunków wystarcza zawiadomienie właściwej władzy Państwa wzywającego, że orzeczenie uzyskało prawomocność.

Do wniosku należy dołączyć uwierzytelniony przekład na język oficjalny władzy wezwanej tenoru orzeczenia oraz zaświadczenia jego prawomocności. Przekład winien być uwierzytelniony przez dyplomatycznego lub konsularnego przedstawiciela Państwa wzywającego lub przez tłumacza zaprzysiężonego Państwa wzywającego lub wezwanego. Każdej Stronie umawiającej się wolno także swoich sędziów upoważnić do tego rodzaju uwierzytelnień.

Za język oficjalny w znaczeniu niniejszej umowy będzie uważany po Stronie polskiej język polski, po Stronie Królestwa Serbów, Kroatów i Słoweńców język serbsko-kroacko-słoweński.

Artykuł 5.

Obywatele jednej Strony umawiającej się będą na obszarze drugiej Strony dopuszczeni do korzystania z prawa ubogich pod temi samemi warunkami, jak właśni obywatele.

Artykuł 6.

Świadectwo ubóstwa musi być wystawione przez władze zwykłego miejsca pobytu proszącego, albo w braku takiego miejsca pobytu przez władze chwilowego miejsca pobytu.

Jeżeli proszący nie przebywa na obszarze Stron umawiających się, wówczas wystarcza świadectwo właściwego przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego.

Artykuł 7.

Władza powołana do wydawania świadectwa ubóstwa może u władz drugiej Strony umawiającej się zasięgnąć wyjaśnień o stosunkach majątkowych proszącego.

Władzy, która ma rozstrzygnąć o wniosku w przedmiocie przyznania prawa ubogich, służy w granicach jej atrybucyj urzędowych prawo badania przedłożonych jej świadectw i wyjaśnień.

Jeżeli obywatelowi jednej ze Stron umawiających się przyznały właściwe władze prawo ubogich, w takim razie prawo to będzie mu przysługiwało także przy wszystkich czynnościach proceduralnych, dotyczących tej samej sprawy, które będą przedsięwzięte przed władzami sądowemi drugiej Strony.

Rozdział 2.

Pomoc prawna w sprawach cywilnych.

I. Postanowienia ogólne.

Artykuł 8.

Obie Strony umawiające się będą sobie wzajemnie na żądanie udzielały pomocy prawnej w sprawach cywilnych, handlowych i sądownictwa niespornego, przyczem władze sądowe będą porozumiewały się bezpośrednio.

Do bezpośredniego wysyłania wniosków o doręczenia i pism rekwizycyjnych są powołane wszystkie władze sądowe, do ich przyjmowania Prezesi Trybunałów pierwszej instancji. Załatwienie należy zawsze wysyłać bezpośrednio do władzy wzywającej.

W razie niewłaściwości władzy wezwanej należy wezwanie przesłać z urzędu do właściwej władzy tego samego Państwa.

Artykuł 9.

Wnioski o doręczenie i pisma rekwizycyjne należy wystosować w języku oficjalnym Strony wzywającej. Uwierzytelnienia nie potrzeba; pismo należy jednak zaopatrzyć pieczęcią urzędową władzy wzywającej.

Dokumenty i inne pisma sporządzone w wykonaniu rekwizycji należy wystosować w języku oficjalnym Strony wezwanej albo, jeżeli to nie miało miejsca, zaopatrzyć w uwierzytelniony przekład na ten język.

Artykuł 10.

Pismo rekwizycyjne winno zawierać: określenie przedmiotu wezwania, oraz w razie potrzeby krótkie przedstawienie sprawy i oznaczenie stron według ich nazwiska, zawodu i miejsca zamieszkania lub pobytu.

We wnioskach o doręczenie należy wymienić także adres odbiorcy i rodzaj pisma, które należy doręczyć.

Artykuł 11.

Władza sądowa, zarządzająca wykonanie danego wniosku, zastosuje pod względem form postępowania ustawy krajowe.

Wnioskowi władzy wzywającej, aby zastosowano pewną formę szczególną, należy jednak uczynić zadość, jeżeli ustawy Strony wezwanej formy tej nie zabraniają.

Artykuł 12.

We wszystkich wypadkach, w których władza wezwana nie wykona wezwania, zawiadomi ona o tem niezwłocznie władzę wzywającą, przyczem w wypadku art. 20 poda powody odmowy a w wypadku art. 8 wymieni władzę, której wniosek odstąpiono.

Artykuł 13.

Za wykonanie doręczeń i załatwienie pism rekwizycyjnych nie będą żądane żadne należytości ani zwrot jakichkolwiek wydatków; wyjątek stanowią należytości wypłacone świadkom i znawcom.

Opłatę pocztową za korespondencję spowodowaną wnioskiem pokrywa władza wysyłająca pismo.

Artykuł 14.

We wszystkich wypadkach, w których wedle niniejszej umowy tłumaczenia winny być uwierzytelnione przez zaprzysiężonego tłumacza, mogą Strony umawiające się, także sędziów swoich upoważnić do tego rodzaju uwierzytelnień.

II. Doręczenia.

Artykuł 15.

Pisma przeznaczone do doręczenia, winny być sporządzone w języku oficjalnym Strony wezwanej lub w języku francuskim, albo zaopatrzone w przekład uwierzytelniony przez zaprzysiężonego tłumacza na jeden z tych języków.

W przeciwnym razie władza wezwana może ograniczyć się do tego, że wykona doręczenie przez oddanie pisma odbiorcy, o ile on zechce je przyjąć.

Artykuł 16.

Doręczenia można odmówić tylko wtenczas, jeżeli ono według zapatrywania Państwa, na którego obszarze ma być wykonane, mogło naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo.

Artykuł 17.

Jako dowód doręczenia służyć będzie albo zaopatrzone datą i uwierzytelnione potwierdzenie odbioru ze strony odbiorcy albo też poświadczenie władzy wezwanej, stwierdzające fakt, formę i czas doręczenia.

Jeżeli pismo przeznaczone do doręczenia przesłano w dwóch egzemplarzach, należy potwierdzenie odbioru lub poświadczenie umieścić na jednym z tych egzemplarzy lub do niego dołączyć.

Artykuł 18.

Każda Strona umawiająca się może własnym obywatelom przebywającym na obszarze drugiej Strony, uskuteczniać doręczenia przez swych przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych, jednak bez użycia środków przymusowych.

III. Odezwy rekwizycyjne.

Artykuł 19.

Władza sądowa, do której skierowano rekwizycję, winna przy jej wykonaniu użyć takich samych środków przymusowych, jak przy załatwianiu rekwizycji własnych władz albo wniosku przedstawionego w tym samym celu przez stronę interesowaną. Tych środków przymusowych nie potrzeba stosować, jeżeli chodzi o osobiste stawiennictwo stron procesowych.

Władzę wzywającą należy na jej żądanie zawiadomić o czasie i miejscu wykonania żądanej czynności, aby strona interesowana mogła być przy tem obecną.

Artykuł 20.

Wykonania rekwizycji można odmówić tylko wtenczas, jeżeli wykonanie żądanej czynności w państwie wezwanem nie należy do zakresu działania władzy sądowej, albo jeżeli załatwienie rekwizycji mogłoby według zapatrywania Państwa wezwanego naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub bezpieczeństwo.

Przesłania akt i innych dokumentów można również odmówić, jeżeliby z powodu ich ważności zachodziły w tym względzie szczególniejsze wątpliwości, a Ministerstwo Sprawiedliwości na odmowę się zgodzi.

Artykuł 21.

Ministerstwa Sprawiedliwości oby Stron będą na żądanie udzielały sobie wyjaśnień co do prawa obowiązującego na obszarze ich Państw.

Rozdział 3.

Sprawy spadkowe.

Artykuł 22.

Obywatele każdej ze Stron umawiających się mogą na wypadek śmierci narówni z krajowcami rozporządzać w drodze testamentu, zapisu, darowizny lub w inny sposób całym majątkiem, który posiadają na obszarach drugiej Strony umawiającej się.

Wolno im sporządzać swe rozporządzenia ostatniej woli na terytorium drugiej Strony umawiającej się przez swych właściwych funkcjonarjuszy konsularnych.

Rozporządzenia ostatniej woli sporządzone przez właściwych funkcjonarjuszy konsularnych mają na obszarach Stron umawiających się przed sądami i innemi władzami tę samą moc i to samo znaczenie, jak gdyby były sporządzone przed urzędnikiem publicznym jednej lub drugiej Strony umawiającej się, pod warunkiem, że sporządzono je w formie przepisanej ustawami Strony, która zamianowała funkcjonarjusza konsularnego.

Artykuł 23.

Obywatele jednej ze Stron umawiających się dopuszczeni będą w drugiem Państwie narówni z krajowcami do spadkobrania i do obejmowania w posiadanie spadku, który ma im przypaść na obszarach Strony drugiej z mocy ustawy lub rozporządzenia ostatniej woli.

Artykuł 24.

Rozstrzyganie o prawach spadkowych odnośnie do majątku ruchomego należy wyłącznie do władz Państwa ojczystego spadkodawcy. Za prawa spadkowe uważa się: dziedziczenie ustawowe, dziedziczenie części obowiązkowej, dziedziczenie testamentowe, darowiznę na wypadek śmierci oraz zapis.

Jeżeli do ruchomego majątku spadkowego z innego tytułu podniesione będą roszczenia przez obywateli lub mieszkańców Państwa, w którem się spadek znajduje, rozstrzygnięcie o takich roszczeniach należy wyłącznie do władz tego Państwa.

Artykuł 25.

Rozstrzyganie wszelkich spraw odnoszących się do spadku nieruchomego należy do władz Państwa, w którem majątek nieruchomy się znajduje.

Władze te, rozstrzygając o sprawach spadkowych, winny jednak zawsze stosować prawo ojczyste spadkodawcy.

Artykuł 26.

Majątki, któremi spadkodawca nie może rozporządzać na przypadek swej śmierci (ordynacje), podlegają prawu Państwa, w którem się znajdują.

To samo prawo stosować należy w zakresie ograniczeń publicznoprawnych, którym ulega spuścizna lub jej część pod względem zwrotu.

Artykuł 27.

We wszystkich wypadkach, w których stosownie do art. 24 do przewodu spadkowego powołane są władze ojczyste spadkodawcy, władze Państwa, w którem znajduje się spadek, na żądanie osoby wykazującej swe prawa spadkowe, a zamieszkałej w tem Państwie lub posiadającej jego obywatelstwo postępować będą ze spadkiem tak, jak gdyby pozostał po własnym obywatelu, stosując jednak przytem prawo ojczyste spadkodawcy.

Zadanie takie można jednak tylko wtedy uwzględnić, jeżeli żaden z pozostałych spadkobierców nie wniesie przeciw temu sprzeciwu, mimo należytego zawiadomienia.

Artykuł 28.

Majątek, według ojczystego prawa spadkodawcy bezdziedziczny, podlega jako spuścizna bezdziedziczna prawu Państwa, w którego obrębie znajduje się w chwili śmierci spadkodawcy.

Za bezdziedziczny uważa się majątek, który według prawa ojczystego spadkodawcy w braku innych spadkobierców, przypada z ustawy Państwu lub innym osobom prawnym.

Artykuł 29.

Jeżeli obywatel jednej ze Stron umawiających się umrze, pozostawiając cały majątek lub część jego na obszarze drugiej Strony umawiającej się, władze tej drugiej Strony ograniczą się w zasadzie do koniecznego zabezpieczenia spuścizny i o otwarciu się spadku zawiadomią niezwłocznie właściwą władzę konsularną, przytem winne władzy tej donieść, co im jest wiadome o spadkobiercach, ich miejscu pobytu, o istnieniu rozporządzenia na wypadek śmierci tudzież o tem, czy i jakie zarządzenia zabezpieczające zostały wydane.

Jeżeli władza konsularna o wypadku śmierci najpierw otrzyma wiadomość, winna ze swej strony przesłać podobne zawiadomienie władzy miejscowej.

Artykuł 30.

Względem majątku ruchomego władza konsularna ma prawo rzeczy spadkowe, nawet gdyby były zabezpieczone przez władzę miejscową, wziąć w posiadanie i jest obowiązaną starać się o prawidłowy zarząd spadkiem; w tym względzie może się zwracać w razie potrzeby o pomoc konieczną do władz miejscowych.

Władza konsularna winna, o ile stosunki na to pozwalają, dać władzy miejscowej sposobność do wzięcia udziału przy opieczętowaniu spadku i sporządzeniu inwentarza.

Artykuł 31.

Egzekucja przymusowa na rzeczach spadkowych pozostaje dopuszczalną, choćby się rzeczy te znajdowały w posiadaniu władzy konsularnej. Wykluczone jest jednak zastosowanie bezpośredniego przymusu przeciw konsulowi; w wypadkach, w których wydanie takich rzeczy koniecznem jest dla celów egzekucji przymusowej, władza miejscowa winna zwracać się do władzy konsularnej z prośbą o ich wydanie.

Artykuł 32.

We wszystkich kwestjach, wywołanych otwarciem się, zarządem i likwidowaniem spadków pozostałych po obywatelach jednej ze Stron umawiających się na obszarze Strony drugiej, zastępują właściwi funkcjonarjusze konsularni z mocy prawa nieobecnych na miejscu spadkobierców, o ile ci ostatni są obywatelami państwa, które funkcjonarjusza konsularnego wysłało i nie ustanowili innych pełnomocników.

Artykuł 33.

Wydanie spuścizny wykazanym spadkobiercom lub za granicę może nastąpić dopiero po zaspokojeniu lub należytem zabezpieczeniu podatku spadkowego oraz zgłoszonych wierzytelności do spadku i wykazanych praw spadkowych obywateli i mieszkańców Państwa, w którem spuścizna się znajduje.

Władza konsularna jest jednak upoważniona pokryć zgóry z masy spadkowej koszta ostatniej choroby spadkodawcy i jego pogrzebu, półroczny czynsz mieszkalny, należytości sądowe, konsularne i inne podobne i w razie koniecznej potrzeby niezbędne koszta utrzymania rodziny zmarłego.

Wierzyciele spadkowi nie mogą dalej sprzeciwiać się wydaniu spadku, jeżeli do 9 miesięcy po śmierci spadkodawcy nie zdołają udowodnić, że roszczenia ich zostały przez spadkobierców uznane lub sądownie prawomocnie przyznane albo przynajmniej, że o te roszczenia wniesiono w sądzie skargę.

Rozdział 4.

Spory w przedmiocie ślubności pochodzenia.

Artykuł 34.

Spory w przedmiocie ślubności pochodzenia dziecka należą do władz tej Strony umawiającej się, której dziecko jest obywatelem.

Orzeczenia tych władz będą uznawane na obszarze drugiej Strony.

Rozdział 5.

Opieka i kuratela.

Artykuł 35.

Władze każdej z umawiających się Stron sprawują opiekę (kuratelę) nad osobą i całym majątkiem własnych obywateli.

Artykuł 36.

Jeżeli zajdzie potrzeba ustanowienia opieki (kurateli) nad obywatelem jednej ze Stron umawiających się, który lub którego majątek znajduje się na obszarze drugiej Strony, władze tej Strony ograniczą się tylko do niecierpiących zwłoki zarządzeń opiekuńczych i zawiadomią o tem właściwą władzę ojczystą Strony, która wspomniane zarządzenie może uchylić.

Artykuł 37.

Właściwa władza ojczysta może, jeśli to leży w interesie pupila, całą opiekę (kuratelę) lub poszczególne zarządzenia opiekuńcze (kuratelne) odnośnie do osoby, lub odnośnie do majątku, przenieść na władze drugiej Strony za ich zgodą stosownie do obowiązujących w tym względzie przepisów.

Artykuł 38.

Przepisy zawarte w artykułach 35 do 37 stosują się w równej mierze do opieki, ubezwłasnowolnienia, zarządzenia kurateli, ustanowienia sądowego doradcy jak niemniej do wszelkich zarządzeń podobnych, o ile one powodują ograniczenie zdolności do działań prawnych.

Artykuł 39.

Orzeczenia właściwych władz wydane na zasadzie art. 35 do 37 będą uznane na obszarze drugiej Strony.

Rozdział 6.

Uznanie za znikłego lub zmarłego.

Artykuł 40.

Do uznania osoby za znikłą lub zmarłą właściwe są władze Państwa, którego obywatelem osoba ta była w czasie zaginienia.

Orzeczenie wydane przez władze wymienione w ustępie poprzednim będą uznawane na obszarze drugiej Strony umawiającej się.

W razie konieczności władze jednej ze Stron umawiających się mogą według swych ustaw uznać obywatela drugiej Strony umawiającej się za znikłego lub zmarłego, jeżeli chodzi o skutki takiego orzeczenia w obrębie Państwa orzekającego.

Rozdział 7.

Postanowienia ogólne.

Artykuł 41.

We wszystkich wypadkach, w których niniejsza umowa powołuje się na ustawy ojczyste, rozumieć należy w obu Państwach ustawodawstwo tej dzielnicy, któremu wedle prawa odnośnego Państwa podlega dana osoba.

Artykuł 42.

Przewidziane w niniejszej umowie zawiadomienia władz obu Stron będą przesyłane w drodze ustalonej w art. 8.

Rozdział 8.

Szczególne postanowienia o dokumentach.

Artykuł 43.

Dokumenty sporządzone lub wystawione przez sądy jednej Strony, a zaopatrzone pieczęcią urzędową nie potrzebują do użycia ich na obszarze drugiej Strony uwierzytelnienia (legalizacji).

To samo odnosi się:

1) do dokumentów urzędów ksiąg gruntowych i urzędów depozytowych, o ileby urzędy te nie należały do władz wymienionych już w ustępie 1-szym;
2) do protestów wekslowych notarjuszy, sekretarzy sądowych (urzędników kancelaryjnych) i komorników sądowych.

Artykuł 44.

Dokumenty sporządzone lub wystawione przez notarjusza, sekretarza sądowego (urzędnika kancelaryjnego) lub komornika, który w sądzie do tego jest upoważniony, wyjąwszy protesty wekslowe (art. 43. ustęp 2 p. 2), winny być uwierzytelnione, jeżeli mają być użyte na obszarze drugiej Strony. Uwierzytelnienia dokonuje Prezes Trybunału pierwszej instancji, w którego okręgu notarjusz, sekretarz sądowy (urzędnik kancelaryjny) lub komornik ma swą siedzibę urzędową.

Artykuł 45.

Przepisy art. 43 i 44 należy odpowiednio stosować do dokumentów prywatnych, na których podpis jest uwierzytelniony przez sąd. notarjusza lub sekretarza sądowego (urzędnika kancelaryjnego).

Artykuł 46.

Dokumenty sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione na obszarze jednej Strony przez centralną władzę administracyjną wymienioną w dołączonym (jako aneks) wykazie i zaopatrzone jej pieczęcią urzędową, nie potrzebują dalszego uwierzytelnienia do użycia ich na obszarze drugiej Strony.

Wykaz może być przez każdą z umawiających się stron za zgodą obu Ministerstw Sprawiedliwości zmieniany lub uzupełniany.

Dokumenty sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione przez inną władzę administracyjną aniżeli wymienione w wykazie winny być uwierzytelnione przez jedną z wymienionych w wykazie władz, która jest bezpośrednio przełożoną tamtej władzy.

Artykuł 47.

Dokumenty wystawione na podstawie urzędowych rejestrów stanu cywilnego przez urzędnika stanu cywilnego jednej Strony mogą być użyte na obszarze drugiej Strony, o ile są uwierzytelnione przez właści-

wy sąd lub przez właściwą władzę administracyjną pierwszej instancji, która jest powołaną do wykonywania nadzoru nad urzędnikiem stanu cywilnego.

Wyciągi z ksiąg kościelnych, dotyczące stanu cywilnego, zaopatrzone pieczęcią kościelną, o ile nie są już objęte przepisem ustępu 1, winny być uwierzytelnione przez sąd miejscowy właściwy dla odnośnego zarządu kościelnego i zaopatrzone poświadczeniem, że wystawca wyciągu jest uprawniony do udzielenia tegoż.

Artykuł 48.

Wierzytelne odpisy dokumentów, służące do użytku na obszarze drugiej Strony, winny być sporządzone przez tę samą władzę, która dokument oryginalny sporządziła lub wystawiła. Jeżeli powyższe postanowienia przepisują dla sporządzenia lub wystawienia tego rodzaju dokumentów pewien szczególny sposób uwierzytelnienia, natenczas należy go zastosować również do wierzytelnych odpisów.

Jeżeli władza, która dokument sporządziła lub wystawiła, już nie istnieje, uwierzytelnienia odpisu winna dokonać władza w miejsce tamtej właściwa.

Gdyby i taka władza nie istniała, uwierzytelnienie należy do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

DZIAŁ II.

SPRAWY KARNE.

Rozdział 1.

Wydawanie przestępców.

Artykuł 49.

Strony zawierające umowę zobowiązują się na żądanie wydawać sobie wzajemnie znajdujące się na ich obszarze osoby ścigane lub skazane przez sądy drugiej Strony za czyny karygodne, które według ustaw Państwa wzywającego i wezwanego — obowiązujących chociażby tylko w jednej ich dzielnicy — zagrożone są co najmniej karą ograniczenia wolności przez przeciąg jednego roku lub karą cięższą.

Dla ocenienia obowiązku wydania przestępcy miarodajną jest jedynie okoliczność, czy czyn karygodny, z powodu którego żąda się wydania, jako taki jest w Państwie wezwanem zagrożony karą, natomiast bez znaczenia jest kwestja, czy osoba wydać się mająca także w Państwie wezwanem mogłaby być za ten czyn ścigana.

Artykuł 50.

Rzeczpospolita Polska nie wydaje obywateli własnych tudzież obywateli Wolnego Miasta Gdańska. Królestwo Serbów, Kroatów i Słoweńców nie wydaje własnych obywateli.

Jeżeli przed nadejściem żądania wydania osoba wymieniona w tem żądaniu podała u Strony wezwanej prośbę o nadanie jej obywatelstwa, natenczas załatwienie żądania można odłożyć aż do ostatecznego załatwienia prośby o nadanie obywatelstwa.

Artykuł 51.

Wydanie jest niedopuszczalne:

a) z powodu czynów karygodnych, zagrożonych karą tylko w wojskowych ustawach karnych;

b) z powodu czynów, które ulegają karze wyłącznie według ustaw prasowych;

c) z powodu wykroczeń przeciwko ustawom celnym, podatkowym lub innym ustawom skarbowym;

d) z powodu przestępstw politycznych lub przestępstw pozostających z niemi w związku. Wydania można jednak dozwolić, jeżeli czyn karygodny wykazuje znamiona zarówno przestępstwa politycznego, jak i pospolitego, a te ostatnie przeważają, o czem rozstrzyga władza wezwana wedle swobodnego ocenienia. Za przestępstwo polityczne nie będzie jednak uważany zamach na życie naczelnika jakiegokolwiek Państwa lub członków jego rodziny.

Artykuł 32.

Ponadto wydanie nie nastąpi:

a) jeżeli ściganie z powodu tego czynu według ustaw Państwa wezwanego zastrzeżone jest wyłącznie własnemu sądownictwu;

b) jeżeli według ustaw obowiązujących we wszystkich dzielnicach Strony wezwanej ściganie lub wykonywanie kary uległo przedawnieniu;

c) jeżeli co do danej osoby na obszarze Strony wezwanej z powodu tego samego przestępstwa toczyło się postępowanie karne i zostało zakończone wyrokiem lub w inny sposób — chyba, że zachodzą warunki, pod któremi według ustaw Państwa wezwanego dopuszczalne jest wznowienie postępowania karnego. Wyrok uwalniający lub umorzenie postępowania nie są jednak przeszkodą w wydaniu, jeżeli takie orzeczenie zapadło tylko z powodu, że przestępstwo popełniono zagranicą.

Artykuł 33.

Wydania można odmówić, jeżeli przeciw osobie, której wydania zażądano, na obszarze Strony wezwanej toczy się postępowanie karne z powodu tego samego przestępstwa.

Artykuł 34.

Jeżeli osoba, której wydania zażądano, na obszarze Strony wezwanej z powodu innego przestępstwa jest ścigana lub skazana, natenczas można wstrzymać wydanie aż do ukończenia wdrożonego postępowania i wykonania lub darowania kary. Mimo to o wydaniu należy orzec jak najrychlej.

Artykuł 35.

Jeżeli rządy kilku państw żądają równocześnie pewnej osoby z powodu tego samego czynu karygodnego, należy ją wydać rządowi tego państwa, na którego obszarze czyn karygodny popełniono. Jeżeli czyn karygodny popełniono na obszarze kilku państw, lub jeżeli zachodzą wątpliwości co do miejsca popełnienia czynu, mają odpowiednie zastosowanie postanowienia ustępu 2.

Jeżeli rządy kilku państw żądają wydania pewnej osoby z powodu różnych czynów karygodnych, należy ją wydać temu państwu, którego ona jest obywatelem. Jeżeli to państwo nie żąda wydania, należy osobę ściganą wydać temu państwu, które żąda wydania z powodu czynu surowszą karą zagrożonego. Jeżeli wszystkie czyny zagrożone są karą równie surową, wydanie nastąpi do tego państwa, które wcześniej wydania zażądało.

Artykuł 36.

Strona wezwana może jednak bez względu na postanowienia artykułu poprzedniego dać pierwszeństwo temu państwu, którego obywatelem jest osoba wydać się mająca, jeśli na niej ciąży obowiązek z mocy traktatu zawartego z danem państwem.

Artykuł 37.

Osobę wydaną wolno tylko o tyle ścigać, skazać lub wydać trzeciemu państwu z powodu czynu karygodnego popełnionego przed wydaniem, do którego wydanie się nie odnosiło:

a) jeżeli Strona, która przestępcę wydała, na to dodatkowo zezwoli, przyczem zezwolenia nie można odmówić, jeżeli wydanie także z powodu tego czynu karygodnego w myśl tej umowy mogłoby być dozwolone;

b) jeżeli osoba wydana wyrazi do protokółu sądowego zgodę swą na to Stronie, która przestępcę wydała, należy przesłać uwierzytelniony odpis tego protokółu.

Artykuł 58.

Jeżeli osoba, wydana w ciągu miesiąca od chwili, kiedy z powodu czynu, za który ją wydano, postępowanie karne przeciw niej ukończono lub karę wykonano albo darowano, z własnej winy nie opuści obszaru państwa, któremu ją wydano, albo jeżeli osoba wydana dobrowolnie tam powróci, natenczas sądowe ściganie i wykonanie kary dopuszczalne będzie także z powodu takich czynów karygodnych, do których wydanie się nie odnosiło.

Artykuł 59.

Wniosek o wydanie może być przesłany przez Ministerstwo Sprawiedliwości Strony wzywającej bezpośrednio do Ministerstwa Sprawiedliwości Strony wezwanej. Także wszelka inna korespondencja w sprawach o wydanie przestępcy może być prowadzoną bezpośrednio między Ministerstwami Sprawiedliwości obu Stron.

Artykuł 60.

Do wniosku o wydanie należy dołączyć sędziowski nakaz aresztowania osoby, której wydania żąda się, albo prawomocny wyrok przeciw niej wydany. W dokumentach tych winno być określone przestępstwo, z powodu którego żąda się wydania, z przedstawieniem stanu rzeczy i powołaniem przepisów karnych, które mają być zastosowane. Przy przestępstwach przeciw własności należy, o ile możności, podać wysokość szkody wyrządzonej lub zamierzonej. Jeżeli powyższe okoliczności nie wynikają ze wspomnianych dokumentów, należy dołączyć dalsze pismo sądowe, które zawiera okoliczności brakujące.

Wymienione pisma należy sporządzić w formie przepisanej dla Strony wzywającej w oryginale lub uwierzytelnionym odpisie i uwierzytelnić przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

Brzmienie przepisów karnych, które mają być zastosowane, należy również dołączyć w uwierzytelnionym odpisie.

We wniosku należy, o ile możności, zamieścić również opis osoby, której wydania się żąda, oraz przytoczyć inne okoliczności, mające znaczenie dla stwierdzenia jej tożsamości.

Artykuł 61.

Do wniosku o wydanie tudzież do dokumentów wspomnianych w art. 60, o ile pisma te nie są sporządzone w oficjalnym języku Państwa wezwanego, należy dołączyć uwierzytelnione tłumaczenie na ten język lub na język francuski. Przepis ten ma zastosowanie także do innej korespondencji w sprawach o wydanie.

Artykuł 62.

W razie wątpliwości, czy zachodzą warunki wydania przewidziane w niniejszej umowie, należy zażądać od Strony wzywającej dodatkowych wyjaśnień.

Jeżeli ściganą osobę z powodu wniosku o jej wydanie zaaresztowano, można ją wypuścić na wolność, skoro w ciągu 6 tygodni po wysłaniu pisma żądającego wyjaśnień potrzebne wyjaśnienia nie nadejdą do wezwanego Ministerstwa Sprawiedliwości.

Artykuł 63.

O ile wydanie nie przedstawia się zgóry jako niedopuszczalne, należy niezwłocznie po otrzymaniu wniosku o wydanie zarządzić środki potrzebne do zabezpieczenia wydania.

Artykuł 64.

Nawet przed otrzymaniem wniosku o wydanie można pewną osobę tymczasowo przytrzymać, jeżeli druga Strona tego zażąda z powołaniem się na sędziowski nakaz aresztowania lub prawomocny wyrok i wymieni rodzaj czynu karygodnego, a wydanie nie przedstawia się zgóry jako niedopuszczalne.

Sądy i urzędy prokuratorskie Strony wzywającej mogą wniosek taki przesłać na piśmie lub telegraficznie bezpośrednio do właściwych władz Strony wezwanej.

Także i bez takiego wniosku należy zarządzić tymczasowo przytrzymanie osoby wyśledzonej w Państwie, w którego dzienniku policyjnym zamieszczono o niej ogłoszenie na żądanie drugiego Państwa.

Artykuł 65.

O dniu tymczasowego przytrzymania (art. 64) oraz o miejscu aresztu należy niezwłocznie i bezpośrednio zawiadomić władzę wzywającą lub ścigającą tudzież własne Ministerstwo Sprawiedliwości.

Osobę tymczasowo przytrzymaną należy wypuścić na wolność, jeżeli najpóźniej w przeciągu 15 dni od dnia przytrzymania nie nadejdzie nakaz aresztowania lub wyrok karny do władzy, w której areszcie dana osoba się znajduje.

Ministerstwo Sprawiedliwości tej Strony, która dokonała przytrzymania, może zarządzić uwolnienie osoby tymczasowo przytrzymanej, jeżeli w przeciągu 6 tygodni od dnia przytrzymania nie otrzyma wniosku o wydanie.

Artykuł 66.

Strona, której przestępcę wydano, winna Stronę wydającą zawiadomić o ostatecznym wyniku postępowania karnego.

Artykuł 67.

Wraz z przestępcą należy Stronie wzywającej wydać wszelkie przedmioty zajęte, które w chwili przytrzymania znajdowały się w posiadaniu wydanego i zostały przezeń uzyskane w drodze czynu karygodnego oraz przedmioty mogące służyć do udowodnienia czynu karygodnego.

To samo odnosi się do wszystkich przedmiotów wspomnianego rodzaju, któreby później odnaleziono.

Wydanie wyżej oznaczonych przedmiotów nastąpi na wniosek również i wtedy, gdy wydanie przestępcy wprawdzie byłoby dopuszczalne, lecz z powodu jego śmierci lub ucieczki nie mogło nastąpić.

Prawa osób trzecich do takich przedmiotów pozostają w mocy.

Po ukończeniu przewodu sądowego należy przedmioty te zwrócić bez kosztów osobom uprawnionym. W wypadku, gdyby tych osób w sposób niewątpliwy nie można było stwierdzić, przedmioty, o których mowa, winny być wydane Stronie wezwanej bez kosztów, skoro tego zażąda.

Państwo, od którego zażądano tych przedmiotów, może je zatrzymać czasowo, jeśli są mu one potrzebne do postępowania karnego.

Artykuł 68.

Kosztów i opłat, powstałych dla jednej ze Stron umawiających się na jej obszarze wskutek postępowania w sprawie wydania przestępcy lub przedmiotów wymienionych w art. 67, nie zwraca się.

Władza wydająca winna jednak sumę powstałych kosztów podać do wiadomości władzy wzywającej, aby władza ta mogła je ściągnąć od osoby zobowiązanej do zwrotu. Sumy ściągnięte zatrzymuje Strona wzywająca.

Artykuł 69.

Jeżeli trzecie państwo wydaje jaką osobę jednej ze Stron umawiających się, natenczas druga Strona na żądanie zezwoli na przewiezienie tej osoby przez swój obszar, o ile osoba ta nie jest jej obywatelem.

Do wniosku o zezwolenie na przewiezienie stosują się odpowiednio przepisy art. 50 do 52 i 60.

Rozdział 2.

Pomoc prawna w sprawach karnych.

Artykuł 70.

Sądy zwyczajne i urzędy prokuratorskie obu Stron umawiających się będą sobie wzajemnie na żądanie udzielały pomocy prawnej w sprawach karnych w myśl postanowień następujących:

Artykuł 71.

Pomoc prawna obejmuje:

a) doręczanie wszelkich pism, dotyczących przewodu, nie wyłączając wyroków;

b) badanie obwinionych, świadków lub znawców, wizję lokalną, rewizje i zajęcie przedmiotów oraz wszelkie inne czynności śledcze;

c) przesyłanie dokumentów, akt sądowych, odpisów z tychże, dowodów rzeczowych oraz przedmiotów wytworzonych przez czyn karygodny lub podlegających konfiskacie;

d) udzielanie wyjaśnień z rejestrów kar.

Wyroków karnych Strony drugiej nie wykonywa się.

Artykuł 72.

Pomocy prawnej można odmówić:

a) jeżeli czyn karygodny, będący przedmiotem sprawy karnej według ustaw Strony wezwanej nie podlega karze lub stanowi przestępstwo polityczne lub ściśle wojskowe; albo

b) jeżeli chodzi o ściganie obywatela Strony wezwanej, nie znajdującego się na obszarze Strony wzywającej.

Jeżeli w wezwaniu o pomoc prawną żąda się rewizji lub zajęcia dowodów rzeczowych, natenczas uczyni mu się zadość tylko wtedy, jeżeli zachodzą warunki, pod któremi według postanowień tej umowy byłoby dopuszczalne wydanie.

Artykuł 73.

Przedmioty wymienione w art. 71 ust. 1 p. c) należy zwrócić bez kosztów, o ile władza wezwana inaczej nie postanowi. Prawa osób trzecich pozostają w każdym razie zastrzeżone.

Artykuł 74.

Do pomocy prawnej w sprawach karnych stosują się odpowiednio przepisy art. 8 do 20 niniejszej umowy.

Rozdział 3.

Zawiadamianie o skazaniu.

Artykuł 75.

Strony umawiające się będą sobie wzajemnie przesyłały odpisy kart karnych lub wyciągi z prawomocnych wyroków skazujących, które dotyczą obywateli drugiej Strony.

Postanowienie to nie będzie miało zastosowania, o ile wyrok wedle przepisów obowiązujących w sądzie orzekającym nie podlega wpisaniu do rejestru karnego.

Nadto będą sobie obie Strony przesyłały zawiadomienia o dalszych orzeczeniach, odnoszących się do takich wyroków, o ile orzeczenia te notowane są również w rejestrze karnym.

Wspomniane odpisy i wyciągi przesyłane będą do władzy prowadzącej w drugiem Państwie rejestr karny, a gdyby ta władza nie była znana władzy przesyłającej, do Ministerstwa Sprawiedliwości drugiego Państwa.

Wiadomości, jako też żądania wyjaśnień z rejestru karnego, należy kierować do Ministerstwa Sprawiedliwości drugiego Państwa, o ile władza prowadząca rejestr karny nie jest znaną władzy wzywającej.

Umowa niniejsza będzie ratyfikowana, a dokumenty ratyfikacyjne zostaną wymienione w Warszawie w czasie możliwie najkrótszym. Umowa ta wejdzie w życie w miesiąc po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych. Może ona być wypowiedzianą przez każdą ze Stron umawiających się; w tym wypadku będzie obowiązywała jeszcze przez sześć miesięcy od daty wypowiedzenia.

WYKAZ

centralnych władz administracyjnych Rzeczypospolitej Polskiej i Królestwa Serbów, Kroatów i Słoweńców, których dokumenty nie wymagają żadnego uwierzytelnienia dla użytku na terytorjum drugiej Strony umawiającej się.

A. RZECZPOSPOLITA POLSKA:

1. Wszystkie Ministerstwa,
2. Prokuratorja Generalna Rzeczypospolitej Polskiej,
3. Główny Urząd Statystyczny,
4. Główny Urząd Ziemski,
5. Główny Urząd Likwidacyjny,
6. Kancelarja Prezydenta Rzeczypospolitej,
7. Kancelarja Sejmu i Senatu.

B. KRÓLESTWO SERBÓW, KROATÓW I SŁOWEŃCÓW:

1. Wszystkie Ministerstwa,
2. Kancelarja Dworu Królewskiego,
3. Kancelarja Parlamentu.

PROTOKÓŁ.

Przy podpisaniu umowy z daty dzisiejszej Pełnomocnicy obu Stron umawiających się złożyli następujące zgodne oświadczenie:

1. Za język serbo-kroacko-słoweński w rozumieniu art. 4 niniejszej umowy będzie uważany język serbski, język kroacki i język słoweński.

2. Z uwagi na znaczne różnice, zachodzące pomiędzy ustawodawstwami dzielnicowemi obu Stron umawiających się pod względem kwalifikacji prawnej niektórych przestępstw, właściwe władze Polski i Królestwa Serbów, Kroatów i Słoweńców, stosując postanowienia niniejszej umowy, winny na to zważać i szczególnie baczyć, aby przestępstwa niniejszego znaczenia nie były przedmiotem żądań o wydanie stawianych na podstawie umowy.

UMOWA

z W. M. Gdańskiem, podpisana w Warszawie dnia 24 października 1921 r. (Umowa Warszawska)

(DU Nr. 16 z 1922 załącznik).

Skr.: G

CZĘŚĆ DRUGA.

SPRAWY SĄDOWE.

Dział I.

Wymiar sprawiedliwości.

Rozdział I.

Sprawy cywilne.

Tytuł 1.

Pomoc prawna.

I. Postanowienia ogólne.

Artykuł 45.

Rzeczpospolita Polska i Wolne Miasto Gdańsk obowiązują się do wzajemnego udzielania sobie na wezwanie pomocy prawnej w sprawach cywilnych, handlowych i sądownictwa niespornego, przyczem władze sądowe znoszą się z sobą bezpośrednio.

Artykuł 46.

(1) O ile z istoty wezwania lub z przepisów tej umowy nie wynika coś innego, należy wezwanie skierować do sądu najniższej instancji, atoli w byłej dzielnicy rosyjskiej za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości w Warszawie.

(2) Gdyby władza wezwana nie była właściwą, należy wezwanie przesłać z urzędu do właściwej władzy Strony wezwanej.

Artykuł 47.

(1) Wezwanie należy wystosować w języku władzy wzywającej lub wezwanej. Uwierzytelnienia nie potrzeba; pismo należy jednak zaopatrzyć w pieczęć lub stempel urzędowy władzy wzywającej.

(2) Przy załatwianiu wezwania należy dokumenty i inne pisma sporządzać w języku władzy wzywającej lub wezwanej i odesłać je bezpośrednio do władzy wzywającej.

Artykuł 48.

Wezwanie winno zawierać: określenie przedmiotu wezwania, a w razie potrzeby krótkie przedstawienie sprawy i oznaczenie stron według ich nazwiska, zawodu, miejsca zamieszkania lub pobytu.

Artykuł 49.

(1) Wezwanie załatwia się w formie, przepisanej przez ustawy, obowiązujące na obszarze Strony wezwanej.

(2) Wnioskowi władzy wzywającej, aby zastosować formę szczególną, należy jednak uczynić zadość, jeżeli ustawy Strony wezwanej formy tej nie zabraniają.

Artykuł 50.

We wszystkich wypadkach, w których władza wezwana nie załatwia wezwania, winna ona niezwłocznie zawiadomić o tem władzę wzywającą i w wypadku uchylenia się (art. 33 i 37) podać przyczynę tego, a w razie odstąpienia wezwania innej władzy (art. 46 ustęp 2), władzę tę wymienić.

Artykuł 51.

(1) Koszta udzielonej pomocy prawnej ponosi Strona wezwana; opłat lub wydatków jakiegobądź rodzaju nie zwraca się.

(2) Władza wezwana winna jednak wysokość powstałych kosztów podać do wiadomości władzy wzywającej, aby ta mogła je ściągnąć od osoby, obowiązanej do jej zwrotu. Kwoty ściągnięte zatrzymuje Strona wzywająca.

II. Doręczenia.

Artykuł 52.

Pisma przeznaczone do doręczenia, należy sporządzać w języku władzy wzywającej lub wezwanej. Jeśli je sporządzono w innym języku, należy dołączyć tłumaczenie na język jednej ze Stron umawiających się i tłumaczenie to uwierzytelnić przez przysięgłego tłumacza. Gdy chodzi o pisma sądu wzywającego, należy je zaopatrzyć w pieczęć lub stempel urzędowy.

Artykuł 53.

(1) Od uskutecznienia doręczenia można się uchylić, gdy Strona, na której obszarze doręczenie ma nastąpić, uważa, że doręczenie to mogłoby naruszyć jej prawa, wypływające z władzy państwowej lub jej bezpieczeństwo.

(2) Od doręczenia wezwania świadka lub biegłego można się również uchylić, gdy wezwanie na wypadek niestawienia się zawiera zagrożenie ujemnemi następstwami.

Artykuł 54.

(1) Doręczenie stwierdza się przez zaopatrzone w datę i uwierzytelnione potwierdzenie odbioru ze Strony odbiorcy albo przez poświadczenie władzy wezwanej, z którego wynika fakt doręczenia, jego forma i czas.

(2) Jeżeli pismo, przeznaczone do doręczenia, przesłano w dwóch egzemplarzach, należy potwierdzenie odbioru lub poświadczenie zamieścić na jednym z tych egzemplarzy lub z nim złączyć.

Artykuł 55.

Każda Strona może na obszarze drugiej Strony uskuteczniać doręczenia także bezpośrednio przez pocztę.

III. Inne wezwania władz sądowych.

Artykuł 56.

(1) Władza sądowa jednej ze Stron może stosownie do przepisów swych ustaw zwrócić się do właściwej władzy sądowej drugiej Strony o dokonanie czynności procesowych lub innych czynności sądowych, należnych do zakresu działania tejże władzy.

(2) Postanowienia ustępu 1 nie mają zastosowania do przymusowego wykonania. W tym względzie zastrzega się zawarcie osobnej umowy.

Artykuł 57.

(1) Władza sądowa, do której skierowano wezwanie, winna je spełnić i użyć przytem takich samych środków przymusowych, jak przy załatwianiu wezwania własnych władz albo wniosku przedstawionego w takim samym celu przez stronę interesowaną. Środków przymusowych nie potrzeba stosować, gdy chodzi o osobiste stawiennictwo stron w sprawach spornych.

(2) Władzę wzywającą należy na jej żądanie zawiadomić o czasie i miejscu czynności, mającej być podjętą na jej wezwanie, aby Strona interesowana mogła być przy niej obecną.

Artykuł 58.

(1) Od załatwienia wezwania można się uchylić: a) jeżeli nie ma pewności co do prawdziwości dokumentu; b) jeżeli podjęcie żądanej czynności na obszarze Strony wezwanej nie należy do zakresu działania władzy sądowej; c) jeżeli Strona wezwana sądzi, że załatwienie wezwania może naruszyć jej prawa wypływające z władzy państwowej lub jej bezpieczeństwo.

(2) Od przesłania akt i innych dokumentów można się uchylić także wówczas, gdy z powodu ich ważności zachodzą w tym względzie szczególne obawy a naczelny zarząd sprawiedliwości na odmowę się zgodzi.

Artykuł 59.

(1) Wyjaśnień co do prawa obowiązującego na obszarze drugiej Strony, udziela na wezwanie sądu: w Polsce Ministerstwo Sprawiedliwości w Warszawie a w Wolnem Mieście Gdańsku Prezydent Sądu w Gdańsku.

(2) W wezwaniu należy dokładnie określić kwestję prawną, w której ma się dać wyjaśnienia.

Tytuł 2.

Ochrona prawna w sprawach cywilnych.

Artykuł 60.

Obywatele jednej Strony korzystają na obszarze drugiej Strony ze swobodnego i niczem nieograniczonego dostępu do sądów i o ile art. 61 nie stanowi inaczej, mogą występować przed sądami pod tymi samymi warunkami, co obywatele własnego kraju.

Artykuł 61.

Obie Strony zastrzegają sobie zawarcie osobnej umowy, stanowiącej o zabezpieczeniu kosztów procesowych oraz o płaceniu zaliczek na koszta sądowe.

Artykuł 62.

Obywateli jednej Strony dopuszcza się na obszarze drugiej Strony do korzystania z prawa ubogich na równi z obywatelami tejże Strony.

Artykuł 63.

(1) Świadectwo ubóstwa winno być wystawione przez władze zwykłego miejsca pobytu wnioskodawcy, albo w braku takiego miejsca przez władze chwilowego miejsca pobytu.

(2) Jeżeli wnioskodawca nie przebywa na obszarze jednej ze Stron, natenczas właściwy przedstawiciel dyplomatyczny lub konsularny winien świadectwo ubóstwa uwierzytelnić bezpłatnie.

(3) Gdyby władza miejsca pobytu wnioskodawcy takich świadectw nie wystawiała, wystarczy świadectwo właściwego przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego.

Artykuł 64.

(1) Władza, powołana do wydawania świadectw ubóstwa, może u władz drugiej Strony zasięgnąć wyjaśnień co do stosunków majątkowych wnioskodawcy.

(2) Władzy, która ma rozstrzygać w sprawie wniosku o przyznanie prawa ubogich, służy w zakresie jej działań urzędowych prawo badania przedłożonych jej świadectw i wyjaśnień.

Tytuł 3.

Postanowienia co do dokumentów.

Artykuł 65.

(1) O ile dokumenty, sporządzone lub wystawione przez sądy jednej Strony, są zaopatrzone w pieczęć urzędową lub stempel urzędowy, natenczas dla użycia ich na obszarze drugiej Strony nie potrzeba uwierzytelnienia (legalizacji).

(2) To samo odnosi się: a) do dokumentów urzędów ksiąg gruntowych i urzędów depozytowych, o ile władze te nie należą do władz, wymienionych w ust. 1; b) do protestów wekslowych notarjuszy, sekretarzy sądowych i komorników sądowych.

Artykuł 66.

Dokumenty sporządzone lub wystawione przez notarjusza, sekretarza sądowego lub komornika sądowego, wyjąwszy protesty wekslowe (art. 65 ustęp 2 litera b) winny być uwierzytelnione, jeżeli mają być użyte na obszarze drugiej Strony. Uwierzytelnienia dokonuje: na obszarze Wolnego Miasta Gdańska Prezydent Sądu, w Polsce Prezes Sądu Okręgowego, w którego okręgu notarjusz, sekretarz sądowy lub komornik sądowy mają swą siedzibę urzędową.

Artykuł 67.

(1) Przepisy art. 65 i 66 należy odpowiednio stosować do dokumentów prywatnych, na których podpis jest uwierzytelniony przez sąd, notarjusza lub sekretarza sądowego.

(2) Uwierzytelnienie może jednak służyć tylko jako dowód na to, że podpis pochodzi od wystawcy.

Artykuł 68.

(1) O ile dokumenty, które na obszarze jednej Strony sporządziła, wystawiła lub uwierzytelniła jedna z najwyższych władz administracyjnych, wymienionych w wykazie załączonym pod I [1]) są zaopatrzone w pieczęć urzędową lub stempel urzędowy, natenczas nie potrzeba uwierzytelnienia (legalizacji) dla użycia ich na obszarze drugiej Strony.

(2) Wykaz można za wzajemną zgodą zmienić lub uzupełnić w drodze administracyjnej przez obwieszczenie.

(3) Dokumenty sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione przez inną władzę, jak w tym artykule wymienioną, winny być uwierzytelnione przez tę w wykazie wymienioną władzę, która jest władzą bezpośrednio przełożoną nad tą inną władzą.

Artykuł 69.

(1) Jeżeli dokumenty wystawione na podstawie urzędowych rejestrów stanu cywilnego przez urzędnika stanu cywilnego jednej Strony mają być użyte na obszarze drugiej Strony, natenczas wystarcza uwierzytelnienie przez właściwy sąd lub przez właściwą polityczną władzę administracyjną pierwszej instancji powołaną do wykonywania nadzoru nad urzędnikami stanu cywilnego.

(2) Wyciągi z ksiąg kościelnych, dotyczące stanu cywilnego, zaopatrzone w pieczęć kościelną a nie podpadające pod przepis ustępu 1, win-

[1]) Są to władze następujące: A. Rzeczpospolita Polska. 1. Wszystkie Ministerstwa, 2. Prokuratorja Generalna Rzplitej, 3. Główny Urząd Statystyczny, 4. Główny Urząd Ziemski, 5. Główny Urząd Likwidacyjny. 6. Kancelarja Prezydenta Rzplitej i 7. Kancelarja Sejmowa. B. Wolne Miasto Gdańsk. 1. Senat, 2. Polizeipraesident, 3. Praesident der Oberzolldirektion, 4. Praesident der Oberpostdirektion, 5. Praesident der Landesversicherungsanstalt und des Landesversicherungsamtes, 6. Leiter des Steuerpraesidiums, 7. Vorsitzender des Oberverwaltungsgerichts.

ny być uwierzytelnione przez sąd właściwy dla odnośnej parafji i zaopatrzone w poświadczenie, że wystawca wyciągu jest do udzielenia go uprawniony.

Artykuł 70.

(1) Wierzytelne odpisy dokumentów, służące do użytku na obszarze drugiej Strony, winny być wydane przez tę samą władzę, która dokument sporządziła lub wystawiła. Jeżeli powyższe postanowienia przewidują dla sporządzania lub wystawienia takich dokumentów szczególny sposób uwierzytelnienia, natenczas należy go stosować również i przy udzielaniu wierzytelnych odpisów.

(2) Jeżeli władza, która dokument sporządziła lub wystawiła, już nie istnieje, uwierzytelnienia odpisu winna dokonać władza w miejsce tamtej właściwa.

(3) Gdy i taka władza nie istnieje, uwierzytelnienia udzieli najwyższa krajowa władza administracyjna.

Rozdział II.

Sprawy karne.

Tytuł 1.

Wydawanie przestępców.

Artykuł 71.

(1) Obydwie Strony zobowiązują się na wezwanie wydawać sobie wzajemnie, stosownie do niniejszej umowy, znajdujące się na ich obszarze osoby ścigane lub skazane przez zwyczajne sądy cywilne za przestępstwa, popełnione na obszarze Strony wzywającej a zagrożone bądź karą więzienia — wyłącznie lub alternatywnie obok grzywny — bądź też cięższą karą, jeżeli czyn, z powodu którego żąda się wydania, również i według ustaw, obowiązujących na obszarze Strony wezwanej, a w Polsce według ustaw, obowiązujących chociażby w jednej dzielnicy, jest zagrożony jedną z kar wyżej wymienionych.

(2) Pod temi samemi warunkami nastąpi wydanie z powodu uczestnictwa, ukrywania i popierania odnośnie do jednego z przestępstw wymienionych w ustępie 1 oraz z powodu usiłowania lub czynności przygotowawczej.

(3) Wydanie nastąpi pod temi samemi warunkami, jeżeli czyn został popełniony na obszarze trzeciego państwa przez obywatela Strony wzywającej.

(4) W postępowaniu przed zwyczajnemi sądami wojskowemi można żądać wydania osoby należącej do siły zbrojnej państwa polskiego tylko wtenczas, jeżeli według niniejszej umowy osobę tę z powodu czynu przez nią popełnionego należałoby wydać, gdyby była osobą cywilną a zarazem, jeżeli przekazanie sprawy zwyczajnemu sądowi cywilnemu nie jest dopuszczalne.

Artykuł 72.

(1) Wydanie nie nastąpi, jeżeli przestępstwo, z powodu którego żąda się wydania:

a) jest zbrodnią lub występkiem politycznym albo wojskowym.

b) wykracza przeciwko ustawom celnym, podatkowym lub innym ustawom skarbowym.

(2) Ponadto wydanie nie nastąpi:

a) jeżeli według ustaw, obowiązujących we wszystkich dzielnicach Strony wezwanej, ściganie lub wykonanie kary w chwili podania wniosku o wydanie uległo przedawnieniu,

b) jeżeli na obszarze wezwanej Strony przeciw osobie, wymienionej we wniosku o wydanie, z powodu tego samego przestępstwa toczyło się

postępowanie karne. Wyrok uwalniający lub umorzenie postępowania nie są jednak przeszkodą do wydania, jeżeli wyrok taki wydano lub umorzenie nastąpiło tylko dlatego, że przestępstwo popełniono zagranicą.

Artykuł 73.

Wydania można odmówić:

a) jeżeli przeciw osobie, której wydania się żąda, na obszarze Strony wezwanej toczy się postępowanie karne z powodu tego samego przestępstwa,

b) jeżeli przestępstwo, z powodu którego żąda się wydania, według ustaw obowiązujących na obszarze Strony wezwanej lub w jednej z jej dzielnic podlega ściganiu tylko na wniosek.

Artykuł 74.

(1) Żadna ze Stron nie wydaje swych własnych obywateli.

(2) Jeżeli przed nadejściem wniosku o wydanie, osoba wymieniona w tym wniosku, podała u Strony wezwanej wniosek o nadanie jej obywatelstwa, natenczas załatwienie wniosku o wydanie można odłożyć do chwili ostatecznego rozstrzygnięcia wniosku o nadanie obywatelstwa.

Artykuł 75.

(1) Jeżeli osoba, której wydania się żąda, nie jest obywatelem Strony wzywającej, natenczas Strona wezwana może o podanym wniosku zawiadomić rząd państwa, którego obywatelem jest osoba ścigana.

(2) Jeżeli rząd ten zażąda wydania ściganej osoby, aby stawić ją z powodu tego samego przestępstwa przed własne sądy, należy ściganą osobę wydać temu rządowi.

Artykuł 76.

(1) Gdy rządy kilku państw żądają tej samej osoby z powodu tego samego przestępstwa, to — nie naruszając postanowień artykułu 75 — pierwszeństwo służy temu państwu, na którego obszarze przestępstwo spełniono.

(2) Gdy rządy kilku państw żądają tej samej osoby z powodu różnych przestępstw, należy stosować postanowienie artykułu 75. Jeżeli ścigana osoba nie zostanie wydaną rządowi państwa, którego jest obywatelem, natenczas należy ją wydać rządowi, domagającemu się wydania z powodu przestępstwa, zagrożonego cięższą karą. Jeżeli wszystkie przestępstwa są zagrożone równą karą, nastąpi wydanie temu rządowi, którego wniosek nadszedł wcześniej.

Artykuł 77.

(1) Jeżeli osoba wymieniona we wniosku o wydanie jest ścigana na obszarze Strony wezwanej z powodu innego przestępstwa lub jeżeli skazano ją za inne przestępstwo, natenczas — nie odraczając rozstrzygnięcia, które na wniosek ten niezwłocznie winno nastąpić — można wstrzymać wydanie do czasu ukończenia postępowania karnego i wykonania lub darowania orzeczonej kary.

(2) Celem dalszego prowadzenia postępowania, wdrożonego już na obszarze Strony wzywającej oraz celem wydania wyroku można jednakowoż już przedtem zezwolić na tymczasowe wydanie, jeżeli Strona ta się zobowiąże, że osobę tymczasowo wydaną zwróci niezwłocznie po dokonaniu zamierzonej czynności śledczej lub po wydaniu wyroku, najpóźniej zaś w ciągu stosownego czasokresu w tym celu jej wyznaczonego.

Artykuł 78.

(1) Osobę wydaną wolno z powodu przestępstwa popełnionego przed wydaniem ścigać, karać lub innemu państwu wydać tylko wtenczas, jeżeli z powodu czynu tego zgodzono się na wydanie lub na dalsze jej wydanie innemu państwu.

(2) Jeżeli ocena czynu, z powodu którego nastąpiło wydanie, w porównaniu z pismami przedstawionemi z wnioskiem o wydanie, pod względem prawnym takiej ulegnie zmianie, iż sądowi nasuwa się wątpliwość, czy przyjmując nową ocenę prawną można było z powodu tego czynu żądać wydania, natenczas potrzeba do dalszego prowadzenia postępowania przyzwolenia Strony wezwanej.

(3) Wydaną osobę można ścigać lub skazać za inne przestępstwo tylko wtedy, jeżeli według postanowień niniejszej umowy wydanie takie z powodu również i tego przestępstwa jest dopuszczalne i Strona, która przestępcę wydała, na to zezwoli lub też jeżeli wydana osoba do protokółu sądowego wyrazi na to swą zgodę.

(4) Stronie wydającej przestępcę należy przesłać wierzytelny odpis sądowego protokółu, zawierającego zgodę wydanej osoby na wdrożenie śledztwa z powodu owego innego przestępstwa. Równocześnie należy dołączyć pismo sądowe, określające owo przestępstwo, z podaniem stanu rzeczy oraz przepisy karne mające być do niego zastosowane i ich brzmienie.

Artykuł 79.

(1) Jeżeli wydana osoba w ciągu dwóch miesięcy od chwili, kiedy z powodu czynu, za który ją wydano, postępowanie przeciw niej ukończono, lub karę wykonano albo darowano, z własnej winy zaniedba opuścić obszar Strony, której ją wydano, albo jeżeli wydana osoba dobrowolnie tam powróci, natenczas sądowe ściganie i skazanie jest dopuszczalne także z powodu takich przestępstw, dla których wydanie nie nastąpiło.

(2) Dwumiesięczny czasokres należy liczyć od upływu dnia, w którym:

a) w wypadku skazania wykonano karę na osobie wydanej;

b) w wypadku uwolnienia lub umorzenia postępowania ogłoszono jej wyrok uwalniający lub doręczono zawiadomienie o ukończeniu postępowania.

(3) Jeżeli wydana osoba przebywała w więzieniu lub w areszcie śledczym, to niezależnie od przepisów ustępu 2, czasokres zaczyna biec najwcześniej od chwili wypuszczenia jej na wolność.

Artykuł 80.

(1) Wniosek o wydanie należy podać do naczelnego zarządu wymiaru sprawiedliwości Strony wezwanej.

(2) Do wniosku o wydanie należy dołączyć sądowy nakaz aresztowania osoby, której wydania się żąda, albo prawomocny wyrok przeciw niej wydany. W dokumentach tych należy określić przestępstwo, z powodu którego żąda się wydania, z przedstawieniem stanu rzeczy i przytoczeniem przepisów karnych, mających być zastosowanymi; przy przestępstwach przeciw własności należy o ile możności oznaczyć szkodę przez przestępcę wyrządzoną lub zamierzoną. Jeżeli powyższe okoliczności nie wynikają ze wspomnianych dokumentów, należy dołączyć osobne pismo sądowe, które zawiera okoliczności brakujące. Również należy załączyć wierzytelny odpis brzmienia przepisów karnych mających zastosowanie.

(3) Okoliczności, służące do ustalenia przynależności państwowej, należy w miarę możności przytoczyć.

(4) Załączone pisma należy sporządzić w formie przepisanej dla Strony wzywającej i zaopatrzyć pieczęcią urzędową lub stemplem urzędowym.

Artykuł 81.

(1) Jeśli wydanie nie przedstawia się z góry jako niedopuszczalne, należy niezwłocznie po otrzymaniu wniosku o wydanie zarządzić środki, potrzebne do zabezpieczenia wydania.

(2) Jeżeli dla wyśledzenia osoby, która ma być wydana, zachodzi potrzeba zajęcia przesyłek pocztowych lub telegramów, lub zasięgnięcia wiadomości o nich, natenczas należy zarządzenia konieczne do tego według ustaw Strony wezwanej, podjąć z urzędu.

(3) We wniosku należy o ile możności zamieścić opis osoby, której wydania się żąda, oraz przytoczyć o ile możności inne okoliczności, mające istotne znaczenie dla stwierdzenia jej tożsamości.

Artykuł 82.

(1) Osobę, której wydania ma się żądać, należy przed otrzymaniem wniosku o wydanie tymczasowo przytrzymać, jeśli tego zażądano z powołaniem się na nakaz aresztowania lub prawomocny wyrok a wydanie nie przedstawia się z góry jako niedopuszczalne.

(2) Sądy lub urzędy prokuratorskie Strony wzywającej mogą wniosek przesłać na piśmie lub telegraficznie bezpośrednio do odnośnych władz Strony wezwanej.

(3) Tymczasowo przytrzymać należy również osobę, o której, zgodnie z zawartą w tej mierze umową, umieszczono na wniosek właściwej władzy jednej Strony ogłoszenie w dzienniku policyjnym Strony drugiej i którą wyśledzono na obszarze tejże drugiej Strony.

Artykuł 83.

(1) O dniu tymczasowego przytrzymania (art. 82) oraz o miejscu aresztu należy niezwłocznie i bezpośrednio zawiadomić władzę wzywającą lub ścigającą tudzież własny naczelny zarząd wymiaru sprawiedliwości.

(2) Osobę tymczasowo przytrzymaną należy wypuścić na wolność, jeżeli najpóźniej w ciągu 15 dni od dnia przytrzymania nie nadejdzie nakaz aresztowania lub wyrok karny do władzy, która trzyma w areszcie osobę przytrzymaną. Władza ta winna niezwłocznie doręczyć przytrzymanej osobie odpis nakazu aresztowania lub wyroku karnego.

(3) Naczelny zarząd wymiaru sprawiedliwości tej Strony, która dokonała przytrzymania, może osobę, tymczasowo przytrzymaną wypuścić na wolność, jeżeli w przeciągu 30 dni od dnia przytrzymania nie otrzyma wniosku o wydanie.

Artykuł 84.

Wydanie nastąpi w miejscowości granicznej, wyznaczonej przez władzę wydającą, o ile w tem miejscu znajduje się odpowiednia władza do przejęcia wydanej osoby.

Artykuł 85.

(1) Stronie wzywającej należy zarazem wydać wszystkie przedmioty zajęte, które w chwili przytrzymania znajdowały się w posiadaniu osoby mającej być wydaną a uzyskane przez nią w drodze przestępstwa, jakoteż przedmioty, mogące służyć do udowodnienia przestępstwa.

(2) To samo odnosi się do wszystkich przedmiotów wspomnianego rodzaju, któreby później znaleziono.

(3) Wydanie wyżej oznaczonych przedmiotów nastąpi na wniosek również i wtedy, gdy wydanie przestępcy byłoby wprawdzie dopuszczalne, lecz z powodu jego śmierci lub ucieczki nie mogło nastąpić.

(4) Prawa osób trzecich do takich przedmiotów pozostają w mocy; po ukończeniu przewodu sądowego należy przedmioty te zwrócić bezpłatnie osobom uprawnionym, a gdyby osób tych w sposób niewątpliwy nie można oznaczyć, Stronie wezwanej, skoro tego zażąda.

(5) Strona wezwana o wydanie wspomnianych przedmiotów może je tymczasowo zatrzymać, jeżeli ich sama potrzebuje do przeprowadzenia postępowania karnego.

Artykuł 86.

(1) Kosztów i opłat, powstałych dla jednej ze Stron na jej obszarze wskutek postępowania w sprawie wydania, nie zwraca się.

(2) Władza wydająca winna jednak kwotę powstałych kosztów podać do wiadomości władzy wzywającej, aby władza ta mogła je ściągnąć od osoby zobowiązanej do zwrotu. Sumy ściągnięte zatrzymuje Strona wzywająca.

Artykuł 87.

(1) Jeżeli obce państwo wydaje jaką osobę jednej ze Stron, natenczas druga Strona zezwoli na transport tej osoby przez swój obszar, o ile osoba ta nie jest obywatelem Strony, do której zwrócono się z wnioskiem o zezwolenie na transport.

(2) Do wniosku o zezwolenie na transport stosuje się przepisy artykułu 80 ustęp 1 i 2 zdanie 1.

(3) Transport winien nastąpić najkrótszą drogą przez urzędników Strony, udzielającej zezwolenia, bez zwrotu jakichkolwiek kosztów lub opłat.

Tytuł 2.

Pomoc prawna w sprawach karnych.

Artykuł 88.

Obydwie Strony obowiązują się udzielać sobie na żądanie wzajemnie pomocy prawnej w myśl postanowień artykułów 89—104.

Artykuł 89.

(1) Pomoc prawna obejmuje:

a) doręczanie wszystkich pism, dotyczących przewodu, nie wyłączając wyroków;

b) badanie obwinionych, świadków lub biegłych, naocznie sądową, rewizję i zajęcie oraz inne czynności śledcze;

c) przesyłanie dokumentów, akt sądowych, odpisów z tychże, dowodów rzeczowych oraz przedmiotów wytworzonych przez działanie przestępne lub pozatem podlegających konfiskacie;

d) udzielanie wyjaśnień z rejestrów kar.

Wyroków karnych Strony drugiej nie wykonuje się.

Artykuł 90.

(1) Udzielenia pomocy prawnej można odmówić:

a) jeżeli niema pewności co do prawdziwości dokumentu;

b) jeżeli czyn będący przedmiotem śledztwa:

1) według ustaw Strony wezwanej nie podlega karze,

2) jest zbrodnią lub występkiem politycznym albo wojskowym;

c) gdy chodzi o ściganie obywatela Strony wezwanej nie znajdującego się na obszarze Strony wzywającej;

d) jeżeli podjęcie żądanej czynności na obszarze Strony wezwanej nie należy do zakresu działania władzy sądowej;

e) jeżeli Strona wezwana uważa, że załatwienie wezwania mogłoby naruszyć jej prawa wypływające z władzy państwowej lub jej bezpieczeństwo.

(2) Jeżeli w wezwaniu o pomoc prawną żąda się rewizji lub zajęcia dowodów rzeczowych, natenczas uczyni się mu zadość tylko wtedy, gdy zachodzą warunki, pod któremi według postanowień tej umowy byłoby dopuszczalne wydanie.

(3) Od doręczenia wezwania można się również i wtenczas uchylić, gdy w wezwaniu zagrożono na wypadek niestawienia się ujemnemi następstwami.

Artykuł 91.

(1) Od przesłania aktów i innych dokumentów można się uchylić także wówczas, gdy co do przesłania zachodzą szczególne obawy a naczelny zarząd wymiaru sprawiedliwości na odmowę przyzwoli.

(2) O ile władza wezwana nie postanowi inaczej, należy przedmioty wymienione w artykule 89 ustęp 1 litera c zwrócić bez policzenia kosztów. Prawa osób trzecich pozostają w każdym razie w mocy.

Artykuł 92.

O ile niniejsza umowa nie stanowi inaczej, w zakresie pomocy prawnej w sprawach karnych zezwala się na bezpośrednie znoszenie się z sobą sądów zwyczajnych i urzędów prokuratorskich.

Artykuł 93.

O ile z istoty wezwania lub z przepisów tej umowy nie wynika co innego, należy wezwanie skierować do sądu najniższej instancji, atoli w byłej dzielnicy rosyjskiej Polski przez Ministerstwo Sprawiedliwości w Warszawie.

Artykuł 94.

(1) Jeżeli chodzi nietylko o doręczenie wezwania świadkom lub biegłym, ale o samo wezwanie, natenczas sąd wezwany winien zarządzić wezwanie, o ile według postanowień niniejszej umowy nie ma powodu do odmówienia wnioskowi.

(2) Władza wzywająca winna w swym wniosku wymienić kwotę, którą osobie wezwanej wypłaci się jako wynagrodzenie za stawiennictwo. Kwotę tę należy osobie wzywanej oznajmić równocześnie z wezwaniem. Władza wzywająca winna na żądanie wypłacić osobie wezwanej zaliczkę.

Artykuł 95.

(1) Jeżeli osoba uwięziona na obszarze jednej Strony ma być stawiona przed sąd drugiej Strony celem badania jej jako świadka lub w celu stawienia jej do ócz innym osobom, natenczas naczelny zarząd wymiaru sprawiedliwości Strony wzywającej winien skierować wniosek do naczelnego zarządu wymiaru sprawiedliwości Strony wezwanej.

(2) Jeżeli stosownie do postanowień niniejszej umowy nie ma powodu do odmówienia wnioskowi i gdy nie zachodzą żadne szczególne obawy, należy osobę, którą się ma dostawić, wydać w ręce pełnomocników Strony wzywającej w miejscowości granicznej, wymienionej przez Stronę wezwaną.

(3) Po dokonaniu zamierzonej czynności urzędowej Strona wzywająca winna odstawić niezwłocznie dostawioną osobę z powrotem do miejscowości granicznej.

Artykuł 96.

Wyjąwszy wypadek przewidziany w artykule 95 nie dostawia się przymusowo świadków i biegłych władzom Strony drugiej.

Artykuł 97.

(1) Świadka lub biegłego, który wskutek wezwania stawił się dobrowolnie przed władzą drugiej Strony, albo też został dostawiony w myśl artykułu 95, nie wolno bez względu na jego przynależność państwową w żadnym wypadku ścigać na obszarze drugiej Strony z powodu przestępstwa, popełnionego przed stawieniem się.

(2) Nie wolno również wykonywać wyroków, zapadłych przeciw tym osobom przed ich stawieniem się.

(3) Jeżeli świadek lub biegły w przeciągu miesiąca po zbadaniu z własnej winy zaniedba opuścić obszar Strony wzywającej, natenczas traci przywileje przyznane w ustępie 1 i 2.

Artykuł 98.

(1) Wezwanie należy wystosować w języku władzy wzywającej lub wezwanej. Uwierzytelnienia nie potrzeba; pismo należy jednak zaopatrzyć w pieczęć urzędową lub stempel urzędowy.

(2) Przy załatwianiu wezwania należy dokumenty i inne pisma sporządzić w języku władzy wzywającej lub wezwanej i odesłać je bezpośrednio do władzy wzywającej.

(3) Do wezwania o doręczenie pism, które nie są spisane w języku władzy wzywającej lub wezwanej, należy dołączyć tłumaczenie na jeden z tych języków, uwierzytelnione przez przysięgłego tłómacza.

Artykuł 99.

(1) Wezwanie winno zawierać: przedmiot wezwania, nazwisko, miejsce zamieszkania lub pobytu a według możności także oznaczenie przynależności państwowej wszystkich obwinionych, krótkie przedstawienie stanu sprawy oraz odnośne przepisy karne.

(2) W wezwaniu o doręczenie dokumentów władza wzywająca winna podać dokładny adres odbiorcy.

Artykuł 100.

(1) Wezwanie załatwia się we formie, przepisanej przez ustawy obowiązujące na obszarze Strony wezwanej.

(2) Władza wezwana winna stosować takie same środki przymusowe, jak przy załatwieniu wezwania pochodzącego od własnej władzy.

Artykuł 101.

(1) Jeżeli wezwanie dotyczy doręczenia, natenczas służy jako dowód doręczenia zaopatrzone datą i uwierzytelnione potwierdzenie odbioru przez odbiorcę albo poświadczenie władzy wezwanej, z którego wynika fakt, forma oraz czas doręczenia.

(2) Jeżeli pismo przeznaczone do doręczenia przesłano w dwóch egzemplarzach, potwierdzenie odbioru lub poświadczenie należy zamieścić na jednym z tych egzemplarzy lub z tymże złączyć.

Artykuł 102.

Jeżeli władza wezwana nie jest właściwą, należy wezwanie przesłać z urzędu do właściwej władzy tej samej Strony, stosownie do przepisów tamże obowiązujących.

Artykuł 103.

We wszystkich wypadkach, w których władza wezwana nie załatwi wezwania, winna ona niezwłocznie zawiadomić o tem władzę wzywającą a w wypadku uchylenia się podać przyczyny, w razie zaś odstąpienia wezwania innej władzy, władzę tę wymienić.

Artykuł 104.

(1) Koszty pomocy prawnej, udzielonej stosownie do postanowień niniejszego tytułu, ponosi Strona wezwana. Nie zwraca się żadnych opłat ani wydatków.

(2) Władza wezwana winna jednak oznajmić wysokość powstałych kosztów władzy wzywającej, aby ta mogła je ściągnąć od osoby, obowiązanej do ich zwrotu. Kwoty ściągnięte zatrzymuje Strona wzywająca.

Tytuł 3.

Zawiadomienia o skazaniu.

Artykuł 105.

(1) Obydwie Strony są zobowiązane w każdym wypadku skazania obywatela jednej Strony przez sąd drugiej Strony przesłać władzy ro-

dzinnej bezpłatnie i bez osobnego wezwania odpis karty karnej (zawiadomienia o skazaniu) lub wyciąg z prawomocnego wyroku. Postanowienie to nie dotyczy wypadków, w których według przepisów, obowiązujących sąd orzekający, ze względu na rodzaj czynu osądzonego nie przesyła się karty karnej (zawiadomienia o skazaniu) nawet własnym władzom.

(2) Powyższe uwiadomienia oraz wezwania o udzielenie wiadomości z rejestru kar należy skierować w Wolnem Mieście Gdańsku do urzędu Prokuratorskiego w Gdańsku, w Polsce do Ministerstwa Sprawiedliwości w Warszawie. Jeżeli sądowi gdańskiemu znaną jest władza, która w Polsce prowadzi rejestr kar, natenczas można powyższe uwiadomienia lub wezwania skierować bezpośrednio do tej polskiej władzy.

Tytuł 4.

Pościg.

Artykuł 106.

(1) Urzędnikom władz policyjnych i służby bezpieczeństwa wolno, gdy zwłoka grozi niebezpieczeństwem, ścigać zbiegłych przestępców bezpośrednio po spełnieniu przestępstwa lub bezpośrednio po przydybaniu ich na gorącym uczynku w drodze pościgu z obszaru jednej Strony na obszar drugiej Strony, ośm kilometrów w głąb, wolno ich tam przytrzymać i odebrać im narzędzia użyte przy spełnianiu przestępstwa oraz wszelkie inne przedmioty, mogące służyć za dowód.

(2) Do samoistnego dokonywania rewizji domowej urzędnicy drugiej Strony prawa nie mają.

Artykuł 107.

(1) Urzędnik ścigający przestępcę na obszarze drugiej Strony, winien okazać swą legitymację służbową na żądanie każdego urzędnika policji lub służby bezpieczeństwa Strony drugiej.

(2) Urzędnik ten winien zgłosić się niezwłocznie do władzy policyjnej tej miejscowości, w której zamierza podjąć czynności potrzebne do ujęcia ściganego, o ile przez to pościg nie byłby udaremniony lub znacznie utrudniony. W takim wypadku zgłoszenie winno nastąpić niezwłocznie po dokonaniu czynności z pościgiem złączonych. Na żądanie władzy policyjnej winien niezwłocznie powrócić na własne terytorjum.

(3) Urzędnik ścigający przestępcę ma prawo podczas pościgu nosić broń służbową i w razie koniecznej obrony zrobić z niej użytek.

Artykuł 108.

Władze bezpieczeństwa Strony, na której obszarze odbywa się pościg, są obowiązane urzędnikowi ścigającemu przestępcę, użyczyć pomocy potrzebnej do ujęcia go oraz do zabezpieczenia dowodów.

Artykuł 109.

(1) Osobę schwytaną przy pościgu należy wraz z odebranemi jej przedmiotami odstawić niezwłocznie do władzy policyjnej sądowej tego okręgu, w którym osobę tę schwytano.

(2) Osobę schwytaną należy tymczasowo przytrzymać, jeżeli wydanie jej nie przedstawia się z góry jako niedopuszczalne. Do dalszego postępowania należy stosować przepisy o tymczasowem przytrzymaniu.

OCHRONA I POMOC PRAWNA W SPRAWACH CYWILNYCH

KONWENCJA MIĘDZYNARODOWA

dotycząca procedury cywilnej, podpisana w Hadze dnia 17 lipca 1905 r.

(DU Nr 126 z 1926 poz. 733).

Skr.: **KH pr**

I. UDZIELANIE AKTÓW SĄDOWYCH I POZASĄDOWYCH.

Artykuł 1.

W państwach zawierających umowę doręcza się, w sprawach cywilnych lub handlowych, pisma przeznaczone dla osób znajdujących się zagranicą, na żądanie konsula państwa wzywającego, zwrócone do władzy, którą wskaże państwo wezwane. Żądanie powinno wymieniać władzę, od której pochodzi nadesłany akt, nazwiska i stanowisko procesowe stron, adres odbiorcy, rodzaj odnośnego aktu, i powinno być sporządzone w języku władzy wezwanej. Władza ta prześle konsulowi dokument, stwierdzający doręczenie albo podający okoliczność, która doręczeniu stanęła na przeszkodzie.

Wszelkie trudności, któreby wynikły z powodu żądania, zgłoszonego przez konsula, będą usuwane na drodze dyplomatycznej.

Każde z państw, zawierających umowę, może zapomocą zawiadomienia innych państw, uczestniczących w tej umowie wyrazić życzenie, aby żądanie doręczenia, które ma być uskutecznione na jego terytorjum, zawierające szczegóły wymienione w ustępie I, było mu przesyłane drogą dyplomatyczną.

Postanowienia powyższe nie stanowią przeszkody, aby dwa państwa, uczestniczące w umowie, porozumiały się co do dopuszczalności bezpośredniego komunikowania się z sobą ich władz właściwych.

Artykuł 2.

Doręczenie ma być wykonane staraniem właściwej władzy państwa, do którego skierowano żądanie. Wyjąwszy przypadki, przewidziane w artykule 3, władza ta może ograniczyć się do tego, iż wykona doręczenie przez oddanie aktu odbiorcy, o ile ten przyjmie go dobrowolnie.

Artykuł 3.

Jeżeli akt, który ma być doręczony, jest sporządzony bądź w języku władzy wezwanej, bądź w języku, na który zgodziły się oba państwa zainteresowane, albo jeżeli dołączono do niego przekład na jeden z tych języków, władza wezwana, na stosowne życzenie wyrażone w żądaniu doręczenia, zarządzi doręczenie aktu w formie przepisanej dla podobnych doręczeń jej ustawodawstwem wewnętrznem, albo w formie szczególnej, o ile taka forma nie sprzeciwia się temu ustawodawstwu. Jeśli życzenia takiego nie wyrażono, władza wezwana będzie się starała wykonać doręczenie przedewszystkiem według postanowień artykułu 2.

O ile niema porozumienia odmiennego, przekład, wspomniany w ustępie poprzednim, powinien być uwierzytelniony przez dyplomatycznego lub konsularnego przedstawiciela państwa wzywającego, albo przez zaprzysiężonego tłumacza państwa wezwanego.

Artykuł 4.

Doręczenia w myśl art. 1, 2 i 3 można odmówić jedynie wówczas, jeżeliby ono według zapatrywania państwa, na którego terytorjum ma być wykonane, mogło naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo.

Artykuł 5.

Dowodem doręczenia będzie albo datowane i zalegalizowane pokwitowanie odbiorcy, albo zaświadczenie władzy państwa wezwanego, stwierdzające fakt, formę i datę doręczenia.

Jeżeli akt, przeznaczony do doręczenia, przesłano w dwóch egzemplarzach, należy potwierdzenie odbioru lub zaświadczenie umieścić na jednym z dwu egzemplarzy, albo je do niego dołączyć.

Artykuł 6.

Postanowienia poprzednich artykułów nie stanowią przeszkody:

1) aby można było przesyłać akta osobom zainteresowanym, przebywającym zagranicą, bezpośrednio pocztą;

2) aby osoby zainteresowane mogły uskuteczniać doręczenia bezpośrednio przez właściwych urzędników wykonawczych lub innych właściwych funkcjonariuszów kraju, gdzie doręczenie ma nastąpić;

3) aby każde państwo mogło uskuteczniać doręczenia przeznaczone dla osób, przebywających zagranicą, bezpośrednio przez swych przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych.

Uprawnienie przewidziane w każdym z tych przypadków istnieje tylko wtedy, gdy zezwalają na nie umowy państw zainteresowanych, albo w braku umów, gdy państwo, na którego terytorium doręczenie ma być wykonane, temu się nie sprzeciwia. Państwo to nie może się sprzeciwiać, gdy w przypadku przewidzianym w ustępie 1, p. 3 akt ma być doręczony bez użycia przymusu obywatelowi państwa wzywającego.

Artykuł 7.

Doręczenie nie może pociągać za sobą zwrotu jakichkolwiek opłat lub wydatków.

Jednak, w braku porozumienia odmiennego, państwo wezwane jest uprawnione żądać od państwa wzywającego zwrotu wydatków, spowodowanych przez współdziałanie urzędnika wykonawczego, albo przez zastosowanie szczególnej formy doręczenia w przypadkach przewidzianych w artykule 3.

II. REKWIZYCJE.

Artykuł 8.

W sprawach cywilnych lub handlowych może władza sądowa każdego z państw zawierających umowę zwracać się, stosownie do przepisów swego ustawodawstwa, zapomocą pisma rekwizycyjnego do właściwej władzy innego państwa, zawierającego umowę, z prośbą, by władza ta przedsięwzięła w granicach swego zakresu działania bądź pewną czynność procesową, bądź inne czynności sądowe.

Artykuł 9.

Pisma rekwizycyjne będą przesyłane za pośrednictwem konsula państwa wzywającego, do władzy, którą wskaże państwo wezwane. Władza ta prześle konsulowi akt, stwierdzający wykonanie rekwizycji lub wyłuszczający okoliczność, ktora stanęła na przeszkodzie wykonaniu.

Wszelkie trudności, któreby się wyłoniły z powodu rekwizycji, należy usuwać na drodze dyplomatycznej.

Każde z państw zawierających umowę może zapomocą zawiadomienia innych państw, zawierających umowę, oświadczyć, że rekwizycje przeznaczone do wykonania na jego terytorjum, mają mu być przesyłane drogą dyplomatyczną.

Postanowienia powyższe nie stanowią przeszkody, aby dwa państwa, zawierające umowę, porozumiały się z sobą co do dopuszczalności bezpośredniego przesyłania sobie rekwizycyj przez ich władze właściwe.

Artykuł 10.

W braku porozumienia odmiennego pismo rekwizycyjne powinno być sporządzone bądź w języku władzy wezwanej, bądź w języku, na który zgodziły się oba państwa zainteresowane, albo należy do tego pisma dołączyć przekład na jeden z tych języków, uwierzytelniony przez dyplomatycznego lub konsularnego tłumacza państwa wezwanego.

Artykuł 11.

Władza sądowa, do której skierowano rekwizycję, ma obowiązek uczynić jej zadość i użyć przytem tych samych środków przymusu, co przy załatwianiu rekwizycji, pochodzącej od władz państwa wezwanego, lub prośby, podanej w tym celu przez stronę zainteresowaną. Tych środków przymusu nie trzeba stosować koniecznie, jeżeli chodzi o osobiste stawienie się stron procesowych.

Na żądanie władzy wzywającej należy ją zawiadomić o czasie i miejscu wykonania żądanej czynności w tym celu, aby strona zainteresowana mogła być przytem obecna.

Wówczas rekwizycji można odmówić tylko wówczas:

1. jeżeli autentyczność dokumentu nie jest pewna;

2. jeżeli wykonanie rekwizycji nie należy w państwie wezwanem do zakresu działania władzy sądowej;

3. jeżeli ono, według zapatrywania państwa, na którego terytorjum ma nastąpić mogłoby naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo.

Artykuł 12.

W razie niewłaściwości władzy wezwanej należy z urzędu odstąpić rekwizycję właściwej władzy sądowej tegoż państwa, przestrzegając zasad, ustanowionych w jego ustawodawstwie.

Artykuł 13.

We wszystkich przypadkach, w których rekwizycja nie została wykonana przez władzę wezwaną, władza ta powinna zawiadomić o tem zaraz władzę wzywającą, w przypadkach przewidzianych w artykule 11 podając powody, dla których odmówiono wykonania rekwizycji, a w przypadku przewidzianym w artykule 12 wymieniając władzę, której rekwizycję odstąpiono.

Artykuł 14.

Władza sądowa, która przystępuje do wykonania rekwizycji, winna zastosować pod względem formy ustawy własnego kraju.

Należy jednak uczynić zadość żądaniu władzy wzywającej, aby została zachowana pewna szczególna forma postępowania, byleby forma ta nie sprzeciwiała się ustawodawstwu państwa wezwanego.

Artykuł 15.

Postanowienia artykułów poprzednich nie wykluczają uprawnienia każdego państwa do wykonywania rekwizycji bezpośrednio przez swych przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych, jeżeli umowy mię-

dzy państwami zainteresowanemi na to pozwalają, albo jeżeli państwo, na którego terytorjum rekwizycja ma być wykonana, temu się nie sprzeciwia.

Artykuł 16.

Wykonanie rekwizycyj nie może pociągać za sobą zwrotu jakichkolwiek opłat lub wydatków.

Jednak, w braku porozumienia odmiennego, może państwo wezwane żądać od państwa wzywającego zwrotu odszkodowania, zapłaconego świadkom lub znawcom, oraz wydatków wynikłych wskutek współdziałania urzędnika wykonawczego, które stało się potrzebne z powodu niestawienia się świadków dobrowolnie, lub wydatków wynikłych z ewentualnego zastosowania art. 14 ustępu 2.

III. CAUTIO JUDICATUM SOLVI.

Artykuł 17.

Od obywateli jednego z państw zawierających umowę, którzy posiadają miejsce zamieszkania w jednem z tych państw, a w sądach innego z tych państw występują w charakterze powodów lub interwenjentów, nie można żądać żadnego zabezpieczenia ani depozytu, pod jakąkolwiek nazwą, czy to z powodu ich charakteru cudzoziemców, czy też z powodu tego, że nie posiadają w kraju miejsca zamieszkania lub miejsca pobytu.

Ta sama zasada stosuje się do zaliczki, którejby się należało domagać od powoda lub interwenjenta celem zabezpieczenia kosztów sądowych.

Układy, zapomocą których państwa zawierające umowę ustanowiły dla swych obywateli, bez względu na ich miejsce zamieszkania, zwolnienie od zabezpieczenia kosztów sporu lub od składania zaliczki na koszta sądowe, będą nadal wykonywane.

Artykuł 18.

Jeśli w jednem z państw uczestniczących w umowie zasądzono na zwrot kosztów sporu powoda lub interwenjenta, który bądź na podstawie art. 17 ustęp 1 i 2, bądź na podstawie ustawy obowiązującej w państwie, gdzie podano skargę, był zwolniony od zabezpieczenia, deponowania lub od zaliczki, wówczas na żądanie, przedstawione w drodze dyplomatycznej, właściwa władza w każdem innem z pośród państw uczestniczących w umowie uzna bezpłatnie to zasądzenie za wykonalne.

Ta sama zasada ma zastosowanie do decyzyj sądowych, zapomocą których ustalono później wysokość kosztów sporu.

Postanowienia powyższe nie stanowią przeszkody porozumienia się dwóch z pośród państw, uczestniczących w umowie, aby wolno było także stronie zainteresowanej bezpośrednio wnosić podanie o wykonalność.

Artykuł 19.

Decyzje o kosztach będą uznawane za wykonalne bez przesłuchania stron, lecz z zastrzeżeniem prawa późniejszego rekursu dla strony zasądzonej, stosownie do ustawodawstwa tego państwa, gdzie ma nastąpić wykonanie.

Władza właściwa do rozstrzygania o żądaniu uznania wykonalności ograniczy badanie swoje do tego:

1) czy według ustaw kraju, gdzie zasądzenie nastąpiło, odpis decyzji czyni zadość koniecznym warunkom autentyczności;

2) czy według tychże ustaw decyzja stała się prawomocną;

3) czy sentencja decyzji jest sporządzona bądź w języku władzy wezwanej, bądź w języku, na który zgodziły się oba państwa zainteresowane, względnie czy dołączono do niej przekład na jeden z tych ję-

zyków; taki przekład powinien być, w braku umowy odmiennej, uwierzytelniony przez dyplomatycznego lub konsularnego przedstawiciela państwa wzywającego, albo przez zaprzysiężonego tłumacza państwa wezwanego.

Dla dopełnienia warunków wymienionych w ustępie 2 liczba 1 i 2 wystarczy oświadczenie właściwej władzy państwa wzywającego, że decyzja stała się prawomocną. W braku porozumienia odmiennego właściwość tej władzy powinna być potwierdzona przez naczelnego urzędnika zarządu sprawiedliwości w państwie wzywającem. Wspomniane wyżej oświadczenia i potwierdzenia muszą być sporządzone lub przetłumaczone zgodnie z przepisem ustępu 2 liczba 3.

IV. PRAWO UBOGICH.

Artykuł 20.

Obywatele jednego z państw zawierających umowę będą dopuszczeni w każdem innem z tych państw do prawa ubogich narówni z własnymi obywatelami tego państwa stosownie do ustaw obowiązujących w państwie, w którem proszono o prawo ubogich.

Artykuł 21.

Świadectwo ubóstwa lub oświadczenie o ubóstwie powinno być w każdym przypadku wystawione względnie przyjęte przez władze zwyczajnego miejsca pobytu cudzoziemca, albo w braku takiego miejsca pobytu przez władze jego chwilowego miejsca pobytu. Gdyby władze te nie należały do żadnego z państw, zawierających umowy, i gdyby nie wystawiały lub nie przyjmowały świadectw względnie oświadczeń tego rodzaju, wystarczy świadectwo lub oświadczenie wystawione względnie przyjęte przez dyplomatycznego lub konsularnego przedstawiciela kraju, do którego cudzoziemiec należy.

Jeżeli proszący nie przebywa w kraju, gdzie podano prośbę o prawo ubogich, wówczas świadectwo ubóstwa lub oświadczenie o ubóstwie będzie uwierzytelnione bezpłatnie przez dyplomatycznego lub konsularnego przedstawiciela kraju, w którym dokument ten ma być przedstawiony.

Artykuł 22.

Władza, powołana do wydawania świadectwa ubóstwa względnie do przyjmowania oświadczenia o ubóstwie, może zasięgać u władz innych państw, zawierających umowę, informacyj o stosunkach majątkowych proszącego.

Władza, która ma rozstrzygać o prośbie o przyznanie prawa ubogich, zachowuje w granicach swych uprawnień prawo kontrolowania przedstawionych jej świadectw, oświadczeń i informacyj.

Artykuł 23.

Jeżeli obywatelowi jednego z państw, zawierających umowę, przyznano prawo ubogich, wówczas za doręczenia dotyczące tego samego procesu, które mają być uskutecznione w innem z pośród tych państw, państwo wzywające zwróci państwu wezwanemu jedynie wydatki, spowodowane zastosowaniem pewnej szczególnej formy doręczenia według art. 3.

W tym samym przypadku za wykonanie rekwizycyj państwo wzywające zwróci państwu wezwanemu jedynie odszkodowania, zapłacone świadkom lub znawcom, jako też wydatki spowodowane ewentualnem zastosowaniem art. 14, ustęp 2.

V. ARESZT OSOBISTY.

Artykuł 24.

Areszt osobisty, bądź jako środek egzekucji, bądź jako środek tylko zapobiegawczy, nie będzie mógł być stosowany w sprawach cywilnych lub handlowych do cudzoziemców, będących obywatelami jednego z państw, zawierających umowę, w tych przypadkach, w których nie możnaby go zastosować do obywateli własnych. Okoliczność, na którą mógłby się powołać obywatel własny, mieszkający w kraju, dla uzyskania uchylenia aresztu osobistego, winna mieć ten sam skutek dla obywatela jednego z państw, zawierających umowę, nawet wówczas, jeżeli okoliczność ta zdarzyła się zagranicą.

VI. POSTANOWIENIA KOŃCOWE.

Artykuł 25.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana. Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone w Hadze, skoro sześć z pośród Wysokich Stron uczestniczących w umowie będzie mogło to uczynić.

O każdem złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych zostanie spisany protokół, którego uwierzytelniony odpis zostanie doręczony drogą dyplomatyczną każdemu z państw, zawierających umowę.

Artykuł 26.

Konwencja niniejsza ma zastosowanie z samego prawa do europejskich terytorjów państw, zawierających umowę.

Gdyby jedno z pośród państw, zawierających umowę, chciało wprowadzić ją w życie w swych terytorjach, posiadłościach lub kolonjach, położonych poza Europą, albo w okręgach swego sądownictwa konsularnego, oznajmi ono w tym celu swój zamiar zapomocą aktu, który zostanie złożony w archiwum Rządu Holenderskiego. Rząd ten prześle drogą dyplomatyczną uwierzytelniony odpis tego oznajmienia każdemu z państw, zawierających umowę. Konwencja wejdzie w życie w stosunkach pomiędzy państwami, które na uwiadomienie to odpowiedzą oświadczeniem, wyrażającem ich zgodę, a pozaeuropejskiemi terytorjami, posiadłościami lub kolonjami, tudzież okręgami sądownictwa konsularnego, w których imieniu oznajmienie zostało uskutecznione. Oświadczenie, wyrażające zgodę, należy również złożyć w archiwum Rządu Holenderskiego, który prześle jego odpis uwierzytelniony drogą dyplomatyczną każdemu z państw, zawierających umowę.

Artykuł 27.

Państwa reprezentowane na czwartej konferencji, dotyczącej międzynarodowego prawa prywatnego, zostaną dopuszczone do podpisania niniejszej Konwencji aż do czasu założenia dokumentu ratyfikacyjnego, przewidzianego w art. 25, ustęp 1.

Po złożeniu tych dokumentów będzie im zawsze wolno przystąpić do umowy bez zastrzeżeń. Państwo, chcące przystąpić do umowy, oznajmi swój zamiar w akcie, który zostanie złożony w archiwum Rządu Holenderskiego. Rząd ten prześle uwierzytelniony odpis tego aktu drogą dyplomatyczną każdemu z państw, zawierających umowę.

Artykuł 28.

Konwencja niniejsza wstąpi w miejsce umowy w sprawie międzynarodowego prawa prywatnego z dnia 14 listopada 1896 r., oraz protokółu dodatkowego z dnia 22 maja 1897 r.

Wejdzie ona w życie w dniu sześćdziesiątym od daty, w której wszystkie państwa, które podpisały umowę z dnia 14 listopada 1896 r.

lub przystąpiły do niej, złożą dokumenty ratyfikacyjne, odnoszące się do niniejszej Konwencji, a najpóźniej w dniu 27 kwietnia 1909.

W przypadku artykułu 26, ustęp 2 wejdzie ona w życie w cztery miesiące od daty oświadczenia, wyrażającego zgodę, a w przypadku artykułu 27, ustęp 2, w sześćdziesiątym dniu od daty oznajmienia o przystąpieniu.

Rozumie się samo przez się, iż oznajmienia przewidziane w artykule 26, ustęp 2, będą mogły nastąpić dopiero po wejściu w życie umowy niniejszej, stosownie do ustępu 2 niniejszego artykułu.

Artykuł 29.

Konwencja niniejsza będzie obowiązywała przez lat pięć, licząc od daty wejścia jej w życie, podane w art. 28, ustęp 2.

Termin ten rozpocznie płynąć od tej samej daty także dla państw, które dopiero po tej dacie złożą ratyfikację, albo dopiero później przystąpią do umowy, i także dla oświadczeń, wyrażających zgodę a złożonych w myśl artykułu 26, ustęp 2.

Konwencja niniejsza będzie odnawiana milcząco co pięć lat, o ile nie nastąpi wypowiedzenie.

Wypowiedzenie musi być podane do wiadomości Rządu Holenderskiego przynajmniej na sześć miesięcy przed upływem terminu, oznaczonego w ustępach 2 i 3. Rząd ten zawiadomi o niem wszystkie inne państwa.

Wypowiedzenie może ograniczyć się tylko do pozaeuropejskich terytorjów, posiadłości lub kolonij albo także do okręgów sądownictwa konsularnego, objętych oznajmieniem uskutecznionem w myśl artykułu 26, ustęp 2.

Wypowiedzenie będzie skuteczne tylko w odniesieniu do tego państwa, które je oznajmiło. Dla innych państw, uczestniczących w Konwencji, pozostanie ona nadal w mocy.

KONWENCJA

z Wielką Brytanią w przedmiocie postępowania w sprawach cywilnych i handlowych, podpisana w Warszawie dnia 26 sierpnia 1931 r.

(DU nr 33 z 1932 poz. 333).

Skr.: WB cyw

I. Wstęp.

Artykuł 1.

(a) Niniejsza konwencja stosuje się tylko do spraw cywilnych i handlowych włącznie ze sprawami niespornemi.

(b) W niniejszej konwencji wyrazy:

(1) „terytorjum jednej (lub drugiej) Wysokiej Układającej się Strony" będą rozumiane jako oznaczające w każdym czasie a) w stosunku do Jego Królewskiej Mości Króla Wielkiej Brytanji, Irlandji i Brytyjskich Dominjów Zamorskich, Cesarza Indyj, — Anglję i Walję i wszystkie terytorja, na których obowiązuje niniejsza konwencja z mocy rozciągnięcia jej na zasadzie artykułu 15-go lub przystąpień do niej na zasadzie artykułu 17-go; b) w stosunku do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej — Polskę, z zastrzeżeniem przepisów artykułu 16-go;

(2) „osoby" należy rozumieć jako oznaczające osoby fizyczne i osoby prawne;

(3) „osoby prawne" należy rozumieć jako obejmujące spółki, towarzystwa, związki i inne korporacje;

(4) „poddani lub obywatele Wysokiej Układającej się Strony" należy uznać za obejmujące osoby prawne, ustanowione, lub utworzone na za-

sadzie ustaw, obowiązujących na terytorjum tej Wysokiej Układającej się Strony;

(5) „poddani jednéj (albo drugiej) Wysokiej Układającej się Strony" należy uważać za oznaczające a) w stosunku do Jego Królewskiej Mości wszystkich poddanych Jego Królewskiej Mości, gdziekolwiek bądź zamieszkałych, i wszystkie osoby znajdujące się pod Jego opieką; b) w stosunku do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej — wszystkich obywateli polskich — z zastrzeżeniem przepisów artykułu 16-go;

(6) „urzędnik konsularny" należy rozumieć jako oznaczające także urzędnika dyplomatycznego.

II. Doręczanie pism sądowych i pozasądowych.

Artykuł 2.

(a) Jeżeli władza sądowa jednej z Wysokich Układających się Stron żąda doręczenia pism sądowych lub pozasądowych, sporządzonych na terytorjum tej Strony osobom przebywającym na terytorjum drugiej Układającej się Strony, to pisma te mogą być doręczone odbiorcy, niezależnie od jego obywatelstwa, którymkolwiek ze sposobów przewidzianych w artykułach 3 i 4.

(b) W części II-ej niniejszej konwencji wyrażenie „kraj pochodzenia" oznacza kraj, z którego pochodzą pisma, które mają być doręczone, a wyrażenie „kraj wykonania" oznacza kraj, w którym doręczenie pism ma nastąpić.

Artykuł 3.

(a) Wniosek o doręczenie winien być adresowany i przesłany przez urzędnika konsularnego, działającego za kraj pochodzenia, do właściwej władzy kraju wykonania z prośbą o zarządzenie doręczenia pisma, o które chodzi.

(b) Wniosek o doręczenie winien być sporządzony w języku kraju wykonania i winien wymieniać nazwiska i bliższe oznaczenie stron, nazwisko, bliższe oznaczenie i adres odbiorcy i rodzaj pisma, które ma być doręczone; pismo, podlegające doręczeniu, należy załączyć w podwójnym egzemplarzu. Jeśli pismo jest znacznej objętości, będzie przyjęty duplikat istotnej jego części, wystarczającej do stwierdzenia jego tożsamości.

(c) Pismo, które ma być doręczone, winno być sporządzone albo w języku kraju wykonania, albo należy do niego dołączyć tłumaczenie na ten język, poświadczone za zgodność przez urzędnika konsularnego, działającego za kraj pochodzenia, lub przez urzędowego albo przysięgłego tłumacza jednego z obu krajów.

(d) Wnioski o doręczenie należy akresować i przesyłać:

W Anglji — do „Senior Master of the Supreme Court of Judicature".

W Polsce — do Ministerstwa Sprawiedliwości w Warszawie.

Jeśli władza, do której przesłano wniosek, nie jest właściwa do wykonania go, władza ta (wyjąwszy wypadki odmowy wykonania w myśl paragrafu (f) artykułu niniejszego) prześle z urzędu dalej wniosek właściwej władzy kraju wykonania.

(e) Doręczenie będzie uskutecznione przez właściwą władzę kraju wykonania, która doręczy pismo w sposób przewidziany przez prawo miejscowe tego kraju dla doręczania podobnych pism; wyjąwszy gdy w żądaniu doręczenia zostało wyrażone życzenie zachowania pewnego szczególnego sposobu doręczenia, wówczas bowiem należy zachować ten sposób, o tyle, o ile nie jest sprzeczny z prawem kraju wykonania.

(f) Nie można odmówić wykonania wniosku o doręczenie, uczynionego zgodnie z poprzedzającemi przepisami artykułu niniejszego, chyba że (1) autentyczność wniosku o doręczenie nie jest ustalona, lub (2) Wysoka Układająca się Strona, na której terytorjum wniosek winien być wykonany, uważa, że Jej prawa zwierzchnicze lub bezpieczeństwo mogłyby być przez to naruszone.

(g) W każdym wypadku, gdy wniosek o doręczenie nie został wykonany przez władzę, do której go przesłano, władza ta zawiadomi o tem niezwłocznie urzędnika konsularnego, który przesłał wniosek, podając powody, dla których odmówiono wykonania wniosku lub wymieniając władzę, której wniosek został odstąpiony.

(h) Władza, która wykonała wniosek o doręczenie, winna wystawić zaświadczenie, stwierdzające doręczenie albo podające przyczynę, która przeszkodziła doręczeniu i ustalające fakt, sposób i datę uskutecznienia doręczenia lub jego usiłowania i winna przesłać rzeczone zaświadczenie urzędnikowi konsularnemu, który nadesłał wniosek o doręczenie. Zaświadczenie o uskutecznieniu doręczenia lub o jego usiłowaniu należy umieścić na jednym z dwóch egzemplarzy lub dołączyć do jednego z nich.

Artykuł 4.

(a) Doręczenie może nastąpić bez skierowania jakiejkolwiek prośby do władz kraju wykonania lub bez żadnego współdziałania tych władz jednym z następujących sposobów:

(1) przez urzędnika konsularnego, działającego za kraj pochodzenia;

(2) przez agenta wyznaczonego w tym celu bądź przez władzę sądową kraju pochodzenia, bądź przez stronę, na której wniosek pismo zostało wystawione;

(3) przez pocztę, lub

(4) jakimkolwiek innym sposobem doręczenia, który nie sprzeciwia się ustawom obowiązującym w chwili doręczenia w kraju wykonania.

(b) Wszystkie pisma doręczane w sposób przewidziany w punkcie (1) poprzedniego paragrafu winny być albo sporządzone w języku kraju wykonania albo zaopatrzone w przekład na ten język poświadczony za zgodność w sposób przepisany w artykule 3 (c), chyba że odbiorca jest poddanym lub obywatelem Wysokiej Układającej się Strony, z której terytorjum pochodzi pismo przeznaczone do doręczenia.

(c) Wysokie Układające się Strony zgadzają się, że w zasadzie jest także pożądane, aby przepisy paragrafu (b) niniejszego artykułu stosowały się także do pism doręczalnych w sposób przewidziany w punktach (2), (3) i (4) paragrafu (a) niniejszego artykułu. Wysokie Układające się Strony nie biorą jednak na siebie żadnego zobowiązania w tym względzie, o ile na Ich właściwych terytorjach niema ustaw przewidujących w podobnych wypadkach obowiązek tłumaczeń.

Artykuł 5.

(a) W każdym wypadku, w którym pisma były doręczone zgodnie z postanowieniami artykułu 3, Wysoka Układająca się Strona, której urzędnik konsularny zgłosił wniosek o doręczenie, zwróci drugiej Wysokiej Układającej się Stronie wszystkie koszty i wydatki należne zgodnie z ustawą kraju wykonania osobom użytym do wykonania doręczenia jako też wszystkie koszty i wydatki, powstałe przy wykonaniu doręczenia w sposób odrębny. Koszty te i wydatki nie mogą przewyższać tych, które zwykle są przyznawane przez sądy kraju wykonania.

(b) Zwrotu tych kosztów i wydatków zażąda właściwa władza, która wykonała doręczenie, od urzędnika konsularnego przez którego wniosek był skierowany, przy przesyłaniu mu zaświadczenia przewidzianego w artykule 3 (h).

(c) Poza tem co powyżej zostało przewidziane, żadne opłaty jakiegokolwiek rodzaju nie będą się należały jednej z Wysokich Układających się Stron od drugiej Strony w związku z doręczeniem jakichkolwiek pism.

III. Zbieranie dowodów.

Artykuł 6.

(a) Jeżeli władza sądowa na terytorjum jednej z Wysokich Układających się Stron żąda, aby dowody były zebrane na terytorjum drugiej Wysokiej Układającej się Strony, to dowody takie mogą być zebrane, bez względu na obywatelstwo stron lub świadków, którymkolwiek z trybów, przewidzianych w artykułach 7, 8 lub 9.

(b) W części III-ej niniejszej konwencji wyrażenie:

(1) „Zebranie dowodów" należy uważać za obejmujące przesłuchanie powoda, pozwanego, biegłego, świadka lub jakiejkolwiek innej osoby pod przysięgą lub inaczej;

odebranie od powoda, pozwanego, biegłego, świadka lub jakiejkolwiek innej osoby przysięgi w związku z jakiem bądź postępowaniem sądowem; okazywanie, stwierdzanie tożsamości i badanie dokumentów, wzorów lub innych przedmiotów.

(2) „Świadek" należy uważać za obejmujące każdą osobę, od której żąda się złożenia któregokolwiek z wyżej podanych dowodów.

(3) „Kraj pochodzenia" należy uważać za oznaczające kraj, którego władza sądowa żąda zebrania dowodu, a „kraj wykonania"— kraj, w którym dowody mają być zebrane.

Artykuł 7.

(a) Władza sądowa kraju pochodzenia może, zgodnie z przepisami ustawy swego kraju, zwracać się przez rekwizycję do właściwej władzy kraju wykonania, prosząc tę władzę o przeprowadzenie dowodu.

(b) Rekwizycja winna być sporządzona w języku kraju wykonania lub winno być do niej dołączone tłumaczenie na ten język. Tłumaczenie to będzie poświadczone za zgodność przez urzędnika konsularnego, działającego za kraj pochodzenia albo przez urzędowego lub przysięgłego tłumacza jednego z obu krajów.

Pismo rekwizycyjne winno w krótkości określić rodzaj postępowania, dla którego żąda się zebrania dowodów, wymienić nazwiska i bliższe oznaczenie stron oraz nazwiska, bliższe oznaczenie i adresy świadków. Należy bądź (1) dołączyć do pisma wykaz pytań, które mają być zadane świadkowi lub świadkom lub, stosownie do przypadku, opis dokumentów, wzorów lub innych przedmiotów, które mają być okazane, zidentyfikowane lub zbadane, wraz z tłumaczeniem uwierzytelnionem w sposób wyżej podany, bądź też (2) w piśmie żądać od właściwej władzy zezwolenia na zadawanie viva voce pytań, w sposób w jaki strony lub ich zastępcy życzą sobie je zadawać.

(c) Pisma rekwizycyjne będą przesyłane:

w Anglji przez polskiego urzędnika konsularnego do Senior Master of the Supreme Court of Judicature;

w Polsce przez brytyjskiego urzędnika konsularnego do Ministerstwa Sprawiedliwości.

W wypadku, gdy władza, do której pismo rekwizycyjne zostało przesłane, nie jest właściwa do jego wykonania, władza ta (wyjąwszy wypadki odmowy wykonania w myśl paragrafu (f) niniejszego artykułu) winna z urzędu przekazać pismo rekwizycyjne właściwej władzy kraju wykonania.

(d) Właściwa władza kraju wykonania nada bieg pismu rekwizycyjnemu i uzyska żądany dowód, posługując się temi samemi środkami przymusowemi i tym samym trybem postępowania jakie stosuje się przy wykonaniu polecenia lub zarządzenia pochodzącego od władz jej własnego kraju, z wyjątkiem gdy w piśmie rekwizycyjnem wyrażono życzenie zastosowania odrębnego postępowania, wówczas bowiem to odrębne postępowanie będzie zastosowane, o ile to nie jest sprzeczne z prawem kraju wykonania.

(e) Urzędnika konsularnego, który przesłał pismo rekwizycyjne, należy, jeżeli sobie tego życzy, zawiadomić o dacie i miejscu, gdzie czynności będą dokonane, aby mógł zawiadomić stronę lub strony interesowane, którym będzie wolno stawić się osobiście lub przez zastępców, jeśli tego sobie życzą.

(f) Wykonania pisma rekwizycyjnego zgodnego z powyższemi przepisami można odmówić tylko wtedy:

(1) Jeżeli autentyczność pisma rekwizycyjnego nie została ustalona;

(2) Jeżeli w kraju wykonania wykonanie danego pisma rekwizycyjnego nie należy do zakresu działania władz sądowych;

(3) Jeżeli Wysoka Układająca się Strona, na której obszarze ma być ono wykonane, uważa, że Jej prawa zwierzchnicze lub bezpieczeństwo byłyby przez to naruszone.

(g) W każdym wypadku, gdy pismo rekwizycyjne nie zostało wykonane przez władzę, do której było skierowane, władza ta niezwłocznie zawiadomi o tem urzędnika konsularnego, który je przesłał, podając powody, dla których odmówiono wykonania pisma rekwizycyjnego, w przypadku zaś wymienionym w artykule 7 (c) — wymieniając władzę właściwą, której pismo zostało przekazane.

(h) W razie wykonania pisma rekwizycyjnego, właściwa władza, której zostało ono przesłane lub przekazane, nadeśle urzędnikowi konsularnemu, za którego pośrednictwem pismo zostało przesłane, niezbędne dokumenty, stwierdzające wykonanie pisma.

Artykuł 8.

(a) Władza sądowa kraju pochodzenia może w piśmie rekwizycyjnem, skierowanem do właściwej władzy kraju wykonania, prosić tę władzę o wyznaczenie celem zebrania dowodów, osoby fizycznej, specjalnie wskazanej w piśmie rekwizycyjnem.

Urzędnik konsularny, działający za kraj pochodzenia, lub każda inna odpowiednia osoba fizyczna może być w ten sposób wyznaczona.

(b) W razie zastosowania takiego postępowania stosują się przepisy paragrafów (b), (c), (f), (g) i (h) artykułu 7, lecz następujące postanowienia zastąpią paragrafy (d) i (e) tegoż artykułu.

(c) Władza właściwa kraju wykonania uczyni zadość tej prośbie i wyznaczy osobę fizyczną wskazaną do zebrania dowodów, chyba że ta osoba na to się nie zgodzi. Nadto, o ile zajdzie potrzeba, władza ta użyje takich środków przymusowych jakiemi rozporządza z mocy własnych ustaw, celem zabezpieczenia stawiennictwa świadków przed osobą w powyższy sposób wyznaczoną i złożenia przez nich dowodów.

(d) Osoba w ten sposób wyznaczona będzie miała prawo do odebrania przysięgi i każdy, składający przed nią fałszywe zeznanie, będzie podlegał przed sądami kraju wykonania karom, przewidzianym przez prawo tego kraju za krzywoprzysięstwo.

(e) Dowody winny być zebrane zgodnie z prawem kraju pochodzenia pod warunkiem, że ten tryb nie jest sprzeczny z ustawami kraju wykonania, i strony będą miały prawo stawić się osobiście lub dać się zastąpić przez adwokatów (barristers, solicitors) lub przez wszelkie inne osoby, uprawnione do stawania przed sądami bądź kraju pochodzenia, bądź kraju wykonania.

Artykuł 9.

(a) Dowody mogą być również zebrane bez skierowania jakiejkolwiek prośby do władz kraju wykonania lub bez współdziałania władz tego kraju przez osobę fizyczną bezpośrednio do tego wyznaczoną przez sąd kraju pochodzenia. Urzędnik konsularny, działający za kraj pochodzenia lub każda inna odpowiednia osoba może być w ten sposób wyznaczona.

(b) Ten, kto został wyznaczony w ten sposób do zebrania dowodów, może żądać od osób wymienionych przez sąd, który go wyznaczył, sta-

wienia się przed nim i złożenia dowodów. Może przeprowadzić wszelkiego rodzaju dowody, o ile to nie jest sprzeczne z prawem państwa wykonania, i może odbierać przysięgę. Stawienie się i złożenie zeznań przed nim będzie całkowicie dobrowolne i żadne środki przymusowe nie będą stosowane.

(c) Wezwania do stawiennictwa, pochodzące od takiej osoby, będą sporządzone, o ile odbiorca nie jest poddanym lub obywatelem Wysokiej Układającej się Strony, dla której władzy sądowej żąda się dowodu — w języku kraju wykonania lub będzie do nich dołączone tłumaczenie na ten język.

(d) Dowody mogą być zebrane zgodnie z postępowaniem uznanem przez prawo kraju pochodzenia i strony będą miały prawo stawić się osobiście lub dać się zastąpić przez adwokatów (barristers, solicitors) tego kraju lub przez wszelkiego rodzaju zastępców uprawnionych do stawania bądź przed sądami kraju pochodzenia bądź kraju wykonania.

Artykuł 10.

Okoliczność, że usiłowanie zebrania dowodów w trybie wyłuszczonym w artykule 9 nie osiągnęło skutku z powodu odmowy świadka stawienia się lub złożenia dowodów, nie wyłącza późniejszego zgłoszenia żądania zgodnie z artykułem 7 lub 8.

Artykuł 11.

(a) Jeżeli dowody zostały zebrane w trybie przewidzianym w artykule 7 lub 8, Wysoka Układająca się Strona, której władza sądowa wystosowała pismo rekwizycyjne, zwróci drugiej Wysokiej Układającej się Stronie wszelkie koszty i wydatki, które poniosła właściwa władza tej Strony przy wykonaniu pisma rekwizycyjnego, a mianowicie koszty i wydatki należne świadkom, biegłym, tłumaczom, koszty sprowadzenia świadków, którzy nie stawili się dobrowolnie, oraz koszty i wydatki należne osobom, które byłyby delegowane do dokonania czynności, w wypadkach, gdy prawo kraju wykonania na to pozwala oraz wszelkie koszty i wydatki powstałe z zastosowania zażądanego odrębnego trybu postępowania. Koszty te i wydatki będą takie same, jak te, które zwykle są przyznawane w podobnych wypadkach w sądach kraju wykonania.

(b) Właściwa władza, która wykonała rekwizycję, zażąda zwrotu tych kosztów i wydatków od urzędnika konsularnego, który przesłał rekwizycję, jednocześnie z dostarczeniem mu dokumentów stwierdzających wykonanie rekwizycji zgodnie z przepisami artykułu 7 (h).

(c) Poza tem, co zostało powyżej przewidziane, żadnych innych opłat jakiegokolwiek bądź rodzaju jedna z Wysokich Układających się Stron nie będzie zwracała drugiej z tytułu zebrania dowodów.

IV. Prawo ubogich, areszt za długi i zabezpieczenie kosztów.

Artykuł 12.

Poddani lub obywatele jednej z Wysokich Układających się Stron będą traktowani na terytorjum drugiej Wysokiej Układającej się Strony zupełnie narówni z własnymi poddanymi lub obywatelami co do prawa ubogich i aresztu za długi, tudzież, pod warunkiem, że zamieszkują na terytorjum tej drugiej Wysokiej Układającej się Strony, nie będą obowiązani do składania zabezpieczenia kosztów w takim wypadku, gdy poddany lub obywatel tej drugiej Wysokiej Układającej się Strony nie byłby do tego obowiązany.

V. Postanowienia ogólne.

Artykuł 13.

Wszelkie trudności, któreby powstały w związku ze stosowaniem niniejszej konwencji, będą rozstrzygane w drodze dyplomatycznej.

Artykuł 14.

Konwencja niniejsza, której teksty angielski i polski są jednakowo autentyczne, podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne będą wymienione w Londynie. Konwencja wejdzie w życie w miesiąc po dniu wymiany dokumentów ratyfikacyjnych i będzie obowiązywała w przeciągu 5 lat po jej wejściu w życie. O ile żadna z Wysokich Układających się Stron nie zawiadomi drugiej w drodze dyplomatycznej przynajmniej na sześć miesięcy przed upływem rzeczonego trzyletniego okresu o swoim zamiarze wypowiedzenia konwencji, będzie ona obowiązywała nadal aż do upływu sześciu miesięcy od dnia, w którym którakolwiek z Wysokich Układających się Stron zawiadomi o wypowiedzeniu konwencji.

Artykuł 15.

(a) Konwencja niniejsza nie będzie miała ipso facto zastosowania do Szkocji lub Północnej Irlandji ani do jakichkolwiek Kolonij lub Protektoratów Jego Królewskiej Mości Króla Wielkiej Brytanji, Irlandji i Zamorskich Dominjów Brytyjskich, Cesarza Indyj, ani do jakichkolwiek terytorjów pozostających pod Jego zwierzchnictwem, ani do terytorjów mandatowych, nad któremi Jego Rząd w Zjednoczonem Królestwie sprawuje mandat, lecz Jego Królewska Mość może w każdej chwili, w czasie gdy konwencja niniejsza trwa w mocy zgodnie z artykułem 14-tym, rozciągnąć działanie konwencji na każde z wyżej wspomnianych terytorjów zapomocą zawiadomienia dokonanego przez swego ambasadora w Warszawie.

(b) Zawiadomienie takie winno wymienić władze na odnośnem terytorjum, do których ma być przesłany wniosek o doręczenie w myśl artykułu 5 lub pismo rekwizycyjne w myśl artykułu 7, i język, w którym pisma i tłumaczenia mają być sporządzane. Wejście w życie takiego rozciągnięcia konwencji nastąpi w terminie miesięcznym od daty tego zawiadomienia.

(c) Każda z Wysokich Układających się Stron może w każdym czasie po upływie trzech lat od wejścia w życie rozciągnięcia tej konwencji na którekolwiek z terytorjów wyszczególnionych w paragrafie (a) artykułu niniejszego, wypowiedzieć to rozciągnięcie, zawiadamiając o tem wypowiedzeniu w drodze dyplomatycznej na sześć miesięcy naprzód.

(d) Wypowiedzenie konwencji w myśl artykułu 14 będzie wypowiedzeniem jej ipso facto co do każdego z terytorjów, na które została rozciągnięta w myśl paragrafu (a) artykułu niniejszego o ile obie Wysokie Układające się Strony wyraźnie nie postanowią inaczej.

Artykuł 16.

(a) Wysokie Układające się Strony zgadzają się, że Rząd Rzeczypospolitej Polskiej, z mocy artykułu 104 Traktatu Pokoju, podpisanego w Wersalu 28 czerwca 1919, i artykułów 2 i 6 konwencji, zawartej między Polską a Gdańskiem 9 listopada 1920, może w każdej chwili, gdy niniejsza konwencja trwa w mocy na zasadzie artykułu 14 lub na zasadzie jakiegokolwiek przystąpienia z mocy artykułu 17, oświadczyć zapomocą zawiadomienia dokonanego drogą dyplomatyczną, że niniejsza konwencja będzie się stosowała do Wolnego Miasta Gdańska.

(b) Po dokonaniu takiego zawiadomienia przepisy niniejszej konwencji będą się stosowały do terytorjum Wolnego Miasta Gdańska i do obywateli Wolnego Miasta.

(c) Każda z Wysokich Układających się Stron może w każdej chwili po upływie trzech lat od daty wejścia w życie zawiadomienia przewidzianego w paragrafie (a) niniejszego artykułu wypowiedzieć stosowanie niniejszej konwencji do Gdańska, zawiadamiając o wypowiedzeniu na sześć miesięcy naprzód w drodze dyplomatycznej.

(d) Wypowiedzenie niniejszej konwencji zgodnie z artykułem 14 będzie wypowiedzeniem jej w stosunku do Wolnego Miasta Gdańska, o ile obie Wysokie Układające się Strony wyraźnie nie postanowią inaczej.

Artykuł 17.

(a) Wysokie Układające się Strony zgadzają się, że Jego Królewska Mość Król Wielkiej Brytanji, Irlandji i Brytyjskich Dominjów Zamorskich, Cesarz Indyj może w każdej chwili w czasie, gdy konwencja niniejsza trwa w mocy bądź w myśl artykułu 14 bądź z mocy jakiegokolwiek przystąpienia w myśl artykułu niniejszego, przystąpić do konwencji niniejszej co do każdego Członka Brytyjskiego Związku Narodów (British Commonwealth of Nations), którego Rząd życzyłby sobie dokonania przystąpienia, z zastrzeżeniem, że zawiadomienie o przystąpieniu nie może nastąpić wówczas, gdyby Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej zawiadomił o wypowiedzeniu konwencji co do wszystkich terytorjów Jego Królewskiej Mości, do których konwencja ma zastosowanie. Postanowienia artykułu 15 (b) będą miały zastosowanie do tego zawiadomienia. Każde takie przystąpienie osiągnie skutek po upływie miesiąca od dnia zawiadomienia.

(b) Po upływie trzech lat od dnia wejścia w życie jakiegokolwiek przystąpienia w myśl paragrafu (a) niniejszego artykułu, każda z Wysokich Układających się Stron może, zawiadamiając o tem w drodze dyplomatycznej na sześć miesięcy naprzód, wypowiedzieć stosowanie konwencji co do każdego kraju, co do którego zawiadomiono o przystąpieniu. Wypowiedzenie konwencji w myśl artykułu 14-go nie będzie miało wpływu na stosowanie jej do każdego takiego kraju.

(c) Każde zawiadomienie o przystąpieniu w myśl paragrafu (a) niniejszego artykułu może obejmować wszelkie terytorja zależne lub mandatowe, zarządzane przez Rząd kraju, co do którego zawiadomiono o przystąpieniu, a każde zawiadomienie o wypowiedzeniu w stosunku do każdego z krajów w myśl paragrafu (b) będzie miało zastosowanie do każdego terytorjum zależnego lub mandatowego, które było objęte zawiadomieniem o przystąpieniu dotyczącem tego kraju.

KONWENCJA

z Francją o ochronie sądowej i prawie ubogich, podpisana w Paryżu dnia 30 grudnia 1925 r.

(DU Nr. 63 z 1929 poz. 493).

Skr.: **FR os**

Artykuł 1.

Obywatele francuscy w Polsce i obywatele polscy we Francji będą mieli wzajemnie wolny i łatwy dostęp do sądów, stosując się do ustaw krajowych, — zarówno w charakterze powodów jak pozwanych, na wszelkich stopniach jurysdykcji. Będą oni mogli we wszystkich instancjach posługiwać się adwokatami i przedstawicielami wszelkiego rodzaju, upoważnionymi przez ustawy krajowe, — i pod wszystkiemi temi względami będą korzystali z równych praw i korzyści, jakie są lub będą przyznane obywatelom własnym.

Artykuł 2.

Obywatele jednej z Wysokich Umawiających się Stron, mający wystąpić ze skargą przed sądami drugiej Umawiającej się Strony jako powodowie główni lub interwenjenci, nie będą podlegali żadnej opłacie, żadnej kaucji, ani żadnemu depozytowi, którymby nie podlegali, w tem samem położeniu, obywatele własni odnośnego kraju stosownie do jego ustaw.

Artykuł 3

Obywatele obu Wysokich Umawiających się Stron będą wzajemnie korzystali z dobrodziejstwa prawa ubogich, jak krajowcy, stosując się do ustawy kraju, w którym będzie wniesiona prośba o udzielenie tego prawa.

Artykuł 4.

Świadectwo ubóstwa wydają władze zwykłego miejsca pobytu obywatela obcego, a w braku takiego miejsca pobytu — władze jego chwilowego miejsca pobytu. W wypadku, gdyby te władze ostatnie nie były władzami jednego z Państw Umawiających się i gdyby nie wydawały świadectw tego rodzaju, wystarczy świadectwo wystawione przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego kraju, którego cudzoziemiec jest obywatelem.

Jeśli proszący nie przebywa w kraju, którym prośba została wniesiona, świadectwo zostanie bezpłatnie uwierzytelnione przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego kraju, w którym dokument ma być przedstawiony.

Artykuł 5.

Władza właściwa dla wystawienia świadectwa ubóstwa będzie mogła zasięgnąć wyjaśnień o położeniu majątkowem proszącego u jego władz ojczystych.

Władza powołana do rozstrzygania o prośbie o prawo ubogich zachowuje w granicach swych uprawnień prawo kontrolowania świadectw i udzielonych jej wyjaśnień.

Artykuł 6.

W razie przyznania dobrodziejstwa prawa ubogich przez jedną z Wysokich Umawiających się Stron bądź obywatelowi własnemu, bądź obywatelowi drugiej Strony, doręczenia aktów sądowych, odnoszące się do tego samego procesu, któreby miały być uskutecznione w drugiem Państwie, mogą pociągnąć za sobą wyłącznie zwrot przez Państwo wzywające Państwu wezwanemu kosztów, spowodowanych przez zastosowanie formy specjalnej, nieprzewidzianej w ustawodawstwie Państwa wezwanego.

W tym samym wypadku wykonanie rekwizycyj pociągnie za sobą zwrot przez Państwo wzywające Państwu wezwanemu wyłącznie należności znawców i kosztów wywołanych przez zastosowanie formy specjalnej.

Artykuł 7.

Niniejsza Konwencja będzie ratyfikowana.

Wejdzie ona w życie w miesiąc po dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Skutki Konwencji ustaną z upływem okresu sześciu miesięcy, licząc od wypowiedzenia notyfikowanego przez jedną lub przez drugą umawiającą się Stronę.

KONWENCJA

z Francją, dotycząca przesyłania pism sądowych oraz rekwizycyj w sprawach cywilnych i handlowych, podpisana w Paryżu dnia 30 grudnia 1925 r.

(DU Nr. 27 z 1927 poz. 210).

Skr.: FR ps

Artykuł 1.

Pochodzące od władz francuskich pisma sądowe w sprawach cywilnych i handlowych, przeznaczone dla osób, przebywających na terytorjum Rzeczypospolitej Polskiej, równie jak rekwizycje w sprawach cywilnych i handlowych, przeznaczone do wykonania na tem teryto-

rjum, winny być przesyłane przez przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych francuskich do prezesa sądu okręgowego, w którego okręgu znajduje się odbiorca pisma lub w którego okręgu rekwizycja ma być wykonana.

Pochodzące od władz polskich pisma sądowe w sprawach cywilnych i handlowych, przeznaczone dla osób, przebywających we Francji, równie jak rekwizycje w sprawach cywilnych i handlowych, przeznaczone do wykonania na terytorjum francuskiem, winny być przesyłane przez przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych polskich do prokuratora Republiki, w którego okręgu znajduje się odbiorca pisma lub w którego okręgu rekwizycja ma być wykonana.

Akta, odnoszące się do wykonanej prośby rekwizycyjnej, władza wezwana odeśle, nie dołączając przekładu, do przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, który do niej wysłał pismo sądowe lub rekwizycję.

Artykuł 2.

W wypadku niewłaściwości władzy, do której zostało przesłane pismo lub rekwizycja, władza ta zawiadomi o tem bezzwłocznie przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, który prosił o pomoc prawną, a pismo to czy rekwizycję prześle z urzędu do władzy właściwej. W każdym przypadku niemożności doręczenia pisma odbiorcy lub niemożności wykonania rekwizycji, władza wezwana zawiadomi o tem bezzwłocznie przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, który prosił o pomoc prawną, z podaniem przyczyn niemożności uwzględnienia prośby.

Artykuł 3.

Korespondencja pomiędzy przedstawicielami dyplomatycznymi i konsularnymi a władzami kraju wezwanego będzie uskuteczniana w języku tego ostatniego kraju.

Artykuł 4.

Odezwa przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, przy której przesyła pismo sądowe, przeznaczone do doręczenia zgodnie z procedurą ustanowioną w art. 6, powinna wymieniać: władzę, od której pismo pochodzi, charakter i adres stron, adres odbiorcy i rodzaj odnośnego pisma.

We wszystkich innych przypadkach należy do pism sądowych, przesyłanych do władzy wezwanej, równie jak do rekwizycyj, dołączać tłumaczenie na język Państwa wezwanego.

Te tłumaczenia winny być uwierzytelnione przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego Państwa wzywającego, lub przez zaprzysiężonego tłumacza Państwa wezwanego lub Państwa wzywającego.

Artykuł 5.

Władza wezwana może odmówić doręczenia pism sądowych i wykonania rekwizycyj, jeżeli Państwo, na którego terytorjum doręczenie lub wykonanie ma być uskutecznione, uważa je za mogące naruszyć jego suwerenność lub jego bezpieczeństwo.

Władza wezwana może także odmówić wykonania rekwizycji, jeżeli w Państwie wezwanem wykonanie żądanej czynności nie należy do zakresu działania władzy sądowej.

Artykuł 6.

W zasadzie, władza wezwana ograniczy się do uskutecznienia doręczenia pisma odbiorcy, o ile on zechce je przyjąć. Dowodem doręczenia będzie bądź pokwitowanie datowane i podpisane przez odbiorcę, bądź zaświadczenie władzy Państwa wezwanego, stwierdzające fakt, formę i datę doręczenia. Jeżeli pismo przeznaczone do doręczenia zostało

nadesłane w dwóch egzemplarzach, pokwitowanie lub zaświadczenie będą mogły być wystawione na jednym z egzemplarzy, który ma być wrócony.

W wypadku odmówienia przez odbiorcę przyjęcia pism, władza wezwana odeśle to pismo bezzwłocznie do przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, który prosił o pomoc prawną, z podaniem przyczyny, dla której doręczenie nie mogło nastąpić.

Artykuł 7.

Na wyraźne żądanie przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych władza wezwana zarządzi doręczenie pisma, bądź w formie specjalnej, przepisanej przez ustawodawstwo Państwa wezwanego dla doręczeń tego samego rodzaju, bądź w formie specjalnej, niesprzecznej z ustawodawstwem Państwa wezwanego.

Artykuł 8.

W zasadzie, władza kraju wezwanego, przystępując do wykonania rekwizycji, będzie przestrzegała ustaw swego kraju co do form, mających zastosowanie.

Jeśliby to do zapewnienia wykonania rekwizycji było konieczne, władza ta powinna zastosować te same środki przymusu, jak do wykonania rekwizycji władz Państwa wezwanego lub wniesionej prośby w tym celu przez stronę zainteresowaną. Te środki przymusu nie są koniecznie stosowane, gdy chodzi o stawiennictwo stron procesowych.

Artykuł 9.

Na wyraźne żądanie przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych władza wezwana:

1. Winna wykonać rekwizycję w formie specjalnej, o ileby taka forma nie była sprzeczna z ustawodawstwem Państwa wezwanego.

2. Winna w odpowiednim czasie zawiadomić władzę wzywającą o dacie i miejscu wykonania rekwizycji, aby strony interesowane mogły przy tem być obecne.

Artykuł 10.

Doręczenie pism sądowych i wykonanie rekwizycyj nie pociąga za sobą zwrotu żadnych kosztów, z następującemi wyjątkami:

1) koszty, spowodowane przez doręczenie (przez pomocnika lub woźnego sądowego) pisma sądowego na wyraźne żądanie, w jednej z form, przewidzianych w artykule 7;

2) koszty dodatkowe, spowodowane wykonaniem rekwizycji w formie specjalnej, stosownie do postanowień p. 1 art. 9;

3) koszty, spowodowane przez zastosowanie środków przymusu, przewidziane w p. 2 art. 8 dla wykonania rekwizycji;

4) należności znawców.

Artykuł 11.

Zwrotu kosztów władza wezwana zażąda od przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, który prosił o pomoc prawną, w tym samym czasie, w którym mu odeśle akta, stwierdzające wykonanie skierowanej do niej prośby.

Koszty te winny być obliczone według taryf, obowiązujących w Państwie wezwanem.

Artykuł 12.

Obie Wysokie Układające się Strony przyznają sobie prawo:

1) uskuteczniania przez swych przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych, bezpośrednio i bez użycia przymusu, doręczeń pism sądowych w sprawach cywilnych i handlowych na terytorjum drugiej Strony, wyłącznie obywatelom własnym;

2) wykonywania bezpośrednio i również bez użycia przymusu przez tychże przedstawicieli rekwizycyj w sprawach cywilnych i handlowych, wyłącznie gdy osoby, które mają być przesłuchane, są ich obywatelami.

Artykuł 13.

Wszelkie trudności, mogące się wyłonić z niniejszej Konwencji, będą regulowane w drodze dyplomatycznej.

Artykuł 14.

Niniejsza Konwencja będzie ratyfikowana.

Wejdzie ona w życie w miesiąc po dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Skutki jej ustaną z upływem okresu 6-ciu miesięcy, licząc od wypowiedzenia, notyfikowanego przez jedną lub drugą Układającą się Stronę.

UKŁAD

z Rzeszą Niemiecką o obrocie prawnym, podpisany w Warszawie dnia 5 marca 1924 r.

(DU Nr. 36 z 1926 poz. 217).

Skr.: **N cyw**

Rozdział pierwszy.

Ochrona prawna w sprawach cywilnych.

Artykuł 1.

Obywatele jednego z Państw, zawierających niniejszy układ, będą w sprawach cywilnych traktowani na obszarze drugiego Państwa w przedmiocie sądowej ochrony swej osoby i swej własności narówni z obywatelami własnego Państwa. Sądowa opieka polega na tem, że mają oni swobodny i niczem nie ograniczony dostęp do sądów i że mogą występować przed nimi pod temi samemi warunkami, co obywatele własnego Państwa.

Artykuł 2.

(1) Na obywateli jednego Państwa, którzy występują przed sądami drugiego Państwa jako powodowie lub interwenjenci, nie wolno z tego powodu, że są obcokrajowcami lub że nie mają w danem Państwie miejsca zamieszkania lub pobytu, nakładać obowiązku dania zabezpieczenia albo złożenia do depozytu pod jakąkolwiekbądź nazwą.

(2) To samo stosuje się w przedmiocie zaliczki, której należałoby zażądać od powodów lub interwenjentów celem pokrycia kosztów sądowych.

Artykuł 3.

(1) Jeżeli na obszarze jednego Państwa zasądzono na zwrot kosztów sporu powoda lub interwenjenta, który w myśl artykułu 2 lub w myśl ustawy obowiązującej w Państwie, w którem wniesiono skargę, jest uwolniony od dania zabezpieczenia, od złożenia do depozytu lub od złożenia zaliczki, wówczas wspomniane orzeczenie o zwrocie kosztów sporu ma być także na obszarze drugiego Państwa uznane przez właściwą władzę za wykonalne bez liczenia za to jakichkolwiek kosztów. Wniosek może podać interesowana strona w drodze dyplomatycznej lub bezpośrednio u właściwej władzy.

(2) Ta sama zasada stosuje się do rozstrzygnięć sądowych, ustalających później koszta sporu.

(3) Za rozstrzygnięcia sądowe należy uważać także uchwały, wydane przez sekretarzy sądowych w granicach ich kompetencji, a ustalających koszta.

Artykuł 4.

(1) O uznaniu wykonalności wspomnianych w artykule 3 rozstrzygnięć w przedmiocie kosztów orzeka się bez wysłuchania stron, jednak bez ujmy dla późniejszego rekursu, przysługującego stronie zasądzonej wedle ustawodawstwa tego Państwa, na którego obszarze wykonanie nastąpi.

(2) Przytem należy jedynie zbadać:

1. Czy wedle ustaw kraju, w którym orzeczono zasądzenie, wypis rozstrzygnięcia czyni zadość warunkom potrzebnym do oceny jego mocy dowodowej;

(2) Czy wedle tych ustaw rozstrzygnięcie jest prawomocne.

(3) Jako dowód zaistnienia powyższych warunków wystarcza poświadczenie prezesa właściwego (sądu ziemiańskiego) trybunału pierwszej instancji, lub jeżeli sądem rozstrzygającym jest sąd wyższego rzędu, poświadczenie prezesa tego sądu, stwierdzające prawomocność.

(4) Do wniosku należy dołączyć przekład odpowiedniej części rozstrzygnięcia oraz wspomniane w ust. 3 poświadczenie w języku oficjalnym wezwanego Państwa. Przekłady winny być uwierzytelnione przez dyplomatycznego lub konsularnego przedstawiciela Państwa wzywającego lub wezwanego albo przez sędziego Państwa wzywającego.

Artykuł 5.

Obywateli jednego Państwa dopuszcza się w drugiem Państwie do korzystania z prawa ubogich pod temi samemi warunkami, jak obywateli własnego Państwa.

Artykuł 6.

(1) Świadectwo ubóstwa musi być wystawione przez władze zwykłego miejsca pobytu wnioskodawcy albo w braku takiego miejsca przez władze chwilowego miejsca pobytu.

(2) Jeżeli wnioskodawca nie przebywa w jednym z obu Państw, wystarcza świadectwo właściwego przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego.

Artykuł 7.

(1) Władza powołana do wystawienia świadectwa ubóstwa może zasięgać u władz drugiego Państwa wyjaśnień co do stosunków majątkowych wnioskodawcy.

(2) Władzy, która ma rozstrzygać w sprawie wniosku o przyznanie prawa ubogich, służy w zakresie jej działań urzędowych prawo badania powtórnego świadectw i wyjaśnień.

(3) Jeżeli obywatelowi jednego Państwa właściwa władza przyznała prawo ubogich, natenczas przysługuje mu to prawo także przy wszystkich czynnościach procesowych, łącznie z czynnościami należącemi do instancji egzekucyjnej, które odnoszą się do tego samego sporu i mają być na podstawie pierwszego i drugiego rodziału niniejszego układu przedsięwzięte przed sądami drugiego Państwa.

Artykuł 8.

Najwyższa władza zarządu wymiaru sprawiedliwości — w Polsce Ministerstwo Sprawiedliwości, w Rzeszy Niemieckiej Ministerstwo Sprawiedliwości dla Rzeszy Niemieckiej — winna udzielać na wezwanie najwyższej władzy zarządu wymiaru sprawiedliwości drugiego Państwa, które to wezwanie należy w drodze dyplomatycznej dalej posłać, wyjaśnień co do prawa obowiązującego w jej Państwie.

Rozdział drugi.

Pomoc prawna w sprawach cywilnych.

Artykuł 9.

(1) W cywilnych sprawach spornych i w sprawach sądownictwa niespornego uskutecznia się doręczenie pism i załatwienie wezwań o pomoc prawną w drodze bezpośredniego znoszenia się władz obu Państw.

(2) Do wysyłania wniosku o doręczenie i wezwań o pomoc prawną są właściwemi wszystkie władze sądowe, zaś do ich przyjmowania właściwemi są w Polsce tylko prezesi trybunałów pierwszej instancji, w Rzeszy Niemieckiej tylko prezesi sądów ziemiańskich. Pisma sporządzone w załatwieniu wniosków o doręczenie i wezwań o pomoc prawną należy przesłać bezpośrednio władzy wzywającej.

(3) W razie miejscowej niewłaściwości władzy wezwanej należy wezwanie przesłać z urzędu właściwej władzy i o tem niezwłocznie zawiadomić władzę wzywającą.

Artykuł 10.

(1) Wnioski o doręczenie i pisma zawierające wezwania o pomoc prawną należy wystosowywać w języku oficjalnym Państwa wzywającego. Winny one zawierać wymienienie władzy wzywającej oraz nazwiska i oznaczenie stron. Nadto wnioski o doręczenie winny podawać adres odbiorcy i rodzaj pisma, które ma być doręczone.

(2) Do wniosków o doręczenie będą używać oba Rządy wzorów, sporządzanych w dwóch językach, a wzory te prześlą sobie oba Rządy wzajemnie.

Artykuł 11.

(1) Doręczeniem winna się zająć właściwa władza Państwa wezwanego. Władza ta może, pominąwszy wypadki przewidziane ust. 2, ograniczyć się do uskutecznienia doręczenia przez oddanie pisma odbiorcy, o ile on zgadza się na przyjęcie tego pisma.

(2) Jeżeli pismo, przeznaczone do doręczenia, sporządzone jest w języku oficjalnym Państwa wezwanego lub zaopatrzone w przekład w tymże języku, władza wezwana, stosownie do życzenia władzy wzywającej, winna doręczyć to pismo w sposób przepisany jej wewnętrznem ustawodawstwem dla doręczeń tego rodzaju, albo też w inny szczególny sposób, o ile tenże nie sprzeciwia się jej ustawodawstwu.

(3) Pod względem uwierzytelnienia przekładów stosuje się przepisy ust. 4 artykułu 4.

Artykuł 12.

(1) Jako dowód doręczenia służyć będzie albo zaopatrzone w datę i uwierzytelnione potwierdzenie odbioru ze strony odbiorcy albo poświadczenie władzy wezwanej, stwierdzające fakt doręczenia, jego formę i czas.

(2) Jeżeli pismo, przeznaczone do doręczenia, przesłano w dwóch równych egzemplarzach, powinno się potwierdzenie odbioru lub poświadczenie zamieścić na jednym z tych egzemplarzy lub z nim złączyć.

Artykuł 13.

Każde Państwo ma prawo własnym obywatelom, przebywającym na obszarze drugiego Państwa uskuteczniać, jednak bez stosowania przymusu, doręczenia przez swoich dyplomatycznych lub konsularnych przedstawicieli.

Artykuł 14.

(1) Władza sądowa, do której skierowano wezwanie o pomoc prawną, winna je wykonać i użyć przy tem takich samych środków przymusowych, jak przy załatwianiu wezwania własnych władz albo wniosku.

przedstawionego w tym samym celu przez stronę interesowaną. Środków przymusowych nie potrzeba stosować, gdy chodzi o osobiste stawiennictwo stron spór wiodących.

(2) Władzę wzywającą należy na jej żądanie zawiadomić o czasie i miejscu, w którem ma być na wezwanie czynność podjęta, a to w tym celu, aby strona interesowana mogła być przy tym obecną.

Artykuł 15.

Wezwania o pomoc prawną mają być załatwione w formie przepisanej ustawodawstwem Państwa wezwanego. Atoli należy zadość uczynić wnioskowi władzy wzywającej do zastosowania w postępowaniu pewnej szczególnej formy, jeżeli forma ta nie sprzeciwia się ustawodawstwu Państwa wezwanego.

Artykuł 16.

Można odmówić załatwienia wniosków o doręczenie i wezwań o pomoc prawną tylko wówczas, jeżeli załatwienie według zapatrywania Państwa, na którego obszarze ono ma nastąpić, mogło naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo.

Artykuł 17.

(1) Za załatwienie wniosków o doręczenie i wezwań o pomoc prawną nie będzie się pobierać żadnych opłat ani żądać zwrotu wydatków, z wyjątkiem odszkodowania zapłaconego biegłym.

(2) Władza wezwana winna jednak wysokość powstałych dla niej kosztów, których stosownie do ust. 1 Państwo wzywające nie ma zwrócić, podać do wiadomości władzy wzywającej, aby ona mogła je ściągnąć od osoby, obowiązanej do ich uiszczenia. Kwoty ściągnięte zatrzymuje Państwo wzywające.

Rozdział trzeci.

Uwierzytelnienie (legalizacja) dokumentów.

Artykuł 18.

(1) Dokumenty, sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione przez polski trybunał pierwszej instancji lub przez niemiecki sąd ziemiański albo przez polski lub niemiecki sąd wyższego rzędu, albo przez jedną z najwyższych lub wyższych polskich lub niemieckich władz administracyjnych lub przez najwyższy sąd administracyjny, a zaopatrzone w pieczęć lub stempel władzy, nie potrzebują dla użycia ich na obszarze drugiego Państwa uwierzytelnienia (legalizacji).

(2) O ile dokumenty zostały sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione przez polskie lub niemieckie sądy nie wymienione w ust. 1, przez komornika sądowego lub przez wydział hipoteczny lub władzę upoważnioną do przyjmowania depozytów (urząd depozytowy), albo przez polskiego lub niemieckiego notarjusza, natenczas dla użycia ich na obszarze drugiego Państwa wystarcza uwierzytelnienie (legalizacja) przez właściwego prezesa trybunału pierwszej instancji (prezesa sądu ziemiańskiego) i zaopatrzenie ich w pieczęć urzędową lub w stempel urzędowy. To samo obowiązuje przy dokumentach sporządzonych, wystawionych lub uwierzytelnionych przez sekretarza sądowego polskiego lub niemieckiego sądu. Jeżeli sekretarz sądowy należy do sądu wyższego rzędu, uwierzytelnienia dokona prezes tego sądu.

Rozdział czwarty.

Wyciągi z ksiąg stanu cywilnego.

Artykuł 19.

(1) Władze obu Państw będą sobie wzajemnie na wniosek udzielać wyciągów z rejestrów urodzin, ślubów i wypadków śmierci.

(2) Wnioski władz należy skierowywać bezpośrednio do najwyższej władzy administracyjnej drugiego Państwa, właściwej do prowadzenia rejestrów. W przedmiocie języka, w jakim ma być ułożone pismo zawierające podanie, stosuje się odpowiednio postanowienia ust. 1 artykułu 10. Wezwana władza rejestrowa przesyła dokument bezpośrednio władzy wzywającej. Jeżeli wniosek podano wyraźnie w interesie urzędowym, nie pobiera się opłat.

(3) Osoby prywatne mogą swe wnioski skierowywać bezpośrednio do władzy rejestrowej drugiego Państwa. Za załatwienie ich nie będzie się od nich żądać wyższych opłat niż od obywateli własnego Państwa. Jeżeli wnioskodawca przedłożył po myśli artykułu 6 niniejszego układu świadectwo ubóstwa, wniosek załatwi się bezpłatnie.

Rozdział piąty.

Postanowienia końcowe.

Artykuł 20.

W zrozumieniu niniejszego układu uważa się za język oficjalny w Polsce język polski, w Rzeszy Niemieckiej — język niemiecki.

Artykuł 21.

(1) Rządy Polski i Niemiecki udzielą sobie wykaz, obejmujący miejscowy podział swych sądów, podpadających pod artykuł 18 sądów administracyjnych, najwyższych władz administracyjnych i wyższych władz administracyjnych, tudzież najwyższych władz administracyjnych, powołanych do wykonania artykułu 19, i zawiadamiać się będą o zaszłych w wykazie zmianach.

(2) Wykaz wyższych władz administracyjnych można tylko w porozumieniu się obu Rządów uzupełnić.

Artykuł 22.

Układ niniejszy pozostaje w mocy także i w tym wypadku, gdyby Polska przystąpiła do Konwencji Haskiej z dnia 17-go lipca 1905 r. o postępowaniu w spornych sprawach cywilnych.

Artykuł 23.

Z chwilą wejścia w życie niniejszego układu tracą moc obowiązującą postanowienia artykułu 4 polsko-niemieckiego układu z dnia 12 kwietnia 1922 r. w przedmiocie przejęcia wymiaru sprawiedliwości na górnośląskim obszarze plebiscytowym.

Artykuł 24.

(1) Układ ten ma być ratyfikowany, a wymiana dokumentów ratyfikacyjnych winna nastąpić w Warszawie możliwie najprędzej.

(2) Układ wchodzi w życie po upływie dwóch miesięcy od dnia wymiany dokumentów ratyfikacyjnych. Może go wymówić każde z układających się Państw w całości lub odnośnie do poszczególnych rozdziałów, pozostaje jednak on w mocy jeszcze przez sześć miesięcy po wymówieniu.

KONWENCJA

z Rumunją dotycząca pomocy i ochrony sądowej w sprawach cywilnych, podpisana w Bukareszcie dnia 19 grudnia 1929 r.

(DU Nr. 45 z 1932 poz. 427).

Skr.: Rcyw

Rozdział I.

Ochrona prawna.

Artykuł 1.

Obywatele każdej z Wysokich Umawiających się Stron będą traktowani narówni z krajowcami we wszystkich sprawach, dotyczących ochrony ustawowej i sądowej osoby i mienia.

Wobec powyższego, będą oni mieli wolny i łatwy dostęp do sądów wszystkich instancyj drugiej Strony; będą mogli występować przed sądem i będą korzystali z dobrodziejstwa prawa ubogich na tych samych warunkach i w tej samej formie co krajowcy. Mianowicie na obywateli Wysokich Umawiających się Stron nie będzie można nakładać obowiązku złożenia żadnego zabezpieczenia ani deponowania pod jakąkolwiek bądź nazwą, czy to z tego powodu, że są cudzoziemcami, czy to z powodu braku zamieszkania lub pobytu w kraju, w którym wniesiono sprawę sądową.

Będą oni mogli również korzystać z pomocy adwokatów, upoważnionych przez ustawy kraju i będą korzystali pod tym względem z tych samych praw i przywilejów, jak te, które są lub byłyby przyznane krajowcom.

Artykuł 2.

Jeżeli w jednem z Państw Umawiających się zasądzono na zapłacenie kosztów i wydatków procesowych powoda lub interwenjenta zwolnionych od zabezpieczenia, deponowania lub złożenia zaliczki na zasadzie bądź artykułu 1-go niniejszej konwencji, bądź na zasadzie ustawy Państwa, w którem wniesiono skargę, — to orzeczenia o kosztach i wydatkach procesowych będą, na żądanie strony interesowanej, uznane bez opłat za wykonalne na obszarze drugiego Państwa, zgodnie z jego ustawami. Ta sama zasada stosuje się do decyzyj sądowych, któremi później ustalono koszta procesu, jak również do uchwał, ustalających koszta, wydawanych przez pisarzy (sekretarzy) sądowych w granicach ich właściwości i na zasadzie prawomocnej decyzji sądowej.

Artykuł 3.

Decyzje dotyczące kosztów i wydatków będą uznane za wykonalne bez wysłuchania stron, lecz strona skazana na zapłatę będzie miała prawo późniejszego zaskarżenia, zgodnie z ustawodawstwem Państwa, w którem żąda się wykonania.

Władza właściwa dla rozstrzygnięcia wniosku o uznanie wykonalności ogranicza się do zbadania:

1) czy według ustaw Państwa, w którem decyzję wydano, wypis tej decyzji czyni zadość koniecznym wymogom autentyczności;

2) czy według tychże ustaw pomieniona decyzja jest prawomocna.

Dla wykazania warunków, wymienionych w ustępie 2, liczba 1 i 2, wystarczy oświadczenie właściwej władzy Państwa, w którem decyzję wydano, stwierdzające, że decyzja uprawomocniła się.

Do wniosku należy dołączyć uwierzytelniony przekład na język Państwa wezwanego sentencji decyzji, oraz oświadczenia stwierdzającego, że decyzja uprawomocniła się.

Przekład powinien być uwierzytelniony przez agenta dyplomatycznego lub konsularnego Państwa, w którem decyzję wydano, albo przez tłumacza przysięgłego tego Państwa lub Państwa, w którem decyzja ma być wykonana.

Artykuł 4.

Świadectwo ubóstwa musi być wystawione przez władze miejsca zwykłego pobytu proszącego, a w braku takiego miejsca przez władze miejsca jego chwilowego pobytu.

Jeśli proszący nie przebywa na obszarze Państw Umawiających się, wystarczy świadectwo ubóstwa, wystawione przez dyplomatycznego lub konsularnego agenta jego Państwa ojczystego, który w danym wypadku będzie właściwy z uwagi na miejsce pobytu proszącego.

Artykuł 5.

Władza powołana do wydania świadectwa ubóstwa będzie mogła u władz drugiego Umawiającego się Państwa zasięgać wyjaśnień o stosunkach majątkowych proszącego.

Władza, która ma rozstrzygać o wniosku w sprawie przyznania prawa ubogich, zachowuje, w granicach swych atrybucyj, prawo badania przedstawionych jej świadectw i wyjaśnień.

Rozdział II.

Doręczenie akt sądowych i wykonywanie rekwizycyj.

Oddział pierwszy.

Postanowienia ogólne.

Artykuł 6.

Wysokie Umawiające się Strony obowiązują się do udzielania sobie wzajemnie, na żądanie, pomocy w sprawach cywilnych, handlowych i w sprawach sądownictwa niespornego.

Wnioski o pomoc sądową będą przesyłane przez konsulów Państwa wzywającego, zarówno w Polsce, jak i w Rumunji, Prezesowi sądu okręgowego, w którego okręgu wniosek ma być wykonany.

Jednakże w okręgach sądów apelacyjnych we Lwowie z jednej strony i w Cernăuti z drugiej strony, sądy będą mogły komunikować się bezpośrednio z sobą.

W razie niewłaściwości władzy wezwanej, wniosek powinien być z urzędu przekazany właściwej władzy tego samego Państwa.

Akta, stwierdzające wykonanie wniosku, powinny być bezpośrednio przesłane władzy wzywającej.

Artykuł 7.

Wnioski i doręczenie i odezwy rekwizycyjne powinny być zaopatrzone w przekład na język Państwa wezwanego. Przekład powinien być uwierzytelniony przez tłumacza przysięgłego Państwa wzywającego lub przez agenta konsularnego lub dyplomatycznego tego Państwa.

W wypadkach nagłych, jeśli władza wzywająca nie może dołączyć przekładu, będzie miała prawo żądać od władzy wezwanej, aby ona opatrzyła odezwę w ten przekład. Koszta ponosi władza wzywająca.

W stosunkach między sądami, znajdującemi się w okręgach sądów apelacyjnych we Lwowie z jednej strony i w Cernăuti z drugiej strony, wnioski o doręczenie i odezwy rekwizycyjne będą przesyłane bez przekładu.

Wnioski o doręczenie i odezwy rekwizycyjne powinny być zaopatrzone w urzędową pieczęć władzy wzywającej.

Artykuł 8.

We wszystkich przypadkach, w których wniosek o pomoc sądową nie został wykonany przez władzę wezwaną, władza ta winna zawiadomić o tem niezwłocznie władzę wzywającą, a zarazem w wypadku prze-

widzianym w artykułach 13 i 19 podać przyczyny, dla których wykonania wniosku odmówiono, a w wypadku przewidzianym w artykule 6 ust. 4 wymienić władzę, której wniosek odstąpiono.

Artykuł 9.

Wykonanie doręczeń i odezw rekwizycyjnych nie może pociągać za sobą zwrotu opłat lub kosztów jakiegokolwiek bądź rodzaju.

Jednakże Państwo wezwane będzie miało prawo żądać od Państwa wzywającego zwrotu wynagrodzenia wypłaconego świadkom lub biegłym, jak również zwrotu kosztów, wynikających z ewentualnego zastosowania artykułów 7 ust. 2, 12 ust. 2 i 18 ust. 2.

Opłatę pocztową będzie pokrywała zawsze władza wysyłająca.

O d d z i a ł II.

Doręczenia.

Artykuł 10.

We wnioskach o doręczenie należy podać nazwisko i adres odbiorcy, rodzaj aktu, który ma być doręczony, nazwiska i stanowisko procesowe stron, ich miejsca zamieszkania lub pobytu.

Artykuł 11.

Akta przeznaczone do doręczenia powinny być sporządzone w języku Państwa wezwanego lub zaopatrzone w przekład na ten język. Przekłady powinny być uwierzytelnione przez tłumacza przysięgłego Państwa wzywającego lub przez agenta konsularnego lub dyplomatycznego tego Państwa.

Jeśli akt przeznaczony dla doręczenia nie został zaopatrzony w przekład przewidziany w poprzednim ustępie, władza wezwana może ograniczyć się do tego, że wykona doręczenie przez oddanie aktu odbiorcy, o ile tenże go przyjmie dobrowolnie.

Artykuł 12.

Co się tyczy formy, która ma być zachowana, doręczenie będzie wykonane zgodnie z ustawami Państwa wezwanego.

Jednakże żądaniu władzy wzywającej, aby została zachowana pewna szczególna forma postępowania, należy uczynić zadość, o ile ustawodawstwo Państwa wezwanego formy tej nie zabrania.

Artykuł 13.

Doręczenia można odmówić, jeżeli ono według zapatrywania Państwa, na którego obszarze ma być wykonane, mogłoby naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo.

Artykuł 14.

Dowodem doręczenia będzie bądź potwierdzenie odbioru podpisane przez odbiorcę, należycie datowane i uwierzytelnione, bądź zaświadczenie władzy Państwa wezwanego, stwierdzające fakt, formę i datę doręczenia.

Jeśli akt, przeznaczony dla doręczenia, przesłano w dwóch egzemplarzach, potwierdzenie odbioru lub zaświadczenie należy umieścić na jednym z dwu egzemplarzy, albo do niego dołączyć.

Artykuł 15.

Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła doręczać akta sądowe swoim obywatelom przebywającym na obszarze drugiej Strony, bezpośrednio przez swych agentów dyplomatycznych lub konsularnych, lecz bez zagrożenia lub użycia środków przymusowych.

Oddział III.

Odezwy rekwizycyjne.

Artykuł 16.

Odezwy rekwizycyjne winny zawierać nazwiska i stanowisko procesowe stron, ich miejsce zamieszkania lub pobytu, przedmiot wniosku, jak również nazwiska i adresy osób, które należałoby przesłuchać, oraz krótkie przedstawienie sprawy.

Artykuł 17.

Władza sądowa, do której skierowano odezwę rekwizycyjną, będzie miała obowiązek uczynić jej zadość i użyć tych samych środków przymusowych, jak przy wykonywaniu rekwizycji władz Państwa wezwanego lub wniosku przedstawionego w tym celu przez stronę interesowaną. Tych środków przymusowych nie potrzeba stosować, jeżeli chodzi o osobiste stawiennictwo stron procesowych.

Władza wzywająca będzie, na żądanie, zawiadomiona o dacie i miejscu wykonania żądanej czynności w tym celu, aby strona interesowana mogła być przytem obecna osobiście lub przez zastępcę.

Artykuł 18.

Co się tyczy formy, która ma być zachowana, rekwizycja będzie wykonana zgodnie z ustawami Państwa wezwanego.

Jednakże żądaniu władzy wzywającej, aby została zachowana pewna szczególna forma postępowania, należy uczynić zadość, o ile ustawodawstwo Państwa wezwanego formy tej zabrania.

Artykuł 19.

Wykonania rekwizycji można odmówić, jeżeli czynność, która ma być przedsięwzięta, nie należy w Państwie wezwanem do właściwości władzy sądowej, albo jeżeli wykonanie rekwizycji według zapatrywania Państwa wezwanego mogłoby naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo.

Artykuł 20.

Władze sądowe Wysokich Umawiających się Stron będą obowiązane udzielać sobie wzajemnie, na żądanie, akta i inne dokumenty. Do tych żądań będą miały zastosowanie te same przepisy, które konwencja niniejsza ustanawia dla odezw rekwizycyjnych.

Udzielenia wspomnianych akt i dokumentów będzie można odmówić, poza wypadkami przewidzianemi powyżej w artykule 19, jeżeli w kwestji ich udzielenia zajdą szczególne trudności.

W tym ostatnim wypadku odmowa nie będzie jednak stanowiła przeszkody do udzielenia odpisów, które będą sporządzone na koszt władzy wzywającej.

Rozdział III.

Wyjaśnienia o prawie obowiązującem.

Artykuł 21.

Ministerstwa Sprawiedliwości Wysokich Umawiających się Stron będą sobie udzielały, na żądanie, informacyj o ustawodawstwie obowiązującem na obszarze ich Państwa i, w razie potrzeby, o orzecznictwie w konkretnych kwestjach.

Rozdział IV.

Uznanie za nieobecnego, zaginionego lub za zmarłego.

Artykuł 22.

Dla uznania pewnej osoby za nieobecną, zaginioną lub zmarłą będą właściwe władze Państwa, którego ta osoba była obywatelem.

Prawomocne orzeczenia, wydane przez władze wspomniane w poprzednim ustępie, będą uznane na obszarze drugiego Państwa.

W wypadkach nagłych, władze każdego z Państw Umawiających się będą mogły przedsięwziąć tymczasowe środki konieczne w celu zarządzania majątkiem nieobecnego obywatela drugiego Państwa lub zabezpieczenia tego majątku oraz w celu ochrony interesów osób trzecich. O przedsięwzięciu tych środków będzie natychmiast zawiadomione Państwo ojczyste; będą one uchylone z chwilą kiedy to Państwo samo wyda orzeczenie ostateczne.

Rozdział V.

O aktach i dokumentach oraz o ich uwierzytelnianiu.

Artykuł 23.

Akta i dokumenty, sporządzone lub wystawione przez sądy jednego z Umawiających się Państw i zaopatrzone w pieczęć urzędową, będą mogły być użyte na obszarze drugiego Państwa bez uwierzytelnienia.

Ta sama zasada stosuje się do dokumentów urzędów hipotecznych i urzędów depozytowych.

Artykuł 24.

Akta i dokumenty sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione przez notarjusza, pisarza lub komornika sądowego, mogą być użyte na obszarze drugiego Państwa po uwierzytelnieniu. Uwierzytelnienia tego dokonywa Prezes sądu okręgowego, w którego okręgu urzęduje dany notarjusz, pisarz lub komornik.

Artykuł 25.

Akta i dokumenty sporządzone, wystawione lub uwierzytelnione na obszarze jednego z Umawiających się Państw przez Ministerstwo i zaopatrzone w pieczęć urzędową, będą mogły być użyte na obszarze drugiego Państwa bez potrzeby żadnego uwierzytelnienia.

Artykuł 26.

Kopje lub wyciągi wydane na podstawie rejestrów stanu cywilnego jednej z Wysokich Umawiających się Stron, w celu użycia ich na obszarze drugiej Strony, muszą być uwierzytelnione przez właściwą władzę sądową lub administracyjną.

Artykuł 27.

Odpisy akt i dokumentów, przeznaczone do użycia na obszarze drugiego Państwa, winny być poświadczone za zgodność przez te same organa, które sporządziły lub wystawiły oryginał.

Uwierzytelnienie tych odpisów będzie dokonywane, zależnie od charakteru aktu, zgodnie z przepisami niniejszej konwencji.

W wypadku, gdy władza, która sporządziła albo wystawiła akt lub dokument, już nie istnieje, odpis powinien być poświadczony za zgodność przez właściwą władzę, która tamtą zastąpiła.

Rozdział VI.

Wyciągi z rejestrów stanu cywilnego.

Artykuł 28.

Władze Wysokich Umawiających się Stron będą sobie udzielały wzajemnie, na żądanie, wyjaśnień, odnoszących się do wpisów dokonanych w rejestrach stanu cywilnego albo będą przesyłały uwierzytelnione kopje tych wpisów.

Wnioski będą zredagowane w języku Państwa wzywającego i zaopatrzone w przekład na język francuski, poświadczony za zgodność przez tłumacza przysięgłego Państwa wzywającego lub przez agenta dyplomatycznego albo konsularnego tego Państwa.

Wnioski te będą skierowywane, zarówno w Rumunji jak w Polsce, do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Władza właściwa dla utrzymywania rejestrów stanu cywilnego prześle dany akt bezpośrednio władzy wzywającej.

Jeśli wniosek uczyniono wyraźnie w interesie urzędowym, jego wykonanie nie będzie stanowiło podstawy do żądania zwrotu kosztów.

Artykuł 29.

Niniejsza konwencja będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne będą wymienione w Warszawie w czasie możliwie jak najkrótszym.

Konwencja wejdzie w życie po upływie dwóch miesięcy od daty wymiany dokumentów ratyfikacyjnych. Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła wypowiedzieć konwencję w całości lub w części. Postanowienia wypowiedziane będą obowiązywały w ciągu sześciu miesięcy od daty wypowiedzenia.

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

Przy podpisaniu konwencji między Rzecząpospolitą Polską i Rumunją, dotyczącej pomocy i ochrony sądowej w sprawach cywilnych, niżej podpisani Pełnomocnicy zgodzili się na następujące postanowienia:

1. Wysokie Umawiające się Strony zakomunikują sobie wzajemnie, przed wejściem w życie niniejszej konwencji, wykaz sądów wszystkich stopni, jak również okręgi sądów okręgowych i apelacyjnych.

2. Akta przeznaczone do doręczenia, w myśl przepisu artykułu 13, nie będą zawierały żadnego zagrożenia karą lub przymusem osobistym.

3. Wysokie Umawiające się Strony porozumieją się co do ustalenia formularzy dla wniosków o doręczenie, które będą sporządzone w językach obu krajów.

4. W rozdziałach IV i V niniejszej konwencji użyto określeń: „Uznanie za nieobecnego, zaginionego lub zmarłego“ oraz „O aktach, dokumentach i ich uwierzytelnieniu“, w tym celu, ażeby w ten sposób uzgodnić wyrażenia użyte przez odpowiednie ustawodawstwa obu krajów.

Niniejszy protokół końcowy będzie stanowił nierozłączną część wyżej wymienionej konwencji i będzie jednocześnie z nią ratyfikowany.

UMOWA

Z Wolnem Miastem Gdańskiem w celu wykonania artykułu 61 umowy z 24 października 1921 r. w sprawie zabezpieczenia kosztów procesowych i zaliczki na koszta sądowe, podpisana w Gdańsku dnia 14 lutego 1924 r.

(DU nr. 42 z 1923, poz. 290).

Skr.: Gk

Artykuł 1.

Jeżeli obywatele jednej ze Stron umawiających się przed sądami drugiej Strony występują jako powodowi lub interwenjenci a mają miejsce zamieszkania na obszarze jednej z tych Stron, nie wolno na nich nakładać obowiązku zabezpieczenia lub deponowania pod jakąkolwiek bądź nazwą, czy to z tytułu ich charakteru jako cudzoziemców, czy też z powodu braku miejsca zamieszkania lub pobytu na obszarze danej Strony.

Zasada ta odnosi się również do zaliczki, którejby należało zażądać od powodów lub interwenjentów na pokrycie kosztów sądowych.

Artykuł 2.

Wydane na obszarze jednej ze Stron umawiających się orzeczenia skazujące na zapłacenie kosztów procesowych powoda lub interwenjenta, który na zasadzie artykułu 1 lub ustawy obowiązującej w miejscu wniesienia skargi uwolniony był od obowiązku zabezpieczenia, deponowania lub zaliczki, winny być także na obszarze drugiej Strony uznawiającej się uznane za wykonalne na wniosek wierzyciela, przyczem nie można żądać żadnych opłat.

Zasada ta stosuje się również do orzeczeń sądowych, któremi później ustalono wysokość kosztów procesowych.

Pod orzeczeniami sądowemi w znaczeniu niniejszej umowy rozumieć należy także uchwały ustalające koszta wydane przez sekretarzy sądowych w zakresie ich właściwości.

Artykuł 3.

Wierzyciel, któremu koszta przyznają, winien podanie o uznanie wykonalności wnieść bezpośrednio w sądzie tej Strony, na której obszarze wykonanie ma nastąpić.

Dla uznania wykonalności miejscowo właściwym jest sąd powszechny dłużnika, skazanego na zwrot kosztów. W razie braku takiego sądu, właściwym jest sąd, w którego okręgu znajduje się majątek dłużnika. Odnośnie do wierzytelności za miejsce położenia majątku uważać należy miejsce zamieszkania dłużnika, a jeżeli wierzytelność zabezpieczona jest na pewnej rzeczy, w takim razie miejsce, w którem ta rzecz się znajduje. Gdyby i ta właściwość sądu nie dała się uzasadnić, w takim razie na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej właściwym będzie sąd powiatowy w Toruniu, na obszarze zaś Wolnego Miasta Gdańska sąd powiatowy (Amtsgericht) w Gdańsku.

Rzeczową właściwość określają przepisy obowiązujące na obszarze tej Strony, u której wykonanie ma nastąpić.

Artykuł 4.

Do wniosku należy dołączyć wygotowanie orzeczenia wraz z sądowem zaświadczeniem prawomocności i wykonalności oraz z przekładem na język używany w sądzie, do którego wnioskodawca się zwróci.

Przekłady wspomniane winny być uwierzytelnione przez tłumacza sądownie zaprzysiężonego jednej lub drugiej Strony.

Uchwały ustalające koszta, wydane przez sekretarzy sądowych, winne być uwierzytelnione stosownie do artykułu 66 umowy z 24 października 1921 r.

Artykuł 5.

Sąd, do którego wnioskodawca się zwrócił, winien wydać orzeczenie, uznające wykonalność przy zastosowaniu swego ustawodawstwa bez wysłuchania Stron, przyczem pozostaje nienaruszone prawo późniejszego rekursu.

Artykuł 6.

Jako język sądowy w znaczeniu niniejszej umowy będzie uważany na obszarze Polski język polski, na obszarze Wolnego Miasta Gdańska język niemiecki.

Artykuł 7.

W razie przystąpienia obu Stron umawiających się do Haskiej Konwencji procesowej z dnia 17 lipca 1905 r. umowa niniejsza pozostaje mimo to w mocy. Dobrodziejstwa tej umowy będą jednak w tym wypadku przysługiwały tym wszystkim obywatelom obu umawiających się Stron, którzy mają swe miejsce zamieszkania w jednem z Państw, należących do Konwencji Haskiej.

Artykuł 8.

Obie Strony zobowiązują się udzielać sobie jaknajprędzej wyjaśnień w przedmiocie postanowień, któreby wydały w celu wykonania tej umowy.

Artykuł 9.

Niniejsza umowa może być przez każdą Stronę wypowiedziana z terminem sześcio-miesięcznym.

Jeżeliby w wypadku skorzystania z prawa wypowiedzenia porozumienie w przedmiocie innego sposobu uregulowania kwestyj wymienionych w artykule 61 Warszawskiej Umowy nie przyszło do skutku, w takim razie pozostaje każdej Stronie zastrzeżone prawo doprowadzenia do uregulowania tych kwestyj w drodze rozstrzygnięcia na zasadzie art. 39 Konwencji Paryskiej z 9 listopada 1920 r.

Artykuł 10.

Niniejsza umowa wchodzi w życie ósmego dnia po wymianie not pomiędzy Rządem Rzeczypospolitej Polskiej i Senatem Wolnego Miasta Gdańska stwierdzających, że umowa została już zatwierdzona w Polsce względnie w Wolnem Mieście Gdańsku.

Wygotowano w Gdańsku dnia czternastego lutego roku tysiąc dziewięćset dwudziestego czwartego w dwóch równobrzmiących oryginałach w języku polskim i niemieckim, które oba są równie miarodajne.

OCHRONA PRAWNA W UMOWACH HANDLOWYCH I OSIEDLEŃCZYCH

POROZUMIENIE PROWIZORYCZNE

z Bułgarią w sprawach handlowych i nawigacyjnych, podpisane w Sofji, dnia 29 kwietnia 1925 r.

(DU nr. 6 z 1927, poz. 32).

Skr.: **Bł.**

Artykuł 1.

Obywatele jednej z Wysokich Układających się Stron osiedli na terytorjum drugiej Strony, lub przebywający na niem czasowo, będą korzystali pod względem zakładania i wykonywania handlu i przemysłu na terytorjum drugiej Strony z tych samych praw, przywilejów, immunitetów, korzyści i ulg, co obywatele państwa najbardziej uprzywilejowanego.

Artykuł 2.

1. Obywatele każdej Układającej się Strony będą traktowani na terytorjum drugiej Strony pod względem ich stanowiska prawnego, ich dóbr ruchomych i nieruchomych, ich praw i interesów tak samo, jak są lub będą traktowani obywatele państwa najbardziej uprzywilejowanego.

2. Będą oni mieli swobodę załatwiania swych spraw na terytorjum drugiej Strony bądź osobiście, bądź przez przedstawiciela wedle ich własnego wyboru tudzież będą mieli prawo, stosując się do ustaw krajowych, występować w sądach i będą mieli wolny dostęp do władz. Będą oni również korzystali ze wszystkich praw i immunitetów, przysługujących krajowcom i narówni z nimi będą mogli dla obrony swych interesów korzystać z usług adwokatów lub pełnomocników przez siebie wybranych.

3. Z tytułu trudnienia się handlem lub przemysłem na terytorjum drugiej Strony nie będą oni uiszczali żadnych podatków, opłat, poborów lub należności pod jakąkolwiek nazwą innych lub wyższych od tych, które są lub będą pobierane od krajowców.

4. Będą oni zwolnieni od płacenia pożyczek oraz przymusowych danin państwowych, któreby były nałożone dla potrzeb wojny lub wskutek okoliczności wyjątkowych.

5. Obywatele każdej strony będą wolni na terytorjum drugiej od wszelkiej przymusowej osobistej służby wojskowej i przymusowej funkcji urzędowej administracyjnej lub sądowej, wyjąwszy sprawy opieki, jak również od wszelkiego świadczenia bądź pieniężnego, bądź nałożonego w naturze w miejsce przymusowej osobistej służby. W czasie wojny i w czasie pokoju będą oni podlegali tylko tym świadczeniom i rekwizycjom wojskowym, co krajowcy, w tej samej mierze i na tych samych zasadach co ci ostatni. Co do odszkodowań będą oni podlegali tym samym przepisom co krajowcy.

Artykuł 3.

1. Spółki akcyjne i inne założone prawnie na mocy ustaw jednej z Układających się Stron i mające swą siedzibę prawną na jej terytorjum, uznane będą za legalnie istniejące na terytorjum drugiej Strony, o ile nie mają celu niedozwolonego lub przeciwnego dobrym obyczajom i będą miały, stosując się do ustaw i przepisów, wolny i łatwy dostęp do sądów, bądź jako powód, bądź jako pozwany.

2. Spółki akcyjne i inne każdej Strony uznane w ten sposób będą mogły, stosując się do ustaw drugiej Strony, osiedlać się na terytorjum tej ostatniej, zakładać tam swe filje i oddziały i wykonywać tam swój handel i przemysł. Wyłączone są wszelako spółki, które ze względu na swój charakter użyteczności ogólnej, podlegałyby specjalnym ograniczeniom, stosowanym do wszystkich państw, jak np. spółki ubezpieczeniowe i spółki finansowe.

3. Spółki te, raz dopuszczone zgodnie z ustawami i przepisami, które obowiązują lub będą obowiązywały na terytorjum odnośnego państwa, nie będą podlegały opłatom, ani daninom, ani wogóle jakimkolwiek należnościom skarbowym, innym lub wyższym od tych, które są ustanowione dla spółek jakiegokolwiek państwa trzeciego.

4. Będą one zwolnione od płacenia pożyczek i przymusowych danin państwowych, któreby były nałożone dla potrzeb wojny lub wskutek wyjątkowych okoliczności.

5. Opodatkowaniu podlega tylko ta część majątku spółki, która istotnie znajduje się w kraju, gdzie są pobierane odnośne podatki, opłaty lub daniny oraz tylko te tranzakcje, które są tam zawierane.

— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

Artykuł 8.

1. Kupcy, fabrykanci i inni wytwórcy jednej z Układających się Stron, którzy przez przedstawienie swej specjalnej karty legitymacyjnej, wydanej przez uprawnione władze swego państwa dowiodą, że są uprawnieni do wykonywania ich handlu lub przemysłu, będą mogli bądź osobiście, bądź przez swych komiwojażerów czynić zakupy na terytorjum drugiej Strony u kupców lub wytwórców lub w publicznych lokalach sprzedaży bez uiszczania opłaty patentowej. Będą oni mogli również przyjmować zamówienia u kupców lub innych osób, które dla swego handlu lub przemysłu używają danych towarów. Będą również mogli mieć ze sobą próbki lub wzory lecz nie towary. Jednakże Strony zastrzegają sobie prawo zabronić im kolportowania towarów, o ile nie zostali do tego uprawnieni zgodnie z ustawodawstwem państwa, w którem podróżują.

2. Strony będą sobie wzajemnie podawać do wiadomości, jakie władze są upoważnione do wydawania kart legitymacyjnych, jak również postanowienia, do których winni się stosować komiwojażerowie przy wykonywaniu swego handlu.

3. Powyższe postanowienia nie stosują się do kupców wędrownych ani do kolportażu, ani do poszukiwania zamówień u osób nie trudniących się przemysłem ani handlem, przyczem każda Strona zastrzega sobie pod tym względem zupełną swobodę dla swego ustawodawstwa.

Protokół końcowy.

I. Co do art. 2.

Rozumie się, że postanowienia art. 2 stosownie do których obywatele Wysokich Układających się Stron będą mieli prawo występować przed Trybunałem na stopie równości z krajowcami, jak również postanowienia art. 3, dotyczącego wolnego dostępu spółek akcyjnych i innych do Trybunałów, nie stosują się do bezpłatnej pomocy sądowej ani do zwolnienia od „cautio judicatum solvi".

— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

TRAKTAT

przyjaźni, handlowy i nawigacyjny z Chinami, podpisany w Nankinie dnia 18 września 1929 r.

(DU nr. 62 z 1931 r., poz. 499).

Skr.: CH

Artykuł I.

Pomiędzy Rzecząpospolitą Polską a Republiką Chińską oraz pomiędzy obu narodami będzie pokój wieczysty i przyjaźń niezmienna.

Artykuł II.

Obie Umawiające się Strony będą miały prawo wyznaczania i wysyłania wzajemnie należycie akredytowanych Agentów dyplomatycznych, którzy będą korzystali w kraju, w którym będą urzędowali, ze względów, przywilejów, ulg i njetykalności, ogólnie uznanych przez prawo narodów.

Artykuł III.

Obie Umawiające się Strony udzielają sobie wzajemnie prawa mianowania Konsulów Generalnych, Konsulów, Wicekonsulów i Agentów Konsularnych we wszystkich miejscowościach, gdzie tacy agenci innej narodowości są dopuszczeni do przebywania. Będą oni traktowani, pod warunkiem wzajemności, ze względami i poszanowaniem, które udzielane są agentom tejże kategorji innych narodowości, i będą wykonywali funkcje, ogólnie uznane przez zwyczaj międzynarodowy. Przy wykonywaniu swych czynności Konsulowie Generalni, Konsulowie, Wicekonsulowie i Agenci Konsularni znajdą ze strony władz miejscowych jak najbardziej życzliwe i przyjazne współdziałanie.

Konsulowie Generalni, Konsulowie, Wicekonsulowie i Agenci Konsularni obu krajów winni są przed objęciem urzędowania uzyskać, zgodnie ze zwyczajem międzynarodowym, exequatur, wydane przez Rząd kraju, w którym będą przebywali. Rząd ten będzie mógł cofnąć exequatur, podając powody wystarczająco uzasadnione.

Obydwa Rządy powstrzymają się od mianowania jako Konsulów Generalnych, Konsulów, Wicekonsulów i Agentów Konsularnych, wyjąwszy jako Konsulów honorowych, osoby, uprawiające w kraju, w którym miałyby urzędować, handel lub przemysł.

Artykuł IV.

Obywatele jednej z Umawiających się Stron będą mieli swobodę wstępu na terytorjum drugiej. Winni oni dla wstępu na terytorjum drugiej Umawiającej się Strony zaopatrzyć się w paszport, wydany przez właściwą władzę ich własnego kraju, stwierdzający ich obywatelstwo i cel podróży. Paszport będzie ważny dopiero po uprzedniem zawizowaniu go przez konsulat kraju przeznaczenia. Koszta wizy będą oparte na wzajemności i będą jak tylko można zniżone.

Artykuł V.

Obywatele obu Umawiających się Stron wszelkiego dozwolonego zatrudnienia będą korzystali na terytorjum drugiej ze Stron, tak co do ich osób, jak i co do ich mienia, z pełnej ochrony ustaw i rozporządzeń krajowych, przyczem każda z Umawiających się Stron gwarantuje obywatelom drugiej ze Stron na swem terytorjum zgodnie z ustawami krajowemi: bezpieczeństwo osobiste, nienaruszalność ich własności prywatnej oraz ochronę wszystkich ich prywatnych praw i interesów. Będą ani mieli prawo podróżowania, osiedlania się, uczenia się w szkołach, przebywania, pracowania, oddawania się handlowi i innym przedsiębiorstwom i zatrudnieniom dozwolonym, zgodnie z ustawami i rozporzą-

dzeniami kraju, w którym się będą znajdowali, pod temi samemi warunkami, jak i obywatele każdego innego kraju. Niemniej, obywatele obu krajów będą mogli wykonywać te uprawnienia tylko w tych miejscowościach, w których obywatele każdego innego kraju są uprawnieni do ich wykonywania. Winni oni będą stosować się do ustaw i rozporządzeń krajowych i nie będą płacili żadnych podatków, opłat lub należności innych lub wyższych od tych, jakie uiszczają krajowcy.

Artykuł VI.

Obywatele każdej z obu Umawiających się Stron, co się tyczy wszystkich ich procesów cywilnych i karnych, będą, jak krajowcy, podlegli ustawom i rozporządzeniom kraju, w którym zamieszkują, i będą poddani pod jurysdykcję sądów miejscowych.

Obywatele obu Państw będą mieli prawo wolnego dostępu do sądów miejscowych dla dochodzenia i obrony swych praw. Będą oni mogli, jak krajowcy, wybierać swobodnie adwokatów i przedstawicieli.

Artykuł VII.

Każda z obu Umawiających się Stron obowiązuje się nie nakładać na obywateli drugiej ze Stron służby wojskowej, opodatkowań lub świadczeń, zastępujących tę służbę, przymusowych pożyczek i danin publicznych.

Artykuł VIII.

W sprawach mienia i spadków obywateli jednej z Umawiających się Stron na terytorjum drugiej Strony, umówione zostały postanowienia następujące:

1. Obywatele jednej z obu Umawiających się Stron będą mieli prawo swobodnego wywożenia z terytorjum drugiej ze Stron wszelkiego ich mienia, które się tam będzie znajdowało, oraz prawo swobodnego rozporządzania tem mieniem drogą testamentu lub wszelkiemi innemi sposobami przenoszenia.

2. W sprawach spadkowych będzie stosowane prawo Państwa, do którego należy zmarły; jednakże będzie stosowane prawo położenia mienia do ograniczeń publiczno-prawnych ciążących na spadku lub jego części.

3. W sprawach spadków, pozostałych ab intestat lub drogą testamentu, postanowione jest, że obywatele jednej z Umawiających się Stron będą mieli prawo do dziedziczenia takich spadków na terytorjum drugiej ze Stron. W razie śmierci obywatela jednej z Umawiających się Stron na terytorjum drugiej ze Stron, któryby nie pozostawił, według swego prawa ojczystego, prawnego spadkobiercy lub administratora w miejscu, gdzie położone jest mienie i któryby nie pozostawił rozporządzeń testamentowych, tyczących administrowania spadkiem, Konsul Państwa, do którego należał zmarły, powołany zostanie z samego prawa do prowizorycznego administrowania spadkiem, stosując się do prawa ojczystego zmarłego.

Postanowienia powyższe będą również stosowane w tym wypadku, gdyby obywatel jednej z Umawiających się Stron, posiadający mienie na terytorjum drugiej ze Stron, zmarł poza tem terytorjum, nie pozostawiwszy prawnego spadkobiercy lub administratora w miejscu, gdzie wspomniane mienie jest położone.

4. W razie śmierci na morzu obywatela jednej z Umawiających się Stron, mienie, które miał ze sobą, wręczone zostanie najbliższemu Konsulowi kraju, do którego zmarły należał.

5. Podatki, opłaty i koszta, ściągane przy przenoszeniu własności na wypadek śmierci z mienia obywateli jednej z Umawiających się Stron na terytorjum drugiej ze Stron, nie mają być wyższe lub inne, jak te, które będą odpowiednio ponoszone przez obywateli kraju, w którym podatki te są ściągane.

Artykuł IX.

Każda z obu Umawiających się Stron obowiązuje się nie przedsiębrać na swem terytorjum oględzin i rewizji, z wyjątkiem wypadków, przewidzianych w wyraźnych postanowieniach jej ustaw i rozporządzeń, w stosunku do lokali, mieszkań, zakładów handlowych, składów, magazynów, ksiąg i korespondencji handlowej, należących do obywateli drugiej ze Stron, jak również w stosunku do mienia i przedmiotów przynależnych.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Artykuł XII.

Każda z obu Umawiających się Stron obowiązuje się ochraniać, według swych ustaw i rozporządzeń i pod warunkiem uprzedniej regestracji we właściwych urzędach, znaki fabryczne, rysunki i wzory obywateli drugiej ze Stron.

Artykuł XIII.

Wszelkie spółki handlowe, utworzone zgodnie z ustawami i rozporządzeniami jednej z Umawiających się Stron, będą mogły, po wypełnieniu formalności, przewidzianych przez ustawy i rozporządzenia kraju, gdzie się będą znajdowały, osiedlać się na terytorjum tego kraju i wykonywać tam swe czynności zgodnie z ustawami i rozporządzeniami tego kraju. Będą one korzystały ze stosowania wszystkich postanowień artykułów V, VI, VII, VIII, IX, X i XII niniejszego traktatu, z wyjątkiem tych, które z natury swojej mogą być stosowane tylko do osób fizycznych.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Protokół końcowy.

Oświadczenie I. do artykułu IV.

1. Paszporty Polaków, osiadłych w Chinach przed zawarciem niniejszego traktatu, winny być z chwilą jego zawarcia zawizowane przez władze chińskie miejsca ich pobytu. Zastąpią one dokumenty chińskie, stwierdzające tożsamość osoby, wydane uprzednio Polakom w Chinach.

2. Każdy obywatel polski w Chinach, zaopatrzony w paszport swego kraju, który będzie wizowany przez właściwą władzę chińską, będzie mógł swobodnie podróżować bez uprzedniego pozwolenia wszędzie, gdzie obywatele jakiegokolwiek innego państwa obcego mogą to również czynić bez uprzedniego pozwolenia. Obywatele chińscy, zaopatrzeni w paszporty, wizowane przez właściwe władze polskie, będą korzystali z tego samego prawa w Polsce.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Protokół dodatkowy.

Do artykułu IV.

Rozumie się, że swoboda wstępu na terytorjum drugiej Umawiającej się Strony jest rozumiana w granicach ustawodawstwa wewnętrznego tej Strony, mającego zastosowanie bez żadnego odróżnienia do obywateli każdego innego kraju.

Do artykułu VI.

Pod sądami miejscowemi, przewidzianemi w artykule VI, rozumie się trybunały sprawiedliwości kraju przebywania obywateli, mających

sprawę, które są właściwe zgodnie z ustawami obowiązującemi w tym kraju.

Do artykułu VIII.

Do paragrafu oznaczonego numerem 1. Rozumie się, że prawo swobodnego wywozu mienia nie może uchybiać ustawodawstwu wewnętrznemu.

Do paragrafu oznaczonego numerem 3. Rozumie się, że prawo nabywania spadków będzie przyznane tylko w granicach ustawodawstwa wewnętrznego.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Do artykułu XIII.

Rozumie się, że każda z Umawiających się Stron zastrzega sobie prawo uzależnienia osiedlania się spółek zagranicznych na swem terytorjum od uprzedniego zezwolenia zgodnie z jej własnem ustawodawstwem.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

KONWENCJA HANDLOWA I NAWIGACYJNA

między Polską a Grecją, podpisana w Warszawie dnia 10 kwietnia 1930 r.

(DU Nr. 63 z 1931 r., poz. 509).

Skr.: **GR**

Artykuł 1.

Obywatele każdej z Wysokich Umawiających się Stron, stosując się do praw miejscowych, będą traktowani na terytorjum drugiej Strony narówni z obywatelami państwa najbardziej uprzywilejowanego pod każdym względem, a zwłaszcza w odniesieniu do zakładania oraz wykonywania rzemiosł lub zawodów, handlu, przemysłu i żeglugi, prawa nabywania i posiadania ruchomości i nieruchomości oraz rozporządzania niemi, jak również w zakresie ich położenia prawnego, ich uprawnień i interesów.

Będą oni mieli swobodę załatwiania swych spraw na terytorjum drugiej Strony, bądź osobiście, bądź też przez pośrednika z ich własnego wyboru, nie podlegając pod tym względem ograniczeniom innym, niż przewidzianym przez ustawy i rozporządzenia obowiązujące na danem terytorjum. Będą oni mieli prawo, stosując się do krajowych ustaw, występować w sądach oraz będą mieli wolny dostęp do wszystkich władz. Kwestje prawa ubogich oraz zwolnienia od kaucji „judicatum solvi" będą załatwione specjalnym układem.

Nie będą oni podlegali na terytorjum drugiej Strony, ani z racji swej osoby, ani też z racji wykonywania swego rzemiosła czy zawodu, handlu, przemysłu i żeglugi, ani też w zakresie swych dóbr ruchomych i nieruchomych, żadnym podatkom lub opłatom jakiegokolwiek bądź rodzaju, innym lub wyższym niż te, które są lub będą pobierane od obywateli państwa najbardziej uprzywilejowanego.

Powyższe postanowienie nie stanowi przeszkody do pobierania w poszczególnych wypadkach bądź opłat t. zw. pobytowych, bądź też opłat z tytułu dopełnienia formalności policyjnych.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Artykuł 4.

Spółki akcyjne i inne spółki handlowe, przemysłowe, rolnicze i finansowe, łącznie z towarzystwami żeglugowemi i spółkami asekuracyjnemi, które posiadają swą siedzibę na obszarze jednej z Wysokich Uma-

wiających się Stron i są tam prawnie założone, będą jednakowo uznane na obszarze drugiej Strony jako legalnie istniejące i korzystać będą zwłaszcza z prawa występowania w sądzie, stosując się do odnośnych ustaw i rozporządzeń, obowiązujących na obszarze drugiej Strony.

Dopuszczenie na obszarze jednej z Wysokich Umawiających się Stron spółek wyżej wymienionych, założonych prawnie na obszarze drugiej Strony, odbywać się będzie zgodnie z ustawami i rozporządzeniami, obowiązującemi na obszarze odnośnego państwa. Spółki te, po dopuszczeniu, korzystać będą na obszarze drugiej Strony pod każdym względem z traktowania państwa najbardziej uprzywilejowanego.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

POROZUMIENIE

z Grecją w sprawie prawa ubogich i kaucji aktorycznej, podpisane w Warszawie, dnia 10 kwietnia 1930 r.

(DU nr. 74 z 1931 r., poz. 599).

Skr.: GR

Warszawa, dnia 10 kwienia 1930 r.

MINISTERSTWO
SPRAW ZAGRANICZNYCH
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Panie Ministrze,

Powołując się na zastrzeżenie, wyrażone w ostatniem zdaniu ustępu drugiego, artykułu 1 konwencji handlowej, podpisanej w dniu dzisiejszym, a odnoszące się do prawa ubogich i kaucji aktorycznej, mam zaszczyt oświadczyć imieniem Rządu Polskiego, co następuje:

1) Obywatele greccy oraz spółki greckie cywilne i handlowe, występując przed sądami polskiemi jako powodowie lub interwenjenci w cywilnych sprawach spornych, będą na zasadzie wzajemności zwolnieni od obowiązku składania kaucji „judicatum solvi", w tem zrozumieniu tego pojęcia i w tym zakresie, jakie przewidziane są artykułem 17 konwencji haskiej z dnia 17 lipca 1905 r. w przedmiocie procedury cywilnej.

2) Obywatele greccy będą, na zasadzie wzajemności, dopuszczani przez sądy polskie w cywilnych sprawach do korzystania z prawa ubogich narówni z krajowcami i w tym względzie sądy polskie będą stosowały się do postanowień części IV wyżej wzmiankowanej konwencji w przedmiocie procedury cywilnej.

3) Obywatele greccy oraz greckie spółki cywilne i handlowe nie będą podlegały w Polsce, na zasadzie wzajemności, opłatom sądowym innym lub wyższym, aniżeli obywatele polscy.

Niniejsza deklaracja obowiązuje aż do odwołania.

Rząd Polski wyda bezzwłocznie zarządzenie celem wykonania powyższych postanowień i zawiadomi o tych zarządzeniach Rząd Grecki.

Zechce Pan przyjąć, Panie Ministrze, zapewnienia mego wysokiego szacunku.

(—) *A. Zaleski*

J. E.
Pan *Georges Lagoudakis,*
Poseł Nadzwyczajny i Minister
Pełnomocny Grecji
w Warszawie

Warszawa, dnia 10 kwietnia 1930 r.

POSELSTWO GRECKIE
W WARSZAWIE

Panie Ministrze,

Potwierdzając Waszej Ekscelencji odbiór noty z dnia 10 kwietnia 1930 r., odnośnie do prawa ubogich i kaucji aktorycznej i mając na uwadze postanowienie ostatniego zdania drugiego ustępu, artykułu 1 konwencji handlowej, pomiędzy Grecją a Polską, podpisanej w dniu dzisiejszym, mam zaszczyt oświadczyć imieniem Rządu Greckiego, co następuje:

1) Obywatele polscy oraz spółki polskie cywilne i handlowe, występując przed sądami greckiemi jako powodowie lub interwenjenci w cywilnych sprawach spornych, będą na zasadzie wzajemności zwolnieni od obowiązku składania kaucji „judicatum solvi", w tem zrozumieniu tego pojęcia i w tym zakresie, jakie przewidziane są artykułem 17 konwencji haskiej z dnia 17 lipca 1905 r. w przedmiocie procedury cywilnej.

2) Obywatele polscy będą, na zasadzie wzajemności, dopuszczani przez sądy greckie w cywilnych sprawach do korzystania z prawa ubogich narówni z krajowcami, i w tym względzie sądy greckie będą stosowały się do postanowień części IV wyżej wzmiankowanej konwencji w przedmiocie procedury cywilnej.

3) Obywatele polscy oraz polskie spółki cywilne i handlowe nie będą podlegały w Grecji, na zasadzie wzajemności, opłatom sądowym innym lub wyższym, aniżeli obywatele greccy.

Niniejsza deklaracja obowiązuje aż do odwołania.

Rząd Grecki wyda bezzwłocznie zarządzenie celem wykonania powyższych postanowień i zawiadomi o tych zarządzeniach Rząd Polski.

Zechce Pan przyjąć, Panie Ministrze, zapewnienia mego najgłębszego szacunku.

(—) *G. C. Lagoudakis*

Jego Ekscelencja
Pan *August Zaleski,*
Minister Spraw Zagranicznych
w Warszawie

TRAKTAT HANDLOWY I NAWIGACYJNY

z Japonią, podpisany w Warszawie, dnia 7 grudnia 1922 r.

(DU nr. 5 z 1925 r., poz. 42).

Skr.: JP

Artykuł 1.

Poddani lub obywatele każdej z Wysokich Układających się Stron będą mieli zupełną swobodę wstępu i przebywania na terytorjach drugiej i stosując się do ustaw krajowych,

1. będą we wszystkiem, co odnosi się do podróżowania i zamieszkiwania, postawieni pod każdym względem narówni z krajowymi poddanymi lub obywatelami;

2. będą mieli prawo, narówni z krajowymi poddanymi i obywatelami, wykonywać swój handel lub przemysł i uprawiać handel wszystkiemi rodzajami towarów legalnego handlu, bądź osobiście, bądź przez agentów, sami lub w spółkach z cudzoziemcami lub krajowymi poddanymi lub obywatelami;

3. będą we wszystkiem, co odnosi się do wykonywania ich zajęć, zawodów, profesyj i studjów dla wykształcenia, postawieni pod każdym względem narówni z poddanymi lub obywatelami państwa najbardziej uprzywilejowanego;

4. będą mogli wynajmować i zajmować domy, fabryki, magazyny, sklepy i lokale, które mogą im być potrzebne, oraz dzierżawić ziemię dla celów zamieszkiwania, handlowych, przemysłowych lub innych legalnych celów w taki sam sposób, jak krajowi poddani lub obywatele;

5. będą mieli pod warunkiem wzajemności zupełną swobodę nabywania i posiadania wszelkiego rodzaju własności ruchomej lub nieruchomej, jaką ustawy krajowe pozwalają lub pozwolą nabywać i posiadać poddanym lub obywatelom każdego innego obcego kraju, stosując się zawsze do warunków i ograniczeń, przepisanych przez powyższe ustawy. Będą mogli rozporządzać nią w drodze sprzedaży, wymiany, darowizny, małżeństwa, testamentu lub w jakikolwiek inny sposób na tych samych warunkach, które są lub będą ustalone w stosunku do krajowych poddanych lub obywateli. Będą również mogli, stosując się do ustaw krajowych, wywozić wartości pochodzące ze sprzedaży swej własności oraz swych dóbr wogóle, nie podlegając jako cudzoziemcy innym lub wyższym opłatom od tych, którym krajowi poddani lub obywatele podlegaliby w podobnych okolicznościach;

6. będą korzystali ze stałej i zupełnej ochrony i bezpieczeństwa co do swych osób i swej własności, będą mieli wolny i łatwy dostęp do sądów i innych trybunałów dla dochodzenia i obrony swych roszczeń i praw i będą mieli zupełną swobodę, narówni z krajowymi poddanymi lub obywatelami, wyboru i posługiwania się prawnikami i adwokatami dla reprezentowania ich przed takiemi sądami i trybunałami; i wogóle będą mieli pod warunkiem wzajemności, te same prawa i przywileje, co krajowi poddani lub obywatele we wszystkiem co dotyczy wymiaru sprawiedliwości;

7. nie będą obowiązani do płacenia podatków, opłat, ciężarów lub świadczeń jakiegokolwiek rodzaju innych lub wyższych od tych, które są lub mogłyby być uiszczane przez krajowych poddanych lub obywateli lub poddanych lub obywateli, państwa najbardziej uprzywilejowanego.

Artykuł 2.

Poddani lub obywatele każdej z Wysokich Układających się Stron na terytorjach drugiej będą wolni od wszelkiej przymusowej służby wojskowej, czy to w armji lądowej, morskiej, łącznie z armją powietrzną, w straży obywatelskiej czy też w milicji, i od wszelkich świadczeń nałożonych zamiast służby osobistej.

Co do pożyczek przymusowych oraz rekwizycyj i kontrybucyj wojskowych, to poddani lub obywatele każdej z Wysokich Układających się Stron będą na terytorjach drugiej korzystali z tych samych przywilejów, uprawnień i ulg, które mogą obecnie lub w przyszłości być przyznane poddanym lub obywatelom państwa najbardziej uprzywilejowanego.

Artykuł 3.

Mieszkania, magazyny, fabryki i sklepy poddanych lub obywateli każdej z Wysokich Układających się Stron na terytorjum drugiej i wszelkie przynależne do nich pomieszczenia, używane dla celów legalnych, będą uznawane. Nie będzie wolno przystępować w nich do rewizyj, śledztw, albo poszukiwań, jak również do badania i kontroli książek, papierów lub rachunków z wyjątkiem, na warunkach i w formie przepisanej ustawowo dla krajowych poddanych lub obywateli.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Artykuł II.

Spółki akcyjne i inne handlowe, przemysłowe i finansowe spółki i stowarzyszenia, włączając spółki ubezpieczeniowe, domicylowane na terytorjach jednej z Wysokich Układających się Stron i istniejące legalnie zgodnie z obowiązującem ustawodawstwem tej Strony, będą uznane za istniejące legalnie na terytorjach drugiej i uprawnione do występowania w sądach jako pozywające lub pozwane, stosując się do ustaw tej Strony.

Dopuszczenie ich do wykonywania ich przemysłu lub handlu, jak również do nabywania własności na terytorjum drugiej Strony będzie zawisłem od ustaw i rozporządzeń krajowych.

Odnośnie do korzystania z praw, Rząd Polski zobowiązuje się wszelako, pod warunkiem wzajemności, przyznać spółkom japońskim, założonym w Polsce, traktowanie przyznane państwu najbardziej uprzywilejowanemu, o ile takie traktowanie przyznane zostanie jakiemukolwiek innemu krajowi, niegraniczącemu z Polską.

TRAKTAT PRZYJAŹNI

z Persją, podpisany w Teheranie, dnia 19 marca 1927 r.

(DU nr. 73 z 1930 r., poz. 580).

Skr.: P

Artykuł I.

Pokój niezamącony i wieczna przyjaźń trwać będzie między Najjaśniejszą Rzecząpospolitą Polską a Cesarstwem Perskiem oraz pomiędzy obywatelami obu Państw.

Artykuł II.

Wysokie Układające się Strony wyrażają zgodę na wznowienie stosunków dyplomatycznych pomiędzy obu Państwami zgodnie z zasadami prawa narodów. Zobowiązują się one, że Ambasadorowie, Ministrowie, Posłowie, Chargés d'Affaires i inni Agenci Dyplomatyczni każdej z nich oraz cały personel poselski będą, pod warunkiem wzajemności, korzystali na terytorjum drugiej Strony z przywilejów, zaszczytów, immunitetów i wolności takich, jakie są przyznane państwu najbardziej uprzywilejowanemu.

Artykuł III.

Wysokie Układające się Strony będą miały prawo naznaczać w odnośnych Państwach Konsulów Generalnych, Konsulów, Wicekonsulów i Agentów Konsularnych, którzy rezydować będą w stolicy oraz ważniejszych miastach, gdzie dopuszczone jest rezydowanie podobnych Agentów Zagranicznych.

Aż do czasu zawarcia umowy konsularnej, Konsulowie Generalni, Konsulowie, Wicekonsulowie i Agenci Konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron korzystać będą na terytorjum drugiej Strony ze wszystkich praw, przywilejów i immunitetów, zgodnie z praktyką międzynarodową.

Artykuł IV.

Żadne z postanowień niniejszego Traktatu nie zawiera w sobie dla Agentów Dyplomatycznych i Konsularnych Wysokich Układających się Stron praw, przeciwnych zasadom wzajemności i równości, na których oparty jest niniejszy Traktat.

Artykuł V.

Wysokie Układające się Strony zgadzają się na zawarcie tego samego dnia umowy handlowej.

Artykuł VI.

Traktat niniejszy będzie ratyfikowany i dokumenty ratyfikacyjne będą wymienione w Warszawie w terminie możliwie najkrótszym. Wejdzie on w życie piętnastego dnia po wymianie ratyfikacyj.

Artykuł VII.

Traktat niniejszy będzie zredagowany w dwóch egzemplarzach w każdym z języków: polskim, perskim i francuskim.

W razie różnicy zdań, tekst francuski będzie miarodajny.

Nr. 401/28. 14 kwietnia 1928.

Mam zaszczyt potwierdzić odpis noty Nr 874 z dn. 25-go farvardine 1307, w której Rząd Perski prosi, aby Rząd Polski zechciał potwierdzić mu następującą interpretację pewnych wyrażeń w postanowieniach Traktatu Przyjaźni, podpisanego między Polską a Persją dn. 19-go marca 1927 r. w Teheranie:

1. Przez wyrażenie „personel ich misyj", użyte w art. II-gim Traktatu Przyjaźni, należy rozumieć, zgodnie ze zwykłą praktyką międzynarodową, wyłącznie członków urzędowych, których specjalna lista będzie zakomunikowana przez Szefa Misji Ministerstwu Spraw Zagranicznych.

2. Za każdym razem, gdy w Traktacie Przyjaźni użyte są wyrażenia: prawo narodów, prawo międzynarodowe, zwykła praktyka międzynarodowa, należy rozumieć, że jest mowa o zwykłym prawie międzynarodowem i o zwykłej praktyce międzynarodowej.

3. Uprawnienia przewidziane w art. IV Traktatu Przyjaźni obejmują wszystkie prawa, przywileje, zaszczyty, immunitety i wyjątki przewidziane w poprzednich artykułach wspomnianego Traktatu.

Z polecenia mego Rządu, mam zaszczyt zakomunikować, że Rząd Polski, po przyjęciu do wiadomości powyższej zgadza się na potwierdzenie Rządowi Perskiemu wspomnianej wyżej interpretacji.

Nr. 874.

Celem sprecyzowania niektórych wyrażeń w postanowieniach Traktatu Przyjaźni, podpisanego między Persją a Polską dnia 19 marca 1927 r. w Teheranie, Rząd Perski prosi, aby Rząd Polski zechciał potwierdzić mu następującą interpretację wspomnianych wyrażeń:

1. Przez wyrażenie „personel ich misyj", użyte w artykule II Traktatu Przyjaźni, należy rozumieć, zgodnie ze zwykłą praktyką międzynarodową wyłącznie członków urzędowych, których specjalna lista zostanie zakomunikowana przez Szefa Misji Ministerstwu Spraw Zagranicznych.

2. Za każdym razem, gdy w Traktacie Przyjaźni użyte są wyrażenia: prawo narodów, prawo międzynarodowe, praktyka międzynarodowa, należy rozumieć, że jest mowa o zwykłem prawie międzynarodowem i o ogólnej praktyce międzynarodowej.

3. Uprawnienia, przewidziane w art. IV Traktatu Przyjaźni, zawierają wszystkie prawa, przywileje, zaszczyty, immunitety i wyjątki, przewidziane w poprzednich artykułach wspomnianego Traktatu.

Rząd Jego Cesarskiej Mości Szacha prosi aby Rząd Polski zechciał potwierdzić mu odbiór niniejszej noty.

UMOWA HANDLOWA

z Persją, podpisana w Teheranie dnia 19 marca 1927 r.

(DU Nr. 73 z 1930 poz. 582).

Artykuł I.

Obywatele każdej z Wysokich Układających się Stron mieć będą w granicach ustaw i przepisów obowiązujących prawo osiedlania się i pobytu na terytorjum drugiej Wysokiej Układającej się Strony i będą mogli bez przeszkód przejeżdżać, wyjeżdżać i przenosić się z miejsca na miejsce.

Artykuł II.

Obywatele każdej z Wysokich Układających się Stron mieć będą prawo na terytorjum drugiej Strony narówni z krajowcami, stosując się do ustaw i przepisów obowiązujących, zajmować się wszelkiego rodzaju przemysłem i handlem oraz poświęcać się wszelkim rzemiosłom i zawodom, wyjąwszy takie, które są zastrzeżone dla krajowców na mocy odpowiednich ustaw i przepisów.

Obywatele każdej z Wysokich Układających się Stron nie będą podlegać na terytorjum drugiej Strony, czy to ze względu na ich majątek, prawa i interesy przy nabyciu, posiadaniu lub korzystaniu z tych majątków, jak również przy przenoszeniu ich własności w drodze cesji, zamiany lub dziedziczenia, żadnym ciężarom, opłatom, podatkom pośrednim lub bezpośrednim innym lub wyższym od tych, jakie są lub mogą być nakładane na własnych obywateli.

Artykuł III.

Obywatele każdej z Wysokich Układających się Stron korzystać będą na terytorjum drugiej Strony pod każdym względem z takiej samej opieki prawnej i sądowej osób i majątku, jak krajowcy.

Wobec tego będą oni mieli swobodny i łatwy dostęp do trybunałów i będą mogli stawać w sądach w tych samych warunkach, co i krajowcy, z zastrzeżeniem przepisów dotyczących kaucji Judicatum Solvi i Prawa Ubogich (bezpłatnej pomocy prawnej), które będą uregulowane ewentualnie w drodze osobnej konwencji.

Artykuł IV.

Obywatele każdej z Wysokich Układających się Stron mieć będą na terytorjum drugiej Strony, pod warunkiem wzajemności, prawo nabywania, posiadania i zbywania wszelkiego rodzaju majątku ruchomego.

Co się tyczy nieruchomości, obywatele każdej z Wysokich Układających się Stron mieć będą, podporządkowując się prawom i przepisom krajowym, prawo dzierżawić i nabywać na zupełną własność domy potrzebne im na mieszkanie, jak również lokale i sklepy dla swego przemysłu i handlu.

Z zastrzeżeniem rozporządzeń, ustaw i przepisów, dotyczących nabywania nieruchomości, przewiduje się, że jeżeli jedna z Wysokich Układających się Stron przyznaje lub przyzna drogą rozporządzenia ustawodawczego obywatelom innych państw zdolność nabywania lub dzierżawienia na swem terytorjum majątków ziemskich, zdolność ta automatycznie przysługiwać będzie obywatelom drugiej Strony.

Artykuł V.

Towarzystwa akcyjne lub inne, które mają swą siedzibę na terytorjum jednej z Wysokich Układających się Stron i które założone zostały zgodnie z ustawami tej Strony, uznane zostaną za legalnie istniejące i posiadające zdolność prawną na terytorjum drugiej Strony.

Będą one miały prawo na warunkach wzajemności i poddania się ustawom krajowym, odnoszącym się do dopuszczenia takich stowarzyszeń, osiedlać się i wykonywać na terytorjum drugiej Strony wszelkiego rodzaju przemysł, handel lub sprzedaż i nabywać tam wszelkiego rodzaju majątek ruchomy, jak również nieruchomości, z wyjątkiem dóbr ziemskich, potrzebne dla działalności spółek, przyczem rozumie się, że nabywanie to nie stanowi przedmiotu działalności spółki.

Towarzystwa akcyjne i inne każdej z Wysokich Układających się Stron nie będą mogły w żadnym wypadku podlegać z racji wykonywania swych operacyj handlowych, bankowych lub przemysłowych na terytorjum drugiej Strony prawom, opłatom, podatkom i wogóle jakimkolwiek ciężarom, pod jakąkolwiek nazwą, innym lub wyższym od tych, jakie są lub będą wymagane od spółek krajowych.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

KONWENCJA OSIEDLEŃCZA

z Turcją, podpisana w Ankarze dnia 29 sierpnia 1931 r.

(DU Nr. 3 z 1934 poz. 7).

Artykuł I.

Obywatelom jednej z Wysokich Umawiających się Stron przysługuje na terytorjum drugiej Strony prawo osiedlania się, przebywania, wyjazdu i przyjazdu, przenoszenia się z miejsca na miejsce, a także swobodnego opuszczania tego terytorjum z zastrzeżeniem zastosowania się do ustaw i przepisów obowiązujących lub które będą obowiązywać.

Rozumie się jednak, że postanowienia powyższe nie naruszają w niczem praw przyznanych każdej z Wysokich Umawiających się Stron do normowania imigracji zapomocą ustaw.

Artykuł II.

Każda z Wysokich Umawiających się Stron zastrzega sobie prawo zakazania obywatelom drugiej Strony, w drodze zarządzeń indywidualnych, przebywania lub osiedlania się na jej terytorjum lub wysiedlenia ich stosując się do ustaw i przepisów obowiązujących w stosunku do wszystkich cudzoziemców.

Artykuł III.

Obywatele jednej z Wysokich Umawiających się Stron będą korzystali na terytorjum drugiej Strony, stosując się do praw i rozporządzeń kraju, z traktowania narodu najbardziej uprzywilejowanego co do prawa posiadania, nabywania, wynajmowania wszelkich ruchomości i nieruchomości i rozporządzania niemi w dowolny sposób przyczem rozumie się, że będą mogli oni nabywać tylko to mienie, nabycie którego przez cudzoziemców jest dopuszczone na zasadzie ustaw krajowych.

W wypadkach przewidzianych w ustępie poprzednim nie będą mogli podlegać podatkom, opłatom lub ciężarom jakiegokolwiek bądź rodzaju innym lub większym aniżeli te, które są lub będą stosowane do krajowców.

Będzie im dozwolone również swobodne wywożenie swego mienia lub wogóle towarów, stosując się do ustaw i przepisów krajowych. Nie będą oni podlegali w tej sprawie żadnemu innemu ograniczeniu, ani żadnym opłatom innym lub większym aniżeli te, którym podlegaliby w podobnych okolicznościach obywatele kraju najbardziej uprzywilejowanego lub któreby się od nich należały.

Artykuł IV.

Obywatele jednej z Wysokich Umawiających się Stron korzystać będą na terytorjum Strony drugiej, stosując się do ustaw i rozporzą-

dzeń krajowych z traktowania narodu najbardziej uprzywilejowanego, o ile chodzi o prawo wykonywania handlu, przemysłu, rzemiosł i zawodów, których wykonywanie nie jest lub nie byłoby według prawa krajowego zastrzeżone wyłącznie dla krajowców.

Artykuł V.

Obywatele każdej z Wysokich Umawiających się Stron nie będą płacić na terytorjum Strony drugiej za siebie i za swoje mienie a także za wykonywanie wszelkiego rodzaju handlu, przemysłu, rzemiosła i zawodu żadnego podatku, opłaty lub ciężaru jakiegokolwiek bądź rodzaju innych lub większych aniżeli te, które są pobierane od krajowców bez względu na to na czyj rachunek są one pobierane.

Postanowienia niniejszej konwencji nie stanowią przeszkody do pobierania w danym wypadku opłat odnoszących się do pobytu cudzoziemców, jak również do formalności ich rejestracji. Sprawa ta podlegać będzie zasadzie traktowania narodu najbardziej uprzywilejowanego.

Artykuł VI.

Spółki akcyjne i inne spółki handlowe włączając spółki przemysłowe i finansowe, towarzystwa ubezpieczeniowe i transportowe, które mają siedzibę na terytorjum jednej z Wysokich Umawiających się Stron, a które istnieją legalnie, zgodnie z ustawodawstwem tej ostatniej, będą uznane przez drugą Stronę, jako istniejące legalnie, o ile nie zdążają do nieuczciwego celu.

Spółki powyższe będą mogły, stosując się do ustaw i przepisów drugiego kraju obowiązujących lub które będą obowiązywać o ile ustawodawstwo tego ostatniego przewiduje obowiązek uzyskania zezwolenia, po otrzymaniu tegoż, osiedlać się na terytorjum tego kraju, zakładać filje, oddziały lub ajencje, oraz występować przed sądami jako powód lub strona pozwana.

Działalność tych spółek, założonych zgodnie z ustawodawstwem jednej z Wysokich Umawiających się Stron, o ile odbywa się na terytorjum drugiej, podlegać będzie ustawom i przepisom tejże. Nie będą one traktowane, co do ich działalności, mniej korzystnie aniżeli spółki narodu najbardziej uprzywilejowanego.

Odnośnie wszystkiego, co się tyczy opieki prawnej i sądowej ich mienia, korzystać będą w drugim kraju, z takiego samego traktowania, jak spółki krajowe.

Spółki jednej z Wysokich Umawiających się Stron, jako też ich filje, oddziały i ajencje, nie będą podlegały na terytorjum drugiego kraju, co do ceł, opłat i podatków, większemu obciążeniu skarbowemu aniżeli to, któremu podlegają spółki narodu najbardziej uprzywilejowanego. Rozumie się, że będą one obowiązane uiszczać opłaty, należne za otrzymanie aktów koncesyjnych i rejestracyjnych dla spółek cudzoziemskich i składać kaucje, przewidziane przez ustawy. Będą one podlegały świadczeniom lub rekwizycjom wojskowym tylko w tej mierze i na warunkach, przewidzianych dla spółek krajowych.

Co się tyczy podatków od kapitału, dochodów i zysków, każda z Wysokich Umawiających się Stron, będzie opodatkowywała spółki drugiej Strony zależnie od rodzaju podatków, jedynie w stosunku do części aktywów spółki, inwestowanej na jej terytorjum, do majątków jakie te spółki na niem posiadają, do zysków jakie spółki te otrzymują na niem lub do interesów jakie tam prowadzą.

Spółki te będą mogły na tych samych warunkach co spółki narodu najbardziej uprzywilejowanego, stosując się do ustaw kraju nabywać majątek ruchomy wszelkiego rodzaju. Będzie to miało zastosowanie zgodnie z artykułem 3, przy nabywaniu nieruchomości potrzebnych do działalności spółki, rozumiejąc, w tym wypadku, że nabycie nie stanowi samego celu spółki.

Artykuł VII.

Obywatele jednej z Wysokich Umawiających się Stron nie będą podlegać, tak w czasie pokoju, jak w czasie wojny, na terytorjum drugiej Strony, żadnej służbie wojskowej ani żadnej kontrybucji, czyto w gotówce, czy w naturze, przeznaczonej do zastąpienia osobistej służby wojskowej.

Z wyjątkiem świadczeń i rekwizycyj nałożonych tak w czasie wojny, jak w czasie pokoju na krajowców, które stosowane będą do obywateli drugiej Strony na takich samych warunkach jak do krajowców za zwrotem odszkodowań przewidzianych przez odnośne ustawodawstwo. Nie będą wymagane od obywateli drugiej Strony żadne inne świadczenia jak tylko te, które stanowią opłatę lub podatek ustanowiony zgodnie z ustawami, na rzecz Państwa lub jego działów administracyjnych. Postanowienie to stosowane będzie również do spółek jednej ze Stron, znajdujących się na terytorjum Strony drugiej.

Obywatele jednej ze Stron zwolnieni będą na terytorjum Strony drugiej od wykonania jakichkolwiek obowiązujących funkcyj sądowych, administracyjnych lub komunalnych z wyjątkiem tych wypadków gdy prawo stanowi inaczej.

Obywatele, jak również spółki jednej z Wysokich Umawiających się Stron będą mogli, na terytorjum drugiej Strony, być wywłaszczeni z majątku, lub pozbawieni czasowo prawa użytkowania ich majątków, jedynie dla celów prawnie uznanej użyteczności publicznej i po uprzedniem zapłaceniu słusznego odszkodowania, stosownie do procedury, ustalonej przez ustawodawstwo miejscowe.

Artykuł VIII.

Obywatele jednej z Wysokich Umawiających się Stron będą mieli, na terytorjum drugiej stosując się do ustaw krajowych, wolny dostęp do sądów, tak w celu ubiegania się o swoje prawa, jako też w celu ich obrony w instancjach sądowych wszystkich stopni, ustanowionych przez prawo. Będą mogli używać we wszystkich instancjach adwokatów i agentów wszystkich klas, upoważnionych przez ustawy krajowe i będą korzystali pod wszystkiemi temi względami z tych samych praw i dogodności, które są lub będą udzielone krajowcom. Spółki, wymienione w ustępie pierwszym artykułu VI, będą korzystały, w sprawach sądowych, z tych samych praw, co i obywatele.

Wszelkie kwestje dotyczące kaucji judicatum solvi, bezpłatnej pomocy sądowej, wykonywania wyroków sądowych i doręczania aktów sądowych, zastrzeżone są w specjalnej konwencji, mającej być zawartą między Wysokiemi Umawiającemi się Stronami.

Do czasu zawarcia tej konwencji, wszystkie te sprawy regulowane będą przez ustawodawstwo miejscowe.

Artykuł IX.

Rząd Polski, do którego należy prowadzenie spraw zagranicznych Wolnego Miasta Gdańska, na mocy artykułu 104 Traktatu Wersalskiego i artykułów 2 i 6 konwencji, podpisanej w Paryżu 9 listopada 1920, między Rzecząpospolitą Polską a Wolnem Miastem Gdańskiem, zastrzega sobie prawo oświadczenia, że Wolne Miasto jest Umawiającą się Stroną w niniejszej konwencji i że przyjmuje ono zobowiązania i nabywa prawa z niej wynikające.

Artykuł X.

Wysokie Umawiające się Strony uznają, że konwencja osiedleńcza, podpisana między Niemi w Lozannie, 23 lipca 1923 roku, przestanie obowiązywać począwszy od daty wejścia w życie niniejszej konwencji.

Artykuł XI.

Konwencja niniejsza zawarta jest na trzy lata.

Będzie ona ratyfikowana i wejdzie w życie w trzydzieści dni po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych, która będzie miała miejsce w Warszawie.

O ile konwencja nie zostanie wymówiona na dwanaście miesięcy przed jej wygaśnięciem, będzie ona przedłużona w drodze milczącej zgody, przyczem każda ze Stron zastrzega sobie prawo wymówienia jej w każdej chwili, z tem że konwencja wygaśnie w dwanaście miesięcy od chwili wymówienia.

PROTOKÓŁ PODPISANIA.

Do artykułu I.

Postanowienia artykułu pierwszego nie naruszają w niczem stosowania przez jedną z Wysokich Umawiających się Stron do obywateli drugiej Wysokiej Umawiającej się Strony przepisów, dotyczących cudzoziemców, które są lub będą obowiązujące u tej ostatniej, z zastrzeżeniem stosowania w tym względzie klauzuli narodu największego uprzywilejowania.

Do artykułu IV.

W razie gdyby w przyszłości jedna z Wysokich Umawiających się Stron przyznała obywatelom Państwa trzeciego jakikolwiek przywilej w zakresie wykonywania zawodów i rzemiosł, zastrzeżonych dla jej obywateli, przywilej ten, z wyjątkiem wypadków przyznanych indywidualnie — rozciągnięty zostanie jednocześnie i bez ich żądania na obywateli drugiej Strony.

Strony nie będą mogły powoływać się na klauzulę narodu najbardziej uprzywilejowanego w celu uzyskania przyznania swym obywatelom praw, nabytych na mocy aktów międzynarodowych, zawartych przed podpisaniem niniejszej konwencji.

W razie, gdyby nowa ustawa zastrzegająca jakiekolwiek zawody lub rzemiosła krajowcom przyznała prawa nabyte dla wykonywania tych zawodów lub rzemiosł traktowania narodu najbardziej uprzywilejowanego, przewidziane w ust. 1 będzie mogło być żądane w stosunku do tych praw nabytych, dla obywateli każdej z Wysokich Umawiających się Stron jedynie wtedy, jeżeli ci obywatele rzeczywiście wykonywali wymienione zawody lub rzemiosła przez przeciąg czasu i na warunkach przewidzianych przez ustawy.

Do artykułu VI.

Wobec postanowień artykułu VI, Wysokie Umawiające się Strony nie zamierzają wyłączać spółek polskich, wykonywujących swe główne tranzakcje w Turcji od stosowania artykułu XV ustawy tureckiej z dnia 30 listopada 1330 (1914).

Ustęp poprzedni nie odnosi się do filij i oddziałów banków polskich, mających swoją siedzibę w Polsce.

Protokół niniejszy stanowi część integralną konwencji osiedleńczej. Będzie on ratyfikowany wraz z tą konwencją i wejdzie w życie tego samego dnia co i ona.

SPRAWY SPADKOWE

UMOWA

z Czechosłowacją o wzajemności w sprawach spadkowych, podpisana w Pradze dnia 25 stycznia 1934 r.

(Załącznik I do DU Nr. 22 z 1937 r. poz. 138).

Skr.: C sp

CZĘŚĆ PIERWSZA.

O SPADKACH POZOSTAŁYCH PO OBYWATELACH JEDNEGO PAŃSTWA W DRUGIM PAŃSTWIE.

Rozdział pierwszy.

Postanowienia materialno-prawne.

Artykuł 1.

Stosowanie prawa ojczystego spadkodawcy.

(1) Majątek spadkowy, ruchomy i nieruchomy, pozostały po obywatelu jednego z Państw na obszarze drugiego Państwa, przechodzi na spadkobierców na zasadzie ustaw Państwa, którego obywatelem był spadkodawca w chwili śmierci.

(2) Według tych ustaw ocenia się także odpowiedzialność spadkobierców za zobowiązania spadkowe; atoli dla zachowania ograniczonej odpowiedzialności wystarcza użycie środków, przepisanych ustawodawstwem Państwa, przeprowadzającego przewód spadkowy.

(3) Kto występuje z roszczeniami z zakresu prawa spadkowego, musi posiadać zdolność nabycia spadku zarówno według prawa ojczystego spadkodawcy, jak i według własnego prawa ojczystego.

Artykuł 2.

Odrębne masy majątkowe. Ograniczenia publicznoprawne.

(1) Stosunki z zakresu prawa spadkowego, dotyczące majątku, którym spadkodawca stosownie do ustaw miejsca położenia rzeczy nie może swobodnie rozporządzać na wypadek śmierci (ordynacje itp.), należy oceniać według ustaw Państwa, w którym się majątek znajduje.

(2) Porządek dziedziczenia przedmiotów, podlegających według ustaw Państwa, w którym się one znajdują, szczególnym przepisom spadkowym (niepodzielnie dziedziczne zagrody włościańskie itp.), należy oceniać według ustaw Państwa, w którym się te przedmioty znajdują.

(3) Umowa nie narusza ograniczeń publicznoprawnych, jakim ulegają w miejscu swego położenia przedmioty należące do spadku.

Artykuł 3.

Spadki bezdziedziczne.

Czy spadek uważać należy za bezdziedziczny, ocenia się według ustaw Państwa, którego obywatelem był spadkodawca w chwili śmierci. Spadek bezdziedziczny ruchomy przypada Państwu, którego obywatelem był spadkodawca w chwili śmierci, nieruchomy — Państwu, w którym się znajduje.

Artykuł 4.

Rozporządzenia na wypadek śmierci.

(1) Rozporządzenia na wypadek śmierci włącznie z umowami dziedziczenia należy oceniać według ustaw Państwa, którego obywatelem był spadkodawca w chwili dokonania tej czynności prawnej. Co do formy wystarcza zachowanie ustaw miejsca, w którym rozporządzenie zdziałano.

(2) To samo dotyczy odwołania rozporządzeń na wypadek śmierci.

(3) Zmiana prawa, właściwego dla spadkodawcy w czasie dokonywania rozporządzenia na wypadek śmierci, pozostaje bez wpływu na jego zdolność do odwołania tego rozporządzenia.

Artykuł 5.

Rozporządzenia na wypadek śmierci, zdziałane przez obywateli jednego z Państw przed konsulem tego Państwa, z zachowaniem formy, przepisanej ustawami tego Państwa, będą w drugim Państwie uznawane za ważne i traktowane tak, jak gdyby były zdziałane przed urzędnikiem publicznym tego Państwa. To samo dotyczy odwołania rozporządzeń na wypadek śmierci.

Rozdział drugi.

Właściwość władz. — Postępowanie.

Artykuł 6.

Właściwość władz spadkowych.

(1) Do wydawania zarządzeń, które przy uregulowaniu spadku należą do władz, do przeprowadzania działów spadkowych, tudzież do rozstrzygania o porządku dziedziczenia, o zapisach i prawach do zachowku, właściwe są: co do spadku ruchomego — władze Państwa, którego obywatelem był spadkodawca w chwili śmierci, co do spadku nieruchomego — władze Państwa, w którym się spadek znajduje.

(2) Dla roszczeń do spadku z innego tytułu prawnego pozostaje bez zmiany właściwość władz miejscowych.

(3) W wypadkach przewidzianych w art. 2 ust. 1 i 2 właściwymi są władze tego Państwa, którego ustawy rozstrzygają o spadkobraniu.

Artykuł 7.

(1) Jeżeli spadek ruchomy znajduje się w całości w Państwie, którego obywatelem nie był spadkodawca, władza tego Państwa może na żądanie jednego z uprawnionych do spadku, będącego obywatelem tego Państwa lub zamieszkałego w tym Państwie, przejąć czynności, należące w myśl poprzedniego artykułu do władz ojczystych, i ze spadkiem tak postąpić, jak gdyby pozostał po własnym obywatelu. Stosunki z zakresu prawa spadkowego ocenia się także w tym wypadku według prawa ojczystego spadkodawcy (art. 1).

(2) Żądanie takie można tylko wówczas uwzględnić, jeżeli żadna z osób uprawnionych do spadku mimo należytego uwiadomienia temu się nie sprzeciwi. Co do czynności sądownictwa niespornego potrzebna jest także zgoda władzy konsularnej Państwa ojczystego spadkodawcy.

Artykuł 8.

Prawa i obowiązki władzy miejscowej.

(1) W wypadkach, w których pozostawiono przewód spadkowy władzom ojczystym spadkodawcy (art. 6 ust. 1), władza miejscowa jest obowiązana wydać nie cierpiące zwłoki zarządzenia w celu zabezpieczenia spadku. Władza ta jest także uprawniona w razie zachodzącej konieczności ustanowić kuratora lub innego przedstawiciela dla sądowego lub pozasądowego reprezentowania spadku, o czym winna równocześnie zawiadomić władzę konsularną.

(2) Władza miejscowa winna niezwłocznie zawiadomić władzę konsularną o śmierci spadkodawcy i otwarciu się spadku, przy czym winna donieść, co jest jej wiadome o spadkobiercach, ich miejscu pobytu, o istnieniu rozporządzenia na wypadek śmierci i o spadku, tudzież czy i jakie wydała zarządzenia zabezpieczające.

(3) Zarządzenia wydane na zasadzie ustępu pierwszego przez władzę miejscową należy uchylić na wezwanie władzy konsularnej.

(4) Jeżeli władza konsularna otrzyma wcześniej wiadomość o wypadku śmierci, winna ona przesłać podobne zawiadomienie (ust. 2) władzy miejscowej.

Artykuł 9.

Postępowanie z rozporządzeniami na wypadek śmierci.

(1) Władza miejscowa może otworzyć rozporządzenie na wypadek śmierci, zdziałane przez obywatela drugiego Państwa, i w tym wypadku winna przesłać władzy ojczystej uwierzytelniony odpis protokołu otwarcia. Na żądanie władzy ojczystej władza miejscowa winna postarać się o to, zgodnie ze swym ustawodawstwem, aby rozporządzenie na wypadek śmierci, znajdujące się w jej Państwie, otrzymała władza ojczysta.

(2) Władza ojczysta, u której znajduje się rozporządzenie na wypadek śmierci, winna na żądanie władzy miejscowej dozwolić jej przejrzenia tego rozporządzenia i udzielić jej z niego uwierzytelnionego odpisu.

Artykuł 10.

Prawa i obowiązki władzy konsularnej.

(1) Nawet gdyby władza miejscowa wydała zarządzenia zabezpieczające (art. 8), władza konsularna ma prawo wziąć w posiadanie majątek ruchomy o tyle, o ile spadkodawca byłby do tego uprawniony; winna ona wówczas starać się o prawidłowy zarząd tym majątkiem.

(2) Władza konsularna może również w celu sądowego lub pozasądowego reprezentowania spadku ruchomego ustanowić kuratora lub innego przedstawiciela.

(3) Władza konsularna jest poza tym władna od osób uprawnionych do spadku przyjmować oświadczenia, odnoszące się do spadku, uwierzytelniać je lub stwierdzać je pisemnie, jak również pośredniczyć przy działach spadkowych pomiędzy osobami uprawnionymi do spadku, jeżeli one staną dobrowolnie.

(4) Jeżeli zwłoka nie grozi niebezpieczeństwem, władza konsularna i władza miejscowa winne wzajemnie umożliwiać sobie wzięcie udziału w opieczętowaniu spadku i w sporządzeniu inwentarza spadku, jak również w zdjęciu pieczęci.

(5) Władza konsularna może przy wykonywaniu uprawnień, przewidzianych w niniejszym artykule, żądać pomocy od władzy miejscowej.

Artykuł 11.

Egzekucja z przedmiotów spadkowych jest dopuszczalna, choćby one znajdowały się w przechowaniu władzy konsularnej; jednak nie można używać żadnego bezpośredniego przymusu wobec konsula lub jakiegokolwiek urzędnika lub funkcjonarjusza konsularnego. W celu przeprowadzenia egzekucji władza konsularna winna na żądanie władzy miejscowej wydać potrzebne przedmioty spadkowe.

Artykuł 12.

(1) Władza konsularna winna przedmioty spadkowe, które wzięła w posiadanie, zatrzymać przez trzy miesiące po śmierci spadkodawcy. Atoli jest ona każdej chwili władna pokryć z góry ze spadku koszta ostatniej choroby i pogrzebu spadkodawcy, półroczne komorne, wynagrodzenie osób zatrudnionych w gospodarstwie domowym, koszta sądowe, konsularne i tym podobne, oraz w razie konieczności potrzebne koszta utrzymania rodziny spadkodawcy.

(2) Władza konsularna jest obowiązana niedopuścić do wywozu przedmiotów spadkowych zagranicę ani nie wydać ich spadkobiercy lub wykonawcy testamentu, zanim nie zostaną zaspokojone lub zabezpieczone daniny spadkowe oraz roszczenia, u niej zgłoszone. Ten obowiązek, o ile dotyczy tych roszczeń, ustaje, jeżeli władza konsularna w ciągu dalszych 6 miesięcy nie otrzyma wiadomości, że roszczenie zostało uznane lub zaskarżone.

Artykuł 13.

Władza konsularna winna na żądanie władzy miejscowej podawać jej do wiadomości wszystkie okoliczności, mające znaczenie dla wymiaru danin spadkowych.

Artykuł 14.

Wydanie spadku przez władzę miejscową.

W wypadkach, w których władza konsularna nie wzięła w posiadanie przedmiotów spadkowych, władza miejscowa winna po upływie trzech miesięcy po śmierci spadkodawcy wydać je spadkobiercy lub wykonawcy testamentu albo, jeżeli do tego czasu nie wykazał swych praw żaden spadkobierca ani wykonawca testamentu, władzy ojczystej spadkodawcy. Po tym terminie władza miejscowa może zatrzymać przedmioty spadkowe tylko w celu zabezpieczenia danin spadkowych oraz roszczeń, zgłoszonych do spadku, jednakże nie dłużej, aniżeli przez dalszych sześć miesięcy; po upływie tego czasu winna je w każdym razie wydać władzy ojczystej, atoli, co do roszczeń, z wyjątkiem przypadku, gdy zostały one w tym czasie uznane lub zaskarżone.

Artykuł 15.

Uznanie zaświadczeń spadkowych przez drugie Państwo.

Zaświadczenia, wydane przez jedną z władz, właściwych na zasadzie art. 6 ust. 1 i art. 7 według obowiązujących ją ustaw, a dotyczące stosunków z zakresu prawa spadkowego, w szczególności prawa spadkobierców lub wykonawcy testamentu, wystarczają do udowodnienia tych stosunków także i w drugim Państwie.

Artykuł 16.

Wzajemne uznawanie orzeczeń.

(1) Orzeczenia, wydane przez jedną z władz właściwych na zasadzie art. 6 ust. 1 i art. 7 będą uznawane w drugim Państwie.

(2) Państwo to jednak nie uzna orzeczeń, sprzeciwiających się celowi jego ustaw.

Artykuł 17.

(1) Celem zabezpieczenia roszczeń z zakresu prawa spadkowego (art. 6 ust. 1) mogą także sądy tego Państwa, w którym znajdują się przedmioty spadkowe, wydawać na zasadzie swego ustawodawstwa doraźne zarządzenia (areszty, tymczasowe zarządzenia itp.).

(2) Zarządzenia takie należy na wniosek strony interesowanej uchylić także w następujących wypadkach:

1. jeżeli sąd, właściwy na zasadzie art. 6 ust. 1 ostatecznie orzekł, że zabezpieczone roszczenie nie istnieje, o ile orzeczenie to stosownie do art. 16 ma być uznane także na obszarze drugiego Państwa;
2. jeżeli od wydania zarządzenia upłynęło 6 miesięcy, a przed jego uchyleniem nie dostarczono dowodu, że w sądzie, właściwym na zasadzie art. 6 ust. 1, wniesiono pozew;
3. jeżeli sąd, właściwy na zasadzie art. 6 ust. 1 dla sprawy głównej, wydał wykonalne orzeczenie, w myśl którego należy uchylić wydane zarządzenie.

Artykuł 18.

Otwarcie upadłości do spadku.

(1) Na wniosek osoby uprawnionej do spadku lub wierzyciela spadkowego władza miejscowa może na zasadzie swego ustawodawstwa otworzyć upadłość do majątku spadkowego. Upadłością będzie objęta jedynie część spadku, znajdująca się w Państwie, którego władze otworzyły postępowanie upadłościowe.

(2) W razie otwarcia upadłości winna władza konsularna wydać właściwej władzy miejscowej lub zarządcy upadłości wszystkie przedmioty spadkowe, należące do masy upadłościowej.

Artykuł 19.

Spadki po podróżnych.

(1) Jeżeli obywatel jednego z Państw umrze podczas podróży w drugim Państwie, nie mając tam w chwili zgonu miejsca zamieszkania ani zwykłego pobytu, należy rzeczy, które miał z sobą, oddać bez wszelkich dalszych formalności do rozporządzenia władzy konsularnej.

(2) Władza konsularna po uregulowaniu długów, jakie zmarły zaciągnął w czasie chwilowego pobytu w drugim Państwie, postąpi z tymi rzeczami według przepisów swego Państwa.

CZĘŚĆ DRUGA.

Stanowisko obywatela jednego Państwa w postępowaniu spadkowym otwartym w drugim Państwie.

Artykuł 20.

Równe traktowanie obywateli obu Państw.

(1) Obywatele jednego z Państw, zawierających układ, będą traktowani w drugim Państwie pod względem wszystkich stosunków z zakresu prawa spadkowego na równi z własnymi obywatelami tego Państwa.

(2) Zasadę tę stosuje się do osób prawnych, o ile ustawy jednego z obu Państw nie zawierają odmiennych postanowień.

(3) Obywatel jednego z Państw, który w drugim Państwie występuje z roszczeniami z zakresu prawa spadkowego, musi posiadać zdolność nabycia spadku także według własnego prawa ojczystego.

Artykuł 21.

Uprawnienie władzy konsularnej do reprezentowania obywateli.

We wszystkich sprawach spadkowych, prowadzonych na obszarze jednego z obu Państw, władza konsularna drugiego Państwa jest z mocy ustawy uprawniona reprezentować przed władzami miejscowymi swych obywateli, jeżeli są na miejscu nieobecni i nie ustanowili innego pełnomocnika.

CZĘŚĆ TRZECIA.

Postanowienia końcowe.

Artykuł 22.

Przez określenie „osoby uprawnione do spadku" rozumieć należy te osoby, które według ustawy właściwej dla postępowania spadkowego uważane są za dziedziców, zapisobierców i uprawnionych do zachowku.

Artykuł 23.

Władzami ojczystymi są władze Państwa, którego obywatelem był spadkodawca w chwili śmierci. Władzami miejscowymi są władze drugiego Państwa, jeżeli tam znajduje się spadek.

Artykuł 24.

We wszystkich przypadkach, w których niniejszy układ powołuje się na prawa ojczyste, rozumie się w obu Państwach to ustawodawstwo dzielnicowe, które się stosuje do danej osoby.

Artykuł 25.

Umowa nie wyłącza zastosowania w każdym z obu Państw przepisów, które tam mają charakter bezwzględnie obowiązujący.

Artykuł 26.

Układ ten stosować należy we wszystkich przypadkach, w których spadkodawca zmarł po wejściu w życie układu.

Artykuł 27.

Umowa niniejsza nie uchybia postanowieniom umowy pomiędzy Rzecząpospolitą Polską a Republiką Czeskosłowacką w sprawie zapobieżenia dwukrotnemu opodatkowaniu w dziedzinie podatków spadkowych, podpisanej w Warszawie dnia 23 kwietnia 1923.

Artykuł 28.

(1) Umowę niniejszą zawiera się z zastrzeżeniem ratyfikacji; dokumenty ratyfikacyjne będą wymienione w Warszawie możliwie jak najprędzej. Umowa wejdzie w życie po upływie miesiąca po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych i będzie obowiązywała do upływu jednego roku od dnia, w którym jedno z Państw, zawierających umowę, wypowie ją.

(2) Sporządzono w dwóch oryginałach, każdy w języku polskim i czeskosłowackim; oba teksty są autentyczne.

PROTOKÓŁ DODATKOWY.

Przy podpisaniu umowy o wzajemności w sprawach spadkowych Pełnomocnicy obu Umawiających się Stron złożyli zgodnie następujące oświadczenia:

Kwestia dalszego zatrzymania majątku, nabytego w drodze spadku, nie należy do zakresu zagadnień prawa spadkowego i tym samym umo-

wa jej nie dotyczy; wobec tego uregulowanie tej kwestii wewnętrznym ustawodawstwem jednego z obu Państw nie może być uważane za naruszenie tej umowy.

Protokół niniejszy stanowi część składową wspomnianej umowy.

POROZUMIENIE

z Rumunią w sprawie postępowania ze spadkami, pozostałymi po obywatelach polskich w Rumunii i po obywatelach rumuńskich w Polsce, zawarte w drodze wymiany not dnia 5 kwietnia 1927 r.

(II Zb. MSpr. poz. 416).

Notą z dnia 5 kwietnia 1927 r. Nr. 1483 Rząd Rumuński zawiadomił Rząd Polski, że władze rumuńskie będą wydawały władzom polskim na podstawie wzajemności spadki ruchome, znajdujące się w Rumunii a pozostałe po obywatelach polskich, pod warunkiem, aby żądanie wydania było skierowane w drodze dyplomatycznej i zawierało nazwiska spadkobierców i ich stosunek pokrewieństwa ze zmarłym.

Sądy polskie będą do spadków, pozostałych w Polsce po obywatelach rumuńskich, stosowały przepisy art. 33—35 ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwem dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Dz. U. R. P. Nr. 101, poz. 581).

POROZUMIENIE

z Węgrami w sprawie postępowania ze spadkami, pozostałymi po obywatelach polskich na Węgrzech i po obywatelach węgierskich w Polsce, zawarte w drodze wymiany not dnia 10 stycznia (22 lipca 1925 r.).

(II Zb. MSpr. poz. 417).

Notą z dnia 10 stycznia 1925 r. Nr 41/kig Rząd Węgierski zawiadomił Rząd Polski, że władze węgierskie będą wydawały władzom polskim spadki ruchome, znajdujące się na Węgrzech, a pozostałe po obywatelach polskich, — w celu przeprowadzenia postępowania spadkowego i rozstrzygnięcia spornych kwestyj, związanych ze spadkiem; wyjątek może być uczyniony w przypadku, gdy spadkobierca, zamieszkały na Węgrzech, zażądał, aby postępowanie spadkowe zostało przeprowadzone przez władze węgierskie.

Sądy polskie będą do spadków, pozostałych w Polsce po obywatelach węgierskich, stosowały przepisy art. 33—35 ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwem dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Dz. U. R. P. Nr. 101, poz. 581).

SPRAWY MAŁŻEŃSKIE

KONWENCJA MIĘDZYNARODOWA

dotycząca uregulowania kolizyj ustawodawstw w zakresie małżeństwa, podpisana w Hadze dnia 12 czerwca 1902 r.

(DU Nr. 80 z 1929, poz. 394).

Skr.: **KH m**

Artykuł 1.

Prawo zawierania małżeństwa jest regulowane przez ustawodawstwo ojczyste każdego z przyszłych małżonków, o ile postanowienia tego ustawodawstwa nie odwołują się wyraźnie do innego ustawodawstwa.

Artykuł 2.

Ustawodawstwo miejsca zawarcia małżeństwa może zabronić cudzoziemcom małżeństwa, które sprzeciwiałoby się postanowieniom tego ustawodawstwa, dotyczącym:

1. stopni pokrewieństwa lub powinowactwa, które stanowią bezwzględną przeszkodę zawarcia małżeństwa;

2. bezwzględnej przeszkody zawierania małżeństw pomiędzy osobami winnemi cudzołóstwa, z powodu którego małżeństwo jednego z małżonków zostało rozwiązane;

3. bezwzględnej przeszkody zawierania małżeństw pomiędzy osobami, skazanemi za wspólne godzenie na życie współmałżonka jednej z nich.

Małżeństwo, zawarte wbrew jednej z przeszkód wyżej wymienionych, nie będzie dotknięte nieważnością, o ile jest ono ważne według ustawodawstwa, wskazanego w artykule 1.

Z zastrzeżeniem zastosowania pierwszego ustępu artykułu 6 niniejszej Konwencji, żadne z Układających się Państw nie zobowiązuje się pozwolić na zawarcie małżeństwa, któreby, ze względu na poprzednie małżeństwo lub na przeszkodę charakteru religijnego, sprzeciwiało się jego ustawom. Pogwałcenie przeszkody tego rodzaju nie mogłoby pociągnąć za sobą nieważności małżeństwa w innych krajach, poza tym, w którym małżeństwo zostało zawarte.

Artykuł 3.

Ustawodawstwo miejsca zawarcia małżeństwu może zezwolić na małżeństwo cudzoziemców, niezależnie od przeszkód wynikających z ustawodawstwa, wskazanego w artykule 1, o ile przeszkody te oparte są wyłącznie na motywach charakteru religijnego.

Inne Państwa mają prawo nie uznawać za ważne małżeństwa, zawartego w tych okolicznościach.

Artykuł 4.

Cudzoziemcy winni w celu zawarcia małżeństwa wykazać, że czynią zadość warunkom niezbędnym według ustawodawstwa, wskazanego w artykule 1.

Stwierdzenie takie może być dokonane bądź przez zaświadczenie przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych, upoważnionych przez Państwo, którego obywatelami są strony, bądź też zapomocą jakiegokolwiek innego dowodu, byleby stwierdzenie to uznane było za wystarczające przez umowy międzynarodowe lub przez władze kraju zawarcia małżeństwa.

Artykuł 5.

Uznane będzie wszędzie za ważne co do formy małżeństwo, zawarte według ustawodawstwa tego kraju, gdzie zostało zawarte.

Jednakże kraje, których ustawodawstwo wymaga ślubu religijnego, będą mogły nie uznać za ważne małżeństw, zawartych przez ich obywateli zagranicą bez zachowania tego przepisu.

Postanowienia ustawodawstwa ojczystego o zapowiedziach winny być zachowane; wszakże brak tych zapowiedzi nie będzie mógł pociągnąć za sobą nieważności małżeństwa w krajach innych, poza krajem, którego ustawodawstwo zostało naruszone.

Wierzytelny odpis aktu ślubu przesłany zostanie władzom kraju każdego z małżonków.

Artykuł 6.

Uznane będzie wszędzie za ważne co do formy małżeństwo, zawarte wobec przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego według jego ustawodawstwa, jeżeli żadna ze stron, zawierających małżeństwo, nie posiada obywatelstwa Państwa, w którem małżeństwo zostało zawarte, i jeżeli Państwo to nie sprzeciwia się temu. Nie może się ono sprzeciwić, jeżeli chodzi o małżeństwo, któreby ze względu na poprzednie małżeństwo lub na przeszkodę charakteru religijnego wykraczało przeciw jego ustawom.

Zastrzeżenie ustępu drugiego artykułu 5 stosuje się do małżeństw dyplomatycznych lub konsularnych.

Artykuł 7.

Małżeństwo nie ważne co do formy w kraju, gdzie zostało zawarte, będzie mogło pomimo to być uznane za ważne w innych krajach, jeżeli forma, przepisana przez ustawodawstwo ojczyste każdej ze stron, została zachowana.

Artykuł 8.

Konwencja niniejsza stosuje się tylko do małżeństw, zawieranych na terytorjum Układających się Państw pomiędzy osobami, z których jedna przynajmniej posiada obywatelstwo jednego z tych Państw.

Żadne Państwo nie zobowiązuje się niniejszą Konwencją do stosowania ustawodawstwa, któreby nie było ustawodawstwem jednego z Układających się Państw.

Artykuł 9.

Konwencja niniejsza, która stosuje się jedynie do terytorjów europejskich Układających się Państw, będzie ratyfikowana, a dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Hadze, skoro tylko większość Wysokich Układających się Stron będzie w możności to uczynić. Ze złożenia tego zostanie sporządzony protokół, którego uwierzytelniony odpis zostanie doręczony drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Artykuł 10.

Państwa, które nie podpisały Konwencji, a które były reprezentowane na Trzeciej Konferencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego, będą dopuszczone do przystąpienia bez zastrzeżeń do niniejszej Konwencji.

Państwo, życzące sobie przystąpić, zawiadomi najpóźniej do 31 grudnia 1904 roku o swym zamiarze zapomocą aktu, który zostanie złożony

w archiwach Rządu Niderlandzkiego. Rząd ten prześle uwierzytelniony odpis tego aktu drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Artykuł 11.

Niniejsza Konwencja wejdzie w życie w sześćdziesiątym dniu od daty złożenia dokumentów ratyfikacyjnych lub od daty oznajmienia o przystąpieniu.

Artykuł 12.

Niniejsza Konwencja obowiązywać będzie przez pięć lat od daty złożenia ratyfikacyj.

Okres ten rozpocznie się od wskazanej wyżej daty nawet dla Państw, które dokonają złożenia ratyfikacyj po tej dacie lub które przystąpiły później.

Konwencja będzie się odnawiała milcząco co pięć lat na dalsze pięciolecia z zastrzeżeniem wypowiedzenia.

Wypowiedzenie winno być oznajmione najmniej na sześć miesięcy przed upływem terminu, wskazanego w poprzednich ustępach, Rządowi Niderlandzkiemu, który zawiadomi o tem wszystkie inne Układające się Państwa.

Wypowiedzenie wywrze swój skutek jedynie w stosunku do Państwa, które je oznajmiło. Dla innych Państw Konwencja pozostanie w mocy.

KONWENCJA MIĘDZYNARODOWA

dotycząca kolizyj ustawodawstw co do skutków małżeństwa w zakresie praw i obowiązków małżonków w ich stosunkach osobistych i majątkowych, podpisana w Hadze dnia 17 lipca 1905 r.

(DU Nr. 80 z 1929, poz. 597).

Skr.: **KH om**

I. PRAWA I OBOWIĄZKI MAŁŻONKÓW W ICH STOSUNKACH OSOBISTYCH.

Artykuł 1.

Prawa i obowiązki małżonków w zakresie ich stosunków osobistych są regulowane przez ich ustawodawstwo ojczyste.

Niemniej jednak prawa te i obowiązki mogą być przymusowo wykonane tylko zapomocą środków dozwolonych również przez ustawodawstwo państwa, gdzie się żąda przymusowego wykonania.

II. MAJĄTEK MAŁŻONKÓW.

Artykuł 2.

W braku umowy o skutkach małżeństwa w zakresie majątku małżonków, tak ruchomego, jak nieruchomego, rozstrzyga ustawodawstwo ojczyste męża w chwili zawarcia małżeństwa.

Zmiana obywatelstwa małżonków lub jednego z nich nie ma wpływu na ustrój majątkowy małżeński.

Artykuł 3.

Zdolność każdego z narzeczonych do zawarcia umowy małżeńskiej jest określona przez jego ustawodawstwo ojczyste w chwili zawarcia małżeństwa.

Artykuł 4.

Ustawodawstwo ojczyste małżonków rozstrzyga, czy mogą oni, podczas trwania małżeństwa, czy to sporządzić umowę majątkową małżeńską, czy też rozwiązać lub zmienić swe umowy małżeńskie.

Zmiana ustroju majątkowego małżeńskiego nie może mieć skutków działających wstecz na szkodę osób trzecich.

Artykuł 5.

Ważność pod względem treści umowy majątkowej małżeńskiej i jej skutki reguluje ustawodawstwo ojczyste męża z czasu zawarcia małżeństwa, lub, jeżeli umowa została zawarta podczas trwania małżeństwa, ustawodawstwo ojczyste małżonków z czasu zawarcia umowy.

To samo ustawodawstwo rozstrzyga, czy i w jakiej mierze wolno małżonkom odwoływać się do innego ustawodawstwa; gdy się doń odwołali, wówczas to ustawodawstwo określa skutki małżeńskiej umowy majątkowej.

Artykuł 6.

Umowa majątkowa małżeńska jest ważna pod względem formy, jeżeli została zawarta bądź zgodnie z ustawodawstwem kraju, w którym została sporządzona, bądź zgodnie z ustawodawstwem ojczystem każdego z narzeczonych z czasu zawarcia małżeństwa, bądź także, jeżeli została zawarta podczas trwania małżeństwa, zgodnie z ustawodawstwem ojczystem każdego z małżonków.

Jeżeli ustawodawstwo ojczyste jednego z narzeczonych lub, w razie gdy umowa została zawarta podczas trwania małżeństwa, ustawodawstwo ojczyste jednego z małżonków wymaga, jako warunku ważności, aby umowa, nawet gdy została zawarta w kraju obcym, posiadała formę określoną, postanowienia tegoż ustawodawstwa winny być zachowane.

Artykuł 7.

Postanowienia niniejszej Konwencji nie stosują się do nieruchomości, podlegających według ustawodawstwa miejsca ich położenia szczególnej ordynacji majątkowej.

Artykuł 8.

Każde z Układających się Państw zastrzega sobie:

1) uzależnienie od specjalnych formalności prawa powoływania się na ustrój majątkowy przeciwko osobom trzecim;

2) stosowanie postanowień, mających na celu ochronę osób trzecich w zakresie ich stosunków prawnych z mężatką, która wykonywa pewien zawód na terytorjum tego Państwa.

Układające się Państwa zobowiązują się podawać sobie do wiadomości przepisy prawne, mające zastosowanie według niniejszego artykułu.

III. POSTANOWIENIA OGÓLNE.

Artykuł 9.

Jeżeli małżonkowie nabyli podczas trwania małżeństwa nowe a mianowicie to samo obywatelstwo, wówczas ich ustawodawstwo ojczyste będzie stosowane w wypadkach, wskazanych w art. 1, 4 i 5.

Jeżeliby się zdarzyło, że podczas trwania małżeństwa małżonkowie nie posiadają jednakowego obywatelstwa, ostatnie ich wspólne ustawodawstwo winno być uważane przy stosowaniu wyżej wspomnianych artykułów za ich ustawodawstwo ojczyste.

Artykuł 10.

Niniejsza Konwencja nie będzie stosowana, gdyby, według artykułów poprzedzających, ustawodawstwo, które powinno być stosowane, nie było ustawodawstwem jednego z Układających się Państw.

IV. POSTANOWIENIA KOŃCOWE.

Artykuł 11.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Hadze, skoro tylko sześć z Wysokich Układających się Stron będzie w możności to uczynić.

Z każdego złożenia dokumentów ratyfikacyjnych zostanie sporządzony protokół, którego uwierzytelniony odpis zostanie doręczony drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Artykuł 12.

Konwencja niniejsza stosuje się z samego prawa do terytorjów europejskich Układających się Państw.

Jeżeli jedno z Układających się Państw życzyłoby sobie wprowadzić ją w życie na swoich terytorjach, w posiadłościach lub kolonjach, położonych poza Europą, lub w swych okręgach sądownictwa konsularnego, oznajmi w tym celu swój zamiar zapomocą aktu, który zostanie złożony w archiwach Rządu Niderlandzkiego. Rząd ten prześle w drodze dyplomatycznej odpis uwierzytelniony każdemu z Układających się Państw. Konwencja wejdzie w życie w stosunkach między Państwami, które w odpowiedzi na to oznajmienie, oświadczą swą zgodę, a terytorjami, posiadłościami i kolonjami, położonemi poza Europą, oraz okręgami sądownictwa konsularnego, dla których oznajmienie zostało złożone. Oświadczenie zgody będzie złożone również w archiwach Rządu Niderlandzkiego, który prześle w drodze dyplomatycznej jego odpis uwierzytelniony każdemu z Układających się Państw.

Artykuł 13.

Państwa, reprezentowane na Czwartej Konferencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego, dopuszczone są do podpisania niniejszej Konwencji aż do chwili złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, przewidzianego w art. 11 ustęp 1.

Po złożeniu ich będą one zawsze dopuszczone do przystąpienia bez zastrzeżeń do Konwencji. Państwo, które zechce przystąpić do Konwencji, oznajmi swój zamiar zapomocą aktu, który zostanie złożony w archiwach Rządu Niderlandzkiego. Rząd ten prześle w drodze dyplomatycznej uwierzytelniony odpis tego oznajmienia każdemu z Układających się Państw.

Artykuł 14.

Konwencja niniejsza wejdzie w życie w sześćdziesiątym dniu od daty złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, przewidzianego w art. 11 ust. 1.

W wypadku, przewidzianym w art. 12 ust. 2, wejdzie ona w życie po upływie czterech miesięcy od daty złożenia oświadczenia zgody, a w wypadku, przewidzianym w art. 13 ust. 2, w sześćdziesiątym dniu po oznajmieniu przystąpień.

Rozumie się, że oznajmienia, przewidziane w art. 12 ustęp 2, będą mogły nastąpić dopiero po wejściu w życie niniejszej Konwencji, zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu.

Artykuł 15.

Konwencja niniejsza będzie obowiązywała przez pięć lat od daty, wskazanej w art. 14, ustęp 1.

Okres ten zacznie płynąć od tej daty nawet dla Państw, któreby przystąpiły później, jak również w stosunku do oświadczeń zgody, dokonanych na zasadzie art. 12, ust. 2.

Konwencja będzie się odnawiała milcząco co pięć lat na dalsze pięciolecia z zastrzeżeniem wypowiedzenia.

Wypowiedzenie winno być oznajmione najmniej na sześć miesięcy przed upływem terminu, wskazanego w ustępach 2 i 3. Rządowi Niderlandzkiemu, który o niem zawiadomi wszystkie inne Państwa.

Wypowiedzenie może stosować się wyłącznie do terytorjów, posiadłości i kolonij, położonych poza Europą, lub także do okręgów sądownictwa konsularnego, wymienionych w oznajmieniu, dokonanem na zasadzie art. 12, ust. 2.

Wypowiedzenie wywrze swój skutek jedynie w stosunku do Państwa, które je oznajmiło. Dla innych Układających się Państw Konwencja pozostanie w mocy.

KONWENCJA MIĘDZYNARODOWA

dotycząca uregulowania kolizyj ustawodawstw i jurysdykcyj w zakresie rozwodu i rozłączenia co do stołu i łoża, podpisana w Hadze dnia 12 czerwca 1902 r.

(DU Nr. 80 z 1929, poz. 595).

Skr.: KH r

Artykuł 1.

Małżonkowie mogą wnieść skargę o rozwód jedynie, jeżeli zarówno ich ustawodawstwo ojczyste, jak i ustawodawstwo miejsca, gdzie skarga o rozwód została wniesiona, uznają rozwód.

To samo dotyczy rozłączenia co do stołu i łoża.

Artykuł 2.

Rozwodu można żądać jedynie w takim razie, jeżeli w wypadku, o który chodzi, jest on dopuszczony zarówno przez ustawodawstwo ojczyste małżonków, jak i przez ustawodawstwo miejsca, gdzie skarga o rozwód została wniesiona, choćby dla przyczyn różnych.

To samo dotyczy rozłączenia co do stołu i łoża.

Artykuł 3.

Niezależnie od przepisów art. 1 i 2 obowiązywać będzie jedynie ustawodawstwo ojczyste, o ile ustawodawstwo miejsca, gdzie skarga o rozwód została wniesiona, tak stanowi lub na to zezwala.

Artykuł 4.

Na ustawodawstwo ojczyste, wskazane w poprzedzających artykułach, nie można się powoływać dla uznania za przyczynę do rozwodu lub do rozłączenia co do stołu i łoża — faktu, który zdarzył się w czasie kiedy małżonkowie, lub jedno z nich, posiadali inne obywatelstwo.

Artykuł 5.

Skarga o rozwód lub o rozłączenie co do stołu i łoża może być wytoczona:

1) przed sądy właściwe według ustawodawstwa ojczystego małżonków,

2) przed sądy właściwe według ustawodawstwa miejsca zamieszkania małżonków. Jeżeli małżonkowie, według swego ustawodawstwa ojczystego, nie posiadają tego samego miejsca zamieszkania, właściwą władzą sądową jest władza miejsca zamieszkania strony pozwanej. W razie porzucenia i w razie zmiany miejsca zamieszkania, dokonanej po powstaniu przyczyny rozwodu lub rozłączenia, skarga może być również wytoczona przed właściwe sądy ostatniego wspólnego miejsca zamieszkania. Jednakże pozostaje zastrzeżona właściwość sądów ojczystych o tyle, o ile sądy te są wyłącznie właściwe dla skarg o rozwód lub o rozłączenie co do stołu i łoża. Sąd obcy pozostaje właściwym dla ta-

kiego małżeństwa, które nie może stanowić przedmiotu skargi o rozwód lub rozłączenie co do stołu i łoża przed właściwemi sądami ojczystemi.

Artykuł 6.

Jeżeli małżonkowie nie są uprawnieni do wniesienia skargi o rozwód lub rozłączenie co do stołu i łoża w kraju, gdzie mają miejsce zamieszkania, mogą oni jednakże, tak jeden, jak i drugi, zwrócić się do właściwego sądu tego kraju z prośbą o wydanie zarządzeń tymczasowych, przewidzianych przez jego ustawodawstwo, celem spowodowania ustania wspólnego pożycia. Zarządzenia powyższe pozostaną w mocy, jeżeli w ciągu jednego roku zostaną potwierdzone przez sądy ojczyste; nie będą one trwały dłużej, aniżeli pozwala na to ustawodawstwo miejsca zamieszkania.

Artykuł 7.

Rozwód oraz rozłączenie co do stołu i łoża, orzeczone przez sąd właściwy w myśl artykułu 5-go, będą uznane wszędzie pod warunkiem, że postanowienia niniejszej Konwencji zostały zachowane, i że, w wypadku, jeżeli orzeczenie wydane zostało zaocznie, pozwany był wezwany przed sąd stosownie do specjalnych postanowień, wymaganych przez jego ustawodawstwo ojczyste dla uznania wyroków zagranicznych.

Rozwód i rozłączenie co do stołu i łoża, orzeczone w drodze sądownictwa administracyjnego, uznane będą również wszędzie, jeżeli ustawodawstwo każdego z małżonków uznaje ten rozwód lub to rozłączenie.

Artykuł 8.

Jeżeli małżonkowie nie posiadają tego samego obywatelstwa, to ostatnie ich wspólne ustawodawstwo winno być uważane za ich ustawodawstwo ojczyste przy stosowaniu poprzedzających artykułów.

Artykuł 9.

Konwencja niniejsza stosuje się jedynie do skarg o rozwód lub rozłączenie co do stołu i łoża, wniesionych w jednem z Układających się Państw, jeżeli przynajmniej jedna ze stron posiada obywatelstwo jednego z tych Państw.

Żadne Państwo nie zobowiązuje się niniejszą Konwencją do stosowania ustawodawstwa, któreby nie było ustawodawstwem jednego z Układających się Państw.

Artykuł 10.

Konwencja niniejsza, która stosuje się jedynie do terytorjów europejskich Układających się Państw, będzie ratyfikowana, a dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Hadze, skoro tylko większość Wysokich Układających się Stron będzie w możności to uczynić.

Ze złożenia tego zostanie sporządzony protokół, którego uwierzytelniony odpis zostanie doręczony drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Artykuł 11.

Państwa, które nie podpisały Konwencji, a które były reprezentowane na Trzeciej Konferencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego, będą dopuszczone do przystąpienia bez zastrzeżeń do niniejszej Konwencji.

Państwo, życzące sobie przystąpić, zawiadomi najpóźniej do 31 grudnia 1904 roku o swym zamiarze zapomocą aktu, który złożony zostanie w archiwach Rządu Niderlandzkiego. Rząd ten prześle uwierzytelniony odpis tego aktu drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Artykuł 12.

Niniejsza Konwencja wejdzie w życie w sześćdziesiątym dniu od daty złożenia dokumentów ratyfikacyjnych lub od daty oznajmienia o przystąpieniu.

Artykuł 13.

Konwencja niniejsza obowiązywać będzie przez pięć lat od daty złożenia ratyfikacyj.

Okres ten zacznie płynąć od wskazanej daty nawet dla Państw, które dokonają złożenia po tej dacie, lub które przystąpiłyby później.

Konwencja będzie się odnawiała milcząco co pięć lat na dalsze pięciolecia z zastrzeżeniem wypowiedzenia.

Wypowiedzenie winno być oznajmione najmniej na sześć miesięcy przed upływem terminu, wskazanego w poprzednich ustępach, Rządowi Niderlandzkiemu, który zawiadomi o tem wszystkie inne Układające się Państwa.

Wypowiedzenie wywrze swój skutek jedynie w stosunku do Państwa, które je oznajmiło. Dla innych Państw Konwencja pozostanie w mocy.

SPRAWY OPIEKUŃCZE

KONWENCJA MIĘDZYNARODOWA

dotycząca uregulowania opieki nad małoletnimi, podpisana w Hadze, dnia 12 czerwca 1902 r.

(DU nr. 80 z 1929, poz. 396).

Skr.: **KH op**

Artykuł 1.

Opiekę nad małoletnim reguluje jego ustawodawstwo ojczyste.

Artykuł 2.

Jeżeli ustawodawstwo ojczyste nie urządza opieki w kraju małoletniego na wypadek gdy miejsce jego zwykłego pobytu znajduje się zagranicą, przedstawiciel dyplomatyczny lub konsularny, upoważniony przez Państwo, którego obywatelem jest małoletni, będzie mógł się nią zająć, zgodnie z ustawodawstwem tego Państwa, o ile Państwo zwykłego pobytu małoletniego temu się nie sprzeciwia.

Artykuł 3.

Niemniej jednak, opiekę nad małoletnim, mającym zwykłe miejsce pobytu zagranicą, ustanawia się i wykonywa zgodnie z ustawodawstwem miejscowem, jeżeli nie została lub nie może być utworzona zgodnie z postanowieniami art. 1 lub 2.

Artykuł 4.

Istnienie opieki, ustanowionej zgodnie z postanowieniami art. 3, nie przeszkadza ustanowieniu nowej opieki przez zastosowanie art. 1 lub 2.

Fakt ten podany będzie w możliwie krótkim czasie do wiadomości rządu Państwa, w którem opieka najpierw była urządzona. Rząd ten zawiadomi o tem bądź władzę, która ustanowiła opiekę, bądź też, o ile władza taka nie istnieje, samego opiekuna.

Ustawodawstwo Państwa, w którem była zorganizowana dawna opieka, rozstrzyga, w jakiej chwili opieka ta ustaje w wypadku, przewidzianym w niniejszym artykule.

Artykuł 5.

We wszystkich wypadkach opieka otwiera się i ustaje w czasie i z przyczyn, określonych przez prawo ojczyste małoletniego.

Artykuł 6.

Zarząd opiekuńczy rozciąga się na osobę i na całokształt majątku małoletniego, niezależnie od miejsca położenia majątku.

Od zasady powyższej może być uczyniony wyjątek co do nieruchomości, podlegających według ustawodawstwa miejsca ich położenia szczególnej ordynacji majątkowej.

Artykuł 7.

W oczekiwaniu urządzenia opieki, jako też we wszystkich wypadkach nagłych, władze miejscowe będą mogły wydać niezbędne zarządzenia w celu ochrony osoby i interesów małoletniego cudzoziemca.

Artykuł 8.

Władze Państwa, na którego terytorjum znajdzie się małoletni cudzoziemiec, na którym wypadnie ustanowić opiekę, zawiadomią o tej sytuacji, gdy tylko powezmą o niej wiadomość, władze Państwa, którego małoletni jest obywatelem.

W ten sposób powiadomione władze poinformują w jak najkrótszym czasie władze, które im udzieliły powyższej wiadomości, czy opieka została lub czy będzie ustanowiona.

Artykuł 9.

Niniejsza Konwencja stosuje się jedynie do opieki nad małoletnimi obywatelami jednego z Układających się Państw, którzy posiadają zwykłe miejsce pobytu na terytorjum jednego z tych Państw.

Jednakowoż art. 7 i 8 niniejszej Konwencji stosują się do wszystkich małoletnich obywateli Układających się Państw.

Artykuł 10.

Konwencja niniejsza, która stosuje się jedynie do terytorjów europejskich Układających się Państw, będzie ratyfikowana, i dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Hadze, skoro tylko większość Wysokich Układających się Stron będzie w możności to uczynić.

Ze złożenia tego zostanie sporządzony protokół, którego uwierzytelniony odpis doręczony zostanie drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Artykuł 11.

Państwa, które nie podpisały Konwencji, a które były reprezentowane na Trzeciej Konferencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego, będą dopuszczone do przystąpienia bez zastrzeżeń do niniejszej Konwencji.

Państwo, życzące sobie przystąpić, zawiadomi najpóźniej do 31 grudnia 1904 r., o swym zamiarze zapomocą aktu, który zostanie złożony w archiwach Rządu Niderlandzkiego. Rząd ten prześle uwierzytelniony odpis tego aktu drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Artykuł 12.

Niniejsza Konwencja wejdzie w życie w sześćdziesiątym dniu od daty złożenia dokumentów ratyfikacyjnych lub od daty oznajmienia o przystąpieniu.

Artykuł 13.

Konwencja niniejsza obowiązywać będzie przez pięć lat od daty złożenia ratyfikacyj.

Okres ten zacznie płynąć od wskazanej daty nawet dla państw, któreby przystąpiły później.

Konwencja będzie się odnawiała milcząco co pięć lat na dalsze pięciolecia z zastrzeżeniem wypowiedzenia.

Wypowiedzenie winno być co najmniej na sześć miesięcy przed upływem terminu, wskazanego w poprzednich ustępach, oznajmione Rządowi Niderlandzkiemu, który zawiadomi o niem wszystkie inne Układające się Państwa.

Wypowiedzenie wywrze swój skutek jedynie w stosunku do Państwa, które je oznajmiło. Dla innych Państw Konwencja pozostanie w mocy.

KONWENCJA MIĘDZYNARODOWA

dotycząca ubezwłasnowolnienia i analogicznych zarządzeń opiekuńczych, podpisana w Hadze dnia 17 lipca 1905 r.

(DU nr. 80 z 1929, poz. 598).

Skr.: **KH ub**

Artykuł 1.

Dla ubezwłasnowolnienia właściwe jest ustawodawstwo ojczyste osoby, podlegającej ubezwłasnowolnieniu; odchylenia od tej zasady są zawarte w następujących artykułach.

Artykuł 2.

Ubezwłasnowolnienie może być orzeczone jedynie przez właściwe władze Państwa, którego obywatelem jest osoba podlegająca ubezwłasnowolnieniu, a opieka będzie zorganizowana według ustaw tegoż Państwa, wyjąwszy wypadki, przewidziane w następujących artykułach.

Artykuł 3.

Jeżeli w jednem z Układających się Państw obywatel innego z tych Państw znajduje się w położeniu, dla którego jego ustawodawstwo ojczyste przewiduje ustanowienie ubezwłasnowolnienia, władze miejscowe będą mogły wydać wszelkie tymczasowe zarządzenia, potrzebne dla ochrony jego osoby i majątku.

O powyższem zostanie zawiadomiony Rząd Państwa, którego on jest obywatelem.

Zarządzenia te ustaną, gdy tylko władze miejscowe otrzymają od władz ojczystych danego obywatela zawiadomienie, że zostały wydane zarządzenia tymczasowe, lub że położenie prawne danej osoby zostało uregulowane drogą wyroku.

Artykuł 4.

Władze Państwa, na którego terytorjum cudzoziemiec, podlegający ubezwłasnowolnieniu, ma miejsce swego zwykłego pobytu, zawiadomią o tej sytuacji, gdy tylko powezmą o niej wiadomość, — władze Państwa ojczystego cudzoziemca, komunikując im zarazem o żądaniu ubezwłasnowolnienia, o ile im było przedstawione oraz o zarządzeniach tymczasowych, któreby były wydane.

Artykuł 5.

Zawiadomienia, przewidziane w art. 3 i 4 będą uskuteczniane w drodze dyplomatycznej, chyba że pomiędzy odnośnemi władzami jest dopuszczone bezpośrednie komunikowanie się z sobą.

Artykuł 6.

Dopóki władze ojczyste nie odpowiedzą na zawiadomienie, przewidziane w art. 4, należy wstrzymać się od wydania jakichkolwiek zarządzeń ostatecznych w kraju zwykłego pobytu. Jeżeli władze ojczyste oświadczą, że pragną powstrzymać się od wszelkich kroków lub jeśli nie odpowiedzą w ciągu sześciu miesięcy, władze zwykłego miejsca pobytu winny powziąć decyzję co do ubezwłasnowolnienia, uwzględniając przeszkody, któreby według odpowiedzi władz ojczystych wykluczały ubezwłasnowolnienie w kraju ojczystym.

Artykuł 7.

W przypadku, gdy władze miejsca zwykłego pobytu są właściwe w myśl poprzedzającego artykułu, żądanie ubezwłasnowolnienia może być wniesione przez takie osoby i z takich przyczyn, które są dopuszczone zarówno przez ustawodawstwo ojczyste, jak i przez ustawodawstwo miejsca pobytu cudzoziemca.

Artykuł 8.

Gdy ubezwłasnowolnienie zostało orzeczone przez władze miejsca zwykłego pobytu, zarząd, dotyczący osoby ubezwłasnowolnionej i jej majątku, będzie zorganizowany według ustawodawstwa miejscowego i skutki ubezwłasnowolnienia będą regulowane przez to samo ustawodawstwo.

Jeżeli jednak ustawodawstwo ojczyste ubezwłasnowolnionego stanowi, że piecza nad nim ma być powierzona z samego prawa pewnej określonej osobie, postanowienie to będzie, w miarę możności, uwzględnione.

Artykuł 9.

Ubezwłasnowolnienie, orzeczone przez właściwe władze stosownie do poprzedzających postanowień, będzie skuteczne pod względem zdolności do działań prawnych ubezwłasnowolnionego i opieki nad nim, we wszystkich Układających się Państwach bez potrzeby uzyskania exequatur.

Jednakże środki publikacji, przewidziane przez ustawodawstwo miejscowe dla ubezwłasnowolnienia, orzeczonego przez władze krajowe, będą mogły być przez to ustawodawstwo uznane, jako stosujące się do ubezwłasnowolnienia, zarządzonego przez władzę zagraniczną, lub zastąpione przez zarządzenia analogiczne. Państwa Układające się zakomunikują sobie wzajemnie, za pośrednictwem Rządu Niderlandzkiego, postanowienia, jakie powezmą w tej mierze.

Artykuł 10.

Istnienie opieki, ustanowionej zgodnie z art. 8, nie stoi na przeszkodzie ustanowieniu nowej opieki, zgodnie z ustawodawstwem ojczystem.

Fakt ten będzie, o ile można najwcześniej, zakomunikowany władzom Państwa, w którem ubezwłasnowolnienie zostało orzeczone.

Ustawodawstwo tego Państwa decyduje, w jakiej chwili ustaje opieka, która tam została urządzona. Począwszy od tej chwili skutki ubezwłasnowolnienia, orzeczonego przez władzę zagraniczną, będą regulowane przez prawo ojczyste ubezwłasnowolnionego.

Artykuł 11.

Ubezwłasnowolnienie orzeczone przez władze miejsca zwykłego pobytu, będzie mogło być uchylone przez władze ojczyste, zgodnie z ich ustawodawstwem.

Władze miejscowe, które orzekły ubezwłasnowolnienie, będą mogły również uchylić je z wszystkich przyczyn, przewidzianych bądź przez ustawodawstwo ojczyste bądź przez ustawodawstwo miejscowe. Żądanie może być przedstawione przez wszystkich, którzy będą do tego uprawnieni przez jedno lub drugie z powyższych ustawodawstw.

Decyzje, uchylające ubezwłasnowolnienie, będą wywierały skutki z samego prawa we wszystkich Układających się Państwach, bez potrzeby exequatur.

Artykuł 12.

Postanowienia poprzedzające będą stosowane bez rozróżnienia pomiędzy majątkiem ruchomym a nieruchomym ubezwłasnowolnionego, z wyjątkiem co do nieruchomości, podlegających według ustawodawstwa miejsca ich położenia szczególnej ordynacji majątkowej.

Artykuł 13.

Przepisy, zawarte w niniejszej Konwencji, odnoszą się jednakowo do ubezwłasnowolnienia w ścisłem tego słowa znaczeniu, do ustanowienia kurateli, do mianowania doradcy sądowego, jako też do wszelkich analogicznych zarządzeń, o ile pociągają za sobą ograniczenia zdolności

Artykuł 14.

Niniejsza Konwencja stosuje się jedynie do ubezwłasnowolnienia obywateli jednego z Układających się Państw, mających zwykłe miejsce pobytu na terytorjum jednego z tych Państw.

Niemniej jednak art. 3 niniejszej Konwencji stosuje się do wszystkich obywateli Układających się Państw.

Artykuł 15.

Niniejsza Konwencja będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Hadze, skoro tylko sześć z Wysokich Układających się Stron będzie w możności to uczynić.

Z każdego złożenia dokumentów ratyfikacyjnych zostanie sporządzony protokół, którego uwierzytelniony odpis zostanie doręczony drogą dyplomatyczną każdemu z Układających się Państw.

Artykuł 16.

Konwencja niniejsza stosuje się z samego prawa do terytorjów europejskich Układających się Państw.

Jeżeli jedno z Układających się Państw życzyłoby sobie wprowadzić ją w życie na swoich terytorjach, w posiadłościach lub kolonjach, położonych poza Europą, lub w swych okręgach sądownictwa konsularnego, oznajmia w tym celu swój zamiar zapomocą aktu, który złożony zostanie w archiwach Rządu Niderlandzkiego. Rząd ten prześle w drodze dyplomatycznej odpis uwierzytelniony tego aktu każdemu z Układających się Państw. Konwencja wejdzie w życie w stosunkach między Państwami, które odpowiedzą oświadczeniem zgody na to oznajmienie, a terytorjami, posiadłościami i kolonjami, położonemi poza Europą, oraz okręgami sądownictwa konsularnego, ze względu na które oznajmienie zostało uskutecznione. Oświadczenie zgody będzie złożone również w archiwach Rządu Niderlandzkiego, który prześle w drodze dyplomatycznej jego odpis uwierzytelniony każdemu z Układających się Państw.

Artykuł 17.

Państwa, reprezentowane na Czwartej Konferencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego, są dopuszczone do podpisania niniejszej Konwencji aż do chwili złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, przewidzianego w art. 15 ustęp 1.

Po złożeniu ich będą one zawsze dopuszczone do przystąpienia bez zastrzeżeń do Konwencji. Państwo, które zapragnie przystąpić do Konwencji, oznajmi swój zamiar zapomocą aktu, który złożony zostanie w archiwach Rządu Niderlandzkiego. Rząd ten prześle w drodze dyplomatycznej uwierzytelniony odpis tego aktu każdemu z Układających się Państw.

Artykuł 18.

Konwencja niniejsza wejdzie w życie w sześćdziesiątym dniu od daty złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, przewidzianego w art. 15 ust. 1.

W przypadku, przewidzianym w art. 16 ust. 2, wejdzie ona w życie w cztery miesiące po dacie złożenia oświadczenia zgody, a w przypadku, przewidzianym w art. 17 ust. 2, w sześćdziesiątym dniu po oznajmieniu przystąpień.

Rozumie się, że oznajmienia, przewidziane w art. 16 ustęp 2, będą mogły nastąpić dopiero po wejściu w życie niniejszej Konwencji zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu.

Artykuł 19.

Konwencja niniejsza będzie obowiązywała przez pięć lat od daty, wskazanej w art. 18 ustęp 1.

Okres ten zacznie płynąć od tej daty nawet dla Państw, któreby przystąpiły później, jak również w stosunku do oświadczeń zgody, dokonanych na zasadzie art. 16 ust. 2.

Konwencja będzie się odnawiała milcząco co pięć lat na dalsze pięciolecia z zastrzeżeniem wypowiedzenia.

Wypowiedzenie winno być oznajmione najmniej na sześć miesięcy przed upływem terminu, wskazanego w ustępach 2 i 3, Rządowi Niderlandzkiemu, który zawiadomi o niem wszystkie inne Państwa.

Wypowiedzenie może stosować się wyłącznie do terytorjów, posiadłości i kolonij, położonych poza Europą, lub także do okręgów sądownictwa konsularnego, wymienionych w oznajmieniu, dokonanem na zasadzie art. 16 ust. 2.

Wypowiedzenie wywrze swój skutek jedynie w stosunku do Państwa, które je oznajmiło. Dla innych Układających się Państw Konwencja pozostanie w mocy.

UKŁAD

z Rzeszą Niemiecką w sprawach opiekuńczych, podpisany w Warszawie dnia 5 marca 1924 r.

(DU nr. 43 z 1926, poz. 265).

Skr.: **N op**

Artykuł 1.

Opieka nad małoletnim należy do władz tego Państwa, którego on jest obywatelem (Państwo ojczyste).

Artykuł 2.

(1) Jeżeli małoletni ma swe zwykłe miejsce pobytu w drugiem Państwie, mogą władze miejsca pobytu zarządzić opiekę, jeżeli tego wymaga nagłe interes małoletniego.

(2) O zarządzeniu opieki należy zawiadomić władze Państwa ojczystego.

Artykuł 3.

Jeżeli w myśl artykułu 2 zarządzono opiekę, mogą władze Państwa ojczystego zażądać jej zniesienia i na podstawie artykułu 1 zarządzić nową opiekę.

Artykuł 4.

Jeżeli istnieje powód do zarządzenia opieki nad małoletnim obywatelem drugiego Państwa, a władze Państwa, w którem on przebywa, nie zamierzają wydać zarządzenia takiego w myśl artykułu 2, wówczas winny one o stanie rzeczy, skoro tylko powezmą o nim wiadomość, zawiadomić władze Państwa ojczystego danego małoletniego.

Artykuł 5.

(1) Sprawowanie opieki obejmuje zarządzenia dotyczące nietylko osoby lecz także całego majątku małoletniego bez względu na to, w którem miejscu znajdują się przedmioty, należące do majątku.

(2) Zasada ta nie obejmuje gruntów, podlegających w myśl ustaw, które obowiązują w miejscu położenia rzeczy, szczególnej ordynacji majątkowej.

Artykuł 6.

(1) Jak długo nie zarządzono opieki, jak również we wszystkich nagłych wypadkach, mogą właściwe władze miejscowe wydawać zarządzenia, potrzebne do ochrony osoby i interesów małoletniego obywatela drugiego Państwa.

(2) O zarządzeniu należy zawiadomić właściwą władzę Państwa ojczystego. Na żądanie władz państwa ojczystego należy takie zarządzenia uchylić.

Artykuł 7.

Właściwa władza ojczysta może, o ile to leży w interesie małoletniego, przekazać opiekę władzy drugiego Państwa za jej zgodą stosownie do postanowień w tej mierze obowiązujących.

Artykuł 8.

W wypadkach, przewidzianych w artykułach 2 i 7 miarodajnem jest prawo Państwa ojczystego do oceny, kiedy i z jakich powodów opieka się zaczyna lub kończy. Pozatem stosuje się ustawy Państwa, którego władze wykonują opiekę.

Artykuł 9.

Układ ten obowiązuje jedynie w przedmiocie opieki nad małoletnimi, którzy są obywatelami jednego z Państw układ niniejszy zawierających.

Artykuł 10.

W przedmiocie zawiadomień, jakie w myśl niniejszego układu władze jednego Państwa mają udzielać władzom drugiego Państwa, stosuje się postanowienia polsko-niemieckiego układu o obrocie prawnym.

Artykuł 11.

We wszystkich wypadkach, w których obecny układ powołuje się na ustawę Państwa ojczystego, obowiązuje w Polsce ustawodawstwo obszaru, które wedle prawa polskiego winno się stosować w odniesieniu do danej osoby.

Artykuł 12.

(1) Układ ten ma być ratyfikowany, a wymiana dokumentów ratyfikacyjnych winna nastąpić w Berlinie możliwie najprędzej.

(2) Układ wchodzi w życie po upływie dwóch miesięcy od dnia dokonania wymiany dokumentów ratyfikacyjnych. Może go wymówić każde z układających się Państw, pozostaje jednak on w mocy jeszcze przez sześć miesięcy po wymówieniu.

RÓŻNE UMOWY
Z ZAKRESU PRAWA CYWILNEGO

PROTOKÓŁ MIĘDZYNARODOWY

o klauzulach arbitrażowych, podpisany w Genewie dnia 24 września 1923 r.

(DU nr. 84 z 1931, poz. 648).

1. Każde z Państw umawiających się uznaje pomiędzy stronami podlegającemi prawodawstwu oddzielnych Państw umawiających się prawomocność kompromisu, a także klauzuli kompromisowej, przez którą kontrahenci zobowiązują się, w kwestjach handlowych, a także we wszelkich innych kwestjach mogących podlegać uregulowaniu drogą arbitrażu na mocy kompromisu, poddawać w całości lub w części spory, które mogłyby wyniknąć z tegoż kontraktu, arbitrażowi, nawet wtedy, gdy taki arbitraż ma mieć miejsce w innym kraju niż ten, którego prawodawstwu podlega każda ze Stron umawiających się.

Każde Państwo umawiające się zachowuje sobie swobodę ograniczenia powyższego zobowiązania do kontraktów, które są uznane jako handlowe przez jego własne prawodawstwo. Państwo umawiające się, które zrobi użytek z tego uprawnienia, zawiadomi o tem Sekretarza Generalnego Ligi Narodów celem zawiadomienia o tem innych Państw umawiających się.

2. Procedura arbitrażowa oraz ukonstytuowanie się Trybunału arbitrażowego regulowane jest stosownie do woli stron i przez prawa kraju, na którego terytorjum arbitraż ma miejsce.

Państwa umawiające się zobowiązują się ułatwiać czynności procesowe, które mają się odbywać na ich terytorjum, stosownie do przepisów, które według ich prawodawstwa regulują postępowanie arbitrażowe na mocy kompromisu.

3. Każde Państwo kontraktujące zobowiązuje się zabezpieczyć wykonanie przez swoje władze i stosowanie do przepisów swojego prawodawstwa wyroków arbitrażowych wydanych na jego terytorjum na mocy poprzednich artykułów.

4. Sądy Państw umawiających się, którym przedłożono spór odnoszący się do kontraktu zawartego między osobami wskazanemi w art. pierwszym i zawierającego kompromis lub klauzulę kompromisową, ważne w myśl brzmienia tegoż artykułu, i mogące podlegać zastosowaniu, odeślą zainteresowanych, na prośbę jednego z nich, do decyzji arbitrów.

To odesłanie nie przesądza kwestji kompetencji sądów w wypadku, gdy dla jakiegokolwiek powodu, kompromis, klauzula kompromisowa lub arbitraż upadają lub stają się nieobowiązujące.

5. Protokół niniejszy, który będzie otwarty do podpisu wszystkich Państw, zostanie ratyfikowany. Dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w jak najkrótszym czasie Sekretarzowi Generalnemu Ligi Narodów, który zawiadomi o ich złożeniu wszystkie Państwa podpisujące.

6. Protokół niniejszy uzyska moc obowiązującą z chwilą złożenia przynajmniej dwóch ratyfikacyj. Następnie protokół będzie obowiązywał każde z Państw umawiających się w miesiąc po notyfikacji przez Sekretarza Generalnego Ligi o złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych przez dane Państwo.

7. Protokół niniejszy może być wypowiedziany przez każde z Państw umawiających się zapomocą uprzedniego oświadczenia złożonego na rok przedtem. Wypowiedzenie nastąpi przez odpowiednią notyfikację skierowaną do Sekretarza Generalnego Ligi Narodów. Tenże natychmiast prześle wszystkim innym Państwom podpisanym egzemplarze tej notyfikacji z oznaczeniem daty jej otrzymania. Wypowiedzenie wejdzie w życie w rok po dacie złożenia notyfikacji Sekretarzowi Generalnemu. Jest ważne dla tego Państwa, które je notyfikowało.

8. Państwa umawiające się będą miały swobodę oświadczenia, że przyjęcie przez nie niniejszego protokółu nie rozciąga się na całość lub na jedną z części terytorjów wymienionych poniżej, a mianowicie: kolonij, posiadłości i terytorjów zamorskich, protektoratów lub terytorjów mandatowych. Te Państwa będą mogły w następstwie zgłosić przystąpienie oddzielne do protokółu, w imieniu jakiegokolwiek z terytorjów w ten sposób wyłączonych. Przystąpienia będą w możliwie najkrótszym czasie komunikowane Sekretarzowi Generalnemu Ligi Narodów, który zanotyfikuje je wszystkim Państwom podpisującym i przystąpienia uzyskają moc obowiązującą w miesiąc po ich notyfikacji przez Sekretarza Generalnego wszystkim Państwom podpisującym.

Państwa umawiające się będą mogły także wypowiadać protokół oddzielnie w imieniu jakiegokolwiek z terytorjów wyżej wymienionych. Artykuł 7-my może być zastosowany do takiego wypowiedzenia.

UMOWA

między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Czeskosłowacką w sprawie wzajemnego wykonywania tytułów egzekucyjnych oraz wzajemności w sprawach upadłościowych, podpisana w Pradze dnia 10 lutego 1934 r.

(Załącznik II do DU Nr 22 z 1937 poz. 140).

Skr.: C w

Rozdział pierwszy.

O wzajemnym wykonywaniu tytułów egzekucyjnych.

Artykuł 1.

Niżej wymienione tytuły egzekucyjne, które powstały w jednym z Państw Umawiających się, a opiewają na zapłatę sumy pieniężnej albo na świadczenie rzeczy ruchomych lub ich wydanie, będą uznawane i wykonywane na obszarze drugiego Państwa na zasadzie postanowień niniejszej umowy.

Artykuł 2.

Tytułami egzekucyjnymi w rozumieniu niniejszej umowy są:

1. wyroki oraz inne na równi z nimi będące orzeczenia (bez względu na ich nazwę), wydane przez sądy cywilne, jeżeli według ustaw Państwa, w którym zostały wydane, są prawomocne i wykonalne;

2. prawomocne i wykonalne orzeczenia o kosztach, wydane przez sądy cywilne, jeżeli orzeczenie w sprawie samej według niniejszej umowy byłoby wykonalne, tudzież prawomocne i wykonalne orzeczenia o kosztach postępowania, wszczętego na podstawie niniejszej umowy;

3. ugody sądowe;

4. orzeczenia sądów polubownych i ugody przed tymi sądami zawarte, jeżeli na obszarze, na którym doszły do skutku, mają moc orzeczeń lub ugód sądowych i jeżeli zapis na sąd polubowny sporządzony

został na piśmie, a arbitra lub arbitrów wybrały strony same lub osoba trzecia, której strony ten wybór powierzyły; wybór arbitra oraz powierzenie wyboru osobie trzeciej powinny być stwierdzone na piśmie; wyrażenie woli w sposób dorozumiany nie jest wystarczające;

3. dokumenty sądowe lub akty notarialne, w których dłużnik poddał się egzekucji.

Artykuł 3.

Wymienione w p. 1 poprzedniego artykułu tytuły egzekucyjne, jeżeli zostały wydane w postępowaniu spornym, będą uznawane za wykonalne tylko wówczas:

1. jeżeli sprawę osądził sąd Państwa, na którego obszarze pozwany miał miejsce zamieszkania, a jeżeli nie miał miejsca zamieszkania ani w Polsce, ani w Czechosłowacji, sąd Państwa, na którego obszarze przebywał; co do osób prawnych i spółek, które jako takie mogą być pozwane, rozstrzyga miejsce, w którym znajduje się zarząd (siedziba);

2. jeżeli sąd, w którego okręgu znajduje się pozwane przedsiębiorstwo handlowe lub przemysłowe albo pozwana filia, osądził sprawę sporną, odnoszącą się do tego przedsiębiorstwa lub filii;

3. jeżeli chodzi o powództwo przeciw osobie zobowiązanej z weksla lub czeku, a sprawę osądził sąd miejsca, które według ustaw rozstrzygających dla sądu orzekającego jest miejscem płatności;

4. jeżeli pozwany w pisemnym lub telegraficznym oświadczeniu poddał się wyraźnie właściwości sądu orzekającego;

5. jeżeli orzeczenie sądowe zapadło wskutek powództwa wzajemnego.

Wykonalność będzie tym tytułom egzekucyjnym odmówiona, jeżeli według ustawodawstwa Państwa, w którym egzekucja miałaby być wykonana, przewidziany jest dla rozpoznania danej sprawy sąd inny jako wyłącznie właściwy.

Artykuł 4.

Na podstawie wymienionych wyżej (art. 2) tytułów egzekucyjnych, wydanych w jednym Państwie, egzekucja będzie przeprowadzona na obszarze drugiego Państwa dopiero wówczas, gdy jej dopuszczalność będzie w tym Państwie orzeczona w trybie przewidzianym niniejszą umową.

Jeżeli przepisy niniejszej umowy nie stanowią inaczej, postępowanie, mające na celu wydanie orzeczenia o wykonalności, tudzież egzekucja, odbywają się według ogólnych, tego przedmiotu dotyczących, przepisów ustawodawstwa obowiązującego na obszarze Państwa wykonywającego. Jeżeli według tych przepisów dla czynności egzekucyjnych lub dla powództw, dotyczących egzekucji, właściwy jest sąd procesowy, wstępuje w jego miejsce sąd, w którego okręgu egzekucja się odbywa.

Artykuł 5.

Orzeczenie o wykonalności wydaje sąd na wniosek wierzyciela, bez wzywania stron. Właściwym jest sąd powszechny dłużnika, a w braku takiego sądu ten sąd, w którego okręgu ma być wszczęta egzekucja.

Artykuł 6.

Do wniosku należy dołączyć wszystkie dokumenty potrzebne do jego uzasadnienia, a w szczególności wypis całego tytułu egzekucyjnego; jeżeli chodzi o wykonanie wyroku zaocznego, należy dołączyć zaświadczenie sądu, który wyrok wydał, że wezwanie lub zarządzenie, wszczynające proces, zostało pozwanemu doręczone do rąk własnych, a w przypadkach, określonych art. 7 p. 1 zdanie drugie — zaświadczenie tegoż sądu, stwierdzające zajście warunków w tym przepisie wymienionych. Załączniki należy zaopatrzyć w tłumaczenie na język oficjalny Państwa, w którym wniosek ma być złożony. Tłumaczenie musi

odpowiadać przepisom obowiązującym w Państwie, w którym wniosek ma być złożony, albo musi być uwierzytelnione przez zaprzysiężonego sądownie tłumacza Państwa, z którego obszaru tytuł egzekucyjny pochodzi.

Wymienione w art. 2 p. 1 i 2 tytuły egzekucyjne muszą być ponadto zaopatrzone w poświadczenie, że podlegają wykonaniu w Państwie, skąd pochodzą, i że są prawomocne.

Artykuł 7.

Należy odmówić uznania tytułu za wykonalny:

1. jeżeli pozwany nie wdał się w spór, a wezwanie lub zarządzenie, wszczynające proces, nie zostało mu doręczone do rąk własnych; jednak doręczenia w sprawach między obywatelami i na obszarze tego Państwa, skąd wyrok pochodzi, są wystarczające, gdy odpowiadają przepisom o doręczeniach w Państwie tym obowiązującym;

2. jeżeli wskutek jakiejś nieprawidłowości postępowania odjęto pozwanemu możność brania udziału w tym postępowaniu;

3. jeżeli orzeczenie, ulegające wykonaniu, przy ocenie zdolności prawnej, zdolności do działania, zdolności procesowej lub ustawowego zastępstwa obywatela Państwa, w którym egzekucja ma być wykonana, odbiega ze szkodą dla niego od prawa tego Państwa;

4. jeżeli zagraniczny tytuł egzekucyjny pozostaje w sprzeczności z prawomocnym orzeczeniem sądu swojskiego, wydanym w zakresie tego samego stosunku prawnego lub co do tego samego przedmiotu sporu;

5. jeżeli w drodze egzekucji miałoby być osiągnięte uznanie stosunku prawnego lub urzeczywistnienie roszczenia, które na obszarze Strony wykonywającej są sprzeczne z podstawowymi zasadami obowiązującego na tym obszarze porządku publicznego lub z dobrymi obyczajami.

Powyższe przyczyny odmowy uznania tytułów za wykonalne stosuje się do poszczególnych w artykule 2 wymienionych tytułów egzekucyjnych odpowiednio do ich rodzaju.

Przy badaniu przyczyn odmowy sąd nie jest związany faktycznymi ustaleniami tytułu egzekucyjnego. Dalsze badanie, czy tytuł egzekucyjny jest uzasadniony, nie jest dopuszczalne.

Orzeczenie o wykonalności załatwia kwestię wykonalności zagranicznego tytułu egzekucyjnego ostatecznie i obowiązuje na całym obszarze Państwa, które je wydało. Postępowanie prowadzące do wydania orzeczenia o wykonalności należy zawiesić, jeżeli co do tego samego stosunku prawnego lub przedmiotu toczy się spór przed jednym z sądów Państwa, w którym egzekucja ma być wszczęta.

Artykuł 8.

Dłużnik może w postępowaniu, mającym na celu uzyskanie orzeczenia o wykonalności, zgłaszać wszelkie zarzuty przeciw pretensji ustalonej w tytule egzekucyjnym, jako też przeciw wykonalności tytułu egzekucyjnego, jeżeli zgłoszenie takich zarzutów jest dopuszczalne w postępowaniu egzekucyjnym według ustaw obowiązujących na obszarze Państwa, w którym egzekucja ma być wszczęta.

Zarzuty te można podnosić także dopiero w toku egzekucji.

Artykuł 9.

Jeżeli w Państwie, z którego tytuł egzekucyjny pochodzi w dotyczącym tego tytułu postępowaniu o jego unieważnienie lub o wznowienie zarządzono zawieszenie lub umorzenie egzekucji, należy także w Państwie, które tytuł egzekucyjny wykonuje, zawiesić lub umorzyć postępowanie, mające na celu wydanie orzeczenia o wykonalności, tudzież egzekucję.

Poza tym zawieszenie lub umorzenie egzekucji, zarządzone w Państwie, w którym tytuł egzekucyjny powstał, nie ma żadnego wpływu na wszczęte na podstawie tego tytułu w drugim Państwie postępowanie, mające na celu wydanie orzeczenia o wykonalności, ani na egzekucję.

Rozdział drugi.

O wzajemności w sprawach upadłościowych.

Artykuł 10.

Skutki upadłości, otwartej na obszarze jednego z Państw umawiających się, nie rozciągają się na majątek dłużnika upadłego, znajdujący się na obszarze drugiego Państwa.

Artykuł 11.

Jeżeli na obszarze jednego z Państw umawiających się zostanie otwarta upadłość do majątku obywatela drugiego Państwa, należy o tym niezwłocznie zawiadomić właściwą władzę konsularną Państwa ojczystego dłużnika upadłego, przesyłając jej równocześnie kopię zarządzenia o otwarciu upadłości.

To samo obowiązuje w przypadku, jeżeli z wykazu wierzycieli, o ile wykaz taki sądowi upadłościowemu przedstawiono, wynika, że między wierzycielami są obywatele drugiego Państwa umawiającego się, którzy nie biorą jeszcze udziału w postępowaniu upadłościowym i nie przebywają na obszarze Państwa, w którym upadłość została otwarta.

W przypadkach wymienionych w ustępie drugim niniejszego artykułu ogłoszenia o otwarciu upadłości oraz wszelkie dalsze ogłoszenia i decyzje, wydane w postępowaniu upadłościowym, jeżeli wedle przepisów Państwa, w którym upadłość otwarto, mają być umieszczane w gazecie urzędowej, należy ogłaszać również bez zwłoki w gazecie urzędowej drugiego Państwa. Ogłoszenia te będą na obszarze tego Państwa tak traktowane, jak ogłoszenia własnej władzy.

Artykuł 12.

Obywatele jednego z Państw umawiających się, którzy w drugim Państwie występują jako wierzyciele w postępowaniu upadłościowym, będą w tym postępowaniu traktowani na równi z własnymi obywatelami tego Państwa.

Artykuł 13.

Władza konsularna jednego Państwa jest uprawniona w postępowaniu upadłościowym, wszczętym w drugim Państwie, zastępować swych obywateli, którzy w tym postępowaniu są wierzycielami, jeżeli są na miejscu nieobecni i nie ustanowili innego pełnomocnika.

Rozdział trzeci.

Postanowienia końcowe.

Artykuł 14.

Umowę niniejszą zawiera się z zastrzeżeniem ratyfikacji. Wymiana dokumentów ratyfikacyjnych, powinna nastąpić w Warszawie możliwie najprędzej.

Umowa wchodzi w życie po upływie miesiąca, licząc od dnia dokonania wymiany dokumentów ratyfikacyjnych i odnosi się do roszczeń, które powstaną po jej wejściu w życie.

Umowa niniejsza może być wypowiedziana przez każde z obu Państw; po wypowiedzeniu pozostanie jednak w mocy jeszcze przez dwa miesiące, a i po upływie tego czasokresu postanowienia jej należy dalej jeszcze stosować w postępowaniu, mającym na celu wydanie orze-

czenia o wykonalności, które zostało wszczęte przed zgaśnięciem mocy obowiązującej umowy.

Umowę niniejszą sporządzono w językach polskim i czeskosłowackim, które oba stanowią tekst autentyczny.

PROTOKÓŁ DODATKOWY.

Przy podpisaniu umowy o wzajemnym wykonywaniu tytułów egzekucyjnych i wzajemności w sprawach upadłościowych Pełnomocnicy obu Stron złożyli zgodnie następujące oświadczenia:

Do artykułu 2 p. 1 i 2:

Przez określenie „sądy cywilne" należy rozumieć także sądy pracy (w Polsce: rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 22 marca 1928, Dz. U. R. P. Nr 37, poz. 330, w Czechosłowacji: ustawa z dn. 4 lipca 1931 l. 131 Sb. z. a n.).

Obie strony zastrzegają sobie możność rozciągania postanowień tej umowy, w drodze porozumienia się Ministerstw Sprawiedliwości obu Państw, na inne jeszcze sądy szczególne.

Do artykułu 2 p. 2:

Umowa niniejsza nie dotyczy orzeczeń o kosztach, o których jest mowa w art. 3 umowy z dnia 6 marca 1925 o uregulowaniu obrotu prawnego w sprawach cywilnych, karnych i niespornych.

Do artykułu 3:

Obie Strony są zgodne co do wykluczenia tzw. forum fakturowego. Przyjęcie więc bez zastrzeżeń faktury, zawierającej wzmiankę o płatności i zaskarżalności roszczenia w określonym miejscu, lub innego podobnego pisma, oraz w ogóle wyrażenie woli w sposób dorozumiany, nie może być uważane za oświadczenie, w którym strony poddają się właściwości sądu orzekającego.

Do artykułu 4 ust. 2:

Ferie sądowe nie mają żadnego wpływu na postępowanie, wszczęte według niniejszej umowy wskutek wniosku o wydanie orzeczenia o wykonalności.

W kwestii dopuszczalności zabezpieczenia roszczenia przed wszczęciem postępowania, mającego na celu wydanie orzeczenia o wykonalności i w czasie trwania tego postępowania, jako też co do warunków i skutków takiego zabezpieczenia, rozstrzygają przepisy obowiązujące w Państwie, w którym egzekucja ma być wszczęta.

Do rozdziału drugiego:

Przez określenie „upadłość" w niniejszej umowie rozumie się postępowanie konkursowe, upadłościowe, ugodowe i wszelkie inne tego rodzaju, bez względu na jego nazwę.

Protokół niniejszy stanowi część składową umowy o wzajemnym wykonywaniu tytułów egzekucyjnych i o wzajemności w sprawach upadłościowych.

UMOWA

z Wolnem Miastem Gdańskiem dotycząca wzajemnego wykonywania orzeczeń sądowych, podpisana w Gdańsku dnia 28 listopada 1925 r.

(DU Nr. 33 z 1927 poz. 490).

Skr.: G w

Artykuł 1.

Prawomocne i wykonalne wyroki oraz inne orzeczenia tego rodzaju (bez względu na swą nazwę) wydane przez sądy cywilne jednej ze Stron, a opiewające na zapłatę sumy pieniężnej albo na świadczenie lub wydanie rzeczy ruchomych będą wykonywane na obszarze drugiej Strony na zasadzie następujących postanowień.

Wyjątek stanowią takie wyroki i orzeczenia, które są wydane przeciw Skarbowi jednej ze Stron, albo których sentencja opiera się na ustaleniu stosunku prawnego z dziedziny prawa familijnego lub spadkowego, albo które są wydane w postępowaniu konkursowem.

Artykuł 2.

Egzekucja z wymienionych w art. 1 wyroków i orzeczeń będzie przeprowadzona tylko wówczas:

1) jeżeli sprawę osądził sąd, w którego okręgu pozwany ma miejsce zamieszkania albo w którego okręgu pozwany przebywa, jeżeli nie ma miejsca zamieszkania ani w Polsce, ani w Wolnem Mieście Gdańsku. Odnośnie do osób prawnych i spółek, które jako takie mogą być pozywane, miarodajnem jest zamiast miejsca zamieszkania lub pobytu, miejsce prowadzenia zarządu,
2) jeśli sąd, w którego okręgu znajduje się przedsiębiorstwo przemysłowe lub filja osądził sprawę sporną, odnoszącą się do tego przedsiębiorstwa lub jego filji,
3) jeśli chodzi o skargę właściciela wekslu lub czeku przeciw osobie zobowiązanej z wekslu lub czeku, a sprawę osądził sąd miejsca, które wedle ustaw miarodajnych dla sądu orzekającego jest miejscem płatności,
4) jeśli pozwany w pisemnem lub telegraficznem oświadczeniu poddał się właściwości sądu orzekającego,
5) jeśli orzeczenie sądowe zapadło na skargę wzajemną,

chyba że wedle ustawodawstwa tej Strony, która ma orzeczenie wykonać, przewidziany jest sąd inny jako wyłącznie właściwy.

Artykuł 3.

Na podstawie orzeczeń jednej Strony, będzie prowadzona egzekucja na obszarze drugiej Strony dopiero wówczas, gdy dopuszczalność egzekucji będzie orzeczona wyrokiem wykonawczym.

Artykuł 4.

Dla skarg o wydanie wyroku wykonawczego właściwym jest sąd powszechny dłużnika, a w braku takiego sądu ten sąd, w którego okręgu zamierzone jest wykonanie pierwszej czynności egzekucyjnej.

O rzeczowej właściwości sądu decyduje ustawodawstwo miejsca, gdzie skarga ma być wniesiona.

Artykuł 5.

Do skargi należy dołączyć wszystkie dokumenty potrzebne do jej uzasadnienia, a w szczególności wypis całego orzeczenia, zaopatrzony potwierdzeniem prawomocności i wykonalności wraz z tłumaczeniem na język sądu, do którego skargę wniesiono. Tłumaczenie musi odpowiadać przepisom obowiązującym na obszarze Strony, która orzeczenie ma wykonać, albo musi być uwierzytelnione przez zaprzysiężonego sądownie tłumacza tej Strony, której sąd wydał orzeczenie.

Artykuł 6.

Wydania wyroku wykonawczego należy odmówić:

1) jeżeli pozwany nie wdał się w spór, a wezwanie lub zarządzenie wszczynające proces nie było mu doręczone do rąk własnych,
2) jeżeli wskutek jakiejś nieprawidłowości postępowania pozwanemu odjęto możność brania udziału w zagranicznem postępowaniu,
3) jeżeli w kwestji zdolności do działania lub zdolności procesowych obywatela Strony wykonującej albo w kwestji jego ustawowego zastępstwa z jego ujmą orzeczenie oparto na ustawie innej niż ta, którąby miała być zastosowaną wedle prawa Strony wykonującej,

4) jeżeli zagraniczne orzeczenie pozostaje w sprzeczności z prawomocnem orzeczeniem sądu swojskiego, wydanem w zakresie tego samego stosunku prawnego lub odnośnie do tego samego przedmiotu sporu,
5) jeżeli w drodze egzekucji miałoby być osiągnięte uznanie stosunku prawnego lub urzeczywistnienie roszczenia, którym na obszarze Strony wykonującej odmówiona jest ważność lub zaskarżalność ze względu na porządek publiczny lub obyczajność.

Przy badaniu przyczyn odmowy sąd nie jest związany faktycznemi ustaleniami orzeczenia. Dalsze badanie, czy orzeczenie wykonać się mające jest prawnie uzasadnione, nie jest dopuszczalne.

Wyrok wydany na skutek skargi na zasadzie niniejszego artykułu załatwia kwestję wykonalności zagranicznego orzeczenia ostatecznie i obowiązuje na całym obszarze tej Strony umawiającej się.

Postępowanie prowadzące do wydania wyroku wykonawczego należy wstrzymać, jeżeli co do tego samego stosunku prawnego lub przedmiotu sporu zawisły jest spór przed jednym z sądów Strony wykonującej.

Artykuł 7.

Dłużnik może w postępowaniu, mającem na celu uzyskanie wyroku wykonawczego, zgłaszać wszelkie zarzuty przeciw pretensji ustalonej orzeczeniem, jako też przeciw wykonalności orzeczenia, o ile zgłoszenie takich zarzutów jest dopuszczalne w postępowaniu egzekucyjnem wedle ustaw obowiązujących na obszarze Strony, która ma orzeczenie wykonać.

Zarzuty te można podnosić także dopiero w toku egzekucji.

Artykuł 8.

Egzekucja będzie przeprowadzona po uprawomocnieniu się wyroku wykonawczego.

Artykuł 9.

Postępowanie, mające na celu wydanie wyroku wykonawczego, tudzież egzekucja, odbywają się wedle ogólnych przepisów ustawodawstwa obowiązującego na obszarze Strony wykonującej. O ile wedle tych przepisów dla czynności egzekucyjnych lub dla skarg dotyczących egzekucji właściwy jest sąd procesowy, wstępuje w jego miejsce sąd, w którego obrębie egzekucja się odbywa.

Artykuł 10.

Jeżeli na obszarze Strony, której sąd wydał orzeczenie wykonać się mające, w postępowaniu o unieważnienie lub rewizję orzeczenia zarządzono wstrzymanie lub zastanowienie egzekucji, należy także na obszarze Strony wykonującej orzeczenie, wstrzymać lub zastanowić postępowanie, mające na celu wydanie wyroku wykonawczego tudzież egzekucję.

Artykuł 11.

O ile zachodzą wymogi wymienione w art. 1, art. 2—10 mają odpowiednie zastosowanie do następujących tytułów egzekucyjnych:

1) do wydanych przez sądy cywilne w postępowaniu spornem lub egzekucyjnem orzeczeń o kosztach, o ileby orzeczenie w sprawie samej wedle niniejszej umowy było wykonalne, tudzież do orzeczeń o kosztach, wydanych na podstawie niniejszej umowy,
2) do ugód, zawartych w spornem postępowaniu przed sądami cywilnemi,
3) do dokumentów sądowych i notarjalnych, w których się dłużnik poddał egzekucji,
4) do orzeczeń sądów polubownych, wykonalnych na obszarze Strony, na której je wydano, jeżeli zapis na sąd polubowny sporzą-

dzony został na piśmie i jeżeli arbitra lub arbitrów wybrały Strony same lub osoba trzecia, której Strony wybór zastrzegły.

W stosunkach między b. dzielnicą rosyjską Rzeczypospolitej Polskiej a Wolnem Miastem Gdańskiem obowiązuje ten przepis z następującemi modyfikacjami:

a) postanowienie tego artykułu ma także zastosowanie do zaprotestowanych weksli zaopatrzonych klauzulą egzekucyjną przez polski sąd b. dzielnicy rosyjskiej,

b) sporządzone na obszarze b. dzielnicy rosyjskiej Rzeczypospolitej Polskiej dokumenty notarjalne wymienione pod liczbą 3 nie potrzebują klauzuli, że dłużnik poddaje się egzekucji,

c) jeżeli egzekucję prowadzi się na obszarze Wolnego Miasta Gdańska na podstawie jednego z dokumentów, wymienionych pod liczbą 2 i 3, a sporządzonych na obszarze b. dzielnicy rosyjskiej Rzeczypospolitej Polskiej, natenczas zarządzone przez polski sąd zawieszenie egzekucji obowiązuje także wykonujący sąd gdański.

Artykuł 12.

Niniejsza umowa ma zastosowanie do tytułów egzekucyjnych, które powstały po wejściu w życie umowy.

Artykuł 13.

Niniejsza umowa może być wypowiedziana przez obie Strony z terminem wypowiedzenia sześciomiesięcznym.

Artykuł 14.

Umowa wchodzi w życie ósmego dnia po wymianie pism między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Senatem Wolnego Miasta Gdańska, w których stwierdzonem będzie, że umowa została zatwierdzona przez właściwe Czynniki obu Stron.

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

1) Zamieszczone w art. 2 liczba 3 postanowienie o miejscu zapłaty dla skarg z weksli i czeków nie wyklucza zastosowania postanowienia liczby 1 o miejsce zamieszkania.

2) jeżeli zagraniczny sąd orzekający wydał klauzulę wykonawczą na rzecz innego wierzyciela, aniżeli jest wymieniony w orzeczeniu, albo przeciw innemu dłużnikowi, aniżeli wymienionemu w orzeczeniu, albo jeżeli klauzulę tę wydał, przyjmując, że czasokres lub inna okoliczność faktyczna, od których wedle treści orzeczenia wykonanie zależy, już zaistniały — w takim razie sądy tej Strony umawiającej się, która ma orzeczenie wykonać, nie są związane tem ustaleniem ani w postępowaniu mającem na celu wydanie wyroku wykonawczego, ani w postępowaniu egzekucyjnem; mają one prawo wspomniane kwestje prawne według swego prawa badać i rozstrzygać.

POROZUMIENIE MADRYCKIE

z dnia 14 kwietnia 1891 r. dotyczące zwalczania fałszywych oznaczeń pochodzenia towarów, przejrzane w Waszyngtonie dnia 2 czerwca 1911 r. i w Hadze dnia 6 listopada 1925 r.

(DU Nr. 47 z 1932, poz. 446).

Artykuł 1.

Każdy produkt, opatrzony fałszywą oznaką pochodzenia, wskazującą bezpośrednio lub pośrednio jeden z umawiających się krajów lub miejscowość, leżącą w jednym z nich, jako kraj lub miejsce pochodzenia, podlega zajęciu przy wwozie do każdego z tych krajów.

Zajęcie będzie również dokonane w Państwie, w którem fałszywa oznaka została nałożona, albo w Państwie, do którego przywieziono wyrób, opatrzony tą fałszywą oznaką.

Jeżeli ustawodawstwo kraju nie dopuszcza zajęcia towaru przy wwozie, zajęcie to będzie zastąpione zakazem wwozu.

Jeżeli ustawodawstwo kraju nie dopuszcza zajęcia towaru wewnątrz Państwa, zajęcie to będzie zastąpione przez postępowanie i środki, jakie ustawa danego kraju zapewnia w podobnym wypadku krajowcom.

W braku specjalnych sankcyj, zapewniających zwalczanie fałszywych oznaczeń pochodzenia, sankcje, przewidziane przez odpowiednie postanowienia ustaw o znakach towarowych lub nazwach firmowych, będą zastosowane.

Artykuł 2.

Zajęcie nastąpi na wniosek Administracji Ceł, która uprzedzi natychmiast zainteresowaną osobę fizyczną lub prawną, aby jej pozwolić, jeżeli tego pragnie, na uregulowanie zajęcia, dokonanego zachowawczo; jednakże Urząd Celny albo wszelka inna władza właściwa będą mogły zarządzić zajęcie bądź to na żądanie strony pokrzywdzonej, bądź to z urzędu; postępowanie prowadzone będzie wówczas trybem normalnym.

Władze nie będą obowiązane zarządzać zajęcia w wypadku tranzytu.

Artykuł 3.

Postanowienia niniejsze nie stanowią przeszkody w umieszczaniu nazwiska lub adresu sprzedawcy na wyrobach, pochodzących z kraju innego niż ten, w którym sprzedaż się odbywa; w tym wypadku jednak, obok adresu lub nazwiska sprzedawcy, należy wskazać dokładnie i wyraźnie kraj lub miejsce fabrykacji lub produkcji, lub też dać inną wskazówkę, wystarczającą, aby uniknąć wszelkiej pomyłki co do prawdziwego pochodzenia towarów.

Artykuł 4.

Orzekanie o tem, jakie nazwy, z powodu swego rodzajowego charakteru, nie podlegają postanowieniom niniejszego porozumienia, należy do sądów każdego kraju; jednakże nazwy regjonalne miejsca pochodzenia produktów winnych nie są objęte zastrzeżeniem, wymienionem w artykule niniejszym.

Artykuł 5.

Państwa, należące do Związku Ochrony Własności Przemysłowej, które nie wzięły udziału w zawarciu niniejszego porozumienia, będą dopuszczone do przystąpienia do niego na własną prośbę w formie, przepisanej przez artykuł 16 konwencji ogólnej.

Postanowienia artykułu 16-bis konwencji ogólnej stosują się do niniejszego porozumienia.

Artykuł 6.

Akt niniejszy będzie ratyfikowany i dokumenty ratyfikacyjne będą złożone w Hadze najpóźniej dnia 1 maja 1928 r.

Między krajami, które go ratyfikują, wejdzie on w życie w miesiąc po tej dacie i będzie miał tę samą moc i czas trwania co konwencja ogólna. Gdyby jednak został ratyfikowany wcześniej przynajmniej przez sześć krajów, wejdzie on w życie pomiędzy temi krajami w miesiąc po obwieszczeniu przez Rząd Związkowy Szwajcarski o złożeniu szóstego dokumentu ratyfikacyjnego, a dla krajów, któreby go później ratyfikowały, w miesiąc po obwieszczeniu każdej z tych ratyfikacyj.

Akt niniejszy zastąpi w stosunkach między krajami, które go ratyfikowały, porozumienie zawarte w Madrycie 14-go kwietnia 1891 roku i przejrzane w Waszyngtonie 2 czerwca 1911 r. To ostatnie pozostanie w mocy w stosunkach między krajami, które nie ratyfikowały niniejszego aktu.

KONWENCJA MIĘDZYNARODOWA

w sprawie pewnych zagadnień dotyczących kolizji ustaw o obywatelstwie oraz protokół dotyczący przypadku bezpaństwowości, podpisane w Hadze dnia 12 kwietnia 1930 r.

(DU nr 47 z 1937, poz. 361) w brzmieniu obw. MSZ z 4. 10. 37 (DU nr 77, poz. 568).

Rozdział I. — Zasady ogólne.

Artykuł 1.

Każde Państwo władne jest określić w swym ustawodawstwie, kto jest jego obywatelem. Ustawodawstwo to winno być przyjęte przez inne Państwa, byleby było zgodne z umowami międzynarodowymi, zwyczajem międzynarodowym i zasadami prawnymi ogólnie uznanymi w przedmiocie obywatelstwa.

Artykuł 2.

Wszelka kwestia, dotycząca tego, czy ktoś posiada obywatelstwo danego Państwa, winna być rozstrzygnięta zgodnie z ustawodawstwem tego Państwa.

Artykuł 3.

Z zastrzeżeniem postanowień konwencji niniejszej, osoba mająca dwa obywatelstwa, lub więcej, będzie mogła być uznana za obywatela przez każde z tych Państw, których obywatelstwo posiada.

Artykuł 4.

Państwo nie może wykonywać opieki dyplomatycznej na rzecz jednego ze swych obywateli w stosunku do państwa, którego tenże jest również obywatelem.

Artykuł 5.

W Państwie trzecim, osoba posiadająca więcej niż jedno obywatelstwo winna być traktowana tak, jak gdyby posiadała tylko jedno. Nie uchybiając przepisom prawnym, stosowanym przez Państwo trzecie w kwestiach statutu personalnego i z zastrzeżeniem obowiązujących umów, Państwo to będzie mogło, na swym terytorium, uznać, wyłącznie spośród obywatelstw, posiadanych przez tę osobę, bądź obywatelstwo kraju, w którym ma ona stałe i główne miejsce pobytu, bądź też obywatelstwo kraju, z którym, stosownie do okoliczności, wydaje się ona najbardziej związana.

Artykuł 6.

Z zastrzeżeniem dla danego Państwa prawa przyznawania szerszych uprawnień w zakresie zrzeczenia się obywatelstwa, każda osoba posiadająca dwa obywatelstwa, uzyskane bez objawienia woli z jej strony, będzie mogła wyrzec się jednego z nich, za upoważnieniem tego Państwa, którego obywatelstwa ma zamiar się wyrzec.

To upoważnienie nie będzie odmówione osobie, która ma zwykłe i główne miejsce zamieszkania za granicą, byleby zostały wypełnione warunki wymagane przez prawo tego Państwa, którego obywatelstwa zamierza się ona zrzec.

Rozdział II. — O pozwoleniu na ekspatriację.

Artykuł 7.

Pozwolenie na ekspatriację, o ile jest ono przewidziane przez dane ustawodawstwo, pociąga za sobą utratę obywatelstwa tego Państwa, którego udzieliło, jedynie o ile posiadacz pozwolenia ma już inne obywatelstwo, w przeciwnym zaś razie, tylko od chwili, kiedy uzyskuje nowe.

Pozwolenie na ekspatriację staje się nieważne, jeśli posiadacz tego pozwolenia nie uzyska nowego obywatelstwa w terminie określonym przez Państwo, które to pozwolenie wydało. Przepis ten nie stosuje się do przypadku, gdy dana osoba w chwili otrzymania pozwolenia na ekspatriację posiada już obywatelstwo inne niż obywatelstwo Państwa, które wydało pozwolenie.

Państwo, którego obywatelstwo zostało uzyskane przez osobę posiadającą pozwolenie na ekspatriację zanotyfikuje o tym nabyciu państwu, które to pozwolenie wydało.

Rozdział III. — O obywatelstwie kobiety zamężnej.

Artykuł 8.

Jeśli według ustawy danego państwa kobieta, będąca jego obywatelką, traci swoje obywatelstwo na skutek małżeństwa z cudzoziemcem, utrata ta będzie uzależniona od uzyskania przez nią obywatelstwa męża.

Artykuł 9.

Jeśli według ustawy danego Państwa kobieta, będąca jego obywatelką, traci obywatelstwo na skutek zmiany obywatelstwa przez jej męża w ciągu trwania małżeństwa, utrata ta będzie uzależniona od uzyskania przez nią nowego obywatelstwa jej męża.

Artykuł 10.

Naturalizacja męża w ciągu trwania małżeństwa nie pociąga za sobą naturalizacji żony, chyba za jej zgodą.

Artykuł 11.

Kobieta, która według ustaw swego kraju utraciła obywatelstwo na skutek małżeństwa, nie odzyskuje tego obywatelstwa po rozwiązaniu małżeństwa, o ile nie zgłosi odpowiedniej prośby zgodnie z ustawami tego kraju. W takim razie traci obywatelstwo, które nabyła przez swe małżeństwo.

Rozdział IV. — O obywatelstwie dzieci.

Artykuł 12.

Postanowienia ustawowe, dotyczące nadania obywatelstwa danego Państwa z powodu urodzenia na jego terytorium, nie stosują się z samego prawa do dzieci, których rodzice korzystają z immunitetu dyplomatycznego w kraju urodzenia.

Ustawa każdego Państwa winna zezwalać, by, w przypadku, gdy dzieci konsulów zawodowych lub urzędników Państw obcych, mających powierzone przez swoje rządy misje urzędowe, posiadają dwa obywatelstwa przez urodzenie, dzieci te mogły być zwolnione, w drodze zrzeczenia się lub w innej, z obywatelstwa kraju, w którym się urodziły, pod warunkiem jednak, że zachowają obywatelstwo swoich rodziców.

Artykuł 13.

Naturalizacja rodziców powoduje dla tych ich dzieci, które są niepełnoletnie według prawa Państwa naturalizującego, uzyskanie obywatelstwa tego Państwa. Ustawa tego Państwa może określić warunki, którym w takim razie podlega uzyskanie jego obywatelstwa. W przypadkach gdy ustawa jakiegoś Państwa nie rozciąga skutków naturalizacji rodziców na ich niepełnoletnie dzieci, te ostatnie zachowują swoje obywatelstwo.

Artykuł 14.

Dziecko, którego oboje rodzice są nieznani, posiada obywatelstwo Państwa, w którym się urodziło. O ile pochodzenie dziecka zostanie

stwierdzone, obywatelstwo jego będzie określone według przepisów stosowanych w przypadkach rozpoznania pochodzenia.

Podrzutek, aż do przedstawienia dowodu przeciwnego, uważany jest za urodzonego na terytorium Państwa, gdzie został znaleziony.

Artykuł 15.

O ile nie nabywa się obywatelstwa danego Państwa z samego prawa przez urodzenie na terytorium tegoż Państwa, dziecko urodzone z rodziców bez obywatelstwa lub nieznanego obywatelstwa, może nabyć obywatelstwo pomienionego Państwa. Ustawa tegoż Państwa określi warunki, którym podlegać będzie w tych przypadkach nabycie obywatelstwa.

Artykuł 16.

Jeżeli ustawa Państwa dopuszcza, aby dziecko naturalne, posiadające obywatelstwo tegoż Państwa, mogło je utracić na skutek zmiany stanu cywilnego (uprawnienie, uznanie) utrata taka będzie jednak uzależniona od uzyskania obywatelstwa innego Państwa, według prawa tego ostatniego, dotyczącego skutków zmiany stanu cywilnego w zakresie obywatelstwa.

Rozdział V. — O przysposobieniu.

Artykuł 17.

Jeżeli ustawa Państwa zezwala na utratę obywatelstwa na skutek przysposobienia, utrata ta będzie jednak uwarunkowana uzyskaniem przez przysposobionego obywatelstwa przysposabiającego, zgodnie z ustawą Państwa, którego jest on obywatelem, a dotyczącą skutków przysposobienia w zakresie obywatelstwa.

Rozdział VI. — Rozporządzenie ogólne i końcowe.

Artykuł 18.

Wysokie Układające się Strony zgadzają się stosować w swych stosunkach wzajemnych, począwszy od wejścia w życie konwencji niniejszej, zasad i przepisów zawartych w powyższych artykułach.

Umieszczenie tych zasad i przepisów nie przesądza w niczym kwestii, czy stanowią one lub nie obecnie część prawa międzynarodowego.

Poza tym rozumie się, że zasady i przepisy prawa międzynarodowego pozostają w mocy w zastosowaniu do kwestyj, nie stanowiących przedmiotu powyższych przepisów.

Artykuł 19.

Konwencja niniejsza nie narusza postanowień traktatów, konwencyj lub porozumień obowiązujących między Wysokimi Układającymi się Stronami, dotyczących obywatelstwa lub kwestyj z nim związanych.

Artykuł 20.

Podpisując lub ratyfikując konwencję niniejszą lub przystępując do niej, każda z Wysokich Układających się Stron będzie mogła, w drodze wyraźnych zastrzeżeń, wyłączyć przyjęcie przez siebie tego lub innego postanowienia artykułów 1 do 17 oraz 21.

Przepisów w ten sposób wyłączonych nie będzie można przeciwstawiać Układającej się Stronie, która te zastrzeżenia sformułowała, ani też nie będzie się mogła Ona na nie powoływać przeciwko innej Układającej się Stronie.

Artykuł 21.

Jeżeli między Wysokimi Układającymi się Stronami powstanie jakikolwiek spór, dotyczący interpretacji lub zastosowania niniejszej kon-

wencji i jeżeli ten spór nie mógł być rozstrzygnięty w sposób zadawalający na drodze dyplomatycznej, będzie on rozstrzygnięty zgodnie z przepisami obowiązującymi między Stronami, a dotyczącymi rozstrzygania sporów międzynarodowych.

W przypadku gdyby między Stronami będącymi w sporze przepisy takie nie istniały, Strony, stosując się do praw konstytucyjnych każdej z nich, poddadzą spór postępowaniu rozjemczemu lub sądowemu. W braku zgody co do wyboru innego trybunału, przedłożą one spór Stałemu Trybunałowi Sprawiedliwości Międzynarodowej, o ile wszystkie są Stronami protokołu z dnia 16 grudnia 1920 r., dotyczącym tegoż Trybunału; o ile zaś nie wszystkie są Stronami tego protokołu — Trybunałowi Rozjemczemu, ustanowionemu zgodnie z Konwencją Haską z dnia 18 października 1907 r., dotyczącą pokojowego załatwiania zatargów międzynarodowych.

Artykuł 22.

Konwencja niniejsza będzie mogła być podpisana do 31 grudnia 1930 r. w imieniu każdego Członka Ligi Narodów lub każdego Państwa nie Członka, zaproszonego na pierwszą konferencję kodyfikacyjną, lub któremu Rada Ligi Narodów przesłała w tym celu egzemplarz tej konwencji.

Artykuł 23.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Sekretariacie Ligi Narodów.

Sekretarz Generalny zawiadomi o każdym złożeniu dokumentów Członków Ligi Narodów i Państwa nie będące Członkami, wspomniane w art. 22, wskazując datę, w jakiej złożenie to zostało uskutecznione.

Artykuł 24.

Poczynając od 1 stycznia 1931 r., każdy Członek Ligi Narodów i każde Państwo nie będące Członkiem, wymienione w artykule 22, w którego imieniu konwencja nie została podpisana do tej daty, będzie dopuszczony do przystąpienia do niej.

Przystąpienie jego będzie uskutecznione przez złożenie aktu przystąpienia w Sekretariacie Ligi Narodów, Sekretarz Generalny zawiadomi o każdym przystąpieniu wszystkich Członków Ligi Narodów i wszystkie Państwa nie będące Członkami, przewidziane w artykule 22, podając datę, w której wymieniony akt przystąpienia został złożony.

Artykuł 25.

Protokół zostanie sporządzony przez Sekretarza Generalnego Ligi Narodów skoro tylko dokumenty ratyfikacyjne lub akty przystąpienia złożone zostaną w imieniu dziesięciu członków Ligi Narodów lub Państw nie Członków.

Uwierzytelnione za zgodność odpisy tego Protokołu zostaną przesłane każdemu z Członków Ligi Narodów i każdemu Państwu nie Członkowi, wspomnianemu w artykule 22, staraniem Sekretarza Generalnego Ligi Narodów.

Artykuł 26.

Konwencja niniejsza wejdzie w życie 90 dnia po dacie sporządzenia protokołu, przewidzianego w artykule 25, w stosunku do Członków Ligi Narodów i do Państw nie Członków, w imieniu których dokumenty ratyfikacyjne lub akty przystąpienia zostały złożone na skutek tego Protokołu.

W stosunku do każdego z Członków lub Państw nie Członków, w imieniu których dokumenty ratyfikacyjne lub akty przystąpienia zostaną złożone później, konwencja wejdzie w życie 90 dnia po dacie złożenia przezeń dokumentu ratyfikacyjnego lub aktu przystąpienia.

Artykuł 27.

Począwszy od dnia 1 stycznia 1936 r., każdy Członek Ligi Narodów i każde Państwo nie Członek, w stosunku do którego konwencja niniejsza będzie w tej chwili w mocy, będzie mógł zwrócić się do Sekretarza Generalnego Ligi Narodów z żądaniem, mającym na celu przejrzenie pewnych lub wszystkich postanowień tej konwencji. Jeżeli takie żądanie, zakomunikowane innym Członkom Ligi Narodów lub Państwom nie Członkom, w stosunku do których konwencja jest w tej chwili obowiązująca, zostanie poparte w ciągu roku co najmniej przez dziewięć spośród nich, Rada Ligi Narodów zdecyduje, po zasięgnięciu opinii Członków i Państw nie Członków, wspomnianych w artykule 22, czy należy zwołać konferencję specjalną w tym celu, czy też umieścić to przejrzenie na porządku dziennym przyszłej konferencji kodyfikacyjnej prawa międzynarodowego.

Wysokie Układające się Strony zgadzają się na to, że w razie przejrzenia konwencji niniejszej, nowa konwencja będzie mogła przewidzieć, iż jej wejście w życie pociągnie za sobą zniesienie, w stosunku do wszystkich Stron, biorących udział w konwencji niniejszej, wszelkich postanowień tejże lub pewnych z tych postanowień.

Artykuł 28.

Konwencja niniejsza może być wypowiedziana.

Wypowiedzenie to będzie notyfikowane Sekretarzowi Generalnemu Ligi Narodów, który podaje do wiadomości wszystkich Członków Ligi Narodów i wszystkich Państw nie Członków, wspomnianych w art. 22.

Wypowiedzenie to będzie skuteczne tylko w stosunku do Członka Ligi lub Państwa nie Członka, który je notyfikował i w rok po dacie otrzymania tej notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 29.

1. Każda z Wysokich Układających się Stron może oświadczyć, w chwili podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia, że przez przyjęcie niniejszej konwencji nie bierze na siebie żadnego zobowiązania w stosunku do całości lub jakiejkolwiek części jej kolonii, protektoratów, terytoriów zamorskich, lub terytoriów będących pod jej zwierzchnictwem lub mandatem lub dotyczącego również pewnych z ich ludów; w tym wypadku konwencja niniejsza nie będzie miała zastosowania do terytoriów lub ludów, stanowiących przedmiot takiej deklaracji.

2. Każda z Wysokich Układających się Stron może zawiadomić później Sekretarza Generalnego Ligi Narodów, że zamierza stosować konwencję niniejszą do całości lub jakiejkolwiek części swych terytoriów lub ich ludów, stanowiących przedmiot deklaracji przewidzianej w paragrafie poprzednim. W tym przypadku konwencja będzie się stosowała do terytoriów i ludów przewidzianych w tej notyfikacji, w sześć miesięcy po otrzymaniu tejże przez Sekretarza Generalnego Ligi Narodów.

3. Tak samo każda z Wysokich Układających się Stron może w każdej chwili oświadczyć, że zamierza zaprzestać stosowania konwencji niniejszej do całości lub jakiejkolwiek części jej kolonii, protektoratów, terytoriów zamorskich lub terytoriów znajdujących się pod jej zwierzchnictwem lub mandatem, lub też odnośnie do niektórych z ich ludów; w tym przypadku konwencja przestanie być stosowana do terytoriów lub ludów, stanowiących przedmiot takiej deklaracji, w rok po otrzymaniu tej deklaracji przez Sekretarza Generalnego Ligi Narodów.

4. Każda z Wysokich Układających się Stron może, w chwili podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia, lub w chwili notyfikacji, przewidzianej w paragrafie 2 niniejszego artykułu, czynić zastrzeżenia zgodnie z artykułem 20 konwencji niniejszej, odnośnie do całości lub jakiejkolwiek części jej kolonii, protektoratów, terytoriów zamorskich lub tery-

toriów, będących pod jej zwierzchnictwem lub mandatem, lub też odnośnie do niektórych z ich ludów.

5. Sekretarz Generalny Ligi Narodów zakomunikuje wszystkim Członkom Ligi i Państwom nie Członkom, wspomnianym w art. 22, o deklaracjach i notyfikacjach otrzymanych w myśl niniejszego artykułu.

Artykuł 30.

Konwencja niniejsza, z chwilą wejścia jej w życie, zostanie zarejestrowana staraniem Sekretarza Generalnego Ligi Narodów.

Artykuł 31.

Teksty francuski i angielski konwencji niniejszej są jednakowo wiarogodne.

PROTOKÓŁ

dotyczący przypadku bezpaństwowości.

Niżej podpisani pełnomocnicy, w imieniu swych odnośnych Rządów.

w celu zapobieżenia bezpaństwowości w pewnym poszczególnym przypadku,

zgodzili się na następujące postanowienia:

Artykuł 1.

Osoba, która się urodziła w Państwie nie nadającym obywatelstwa z tytułu urodzenia na jego terytorium, posiada obywatelstwo tego kraju, jeśli matka posiada obywatelstwo tego państwa, ojciec zaś jest bez obywatelstwa lub obywatelstwo jego jest nieznane.

Artykuł 2.

Wysokie Układające się Strony zgadzają się stosować w swych stosunkach wzajemnych, począwszy od wejścia w życie niniejszego protokołu, zasad i przepisów zawartych w powyższym artykule.

Umieszczenie tych zasad i reguł nie przesądza w niczym kwestii, czy stanowią one lub nie już obecnie części prawa międzynarodowego.

Poza tym rozumie się, że zasady i przepisy prawa międzynarodowego pozostają w mocy w zastosowaniu co do kwestii, nie stanowiących przedmiotu przepisów powyższego artykułu.

Artykuł 3.

Protokół niniejszy nie uchybia przepisom traktatów, umów lub porozumień obowiązujących między Wysokimi Układającymi się Stronami, a dotyczących obywatelstwa lub kwestii, z nim związanych.

Artykuł 4.

Podpisując lub ratyfikując niniejszy protokół, lub przystępując do niego, każda z Wysokich Układających się Stron będzie mogła, w drodze wyraźnych zastrzeżeń, wyłączyć od przyjęcia przez siebie taki lub inny przepis artykułów 1 i 3.

Przepisów w ten sposób wyłączonych nie będzie można przeciwstawiać Układającej się Stronie, która sformułowała takie zastrzeżenia, ani też powoływać się na nie przeciwko innej Układającej się Stronie.

Artykuł 5.

Jeśli między Wysokimi Układającymi się Stronami powstanie jakikolwiek spór, dotyczący interpretacji lub stosowania niniejszego protokołu, i jeżeli ten spór nie mógł być rozstrzygnięty w sposób zadawalający na drodze dyplomatycznej, będzie on rozstrzygnięty zgodnie

z obowiązującymi między Stronami przepisami, dotyczącymi rozstrzygania sporów międzynarodowych.

W przypadku, gdyby między Stronami będącymi w sporze, przepisy takie nie istniały, poddadzą one spór postępowaniu rozjemczemu lub sądowemu, stosując się do praw konstytucyjnych każdej z nich. W braku zgody co do wyboru innego trybunału, przedłożą spór Stałemu Trybunałowi Sprawiedliwości Międzynarodowej, jeżeli wszystkie one są Stronami protokołu z dnia 16 sierpnia 1920 r., dotyczącego tegoż Trybunału; o ile zaś nie wszystkie są Stronami tego protokołu — Trybunałowi Rozjemczemu, ustanowionemu zgodnie z Konwencją Haską z dnia 18 października 1907 r., dotyczącą pokojowego załatwiania zatargów międzynarodowych.

Artykuł 6.

Protokół niniejszy będzie mógł być podpisany do dnia 31 grudnia 1930 r., w imieniu każdego Członka Ligi Narodów i każdego Państwa nie Członka, zaproszonego na pierwszą konferencję Kodyfikacyjną, lub któremu Rada Ligi Narodów przesłała w tym celu egzemplarz rzeczonego Protokołu.

Artykuł 7.

Protokół niniejszy będzie ratyfikowany i dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Sekretariacie Ligi Narodów.

Sekretarz Generalny zawiadomi o każdym złożeniu Członków Ligi Narodów i Państwa nie Członków wspomnianych w artykule 6, wskazując datę, w jakiej złożenie to zostało uskutecznione.

Artykuł 8.

Począwszy od 1 stycznia 1931 r., każdy Członek Ligi Narodów i każde Państwo nie Członek, wymienione w artykule 6, w imieniu którego protokół nie został podpisany do tej daty, będzie dopuszczony do przystąpienia do niego.

Przystąpienie jego uskutecznione będzie przez złożenie aktu przystąpienia w Sekretariacie Ligi Narodów. Sekretarz Generalny zawiadomi o każdym przystąpieniu wszystkich Członków Ligi Narodów i wszystkie Państwa nie będące Członkami, wspomniane w artykule 6, podając datę, w której akt przystąpienia został złożony.

Artykuł 9.

Protokół zostanie sporządzony przez Sekretarza Generalnego Ligi Narodów, skoro tylko dokumenty ratyfikacyjne lub akty przystąpienia złożone zostaną w imieniu dziesięciu Członków Ligi Narodów lub Państw nie Członków.

Uwierzytelnione za zgodność odpisy tego Protokołu zostaną przesłane każdemu z Członków Ligi Narodów i każdemu Państwu nie Członkowi, wspomnianemu w art. 6, staraniem Sekretarza Generalnego Ligi Narodów.

Artykuł 10.

Protokół niniejszy wejdzie w życie 90 dnia po dacie sporządzenia protokołu wymienionego w art. 9, w stosunku do Członków Ligi Narodów i Państw nie Członków, w imieniu których dokumenty ratyfikacyjne lub akty przystąpienia zostały złożone na skutek tego protokółu.

W stosunku do każdego z Członków lub Państw nie Członków, w imieniu których dokumenty ratyfikacyjne lub akty przystąpienia zostaną później złożone, protokół wejdzie w życie 90 dnia po dacie złożenia przezeń dokumentu ratyfikacyjnego lub aktu przystąpienia.

Artykuł 11

Począwszy od dnia 1 stycznia 1936 r., każdy Członek Ligi Narodów i każde Państwo nie Członek, w stosunku do którego Protokół niniejszy

będzie w tej chwili w mocy, będzie mógł zwrócić się do Sekretarza Generalnego Ligi Narodów z żądaniem, mającym na celu przejrzenie pewnych lub wszystkich postanowień tego protokołu. Jeżeli takie żądanie, zakomunikowane innym Członkom Ligi Narodów lub Państwom nie Członkom, w stosunku do których protokół jest w tej chwili obowiązujący, zostanie poparte, w ciągu roku, co najmniej przez dziewięć spośród nich, Rada Ligi Narodów zadecyduje po zasięgnięciu opinii Członków i Państw nie Członków, wspomnianych w art. 6, czy należy zwołać konferencję specjalną w tym celu, czy też umieścić to przejrzenie na porządku dziennym przyszłej konferencji kodyfikacyjnej prawa międzynarodowego.

Wysokie Układające się Strony zgadzają się na to, że w razie przejrzenia niniejszego protokołu, nowe porozumienie będzie mogło przewidzieć, iż jego wejście w życie pociągnie za sobą zniesienie w stosunku do wszystkich Stron biorących udział w niniejszym protokole, wszelkich postanowień tegoż lub pewnych z tych postanowień.

Artykuł 12.

Protokół niniejszy może być wypowiedziany.

Wypowiedzenie to będzie notyfikowane na piśmie Sekretarzowi Generalnemu Ligi Narodów, który poda je do wiadomości wszystkich Członków Ligi Narodów i wszystkich Państw nie Członków, wspomnianych w art. 6.

Wypowiedzenie to będzie skuteczne tylko w stosunku do Członka Ligi lub Państwa nie Członka, który je notyfikował i w rok po dacie otrzymania tej notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 13.

1. Każda z Wysokich Układających się Stron może oświadczyć w chwili podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia, że przez przyjęcie niniejszego protokołu nie bierze na siebie żadnego zobowiązania, w stosunku do całości lub części jej kolonii, protektoratów, terytoriów zamorskich lub terytoriów, pozostających pod jej zwierzchnictwem lub mandatem, lub też dotyczącego pewnych z ich ludów; w tym wypadku protokół niniejszy nie będzie miał zastosowania do terytoriów lub ludów, stanowiących przedmiot takiej deklaracji.

2. Każda z Wysokich Układających się Stron może zawiadomić później Sekretarza Generalnego Ligi Narodów, że zamierza stosować niniejszy protokół do całości lub jakiejkolwiek części swych terytoriów lub ich ludów, stanowiących przedmiot deklaracji, przewidzianej w paragrafie poprzednim. W tym przypadku, protokół będzie się stosował do terytoriów i ludów przewidzianych w tej notyfikacji, w sześć miesięcy po otrzymaniu tejże przez Sekretarza Generalnego Ligi Narodów.

3. Tak samo każda z Wysokich Układających się Stron może w każdej chwili oświadczyć, że zamierza zaprzestać stosowania niniejszego protokołu do całości lub jakiejkolwiek części jej kolonii, protektoratów, terytoriów zamorskich lub terytoriów, znajdujących się pod jej zwierzchnictwem lub mandatem, lub też odnośnie do niektórych z ich ludów; w tym przypadku protokół przestanie być stosowany do terytoriów lub ludów stanowiących przedmiot takiej deklaracji, w rok po otrzymaniu tej deklaracji przez Sekretarza Generalnego Ligi Narodów.

4. Każda z Wysokich Układających się Stron może w chwili podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia, lub w chwili notyfikacji, przewidzianej w paragrafie 2 artykułu niniejszego, — czynić zastrzeżenia, zgodnie z artykułem 4 niniejszego protokołu, odnośnie do całości lub jakiejkolwiek części jej kolonii, protektoratów, terytoriów zamorskich i terytoriów, znajdujących się pod jej zwierzchnictwem lub mandatem, lub też odnośnie niektórych z ich ludów.

5. Sekretarz Generalny Ligi Narodów zakomunikuje wszystkim Członkom Ligi i Państwom nie Członkom, wspomnianym w art. 6, o deklaracjach i notyfikacjach, otrzymanych w myśl niniejszego artykułu.

Artykuł 14.

Protokół niniejszy, z chwilą jego wejścia w życie, zarejestrowany zostanie staraniem Sekretarza Generalnego Ligi Narodów.

Artykuł 15.

Teksty francuski i angielski niniejszego protokołu są jednakowo wiarogodne.

EKSTRADYCJA
I POMOC PRAWNA W SPRAWACH KARNYCH

KONWENCJA

z Belgją o ekstradycji i pomocy sądowej w sprawach karnych podpisana w Brukseli dnia 13 maja 1931 r.

(DU nr. 39 z 1932, poz. 364).

Skr.: **B ex**

Artykuł 1.

Wysokie Układające się Strony zobowiązują się wydawać sobie wzajemnie, na żądanie na warunkach niniejszej konwencji osoby ścigane lub skazane przez sądy Państwa wzywającego za czyn popełniony na obszarze tego Państwa, które znajdą się na obszarze Państwa wezwanego.

Pod temi samemi warunkami nastąpi wydanie w razie popełnienia przestępstwa poza obszarem Państwa wzywającego i wezwanego, jeśli ustawy Państwa wezwanego zezwalają na ściganie takiego przestępstwa, choćby było popełnione zagranicą.

Z obu stron będą wydawane tylko osoby, które w chwili popełnienia przestępstwa miały ukończonych lat 18.

Polska nie wydaje ani obywateli polskich, ani obywateli Wolnego Miasta Gdańska.

Belgja nie wydaje obywateli belgijskich.

Jeśli niniejsza konwencja powołuje się na ustawodawstwo polskie, należy przez nie rozumieć ustawodawstwo obowiązujące choćby w jednej części Państwa Polskiego.

Artykuł 2.

Wydanie nastąpi tylko za przestępstwa wymienione w niniejszym artykule i tylko o tyle, o ile obowiązujące ustawodawstwa obu Państw uważają dane przestępstwo za zbrodnię lub występek.

Przestępstwa, za które nastąpi wydanie, są następujące:

1. Morderstwo, zabójstwo, ojcobójstwo, dzieciobójstwo, otrucie;
2. Umyślne uderzenie lub uszkodzenie ciała, które spowodowało chorobę wydającą się nieuleczalną, trwałą niezdolność do pracy, utratę możności swobodnego posługiwania się jakimkolwiek organem zmysłów, ciężkie okaleczenie, albo śmierć, o ile nie było zamiaru jej zadania;
3. Spędzenie płodu;
4. Zgwałcenie;
5. Czyny nierządne popełnione z użyciem przemocy lub groźby;

Czyny nierządne, popełnione choćby bez użycia przemocy lub groźby, o ile takie czyny, z uwagi na płeć albo wiek osoby, na której dopuszczono się przestępstwa, albo też ze względu na inne okoliczności danego wypadku, ulegają karze jako zbrodnie według ustawodawstwa obu Wysokich Układających się Stron;

6. Zamach na obyczajność przez pobudzanie, ułatwianie, popieranie dla zaspokojenia cudzego popędu zmysłowego rozpusty lub zepsucia albo nierządu zarobkowego nieletnich obojej płci; werbowanie, uprowadzenie lub uwodzenie kobiety bądź dziewczyny pełnoletniej do rozpusty, o ile czyn został popełniony zapomocą oszustwa, gwałtu, gróźb, nadużycia władzy lub jakiegokolwiek innego środka przymusu dla zaspokojenia cudzego popędu zmysłowego; zatrzymanie osoby wbrew jej woli w domu rozpusty; zmuszenie osoby pełnoletniej do rozpusty;

7. Porwanie nieletnich;

8. Porwanie, ukrywanie, usunięcie, zamiana, podsunięcie dziecka;

9. Dwużeństwo;

10. Wystawienie na niebezpieczeństwo lub umyślne porzucenie dziecka;

11. Udział w bandzie, mającej na celu zamachy na cudze życie lub mienie;

12. Kradzież, rozbój;

13. Wymuszenie;

14. Przywłaszczenie, sprzeniewierzenie, nadużycie zaufania;

15. Podstępne wprowadzenie w błąd, oszustwo, karalna nieuczciwość majątkowa;

16. Bankructwo oszukańcze i oszukańcze działanie w wypadku upadłości;

17. Groźba popełnienia zbrodni na osobie lub mieniu innego człowieka;

18. Zamach na wolność osobistą lub na nietykalność mieszkania popełniony przez osoby prywatne;

19. Fałszowanie, podrabianie, przerabianie dokumentów publicznych, handlowych lub prywatnych, fałszowanie telegramów, posługiwanie się falsyfikatami;

20. Podrobienie lub podstępne przerobienie aktów urzędowych pochodzących od rządu lub władzy publicznej; podstępne posługiwanie się aktami w ten sposób przerobionemi lub podrobionemi;

21. Fałszowanie monet, podrobienie lub przerobienie obligacyj lub kuponów długu publicznego, biletów bankowych, krajowych lub zagranicznych, pieniędzy papierowych, lub innych publicznych papierów wartościowych, pieczęci, marek, stempli menniczych, godeł państwowych lub godeł publicznej władzy administracyjnej; puszczanie w obieg przedmiotów wyżej wymienionych, przerobionych lub podrobionych albo podstępne posługiwanie się niemi;

22. Krzywoprzysięstwo;

23. Złożenie fałszywego zeznania przez świadka lub fałszywej opinji przez biegłego lub tłumacza; nakłanianie świadków, biegłych lub tłumaczów do fałszywych oświadczeń;

24. Bezprawne żądanie i przywłaszczenie nienależnych opłat lub świadczeń, sprzeniewierzenie popełnione przez urzędników publicznych, przyjęcie przez urzędników publicznych łapówki, przekupienie urzędników publicznych;

25. Umyślne podpalenie;

26. Umyślne zniszczenie lub uszkodzenie drogi żelaznej albo urządzeń telegraficznych lub telefonicznych;

27. Umyślne działania, zagrażające bezpieczeństwu ruchu kolejowego;

28. Umyślne zniszczenie lub uszkodzenie nieruchomości albo przedmiotów ruchomych, stanowiące zbrodnię lub występek według ustawodawstwa obu Wysokich Układających się Stron;

29. Opuszczenie przez kapitana, poza wypadkami przewidzianemi przez ustawodawstwo obu Państw, okrętu, statku handlowego lub rybackiego;

30. Rozbicie, utrata, zniszczenie okrętu spowodowane przez kapitana albo oficerów i załogę; sprzeniewierzenie przez kapitana okrętu lub statku handlowego lub rybackiego; wyrzucenie za pokład albo zniszczenie całości lub części ładunku, środków żywności lub innych znajdujących się na pokładzie przedmiotów, poza wypadkami konieczności; niewłaściwy kierunek jazdy; zaciągnięcie bez konieczności pożyczki pod zastaw statku, zapasów żywności lub urządzenia okrętu albo zastaw lub sprzedaż towarów lub środków żywności; wstawienie do rachunków zmyślonych uszkodzeń lub wydatków; sprzedaż okrętu bez specjalnego upoważnienia poza wypadkiem jego niezdolności do użytku; kradzież na pokładzie; zniszczenie towarów albo środków żywności na statku spowodowane przez domieszanie szkodliwych substancyj; napaść lub opór z użyciem gwałtu albo gwałt na osobie kapitana dokonany przez więcej niż trzecią część załogi; połączona z uszkodzeniem ciała lub zadaniem rany odmowa posłuszeństwa wobec rozkazów kapitana lub oficera na pokładzie, mających na celu uratowanie statku lub jego ładunku; spisek przeciwko bezpieczeństwu wolności lub władzy kapitana; zawładnięcie okrętem przez marynarzy lub pasażerów zapomocą podstępu lub gwałtu na osobie kapitana;

31. Handel niewolnikami;

32. Paserstwo dotyczące przedmiotów pochodzących ze zbrodni lub występków.

Wydanie nastąpi również w wypadkach udziału w przestępstwach wymienionych w tym artykule, a także w wypadkach usiłowania ich dokonania, o ile udział lub usiłowanie ulegają karze według ustawodawstwa obu Stron.

Lista przestępstw, za które nastąpi wydanie, będzie mogła być zmieniona lub uzupełniona za zobopólną zgodą w drodze oświadczeń obu Rządów.

Artykuł 3.

Wydanie nie nastąpi:

1. jeśli według ustaw Państwa wezwanego władza tego Państwa jest właściwa do wszczęcia postępowania karnego i nie może zrzec się swej właściwości na rzecz władz Państwa wzywającego;

2. jeśli według ustawodawstwa Państwa wezwanego, a w Polsce według ustaw obowiązujących we wszystkich jej częściach, zaszło już przedawnienie ścigania lub kary w chwili, na którą przypada wydanie

3. jeśli w Państwie wezwanem prawomocnie zostało ukończone postępowanie karne o ten sam czyn przeciw osobie, której wydania zażądano. Wyrok uniewinniający lub umorzenie postępowania nie są jednak przeszkodą do wydania, jeśli nastąpiły tylko z tego powodu, że czyny były popełnione w Państwie obcem.

Artykuł 4.

Wydania można odmówić, jeśli osoba, której wydania zażądano, jest ścigana w Państwie wezwanem za czyny stanowiące podstawę wniosku ekstradycyjnego.

Artykuł 5.

Jeśli osoba, której wydania zażądano, jest w Państwie wezwanem ścigana lub skazana z powodu innego przestępstwa niż to, na którem opiera się żądanie wydania, natenczas wydanie będzie mogło być odłożone aż do ukończenia postępowania karnego, a, w razie skazania, — do czasu wykonania lub darowania orzeczonej kary.

W razie gdyby osoba, której wydania zażądano, była ścigana lub zatrzymana w Państwie wezwanem z powodu zobowiązań zaciągniętych wobec osób prywatnych, wydanie jej będzie mogło nastąpić z zastrzeżeniem dla tych osób dochodzenia swych praw przed właściwą władzą.

Artykuł 6.

Wydanie nie nastąpi, jeśli czyn, z powodu którego zażądano wydania, jest uważany przez Państwo wezwane za przestępstwo polityczne lub za czyn pozostający w związku z takiem przestępstwem politycznem.

Nie będzie uważany za przestępstwo polityczne lub za czyn będący w związku z takiem przestępstwem zamach na osobę Naczelnika Państwa lub członków jego rodziny, jeśli ten zamach stanowi morderstwo, zabójstwo lub otrucie, albo usiłowanie takich przestępstw, bądź udział w nich.

Artykuł 7.

Jeżeli kilka państw żąda jednocześnie wydania tej samej osoby, Państwo wezwane decyduje według swego uznania, któremu z tych państw ją wydać.

Artykuł 8.

Wniosek o wydanie wraz z dokumentami, wniosek ten uzasadniającemi, winien być przesłany zawsze w drodze dyplomatycznej.

Artykuł 9.

Do wniosku o wydanie należy dołączyć bądź wyrok skazujący, bądź sądowy nakaz aresztowania lub inny akt pochodzący od władzy sądowej, równający się nakazowi aresztowania.

Dokumenty powyższe powinny dokładnie określać przestępstwo, z powodu którego żąda się wydania, zawierać przedstawienie czynu, stanowiącego podstawę wniosku, oraz odpis przepisów karnych, mających zastosowanie. Jeżeli chodzi o czyny przeciw cudzej własności, w dokumentach należy podać wysokość wyrządzonej lub zamierzonej szkody.

O ile to jest możliwe, należy podać opis osoby, której wydania się żąda, lub wszystkie inne dane, mogące służyć do stwierdzenia jej tożsamości.

Wymienione w tym artykule dokumenty winny być przedstawione w oryginale lub wierzytelnym odpisie i uwierzytelnione przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Państwa wzywającego, albo przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, tegoż Państwa.

Do dokumentów wspomnianych w niniejszym artykule, o ile nie są sporządzone w języku urzędowym Państwa wzywającego, winny być dołączone uwierzytelnione przekłady na ten język. Przepis ten ma zastosowanie także do wszelkiej innej korespondencji odnoszącej się do wydania.

Przekłady należy uwierzytelniać tak, jak dokumenty, do których się odnoszą.

Za język urzędowy uważa się, o ile chodzi o Polskę — język polski, jeżeli chodzi o Belgję — język francuski.

Artykuł 10.

W nagłym wypadku osoba poszukiwana z powodu czynu wymienionego w artykule 2 będzie tymczasowo zaaresztowana na wniosek uczyniony piśmiennie lub telegraficznie Ministerstwu Spraw Zagranicznych Państwa wezwanego przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Państwa wzywającego lub przez przedstawiciela dyplomatycznego tego Państwa, pod warunkiem, że w tym wniosku będzie się mieściła wzmianka o istnieniu jednego z dokumentów, wymienionych w artykule 9 ust. 1.

Zaaresztowanie tymczasowe może być zarządzone także wtenczas, jeżeli wniosek właściwej władzy Państwa wzywającego nadejdzie bezpośrednio do władzy sądowej lub administracyjnej Państwa wezwanego.

Zaaresztowanie tymczasowe nastąpi według form przyjętych w ustawodawstwie Państwa wezwanego.

O dniu i miejscu tymczasowego zaaresztowania należy telegraficznie zawiadomić władzę wzywającą.

Państwo wezwane może zaaresztowanego wypuścić na wolność, jeśli w terminie trzytygodniowym, licząc od chwili zaaresztowania, nie będzie zakomunikowany aresztowanemu żaden z dokumentów wymienionych w artykule 9 ust. 1.

Artykuł 11.

W razie uwzględnienia wniosku o wydanie wszystkie przedmioty, pochodzące z przestępstwa, albo mogące służyć do jego udowodnienia, a które w chwili zaaresztowania osoby ściganej znajdowały się w jej posiadaniu lub później zostały wykryte, ulegną na podstawie decyzji władz właściwych Państwa wezwanego zajęciu i będą wydane Państwu wzywającemu.

Wydanie tych przedmiotów będzie mogło być dokonane na wniosek Państwa wzywającego również wtedy, gdy wydanie oskarżonego byłoby wprawdzie dopuszczalne, ale z powodu jego śmierci lub ucieczki nie może nastąpić.

Prawa osób trzecich do przedmiotów wydanych pozostają w mocy; po ukończeniu postępowania karnego należy te przedmioty zwrócić bez kosztów osobom uprawnionym.

Państwo wezwane może czasowo zatrzymać te przedmioty, jeśli są mu potrzebne do postępowania karnego.

Artykuł 12.

Osoba ulegająca wydaniu będzie odstawiona do portu Państwa wezwanego, jaki oznaczy Rząd Państwa wzywającego, i umieszczona na statku, który ma ją przewieźć.

Jeśli Państwo wzywające żąda, aby wydanie nastąpiło drogą lądową, Państwo wezwane odda ekstradenta Państwu trzeciemu w najdogodniejszem miejscu na wspólnej granicy, o ile istnieje pewność, że oskarżony będzie tam przyjęty celem dalszego przewiezienia go.

W razie przewozu statkiem, należącym do Strony wezwanej, Strona ta, na żądanie Strony wzywającej, dostarczy uzbrojonej eskorty do nadzoru osoby wydanej aż do czasu przewiezienia jej do wyznaczonego portu Państwa wzywającego lub Państwa trzeciego.

Koszty powstałe na obszarze Państwa wezwanego wskutek zaaresztowania, utrzymania i przewozu osoby ściganej, jak również wskutek przechowania i przesłania przedmiotów wydanych (artykuł 11) ponosi Strona wezwana.

Artykuł 13.

Osoba wydana będzie mogła być ścigana lub karana za przestępstwo popełnione przed wydaniem, inne niż to, z powodu którego została wydana, tylko w następujących wypadkach:

1. jeżeli Państwo, które przestępcę wydało, na to dodatkowo się zgodzi, przyczem powinna być udzielona zgoda, jeśli zachodzą warunki, które, zgodnie z niniejszą konwencją, uzasadniają żądanie wydania.

2. jeżeli osoba wydana sama na to się zgodzi, z wyjątkiem jednak przestępstw natury politycznej, i złoży oświadczenie, które podpisze jednocześnie z sędzią lub prokuratorem, przyjmującym oświadczenie; odpis uwierzytelniony tego oświadczenia przesłać należy Państwu wezwanemu, które przestępcę wydało;

3. jeżeli osoba wydana w ciągu miesiąca po ukończeniu postępowania karnego albo, w razie skazania — po wykonaniu lub darowaniu kary, zaniedba opuścić obszar Państwa, któremu została wydana, albo z własnej woli tam powróci.

Dalsze wydanie trzeciemu Państwu podlega tym samym przepisom.

Artykuł 14.

Zezwolenie na przewóz tranzytowy przez terytorjum jednej z Układających się Stron osoby wydanej Stronie drugiej przez Państwo trzecie, będzie udzielone w wypadkach, w których może być udzielone zezwolenie na wydanie. Artykuły 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9 i 12 niniejszej konwencji będą miały tu zastosowanie.

Koszty przewozu tranzytowego poniesie Państwo wzywające.

Artykuł 15.

Jeśli w toku sprawy karnej, prowadzonej na obszarze jednego z Państw, okaże się potrzeba przesłuchania osób znajdujących się w drugiem Państwie, lub wykonania jakiejkolwiek innej czynności śledczej, zostanie w tym celu wysłana rekwizycja do władz sądowych tego drugiego Państwa.

Państwo wezwane będzie mogło odmówić wykonania rekwizycji:

1. jeśli uważa, że to wykonanie mogłoby naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo;

2. jeśli czyn, z powodu którego rekwizycję wysłano, nie ulega karze w Państwie wezwanem lub stanowi bądźto przestępstwo czysto wojskowe, bądź z zastrzeżeniem wyjątku przewidzianego w artykule 6 ust. 2, przestępstwo polityczne lub będące w związku z takiem przestępstwem;

3. jeśli oskarżony jest obywatelem Państwa wezwanego i nie przebywa na obszarze Państwa wzywającego;

4. jeśli wykonanie żądanej czynności nie należy w Państwie wezwanem do właściwości władzy sądowej;

5. jeśli rekwizycja ma na celu dokonanie rewizji domowej lub zajęcia z powodu czynu, który nie może stanowić podstawy do wydania.

Artykuł 16.

Doręczenie pism sądowych osobie znajdującej się na obszarze Państwa wezwanego będzie uskutecznione przez właściwą władzę tego Państwa, a dowód doręczenia będzie przesłany Państwu wzywającemu. Dowodem doręczenia będzie albo pokwitowanie datowane i podpisane przez odbiorcę, albo też zaświadczenie władzy Państwa wezwanego, stwierdzające formę i datę doręczenia.

Państwo wezwane będzie mogło odmówić doręczenia wezwania, o ile w niem mieści się zagrożenie ujemnemi następstwami na wypadek niestawiennictwa, chyba że chodzi tylko o proste uprzedzenie, że postępowanie karne będzie się dalej toczyło mimo nieobecności osoby wezwanej.

Artykuł 17.

Na żądanie, Państwo wezwane, w którem znajduje się świadek lub biegły, wezwie go, aby uczynił zadość zaproszeniu do osobistego stawiennictwa przed sędzią lub prokuratorem drugiego Państwa.

W samem zaproszeniu mieścić się będzie formalne przyrzeczenie zwrotu kosztów. Koszty podróży i pobytu, obliczone od chwili wyjazdu będą przyznane osobie zaproszonej zgodnie z taryfami i przepisami obowiązującemi w kraju, w którym przesłuchanie nastąpi. Na żądanie świadka lub biegłego, staraniem władz sądowych miejsca jego pobytu, będzie mu mogła być udzielona zaliczka na całe koszty podróży lub ich część. Zaliczka ta będzie następnie zwrócona przez Państwo wzywające.

Świadek lub biegły, bez względu na swoje obywatelstwo, który skutkiem zaproszenia stawi się dobrowolnie przed władzami Państwa wzywającego, nie będzie mógł być tam ścigany ani więziony z powodu popełnienia przestępstw lub skazania za przestępstwa, które poprzedziły jego stawienie się, chyba że, po skończeniu przesłuchania, zaniedba z własnej winy w ciągu dni siedmiu opuścić obszar Państwa wzywającego.

Artykuł 18.

Jeżeli w związku z postępowaniem karnem, toczącem się na terytorjum jednej ze Stron, zajdzie potrzeba otrzymania od drugiej Strony dowodów rzeczowych lub dokumentów, znajdujących się na jej terytorjum, to, o ile szczególne względy nie stoją temu na przeszkodzie, Strona wezwana prześle dowody rzeczowe lub dokumenty Stronie wzywającej z zastrzeżeniem obowiązku ich zwrotu.

Artykuł 19.

Wnioski o doręczenie dokumentów i odezwy rekwizycyjne winny dokładnie wymieniać imiona, nazwiska, obywatelstwo oskarżonych, miejsce ich zamieszkania lub pobytu, przestępstwa, z powodu których odbywa się ściganie, oraz przepisy prawa karnego mające zastosowanie.

Żądanie należy wystosować w języku urzędowym Państwa wzywającego i zaopatrzeć w pieczęć urzędową; uwierzytelnienia nie potrzeba. Jeżeli załączniki nie są sporządzone w języku urzędowym Państwa wzywającego lub wezwanego, należy do nich dołączyć przekład na jeden z tych języków, poświadczony za zgodność przez władzę wzywającą lub przez przysięgłego tłumacza.

Za język urzędowy uważa się, o ile chodzi o Polskę — język polski, a o ile chodzi o Belgię — język francuski.

Artykuł 20.

Władza wezwana wykonywa żądaną czynność w formie przepisanej przez ustawy Państwa wezwanego i stosuje te same środki przymusowe, jak przy załatwianiu odezw rekwizycyjnych własnych władz.

Żądaniu władzy wzywającej, aby w postępowaniu zachować pewną formę szczególną, należy jednak uczynić zadość, o ile taka forma nie jest zabroniona przez ustawy Państwa wezwanego.

Odpowiedź i akty sądowe sporządzone w wykonaniu żądania będą napisane w języku władzy wezwanej, a jeśli według przepisów obowiązujących użyty był język inny niż polski lub francuski, będzie dołączone tłumaczenie na jeden z tych języków zaświadczone za zgodność przez władzę wezwaną lub tłumacza przysięgłego.

Artykuł 21.

Koszty powstałe w granicach Państwa wezwanego w wykonaniu artykułów 15 do 20 ponosi to Państwo bez prawa żądania zwrotu od Państwa wzywającego, z wyjątkiem zaliczek na wynagrodzenia świadków (artykuł 17 ust. 2) i z wyjątkiem kosztów ekspertyzy, jeśli ona spowodowała więcej niż jedną audjencję.

Artykuł 22.

Orzeczenia ostateczne sądów jednego Państwa, skazujące obywateli drugiego Państwa za zbrodnie i występki wszelkiego rodzaju, będą przesyłane temu Państwu bez osobnego żądania i bez kosztów w formie wykazu (karty karnej) lub wyciągu, poświadczonego przez władzę, od której pochodzi.

Artykuł 23.

Wszelkie pisma wymieniane między obu Układającemi się Państwami przy stosowaniu niniejszej konwencji oprócz pism, które dotyczą żądania wydania lub tymczasowego aresztowania, będą sobie przesyłały bezpośrednio Ministerstwa Sprawiedliwości obu Państw.

Artykuł 24.

Konwencja niniejsza nie będzie miała zastosowania do Kolonji Kongo ani do obszarów, w stosunku do których Belgja wykonywa mandat z ramienia Ligi Narodów.

Artykuł 23.

Niniejsza konwencja została sporządzona w języku polskim i francuskim, przyczem oba teksty są obowiązujące, i będzie ratyfikowana. Wymiana dokumentów ratyfikacyjnych nastąpi w Warszawie w czasie możliwie najkrótszym.

Niniejsza konwencja będzie ogłoszona w sposób przewidziany w ustawodawstwie obu Stron i wejdzie w życie w trzydzieści dni po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych.

Każda ze Stron ma prawo wypowiedzieć niniejszą konwencję, która będzie jednak obowiązywała jeszcze w ciągu sześciu miesięcy po tem wypowiedzeniu.

TRAKTAT

z Wielką Brytanją o wydawaniu zbiegłych przestępców, podpisany w Warszawie dnia 11 stycznia 1932 r.

(DU nr. 17 z 1934, poz. 133).

Skr.: WB ex

Artykuł 1.

Wysokie Układające się Strony zobowiązują się wydawać sobie wzajemnie, w przypadkach i na warunkach ustalonych w niniejszym traktacie, osoby, które, będąc oskarżone lub skazane za jakąkolwiek ze zbrodni lub występków, wyszczególnionych w art. 3, a popełnionych w granicach jurysdykcji jednej z Układających się Stron, zostaną odszukane na terytorjum drugiej Strony.

Artykuł 2.

W rozumieniu niniejszego traktatu —

(1) Za terytorjum Jego Królewskiej Brytyjskiej Mości będą uważane Wielka Brytanja i Północna Irlandja, Wyspy Kanału i Wyspa Man i wszystkie części zamorskich posiadłości Jego Królewskiej Brytyjskiej Mości, z wyjątkiem wyliczonych w art. 19, oraz terytorja wyliczone w art. 21 i wszelkie terytorja, na które na zasadzie art. 22 może być traktat niniejszy rozciągnięty. Rozumie się, że poza Wielką Brytanją i Północną Irlandją, Wyspami Kanału i Wyspą Man traktat niniejszy będzie stosowany do całego innego terytorjum Jego Królewskiej Brytyjskiej Mości (jak je wyżej określono) tylko o tyle, o ile na to ustawy pozwalają.

(2) Obywatele i krajowcy jakiegokolwiek Protektoratu Brytyjskiego albo Państwa, będącego pod opieką Wielkiej Brytanji, lub też takiego terytorjum, na którem Jego Królewska Brytyjska Mość posiada mandat z ramienia Ligi Narodów, będą uważani za poddanych brytyjskich.

(3) Obywatele gdańscy w Polsce będą traktowani narówni z obywatelami polskimi, a w razie zastosowania niniejszego traktatu do terytorjum Wolnego Miasta Gdańska zgodnie z art. 18, obywatele polscy na wspomnianem terytorjum będą traktowani narówni z obywatelami Wolnego Miasta.

Artykuł 3.

Wydanie przyznawane będzie wzajemnie z powodu następujących zbrodni lub występków, o ile są one karalne według ustaw obu Wysokich Układających się Stron (to znaczy w Polsce według ustawodawstwa przynajmniej jednej z jej dzielnic): —

1. Morderstwo (włączając w to skrytobójstwo, ojcobójstwo, matkobójstwo, zabójstwo krewnych, dzieciobójstwo, trucicielstwo) lub usiłowanie morderstwa albo spisek w celu popełnienia morderstwa.

2. Zabójstwo.
3. Podawanie leków lub użycie narzędzi w celu wywołania poronienia.
4. Zgwałcenie.
5. Czyn lubieżny, lub usiłowanie spełnienia czynu lubieżnego z dziewczęciem poniżej lat 16.
6. Gwałt (bezpośredni) na osobie w celu nierządu.
7. Porwanie człowieka albo bezprawne ograniczenie wolności osobistej.
8. Porwanie dziecka, włączając w to opuszczenie, porzucenie lub bezprawne zatrzymanie dziecka.
9. Uprowadzenie.
10. Stręczycielstwo, a mianowicie przestępstwa, wyliczone w art. 1 i 2 Konwencji Międzynarodowej o zwalczaniu handlu żywym towarem, zawartej w dniu 4 maja 1910 w Paryżu.
11. Dwużeństwo.
12. Umyślne zadanie rany lub ciężkie uszkodzenie ciała.
13. Pogróżki pisemne lub inne w celu wymuszenia pieniędzy lub innych przedmiotów wartościowych.
14. Fałszywe zeznanie pod przysięgą lub namawianie do niego.
15. Rozmyślne podpalenie.
16. Włamanie się lub wdarcie się do domu mieszkalnego, lub budynku do tegoż należącego, w nocy (burglary) lub we dnie (housebreaking) z zamiarem popełnienia zbrodni.
17. Rozbój (rabunek) z użyciem gwałtu lub pogróżek.
18. Kradzież lub sprzeniewierzenie.
19. Nadużycie zaufania przez zawiadowcę, bankiera, agenta, prokurenta, powiernika lub kuratora, dyrektora, członka lub urzędnika jakiejkolwiek spółki lub oszukańcze użycie cudzej własności.
20. Uzyskanie pieniędzy, papierów wartościowych lub innego mienia zapomocą fałszywych przedstawień (oszustwo), oraz przyjęcie pieniędzy, papierów wartościowych lub innego mienia ze świadomością, że zostały skradzione lub uzyskane wbrew prawu.
21. a) Podrabianie lub przerabianie monet lub puszczanie w obieg monet podrobionych lub przerobionych.
b) Świadome i bezprawne wytworzenie lub posiadanie narzędzia, przyrządu lub maszyny, przystosowanych i przeznaczonych do podrabiania lub przerabiania monet.
22. Fałszowanie, podrabianie lub przerabianie albo puszczanie w obieg przedmiotów sfałszowanych, podrobionych lub przerobionych, obejmujące wszelkie przestępstwa, przewidziane w ustawodawstwie polskiem jako podrabianie lub fałszowanie pieniędzy papierowych, banknotów, lub innych papierów wartościowych, fałszowanie lub podrabianie innych dokumentów publicznych lub prywatnych, jak również wydawanie lub puszczanie w obieg takich papierów podrobionych, przerobionych lub sfałszowanych, oraz rozmyślne czynienie z nich użytku.
23. Przestępstwa przeciwko ustawom o bankructwie.
24. Wszelki czyn popełniony w zamiarze narażenia na niebezpieczeństwo osób podróżujących koleją, lub znajdujących się na kolei.
25. Piraterja (rozbójnictwo morskie).
26. Złośliwe zatopienie lub zniszczenie statku na morzu lub usiłowanie dokonania takiego czynu.
27. Zamach na osobę na statku, znajdującym się na pełnem morzu, z zamiarem zabicia lub ciężkiego uszkodzenia na ciele.
28. Bunt (revolt) przeciwko dowódcy statku, znajdującego się na pełnem morzu, jeśli jest popełniony przez dwie lub więcej osób, oraz spisek w celu wywołania takiego buntu.
29. Handel niewolnikami, stanowiący zbrodnię lub występek według ustawodawstwa obu Państw.

Wydanie będzie również przyznawane w razie pomocy do jakiejkolwiek z wyżej wymienionych zbrodni lub występków, udzielonej przed, podczas lub po dokonaniu czynu, o ile taka pomoc ulega karze według ustawodawstwa obu Wysokich Układających się Stron (to znaczy w Polsce według ustawodawstwa przynajmniej jednej z jej dzielnic).

Artykuł 4.

Każda ze Stron zastrzega sobie prawo odmowy lub zgody na wydawanie drugiej Stronie swych własnych poddanych lub obywateli.

Artykuł 5.

Jeżeli osoba, której wydania zażądano, została już osądzona i uniewinniona lub skazana, albo też pozostaje jeszcze pod sądem w Państwie wezwanem z powodu tej samej zbrodni lub występku, z powodu których zażądano jej wydania, w takim razie osoba ta nie będzie wydana; jednakże uniewinnienie oskarżonego tylko z tego powodu, iż zbrodnia lub występek zostały popełnione zagranicą, nie będzie stanowiło przeszkody do jego wydania.

Jeżeli osoba, której wydania zażądano, pozostaje pod śledztwem lub odbywa karę w Państwie wezwanem za popełnienie innej zbrodni lub występku, wydanie jej zostanie odłożone do chwili ukończenia sprawy sądowej i całkowitego odbycia kary, jaka osobie tej została wymierzona.

Artykuł 6.

Wydanie nie będzie przyznane, jeżeli, zgodnie z ustawodawstwem tej części terytorjum Wysokich Układających się Stron, na której odnaleziono oskarżonego, na skutek przedawnienia nie byłoby możliwe prowadzenie postępowania karnego przeciw oskarżonemu lub wykonanie na nim orzeczonej kary za zbrodnię lub występek, za które zażądano jego wydania.

Artykuł 7.

Zbiegły przestępca nie będzie wydany, jeżeli zbrodnia lub występek, za które zażądano jego wydania, ma charakter polityczny, lub jeżeli udowodni, że żądanie wydania go postawiono faktycznie w celu oddania go pod sąd lub ukarania za zbrodnię lub występek o charakterze politycznym.

Artykuł 8.

Osoba wydana w żadnym razie nie może być w Państwie któremu ją wydano, uwięziona ani postawiona przed sąd za jakąkolwiek inną zbrodnię lub występek lub z racji jakichkolwiek innych spraw, aniżeli te, dla których nastąpiło wydanie, dopóki nie zostanie odesłana zpowrotem, lub nie będzie miała sposobności powrotu do Państwa, które ją wydało (bez względu na to, czy ze sposobności powyższej skorzystała, lub też nie), albo dopóki, powróciwszy tam, nie zjawi się zpowrotem w Państwie, któremu poprzednio została wydana.

Postanowienie niniejsze nie odnosi się do zbrodni lub występków popełnionych po wydaniu.

Artykuł 9.

Z zastrzeżeniem postanowień art. 19 i 20 żądanie wydania będzie przedstawione przez agenta dyplomatycznego Wysokiej Układającej się Strony żądającej wydania Sekretarzowi Stanu lub Ministrowi Spraw Zagranicznych Wysokiej Układającej się Strony wezwanej.

Do żądania wydania obwinionego należy dołączyć nakaz aresztowania, wydany przez właściwe władze Państwa, żądającego wydania, oraz takie dowody, które zgodnie z ustawodawstwem obowiązującem w miejscu, gdzie znaleziono obwinionego, uzasadniałyby jego aresztowanie, gdyby zbrodnia lub występek zostały tam popełnione.

Jeżeli żądanie wydania odnosi się do osoby skazanej, należy dołączyć wyrok skazujący, wydany przeciwko tej osobie przez właściwy sąd Państwa, które żąda wydania.

Wyrok wydany zaocznie (in contumaciam) nie będzie uważany za wyrok skazujący, lecz osoba w ten sposób zasądzona traktowana będzie jako osoba oskarżona.

Artykuł 10.

Jeżeli żądanie wydania jest zgodne z powyższemi przepisami, właściwe władze Państwa wezwanego przystąpią do aresztowania zbiega.

Artykuł 11.

W nagłych wypadkach zbiegły przestępca może być z mocy nakazu, wydanego przez sędziego (police magistrate, justice of the peace) lub inną władzę w każdem z obu Państw do tego powołaną, aresztowany na podstawie takiego doniesienia lub skargi oraz takich dowodów, lub po przeprowadzeniu takich dochodzeń, jakie zdaniem władzy, wydającej powyższy nakaz uzasadniałyby wydanie nakazu, jeśliby zbrodnia lub występek zostały popełnione, lub jeśliby dana osoba została skazana w tej części terytorjum obu Układających się Stron, w której wspomniany sędzia (police magistrate, justice of the peace) lub inna władza właściwa wykonywa jurysdykcję. Osoba taka, zgodnie z niniejszym artykułem będzie zwolniona, jeżeli w ciągu dni 30 żądanie wydania jej nie będzie przedstawione przez agenta dyplomatycznego drugiego Państwa, zgodnie z postanowieniami niniejszego traktatu.

Artykuł 12.

Wydanie nastąpi jedynie wówczas, jeżeli według ustawodawstwa Państwa wezwanego dowody zostaną uznane za dostateczne:

a) bądź to, aby usprawiedliwić wszczęcie przeciw aresztowanemu postępowania karnego w razie, gdyby dana zbrodnia lub występek były popełnione na terytorjum tego Państwa,

b) bądź też, aby udowodnić, że dany więzień jest identyczny z osobą skazaną przez sądy Państwa, żądającego wydania, oraz, że zbrodnia lub występek, za które został skazany, należą do tych, z powodu których, w chwili takiego skazania, wydanie mogłoby być przyznane przez Państwo wezwane.

Żaden przestępca nie może być wydany przed upływem 15 dni od daty odstawienia go do więzienia, w którem został umieszczony w celu oczekiwania na nakaz wydania.

Artykuł 13.

Przy badaniach, prowadzonych zgodnie z powyższemi postanowieniami, władze Państwa wezwanego będą uznawały za ważne dowody: stwierdzenia lub zeznania świadków, złożone pod przysięgą w drugiem Państwie, bądź też odpisy tychże, jak również nakazy aresztowania i wyroki tamże wydane, lub odpisy tychże, oraz zaświadczenia lub dokumenty sądowe, stwierdzające fakt skazania, pod warunkiem, że ich autentyczność stwierdzoną zostanie w sposób następujący:

1. Nakaz aresztowania lub jego odpis winien być, zależnie od okoliczności, opatrzony podpisem sędziego (judge, magistrate) lub innego urzędnika drugiego Państwa, albo własnoręcznem zaświadczeniem sędziego (judge, magistrate) lub innego urzędnika drugiego Państwa, że dokument ten jest wiernym odpisem nakazu aresztowania.

2. Stwierdzenia lub zeznania świadków albo odpisy tychże winny być zależnie od okoliczności opatrzone własnoręcznym zaświadczeniem sędziego (judge, magistrate) lub innego urzędnika drugiego Państwa, że są to oryginalne stwierdzenia lub zeznania albo wierne odpisy tychże.

3. Zaświadczenie lub dokument sądowy, stwierdzający fakt skazania, winien być opatrzony zaświadczeniem sędziego (judge, magistrate), lub innego urzędnika drugiego Państwa.

W każdym razie autentyczność takiego nakazu aresztowania, zeznań świadków, odpisu, zaświadczenia lub dokumentu sądowego winna być stwierdzona bądź przez zaprzysiężonego świadka, bądź przez przyłożenie urzędowej pieczęci Ministra Sprawiedliwości lub innego Ministra drugiego Państwa albo wreszcie innym sposobem uwierzytelnienia, dopuszczalnym w danej chwili w ustawodawstwie Państwa, do którego skierowano wezwanie o wydanie.

Artykuł 14.

O ile wydania danej osoby domaga się jedna z Wysokich Układających się Stron na zasadzie niniejszego traktatu, a jednocześnie jej wydania żąda jedno lub więcej innych Państw, Państwo wezwane zdecyduje wyłącznie według swego uznania, któremu z danych Państw ją wydać.

Artykuł 15.

Jeżeli dowody, wystarczające do wydania, nie zostaną przedstawione w ciągu 2-ch miesięcy od daty ujęcia zbiega, lub w ciągu takiego dalszego terminu, jaki ustali Państwo wezwane albo właściwy sąd tego Państwa, zbieg ten zostanie wypuszczony na wolność.

Artykuł 16.

Wszelkie przedmioty przejęte, które znajdowały się w posiadaniu osoby podlegającej wydaniu w chwili jej ujęcia, oraz wszelkie przedmioty, mogące służyć jako dowody zbrodni lub występku winny być oddane przy wydaniu przestępcy, o ile na to zezwala ustawodawstwo Państwa wydającego.

Artykuł 17.

Każda z Wysokich Układających się Stron pokryje koszty spowodowane zaaresztowaniem w granicach swego terytorjum, zatrzymaniem w areszcie i odstawieniem do swej granicy osób, które ta Strona zgodzi się wydać na mocy niniejszego traktatu.

Artykuł 18.

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej na mocy artykułu 104 traktatu pokoju, podpisanego w dniu 28 czerwca 1919 r. w Wersalu, oraz artykułów 2 i 6 konwencji, zawartej między Polską a Gdańskiem w dniu 9 listopada 1920 r. zastrzega sobie prawo późniejszego oświadczenia, że postanowienia niniejszego traktatu stosują się również do terytorjum Wolnego Miasta Gdańska.

Artykuł 19.

Jego Królewska Brytyjska Mość może przystąpić do niniejszego traktatu w imieniu każdego ze swych Dominjów poniżej wymienionych t. j. Dominjum Kanady, Federacji Australijskiej (włączając w tym wypadku Papuazję i wyspę Norfolk), Dominjum Nowej Zelandji, Związku Południowo Afrykańskiego, Wolnego Państwa Irlandji, Nowej Fundlandji, oraz w imieniu Indyj. Takie przystąpienie będzie dokonane zapomocą oświadczenia złożonego w tym celu przez przedstawiciela Jego Królewskiej Brytyjskiej Mości w Warszawie, które określi władze, do których w danym wypadku ma być zwrócone żądanie wydania zbiegłego przestępcy, który znalazł schronienie w odnośnem Dominjum lub w Indjach. Od daty wejścia w życie takiego oświadczenia, która to data ma być wymieniona w tem oświadczeniu, terytorjum odnośnego Dominjum lub Indyj będzie uważane przy stosowaniu niniejszego traktatu za terytorjum Jego Królewskiej Brytyjskiej Mości.

Żądanie wydania zbiegłego przestępcy, który znalazł schronienie w jednem z wyżej wymienionych Dominjów lub w Indjach, w imieniu

których Jego Królewska Brytyjska Mość przystąpił do niniejszego traktatu, winno być dokonane przez właściwego urzędnika konsularnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Każda z Wysokich Układających się Stron może wypowiedzieć traktat niniejszy oddzielnie w stosunku do któregokolwiek z wyżej wymienionych Dominjów lub do Indyj. Wypowiedzenie takie nastąpi przez oświadczenie złożone zgodnie z postanowieniami artykułu 23.

Wszelkie oświadczenie złożone zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu odnośnie do jednego z Dominjów Jego Królewskiej Brytyjskiej Mości może objąć każde terytorjum, odnośnie do którego z ramienia Ligi Narodów został przyjęty mandat przez Jego Królewską Brytyjską Mość i które jest zarządzane przez Rząd danego Dominjum. Jeżeli takie terytorjum zostało w ten sposób włączone, będzie ono uważane przy stosowaniu niniejszego traktatu za terytorjum Jego Królewskiej Brytyjskiej Mości. Wszelkie oświadczenie, złożone zgodnie z ustępem trzecim niniejszego artykułu, będzie się stosowało do takiego terytorjum mandatowego.

Artykuł 20.

Żądanie wydania zbiegłego przestępcy, który schronił się na któremkolwiek terytorjum należącem do Jego Królewskiej Brytyjskiej Mości, innem niż Wielka Brytanja i Północna Irlandja, Wyspy Kanału lub Wyspa Man, lub Indje albo Dominja, wymienione w artykule 19, winno być skierowane do Gubernatora lub Władzy Naczelnej takiego terytorjum przez właściwego urzędnika konsularnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Żądanie takie będzie załatwione przez właściwe władze danego terytorjum; zastrzega się jednak, że o ile ma być wydany nakaz uwięzienia zbiegłego przestępcy w celu ekstradycji, to wyżej wymieniony Gubernator lub Władza Naczelna, zamiast sporządzenia nakazu wydania takiego zbiega, może przedstawić sprawę Rządowi Jego Królewskiej Mości w Zjednoczonem Królestwie.

Artykuł 21.

Traktat niniejszy będzie stosowany do następujących protektoratów Brytyjskich w taki sam sposób, jak gdyby one stanowiły posiadłości Jego Królewskiej Brytyjskiej Mości, a mianowicie: do protektoratu Kraju Bechuana, protektoratu Gambji, protektoratu Kenyi, protektoratu Nigerji, Północnej Rodezji, Północnych Terytorjów Złotego Wybrzeża, Kraju Nyasa, Protektoratu Sierra Leone, Protektoratu Wysp Salomona, Protektoratu Kraju Somali, Kraju Swazi, Protektoratu Ugandy oraz Zanzibaru i do następujących terytorjów, co do których mandat z ramienia Ligi Narodów został przyjęty przez Jego Królewską Brytyjską Mość, to znaczy Kamerun pod mandatem Brytyjskim, Kraju Togo pod mandatem Brytyjskim i terytorjum Tanganyiki.

Artykuł 22.

Jeżeli po podpisaniu niniejszego traktatu zostanie uznane za właściwe rozciągnięcie jego postanowień na jakiekolwiek Protektoraty Brytyjskie poza wymienionemi w poprzednim artykule albo na jakiekolwiek Państwo będące pod opieką brytyjską lub na jakiekolwiek terytorjum, co do którego mandat Ligi Narodów został przyjęty przez Jego Królewską Brytyjską Mość, poza terytorjami mandatowemi wymienionemi w art. 19 i 21, postanowienia art. 19 i 20 znajdą zastosowanie do takich Protektoratów lub Państw lub terytorjów mandatowych od daty i w sposób określony w notach, wymienionych w celu takiego rozciągnięcia.

Artykuł 23.

Traktat niniejszy uzyskuje moc obowiązującą w 10 dni po jego ogłoszeniu w sposób przewidziany przez ustawodawstwa Wysokich Układa-

jących się Stron. Może być wypowiedziany przez którąkolwiek z Wysokich Układających się Stron w drodze notyfikacji w terminie nieprzekraczającym jednego roku i nie krótszym niż 6 miesięcy.

W braku wyraźnego pod tym względem zastrzeżenia wypowiedzenie, uskutecznione według pierwszego ustępu niniejszego artykułu, nie wpłynie na obowiązywanie traktatu między Rzecząpospolitą Polską a jakiemkolwiek terytorjum, co do którego nastąpiło zgłoszenie przystąpienia zgodnie z art. 19.

Traktat niniejszy będzie ratyfikowany i dokumenty ratyfikacyjne zostaną wymienione w Warszawie w możliwie najkrótszym czasie.

TRAKTAT EKSTRADYCYJNY

z Francją, podpisany w Paryżu dnia 30 grudnia 1925 r.

(DU nr. 63 z 1929, poz. 491).

Skr.: FR ex

Artykuł 1.

Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się do wzajemnego wydawania Stronie drugiej, w okolicznościach i na warunkach, ustanowionych przez niniejszą Konwencję, — osób, które, będąc ścigane lub skazane za czyn popełniony bądź na terytorjum metropolji, bądź na terytorjum kolonij i posiadłości, bądź w obrębie jurysdykcji konsularnej jednej ze Stron, zostaną odszukane bądź na terytorjum metropolitalnem, bądź kolonij i posiadłości, bądź w obrębie jurysdykcji konsularnej Strony drugiej.

Gdyby czyn, powodujący żądanie ekstradycyjne został popełniony poza obrębem jednego z terytorjów lub jednej ze stref wyżej wymienionych, należących do Państwa wzywającego pomocy prawnej, będzie można temu żądaniu uczynić zadość, jeżeli ustawodawstwo Państwa wezwanego o pomoc prawną upoważnia do ścigania za te same przestępstwa w razie popełnienia ich poza jego terytorjum.

Artykuł 2.

W wypadku zażądania wydania tej samej osoby przez kilka państw, bądź z powodu czynów różnych, bądź z powodu tego samego czynu, Rząd wezwany o pomoc prawną rozstrzygnie według swego uznania, któremu z tych państw obwiniony będzie wydany.

Artykuł 3.

Zezwolenie na ekstradycję nastąpi z powodu czynów karanych przez ustawodawstwa obu Państw (przyczem się rozumie, że w Polsce wystarczy, aby czyn był karalny według jednego tylko z ustawodawstw obowiązujących), mianowicie:

1) zabójstwo umyślne, morderstwo, ojcobójstwo, dzieciobójstwo i otrucie;

2) umyślne podpalenie;

3) uderzenia i rany, zadane umyślnie, bądź z premedytacją, bądź, gdy z nich wynika ułomność lub trwała niezdolność do pracy, utrata lub zupełne pozbawienie używalności członka ciała lub jakiegokolwiek innego organu, lub śmierć bez zamiaru spowodowania jej;

4) zgwałcenie, czyn lubieżny z użyciem gwałtu, czyn lubieżny bez użycia gwałtu, w odniesieniu do dzieci poniżej wieku określonego ustawodawstwem karnem obu Krajów;

5) uprowadzenie osób nieletnich;

6) kradzież wszelkiego rodzaju i wymuszenie (wszelki przymus w celu zaboru rzeczy lub osiągnięcia korzyści);

7) zniszczenie lub uszkodzenie w zamiarze karygodnym drogi żelaznej lub połączeń telegraficznych lub telefonicznych;

8) fałszowanie lub podrabianie dokumentów: publicznych, handlowych lub prywatnych, fałszowanie telegramów, posługiwanie się falsyfikatami;

9) podrobienie lub podstępne przerobienie akt oficjalnych rządu lub władzy publicznej, podstępne posługiwanie się aktami w ten sposób przerobionemi lub podrobionemi;

10) wyrób fałszywych pieniędzy, podrobienie lub przerobienie obligacyj lub kuponów długu publicznego, biletów bankowych krajowych lub zagranicznych, pieniędzy papierowych lub innych publicznych papierów wartościowych, pieczęci, marek, stempli (klisz) menniczych, godeł państwowych lub publicznej władzy administracyjnej, puszczanie w obieg przedmiotów wyżej wymienionych, przerobionych lub podrobionych lub podstępne posługiwanie się niemi;

11) sprzeniewierzenie pieniędzy publicznych przez funkcjonarjuszów publicznych lub depozytarjuszów; przekupstwo urzędników;

12) podstępne bankructwo;

13) groźby zamachu na osoby lub na własność;

14) naruszenie wolności osobistej lub nietykalności mieszkania, popełnione przez osoby prywatne;

15) fałszywe zeznania, nakłanianie do fałszywych zeznań świadków, znawców lub tłumaczy;

16) oszustwo, nadużycie zaufania;

17) spędzenie płodu;

18) bigamja;

19) zamachy na obyczajność:

a) popełniane nałogowo a polegające na podniecaniu do rozpusty lub psuciu młodzieży jednej lub drugiej płci poniżej dwudziestu jeden lat, na sprzyjaniu tym czynom lub ułatwianiu ich;

b) polegające na namawianiu, uprowadzaniu lub uwodzeniu, dla zaspokojenia cudzych namiętności, kobiety lub dziewczyny — nieletnich, w celu rozpusty, choćby z ich zgodą.

Powyższe określenia obejmują uczestnictwo, usiłowanie lub ukrywanie, o ile są przewidziane i karane przez ustawodawstwo obu Krajów.

Strony porozumiały się z sobą co do tego, że lista czynów wyżej wymienionych będzie mogła być zmieniona lub uzupełniona na podstawie obopólnego porozumienia się zapomocą deklaracji obu Rządów.

Artykuł 4.

Zezwolenie na ekstradycję nie będzie udzielone: 1) co do skazanych kontradyktoryjnie lub zaocznie jeżeli kara orzeczona jest niższa od dwóch miesięcy więzienia (określenie obejmujące wszelkie kary ograniczenia wolności);

2) co do obwinionych, jeżeli maximum kary, którą inkryminowany czyn jest zagrożony według ustawodawstwa obu Krajów, jest niższe od dwóch lat więzienia (określenie obejmujące wszelkie kary ograniczenia wolności);

3) jeśli według ustaw Kraju wezwanego o pomoc prawną władza tego Kraju jest właściwa do wdrożenia postępowania karnego i nie może zrzec się swej właściwości na korzyść władz Kraju wzywającego pomocy prawnej;

4) jeśli z powodu tego samego czynu na terytorjum Państwa wezwanego o pomoc prawną wszczęte zostało postępowanie karne, lub jeśli obywatel obcy został skazany, uniewinniony lub zwolniony od kary, lub jeśli odcierpiał swoją karę lub został ułaskawiony;

5) jeżeli przestępstwo, które spowodowało żądanie ekstradycyjne, uważane jest przez Stronę wezwaną o udzielenie pomocy prawnej za przestępstwo polityczne lub za czyn, mający związek z takiem przestępstwem. Nie będzie się uważało za przestępstwo polityczne ani za czyn, mający związek z takiem przestępstwem, — zamachu na osobę

Naczelnika Państwa obcego, gdy zamach ten posiada cechy zabójstwa, morderstwa lub otrucia;

6) jeżeli obwiniony jest obywatelem Kraju wezwanego o pomoc prawną, a nadto co do Polski, jeżeli jest obywatelem Wolnego Miasta Gdańska.

W wypadku, gdyby obwiniony wniósł prośbę o nadanie obywatelstwa przed datą żądania ekstradycyjnego, Państwo wezwane o pomoc prawną będzie mogło odroczyć swoją decyzję na przeciąg sześciu miesięcy;

7) jeżeli według ustawodawstwa Państwa wezwanego o pomoc prawną nastąpiło przedawnienie ścigania lub kary.

Artykuł 5.

Osoba wydana nie będzie mogła być ścigana lub sądzona za przestępstwo inne, aniżeli to, które spowodowało ekstradycję, z wyjątkiem wypadków następujących:

1) jeżeli zażądała osądzenia lub odbycia kary, w którym to przypadku żądanie jej będzie podane do wiadomości Rządu, który ją wydał;

2) jeżeli w ciągu miesiąca, po ostatecznem jej zwolnieniu, nie opuściła Kraju, któremu została wydana;

3) jeżeli przestępstwo jest objęte Konwencją, a Rząd, któremu została wydana, uzyskał uprzednio zgodę Rządu, który zezwolił na ekstradycję; Rząd ten będzie mógł, jeżeli uzna to za wskazane, zażądać przedstawienia sobie jednego z dokumentów, wymienionych w art. 7 niniejszej Konwencji.

Wydanie dalsze państwu trzeciemu podlega tym samym zasadom.

Artykuł 6.

Żądania ekstradycyjne będą zawsze przesyłane drogą dyplomatyczną.

Artykuł 7.

Zezwolenie na ekstradycję nastąpi tylko na podstawie przedstawienia dokumentów poniżej określonych, bez dołączenia tłumaczeń — jako to:

1) wyrok skazujący lub powzięta w toku postępowania decyzja, z której wynika formalnie lub która powoduje z samego prawa pociągnięcie do odpowiedzialności karnej, lub nakaz aresztowania albo wszelki inny akt, tę samą moc posiadający; dokumenty te powinny być przedstawione w oryginale lub w odpisie wierzytelnym;

2) zwięzłe przedstawienie czynów inkryminowanych, o ileby ono nie wynikało z dokumentów, wymienionych w punkcie poprzednim;

3) w miarę możności: rysopis żądanej osoby, znaki szczególne i wszelkie objaśnienia, mogące służyć do ustalenia jej tożsamości;

4) tekst ustawy lub ustaw karnych, mających zastosowanie do inkryminowanego czynu.

Artykuł 8.

W wypadkach nagłych zarządzone zostanie tymczasowe zaaresztowanie obwinionego na podstawie doniesienia, nadesłanego pocztą lub telegraficznie, o istnieniu nakazu aresztowania, z tem zastrzeżeniem, że to doniesienie będzie przesłane drogą dyplomatyczną lub konsularną.

Tymczasowy areszt zostanie uchylony i obywatel obcy zostanie wypuszczony na wolność, jeżeli w ciągu pięciu tygodni, licząc od dnia zaaresztowania, Rząd wezwany o pomoc prawną nie otrzyma dokumentów, wyliczonych w punktach 1, 2 i 4 art. 7.

Artykuł 9.

Gdyby państwo wezwane o pomoc prawną uważało za konieczne otrzymanie wyjaśnień uzupełniających, aby mieć możność rozstrzygnięcia o żądaniu ekstradycyjnem, wyjaśnień tych należy mu udzielić

w przeciągu pięciu tygodni, licząc od dnia, w którym przedstawiciel dyplomatyczny Kraju wzywającego pomocy prawnej otrzymał prośbę o te wyjaśnienia uzupełniające.

Jeśliby Państwo wezwane o pomoc prawną wyjaśnień tych nie otrzymało w terminie wyżej ustalonym, obywatel obcy zostanie wypuszczony na wolność.

Artykuł 10.

Jeżeli osoba, której wydania się żąda, jest ścigana lub została skazana w Państwie wezwanem o pomoc prawną, Państwo to winno rozstrzygnąć o żądaniu ekstradycyjnem. Jednakże wydanie obwinionego będzie mogło być odroczone aż do zaniechania dochodzeń, uniewinnienia obwinionego, lub uwolnienia go od kary, odbycia przez niego kary, lub ułaskawienia go.

Gdyby obywatel obcy był ścigany lub aresztowany w tym samym kraju z powodu zobowiązań, zaciągniętych wobec osób prywatnych, wydanie jego mimo to nastąpi z zastrzeżeniem dla tych osób dochodzenia swych roszczeń przed władzą właściwą.

Artykuł 11.

Jeśli na ekstradycję nie można było zezwolić w myśl postanowień p. 6 art. 4, Wysokie Strony Umawiające się zobowiązują się zarządzić ściganie i osądzenie, stosownie do swego ustawodawstwa, swoich obywateli, którzy popełnili przestępstwa przeciwko prawom drugiego Państwa, o ile te przestępstwa podpadają pod kategorje, mogące uzasadnić ekstradycję według postanowień niniejszej Konwencji.

Powyższe postanowienie ma w wypadku p. 6 art. 4 zastosowanie do czynów, popełnionych przed nadaniem obywatelstwa, które spowodowały żądanie ekstradycyjne.

Państwo wzywające pomocy prawnej wystosuje drogą dyplomatyczną swe żądanie, dołączając do niego przedmioty, akta, dokumenty i inne wyjaśnienia konieczne; władze tego Państwa winny tak postępować, jak gdyby one same miały uskuteczniać ściganie. W tym przypadku wszystkie akta i dokumenty winny być sporządzone bezpłatnie.

Artykuł 12.

Przedmioty zajęte, mogące służyć jako dowody rzeczowe, podobnie jak wszystkie przedmioty, mogące pochodzić ze zbrodni lub występku, z powodu których żąda się wydania, będą według uznania władzy właściwej oddawane Rządowi wzywającemu pomocy prawnej, nawet gdyby ekstradycja nie mogła być uskuteczniona z powodu śmierci lub późniejszego zniknięcia osoby żądanej.

To oddanie będzie obejmowało również wszystkie przedmioty, któreby obwiniony ukrył lub pozostawił w kraju, także i takie, jakieby zostały później wykryte, jeżeli wystosowano żądanie ich wydania bądź to w nakazie aresztowania, bądź w rekwizycji.

Zastrzega się w każdym razie prawa nabyte przez osoby trzecie, nie wmieszane w ściganie, do przedmiotów, określonych w niniejszym artykule.

Artykuł 13.

Koszty aresztowania, utrzymania i transportu osoby, na której ekstradycję się zgodzono, podobnie jak koszty przechowania i transportu przedmiotów, które w myśl postanowień artykułu poprzedniego powinny być zwrócone lub wydane, poniosą oba Państwa w granicach swoich terytorjów.

Artykuł 14.

Zezwolenie na ekstradycję sposobem przewiezienia przez terytorjum jednej ze Stron zawierających Konwencję, osoby, wydanej Stronie drugiej, nastąpi na podstawie przedstawienia w oryginale lub w wierzytelnym odpisie dokumentów, wymienionych w pp. 1, 2 i 4 art. 7.

Zezwolenie na przewiezienie nastąpi tylko w wypadkach, w których mogłaby być dozwolona ekstradycja.

Koszty przewiezienia poniesie Państwo wzywające pomocy prawnej.

Artykuł 15.

Jeśli w toku sprawy karnej okaże się konieczność przesłuchania osób, znajdujących się w jednym z obu Krajów, lub wykonania jakiejkolwiek innej czynności śledczej, zostanie w tym celu wysłana rekwizycja drogą dyplomatyczną. Rekwizycja ta zostanie wykonana byleby czyn, który spowodował zlecenie sądowe był karalny według ustawodawstwa obu Krajów.

Państwo wezwane o pomoc prawną może odmówić wykonania rekwizycji:

1) jeżeli ją uważa za mogącą naruszyć jego suwerenność lub bezpieczeństwo;

2) w wypadku żądania zajęcia lub rewizji, jeżeliby z powodu czynu, który spowodował rekwizycję, nie mogła być, w myśl postanowień niniejszej Konwencji, dozwolona ekstradycja;

3) jeśliby Państwo wezwane o pomoc prawną uważało czyn, powodujący rekwizycję, za przestępstwo polityczne lub za czyn mający z takiem przestępstwem związek, wyjąwszy przypadek, przewidziany w p. 5 art. 4;

4) jeżeli obwiniony jest obywatelem Kraju wezwanego o pomoc prawną, a nie znajduje się na terytorjum Państwa wzywającego pomocy prawnej.

Rekwizycje będą wykonywane w formie przepisanej przez ustawodawstwo Państwa wezwanego o pomoc prawną.

Oba Rządy zrzekają się zwrotu kosztów wykonania rekwizycyj we wszystkich wypadkach, w których nie będzie chodziło o orzeczenie znawców, wymagające kilku posiedzeń.

W wypadku odmowy wykonania rekwizycji przedstawiciel dyplomatyczny Państwa wzywającego pomocy prawnej będzie powiadomiony o powodach odmowy.

Artykuł 16.

Gdy w sprawach karnych Rząd jednego z obu Krajów uzna za konieczne doręczenie aktu, dotyczącego postępowania sądowego, lub wyroku, osobie, przebywającej na terytorjum drugiego Kraju, dokument taki winien być przesłany Rządowi wezwanemu o pomoc prawną drogą dyplomatyczną.

Prośba o doręczenie przedstawiciela dyplomatycznego Kraju wzywającego pomocy prawnej powinna wskazywać władzę, od której akt pochodzi, adres odbiorcy, rodzaj aktu i czyn karygodny, który ten akt spowodował.

Rząd wezwany o pomoc prawną będzie mógł odmówić uskutecznienia doręczenia aktu:

1) jeżeli go uważa za mogący naruszyć jego bezpieczeństwo lub suwerenność;

2) jeżeli uważa czyn, którym akt został spowodowany za przestępstwo polityczne lub za czyn mający związek z takiem przestępstwem, z zastrzeżeniem wyjątku, przewidzianego w p. 5 art. 4.

Rząd wezwany o pomoc prawną ograniczy się z reguły do uskutecznienia doręczenia aktu odbiorcy, który zechce go przyjąć dobrowolnie.

Dowodem doręczenia będzie albo pokwitowanie datowane i podpisane przez odbiorcę, albo zaświadczenie władzy Państwa wezwanego o pomoc prawną, stwierdzające fakt, formę i datę doręczenia. Jeżeli akt, przeznaczony do doręczenia, został nadesłany w dwóch egzemplarzach, pokwitowanie lub zaświadczenie będą mogły być wystawione na jednym z egzemplarzy, który zostanie zwrócony.

Jeżeli odbiorca odmówi dobrowolnego przyjęcia aktu, na wyraźne żądanie przedstawiciela dyplomatycznego Państwa wzywającego pomocy prawnej, dany akt zostanie odbiorcy notyfikowany w formie, przepisanej ustawodawstwem Państwa wezwanego.

Dokumenty, stwierdzające wykonanie żądania, zostaną przesłane przedstawicielowi dyplomatycznemu zawsze bez żądania zwrotu kosztów.

W wypadku odmowy wykonania żądania przedstawiciel dyplomatyczny Państwa wzywającego pomocy prawnej będzie powiadomiony o przyczynach odmowy.

Artykuł 17.

Jeżeli w sprawie karnej, toczącej się w jednym z obu Państw, będzie uznane za konieczne sprowadzenie dowodów rzeczowych, akt dotyczących postępowania sądowego lub jakichkolwiek dokumentów, znajdujących się w rękach władz drugiego kraju, należy żądanie nadesłania ich wystosować drogą dyplomatyczną.

Żądaniu temu stanie się zadość z zastrzeżeniem obowiązku zwrotu dowodów, akt i dokumentów.

Państwo wezwane o pomoc prawną może odmówić tego nadesłania:

1) jeżeli je uważa za mogące naruszyć jego bezpieczeństwo lub suwerenność;

2) jeżeli uważa czyn, powodujący to żądanie, za przestępstwo polityczne, lub za czyn mający związek z przestępstwem politycznem, z zastrzeżeniem wyjątku, przewidzianego w p. 3 art. 4.

Rządy, zawierające Konwencję, zrzekają się zwrotu wydatków, któreby w granicach ich terytorjów wynikły z powodu przesłania i zwrotu dowodów rzeczowych i dokumentów.

Artykuł 18.

Oba Rządy zobowiązują się zawiadamiać się wzajemnie, bez kosztów, o skazaniach za przestępstwa, wpisanych do rejestru karnego, które zostały orzeczone przez sądy jednego z obu Państw przeciw obywatelom drugiego Państwa.

Zawiadomienia te będą uskuteczniane zapomocą przesyłania karty karnej lub wyciągu z niej drogą dyplomatyczną do Rządu Kraju, którego obywatelem jest obwiniony.

Artykuł 19.

Niniejsza Konwencja będzie ratyfikowana.

Wejdzie ona w życie w miesiąc po dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Będzie ona miała zastosowanie do przestępstw, popełnionych przed jej wejściem w życie.

Skutki Konwencji ustaną z upływem terminu sześciomiesięcznego, licząc od wypowiedzenia, oznajmionego przez jedną lub drugą Układającą się Stronę.

KONWENCJA

z W. Księstwem Luksemburg o ekstradycji i pomocy sądowej w sprawach karnych podpisana w Luksemburgu dnia 22 stycznia 1934 r.

(DU nr. 16 z 1936, poz. 143).

Skr.: Lex

Artykuł 1.

Wysokie Układające się Strony obowiązują się wydawać sobie wzajemnie, na żądanie, na warunkach niniejszej Konwencji, osoby ścigane

lub skazane przez sądy Państwa wzywającego za czyn popełniony na obszarze tego Państwa, które znajdą się na obszarze Państwa wezwanego.

Po temi samemi warunkami nastąpi wydanie w razie popełnienia przestępstwa poza obszarem Państwa wzywającego i wezwanego, jeśli ustawy Państwa wezwanego zezwalają na ściganie takiego przestępstwa, choćby było popełnione zagranicą.

Z obu stron będą wydawane tylko osoby, które w chwili popełnienia przestępstwa miały ukończonych lat 18.

Polska nie wydaje ani obywateli polskich, ani obywateli Wolnego Miasta Gdańska.

W. Ks. Luksemburskie nie wydaje obywateli luksemburskich.

Artykuł 2.

Wydanie nastąpi tylko za przestępstwa wymienione w niniejszym artykule i tylko o tyle, o ile obowiązujące ustawodawstwa obu Państw uważają dane przestępstwo za zbrodnię lub występek.

Przestępstwa, za które nastąpi wydanie, są następujące:

1) Morderstwo, zabójstwo, ojcobójstwo, dzieciobójstwo, otrucie.

2) Umyślne uderzenie lub uszkodzenie ciała, które spowodowało chorobę wydającą się nieuleczalną, trwałą lub czasową niezdolność do pracy, utratę możności swobodnego posługiwania się jakimkolwiek organem ciała, ciężkie okaleczenie albo śmierć o ile nie było zamiaru jej zadania.

3) Spędzenie płodu.

4) Zgwałcenie.

5) Czyny nierządne popełnione z użyciem przemocy lub groźby. Czyny nierządne, popełnione choćby bez użycia przemocy lub groźby, o ile takie czyny, z uwagi na płeć albo wiek osoby, na której dopuszczono się przestępstwa, albo też ze względu na inne okoliczności danego wypadku, ulegają karze jako zbrodnie według ustawodawstwa obu Wysokich Układających się Stron.

6) Zamach na obyczajność przez pobudzanie, ułatwianie, popieranie dla zaspokojenia cudzego popędu zmysłowego rozpusty lub zepsucia albo nierządu zarobkowego nieletnich obojga płci; werbowanie, uprowadzenie lub uwodzenie kobiety bądź dziewczyny pełnoletniej do rozpusty, o ile czyn został popełniony zapomocą oszustwa, gwałtu, gróźb, nadużycia władzy lub jakiegokolwiek innego środka przymusu dla zaspokojenia cudzego popędu zmysłowego; zatrzymanie osoby wbrew jej woli w domu rozpusty; zmuszenie osoby pełnoletniej do rozpusty.

7) Porwanie nieletnich.

8) Porwanie, ukrywanie, usunięcie, zamiana, podsunięcie dziecka.

9) Dwużeństwo.

10) Wystawienie na niebezpieczeństwo lub umyślne porzucenie dziecka.

11) Udział w bandzie, mającej na celu zamachy na cudze życie lub mienie.

12) Kradzież włącznie z kradzieżą kwalifikowaną, rozbój.

13) Wymuszenie.

14) Przywłaszczenie, sprzeniewierzenie, nadużycie zaufania.

15) Podstępne wprowadzenie w błąd, oszustwo.

16) Bankructwo oszukańcze i oszukańcze działanie w wypadku upadłości.

17) Groźba popełnienia zbrodni na osobie lub mieniu innego człowieka.

18) Zamach na wolność osobistą lub na nietykalność mieszkania popełnione przez osoby prywatne.

19) Fałszowanie, podrabianie, przerabianie dokumentów publicznych, handlowych lub prywatnych, fałszowanie telegramów, posługiwanie się falsyfikatami.

20) Podrobienie lub podstępne przerobienie aktów urzędowych, pochodzących od rządu lub władzy publicznej; podstępne posługiwanie się aktami w ten sposób przerobionemi lub podrobionemi.

21) Fałszowanie monet, podrobienie lub przerobienie obligacyj lub kuponów długu publicznego, biletów bankowych, krajowych lub zagranicznych, pieniędzy papierowych lub innych publicznych papierów wartościowych, pieczęci, marek, stempli menniczych, godeł państwowych lub godeł publicznej władzy administracyjnej, puszczanie w obieg przedmiotów wyżej wymienionych, przerobionych lub podrobionych albo podstępne posługiwanie się niemi.

22) Krzywoprzysięstwo.

23) Złożenie fałszywego zeznania przez świadka lub fałszywej opinji przez biegłego lub tłumacza; nakłanianie świadków, biegłych lub tłumaczów do fałszywych oświadczeń.

24) Bezprawne żądanie i przywłaszczenie nienależnych opłat lub świadczeń, sprzeniewierzenie popełnione przez urzędników publicznych, przyjęcie przez urzędników publicznych łapówki, przekupienie urzędników publicznych.

25) Umyślne podpalenie.

26) Umyślne zniszczenie lub uszkodzenie drogi żelaznej albo urządzeń telegraficznych lub telefonicznych.

27) Umyślne działania, zagrażające bezpieczeństwu ruchu kolejowego.

28) Umyślne zniszczenie lub uszkodzenie nieruchomości albo przedmiotów, stanowiące zbrodnię lub występek według ustawodawstwa obu Wysokich Układających się Stron.

29) Umyślne i bezprawne czyny, z których wynika utrata, rozbicie, zniszczenie lub uszkodzenie statków morskich lub innych.

30) Handel niewolnikami.

31) Paserstwo dotyczące przedmiotów pochodzących ze zbrodni lub występków.

Wydanie nastąpi również w wypadkach udziału w przestępstwach wymienionych w tym artykule, a także w wypadkach usiłowania ich dokonania, o ile udział lub usiłowanie ulegają karze według ustawodawstwa obu Stron.

Artykuł 3.

Wydanie nie nastąpi:

1) jeśli według ustaw Państwa wezwanego władza tego Państwa jest właściwa do wszczęcia postępowania karnego i nie może zrzec się swej właściwości na rzecz władz Państwa wzywającego;

2) jeśli według ustawodawstwa Państwa wezwanego zaszło już przedawnienie ścigania lub kary w chwili, na którą przypada wydanie;

3) jeśli w Państwie wezwanem prawomocnie zostało ukończone postępowanie karne o ten sam czyn przeciw osobie, której wydania zażądano. Wyrok uniewinniający lub umorzenie postępowania nie są jednak przeszkodą do wydania, jeśli nastąpiły tylko z tego powodu, że czyny były popełnione w Państwie obcem.

Artykuł 4.

Wydania można odmówić, jeśli osoba, której wydania zażądano, jest ścigana w Państwie wezwanem za czyny stanowiące podstawę wniosku ekstradycyjnego.

Artykuł 5.

Jeśli osoba, której wydania zażądano, jest w Państwie wezwanem ścigana lub skazana spowodu innego przestępstwa niż to na którem

opiera się żądanie wydania, natenczas wydanie będzie mogło być odłożone aż do ukończenia postępowania karnego, a, w razie skazania, — do czasu wykonania lub darowania orzeczonej kary.

W razie gdyby osoba, której wydania zażądano, była ścigana lub zatrzymana w Państwie wezwanem spowodu zobowiązań zaciągniętych wobec osób prywatnych, wydanie jej będzie mogło nastąpić z zastrzeżeniem dla tych osób dochodzenia swych praw przed właściwą władzą.

Artykuł 6.

Wydanie nie nastąpi, jeśli czyn, spowodu którego zażądano wydania, jest uważany przez Państwo wezwane za przestępstwo polityczne lub za czyn pozostający w związku z takiem przestępstwem.

Nie będzie uważany za przestępstwo polityczne lub za czyn będący w związku z takiem przestępstwem zamach na osobę Naczelnika Państwa lub członków jego rodziny, jeśli ten zamach stanowi morderstwo, zabójstwo lub otrucie, albo usiłowanie takich przestępstw, bądź udział w nich.

Artykuł 7.

Jeśli kilka państw żąda jednocześnie wydania tej samej osoby, Państwo wezwane decyduje według swego uznania, któremu z tych państw ją wydać.

Artykuł 8.

Wniosek o wydanie wraz z dokumentami, wniosek ten uzasadniającemi, winien być przesłany zawsze w drodze dyplomatycznej.

Artykuł 9.

Do wniosku o wydanie należy dołączyć wyrok skazujący, bądź postanowienie sądu o stawieniu oskarżonego przed sąd karny, bądź sądowy nakaz aresztowania, bądź wszelki inny akt pochodzący od właściwej władzy sądowej, równający się nakazowi aresztowania.

Dokumenty powyższe powinny dokładnie określać przestępstwo, spowodu którego żąda się wydania i zawierać przedstawienie czynu, stanowiącego podstawę wniosku. Do dokumentów należy dołączyć odpis przepisów karnych mających zastosowanie.

O ile to jest możliwe, należy podać opis osoby, której wydania się żąda, lub wszystkie inne dane, mogące służyć do stwierdzenia jej tożsamości.

Wymienione w tym artykule dokumenty winny być przedstawione w oryginale lub wierzytelnym odpisie i uwierzytelnione przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Państwa wzywającego albo przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego tegoż Państwa.

Do dokumentów wspomnianych w niniejszym artykule, o ile nie są sporządzone w języku urzędowym Państwa wzywającego, winny być dołączone uwierzytelnione przekłady na ten język. Przepis ten ma zastosowanie także do wszelkiej innej korespondencji odnoszącej się do wydania.

Przekłady należy uwierzytelniać tak jak dokumenty, do których się odnoszą.

Za język urzędowy, uważa się, o ile chodzi o Polskę — język polski, jeżeli chodzi o W. Ks. Luksemburskie — język francuski.

Artykuł 10.

W nagłym wypadku osoba poszukiwana spowodu czynu wymienionego w artykule 2 będzie tymczasowo zaaresztowana na wniosek uczyniony piśmiennie lub telegraficznie Ministerstwu Spraw Zagranicznych Państwa wezwanego przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Państwa wzywającego lub przez przedstawiciela dyplomatycznego tego Państwa, pod warunkiem, że w tym wniosku będzie się mieściła wzmianka o istnieniu jednego z dokumentów wymienionych w artykule 9 ust. 1.

Zaaresztowanie tymczasowe może być zarządzone także wtenczas, jeżeli wniosek właściwej władzy Państwa wzywającego nadejdzie bezpośrednio do władzy sądowej lub administracyjnej Państwa wezwanego.

Zaaresztowanie tymczasowe nastąpi według form przyjętych w ustawodawstwie Państwa wezwanego.

O dniu i miejscu tymczasowego zaaresztowania należy telegraficznie zawiadomić władzę wzywającą.

Państwo wezwane winno zaaresztowanego wypuścić na wolność, jeśli w terminie czterdziestu pięciu dni, licząc od chwili zaaresztowania, nie będzie zakomunikowany aresztowanemu żaden z dokumentów wymienionych w artykule 9 ust. 1.

Artykuł 11.

W razie uwzględnienia wniosku o wydanie, wszystkie przedmioty, pochodzące z przestępstwa albo mogące służyć do jego udowodnienia, a które w chwili zaaresztowania osoby ściganej znajdowały się w jej posiadaniu lub później zostały wykryte, ulegną na podstawie decyzji władz właściwych Państwa wezwanego zajęciu i będą wydane Państwu wzywającemu.

Wydanie tych przedmiotów będzie mogło być dokonane na wniosek Państwa wzywającego również wtedy, gdy wydanie oskarżonego byłoby wprawdzie dopuszczalne, ale spowodu jego śmierci lub ucieczki nie może nastąpić.

Prawa osób trzecich do przedmiotów wydanych pozostają w mocy; po ukończeniu postępowania karnego należy te przedmioty zwrócić bez kosztów osobom uprawnionym.

Państwo wezwane może czasowo zatrzymać te przedmioty, jeśli są mu potrzebne do postępowania karnego.

Artykuł 12.

Osoba ulegająca wydaniu będzie albo odstawiona do portu Państwa wezwanego, jaki oznaczy Rząd Państwa wzywającego i umieszczona na statku, który ma ją przewieźć, albo też Państwo wezwane odda ekstradenta Państwu trzeciemu w najdogodniejszem miejscu na wspólnej granicy, o ile istnieje pewność, że oskarżony będzie tam przyjęty celem dalszego przewiezienia go.

W razie przewozu statkiem, należącym do Strony wezwanej, Strona ta, na żądanie Strony wzywającej, dostarczy uzbrojonej eskorty do nadzoru osoby wydanej aż do czasu przewiezienia jej do wyznaczonego portu Państwa wzywającego lub Państwa trzeciego.

Koszty powstałe na obszarze Państwa wezwanego wskutek zaaresztowania, utrzymania i przewozu osoby ściganej, jak również wskutek przechowania i przesłania przedmiotów wydanych (artykuł 11) ponosi Strona wezwana.

Artykuł 13.

Osoba wydana będzie mogła być ścigana lub karana za przestępstwo, popełnione przed wydaniem, inne niż to, spowodu którego została wydana, tylko w następujących wypadkach:

1) jeżeli Państwo, które przestępcę wydało, na to dodatkowo się zgodzi, przyczem powinna być udzielona zgoda, jeśli zachodzą warunki, które, zgodnie z niniejszą konwencją, uzasadniają żądanie wydania;

2) jeżeli osoba wydana sama na to się zgodzi, z wyjątkiem jednak przestępstw natury politycznej, i złoży oświadczenie, które podpisze jednocześnie z sędzią lub prokuratorem, przyjmującym oświadczenie; odpis uwierzytelniony tego oświadczenia przesłać należy Państwu wezwanemu, które przestępcę wydało;

3) jeżeli osoba wydana w ciągu miesiąca po ukończeniu postępowania karnego, albo w razie skazania — po wykonaniu lub darowaniu ka-

ry, zaniedba opuścić obszar Państwa, któremu została wydana, albo z własnej woli tam powróci.

Dalsze wydanie trzeciemu Państwu podlega tym samym przepisom.

Artykuł 14.

Zezwolenie na przewóz tranzytowy przez terytorjum jednej z Układających się Stron osoby wydanej Stronie drugiej przez Państwo trzecie, będzie udzielone w wypadkach, w których może być udzielone zezwolenie na wydanie. Artykuły 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9 i 12 niniejszej konwencji będą miały tu zastosowanie.

Koszty przewozu tranzytowego poniesie Państwo wzywające.

Artykuł 15.

Jeśli w toku sprawy karnej, prowadzonej na obszarze jednego z Państw, — okaże się potrzeba przesłuchania osób znajdujących się w drugiem Państwie, lub wykonania jakiejkolwiek innej czynności śledczej, włącznie z uskutecznieniem doręczeń, zostanie w tym celu wysłana rekwizycja do władz sądowych tego drugiego Państwa.

Państwo wezwane będzie mogło odmówić wykonania rekwizycji:

1) jeśli uważa, że to wykonanie mogłoby naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo;

2) jeśli czyn, spowodu którego rekwizycję wysłano, nie ulega karze w Państwie wezwanem lub stanowi bądź to przestępstwo czysto wojskowe, bądź z zastrzeżeniem wyjątku przewidzianego w artykule 6 ust. 2, przestępstwo polityczne lub będące w związku z takiem przestępstwem;

3) jeśli oskarżony jest obywatelem Państwa wezwanego i nie przebywa na obszarze Państwa wzywającego;

4) jeśli wykonanie żądanej czynności nie należy w Państwie wezwanem do właściwości władzy sądowej;

5) jeśli rekwizycja ma na celu dokonanie rewizji domowej lub zajęcia spowodu czynu, który nie może stanowić podstawy do wydania.

Artykuł 16.

Doręczenie pism sądowych osobie znajdującej się na obszarze Państwa wezwanego będzie uskutecznione przez właściwą władzę tego Państwa, a dowód doręczenia będzie przesłany Państwu wzywającemu. Dowodem doręczenia będzie albo pokwitowanie datowane i podpisane przez odbiorcę, albo też zaświadczenie władzy Państwa wezwanego, stwierdzającego formę i datę doręczenia.

Państwo wezwane będzie mogło odmówić doręczenia wezwania, o ile w niem mieści się zagrożenie ujemnemi następstwami na wypadek niestawiennictwa, chyba że chodzi tylko o proste uprzedzenie, że postępowanie karne będzie się dalej toczyło mimo nieobecności osoby wezwanej.

Artykuł 17.

Na żądanie Państwo wezwane, w którem znajduje się świadek lub biegły, wezwie go, aby uczynił zadość zaproszeniu do osobistego stawiennictwa przed sędzią lub prokuratorem drugiego Państwa.

W samem zaproszeniu mieścić się będzie formalne przyrzeczenie zwrotu kosztów. Koszty podróży i pobytu, obliczone od chwili wyjazdu będą przyznane osobie zaproszonej zgodnie z taryfami i przepisami obowiązującemi w kraju, w którym przesłuchanie nastąpi. Na żądanie świadka lub biegłego, staraniem władz sądowych miejsca jego pobytu, będzie mu mogła być udzielona zaliczka na całe koszty podróży lub ich część. Zaliczka ta będzie następnie zwrócona przez Państwo wzywające.

Świadek lub biegły, bez względu na swoje obywatelstwo, który skutkiem zaproszenia stawi się dobrowolnie przed władzami Państwa wzywającego, nie będzie mógł być tam ścigany ani więziony spowodu popełnienia przestępstw lub skazania za przestępstwa, które poprzedziły jego stawienie się, chyba, że po ukończeniu przesłuchania, zaniedba z własnej winy w ciągu dni siedmiu opuścić obszar Państwa wzywającego.

Artykuł 18.

Jeżeli w związku z postępowaniem karnem, toczącem się na terytorjum jednej ze Stron, zajdzie potrzeba otrzymania od drugiej Strony dowodów rzeczowych lub dokumentów, znajdujących się na jej terytorjum, to, o ile szczególne względy nie stoją temu na przeszkodzie, Strona wezwana prześle dowody rzeczowe lub dokumenty Stronie wzywającej z zastrzeżeniem obowiązku ich zwrotu.

Artykuł 19.

Wnioski o doręczenie dokumentów i odezwy rekwizycyjne powinny dokładnie wymieniać imiona, nazwiska, obywatelstwo oskarżonych, miejsce ich zamieszkania lub pobytu, przestępstwa, spowodu których odbywa się ściganie, oraz przepisy prawa karnego mające zastosowanie.

Żądanie należy wystosować w języku urzędowym Państwa wzywającego i zaopatrzyć w pieczęć urzędową; uwierzytelnienia nie potrzeba. Jeżeli załączniki nie są sporządzone w języku urzędowym Państwa wzywającego lub wezwanego, należy do nich dołączyć przekład na jeden z tych języków, poświadczony za zgodność przez władzę wzywającą lub przez przysięgłego tłumacza.

Za język urzędowy uważa się, o ile chodzi o Polskę — język polski, a o ile chodzi o W. Księstwo Luksemburskie — język francuski.

Artykuł 20.

Władza wezwana wykonywa żądaną czynność w formie przepisanej przez ustawy Państwa wezwanego i stosuje te same środki przymusowe, jak przy załatwianiu odezw rekwizycyjnych własnych władz.

Żądaniu władzy wzywającej, aby w postępowaniu zachować pewną formę szczególną należy jednak uczynić zadość, o ile taka forma nie jest zabroniona przez ustawy Państwa wezwanego.

Odpowiedź i akty sądowe sporządzone w wykonaniu żądania będą napisane w języku władzy wezwanej, a jeśli według przepisów obowiązujących, użyty był język inny niż polski lub francuski, będzie dołączone tłumaczenie na jeden z tych języków zaświadczone za zgodność przez władzę wezwaną lub tłumacza przysięgłego.

Artykuł 21.

Koszty powstałe w granicach Państwa wezwanego w wykonaniu artykułów 15 do 20 ponosi to Państwo bez prawa żądania zwrotu od Państwa wzywającego, z wyjątkiem zaliczek na wynagrodzenie świadków (artykuł 17 ust. 2) i z wyjątkiem kosztów ekspertyzy, jeśli ona spowodowała więcej niż jedną audjencję.

Artykuł 22.

Orzeczenia ostateczne sądów jednego Państwa, skazujące obywateli drugiego Państwa za zbrodnie i występki wszelkiego rodzaju, będą przesyłane temu Państwu bez osobnego żądania i bez kosztów w formie wykazu (Karty karnej) lub wyciągu, poświadczonego przez władzę, od której pochodzi.

Artykuł 23.

Wszelkie pisma wymieniane między obu Układającemi się Państwami przy stosowaniu niniejszej Konwencji oprócz pism, które do-

tyczą żądania wydania lub tymczasowego aresztowania, będą sobie przesyłały bezpośrednio Ministerstwa Sprawiedliwości obu Państw.

Artykuł 24.

Niniejsza Konwencja, sporządzona w języku polskim i francuskim, przyczem oba teksty są obowiązujące, będzie ratyfikowana i wymiana dokumentów ratyfikacyjnych odbędzie się w Brukseli w czasie możliwie najkrótszym.

Niniejsza Konwencja będzie ogłoszona w sposób przewidziany w ustawodawstwie obu Stron i wejdzie w życie w trzydzieści dni po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych.

Każda ze stron ma prawo wypowiedzieć niniejszą Konwencję, która będzie jednak obowiązywała jeszcze w ciągu sześciu miesięcy po tem wypowiedzeniu.

ROZPORZĄDZENIE

Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 maja 1926 roku o obrocie prawnym w sprawach karnych w stosunkach z Rzeszą Niemiecką.

(Dz. Urz. MSpr Nr. 11 z 1 czerwca 1926 poz. 13).

Skr.: Nex

Pełnomocnik Rządu Polskiego do rokowań polsko-niemieckich Dr. Witold Prądzyński i Pełnomocnik Rządu Niemieckiego do tych rokowań Tajny Radca Legacyjny Dr. Carl Goes wymienili w Berlinie w dniu 16 grudnia 1925 roku noty stwierdzające, że Rządy obu Państw zgodne są aby do czasu zawarcia projektowanego układu o wydawaniu przestępców udzielanie pomocy prawnej w sprawach karnych odbywało się na zasadzie wzajemności według następujących postanowień:

1. Władze sądowe obu Państw korespondują ze sobą bezpośrednio, o ile chodzi o odezwy o doręczanie pism, o dokonywanie czynności śledczych, o wywiad z rejestru kar i o wydawanie przedmiotów, które mogłyby mieć znaczenie dla śledztwa jako środek dowodowy.

2. Do wysyłania odezw o udzielenie pomocy prawnej wyżej podanego rodzaju są właściwemi wszystkie władze sądowe.

Do przyjmowania odezw o udzielenie pomocy prawnej są właściwymi w Rzeczypospolitej Polskiej Prezesi sądów okręgowych, w Rzeszy Niemieckiej pierwsi urzędnicy prokuratury przy sądach ziemskich („der Erste Beamte der Staatsanwaltschaft beim Landgerichte"). O ile chodzi o wywiad z rejestru kar, odezwy odnośne będą skierowywane bezpośrednio do władzy prowadzącej rejestr.

3. Pisma, które sporządzono w załatwieniu odezw, będą przesyłane bezpośrednio do władzy wzywającej.

4. Polskie władze sądowe będą wystosowywać odezwy o udzielenie pomocy prawnej w języku polskim, zaś niemieckie władze sądowe mogą odezwy tego rodzaju wystosowywać w języku niemieckim.

5. Prawomocne rozstrzygnięcia, wydane przez władze jednego Państwa a wymierzające karę obywatelowi drugiego Państwa, będą udzielane temu drugiemu Państwu przez przesłanie odpisu wyciągu rozstrzygnięcia, przeznaczonego dla rejestru kar (zawiadomienie o karze, karta karna). Wymiany dokonywać się będzie za pośrednictwem Polskiego Ministerstwa Sprawiedliwości w Warszawie i Ministra Sprawiedliwości Rzeszy w Berlinie.

Postanowienia tego nie będzie się stosować, jeżeli wedle przepisów, obowiązujących władzę rozstrzygającą, zasądzenie nie ma być wpisane do rejestru kar.

W ten sam sposób i w tym samym rozmiarze będą udzielane dalsze rozstrzygnięcia, odnoszące się do jednego z zasądzeń, wymienionych w ustępie pierwszym (np. uchylenie wyroku w drodze wznowienia lub kasacji, ułaskawienie i t. d.).

6. Obie Strony zrzekają się zwrotu kosztów powstałych wskutek udzielenia pomocy prawnej i wskutek przesyłania zawiadomień o karze. Jednakowoż odszkodowania wypłacone biegłym będzie się zwracało.

7. Postanowienia polsko-niemieckich układów w przedmiocie przejęcia wymiaru sprawiedliwości z dnia 20 września 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 120, poz. 795) i z dnia 12 kwietnia 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 51, poz. 448) pozostają w mocy.

O tem porozumieniu obu Rządów zawiadamiam wszystkie sądy i władze prokuratorskie z poleceniem ścisłego przestrzegania powyższych postanowień — wyjaśniając, że pod określeniem „władze sądowe" rozumieć należy zarówno sądy jak i prokuratury.

Przegląd organizacji niemieckich władz sądowych i prokuratorskich będzie ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Sprawiedliwości w wykonaniu układu polsko-niemieckiego o obrocie prawnym z dnia 5 marca 1924 r.

W pismach do niemieckich władz sądowych i prokuratorskich używać należy wyłącznie niemieckich oznaczeń odnośnych władz i nazw miejscowości *). Wzajemnie też wymagać należy, aby niemieckie sądy i urzędy prokuratorskie w pismach swych do polskich sądów i urzędów prokuratorskich oznaczały zarówno w adresach, jak i w tekście pism nazwy sądów i miejscowości polskich wyłącznie w brzmieniu polskiem urzędowo ustalonem.

Przed skierowaniem rekwizycji niemieckiej do właściwego sądu polskiego w celu wykonania winien Prezes sądu okręgowego dokładnie zbadać, czy pomoc prawna jest wogóle dopuszczalną, przyczem kierować się winien zasadami przyjętemi w innych umowach sądowych (n. p. z W. M. Gdańskiem art. 90). W razie wątpliwości zasięgnąć on winien opinji Ministerstwa Sprawiedliwości. Decyzje odmowne oraz rekwizycje niemieckie z jakichkolwiek bądź powodów nie przyjęte lub nie wykonane przesyłać należy Ministerstwu Sprawiedliwości.

O polski przekład rekwizycji niemieckiej winien się postarać w miarę potrzeby Prezes sądu okręgowego przed jej skierowaniem do sądu polskiego w celu wykonania a możliwe wydatki z tem połączone pokryć z kredytu przeznaczonego na wydatki sądowe.

Odnośnie do p. 3 ust. 2 zd. 2 zawiadamiam, że w Rzeszy Niemieckiej z reguły rejestry kar prowadzone są przez prokuratury przy sądzie okręgowym (Staatsanwaltschaft bei dem Landgericht), w którego okręgu leży miejsce urodzenia zasądzonego. Dla miasta München rejestr prowadzi Dyrekcja Policji (Polizeidirecktion). Dla osób urodzonych poza obecnemi granicami Rzeszy Niemieckiej (zatem włącznie z obszarami odstąpionemi na zasadzie Traktatu Pokojowego w Wersalu) oraz dla osób, których miejsce urodzenia nie da się stwierdzić — rejestr karny prowadzi Ministerstwo Sprawiedliwości Rzeszy (Reichsjustizministerium — Strafregister — Berlin W. 9 Voss—strasse 5).

*) Adresy należy zatem redagować w sposób następujący: np. Amtsgericht Beuthen, Landgericht I Berlin, der Erste Beamte der Staatsanwaltschaft beim Landgericht München i t. p. — bez dodawania przyimków: na wstępie „do" lub przy nazwie miejscowości „w".

KONWENCJA

z Rumunją, dotycząca wydawania przestępców i pomocy prawnej w sprawach karnych, podpisana w Bukareszcie dnia 26 marca 1930 r.

(DU Nr. 73 z 1934 poz. 693).

Skr.: Rex

Rozdział pierwszy.

Wydawanie przestępców.

Artykuł 1.

Wysokie Układające się Strony zobowiązują się wydawać sobie wzajemnie, na żądanie, osoby znajdujące się na obszarze jednej z Nich, ścigane lub skazane przez sądy drugiej Strony za czyny, które według ustaw zarówno jednego jak drugiego Państwa, obowiązujących chociażby w jednej tylko ich dzielnicy, zagrożone są karą pozbawienia wolności na przeciąg dwóch lat lub karą cięższą.

Artykuł 2.

Wysokie Układające się Strony nie wydają obywateli własnych, a Rzeczpospolita Polska nie wydaje ponadto obywateli W. M. Gdańska.

Jeżeli przed otrzymaniem przez Państwo wezwane wniosku ekstradycyjnego osoba, której wydania zażądano, wniosła do władz Państwa wezwanego prośbę o nadanie jej obywatelstwa, natenczas Państwo to może rozstrzygnięcie wniosku ekstradycyjnego odłożyć aż do rozstrzygnięcia prośby o nadanie obywatelstwa.

Jednakże jeżeli prośbie o wydanie odmówiono z powodu, że osoba ścigana jest lub stała się obywatelem Państwa wezwanego, Wysokie Układające się Strony zobowiązują się ścigać i sądzić według swego ustawodawstwa odnośnych swych obywateli w ten sam sposób, jak gdyby czyn został popełniony na ich własnem terytorjum.

Artykuł 3.

Państwo wezwane odmówi wydania:

a) z powodu przestępstw politycznych lub czynów będących w związku z przestępstwem politycznem.

Za przestępstwo polityczne ani za czyn pozostający w związku z takiem przestępstwem nie będzie uważany zamach na życie naczelnika jakiegokolwiek państwa lub członka jego rodziny, jeśli zamach ten będzie stanowił zabójstwo (morderstwo) lub usiłowanie bądź uczestnictwo w tym czynie.

Nie będą również uważane za przestępstwa polityczne czyny polegające na podrabianiu lub przerabianiu pieniędzy i na puszczaniu w obieg pieniędzy fałszywych, ani czyny podstępne polegające na wytwarzaniu, przyjmowaniu lub nabywaniu narzędzi lub innych przedmiotów przeznaczonych z swej istoty do wytwarzania fałszywych pieniędzy lub przerabiania pieniędzy. Dotyczy to również usiłowania tych przestępstw i uczestniczenia w czynach wyżej wymienionych.

Tylko Państwo wezwane rozstrzyga o tem, czy przestępstwo popełnione jest lub nie jest przestępstwem politycznem;

b) z powodu przestępstw o charakterze ściśle wojskowym;

c) z powodu przestępstw o charakterze wyłącznie prasowym;

d) z powodu czynów wykraczających tylko przeciw ustawom celnym, podatkowym lub innym ustawom skarbowym;

e) z powodu przestępstw, ściganych wyłącznie na podstawie skargi strony obrażonej, a których ściganie może być umorzone przez zrzeczenie się skargi;

f) jeżeli ściganie jest, według ustaw Państwa wezwanego, zastrzeżone wyłącznie własnemu sądownictwu tego Państwa;

g) jeżeli według ustaw obowiązujących we wszystkich dzielnicach Państwa wezwanego zachodzi przyczyna umorzenia ścigania lub kary;

h) jeżeli przeciw osobie, której wydania zażądano, z powodu tego samego przestępstwa toczyło się na obszarze Państwa wezwanego postępowanie karne, które zostało zakończone wyrokiem lub w inny sposób, chyba że według ustaw tego państwa zachodzą warunki wznowienia postępowania.

Jednakże uniewinnienie lub umorzenie postępowania nie stanowi przeszkody do wydania, jeżeli nastąpiło z tego tylko powodu, że przestępstwo zostało popełnione zagranicą.

Artykuł 4.

Wydanie można odmówić, jeżeli przeciw osobie, której wydania zażądano, toczy się na obszarze Państwa wezwanego postępowanie karne z powodu tego samego przestępstwa.

Artykuł 5.

Wydanie osoby ściganej lub skazanej za przestępstwa, za które według ustaw Państwa wzywającego grozi kara śmierci lub ogólnej konfiskaty majątku, będzie uzależnione od formalnego zapewnienia udzielonego zgóry drogą dyplomatyczną Państwu wezwanemu, że kary powyższe nie zostaną zastosowane.

Artykuł 6.

Jeżeli osoba, której wydania zażądano, w Państwie wezwanem jest ścigana lub została skazana za inne przestępstwo aniżeli to, z powodu którego zażądano wydania, wówczas można odroczyć wykonanie ekstradycji aż do ukończenia postępowania karnego lub, w wypadku skazania, aż do wykonania kary. Odroczenie to nie będzie stanowiło przeszkody do powzięcia bezzwłocznie samej decyzji w sprawie wydania.

Gdyby jednak odroczenie wydania, o którem mowa w ust. 1, mogło pociągnąć za sobą według ustaw Państwa wzywającego przedawnienie lub inne ważne przeszkody, szkodliwe dla ścigania, wówczas można zezwolić na wydanie tymczasowe osoby ściganej, chyba że sprzeciwiałyby się temu względy szczególne, i pod warunkiem, że osoba wydana zostanie odesłana natychmiast, gdy tylko ukończone zostaną w Państwie wzywającem czynności śledcze, dla których uskutecznienia żądano wydania tymczasowego.

Artykuł 7.

Jeżeli jedna z Wysokich Układających się Stron żąda wydania osoby, o której wydanie z powodu tego samego czynu zgłosiły żądania również inne Państwa, osoba ta zostanie wydana Państwu, na którego terytorjum czyn został popełniony. Jeśli to Państwo nie żąda wydania lub jeśli dany czyn został popełniony na terytorjum kilku Państw, lub jeśli zachodzą wątpliwości co do miejsca jego popełnienia, należy osobę ściganą wydać Państwu, którego jest obywatelem. Jeśli i to Państwo nie żąda wydania, osobę ściganą należy wydać Państwu, które zażądało pierwsze wydania.

Jeśli kilka Państw żąda wydania tej samej osoby z powodu różnych czynów, osoba ta zostanie wydana Państwu, którego jest obywatelem. Jeśli to Państwo wydania nie żąda, osoba ta zostanie wydana Państwu, które żąda wydania z powodu czynu, zagrożonego karą najcięższą. Gdyby wszystkie czyny były zagrożone karami równemi, zezwolenie na wydanie otrzyma Państwo, które pierwsze przedstawiło odnośne żądanie.

Postanowienia tego artykułu nie naruszają ewentualnych zobowiązań zaciągniętych przez którąkolwiek z Wysokich Układających się Stron wobec innych Państw.

Artykuł 8.

Osobę wydaną wolno ścigać lub wolno na niej wykonać karę z powodu przestępstwa popełnionego przed wydaniem, które nie było objęte zezwoleniem na wydanie, tylko w następujących przypadkach:

1) jeżeli Państwo, które przestępcę wydało, na to dodatkowo się zgodzi; zgody tej odmówić nie można, jeżeli zachodzą warunki uzasadniające w myśl niniejszej konwencji żądanie wydania;

2) jeżeli osoba wydana oświadczy swą zgodę na to; oświadczenie takie winno być złożone do protokółu sądowego, którego odpis uwierzytelniony należy przesłać Państwu, które przestępcę wydało; postanowienie to nie ma zastosowania do przestępstw, co do których wydanie jest niedopuszczalne (art. 3);

3) jeżeli osoba wydana w ciągu miesiąca po ukończeniu postępowania karnego albo, w razie skazania, po wykonaniu lub darowaniu kary zaniedba z własnej winy opuścić obszar Państwa, któremu ją wydano, albo jeśli z własnej woli tam powróci.

Artykuł 9.

Osobę wydaną wolno wydać dalej Państwu trzeciemu tylko pod warunkiem, że Państwo, z którego ją sprowadzono, uprzednio się na to zgodziło, albo jeśli zachodzą warunki, wymienione w art. 8 p. 1 do 3.

Artykuł 10.

Wniosek o wydanie winien być przesłany w drodze dyplomatycznej. We wniosku tym winno być podane obywatelstwo osoby, której wydania się żąda.

Do wniosku o wydanie należy dołączyć: nakaz aresztowania wydany przez właściwy sąd, albo prawomocny wyrok skazujący, albo jakikolwiek inny akt sądowy posiadający tę samą moc. W dokumentach powyższych, dołączonych do wniosku ekstradycyjnego, winno być określone przestępstwo, do którego odnosi się żądanie ekstradycyjne, z krótkiem przedstawieniem stanu faktycznego i z przytoczeniem tekstu przepisów karnych, mających zastosowanie. Przy przestępstwach przeciw własności należy też, o ile można, podać wysokość szkody wyrządzonej lub zamierzonej.

Pożądane jest zamieszczenie bądź we wniosku ekstradycyjnym, bądź w którymkolwiek z dołączonych do niego dokumentów — rysopisu osoby, której wydania się żąda, oraz dołączenia jej fotografji i przytoczenie wszelkich innych okoliczności, mogących służyć do stwierdzenia tożsamości osoby. Powyższe dokumenty winny być przedstawione w oryginałach lub w wierzytelnych odpisach.

Do wniosku o wydanie i do jego załączników winny być dołączone należycie uwierzytelnione tłumaczenia na język Państwa wezwanego, o ile dokumenty te nie są sporządzone w tym języku.

Artykuł 11.

O ile wydanie odrazu nie wydaje się niedopuszczalnem, Państwo wezwane przedsięweźmie bezzwłocznie wszelkie środki potrzebne do zatrzymania osoby ściganej i zapobieżenia jej ucieczce. Gdyby zachodziły wątpliwości co do tego, czy można zgodzić się na wydanie, można zażądać od Państwa wzywającego wyjaśnień.

Gdyby Państwo to w ciągu 4 tygodni, licząc od wysłania odnośnego pisma, nie nadesłało wystarczających wyjaśnień, można środki zabezpieczające uchylić. Termin ten może być, na uzsadnione żądanie, przedłużony.

Artykuł 12.

W wypadkach nagłych należy nawet przed otrzymaniem wniosku ekstradycyjnego osobę ściganą tymczasowo zaaresztować, jeśli wyda-

nie nie wydaje się odrazu niedopuszczalnem, a to na podstawie pisma powołującego się wyraźnie na istnienie jednego z dokumentów, wyszczególnionych w art. 10 ust. 2, i wymieniającego rodzaj czynu karygodnego.

Pisma takie mogą być przesyłane przez sądy, urzędy prokuratorskie i władze bezpieczeństwa (policyjne) Państwa wzywającego bezpośrednio do właściwych władz Państwa wezwanego, pocztą lub telegraficznie.

Nawet w braku jakiegokolwiek wniosku należy zarządzić tymczasowe zaaresztowanie osoby, która została na terytorjum jednego z obu Państw wyśledzona wskutek ogłoszenia, zamieszczonego w dzienniku policyjnym tegoż Państwa na żądanie Państwa wzywającego.

Artykuł 13.

O dniu i miejscu tymczasowego zaaresztowania w wypadkach nagłych należy bezzwłocznie i bezpośrednio zawiadomić władzę wzywającą i ścigającą tudzież Ministerstwo Sprawiedliwości Państwa wezwanego.

Osobę tymczasowo zaaresztowaną należy wypuścić na wolność, jeżeli w przeciągu 30 dni od dnia zaaresztowania władza, która dokonała aresztowania, nie otrzyma jednego z dokumentów, wyszczególnionych w art. 10 ust. 2. Na żądanie uzasadnione areszt ten można jednak przedłużyć o dni 14.

W wypadkach wspomnianych w poprzednim ustępie przesłanie dokumentów może nastąpić w drodze bezpośredniej.

Osobę tymczasowo zaaresztowaną można wypuścić na wolność, jeżeli w przeciągu sześciu tygodni od dnia jej zaaresztowania Ministerstwo Spraw Zagranicznych Państwa wezwanego nie otrzyma wniosku o wydanie.

Artykuł 14.

Osoba zaaresztowana w myśl postanowień art. 11, 12, 13 nie może być zwolniona za kaucją ani za poręczeniem.

Artykuł 15.

Wszelkie przedmioty pochodzące z przestępstwa lub mogące służyć do udowodnienia przestępstwa, które w chwili schwytania osoby ściganej znajdowały się w jej posiadaniu, lub później zostały wykryte, — należy zająć i wydać Państwu wzywającemu równocześnie z oskarżonym.

Wydanie przedmiotów, określonych w ust. 1 nastąpi także i wówczas, gdy wydanie przestępcy byłoby wprawdzie dopuszczalne, ale z powodu jego śmierci lub ucieczki nie może nastąpić.

Państwo wezwane o wydanie przedmiotów, określonych w ust. 1 może je tymczasowo zatrzymać, jeżeli potrzebuje ich samo do przeprowadzenia przewodu karnego.

Zezwalając na wydanie przedmiotów wspomnianych w niniejszym artykule, Państwo wezwane będzie mogło poczynić wszelkie zastrzeżenia, jakie będzie uważało za wskazane dla zachowania praw osób trzecich.

Artykuł 16.

Każde Państwo ponosi samo, bez regresu do drugiej Strony Umawiającej się, wszelkie koszty i opłaty, które spowodowane zostały w obrębie jego terytorjum postępowaniem w sprawie wydania przestępcy lub przedmiotów, wymienionych w art. 15, a między innemi, koszty zaaresztowania, utrzymania i przewozu osoby ściganej oraz przechowywania i przewozu wspomnianych przedmiotów.

Państwo wydające winno jednak zawiadomić Państwo wzywające o wysokości powyższych kosztów, aby to ostatnie Państwo mogło je ściągnąć od osoby zobowiązanej do ich zwrotu. Sumy ściągnięte zostaną zwrócone Państwu wezwanemu.

Artykuł 17.

Jeżeli trzecie Państwo wydaje przestępcę jednej z Wysokich Układających się Stron, wówczas druga Strona zezwoli, na żądanie, na przewóz ekstradenta przez swoje terytorjum.

Warunki, określone w art. 1, 2, 3, 5 i 10 stosują się również do przewiezienia.

Wszelkie koszty, związane z przewozem oskarżonego a powstałe na obszarze Państwa wezwanego, winno zwrócić Państwo wzywające.

Rozdział II.

Pomoc prawna w sprawach karnych.

Artykuł 18.

Wysokie Układające się Strony zobowiązują się udzielać sobie wzajemnie, na prośbę, pomocy prawnej w sprawach karnych.

Artykuł 19.

Pomoc prawna obejmuje:

1) doręczanie wszelkich pism, dotyczących przewodu sądowego, nie wyłączając wyroków;

2) badanie oskarżonych, świadków i biegłych, oględziny, rewizje, zajęcie i wydanie wszelkich przedmiotów pochodzących z przestępstwa lub mogących służyć do udowodnienia przestępstwa (dowodów rzeczowych) i wszelkie inne czynności śledcze;

3) przesyłanie dokumentów, akt sądowych, jak również odpisów z tych akt;

4) udzielanie wyjaśnień z rejestrów karnych.

Jednak wyroków karnych nie wykonywa się.

Artykuł 20.

Prośba o pomoc prawną winna określać czynność, która ma być spełniona, a także zawierać wszelkie dane potrzebne do jej spełnienia.

Wnioski o doręczenie winny w szczególności zawierać adres odbiorcy i określenie rodzaju pisma lub dokumentu, który ma być doręczony.

Nadto należy w prośbie o pomoc prawną wymienić sprawę karną, dla której pomoc jest potrzebna, podać nazwiska, zawód, miejsce zamieszkania i obywatelstwo wszystkich oskarżonych, przedstawić zwięźle stan faktyczny sprawy i powołać odnośne przepisy karne.

Artykuł 21.

Do prośby o pomoc prawną i jej załączników oraz do wszelkiej korespondencji dotyczącej sprawy pomocy prawnej winny być dołączone należycie uwierzytelnione tłumaczenia na język państwa wezwanego, jeśli akty te nie są sporządzone w tym języku.

W stosunkach pomiędzy władzami sądowemi w okręgach sądów apelacyjnych — z jednej strony we Lwowie, z drugiej strony w Czerniowcach dołączanie tłumaczeń nie jest niezbędne.

Artykuł 22.

Prośby o pomoc prawną i akta stwierdzające wykonanie tych próśb oraz wszelką inną korespondencję w sprawach pomocy prawnej będą władze sądowe i prokuratorskie jednego Państwa adresowały do władz sądowych i prokuratorskich drugiego Państwa i przesyłały w drodze dyplomatycznej.

Jednakże w okręgach sądów apelacyjnych — z jednej strony — we Lwowie, z drugiej — w Czerniowcach władze sądowe będą się z sobą komunikowały bezpośrednio.

W razie niewłaściwości władzy wezwanej należy prośbę o pomoc prawną z urzędu przekazać władzy właściwej tegoż Państwa a władzę wzywającą o tem zawiadomić.

Artykuł 23.

Można odmówić pomocy prawnej:

1) jeżeli żądana czynność nie należy, w Państwie wezwanem, do zakresu działania władz sądowych;

2) jeżeli Państwo wezwane uważa, że udzielenie pomocy prawnej mogłoby naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo;

3) jeżeli chodzi o taki czyn, który według ustaw Państwa wezwanego nie podlega karze lub stanowi przestępstwo polityczne albo ściśle wojskowe;

4) jeżeli postępowanie karne, wszczęte w Państwie wzywającem, odnosi się do obywatela państwa wezwanego, nie przebywającego na terytorjum państwa wzywającego;

5) jeżeli osobie wezwanej grozi się, na wypadek niestawienia się, zarządzeniami przymusowemi lub innemi sankcjami;

6) przesłania akt i dokumentów można odmówić nadto wówczas, gdyby zachodziły szczególniejsze trudności co do tego przesłania. Jednakże w tym przypadku odmowa nie będzie stanowiła przeszkody do udzielenia odpisów, które zostaną sporządzone na koszt Państwa wzywającego.

Artykuł 24.

Jeśli prośba o pomoc prawną dotyczy rewizji lub zajęcia i przesłania dowodów rzeczowych, natenczas uczyni się jej zadość tylko wówczas, jeżeli zachodzą warunki, od których w myśl postanowień niniejszej konwencji zależy wydanie.

Artykuł 25.

Prośbę o pomoc prawną załatwia się w formie przepisanej przez prawo obowiązujące w państwie wezwanem.

Należy jednak uczynić zadość żądaniu władzy wzywającej, by została zachowana pewna szczególna forma postępowania, byleby forma ta nie sprzeciwiała się ustawodawstwu Państwa wezwanego.

Władza powołana do wykonania prośby o pomoc prawną winna stosować takie same środki przymusu, jakie stosuje przy wykonywaniu próśb o pomoc prawną pochodzących od władz krajowych.

Protokóły i akta, obejmujące wyniki wykonania prośby o pomoc prawną, należy zwracać Państwu wzywającemu bez dołączenia przekładów.

Artykuł 26.

Jeżeli prośba dotyczy doręczenia, natenczas jako dowód doręczenia służy bądź potwierdzenie odbioru przez odbiorcę należycie datowane i uwierzytelnione, bądź zaświadczenie Państwa wezwanego, stwierdzające fakt, formę i datę doręczenia.

Jeżeli pismo przeznaczone do doręczenia przesłano w dwóch egzemplarzach, wówczas potwierdzenie odbioru lub zaświadczenie należy umieścić na jednym z tych egzemplarzy lub je do niego dołączyć. Egzemplarz ten należy zwrócić władzy wzywającej.

Artykuł 27.

Jeżeli pomoc prawna polega na zatrzymaniu i przesłaniu przedmiotów, określonych w art. 19 p. 2, wówczas mają zastosowanie przepisy art. 15 ust. 3 i 4.

Artykuł 28.

Jeżeli w sprawie karnej, toczącej się w sądzie jednej z Wysokich Układających się Stron, uznano za potrzebne wezwać do osobistego stawienia się świadka lub biegłego, znajdującego się na terytorjum drugiej Strony, władza właściwa tejże Strony doręcza im odpowiednie wezwania.

Koszty takiego stawiennictwa ponosi Państwo wzywające. W wezwaniu winna być wymieniona suma, którą ma otrzymać świadek bądź biegły z tytułu kosztów podróży i pobytu, jak również suma zaliczki, którą Państwo wezwane może mu wypłacić z zastrzeżeniem zwrotu przez Państwo wzywające, gdy tylko osoba wezwana oświadczy gotowość uczynienia zadość wezwaniu.

Żaden świadek lub biegły, bez względu na swoje obywatelstwo, znajdujący się na terytorjum jednej Wysokiej Układającej się Strony, który na wezwanie stawił się dobrowolnie przed sądem drugiej Strony, nie może być tutaj ścigany, przytrzymany ani nie można na nim wykonać kary z jakiegokolwiek powodu za czyny lub z powodu skazań, poprzedzających stawiennictwo.

Osoby te tracą jednak ten przywilej, jeśli z własnej winy nie opuszczą terytorjum Państwa wzywającego w ciągu siedmiu dni od chwili, gdy ich obecność u władz sądowych przestała być potrzebna.

Jeżeli osoba wezwana znajduje się w więzieniu na terytorjum Państwa wezwanego, wówczas można zgodzić się na jej stawienie się pod warunkiem, że osoba ta wyrazi na to swą zgodę, i z jednoczesnem zobowiązaniem się do odesłania jej w czasie jak najkrótszym. Prośbie takiej można odmówić tylko ze szczególnych przyczyn.

Artykuł 29.

Nie zwraca się wzajemnie żadnych opłat i wydatków, spowodowanych udzieleniem pomocy prawnej w sprawach karnych, z wyjątkiem odszkodowania wypłaconego świadkom lub biegłym.

Wysokość tych opłat i wydatków winna jednak być podana do wiadomości Państwa wzywającego, aby ono mogło ściągnąć je od osoby obowiązanej do ich zwrotu. Suma ściągnięta zostanie zwrócona Państwu wezwanemu.

Atrykuł 30.

Wysokie Układające się Strony zobowiązują się przesyłać sobie wzajemnie, bez wszelkich opłat, odpisy kart karnych lub wyciągi z prawomocnych wyroków skazujących, które dotyczą obywateli drugiego Państwa. Oba Państwa będą się ponadto wzajemnie zawiadamiały o dalszych orzeczeniach, odnoszących się do takich wyroków.

Postanowienia ustępu poprzedniego nie mają zastosowania, gdy według przepisów obowiązujących w okręgu sądu, który wydał wyrok, wyroku takiego nie wnosi się do rejestru karnego.

Zawiadomienia wzajemne, o których mowa w ustępie pierwszym, winny odbywać się drogą dyplomatyczną i w języku Państwa, od którego pochodzą.

Artykuł 31.

Ministerstwa Sprawiedliwości Wysokich Układających się Stron będą sobie, na żądanie, udzielały wyjaśnień o ustawodawstwie obowiązującem na terytorjum ich Państw a w danym razie o orzecznictwie, dotyczącem określonych kwestyj.

Artykuł 32.

Jeśliby obywatel jednej z Wysokich Układających się Stron lub Państwo samo było stroną cywilną w postępowaniu karnem, toczącem się na terytorjum drugiej Strony, ta ostatnia Strona zobowiązuje się przyznać im wszystkie te uprawnienia, które jej ustawodawstwo przyznaje obywatelom własnym.

Artykuł 33.

Niniejsza konwencja będzie ratyfikowana a dokumenty ratyfikacyjne zostaną wymienione w Warszawie jak najrychlej.

Wejdzie ona w życie w dwa miesiące po dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Konwencja niniejsza może być wypowiedziana, a w tym wypadku skutki jej ustaną po upływie 6 miesięcy od wypowiedzenia, notyfikowanego przez jedną lub drugą z Wysokich Układających się Stron.

TRAKTAT EKSTRADYCYJNY

ze Stanami Zjednoczonemi Ameryki, podpisany w Warszawie dnia 22 listopada 1927 r.

(DU nr. 43 z 1929, poz. 372).

Skr.: **USA ex**

Artykuł I.

Postanowionem zostało, że Rząd Rzeczypospolitej Polskiej i Rząd Stanów Zjednoczonych Ameryki wydawać będą w ręce sprawiedliwości, na żądanie dokonane w należytej formie, według przepisów niniejszego Traktatu, każdą osobę, która będzie obwiniona lub skazana za jedno z przestępstw, wyszczególnionych w artykule II niniejszego Traktatu, popełnione w granicach jurysdykcji jednej z Wysokich Umawiających się Stron, jeżeli osoba ta schroni się lub odnaleziona zostanie na terytorjum drugiej Wysokiej Umawiającej się Strony, z tem zastrzeżeniem, że wydanie nastąpi jedynie w razie takiego udowodnienia przestępstwa, jakie wedle praw tej miejscowości, w której osoba zbiegła lub w ten sposób obwiniona odnalezioną zostanie, usprawiedliwiałoby jej zaaresztowanie i stawienie przed sąd, gdyby przestępstwo w tejże miejscowości było popełnione.

Artykuł II.

Stosownie do postanowień niniejszego Traktatu wydawane będą osoby obwinione lub skazane za następujące przestępstwa:

1. morderstwo, przez które rozumie się ojco- i matkobójstwo, skrytobójstwo, zabójstwo (o ile działano rozmyślnie), trucicielstwo, dzieciobójstwo;
2. usiłowanie popełnienia morderstwa;
3. podpalenie;
4. umyślne bezprawne zniszczenie lub uszkodzenie toru lub urządzeń kolejowych, powodujące niebezpieczeństwo dla życia ludzkiego;
5. przestępstwa popełnione na morzu:
   a. piraterja (rozbójnictwo morskie);
   b. bezprawne zatopienie lub zniszczenie statku na morzu, lub usiłowanie popełnienia takich czynów;
   c. bunt lub spisek dwu lub więcej członków załogi lub innych osób, znajdujących się na pokładzie statku na pełnem morzu celem przeciwstawienia się władzy kapitana lub dowódcy statku celem opanowania statku podstępem lub gwałtem;
   d. napad, dokonany na pokładzie statku, znajdującego się na pełnem morzu, z zamiarem wyrządzenia uszkodzenia cielesnego;
6. włamanie się lub gwałtowne wtargnięcie do cudzego mieszkania w porze nocnej z zamiarem popełnienia tam jakiegoś przestępstwa;
7. rozbój (rabunek), pojęty jako zabranie bezprawne drugiej osobie pieniędzy lub innych rzeczy ruchomych drogą gwałtu lub zastraszenia;
8. podrabianie, fałszowanie lub przeistaczanie pieniędzy, bądźto monet, bądźto pieniędzy papierowych, albo papierów lub kuponów długu

publicznego, wydawanych przez władze publiczne (państwowe, stanowe, prowincjonalne, terytorjalne, lokalne lub municypalne), banknotów i innych dowodów kredytu publicznego, podrabianie menniczych form (matryc), tudzież wprowadzanie w obieg, lub świadome korzystanie z przedmiotów powyższych;

9. podrabianie lub fałszowanie dokumentów oraz wydawanie takich dokumentów podrobionych lub sfałszowanych i następne korzystanie z nich, jeśli z tego powstała szkoda ponad tysiąc dolarów lub ponad odpowiednią sumę w walucie polskiej;

10. sprzeniewierzenie (przywłaszczenie) lub malwersacje, popełnione przez publicznych urzędników lub depozytarjuszy, o ile wysokość szkody przekracza tysiąc dolarów lub odpowiednią sumę w walucie polskiej;

11. sprzeniewierzenie (przywłaszczenie), popełnione przez osobę lub osoby, pobierające wynagrodzenie lub płacę albo pozostające w stosunku służbowym, na szkodę ich pracodawców lub przełożonych, o ile przestępstwo w ustawodawstwie obu państw zagrożone jest karą więzienia lub inną karą, dotykającą osoby, a wartość przedmiotu przywłaszczonego przekracza tysiąc dolarów lub odpowiednią sumę w walucie polskiej;

12. oszustwo lub nadużycie zaufania przez osobę przejmującą depozyty, przez bankiera, agenta, pełnomocnika, egzekutora, administratora, opiekuna (kuratora), dyrektora lub urzędnika spółki lub stowarzyszenia, albo przez inną osobę, która zajmuje stanowisko wymagające zaufania, o ile wysokość szkody w pieniądzach lub w wartości majątku przekracza tysiąc dolarów lub odpowiednią sumę w walucie polskiej;

13. uzyskanie pieniędzy, walorów lub innego mienia zapomocą fałszywych przedstawień oraz przyjęcie wszelkich pieniędzy, walorów lub innego mienia z wiedzą, że zostały bezprawnie uzyskane, o ile suma pieniędzy lub wartość mienia w ten sposób uzyskanego lub przyjętego przekracza tysiąc dolarów lub odpowiednią sumę w walucie polskiej;

14. kradzież, jeżeli szkoda wyrządzona przekracza tysiąc dolarów lub odpowiednią sumę w walucie polskiej;

15. krzywoprzysięstwo oraz namawianie do krzywoprzysięstwa, jeśli na skutek złożenia takich zeznań drugą osobę skazano niewinnie na karę więzienia lub cięższą, albo uwolniono ją niesłusznie od oskarżenia o zbrodnię, albo też w sporze cywilnym orzeczono niesłusznie o roszczeniu ponad tysiąc dolarów lub odpowiednią sumę w walucie polskiej i szkoda w tej wysokości rzeczywiście wynikła;

16. porwanie osoby nieletniej lub dorosłej, przez co rozumie się uprowadzenie lub zatrzymywanie takiej osoby w celu wymuszenia pieniędzy od niej, od jej rodziny lub innych osób, albo też w innym celu bezprawnym;

17. przestępstwa przeciwko ustawom w przedmiocie zniesienia niewolnictwa i handlu niewolnikami;

18. przestępstwa, przedstawiające się jako t. zw. handel kobietami i dziewczętami t. j. webrowanie, uprowadzanie lub uwodzenie osób dla celów nierządu, o ile za takie przestępstwa można wymierzyć karę więzienia co najmniej jednorocznego lub karę cięższą.

19. *przestępstwa na szkodę wierzycieli, związane ze stanem upadłości.**

Wydanie nastąpi również w wypadkach uczestnictwa w któremkolwiek z powyższych przestępstw, przed faktem lub po fakcie, o ile takie uczestnictwo według ustaw obu Wysokich Umawiających się Stron podlega co najmniej karze więzienia jednorocznego.

---

* Dodatkowy Traktat Ekstradycyjny, podpisany w Warszawie dnia 5 kwietnia 1933 r. (DU nr. 43 z 1936, poz. 319).

Artykuł III.

Wydanie nie nastąpi z powodu przestępstw natury politycznej, ani też za czyny, będące w związku z takiemi przestępstwami.

Jeżeli przestępstwo należy do wymienionych w art. II L. 1 i 2, to fakt, że ono było skierowane przeciw życiu Naczelnika Państwa (Prezydenta) jednej ze Stron Umawiających się lub Naczelnika Państwa obcego, albo przeciw życiu członka rodziny tych osób, nie będzie uważany za wystarczający do przyjęcia, iż przestępstwo było natury politycznej lub czynem będącym w związku z przestępstwem politycznem.

Artykuł IV.

Osoba wydana będzie odpowiadać tylko za przestępstwa, za jakie ją wydano. Nie będzie to miało jednak zastosowania, jeśli osoba wydana zaniedba opuścić terytorjum Strony, której ją wydano, w ciągu trzech miesięcy od dnia, kiedy albo wykonano na niej karę z powodu przestępstwa, za które ją wydano, albo zawiadomiono ją o uwolnieniu od kary, względnie o umorzeniu postępowania.

Artykuł V.

Przestępca nie będzie wydany, jeżeli wskutek upływu czasu lub innych powodów prawnych wedle ustaw miejsca, w którem popełnił przestępstwo, lub wedle ustaw miejsca, gdzie go odszukano, jest wolnym od ścigania sądowego lub od kary za przestępstwo, z powodu którego żądano jej wydania.

Wydanie nie nastąpi też, jeśli w państwie wezwanem o wydanie przeciw osobie, której wydania zażądano, z powodu tego samego przestępstwa postępowanie karne zostało już ukończone albo jest w toku.

Artykuł VI.

Jeśli przestępca, którego wydania zażądano, jest w państwie, od którego zażądano wydania, ścigany sądownie lub pozostaje na karze z powodu innego przestępstwa, w takim razie wydanie jego może być odłożone aż do chwili, gdy on karę za to przestępstwo wymierzoną odcierpi lub prawomocnie zostanie uwolniony.

Artykuł VII.

Jeżeli wydania przestępcy, którego zażądało jedno z Państw Umawiających się, domaga się nadto jeszcze inne państwo lub kilka państw, będzie on wydany temu państwu, od którego wcześniej nadeszło żądanie wydania.

Państwu, od którego wydania zażądano, wolno jednak dać pierwszeństwo innemu państwu, jeżeli do tego byłoby obowiązane na zasadzie traktatu zawartego z tem państwem.

Artykuł VIII.

Na mocy postanowień niniejszego Traktatu Stany Zjednoczone Ameryki nie będą obowiązane wydawać swych obywateli, a Rzeczpospolita Polska obywateli polskich ani obywateli Wolnego Miasta Gdańska.

Artykuł IX.

Wszystkie przedmioty znajdujące się w posiadaniu zbiegłego przestępcy w chwili jego zaaresztowania, czy to pochodzą z przestępstwa, czy też mogą służyć jako materjał stwierdzający winę zbiegłego, wydane zostaną wraz z osobą przestępcy w chwili wydania tegoż, o ile to jest dopuszczalne wedle ustawodawstwa każdej z Wysokich Umawiających się Stron.

Jednakże prawa osób trzecich odnośnie do wyżej wspomnianych przedmiotów będą należycie uwzględnione.

Artykuł X.

Wnioski o wydanie przedstawiać będą przedstawiciele dyplomatyczni Wysokich Umawiających się Stron. W razie nieobecności takich przedstawicieli bądź w kraju, bądź w siedzibie Rządu, wnioski takie mogą być przedstawiane przez urzędników konsularnych.

Do wniosku o wydanie należy dołączyć uwierzytelniony odpis wydanego przez sąd wyroku skazującego, który ustala dowód winy.

Jeżeli osoba, której wydania zażądano, jest tylko obwiniona o przestępstwo albo skazana w zaoczności, należy dołączyć uwierzytelniony odpis nakazu (sądowego) zaaresztowania i zaprzysiężonych zeznań oraz innych dowodów, które będą uznane za potrzebne w danym wypadku.

Postępowanie ekstradycyjne będzie przeprowadzone wedle ustaw obowiązujących w tym przedmiocie w Państwie, od którego wydania zażądano.

Artykuł XI.

Zaaresztowania przestępcy zbiegłego można żądać nawet na zasadzie telegraficznego zawiadomienia o istnieniu wyroku skazującego lub nakazu zaaresztowania.

W Polsce żądanie zaaresztowania należy kierować do Ministerstwa Spraw Zagranicznych, które prześle je właściwej władzy.

W Stanach Zjednoczonych Ameryki żądanie zaaresztowania należy kierować do Sekretarza Stanu, który stwierdzi prawidłowość żądania i zwróci się do władz właściwych z prośbą o nadanie temu wnioskowi dalszego biegu zgodnie z prawem.

W wypadkach nagłych żądanie zaaresztowania można w obu Państwach kierować bezpośrednio do właściwego urzędnika, zgodnie z obowiązującemi ustawami.

Osoba tymczasowo zaaresztowana będzie wypuszczona na wolność, o ile w ciągu trzech miesięcy od daty zaaresztowania, przedstawiciel dyplomatyczny, lub w jego nieobecności urzędnik konsularny państwa, które żądało zaaresztowania, nie przedstawią formalnego wniosku o wydanie z dołączeniem dokumentów dowodowych wymienionych w artykule X.

Artykuł XII.

W każdym wypadku żądania zaaresztowania, przytrzymania lub ekstradycji zbiegłych przestępców, przedstawionego przez jedną z Wysokich Umawiających się Stron, urzędnicy państwa, w którem prowadzi się postępowanie ekstradycyjne, obowiązani będą przy użyciu wszelkich legalnych środków będących w ich mocy udzielać pomocy urzędnikom państwa, żądającego wydania.

Za taką pomoc nie wolno im żądać zapłaty od państwa żądającego wydania, chyba, że nie otrzymują oni płacy, lecz tylko wynagrodzenie za świadczone usługi; w takim razie uprawnieni będą żądać od państwa żądającego wydania zwykłego wynagrodzenia w ten sam sposób i w tej samej wysokości, jak gdyby wspomniane kroki były podjęte w postępowaniu karnem prowadzonem pod prawami państwa, którego są urzędnikami.

Żądanie wypłacenia takiego wynagrodzenia przedstawione być winno za pośrednictwem Rządu.

Artykuł XIII.

Koszty zaaresztowania, przytrzymania, badania i przewozu przestępcy poniesie państwo, które wydania zażądało.

Artykuł XIV.

Postanowienia niniejszego Traktatu rozciągać się będą na wszystkie gdziekolwiekbądź położone terytorja należące do każdej z Wysokich Umawiających się Stron lub przez nie okupowane, albo pozostające pod ich kontrolą w czasie takiej okupacji lub kontroli.

Artykuł XV.

Traktat niniejszy będzie ratyfikowany przez Wysokie Umawiające się Strony, a wymiana dokumentów ratyfikacyjnych nastąpi w Warszawie w najkrótszym czasie.

Traktat niniejszy wejdzie w życie po upływie trzydziestu dni po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych i będzie miał zastosowanie, choćby przestępstwo, z powodu którego żąda się wydania, było popełnione przed jego wejściem w życie.

Traktat niniejszy może być wypowiedziany, będzie jednak obowiązywać aż do upływu jednego roku od dnia, w którym jedna ze Stron traktat ten wypowie.

PROTOKÓŁ

dołączony do Traktatu Ekstradycyjnego między Rzecząpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonemi Ameryki.

W chwili podpisania Traktatu Ekstradycyjnego między Rzecząpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonemi Ameryki, niżej podpisani Pełnomocnicy, należycie upoważnieni, zgodzili się na punkty następujące:

1. Rząd polski zgadza się na wydawanie wszystkich zbiegłych przestępców w rozumieniu powyższego Traktatu na żądanie Rządu Stanów Zjednoczonych Ameryki w tych wypadkach, gdzie szkoda wyrządzona przewyższa 200 dol., aczkolwiek minimum przewidziane przez powyższy Traktat dla Wysokich Umawiających się Stron wynosi 1.000 dol.

Powyższe zobowiązanie odnosi się do artykułu II, §§ 9, 10, 11, 12, 13, 14 i 15 powyższego Traktatu.

2. Rząd polski, który na zasadzie art. 104 Traktatu Wersalskiego kieruje sprawami zagranicznemi Wolnego Miasta Gdańska uczyni wszystko, co jest potrzebne, aby zapewnić możliwie jak najprędzej przystąpienie Wolnego Miasta Gdańska do postanowień niniejszego Traktatu i dołączonego do niego Protokółu.

KONWENCJA

ze Szwecją w sprawie ekstradycji i pomocy prawnej w sprawach karnych, podpisana w Warszawie dnia 30 sierpnia 1930 r.

(DU nr. 49 z 1932, poz. 434).

Skr.: Sex

Artykuł 1.

Państwa, zawierające umowę, zobowiązują się wydawać sobie wzajemnie, na żądanie, osoby znajdujące się na obszarze jednego z nich, a ścigane lub skazane przez władze sądowe drugiego Państwa, za czyny mogące pociągnąć za sobą: w Polsce, według ustaw obowiązujących chociażby w jednej tylko części jej obszaru — karę pozbawienia wolności jakiegokolwiek rodzaju lub nazwy na przeciąg dwóch lat lub karę cięższą, w Szwecji — według kodeksu karnego lub ustawy morskiej, karę zamknięcia w więzieniu (Straffarbete).

Wydawanie osób skazanych lub ściganych z powodu przestępstw, które są karane według wojskowych ustaw karnych, jest również dozwolone, byleby przestępstwa te były tego rodzaju, że uzasadniałyby wydanie na podstawie ustępu poprzedniego, gdyby były popełnione przez osoby, nie podlegające rzeczonym ustowom.

Rządy obu Państw mogą wszystkie zmiany ustawodawstwa karnego w jednym z nich, na podstawie wzajemnego porozumienia się zapomocą zwykłej wymiany not, określić inaczej, aniżeli to czynią przepisy niniejszego artykułu, stosownie do swego ustawodawstwa, zakres czynów karygodnych, uzasadniających obowiązek wydania.

Artykuł 2.

Żadne z obu Państw nie wydaje obywateli własnych, a Rzeczpospolita Polska nie wydaje ponadto obywateli W. M. Gdańska.

Jeżeli przed otrzymaniem przez Państwo wezwane wniosku ekstradycyjnego osoba, której wydania zażądano, wniosła do władz tego Państwa prośbę o nadanie jej obywatelstwa, natenczas Państwo to będzie mogło decyzję swą w sprawie wniosku ekstradycyjnego odłożyć aż do ostatecznego rozstrzygnięcia prośby o nadanie obywatelstwa.

Ponadto wydanie nie nastąpi z powodu przestępstwa, popełnionego na terytorjum Państwa wezwanego lub na pokładzie statku, posiadającego narodowość tego Państwa. Jednakże dozwolone jest wydanie osoby skazanej lub ściganej z powodu uczestnictwa w przestępstwie popełnionem poza terytorjum Państwa wezwanego i nie na pokładzie statku posiadającego narodowość tego Państwa, nawet gdyby czyn uczestnictwa należało uważać za popełniony na terytorjum tego Państwa lub na pokładzie okrętu posiadającego jego narodowość.

Artykuł 3.

Wydanie jest niedopuszczalne:

a) z powodu przestępstw politycznych lub czynów pozostających w związku z takiemi przestępstwami; jeśli jednak czyn, z powodu którego zażądano wydania, stanowi zarazem przestępstwo niepolityczne, zezwolenie na wydanie może być udzielone, o ile przez wzgląd na okoliczności towarzyszące danemu przypadkowi, wypadnie uznać przestępstwo pod względem jego istoty za niepolityczne; nie będzie uważany za przestępstwo polityczne zamach na życie naczelnika jakiegokolwiek Państwa;

b) z powodu czynów popełnionych przeciw władzy publicznej, chyba że czyny te stanowią zarazem inne przestępstwo takiego rodzaju, że uzasadnia wydanie według postanowień art. 1;

c) z powodu przestępstw, przewidzianych tylko w ustawach specjalnych, dotyczących wolności prasy;

d) z powodu przestępstw przewidzianych tylko w ustawach celnych, podatkowych lub innych ustawach skarbowych.

Rozstrzygnięcie o tem, czy pewne przestępstwo należy uważać, w myśl postanowień niniejszego artykułu, za niedopuszczające wydania, należy do Państwa wezwanego.

Artykuł 4.

Ponadto zezwolenie na wydanie nie będzie udzielone:

a) jeżeli według ustaw, obowiązujących we wszystkich częściach Państwa wezwanego, ściganie lub wykonanie kary uległo przedawnieniu;

b) jeżeli według ustaw Państwa wezwanego ściganie jest zastrzeżone wyłącznie własnemu sądownictwu tego Państwa;

c) jeżeli przeciw osobie, której wydania zażądano, z powodu tego samego przestępstwa wszczęte na obszarze Państwa wezwanego postępowanie karne zakończyło się wyrokiem lub w inny sposób; jednakże uniewinnienie lub umorzenie postępowania nie stanowi przeszkody do wydania, jeżeli nastąpiło z tego tylko powodu, że przestępstwo zostało popełnione zagranicą.

Artykuł 5.

Wydania można odmówić, jeżeli przeciw osobie, której wydania zażądano, toczy się na obszarze Państwa wezwanego postępowanie karne z powodu tego samego przestępstwa.

Artykuł 6.

Jeżeli osoba, której wydania zażądano, w Państwie wezwanem jest ścigana lub została skazana za inne przestępstwo, aniżeli to, z powodu

którego zażądano wydania, wówczas można odroczyć wydanie aż do ukończenia postępowania karnego, bądź aż do wykonania lub darowania kary.

Jeśliby jednak zachodziły szczególne bardzo powody, Państwo wzywające może zażądać prowizorycznego wydania oskarżonego w celu przeprowadzenia przeciw niemu postępowania karnego, wszczętego na terytorjum tego Państwa. Żądanie winno być uwzględnione, o ile temu nie stoi na przeszkodzie postępowanie karne, wszczęte w Państwie wezwanem. Państwo wzywające winno natychmiast po zapadnięciu wyroku ostatecznego, odstawić oskarżonego do Państwa, które go prowizorycznie wydało.

Mimo wstrzymania oddania w ręce Państwa wzywającego osoby, której ekstradycji zażądano, Państwo wezwane winno bezzwłocznie powziąć postanowienie co do prośby o wydanie.

Artykuł 7.

Jeżeli kilka państw żąda wydania tej samej osoby bądź z powodu tego samego czynu karygodnego, bądź z powodu różnych czynów, natenczas Państwo wezwane rozstrzyga, któremu z żądań ekstradycyjnych należy oddać pierwszeństwo.

W wypadku, gdy żądania wydania dotyczą przestępstw różnych, Państwo wezwane, udzielając zezwolenia na wydanie, może zastrzec, że osoba, której wydania zażądano, zostanie — po ukończeniu kary, wydana innemu Państwu.

Artykuł 8.

Osobę wydaną wolno ścigać, lub wykonać na niej karę z powodu przestępstwa popełnionego przed wydaniem, które nie było objęte zezwoleniem na wydanie, tylko w następujących przypadkach:

1) jeżeli Państwo, które zezwoliło na wydanie, udzieli na to osobnego zezwolenia; zezwolenia tego odmówić nie można, jeżeli zachodzą warunki uzasadniające w myśl niniejszej umowy żądanie wydania;

2) jeżeli osoba wydana w ciągu miesiąca po ukończeniu postępowania karnego albo, w razie skazania, po wykonaniu lub darowaniu kary zaniedba opuścić obszar Państwa, któremu ją wydano, albo jeżeli z własnej woli tam powróci.

W ciągu okresu miesięcznego, zakreślonego w ustępie poprzednim, osoba wydana nie może doznać żadnej przeszkody do opuszczenia kraju, chyba że stałaby się winną nowego przestępstwa.

Artykuł 9.

Osobę wydaną wolno wydać dalej Państwu trzeciemu tylko o tyle, o ile Państwo, które ją wydało, zgóry się na to zgodziło, albo jeśli zachodzą warunki, wymienione w art. 8 p. 1 i 2.

Artykuł 10.

Państwo wezwane może udzielić zezwolenia na wydanie z zastrzeżeniem, że osoba wydana nie będzie postawiona przed sąd, któremu właściwość, niezbędna do rozpoznania tego rodzaju spraw, byłaby przekazana jedynie przez wzgląd na ten wypadek szczególny lub na okoliczności wyjątkowe i szczególne.

Gdy zezwolenie na wydanie nastąpiło z powodu przestępstwa przeciw ustawom karnym wojskowym lub z powodu przestępstwa popełnionego przeciw władzy publicznej, można sobie zastrzec, że osoba wydana będzie karana za powyższe przestępstwo tylko o tyle, o ile to jest przestępstwo, dopuszczające wydania. Jeżeli zezwolenie na wydanie dotyczy przestępstwa o charakterze ściśle niepolitycznym, można się zastrzec, że osoba wydana nie będzie karana za czyn powyższy jako za przestępstwo polityczne.

Ponadto można zastrzec, że osoba wydana nie będzie skazana na śmierć, a gdyby już była skazana na taką karę, że kara śmierci nie będzie wykonana.

Artykuł 11.

Wniosek o wydanie winien być przesłany w drodze dyplomatycznej. We wniosku tym winno być podane obywatelstwo osoby, której wydania się żąda.

Do wniosku o wydanie należy dołączyć: nakaz aresztowania właściwej władzy sądowej, albo wyrok skazujący bądź prawomocny, bądź zawierający zarządzenie aresztowania osoby zażądanej lub też powodujący z samego prawa jej zaaresztowanie. W rzeczonych dokumentach lub w osobnym dokumencie winno być określone przestępstwo, uzasadniające żądanie ekstradycyjne wraz ze zwięzłem przedstawieniem czynów zarzucanych osobie zażądanej i z przytoczeniem tekstu przepisów karnych, mających zastosowanie do tych czynów. Przy przestępstwach przeciw własności należy, o ile można, podać wysokość szkody wyrządzonej lub zamierzonej. Nadto bądź wniosek ekstradycyjny bądź którykolwiek z dołączonych do niego dokumentów powinien, o ile możności, zawierać rysopis osoby zażądanej z jej fotografją oraz przytoczenie wszelkich innych okoliczności, mogących służyć do stwierdzenia jej tożsamości. Wszystkie załączniki żądania ekstradycyjnego winny być przedstawione w oryginałach lub w wierzytelnych odpisach; należy do nich dołączyć uwierzytelnione tłumaczenie na język Państwa wezwanego, o ile nie są sporządzone w tym języku.

Artykuł 12.

O ile wydanie odrazu nie wydaje się niedopuszczalne, należy bezzwłocznie przedsięwziąć niezbędne środki zapobiegające ucieczce obwinionego, nawet gdyby Państwo wezwane miało wątpliwości, czy zachodzą niezbędne warunki wydania, w myśl umowy niniejszej. W razie takich wątpliwości, Państwo wezwane zwróci się do Państwa wzywającego z prośbą o dodatkowe wyjaśnienia. Gdyby Państwo to w ciągu 30 dni, licząc od wysłania swej prośby, nie nadesłało wystarczających wyjaśnień, można środki zapobiegawcze uchylić. Na prośbę Państwa wzywającego powyższy termin 30-o dniowy może być przedłużony.

Artykuł 13.

W wypadkach nagłych można, w oczekiwaniu prawidłowego wniosku o wydanie pewnej osoby, osobę tę tymczasowo zaaresztować, chyba że wydanie odrazu wyda się niedopuszczalnem. Wnioski takie będą przesyłały władze sądowe, urzędy prokuratorskie lub władze bezpieczeństwa (policyjne) Państwa wzywającego do właściwych władz Państwa wezwanego bądź drogą dyplomatyczną bądź bezpośrednio pocztą lub telegraficznie. W wypadku przesłania wniosku bezpośrednio należy go sporządzić w języku angielskim lub francuskim. Wniosek winien wymieniać przestępstwo zarzucone osobie, której wydania się żąda, datę i miejsce jego popełnienia, jak również, w miarę możności, obywatelstwo tej osoby i jej rysopis, oraz powoływać się na istnienie nakazu aresztowania lub wyroku skazującego, czyniącego zadość warunkom określonym w art. 11 ust. 2.

Nawet w braku takiego wniosku można zarządzić tymczasowe zaaresztowanie osoby, która wskutek zawiadomienia władz drugiego Państwa została na terytorjum jednego z obu Państw wyśledzona lub co do której, na żądanie tych władz, zamieszczone zostało ogłoszenie w dzienniku policyjnym Państwa, na którego terytorjum osoba powyższa się znajduje.

Artykuł 14.

O dniu i miejscu tymczasowego zaaresztowania należy bezzwłocznie i bezpośrednio zawiadomić w języku angielskim lub francuskim wła-

dzę wzywającą bądź ścigającą, tudzież właściwe Ministerstwo Państwa wezwanego. Nawet wówczas gdy wniosek o zaaresztowaniu nie został przedstawiony w drodze dyplomatycznej, wiadomość powyższa winna być zawsze dostarczona przedstawicielowi dyplomatycznemu Państwa wzywającego za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych Państwa wezwanego. Gdyby Państwo wzywające nie wysłało do Państwa wezwanego w przeciągu 3 tygodni od dnia, w którym otrzymało wiadomość o zaaresztowaniu, prawidłowej prośby o wydanie osoby uwięzionej, można wypuścić ją na wolność. Na żądanie termin ten może być przedłużony.

Artykuł 15.

Jeśli na wydanie nastąpiło zezwolenie, Państwo wzywające będzie obowiązane odebrać osobę, której wydania żądało, w terminie wskazanym przez Państwo wezwane; termin ten nie może wynosić mniej niż miesiąc. Po upływie tego terminu osoba powyższa może być wypuszczona na wolność.

Artykuł 16.

Wszelkie przedmioty pochodzące z przestępstwa, jak również mogące służyć do udowodnienia przestępstwa, które w chwili aresztowania osoby zażądanej znajdowały się w jej posiadaniu, lub któreby później zostały wykryte, — należy zająć i wydać Państwu wzywającemu równocześnie z oskarżonym.

Zezwalając na wydanie przedmiotów wspomnianych w niniejszym artykule, Państwo wezwane może poczynić wszelkie zastrzeżenia, jakie będzie uważało za wskazane dla zachowania praw osób trzecich; może również zatrzymać te przedmioty przez pewien czas, jeśliby ich potrzebowało w jakiejś sprawie karnej.

Artykuł 17.

Jeżeli trzecie Państwo wydaje przestępcę jednemu z Państw zawierających umowę, wówczas drugie z Państw zawierających umowę zezwoli, w razie żądania, na przewóz ekstradenta przez swoje terytorjum.

Do żądania dotyczącego zezwolenia na przewóz stosuje się postanowienia art. 2, 3, 4, 8 i 11.

Artykuł 18.

Jeżeli w toku postępowania karnego w sprawie o przestępstwo nie będące przestępstwem politycznem, władza sądowa jednego z Państw zawierających umowę uzna za potrzebne: doręczenie jakiegoś aktu procedur alnego osobie przebywającej na terytorjum drugiego Państwa, przesłuchanie świadków lub dokonanie jakiejkolwiek innej czynności śledczej, która ma być wykonana na powyższem terytorjum, winna skierować odnośne żądanie na piśmie, w drodze dyplomatycznej; żądanie to będzie wykonane w tej mierze, w jakiej na to pozwala ustawodawstwo Państwa wezwanego.

Powyższe postanowienia nie zobowiązują Państw zawierających umowę, do przeprowadzania rewizyj i dokonywania zajęć przedmiotów.

Państwo wzywające winno być, o ile tego żąda i w miarę możności, zawiadomione, na odpowiedni czas naprzód, o dacie i miejscu wykonania żądanej czynności.

Artykuł 19.

Jeśli w toku postępowania karnego, wszczętego w jednem z Państw zawierających umowę, zajdzie potrzeba dostarczenia przedmiotów mogących służyć do udowodnienia przestępstwa a znajdujących się w rękach władz drugiego Państwa, należy wystosować o to prośbę w drodze dyplomatycznej; prośba ta winna być uwzględniona, jeśli w przypadku konkretnym nie stają temu na przeszkodzie względy szczególne.

Do dostarczenia przedmiotów, wymienionych w artykule niniejszym, stosuje się postanowienia art. 16 ust. 2.

Artykuł 20.

Pomocy prawnej określonej w artykułach 18 i 19 można odmówić:

1) jeżeli czynność, która ma być wykonana, nie należy w Państwie wezwanem do zakresu działania władz sądowych;

2) jeżeli Państwo wezwane uważa, że udzielenie pomocy prawnej mogłoby naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo;

3) jeżeli chodzi o taki czyn, który według ustaw Państwa wezwanego nie jest karalny lub stanowi bądź przestępstwo ściśle wojskowe, bądź przestępstwo o charakterze, określonym w art. 3;

4) jeżeli chodzi o obywatela Państwa wezwanego.

Przesłania akt i dokumentów można odmówić nadto wówczas, gdy chodzi o akta szczególnie ważne i gdy ich przesłanie nastręczałoby poważne trudności.

Artykuł 21.

Prośby o pomoc prawną i dokumenty jej dotyczące, wskazane w art. 18 i 19, winny być sporządzone w języku Państwa wezwanego lub też należy do nich dołączyć przekład na ten język, uwierzytelniony przez tłumacza urzędowego lub przysięgłego Państwa wezwanego albo przez tłumacza Państwa wzywającego, którego właściwość zostanie potwierdzona przez przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego Państwa wzywającego bądź Państwa wezwanego.

Artykuł 22.

Każda ze Stron zawierających umowę zobowiązuje się do przesyłania drugiej Stronie drogą dyplomatyczną, w postaci wyciągów z rejestru karnego, wszelkich orzeczeń karnych ostatecznych, dotyczących jej obywateli i wszelkich decyzyj późniejszych odnoszących się do tych orzeczeń.

Artykuł 23.

Koszty, spowodowane postępowaniem ekstradycyjnem lub wszelką inną pomocą prawną w sprawach karnych, obciążają Stronę, na której terytorjum powstały.

Wyjątek stanowi wynagrodzenie za wszelkiego rodzaju orzeczenia biegłych; winno ono być zwrócone przez Państwo wzywające.

Państwo wzywające ponosi też wszelkie koszty, spowodowane przewozem oskarżonego przez terytorjum pośrednie, określone w art. 17, jak również wszelkie koszty spowodowane przez wydanie tymczasowe, przewidziane w art. 6 ust. 2.

Artykuł 24.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne zostaną wymienione w Stockholmie, gdy tylko to będzie mogło być uskutecznione.

Konwencja wejdzie w życie w miesiąc po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych i pozostanie w mocy, dopóki jedna z Wysokich Stron zawierających umowę nie poda do wiadomości drugiej Strony, na 6 miesięcy naprzód, swego zamiaru położenia końca jej skutkom.

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

W chwili przystąpienia do podpisania konwencji w sprawie wydawania przestępców i pomocy prawnej w sprawach karnych, niżej podpisani Pełnomocnicy oświadczają swoją zgodę co do kwestyj następujących:

co do art. art. 3 i 10.

Przez przestępstwa przeciw władzy publicznej w myśl artykułów 3 i 10 należy rozumieć: w Polsce — przestępstwa, wymienione w artykułach bądź paragrafach następujących: art. art. 121 — 123, 125 — 132, 134, 142, 145 146, 154 i 173 Kodeksu Karnego z r. 1903; §§ 65, 68 — 82,

217 i 218 Ustawy Karnej z r. 1852; §§ 105 do 109, 114 do 118 i 120 Kodeksu Karnego z r. 1871, jak również przestępstwa przewidziane w dekrecie z dn. 8 stycznia 1919 o przeciwdziałaniu wyborom do Sejmu i wykonywaniu obowiązków poselskich (Dziennik Praw Państwa Polskiego Nr. 5, poz. 96), i w ustawie z 26 stycznia 1907, dotyczącej przepisów karnych dla ochrony wolności wybierania i zgromadzania się (Dziennik Ustaw Państwa austrjackiego No. 18), w Szwecji — przestępstwa, wymienione w rozdziale X Kodeksu Karnego.

co do art. 20 pkt. 2.

Jeżeli dokument, przeznaczony do doręczenia, zawiera zagrożenie skutkami karnemi, Państwo wezwane może odmówić wykonania żądanego zarządzenia.

KONWENCJA

z Węgrami o ekstradycji i pomocy prawnej w sprawach karnych, podpisana w Budapeszcie dnia 24 kwietnia 1936 r.

(DU Nr 66 z 1937 poz. 501).

Skr.: **W ex**

ROZDZIAŁ I.

Wydawanie przestępców.

Artykuł 1.

Przestępstwa stanowiące podstawę wydania.

Układające się Strony zobowiązują się wydawać sobie wzajemnie, na żądanie, osoby, znajdujące się na obszarze jednej z nich i ścigane przez władze sądowe drugiej Strony za czyny, które według ustaw obu Stron są zagrożone jako karą najwyższą, co najmniej karą jednego roku pozbawienia wolności lub karą cięższą, albo które zostały skazane przez sądy drugiej Strony na karę pozbawienia wolności co najmniej przez sześć miesięcy lub na karę cięższą.

Zezwolenie na wydanie będzie również udzielone w przypadkach, gdy zachodzi usiłowanie, czynności przygotowawcze lub udział w pomienionych przestępstwach, ulegające karze według ustawodawstwa obu Układających się Stron.

Co do przestępstw prawa powszechnego, ulegających również karze według ustaw karnych wojskowych, rozstrzygnięcie, czy w rozumieniu ustępu pierwszego zachodzi lub nie zachodzi przestępstwo, uzasadniające wydanie, zależy jedynie od kary przewidzianej przez prawo powszechne.

Artykuł 2.

Ograniczenia obowiązku wydania.

Zezwolenie na wydanie nie będzie udzielone:

1. jeżeli osoba, której wydania się żąda, jest obywatelem Strony wezwanej,

Rzeczpospolita Polska nie wydaje ponadto obywateli Wolnego Miasta Gdańska;

2. jeżeli przestępstwo popełniono na obszarze Strony wezwanej.

Jeżeli przestępstwo popełniono poza obszarem Strony wzywającej, zezwolenie na wydanie będzie udzielone tylko w przypadku, gdy ustawodawstwo Strony wezwanej dopuszcza ściganie takiego samego przestępstwa, popełnionego poza jej obszarem;

3. jeżeli ściganie przestępstwa jest, na zasadzie ustaw Strony wezwanej, zastrzeżone wyłącznie orzecznictwu tej Strony;

4. jeżeli postępowanie karne, wszczęte na obszarze Strony wezwanej przeciwko osobie, której wydania się żąda, za to samo przestępstwo, zostało już ostatecznie zakończone;

5. jeżeli, według ustawodawstwa obowiązującego na obszarze jednej ze Stron, nastąpiło przedawnienie lub umorzenie ścigania lub kary, z wyjątkiem przypadku umorzenia postępowania, spowodowanego przez ustawę o amnestii, obowiązującą na obszarze Strony wezwanej;

6. w przypadku przestępstw politycznych lub przestępstw związanych z politycznymi.

Nie będą uważane za przestępstwa polityczne lub z nimi związane zamachy na życie:

a) Naczelnika Państwa lub członka jego rodziny,

b) członków Rządu,

c) Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych lub Naczelnego Wodza Sił Zbrojnych jednej z Układających się Stron,

włącznie z usiłowaniem lub udziałem w tych zamachach.

Strona wezwana oceni swobodnie w każdym poszczególnym przypadku charakter przestępstwa według okoliczności sprawy i będzie mogła zażądać od Strony wzywającej przedstawienia niezbędnych informacyj i wyjaśnień;

7. w przypadku przestępstw, ulegających karze wyłącznie na zasadzie ustaw karnych wojskowych;

8. w przypadku przestępstw, przewidzianych wyłącznie w przepisach ustawowych dotyczących prasy;

9. w przypadku przestępstw przewidzianych wyłącznie w ustawach celnych, podatkowych lub w innych ustawach skarbowych;

10. w przypadku przestępstw, stanowiących wykroczenie według ustaw jednej z obu Stron.

Artykuł 3.

Wydania można odmówić w przypadku, w którym, według ustawodawstwa jednej z Układających się stron, dane przestępstwo ulega ściganiu jedynie na żądanie (skarga, wniosek, oskarżenie prywatne) osoby pokrzywdzonej, a Strona wzywająca nie udowodniła istnienia tego żądania.

Równoznaczne są ze skargą osoby pokrzywdzonej: jej zameldowanie u właściwych władz, jej zeznanie w charakterze świadka, albo każdy inny przejaw jej woli, wyrażający chęć ścigania z jej strony.

Artykuł 4.

Wydania można odmówić, jeżeli przeciwko osobie, której wydania się żąda, wdrożono za ten sam czyn postępowanie karne na obszarze Państwa wezwanego.

Artykuł 5.

Wniosek o wydanie.

Wniosek o wydanie będzie postawiony w drodze dyplomatycznej. Należy w nim wymienić obywatelstwo osoby, której wydania się żąda.

Do wniosku o wydanie należy dołączyć bądź sądowy nakaz aresztowania, bądź jakiekolwiek inne postanowienie sądowe, nakazujące aresztowanie przestępcy, bądź prawomocny wyrok skazujący. Wyżej wymienione dokumenty lub oddzielny dokument, dołączony w tym celu, powinny zawierać krótkie streszczenie faktów, rodzaj i wagę przestępstwa i wskazanie tekstów ustaw zastosowanych lub mających się stosować do przestępstwa oraz do kary, którą pociąga ono za sobą. Teksty ustaw powinny być również zawarte w dokumentach lub do nich dołączone.

W przypadku przestępstwa przeciwko własności należy, w miarę możności, wymienić przedmiot i wysokość szkody wyrządzonej lub zamierzonej. Należy również, w miarę możności, załączyć opis osoby, mającej być wydaną, jej fotografię, odciski palców i wszelkie inne dane, niezbędne do stwierdzenia jej tożsamości.

Wspomniane dokumenty winny być przedstawione w oryginale lub w urzędowym wypisie.

Artykuł 6.

Jeżeli zachodzi wątpliwość, czy przestępstwo, za które zażądano wydania, jest objęte przepisami niniejszej Konwencji, należy zażądać dodatkowych wyjaśnień od Strony wzywającej, i zezwolenie na wydanie zostanie udzielone tylko wówczas, gdy dostarczone wyjaśnienia będą mogły wątpliwości te usunąć.

Strona wzywająca nie będzie w żadnym przypadku zobowiązana do przedstawienia dowodu winy osoby, której wydania żąda.

Artykuł 7.

Aresztowanie osoby, której wydania zażądano.

Z chwilą otrzymania wniosku o wydanie należy aresztować osobę, której wydania zażądano, chyba że jest oczywiste, iż wydanie nie będzie mogło nastąpić.

W nagłych przypadkach osoba, której wydania się żąda, powinna być aresztowana nawet przed przedstawieniem wniosku o wydanie, na podstawie wszelkiego zawiadomienia, przesłanego pocztą lub telegraficznie, pod warunkiem, że zawiadomienie będzie zawierało wzmiankę o istnieniu jednego z dokumentów wymienionych w ustępie 2 artykułu 3 i że zarazem będzie w nim wymienione przestępstwo. Zawiadomienie to będzie mogło być skierowane bezpośrednio przez Sąd lub właściwą władzę (prokuraturę, policję) Strony wzywającej do właściwej władzy (sąd, prokuratura, policja) Strony wezwanej.

Nawet w braku podobnego zawiadomienia, właściwe władze będą mogły zarządzić tymczasowe aresztowanie każdej osoby, o której otrzymały uprzednio wiadomość od władz drugiej Strony, jako o poszukiwanej, lub która, jako poszukiwana, została wpisana przez policję drugiej Strony do jej właściwych biuletynów lub rejestrów.

Władza, która zarządziła aresztowanie pewnej osoby zgodnie z ustępami 2 lub 3, zawiadomi o tym niezwłocznie, telegraficznie, władzę, która spowodowała aresztowanie, podając jednocześnie dzień i miejsce aresztowania.

Artykuł 8.

Uwolnienie osoby aresztowanej.

Osoba aresztowana będzie mogła być zwolniona:

1. jeżeli nie uwzględniono wniosku o wydanie osoby aresztowanej;

2. jeżeli wyjaśnienia, których zażądano zgodnie z artykułem 6, nie nadejdą w terminie jednego miesiąca, licząc od dnia, w którym ich zażądano od Strony wzywającej;

3. jeżeli, w razie aresztowania uskutecznionego w trybie ustępu 2 artykułu poprzedzającego, wniosek o wydanie nie nadejdzie w drodze przewidzianej w artykule 3 w terminie sześciu tygodni, licząc od dnia, w którym zostało wysłane zawiadomienie o aresztowaniu, przewidziane w ustępie 4 artykułu poprzedzającego;

4. jeżeli, w razie aresztowania, uskutecznionego w trybie ustępu 3 artykułu poprzedzającego, zawiadomienie zapowiadające wniosek o wydanie nie nadejdzie w drodze, przewidzianej w artykule 3, w terminie piętnastu dni, licząc od daty, w której zawiadomienie o aresztowaniu, przewidziane w ustępie 4 artykułu poprzedzającego, zostało wysłane, albo, jeżeli w terminie sześciu tygodni, licząc od tejże daty, wniosek o wydanie nie nadejdzie w tej samej drodze.

Jeżeli udzielono zezwolenia na wydanie, Strona wzywająca, która wystara się, możliwie jak najwcześniej, o niezbędne zezwolenie na przewóz, winna spowodować odebranie osoby wydanej w terminie trzech miesięcy, licząc od dnia, w którym otrzymała wiadomość o udzie-

leniu zezwolenia na wydanie. Po upływie tego terminu osoba, o której mowa, będzie mogła być wypuszczona na wolność.

Artykuł 9.

Zbieg wniosków.

Jeżeli kilka Państw żąda wydania tej samej osoby bądź za ten sam czyn, bądź za różne czyny, Państwo wezwane rozstrzygnie, któremu z tych Państw osoba ta zostanie wydana.

Artykuł 10.

Odroczenie wydania.

Jeżeli osoba, której wydania zażądano, jest ścigana albo jeżeli została skazana w Państwie wezwanym za przestępstwo inne niż to, które spowodowało żądanie wydania, wydanie jej będzie mogło być odroczone aż do ostatecznego ukończenia ścigania albo do chwili, w której osoba ta odbędzie karę lub zostanie od niej zwolniona.

Odroczenie to nie będzie stanowiło przeszkody do niezwłocznego postanowienia o wydaniu, chyba że zajdą specjalne przyczyny, o których należy natychmiast zawiadomić Stronę wzywającą.

Artykuł 11.

Czasowe oddanie osoby, której wydania zażądano.

Jeżeli jednak odroczenie wydania, wspomniane w artykule poprzedzającym, mogłoby, według ustaw Strony wzywającej, pociągnąć za sobą przedawnienie albo inne poważne przeszkody do ścigania, będzie można zezwolić na czasowe oddanie osoby, której wydania zażądano, chyba że względy specjalne sprzeciwiają się temu, z zastrzeżeniem, że osoba wydana zostanie odesłana niezwłocznie po zakończeniu w Państwie wzywającem czynności procesowych, dla których osoby tej czasowo zażądano.

Artykuł 12.

Ograniczenie ścigania osoby wydanej.

Osobę wydaną będzie można ścigać lub ukarać, albo wydać Państwu trzeciemu jedynie za przestępstwa, z powodu których wyraźnie udzielono zezwolenia na wydanie.

Jednakże osobę tę będzie można ścigać lub wydać Państwu trzeciemu za przestępstwa wcześniejsze od wydania:

1. jeżeli Strona, która udzieliła zezwolenia na wydanie, później się na to zgodzi; zgody tej nie można odmówić, jeżeli należałoby zezwolić na wydanie na zasadzie niniejszej Konwencji;

2. jeżeli osoba wydana z własnej woli nie opuściła obszaru Strony, której ją wydano, w ciągu miesiąca, licząc od dnia ostatecznego ukończenia postępowania karnego, odnoszącego się do przestępstwa, które spowodowało wydanie, a, w razie skazania — licząc od dnia, w którym karę odbyła lub w którym została od kary zwolniona, albo też, jeżeli z własnej woli powróciła na ten obszar;

3. jeżeli, z wyłączeniem przestępstw przewidzianych w punkcie 6 ustęp 1 i w punktach 7 — 10 artykułu 2, osoba wydana oświadcza do protokołu sądowego, że się na to zgadza. Wierny odpis tego protokołu będzie przesłany Stronie, która udzieliła zezwolenia na wydanie. W tym przypadku, ściganie lub ukaranie jest dopuszczalne jedynie, jeżeli w terminie jednego miesiąca, od otrzymania tego zawiadomienia, Strona wezwana temu się nie sprzeciwi.

Artykuł 13.

Przewóz przestępców.

Postanowienia niniejszej Konwencji, dotyczące wydawania przestępców, będą również stosowane do wniosku i do zezwolenia na prze-

wóz przez obszar jednej z Układających się Stron osoby wydanej drugiej Stronie przez Państwo trzecie.

Przewóz uskuteczni funkcjonariusze Strony wezwanej w warunkach i w drodze, którą ona wskaże.

Artykuł 14.

Zawiadomienie o wyniku postępowania.

Układająca się Strona, której wydano osobę ściganą, winna zawiadomić, na żądanie, drugą Stronę o ostatecznym wyniku postępowania karnego przez zakomunikowanie jej wypisu odnośnego orzeczenia.

ROZDZIAŁ II.

Pomoc prawna.

Artykuł 15.

Układające się Strony zobowiązują się udzielać sobie wzajemnie, na żądanie, pomocy prawnej w sprawach karnych. Będą one mianowicie zarządzały doręczenie pochodzących od władz sądowych drugiej Strony pism, dotyczących przewodu w sprawach karnych, osobom, znajdującym się na obszarze Strony wezwanej. Będą one załatwiały odezwy rekwizycyjne, dotyczące czynności śledczych, jako to: przesłuchanie oskarżonych, świadków i biegłych, oględziny na miejscu, rewizja domowa, rewizja osobista i zajęcie dowodów winy lub dowodów rzeczowych. Zobowiązują się one dostarczać sobie, na żądanie, informacyj z rejestru karnego. Będą one sobie również udzielały akt sądowych i przedmiotów, mających związek ze sprawami karnymi, które należy zwrócić jak najprędzej.

Artykuł 16.

W odnośnej odezwie rekwizycyjnej należy ściśle określić czynność, która ma być podjęta; winna ona również zawierać dane niezbędne do jej załatwienia.

W szczególności wnioski o doręczenie winny zawierać adres odbiorcy i określenie charakteru aktu lub dokumentu, mających być doręczonymi.

Poza tym, należy w odezwie rekwizycyjnej podać sprawę karną, dla której pomoc jest niezbędna, wymienić nazwisko, zawód, zamieszkanie i obywatelstwo wszystkich oskarżonych, przytoczyć zwięźle stan faktyczny i wymienić ustawy karne, kwalifikujące przestępstwo.

Artykuł 17.

Odmowa pomocy prawnej.

Pomocy prawnej w sprawach karnych będzie można odmówić:

1. jeżeli chodzi o ściganie lub skazanie obywatela Strony wezwanej, który nie przebywa na obszarze Strony wzywającej;

2. jeżeli wezwanie świadka lub biegłego zawiera wzmiankę o ustawowych skutkach niestawiennictwa, polegających na karze, nałożeniu obowiązku zwrotu kosztów, albo na nakazie sprowadzenia lub aresztowania;

3. jeżeli chodzi o jedno z przestępstw, wymienionych w punkcie 6 ustęp 1 i w punktach 7 — 10 artykułu 2 niniejszej Konwencji;

4. jeżeli w Państwie wezwanym czynność, mająca być dokonana, nie należy do właściwości władzy sądowej;

5. jeżeli Państwo wezwane uważa, że wykonanie wniosku o pomoc prawną może naruszyć jego prawa zwierzchnicze lub jego bezpieczeństwo;

6. przesłania akt i dokumentów można również odmówić, jeżeli chodzi o akta specjalnie ważne, a ich przesłanie mogłoby wzbudzić szczególne obawy.

Jednakże w tym przypadku należy przesłać władzy wzywającej odpisy żądanych w odezwie rekwizycyjnej dokumentów.

Jeżeli zażądano rewizji, zajęcia przedmiotów lub przesłania dowodów rzeczowych, odezwa rekwizycyjna będzie załatwiona tylko w przypadku, gdy istnieją warunki niezbędne do zezwolenia na wydanie, według postanowień niniejszej Konwencji.

Artykuł 18.

Pomoc prawna w sprawach karnych będzie udzielana zgodnie z ustawami Strony wezwanej.

Władza wezwana winna użyć tych samych środków przymusu, jak przy wykonaniu rekwizycji pochodzących od władz Państwa wezwanego.

Artykuł 19.

Droga przesyłania wniosku.

Wnioski o doręczenie oraz inne wnioski o pomoc prawną będą przesyłane w drodze dyplomatycznej.

W przypadku szczególnie pilnym, gdy wszelka strata czasu groziłaby narażeniem na szwank skutku postępowania karnego, władze ścigające mogą zwrócić się bezpośrednio do właściwych władz Państwa wezwanego. Dokumenty sporządzone w wykonaniu tych wniosków należy przesyłać w tej samej drodze władzom wzywającym.

W razie niewłaściwości władzy wezwanej, władza ta winna przekazać wniosek, w drodze urzędowej, właściwej władzy swego Państwa i jednocześnie zawiadomić o tym władzę wzywającą.

Artykuł 20.

Wezwanie świadków i biegłych z obszaru drugiej Strony.

Jeżeli w sprawie karnej jest potrzebne lub pożądane osobiste stawiennictwo świadka lub biegłego, przebywającego na obszarze drugiej Układającej się Strony, to będzie mu doręczone zaproszenie w tym celu przesłane, bez żadnych jednak środków przymusu.

Zaproszenie to będzie zawierało formalne przyrzeczenie zwrotu kosztów. Osobie zaproszonej będą przyznane koszty podróży i pobytu, obliczone od chwili jej wyjazdu, zgodnie z taryfami i regulaminami, obowiązującymi w Państwie, gdzie przesłuchanie będzie miało miejsce; na żądanie osoby zaproszonej, staraniem władz sądowych miejsca jej pobytu, będzie mogła być jej udzielona zaliczka na całość lub część kosztów podróży. Zaliczkę tę zwróci następnie Państwo wzywające.

Żaden świadek lub biegły, bez względu na jego obywatelstwo, który, będąc wezwanym przez sądy drugiej Układającej się Strony, stawi się dobrowolnie przed nimi, nie będzie mógł być tam ścigany lub aresztowany za przestępstwa dawniejsze ani z powodu udziału w przestępstwach stanowiących przedmiot procesu, w którym występuje. Straci on jednak ten przywilej, jeżeli nie opuści mimo, że miał możność to uczynić, obszaru Strony wzywającej w ciągu tygodnia, licząc od chwili, w której jego obecność przed sądem przestała być niezbędna.

Jeżeli osoba, wezwana w charakterze świadka, jest pozbawiona wolności na obszarze Strony wezwanej, będzie można zażądać jej czasowego przesłania pod obowiązkiem odesłania jej z powrotem na ten obszar w ciągu 48 godzin po ustaniu potrzeby jej obecności przed sądem. Można odmówić tego rodzaju żądaniu tylko z ważnych powodów, a mianowicie, jeżeli osoba, przebywająca w areszcie zapobiegawczym, temu się sprzeciwia.

Jeżeli osoba wezwana w charakterze świadka jest pozbawiona wolności na obszarze Państwa trzeciego, będzie również na żądanie udzielone zezwolenie na przewóz przez obszar jednej z Układających się Stron.

Artykuł 21.

Zawiadomienia o skazaniach.

Układające się Strony zobowiązują się do zawiadamiania siebie wzajemnie, w końcu każdego kwartału, o prawomocnych skazaniach, orzeczonych za zbrodnie i występki przez sądy jednej ze Stron przeciwko obywatelom drugiej.

Będą się one również zawiadamiały o późniejszych orzeczeniach, odnoszących się do wspomnianych skazań.

Wspomniane wyżej zawiadomienia będą wymieniane w drodze przewidzianej w artykule 19.

Przepisy wyżej wymienione nie stosują się do przestępstw przewidzianych w punkcie 6 ustęp 1 i w punktach 7 — 10 artykułu 2.

ROZDZIAŁ III.

PRZEPISY STOSUJĄCE SIĘ ZARÓWNO DO WYDANIA, JAK I DO POMOCY PRAWNEJ.

Artykuł 22.

Sporządzanie, uwierzytelnianie i przekład wniosków.

Wnioski o wydanie, ich załączniki, wnioski o doręczenia, odezwy rekwizycyjne i inne wnioski o pomoc prawną należy sporządzać w urzędowym języku Strony wzywającej i w formie przepisanej przez ustawy tej Strony. Nie należy ich uwierzytelniać, lecz trzeba je zaopatrzyć w pieczęć władzy wzywającej oraz w przekład na język urzędowy Strony wezwanej lub na język francuski.

Przekład będzie urzędowy albo sporządzony lub uwierzytelniony przez tłumacza przysięgłego i zaopatrzony w jego podpis oraz w pieczęć urzędową.

Odpowiedzi i ich załączniki, oraz zawiadomienia przewidziane w artykule 21 należy zaopatrzyć w przekład jedynie na żądanie Strony wzywającej i za zwrotem kosztów przekładu.

W razie odmowy wydania lub pomocy prawnej, Strona wezwana winna zawiadomić o przyczynach tej odmowy Stronę wzywającą.

Artykuł 23.

Koszty wydania i pomocy prawnej.

Koszty spowodowane przez wniosek o wydanie lub koszty wszelkiej pomocy prawnej w sprawach karnych będą pokryte przez Stronę, na której obszarze zostały wywołane.

Jednakże Strona wzywająca zwróci koszty czasowego oddania, wspomnianego w artykule 11, i koszty przewozu, przewidzianego w artykule 13.

Strona wzywająca zwróci również sumy uiszczone biegłym oraz koszty, wynikające z wykonania ustępów 2, 4 i 5 artykułu 20.

Artykuł 24.

Wydawanie dowodów rzeczowych.

Układające się Strony zobowiązują się wydawać sobie wzajemnie, na żądanie, przedmioty pochodzące z przestępstwa albo mogące służyć za dowody rzeczowe, nawet gdyby one ulegały zajęciu lub konfiskacie.

Jeżeli te przedmioty znajdują się w posiadaniu oskarżonego w chwili jego wydania lub przewozu, będą one wydane, w miarę możności, jednocześnie z wykonaniem wydania lub przewozu przestępcy. Wydanie ich nastąpi nawet w tym przypadku, gdyby nie można było zgodzić się na ekstradycję lub uskutecznić jej z powodu śmierci lub ucieczki oskarżonego. Wydanie to obejmie również wszystkie tego rodzaju przedmio-

ty, które oskarżony mógłby ukryć lub złożyć w Państwie wezwanym, a które byłyby wykryte później.

W każdym razie będą zachowane prawa osób trzecich do tych przedmiotów. W tym przypadku, po zakończeniu procesu, przedmioty te należy zwrócić jak najszybciej i bez kosztów Stronie, która zezwoliła na ich wydanie.

Strona, od której zażądano wydania tych przedmiotów, będzie mogła je zatrzymać tymczasowo, jeżeli je uważa za niezbędne do postępowania karnego. Będzie ona mogła również przy ich wydaniu, zastrzec sobie ich zwrot w tym samym celu, zobowiązując się ze swej strony do ich zwrotu z chwilą, gdy tylko stanie się to możliwe.

ROZDZIAŁ IV.

Postanowienia końcowe.

Artykuł 25.

Niniejsza Konwencja będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne będą wymienione w Warszawie możliwie jak najprędzej.

Artykuł 26.

Niniejsza Konwencja wejdzie w życie w trzy miesiące po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych i pozostanie w mocy, aż do upływu sześciu miesięcy, licząc od dnia jej wypowiedzenia przez jedną z Układających się Stron.

KLAUZULE KARNO-PRAWNE W UMOWACH KOLEJOWYCH

UKŁAD

z Łotwą o Komunikacji Kolejowej, podpisany w Rydze dnia 12 lutego 1929 r.

(DU nr. 15 z 1930, poz. 106).

— — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

Artykuł 10.

OCHRONA PRACOWNIKÓW SĄSIEDNIEGO PAŃSTWA.

1) Pracownicy zajęci na obszarze sąsiedniego Państwa i posiadający przynależność państwową Państwa wysyłającego, zatrzymują swoją przynależność państwową. To samo stosuje się do członków rodziny i służby domowej, żyjących z nimi we wspólnem gospodarstwie domowem na obszarze sąsiedniego Państwa. W takim wypadku przez zamieszkanie, pobyt lub przez urodzenie nie nabywa się przynależności państwowej sąsiedniego Państwa.

2) Osobom, wymienionym w ustępie 1-ym, w czasie ich pobytu na obszarze sąsiedniego Państwa (patrz art. 16 i 17) poręcza się potrzebną ochronę. Pracowników należy uważać w Państwie sąsiednim za urzędników w myśl ustawy karnej narówni z urzędnikami tego Państwa. W wypadkach zniewag i urazów cielesnych władze publiczne winny o ile to jest dopuszczalne, obok skargi prywatnej pokrzywdzonego, wnieść skargę ze swej strony. Strony umawiające się będą w danym razie korzystały z tej możliwości na rzecz czynnych na ich obszarze urzędników sąsiednich Zarządów w takiej samej mierze jak na rzecz własnych urzędników.

3) Osoby, wymienione w ustępie (1), korzystają podczas pobytu na obszarze sąsiedniego Państwa:

a) z uwolnienia od wszelkiego rodzaju publiczno-prawnych świadczeń osobistych i rzeczowych,

b) z uwolnienia od pobieranych tam danin publicznych w takiej mierze, jakaby im przysługiwała, gdyby w sąsiedniem Państwie nie mieli ani miejsca zamieszkania ani miejsca pobytu.

4) Dzieci osób wymienionych w ustępie 1, nie podlegają w sąsiedniem Państwie przymusowi szkolnemu.

5) Pracownicy, zajęci na obszarze sąsiedniego Państwa, podlegają pod względem dyscyplinarnego karania ich uchybień służbowych jedynie władzy dyscyplinarnej swych przełożonych władz w Państwie wysyłającem. Osądzenie z przyczyny popełnienia przez nich w wykonywaniu służby w Państwie przyjmującem czynów karalnych pozostawia się

o ile nie chodzi o obywateli Państwa przyjmującego, ojczystym władzom wyłącznie wówczas, gdy one tego żądają. Gdy takie żądanie zostanie przedstawione, Państwo przyjmujące powinno bezzwłocznie dostawić ściganego wyżej wymienionej władzy ojczystej. Żądanie to powinna władza właściwa do ścigania karnego, przedstawić władzy sądowej Państwa sąsiedniego o analogicznych kompetencjach.

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

Do artykułu 10.

Istnieje zgoda Stron co do następujących punktów:

a) zwolnienie od danin publicznych nie odnosi się do opłat celnych (patrz jednak artykuł 19), monopolowych i innych opłat spożywczych.

b) Naruszań przepisów paszportowych, celnych i podatkowych, tudzież postanowień zakazujących lub ograniczających wwóz lub wywóz, nie należy nigdy uważać za czyny popełnione w wykonywaniu służby.

c) Zastrzega się udzielania prawa azylu według ogólnych zasad prawnych.

d) O wdrożeniu ścigania karnego przeciw pracownikowi zajętemu na obszarze sąsiedniego Państwa należy bezzwłocznie zawiadamiać przełożoną władzę służbową ściganego.

e) Uregulowanie kwestji, która władza ma rozstrzygać o wniosku na przekazanie zasądzenia i na dostawienie ściganego, pozostawia się każdej umawiającej się Stronie.

UMOWA

z Rzeszą Niemiecką o wzajemnej komunikacji kolejowej, podpisana w Berlinie dnia 27 marca 1926 r.

(DU Nr. 48, poz. 433 z 1927 r.).

— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

Artykuł 10.

Ochrona pracowników sąsiedniego Państwa.

1) Pracownicy zajęci na obszarze sąsiedniego Państwa i posiadający przynależność państwową Państwa wysyłającego, zatrzymują swoją przynależność państwową. To samo stosuje się do członków rodziny i służby domowej, żyjących z nimi we wspólnem gospodarstwie domowem na obszarze sąsielniego Państwa. W takim wypadku przez zamieszkanie, pobyt lub przez urodzenie nie nabywa się przynależności państwowej sąsiedniego Państwa.

2) Osobom, wymienionym w ustępie 1-ym, w czasie ich pobytu na obszarze sąsiedniego Państwa (patrz art. 16 i 17) poręcza się potrzebną ochronę. Pracowników należy uważać także w Państwie sąsiedniem za urzędników w myśl ustawy karnej. O ile w wypadkach zniewag i urazów cielesnych jest obok skargi prywatnej pokrzywdzonego dopuszczalne także wniesienie skargi publicznej. Strony umawiające się będą w danym razie korzystały z tej możliwości na rzecz czynnych na ich obszarze urzędników sąsiednich Zarządów w takiej samej mierze, jak na rzecz własnych urzędników.

3) Osoby wymienione w ustępie (1), korzystają podczas pobytu na obszarze sąsiedniego Państwa:

a) z uwolnienia od wszelkiego rodzaju publiczno-prawnych świadczeń osobistych i rzeczowych,

b) z uwolnienia od pobieranych tam opłat publicznych w takiej mierze, jakaby im przysługiwała, gdyby w sąsiedniem Państwie nie mieli ani miejsca zamieszkania ani miejsca pobytu.

4) Dzieci osób wymienionych w ustępie (1), nie podlegają w sąsiedniem Państwie przymusowi szkolnemu.

5) Pracownicy zajęci na obszarze sąsiedniego Państwa, podlegają pod względem dyscyplinarnego karania ich uchybień służbowych jedynie władzy dyscyplinarnej swych przełożonych władz w Państwie wysyłającem. Osądzenie z przyczyny popełnienia przez nich w wykonywaniu służby w Państwie przyjmującem czynów karalnych pozostawia się wyłącznie, o ile nie chodzi o obywateli Państwa przyjmującego, ojczystym władzom, gdy one tego zażądają. Gdy takie żądanie zostanie przedstawione, Państwo przyjmujące powinno bezzwłocznie dostawić ściganego wyżej wymienionej władzy ojczystej. Żądanie o przekazanie osądzenia i o dostawienie ściganego powinna ojczysta władza ściganego, właściwa do ścigania karnego, przedstawić władzy Państwa przyjmującego, właściwej do ścigania karnego.

— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

F. Do artykułu 10.

Istnieje zgoda co do następujących punktów:

a) Zwolnienie od danin publicznych nie odnosi się do opłat celnych (patrz jednak artykuł 19), obrotowych, monopolowych i innych opłat spożywczych.

b) Naruszeń ustaw celnych i podatkowych, tudzież postanowień zakazujących lub ograniczających wwóz lub wywóz, nie należy nigdy uważać za czyny popełnione w wykonywaniu służby.

c) Zastrzega się udzielanie prawa azylu według ogólnych zasad prawnych.

d) O wdrożeniu ścigania karnego przeciw pracownikowi zajętemu na obszarze sąsiedniego Państwa należy bezzwłocznie zawiadamiać przełożoną władzę służbową ściganego.

e) Uregulowanie kwestji, która władza ma rozstrzygać o wniosku na przekazanie zasądzenia i na dostawienie ściganego, pozostawia się każdej umawiającej się Stronie.

UMOWA

z Rzeszą Niemiecką o ułatwieniach komunikacji międzynarodowej na linii kolejowej Firchau—Chojnice—Tczew—Marienburg, podpisana w Warszawie dnia 26 marca 1927 r.

(Dz. U. Nr. 30 z 1927, poz. 444).

— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Artykuł 14.

(6) Funkcjonarjusze korzystają podczas swego pobytu w kraju sąsiednim ze zwolnienia od wszelkiego rodzaju publiczno-prawnych świadczeń osobistych i rzeczowych. Opłacają oni na rzecz kraju sąsiedniego podatki bezpośrednie i inne publiczne opłaty tylko od nieruchomego majątku, położonego na obszarze kraju sąsiedniego, oraz od wierzytelności zabezpieczonych na takim majątku i od przedsiębiorstw zarobkowych, prowadzonych na tym obszarze. Z zastrzeżeniem prawa poddania ich rewizji celnej są oni uprawnieni do przewożenia ze sobą przez gra-

nicę przedmiotów, służących bezsprzecznie do ich osobistego jednodniowego zużycia podczas służby i w drodze na służbę i ze służby.

(7) **Funkcjonariuszów** należy również w kraju sąsiednim uważać za urzędników w rozumieniu ustawy karnej. O ile w razie zniewag lub uszkodzeń cielesnych dopuszczone jest obok skargi prywatnej pokrzywdzonego także wniesienie skargi publicznej, władze kraju sąsiedniego będą w danym razie korzystały z tej możliwości w tej samej mierze na rzecz funkcjonariuszów drugiego kraju, zatrudnionych na ich obszarze, jak na rzecz własnych urzędników.

(8) Funkcjonariusze podlegają podczas swego pobytu w kraju sąsiednim sądownictwu i władzy policyjnej tego kraju. Pod względem odpowiedzialności dyscyplinarnej z powodu uchybień służbowych podlegają oni wyłącznie władzy dyscyplinarnej swych władz przełożonych. Osądzenie z przyczyny popełnienia przez nich w wykonywaniu służby w kraju sąsiednim czynów karalnych, pozostawia się wyłącznie, o ile nie chodzi o obywateli kraju sąsiedniego, państwu wysyłającemu, jeżeli ono tego zażąda. W razie wniesienia takiego żądania kraj sąsiedni powinien ściganego dostawić bezzwłocznie władzy, którą państwo wysyłające ma wymienić. Żądanie przekazania osądzenia i dostawienia ściganego winna zgłosić właściwa do ścigania karnego władza państwa wysyłającego u właściwej do ścigania karnego władzy kraju sąsiedniego.

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

IX. Do artykułu 14.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

C. W razie wdrożenia postępowania karnego przeciw funkcjonariuszowi, zajętemu wykonaniem niniejszej umowy, albo porozumienia się kolejowego, wspomnianego w artykule 1. za czyn popełniony w czasie jego pobytu służbowego na obszarze Państwa sąsiedniego, należy przełożoną władzę ściganego niezwłocznie o tym uwiadomić.

UKŁAD

z Rumunią o komunikacji kolejowej, podpisany w Bukareszcie dnia 30 października 1929 r.

(DU nr 70 z 1931, poz. 567).

— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

Artykul 10.

Ochrona należna pracownikom państwa sąsiedniego.

1) Pracownicy zajęci służbowo na obszarze Państwa sąsiedniego, posiadający przynależność państwową Państwa, delegującego ich, zachowują swoją przynależność państwową. To samo stosuje się do członków rodziny i służby domowej, żyjących z nimi we wspólnym gospodarstwie domowym na obszarze Państwa sąsiedniego. W takim wypadku nie nabywa się przynależności państwowej Państwa sąsiedniego ani przez zamieszkanie, ani przez pobyt, ani też przez urodzenie.

2) Osobom wymienionym w ustępie 1-ym będzie zapewniona w czasie ich pobytu na obszarze Państwa sąsiedniego (patrz art. 16 i 17) potrzebna ochrona. Pracowników pozostających na obszarze Państwa sąsiedniego, należy tam także uważać za urzędników w pojęciu ustawy

karnej. W wypadkach zniewag i urazów cielesnych władze publiczne powinny, niezależnie od skargi prywatnej pokrzywdzonego, wnieść skargę ze swej strony, o ile to jest dopuszczalne. Strony umawiające się będą korzystały z tej możliwości na rzecz czynnych na ich obszarze urzędników Zarządów sąsiednich w takiej samej mierze jak na rzecz urzędników własnych.

3) Osoby wymienione w ustępie 1) korzystają podczas pobytu na obszarze Państwa sąsiedniego z uwolnienia:

a) od wszelkiego rodzaju publiczno-prawnych świadczeń osobistych i rzeczowych.

b) od pobieranych tam danin publicznych w takiej mierze, jakaby przysługiwała osobom wyżej wymienionym, gdyby w Państwie sąsiednim nie miały ani miejsca zamieszkania ani miejsca pobytu.

4) Dzieci osób wymienionych w ustępie 1) nie podlegają w Państwie sąsiednim przymusowi szkolnemu.

5) Pracownicy, zajęci na obszarze Państwa sąsiedniego podlegają pod względem dyscyplinarnym, o ile chodzi o ich karanie za uchybienia służbowe, swoim przełożonym władzom w Państwie ich delegującym. Osądzenie z przyczyny popełnienia przez nich w wykonywaniu służby w Państwie sąsiednim, czynów karalnych pozostawia się o ile nie chodzi o obywateli tegoż Państwa, wyłącznie władzom ojczystym, gdy one tego żądają. Gdy takie żądanie zostanie przedstawione, Państwo sąsiednie powinno bezzwłocznie dostawić ściganego wyżej wymienionym władzom. Żądanie to powinna władza właściwa do ścigania karnego przedstawić władzy sądowej Państwa sąsiedniego o analogicznych kompetencjach.

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

D. Do artykułu 10.

Obie Strony zgadzają się, że:

a) zwolnienie od danin publicznych nie odnosi się do opłat celnych (patrz jednak artykuł 19), monopolowych i innych podatków spożywczych;

b) naruszeń przepisów policyjnych, celnych i podatkowych tudzież przepisów o zakazie lub ograniczeniu przywozu dla wywozu nie uważa się za czyny popełnione w wykonywaniu służby;

c) prawo azylu będzie udzielane według ogólnych zasad prawnych;

d) o wdrożeniu ścigania karnego przeciw pracownikowi, zajętemu na obszarze Państwa sąsiedniego należy bezzwłocznie zawiadamiać przełożoną władzę ściganego;

e) uregulowanie kwestii, która władza ma powziąć decyzję w sprawie wniosku o wydanie oskarżonego jego władzy pozostawia się każdej ze Stron umawiających się.

KONWENCJE KONSULARNE

KONWENCJA KONSULARNA

z Belgią, podpisana w Brukseli dnia 12 czerwca 1928 r.

(DU nr. 81 z 1931, poz. 637).

Skr.: **B kons**

Artykuł 1.

Konsulowie Generalni, Konsulowie, Wicekonsulowie i Agenci Konsularni będą mogli być urzędnikami etatowymi (consules missi) bądź też urzędnikami honorowymi (consules electi).

Każda z Umawiających się Stron będzie mogła ustanawiać Konsulów Generalnych, Konsulów, Wicekonsulów lub Agentów Konsularnych w portach, miastach i miejscowościach drugiej Strony. Umawiające się Strony zastrzegają sobie jednak prawo wyznaczać miejscowości, do których nie będą uważały za właściwe dopuszczać urzędników konsularnych; zastrzeżenie to nie będzie mogło być stosowane względem jednej ze Stron bez zastosowania go również do wszystkich Mocarstw.

Artykuł 2.

Konsulowie każdego z Umawiających się krajów, zostaną dopuszczeni i uznani w drugim kraju zgodnie z przepisami i formalnościami obowiązującemi w tym ostatnim po przedstawieniu swych listów komisyjnych.

W listach komisyjnych wymieniony będzie okręg konsularny. Wszelka późniejsza zmiana dotycząca tego okręgu zostanie notyfikowana Ministerstwu Spraw Zagranicznych drugiej Strony. Przyzwolenie (exequatur) potrzebne dla swobodnego wykonywania ich czynności zostanie wydana Konsulom bez zwłoki i bez opłat; po przedstawieniu wymienionego przyzwolenia (exequatur) władza naczelna ich okręgu konsularnego wyda niezwłocznie odpowiednie zarządzenia, aby mogli oni wywiązać się ze swych obowiązków służbowych oraz zostali dopuszczeni do korzystania ze związanych z tem immunitetów i ulg.

Konsulowie mają zapewnione, przy pełnieniu ich czynności i przy wykonywaniu ich misji urzędowej, najżyczliwsze poparcie ze strony władz kraju, w którym mają oni swą siedzibę.

Artykuł 3.

Konsulowie zawodowi, o ile są uprawnieni przez ich Rząd, będą mogli mianować Agentów Konsularnych w portach, miastach i miejscowościach ich odnośnego okręgu konsularnego. Agenci ci będą posiadali patent wystawiony przez Konsula, który ich mianował. Wykonywać będą swe czynności pod jego kierownictwem i za jego odpowiedzialnością i korzystać będą z przywilejów i immunitetów ustalonych przez niniejszą konwencję. Rozpoczną oni urzędowanie dopiero po otrzymaniu upoważnienia Ministra Spraw Zagranicznych kraju, w którym mają swoją siedzibę.

Artykuł 4.

W razie przeszkody, nieobecności lub śmierci kierownika placówki (Konsulatu Generalnego, Konsulatu, Wicekonsulatu lub Agencji konsularnej), osoba wyznaczona, w myśl ustaw lub przepisów kraju, do którego należał ten kierownik placówki, uznana będzie przez władze miejscowe z samego prawa do zastępowania jego w tym charakterze.

Władze te winny okazywać mu pomoc i opiekę oraz zapewnić mu podczas tymczasowego kierownictwa, korzystania z ulg, prerogatyw, immunitetów i przywilejów, przyznanych przez niniejszą konwencję rzeczywistym kierownikom placówki.

Artykuł 5.

Konsulowie i Agenci Konsularni będą mogli umieszczać nad drzwiami zewnętrznemi domu, w którym mieszczą się biura Konsulatu lub Agencji Konsularnej, herb kraju, który oni przedstawiają, z następującym napisem: „Konsulat lub Agencja Konsularna Polski (lub Belgji)" i wywieszać flagę tegoż kraju na budynku konsularnym w dniach uroczystości publicznych oraz w innych wypadkach przewidzianych przez zwyczaj. Rozumie się, że te oznaki zewnętrzne nie mogą być nigdy uważane jako wskaźniki prawa azylu.

Artykuł 6.

Kierownicy etatowych placówek konsularnych (Konsulaty Generalne, Konsulaty, Wicekonsulaty i Agencje Konsularne) oraz zawodowi urzędnicy służby konsularnej (Konsulowie zastępcy i przydzieleni, Wicekonsulowie, Attachés i Sekretarze konsularni, Szefowie kancelarji) obywatele Państwa, które ich mianowało, korzystać będą w drugiem Państwie ze zwolnienia od wszelkich rekwizycyj, świadczeń oraz kwaterunków wojskowych, jak również od podatków bezpośrednich, pobieranych na rzecz Państwa, prowincyj i gmin, a których pobranie ma miejsce na zasadzie list imiennych, chyba że podatki te były wymierzone z tytułu posiadania nieruchomości lub procentów od kapitałów umieszczonych w Państwie, w którem dani urzędnicy pełnią swe obowiązki.

Zwolnienie to, jednakowoż nie będzie mogło być stosowane do wyżej wymienionych urzędników, którzy wykonywaliby pewien zawód, przemysł lub jakikolwiek handel; w tym wypadku winni ci urzędnicy podlegać podatkom, obowiązującym wszystkich cudzoziemców w tych samych warunkach.

Przywileje i zwolnienia wyżej przewidziane stosują się również względem zawodowych funkcjonarjuszy kancelaryjnych i urzędników konsularnych, obywateli kraju, który ich zatrudnia, i którzy nie wykonywują żadnego handlu ani przemysłu.

Honorowi Konsulowie i Agenci Konsularni zwolnieni będą od kwaterunku wojskowego co do lokali przeznaczonych na ich kancelarje i na ich archiwa.

W przeciągu sześciu miesięcy, licząc od dnia objęcia przez nich urzędowania, kierownicy placówki i zawodowi urzędnicy służby konsularnej, wymienieni w ustępach 1-ym i 3-im niniejszego artykułu, będą upoważnieni, przybywając do swej placówki na terytorjum drugiej Strony, wwieźć bez obowiązku uiszczenia cła, lub jakichkolwiek innych opłat wwozowych, swoje umeblowanie i przedmioty gospodarstwa domowego, które były i pozostaną w ich użytku. Rozumie się, że niniejsze postanowienie nie stosuje się do artykułów spożywczych.

Kierownicy placówki i urzędnicy służby konsularnej, wymienieni w ustępie 1-ym niniejszego artykułu, nie będą mogli być aresztowani lub uwięzieni w drodze prewencyjnej, z wyjątkiem tych naruszeń, za które, według ustawodawstwa miejscowego jakiejkolwiek części kraju

przyjmującego, przewidziana jest kara pozbawienia wolności ponad jeden rok lub kara cięższa.

W razie ścigania sądowego, aresztowania lub postawienia w stan oskarżenia kierownika placówki lub urzędnika służby konsularnej, wymienionych w ustępie 1-ym niniejszego artykułu, Rząd Państwa, na którego terytorjum miało miejsce aresztowanie lub postawienie w stan oskarżenia, zawiadomi o tem niezwłocznie przedstawiciela dyplomatycznego Państwa, któremu podlega wymieniony urzędnik konsularny.

Kierownicy placówki i urzędnicy służby konsularnej wymienieni w ustępie 1-ym niniejszego artykułu, nie podlegają jurysdykcji sądów Państwa ich siedziby z tytułu czynności urzędowych, dokonanych przez nich w granicach uprawnień, przyznanych im przez niniejszą konwencję.

Artykuł 7.

Kierownicy placówki i urzędnicy służby konsularnej wymienieni w 1-ym ustępie artykułu 6-go, obowiązani są czynić zadość wezwaniom, wystosowanym do nich w formie pisma urzędowego i bez zagrożenia sankcją karną na wypadek niestawiennictwa, celem przesłuchania ich w charakterze świadków przez sądy lub kompetentnych wyższych urzędników Państwa ich siedziby. W poszczególnych wypadkach, jednak, aby uzyskać odroczenie stawienia się na późniejszą datę niezbyt odległą, będą oni mogli podać jako powód legalny przeszkody wynikające z choroby lub z pilnych konieczności służbowych.

Będą oni mogli również, powołując się na tajemnicę państwową lub zawodową, odmówić składania zeznań, dotyczących wszelkich faktów dotyczących wykonywania ich czynności, przedstawiania papierów, dokumentów i rejestrów, których byliby dzierżycielami lub pozbycia się tych papierów, dokumentów i rejestrów. W razie, gdyby władza sądowa nie uznała podstawności tego tłumaczenia lub tego wyjątku, winna ona powstrzymać się od wszelkich środków przymusowych w stosunku do danego urzędnika konsularnego. Trudności, któreby powstały z tego tytułu, winny być zawsze załatwiane w drodze dyplomatycznej.

Z zastrzeżeniem przywilejów i immunitetów wyżej wymienionych kierownicy placówki i urzędnicy służby konsularnej podlegają na tych samych warunkach co i krajowcy zarówno w sprawach cywilnych jak i karnych jurysdykcji sądów Państwa ich siedziby.

Artykuł 8.

Archiwa konsularne będą zawsze nietykalne i pod żadnym pozorem władze miejscowe nie mogą badać lub zajmować ksiąg, papierów lub innych przedmiotów, do nich należących. Te księgi, papiery i przedmioty winny być zawsze zupełnie oddzielone od dokumentów prywatnych oraz od ksiąg i papierów dotyczących handlu i przemysłu, któremi mogliby się trudnić odnośni urzędnicy konsularni.

Lokale urzędowe placówek etatowych będą zawsze nietykalne. Władze miejscowe nie mogą pod żadnym pozorem wkraczać do lokalów konsularnych z wyjątkiem gdyby chodziło o ściganie naruszenia, za które na mocy ustawodawstwa miejscowego jakiejkolwiek części kraju siedziby, przewidziana jest kara pozbawienia wolności ponad jeden rok lub kara cięższa. W żadnym wypadku władze te nie będą mogły badać lub zajmować papierów urzędowych, które się tam znajdują.

Rozumie się, że lokale konsularne nie będą mogły, w żadnym wypadku służyć jako miejsce azylu.

Artykuł 9.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdego z dwóch Umawiających się Państw mają prawo wykonywania opieki i obrony, na zasadzie prawa i zwyczajów międzynarodowych, wszystkich praw i interesów obywateli kraju, który ich mianował.

W tym celu, mogą oni zwracać się do wszystkich władz sądowych i administracyjnych ich okręgu, celem uzyskania potrzebnych informacyj i wyjaśnień; mogą również zwracać się do wszystkich władz administracyjnych ich okręgu z reklamacjami o wszelkie naruszenia konwencyj lub traktatów istniejących między obydwoma krajami oraz o jakiekolwiek nadużycia, z powodu których ich obywatele mogliby się uskarżać.

Gdyby ich reklamacje nie były przyjęte przez władze miejscowe ich okręgu, mogą oni zwracać się bezpośrednio do Rządu Państwa, w którem mają siedzibę jedynie w razie braku jakiegokolwiek przedstawiciela dyplomatycznego ich kraju.

Artykuł 10.

Konsulowie lub Agenci Konsularni każdej z Umawiających się Stron, o ile ich do tego upoważniają przepisy ustawowe lub rozporządzenia kraju, który ich mianował, będą mieli prawo wydawać obywatelom tegoż Państwa paszporty i inne dowody tożsamości, jak również wizować wszelkie paszporty, świadectwa pochodzenia lub przybycia oraz inne dokumenty.

Artykuł 11.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Umawiających się Stron, o ile ich do tego upoważniają przepisy ustawowe i rozporządzenia kraju, który ich mianował, będą mieli prawo uwierzytelniania podpisów obywateli tegoż kraju. Legalizacje te mieć będą to samo znaczenie, jak gdyby były dokonane przez notarjuszy lub przez właściwe władze kraju, w którym Konsul ma swą siedzibę.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Umawiających się Stron, o ile ich do tego upoważniają przepisy ustawowe i rozporządzenia kraju, który ich mianował, będą mieli prawo uwierzytelniania podpisów władz lub urzędników tego kraju oraz kraju, w którym mają swą siedzibę.

Również będą upoważnieni do poświadczania autentyczności dokumentów sporządzonych przez władze krajów trzecich, lecz dotyczących wyłącznie ich obywateli.

Artykuł 12.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Umawiających się Stron, o ile ich do tego upoważniają przepisy ustawowe i rozporządzenia kraju, który ich mianował, będą mieli prawo tłumaczenia wszelkiego rodzaju dokumentów, pochodzących od osób prywatnych lub władz bądź kraju, do którego należą, bądź kraju, w którym wykonywują swoje czynności. Tłumaczenia te należycie podpisane i zaopatrzone w pieczęć Konsulatu, mieć będą w każdym z obydwóch krajów, to samo znaczenie, jak gdyby zostały sporządzone przez zaprzysiężonego tłumacza w kraju, w którym mają one służyć.

Artykuł 13.

Umawiające się Strony zobowiązują się wzajemnie wydawać sobie na żądanie należycie uwierzytelnione wypisy z aktów urodzenia, uznania i uprawnienia dzieci nieślubnych, jak również z aktów przysposobienia, aktów ślubnych i zejścia, dotyczących obywateli drugiej Strony.

Wymienione wypisy będą udzielane w formie przyjętej w kraju, w którym dany akt został sporządzony i za uiszczeniem opłat, przewidzianych przez ustawy i rozporządzenia tam obowiązujące. Będą one żądane i przekazywane za pośrednictwem Konsulatów lub Agencyj Konsularnych Strony, która się ich domagała. Udzielenie ich nastąpi jednak bez kosztów, o ile są wymagane dla celów administracyjnych lub na rzecz osób ubogich.

Artykuł 14.

Konsulowie i Agenci Konsularni Umawiających się Stron, o ile ich do tego upoważniają przepisy ustawowe i rozporządzenia Państwa, które ich mianowało, będą mieli prawo przyjmowania bądź w swem biurze, bądź na pokładzie statków kraju, do którego należą, wszelkich oświadczeń, któreby mieli do złożenia kapitanowie, członkowie załogi, pasażerowie, kupcy i wszyscy inni obywatele tegoż Państwa.

Artykuł 15.

Każda z Umawiających się Stron zobowiązuje się uznawać jako ważne następujące akty notarjalne, sporządzone na jej własnem terytorjum przez Konsulów lub Agentów Konsularnych drugiego kraju, którym ten kraj nadał uprawnienie notarjusza:

1. testamenty obywateli kraju, do którego należy urzędnik, akt sporządzający;

2. intercyzy między obywatelami kraju, do którego należy urzędnik, akt sporządzający;

3. intercyzy między obywatelami kraju, do którego należy urzędnik, akt sporządzający a cudzoziemkami, obywatelkami innego kraju aniżeli ten, na którego terytorjum akt sporządzono.

4. wszelkie akty i umowy inne oprócz wymienionych w punktach 1 i 2 niniejszego artykułu, dotyczące wyłącznie obywateli kraju, do którego należy urzędnik, który je sporządza;

5. wszelkie akty i umowy dotyczące obywateli kraju, do którego sporządzający je urzędnik należy, oraz obywateli lub mieszkańców kraju, w którym ten urzędnik ma swą siedzibę, a nawet wszelkie akty i umowy, dotyczące wyłącznie tych ostatnich, o ile we wszystkich tych wypadkach te akty i umowy, odnoszą się do mienia, położonego na terytorjum kraju, który mianował Konsula bądź Agenta Konsularnego, lub do spraw, mających być przeprowadzonemi na tem terytorjum.

Postanowienie, umieszczone we wstępie niniejszego artykułu nie stosuje się do aktów i umów, wymienionych w Nr. Nr. 2, 3 i 4 niniejszego, a które mają za przedmiot nabycie lub przeniesienie praw przedmiotowych na dobra ziemskie lub nieruchomości położone w kraju, w którym akt sporządzono.

Wypisy, odpisy lub wyciągi z aktów sporządzonych na zasadzie niniejszego artykułu, należycie poświadczone przez właściwego Konsula lub Agenta Konsularnego i opatrzone pieczęcią Konsulatu, będą miarodajne i mieć będą tę samą moc dowodową, tak przed sądami jak i poza niemi, bądź w Belgji, bądź w Polsce, jak gdyby zostały sporządzone wobec notarjusza lub innego urzędnika jednego lub drugiego kraju, byleby akty te były redagowane w formie wymaganej przez prawo kraju, do którego należy Konsul lub Agent Konsularny i były poddane, ewentualnie, opłatom i rejestracji oraz wszelkim formalnościom przepisanym w kraju, w którym akt ma być wykonany.

Na wypadek, gdyby powstała wątpliwość co do autentyczności wypisu aktu sporządzonego zgodnie z niniejszym artykułem, osoba zainteresowana będzie mogła żądać porównania z oryginałem i być obecną przy sprawdzaniu. Sprawdzanie to winno się odbywać bez przenoszenia kopij.

Artykuł 16.

Aż do chwili, gdy nastąpi między Umawiającymi się Stronami kompletny i ostateczny układ, dotyczący spadków ich obywateli, które pozostały na terytorjum drugiego kraju, będą stosowane następujące postanowienia:

1. Na wypadek śmierci obywatela jednej z Umawiających się Stron na terytorjum drugiej, właściwe władze miejscowe winny o tem zawiadomić niezwłocznie Konsula lub Agenta Konsularnego, w którego okrę-

gu śmierć nastąpiła i jednocześnie udzielić mu w miarę możności informacyj dotyczących nazwisk i adresów spadkobierców, jak również istnienia rozporządzenia ostatniej woli.

Konsul lub agent Konsularny winien także powiadomić i dostarczyć tychże informacyj władzom miejscowym, jeśli był zawiadomiony pierwszy o śmierci.

Konsul lub Agent Konsularny będzie miał prawo wraz z właściwemi władzami miejscowemi, dokonać umieszczenia lub zdjęcia pieczęci, jako też sporządzić inwentarz. Jednakże, w wypadku w którym wszelka zwłoka mogłaby narazić spadek na niebezpieczeństwo, wymieniona władza konsularna, lub władza miejscowa będzie miała prawo dokonać sama tych czynności, pod warunkiem zawiadomienia o tem niezwłocznie drugiej władzy, celem zapewnienia następnego jej współdziałania.

2. W razie nieobecności lub niezdolności spadkobierców i w braku wykonawców ostatniej woli lub specjalnych mandatarjuszy, Konsul lub Agent Konsularny będzie miał prawo dokonania wszelkich czynności koniecznych dla zachowania spadku ruchomego i zarządzania nim, i spowodowania wydania sobie wszystkiego, co należy do tego spadku i co byłoby w dzierżeniu osób prywatnych lub władz miejscowych, i to na tych samych warunkach, na jakich spadkodawca sam mógłby żądać ich wydania.

Gdyby dla jakiejkolwiek przyczyny interwencja Konsula lub Agenta Konsularnego uległa zwłoce, władza miejscowa winna odnośnie spadku ruchomego wydać należyte zarządzenia celem zachowania tegoż i zawiadomić o nich właściwego Konsula lub Agenta Konsularnego.

Zarządzenia wydane przez władze miejscowe w myśl poprzedniego ustępu winny być uchylone, skoro Konsul lub Agent Konsularny tego zażąda.

3. Konsul winien zatrzymać w depozycie, przez okres czterech miesięcy licząc od dnia śmierci spadkodawcy, cały spadek ruchomy, który znajduje się w jego posiadaniu. Konsul będzie mógł jednakże pobrać bezpośrednio z czynnego spadku kwoty potrzebne na uiszczenie kosztów sądowych, należytości i opłat konsularnych, zwrotnych kosztów władz miejscowych, jako też kosztów ostatniej choroby zmarłego i pogrzebu, płac służby, czynszu mieszkalnego za ostatnie sześć miesięcy i, w razie konieczności, kosztów utrzymania członków rodziny zmarłego.

Konsul nie będzie miał prawa pozbyć się przedmiotów należących do spadku tak długo, dopóki nie zostaną uiszczone należne opłaty skarbowe, oraz dopóki wierzytelności, które zostaną zgłoszone przeciwko masie spadkowej, nie zostaną uregulowane lub zabezpieczone należycie. Zobowiązanie to ustanie, jeżeli w ciągu następnych sześciu miesięcy, Konsul nie zostanie powiadomiony, że powyższe wierzytelności zostały uznane przez spadkobierców, lub zatwierdzone przez orzeczenie sądowe, albo też zgłoszone prawidłowo do właściwej władzy sądowej w siedzibie Konsula.

4. We wszystkich kwestjach wynikłych z otwarcia, zarządu lub likwidacji spadków obywateli jednego z Państw w Państwie drugiem, Konsulowie będą upoważnieni z samego prawa do zastępowania przed wszelką władzą spadkobierców nieobecnych lub niezdolnych, obywateli kraju, który ich mianował, o ile ci ostatni nie ustanowili innych pełnomocników. W ten sposób będą oni urzędowo uznawani jako przedstawiciele tychże spadkobierców, bez obowiązku dowodzenia swego pełnomocnictwa specjalnemi upoważnieniami.

Konsul, uznany za przedstawiciela spadkobierców, nie będzie mógł być osobiście pociągnięty do odpowiedzialności przed miejscowemi władzami odnośnie do każdej sprawy dotyczącej spadku.

5. Postanowienia poprzednich paragrafów stosują się analogicznie do wypadków, w których obywatel jednej z Umawiających się Stron, posiadający mienie na terytorjum drugiej, zmarł poza tem terytorjum.

6. W razie gdyby obywatele jednej z Umawiających się Stron, zainteresowani w spadku otwartym na terytorjum drugiej, byli nieobecni, lub niezdolni i nie przedstawieni, Konsul lub Agent Konsularny Państwa, którego spadkobiercy są obywatelami, będzie mógł działać jako ich przedstawiciel, niezależnie od obywatelstwa spadkodawcy, bez obowiązku przedstawienia jakiegokolwiek specjalnego pełnomocnictwa. Interwencja Konsula lub Agenta Konsularnego przestanie być dopuszczalną z chwilą, gdy wymienieni uprawnieni będą obecni lub zostaną przedstawieni. Jednakże, postanowienie to nie będzie mogło naruszać praw przyznanych przez traktaty urzędnikom konsularnym Państwa, którego zmarły był obywatelem.

7. W razie spadku po marynarzu lub pasażerze jednej z Umawiających się Stron, zmarłym na terytorjum drugiej, czy to na pokładzie statku, czy to na lądzie, Konsulowie kraju nieboszczyka będą wyłącznie kompetentni do sporządzenia inwentarza i do dokonywania innych czynności urzędowych potrzebnych dla zachowania i likwidacji spadku.

Płace, pobory, papiery wartościowe i przedmioty należące do marynarzy lub pasażerów, którzy są obywatelami jednej z Umawiających się Stron, a zmarli na okręcie drugiej Strony, będą doręczane w porcie przybycia, Konsulowi kraju nieboszczyka.

Artykuł 17.

Konsulowie obydwóch Umawiających się Stron będą mogli wskazywać właściwej władzy kraju, w którym mają swoją siedzibę, potrzebę ustanowienia opieki nad małoletnimi obywatelami Państwa, do którego Konsul należy, przyczem rozumie się, że jedynie wspomnianej władzy przysługuje prawo powzięcia decyzji.

Artykuł 18.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z obydwóch Umawiających się Stron uprawnieni będą do udzielania pomocy i opieki statkom handlowym i okrętom wojennym przebywającym w portach ich okręgu konsularnego a znajdującym się pod banderą Państwa do którego Konsul należy.

W tym celu będą oni mogli udawać się osobiście lub wysyłać swoich delegatów na pokład tych statków i okrętów, z chwilą gdy zostaną one dopuszczone do swobodnego komunikowania się z lądem. W stosunku do statków handlowych będą oni mogli również badać kapitanów, załogę, papiery okrętowe, przyjmować, zgodnie z postanowieniami art. 14 niniejszej konwencji, zeznania dotyczące ich podróży, ich przeznaczenia i wydarzeń w czasie trwania podróży, jako też sporządzać wykazy ładunkowe i ułatwiać odprawę wspomnianych statków handlowych.

W portach, gdzie ma siedzibę Konsul lub Agent Konsularny jednego z dwóch Umawiających się Państw, funkcjonarjusze miejscowych władz sądowych i administracyjnych oraz miejscowi urzędnicy i agenci celni nie będą mogli dokonywać na pokładzie statków handlowych Strony drugiej ani aresztowań (z wyjątkiem wypadku schwytania na gorącym uczynku), ani poszukiwań, ani rewizyj, prócz zwykłych rewizyj celnych lub sanitarnych, ani też podejmować innych czynności urzędowych, wymagających zastosowania środków przymusowych, bez uprzedzenia o tem zgóry, lub w wypadkach nagłych, w samej chwili rewizji, Konsula lub Agenta Konsularnego Państwa, do którego statek należy, aby mógł on być przy tem obecny. Winni oni również zawiadomić w odpowiednim czasie Konsula lub Agenta Konsularnego, aby mógł on być

obecny przy zeznaniach, składanych przez kapitanów lub załogę przed miejscowemi sądami lub władzami administracyjnemi.

W zaproszeniu, które zostanie wystosowane w wymienionych wypadkach do Konsulów lub Agentów Konsularnych należy wskazać ściśle godzinę, a jeżeli Konsulowie lub Agenci Konsularni zaniedbają stawienia się osobiście lub przedstawienia siebie przez delegata, czynności takie odbędą się w ich nieobecności. Kompetentne władze miejscowe winny jednak niezwłocznie zawiadomić Konsula lub Agenta Konsularnego o każdej rewizji lub innej czynności urzędowej, dokonanej w ich nieobecności, i o których mowa w poprzednim ustępie; jednocześnie wskażą powody pilności sprawy. Władze miejscowe postępować będą w ten sam sposób, gdy Konsul lub Agent Konsularny, nie ma swej siedziby w porcie.

Artykuł 19.

We wszystkich sprawach dotyczących policji portowej, załadowywania i wyładowywania statków handlowych oraz bezpieczeństwa towarów, mienia i przedmiotów, zachowane będą ustawy, rozporządzenia i przepisy krajowe, z tem jednak wyraźnem zastrzeżeniem, że wszelki przywilej i wszelka ulga, które byłyby udzielone w danym porcie przez jedną z Umawiających się Stron, swym własnym statkom handlowym lub statkom handlowym trzeciego Mocarstwa, będą również udzielone w tych portach statkom drugiej Strony.

Konsulom i Agentom Konsularnym, w granicach, przewidzianych przez ustawodawstwo Państwa, które ich mianowało, będzie zlecone wyłącznie utrzymanie wewnętrznego porządku na statkach handlowych tegoż Państwa. Będą oni, zgodnie z ustawami tegoż Państwa, załatwiać sami wszelkie spory, któreby wynikły między kapitanami, oficerami i marynarzami tych statków, w szczególności zaś takie, które dotyczą płacy i wykonywania wzajemnie zaciągniętych zobowiązań.

Władze miejscowe mogą interwenjować tylko wówczas gdy zaszłe na pokładzie statku zaburzenia, mogłyby naruszyć spokój publiczny na lądzie lub w porcie, lub gdyby osoba do załogi statku nie należąca była w nie zamieszana. Nawet i w tym wypadku władze miejscowe zawiadomią o tem, o ile możliwe uprzednio, właściwego Konsula lub Agenta Konsularnego.

We wszystkich innych wypadkach, wspomniane wyżej władze ograniczą się do udzielenia Konsulom lub Agentom Konsularnym swego poparcia, o ile oni tego zażądają, celem ułatwienia im wykonywania ich czynności.

Artykuł 20.

Konsulowie i Agenci Konsularni mogą spowodować aresztowanie i odstawienie bądź na statek bądź odesłanie do kraju ojczystego, oficerów, marynarzy i wszelkich innych osób, należących z jakiegokolwiek tytułu do załogi statków handlowych kraju wysyłającego, któreby zbiegły na terytorjum jednego z Umawiających się Państw.

W tym celu winni oni zwracać się pisemnie do właściwych władz miejscowych i udowodnić na podstawie przedłożonych papierów okrętowych lub listy zaciągowej, lub też w braku tych dokumentów na podstawie autentycznego wypisu z nich, że osoby, których żądają należały rzeczywiście do składu załogi. W miejscowościach, w których niema ani Konsula ani Agenta Konsularnego, żądanie wydania może będzie mogło być wystosowane do władz miejscowych przez dowódcę okrętu z zachowaniem formalności przewidzianych powyżej.

Wobec żądania w ten sposób usprawiedliwionego wydanie zbiegów nie może być odmówione, z wyjątkiem wypadku, gdy byłoby udowodnione, że osoba żądana jest obywatelem kraju siedziby Konsula, lub też że dezerter popełnił na lądzie zbrodnię lub występek; w tym ostatnim wypadku władze miejscowe mogą odroczyć wydanie aż do czasu

wydania przez sąd orzeczenia i wykonania tego ostatniego całkowicie. Wyżej wymienionym urzędnikom konsularnym winna być nadto udzielona pomoc i opieka w celu odszukania i aresztowania tych dezerterów, którzy, na pisemne żądanie i na koszt Konsulatu lub Agencji Konsularnej, będą osadzeni i trzymani w więzieniu miejscowem, aż do chwili odstawienia ich zpowrotem na pokład statku ojczystego lub aż do chwili nadejścia sposobności repatrjacji ich. Jeśliby jednak sposobność ta nie nastąpiła w ciągu dwóch miesięcy od dnia aresztowania lub jeśliby koszta ich uwięzienia nie były regularnie opłacane, wspomniani dezerterzy będą wypuszczeni na wolność, za uprzedniem na trzy dni naprzód uczynionem zawiadomieniem Konsula lub Agenta Konsularnego, przyczem nie będą oni mogli być ponownie aresztowani z tego samego powodu.

Umawiające się Strony zgadzają się, że oficerowie, marynarze i inne osoby należące do załogi, obywatele kraju, na którego terytorjum zbiegli (dla Polski, ponadto obywatele Wolnego Miasta Gdańska), będą wyjęci z pod przepisów niniejszego artykułu.

Artykuł 21.

Skoro statek należący do Rządu lub do obywateli jednego z dwóch Umawiających się krajów ulegnie rozbiciu lub osiądzie na mieliźnie u brzegów, w porcie lub na wodach wewnętrznych drugiego kraju, władze miejscowe winny niezwłocznie zawiadomić o tem Konsula lub Agenta Konsularnego, w którego okręgu zaszedł nieszczęśliwy wypadek. Czynności, związane z akcją ratowniczą odbywać się będą pod kierownictwem Konsulów lub Agentów Konsularnych.

Władze miejscowe będą mogły interwenjować jedynie w celu udzielenia pomocy urzędnikom konsularnym, utrzymania porządku, zabezpieczenia interesów osób uczestniczących w akcji ratowniczej, a nie należących do załogi, zapewnienia wykonania przepisów, obowiązujących w sprawie wwozu i wywozu uratowanych towarów, jak również w celu zabezpieczenia ogólnych interesów żeglugi.

W razie nieobecności i aż do chwili przybycia Konsulów, Agentów Konsularnych lub ich przedstawicieli, władze miejscowe winny przedsięwziąć wszelkie niezbędne zarządzenia dla zapewnienia opieki osobom i dla przechowania przedmiotów uratowanych przy rozbiciu.

Za interwencję swą w tych różnych wypadkach władze miejscowe nie będą mogły pobierać żadnych opłat ani zwrotu kosztów innych, oprócz tych, które spowodowane będą akcją ratowniczą i przechowaniem uratowanych przedmiotów, oraz tych, którym w podobnych wypadkach podlegać będą okręty wojenne i statki handlowe krajowe lub należące do Państwa najbardziej uprzywilejowanego.

W razie wątpliwości co do przynależności państwowej rozbitych okrętów, czynności wymienione w niniejszym artykule, należeć będą wyłącznie do kompetencji władz miejscowych.

Uratowane towary i przedmioty nie będą podlegać żadnym opłatom celnym, o ile nie są przeznaczone dla wewnętrznej konsumpcji.

Artykuł 22.

We wszystkich sprawach, gdy nie będzie odmiennych postanowień pomiędzy armatorami, ładowcami lub ubezpieczającymi, uszkodzenia, którym uległyby na morzu statki handlowe jednego z obydwóch krajów (bez względu na to, czy zawinęły one do odnośnych portów dobrowolnie, czy też przymusowo), będą załatwiane przez swoich Konsulów lub Agentów Konsularnych chyba, że w sprawach tych uszkodzeń są zainteresowani obywatele kraju, w którym mają swą siedzibę wspomniani Konsulowie lub Agenci Konsularni, bądź obywatele Mocarstwa trzeciego. W tym wypadku i w braku polubownego układu między

wszystkiemi stronami zainteresowanemi, awarje będą musiały być załatwiane przez władze miejscowe.

Artykuł 23.

Każda z Umawiających się Stron zobowiązuje się udzielić ponadto drugiej Stronie w zakresie ustanawiania Konsulatów, zarówno jak i we wszystkiem, co dotyczy wykonywania czynności konsularnych oraz korzystania ze zwolnień, praw, przywilejów, immunitetów i zaszczytów, traktowanie kraju najbardziej uprzywilejowanego. Zgodzono się, jednak, że żadna z Umawiających się Stron nie będzie mogła powoływać się na korzyści wynikające z klauzuli kraju najbardziej uprzywilejowanego, oraz żądać dla swoich urzędników konsularnych innych lub dalej idących zwolnień, praw, przywilejów, immunitetów i zaszczytów niż te, których sama udzieliła funkcjonarjuszom konsularnym tego samego stopnia i tej samej kategorji Strony drugiej.

Artykuł 24.

W niniejszej konwencji należy rozumieć przez słowo „Konsulowie" — Konsulów Generalnych, Konsulów i Wicekonsulów, i przez słowo „Konsulat" — Konsulaty Generalne, Konsulaty i Wicekonsulaty.

Artykuł 25.

Wszystkie postanowienia niniejszej konwencji, dotyczące uprawnień Konsulów, stosują się w równej mierze do agentów dyplomatycznych Umawiających się Stron, o ile są oni uprawnieni do wykonywania funkcyj konsularnych. W tym celu agent dyplomatyczny notyfikuje o udzieleniu mu powyższych funkcyj, Rządowi Państwa, w którem ma swoją siedzibę.

Artykuł 26.

Konwencja niniejsza nie stosuje się do Konga belgijskiego; jednakże Rząd Belgijski może, po uprzedniem porozumieniu się z Rządem Polskim, w drodze zwykłej notyfikacji w każdym czasie rozciągnąć tę konwencję na swoją kolonję.

Artykuł 27.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne będą wymienione w Warszawie, gdy tylko to będzie możliwe. Wejdzie ona w życie w miesiąc po dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Konwencja niniejsza obowiązywać będzie tak długo, dopóki nie będzie wypowiedziana przez jedną z Umawiających się Stron. Skutki tego wypowiedzenia nastąpią dopiero po upływie terminu sześciomiesięcznego.

KONWENCJA KONSULARNA

z Bułgarją, podpisana w Sofji dnia 22 grudnia 1934 r.

(DU Nr. 40 z 1935 poz. 275).

Skr.: **BŁ kons**

Rozdział I.

Organizacja konsularna.

Artykuł 1.

1. Każda z Wysokich Układających się Stron będzie mogła mianować konsulów generalnych, konsulów, wicekonsulów lub agentów konsularnych w portach, miastach i innych miejscowościach drugiej Strony.

2. Wysokie Układające się Strony zastrzegają sobie jednak prawo wskazania miejscowości, w których dopuszczenie konsulów nie będzie im odpowiadało; rozumie się, że zastrzeżenie to nie będzie mogło być stosowane przez jedną z Wysokich Układających się Stron wobec Drugiej bez zastosowania również do wszystkich innych mocarstw.

3. Wszędzie, gdzie w niniejszej konwencji jest mowa o „Konsulu", rozumie się przez to konsulów generalnych, konsulów, wicekonsulów i agentów konsularnych; również tam, gdzie jest mowa o „Konsulacie", rozumie się przez to konsulaty generalne, konsulaty, wicekonsulaty i agencje konsularne.

Artykuł 2.

1. Konsulowie będą wzajemnie dopuszczeni i uznani, zgodnie z przepisami i formalnościami, stosowanemi w kraju przyjmującym, po przedstawieniu listów komisyjnych.

2. W chwili przedstawienia listów komisyjnych będzie wskazany okrąg konsula; wszelka późniejsza zmiana, dotycząca tego okręgu będzie zakomunikowana Ministerstwu Spraw Zagranicznych drugiej Wysokiej Układającej się Strony.

3. Exequatur na swobodne wykonywanie funkcyj będzie udzielane konsulom bez zwłoki i bez kosztów, a z chwilą udzielenia wspomnianego exequatur kompetentne władze ich okręgów konsularnych wydadzą niezwłocznie potrzebne zarządzenia, aby ułatwić im wywiązanie się z ich obowiązków służbowych oraz, aby im zapewnić korzystanie z immunitetów i związanych z niemi zwolnień.

4. W przypadkach nagłych może Rząd kraju przyjmującego na żądanie kraju wysyłającego uznać prowizorycznie konsula i dopuścić go do sprawowania powierzonych mu funkcyj aż do chwili przedstawienia listów komisyjnych i udzielenia exequatur.

Artykuł 3.

1. Konsulowie i agenci konsularni, jak i inni funkcjonarjusze konsularni mogą być funkcjonarjuszami zawodowymi lub honorowymi.

2. W razie gdy funkcjonarjuszem honorowym będzie obywatel kraju, w którym ma on sprawować funkcje konsularne, wówczas kraj zamierzający go mianować, winien przed jego nominacją w drodze dyplomatycznej uzyskać zgodę rządu kraju, którego jest on obywatelem.

Rozdział II.

Przywileje konsularne.

Artykuł 4.

1. W razie przeszkody, nieobecności lub śmierci konsula, jeden z funkcjonarjuszów konsularnych, którego nazwisko było poprzednio podane do wiadomości kompetencyjnych władz Państwa przyjmującego konsula, będzie z samego prawa dopuszczony do sprawowania zastępczo funkcyj konsula.

2. Ten funkcjonarjusz konsularny korzystać będzie z tego tytułu podczas sprawowania zastępczo funkcyj konsula z praw, przywilejów, zwolnień i immunitetów przyznanych samemu konsulowi.

Artykuł 5.

1. Konsulowie i agenci konsularni będą mogli umieszczać nad drzwiami zewnętrznemi domu, w którym mieszczą się biura konsulatu lub agencji konsularnej, herb kraju, który reprezentują z odnośnym napisem w języku urzędowym ich Państwa, oraz w dnie uroczystości oficjalnych jako też w innych okolicznościach uświęconych przez zwyczaj, wywieszać flagę Państwa wysyłającego na domu, w którym mie-

ści się konsulat lub agencja konsularna; rozumie się, że te oznaki zewnętrzne nie będą mogły nigdy być rozumiane jako ustanawiające prawo azylu.

2. Będą oni mogli również, z uwzględnieniem wyżej przytoczonego zastrzeżenia dotyczącego prawa azylu, umieszczać herb i wywieszać flagę Państwa wysyłającego na pojazdach i statkach, używanych przy sprawowaniu swych funkcyj.

Artykuł 6.

1. Archiwa konsularne oraz wszelkie akty i przedmioty służące do użytku urzędowego, będą zawsze nienaruszalne i władze miejscowe nie będą mogły pod żadnym pozorem badać lub zatrzymywać te akty lub przedmioty, ani też należących do archiwów zbiorów akt, papierów lub innych przedmiotów. Zbiory akt, papiery i przedmioty wyżej wymienione winny zawsze być zupełnie oddzielone od dokumentów prywatnych, ksiąg lub papierów dotyczących handlu i przemysłu, któremi mogliby się trudnić odnośni funkcjonarjusze konsularni.

2. Jeżeli konsul, agent konsularny lub inny funkcjonarjusz konsularny jednej z Wysokich Układających się Stron, wezwany przez miejscową władzę do wydania lub okazania zbiorów akt, papierów lub innych przedmiotów należących do tych archiwów, odmówi uczynienia tego, władza, o której mowa, nie będzie mogła odwołać się w stosunku do niego do żadnych środków przymusowych; wszelkie trudności wynikające z takich faktów winny być załatwiane w drodze dyplomatycznej.

3. Korespondencja urzędowa konsulatu lub agencji konsularnej, oraz korespondencja do nich adresowana, jest zawsze nienaruszalna, i władze nie mają prawa jej zatrzymywać lub badać.

4. Konsulowie zawodowi w swej korespondencji z władzami ich państwa, z misjami dyplomatycznemi i urzędami konsularnemi włącznie, będą mogli się posługiwać szyfrem oraz przyjmować i wysyłać kurjerów zaopatrzonych w dokumenty stwierdzające ich charakter urzędowy.

Artykuł 7.

1. Lokale urzędowe konsulatów zawodowych i pomieszczenia przeznaczone na archiwa są zawsze nietykalne, i władze miejscowe nie mogą wkraczać do nich z wyjątkiem przypadków, gdy chodzi o aresztowanie osoby za przestępstwo, zagrożone według ustawodawstwa miejscowego, stosownie do wypadku karą pozbawienia wolności powyżej jednego roku. W żadnym jednak przypadku nie mogą władze te przedsiębrać rewizyj w tych lokalach, ani zajmować papierów i innych przedmiotów, które się tam znajdują.

2. Konsularne lokale urzędowe i pomieszczenia przeznaczone na archiwa nie mogą w żadnym przypadku służyć za miejsce azylu.

Artykuł 8.

1. Konsulowie, agenci konsularni i inni zawodowi funkcjonarjusze konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron korzystać będą na terytorjum drugiej Wysokiej Układającej się Strony ze zwolnień od wszelkich rekwizycyj, świadczeń i kwaterunków wojskowych. Ten przywilej nie będzie się jednak rozciągał na nieruchomości do nich należące, o ile nie są przeznaczone do potrzeb służby konsularnej lub też nie służą jako lokale mieszkalne wymienionych funkcjonarjuszów. Konsulowie honorowi i inni funkcjonarjusze honorowi zwolnieni są od rekwizycyj i kwaterunku wojskowego tylko co do lokali przeznaczonych na kancelarje i archiwa konsularne.

2. Konsulowie i agenci konsularni, oraz inni zawodowi funkcjonarjusze konsularni korzystać będą ze zwolnień od wszelkich podatków

bezpośrednich, mających charakter podatku osobistego, pobieranych na rzecz Państwa, jak również na rzecz niepaństwowych korporacyj prawa publicznego.

Jednakowoż osoby te podlegać będą opodatkowaniu stosownie do prawa ogólnego, o ile w Państwie przyjmującem posiadają lub dzierżawią nieruchomości, przedsiębiorstwa handlowe lub przemysłowe, albo są wspólnikami podobnych przedsiębiorstw, lub wykonywują zawód zarobkowy bądź otrzymują dochody od kapitałów lub praw do ojcowizny.

3. Wymienieni funkcjonarjusze i wogóle wszystkie osoby zatrudnione w konsulatach jako też i ich służba domowa zwolnieni będą z obowiązku ubezpieczeń społecznych, opartego na ustawodawstwie drugiej Wysokiej Układającej się Strony, o ile osoby te są obywatelami Państwa wysyłającego konsula.

4. Konsulowie, agenci konsularni i inni zawodowi funkcjonarjusze konsularni winni być zawsze obywatelami Państwa wysyłającego.

Artykuł 9.

1. Konsulowie, agenci konsularni i wszyscy inni zawodowi funkcjonarjusze konsularni są upoważnieni przy obejmowaniu na terytorjum drugiej Wysokiej Układającej się Strony swego stanowiska w ciągu 6 miesięcznego okresu po objęciu urzędowania, do przywozu swoich ruchomości i przedmiotów gospodarstwa domowego, przeznaczonych do ich własnego użytku lub użytku ich rodzin, bez opłaty celnej lub jakichkolwiek innych opłat przywozowych nakładanych z tego tytułu.

2. Zostaną oni również zwolnieni od opłat wywozowych na wspomniane przedmioty przy opuszczaniu przez nich Państwa przyjmującego.

3. Rozumie się, że zwolnienie to nie stosuje się do artykułów konsumpcyjnych.

4. Wolne również są od opłat celnych i jakichkolwiek innych opłat przywozowych przedmioty przeznaczone do użytku urzędowego konsulatów lub agencyj konsularnych i ruchomości przeznaczone do urządzenia biur i mieszkań urzędowych.

Artykuł 10.

Wolne są od wszelkich podatków i danin publicznych nieruchomości, stanowiące własność jednej z Wysokich Układających się Stron i przeznaczone na urzędy konsularne i lokale przez nią na ten cel wynajęte, jak również mieszkania osób, wymienionych w ustępie 1 art. 8.

Artykuł 11.

Konsulowie, agenci konsularni i inni funkcjonarjusze konsularni nie podlegają jurysdykcji władz Państwa przyjmującego ich za czynności urzędowe dokonane przez nich na podstawie niniejszej konwencji.

Artykuł 12.

1. Konsulowie, agenci konsularni i inni funkcjonarjusze konsularni z wyjątkiem tych, którzy pełnią niższe funkcje kancelaryjne, oraz służba, — o ile wymienieni nie są funkcjonarjuszami honorowymi i są obywatelami Państwa wysyłającego, nie będą mogli podlegać aresztowi osobistemu, ani jako zarządzeniu zapobiegawczemu, ani jako zarządzeniu wykonawczemu w sprawach cywilnych i handlowych, ani za przekroczenie, ani jako karze za naruszenia ścigane wyłącznie w drodze administracyjnej. Nie mogą oni być również ani aresztowani ani też więzieni prewencyjnie z wyjątkiem przypadku, gdy chodzi o naruszenie, zagrożone karą pozbawienia wolności — najmniej na jeden rok.

2. W razie ścigania sądowego, aresztowania lub postawienia w stan oskarżenia konsula i agenta konsularnego jak również konsulów, wice-

konsulów zastępczych i dodatkowo przydzielonych, oraz attaché konsularnych, rząd państwa przyjmującego niezwłocznie zawiadomi o tem przedstawiciela dyplomatycznego Państwa, które mianowało tego funkcjonarjusza.

Artykuł 13.

1. Konsulowie, agenci konsularni i inni funkcjonarjusze konsularni obowiązani są czynić zadość wystosowanym do nich wezwaniom, przez właściwe władze Państwa przyjmującego, do stawiennictwa w charakterze świadków. O ile nie są obywatelami Państwa przyjmującego, takie wezwania winny być skierowane do nich w formie pism urzędowych bez zagrożenia sankcjami karnemi na wypadek niestawiennictwa.

Przesłuchanie winno odbyć się bez zwłoki w ustalonym terminie i, w miarę możności, bez dłuższego zatrzymywania.

Z tych przywilejów nie korzysta personel kancelaryjny i służba.

2. Konsulowie zawodowi mogą w każdym poszczególnym przypadku usprawiedliwić swą nieobecność przeszkodami, wynikającemi z choroby lub z pilnych powodów służbowych oraz prosić o odroczenie stawiennictwa na inną datę jednak niezbyt odległą.

3. Konsulowie, agenci konsularni i wszyscy inni funkcjonarjusze konsularni, zarówno zawodowi jak i honorowi, mogą, powołując się na tajemnicę zawodową lub państwową, odmówić składania zeznań, dotyczących faktów wynikających z ich urzędowania, do składania lub okazywania dokumentów, których byliby dzierżycielami.

Nawet w razie, gdyby kompetentna władza uważała, że nie może uznać tego tłumaczenia za uzasadnione, winna powstrzymać się w stosunku do nich od wszelkich środków przymusowych.

Artykuł 14.

1. Każda z Wysokich Układających się Stron zobowiązuje się przyznać konsulom, agentom konsularnym i innym funkcjonarjuszom konsularnym drugiej Wysokiej Strony w zakresie zwolnień od opłat, przywilejów i immunitetów traktowanie narodu najbardziej uprzywilejowanego.

2. Jednakowoż Wysokie Układające się Strony zgadzają się, że żadna z nich nie będzie się mogła powoływać na korzyści, wynikające z klauzuli największego uprzywilejowania i żądać dla wyżej wymienionych osób dalej idących zwolnień, praw, przywilejów, immunitetów i zaszczytów aniżeli te, które same przyznała konsulom, agentom konsularnym i innym funkcjonarjuszom konsularnym tego samego stopnia i tej samej kategorji drugiej Wysokiej Układającej się Strony.

Rozdział III.

Czynności konsulów.

Artykuł 15.

1. Konsulowie i agenci konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron mają prawo wykonywać opiekę nad obywatelami Państwa wysyłającego i bronić wszelkich praw i interesów, przysługujących obywatelom ich Państwa na podstawie prawa i zwyczajów międzynarodowych.

2. W tym celu będą oni mogli zwracać się do sądów i wszelkich innych władz w swym okręgu, dla uzyskania, w granicach obowiązującego prawa, potrzebnych informacyj i wyjaśnień.

3. O ile ich zażalenia nie byłyby przyjęte przez władze ich okręgu, będą oni mogli się zwracać bezpośrednio do rządu Państwa przyjmującego jedynie w braku jakiegokolwiek przedstawiciela dyplomatycznego ich Państwa lub w razie istnienia specjalnego porozumienia.

4. Rozumie się, że konsulowie i agenci konsularni interwenjując, będą się zwracali pisemnie do sądów i władz w języku urzędowym Państwa przyjmującego.

Artykuł 16.

Konsulowie i agenci konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron mają prawo, zgodnie z ustawodawstwem Państwa wysyłającego, wydawać swoim obywatelom paszporty i inne dokumenty osobiste, tudzież udzielać zezwoleń na wjazd i wizować paszporty, świadectwa pochodzenia towarów i inne dokumenty.

Artykuł 17.

1. Konsulowie i agenci konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron, o ile są do tego upoważnieni, mają prawo zgodnie z ustawami i przepisami swego kraju sporządzać akty urodzenia i akty zejścia obywateli Państwa wysyłającego.

2. Rozumie się, że przepis niniejszy nie zwalnia w żadnej mierze osób zainteresowanych od przewidzianego przez ustawy miejscowe obowiązku dokonywania deklaracyj urodzenia i śmierci przed władzą miejscową.

Artykuł 18.

Każda z Wysokich Układających się Stron zobowiązuje się, na żądanie władz drugiej Strony dostarczać wyciągi z aktów stanu cywilnego uwierzytelnione w sposób i za uiszczeniem opłat, przewidzianych przez ustawy i przepisy Państwa wezwanego.

Konsul lub agent konsularny może skierować żądanie takie wprost do właściwego urzędu stanu cywilnego Państwa wezwanego.

Jeżeli w żądaniu zaznaczono, że wyciągi te przeznaczone są do użytku służbowego lub dla osób, korzystających z prawa ubogich, będą one sporządzane i wydawane bez pobierania jakichkolwiek opłat i innych kosztów.

Artykuł 19.

1. Konsulowie i agenci konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron, o ile zostali do tego upoważnieni zgodnie z przepisami Państwa, które ich mianowało, będą mieli prawo:

1) przyjmować bądź w swem biurze, bądź poza biurem wszelkie oświadczenia, które mieliby do złożenia obywatele ich Państwa, zaś na pokładzie statków morskich, rzecznych i powietrznych ich Państwa oświadczenia od kapitanów, członków załogi i pasażerów tych statków.

Rozumie się, że te oświadczenia wobec władz Państwa przyjmującego konsula lub agenta konsularnego będą miały znaczenie jedynie wówczas, gdy nie są sprzeczne z ustawodawstwem tego Państwa.

2) przyjmować sporządzać i uwierzytelniać narówni z notarjuszami wszelkie akty prawne, łącznie z rozporządzeniami ostatniej woli obywateli Państwa wysyłającego.

Rozumie się, że postanowienia te nie będą miały zastosowania do aktów prawnych między żyjącymi, dotyczących przeniesienia prawa własności na nieruchomościach lub mających na celu ich obciążenie, o ile nieruchomości te są położone na terytorjum Państwa przyjmującego konsula lub agenta konsularnego.

3) przyjmować, sporządzać i uwierzytelniać narówni z notarjuszami wszelkie akty prawne niezależnie od obywatelstwa stron pod warunkiem, aby się one odnosiły do mienia, znajdującego się na terytorjum Państwa wysyłającego konsula lub agenta konsularnego albo były przeznaczone do wykonania bądź spowodowania skutków prawnych na terytorjum tego Państwa;

4) uwierzytelniać podpisy i znaki obywateli Państwa wysyłającego;
5) uwierzytelniać wszelkiego rodzaju akty i dokumenty pochodzące od władz lub urzędników Państwa wysyłającego ich lub Państwa ich przyjmującego;
6) tłumaczyć wszelkiego rodzaju akty i dokumenty sporządzone w języku ich kraju na język Państwa przyjmującego i odwrotnie.

2. Akty i dokumenty wyżej wymienione, jak również tłumaczenia, odpisy lub wyciągi, sporządzone lub uwierzytelnione przez wymienione w ustępie 1 niniejszego artykułu osoby w formie wymaganej przez Państwo wysyłające, i zaopatrzone w pieczęć konsularną, będą uznane w Państwie przyjmującem za dokumenty publiczne lub publicznie uwierzytelnione. Będą one miały tę samą moc prawną i dowodową, jak gdyby były sporządzone lub uwierzytelnione przez notarjuszów, organy publiczne lub zaprzysiężonych tłumaczów właściwych zgodnie z przepisami obowiązującemi w Państwie przyjmującem.

3. O ile akty te lub inne dokumenty mają wywrzeć skutki w Państwie przyjmującem konsula lub agenta konsularnego, będą musiały podlegać opłatom stemplowym i innym opłatom wymaganym przez ustawy tego Państwa, jak również wszystkim innym formalnościom obowiązującym w danej dziedzinie w tem Państwie.

Artykuł 20.

Konsulowie i agenci konsularni o ile są do tego upoważnieni przez ustawy Państwa wysyłającego będą uprawnieni do organizowania opieki nad małoletnimi oraz kurateli nad umysłowo chorymi i niewłasnowolnymi, obywatelami ich Państwa; w tym celu mogą w granicach ustawodawstwa ich Państwa podejmować lub proponować wszelkie zarządzenia, które będą uważali za potrzebne, a które nie będą sprzeczne z ustawodawstwem miejscowem.

Artykuł 21.

1. We wszystkich sprawach wynikających z ustawodawstwa społecznego (n. p. o opiece społecznej, o ochronie pracy i o ubezpieczeniach społecznych), konsulom i agentom konsularnym przysługuje prawo zastępowania bez specjalnego pełnomocnictwa obywateli Państwa wysyłającego przed wszystkiemi władzami i właściwemi instytucjami. Są oni upoważnieni w imieniu tych obywateli, do odbierania odszkodowań, rent i innych świadczeń, które są im w tych wypadkach przyznawane i wypłacane, tudzież do potwierdzania ich odbioru.

Wypłata świadczeń dokonana w tych wypadkach na ręce konsulów i agentów konsularnych ma taką samą moc, jakby była dokonana wprost do rąk osób uprawnionych.

2. Instytucje urzędowe i miejscowe instytucje społeczne winny zawiadamiać konsulów i agentów konsularnych o każdem wdrożeniu postępowania w celu otrzymania odszkodowania z powodu wypadku przy pracy obywatela Państwa wysyłającego konsula lub agenta konsularnego.

Artykuł 22.

O ile chodzi o służbę wojskową, konsulowie i agenci konsularni będą mieli prawo sprawować wszelkie funkcje, mające na celu uregulowanie położenia obywateli Państwa wysyłającego zarówno w zakresie poboru ich, jak i ewidencji wojskowej.

Artykuł 23.

Każda z Wysokich Układających się Stron zobowiązuje się traktować na swojem terytorjum obywateli drugiej Wysokiej Układającej się Strony w dziedzinie spadkowej narówni z własnymi obywatelami.

Artykuł 24.

Spadki obywateli jednej z Wysokich Układających się Stron, pozostawione na terytorjum drugiej nie będą obciążone podatkami i opłatami specjalnemi wyższemi, aniżeli spadki pozostawione przez własnych obywateli.

Artykuł 25.

Jeśli obywatej jednej z Wysokich Układających się Stron umrze lub pozostawi spadek na terytorjum drugiej, właściwe władze miejscowe winny bezzwłocznie o tem powiadomić konsula względnie agenta konsularnego Państwa, którego zmarły był obywatelem. W zawiadomieniu tem winno być wskazane, czy zmarły pozostawił majątek i jaki, czy są spadkobiercy, ich nazwiska i adresy, czy istnieje rozporządzenie ostatniej woli, czy powzięte zostały i jakie zarządzenia zabezpieczające. Do zawiadomienia winien być dołączony wolny od wszelkich opłat akt zejścia wspomnianego nieboszczyka.

Konsul będzie mógł żądać od władz miejscowych wszelkich informacyj co do zarządzeń powziętych w sprawie spadku.

Jeśli konsul, względnie agent konsularny tego Państwa, którego obywatelem był zmarły, dowie się o śmierci wcześniej aniżeli właściwa władza miejscowa, winien on tę władzę o tem zawiadomić w sposób opisany w ust. 1 niniejszego artykułu.

Artykuł 26.

W przypadkach, gdy władze miejscowe jednej z Wysokich Układających się Stron stwierdzą, że obywatel drugiej Wysokiej Układającej się Strony ma prawo do spadku pozostawionego na terytorjum pierwszej z Wysokich Układających się Stron bądź jako spadkobierca ustawowy lub testamentowy, bądź jako legatarjusz lub z tytułu darowizny na wypadek śmierci, lub z jakiegokolwiek innego tytułu spadkowego, wówczas władze te obowiązane są natychmiast powiadomić o tem konsula lub agenta konsularnego drugiej Wysokiej Układającej się Strony, której obywatelem jest osoba uprawniona.

Jeżeli te osoby uprawnione są nieobecne i nie mianowały pełnomocników, wówczas konsul lub agent konsularny są z mocy samego prawa upoważnieni do zastępowania ich przed władzami miejscowemi. Konsul lub agent konsularny może, w każdym poszczególnym wypadku, być zastąpiony przez inną osobę z własnego wyboru.

Artykuł 27.

W wypadku zgonu podczas podróży obywatela jednej z Wysokich Układających się Stron na terytorjum drugiej a niemającego tam ani miejsca zamieszkania ani pobytu, władze miejscowe winny wszelkie jego mienie przekazać natychmiast bez wszelkich formalności konsulowi lub agentowi konsularnemu tego Państwa, którego obywatelem był zmarły.

Władze te postąpią w taki sam sposób ze spuścizną ruchomą pozostałą po zmarłym obywatelu drugiej Wysokiej Strony, w razie gdy:

1. należał on do załogi okrętu jednej z Wysokich Układających się Stron i umarł na tym okręcie lub na terytorjum drugiej;

2. wartość spuścizny nie przekracza w Polsce kwoty pięciu tysięcy złotych, a w Bułgarji kwoty osiemdziesięciu tysięcy lewa.

Wymienione sumy mają być obliczane według parytetu złota.

Konsul lub agent konsularny, który obejmuje w posiadanie spuściznę ruchomą, ma prawo zlikwidować ją i, po zapłaceniu, ewentualnie, długów, zaciągniętych przez zmarłego na terytorjum Państwa przyjmującego, oraz wszystkich podatków, postąpić z nią według ustaw swego Państwa.

Artykuł 28.

1. Konsulowie i agenci konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron uprawnieni są do udzielania wszelkiej pomocy i opieki okrętom pod banderą ich Państwa, podczas pobytu okrętów w portach ich okręgu konsularnego.

2. W tym celu mogą oni udawać się osobiście na pokład tych okrętów z chwilą, gdy zostaną one dopuszczone do swobodnego komunikowania się z lądem.

3. Co się tyczy statków handlowych, konsulowie i agenci konsularni będą mogli na nich przesłuchiwać kapitanów i załogę, badać papiery okrętowe, przyjmować, zgodnie z postanowieniami artykułu 19 niniejszej konwencji zeznania, odnoszące się do ich podróży, jej celu i wydarzeń w czasie podróży, oraz mogą sporządzać manifesty i ułatwiać odprawę tych statków; wreszcie mogą oni, o ile to nie jest sprzeczne z prawem miejscowem, stawać wraz z kapitanem i osobami należącemi do załogi przed miejscowemi sądami i władzami administracyjnemi w celu służenia im pomocą w charakterze tłumaczy w sprawach prawnych, które mieliby tam do załatwienia, oraz przy prośbach, które mieliby do zgłoszenia.

4. W portach, gdzie ma siedzibę konsul lub agent konsularny jednej z Wysokich Układających się Stron, funkcjonarjusze miejscowych władz sądowych i administracyjnych zarówno jak i funkcjonarjusze miejscowego urzędu celnego, nie będą mogli, bez uprzedniego zawiadomienia konsula lub agenta konsularnego, podejmować na statkach handlowych pod banderą krajową drugiej Wysokiej Układającej się Strony poszukiwań ani rewizyj, ani też dokonywać aresztowań z wyjątkiem przypadku schwytania na gorącym uczynku, ani też nie mogą podejmować innych czynności urzędowych, wymagających zastosowania środków przymusowych. W przypadkach nagłych konsul lub agent konsularny winien być powiadomiony przynajmniej w samej chwili dokonywania tych czynności, aby umożliwić mu obecność przy tem. Władze miejscowe winny również zawiadomić w należytym czasie konsula lub agenta konsularnego, aby mógł być obecny przy oświadczeniach, jakie kapitanowie lub załoga mieliby do złożenia miejscowym sądom lub miejscowej administracji.

5. W zaproszeniu, które zostanie w wymienionych wyżej przypadkach wystosowane do konsulów lub agentów konsularnych, winna być wskazana ścisła godzina, jeżeli zaś konsulowie lub agenci konsularni zaniedbają stawienia się osobiście, dokonane to zostanie w ich nieobecności. Władze miejscowe winny jednak możliwie bezzwłocznie zawiadomić konsula lub agenta konsularnego o każdej wizycie i innych czynnościach urzędowych, o których mowa w poprzednim ustępie, dokonanych w ich nieobecności, oraz wskazać równocześnie powody pilności sprawy. Władze miejscowe postąpią tak samo gdy konsul lub agent konsularny nie ma siedziby w porcie.

6. Sąd może wydać decyzję o kondemnacie statku z powodu niezdolności do żeglugi tylko po wysłuchaniu właściwego konsula.

7. Interwencja konsulów i agentów konsularnych nie będzie jednakże wymagana w celu wykonywania zwyczajnych formalności władz lokalnych przy wejściu i wyjściu statków zgodnie z przepisami żeglugowemi, celnemi i sanitarnemi.

Artykuł 29.

1. We wszystkiem co dotyczy policji portowej, załadowania statków handlowych, oraz bezpieczeństwa towarów, mienia i walorów, stosowane będą ustawy, rozporządzenia i przepisy miejscowe pod warunkiem, że wszelkie przywileje i ulgi, które przyznane zostaną w porcie oznaczonym przez jedną z Wysokich Układających się Stron, swoim własnym statkom handlowym, przyznane będą również w tym porcie statkom handlowym drugiej Wysokiej Układającej się Strony.

2. Konsulom i agentom konsularnym przysługuje, w granicach przewidzianych przez ustawodawstwo Państwa wysyłającego, wyłączne prawo utrzymywania wewnętrznego porządku na statkach handlowych pod banderą ich Państwa. Będą oni mieli prawo powierzania, w razie potrzeby, funkcyj kapitana osobom według swego wyboru oraz zamieniania oficerów i załogi.

Winni oni, w granicach przepisów swego Państwa, załatwiać sami wszelkie spory, mogące wyniknąć między kapitanami, oficerami i marynarzami tych statków, w szczególności takie, które dotyczą płac i wypełnienia zobowiązań wzajemnie zaciągniętych.

3. Interwencja władz miejscowych może mieć miejsce tylko wówczas, gdy zaszłe na pokładzie statku handlowego zaburzenia mogłyby naruszać spokój publiczny na lądzie lub w porcie lub gdyby była w nie zamieszana osoba nienależąca do załogi.

W tym przypadku władze miejscowe zawiadomią również właściwego konsula lub agenta konsularnego na piśmie w najkrótszym czasie i to, o ile możności przed wkroczeniem na statek, o ich decyzji co do interwencji. Władze miejscowe zrobią wszystko, co będą mogły, ażeby zlikwidowanie tego rodzaju zajść na statkach, pod banderą drugiej Wysokiej Układającej się Strony, dokonane było w porozumieniu z właściwym konsulem.

4. Jeśli władze miejscowe zauważą, że statek handlowy drugiej Wysokiej Układającej się Strony nie posiada sprzętu lub zaopatrzenia w żywność zgodnie z konwencjami międzynarodowemi wiążącemi obie Strony Układające się, zawiadomią one o tem niezwłocznie właściwego konsula celem usunięcia, po porozumieniu się, tych braków.

Postanowienia prawa miejscowego w sprawie żeglowności mogą być stosowane tylko wówczas do statków handlowych, żeglujących pod banderą drugiej Wysokiej Układającej się Strony, gdy te same postanowienia będą stosowane w takich samych warunkach do okrętów wszystkich innych narodowości.

5. We wszystkich innych przypadkach wspomniane wyżej władze winny się ograniczyć do udzielania konsulom i agentom konsularnym, o ile oni tego zażądają, poparcia dla ułatwienia im wykonywania ich funkcyj.

Artykuł 30.

1. Konsulowie mogą żądać aresztowania oraz odstawienia bądź na statek bądź odesłania do kraju ojczystego oficerów, marynarzy i innych osób, należących w jakimkolwiek charakterze do załogi okrętów pod banderą ich Państwa, którzy zbiegli na terytorjum drugiej Wysokiej Układającej się Strony.

2. W tym celu winni oni zwracać się pisemnie do właściwych władz miejscowych i wykazywać na podstawie papierów okrętowych lub listy zaciągowej, lub też w braku tych dokumentów, na podstawie wierzytelnego wyciągu, że osoby, których wydania żądają, należały rzeczywiście do załogi.

W miejscowościach, w których niema ani konsula ani agenta konsularnego, żądanie wydania może być wystosowane do władz miejscowych przez kapitana lub tę osobę, która dowodzi okrętem, z zachowaniem formalności, przewidzianych w niniejszym ustępie.

3. Na podstawie tego żądania w taki sposób uzasadnionego, nie będzie można odmówić wydania zbiegów, z wyjątkiem przypadku, gdy osoba zbiegła popełniła na lądzie jakiekolwiek przekroczenie i w tym ostatnim przypadku władze miejscowe mogą odroczyć wydanie, aż do czasu wydania wyroku przez miejscowy sąd właściwy i całkowitego wykonania wyroku. Konsulom i agentom konsularnym winna być nadto udzielona wszelka pomoc i poparcie w celu wyszukania i aresztowania tych zbiegów. Będą oni odstawieni do więzień krajowych i będą w nich osadzeni na pisemne żądanie i koszt konsulatu lub agencji konsularnej.

aż do chwili odstawienia ich zpowrotem na pokład okrętu ojczystego lub też do czasu, gdy nastąpi sposobność odesłania ich do ojczyzny. Jeżeli jednak sposobność ta nie nastąpi w przeciągu dwóch miesięcy licząc od dnia aresztowania, wspomniani zbiegowie będą wypuszczeni na wolność, po uprzedniem na trzy dni naprzód uczynionem zawiadomieniu konsula i nie będą mogli być ponownie aresztowani z tego samego powodu.

4. Wysokie Układające się Strony zgadzają się na to, że postanowienia niniejszego artykułu nie mają zastosowania do oficerów, marynarzy i innych osób, należących do załogi, a będących obywatelami kraju, na którego terytorjum zbiegli (a oprócz tego, w odniesieniu do Polski, do obywateli W. M. Gdańska).

Artykuł 31.

1. Jeżeli statek pod banderą jednej z Wysokich Układających się Stron ulegnie rozbiciu lub osiądzie na wybrzeżu, w porcie lub na wodach terytorjalnych drugiej Strony, władze miejscowe winny powiadomić niezwłocznie o tem konsula lub agenta konsularnego, w którego okręgu konsularnym miał miejsce nieszczęśliwy wypadek.

2. Wszelkie czynności dotyczące akcji ratowniczej statków, któreby uległy rozbiciu lub osiadły na wybrzeżu, odbywać się będą pod kierownictwem konsulów lub agentów konsularnych lub innych funkcjonarjuszów konsularnych, o ile są oni do tego upoważnieni przez konsula lub agenta konsularnego.

3. W razie nieobecności i aż do chwili przybycia na miejsce konsulów, agentów konsularnych lub ich delegatów, miejscowe władze winny przedsięwziąć wszelkie środki potrzebne dla zaopiekowania się osobami i dla zachowania przedmiotów uratowanych z rozbicia okrętu.

4. Władze miejscowe będą mogły uczestniczyć w akcji ratowniczej jedynie w celu udzielenia pomocy wyżej wymienionym funkcjonarjuszom konsularnym, w celu utrzymania porządku, zabezpieczenia interesów osób, biorących udział w akcji ratowniczej, a nienależących do załogi, w celu zapewnienia wykonania zarządzeń dotyczących wwozu i wywozu uratowanych towarów, jak również w celu zabezpieczenia ogólnych interesów żeglugi.

5. Interwencja władz miejscowych nie da powodu w tych rozmaitych wypadkach do pobierania jakichkolwiek opłat ani do zwrotu kosztów innych, aniżeli tych, które zostały spowodowane akcją ratowniczą oraz przechowaniem uratowanych przedmiotów, oraz tych opłat, któreby się należały w podobnych wypadkach od statków krajowych.

6. W razie gdy przynależność państwowa okrętów, które uległy rozbiciu nie jest pewna, jedynie władze miejscowe będą kompetentne do powzięcia zarządzeń wymienionych w niniejszym artykule.

7. Uratowane towary i przedmioty wolne będą od wszelkich opłat celnych o ile nie przejdą dla konsumpcji wewnątrz kraju.

Artykuł 32.

We wszystkich przypadkach, gdy w umowach zawartych pomiędzy armatorami, ładowcami i ubezpieczającymi, nie będzie przepisów odmiennych, awarje, którym uległy na morzu okręty wojenne i statki handlowe jednej z Wysokich Układających się Stron, bez względu na to, czy zawinęły one do portu dobrowolnie, czy też na skutek przymusowego schronienia się, będą załatwiane przez ich konsulów lub agentów konsularnych, chyba że w sprawie tych awaryj są zainteresowani obywatele kraju przyjmującego lub obywatele Państwa trzeciego. W tym ostatnim przypadku i w braku polubownego układu pomiędzy wszystkiemi zainteresowanemi stronami, sprawy te winny być regulowane przez władze miejscowe.

Artykuł 33.

Wszystkie funkcje wymienione w niniejszym rozdziale, do sprawowania których jest uprawniony konsul lub agent konsularny, mogą być sprawowane również przez innych przydzielonych funkcjonarjuszów konsularnych, o ile będą oni do tego upoważnieni przez konsula lub agenta konsularnego.

Artykuł 34.

Konsulowie i agenci konsularni winni zawiadamiać szefa wyższej administracyjnej władzy ich siedziby o wszelkich zaszłych zmianach w składzie personelu konsulatu.

Rozdział IV.

Postanowienia ogólne i końcowe.

Artykuł 35.

1. Każda z Wysokich Układających się Stron zobowiązuje się udzielić drugiej Wysokiej Układającej się Stronie w przedmiocie sprawowania funkcyj konsularnych traktowania narodu najbardziej uprzywilejowanego.

2. Jednakowoż obie Wysokie Układające się Strony zgadzają się na to, że żadna z nich nie będzie się mogła powoływać na korzyści, wynikające z klauzuli największego uprzywilejowania i żądać innych lub dalej idących praw w przedmiocie wykonywania funkcyj konsularnych, aniżeli te, które sama przyznała konsulom, agentom konsularnym i innym funkcjonarjuszom konsularnym drugiej Wysokiej Strony.

Artykuł 36.

1. Wszystkie postanowienia niniejszej konwencji, dotyczące uprawnień przyznanych konsulom w przedmiocie wykonywania funkcyj konsularnych, stosują się w równej mierze do członków misyj dyplomatycznych, którym to członkom powierzone zostaną funkcje konsularne przez Państwo wysyłające ich.

2. W tym celu agent dyplomatyczny tego Państwa winien notyfikować Rządowi Państwa przyjmującego nazwiska agentów, wyznaczonych do sprawowania funkcyj konsularnych.

Artykuł 37.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i jej dokumenty ratyfikacyjne zostaną wymienione w Warszawie możliwie najwcześniej.

Wejdzie ona w życie w miesiąc po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych, przestanie zaś obowiązywać z wygaśnięciem okresu sześciomiesięcznego począwszy od wypowiedzenia, notyfikowanego przez jedną lub drugą Wysoką Układającą się Stronę.

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

Przystępując do podpisania niniejszej konwencji, Pełnomocnicy obydwóch Wysokich Układających się Stron zgodzili się na następujące postanowienia: Wysokie Układające się Strony zastrzegają sobie zawarcie specjalnej konwencji, regulującej sprawy spadkowe, której postanowienia zastąpią z samego prawa postanowienia konwencji konsularnej, przewidziane w artykułach 23, 24, 25, 26 i 27.

Protokół niniejszy stanowi część integralną samej konwencji konsularnej. Zostanie on ratyfikowany i wejdzie w życie równocześnie z konwencją.

KONWENCJA KONSULARNA

z Estonią, podpisana w Tallinie dnia 11 stycznia 1924 r.

(DU nr. 26 z 1926, poz. 155).

Skr.: **E kons**

Artykuł I.

Są uważani jako Konsulowie i funkcjonarjusze konsularni w rozumieniu Konwencji niniejszej, wszyscy urzędnicy służby konsularnej, powołani do wykonywania czynności, określonych przez odnośne przepisy konsularne Układających się Stron, to jest Konsulowie Generalni, Konsulowie, Wice-Konsulowie, Agenci Konsularni, Sekretarze i Attachés Konsularni.

Konsulowie Generalni, Konsulowie, Wice-Konsulowie i Agenci Konsularni mogą być funkcjonarjuszami konsularnymi etatowymi (consules missi) lub też funkcjonarjuszami honorowymi (consules electi). Postanowienia Konwencji niniejszej dotyczą tych ostatnich tylko w tej mierze, w jakiej przepisy konsularne Państwa wysyłającego upoważniają ich do wykonywania praw i pełnienia czynności, wyszczególnionych w Konwencji niniejszej.

Każda z Układających się Stron władna będzie mianować Konsulów Generalnych, Konsulów, Wice-Konsulów lub Agentów Konsularnych w portach, miastach i miejscowościach drugiej Strony.

Układające się Strony zastrzegają sobie jednak prawo wskazania miejscowości, do których dopuszczenie funkcjonarjuszów konsularnych Strony uważałyby za niepożądane; rozumie się, że zastrzeżenie to nie będzie mogło być stosowane względem jednej z Układających się Stron bez jednoczesnego zastosowania do wszystkich mocarstw.

Artykuł II.

Wszędzie, gdzie w niniejszej Konwencji jest mowa o „Konsulu" rozumie się przez to Konsulów Generalnych, Konsulów i Wice-Konsulów; również tam gdzie jest mowa o „Konsulatach" — rozumie się Konsulaty Generalne, Konsulaty i Wice-Konsulaty.

Artykuł III.

Konsulowie będą wzajemnie przyjęci i uznani, zgodnie z przepisami i formalnościami, obowiązującemi w Państwie przyjmującem, po przedłożeniu listów komisyjnych.

Przy przedłożeniu listów komisyjnych będzie wskazany okrąg Konsulatu; wszelkie późniejsze zmiany, dotyczące tego okręgu winny być komunikowane Ministerstwu Spraw Zagranicznych drugiej Układającej się Strony.

Przyzwolenie (exequatur) dla swobodnego wykonywania ich czynności będzie doręczone Konsulom w czasie możliwie najkrótszym i bez opłat, a z chwilą okazania wspomnianego exequatur, naczelne władze ich okręgów konsularnych wydadzą niezwłocznie odpowiednie zarządzenia, aby umożliwić im wykonywanie ich obowiązków służbowych oraz korzystanie z przysługujących im przywilejów i ulg.

Przy pełnieniu swych czynności i wykonywaniu swych obowiązków urzędowych Konsulom zapewnia się najdalej idącą pomoc i życzliwe poparcie ze strony władz Państwa przyjmującego.

Artykuł IV.

Konsulowie zawodowi mają prawo mianować Agentów Konsularnych w portach, miastach i miejscowościach swych okręgów konsularnych, jednakowoż za uprzednią zgodą Ministerstwa Spraw Zagranicznych drugiej Układającej się Strony.

Agenci ci otrzymują patent wydany przez Konsula, który ich mianował i pełnią swe czynności pod kierownictwem i na odpowiedzialność tego ostatniego, oraz korzystają z prerogatyw i przywilejów ustanowionych przez niniejszą Konwencję.

Artykuł V.

W razie przeszkody, nieobecności lub śmierci Konsulów i Agentów Konsularnych, Wice-Konsulowie, Sekretarze i Attachés Konsularni będą z samego prawa dopuszczeni, w porządku wskazanym przez przepisy każdej z Układających się Stron, do czasowego pełnienia funkcyj konsularnych.

Władze miejscowe winny okazywać im pomoc i opiekę, oraz zapewnić im podczas ich tymczasowego kierownictwa, korzystanie z ulg, prerogatyw, wolności i przywilejów, przyznanych na mocy niniejszej Konwencji stałym kierownikom.

Artykuł VI.

Konsulowie i Agenci Konsularni mogą umieszczać nad wejściem domu, w którym znajdują się biura Konsulatu lub Agencji Konsularnej, herb Państwa wysyłającego z napisem: „Konsulat lub Agencja Konsularna . . . . . ", oraz w dnie uroczystości oficjalnych i w innych wypadkach, przewidzianych przez zwyczaj, wywieszać flagę Państwa wysyłającego na budynku, w którym mieści się Konsulat, względnie Agencja Konsularna; rozumie się, że te oznaki zewnętrzne nie mogą w żadnym wypadku być uważane jako ustanawiające prawo azylu.

Mogą oni również, z uwzględnieniem powyższego zastrzeżenia co do prawa azylu, umieścić herb i wywieszać flagę Państwa wysyłającego na łodziach i pojazdach, któremi posługiwać się będą przy wykonywaniu swych czynności urzędowych.

Artykuł VII.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Układających się Stron zwolnieni będą na terytorjum drugiej Strony od obowiązku dostarczania kwater i świadczeń dla wojska, oraz od wszelkich podatków bezpośrednich, ustanowionych przez jakąkolwiek władzę odnośnych Państw, które są podatkami osobistemi, o ile urzędnicy ci są obywatelami Państwa wysyłającego oraz o ile nie trudnią się handlem i nie wykonywują jakiegokolwiek przemysłu lub zajęcia zarobkowego; w tym ostatnim wypadku podlegać będą odnośnie do ich handlu lub przemysłu, takim samym opłatom, ciężarom i podatkom, jakim podlegają wszyscy inni.

O ile jednak chodzi o zwolnienie od podatków bezpośrednich, rozumie się, że jedynie urzędnicy konsularni zawodowi, korzystać będą z tego zwolnienia i w każdym razie nie w szerszych rozmiarach niż przedstawiciele dyplomatyczni Układających się Stron.

Przywileje i ulgi, wymienione w ustępie pierwszym niniejszego artykułu, będą również przyznane innym urzędnikom służby konsularnej, o ile są oni urzędnikami zawodowymi i są obywatelami Państwa wysyłającego.

Rozumie się, że urzędnicy konsularni nie będą zwolnieni od podatków od nieruchomości, któreby posiadali, lub od kapitałów któreby umieścili w przedsiębiorstwach handlowych lub przemysłowych w Państwie przyjmującem.

Konsulowie i Agenci Konsularni oraz urzędnicy konsularni, wymienieni w ustępie 3 niniejszego artykułu, są uprawnieni przy przesiedlaniu się na obszar drugiej Układającej się Strony do przywozu swoich ruchomości i przedmiotów gospodarstwa domowego do własnego użytku, bez opłaty celnej lub jakichkolwiek innych opłat, obciążających w danem Państwie wwóz majątku ruchomego.

Postanowienie to nie stosuje się jednak do przedmiotów spożycia.

Konsulowie, Agenci Konsularni, Sekretarze i Attachés Konsularni, o ile są obywatelami Państwa wysyłającego, nie mogą być aresztowani ani więzieni w drodze prewencyjnej, z wyjątkiem za przestępstwa, za które, według ustaw miejscowych, obowiązujących choćby w jednej

dzielnicy Państwa przyjmującego, można wymierzyć karę więzienia powyżej jednego roku lub karę cięższą.

W razie aresztowania Konsula lub Agenta Konsularnego, Sekretarza lub innych urzędników konsularnych, albo postawienia ich w stan oskarżenia, Rząd Państwa, na terytorjum którego nastąpiło aresztowanie lub postawienie w stan oskarżenia, winien niezwłocznie zawiadomić o tem przedstawiciela dyplomatycznego Państwa wysyłającego.

Konsulowie, Agenci Konsularni, Sekretarze i Attachés Konsularni stale lub też w charakterze zastępców piastujący dany urząd, o ile są obywatelami Państwa wysyłającego, nie podlegają orzecznictwu sądów Państwa przyjmującego z tytułu swych czynności urzędowych, dokonywanych w granicach kompetencji przyznanej im przez przepisy konsularne Państwa wysyłającego.

Artykuł VIII.

Konsulowie, Agenci Konsularni, Sekretarze i Attachés Konsularni obowiązani są czynić zadość wezwaniom, wystosowanym przez sądy Państwa przyjmującego, celem przesłuchania ich w charakterze świadków, jeżeli wezwania te zostały skierowane do nich w formie pisma urzędowego i bez zagrożenia sankcjami karnemi na wypadek niestawiennictwa.

Konsulowie i Agenci Konsularni, o ile są kierownikami Konsulatów i Agencyj Konsularnych i obywatelami Państwa wysyłającego, mogą jednak powołać się — jako na uprawniony powód niestawiennictwa na przeszkody spowodowane chorobą lub pilnem zajęciem służbowem, z wyjątkiem wypadków, w których zeznania ich byłyby wymagane w sprawach karnych dotyczących przestępstw, zagrożonych według ustaw miejscowych, obowiązujących choćby w jednej dzielnicy Państwa przyjmującego, karą więzienia powyżej jednego roku, lub karą cięższą.

W razie gdy z powyższych powodów Konsulowie i Agenci Konsularni nie stawią się przed sądem, władze sądowe udadzą się do ich lokalów urzędowych lub mieszkań, aby zażądać od nich złożenia zeznań na piśmie w formie, wymaganej przez ustawy miejscowe, lub przyjąć od nich ustne zeznania.

Konsulowie i Agenci Konsularni, Sekretarze i inni urzędnicy konsularni obywatele Państwa wysyłającego, mogą odmówić składania zeznań lub okazania dokumentów, znajdujących się w ich posiadaniu, zasłaniając się tajemnicą urzędową.

Jeżeli władze sądowe nie uznają za uzasadniony wyjątku lub usprawiedliwienia, przewidzianego w artykule niniejszym, winny one powstrzymać się od wszelkich środków przymusowych w stosunku do wyżej wymienionych urzędników konsularnych; wszelkie tego rodzaju wypadki winny być załatwiane w drodze dyplomatycznej.

Artykuł IX.

Archiwum Konsulatu jest zawsze nietykalne i pod żadnym pozorem władze miejscowe nie mogą przeglądać lub zatrzymywać ksiąg, papierów i innych przedmiotów do niego należących. Wymienione księgi, papiery i inne przedmioty winny zawsze mieścić się zupełnie oddzielnie od ksiąg i papierów, dotyczących handlu i przemysłu, którym mogliby się trudnić odnośni urzędnicy konsularni, oraz od ich dokumentów prywatnych.

Lokale urzędowe Konsulatów i Agencyj Konsularnych, są zawsze nietykalne. Władze miejscowe nie mogą pod żadnym pozorem, z wyjątkiem wypadków, gdy chodzi o dochodzenie z powodu przestępstwa, za które według ustaw miejscowych, obowiązujących w jednej choćby dzielnicy Państwa przyjmującego można wymierzyć karę więzienia powyżej jednego roku lub karę cięższą, — wkraczać do lokalów urzędowych i w żadnym wypadku nie mogą przeglądać lub zatrzymywać papierów urzędowych, które się tam znajdują.

Rozumie się, że lokale urzędowe Konsulatów i Agencyj Konsularnych nie mogą w żadnym wypadku służyć jako miejsce azylu.

Jeżeli wezwany o to ze strony miejscowej władzy sądowej lub administracyjnej Konsul lub Agent Konsularny odmówi wydania lub okazania jej posiadanych przez siebie dokumentów, przewidzianych w alinéa 4 artykułu VIII niniejszej Konwencji, władza sądowa lub administracyjna nie będzie mogła zastosować do urzędnika konsularnego żadnych środków przymusowych; tego rodzaju wypadki winny być załatwiane w drodze dyplomatycznej.

Artykuł X.

Konsulowie i Agenci Konsularni Układających się Stron mają prawo wykonywania opieki nad obywatelami Państwa wysyłającego i bronienia na podstawie zwyczajów i prawa międzynarodowego oraz w granicach swej kompetencji wszelkich praw i interesów tych obywateli.

W tym celu mogą oni zwracać się do wszystkich władz zarówno sądowych jak i administracyjnych swego okręgu z reklamacjami z powodu jakiegokolwiek naruszenia traktatów i konwencyj zawartych między obydwoma Państwami, i z powodu jakiegokolwiek nadużycia, któreby obywatelom Państwa wysyłającego dawały powód do zażaleń.

W razie nieuwzględnienia tych reklamacyj przez władze miejscowe ich okręgu, mogą oni zwracać się bezpośrednio do Rządu Państwa przyjmującego jedynie w razie braku jakiegokolwiek dyplomatycznego przedstawiciela Państwa wysyłającego.

Artykuł XI.

Konsulowie, Agenci Konsularni, Sekretarze i Attachés Konsularni każdej z Układających się Stron, o ile zostali do tego upoważnieni przez władze Państwa wysyłającego, mają prawo:

1) przyjmować w swych biurach i na pokładach statków i okrętów narodowych wszelkiego rodzaju deklaracje od kapitanów i załogi, od pasażerów, kupców i wszelkich innych obywateli Państwa wysyłającego;

2) przyjmować, sporządzać i uwierzytelniać w swych biurach, w mieszkaniach stron i na pokładach statków i okrętów narodowych jednostronne akty prawne i rozporządzenia ostatniej woli obywateli Państwa wysyłającego, jak również wszelkie dwustronne akty prawne, zawierane bądź tylko pomiędzy obywatelami Państwa wysyłającego, bądź też pomiędzy obywatelami Państwa wysyłającego z jednej strony, a obywatelami Państwa przyjmującego lub Państwa trzeciego z drugiej strony;

3) przyjmować, sporządzać i uwierzytelniać w swych biurach i na pokładach statków i okrętów narodowych jednostronne i dwustronne akty prawne, w których stronami są wyłącznie obywatele Państwa przyjmującego lub Państwa trzeciego, o ile akty te dotyczą bądź praw i majątków, znajdujących się na terytorjum Państwa wysyłającego, bądź też spraw, które mają być wykonane względnie mieć skutki prawne na terytorjum Państwa, do którego należy Konsul lub Agent Konsularny sporządzający akt;

4) tłumaczyć i uwierzytelniać wszelkiego rodzaju akty i dokumenty, pochodzące od władz i urzędników Państwa wysyłającego lub Państwa przyjmującego; tłumaczenia te będą miały w obu Państwach tę samą moc i skutki, jak gdyby zostały sporządzone przez urzędników publicznych lub tłumaczy zaprzysiężonych tych Państw.

Rozumie się, iż powyższe przepisy nie stosują się do dwustronnych aktów prawnych, dotyczących przeniesienia prawa własności na nieruchomości lub obciążenia nieruchomości, położonych na terytorjum Państwa przyjmującego.

Odpisy, wyciągi i wypisy z aktów, sporządzonych przez Konsulów i Agentów Konsularnych na podstawie niniejszego artykułu, należycie uwierzytelnione przez wymienionych urzędników konsularnych i zaopatrzone w pieczęć Konsulatu lub Agencji Konsularnej, będą uznane zarówno wobec sądów jak i poza sądami, zarówno w jednem jak i drugiem z Układających się Państw, narówni z oryginałami i będą miały ten sam charakter dokumentów autentycznych i tę samą moc dowodową, jak gdyby były sporządzone przez notarjusza lub urzędnika publicznego względnie sądowego jednego lub drugiego Państwa, pod warunkiem jednak, że akty te zostały sporządzone według form, wymaganych przez ustawy Państwa wysyłającego i że następnie zostały narówni z oryginałami należycie opłacone stemplem i zarejestrowane, oraz poddane wszelkim innym formalnościom w tej dziedzinie, wymaganym przez przepisy Państwa, na terytorjum którego dany akt ma być wykonany.

W razie wątpliwości co do wiarogodności odpisu, wyciągu lub wypisu z aktu, sporządzonego w biurach odnośnych Konsulatów lub Agencyj Konsularnych, nie można odmówić stronie zainteresowanej, która tego zażąda, porównania ich z oryginałem; przy zestawieniu dokumentów strona zainteresowana może być obecną, o ile uzna to za wskazane.

Artykuł XII.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Układających się Stron, o ile są do tego upoważnieni przez ustawy i przepisy swego kraju, mają prawo sporządzać akty urodzenia i akty zejścia obywateli Państwa wysyłającego.

Rozumie się, że przepis niniejszy nie zmienia w żadnej mierze przewidzianego przez ustawy miejscowe obowiązku osób zainteresowanych składania deklaracyj urodzenia i śmierci przed władzami Państwa przyjmującego.

Artykuł XIII.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Układających się Stron mają prawo, zgodnie z przepisami konsularnemi Państwa wysyłającego, wydawać paszporty i inne dokumenty osobiste, tudzież wizować paszporty, świadectwa pochodzenia towarów i inne tego rodzaju dokumenty.

Artykuł XIV.

Układające się Strony zobowiązują się wzajemnie dostarczać sobie na żądanie odpowiednio uwierzytelnione wypisy z aktów urodzenia, ślubu i zejścia, oraz z aktów uznania i uprawnienia dzieci nieślubnych i z aktów przysposobienia, dotyczących obywateli drugiej Układającej się Strony.

Wymienione wypisy będą sporządzane według form, przyjętych w każdem Państwie i doręczane za opłatą przewidzianą przez ustawy i przepisy, obowiązujące w danem Państwie, za pośrednictwem Konsulatów i Agencyj Konsularnych Strony, która wystąpiła z żądaniem. Wypisy te jednak będą sporządzane i dostarczane bezpłatnie, o ile będą żądane w drodze dyplomatycznej, dla potrzeb urzędowych Układających się Stron, lub też dla osób ubogich.

Artykuł XV.

Odnośnie do spadków, pozostawionych przez obywateli jednej z Układających się Stron na terytorjum drugiej Strony, obowiązywać będą następujące postanowienia:

§ 1. Obywatele jednej z Układających się Stron dopuszczeni będą w drugiem Państwie narówni z krajowcami do spadkobrania majątku,

który im przypadnie na terytorjum Strony drugiej z mocy ustawy lub rozporządzenia ostatniej woli, oraz do obejmowania majątku tego w posiadanie.

§ 2. Spadki po obywatelach polskich w Estonji oraz spadki po obywatelach estońskich w Polsce nie będą obciążone innemi ani wyższemi podatkami spadkowemi, niż spadki po krajowcach.

§ 3. Dla rozstrzygania o prawach spadkowych odnośnie do mienia ruchomego właściwemi są władze Państwa ojczystego spadkodawcy.

Za prawa spadkowe uważa się: dziedziczenie ustawowe, prawo do części obowiązkowej, dziedziczenie testamentowe, darowiznę na wypadek śmierci oraz zapis.

Jeżeli ze strony obywateli Państwa, w którem znajduje się mienie spadkowe, będą zgłoszone roszczenia do spadku ruchomego oparte na innych prawnych podstawach, odnośna decyzja będzie wydana przez władze tego Państwa, które zastosują ustawy w Państwie tem obowiązujące.

§ 4. We wszystkich kwestjach, dotyczących spadku nieruchomego, rozstrzygać będą władze Państwa, w którem majątek nieruchomy się znajduje.

§ 5. Majątki, któremi spadkodawca nie może rozporządzać na przypadek swojej śmierci (fideicomis), podlegają ustawom Państwa, w którem się znajdują.

Te same ustawy będą stosowane w zakresie ograniczeń publicznoprawnych, którym podlega spadek lub jego części.

§ 6. Majątek spadkowy, który według ustaw ojczystych spadkodawcy jest bezdziedziczny, podlega, jako puścizna bezdziedziczna, ustawom Państwa, w którego obrębie znajduje się w chwili śmierci spadkodawcy.

Za bezdziedziczny uważa się majątek, który według ustaw ojczystych spadkodawcy w braku innych spadkobierców przypada z ustawy Państwu lub innym osobom prawnym.

§ 7. W wypadkach, w których — stosownie do § 3 artykułu niniejszego — władze ojczyste spadkodawcy właściwemi są dla spraw spadkowych, władze Państwa, na obszarze którego znajduje się majątek spadkowy, postępować będą na żądanie osoby, wykazującej swe prawa spadkowe, która jest obywatelem tego ostatniego Państwa lub w Państwie tem zamieszkuje, — ze spadkiem tak, jak gdyby pozostał po własnym obywatelu; przyczem stosują ustawy ojczyste spadkodawcy.

Jednak postępowanie to będzie stosowane tylko wtedy, jeżeli żaden z pozostałych spadkobierców należycie powiadomionych nie wniesie sprzeciwu.

§ 8. Jeżeli obywatel jednej z Układających się Stron umrze, pozostawiając spadek w całości lub w części na obszarze drugiej Strony, władze tej ostatniej ograniczą się w zasadzie do zabezpieczenia mienia należącego do spadku, oraz praw i roszczeń spadkowych własnych obywateli, mieszkańców tego Państwa i Skarbu.

§ 9. W razie otwarcia spadku, pozostawionego przez obywatela jednej z Układających się Stron na terytorjum Strony drugiej, władze miejscowe obowiązane są zawiadomić niezwłocznie o tem najbliższą władzę konsularną Państwa, którego obywatelem był zmarły; władze miejscowe udzielą równocześnie w miarę możności władzy Konsularnej ewentualnych wiadomości o spadkobiercach i ich miejscu pobytu, o istnieniu rozporządzenia na wypadek śmierci, jak również o środkach, jakie dla zabezpieczenia spadku zostały przez nie przedsięwzięte.

Jeżeli władza konsularna dowie się wcześniej od władz miejscowych o otwarciu spadku, winna ona w ten sam sposób zawiadomić o tem władze miejscowe.

Odnośnie do spadku ruchomego władza Konsularna opieczętuje majątek spadkowy, spisze inwentarz mienia ruchomego oraz zajmie się

zarządem i likwidacją spadku, co jednak nie wyklucza współdziałania władz miejscowych w granicach, w jakich — zgodnie z § 8 niniejszego artykułu — władze te są powołane do wydawania zarządzeń, zmierzających do zabezpieczenia roszczeń i praw spadkowych.

§ 10. Wydanie mienia spadkowego należycie wylegitymowanym spadkobiercom lub też wysłanie zagranicę może nastąpić dopiero po zaspokojeniu lub należytem zabezpieczeniu podatków spadkowych, roszczeń do spadku, oraz niepodlegających zakwestjonowaniu praw spadkowych obywateli Państwa, w którem znajduje się mienie spadkowe, lub osób tam zamieszkałych.

Władza Konsularna jest jednak upoważniona pokryć zgóry z masy spadkowej koszta ostatniej choroby spadkodawcy i jego pogrzebu, zasługi służby domowej, czynsz mieszkalny za ostatni kwartał, należytości sądowe, konsularne i inne tego rodzaju, oraz, w razie koniecznej potrzeby, niezbędne koszta utrzymania rodziny zmarłego.

Jednakże, wierzyciele masy spadkowej nie mogą się sprzeciwić wydaniu mienia spadkowego, jeżeli w przeciągu 9 miesięcy od dnia śmierci spadkodawcy nie będą w stanie udowodnić, że roszczenia ich zostały bądź uznane przez spadkobierców, bądź zatwierdzone przez prawomocne orzeczenia sądowe, bądź też co najmniej prawidłowo zgłoszone do właściwej władzy sądowej.

§ 11. We wszystkich kwestjach, mogących wyniknąć z przypadnięcia, zarządu i likwidacji spadków, pozostawionych przez obywateli jednej z Układających się Stron na obszarze Strony drugiej, właściwi urzędnicy konsularni będą z samego prawa zastępowali nieobecnych spadkobierców, oraz będą z urzędu uznani jako ich pełnomocnicy, bez konieczności udowodnienia swego charakteru przez okazanie specjalnego pełnomocnictwa, o ile spadkobiercy ci nie ustanowili innych pełnomocników i o ile są oni obywatelami Państwa wysyłającego.

Rozumie się, że urzędnicy konsularni, uważani jako pełnomocnicy obywateli swojego kraju, nie mogą być w żadnym wypadku odpowiedzialni osobiście za sprawy, dotyczące spadku.

§ 12. Urzędnicy konsularni Układających się Stron mają wyłączne prawo sporządzania inwentarza i wykonywania wszelkich innych czynności, mających na celu zabezpieczenie i likwidowanie spadków, pozostawionych przez załogę okrętów i statków, pasażerów i innych podróżnych, obywateli ich kraju, zmarłych podczas podróży morskiej, bądź w porcie, bądź na lądzie, bądź też na pokładzie okrętu.

Artykuł XVI.

Konsulowie i Agenci Konsularni uprawnieni są do wykonywania opieki nad małoletnimi, umysłowo chorymi i innymi niewłasnowolnymi obywatelami Państwa wysyłającego; w tym celu wyżej wymienieni urzędnicy konsularni będą mieli prawo, w granicach ustawodawstwa miejscowego, przedsiębrać wszelkie środki, które uznają za wskazane.

Artykuł XVII.

Konsulowie i Agenci Konsularni Układających się Stron uprawnieni są do udzielania wszelkiej pomocy i opieki statkom i okrętom swego Państwa, które przebywają w portach ich okręgu konsularnego.

W tym celu mogą oni udawać się osobiście lub wysyłać swoich delegatów na pokład statków handlowych i okrętów wojennych z chwilą, gdy okręty i statki te zostaną dopuszczone do swobodnego komunikowania się z lądem.

Co się tyczy statków handlowych, to mogą oni na nich przesłuchiwać kapitanów i załogę; badać papiery okrętowe; przyjmować — zgodnie z postanowieniami artykułu XI niniejszej Konwencji — zeznania o ich podróży, ich przeznaczeniu i o wydarzeniach w czasie przeprawy;

mogą sporządzać wykazy ładunków i ułatwiać odprawę statków handlowych; wreszcie, mogą oni towarzyszyć kapitanowi i osobom, należącym do załogi, przy występowaniu ich przed miejscowemi sądami i urzędami administracyjnemi celem służenia im w charakterze tłumaczy i agentów w sprawach, które mieliby tam do załatwienia, lub w żądaniach, z którymiby występowali.

W portach, gdzie ma swą siedzibę Konsul lub Agent Konsularny jednej z Układających się Stron, funkcjonarjusze miejscowych władz sądowych i administracyjnych zarówno jak i funkcjonarjusze miejscowego urzędu celnego nie mogą dokonywać na statkach handlowych poszukiwań ani rewizyj, prócz zwykłych rewizyj celnych i oględzin sanitarnych, ani aresztować i zatrzymywać ani też podejmować innych czynności urzędowych, wymagających zastosowania środków przymusowych, nie zawiadomiwszy o tem uprzednio, a w wypadkach nagłych w chwili dokonywania czynności, Konsula lub Agenta Konsularnego Państwa, do którego należy statek, a to w tym celu, aby dany urzędnik konsularny mógł być obecny przy wykonywaniu tych czynności. Władze miejscowe winny również zawiadomić zawczasu Konsula lub Agenta Konsularnego, aby mógł on być obecny przy deklaracjach, składanych przez kapitanów lub załogę przed miejscowemi sądami lub urzędami administracyjnemi.

W zaproszeniu, które zostanie wystosowane w wymienionych wypadkach do Konsulów lub Agentów Konsularnych, należy wskazać ściśle godzinę, a jeżeli Konsulowie lub Agenci Konsularni nie stawią się osobiście na czas, ani nie wydelegują swego zastępcy, czynności takie odbędą się w jego nieobecności. Właściwe władze miejscowe winny jednak możliwie najszybciej zawiadomić Konsula lub Agenta Konsularnego o każdej rewizji i innych czynnościach urzędowych, o których mowa w poprzednim ustępie, dokonanych w jego nieobecności, oraz wskazać równocześnie powody pośpiechu; władze miejscowe winny postąpić w ten sam sposób w wypadkach, kiedy Konsul lub Agent Konsularny nie ma siedziby swej w danym porcie.

Artykuł XVIII.

We wszystkiem co dotyczy policji portowej, załadowywania i wyładowywania statków handlowych oraz bezpieczeństwa towarów, mienia i bagaży, stosowane będą ustawy, dekrety i rozporządzenia miejscowe, z tym jednak warunkiem, że wszelkie przywileje i ulgi, które zostaną przyznane w danym porcie przez jedną z Układających się Stron statkom handlowym Państwa najbardziej uprzywilejowanego, będą również stosowane w tym porcie do statków drugiej Układającej się Strony.

Konsulom i Agentom Konsularnym przysługuje, w granicach przewidzianych przez ustawodawstwo Państwa wysyłającego, wyłączne prawo nadzoru nad utrzymaniem wewnętrznego porządku na pokładzie statków handlowych swego Państwa; winni oni zgodnie z ustawami Państwa wysyłającego, załatwiać sami wszelkie spory mogące wyniknąć między kapitanami, oficerami i marynarzami tych statków, w szczególności zaś takie, które dotyczą płacy i wypełniania zobowiązań wzajemnych zaciągniętych.

Interwencja władz miejscowych może mieć miejsce tylko wówczas, gdy zaszłe na pokładzie statku zaburzenia mogłyby naruszyć spokój publiczny na lądzie lub porcie lub gdy osoba do załogi statku nienależąca byłaby w nich zamieszana; lecz nawet i w tym wypadku władze miejscowe winny, o ile możliwe nawet uprzednio, zawiadomić o tem właściwego Konsula lub Agenta Konsularnego.

We wszystkich innych wypadkach wspomniane powyżej władze winny ograniczyć się do udzielania Konsulom i Agentom Konsularnym, o ile oni tego zażądają, poparcia przy wykonywaniu ich czynności,

w szczególności przy ujęciu i odstawieniu na pokład statku lub okrętu osób zapisanych na listę załogi lub — o ile nie są to obywatele miejscowi — przy odstawieniu ich do więzienia we wszystkich wypadkach, kiedy Konsul lub Agent Konsularny uzna to dla jakichkolwiek względów za wskazane; jeżeliby zatrzymanie miało być utrzymane w mocy, pomienieni Konsulowie i Agenci Konsularni zawiadomią o tem w drodze urzędowej i w możliwie najkrótszym czasie właściwe władze sądowe Państwa przyjmującego.

Artykuł XIX.

Konsulowie i Agenci Konsularni mogą żądać aresztowania oraz odstawienia na pokład lub odesłania do kraju ojczystego oficerów, marynarzy i inne osoby, należące w jakimkolwiek charakterze do załogi okrętów wojennych lub statków handlowych Państwa wysyłającego, które zbiegły na terytorjum drugiej Układającej się Strony.

W tym celu winni oni zwracać się pisemnie do właściwych władz miejscowych i wykazać na podstawie papierów okrętowych lub listy zaciągowej, lub też w razie braku tych dokumentów, na podstawie uwierzytelnionych wypisów z nich, że osoby, których wydania się domagają, należą rzeczywiście do składu załogi. W miejscowościach, w których niema Konsula ani Agenta Konsularnego, żądanie wydania może być wystosowane do władz miejscowych przez kapitana lub osobę, która sprawuje dowództwo, z zachowaniem jednak formalności, przewidzianych w niniejszym ustępie.

Wobec żądania w ten sposób uzasadnionego, władze miejscowe nie mogą odmówić wydania, z wyjątkiem wypadku, kiedy będzie przedstawiony dowód, że osoba, której wydania zażądano, jest obywatelem miejscowym, albo jeżeli osoba zbiegła dopuściła się na lądzie zbrodni lub występku; w tym ostatnim wypadku władze miejscowe mogą odroczyć wydanie, aż do czasu wydania wyroku przez sąd właściwy i całkowitego wykonania wyroku. Wyżej wymienionym urzędnikom konsularnym winna być nadto udzielona wszelka pomoc i poparcie w celu wyszukania i zatrzymania tych zbiegów, którzy na skutek pisemnego żądania i na koszt Konsulatu lub Agencji Konsularnej będą osadzeni i trzymani w więzieniu miejscowem aż do chwili odstawienia ich z powrotem na pokład okrętu narodowego, lub też do czasu nadejścia sposobności odesłania ich do ojczyzny. Jeżeli jednak sposobność ta nie nastąpi w przeciągu dwóch miesięcy od dnia zatrzymania, wzmiankowani zbiegowie winni być wypuszczeni na wolność, za uprzedniem na trzy dni naprzód uczynionem zawiadomieniem Konsula lub Agenta Konsularnego, przyczem nie będą mogli być ponownie zatrzymani z tego samego powodu.

Układające się Strony zgadzają się, że oficerowie, marynarze i inne osoby, należące do załogi, o ile są obywatelami Państwa, na którego terytorjum zbiegli, nie podlegają przepisom niniejszego artykułu.

Artykuł XX.

Jeżeli okręt, należący do Rządu lub do obywateli jednej z Układających się Stron, ulegnie rozbiciu lub osiądzie na mieliźnie u wybrzeża drugiej Strony, władze miejscowe winny zawiadomić niezwłocznie o tym wypadku Konsula lub Agenta Konsularnego, w którego okręgu konsularnym miał miejsce wypadek.

Wszelkie czynności, związane z akcją ratowniczą okrętów wojennych i statków handlowych jednej z Układających się Stron, które ulegną rozbiciu lub osiądą na mieliźnie na wodach terytorjalnych drugiej Strony, odbywać się będą pod kierunkiem Konsulów lub Agentów Konsularnych.

Władze miejscowe obu Państw będą mogły interwenjować jedynie w celu udzielenia pomocy urzędnikom konsularnym, utrzymania

porządku, zabezpieczenia interesów osób, biorących udział w akcji ratowniczej, a nienależących do załogi, oraz zapewnienia wykonania zarządzeń, dotyczących wwozu i wywozu uratowanych towarów.

W razie nieobecności i aż do chwili przybycia na miejsce Konsulów, Agentów Konsularnych lub ich przedstawicieli, miejscowe władze winny przedsięwziąć wszelkie niezbędne środki dla zaopiekowania się osobami i dla zachowania przedmiotów uratowanych z rozbicia.

Za interwencję swą w powyższych wypadkach władze miejscowe nie mogą pobierać żadnych opłat, z wyjątkiem tych, które spowodowane będą akcją ratowniczą oraz zachowaniem uratowanych przedmiotów, oraz którym w podobnych wypadkach podlegać będą okręty wojenne i statki handlowe Państwa najbardziej uprzywilejowanego.

W razie wątpliwości co do narodowości rozbitego okrętu lub statku, czynności przewidziane w niniejszym artykule należą wyłącznie do kompetencji władzy miejscowej.

Uratowane towary i przedmioty będą wolne od wszelkich opłat celnych pod warunkiem, że nie zostaną zużytkowane dla spożycia wewnątrz kraju.

Artykuł XXI.

We wszystkich wypadkach, kiedy w umowach pomiędzy armatorami, ładowcami i ubezpieczającymi, nie będzie przepisów odmiennych, awarje, którym uległy na morzu okręty wojenne i statki handlowe Układających się Stron, bez względu na to czy zawinęły one do portu dobrowolnie, czy też na skutek przymusowego schronienia się, będą załatwiane przez Konsulów lub Agentów Konsularnych własnego Państwa, chyba że w sprawie tych awaryj są zainteresowani obywatele Państwa przyjmującego lub Państwa trzeciego; w tym ostatnim wypadku, o ile nie nastąpił polubowny układ pomiędzy wszystkiemi zainteresowanemi stronami, uregulowanie tych spraw należeć będzie do władz miejscowych.

Artykuł XXII.

Każda z Układających się Stron zobowiązuje się zapewnić ponadto drugiej Stronie w zakresie ustanawiania Konsulatów, zarówno jak i we wszystkiem co dotyczy wykonywania czynności konsularnych oraz korzystania ze zwolnień, praw, przywilejów, ulg i zaszczytów, traktowanie na stopie Państwa najbardziej uprzywilejowanego. Strony zgadzają się jednak, że żadna z Układających się Stron nie będzie mogła powoływać się na klauzulę największego uprzywilejowania, oraz żądać dla swoich urzędników i funkcjonarjuszów konsularnych innych lub dalej idących zwolnień, praw, przywilejów, ulg i zaszczytów, niż te, które sama przyzna urzędnikom i funkcjonarjuszom konsularnym drugiej Strony.

Artykuł XXIII.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana, a wymiana dokumentów ratyfikacyjnych nastąpi w Warszawie, w możliwie najkrótszym czasie. Uprawomocni się ona po upływie jednego miesiąca od dnia wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Artykuł XXIV.

Konwencja niniejsza obowiązywać będzie tak długo, dopóki nie zostanie wypowiedzianą przez jedną z Układających się Stron. Skutki wypowiedzenia nastąpią dopiero po upływie terminu sześciomiesięcznego.

Protokół dodatkowy do Konwencji Konsularnej, zawartej między Polską i Estonją.

W uzupełnieniu artykułu XII podpisanej w dniu dzisiejszym Konwencji Konsularnej Układające się Strony postanawiają co następuje:

§ 1. O ile jedna z Układających się Stron przyzna Konsulom jakiegokolwiek trzeciego Państwa prawo udzielania ślubów obywatelom Państwa wysyłającego, oraz spisywania aktów ślubu i prowadzenia metryk małżeństw, prawo to przysługiwać będzie w tym samym zakresie Konsulom drugiej Układającej się Strony.

§ 2. Rozumie się, że uprawnienie, wynikające z § 1 niniejszego Protokółu, stosowane być może tylko pod warunkiem wzajemności.

§ 3. Protokół niniejszy stanowi część składową Konwencji Konsularnej.

KONWENCJA KONSULARNA

z Francją, podpisana w Paryżu dnia 30 grudnia 1925 r.

(DU nr. 36 z 1928, poz. 328).

Skr.: **Fr kons**

Artykuł 1.

Każda z Wysokich Umawiających się Stron władna będzie ustanowić konsulaty generalne, konsulaty, wicekonsulaty i agencje konsularne na terytorjum drugiej Strony. Zastrzegają sobie one jednakże prawo wymienienia miejscowości, co do których uważać będą, iż należy je wyłączyć, pod warunkiem wszakże, że zastrzeżenie to stosowane będzie jednakowo do wszystkich państw.

Konsulowie generalni, konsulowie, wicekonsulowie i agenci konsularni, po przedstawieniu swych listów komisyjnych, będą dopuszczeni i uznani zgodnie z przepisami i formalnościami, obowiązującemi w Państwie przyjmującem. Przyzwolenie (exequatur), niezbędne do swobodnego wykonywania czynności przez wymienionych urzędników, doręczone im będzie bez zwłoki i bez opłat, a za okazaniem wspomnianego exequatur władze naczelne ich okręgu konsularnego wydadzą niezwłocznie odpowiednie zarządzenia, aby umożliwić im wykonywanie ich obowiązków służbowych oraz korzystanie ze związanych z tem prerogatyw i ulg.

Artykuł 2.

Konsulowie generalni, konsulowie i wicekonsulowie mają prawo mianować agentów konsularnych w miastach, portach i miejscowościach swych okręgów konsularnych, jednakowoż za uprzednią zgodą Rządu Państwa przyjmującego.

Wspomniani agenci konsularni mogą być mianowani zarówno z pośród obywateli obu Państw, jak też i państw trzecich, i otrzymują patent, wydany przez konsula, który ich mianował, i pod kierownictwem którego będą postawieni.

Artykuł 3.

Kierownicy urzędów konsularnych (konsulatów generalnych, konsulatów, wicekonsulatów i agencyj konsularnych) oraz urzędnicy służby konsularnej (konsulowie przydzieleni i konsulowie zastępcy, wicekonsulowie, attachés i sekretarze kancelaryjni, kanclerze, praktykanci kancelaryjni, attachés i sekretarze konsularni, tłumacze i pracownicy kancelaryjni), obywatele Państwa wysyłającego, zwolnieni będą od wszelkich świadczeń wojskowych zarówno osobistych, jak i dotyczących ich majątku ruchomego i nieruchomego, jako też od podatków bezpośrednich od majątku ruchomego, mających charakter podatków osobistych, ustanowionych przez jakąkolwiek władzę odnośnych Państw.

Będą oni również zwolnieni od opłat celnych oraz innych opłat od mienia ruchomego, przeznaczonego do ich użytku osobistego, które sprowadzą w przeciągu sześciu miesięcy od dnia objęcia urzędowania.

O ile jednakże urzędnicy ci posiadają mienie nieruchome, trudnią się handlem, przemysłem lub jakiemkolwiek zajęciem zarobkowem albo też posiadają kapitały, umieszczone w przedsiębiorstwach przemysłowych i handlowych, nie mogą oni wówczas korzystać w tym zakresie z żadnego przywileju i podlegać będą tym samym opłatom, ciężarom i świadczeniom, jakim podlegają wszyscy w podobnych warunkach, będą oni natomiast zwolnieni od obowiązków dostarczania kwater wojskowych w lokalach, przeznaczonych na biura ich urzędu i ich archiwa, z których to prerogatyw korzystają nawet urzędnicy, będący obywatelami państwa trzeciego lub Państwa przyjmującego.

Artykuł 4.

Kierownicy urzędów konsularnych i urzędnicy służby konsularnej, bez względu na to czy są lub nie są obywatelami Państwa wysyłającego, nie podlegają jurysdykcji sądów Państwa przyjmującego z tytułu swych czynności urzędowych, dokonywanych w granicach kompetencyj, przyznanych im przez niniejszą Konwencję.

W wypadku, gdy urzędnik powoła się na powyższe uprawnienie wobec władz Państwa przyjmującego, władze te powinny powstrzymać się od powzięcia decyzji, wszystkie bowiem tego rodzaju wypadki winny być załatwiane w drodze dyplomatycznej.

Kierownicy urzędów i urzędnicy służby konsularnej, obywatele Państwa wysyłającego, nie mogą być aresztowani w drodze prewencyjnej, z wyjątkiem przestępstw, za które, według ustaw miejscowych, przewidziana jest kara co najmniej pięciu lat więzienia. W razie aresztowania lub wszczęcia dochodzenia Rząd Państwa przyjmującego winien możliwie jak najprędzej zawiadomić o tem przedstawiciela dyplomatycznego, któremu wspomniani urzędnicy konsularni podlegają.

Kierownicy urzędów i urzędnicy służby konsularnej, obywatele Państwa wysyłającego, nie mogą podlegać przymusowi osobistemu ani w sprawach cywilnych, ani z powodu wykonania poszczególnych czynności handlowych (jak podpis lub indos na wekslu), o ile zaś są oni kupcami, przymus osobisty może być względem nich stosowany jedynie za ich działalność handlową, nie zaś w sprawach cywilnych.

Kierownicy urzędów i urzędnicy służby konsularnej, którzy nie są obywatelami Państwa przyjmującego, obowiązani są czynić zadość wezwaniom sądów Państwa przyjmującego, wystosowanym do nich w celu przesłuchania ich w charakterze świadków i nie zawierającym zagrożenia sankcjami karnemi na wypadek niestawiennictwa; mogą oni jednakże w każdym poszczególnym wypadku, prosząc o odroczenie przesłuchania do czasu późniejszego, niezbyt jednak odległego, podać jako powód legalny przeszkody, wynikające z pilnego zajęcia służbowego.

Mają oni również prawo odmówić złożenia lub okazania dokumentów, znajdujących się w ich posiadaniu, zasłaniając się tajemnicą zawodową lub państwową. W wypadku, gdy władze sądowe nie uznają za uzasadnione tego wyjątku lub usprawiedliwienia, winny one powstrzymać się od wszelkich środków przymusowych w stosunku do urzędnika konsularnego, wszelkie bowiem tego rodzaju wypadki winny być zawsze załatwiane w drodze dyplomatycznej.

Poza przywilejami i prerogatywami, wyżej podanemi, kierownicy urzędów i urzędnicy konsularni podlegają jurysdykcji sądów Państwa przyjmującego, zarówno w sprawach cywilnych, jak i karnych, na tych samych warunkach, co i krajowcy.

Artykuł 5.

Kierownicy urzędów i urzędnicy służby konsularnej obu Wysokich Umawiających się Stron mogą umieszczać nad wejściem domu, w któ-

rym znajduje się urząd konsularny, herb Państwa wysyłającego z napisem:

„Konsulat Generalny, Konsulat, Wicekonsulat lub Agencja Konsularna.....".

Mogą oni również w dnie uroczystości urzędowych i w innych wypadkach, przewidzianych przez zwyczaj, wywieszać flagę Państwa wysyłającego na budynku, w którym mieści się urząd konsularny, rozumie się wszakże, że te oznaki zewnętrzne nie mogą być w żadnym wypadku uważane, jako ustanawiające prawo azylu.

Mogą oni również, w tych samych warunkach i z uwzględnieniem zastrzeżenia, zawartego w poprzednim ustępie co do prawa azylu, wywieszać flagę Państwa wysyłającego na statkach, na które się udadzą w porcie celem wykonywania swych czynności urzędowych.

Artykuł 6.

Archiwa konsularne będą zawsze nietykalne, i pod żadnym pozorem władze miejscowe nie mogą przeglądać lub zatrzymywać papierów, dokumentów i rejestrów do nich należących.

Wymienione papiery, dokumenty i rejestry winny zawsze mieścić się oddzielnie od ksiąg, papierów i dokumentów osobistych lub dotyczących handlu czy przemysłu, któremi mogliby się trudnić odnośni urzędnicy konsularni.

Jeżeli kierownik urzędu lub urzędnik służby konsularnej jednej z Wysokich Umawiających się Stron, wezwany przez miejscową władzę sądową lub administracyjną do wydania lub okazania papierów, dokumentów, czy rejestrów, znajdujących się w tych archiwach, odmówi uczynienia tego, władza sądowa lub administracyjna nie będzie mogła użyć w stosunku do niego żadnych środków przymusowych, tego rodzaju trudności bowiem winny być załatwiane w drodze dyplomatycznej.

Artykuł 7.

W razie przeszkody, nieobecności lub śmierci kierowników urzędu, urzędnicy służby konsularnej będą dopuszczeni z samego prawa, w porządku ustalonym przez przepisy każdej z Wysokich Umawiających się Stron, do tymczasowego pełnienia funkcyj konsularnych.

Władze miejscowe winny okazywać im pomoc i opiekę oraz zapewnić im, podczas ich tymczasowego kierownictwa, korzystanie z ulg, prerogatyw, zwolnień i przywilejów, przyznanych wzajemnie na podstawie niniejszej Konwencji stałym kierownikom. Winny one również zapewnić wszelkie możliwe ułatwienia urzędnikom, których konsulowie generalni, konsulowie i wicekonsulowie wyznaczą do czasowego zastępowania agentów konsularnych, zwolnionych lub zmarłych.

Artykuł 8.

Konsulowie generalni, konsulowie, wicekonsulowie i agenci konsularni mają prawo wykonywania opieki nad obywatelami Państwa wysyłającego i obrony, na podstawie zwyczajów i prawa międzynarodowego, wszelkich praw i interesów tych obywateli.

W tym celu mogą oni zwracać się do wszystkich władz swego okręgu z reklamacjami z powodu jakiegokolwiek naruszenia traktatów i konwencyj, zawartych między obydwoma Państwami, jako też z powodu jakiegokolwiek nadużycia, któreby obywatelom Państwa wysyłającego dawało powód do zażaleń. W razie nieuwzględnienia ich reklamacyj przez te władze, mogą oni zwracać się bezpośrednio do Rządu Państwa przyjmującego jedynie w razie braku jakiegokolwiek dyplomatycznego przedstawiciela Państwa wysyłającego.

Artykuł 9.

Konsulowie generalni, konsulowie i agenci konsularni będą mogli przyjmować w swych biurach deklaracje, dotyczące urodzin i zejścia obywateli Państwa wysyłającego. Jednakowoż osoby zainteresowane obowiązane będą składać również deklaracje, wymagane przez ustawy miejscowe.

Artykuł 10.

W razie śmierci obywatela jednego z Umawiających się Państw na terytorjum drugiego, właściwa władza miejscowa obowiązana jest niezwłocznie zawiadomić o tem urzędnika konsularnego, w którego okręgu śmierć nastąpiła i dostarczyć mu w możliwie krótkim czasie bezpłatny wypis z aktu zejścia zmarłego.

Artykuł 11.

Jeżeli obywatel francuski w Polsce lub obywatel polski we Francji pozostawi majątek, a osoby uprawnione do spadku lub niektóre z pośród nich nie są znane albo są nieobecne, konsulowie generalni, konsulowie, wicekonsulowie i agenci konsularni będą uprawnieni żądać opieczętowania rzeczy, papierów i innych ruchomości zmarłego oraz być obecnymi przy dokonywaniu tej czynności. Będą oni czuwali nad tem, aby właściwa władza zbadała, czy istnieje testament, oraz będą otrzymywali zawiadomienia o wszelkiego rodzaju informacjach i dokumentach, które pozwoliłyby im odnaleźć osoby do spadku uprawnione. Również będą oni mogli żądać sporządzenia spisu inwentarza oraz będą mogli we wszystkich wypadkach być przy tem obecni. Będą oni mogli ponadto, o ile uznają to za pożyteczne, spowodować wyznaczenie przez właściwą władzę miejscową administratora lub kuratora masy spadkowej, który zostanie wybrany zgodnie z ich wnioskiem z pośród osób, przewidzianych przez ustawy lub zwyczaj do pełnienia tych czynności.

Administrator lub kurator winien na każde żądanie udzielić konsulowi generalnemu, konsulowi, wicekonsulowi lub agentowi konsularnemu wszelkich informacyj, dotyczących likwidacji spadku.

Interwencja ze strony konsula nie będzie dopuszczalna z chwilą, gdy zostanie stwierdzone, że nie istnieją osoby do spadku uprawnione, będące obywatelami Państwa wysyłającego, albo też, gdy wszyscy spadkobiercy są obecni lub reprezentowani.

Artykuł 12.

Gdy likwidacja spadku będzie zakończona, administrator lub kurator winien zawiadomić o tem bezzwłocznie konsula generalnego, konsula, wicekonsula lub agenta konsularnego oraz osoby do spadku uprawnione, których nazwiska i adres są znane, te ostatnie osoby listem poleconym.

Jeżeli w przeciągu sześciu miesięcy od dnia zawiadomienia konsula generalnego, konsula, wicekonsula lub agenta konsularnego, osoby do spadku uprawnione lub część z pośród nich nie skorzystają ze swych praw, wymienieni urzędnicy, jako reprezentanci z samego prawa nieobecnych, będą mogli żądać, aby niereklamowane części aktywów spadku zostały im doręczone przez administratora, kuratora lub każdą inną władzę, w której posiadaniu części te się znajdują.

W tym celu winni oni przedstawić wszelkie dokumenty i dowody tak, jak to obowiązani byliby uczynić sami spadkobiercy.

Artykuł 13.

Przepisy artykułów 11 i 12 będą również stosowane w wypadku, gdy obywatele jednego z Umawiających się Państw, którzy są nieobecni lub do działań niezdolni, a nie posiadają ustanowionych reprezentantów, będą zainteresowani w spadku, otwartym na terytorjum drugiego

Państwa, a to bez względu na obywatelstwo spadkodawcy. Jednakże interwencja ze strony władzy konsularnej nie będzie dopuszczalna z chwilą, gdy wszystkie osoby uprawnione do spadku, będące obywatelami Państwa wysyłającego, są obecne lub reprezentowane.

Artykuł 14.

Jeżeli obywatel francuski pozostawi majątek w Polsce lub obywatel polski pozostawi majątek we Francji, a władze miejscowe ocenią wartość tego majątku:

we Francji poniżej 300 franków,
w Polsce poniżej 300 złotych,

wówczas konsul generalny, konsul, wicekonsul lub agent konsularny będzie mógł domagać się doręczenia mu mienia spadkowego. Będzie on miał wyłączne prawo zlikwidowania masy spadkowej, jednakże będzie mógł przekazać spadek po zlikwidowaniu poza granice Państwa przyjmującego dopiero po pokryciu pasywów i opłaceniu wszelkich należnych opłat.

Sumy, wymienione w tym artykule, mają być obliczane podług parytetu w złocie.

Artykuł 15

Jeżeli obywatele jednej lub drugiej z Wysokich Umawiających się Stron zainteresowani będą w spadku po obywatelu trzeciego państwa, przepisy niniejszej Konwencji nie będą mogły naruszać uprawnień, przyznanych przez dawniejsze traktaty urzędnikom służby konsularnej Państwa, którego obywatelem był zmarły.

Artykuł 16.

Konsulowie generalni, konsulowie, wicekonsulowie i agenci konsularni obu Wysokich Umawiających się Stron mają prawo przyjmować w swych biurach, w mieszkaniu stron i na pokładach statków wojennych i handlowych Państwa wysyłającego zeznania od kapitanów, załogi, pasażerów, kupców i wszelkich innych obywateli tegoż Państwa.

Będą oni również uprawnieni do przyjmowania w charakterze notarjuszów rozporządzeń ostatniej woli od obywateli Państwa wysyłającego.

Mają oni ponadto prawo sporządzać w swych biurach wszelkie akta prawne, o ile odnoszą się one bądź do mienia znajdującego się, bądź do interesów, które mają być zawarte, bądź też do wszelkiego rodzaju praw, które mają być wykonane — poza terytorjum Państwa przyjmującego.

Odpisy i wyciągi z akt, sporządzonych na podstawie ustępów poprzednich, należycie uwierzytelnione przez wymienionych urzędników i zaopatrzone w oficjalną pieczęć urzędu, uznane będą zarówno wobec sądów, jak i poza sądami, tak w Polsce, jak i we Francji, narówni z oryginałami i posiadać będą ten sam charakter dokumentów autentycznych i tę samą moc dowodową, jak gdyby były sporządzone przez notarjusza lub innego funkcjonarjusza publicznego jednego lub drugiego Państwa, pod warunkiem, że akta te sporządzone będą podług form, wymaganych przez ustawy Państwa wysyłającego i opłacone stemplem oraz zarejestrowane i poddane wszystkim innym formalnościom, w tej dziedzinie, wymaganym przez przepisy Państwa, w którem akt ten ma być wykonany.

W razie wątpliwości co do wiarogodności odpisów lub wyciągów z akt, sporządzonych w biurach konsulatów, nie można odmówić stronie zainteresowanej, która tego zażąda, porównania ich z oryginałem, przyczem przy zestawieniu tem strona zainteresowana może być obecna, o ile uzna za potrzebne.

Artykuł 17.

Konsulowie generalni, konsulowie, wicekonsulowie i agenci konsularni obu Wysokich Umawiających się Stron mają prawo tłumaczyć i uwierzytelniać wszelkiego rodzaju dokumenty, pochodzące od władz i urzędników Państwa wysyłającego, jako też od władz i urzędników państw trzecich, w tym ostatnim wypadku, o ile odnoszą się one do obywateli Państwa wysyłającego.

Tłumaczenia, przez nich dokonane, będą posiadały w Państwie przyjmującem tę samą moc i skutki, jak gdyby były sporządzone przez tłumaczy zaprzysiężonych Państwa przyjmującego.

Wymienieni urzędnicy uprawnieni będą również do uwierzytelniania podpisów obywateli Państwa wysyłającego.

Artykuł 18.

Konsulowie generalni, konsulowie, wicekonsulowie i agenci konsularni obu Wysokich Umawiających się Stron mają prawo wskazywać właściwej władzy Państwa przyjmującego na potrzebę ustanowienia opieki nad małoletnimi obywatelami Państwa wysyłającego, przyczem rozumie się, że jedynie wspomnianej władzy przysługuje prawo powzięcia decyzji w tych sprawach.

Artykuł 19.

Władze sądowe i administracyjne Państwa przyjmującego mogą zwracać się do konsulów generalnych, konsulów i wicekonsulów i agentów konsularnych każdej z Wysokich Umawiających się Stron z prośbą o występowanie w charakterze tłumaczy lub też o delegowanie tłumacza do pomocy obywatelom Państwa wysyłającego.

Artykuł 20.

Renty i odszkodowania, należne za wypadki przy pracy, mogą być wpłacane na ręce konsulów generalnych, konsulów, wicekonsulów i agentów konsularnych Państwa, którego obywatelem jest osoba, której renta lub odszkodowanie przysługuje, o ile osoba ta znajduje się poza granicami Państwa przyjmującego.

Pokwitowania, doręczane przez tych urzędników, zwalniają towarzystwa ubezpieczeń, jak i inne interesowane osoby.

Artykuł 21.

Osoby ubogie, obywatele obu Wysokich Umawiających się Stron, mają wzajemne prawo, na podstawie zaświadczenia, przewidzianego w art. 4 zawartej w dniu dzisiejszym Konwencji o pomocy sądowej i o prawie ubogich, otrzymywać bezpłatnie lub za opłatą zniżoną wypisy z akt stanu cywilnego, o ile ustawy Państwa, w którem akt tych zażądano, przyznają ulgę tą własnym obywatelom. Dokumenty, potrzebne dla zawarcia małżeństwa, będą uwierzytelniane bezpłatnie przez przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych obu Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł 22.

Konsulowie generalni, konsulowie, wicekonsulowie i agenci konsularni mają prawo wydawać obywatelom Państwa wysyłającego paszporty i inne dokumenty osobiste, tudzież wizować wszelkie paszporty i inne dokumenty.

Z tych paszportów i dokumentów można będzie korzystać wobec władz miejscowych w granicach, w jakich przewidują to zwyczaje oraz pozwalają ustawy i przepisy Państwa przyjmującego.

Artykuł 23.

Konsulom generalnym, konsulom, wicekonsulom i agentom konsularnym przysługiwać będzie wyłączne prawo sporządzania spisu inwentarza i wykonywania innych czynności, mających na celu zabezpieczenie mienia lub przedmiotów wszelkiego rodzaju, pozostawionych przez marynarzy i pasażerów, obywateli Państwa wysyłającego, zmarłych podczas podróży morskiej albo w porcie przeznaczenia bądź na lądzie, bądź też na pokładzie statku tegoż Państwa.

Płace, uposażenia, przedmioty i papiery wartościowe, należące do marynarzy lub pasażerów, obywateli jednej z Wysokich Umawiających się Stron, zmarłych na pokładzie statku drugiej Strony, winny być oddane w porcie przybycia właściwej władzy Państwa, którego zmarły był obywatelem, albo też konsulowi generalnemu, konsulowi, wicekonsulowi lub agentowi konsularnemu tegoż Państwa.

Artykuł 24.

Konsulowie generalni, konsulowie, wicekonsulowie i agenci konsularni mogą udawać się osobiście lub wysyłać swoich delegatów na pokład statków swego Państwa z chwilą, gdy zostaną one dopuszczone do swobodnego komunikowania się z lądem, przesłuchiwać kapitanów i załogę, badać papiery okrętowe, przyjmować zeznania o ich podróży, ich przeznaczeniu, o wydarzeniach w czasie trwania podróży, sporządzać wykazy ładunkowe i ułatwiać odprawę tych statków.

W portach, gdzie ma siedzibę konsul generalny, konsul, wicekonsul, lub agent konsularny jednego z obu Państw, funkcjonarjusze miejscowych władz sądowych i administracyjnych, zarówno jak i funkcjonarjusze miejscowego urzędu celnego nie mogą dokonywać na pokładzie aresztowania (wyjąwszy wypadek schwytania na gorącym uczynku), ani poszukiwań, ani rewizyj, z wyjątkiem zwykłych rewizyj celnych i oględzin sanitarnych, nie zawiadomiwszy o tem uprzednio, a w wypadkach nagłych w chwili dokonywania czynności, urzędnika konsularnego Państwa, do którego należy statek, a to w tym celu, aby dany urzędnik konsularny mógł być przy tem obecny. Władze miejscowe winny również zawczasu zawiadomić konsula lub agenta konsularnego, aby mógł być obecny przy zeznaniach, składanych przez kapitanów lub załogę przed miejscowemi sądami lub urzędami administracyjnemi.

W zaproszeniu, które zostanie wystosowane w wymienionych wypadkach do konsulów generalnych, konsulów, wicekonsulów lub agentów konsularnych, należy wskazać ściśle godzinę, a jeżeli wspomniani urzędnicy nie stawią się osobiście na czas ani nie wydelegują swego zastępcy, czynności takie odbędą się w ich nieobecności.

Artykuł 25.

Konsulom generalnym, konsulom, wicekonsulom i agentom konsularnym przysługuje wyłączne prawo nadzoru nad utrzymaniem wewnętrznego porządku na pokładzie statków Państwa wysyłającego; winni oni załatwiać sami wszelkie spory, mogące wyniknąć między kapitanami, oficerami i marynarzami tych statków, w szczególności zaś takie, które dotyczą płacy i wypełniania zobowiązań wzajemnie zaciągniętych.

Interwencja władz miejscowych może nastąpić tylko wówczas, gdyby zaszłe na pokładzie statków zaburzenia mogły naruszyć spokój publiczny na lądzie lub w porcie, albo gdyby osoba z pośród miejscowej ludności lub do statku nie należąca była w nie zamieszana.

We wszystkich innych wypadkach wspomniane wyżej władze ograniczyć się winny do udzielania konsulom generalnym, konsulom, wicekonsulom i agentom konsularnym, o ile oni tego zażądają, poparcia przy wykonywaniu ich czynności, w szczególności przy ujęciu i odstawieniu do więzienia osób, zapisanych na listę załogi, we wszystkich wy-

padkach, kiedy wymienieni urzędnicy uznają to dla jakichkolwiek względów za potrzebne, o ile tylko nie wchodzą w grę obywatele miejscowi, a ponadto w Polsce również i obywatele Wolnego Miasta Gdańska.

Artykuł 26.

Konsulowie generalni, konsulowie, wicekonsulowie i agenci konsularni mogą żądać zaaresztowania oraz odstawienia na pokład lub odesłania do kraju ojczystego marynarzy i wszystkich innych osób, należących w jakimkolwiek charakterze do załogi okrętów lub statków Państwa wysyłającego, które zbiegły na terytorjum jednej z Wysokich Umawiających się Stron.

W tym celu winni oni zwracać się pisemnie do właściwych władz miejscowych i wykazać na podstawie papierów okrętowych lub listy zaciągowej, albo też na podstawie uwierzytelnionego wypisu z tych dokumentów, że osoby, których wydania się domagają, należą rzeczywiście do składu załogi.

Wobec żądania, w ten sposób uzasadnionego, wydanie zbiegów nie może być odmówione.

Wymienionym urzędnikom konsularnym winna być również udzielona wszelka pomoc i poparcie w celu wyszukania i zatrzymania tych zbiegów, którzy na pisemne żądanie i na koszt urzędu konsularnego będą osadzeni i trzymani w więzieniu miejscowem aż do chwili odstawienia ich zpowrotem na pokład lub też do czasu nadejścia skargi odesłania ich do ojczyzny. Jeżeli jednak okazja ta nie nastąpi w przeciągu dwóch miesięcy od dnia aresztowania lub też jeżeli koszty więzienne nie będą regularnie opłacane, zbiegowie ci będą wypuszczeni na wolność, za uprzedniem, na trzy dni naprzód uczynionem, zawiadomieniem urzędnika konsularnego i nie będą mogli być ponownie aresztowani z tego samego powodu.

Jeżeli zbieg popełni na lądzie jakiekolwiek przestępstwo, władze miejscowe mają prawo odroczyć wydanie aż do chwili, kiedy zapadnie wyrok sądu i do czasu całkowitego wykonania wyroku.

Wysokie Umawiające się Strony zgadzają się, że marynarze i inne osoby, należące do załogi, o ile są obywatelami Państwa, na którego terytorjum zbiegli (ponadto w Polsce również, jeśli są obywatelami Wolnego Miasta Gdańska), nie podlegają przepisom niniejszego artykułu.

Artykuł 27.

We wszystkich wypadkach, kiedy w umowach pomiędzy armatorami, ładowcami i ubezpieczającymi nie będzie przepisów odmiennych, uszkodzenia, którym ulegną na morzu statki obu Państw, bez względu na to, czy zawinęły one do portu dobrowolnie, czy też na skutek przymusowego schronienia się, będą załatwiane przez konsulów generalnych, konsulów, wicekonsulów lub agentów konsularnych Państwa, do którego te statki lub okręty należą, chyba, że w sprawie tych uszkodzeń zainteresowani są obywatele Państwa przyjmującego lub Państwa trzeciego; w tym wypadku oraz w braku polubownego układu pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi uregulowanie tych spraw należeć będzie do władzy miejscowej.

Artykuł 28.

Jeżeli statek, należący do Rządu lub do obywateli jednego z obu Państw, ulegnie rozbiciu lub osiądzie na mieliźnie u wybrzeża drugiego Państwa, władze miejscowe winny niezwłocznie zawiadomić o tym wypadku najbliższego konsula generalnego, konsula, wicekonsula lub agenta konsularnego.

Wszystkie czynności, związane z akcją ratowniczą statków jednego z obu Państw, które ulegną rozbiciu lub osiądą na mieliźnie na wodach terytorjalnych drugiego Państwa, odbywać się będą pod kierunkiem

właściwych konsulów generalnych, konsulów, wicekonsulów lub agentów konsularnych.

Władze miejscowe obu Państw będą mogły interwenjować jedynie w celu udzielenia pomocy wymienionym urzędnikom konsularnym, utrzymywania porządku, zabezpieczenia interesów osób, biorących udział w akcji ratowniczej, a nienależących do załogi, oraz zapewnienia wykonania zarządzeń, dotyczących wwozu i wywozu towarów.

W razie nieobecności i aż do chwili przybycia na miejsce konsulów generalnych, konsulów, wicekonsulów lub agentów konsularnych lub też ich przedstawicieli, miejscowe władze winny przedsięwziąć wszelkie niezbędne środki do zapewnienia opieki osobom i do przechowania przedmiotów, uratowanych przy rozbiciu.

Za interwencję swą w tych wypadkach władze miejscowe nie mogą pobierać żadnych opłat, z wyjątkiem tych, które spowodowane będą akcją ratowniczą oraz przechowaniem uratowanych przedmiotów, jak również tych, którym w podobnych wypadkach podlegać będą statki Państwa przyjmującego lub państwa najbardziej uprzywilejowanego.

W razie wątpliwości co do narodowości rozbitych statków, czynności, przewidziane w niniejszym artykule, będą należały wyłącznie do kompetencji władzy miejscowej.

Uratowane towary i przedmioty będą wolne od wszelkich opłat celnych, pod warunkiem, że nie zostaną zużytkowane do spożycia wewnątrz kraju.

Artykuł 29.

Postanawia się ponadto, że kierownicy urzędów konsularnych i urzędnicy służby konsularnej każdego z obu Państw korzystać będą w drugiem Państwie, pod warunkiem wzajemności, ze wszystkich przywilejów i prerogatyw, które są lub będą przyznane urzędnikom tego samego stopnia państwa najbardziej uprzywilejowanego.

Artykuł 30.

Niniejsza Konwencja będzie ratyfikowana.

Wejdzie ona w życie w miesiąc po dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Skutki jej ustaną z upływem terminu sześciu miesięcy, licząc od jej wypowiedzenia przez jedną lub drugą z Umawiających się Stron.

KONWENCJA KONSULARNA

z Jugosławją, podpisana w Belgradzie dnia 6 marca 1927 r.

(DU nr. 109 z 1931, poz. 843).

Skr.: **J kons**

Artykuł I.

Konsulowie Generalni, Konsulowie, Wicekonsulowie i Agenci Konsularni będą mogli być urzędnikami konsularnymi zawodowymi (consules missi), lub urzędnikami honorowymi (consules electi).

Każda z Wysokich Umawiających się Stron władna będzie ustanawiać w portach, miastach i miejscowościach drugiej Strony Konsulów Generalnych, Konsulów, Wicekonsulów lub Agentów Konsularnych. Wysokie Umawiające się Strony zastrzegają sobie jednak prawo wskazania miejscowości, do których dopuszczenie urzędników konsularnych uważać będą za niepożądane; rozumie się, że zastrzeżenie to nie będzie mogło być stosowane względem jednej ze Stron bez jednoczesnego zastosowania go do wszystkich mocarstw.

Artykuł II.

Konsulowie będą wzajemnie dopuszczeni i uznani zgodnie z przepisami i formalnościami obowiązującemi w Państwie, przyjmującem po przedstawieniu swych listów komisyjnych.

Przy przedstawieniu listów komisyjnych oznaczony będzie okrąg konsularny Konsulatu; wszelka późniejsza zmiana, dotycząca tego okręgu, zakomunikowana zostanie Ministerstwu Spraw Zagranicznych drugiej Strony. Przyzwolenie (exequatur) potrzebne do swobodnego wykonywania ich czynności, zostanie im wydane bez opóźnienia i kosztów i po przedstawieniu wymienionego przyzwolenia (exequatur) władza naczelna ich okręgu konsularnego wyda bezzwłocznie odpowiednie zarządzenia, aby umożliwić im wykonywanie ich obowiązków służbowych oraz dopuścić do korzystania ze związanych z tem immunitetów i ulg.

Zapewnia się Konsulom przy pełnieniu ich czynności i przy wykonywaniu obowiązków urzędowych najszersze współdziałanie i najżyczliwszą pomoc ze strony władz Państwa przyjmującego.

Artykuł III.

W ramach upoważnień wydanych przez Rząd Państwa wysyłającego Konsulowie zawodowi będą mieli prawo mianować Agentów Konsularnych w portach, miastach i miejscowościach ich poszczególnych okręgów konsularnych za uprzednią zgodą Ministerstwa Spraw Zagranicznych drugiej Wysokiej Umawiającej się Strony. Agenci ci będą wyposażeni w patent wystawiony przez Konsula, który ich mianował. Wykonywać oni będą swoje czynności pod nadzorem i pod odpowiedzialnością tego ostatniego i korzystać będą z przywilejów i immunitetów, ustalonych przez niniejszą konwencję.

Artykuł IV.

W razie zajścia przeszkody, nieobecności lub śmierci kierowników urzędu konsularnego (Konsulatów Generalnych, Konsulatów, Wicekonsulatów i Agencyj Konsularnych), urzędnicy służby konsularnej dopuszczeni będą z samego prawa, w porządku ustalonym przez przepisy każdego z dwóch Umawiających się Państw, do tymczasowego pełnienia funkcyj konsularnych.

Władze miejscowe obowiązane będą okazywać im pomoc i opiekę, oraz zapewnić im podczas ich tymczasowego kierownictwa korzystanie z ulg, prerogatyw, immunitetów i przywilejów, przyznanych przez niniejszą konwencję rzeczywistym kierownikom.

Artykuł V.

Konsulowie i Agenci Konsularni będą mogli umieszczać nad wejściem zewnętrznem domu, w którym znajdują się biura Konsulatu lub Agencji Konsularnej, herb z godłem ich Państwa z następującym napisem: „Konsulat, lub Agencja Konsularna . . . . . “ i wywieszać flagę ich Państwa na budynku, w którym się znajduje Konsulat, w dnie uroczystości urzędowych oraz w innych wypadkach przewidzianych przez zwyczaj; rozumie się jednak przytem, że te odznaki zewnętrzne nie mogą być w żadnym wypadku uważane, jako ustanawiające prawo azylu.

Będą oni mogli również, z uwzględnieniem zastrzeżenia zawartego w niniejszym artykule co do prawa azylu, umieszczać herby i wywieszać flagę ich Państwa na statkach i pojazdach, któremi posługiwać się będą przy wykonywaniu swych czynności urzędowych.

Artykuł VI.

Kierownicy urzędów Konsularnych (Konsulatów Generalnych, Konsulatów, Wicekonsulatów i Agencyj Konsularnych) i zawodowi urzędnicy służby konsularnej (Konsulowie zastępcy i przydzieleni, Wicekonsulowie, Attachés i Sekretarze konsularni, Szefowie kancelaryj), obywatele Państwa wysyłającego korzystać będą w drugiem Państwie ze zwolnienia od rekwizycyj, świadczeń dla wojska i obowiązku dostarczania kwater wojskowych, jak również od wszelkich podatków bezpośrednich

o charakterze osobistym. O ile jednakże wymienieni urzędnicy posiadają mienie nieruchome, trudnią się handlem, wykonywają jakikolwiek przemysł lub zajęcie zarobkowe, lub mają kapitały umieszczone w przedsiębiorstwach przemysłowych lub handlowych, nie będą oni mogli korzystać w tym zakresie z żadnego przywileju i podlegać będą tym samym opłatom, ciężarom i opodatkowaniu, jakim podlegają wszyscy obywatele w podobnych warunkach.

Przywileje i zwolnienia ustalone w ustępie pierwszym niniejszego artykułu będą również przyznane innym urzędnikom konsularnym, o ile posiadać oni będą charakter urzędników zawodowych i o ile będą obywatelami Państwa wysyłającego.

Honorowi kierownicy urzędów zwolnieni będą od rekwizycyj i obowiązku dostarczania kwater wojskowych co do lokalów przeznaczonych na biura ich kancelaryj i na ich archiwa, z którego to immunitetu będą korzystać nawet, gdy będą obywatelami Państwa przyjmującego.

W przeciągu sześciu miesięcy od dnia objęcia ich stanowiska, kierownicy urzędu i urzędnicy służby konsularnej, jak również inni urzędnicy, wymienieni w ustępie drugim niniejszego artykułu, będą upoważnieni, przenosząc się na terytorjum drugiej Wysokiej Strony, wwieźć bez uiszczania cła lub innej opłaty, nakładanej przy wwozie, swoje umeblowanie i przedmioty gospodarcze, zabrane dla własnego użytku.

Rozumie się, że niniejsze postanowienie nie stosuje się do artykułów spożywczych.

Kierownicy urzędu i urzędnicy służby konsularnej, wymienieni w ustępie pierwszym niniejszego artykułu, nie będą mogli być aresztowani lub uwięzieni w drodze prewencyjnej, wyjąwszy za przestępstwa karane w myśl ustawodawstwa miejscowego jakiejkolwiek części Państwa przyjmującego karą ponad rok więzienia lub karą cięższą.

W razie ścigania sądowego, aresztowania lub oskarżenia kierownika urzędu lub urzędnika służby konsularnej, wymienionych w ustępie pierwszym niniejszego artykułu, Rząd Państwa, na którego terytorjum miało miejsce aresztowanie lub oskarżenie, zawiadomi o tem niezwłocznie przedstawiciela dyplomatycznego Państwa, od którego zależy wymieniony urzędnik konsularny.

Kierownicy urzędu i urzędnicy służby konsularnej, wymienieni w ustępie pierwszym niniejszego artykułu, nie będą podlegać jurysdykcji sądów Państwa przyjmującego z powodu czynności urzędowych dokonanych przez nich w granicach uprawnień, przyznanych przez niniejszą konwencję.

Artykuł VII.

Kierownicy urzędu i urzędnicy służby konsularnej, wymienieni w ustępie pierwszym artykułu VI, będą obowiązani zadośćuczynić wezwaniom, wystosowanym do nich celem przesłuchania ich w charakterze świadków przez sądy Państwa przyjmującego, jeżeli wezwania te zostały skierowane do nich w formie pisma urzędowego i bez zagrożenia sankcją karną na wypadek niestawiennictwa; będą oni jednak mogli, w każdym poszczególnym wypadku, przedstawić jako powód usprawiedliwiający odroczenia ich przesłuchania na późniejszą datę, lecz niezbyt oddaloną, przeszkody wynikające z choroby lub spraw służbowych, nie cierpiących zwłoki.

Powołując się na tajemnicę zawodową lub państwową, będą oni również mogli odmówić składania zeznań, dotyczących faktów związanych z ich urzędowaniem, przedstawienia papierów, dokumentów i rejestrów, których byliby dzierżycielami, lub wyzbycia się tych papierów, dokumentów i rejestrów. W razie, gdyby władza sądowa nie uznała tego tłumaczenia lub wyjątku za uzasadnione, winna powstrzymać się od wszelkich środków przymusowych w stosunku do urzędnika konsularnego, bowiem wszystkie tego rodzaju trudności powinny być uregulowane w drodze dyplomatycznej.

Z zastrzeżeniem przywilejów i immunitetów, wymienionych wyżej, kierownicy urzędu i urzędnicy służby konsularnej będą podlegać kompetencji sądów Państwa przyjmującego narówni z krajowcami, tak w sprawach cywilnych, jak karnych.

Artykuł VIII.

Archiwa konsularne będą w każdym czasie nietykalne i pod żadnym pozorem władze miejscowe nie będą mogły przeglądać lub zatrzymywać książek, papierów lub innych przedmiotów, które do nich należą. Wymienione książki, papiery i przedmioty winny zawsze mieścić się zupełnie oddzielnie od ksiąg i papierów, dotyczących handlu i przemysłu, któremi mogliby się trudnić odnośni urzędnicy konsularni i od ich dokumentów prywatnych.

Lokale urzędowe placówek zawodowych będą w każdym czasie nietykalne. Władze miejscowe nie będą mogły pod żadnym pozorem — z wyjątkiem, gdy chodzić będzie o ściganie przestępstwa, które na mocy ustawodawstwa miejscowego jakiejkolwiek części Państwa przyjmującego jest karane karą więzienia ponad rok lub większą karą, — wkraczać do lokalów konsularnych i nie będą mogły przeglądać lub zatrzymywać papierów urzędowych, które się tam znajdują.

Rozumie się, że lokale konsularne nie będą mogły w żadnym wypadku służyć, jako miejsce azylu.

Artykuł IX.

Konsulowie i Agenci Konsularni obydwóch Umawiających się Państw mają prawo wykonywania opieki nad swymi obywatelami i obrony, na podstawie prawa i zwyczajów międzynarodowych, wszelkich praw i interesów obywateli ich Państwa.

W tym celu będą oni mogli zwracać się do wszelkich władz ich okręgu celem uzyskania potrzebnych informacyj i wyjaśnień; będą mogli również zwracać się do wszelkich władz administracyjnych ich okręgu celem przeciwstawienia się wszelkiemu naruszeniu konwencyj lub traktatów istniejących między obydwoma Państwami, oraz jakiemukolwiek nadużyciu, które ich obywatelom dawałoby powód do zażaleń.

O ile ich zażalenia nie były przyjęte przez władze miejscowe ich okręgu, będą oni mogli się zwracać bezpośrednio do Rządu Państwa przyjmującego jedynie w razie braku jakiegokolwiek przedstawiciela dyplomatycznego ich Państwa.

Artykuł X.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Wysokich Umawiających się Stron, o ile zostali do tego upoważnieni przez władze Państwa wysyłającego, będą mieli prawo:

1) przyjmować bądź w swem biurze, bądź na pokładzie statków ich Państwa wszelkie oświadczenia, które mieliby do złożenia kapitanowie, członkowie załogi, pasażerowie, kupcy i wszyscy inni obywatele Państwa wysyłającego;

2) przyjmować w charakterze notarjuszów akty prawne jednostronne i dwustronne, jak również rozporządzenia ostatniej woli obywateli Państwa wysyłającego;

3) przyjmować w charakterze notarjuszów wszelkie akty niezależnie od obywatelstwa stron, pod warunkiem, aby odnosiły się one do dóbr znajdujących się na terytorjum Państwa wysyłającego, do czynności mających być dokonanemi, lub do wszelkich praw, mających mieć skutek na terytorjum Państwa wysyłającego;

4) uwierzytelniać podpisy obywateli Państwa wysyłającego;

5) uwierzytelniać lub tłumaczyć wszelkiego rodzaju akta i dokumenty, pochodzące od władz lub urzędników ich Państwa lub Państwa przyjmującego.

Akta i dokumenty wyżej wymienione, jak również tłumaczenia, odpisy i wyciągi, wystawione lub uwierzytelnione przez Konsula lub Agenta Konsularnego w formie wymaganej przez przepisy Państwa, od którego zależą wyżej wymienieni urzędnicy konsularni i zaopatrzone pieczęcią konsularną, będą uznane w Państwie przyjmującem Konsula lub Agenta Konsularnego jako dokumenty, odpisy, wyciągi lub tłumaczenia autentyczne i będą miały to samo znaczenie prawne i tę samą moc dowodową, jak gdyby były wystawione, uwierzytelnione lub tłumaczone przez notarjuszów lub innych właściwych urzędników państwowych Państwa przyjmującego.

O ile akta te lub inne dokumenty dotyczą spraw, mających być wykonanemi w Państwie przyjmującem Konsula lub Agenta Konsularnego, będą musiały podlegać opłatom stemplowym i innym opłatom wymaganym przez ustawy wymienionego Państwa, jak również podlegać będą wszystkim innym formalnościom obowiązującym w danej dziedzinie w tem Państwie.

Rozumie się, że powyższe postanowienia nie będą miały zastosowania do aktów prawnych dwustronnych, dotyczących przeniesienia prawa własności lub mających na celu obciążenie nieruchomości znajdujących się na terytorjum Państwa przyjmującego Konsula lub Agenta Konsularnego.

Artykuł XI.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Wysokich Umawiających się Stron będą mogli, w granicach upoważnień nadanych im przez ustawy i rozporządzenia ich Państwa, sporządzać akta urodzenia i zejścia obywateli Państwa wysyłającego.

Rozumie się, że niniejsze postanowienie nie może w żaden sposób naruszać obowiązku nałożonego przez ustawy krajowe na zainteresowanych składania oświadczeń o urodzeniach i zgonach władzom miejscowym.

Artykuł XII.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z obydwóch Wysokich Umawiających się Stron będą mieli prawo, zgodnie z przepisami konsularnemi Państwa wysyłającego, wydawać swoim obywatelom paszporty i inne dokumenty osobiste, jak również wizować paszporty, świadectwa stwierdzające pochodzenie lub przybycie towarów oraz inne podobne dokumenty.

Artykuł XIII.

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się wzajemnie wydawać sobie na żądanie należycie uwierzytelnione wypisy z akt urodzenia, uznania i uprawnienia dzieci nieślubnych, jak również aktów przysposobienia, aktów ślubnych i zejścia, dotyczących obywateli drugiej Strony.

Ułożenie i przekazanie wymienionych aktów nastąpi w formie przyjętej w każdem Państwie i za uiszczeniem opłat przewidzianych przez ustawy i regulaminy tam obowiązujące, za pośrednictwem Konsulatów i Agencyj Konsularnych Wysokiej Strony, która zażądała wydania. Ułożenie i przekazanie nastąpi jednakże bez kosztów, gdy rzeczone wypisy zażądane będą drogą dyplomatyczną, do celów urzędowych Wysokich Umawiających się Stron lub na rzecz osób ubogich.

Artykuł XIV.

Uprawnienia Konsulów i Agentów Konsularnych Wysokich Umawiających się Stron w zakresie środków są ustalone przez postanowienie konwencji dotyczącej stosunków prawnych obywateli obu Państw w zakresie prawa cywilnego i karnego, zawartej pomiędzy Wysokiemi Umawiającemi się Stronami 4-go maja 1923 roku.

Artykuł XV.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Wysokich Umawiających się Stron uprawnieni są do udzielania wszelkiej pomocy i opieki okrętom handlowym i wojennym ich narodowości, przebywającym w portach ich okręgu konsularnego.

W tym celu mogą oni udawać się osobiście lub wysyłać swoich delegatów na pokład okrętów handlowych i wojennych, z chwilą gdy okręty te zostaną dopuszczone do swobodnego komunikowania się z lądem. Na okrętach handlowych mogą oni również przesłuchiwać kapitanów i załogę, badać papiery okrętowe, przyjmować — zgodnie z postanowieniami artykułu X niniejszej konwencji — zeznania o podróży, jej celu i o wydarzeniach w czasie jej trwania, mogą sporządzać wykazy ładunkowe i ułatwiać odprawę swych okrętów handlowych.

W portach, gdzie ma swoją siedzibę Konsul lub Agent Konsularny jednej z Umawiających się Stron, urzędnicy sądowi i administracyjni, oraz urzędnicy i agenci miejscowego urzędu celnego nie będą mogli dokonywać na pokładzie okrętów handlowych poszukiwań i rewizyj, prócz zwykłych rewizyj celnych i sanitarnych, ani aresztować (z wyjątkiem schwytania na gorącym uczynku) lub zatrzymywać, ani też podejmować innych czynności urzędowych, wymagających zastosowania środków przymusowych, nie zawiadomiwszy o tem uprzednio, a w wypadkach nagłych w samej chwili dokonywania czynności Konsula lub Agenta Konsularnego Państwa, do którego należy statek, a to w tym celu, aby dany urzędnik konsularny mógł być obecny przy wykonywaniu tych czynności. Władze miejscowe winny również zawiadomić zawczasu Konsula lub Agenta Konsularnego, aby mógł on być obecny przy deklaracjach, składanych przez kapitanów lub załogę przed miejscowemi sądami lub urzędami administracyjnemi.

W wezwaniu, które zostanie wystosowane w wymienionych wypadkach do Konsulów lub Agentów Konsularnych, należy wskazać ściśle godzinę, a jeżeli Konsulowie lub Agenci Konsularni nie stawią się osobiście na czas, ani nie wydelegują swego zastępcy, czynności takie odbędą się w ich nieobecności. Właściwe władze miejscowe winny jednak możliwie najszybciej zawiadomić Konsula lub Agenta Konsularnego o rewizjach i innych czynnościach urzędowych, o których mowa w poprzednim ustępie, dokonanych w jego nieobecności oraz wskazać równocześnie powody pośpiechu; władze miejscowe winny postąpić w ten sam sposób w wypadkach, kiedy Konsul lub Agent Konsularny nie ma siedziby w danym porcie.

Artykuł XVI.

We wszystkich sprawach dotyczących policji portowej, załadowywania i wyładowywania okrętów handlowych oraz bezpieczeństwa towarów, mienia i bagaży, stosowane będą ustawy, dekrety i rozporządzenia miejscowe z tem jednak wyraźnem zastrzeżeniem, że wszelkie przywileje i ulgi, które zostaną przyznane w danym porcie przez jedną z Wysokich Umawiających się Stron swym własnym okrętom handlowym lub okrętom handlowym trzeciego Państwa, będą również przyznane w tym porcie okrętom drugiej Umawiającej się Strony.

Konsulom i Agentom Konsularnym przysługuje w granicach, przewidzianych przez ustawodawstwo Państwa wysyłającego, wyłączne prawo nadzoru nad utrzymaniem wewnętrznego porządku na pokładzie handlowych okrętów swego Państwa; winni oni zgodnie z ustawami Państwa wysyłającego załatwiać sami wszelkie spory, mogące wyniknąć między kapitanami, oficerami i marynarzami tych statków, w szczególności zaś takie, które dotyczą płacy i wypełnienia wzajemnych zobowiązań.

Interwencja władz miejscowych może mieć miejsce tylko wówczas, gdy zaszłe na pokładzie statku zaburzenia mogłyby naruszyć spokój

publiczny na lądzie lub w porcie, lub gdy osoba do załogi statku nie należąca byłaby w nie zamieszana; lecz nawet i w tym wypadku władze miejscowe winny, o ile możliwe uprzednio zawiadomić o tem właściwego Konsula lub Agenta Konsularnego.

We wszystkich innych wypadkach wspomniane wyżej władze ograniczą się do udzielenia Konsulom lub Agentom Konsularnym poparcia, o ile oni tego zażądają, dla łatwiejszego wykonywania ich czynności.

Artykuł XVII.

Konsulowie i Agenci Konsularni mogą żądać aresztowania oraz odstawienia bądź na pokład statku bądź do kraju ojczystego oficerów, marynarzy i wszelkich innych osób, należących w jakimkolwiek charakterze do załogi okrętów handlowych Państwa wysyłającego, które zbiegły na terytorjum jednej z Umawiających się Stron.

W tym celu winni oni zwracać się pisemnie do właściwych władz miejscowych i wykazywać na podstawie papierów okrętowych lub listy zaciągowej, lub też w razie braku tych dokumentów na podstawie uwierzytelnionych wypisów z nich, że osoby, których wydania się domagają, należą rzeczywiście do składu załogi. W miejscowościach, w których niema ani Konsula, ani Agenta Konsularnego, żądanie wydania może być wystosowane do władz miejscowych przez kapitana lub osobę, która sprawuje dowództwo, z zachowaniem jednak formalności, przewidzianych w niniejszym ustępie.

Wobec żądania w ten sposób uzasadnionego, władze miejscowe nie mogą odmówić wydania, z wyjątkiem wypadku, kiedy będzie przedstawiony dowód, że osoba, której wydania zażądano, jest obywatelem miejscowym, albo jeżeli osoba zbiegła dopuściła się na lądzie jakiegoś przestępstwa; w tym ostatnim wypadku władze miejscowe mogą odroczyć wydanie, aż do czasu wydania wyroku przez sąd właściwy i całkowitego wykonania wyroku. Wyżej wymienionym urzędnikom konsularnym winna być nadto udzielona wszelka pomoc i poparcie w celu odszukania i zatrzymania zbiegów, którzy na skutek pisemnego żądania i na koszt Konsulatu lub Agencji Konsularnej będą osadzeni i trzymani w więzieniach miejscowych aż do chwili odstawienia ich zpowrotem na pokład okrętu ojczystego lub do czasu nadejścia sposobności odesłania ich do ojczyzny. Jeżeli jednak sposobność ta nie nastąpi w przeciągu dwóch miesięcy od dnia zatrzymania lub jeżeli koszta ich więzienia nie byłyby regularnie wpłacane, wspomniani zbiegowie winni być wypuszczeni na wolność, za uprzedniem na trzy dni naprzód uczynionem zawiadomieniem Konsula lub Agenta Konsularnego i nie będą mogli być ponownie zatrzymani z tego samego powodu.

Wysokie Umawiające się Strony zgadzają się, że oficerowie, marynarze i inne osoby należące do załogi, o ile są obywatelami Państwa, na którego terytorjum zbiegli (dla Polski również obywatelami Wolnego Miasta Gdańska) są wyjęci z pod przepisów niniejszego artykułu.

Artykuł XVIII.

Jeżeli okręt, należący do Rządu lub do obywateli jednego z Umawiających się Państw, ulegnie rozbiciu lub osiądzie na mieliźnie u wybrzeża drugiej Strony, władze miejscowe winny zawiadomić niezwłocznie o tem Konsula lub Agenta Konsularnego, w którego okręgu konsularnym zaszedł wypadek.

Wszelkie czynności, związane z akcją ratowniczą okrętów wojennych i handlowych jednego z obydwóch Państw, które ulegną rozbiciu lub osiądą na mieliźnie na wodach terytorjalnych drugiego Państwa, odbywać się będą pod kierunkiem Konsulów lub Agentów Konsularnych.

Władze miejscowe obydwóch Państw będą mogły interwenjować jedynie w celu udzielenia pomocy urzędnikom konsularnym, utrzyma-

nia porządku, zabezpieczenia interesów osób, uczestniczących w akcji ratowniczej, zapewnienia wykonania zarządzeń, dotyczących wwozu i wywozu uratowanych towarów, jak również w celu udzielenia ochrony ogólnym interesom żeglugi.

W razie nieobecności i aż do chwili przybycia na miejsce Konsulów, Agentów Konsularnych, lub ich przedstawicieli, władze miejscowe winny przedsięwziąć wszelkie niezbędne środki dla zapewnienia opieki osobom i dla przechowania przedmiotów uratowanych.

Za interwencję swą w tych wypadkach władze miejscowe nie mogą pobierać żadnych opłat; to samo tyczyć się będzie opłat przewidzianych przez ustawodawstwo miejscowe dla publicznego przetargu rozbitych okrętów, ich szczątków i uratowanych towarów, z wyjątkiem tych, które spowodowane będą akcją ratowniczą, oraz przechowaniem uratowanych przedmiotów, oraz którym w podobnych wypadkach podlegać będą okręty wojenne i handlowe krajowe i Państwa najbardziej uprzywilejowanego.

W razie wątpliwości co do przynależności rozbitych okrętów, zarządzenia przewidziane w niniejszym artykule, należą wyłącznie do kompetencji władz miejscowych.

Uratowane towary i przedmioty będą wolne od wszelkich opłat celnych pod warunkiem, że nie zostaną przeznaczone dla spożycia w danym kraju.

Artykuł XIX.

We wszystkich wypadkach, kiedy w umowach pomiędzy armatorami, załadowcami i ubezpieczającymi nie będzie przepisów odmiennych, awarje, którym uległy na morzu okręty wojenne lub handlowe obydwóch Państw, bez względu na to, czy zawinęły one do portu dobrowolnie, czy też na skutek przymusowego schronienia się, będą załatwiane przez Konsulów lub Agentów Konsularnych własnego Państwa, chyba że w sprawie tych awaryj są zainteresowani obywatele Państwa przyjmującego lub Państwa trzeciego; w tym wypadku i w braku polubownego układu między wszystkimi zainteresowanymi, uregulowanie tych spraw należeć będzie do władz miejscowych.

Artykuł XX.

Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się zapewnić ponadto drugiej stronie w zakresie ustanawiania Konsulatów, zarówno jak i we wszystkiem, co dotyczy wykonywania czynności konsularnych oraz korzystania ze zwolnień, praw, przywilejów, immunitetów i zaszczytów zasadę największego uprzywilejowania. Strony zgadzają się jednak, że żadna z Wysokich Umawiających się Stron nie będzie mogła powoływać się na klauzulę największego uprzywilejowania, oraz żądać dla swoich urzędników konsularnych innych lub dalej idących zwolnień, praw, przywilejów, immunitetów i zaszczytów niż te, które sama przyzna urzędnikom i funkcjonarjuszom konsularnym drugiej strony.

Artykuł XXI.

Wszędzie, gdzie w niniejszej konwencji jest mowa o „Konsulu" rozumie się przez to Konsulów Generalnych, Konsulów i Wice-Konsulów; również tam, gdzie jest mowa o „Konsulatach" rozumie się Konsulaty Generalne, Konsulaty i Wice-Konsulaty.

Artykuł XXII.

Wszystkie postanowienia niniejszej konwencji, dotyczące uprawnień Konsulatów, stosują się w równej mierze do urzędników dyplomatycznych Wysokich Umawiających się Stron, o ile są oni uprawnieni do wykonywania czynności konsularnych.

Artykuł XXIII.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne zostaną wymienione w Warszawie, gdy tylko to będzie możliwe. Wejdzie ona w życie w miesiąc po dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Konwencja niniejsza obowiązywać będzie tak długo, dopóki nie będzie wypowiedziana przez jedną z Wysokich Umawiających się Stron. Skutki tego wypowiedzenia nastąpią dopiero po upływie okresu sześciomiesięcznego.

KONWENCJA KONSULARNA

z Łotwą, podpisana w Rydze dnia 3 stycznia 1924 r.

(DU nr. 3 z 1926 r., poz. 26).

Skr.: **Ł kons**

Artykuł I.

Są uważani jako Konsulowie i funkcjonarjusze konsularni w rozumieniu Konwencji niniejszej, wszyscy urzędnicy służby konsularnej, powołani do wykonywania czynności, określonych przez odnośne przepisy konsularne Układających się Stron.

Konsulowie Generalni, Konsulowie, Wicekonsulowie i Agenci Konsularni mogą być urzędnikami konsularnymi zawodowymi (consules missi), lub też urzędnikami honorowymi (consules electi). Postanowienia Konwencji niniejszej dotyczą tych ostatnich tylko w tej mierze, w jakiej przepisy konsularne Państwa wysyłającego upoważniają ich do wykonywania praw i pełnienia czynności, wyszczególnionych w Konwencji niniejszej.

Każda z Układających się Stron władna będzie mianować Konsulów Generalnych, Konsulów, Wicekonsulów lub Agentów Konsularnych w portach, miastach i miejscowościach drugiej Strony. Układające się strony zastrzegają sobie jednak prawo wskazania miejscowości, do których dopuszczenie funkcjonarjuszów konsularnych Strony uważałyby za niepożądane; rozumie się, że zastrzeżenie to nie będzie mogło być stosowane względem jednej z Układających się Stron bez jednoczesnego zastosowania go do wszystkich państw.

Artykuł II.

Konsulowie i Agenci Konsularni będą wzajemnie przyjęci i uznani zgodnie z przepisami i formalnościami, obowiązującemi w Państwie przyjmującem, po przedłożeniu listów komisyjnych.

Przy przedłożeniu listów komisyjnych będzie wskazany okręg konsularny Konsula; wszelkie późniejsze zmiany, dotyczące tego okręgu konsularnego winny być komunikowane Rządowi drugiej Układającej się Strony.

Przyzwolenie (exequatur) dla swobodnego wykonywania czynności będzie doręczone Konsulowi w czasie możliwie najkrótszym i bez jakichkolwiek opłat; z chwilą okazania wspomnianego exequatur naczelne władze jego okręgu konsularnego wydadzą niezwłocznie odpowiednie zarządzenia, aby umożliwić Konsulowi wykonywanie jego obowiązków służbowych oraz korzystanie z przysługujących mu przywilejów i ulg.

Przy pełnieniu swych czynności i wykonywaniu swych obowiązków urzędowych, Konsulom i Agentom Konsularnym zapewnia się najdalej idącą pomoc i życzliwe poparcie ze strony władz Państwa przyjmującego.

Artykuł III.

W razie nieobecności, ciężkiej choroby lub śmierci Konsulów i Agentów Konsularnych, Wicekonsulowie, Sekretarze lub Attachés Konsularni będą z samego prawa dopuszczeni do czasowego pełnienia funkcyj konsularnych.

Władze miejscowe winny okazywać im pomoc i opiekę oraz zapewnić im podczas ich tymczasowego kierownictwa korzystanie z ulg, prerogatyw, zwolnień i przywilejów, przyznanych na mocy niniejszej Konwencji stałym kierownikom.

Artykuł IV.

Konsulowie i Agenci Konsularni mogą umieszczać nad wejściem domu, w którym znajdują się biura Konsulatu lub Agencji Konsularnej, herb Państwa wysyłającego z napisem: „Konsulat lub Agencja Konsularna . . . . . ", oraz w dnie uroczystości oficjalnych i w innych wypadkach, przewidzianych przez zwyczaje, wywiesić flagę Państwa wysyłającego na budynku, w którym mieści się Konsulat, względnie Agencja Konsularna; rozumie się, że te oznaki zewnętrzne nie mogą w żadnym wypadku być uważane jako ustanawiające prawo azylu.

Mogą oni również, z uwzględnieniem powyższego zastrzeżenia co do prawa azylu, umieścić herb i wywieszać flagę Państwa wysyłającego na łodziach i pojazdach, któremi posługiwać się będą przy wykonywaniu swych czynności urzędowych.

Artykuł V.

Konsulowie i Agenci Konsularni Układających się Stron zwolnieni będą na terytorjum drugiej strony od obowiązku dostarczania kwater wojskowych oraz od podatków i świadczeń dla wojska, jak również od wszelkich podatków bezpośrednich, ustanowionych przez jakąkolwiek władzę odnośnych Państw, które są podatkami osobistemi, o ile urzędnicy ci są obywatelami Państwa wysyłającego, oraz o ile nie trudnią się handlem i nie wykonywają jakiegokolwiek przemysłu lub zajęcia zarobkowego; w tym ostatnim wypadku podlegać będą odnośnie do ich handlu lub przemysłu, takim samym opłatom, ciężarom i podatkom, jakim podlegają wszyscy inni.

O ile jednak chodzi o zwolnienie od podatków bezpośrednich, rozumie się, że jedynie urzędnicy konsularni zawodowi, obywatele Państwa wysyłającego, korzystać będą z tego zwolnienia i w każdym razie nie w szerszych rozmiarach, niż przedstawiciele dyplomatyczni Układających się Stron.

Przywileje i ulgi, wymienione w ustępie pierwszym niniejszego artykułu, będą również, na zasadzie wzajemności, przyznane i innym urzędnikom konsularnym, o ile są oni urzędnikami zawodowymi i obywatelami Państwa wysyłającego.

Rozumie się, że urzędnicy konsularni nie będą zwolnieni od podatków od nieruchomości, któreby posiadali, lub od kapitałów, któreby umieścili w przedsiębiorstwach handlowych lub przemysłowych w Państwie przyjmującem.

Konsulowie i Agenci Konsularni, o ile są obywatelami Państwa wysyłającego, nie mogą być aresztowani lub więzieni w drodze prewencyjnej, wyjąwszy, za przestępstwa, za które według ustaw miejscowych, obowiązujących choćby w jednej dzielnicy Państwa przyjmującego, można wymierzyć karę więzienia lub podobną karę pozbawienia wolności powyżej jednego roku lub karę cięższą.

W razie aresztowania Konsula lub Agenta Konsularnego, Sekretarza lub innych urzędników Konsularnych, albo postawienia ich w stan oskarżenia, Rząd Państwa, na którego terytorjum nastąpiło aresztowa-

nie lub postawienie w stan oskarżenia, winien niezwłocznie zawiadomić o tem przedstawiciela dyplomatycznego Państwa wysyłającego.

Artykuł VI.

Konsulowie i Agenci Konsularni obowiązani są czynić zadość wezwaniom, wystosowanym przez sądy Państwa przyjmującego, celem przesłuchania ich w charakterze świadków, jeżeli wezwania te zostały skierowane do nich w formie pisma urzędowego i bez zagrożenia sankcjami karnemi na wypadek niestawiennictwa; jeżeli jednak są oni obywatelami Państwa wysyłającego, mogą oni w każdym poszczególnym wypadku w sposób legalny usprawiedliwić swą nieobecność przeszkodami, spowodowanemi chorobą lub pilnem zajęciem służbowem.

W razie, gdy z powyższych powodów wymienieni powyżej urzędnicy konsularni nie stawią się przed sądem, władze sądowe udadzą się do ich lokalów urzędowych lub mieszkań, by zażądać od nich złożenia zeznań na piśmie w formie, wymaganej przez ustawy miejscowe, lub przyjąć od nich ustne zeznania.

Konsulowie i Agenci Konsularni, obywatele Państwa wysyłającego, mogą odmówić składania zeznań lub okazania dokumentów, znajdujących się w ich posiadaniu, zasłaniając się tajemnicą urzędową.

Jeżeli władze sądowe nie uznają wyjątku lub usprawiedliwienia, przewidzianych w artykule niniejszym za uzasadnione, winny one powstrzymać się od wszelkich środków przymusowych w stosunku do wyżej wymienionych urzędników konsularnych; wszelkie tego rodzaju wypadki winny być załatwiane w drodze dyplomatycznej.

Artykuł VII.

Archiwum Konsulatu jest zawsze nietykalne i pod żadnym pozorem władze miejscowe nie mogą przeglądać lub zatrzymywać ksiąg, papierów i innych przedmiotów do niego należących. Wymienione księgi, papiery i przedmioty winny zawsze mieścić się zupełnie oddzielnie od ksiąg i papierów, dotyczących handlu i przemysłu, którym mogliby się trudnić odnośni urzędnicy konsularni, oraz od ich dokumentów i innych papierów prywatnych.

Lokale urzędowe Konsulatów i Agencyj Konsularnych są zawsze nietykalne. Władze miejscowe nie mogą pod żadnym pozorem z wyjątkiem wypadków, gdy chodzi o dochodzenie z powodu przestępstw przewidzianych w ustępie 3 artykułu V-go niniejszej Konwencji, wkraczać do lokalów urzędowych i w żadnym wypadku nie mogą przeglądać lub zatrzymywać papierów urzędowych, które się tam znajdują.

Rozumie się, że lokale urzędowe Konsulatów i Agencyj Konsularnych nie mogą w żadnym wypadku służyć jako miejsce azylu.

Jeżeli wezwany o to ze strony miejscowych władz sądowych lub administracyjnych Konsul lub Agent Konsularny odmówi wydania lub okazania im posiadanych przez siebie dokumentów, władze te nie będą mogły zastosować do niego żadnych środków przymusowych; wszelkie tego rodzaju wypadki winny być załatwiane w drodze dyplomatycznej.

Artykuł VIII.

Konsulowie i Agenci Konsularni Układających się Stron mają prawo wykonywania opieki nad obywatelami Państwa wysyłającego i bronienia na podstawie zwyczajów i prawa międzynarodowego oraz w granicach swej kompetencji wszelkich praw i interesów tych obywateli.

W tym celu mogą oni zwracać się do wszystkich władz swego okręgu z reklamacjami z powodu jakiegokolwiek naruszenia konwencyj lub traktatów, zawartych między obydwoma Państwami, i z powodu jakiegokolwiek nadużycia, któreby obywatelom Państwa wysyłającego dawały powód do zażaleń.

Artykuł IX.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Układających się Stron, o ile zostali do tego upoważnieni przez władze Państwa wysyłającego, mają prawo:

1) przyjmować w swych biurach i na pokładach statków i okrętów narodowych wszelkiego rodzaju deklaracje od kapitanów i załogi, oraz od pasażerów, kupców i wszelkich innych obywateli Państwa wysyłającego;

2) przyjmować, sporządzać i uwierzytelniać w swych biurach, w mieszkaniach stron i na pokładach statków i okrętów narodowych jednostronne akty prawne i rozporządzenia ostatniej woli obywateli Państwa wysyłającego, jak również wszelkie dwustronne akty prawne, zawierane bądź tylko pomiędzy obywatelami Państwa wysyłającego, bądź też pomiędzy obywatelami Państwa wysyłającego z jednej strony a obywatelami Państwa przyjmującego lub Państwa trzeciego z drugiej strony;

3) przyjmować, sporządzać i uwierzytelniać w swych biurach i na pokładach statków i okrętów narodowych jednostronne i dwustronne akty prawne, w których stronami są wyłącznie obywatele Państwa przyjmującego lub Państwa trzeciego, o ile akty te dotyczą bądź praw i majątków, znajdujących się na terytorjum Państwa wysyłającego, bądź też spraw, które mają być wykonane względnie mieć skutki prawne na terytorjum Państwa, do którego należy Konsul lub Agent Konsularny, sporządzający akt;

4) tłomaczyć i uwierzytelniać wszelkiego rodzaju akty i dokumenty, pochodzące od władz i urzędników Państwa wysyłającego lub Państwa przyjmującego; tłomaczenia te będą miały w obu Państwach tę samą moc i skutki, jak gdyby zostały sporządzone przez urzędników publicznych lub tłomaczy zaprzysiężonych tych Państw.

Rozumie się, iż powyższe przepisy nie stosują się do dwustronnych aktów prawnych, dotyczących przeniesienia prawa własności na nieruchomości lub obciążenia nieruchomości, położonych na terytorjum Państwa przyjmującego.

Odpisy, wyciągi i wypisy z aktów, sporządzonych przez Konsulów i Agentów Konsularnych na podstawie niniejszego artykułu, należycie uwierzytelnione przez wymienionych urzędników konsularnych i zaopatrzone w pieczęć Konsulatu lub Agencji Konsularnej, będą uznane zarówno wobec sądów, jak i poza sądami w Państwie przyjmującem jak i w Państwie wysyłającem narówni z oryginałami i będą miały ten sam charakter dokumentów autentycznych i tę samą moc dowodową, jak gdyby były sporządzone przez notarjusza lub urzędnika publicznego, względnie sądowego jednego lub drugiego Państwa, pod warunkiem jednak, że akty te zostały sporządzone według form, wymaganych przez ustawy Państwa wysyłającego, i że następnie zostały narówni z oryginałami należycie opłacone stemplem i zarejestrowane oraz poddane wszelkim innym formalnościom w tej dziedzinie, wymaganym przez przepisy Państwa, na którego terytorjum dany akt ma być wykonany.

W razie wątpliwości co do wiarogodności odpisu, wyciągu lub wypisu z aktu sporządzonego w biurach odnośnych Konsulatów lub Agencyj Konsularnych, nie można odmówić stronie zainteresowanej, która tego zażąda, porównania ich z oryginałem; przy zestawieniu dokumentu strona zainteresowana może być obecna, o ile uzna to za wskazane.

Artykuł X.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Układających się Stron, o ile są do tego upoważnieni przez ustawy i przepisy swego kraju, mają prawo sporządzać akty urodzenia i akty zejścia obywateli Państwa wysyłającego.

Rozumie się, że przepis niniejszy nie zmienia w żadnej mierze przewidzianego przez ustawy miejscowe obowiązku osób zainteresowanych składania deklaracyj urodzenia i śmierci przed władzami Państwa przyjmującego.

Artykuł XI.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Układających się Stron mają prawo, zgodnie z przepisami konsularnemi Państwa wysyłającego, wydawać paszporty i inne dokumenty osobiste, tudzież wizować paszporty, patenty, świadectwa pochodzenia towarów i inne tego rodzaju dokumenty.

Artykuł XII.

Układające się Strony zobowiązują się wzajemnie dostarczać sobie na żądanie odpowiednio uwierzytelnione wypisy z aktu urodzenia, ślubu i zejścia, oraz z aktów uznania i uprawnienia dzieci nieślubnych i z aktów przysposobienia, dotyczących obywateli drugiej Układającej się Strony.

Wymienione wypisy będą sporządzane według form, przyjętych w każdem Państwie, i doręczane za opłatą przewidzianą przez ustawy i przepisy, obowiązujące w danem Państwie, za pośrednictwem Konsulatów i Agencyj Konsularnych Strony, która wystąpiła z żądaniem. Wypisy te jednak będą sporządzane i dostarczane bezpłatnie, o ile będą żądane w drodze dyplomatycznej dla potrzeb urzędowych Układających się Stron lub też dla osób ubogich.

Artykuł XIII.

Odnośnie do spadków, pozostawionych przez obywateli jednej z Układających się Stron na terytorjum drugiej Strony, obowiązywać będą następujące postanowienia:

§ 1. Obywatele jednej z Układających się Stron dopuszczeni będą w drugiem Państwie narówni z krajowcami do spadkobrania majątku, który im przypadnie na terytorjum Strony drugiej z mocy ustawy lub rozporządzenia ostatniej woli, oraz do obejmowania majątku tego w posiadanie.

§ 2. Spadki po obywatelach polskich na Łotwie oraz spadki po obywatelach łotewskich w Polsce nie będą obciążone innemi, ani wyższemi podatkami spadkowemi, niż spadki po krajowcach.

§ 3. Jeżeli obywatel jednej z Układających się Stron umrze, pozostawiając spadek w całości lub w części na obszarze drugiej Strony, władze tej drugiej Strony ograniczą się w zasadzie do zabezpieczenia mienia należącego do spadku oraz praw i roszczeń spadkowych własnych obywateli, mieszkańców tego Państwa i Skarbu.

§ 4. Dla rozstrzygania o prawach spadkowych odnośnie do mienia ruchomego właściwemi są władze Państwa ojczystego spadkodawcy.

Za prawa spadkowe uważa się: dziedziczenie ustawowe, prawo do części obowiązkowej, dziedziczenie testamentowe, darowiznę na wypadek śmierci oraz zapis.

Jeżeli ze strony obywateli Państwa w którem znajduje się mienie spadkowe będą zgłoszone roszczenia do spadku ruchomego, oparte na innych prawnych podstawach, odnośna decyzja będzie wydana przez władze tego Państwa, które zastosują ustawy w Państwie tem obowiązujące.

§ 5. We wszystkich kwestjach, dotyczących spadku nieruchomego, rozstrzygać będą władze Państwa, w którem majątek nieruchomy się znajduje.

§ 6. Majątki, któremi spadkodawca nie może rozporządzać na wypadek swojej śmierci (fideicomis) podlegają ustawom Państwa, w którem się znajdują.

Te same ustawy będą stosowane w zakresie ograniczeń publiczno-prawnych, którym podlega spadek lub jego części.

§ 7. Majątek spadkowy, który według ustaw ojczystych spadkodawcy jest bezdziedziczny, podlega, jako spadek bezdziedziczny, ustawom Państwa, w którego obrębie znajduje się w chwili śmierci spadkodawcy.

Za bezdziedziczny uważa się majątek, który według ustaw ojczystych spadkodawcy w braku innych spadkobierców przypada z prawa Państwu lub innym osobom prawnym.

§ 8. W razie otwarcia spadku, pozostawionego przez obywatela jednej z Układających się Stron na terytorjum Strony drugiej, władze miejscowe obowiązane są zawiadomić niezwłocznie o tem najbliższą władzę konsularną Państwa, którego obywatelem był zmarły. Władze miejscowe udzielą równocześnie w miarę możności władzy konsularnej ewentualnych wiadomości o spadkobiercach i ich miejscu pobytu, o istnieniu rozporządzenia na wypadek śmierci, jak również o środkach, jakie dla zabezpieczenia spadku zostały przez nie przedsięwzięte.

Jeżeli władza konsularna dowie się wcześniej od władz miejscowych o otwarciu spadku, winna ona w ten sam sposób zawiadomić o tem władze miejscowe.

Odnośnie do spadku ruchomego władza konsularna opieczętuje majątek spadkowy, spisze inwentarz mienia ruchomego oraz zajmie się zarządem i likwidacją spadku, co jednak nie wyklucza współdziałania władz miejscowych w granicach, w jakich — zgodnie z § 3 niniejszego artykułu — władze te są powołane do wydawania zarządzeń, zmierzających do zabezpieczenia roszczeń i praw spadkowych.

§ 9. Wydanie mienia spadkowego należycie wylegitymowanym spadkobiercom lub też wysłanie za granicę może nastąpić dopiero po zaspokojeniu lub należytem zabezpieczeniu podatków spadkowych, roszczeń do spadku oraz niekwestjonowanych praw spadkowych obywateli Państwa, w którem znajduje się mienie spadkowe, lub osób tam zamieszkałych.

Władza konsularna może jednak pokryć zgóry z masy spadkowej koszta ostatniej choroby spadkodawcy i jego pogrzebu, zasługi służby domowej, czynsz mieszkalny za ostatni kwartał, należytości sądowe, konsularne i inne tego rodzaju oraz, w razie koniecznej potrzeby, niezbędne koszta utrzymania rodziny zmarłego.

Jednakże, wierzyciele masy spadkowej nie mogą się sprzeciwić wydaniu mienia spadkowego jeżeli w przeciągu 9 miesięcy od dnia śmierci spadkodawcy nie będą w stanie udowodnić, że roszczenia ich zostały bądź uznane przez spadkobierców, bądź zatwierdzone przez prawomocną uchwałę sądową, bądź też co najmniej prawidłowo zgłoszone do właściwej władzy sądowej.

§ 10. We wszystkich sprawach, mogących wyniknąć z przypadnięcia, zarządu i likwidacji spadków, pozostawionych przez obywateli jednej z Układających się Stron na obszarze Strony drugiej, właściwi urzędnicy konsularni będą z mocy samego prawa zastępować nieobecnych spadkobierców oraz będą uznani jako ich pełnomocnicy, bez konieczności udowodnienia swego charakteru przez okazanie specjalnego pełnomocnictwa, o ile spadkobiercy ci nie ustanowili innych pełnomocników i o ile są obywatelami Państwa wysyłającego.

Rozumie się, że urzędnicy konsularni, uważani jako pełnomocnicy obywateli swego kraju, nie mogą być w żadnym wypadku osobiście pociągnięci do odpowiedzialności za sprawy, dotyczące spadku.

§ 11. Urzędnicy konsularni Układających się Stron mają wyłączne prawo sporządzania inwentarza i wykonywania wszelkich innych czynności, mających na celu zabezpieczenie i likwidację spadków, pozostawionych przez załogę okrętów i statków, pasażerów i innych podróż-

nych, obywateli ich kraju, zmarłych podczas podróży morskiej bądź w porcie, bądź na lądzie, bądź też na pokładzie okrętu lub statku.

Artykuł XIV.

Konsulowie i Agenci Konsularni uprawnieni są do wykonywania opieki nad małoletnimi, umysłowo chorymi i innymi niewłasnowolnymi obywatelami Państwa wysyłającego; w tym celu wyżej wymienieni urzędnicy konsularni będą mieli prawo, w granicach ustawodawstwa miejscowego, przedsiębrać wszelkie środki, które uznają za wskazane.

Artykuł XV.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Układających się Stron uprawnieni są do udzielania wszelkiej pomocy i opieki statkom i okrętom Państwa wysyłającego, które przebywają w portach ich okręgu konsularnego.

W tym celu mogą oni udawać się osobiście lub wysyłać swoich delegatów na pokład statków i okrętów, z chwilą, gdy statki i okręty te zostaną dopuszczone do swobodnego komunikowania się z lądem.

Na statkach mogą oni również przesłuchiwać kapitanów i załogę; badać papiery okrętowe; przyjmować — zgodnie z postanowieniami artykułu niniejszej Konwencji — zeznania o podróży, jej celu i o wydarzeniach w czasie jej trwania; mogą sporządzać wykazy ładunków i ułatwiać odprawę statków; wreszcie mogą oni towarzyszyć kapitanowi i osobom, należącym do załogi, w ich wystąpieniach przed miejscowemi sądami i urzędami administracyjnemi celem służenia im pomocą w sprawach, które mieliby tam do załatwienia.

W portach, gdzie ma swą siedzibę Konsul lub Agent Konsularny jednej z Układających się Stron, funkcjonarjusze miejscowych władz sądowych i administracyjnych zarówno jak i funkcjonarjusze miejscowego urzędu celnego nie mogą dokonywać na statkach poszukiwań ani rewizyj, prócz zwykłych rewizyj celnych i oględzin sanitarnych, ani aresztować i zatrzymywać, ani też podejmować innych czynności urzędowych, wymagających zastosowania środków przymusowych, nie zawiadomiwszy o tem uprzednio, a w wypadkach nagłych w chwili dokonywania czynności, Konsula lub Agenta Konsularnego Państwa, do którego należy statek, a to w tym celu, aby dany urzędnik konsularny mógł być obecny przy wykonywaniu tych czynności. Władze miejscowe winny również zawiadomić zawczasu Konsula lub Agenta Konsularnego, aby mógł on być obecny przy deklaracjach, składanych przez kapitanów lub załogę przed miejscowemi sądami lub urzędami administracyjnemi.

W zaproszeniu, które zostanie wystosowane w wymienionych wypadkach do Konsula lub Agenta Konsularnego, należy wskazać ściśle godzinę, a jeżeli Konsul lub Agent Konsularny nie stawi się osobiście na czas, ani nie wydeleguje swego zastępcy, czynności takie odbędą się w jego nieobecności. Właściwe władze miejscowe winny jednak możliwie najszybciej zawiadomić Konsula lub Agenta Konsularnego o rewizjach i innych czynnościach urzędowych, o których mowa w poprzednim ustępie, dokonanych w jego nieobecności, oraz wskazać równocześnie powody pośpiechu; władze miejscowe winny postąpić w ten sam sposób w wypadkach, kiedy Konsul lub Agent Konsularny nie ma siedziby swej w danym porcie.

Artykuł XVI.

We wszystkich sprawach, dotyczących policji portowej, załadowywania i wyładowywania statków oraz bezpieczeństwa towarów, mienia i bagaży, stosowane będą ustawy, dekrety i rozporządzenia miejscowe, z tym jednak wyraźnym warunkiem, że wszelkie przywileje i ulgi, które zostaną przyznane w danym porcie przez jedną z Układających się

Stron statkom państwa trzeciego, będą również stosowane w tym porcie do statków drugiej Układającej się Strony.

Konsulom i Agentom Konsularnym przysługuje w granicach, przewidzianych przez ustawy Państwa wysyłającego, wyłączne prawo nadzoru nad utrzymaniem wewnętrznego porządku na pokładzie statków swego Państwa; winni oni zgodnie z ustawami Państwa wysyłającego, załatwiać sami wszelkie spory, mogące wyniknąć między kapitanami, oficerami i marynarzami tych statków, w szczególności zaś takie, które dotyczą płacy i wypełniania wzajemnych zobowiązań.

Interwencja władz miejscowych może mieć miejsce tylko wówczas, gdy zaszłe na pokładzie statku zaburzenia mogłyby naruszyć spokój publiczny na lądzie lub w porcie, lub gdy osoba do załogi statku nie należąca byłaby w nich zamieszana; lecz nawet i w tym wypadku władze miejscowe winny, o ile możliwe nawet uprzednio, zawiadomić o tem właściwego Konsula lub Agenta Konsularnego.

We wszystkich innych wypadkach wspomnianych powyżej władze powinny ograniczyć się do udzielania Konsulom i Agentom Konsularnym, o ile oni tego żądają, poparcia przy wykonywaniu ich czynności, w szczególności zaś przy ujęciu i odstawieniu na pokład statku lub okrętu osób, zapisanych na listę załogi, lub — o ile nie są to obywatele miejscowi — przy odstawieniu ich do więzienia, we wszystkich wypadkach, kiedy Konsul lub Agent Konsularny uzna to dla jakichkolwiek względów za wskazane.

Artykuł XVII.

Konsulowie lub Agenci Konsularni mogą żądać aresztowania oraz odstawienia na pokład lub odesłania do kraju ojczystego oficerów, marynarzy i innych osób, należących w jakimkolwiek charakterze do załogi okrętów lub statków Państwa wysyłającego, które zbiegły na terytorjum jednej z Układających się Stron.

W tym celu winni oni zwracać się pisemnie do właściwych władz miejscowych i wykazać na podstawie papierów okrętowych lub listy zaciągowej, lub też w razie braku tych dokumentów, na podstawie uwierzytelnionych wypisów z nich, że osoby, których wydania się domagają, należą rzeczywiście do składu załogi. W miejscowościach, w których niema Konsula, ani Agenta Konsularnego, żądanie wydania może być wystosowane do władz miejscowych przez kapitana lub osobę, która sprawuje dowództwo, z zachowaniem jednak formalności, przewidzianych w niniejszym ustępie.

Wobec żądania, w ten sposób uzasadnionego, władze miejscowe nie mogą odmówić wydania, z wyjątkiem wypadku, kiedy będzie przedstawiony dowód, że osoba, której wydania zażądano, jest obywatelem miejscowym, albo jeżeli osoba zbiegła dopuściła się na lądzie zbrodni lub występku; w tym ostatnim wypadku władze miejscowe mogą odroczyć wydanie, aż do czasu wydania wyroku przez sąd właściwy i całkowitego wykonania wyroku.

Wyżej wymienionym urzędnikom konsularnym winna być nadto udzielona wszelka pomoc i poparcie w celu odszukania i zatrzymania zbiegów, którzy na skutek piśmiennego żądania i na koszt Konsulatu lub Agencji Konsularnej będą osadzeni i trzymani w więzieniu miejscowem aż do chwili odstawienia ich z powrotem na pokład statku lub okrętu narodowego, lub też do czasu nadejścia sposobności odesłania ich do ojczyzny. Jeżeli jednak sposobność ta nie nastąpi w przeciągu dwóch miesięcy od dnia zatrzymania, wspomniani zbiegowie winni być wypuszczeni na wolność, za uprzedniem na trzy dni naprzód uczynionem zawiadomieniem Konsula lub Agenta Konsularnego, i nie będą mogli być ponownie zatrzymani z tego samego powodu.

Układające się Strony zgadzają się, że oficerowie i marynarze lub inne osoby, należące do załogi, o ile są obywatelami Państwa, na którego terytorjum zbiegli, nie podlegają przepisom niniejszego artykułu.

Artykuł XVIII.

Jeżeli okręt lub statek, należący do Rządu lub do obywateli jednej z Układających się Stron, ulegnie rozbiciu lub osiądzie na mieliźnie u wybrzeża drugiej Strony, władze miejscowe winny zawiadomić niezwłocznie o tym wypadku Konsula lub Agenta Konsularnego, w którego okręgu konsularnym zaszedł wypadek.

Wszelkie czynności, związane z akcją ratowniczą okrętów i statków jednej z Układających się Stron, które ulegną rozbiciu lub osiądą na mieliźnie na wodach terytorjalnych drugiej Strony, odbywać się będą pod kierunkiem Konsulów lub Agentów Konsularnych.

Władze miejscowe obu Państw będą mogły interwenjować jedynie w celu udzielenia pomocy urzędnikom konsularnym, utrzymania porządku, zabezpieczenia interesów osób, uczestniczących w akcji ratowniczej a nie należących do załogi, oraz zapewnienia wykonania zarządzeń, dotyczących wwozu i wywozu uratowanych towarów.

W razie nieobecności i aż do chwili przybycia na miejsce Konsulów, Agentów Konsularnych lub ich przedstawicieli, miejscowe władze winny przedsięwziąć wszelkie niezbędne środki dla zapewnienia opieki osobom i dla przechowania przedmiotów uratowanych.

Za interwencję swą w tych wypadkach władze miejscowe nie mogą pobierać żadnych opłat, z wyjątkiem tych, które spowodowane będą akcją ratowniczą oraz przechowaniem uratowanych przedmiotów, oraz którym w podobnych wypadkach podlegać będą okręty i statki państwa najbardziej uprzywilejowanego.

W razie wątpliwości co do narodowości rozbitego okrętu lub statku, zarządzenia, przewidziane w niniejszym artykule, należą wyłącznie do kompetencji władz miejscowych.

Uratowane towary i przedmioty będą wolne od wszelkich opłat celnych pod warunkiem, że nie zostaną przeznaczone dla spożycia w danym kraju.

Artykuł XIX.

We wszystkich wypadkach, kiedy w umowach pomiędzy armatorami, ładowcami i ubezpieczającymi nie będzie przepisów odmiennych, awarje, którym uległy na morzu okręty i statki Układających się Stron, bez względu na to czy zawinęły one do portu dobrowolnie, czy też na skutek przymusowego schronienia się, będą załatwiane przez Konsulów lub Agentów Konsularnych własnego Państwa, chyba że w sprawie tych awarji są zainteresowani obywatele Państwa przyjmującego lub państwa trzeciego; w tym wypadku, jak również w braku polubownego układu pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi, uregulowanie tych spraw należeć będzie do władz miejscowych.

Artykuł XX.

Każda z Układających się Stron zobowiązuje się zapewnić ponadto drugiej Stronie w zakresie ustanawiania Konsulatów, zarówno jak i we wszystkiem, co dotyczy wykonywania czynności konsularnych oraz korzystania ze zwolnień, praw, przywilejów, ulg i zaszczytów, zasadę największego uprzywilejowania. Strony zgadzają się jednak, że żadna z Układających się Stron nie będzie mogła powoływać się na klauzulę największego uprzywilejowania, oraz żądać dla swoich urzędników i funkcjonarjuszów konsularnych innych lub dalej idących zwolnień, praw, przywilejów, ulg i zaszczytów niż te, które sama przyzna urzędnikom i funkcjonarjuszom konsularnym drugiej Strony.

Artykuł XXI.

Wszędzie, gdzie w niniejszej Konwencji jest mowa o „Konsulu", rozumie się przez to Konsulów Generalnych, Konsulów i Wice-Konsulów; również tam, gdzie jest mowa o „Konsulatach" — rozumie się Konsulaty Generalne, Konsulaty i Wice-Konsulaty.

Artykuł XXII.

Konwencja niniejsza podlega ratyfikacji; wymiana dokumentów ratyfikacyjnych nastąpi w Warszawie, w czasie możliwie najkrótszym. Konwencja niniejsza staje się prawomocną po upływie jednego miesiąca od dnia wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Artykuł XXIII.

Konwencja niniejsza obowiązywać będzie tak długo, dopóki nie zostanie wypowiedziana przez jedną z Układających się Stron. Skutki tego wypowiedzenia następują dopiero po upływie terminu sześciomiesięcznego.

KONWENCJA KONSULARNA

z Rumunją, podpisana w Bukareszcie dnia 17 grudnia 1929 r.

(DU nr. 60 z 1931, poz. 482).

Skr.: **R kons**

Artykuł 1.

Każda z Wysokich Układających się Stron będzie mogła ustanawiać w portach, miastach i miejscowościach drugiej Strony, konsulów generalnych, konsulów i wicekonsulów lub agentów konsularnych. Wysokie Układające się Strony zastrzegają sobie jednakże prawo wskazania miejscowości do których dopuszczenie urzędników konsularnych uważać będą za niepożądane. Zastrzeżenie to nie będzie mogło być stosowane względem jednej ze Stron bez jednoczesnego zastosowania go do wszystkich Mocarstw.

Konsulowie generalni, konsulowie, wicekonsulowie i agenci konsularni będą mogli być urzędnikami zawodowymi (Consules missi) lub urzędnikami honorowymi (Consules electi).

Za każdym razem, gdy w niniejszej konwencji będzie mowa o „konsulu" — będzie się przez to rozumieć konsulów generalnych, konsulów i wicekonsulów, tak samo przez „konsulat" będzie się rozumieć konsulaty generalne, konsulaty i wicekonsulaty.

Artykuł 2.

Konsulowie każdej z Układających się Stron będą dopuszczani i uznani na terytorjum Drugiej zgodnie z przepisami i formalnościami obowiązującemi w danem Państwie po przedstawieniu swych listów komisyjnych (patent konsularny).

Listy komisyjne oznaczą okrąg konsularny. Wszelka późniejsza zmiana dotycząca tego okręgu zostanie zakomunikowana Ministerstwu Spraw Zagranicznych Drugiej Strony. Przyzwolenie (exequatur) potrzebne dla swobodnego wykonywania ich czynności zostanie wydane konsulom bez opóźnienia i kosztów. Po przedstawieniu wymienionego przyzwolenia (exequatur) władze ich okręgu konsularnego wydadzą bezzwłocznie odpowiednie zarządzenia, aby konsulowie mogli wykonywać swoje obowiązki służbowe, oraz by dopuścić ich do korzystania ze związanych z tem immunitetów i ulg.

Zapewnia się konsulom przy pełnieniu ich czynności i przy wykonywaniu ich misji oficjalnej, najszersze współdziałanie i najżyczliwsze poparcie ze strony władz ich siedziby.

Artykuł 3.

Konsulowie zawodowi, jeśli są upoważnieni do tego przez swój Rząd, mogą mianować agentów konsularnych w portach, miastach i miejscowościach ich poszczególnych okręgów konsularnych. Agenci ci będą wyposażeni w patent wystawiony przez konsula, który ich mianował. Wykonywać oni będą swoje czynności pod kierownictwem i pod odpowiedzialnością tego ostatniego i będą korzystać z przywilejów i wolności immunitetów ustalonych niniejszą Konwencją. Rozpoczną oni swoje czynności dopiero po upoważnieniu ze strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych kraju ich rezydencji.

Artykuł 4.

W razie przeszkody, nieobecności lub śmierci kierownika placówki konsularnej (konsulatu generalnego, konsulatu, wicekonsulatu i agencji konsularnej), osoba wyznaczona do jego zastępstwa w myśl ustaw lub regulaminów kraju, od którego jest zależny kierownik danej placówki, będzie z samego prawa uznana w tym charakterze przez władze miejscowe. Władze te obowiązane będą okazywać jej pomoc i opiekę, oraz zapewnić podczas jej tymczasowego kierownictwa korzystanie z ulg, prerogatyw, immunitetów i przywilejów przyznanych kierownikom placówek przez niniejszą konwencję.

Artykuł 5.

Konsulowie i agenci konsularni będą mogli umieszczać nad wejściem zewnętrznem domu, w którym znajdują się biura konsulatu lub agencji konsularnej, herb Państwa, którego są przedstawicielami z odpowiedniemi napisami w ich własnym języku i wywieszać flagę ich Państwa na budynku konsularnym w dniach uroczystości urzędowych, oraz w innych wypadkach przewidzianych przez zwyczaj. Rozumie się jednak, że te znaki zewnętrzne nie mogą być w żadnym wypadku uważane jako ustanawiające prawo azylu.

Będą oni mogli również, z uwzględnieniem zastrzeżeń zawartych w niniejszym artykule co do prawa azylu, umieszczać herby i wywieszać flagę ich Państwa na statkach, któremi będą się posługiwać przy wykonywaniu swych czynności.

Artykuł 6.

Kierownicy konsulatów generalnych, konsulatów, wicekonsulatów i agencyj konsularnych oraz funkcjonarjusze służby konsularnej (konsulowie zastępcy i przydzieleni, wicekonsulowie, attachés i sekretarze konsularni, szefowie kancelaryjni) o ile są urzędnikami zawodowymi i obywatelami państwa, które ich mianowało, — korzystać będą w drugiem państwie ze zwolnienia od wszelkich rekwizycyj, świadczeń i kwaterunków wojskowych, jak również od wszelkich podatków bezpośrednich na rzecz państwa, prowincyj, gmin etc. mających charakter podatku osobistego.

O ile jednak wymienieni urzędnicy posiadają mienie nieruchome, trudnią się handlem, wykonywują jakikolwiek przemysł lub zajęcie zarobkowe lub mają kapitały umieszczone w przedsiębiorstwach przemysłowych lub handlowych, nie będą oni mogli żądać w tym względzie żadnego przywileju i podlegać będą tym samym opłatom, ciężarom i opodatkowaniu, jak inne osoby prywatne w tych samych warunkach.

Przywileje i zwolnienia przewidziane powyżej mają również zastosowanie do urzędników kancelarji i urzędników konsulatu, którzy będąc urzędnikami zawodowymi są obywatelami państwa, które je zatrudnia, — i nie wykonują jakiegokolwiek handlu lub przemysłu.

Konsulowie i agenci konsularni honorowi zwolnieni będą od kwaterunków wojskowych i rekwizycyj lokalów przeznaczonych na ich kancelarję i na ich archiwa.

W przeciągu sześciu miesięcy od dnia objęcia ich czynności, — zawodowi kierownicy urzędu oraz zawodowi urzędnicy służby konsularnej wymienieni w ustępie 1 i 3 niniejszego artykułu, będą upoważnieni, przenosząc się na terytorjum drugiej Strony, wwieźć bez opłacenia cła lub jakiejkolwiek innej opłaty wwozowej swoje umeblowanie i przedmioty gospodarstwa, które były i pozostaną w ich użytku. To samo postanowienie stosować się będzie przy wywozie powyższych mebli przedmiotów. Rozumie się, że niniejsze postanowienie nie stosuje się do środków spożywczych.

Kierownicy urzędu i urzędnicy służby konsularnej, wymienieni w ustępie pierwszym niniejszego artykułu, nie będą mogli być aresztowani lub więzieni w drodze prewencyjnej, wyjąwszy te przestępstwa, które w myśl mającego w danym wypadku zastosowanie ustawodawstwa miejscowego, — są karane karą wyższą niż pozbawienie wolności przez jeden rok.

W razie ścigania sądowego, aresztowania lub postawienia w stan oskarżenia kierownika urzędu lub urzędnika służby konsularnej, wymienionych w ustępie 1 i 3 niniejszego artykułu, Rząd Państwa, na którego terytorjum miało miejsce aresztowanie lub postawienie w stan oskarżenia, zawiadomi o tem niezwłocznie przedstawiciela dyplomatycznego Państwa, od którego zależy wymieniony urzędnik konsularny.

Kierownicy urzędu i urzędnicy służby konsularnej wymienieni w ustępie 1 i 3 niniejszego artykułu nie będą podlegać jurysdykcji sądów państwa ich siedziby z powodu czynności urzędowych dokonanych przez nich w granicach uprawnień przyznanych przez niniejszą konwencję.

Artykuł 7.

Kierownicy urzędów i urzędnicy konsularni wymienieni w ustępie 1 artykułu 6-go, będą obowiązani zadośćuczynić wezwaniom stawiennictwa jako świadkowie, skierowanym do nich w formie pisma urzędowego i bez zagrożenia sankcją karną na wypadek niestawienia się przez sądy i właściwe urzędy Państwa ich siedziby. Będą oni jednak mogli w każdym poszczególnym wypadku, aby uzyskać odroczenie przesłuchania na datę późniejszą niezbyt odległą, podać jako słuszny powód przeszkody wynikające z choroby lub ze spraw służbowych nie cierpiących zwłoki.

Powołując się na tajemnicę zawodową lub państwową, będą oni mogli również odmówić składania zeznań dotyczących faktów związanych z ich urzędowaniem i przedstawienia dokumentów, które są w ich przechowaniu. W razie gdyby władza sądowa nie uznała tego tłumaczenia lub tego wyjątku za usprawiedliwiony, winna powstrzymać się od wszelkich środków przymusowych w stosunku do danego urzędnika konsularnego; wszystkie trudności, któreby powstały z tego tytułu, powinny być zawsze załatwiane w drodze dyplomatycznej.

Z zastrzeżeniem przywilejów i immunitetów wymienionych powyżej, kierownicy placówek i urzędnicy służby konsularnej będą podlegać jurysdykcji sądów Państwa ich siedziby, tak w sprawach cywilnych, jak karnych na tych samych warunkach co krajowcy.

Artykuł 8.

Archiwa konsularne są nietykalne i pod żadnym pozorem władze miejscowe nie będą mogły przeglądać lub zatrzymywać książek, papierów lub innych przedmiotów, które do nich należą. Wymienione książki, papiery i przedmioty winny zawsze mieścić się zupełnie oddzielnie od dokumentów prywatnych, jak niemniej od ksiąg i papierów dotyczących handlu i przemysłu, któremi mogliby się trudnić odnośni urzędnicy konsularni.

Lokale urzędowe placówek zawodowych są nietykalne. Władze miejscowe nie mogą pod żadnym pozorem wkraczać do lokalów konsularnych za wyjątkiem, gdy chodzić będzie o ściganie przestępstwa, które

na mocy mającego w danym wypadku zastosowanie ustawodawstwa miejscowego jest karane karą wyższą niż pozbawienie wolności ponad jeden rok. W żadnym wypadku nie będą mogły one przeglądać lub zatrzymać papierów urzędowych, które się tam znajdują.

Rozumie się, że lokale konsularne nie będą mogły w żadnym wypadku służyć jako miejsce azylu.

Artykuł 9.

Konsulowie i agenci konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron mają prawo opiekować się i bronić, na podstawie prawa i zwyczajów międzynarodowych, wszelkich praw i interesów obywateli Państwa, które ich mianowało.

W tym celu mogą się zwracać do wszystkich władz administracyjnych i sądowych ich okręgu, celem uzyskania potrzebnych informacyj i wyjaśnień; będą oni mogli również zwracać się do wszelkich władz administracyjnych ich okręgu, celem wystąpienia przeciwko wszelkiemu naruszeniu konwencyj lub traktatów istniejących między obydwoma Państwami, oraz przeciw jakiemukolwiek nadużyciu, na które skarżyliby się ich obywatele.

O ile ich zażalenia nie byłyby przyjęte przez władze miejscowe ich okręgu, nie będą oni mogli zwracać się bezpośrednio do Rządu Państwa, w którem rezydują, chyba w razie braku jakiegokolwiek przedstawiciela dyplomatycznego ich Państwa.

Artykuł 10.

Konsulowie i agenci konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron będą mieli prawo, o ile są do tego upoważnieni przez postanowienia prawne lub przepisy Państwa, które ich mianowało, wydawać obywatelom swego kraju paszporty i inne dokumenty identyczności, jak również wizować wszelkie paszporty, świadectwa stwierdzające miejsce wysłania i pochodzenie towarów oraz inne dokumenty.

Artykuł 11.

Konsulowie i agenci konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron, o ile zostali do tego upoważnieni przez władze Państwa, które ich mianowało, — będą mieli prawo:

1) przyjmować bądź w swem biurze, bądź na pokładzie statków ich państwa wszelkie oświadczenia, które mieliby do złożenia kapitanowie, członkowie załogi, pasażerowie, kupcy i wszyscy inni obywatele Państwa, które ich mianowało. Rozumie się, że te oświadczenia będą jedynie wtedy ważne wobec władz Państwa, w którem urzędują, o ile będą zgodne z prawodawstwem tegoż Państwa;

2) przyjmować w charakterze notarjuszów akta prawne jednostronne i dwustronne, jak również rozporządzenia ostatniej woli obywateli Państwa, które ich mianowało;

3) przyjmować w charakterze notarjuszów wszelkie akta niezależnie od obywatelstwa Stron, pod warunkiem aby odnosiły się one do dóbr znajdujących się na terytorjum ich Państwa, do czynności mających być dokonanemi, lub do wszelkich praw, mających mieć ważność na terytorjum Państwa, które ich mianowało;

4) uwierzytelniać podpis obywateli Państwa, które ich mianowało;

5) uwierzytelniać lub tłumaczyć wszelkiego rodzaju akta i dokumenty pochodzące od władz lub urzędników ich Państwa lub Państwa ich siedziby.

Akta i dokumenty powyżej wyliczone, jak również tłumaczenia, odpisy lub wyciągi, wystawione lub uwierzytelnione przez konsula lub agenta konsularnego w formie wymaganej przez przepisy Państwa, od którego zależą wyżej wymienieni urzędnicy konsularni, — i zaopatrzone pieczęcią konsularną, będą uznane w Państwie siedziby konsula lub

agenta konsularnego jako dokumenty, odpisy, wyciągi lub tłumaczenia autentyczne i będą miały wiarogodność i tę samą moc dowodową tak w sądownictwie, jak poza sądownictwem, jak gdyby były wystawione, uwierzytelnione lub tłumaczone przez notarjuszów, urzędników publicznych lub zaprzysiężonych tłumaczów właściwych w Państwie ich siedziby.

O ile akta te lub inne dokumenty dotyczą spraw mających być wykonanemi w Państwie, gdzie rezyduje konsul lub agent konsularny, będą musiały podlegać opłatom stemplowym i innym opłatom wymaganym przez ustawy wymienionego Państwa, jak również podlegać będą wszystkim innym formalnościom obowiązującym w danej dziedzinie w tem Państwie.

Rozumie się, że powyższe postanowienia nie będą miały zastosowania do akt prawnych dwustronnych, dotyczących przeniesienia prawa własności na nieruchomościach lub mających na celu ich obciążenie, chyba że nieruchomości te położone będą na terytorjum Państwa siedziby konsula lub agenta konsularnego.

Artykuł 12.

Wysokie Układające się Strony, zobowiązują się wzajemnie wydawać sobie na żądanie, należycie uwierzytelnione wypisy akt urodzenia, uznania i legitymowania dzieci nieślubnych jak również akt przysposobienia, akt ślubnych i zejścia jak również akt dotyczących nabycia lub utraty obywatelstwa przez obywateli drugiej Strony.

Wyżej wspomniane wypisy będą wydawane bez opłat i w formie przyjętej w Państwie, w którem dokument był wystawiony. Będą one żądane i przesyłane za pośrednictwem konsulatów i agencyj konsularnych Strony, które ich zażądały.

Artykuł 13.

W wypadku śmierci obywatela jednej z Wysokich Układających się Stron na terytorjum Drugiej Strony, właściwe władze miejscowe winny natychmiast zawiadomić o tem konsula lub agenta konsularnego okręgu, w którym zdarzył się wypadek śmierci, — i dostarczyć mu jednocześnie, o ile możności, wiadomości dotyczących nazwiska i adresu spadkobierców, jak również dotyczących istnienia zarządzenia ostatniej woli.

Konsul lub agent konsularny obowiązany będzie dać to samo zawiadomienie i dostarczyć te same informacje władzom miejscowym, o ile był powiadomiony pierwszy o wypadku.

Konsul lub agent konsularny zostanie niezwłocznie powiadomiony o wszystkiem co ewentualnie zostało dokonanem celem zabezpieczenia spadku. Będzie mógł również żądać od miejscowych władz wszelkich informacyj dotyczących kroków poczynionych odnośnie do spadku.

Powyższe zarządzenia stosują się analogicznie do wypadku, gdyby obywatel jednej z Wysokich Układających się Stron, posiadający dobra na terytorjum Drugiej Strony, umarł poza tem terytorjum.

Artykuł 14.

W razie spadku po marynarzach lub pasażerach jednej z Wysokich Układających się Stron, zmarłych na terytorjum Drugiej, bądź na statku, bądź na lądzie, konsulowie lub agenci konsularni Państwa, do którego należał zmarły, będą wyłącznie upoważnieni do spisywania inwentarzy bagażu, papierów wartościowych i majątku, znalezionego przy zmarłych lub znajdującego się na statku, — oraz do przedsięwzięcia wszelkich potrzebnych kroków w celu ich przechowania, administracji i likwidacji.

Płace, pobory, papiery wartościowe i bagaż należący do marynarzy lub do pasażerów będących obywatelami jednej z Wysokich Układają-

cych się Stron zmarłych na statku Drugiej Strony, będą oddane w porcie przybicia konsulowi lub agentowi konsularnemu Państwa przynależności zmarłego.

Artykuł 15.

Rozumie się, że odnośnie wszystkich kwestyj spadkowych, któreby zachodziły na terytorjum jednej z Wysokich Układających się Stron, konsulowie i agenci konsularni Drugiej Strony będą upoważnieni z samego prawa i bez przedstawienia jakichkolwiek specjalnych pełnomocnictw do zastępowania przed władzami administracyjnemi i sądowemi ich okręgów konsularnych obywateli Państwa, które ich mianowało, o ile ci byliby nieobecni i nie ustanowiliby innego mandatarjusza.

Artykuł 16.

Konsulowie i agenci konsularni będą uprawnieni do wykonywania opieki nad małoletnimi, upośledzonymi na umyśle i innymi niezdolnymi obywatelami Państwa, od którego zależą wymienieni urzędnicy; w tym celu, mogą przedsięwziąć lub zaproponować wszelkie kroki, któreby uważali za potrzebne, w granicach prawodawstwa miejscowego.

Jednakże, rozumie się, że powyższe postanowienia nie ograniczą w niczem praw konsulów lub agentów konsularnych i władz Państwa pochodzenia, przewidzianych przez konwencje haskie z dnia 12 czerwca 1902 i 17 lipca 1905 r.

Artykuł 17.

Konsulowie i agenci konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron będą mieli prawo udzielać wszelkiej pomocy i opieki okrętom ich Państwa przebywającym w portach ich okręgu konsularnego i wywieszającym banderę Państwa, od którego konsul zależy.

W tym celu mogą oni udawać się osobiście lub wysyłać swoich delegatów na pokład okrętów, z chwilą gdy okręty te zostaną dopuszczone do swobodnego komunikowania się z lądem. Na okrętach handlowych mogą oni również przesłuchiwać kapitanów i załogę, badać papiery okrętowe, przyjmować zgodnie z postanowieniami artykułu 11-go niniejszej konwencji — zeznania odnoszące się do ich podróży, jej celu i o wydarzeniach w czasie jej trwania, a także mogą sporządzać manifesty i ułatwiać odprawę tych okrętów; w końcu mogą towarzyszyć im do sądów i biur administracji krajowej w celu, by służyć im w charakterze tłumaczy i agentów w sprawach, które mają oni przeprowadzić, — lub w żądaniach, z któremi by występowali.

W portach, gdzie ma swoją siedzibę konsul lub agent konsularny jednej z Układających się Stron, urzędnicy sądowi i administracyjni, oraz urzędnicy i agenci krajowego urzędu celnego nie będą mogli dokonywać na pokładzie okrętów handlowych Drugiej ani aresztowań (za wyjątkiem schwytania na gorącym uczynku), ani poszukiwań, ani rewizyj, ani też podejmować innych czynności urzędowych wymagających zastosowania środków przymusowych, nie zawiadomiwszy o tem uprzednio, a w wypadkach nagłych, w samej chwili dokonywania rewizji, — konsula lub agenta konsularnego Państwa, do którego należy statek, a to w tym celu, aby mógł być on obecny przy tych odwiedzinach. Winni oni również nieodzownie i zawczasu zawiadomić konsula lub agenta konsularnego, aby mógł on być obecny przy oświadczeniach, składanych przez kapitana lub załogę przed sądami lub władzami administracyjnemi kraju.

W zaproszeniu, które zostanie wystosowane w wymienionych wypadkach do konsulów lub agentów konsularnych, należy wskazać ściśle godzinę i, — jeżeli konsulowie lub agenci konsularni nie stawią się osobiście na czas lub nie zastąpią się przez delegata, — postępować się będzie w ich nieobecności. Właściwe władze miejscowe winny w każdym razie możliwie najszybciej zawiadomić konsula lub agenta konsularnego o rewizjach i o innych czynnościach urzędowych, o których mowa

w poprzednim ustępie, dokonanych w jego nieobecności, oraz wskazać równocześnie powody pośpiechu. W ten sam sposób postępować one będą w wypadkach, kiedy konsul lub agent konsularny niema siedziby w danym porcie.

Jednakże interwencja konsulów i agentów konsularnych nie będzie wymagana przy wykonywaniu zwyczajnych formalności władz lokalnych przy wejściu i przy wyjściu okrętów stosownie do regulaminów żeglugi, do regulaminów celnych i sanitarnych, gdyż obecność powyższych urzędników potrzebna jest tylko w wypadkach, gdy wchodzi w grę procedura sądowa lub administracyjna.

Artykuł 18.

We wszystkich sprawach dotyczących policji portowej, załadowywania i wyładowywania okrętów handlowych oraz bezpieczeństwa towarów, mienia i rzeczy, stosowane będą ustawy, dekrety i rozporządzenia krajowe, z tem jednak wyraźnem zastrzeżeniem, że wszelkie przywileje i ulgi, które zostaną przyznane w danym porcie przez jedną z Wysokich Układających się Stron okrętom handlowym trzeciego Państwa, będą również przyznane w tym portach okrętom Drugiej Strony.

Konsulom i agentom konsularnym przysługuje w granicach przewidzianych przez ustawy Państwa, które ich mianowało, wyłączne prawo nadzoru nad utrzymaniem wewnętrznego porządku na pokładzie handlowych okrętów swego Państwa. Zgodnie z ustawami ich Państwa będą oni rozstrzygali sami spory wszelkiej natury, któreby miały wyniknąć między kapitanami, oficerami i marynarzami tych statków, w szczególności zaś takie, które dotyczą płacy i wypełniania wzajemnie zaciągniętych zobowiązań.

Władze miejscowe mogą interwenjować tylko wówczas gdy zaszłe na pokładzie statku zaburzenia mogłyby naruszyć spokój publiczny na lądzie lub w porcie, lub gdy osoba nienależąca do załogi statku byłaby w nich zamieszana. Jednak nawet i w tym wypadku władze miejscowe winny, o ile możliwe, uprzednio zawiadomić o tem właściwego konsula lub agenta konsularnego.

We wszystkich innych wypadkach wspomniane wyżej władze ograniczą się do udzielenia poparcia konsulom lub agentom konsularnym, o ile oni tego zażądają, w celu ułatwienia im wykonania ich czynności.

Artykuł 19.

Konsulowie i agenci konsularni będą mogli spowodować aresztowanie i odesłanie bądź na statek, bądź do ich ojczyzny oficerów, marynarzy i wszystkich innych osób, które z jakiegokolwiek tytułu należą do załogi okrętów ich Państwa, a które zbiegły na terytorjum jednej z Wysokich Układających się Stron.

W tym celu winni oni zwrócić się piśmiennie do właściwych władz miejscowych i wykazać, przedstawiając bądź to rejestry okrętowe lub listy zaciągowe załogi, bądź wyciąg autentyczny z tych dokumentów, że osoby, których wydania żądają należały rzeczywiście do załogi. W miejscowościach, w których niema ani konsula, ani agentów konsularnych, żądanie wydania będzie mogło być wystosowane do władz miejscowych przez komendanta statku, który zachować musi formalności powyżej wymienione.

Wobec tego żądania, w ten sposób usprawiedliwionego, wydanie dezerterów nie będzie mogło być odmówione z wyjątkiem wypadku, gdy dezerter popełnił na lądzie zbrodnię lub przestępstwo; w tym wypadku, władza miejscowa będzie mogła odroczyć wydanie aż do czasu, gdy właściwy sąd wyda swój wyrok i tenże zostanie całkowicie i ostatecznie wykonany. Wyżej wymienionym urzędnikom konsularnym nadto udzieloną będzie wszelka pomoc i poparcie w celu odszukania i zatrzymania zbiegów, którzy na skutek piśmiennego żądania i na koszt konsulatu

lub agencji konsularnej będą osadzeni i trzymani w więzieniu miejscowem aż do chwili odstawienia ich zpowrotem na pokład okrętu ojczystego, lub aż do czasu nadejścia sposobności do ich repatrjacji.

Jeżeli jednak sposobność ta nie nastąpi w ciągu dwóch miesięcy licząc od dnia zatrzymania, wspomniani zbiegowie będą wypuszczeni na wolność, po uprzedniem na trzy dni naprzód uczynionem zawiadomieniu konsula lub agenta konsularnego, — i nie będą mogli być ponownie zatrzymani z tego samego powodu.

Wysokie Układające się Strony zgadzają się nadto, że oficerowie, marynarze i inne osoby należące do załogi, o ile są obywatelami Państwa, na którego terytorjum zbiegli (dla Polski również obywatelami Wolnego Miasta Gdańska) będą wyjęci z pod przepisów niniejszego artykułu.

Artykuł 20.

Jeżeli okręt należący do rządu lub do obywateli jednego z Wysokich Układających się Stron ulegnie rozbiciu lub osiądzie na mieliźnie u wybrzeża, w porcie lub na wodach wewnętrznych Drugiej, — władze miejscowe winny zawiadomić bezzwłocznie o tem konsula lub agenta konsularnego, w którego okręgu konsularnym zaszedł wypadek. Wszelkie czynności związane z akcją ratowniczą odbywać się będą pod kierownictwem konsulów lub agentów konsularnych.

W razie nieobecności i aż do chwili przybycia na miejsce konsulów lub agentów konsularnych lub ich delegatów, władze miejscowe winny przedsięwziąć wszelkie niezbędne środki dla zapewnienia opieki osobom i dla przechowania przedmiotów uratowanych z rozbicia.

Władze miejscowe będą mogły interwenjować jedynie w celu udzielenia pomocy urzędnikom konsularnym, utrzymania porządku, zabezpieczenia interesów osób uczestniczących w akcji ratowniczej a nienależących do załogi, zapewnienia wykonania zarządzeń dotyczących wwozu i wywozu uratowanych towarów, jak również w celu zabezpieczenia ogólnych interesów żeglugi.

Interwencja władz lokalnych w tych wypadkach nie będzie stanowić tytułu do pobrania opłat jakiegokolwiek rodzaju ani tytułu do zwrotu kosztów innych, jak te, które spowodowane będą przez akcję ratowniczą oraz przechowaniem uratowanych przedmiotów, oraz tych, którym w podobnych wypadkach podlegać będą okręty wojenne i handlowe krajowe i okręty należące do państwa najbardziej uprzywilejowanego.

W razie wątpliwości co do przynależności rozbitych okrętów, czynności przewidziane w niniejszym artykule należeć będą do wyłącznej kompetencji władzy miejscowej.

Uratowane towary i przedmioty będą wolne od wszelkich opłat celnych, pod warunkiem że nie wejdą do konsumcji wewnętrznej.

Artykuł 21.

We wszystkich wypadkach, kiedy w umowach pomiędzy armatorami, ładowcami i ubezpieczającymi nie będzie przepisów odmiennych, awarje, którym uległy na morzu okręty wojenne lub handlowe jednej z Wysokich Układających się Stron (bez względu na to czy zawinęły do portu dobrowolnie czy też na skutek przymusowego postoju), będą załatwiane przez ich konsulów lub agentów konsularnych, chyba że w sprawach tych awaryj są zainteresowani obywatele Państwa, w którem mają siedzibę ci konsulowie lub agenci konsularni lub obywatele Państwa trzeciego. W tym wypadku i w braku polubownego układu między wszystkimi zainteresowanymi awarje będą regulować władze miejscowe.

Artykuł 22.

Każda z Wysokich Układających się Stron zobowiązuje się zapewnić ponadto drugiej Stronie traktowanie na stopie narodu najbardziej uprzywilejowanego w zakresie ustanawiania konsulatów, jak we wszystkiem co dotyczy wykonywania czynności konsularnych oraz korzystania ze zwolnień, praw, przywilejów, immunitetów i zaszczytów. Strony zgadzają się jednak, że żadna z Wysokich Układających się Stron nie będzie mogła powoływać się na korzyści płynące z klauzuli największego uprzywilejowania, oraz żądać dla swoich urzędników konsularnych innych lub zwolnień, praw, przywilejów, immunitetów i zaszczytów innych niż te, które sama przyzna funkcjonarjuszom konsularnym Drugiej Strony tego samego stopnia i tej samej kategorji.

Artykuł 23.

Wszystkie postanowienia niniejszej konwencji dotyczące uprawnień konsulatów, stosują się w równej mierze do urzędników dyplomatycznych Wysokich Układających się Stron, którzy są uprawnieni do wykonywania czynności konsularnych. Notyfikacja o powierzeniu powyższych funkcyj, zostanie w tym celu przesłana przez agenta dyplomatycznego Rządowi Państwa jego rezydencji.

Artykuł 24.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i wymiana dokumentów ratyfikacyjnych nastąpi w Warszawie w czasie możliwie najkrótszym. Wejdzie ona w życie w miesiąc do dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Konwencja niniejsza pozostanie w mocy tak długo, dopóki nie będzie wypowiedziana przez jedną z Wysokich Układających się Stron. Skutki tego wypowiedzenia nastąpią dopiero po upływie terminu sześciomiesięcznego.

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

W chwili przystąpienia do podpisywania konwencji konsularnej pomiędzy Polską a Rumunją, niżej podpisani pełnomocnicy zgodzili się na postanowienie następujące:

1) Postanowienia przewidziane w art. 13, 14 i 15 niniejszej konwencja rozpoczną się najpóźniej za trzy miesiące. Postanowienia konwencji, która zostanie zawarta, zastąpią z samego prawa postanowienia zawarte cji pozostaną w mocy aż do dnia wejścia w życie konwencji prawnej polsko-rumuńskiej normującej sprawę spadków, co do której rokowaw wyżej wymienionych artykułach niniejszej konwencji.

2) Przyjęcie zasady największego uprzywilejowania w pierwszym ustępie artykułu 18-go niniejszej konwencji nie przeszkodzi dyskusji nad ewentualnem przyjęciem klauzuli narodowej odnośnie do sprawy będącej przedmiotem tegoż ustępu, w czasie zawarcia umowy handlowej pomiędzy Polską a Rumunją.

Niniejszy końcowy protokół stanowi część integralną powyższej konwencji i zostanie ratyfikowany jednocześnie z nią.

KONWENCJA KONSULARNA

z Węgrami, podpisana w Budapeszcie dnia 24 kwietnia 1936 r.

(DU nr. 15 z 1938, poz. 100).

Skr.: W kons

ROZDZIAŁ I.

Organizacja konsularna.

Artykuł 1.

1. Każda z Wysokich Stron Układających się będzie miała możność mianowania konsulów generalnych, konsulów lub wicekonsulów w portach, miastach i innych miejscowościach Strony drugiej.

2. Wysokie Strony Układające się zastrzegają sobie jednak prawo wskazania miejscowości, w których dopuszczenie konsulów nie odpowiadałoby im; rozumie się, że zastrzeżenie to nie będzie mogło być stosowane przez jedną z Wysokich Stron Układających się wobec drugiej bez równoczesnego zastosowania go do wszystkich innych państw.

3. W stosowaniu niniejszej Konwencji określenie „konsul" obejmuje konsulów generalnych, konsulów i wicekonsulów; podobnie określenie „konsulat" obejmuje konsulaty generalne, konsulaty i wicekonsulaty.

Artykuł 2.

1. Konsulowie, po przedstawieniu swych listów komisyjnych, będą wzajemnie dopuszczeni i uznani zgodnie z przepisami i formalnościami, obowiązującymi w państwie przyjmującym.

2. W chwili przedstawienia listów komisyjnych będzie wskazany okręg konsula; wszelka zmiana późniejsza, dotycząca tego okręgu, będzie zakomunikowana Ministerstwu Spraw Zagranicznych drugiej Wysokiej Strony Układającej się.

3. Exequatur będzie udzielone konsulom bez opóźnienia i bez opłat, — począwszy od chwili udzielenia tegoż exequatur właściwe władze okręgów konsularnych wydadzą niezwłocznie niezbędne zarządzenia, aby ułatwić im wykonywanie ich obowiązków służbowych oraz zapewnić korzystanie z przysługujących im immunitetów i zwolnień.

4. W wypadkach nagłych Rząd Państwa przyjmującego na prośbę Państwa wysyłającego będzie mógł uznać konsula w charakterze tymczasowym i dopuścić go do wykonywania powierzonych mu funkcyj aż do chwili przedstawienia listów komisyjnych i udzielenia exequatur.

5. Przy pełnieniu czynności i wykonywaniu obowiązków urzędowych zapewnia się ze strony władz Państwa przyjmującego konsulom najdalej idącą pomoc i najbardziej życzliwe poparcie.

Artykuł 3.

1. Konsulowie oraz inni funkcjonariusze konsularni mogą być funkcjonariuszami zawodowymi lub honorowymi. Konsulowie i inni funkcjonariusze konsularni zawodowi winni być zawsze obywatelami Państwa wysyłającego.

2. O ile funkcjonariuszem honorowym ma być obywatel Państwa, w którym miałby on pełnić funkcje konsularne, wówczas Państwo winno w drodze dyplomatycznej uzyskać przed jego nominacją zgodę Rządu Państwa, którego jest on obywatelem.

ROZDZIAŁ II.

Przywileje konsularne.

Artykuł 4.

1. W razie przeszkody, nieobecności lub śmierci konsula, funkcjonariusze konsulatu będą dopuszczeni z samego prawa w porządku usta-

lonym przez Państwo wysyłające do tymczasowego pełnienia funkcyj konsula pod warunkiem, aby nazwiska ich podane były uprzednio do wiadomości władz właściwych Państwa siedziby konsula.

2. Będą korzystali oni z tego tytułu w czasie tymczasowego pełnienia funkcyj konsula z praw, przywilejów, zwolnień i immunitetów, które są przyznane samym konsulom.

Artykuł 5.

1. Konsulowie mogą umieszczać na miejscu widocznym na zewnątrz domu, w którym znajdują się biura konsulatu, herb państwa, którego są przedstawicielami z odpowiednim napisem w języku urzędowym ich Państwa, zaś w dnie uroczystości oficjalnych i w innych okolicznościach zwyczajowych, wywieszać flagę Państwa wysyłającego na budynku, w którym mieści się konsulat; te oznaki zewnętrzne nie mogą w żadnym wypadku być uważane jako ustanawiające prawo azylu.

2. Konsulowie mogą również, z uwzględnieniem powyższego zastrzeżenia dotyczącego prawa azylu, umieszczać flagę Państwa wysyłającego na pojazdach i statkach, którymi posługiwać się będą przy wykonywaniu swych czynności urzędowych.

Artykuł 6.

1. Archiwa konsularne oraz wszelkie akty i przedmioty użytku urzędowego będą zawsze nietykalne i władze miejscowe nie będą mogły pod żadnym pozorem przeglądać lub zatrzymywać tych akt lub przedmiotów, ani też należących do archiwów akt spraw, papierów lub innych przedmiotów, chyba że Rząd, który mianował konsula, zażąda tego oficjalnie. Wymienione wyżej akta spraw, papiery i przedmioty winny być zawsze umieszczone oddzielnie od dokumentów prywatnych i od ksiąg i papierów, dotyczących handlu i przemysłu, którymi mogliby trudnić się odnośni funkcjonariusze konsularni.

2. Jeżeli konsul lub inny funkcjonariusz konsularny jednej z Wysokich Stron Układających się, wezwany przez miejscową władzę do wydania lub okazania akt spraw, papierów lub innych przedmiotów należących do tych archiwów, odmówi uczynienia tego, władza nie będzie mogła użyć w stosunku do niego żadnych środków przymusowych; wszelkiego rodzaju trudności wynikające z tych faktów winny być załatwiane w drodze dyplomatycznej.

3. Korespondencja urzędowa konsulatu oraz korespondencja do niego adresowana jest nietykalna, i władze nie będą miały prawa ani jej zatrzymywać ani przeglądać, chyba że Rząd, który mianował konsula, zażąda tego oficjalnie.

4. Konsulowie zawodowi będą mogli posługiwać się szyfrem w korespondencji z władzami, przedstawicielstwami dyplomatycznymi i urzędami konsularnymi swego Państwa.

Artykuł 7.

1. Lokale urzędowe konsulatów zawodowych wraz z pomieszczeniami przeznaczonymi na archiwa konsularne zawsze są nietykalne, i władze miejscowe nie będą mogły wkraczać do nich z wyjątkiem przypadków, gdy chodzi o aresztowanie osoby ściganej na Węgrzech za przestępstwo określane jako zbrodnia lub występek, a w Polsce za przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności co najmniej jednego roku lub karą cięższą. Jednak w żadnym przypadku władze te nie będą mogły przeglądać lub zatrzymywać papierów i przedmiotów, które się tam znajdują, ani też przedsiębrać rewizji.

2. Konsularne lokale urzędowe i pomieszczenia na archiwa konsularne winny być oddzielone od osobistego lokalu mieszkalnego konsula i nie będą mogły być używane w żadnym innym celu. W żadnym przypadku nie będą one mogły służyć jako miejsce azylu.

Artykuł 8.

1. Konsulowie i inni zawodowi funkcjonariusze konsularni każdej z Wysokich Stron Układających się zwolnieni będą na terytorium drugiej Strony od wszelkich rekwizycyj, świadczeń i obowiązku kwater wojskowych. Ten przywilej nie rozciąga się jednak na nieruchomości do nich należące, o ile nie są używane do potrzeb służby konsularnej lub też nie służą za mieszkania tym funkcjonariuszom konsularnym. Konsulowie honorowi i inni funkcjonariusze honorowi zwolnieni są od rekwizycji i od obowiązku kwater wojskowych tylko w stosunku do lokali przeznaczonych na kancelarie i archiwa konsularne.

2. W sprawach podatków bezpośrednich konsulowie i inni zawodowi funkcjonariusze konsularni będą korzystali ze zwolnień, przewidzianych w obowiązujących umowach między Wysokimi Stronami Układającymi się.

3. W dziedzinie obowiązku ubezpieczenia społecznego wymienieni funkcjonariusze i wszystkie zatrudnione przez nich osoby będą, w zasadzie, podlegać ustawom i zwyczajom kraju urzędowania. Gdy chodzi o osoby posiadające obywatelstwo państwa wysyłającego, nie będą one mogły być poddane obowiązkowi ubezpieczenia z tytułu niezdolności do pracy, ubezpieczenia na starość i na wypadek śmierci, obowiązujących w państwie przyjmującym.

Artykuł 9.

1. Konsulowie i wszyscy inni zawodowi funkcjonariusze konsularni, obejmując stanowisko na terytorium drugiej Wysokiej Strony Układającej się, są upoważnieni, w ciągu 6 miesięcy po objęciu urzędowania, do sprowadzenia swych ruchomości i przedmiotów gospodarstwa domowego, przeznaczonych do ich własnego lub ich rodzin użytku, bez uiszczania opłat celnych lub jakichkolwiek innych opłat obciążających z tytułu przywozu.

2. Będą oni również zwolnieni od uiszczania ceł wywozowych od swych ruchomości i przedmiotów gospodarstwa domowego przeznaczonych do ich własnego lub ich rodzin użytku, jeżeli opuszczą kraj swego urzędowania w okresie sześciu miesięcy po zaprzestaniu wykonywania swych czynności urzędowych.

3. Zwolnienie wymienione w punktach 1 i 2 nie stosuje się do artykułów konsumpcyjnych i przedmiotów objętych zakazem przywozu lub wywozu przez ustawodawstwo Państwa przyjmującego.

4. Wolne są zawsze od opłaty celnej i innych opłat przywozowych przedmioty przeznaczone do użytku urzędowego konsulatów oraz urządzenia dla lokali urzędowych i mieszkań służbowych.

Artykuł 10.

Konsulowie i inni funkcjonariusze konsularni nie będą podlegali jurysdykcji władz Państwa przyjmującego z powodu swych czynności urzędowych dokonanych w granicach uprawnień przyznanych im niniejszą Konwencją.

Artykuł 11.

1. Konsulowie i inni zawodowi funkcjonariusze konsularni nie będą mogli podlegać aresztowi osobistemu ani jako środkowi prewencyjnemu lub egzekucyjnemu w sprawach cywilnych i handlowych, ani za wykroczenie, ani jako karze za przestępstwa ścigane wyłącznie w drodze administracyjnej. Również, w razie ścigania sądowego, nie będą oni mogli podlegać aresztowaniu lub przytrzymaniu zapobiegawczemu, z wyjątkiem przypadków, gdy chodzi o przestępstwa, zagrożone karą pozbawienia wolności co najmniej jednego roku lub karą cięższą.

2. W razie ścigania sądowego, aresztowania lub postawienia w stan oskarżenia konsula lub funkcjonariusza konsularnego, Rząd Państwa

przyjmującego niezwłocznie powiadomi o tym przedstawiciela dyplomatycznego Państwa wysyłającego.

Artykuł 12.

1. Wezwania władz sądowych Państwa przyjmującego skierowane do konsulów i innych funkcjonariuszów zawodowych w celu złożenia zeznań winny być zredagowane w formie pisma urzędowego bez zagrożenia sankcjami karnymi w razie niestawiennictwa. Osobom wezwanym przysługuje prawo niestawienia się osobistego, jeżeli ich miejsce urzędowania znajduje się poza miejscem urzędowania władzy sądowej wzywającej, z wyjątkiem rozpraw publicznych w sprawach karnych.

2. Przesłuchanie winno odbyć się bez zwłoki w wyznaczonym czasie i w miarę możności bez dłuższego zatrzymywania.

3. Konsulowie zawodowi będą mogli w każdym poszczególnym przypadku, w sposób uzasadniony usprawiedliwić swą nieobecność przeszkodami, wynikającymi z choroby lub z nie cierpiących zwłoki spraw służbowych, oraz prosić o odroczenie stawiennictwa na niezbyt odległy termin późniejszy.

4. Konsulowie i inni funkcjonariusze konsularni, zarówno zawodowi jak i honorowi, będą mogli, powołując się na tajemnicę zawodową lub państwową, odmówić składania zeznań, dotyczących faktów związanych z ich urzędowaniem i składania lub przedstawiania dokumentów, które by były w ich posiadaniu.

5. W razie, gdyby właściwa władza nie uznała tego tłumaczenia za uzasadnione, winna ona wstrzymać się w stosunku do nich od wszelkich środków przymusowych i wszelkie trudności stąd wynikające będą załatwiane w drodze dyplomatycznej.

ROZDZIAŁ III.

Uprawnienia i czynności konsulów.

Artykuł 13.

1. Konsulowie każdej z Wysokich Stron Układających się mają prawo wykonywać opiekę nad obywatelami ich Państwa i bronić, na podstawie prawa i zwyczajów międzynarodowych, wszelkich praw i interesów obywateli ich Państwa.

2. W tym celu będą oni mogli się zwracać do wszelkich władz w swym okręgu, celem uzyskania w granicach obowiązującego prawa potrzebnych informacyj i wyjaśnień. Stojąc na straży wykonywania wszystkich umów, obowiązujących między obu Państwami, będą oni mogli występować przeciwko wszelkiemu ich naruszeniu.

3. O ile ich zażalenia nie byłyby przyjęte przez władzę ich okręgu, będą oni mogli zwracać się bezpośrednio do Rządu Państwa przyjmującego wyłącznie w razie nieobecności jakiegokolwiek przedstawiciela dyplomatycznego ich Państwa, lub w razie istnienia specjalnego porozumienia.

4. Konsulowie, wnosząc zażalenia pisemne do władz swego okręgu, będą posługiwali się językiem urzędowym Państwa przyjmującego.

Artykuł 14.

Konsulowie każdej z Wysokich Stron Układających się mają prawo wydawać obywatelom swego Państwa paszporty i inne dokumenty osobiste, zgodnie z ustawodawstwem Państwa wysyłającego, jak również udzielać zezwoleń na wjazd i wizować paszporty, świadectwa pochodzenia towarów i inne dokumenty.

Artykuł 15.

1. Konsulowie każdej z Wysokich Stron Układających się będą mieli prawo, zgodnie z ustawami i przepisami swego kraju, sporządzać akty urodzenia i akty zejścia obywateli Państwa wysyłającego.

2. Postanowienie niniejsze nie zwalnia osób zainteresowanych od przewidzianego przez ustawy miejscowe obowiązku składania przed władzami miejscowymi oświadczeń o urodzeniu i zgonie.

Artykuł 16.

1. Każda z Wysokich Stron Układających się zobowiązuje się, na żądanie konsulów drugiej Wysokiej Strony Układającej się i za uiszczeniem opłat przewidzianych przez ustawy i przepisy Państwa wezwanego wydawać należycie legalizowane wyciągi z aktów stanu cywilnego i wyciągi z ewidencji byłej armii austriacko-węgierskiej dotyczące obywateli Państwa wzywającego.

2. Konsul może przesyłać bezpośrednio żądanie do właściwego urzędu stanu cywilnego lub do kompetentnej władzy wojskowej swego okręgu.

3. Jeżeli wyciągi te są żądane dla celów urzędowych lub w imieniu osób korzystających z prawa ubogich, będą one wydawane bezpłatnie.

Artykuł 17.

1. Konsulowie i funkcjonariusze konsularni zawodowi Wysokich Stron Układających się, o ile zostali do tego upoważnieni, zgodnie z przepisami Państwa wysyłającego, będą mieli prawo:

a) przyjmować, bądź w swym biurze, bądź tam, gdzie według zwyczajów mogą oni pełnić swoje czynności, wszelkie oświadczenia, które mieliby do złożenia obywatele ich Państwa, a na statkach morskich, rzecznych i powietrznych ich Państwa, oświadczenia kapitanów tych statków, członków załogi i pasażerów. Oświadczenia te będą miały znaczenie wobec władz Państwa przyjmującego jedynie wtedy, gdy nie są sprzeczne z ustawodawstwem tego Państwa;

b) przyjmować, sporządzać i uwierzytelniać wszelkie akty prawne, włącznie z rozporządzeniami ostatniej woli obywateli Państwa wysyłającego. Postanowienia te nie będą miały zastosowania do aktów prawnych między żyjącymi, dotyczących przeniesienia prawa własności na nieruchomościach lub mających na celu ich obciążenie, o ile nieruchomości te byłyby położone na terytorium Państwa przyjmującego;

c) przyjmować, sporządzać i uwierzytelniać wszelkie akty prawne niezależnie od obywatelstwa stron, byleby te akty odnosiły się do mienia, znajdującego się na terytorium Państwa wysyłającego, albo miały być wykonywane, bądź wywierać skutki prawne na terytorium tegoż Państwa;

d) uwierzytelniać podpisy i znaki ręczne obywateli Państwa wysyłającego;

e) uwierzytelniać wszelkiego rodzaju akty i dokumenty pochodzące od władz lub urzędników publicznych Państwa wysyłającego i uwierzytelniać akty i dokumenty pochodzące od władz i urzędników publicznych ich okręgu i władz centralnych Państwa przyjmującego, przeznaczone do użytku w Państwie wysyłającym lub obchodzące ich obywateli;

f) tłumaczyć na język Państwa przyjmującego i odwrotnie akty i dokumenty wymienione pod e).

2. Akty i dokumenty wyżej wymienione, jak również tłumaczenia, odpisy lub wyciągi, sporządzane lub uwierzytelniane przez osoby wspomniane w pierwszym ustępie według formy wymaganej przez Państwo wysyłające i zaopatrzone w pieczęć konsularną, będą uznawane w Państwie przyjmującym jako dokumenty publiczne lub publicznie

uwierzytelnione. Będą one miały tę samą moc prawną i dowodową, jak gdyby były sporządzone lub uwierzytelnione przez notariuszów, władze publiczne lub zaprzysiężonych właściwych tłumaczów zgodnie z obowiązującymi przepisami Państwa przyjmującego.

3. O ile akty te lub inne dokumenty dotyczą spraw, mających być wykonanymi w Państwie przyjmującym, będą musiały one podlegać opłatom stemplowym i innym opłatom wymaganym przez ustawy tego Państwa, jak również wszystkim innym formalnościom obowiązującym w danej dziedzinie w tym Państwie.

Artykuł 18.

Jeżeli konwencje obowiązujące między Wysokimi Stronami Układającymi się nie stanowią inaczej, konsulowie, o ile ich do tego upoważnia prawodawstwo Państwa wysyłającego, będą uprawnieni do organizowania opieki i kurateli nad obywatelami swego Państwa. W tym celu będą oni mogli w granicach ustawodawstwa swego Państwa przedsiębrać lub proponować wszelkie zarządzenia, które uważaliby za pożyteczne, a które nie stałyby w sprzeczności z ustawodawstwem miejscowym.

Artykuł 19.

1. We wszystkich sprawach wynikających z ustawodawstwa społecznego jak opieki społecznej, ochrony pracy i ubezpieczeń społecznych, konsulom przysługuje prawo zastępowania bez specjalnego pełnomocnictwa obywateli Państwa wysyłającego przed wszystkimi odnośnymi władzami i instytucjami, z wyjątkiem przypadków, w których z mocy ustaw i przepisów miejscowych występuje obowiązkowo adwokat. Niniejsze postanowienia nie naruszają przepisów dotyczących zastępowania osób uprawnionych przed sądami. Konsulowie są upoważnieni w imieniu obywateli, których zastępują, do odbierania i potwierdzania odbioru przyznanych i wypłacanych w tych sprawach odszkodowań, rent i innych świadczeń.

Wypłata świadczeń tych dokonana w takich przypadkach na ręce konsulów ma taką samą moc, jakby była dokonana wprost na ręce osób uprawnionych.

2. Miejscowe instytucje urzędowe i społeczne będą obowiązane zawiadamiać konsulów o wdrożeniu postępowania o odszkodowanie z powodu wypadku przy pracy, któremu uległ obywatel Państwa wysyłającego.

Artykuł 20.

Konsulowie będą mieli prawo wykonywać wszelkie czynności, mające na celu regulowanie stosunku do służby wojskowej obywateli Państwa wysyłającego zarówno w zakresie przeprowadzania poboru, jak i ewidencji wojskowej.

Artykuł 21.

1. Jeżeli obywatel jednej z Wysokich Stron Układających się umrze lub pozostawi spadek na terytorium drugiej Strony, właściwe władze miejscowe winny bezzwłocznie powiadomić o tym konsula Państwa, którego obywatelem był zmarły i jednocześnie udzielić konsulowi, w miarę możności, informacyj dotyczących spadku, nazwiska i adresów spadkobierców, oraz istnienia rozporządzenia ostatniej woli. Do tego zawiadomienia należy, w miarę możności, załączyć, o ile zgon nastąpił na terytorium Państwa przyjmującego, protokół o śmierci względnie akt zejścia, wolne od wszelkich opłat.

2. Konsul będzie upoważniony do żądania udzielenia w każdym poszczególnym przypadku informacji bardziej szczegółowych, a władze miejscowe winne temu żądaniu zadośćuczynić.

3. Jeżeli o wypadku śmierci obywatela Państwa wysyłającego dowie się konsul tego Państwa wcześniej od właściwej władzy miejscowej, winien on tę władzę powiadomić i udzielić jej wszelkich odnośnych informacji.

Artykuł 22.

1. Konsul ma prawo opieczętować mienie ruchome, należące do spadku pozostawionego przez obywatela polskiego na Węgrzech lub przez obywatela węgierskiego w Polsce, jak również sporządzić inwentarz spadku. Powinien on jednak o zamierzonych czynnościach powiadomić uprzednio władze miejscowe, aby mogły one być przy nich obecne. Będzie on miał prawo ustanowić zarządcę, a w razie potrzeby, mianować kuratora lub innego zastępcę spadku ruchomego.

2. W nagłych przypadkach władze miejscowe winny powziąć niezbędne zarządzenia, aby zapewnić zabezpieczenie spadku. Zarządzenia te winny być odwołane na żądanie konsula Państwa, którego obywatelem był zmarły.

3. Spadki ruchome, które, zgodnie z układem zawartym między Wysokimi Stronami Układającymi się w drodze wymiany not z dnia 10 stycznia i 22 lipca 1925 r., podlegają wydaniu władzom drugiej Strony, będą doręczone właściwemu konsulowi.

Artykuł 23.

W sprawach spadku nieruchomego, konsul Wysokiej Strony Układającej się, której obywatelem był zmarły, będzie mógł domagać się sporządzenia inwentarza i będzie miał we wszystkich przypadkach prawo uczestniczenia w tym oraz podpisywania odnośnych protokołów. Władze miejscowe przed dokonaniem tych czynności powinny powiadomić we właściwym czasie konsula, aby mógł być przy nich obecny.

Artykuł 24.

1. W razie gdy władze miejscowe jednej z Wysokich Stron Układających się stwierdzą, że obywatel drugiej Strony ma prawo do spadku pozostawionego na terytorium pierwszej Strony, bądź jako spadkobierca beztestamentowy lub testamentowy, bądź jako legatariusz lub obdarowany na wypadek śmierci lub z jakiegokolwiek innego tytułu sadkowego, będą one obowiązane natychmiast powiadomić o tym konsula tej Wysokiej Strony, której uprawniony jest obywatelem.

2. Gdy uprawniony jest nieobecny i nie ustanowił pełnomocnika, konsul z mocy samego prawa jest upoważniony do zastępowania go przed władzami miejscowymi. Konsul może w każdym poszczególnym przypadku być zastąpiony przez inną osobę według swego wyboru.

Artykuł 25.

1. W razie zgonu obywatela jednej z Wysokich Stron Układających się na terytorium drugiej Strony w czasie podróży, nie mającego tam miejsca zamieszkania lub pobytu, władze miejscowe powinny wszystkie przedmioty zmarłego przekazać natychmiast i bez wszelkich formalności konsulowi tego państwa, którego obywatelem był zmarły.

2. Tak samo postąpią władze miejscowe ze spadkiem ruchomym pozostałym po zmarłym obywatelu drugiej Wysokiej Strony Układającej się, jeżeli należał on do załogi statku jednej z Wysokich Stron Układających się i zmarł w okręgu konsula bądź na statku, bądź na lądzie.

3. Ten sam tryb postępowania będzie przestrzegany przy spadkach, których wartość nie przekracza tysiąca jednostek monetarnych obu Państw, a mianowicie: na Węgrzech tysiąca pengö, w Polsce tysiąca złotych. Wysokie Strony Układające się będą mogły w drodze zwykłej wymiany not zmienić wysokość tych kwot.

4. W przypadkach przewidzianych w poprzednich ustępach konsul będzie obowiązany uregulować należności i uiścić wszelkie ewentualne przypadające opłaty.

Artykuł 26.

1. Konsulowie Wysokich Stron Układających się uprawnieni będą do udzielania wszelkiej pomocy i opieki statkom pod banderą ich Państwa, podczas postoju tych statków w portach ich okręgu konsularnego.

2. W tym celu będą oni mogli udawać się osobiście na te statki z chwilą, gdy zostaną one dopuszczone do swobodnego komunikowania się z lądem.

3. Co się tyczy statków handlowych, konsulowie będą mogli przesłuchiwać na nich kapitanów i załogę, badać papiery okrętowe, przyjmować — zgodnie z postanowieniami artykułu 17 niniejszej Konwencji — zeznania, odnoszące się do ich podróży, jej celu i wydarzeń w czasie podróży, jak również sporządzać manifesty i ułatwiać odprawę tych statków; wreszcie będą oni mogli, o ile to nie jest sprzeczne z prawem miejscowym, towarzyszyć kapitanowi i członkom załogi udającym się do władz miejscowych, aby służyć im w charakterze tłumaczów w sprawach prawnych, które by mieli tam do załatwienia, jak i w sprawach żądań, z którymi by występowali.

4. Funkcjonariusze sądowi, administracyjni i celni nie będą mogli bez uprzedniego, a w wypadkach nagłych bez równoczesnego powiadomienia konsula, dokonywać na statkach handlowych pod banderą drugiej Wysokiej Strony Układającej się ani poszukiwań, ani rewizji, ani aresztowań z wyjątkiem przypadku schwytania na gorącym uczynku, ani też nie mogą podejmować innych czynności urzędowych, wymagających zastosowania środków przymusowych. Władze miejscowe winny również uprzedzić konsula w czasie właściwym, aby mógł on być obecnym przy oświadczeniach, które miałyby być złożone przez kapitanów lub załogę przed miejscowymi władzami.

5. Wezwania, które zostaną w wymienionych przypadkach wystosowane do konsulów, powinny wskazywać ściśle godzinę, a jeżeli konsulowie nie stawią się osobiście na czas, czynności te odbędą się w ich nieobecności. Władze miejscowe winny wszakże niezwłocznie zawiadomić konsula o każdej rewizji i innych czynnościach urzędowych, o których mowa w poprzednim ustępie, dokonanych w jego nieobecności, oraz wskazać równocześnie powody pilności sprawy.

6. Decyzja o kondemnacie statku handlowego z powodu niezdolności do żeglugi będzie mogła być ogłoszona jedynie po wysłuchaniu właściwego konsula.

7. Interwencja konsulów jednakowoż nie będzie wymagana dla dokonania zwyczajnych formalności przez władze lokalne przy wejściu i wyjściu statków, zgodnie z regulaminami żeglugowymi, celnymi i sanitarnymi.

Artykuł 27.

1. We wszystkich sprawach dotyczących policji portowej, załadowania statków handlowych oraz bezpieczeństwa towarów, mienia i bagaży, przestrzegane będą ustawy, rozporządzenia i regulaminy miejscowe, pod warunkiem, że wszelkie przywileje i ulgi, których udzieliłaby w określonym porcie jedna z Wysokich Stron Układających się swoim własnym statkom handlowym, udzielone będą również w tym porcie tym samym statkom drugiej Strony.

2. Konsulom przysługuje, w ramach ustawodawstwa Państwa wysyłającego, wyłączne prawo utrzymania wewnętrznego porządku na statkach handlowych pod banderą ich Państwa, oraz prawo powierzenia, w razie potrzeby, funkcji kapitana osobom wedle własnego wyboru, a także zastąpienia oficerów i członków załogi. Winni oni w granicach przepisów swego Państwa załatwiać sami wszelkie spory, które by wy-

nikły między kapitanami, oficerami i marynarzami tych statków, w szczególności takie, które dotyczą płac i wypełnienia zobowiązań wzajemnie zaciągniętych.

3. Interwencja władz miejscowych będzie mogła mieć miejsce tylko wówczas, gdy zaszłe na statku handlowym zaburzenia mogłyby naruszyć spokój publiczny na lądzie lub w porcie, lub gdyby w zaburzenia te została zamieszana osoba nie należąca do załogi statku. W tym przypadku również władze miejscowe powiadomią pisemnie właściwego konsula o swej decyzji co do interwencji — w czasie najkrótszym i w miarę możności przed wkroczeniem na statek. Władze miejscowe dołożą wszelkich starań, ażeby zlikwidowanie tego rodzaju zajść na statkach pod banderą drugiej Wysokiej Strony Układającej się nastąpiło w porozumieniu z konsulem.

4. Jeżeli władze miejscowe zauważą, że statek handlowy drugiej Wysokiej Strony Układającej się nie jest należycie wyposażony i zaprowiantowany, zgodnie z konwencjami międzynarodowymi, obowiązującymi obie Strony, zawiadomią o tym one niezwłocznie konsula celem usunięcia tych braków za wspólną zgodą. We wszystkich innych przypadkach wspomniane wyżej władze miejscowe winny się ograniczyć do udzielania konsulom, o ile tego zażądają, poparcia, celem ułatwienia im wykonania ich czynności.

5. Przepisy prawa miejscowego w sprawie żeglowności będą mogły odnosić się tylko wówczas do statków handlowych pod banderą drugiej Wysokiej Strony Układającej się, gdy te przepisy będą stosowane w takich samych warunkach do statków handlowych wszystkich innych narodowości.

Artykuł 28.

1. Konsulowie będą mogli żądać aresztowania jak również odstawienia na statek lub odesłania do kraju ojczystego oficerów, marynarzy i wszystkich innych osób, należących w jakimkolwiek charakterze do załogi statków pod banderą ich Państwa, które zbiegły na terytorium drugiej Wysokiej Strony Układającej się.

2. W tym celu winni oni zwrócić się pisemnie do właściwych władz miejscowych i dowieść za okazaniem papierów okrętowych lub listy załogi bądź też — w braku tych dokumentów — na podstawie autentycznego wypisu z nich, że osoby, których wydania żądają, należą rzeczywiście do załogi. W miejscowościach, w których nie byłoby konsula, żądanie wydania tych osób będzie mogło być wystosowane do władz miejscowych z zachowaniem formalności, przewidzianych w niniejszym ustępie, przez kapitana lub osobę, sprawującą dowództwo statku.

3. Na skutek uzasadnionego w ten sposób żądania, wydanie dezerterów nie będzie mogło być odmówione, z wyjątkiem przypadku popełnienia przez dezertera na lądzie jakiegokolwiek przestępstwa; w tym ostatnim przypadku władze miejscowe mogą odroczyć wydanie, aż do czasu ogłoszenia przez właściwy sąd wyroku i całkowitego wykonania tegoż wyroku. Konsulom winna być nadto udzielona wszelka pomoc i poparcie w celu odszukania i aresztowania tych dezerterów, którzy, na skutek pisemnego żądania i na koszt konsulatu, będą osadzeni i trzymani w więzieniu państwowym aż do chwili odstawienia ich z powrotem na okręt ojczysty lub też do czasu gdy nastąpi sposobność odesłania ich do ojczyzny. Jeżeli jednak sposobność ta nie nastąpi w przeciągu dwóch miesięcy od dnia aresztowania, wspomniani dezerterzy będą wypuszczeni na wolność, po uprzednim zawiadomieniu konsula, na trzy dni naprzód i nie będą mogli być ponownie zatrzymani w tej samej sprawie.

4. Oficerowie, marynarze i inne osoby należące do załogi, będący obywatelami Państwa, na którego terytorium zbiegli (a oprócz tego —

w stosunku do Polski — obywatele Wolnego Miasta Gdańska) nie podlegają przepisom niniejszego artykułu.

Artykuł 29.

1. Jeżeli statek pod banderą jednej z Wysokich Stron Układających się ulegnie rozbiciu lub osiądzie na mieliźnie u brzegów, w porcie lub na wodach terytorialnych drugiej Strony, władze miejscowe winne zawiadomić niezwłocznie konsula, w którego okręgu zaszedł nieszczęśliwy wypadek.

2. Wszelkimi czynnościami związanymi z akcją ratowniczą statków, które uległy rozbiciu lub osiadły na mieliźnie, kierować będzie konsul lub inni funkcjonariusze konsularni, o ile są do tego upoważnieni przez konsula.

3. W razie nieobecności i aż do chwili przybycia konsula lub osób przez niego wyznaczonych, miejscowe władze powinny przedsięwziąć wszelkie środki potrzebne dla ochrony osób i dla zabezpieczenia przedmiotów uratowanych.

4. Interwencja władz miejscowych będzie mogła mieć miejsce jedynie w celu udzielenia pomocy konsulowi, utrzymania porządku, zabezpieczenia interesów osób biorących udział w akcji ratowniczej, a nie należących do załogi, zapewnienia wykonania obowiązujących przepisów dotyczących wwozu i wywozu uratowanych towarów, jak również w celu zabezpieczenia ogólnych interesów żeglugi.

5. Interwencja władz miejscowych nie może w tych różnych przypadkach dać podstawy do żądania jakichkolwiek opłat i zwrotu kosztów innych, aniżeli te, które spowodowane zostały akcją ratowniczą oraz zabezpieczeniem uratowanych przedmiotów, jak również tych opłat, które w podobnych wypadkach należałyby się od statków krajowych.

6. W razie wątpliwości co do przynależności państwowej statków, które uległy rozbiciu, czynności przewidziane w niniejszym artykule należeć będą do wyłącznej kompetencji władz miejscowych.

7. Uratowane towary i przedmioty wolne będą od wszelkich opłat celnych, o ile nie wejdą do obrotu wewnątrz kraju.

Artykuł 30.

We wszystkich przypadkach, gdy w umowach pomiędzy armatorami, ładowcami lub ubezpieczającymi nie będzie przepisów odmiennych, awarie, którym uległy na morzu statki jednej z Wysokich Stron Układających się, bez względu na to, czy zawinęły one do portu dobrowolnie, czy też na skutek przymusowego schronienia się, będą załatwiane przez ich konsula, o ile w sprawie tych awarii nie są zainteresowani obywatele Państwa przyjmującego lub Państwa trzeciego. W tym ostatnim przypadku, i w braku polubownego układu pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi stronami, uregulowanie awarii należeć będzie do władz miejscowych.

Artykuł 31.

Uprawnienia i czynności konsulów wymienione w niniejszym rozdziale będą mogły być wykonywane również i przez innych funkcjonariuszów konsularnych, o ile zostali do tego upoważnieni przez konsula.

Artykuł 32.

Konsulowie winni zawiadamiać szefa wyższej administracyjnej władzy miejscowej ich siedziby o wszelkich zmianach zachodzących w składzie personelu konsulatu.

ROZDZIAŁ IV.

Postanowienia ogólne i końcowe.

Artykuł 33.

1. Wysokie Strony Układające się zobowiązują się udzielić sobie wzajemnie traktowania Państwa najbardziej uprzywilejowanego we wszystkim, co dotyczy praw, przywilejów, immunitetów i uprawnień konsularnych.

2. Jednakowoż żadna z Wysokich Stron Układających się nie będzie mogła powoływać się na dobrodziejstwo klauzuli największego uprzywilejowania i żądać innych lub szerszych praw, przywilejów, immunitetów i uprawnień na korzyść swych funkcjonariuszów konsularnych niż te, których sama udzieliła funkcjonariuszom konsularnym drugiej Wysokiej Strony.

Artykuł 34.

Wszystkie postanowienia niniejszej Konwencji, dotyczące uprawnień przyznanych konsulom w zakresie wykonywania ich czynności, stosują się również do członków przedstawicielstw dyplomatycznych, bez naruszenia ich przywilejów i immunitetów dyplomatycznych, o ile wykonywają oni czynności konsularne. W tym celu szef przedstawicielstwa dyplomatycznego powinien notyfikować Rządowi Państwa przyjmującego nazwiska członków przedstawicielstwa wyznaczonych do pełnienia tych funkcyj.

Artykuł 35.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne zostaną wymienione w Warszawie możliwie najprędzej. Wejdzie ona w życie dziewięćdziesiątego dnia po dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych i obowiązywać będzie do upływu sześciomiesięcznego okresu od daty wypowiedzenia jej przez jedną lub przez drugą Wysoką Stronę Układającą się.

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

W chwili przystąpienia do podpisania niniejszej Konwencji, pełnomocnicy obu Wysokich Stron Układających się zgodzili się na następujące postanowienia:

Do artykułu 8.

Zwolnienia wymienione w ustępie 2 nie obejmują opłat za świadczenia publiczne tego rodzaju jak kanalizacyjne lub wodociągowe.

Do artykułu 9.

Zakazy, wymienione w punkcie 3, nie obejmują zakazów natury ekonomicznej, ponieważ Wysokie Strony Układające się miały na względzie wyłącznie zakazy wydane bądź ze względu na bezpieczeństwo wewnętrzne, bądź na zdrowie publiczne lub też dla ochrony dzieł kultury narodowej. To ostatnie ograniczenie nie ma zastosowania do ruchomości wwiezionych przez konsulów lub funkcjonariuszów konsularnych zawodowych.

Do artykułu 16.

Wysokie Strony Układające się zgodziły się podjąć rokowania w celu zawarcia osobnej konwencji dla uregulowania pewnych spraw wzajemnej pomocy w sprawach cywilnych, prawa prywatnego, wymiany aktów stanu cywilnego i uskuteczniania adnotacji w księgach stanu cywilnego.

Do artykułów od 26 do 30.

Postanowienia dotyczące żeglugi nie mają zastosowania do żeglugi rzecznej.

Niniejszy Protokół Końcowy stanowi integralną część Konwencji Konsularnej, podpisanej w dniu dzisiejszym. Zostanie on ratyfikowany i wejdzie w życie jednocześnie z Konwencją.

KONWENCJA KONSULARNA

z Włochami, podpisana w Rzymie dnia 10 lipca 1935 r.

(DU Nr. 43 z 1936 poz. 317).

Skr.: **Wł kons**

Rozdział I.

Funkcjonarjusze Konsularni.

Artykuł 1.

1. Każda z Wysokich Układających się Stron władna będzie mianować Konsulów Generalnych, Konsulów, Wicekonsulów lub Agentów Konsularnych w portach, miastach i innych miejscowościach drugiej Strony.

2. Wysokie Układające się Strony zastrzegają sobie jednak prawo wskazania miejscowości, w którychby urzędowanie konsulatów już ustanowionych, lub mających być ustanowionemi im nie odpowiadało; rozumie się, że zastrzeżenie to nie będzie mogło być stosowane przez jedną z Wysokich Stron wobec Drugiej, jeżeli nie będzie również stosowane wobec wszystkich innych Państw.

3. Wszędzie, gdzie w niniejszej Konwencji jest mowa o „Konsulu", rozumie się przez to Konsulów Generalnych, Konsulów i Wicekonsulów; tak samo tam, gdzie jest mowa o „Konsulacie", rozumie się przez to Konsulaty Generalne, Konsulaty i Wicekonsulaty.

Artykuł 2.

1. Konsulowie będą wzajemnie przyjęci i uznani zgodnie z zasadami i formalnościami, obowiązującemi w Państwie przyjmującem, po przedstawieniu listów komisyjnych.

2. Równocześnie z przedstawieniem listów komisyjnych będzie wskazany okrąg konsularny; wszelka późniejsza zmiana dotycząca tego okręgu będzie komunikowana Ministerstwu Spraw Zagranicznych drugiej Wysokiej Umawiającej się Strony.

3. Exequatur do swobodnego wykonywania czynności będzie udzielone Konsulom bezzwłocznie i bez opłat, a z chwilą udzielenia tego exequatur właściwe władze ich okręgów konsularnych powezmą natychmiast zarządzenia, aby ułatwić im wykonywanie obowiązków służbowych i zapewnić im korzystanie z immunitetów i ulg, związanych z ich urzędem.

4. W wypadku nagłym Rząd Państwa przyjmującego będzie mógł na prośbę Rządu Państwa wysyłającego, uznać Konsula tymczasowo i dopuścić go do wykonywania powierzonych mu funkcyj aż do chwili przedstawienia listów komisyjnych i udzielenia exequatur.

5. Przy pełnieniu czynności i wykonywaniu obowiązków urzędowych będzie zapewniona Konsulom ze strony władz Państwa przyjmującego jak najdalej idąca pomoc oraz jak najżyczliwsze poparcie.

Artykuł 3.

1. Konsulowie i Agenci Konsularni, podobnie jak i inni funkcjonarjusze konsularni, mogą być urzędnikami zawodowymi lub honorowymi.

2. Konsulowie i inni funkcjonarjusze konsularni zawodowi, powinni być zawsze obywatelami Państwa, które ich mianuje.

3. W wypadku, w którym funkcjonarjuszem honorowym byłby obywatel Państwa, w którem ma on pełnić funkcje konsularne, Strona zamierzająca go mianować powinna w drodze dyplomatycznej uzyskać przed jego nominacją zgodę Rządu Państwa, którego jest on obywatelem.

Artykuł 4.

Konsulowie zawodowi będą mogli mianować Agentów Konsularnych w portach, miastach i innych miejscowościach swych okręgów konsularnych; Agenci ci otrzymają dekret wystawiony przez Konsula, który ich mianował. Będą oni wykonywali swe czynności pod jego kierownictwem i na jego odpowiedzialność i będą korzystali z przywilejów i immunitetów ustalonych niniejszą konwencją. Rozpoczną oni swe czynności dopiero po upoważnieniu Ministerstwa Spraw Zagranicznych Państwa ich siedziby.

Artykuł 5.

1. W razie przeszkody, nieobecności lub śmierci Konsula, wchodzący w skład Konsulatu funkcjonarjusze konsularni będą dopuszczeni z samego prawa, w porządku ustalonym przez Państwo wysyłające, do tymczasowego wykonywania funkcyj Konsula pod warunkiem, że nazwiska ich były podane uprzednio do wiadomości właściwych władz Państwa siedziby Konsulatu.

2. W czasie tymczasowego pełnienia czynności Konsula, będą oni z tego tytułu korzystali z praw, przywilejów, ulg i immunitetów przyznanych samemu Konsulowi.

Rozdział II.

Przywileje konsularne.

Artykuł 6.

1. Konsulowie i Agenci Konsularni będą mogli umieszczać w widocznem miejscu, nazewnątrz domu, w którym mieszczą się biura Konsulatu lub Agencji Konsularnej, herb Państwa, które reprezentują, z odpowiednim napisem w języku urzędowym ich Państwa, a w dnie uroczystości oficjalnych i w innych przypadkach, przewidzianych przez zwyczaj, wywieszać flagę Państwa wysyłającego na budynku, w którym znajduje się Konsulat lub Agencja Konsularna. Rozumie się, że te oznaki zewnętrzne nie mogą być w żadnym razie uważane jako ustanawiające prawo azylu.

2. Mogą oni również, z uwzględnieniem powyższego zastrzeżenia co do prawa azylu, umieszczać herb i wywieszać flagę Państwa wysyłającego na pojazdach i statkach, któremi będą się posługiwali przy wykonywaniu swych czynności urzędowych.

Artykuł 7.

1. Archiwa konsularne oraz wszelkie akty i przedmioty użytku urzędowego, będą zawsze nietykalne, i władze miejscowe nie będą mogły pod żadnym pozorem przeglądać lub zatrzymywać tych akt lub przedmiotów ani też należących do archiwów aktów, papierów i innych przedmiotów. Wymienione akta, papiery i przedmioty winny zawsze być oddzielone od dokumentów prywatnych oraz ksiąg i papierów dotyczących handlu i przemysłu, któremi mogliby się trudnić odnośni funkcjonarjusze konsularni.

2. Jeżeli Konsul, Agent Konsularny lub inny funkcjonarjusz konsularny jednej z Wysokich Układających się Stron, wezwany przez miejscową władzę do wydania lub okazania akt, papierów lub innych przedmiotów, należących do archiwów, odmówi uczynienia tego, władza wymieniona nie będzie mogła użyć w stosunku do niego żadnych środków przymusowych; wszelkie trudności wynikające z takich faktów powinny być załatwiane w drodze dyplomatycznej.

3. Korespondencja urzędowa Konsulatu lub Agencji Konsularnej oraz korespondencja do nich adresowana są zawsze nietykalne i władze nie mają prawa ani zatrzymywania ani przeglądania jej.

4. Konsulowie zawodowi mogą posługiwać się szyfrem w korespondencji swej z władzami swego Państwa, wliczając w to przedstawicielstwa dyplomatyczne i urzędy konsularne, i mogą przyjmować i wysyłać kurjerów, zaopatrzonych w dokumenty, stwierdzające ich charakter.

Artykuł 8.

1. Ogół pomieszczeń biur urzędowych Konsulatu oraz lokale przeznaczone specjalnie dla przechowywania archiwów konsularnych — są zawsze nietykalne, i władze miejscowe nie mogą do nich wkraczać, z wyjątkiem przypadków, gdy chodzi o ujęcie osoby spowodu przestępstwa, które w myśl miejscowego ustawodawstwa karane jest, zależnie od przypadku, pozbawieniem wolności powyżej jednego roku. Jednakowoż w żadnym razie władze te nie będą mogły przeglądać lub zatrzymywać papierów i przedmiotów, które się tam znajdują, ani przedsiębrać rewizji.

2. Pomieszczenia i lokale Konsulatu przeznaczone do urzędowania oraz lokale przeznaczone do przechowywania archiwów konsularnych powinny być oddzielone od pomieszczeń, służących za prywatne mieszkanie funkcjonarjusza konsularnego i nie mogą być przeznaczone do innych celów.

3. Lokale urzędowe Konsulatu i lokale przeznaczone do przechowywania archiwów nie mogą w żadnym razie służyć jako miejsce azylu.

Artykuł 9.

1. Konsulowie i inni zawodowi funkcjonarjusze konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron będą korzystali na terytorjum drugiej Wysokiej Układającej się Strony ze zwolnień od wszelkich rekwizycyj, świadczeń i kwater dla wojska. Przywilej ten nie będzie się rozciągał na nieruchomości do nich należące, o ile nie są przeznaczone do celów urzędowych Konsulatu lub nie służą jako lokale mieszkalne wspomnianych funkcjonarjuszy. Konsulowie honorowi są zwolnieni od rekwizycyj i kwaterunku wojskowego tylko co do lokali zajętych przez kancelarje i archiwa konsularne.

2. Konsulowie oraz inni zawodowi funkcjonarjusze konsularni będą zwolnieni od wszelkich podatków bezpośrednich o charakterze obciążenia osobistego, pobieranych na rzecz Państwa lub na rzecz niepaństwowych związków prawa publicznego.

W każdym razie osoby te będą podlegały opodatkowaniu na zasadach ogólnych, o ile w Państwie przyjmującem posiadają lub dzierżawią nieruchomości, wykonywują przedsiębiorstwa handlowe lub przemysłowe, lub są wspólnikami takich przedsiębiorstw, albo wykonywują zajęcie zarobkowe lub osiągają dochody z kapitałów lub praw majątkowych.

3. Wymienieni funkcjonarjusze i wogóle wszystkie osoby zatrudnione w Konsulatach, jak również ich służba domowa, będą zwolnione od obowiązku ubezpieczenia socjalnego z tytułu ustawodawstwa drugiej Wysokiej Strony, o ile osoby te są obywatelami Państwa wysyłającego.

Artykuł 10.

1. Konsulowie i wszyscy inni zawodowi funkcjonarjusze konsularni będą uprawnieni przy przesiedlaniu się na terytorjum drugiej Wysokiej Układającej się Strony do przywiezienia w ciągu 6 miesięcy po objęciu urzędowania z uwolnieniem od ceł oraz wszelkich innych opłat przywozowych swych ruchomości, włączając w to jeden samochód oraz przedmioty gospodarstwa domowego, przeznaczone do ich użytku osobistego lub ich rodziny.

2. Będą oni również zwolnieni od ceł wywozowych pobieranych od wspomnianych przedmiotów, gdy opuszczać będą Państwo swej siedziby.

3. Rozumie się, że przywilej ten nie odnosi się do artykułów żywnościowych.

4. Zawsze będą zwolnione od ceł i od wszelkiej innej opłaty importowej przedmioty przeznaczone do użytku urzędowego Konsulatów lub Agencyj Konsularnych i umeblowanie służące do urządzeń biurowych i apartamentów oficjalnych.

Artykuł 11.

Budynki i lokale przeznaczone na siedzibę Konsulatu, które są własnością jednej z Wysokich Układających się Stron, nie podlegają podatkom od nieruchomości i od dochodu z nieruchomości, ustanowionym przez Państwo lub inną krajową korporację prawa publicznego.

Artykuł 12.

Konsulowie, Agenci Konsularni i wszyscy funkcjonarjusze konsularni nie podlegają jurysdykcji władz państwa przyjmującego o ile chodzi o pełnienie przez nich czynności urzędowych. W razie powołania się na to zwolnienie wobec władz Państwa przyjmującego, władza ta powinna powstrzymać się od orzekania; wszelkie tego rodzaju trudności powinny być załatwiane w drodze dyplomatycznej.

Artykuł 13.

1. Do Konsulów i innych funkcjonarjuszów konsularnych, z wyjątkiem pełniących podrzędne czynności kancelaryjne i z wyjątkiem służby, o ile te osoby nie są funkcjonarjuszami honorowymi, nie może być stosowany areszt osobisty ani w charakterze środka zapobiegawczego ani w charakterze środka egzekucyjnego w sprawach cywilnych i handlowych, ani jako kara porządkowa, ani jako kara za przestępstwa ścigane wyłącznie w drodze administracyjnej. Nie mogą oni również być zatrzymywani ani więzieni w drodze prewencyjnej, z wyjątkiem gdy chodzi o przestępstwa karane pozbawieniem wolności powyżej jednego roku.

2. W razie ścigania sądowego, aresztowania lub postawienia w stan oskarżenia Konsula lub przydzielonych i pomocniczych Konsulów i Wicekonsulów, Attachés konsularnych i zawodowych kanclerzy, Rząd Państwa przyjmującego zawiadomi o tem bezzwłocznie przedstawiciela dyplomatycznego Państwa wysyłającego.

Artykuł 14.

1. Konsulowie, Agenci Konsularni i inni funkcjonarjusze konsularni obowiązani są czynić zadość wezwaniom, skierowanym do nich przez właściwe władze Państwa przyjmującego celem przesłuchania ich w charakterze świadków. Jeżeli nie są obywatelami Państwa przyjmującego, wezwania te powinny posiadać charakter pism urzędowych bez zagrożenia sankcjami karnemi na wypadek niestawienia się.

Przesłuchanie powinno odbyć się bez zwłoki, w oznaczonym terminie i o ile możliwe bez dłuższego zatrzymywania.

Personel służbowy nie korzysta z tego przywileju.

2. Konsulowie zawodowi mogą w każdym poszczególnym przypadku w sposób uzasadniony usprawiedliwić swą nieobecność przeszkodami, wynikającemi z choroby lub ze spraw służbowych niecierpiących zwłoki oraz prosić o odroczenie stawiennictwa na krótki przeciąg czasu. Kierownicy etatowych urzędów konsularnych mogą w wypadku przeszkody wynikłej z niecierpiących zwłoki spraw służbowych zeznawać w siedzibie Konsulatu w terminie oznaczonym przez władzę sądową.

3. Konsulowie, Agenci Konsularni i wszyscy inni funkcjonarjusze konsularni, zarówno zawodowi jak honorowi, mogą, powołując się na tajemnicę zawodową lub tajemnicę państwową, odmówić składania ze-

znań odnoszących się do faktów związanych z ich urzędowaniem oraz składania lub przedstawiania dokumentów, znajdujących się w ich posiadaniu.

Gdyby właściwa władza nie chciała tego tłumaczenia uznać za usprawiedliwione, powinna powstrzymać się od wszelkich środków przymusowych w stosunku do nich.

Rozdział III.

Czynności Konsulów.

Artykuł 15.

1. Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron mają prawo wykonywania opieki nad obywatelami Państwa, które ich mianowało, oraz obrony zgodnie z prawem i zwyczajami międzynarodowemi wszelkich praw i interesów obywateli ich Państwa.

2. W tym celu będą oni mogli zwracać się do sądów i wszystkich władz swego okręgu celem uzyskania, w granicach obowiązującego prawa, informacyj oraz potrzebnych wyjaśnień. Stojąc na straży wykonywania wszystkich traktatów i konwencyj obowiązujących oba Państwa, będą oni mogli zgłaszać zażalenia przeciw wszelkim naruszeniom tych traktatów i umów oraz przeciw wszelkim nadużyciom, na które mogliby się żalić ich współobywatele.

3. Rozumie się, że Konsulowie i Agenci Konsularni interwenjując w drodze pisemnej w sądach i u władz miejscowych będą się posługiwali językiem urzędowym Państwa, w którem mają siedzibę.

Artykuł 16.

Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron mają prawo, działając zgodnie z przepisami Państwa, które ich mianowało, wydawać swoim obywatelom paszporty i inne dokumenty osobiste, jak również udzielać zezwoleń na wjazd i wizować paszporty, świadectwa pochodzenia towarów i inne dokumenty.

Artykuł 17.

1. Konsulowie Generalni, Konsulowie i Wicekonsulowie, będą mogli udzielać ślubów swym obywatelom, jeżeli prawo Państwa wysyłającego do tego ich upoważni.

Postanowienie to nie odnosi się do małżeństw, w których jeden z przyszłych małżonków byłby obywatelem drugiej Strony.

Wymienieni wyżej funkcjonarjusze konsularni powinni w czasie możliwie najkrótszym zawiadomić o wspomnianych małżeństwach władze kraju, w którym mają swoją siedzibę.

2. Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron, będą mogli, o ile są do tego upoważnieni, sporządzać zgodnie z ustawami i przepisami swego kraju akty urodzenia i zgonu obywateli Państwa wysyłającego.

3. Rozumie się, że przepis niniejszy nie zwalnia w żadnej mierze danych osób od przewidzianego przez prawo miejscowe obowiązku składania oświadczeń o urodzeniach i zgonach wobec władz miejscowych.

Artykuł 18.

1. Każda z Wysokich Układających się Stron zobowiązuje się dostarczać, na żądanie władz drugiej Wysokiej Układającej się Strony, wyciągi z aktów stanu cywilnego, należycie uwierzytelnione, za uiszczeniem opłat, przewidzianych przez ustawy i regulaminy Państwa wezwanego.

2. Pod warunkami wskazanemi w ustępie pierwszym Konsul lub Agent Konsularny mogą zażądać również, zgodnie z prawem Państwa wezwanego, innych zaświadczeń władzy publicznej.

3. Konsul lub Agent Konsularny może kierować swe żądanie wprost do właściwej władzy Państwa wezwanego.

4. Jeżeli w żądaniu wyraźnie zaznaczono, że wyciągi potrzebne są dla użytku urzędowego lub dla osób, którym służy prawo ubogich, będą one wystawione i wydane bez pobrania opłaty lub jakichkolwiek innych kosztów.

Artykuł 19.

1. Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron będą mieli prawo, o ile zostali do tego upoważnieni zgodnie z przepisami Państwa wysyłającego, do:

a) przyjmowania bądź w swem biurze, bądź poza biurem wszelkich oświadczeń, które mieliby do złożenia obywatele ich Państwa, a na pokładzie statków morskich, rzecznych i powietrznych ich Państwa kapitanowie, członkowie załogi i pasażerowie tych statków.

Rozumie się, że te oświadczenia będą miały znaczenie wobec władz Państwa siedziby Konsula lub Agenta Konsularnego, jeżeli nie będą się sprzeciwiały jego ustawodawstwu;

b) przyjmowania, sporządzania i uwierzytelniania narówni z notarjuszami wszelkich aktów włącznie z rozporządzeniami testamentowemi obywateli Państwa wysyłającego.

Rozumie się, że postanowienie to nie będzie miało zastosowania do aktów między żyjącymi dotyczących przeniesienia prawa własności na nieruchomościach, lub mających na celu ich obciążenie jeżeli nieruchomości te są położone na terytorjum Państwa siedziby Konsula lub Agenta Konsularnego;

c) przyjmowania, sporządzania i uwierzytelniania narówni z notarjuszami, wszelkich aktów prawnych, niezależnie od obywatelstwa stron, pod warunkiem, aby się te akta odnosiły do mienia, znajdującego się na terytorjum Państwa, które mianowało Konsula lub Agenta Konsularnego, albo miały być wykonane lub spowodować skutki prawne na terytorjum tego Państwa;

d) przyjmowania, wystawiania i rejestrowania kontraktów dotyczących sprzedaży statków lub statków powietrznych krajowych, pożyczki bodmeryjnej, zastawu lub hipoteki i zaciągu, podobnie jak wszelkich innych kontraktów niezbędnych do wykonywania krajowej żeglugi morskiej lub powietrznej;

e) rejestrowania kontraktów kupna statków lub statków powietrznych, jeżeli przynajmniej jedna ze stron zawierających umowę posiada obywatelstwo Państwa, któremu podlega Konsul;

f uwierzytelniania podpisów i znaków ręcznych obywateli Państwa, które ich mianowało;

g) uwierzytelniania wszelkiego rodzaju aktów i dokumentów, pochodzących od władz lub urzędników publicznych Państwa wysyłającego;

h) tłumaczenia na język Państwa przyjmującego wszelkich aktów i dokumentów, redagowanych w ich krajowym języku i naodwrót.

2. Akty i dokumenty wyżej wymienione, jak również przekłady, odpisy lub wyciągi, wystawione lub uwierzytelnione przez osoby wspomniane w ustępie 1 niniejszego artykułu w formie wymaganej przez Państwo wysyłające i zaopatrzone w pieczęć konsularną, będą uznawane w Państwie przyjmującem za dokumenty publiczne lub publicznie legalizowane. Będą one miały tę samą moc prawną i dowodową, jak gdyby były sporządzone lub uwierzytelnione przez notarjuszy, władze publiczne lub zaprzysiężonych tłumaczy właściwych zgodnie z przepisami obowiązującemi w Państwie przyjmującem.

3. Jeżeli akty te lub inne dokumenty dotyczą spraw, które mają być wykonane w kraju siedziby Konsula lub Agenta Konsularnego, winny one podlegać opłatom stemplowym i innym opłatom wymaganym przez prawo wspomnianego Państwa, jak również wszelkim innym formalnościom obowiązującym w danej dziedzinie w tem Państwie.

Artykuł 20.

Konsulowie i Agenci Konsularni, jeżeli są do tego upoważnieni zgodnie z ustawodawstwem Państwa wysyłającego, będą uprawnieni do organizowania opieki i kurateli nad małoletnimi, umysłowo chorymi i niewłasnowolnymi obywatelami swego Państwa; w tym celu będą mogli w granicach ustawodawstwa swego Państwa przedsiębrać lub proponować wszelkie kroki, któreby uważali za potrzebne, a które nie stałyby w sprzeczności z ustawodawstwem miescowem.

Artykuł 21.

1. We wszystkich sprawach wynikających z ustawodawstwa społecznego (dotyczącego n. p. opieki społecznej, ochrony pracy i ubezpieczeń społecznych) Konsulowie i Agenci Konsularni mają prawo do asystowania obywatelom Państwa wysyłającego przed wszystkiemi właściwemi władzami i instytucjami i do reprezentowania ich przed temi władzami. Są oni upoważnieni w imieniu tych obywateli, których reprezentują, odbierać i potwierdzać odbiór przyznanych i wypłaconych w tych wypadkach odszkodowań, rent i innych świadczeń.

Wypłata świadczeń dokonana w tych wypadkach do rąk Konsulów i Agentów Konsularnych będzie miała tę samą moc, jakby była dokonana wprost do rąk uprawnionych.

2. Miejscowe instytucje państwowe i społeczne winne są zawiadamiać Konsulów i Agentów Konsularnych o wdrożeniu postępowania odszkodowawczego spowodu wypadku przy pracy, któremu uległ obywatel Państwa wysyłającego.

Artykuł 22.

Konsulowie i Agenci Konsularni będą mieli prawo wykonywania wszelkich czynności, mających na celu uregulowanie stosunków do służby wojskowej obywateli Państwa wysyłającego, zarówno w zakresie przeprowadzenia poboru, łącznie z przeglądem lekarskim, jak z ewidencją wojskową.

Artykuł 23.

1. W przypadku zgonu obywatela jednej z obu Wysokich Układających się Stron na terytorjum drugiej właściwa władza miejscowa powinna natychmiast powiadomić o tem funkcjonarjusza konsularnego.

Ze swej strony funkcjonarjusze konsularni powinni podobnie zawiadamiać władze miejscowe, jeżeli pierwsi powezmą wiadomość o zgonie.

2. Właściwa władza miejscowa powinna w najkrótszym czasie dostarczyć funkcjonarjuszowi konsularnemu bezpłatnie aktu zgonu i podać do jego wiadomości wszystko, co jej wiadomo o uprawnionych do spadku, ich miejsca pobytu, o istnieniu testamentu i o majątku zmarłego.

Artykuł 24.

1. Jeżeli obywatel włoski pozostawi majątek w Polsce, lub obywatel polski pozostawi majątek we Włoszech, i gdyby osoby uprawnione do spadku lub niektóre z nich były nieznane lub nieobecne, Konsulowie Generalni, Konsulowie, Wicekonsulowie i Agenci Konsularni będą uprawnieni zażądać opieczętowania przedmiotów, papierów i innych części majątku ruchomego zmarłego oraz uczestniczyć w wykonaniu tej formalności. Dopilnują oni, by właściwa władza poszukała, czy istnieje testament i będą informowani o wszelkich wiadomościach i dokumen-

tach, któreby im pozwoliły odnaleźć osoby uprawnione. Będą mogli zażądać spisania inwentarza, a w każdym razie będą mieli prawo uczestniczenia w tej czynności. Ponadto będą mogli, jeżeli uznają to za celowe, spowodować mianowanie przez właściwą władzę miejscową administratora lub kuratora spadku, który będzie wybrany na ich wniosek spośród osób powołanych do pełnienia tej funkcji przez prawo lub zwyczaj.

3. Administrator lub kurator powinien komunikować Konsulowi Generalnemu, Konsulowi, Wicekonsulowi lub Agentowi Konsularnemu na każde ich żądanie, wszelkie informacje dotyczące likwidacji spadku.

3. Interwencja konsularna nie będzie dopuszczona gdy tylko zostanie stwierdzone, że brak osób uprawnionych posiadających obywatelstwo Państwa wysyłającego, lub gdy wszyscy spadkobiercy będą obecni lub reprezentowani.

Artykuł 25.

Postanowienia art. 24 będą się stosowały, gdy nieobecni lub niewłasnowolni obywatele jednego z układających się Państw nie mający przedstawiciela, będą zainteresowani w spadku otwartym na terytorjum drugiego Państwa, bez względu na obywatelstwo spadkodawcy. Interwencja konsularna nie będzie jednak więcej dopuszczona od chwili, gdy wszyscy uprawnieni obywatele Państwa wysyłającego będą obecni lub reprezentowani.

Artykuł 26.

1. Jeżeli obywatel włoski pozostawi majątek w Polsce, lub gdy obywatel polski pozostawi majątek we Włoszech, a właściwa władza terytorjalna uzna, że wartość tego majątku nie przekracza

we Włoszech 10.000 lir.
w Polsce 4.500 złotych,

Konsul Generalny, Konsul, Wicekonsul lub Agent Konsularny będą mogli zażądać wydania sobie tego majątku. Będą oni wyłącznie powołani do likwidacji spadku, lecz wartość osiągniętą z likwidacji będzie wolno wywieźć poza granice Państwa przyjmującego dopiero po uregulowaniu długów i po uiszczeniu wszystkich należnych opłat.

2. Wysokie Układające się Strony mogą w drodze zwykłej wymiany not zmienić cyfry wymienione w poprzednim paragrafie.

Artykuł 27.

1. Konsulowie i Agenci Konsularni każdej z Wysokich Układających się Stron uprawnieni są do udzielania wszelkiej pomocy i opieki statkom płynącym pod banderą ich Państwa w czasie pobytu tych statków w porcie ich okręgu konsularnego.

2. W tym celu mogą oni udawać się osobiście na pokład tych statków z chwilą, gdy statki te zostaną dopuszczone do swobodnego komunikowania się z lądem.

3. Co się tyczy statków handlowych Konsulowie i Agenci Konsularni mogą na pokładzie tych staków przesłuchiwać kapitanów i załogę, badać papiery okrętowe, przyjmować, zgodnie z artykułem 19 niniejszej konwencji, zeznania odnoszące się do ich podróży, jej celu i wydarzeń w czasie podróży, oraz sporządzać manifesty i ułatwiać odprawę tych statków; wreszcie będą mogli, o ile to nie jest sprzeczne z prawem miejscowem, towarzyszyć kapitanowi i osobom należącym do załogi przy ich występowaniu przed miejscowemi sądami i władzami administracyjnemi, w celu służenia im pomocą w charakterze tłumaczy, w sprawach prawnych, które mieliby tam do załatwienia, lub w żądaniach, z któremiby występowali.

4. W portach, w których ma siedzibę Konsul lub Agent Konsularny jednej z Wysokich Układających się Stron, funkcjonarjusze miejscowych władz sądowych i administracyjnych jak również funkcjonarju-

sze miejscowego urzędu celnego nie mogą bez uprzedniego zawiadomienia wspomnianego Konsula lub Agenta Konsularnego dokonywać na statkach handlowych, płynących pod banderą Państwa drugiej Wysokiej Układającej się Strony, poszukiwań, ani rekwizycyj lub aresztowań, z wyjątkiem schwytania na gorącym uczynku, ani też podejmować innych czynności urzędowych, wymagających zastosowania środków przymusowych. W wypadkach nagłych zawiadomienie to powinno nastąpić przynajmniej w samej chwili dokonywania czynności. Postanowienia te mają na celu umożliwić Konsulowi lub Agentowi Konsularnemu obecność przy dokonywaniu tych czynności. Władze miejscowe powinny również uprzedzać zawczasu Konsula lub Agenta Konsularnego o oświadczeniach składanych przez kapitanów lub załogę przed miejscowemi sądami lub miejscowemi urzędami administracyjnemi, aby mógł w nich uczestniczyć.

5. Zaproszenie, które zostanie wysłane w wymienionych przypadkach do Konsulów lub Agentów Konsularnych, powinno wskazywać ściśle godzinę, a jeżeli Konsulowie lub Agenci Konsularni zaniedbają przybyć osobiście, czynności takie odbędą się pod ich nieobecność. Właściwe władze miejscowe powinny jednak bezzwłocznie powiadomić Konsula lub Agenta Konsularnego o każdej rewizji i wszystkich innych czynnościach urzędowych, o których mowa w poprzednim ustępie, dokonanych w jego nieobecności, oraz wskazać równocześnie powody pośpiechu. Władze miejscowe powinny postąpić w ten sam sposób, kiedy Konsul lub Agent Konsularny nie ma siedziby w danym porcie.

6. W wypadkach, w których sąd orzeknie o niezdolności statku do żeglugi, miejscowe władze morskie powiadomią w możliwie szybkim terminie właściwego Konsula.

7. Interwencja Konsulów i Agentów Konsularnych nie będzie jednak wymagana przy wykonywaniu zwyczajnych formalności władz lokalnych przy wejściu i wyjściu statków, stosownie do regulaminów żeglugi, celnych i sanitarnych.

Artykuł 28.

1. Konsulowie i Agenci Konsularni korzystają w granicach przewidzianych ustawodawstwem Państwa, które ich mianowało, z wyłącznego prawa nadzoru nad utrzymaniem porządku wewnętrznego na pokładzie statków handlowych, płynących pod banderą ich Państwa, i z prawa powierzania w razie potrzeby funkcyj kapitana osobom wedle własnego wyboru oraz zmieniania obsady oficerów i załogi.

Winni oni, w granicach przepisów Państwa wysyłającego, załatwiać sami wszelkie spory, mogące powstać między kapitanami, oficerami i marynarzami tych statków, w szczególności takie, które dotyczą płac i wypełnienia zobowiązań wzajemnie zaciągniętych.

2. Władze miejscowe będą mogły interwenjować jedynie wówczas, gdyby zaburzenia na pokładzie statku handlowego groziły naruszeniem spokoju publicznego na lądzie lub w porcie, lub gdyby w nie była wmieszana osoba nienależąca do załogi.

W tym przypadku również miejscowe władze zawiadomią pisemnie, w najkrótszym terminie i o ile to możliwe przed wstąpieniem na statek, właściwego Konsula lub Agenta Konsularnego o zamierzonej interwencji. Władze miejscowe dołożą wszelkich starań, żeby zlikwidowanie tego rodzaju przypadków na statkach, płynących pod banderą drugiej Wysokiej Układającej się Strony, odbywało się w porozumieniu z właściwym Konsulem.

We wszystkich innych przypadkach zaburzeń na pokładzie władze miejscowe ograniczą się do udzielenia poparcia funkcjonarjuszom konsularnym lub w razie nieobecności Konsula kapitanom, jeżeli ci tego zażądają. W szczególności będzie do nich należało dostawić na pokład każdego osobnika, figurującego w spisie załogi, oraz aresztować go,

w ostatnim przypadku przynajmniej jeżeli chodzi o obywatela ich kraju. Aresztowanie winno nastąpić na podstawie pisemnego żądania, zwróconego do władz miejscowych oraz zaopatrzonego w wyciąg ze spisu załogi i będzie utrzymane przez przeciąg dwóch miesięcy. Jeżeli okręt dłużej pozostaje w porcie, przytrzymany zostanie dostawiony na pokład do czasu odejścia statku.

3. O ile władze miejscowe zauważą, że statek handlowy drugiej Wysokiej Układającej się Strony nie jest wyposażony technicznie i zaopatrzony stosownie do umów międzynarodowych, wiążących obie Układające się Strony, zawiadomią one o tem natychmiast właściwego Konsula celem usunięcia tych braków na podstawie porozumienia się.

4. W innych przypadkach wspomniane władze ograniczą się do udzielenia Konsulowi i Agentowi Konsularnemu, na żądanie, poparcia, celem ułatwienia im wykonania ich czynności.

Artykuł 29.

1. Konsulowie mogą żądać aresztowania oraz odstawienia bądź na statek, bądź odesłania do kraju ojczystego oficerów, marynarzy i innych osób, należących w jakimkolwiek charakterze do załogi statków płynących pod banderą ich Państwa, które zbiegły na terytorjum jednej z Wysokich Układających się Stron.

2. W tym celu winni oni zwrócić się pisemnie do właściwych władz miejscowych i wykazać na podstawie papierów okrętowych lub spisu załogi, lub w braku tych dokumentów, na podstawie uwierzytelnionych wypisów z nich, że osoby, których wydania żądają, należą rzeczywiście do załogi. W miejscowościach, w których niema ani Konsula ani Agenta Konsularnego, żądanie wydania może być wystosowane do władz miejscowych przez kapitana, lub osobę sprawującą dowództwo statku, z zachowaniem jednak formalności przewidzianych w niniejszym ustępie.

3. Wobec żądania w ten sposób uzasadnionego, odstawienie zbiegów nie może być odmówione, z wyjątkiem przypadku popełnienia przez zbiega jakiegokolwiek przestępstwa na lądzie; w tym ostatnim przypadku władza miejscowa może odroczyć wydanie aż do czasu wydania przez właściwy sąd wyroku i całkowitego wykonania tego wyroku. Ponadto winna być udzielona Konsulom i Agentom Konsularnym wszelka pomoc i poparcie w celu wyszukania i zatrzymania tych zbiegów. Będą oni osadzeni i trzymani w miejscowem więzieniu na żądanie pisemne i na koszt Konsulatu lub Agencji Konsularnej, aż do chwili odstawienia ich spowrotem na pokład statku ojczystego lub też do czasu nadejścia sposobności odesłania ich do ojczyzny. Jeżeli ta sposobność nie nastąpi w przeciągu dwóch miesięcy, licząc od dnia zatrzymania, wspomniani zbiegowie będą wypuszczeni na wolność po uprzedniem zawiadomieniu Konsula na trzy dni naprzód i nie będą mogli być ponownie zatrzymani z tego samego powodu.

4. Wysokie Układające się Strony zgadzają się, by oficerowie, marynarze i inne osoby należące do załogi, jeżeli są obywatelami Państwa, na którego terytorjum zbiegli, byli wyłączeni z pod postanowień niniejszego artykułu.

Polska rozciąga to wyłączenie również na obywateli Wolnego Miasta Gdańska.

Artykuł 30.

1. Jeżeli statek płynący pod banderą jednej z Wysokich Układających się Stron ulegnie rozbiciu lub osiądzie na mieliźnie u wybrzeża, w porcie lub na wodach wewnętrznych drugiej Strony, władze miejscowe winny zawiadomić niezwłocznie o tem Konsula lub Agenta Konsularnego, w którego okręgu miał miejsce wypadek.

2. Wszelkie czynności związane z akcją ratowniczą statków, które rozbiły się lub osiadły na mieliźnie, odbywać się będą pod kierownic-

twem Konsula lub Agenta Konsularnego lub upoważnionych przez nich innych funkcjonarjuszy konsularnych.

3. W razie nieobecności i aż do przybycia Konsula lub Agenta Konsularnego, lub ich przedstawicieli, władze miejscowe powinny przedsięwziąć wszelkie środki potrzebne dla zaopiekowania się osobami oraz dla przechowania przedmiotów uratowanych z rozbicia.

4. Interwencja władz miejscowych będzie miała na celu jedynie udzielenie pomocy Konsulom lub Agentom Konsularnym, utrzymanie porządku, zabezpieczenie interesów osób biorących udział w akcji ratowniczej, a nie należących do załogi, zapewnienie wykonania przepisów o wwozie i wywozie towarów oraz zabezpieczenie ogólnych interesów żeglugi.

5. Władze miejscowe nie mogą w powyższych wypadkach pobierać jakiegokolwiek rodzaju opłat ani żądać zwrotu innych kosztów, aniżeli te, które spowodowane były akcją ratowniczą i przechowywaniem uratowanych przedmiotów oraz te, którym w podobnych wypadkach podlegają statki krajowe.

6. W razie wątpliwości co do przynależności państwowej statków uległych rozbiciu czynności przewidziane w niniejszym artykule należeć będą do wyłącznej kompetencji władz miejscowych.

7. Uratowane towary i przedmioty wolne będą od wszelkich opłat celnych, pod warunkiem, iż nie wejdą do konsumpcji wewnętrznej.

Artykuł 31.

We wszystkich wypadkach, kiedy w umowach zawartych pomiędzy armatorami, ładowcami lub ubezpieczającymi, nie będzie przepisów odmiennych, sprawy awaryj, którym uległy na morzu statki handlowe jednej z Wysokich Układających się Stron, bez względu na to, czy zawinęły one do portu dobrowolnie czy też na skutek przymusowego schronienia się, będą załatwiane przez jej Konsulów lub Agentów Konsularnych, chyba że w awarjach tych byliby zainteresowani obywatele kraju siedziby Konsulów lub obywatele Państwa trzeciego. W tym ostatnim przypadku, o ile nie nastąpi polubowny układ pomiędzy wszystkiemi zainteresowanemi stronami, uregulowanie tych spraw należeć będzie do władz miejscowych.

Artykuł 32.

Konsulowie Generalni, Konsulowie i Wicekonsulowie będą mogli wykonywać ponadto w dziedzinie żeglugi inne czynności natury czysto administracyjnej, rachunkowej lub technicznej, które będą im zlecone przez ustawy ich kraju.

Artykuł 33.

Wszystkie czynności wymienione w niniejszym rozdziale, do których wykonywania jest uprawniony Konsul lub Agent Konsularny, mogą również wykonywać inni przydzieleni funkcjonarjusze konsularni, jeżeli zostali do wykonywania tych czynności upoważnieni przez Konsula lub Agenta Konsularnego.

Artykuł 34.

Konsulowie i Agenci Konsularni powinni zawiadamiać szefa najwyższej władzy administracyjnej ich siedziby o wszystkich zmianach zaszłych w składzie personelu Konsulatu.

Rozdział IV.

Postanowienia ogólne i końcowe.

Artykuł 35.

Każda z Wysokich Układających się Stron zobowiązuje się zapewnić drugiej stronie traktowanie Państwa najbardziej uprzywilejowanego we wszystkiem, co dotyczy atrybucyj, uprawnień, praw, przywilejów i immunitetów Konsulów.

Jednakowoż żadna z Wysokich Układających się Stron nie będzie mogła powoływać się na korzyści płynące z klauzuli największego uprzywilejowania, żądając na rzecz swoich funkcjonarjuszy konsularnych uprawnień, praw, przywilejów i immunitetów innych lub dalej idących niż te, które sama przyznaje funkcjonarjuszom konsularnym drugiej Strony.

Artykuł 36.

1. Wszystkie postanowienia niniejszej Konwencji, dotyczące atrybucyj przyznanych Konsulom w zakresie wykonywania czynności konsularnych, stosować się będą również do członków przedstawicielstw dyplomatycznych, którym powierzone będą funkcje konsularne przez ich Państwo.

2. W tym celu przedstawiciel dyplomatyczny tego Państwa notyfikować winien Rządowi Państwa przyjmującego nazwiska urzędników, przeznaczonych do wykonywania czynności konsularnych.

Artykuł 37.

Wysokie Układające się Strony zastrzegają sobie prawo, za wspólną zgodą, przystąpić w drodze wymiany not do zastosowania niniejszej konwencji do swych kolonij i posiadłości.

Artykuł 38.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne zostaną wymienione w Warszawie możliwie jak najprędzej.

Wejdzie ona w życie po upływie jednego miesiąca od dnia wymiany dokumentów ratyfikacyjnych i przestanie obowiązywać po upływie sześciu miesięcy od wypowiedzenia notyfikowanego przez jedną lub drugą z Wysokich Układających się Stron.

KONWENCJA KONSULARNA

ze Związkiem Socjalistycznym Republik Rad, podpisana w Moskwie dnia 18 lipca 1924 r.

(DU nr. 33 z 1926, poz. 210).

Skr.: **Sow**

Artykuł 1.

Każdej z układających się Stron przysługuje prawo mianowania Konsulów w portach i miastach, należących do Strony drugiej; siedziby Konsulów oraz terytorjalne okręgi ich urzędowania ustalane będą każdorazowo w drodze specjalnego porozumienia się Stron.

Konsulowie, jak również Sekretarze Konsularni i Attachés Konsularni winni być obywatelami Państwa wysyłającego; w Państwie przyjmującem nie wolno im trudnić się handlem lub jakimkolwiek zajęciem zarobkowem.

Artykuł 2.

Konsulowie rozpoczynają wykonywanie swych czynności urzędowych dopiero z chwilą otrzymania przyzwolenia od Rządu Państwa przyjmującego; z tą też chwilą zaczynają oni korzystać z wszelkich praw i przywilejów, przyznanych im na mocy niniejszej Konwencji.

Przedstawiciel Dyplomatyczny Państwa wysyłającego przedłoży Rządowi Państwa przyjmującego odnośne pełnomocnictwa w formie patentu konsularnego dla każdego konsula, ze wskazaniem jego imienia i nazwiska, tytułu konsularnego, obywatelstwa, wyznaczonego okręgu konsularnego oraz przyszłej siedziby.

Przyzwolenie Państwa przyjmującego winno nastąpić w formie exequatur w czasie możliwie najkrótszym po przedłożeniu patentu konsularnego. Jeżeli jedna z układających się Stron uzna za konieczne odmówić exequatur, może to uczynić bez przytoczenia Stronie drugiej powodów odmowy.

Wszelkie późniejsze zmiany, dotyczące ustalonego w exequatur okręgu konsularnego, mogą nastąpić wyłącznie w drodze wzajemnego porozumienia układających się Stron.

Artykuł 3.

Liczba personelu Konsulatów, włącznie do niższego personelu pomocniczego (szoferzy, woźni i t. p.), będzie ustalona dla każdego poszczególnego Konsulatu w drodze specjalnego porozumienia się Stron.

Nazwiska osób, należących do personelu każdego Konsulatu, będą komunikowane uprzednio Rządowi Państwa przyjmującego.

Artykuł 4.

Konsulowie, Sekretarze Konsularni oraz Attachés Konsularni jednej z układających się Stron nie mogą być pozbawieni wolności na terytorjum Strony drugiej ani w drodze administracyjnej, ani w drodze stosowania środków zapobiegawczych, ani też w drodze wykonania wyroku sądowego, z wyjątkiem następujących wypadków:

1) w razie wykonania wyroku sądowego: na terytorjum Rzeczypospolitej Polskiej za przestępstwa, przewidziane w artykułach 427, 429, 430, 431 punkt 2-gi, 434, 435, 453, 454, 455, 467, 500 punkt 1-szy, 513, 522, 526, 589, 108 część pierwsza i część trzecia, punkt 6-y, i 119 Kodeksu Karnego 1903 roku, w artykułach 106, 107, 108, 109, 111, 112, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 199 punkt „d", 134, 135, 136, 156, 93, 125, 126, 127, 128, 98, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 141 i 67 Ustawy Karnej 1852 roku, oraz w artykułach: 146, 147, 149, 273, 211, 212, 214, 215, 224, 226, 225, 239, 182, 176, 177, 178, 249, 250, 251, 90 punkt 4 i 5 oraz 92 punkt 1 Kod. Karnego 1871 roku, zaś na terytorjum Związku Socjalistycznych Republik Rad za przestępstwa, przewidziane w artykułach 85 część pierwsza i druga, 142, 143, 149, 161, 166, 167, 169, 170, 183, 184 i 213 Kodeksu Karnego Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Rad, wprowadzonego w życie uchwałą Wszechrosyjskiego Centralnego Komitetu Wykonawczego, ogłoszoną w Zbiorze Praw i Rozporządzeń Robotniczego i Włościańskiego Rządu z dnia 1 czerwca 1922 r.;

2) w razie wdrożenia postępowania karnego z mocy tychże powyżej wyszczególnionych artykułów odnośnych kodeksów karnych, o ile winowajca został schwytany na gorącym uczynku.

Jeśli w stosunku do Konsula, Sekretarza Konsularnego lub Attaché Konsularnego zapadł wyrok sądowy na mocy innych artykułów odnośnych kodeksów karnych, niż artykuły, wyszczególnione w punkcie 1-ym poprzedniego ustępu, to Rząd Państwa wysyłającego obowiązany jest niezwłocznie na żądanie Rządu Państwa przyjmującego odwołać danego urzędnika konsularnego.

O wszystkich wypadkach zatrzymania Konsula lub któregokolwiek bądź z urzędników Konsulatu, wdrożenia przeciwko nim postępowania karnego lub orzeczenia przeciwko nim wyroku sądowego w sprawach karnych, Rząd Państwa przyjmującego winien niezwłocznie zawiadomić o tem Przedstawiciela Dyplomatycznego Państwa wysyłającego.

Artykuł 5.

Konsulowie i urzędnicy konsularni, o ile są obywatelami Państwa wysyłającego, są wyjęci z pod orzecznictwa Państwa przyjmującego w sprawach, dotyczących ich czynności urzędowych.

Artykuł 6.

Konsulowie, Sekretarze Konsularni, i Attachés Konsularni obowiązani są w Państwie przyjmującem, na żądanie miejscowych władz sądowych, stawać w sądach w celu składania zeznań w charakterze świadków; władze sądowe winny jednak w podobnych wypadkach wezwać ich w drodze wystosowania pisma urzędowego do Konsulatu.

W razie, jeżeli Konsul nie może stawić się do sądu z powodu przeszkody urzędowej lub choroby, to przesłuchanie jego winno odbyć się w lokalu Konsulatu lub w jego mieszkaniu w trybie, przewidzianym przez ustawy miejscowe, bądź też w drodze złożenia sądowi zeznania na piśmie, zaopatrzonego w jego podpis i pieczęć urzędową, o ile ustawy miejscowe zezwalają na to.

Wypadki niestawiennictwa do sądu Konsulów, Sekretarzy Konsularnych i Attachés Konsularnych lub odmowy składania przez nich zeznań będą rozstrzygane wyłącznie w drodze dyplomatycznej.

Urzędnicy konsularni, o ile są obywatelami Państwa wysyłającego, nie mogą być przesłuchiwani bez zgody ich Rządu w sprawach, dotyczących ich czynności urzędowych.

Artykuł 7.

Konsulowie i urzędnicy konsularni, o ile są obywatelami Państwa wysyłającego, oraz ich żony i niepełnoletnie dzieci będą zwolnieni od wszelkich osobistych podatków bezpośrednich, ustanowionych przez jakąkolwiek bądź władzę Państwa przyjmującego.

Powyżej wymienione osoby będą również zwolnione od wszelkich świadczeń osobistych i rzeczowych zarówno państwowych, jak i lokalnych.

Natomiast nie będą one zwolnione od podatków i opłat, którym podlegają, jako właściciele lub dzierżawcy nieruchomości i jako właściciele kapitałów i rent; zarówno urzędnicy konsularni, którym przepisy Konwencji niniejszej nie wzbraniają trudnić się handlem i przemysłem, nie będą zwolnieni od podatków i opłat, którym podlegają, bądź jako właściciele przedsiębiorstw handlowych, bądź w związku z wykonaniem jakichkolwiek zajęć zarobkowych.

Artykuł 8.

W razie nieobecności, choroby lub śmierci Konsula lub innej przeszkody w wykonywaniu przezeń obowiązków służbowych, osoba, należąca do składu odnośnego Konsulatu, której nazwisko jako zastępcy zostało uprzednio zakomunikowane Ministerstwu (Komisarjatowi Ludowemu) Spraw Zagranicznych Państwa przyjmującego, zostanie ipso jure dopuszczona do czasowego pełnienia funkcyj Konsula i korzystać będzie na ten przeciąg czasu z praw, ulg i prerogatyw, przyznanych Konsulom w niniejszej Konwencji.

O zachodzącej przeszkodzie w wykonywaniu obowiązków służbowych Konsul winien zawiadomić właściwe władze swego okręgu.

Artykuł 9.

Konsulowie mogą umieszczać nad głównem wejściem do Konsulatu tarczę z herbem Państwa wysyłającego i z napisem „Konsulat . . . .". Mogą oni również wywieszać flagę Państwa wysyłającego na budynku Konsulatu, oraz na wszelkich środkach lokomocji, któremi się posługują

przy wykonywaniu obowiązków służbowych, a mianowicie: powozach, samochodach i t. p.

Artykuł 10.

Biura Konsulatu, archiwum Konsulatu i urzędowa korespondencja Konsulatu — są nietykalne. Jednakże winny one mieścić się i być przechowywane zupełnie oddzielnie od mienia osobistego i prywatnej korespondencji konsula, chociażby w tym samym lokalu, ale w oddzielnem pomieszczeniu.

Konsul może zezwolić władzom Państwa przyjmującego na dokonanie rewizji lub oględzin w biurach Konsulatu. Jednakże władzom tym nie wolno w żadnym wypadku przeglądać, zatrzymywać i opieczętowywać korespondencji urzędowej lub przedmiotów, znajdujących się w biurach Konsulatu i urzędowo z niemi związanych.

Archiwum i biura Konsulatu nie mogą służyć jako miejsce azylu.

Artykuł 11.

Konsulowie mają prawo obrony wszystkich praw i interesów obywateli Państwa wysyłającego.

W tym celu mogą Konsulowie przy wykonywaniu powierzonych sobie czynności zwracać się do właściwych władz miejscowych w swoim okręgu konsularnym w trybie, ustalonym w każdem z obu układających się Państw, o wszelkiego rodzaju informacje oraz z reklamacjami z powodu wszelkiego naruszenia praw i interesów, jak również z powodu wszelkich nadużyć, któreby obywatelom Państwa wysyłającego dawały powód do zażaleń.

Konsulowie nie mogą bezpośrednio komunikować się z Ministerstwem (Komisarjatem Ludowym) Spraw Zagranicznych Państwa przyjmującego poza ich okręgiem konsularnym.

Artykuł 12.

Konsulowie mają prawo prowadzenia matrykuły (rejestru), wydawania obywatelom Państwa wysyłającego paszportów lub innych dowodów osobistych, jak również zaświadczeń w związku z wykonywanemi przez Konsulów czynnościami urzędowemi, przyjmowania od obywateli Państwa wysyłającego na przechowanie wszelkiego rodzaju mienia oraz wizowania paszportów, świadectw pochodzenia towarów i tym podobnych dokumentów.

Artykuł 13.

Konsulowie mają prawo żądania, w trybie, przewidzianym w artykule 11-ym niniejszej Konwencji, od władz Państwa przyjmującego, a władze te obowiązane są w miarę możności wydawać należycie uwierzytelnione poniżej wyszczególnione dokumenty, a mianowicie:

1) wypisy i odpisy aktów urodzenia, ślubu i zejścia, aktów uprawnienia dzieci nieślubnych, jak również wszelkich innych aktów stanu cywilnego, o ile dotyczą one interesów obywateli Państwa wysyłającego;

2) świadectwa szkolne, dyplomy uniwersyteckie, akta stanu służby z czasów do 1917 r. i tym podobne dokumenty osobiste, względnie ich odpisy lub wypisy z nich, dotyczące obywateli Państwa wysyłającego;

3) wypisy i odpisy dokumentów sądowych i administracyjnych, jak również innych dokumentów, będących w posiadaniu władz Państwa przyjmującego i dotyczących obywateli Państwa wysyłającego, o ile tego rodzaju dokumenty, względnie ich odpisy lub wypisy z nich, mogą być wydawane obywatelom Państwa przyjmującego.

Za wydanie powyżej wyszczególnionych dokumentów będzie pobierana opłata w wysokości, przewidzianej w podobnych wypadkach dla obywateli Państwa przyjmującego.

Artykuł 14.

Konsulowie, o ile ustawy Państwa wysyłającego upoważniają ich do tego, mają prawo wykonywania w swych biurach i mieszkaniach, jak również w mieszkaniach stron zainteresowanych oraz na pokładach statków narodowych następujących czynności:

1) sporządzać, przyjmować i uwierzytelniać rozporządzenia ostatniej woli i inne jednostronne akty prawne obywateli Państwa wysyłającego;

2) sporządzać, przyjmować i uwierzytelniać dwustronne akty prawne, zawierane bądź tylko pomiędzy obywatelami Państwa wysyłającego, bądź też pomiędzy obywatelami Państwa wysyłającego i obywatelami Państwa przyjmującego; przepis niniejszego punktu nie dotyczy umów w przedmiocie nabywania lub zbycia praw rzeczowych na nieruchomości, znajdujące się na terytorjum Państwa przyjmującego;

3) sporządzać, przyjmować i uwierzytelniać dwustronne akty prawne, zawierane bądź pomiędzy obywatelami Państwa przyjmującego, bądź pomiędzy obywatelami Państw trzecich, bądź wreszcie pomiędzy tymi ostatnimi a obywatelami Państwa przyjmującego, jeżeli te akty prawne dotyczą wyłącznie objektów, znajdujących się na terytorjum Państwa wysyłającego, bądź też spraw i czynności, które w Państwie wysyłającem mają być wykonywane, względnie miały skutki prawne;

4) uwierzytelniać podpisy obywateli Państwa wysyłającego na wszelkiego rodzaju dokumentach, uwierzytelniać wszelkiego rodzaju akty i dokumenty, sporządzone przez władze lub osoby urzędowe Państwa wysyłającego lub Państwa przyjmującego, jak również uwierzytelniać odpisy wszelkich dokumentów;

5) tłumaczyć wszelkiego rodzaju akty i dokumenty, sporządzone przez władze lub osoby urzędowe Państwa wysyłającego lub Państwa przyjmującego.

Wyżej wymienione akty i dokumenty, oraz tłumaczenia, odpisy i wypisy z nich, sporządzone i uwierzytelnione przez Konsula i zaopatrzone w jego pieczęć urzędową, będą uznane w Państwie przyjmującem za dokumenty publiczne, względnie publicznie uwierzytelnione dokumenty, odpisy, wypisy lub tłumaczenia i będą miały tę moc prawną i dowodową, jak gdyby je sporządzili, względnie uwierzytelnili lub przetłumaczyli urzędnicy publiczni lub właściwe osoby urzędowe Państwa przyjmującego.

Jednakże wyżej wymienione akty i dokumenty, o ile dotyczą spraw, których wykonanie ma nastąpić w Państwie przyjmującem, podlegają należytościom stemplowym i innym opłatom oraz przepisom o superlegalizacji zgodnie z odnośnemi przepisami Państwa przyjmującego.

Artykuł 15.

Konsulowie, o ile ustawy Państwa wysyłającego upoważniają ich do tego, mają prawo sporządzania aktów urodzenia i zejścia, dotyczących obywateli Państwa wysyłającego, oraz udzielania ślubów, o ile obie osoby, wstępujące w związek małżeński, są obywatelami Państwa wysyłającego.

Przepis niniejszy nie zwalnia jednak osób zainteresowanych od obowiązku rejestrowania wspomnianych aktów stanu cywilnego przed właściwemi władzami Państwa przyjmującego.

Artykuł 16.

Konsulowie mają prawo sprawować władzę nadopiekuńczą nad małoletnimi, umysłowo chorymi i innymi niewłasnowolnymi obywatelami Państwa wysyłającego, mieszkającymi w ich okręgu konsularnym.

W tym celu mają oni prawo zorganizowania opieki lub kurateli i sprawowania nadzoru nad działalnością opiekunów lub kuratorów.

Artykuł 17.

Do czasu zawarcia specjalnej konwencji spadkowej obowiązywać będą następujące postanowienia:

1) Jeżeli obywatel jednej z układających się Stron umrze na terytorjum Strony drugiej, władze miejscowe winny o tem zawiadomić niezwłocznie właściwego Konsula ze wskazaniem danych, jakie posiadają co do istnienia spadkobierców i miejsca ich pobytu, jak również co do istnienia rozporządzenia ostatniej woli. Jeżeli Konsul otrzyma wcześniej, niż władze miejscowe wiadomość o śmierci obywatela Państwa wysyłającego, winien on informacje, wymienione w ustępie poprzednim, przesłać niezwłocznie właściwym władzom miejscowym.

2) Mienie ruchome, pozostałe na terytorjum jednej z układających się Stron po śmierci obywatela drugiej układającej się Strony, całkowicie przekazuje się Konsulowi tej ostatniej Strony; jednakże przekazanie majątku spadkowego Konsulowi nie czyni go odpowiedzialnym za wierzytelności, obciążające masę spadkową.

Konsul przed wydaniem majątku spadkowego spadkobiercom lub wysłaniem go zagranicę, winien opłacić lub należycie zabezpieczyć, w granicach masy spadkowej, podatek spadkowy oraz wszystkie zgłoszone i uzasadnione wierzytelności do masy spadkowej i wykazane prawa spadkowe obywateli Państwa przyjmującego, jak również obywateli Państwa trzeciego, zamieszkałych na terytorjum Państwa przyjmującego. Zobowiązanie to względem osób, zgłaszających swe prawa lub wierzytelności do masy spadkowej, ustaje, jeżeli osoby te w ciągu dziewięciu miesięcy od dnia śmierci spadkodawcy nie wykażą się wobec Konsula, że prawa ich do spadku, względnie wierzytelności, zostały już uznane lub zaskarżone u właściwych władz.

3) We wszystkich sprawach spadkowych, prowadzonych w jednem z Państw układających się, właściwi Konsulowie drugiego Państwa mają prawo ipso jure, bez okazania specjalnych pełnomocnictw, zastępowania interesów nieobecnych spadkobierców, o ile ci ostatni są obywatelami Państwa wysyłającego i nie ustanowili w tym celu specjalnych pełnomocników.

Artykuł 18.

Konsulowie mają prawo przyjmowania w swoich biurach i mieszkaniach oraz w mieszkaniach stron zainteresowanych lub na pokładzie statków i okrętów narodowych deklaracyj od obywateli Państwa wysyłającego, jak również od osób, należących do załogi statku lub okrętu i od pasażerów statku.

Artykuł 19.

Konsulowie każdej z układających się Stron mają prawo udzielania pomocy i poparcia okrętom i statkom Państwa wysyłającego.

W tym celu Konsulowie mogą osobiście lub przez swoich delegatów zwiedzać okręty i statki narodowe, przesłuchiwać kapitana i załogę statku, kontrolować papiery okrętowe statku, przyjmować zeznania o podróży i jej celu oraz o wszelkich wydarzeniach w czasie jej trwania, sporządzać wykazy ładunków (manifesty) i inne tym podobne dokumenty, jak również ułatwiać odejście statku lub okrętu, wreszcie towarzyszyć kapitanowi i osobom, należącym do załogi, przy występowaniu ich przed miejscowemi władzami sądowemi lub administracyjnemi, aby w toczących się tam ich sprawach służyć im w charakterze tłumaczy lub zastępców, zarówno z ramienia powoda, jak i pozwanego, o ile ustawy miejscowe pozwalają na występowanie Konsulów w tym charakterze.

Artykuł 20.

Konsulom przysługuje wyłączne prawo zwierzchniego nadzoru nad utrzymaniem porządku wewnętrznego na statkach Państwa wysyłają-

cego, znajdujących się w portach ich okręgu konsularnego; im przysługuje prawo rozpoznawania i rozstrzygania wszelkich sporów, mogących wyniknąć między kapitanami i członkami załogi, w szczególności, o ile spory te dotyczą najmu usług i wypełnienia wzajemnych zobowiązań.

Władze miejscowe wkraczają jedynie w wypadku, gdy zaszłe na statku zaburzenia związane są z zakłóceniem spokoju i porządku na wybrzeżu lub w porcie, albo gdy biorą w nich udział krajowiec lub osoba do załogi statku nie należąca; lecz nawet i w tym wypadku władze miejscowe winny, o ile jest to możliwe, uprzednio zawiadomić o tem Konsula.

We wszystkich wypadkach władze miejscowe winny na żądanie Konsula udzielać mu niezbędnej pomocy.

Artykuł 21.

Jeżeli w portach jednej z układających się Stron zajdzie konieczność dokonania na statku drugiej Strony rewizji, oględzin, aresztowania, przesłuchania lub jakiejkolwiek innej sądowej lub administracyjnej czynności urzędowej, to dokonanie tych czynności nie może się odbyć bez uprzedniego zawiadomienia o tem właściwego Konsula, aby mógł on być obecny przy tych czynnościach. W zawiadomieniach, wysyłanych w tym celu, należy dokładnie oznaczyć godzinę, o której dane czynności mają być przedsięwzięte, i, gdyby zaproszony Konsul nie zjawił się osobiście lub też nie wydelegował swego przedstawiciela, to wspomniane czynności będą dokonane w jego nieobecności.

Jednakże władze miejscowe winny niezwłocznie i szczegółowo powiadomić Konsula o wszystkich poczynionych przez nie zarządzeniach; dotyczy to również wszystkich zarządzeń władz miejscowych, poczynionych w stosunku do członków załogi, którzy wysiedli na brzeg.

Przepis niniejszy nie dotyczy zwykłych rewizyj celnych, oględzin sanitarnych i kontroli paszportów, dokonywanych na podstawie ustaw i rozporządzeń administracyjnych, obowiązujących w Państwie przyjmującem.

Artykuł 22.

We wszystkich wypadkach, w których umowy pomiędzy armatorami, ładowcami i ubezpieczającymi nie ustalają innych specjalnych warunków, awarje statku jednej z układających się Stron, bez względu na to, czy zajechał on do portu drugiej Strony dobrowolnie, czy też na skutek zatrzymania przymusowego, będą obliczane i załatwiane przez Konsula tego Państwa, do którego statek należy, o ile jednak w sprawie awarji nie są zainteresowani obywatele Państwa przyjmującego lub Państwa trzeciego.

Artykuł 23.

Jeżeli okręt lub statek, należący do Rządu, względnie obywateli jednej z układających się Stron, ulegnie rozbiciu lub osiądzie na mieliźnie u wybrzeża drugiej Strony, to władze miejscowe winny możliwie jaknajszybciej zawiadomić o tym wypadku najbliższego Konsula i okazywać mu niezbędną pomoc celem ochrony osób i przechowania przedmiotów uratowanych.

Do chwili przybycia na miejsce Konsula lub jego przedstawiciela władze miejscowe obowiązane są ze swej strony przedsięwziąć wszelkie niezbędne środki zarówno dla ochrony osób, jak i dla przechowania przedmiotów uratowanych.

Za okazaną pomoc władze miejscowe nie mogą pobierać żadnych opłat, oprócz zwrotu kosztów akcji ratowniczej i przechowania uratowanych przedmiotów.

Artykuł 24.

Konsulowie mają prawo żądać dokonania rewizji, aresztowania lub odstawienia na pokład okrętu lub statku, albo odesłania do kraju ojczystego zbiegłych członków załogi ich okrętów i statków narodowych; w tym celu zwrócą się oni pisemnie do władz miejscowych i wykażą na podstawie dokumentów okrętowych lub innych urzędowych, względnie oficjalnie uwierzytelnionych dokumentów, że osoby, których wydania żądają, należą do załogi okrętu lub statku Państwa wysyłającego.

Władze miejscowe nie mogą odmówić Konsulowi wydania zbiegłych, z wyjątkiem wypadku, kiedy ci ostatni są obywatelami Państwa przyjmującego.

Zatrzymane na żądanie Konsula osoby zbiegłe trzymane są przez władze miejscowe w areszcie na koszt Konsula do chwili odesłania ich z powrotem na okręt lub statek, względnie do sposobności wysłania ich do kraju ojczystego. Jeżeli jednak sposobność taka nie nadarzy się w ciągu dwóch miesięcy, licząc od dnia zatrzymania, to osoby zbiegłe uwolnione będą z aresztu i następnie nie będą mogły być powtórnie zatrzymane z tego samego powodu.

Jeżeli osoba zbiegła popełni przestępstwo na terytorjum strony, dokąd zbiegła, to władze miejscowe mogą odroczyć wydanie jej aż do czasu orzeczenia wyroku przez miejscowe sądy, względnie do czasu odbycia kary.

Artykuł 25.

Wszystkie przepisy niniejszej Konwencji, dotyczące funkcyj Konsulów, całkowicie stosują się również i do Przedstawicielstw Dyplomatycznych, o ile te ostatnie sprawują w Państwie przyjmującem czynności konsularne.

Artykuł 26.

Wszędzie, gdzie w Konwencji niniejszej jest mowa o Konsulach, rozumie się przez to Konsulów Generalnych, Konsulów i Wicekonsulów; tam zaś, gdzie jest mowa o Konsulatach — rozumie się Konsulaty Generalne, Konsulaty i Wicekonsulaty.

Artykuł 27.

Konwencja niniejsza sporządzona zostaje w dwóch oryginałach, w języku polskim i rosyjskim.

Przy interpretacji niniejszej Konwencji obydwa teksty, polski i rosyjski, uważane będą za autentyczne.

Artykuł 28.

Konwencja niniejsza podlega ratyfikacji. Wymiana dokumentów ratyfikacyjnych nastąpi w Warszawie w możliwie najkrótszym czasie.

Konwencja niniejsza staje się prawomocną po upływie dwudziestu jednego dnia od chwili podpisania protokółu wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Artykuł 29.

Konwencja niniejsza obowiązywać będzie do czasu upłynięcia terminu sześciomiesięcznego od dnia wypowiedzenia jej przez jedną z układających się Stron.

PROTOKÓŁ DODATKOWY

DO ARTYKUŁÓW: 4, 7, 15, 20 i 24

KONWENCJI KONSULARNEJ

pomiędzy

POLSKĄ

z jednej,

a

ZWIĄZKIEM SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RAD

z drugiej strony.

I. W wyjaśnieniu i uzupełnieniu artykułu 4 Konwencji Konsularnej obie układające się Strony postanawiają, że:

1) wymienione w artykule 4 Konwencji Konsularnej odnośne kodeksy karne mogą być stosowane względem urzędników konsularnych, którzy są obywatelami Państwa wysyłającego, jedynie w tym wypadku, o ile inkryminowane im przestępstwo zostało przez nich popełnione na terytorjum Państwa przyjmującego;

2) artykuł 10 Kodeksu Karnego Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Rad nie może być stosowany względem urzędników konsularnych Rzeczypospolitej Polskiej, którzy są obywatelami polskimi;

3) artykuły 108, część pierwsza i część trzecia punkt 6-y i 119 Kodeksu Karnego 1903 roku, artykuł 67 Ustawy Karnej 1832 roku i artykuły 90 punkt 4-ty i 5-ty i 92 punkt 1-y Kodeksu Karnego 1871 roku, jak również artykuł 213 Kodeksu Karnego Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Rad mogą być stosowane względem urzędników konsularnych, wymienionych w artykule 4 Konwencji Konsularnej, którzy są obywatelami Państwa wysyłającego, jedynie w wypadku szpiegostwa wojennego na rzecz Państwa trzeciego i o ile inkryminowany im czyn został popełniony w okresie istnienia pomiędzy danem Państwem trzeciem a Państwem przyjmującem oficjalnego stanu wojny lub publicznie ogłoszonych działań wojennych;

4) artykuły 134, 135, 136 i 138 Ustawy Karnej 1832 roku nie będą stosowane w wypadku, jeżeli zagójstwo popełnione zostało pod wpływem silnego wzruszenia psychicznego, wywołanego bezprawnym gwałtem lub ciężką zniewagą, wyrządzoną przez pokrzywdzonego;

5) artykuł 199 punkt „d" Ustawy Karnej 1832 roku stosowany będzie jedynie w tym wypadku, jeżeli przedmiotem przestępstwa są marki pocztowe, bilety kolei i żeglugi państwowej, jak również inne znaki opłat państwowych;

6) artykuł 93 Ustawy Karnej 1832 roku stosowany będzie jedynie w wypadku pozbawienia wolności, w drodze zamknięcia w szpitalu dla umysłowo chorych, osoby, o której wiadomo, że jest zdrowa,

7) artykuł 98 Ustawy Karnej 1832 roku będzie stosowany jedynie w wypadku zmuszania do uprawiania nierządu;

8) artykuł 239 Kodeksu Karnego 1871 roku będzie stosowany jedynie w wypadku pozbawienia wolności, w drodze zamknięcia w szpitalu dla umysłowo chorych osoby, o której wiadomo, że jest zdrowa.

II. W uzupełnieniu artykułu 7 Konwencji Konsularnej obie układające się Strony zgadzają się, iż:

Konsulaty zwolnione będą od świadczeń samochodowo-przewozowych na potrzeby wojskowe odnośnie do samochodów oraz innych środków lokomocji, należących do Konsulatu jednej z układających się Stron na terytorjum Strony drugiej, o ile powyższe środki lokomocji niezbędne są dla potrzeb Konsulatu.

III. W wyjaśnieniu i uzupełnieniu artykułu 15 Konwencji Konsularnej obie układające się Strony zgadzają się, iż:

Konsulowie będą udzielali ślubów jedynie w tych wypadkach, o ile ustawy miejsca urzędowania Konsula zezwalają na zawieranie ślubów cywilnych.

IV. W wyjaśnieniu i uzupełnieniu artykułu 20 Konwencji Konsularnej obie układające się Strony zgadzają się, iż:

O ile pomoc, przewidziana w artykule 20, winna wyrazić się w zatrzymaniu jakiejkolwiek osoby lub w zastosowaniu do niej jakichkolwiek innych środków przymusowych, to czynności te winny być przedsiębrane przez władze miejscowe na skutek prośby Konsula jedynie w tym wypadku, jeżeli czyn, którego popełnienie inkryminuje się danej osobie, jest czynem występnym, karalnym przez ustawy Państwa, do którego władz skierowana została prośba o pomoc.

V. W wyjaśnieniu i uzupełnieniu artykułu 24 Konwencji Konsularnej obie układające się Strony zgadzają się, iż:

Pomoc, przewidziana w artykule 24, będzie okazywana Konsulowi przez władze miejscowe jedynie o tyle, o ile osoba, której powrotu na okręt, względnie statek, zażądano, nie jest oskarżona przez Państwo, żądające jej wydania, o przestępstwo polityczne.

Niniejszy Protokół Dodatkowy stanowi część składową Konwencji Konsularnej, wchodzi w życie oraz traci moc obowiązującą jednocześnie z nią.

PROTOKÓŁ DODATKOWY

DO ARTYKUŁU 12-go
KONWENCJI KONSULARNEJ
pomiędzy
P O L S K Ą
z jednej,
a
ZWIĄZKIEM
SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RAD
z drugiej strony.

W uzupełnieniu artykułu 12 Konwencji Konsularnej obie układające się Strony zgadzają się, że osobom, które optowały na rzecz obywatelstwa jednej z układających się Stron w trybie artykułu VI Traktatu Pokoju, podpisanego w Rydze dnia 18 marca 1921 roku, i które nie wyjechały jeszcze z terytorjum Strony drugiej, Konsulowie obu Stron będą wydawali paszporty jedynie w porozumieniu z właściwemi władzami miejscowemi w każdym poszczególnym wypadku.

Niniejszy Protokół Dodatkowy stanowi część składową Konwencji Konsularnej i wchodzi w życie równocześnie z nią, jednakże traci moc obowiązującą z chwilą, kiedy Rządy obu Stron obopólnie stwierdzą, że akcja opcyjna, we wszystkich stadjach opcji, przewidzianych w artykule VI wspomnianego Traktatu Pokojowego, zakończona została na terytorjum każdej z układających się Stron.

Szanowny Panie
Chargé d'Affaires

W związku z podpisaną w dniu dzisiejszym Konwencją Konsularną między Związkiem Socjalistycznych Republik Rad a Polską mam zaszczyt zawiadomić Pana, że, w celu zapewnienia najbardziej dogodnego sposobu łączności służbowej pomiędzy Poselstwem i Konsulatami Rzeczypospolitej Polskiej na terytorjum Związku Socjalistycznych Repu-

blik Rad, Rząd Związkowy zgadza się, aby Poselstwo i Konsulaty korzystały z prawa wzajemnego przesyłania korespondencji urzędowej, przewożonej przez urzędników wymienionych urzędów i opieczętowanej pieczęcią urzędu wysyłającego korespondencję. Urzędnicy, przewożący korespondencję urzędową, winni być zaopatrzeni w specjalne zaświadczenia, wystawione przez urząd, wysyłający korespondencję, z oznaczeniem miejsca jej przeznaczenia.

Zaświadczenia te winny być zawizowane w Komisarjacie Ludowym Spraw Zagranicznych lub u odpowiedniego przedstawiciela Komisarjatu Ludowego Spraw Zagranicznych w miejscu rezydencji Konsula, przyczem w wizie tej winno być zaznaczone, że przewożona korespondencja w żadnym wypadku nie podlega ani zatrzymaniu, ani otwarciu.

Korespondencja urzędowa będzie mogła być wysyłana tą drogą przez każdy Konsulat nie częściej, niż dwa razy na miesiąc, niezależnie od tego, czy będzie adresowana do Poselstwa, czy też do innego Konsulatu Rzeczypospolitej Polskiej na terytorjum Związku Socjalistycznych Republik Rad, a przez Poselstwo nie częściej, niż jeden raz na miesiąc pod adresem każdego Konsulatu.

Waga korespondencji urzędowej, przesyłanej w drodze powyższej, niezależnie od miejsca jej przeznaczenia, nie będzie mogła przewyższać 6 kilogramów.

Zechce Pan przyjąć, Panie Chargé d'Affaires, zapewnienie mego prawdziwego szacunku.

(—) W. Kopp

Moskwa
18 lipca 1924 r.
Nr. 316

Do Pana
K. WYSZYŃSKIEGO
Chargé d'Affaires Rzeczypospolitej Polskiej
w Moskwie.

Szanowny Panie
Chargé d'Affaires.

W związku z podpisaną w dniu dzisiejszym Konwencją Konsularną między Związkiem Socjalistycznych Republik Rad a Polską, mam zaszczyt zawiadomić Pana, że Rząd Związku Socjalistycznych Republik Rad pragnie z dniem uprawomocnienia się powyższej Konwencji otworzyć Konsulaty w Łodzi i we Lwowie i Konsulat Generalny w Gdańsku. Proszę Pana, Panie Chargé d'Affaires, o wyrażenie zgody Rządu Polskiego na otwarcie wyżej wymienionych Konsulatów Związku Socjalistycznych Republik Rad.

Ze swej strony mam zaszczyt zawiadomić Pana, że Rząd Związku Socjalistycznych Republik Rad zgadza się, aby Rząd Polski otworzył z dniem uprawomocnienia się Konwencji Konsularnej Konsulaty w Leningrodzie, Kijowie i Chabarowsku oraz — z chwilą, kiedy Rządowi Związkowemu będzie dana możność otwarcia Konsulatu Generalnego w Gdańsku — Konsulat Generalny w Tyflisie.

Jeżeli w przyszłości Rząd Polski wyrazi zamiar otwarcia Konsulatu w Nowomikołajewsku, to Rząd Związku Socjalistycznych Republik Rad udzieli na to swojej zgody, o ile będzie mu dana możność jednocześnie otwarcia Konsulatu Związku Socjalistycznych Republik Rad w Krakowie.

Zechce Pan przyjąć, Panie Chargé d'Affaires, zapewnienia mego prawdziwego szacunku.

(—) W. Kopp

Moskwa
18 lipca 1924 r.
Nr. 317.

Do Pana
K. WYSZYŃSKIEGO
Chargé d'Affaires Rzeczypospolitej Polskiej
w Moskwie.

TRAKTAT

przyjaźni, handlowy i praw konsularnych ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki, podpisany w Waszyngtonie dnia 15 czerwca 1931 r.

(DU Nr. 49 z 1933 poz. 384).

Skr.: **USA kons**

Artykuł I.

Obywatele każdej z Wysokich Umawiających się Stron będą mogli wjeżdżać, podróżować i przebywać na terytorjum drugiej Strony; korzystać z wolności sumienia oraz praktykowania kultu religijnego; wykonywać pracę zawodową, naukową, religijną, filantropijną, przemysłową i handlową wszelkiego rodzaju; prowadzić we wszelkiej formie działalność handlową nie wzbronioną przez prawo miejscowe; posiadać na własność, wznosić lub wynajmować i zajmować odpowiednie budowle, oraz dzierżawić grunty do celów: mieszkalnych, naukowych, religijnych, filantropijnych, przemysłowych, handlowych i pośmiertnego spoczynku; zatrudniać pracowników według swego wyboru — i wogóle, wyżej wymienieni obywatele będą mogli, przy zastosowaniu się do wszystkich miejscowych praw i przepisów należycie ustanowionych, korzystać z wszelkich wyliczonych wyżej przywilei i wykonywać wszystko, co jest z uprawnieniami temi związane, lub konieczne do korzystania z nich, na tych samych warunkach, co obywatele państwa, w którem zamieszkują, chyba że prawa którejś z Wysokich Umawiających się Stron, będące w mocy w chwili podpisania niniejszego traktatu, zawierają postanowienia odmienne. Tam gdzie prawa jednej z Wysokich Umawiających się Stron, obowiązujące w chwili podpisania niniejszego traktatu, nie pozwalają obywatelom drugiej Strony na korzystanie z któregoś z wyżej wyliczonych uprawnień na tych samych warunkach co obywatelom Państwa, w którem zamieszkują, będą oni korzystali, pod warunkiem wzajemności z takiego samego traktowania, co obywatele państwa najbardziej uprzywilejowanego.

Obywatele jednej z Wysokich Umawiających się Stron nie będą podlegali na terytorjum drugiej Strony żadnym innym lub wyższym wewnętrznym opłatom i podatkom, niż ściągane są od własnych obywateli i przez nich opłacane.

Obywatele każdej z Wysokich Umawiających się Stron będą mieli swobodny dostęp do sądów drugiej Strony, poddając się miejscowym prawom, a to zarówno w dochodzeniu, jak i obronie swoich praw przed wszystkiemi instancjami sądowemi, ustanowionemi przez prawo.

Obywatele każdej z Wysokich Umawiających się Stron będą mieli na terytorjum drugiej Strony, poddając się warunkom nałożonym na obywateli tejże Strony, jak najbardziej stałą opiekę i bezpieczeństwo osobiste i ich mienia i będą korzystali pod tym względem z takiego

stopnia opieki, jak tego wymaga prawo międzynarodowe. Mienie ich nie może być im odebrane bez właściwego postępowania prawnego i bez zapłaty odpowiedniego odszkodowania.

Żadne z postanowień niniejszego traktatu nie może być interpretowane w sposób naruszający istniejące ustawy jednej z Wysokich Umawiających się Stron w odniesieniu do emigracji lub imigracji lub też prawa każdej z Wysokich Umawiających się Stron do stanowienia takich ustaw, pod warunkiem jednakże, że nic w ustępie niniejszym nie przeszkodzi obywatelom jednej z Wysokich Umawiających się Stron w wjeżdżaniu, podróżowaniu i zamieszkiwaniu na terytorjum drugiej Strony celem prowadzenia handlu międzynarodowego lub też zajmowania się działalnością handlową odnoszącą się do lub związaną z prowadzeniem handlu międzynarodowego na tych samych warunkach co obywatele państwa najbardziej uprzywilejowanego.

Żadne z postanowień niniejszego traktatu nie może być interpretowane w sensie, który *naruszałby* *) prawo jednej ze Stron do stanowienia i stosowania ustaw odnoszących się do ochrony narodowego rynku pracy.

Artykuł II.

Odnośnie do formy ochrony, zabezpieczonej przez prawo państwowe, stanowe lub prowincjonalne, ustanawiające odpowiedzialność cywilną za obrażenia cielesne lub śmierć i dające krewnym, spadkobiercom lub pozostającym na utrzymaniu strony poszkodowanej prawo do skargi lub odszkodowania pieniężnego, tacy krewni, spadkobiercy lub będący na utrzymaniu strony poszkodowanej, która, mając obywatelstwo jednej z Wysokich Umawiających się Stron, została poszkodowana na terytorjum drugiej Strony, będą, bez względu na ich obywatelstwo obce lub przebywanie poza terytorjum, na którem obrażenia cielesne miały miejsce, korzystali z tych samych praw i przywilejów, jakie są lub mogą być udzielane obywatelom własnym i na takich samych warunkach.

Artykuł III.

Mieszkania, składy towarowe, fabryki, sklepy i inne miejsca wykonywania zawodu wraz ze wszystkiemi przynależnemi pomieszczeniami, należące do obywateli jednej z Wysokich Umawiających się Stron na terytorjum drugiej, używane do jakiegokolwiek z celów wymienionych w Artykule I, winny być szanowane. Będzie niedozwolone dokonywanie rewizji domowej, przeszukiwanie budynków i pomieszczeń, ani badanie i sprawdzanie w nich ksiąg, papierów lub rachunków, chyba że odbędzie się to pod warunkami i zgodnie z formami ustanowionemi dla krajowców przez obowiązujące ustawy, rozporządzenia i przepisy.

Artykuł IV.

W wypadkach, w których z powodu śmierci osoby, posiadającej realność lub inny majątek nieruchomy, albo udział w nim, na terytorjum jednej z Wysokich Umawiających się Stron, majątek ten, lub udział w nim miałby, zgodnie z prawem krajowem lub na podstawie postanowień testamentowych, przypaść lub przejść na tam zamieszkałego lub niezamieszkałego obywatela drugiej z Wysokich Umawiających się Stron, jeżeli go tych praw nie pozbawiają ustawy kraju, w którym ten majątek lub udział w nim się znajduje, temu obywatelowi będzie wolno w okresie trzech lat, mogącym być przedłużonym, o ile tego wymagają słuszne powody, zlikwidować go i wycofać uzyskaną równowartość bez ograniczeń i przeszkód i wolną od wszelkich spadkowych, sądowych i administracyjnych podatków i opłat prócz tych, które w po-

*) Spr.: Obw. MSZ z 21. 3. 38 (DU nr. 36 poz. 310).

dobnych wypadkach mogą być nałożone na obywatela państwa, z którego ta równowartość ma być wycofana.

Obywatele każdej z Wysokich Umawiających się Stron będą mieli pełną swobodę rozporządzania swą własnością ruchomą wszelkiego rodzaju na terytorjum drugiej Strony, drogą testamentu, darowizny, lub w innej formie, a ich spadkobiercy, legatarjusze lub obdarowani, bez względu na obywatelstwo, zamieszkali lub niezamieszkali w kraju, będą dziedziczyli taką własność ruchomą i mogą objąć ją w posiadanie, sami lub przez osoby, działające w ich imieniu, zatrzymać ją lub rozporządzać nią dowoli, przyczem podlegają uiszczaniu podatków i opłat tylko takich, jakim podlegają w podobnych wypadkach obywatele tej z Wysokich Umawiających się Stron, na której terytorjum własność ta się znajduje, lub z którem jest związana.

Artykuł V.

Obywatele każdej z Wysokich Umawiających się Stron będą mogli, w wykonaniu swego wyżej zastrzeżonego prawa swobody religijnej, na terytorjum drugiej Strony bez utrudnień i przykrości jakiegokolwiek rodzaju z racji ich wierzeń religijnych lub z innego powodu — odprawiać nabożeństwa w obrębie albo swych własnych domów albo też wszelkich odpowiednich budynków, które mogą dowolnie wznosić i zachowywać w dogodnych miejscach, o ile ich nauki i obrządki nie są sprzeczne z obyczajnością publiczną; będą oni również mogli grzebać swych umarłych zgodnie z ich zwyczajami religijnemi na dogodnych i dostosowanych miejscach, założonych i zachowywanych w tym celu, przestrzegając ustaw i rozporządzeń cmentarnych i sanitarnych, obowiązujących w miejscu grzebania.

Artykuł VI.

Pomiędzy terytorjami Wysokich Umawiających się Stron będzie istniała wolność handlu i żeglugi. Obywatele obu Wysokich Umawiających się Stron, narówni z obywatelami państwa najbardziej uprzywilejowanego, będą mieli swobodę wolnego zawijania ze swemi statkami i ładunkami do wszystkich miejsc, portów i wód wszelkiego rodzaju w obrębie granic terytorjalnych drugiej Strony, które są lub mogą być otwarte dla handlu zagranicznego i żeglugi. Żadne postanowienie niniejszego traktatu nie może być tłumaczone jako ograniczające prawo którejkolwiek z Wysokich Umawiających się Stron do wprowadzenia na warunkach, jakie Strona ta uzna za stosowne, zakazów i ograniczeń, mających na celu ochronę życia i zdrowia ludzkiego, zwierzęcego lub roślin, lub rozporządzeń dla wykonania ustaw w dziedzinie porządku publicznego lub dochodów Skarbu, z włączeniem ustaw zabraniających lub ograniczających wwóz lub sprzedaż napojów alkoholowych lub narkotyków.

Każda z Wysokich Umawiających się Stron przyjmie bezwzględnie zobowiązanie nienakładania wyższych lub innych ceł względnie opłat, warunków, zakazów lub ograniczeń przywozu jakichkolwiek artykułów, będących produktami gleby, wytworami lub wyrobami terytorjum drugiej Strony niż te, jakie są lub będą nakładane na wwóz takich samych artykułów, będących produktami gleby, wytworami lub wyrobami jakiegokolwiek innego kraju. Zarządzenia administracyjne wprowadzające podwyższenie ceł lub zmianę obowiązujących przepisów odnoszących się do importu, nie będą stosowane przed upływem dostatecznego czasu, potrzebnego na słuszne uwiadomienie o takich podwyżkach lub zmianach, po ich ogłoszeniu w zwykłej drodze urzędowej. Powyższe postanowienie nie dotyczy zarządzeń wprowadzonych na skutek przepisów ustawy lub orzeczeń sądowych, jak również zarządzeń wydanych celem ochrony życia ludzkiego, zwierzęcego lub roślin, a także w dziedzinie porządku publicznego.

Każda z Wysokich Umawiających się Stron również zobowiązuje się bezwzględnie nie nakładać opłat ani innych ograniczeń czy zakazów na towary eksportowane do terytorjów drugiej Strony wyższych lub innych, niż te, jakie nakładane są na towary eksportowane do jakiegokolwiek innego kraju obcego.

Żadna z Wysokich Umawiających się Stron nie wprowadzi ani nie będzie utrzymywała w mocy ograniczeń importu z terytorjum lub eksportu do terytorjum drugiej Strony, które nie są stosowane do importu i eksportu takiego samego artykułu pochodzącego z lub wysyłanego do jakiegokolwiek innego kraju. Wszelkie cofnięcie ograniczeń importowych lub eksportowych przyznane chociażby tymczasowo przez jedną ze Stron na korzyść artykułów trzeciego państwa, będzie niezwłocznie i bezwarunkowo stosowane do takich samych artykułów pochodzących od drugiej Umawiającej się Strony lub do niej wysyłanych. W razie ustanowienia kontyngentów dla importu lub eksportu artykułów ograniczonych lub zakazanych, każda z Wysokich Umawiających się Stron zgadza się przyznać importowi z terytorjum lub eksportowi do terytorjum drugiej Strony słuszny udział w przydziale ilości ograniczonych towarów, które mogą być dozwolone dla importu lub eksportu.

Wszelka korzyść, dotycząca opłat, ceł, formalności i warunków ich stosowania, którą jedna z Wysokich Umawiających się Stron mogłaby rozciągnąć na jakikolwiek artykuł, będący produktem gleby, wytworem lub wyrobem każdego innego obcego kraju, będzie równocześnie i bezwarunkowo, bez żądania i bez kompensaty rozciągnięta na takie same artykuły, które są produktami gleby, wytworami lub wyrobami drugiej Wysokiej Umawiającej się Strony.

Wszelkie artykuły, które są lub mogą być legalnie importowane z zagranicy do portów Stanów Zjednoczonych Ameryki, albo też są lub mogą być legalnie eksportowane z nich na statkach Stanów Zjednoczonych Ameryki, będą mogły również być przywożone do tych portów lub wywożone z nich na statkach polskich, nie podlegając jakimkolwiek cłom lub opłatom innym lub wyższym niż gdyby te artykuły były importowane lub eksportowane na statkach Stanów Zjednoczonych Ameryki; i nawzajem, wszelkie artykuły, które są lub mogą być legalnie importowane z zagranicy do portów polskich albo też są lub mogą być legalnie eksportowane z nich na statkach polskich, będą mogły również być przywożone do tych portów lub wywożone z nich na statkach Stanów Zjednoczonych Ameryki, nie podlegając żadnym cłom i opłatom innym lub wyższym niż gdyby artykuły te były importowane lub eksportowane na statkach polskich.

W ten sam sposób ma być stosowana zupełna wzajemna równość w stosunku do bandery obu krajów co do premij, zwrotów ceł i innych przywilejów tego rodzaju jakiejkolwiek nazwy, które mogą być przyznane na terytorjum obu Wysokich Umawiających się Stron, dla towarów, importowanych lub eksportowanych na statkach narodowych, tak, że te premje, zwroty ceł i inne przywileje będą również w podobny sposób przyznawane towarom, importowanym lub eksportowanym na statkach drugiego państwa.

Co się tyczy wysokości i pobierania ceł przywozowych i wywozowych wszelkiego rodzaju, każda z obu Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się przyznać obywatelom, statkom i towarom drugiej Strony wszelkie udogodnienia, przywileje lub wolności, jakie przyzna obywatelom, statkom i towarom jakiegoś trzeciego państwa, bez względu na to, czy takiemu uprzywilejowanemu państwu takie traktowanie zostanie przyznane darmo, czy wzamian za kompensatę. Każde takie udogodnienie, przywilej lub wolność, które będzie odtąd w przyszłości nadane obywatelom, statkom czy towarom trzeciego państwa, będzie równocześnie i bezwarunkowo, bez żądania i bez kompensaty

rozciągnięte na drugą Wysoką Umawiającą się Stronę dla niej samej, jej obywateli, statków i towarów.

Żadna z Wysokich Umawiających się Stron nie będzie robiła jakiejkolwiek różnicy między bezpośrednim a pośrednim przywozem artykułów pochodzących z terytorjów drugiej Strony, a skądkolwiek przychodzących. Powyższe postanowienie, w zastosowaniu do przywozu do Polski, odnosi się jedynie do towarów, które na części drogi z miejsca ich pochodzenia do miejsca ostatecznego przeznaczenia musiały być przewożone poprzez ocean.

Każda z Wysokich Umawiających się Stron ma prawo wymagać, żeby artykuły, które są przywożone z terytorjum drugiej Strony i które mogą korzystać zgodnie z postanowieniami niniejszego traktatu z korzyści odnośnie do ceł lub opłat przyznanych państwu najbardziej uprzywilejowanemu, były zaopatrzone w takie same dokumenty stwierdzające ich pochodzenie, jakie mogą być wymagane w wykonaniu ustaw i przepisów kraju, do którego są one przywożone, z tem jednak zastrzeżeniem, że żądania postawione w tym celu nie będą tego rodzaju, aby mogły stanowić w rzeczywistości przeszkody dla handlu pośredniego. Wymagania związane z dostarczaniem takich świadectw pochodzenia zostaną ustalone i wprowadzone w życie przez wymianę not między Wysokiemi Umawiającemi się Stronami.

Postanowienia niniejszego artykułu nie rozciągają się na:

a) traktowanie, które każda z Wysokich Umawiających się Stron przyzna ruchowi pogranicznemu w strefie nieprzekraczającej szerokości 10 mil (15 kilometrów) z każdej strony granicy celnej;

b) specjalne przywileje państw, wynikające z ich unji celnej z jedną z Wysokich Umawiających się Stron dopóty dopóki takie specjalne przywileje nie będą przyznane żadnemu innemu państwu;

c) traktowanie, jakie Stany Zjednoczone Ameryki przyznają handlowi Kuby na zasadzie postanowień konwencji handlowej, zawartej pomiędzy Stanami Zjednoczonemi Ameryki a Kubą, dnia 11 grudnia 1902 r., ani do jakiejkolwiek innej konwencji handlowej, która w przyszłości może być zawarta między Stanami Zjednoczonemi Ameryki i Kubą. Postanowienia takie pozatem nie odnoszą się do traktowania zapewnionego handlowi Stanów Zjednoczonych Ameryki ze strefą Kanału Panamskiego lub z którąkolwiek posiadłością Stanów Zjednoczonych Ameryki lub handlowi posiadłości Stanów Zjednoczonych Ameryki między sobą, zgodnie z obecnemi i przyszłemi prawami;

d) tymczasowy system celny obowiązujący między polskim i niemieckim Górnym Śląskiem i ustanowiony polsko-niemiecką konwencją, podpisaną w Genewie 15 maja 1922 r.

Artykuł VII.

Obywatele i towary każdej z Wysokich Umawiających się Stron będą korzystali na terytorjum drugiej Strony z tego samego traktowania co krajowcy i towary krajowe, o ile chodzi o podatki wewnętrzne, opłaty za składowe i za inne udogodnienia.

Artykuł VIII.

Żadne opłaty tonażowe, portowe, za pilotaż, za latarnie morskie i opłaty kwarantannowe lub też żadne podobne lub analogiczne opłaty jakiegokolwiek bądź rodzaju, ściągane w imieniu lub na rzecz Rządu, funkcjonarjuszy publicznych, osób prywatnych, towarzystw lub zakładów jakiego bądź rodzaju, nie będą nakładane w portach terytorjów żadnego z obu krajów na statki drugiego kraju, któreby nie były w równej mierze i w tych samych warunkach nakładane na statki narodowe. To równe traktowanie będzie stosowane z zastrzeżeniem wzajemności do statków obu krajów bez względu na miejsce, z którego one przybywają i bez względu na miejsce ich przeznaczenia.

Artykuł IX.

Dla celów niniejszego traktatu statki handlowe i inne statki będące własnością prywatną pod banderą jednej z Wysokich Umawiających się Stron, posiadające dokumenty, wymagane przez ich ustawy krajowe na dowód swej przynależności państwowej, będą, zarówno w obrębie wód terytorjalnych drugiej Strony, jak i na pełnem morzu, uważane za statki tej Strony, pod której banderą płyną.

Artykuł X.

Statki handlowe i inne statki będące własnością prywatną pod banderą jednej z Wysokich Umawiających się Stron, będą mogły wyładowywać część swych ładunków w każdym porcie, otwartym dla handlu zagranicznego na terytorjach drugiej Wysokiej Umawiającej się Strony i płynąć dalej z resztą tych ładunków do jakichkolwiek innych portów na tych samych terytorjach, otwartych dla handlu zagranicznego, bez uiszczenia innych lub wyższych opłat tonażowych lub portowych, niż te, które w takich wypadkach były płacone przez statki krajowe w podobnych warunkach i będą tak samo mogły brać ładunek w różnych portach, w czasie tej samej podróży w kierunku oddalającym się, z tem zastrzeżeniem jednak, że handel przybrzeżny Wysokich Umawiających się Stron jest wyłączony z postanowień niniejszego artykułu i z innych postanowień niniejszego traktatu, będzie zaś uregulowany stosownie do odnośnych ustaw każdej z Wysokich Umawiających się Stron. Istnieje jednak zgoda co do tego, iż obywatele jednej z Wysokich Umawiających się Stron, będą korzystali odnośnie do handlu przybrzeżnego na terytorjum drugiej Strony, z traktowania państwa najbardziej uprzywilejowanego.

Postanowienia niniejszego traktatu, odnoszące się do wzajemnego przywileju narodowego traktowania w sprawach związanych z żeglugą, nie stosują się do specjalnych przywilejów, które obie Wysokie Umawiające się Strony zastrzegają dla przemysłu rybackiego i budowy okrętów.

Artykuł XI.

Spółki o odpowiedzialności ograniczonej, oraz inne spółki i towarzystwa, obliczone lub nieobliczone na zysk, które zostały lub mogą być w przyszłości założone zgodnie z ustawami państwowemi, stanowemi lub prowincjonalnemi jednej z Wysokich Umawiających się Stron i utrzymujące siedzibę główną na jej terytorjum, uznane będą przez drugą Wysoką Umawiającą się Stronę za prawnie istniejące, z zastrzeżeniem jednak, że nie dążą one na jej terytorjum do celów sprzecznych z jej ustawami. Będą one korzystały z wolności dostępu do wszelkich sądów sądzących według prawa lub słuszności, stosując się do praw regulujących tę sprawę, zarówno dla dochodzenia, jak i dla obrony praw we wszystkich instancjach sądowych prawnie ustanowionych.

Prawo takich spółek i towarzystw jednej z Wysokich Umawiających się Stron, w ten sposób uznanych przez drugą Stronę, do osiedlania się na jej terytorjach, zakładania filij i wykonywania swych czynności tamże — będzie uzależnione i uregulowane wyłącznie na podstawie zezwolenia tej Strony, w sposób określony w jej ustawach i przepisach państwowych, stanowych lub prowincjonalnych.

Artykuł XII.

Obywatele jednej z Wysokich Umawiających się Stron będą korzystali na terytorjach drugiej Strony wzajemnie i zgodnie z warunkami tam obowiązującemi, z takich praw i przywilejów, jakie są, lub w przyszłości będą, przyznane obywatelom jakiegokolwiek innego państwa odnośnie do zakładania i uczestniczenia w spółkach o odpowie-

działności ograniczonej i innych spółkach i towarzystwach w celach zarobkowych lub innych, włącznie z prawem inicjowania, rejestrowania, zakupu, posiadania i sprzedaży akcyj oraz piastowania stanowisk kierowniczych lub wykonawczych w tych firmach. Przy wykonywaniu tych praw odnośnie do uregulowania postępowania dotyczącego organizacji lub prowadzenia takich spółek i towarzystw, wspomniani obywatele nie będą podlegali żadnym warunkom, mniej korzystnym, niż te, jakie są lub będą w przyszłości nakładane na obywateli państwa najbardziej uprzywilejowanego. Prawo wszystkich takich spółek i towarzystw, któreby były zorganizowane lub kontrolowane przez obywateli jednej z Wysokich Umawiających się Stron lub w których mieliby udział ci obywatele, na terytorjum drugiej Strony do wykonywania tamże jakichkolwiek swych czynności, — będą regulowane przez ustawy i przepisy państwowe, stanowe lub prowincjonalne, które są w mocy, lub mogłyby być w przyszłości wprowadzone na terytorjach tej Strony, gdzie czynności te mają być wykonywane.

Ponadto obywatele jednej z Wysokich Umawiających się Stron będą korzystali na terytorjum drugiej Strony, z zastrzeżeniem wzajemności i poddając się warunkom tam obowiązującym, z takich praw i przywilejów, jakie mogłyby być w przyszłości przyznane obywatelom jakiegokolwiek innego państwa odnośnie do wydobywania węgla, fosfatu, ropy, oleju skalnego, gazu i sody na terenach państwowych drugiej Strony. Rozumie się jednakże, że żadne z postanowień niniejszego ustępu nie wymaga od Wysokich Umawiających się Stron udzielania pozwoleń na korzystanie z takich praw lub przywilejów, jeżeli w chwili przedłożenia odnośnego podania udzielanie podobnych praw lub przywilejów zostało zawieszone lub zniesione.

Artykuł XIII.

Komiwojażerowie, reprezentujący wytwórców, kupców i handlarzy, osiadłych na terytorjum jednej z Wysokich Umawiających się Stron, będą mieli przy wjeździe na terytorjum drugiej Strony lub w czasie przebywania tam i przy wyjeździe stamtąd, zapewnione traktowanie państwa najbardziej uprzywilejowanego pod względem ceł i innych przywilejów i wszelkich opłat i podatków jakiegokolwiek bądź rodzaju, nałożonych na nich, lub ich próbki.

Jeżeliby Wysokie Układające się Strony lub jedna z nich uznała za potrzebne przedstawienie wierzytelnego dokumentu ustalającego tożsamość i uprawnienia komiwojażerów reprezentujących wytwórców, kupców lub handlarzy osiadłych na terytorjach drugiej Strony, celem dania im możności korzystania na jej terytorjach z przywilejów przyznanych w niniejszym artykule — Wysokie Umawiające się Strony ustalą w drodze wymiany not formę takiego dokumentu oraz urzędy i osoby przez jakie ma być wystawiony.

Artykuł XIV.

Będzie miała miejsce zupełna wolność tranzytu przez terytorja z włączeniem wód terytorjalnych każdej z Wysokich Umawiających się Stron na najdogodniejszych drogach otwartych dla tranzytu międzynarodowego kolejami, żeglownemi drogami wodnemi i kanałami, z wyłączeniem Kanału Panamskiego, oraz dróg wodnych i kanałów, stanowiących granice międzypaństwowe, dla osób, ich bagażu i towarów, przybywających z terytorjów drugiej Wysokiej Umawiającej się Strony, udających się tam, lub przejeżdżających przez nie, z wyłączeniem takich osób, których dopuszczenie na jej terytorja byłoby zabronione, albo towarów czy bagażu, których przywóz byłby zakazany ustawowo. Osoby przejeżdżające, ich bagaż i towary przewożone tranzytem nie będą podlegały żadnym cłom tranzytowym, ani żadnemu zbęd-

nemu opóźnieniu, lub ograniczeniom i zróżniczkowaniom pod względem opłat, ułatwień lub wszelkich innych okoliczności.

Towary w tranzycie winny wchodzić i wychodzić przez właściwą komorę celną, ale wolne będą od wszelkich ceł lub innych podobnych opłat.

Wszelkie opłaty, nakładane na transporty znajdujące się w tranzycie, będą umiarkowane i odpowiadające warunkom ruchu.

Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie będzie ograniczało prawa obu Wysokich Umawiających się Stron do zakazywania lub ograniczania tranzytu broni, amunicji i sprzętu wojskowego, zgodnie z traktatami i konwencjami, które są albo mogłyby być w przyszłości zawarte przez którąkolwiek z Wysokich Umawiających się Stron z innemi państwami.

Artykuł XV.

Każda z Wysokich Umawiających się Stron zgadza się przyjmować urzędników konsularnych drugiej Strony w tych swoich portach, miejscowościach i miastach, które nadają się i są otwarte dla przedstawicieli konsularnych jakiegokolwiek obcego państwa.

Urzędnicy konsularni każdej z Wysokich Umawiających się Stron będą, po objęciu urzędowania, korzystali na terytorjum drugiej Strony na zasadzie wzajemności ze wszystkich praw i przywilejów, zwolnień i immunitetów, z jakich korzystają urzędnicy tego samego stopnia państwa najbardziej uprzywilejowanego. Tacy urzędnicy, jako przedstawiciele urzędowi, będą uprawnieni do wysokiego szacunku wszystkich urzędników państwowych lub komunalnych państwa przyjmującego, z którymi będą utrzymywali stosunki służbowe.

Rząd każdej z Wysokich Umawiających się Stron będzie udzielał bez opłat potrzebnego exequatur urzędnikom konsularnym drugiej Strony, którzy przedstawiają należyte listy komisyjne, podpisane przez Głowę Państwa kraju wysyłającego i zaopatrzone w wielką pieczęć państwową; nadto wyda on każdemu podwładnemu lub zastępczemu urzędnikowi konsularnemu, należycie mianowanemu przez przyjętego wyższego urzędnika konsularnego, za aprobatą jego Rządu, lub przez innego właściwego urzędnika tego Rządu, takie dokumenty, jakie, zgodnie z prawami odnośnych Państw, wymagane są do wykonywania służby konsularnej przez mianowanego urzędnika. Za okazaniem exequatur'u lub innego dokumentu, wydanego zamiast tegoż, takiemu urzędnikowi niższego stopnia, ten urzędnik konsularny uprawniony będzie do objęcia swego urzędu, oraz korzystania z praw, przywilejów i immunitetów, przyznanych przez traktat niniejszy.

Artykuł XVI.

Urzędnicy konsularni, będący obywatelami Państwa wysyłającego, nie mogą być aresztowani z wyjątkiem wypadku, gdy zostaną oskarżeni o popełnienie czynów karygodnych, kwalifikowanych przez prawo miejscowe jako przestępstwa, inne aniżeli występki i przekroczenia i pociągające za sobą ukaranie winnego osobnika. Urzędnicy tacy wolni będą od obowiązku dostarczania kwater wojskowych i od służby wojskowej lub morskiej, administracyjnej lub policyjnej wszelkiego rodzaju.

W sprawach karnych, stawienie się urzędnika konsularnego w charakterze świadka w sądzie może być zażądane zarówno przez stronę oskarżającą, jak i przez obronę. Odnośne wezwanie dokonane być winno z zachowaniem wszelkich możliwych względów dla godności konsularnej i obowiązków urzędu; a urzędnik konsularny winien uczynić zadość takiemu wezwaniu.

Urzędnicy konsularni będą w sprawach cywilnych podlegali jurysdykcji sądów państwa przyjmującego, z tem jednakże zastrzeżeniem,

że w wypadku, jeżeli urzędnik jest obywatelem Państwa wysyłającego i nie jest zaangażowany w żadnem prywatnem zajęciu, obliczonem na zysk, to przesłuchanie jego ustne lub pisemne w charakterze świadka w sprawach, w których on nie jest stroną, odbyć się winno w miejscu jego zamieszkania lub w jego biurze i z należytemi względami dla jego wygody. Urzędnik winien wszakże dobrowolnie zeznawać w sądzie, o ile to tylko jest możliwe bez naruszenia w poważny sposób jego obowiązków służbowych.

Artykuł XVII.

Każda z Wysokich Umawiających się Stron zgadza się na wwóz wolny od wszelkich opłat celnych wszelkiego rodzaju mebli, urządzeń i zapasów przeznaczonych na użytek służbowy w biurach konsularnych drugiej Strony; udzieli również urzędnikom konsularnym, ich rodzinom oraz towarzyszącym im osobom, o ile są one obywatelami kraju wysyłającego, przywileju wolnego od cła wwozu ich bagażu i innych przedmiotów służących do ich osobistego użytku, przywożonych ze sobą przez urzędnika, gdy udaje się na swe stanowisko, z warunkiem wszakże, że żaden przedmiot, którego wwóz przez prawo jednej z Wysokich Umawiających się Stron jest zakazany, nie może być przywieziony na jej terytorjum. Mienie, osobiste wwożone przez urzędników konsularnych, ich rodziny lub towarzyszące im osoby w czasie pełnienia funkcyj przez danych urzędników, będzie korzystało z przywilejów i zwolnień przyznawanych urzędnikom konsularnym Państwa najbardziej uprzywilejowanego.

Rozumie się jednak, że przywileje, udzielone w niniejszym artykule, nie będą się rozciągały na urzędników konsularnych, oddających się w państwie przyjmującem jakiemukolwiek prywatnemu zajęciu obliczonemu na zysk, chyba, że chodzi o przedmioty dostarczane im urzędowo.

Artykuł XVIII.

Urzędnicy konsularni, włączając w to i pracowników zatrudnionych w konsulacie, będący obywatelami Państwa wysyłającego, a nie oddający się na terytorjum Państwa, gdzie wykonywują swe czynności, zajęciom prywatnym obliczonym na zysk, wolni będą od wszelkiego rodzaju podatków państwowych, stanowych, prowincjonalnych i komunalnych, nałożonych na ich osoby lub mienie, z wyjątkiem podatków, pobieranych z tytułu posiadania przez nich majątku nieruchomego, położonego w granicach tego terytorjum, oraz dochodu, który daje im mienie jakiegokolwiek rodzaju, położone na lub przynależne do terytorjum Państwa, w którem wykonywują swe czynności. Wszyscy urzędnicy i pracownicy konsularni obywatele Państwa wysyłającego, wolni są od płacenia podatków od poborów, honorarjów i płac, które otrzymują jako wynagrodzenie za swą służbę konsularną.

Rząd każdej z Wysokich Umawiających się Stron będzie miał prawo nabywać i posiadać na własność grunta i budynki potrzebne na lokale dyplomatyczne i konsularne na terytorjum drugiej z Wysokich Umawiających się Stron, jako też wznosić budynki na tem terytorjum dla wyżej wspomnianych celów z zachowaniem miejscowych przepisów budowlanych.

Grunta i budynki, położone na terytorjum jednej z Wysokich Umawiających się Stron, których prawnym lub sprawiedliwym właścicielem jest druga Strona, a które są używane przez tego właściciela wyłącznie do celów rządowych, wolne są od wszelkiego rodzaju podatków zarówno państwowych, jak stanowych, krajowych i komunalnych z wyjątkiem opłat pobieranych za usługi lub miejscowe publiczne urządzenia, z których dane objekty korzystają.

Artykuł XIX.

Urzędnicy konsularni mają prawo umieszczać nad drzwiami wejściowemi swych biur godła swego Państwa z odpowiednim napisem, oznaczającym lokal urzędowy, i umieszczać godła swego Państwa na samochodach używanych przez nich przy wykonywaniu czynności konsularnych. Urzędnicy ci mogą również wywieszać flagę swego Państwa na swych biurach, włączając w to i biura, znajdujące się w stolicach obu Państw. Mogą oni również wywieszać takąż flagę na wszelkiej łodzi lub statku, używanym przy wykonywaniu funkcyj konsularnych.

Lokal, w którym konsulat urzęduje i archiwa konsulatu będą zawsze i w każdym czasie nietykalne i pod żadnym pozorem żadna z władz krajowych jakiegokolwiek rodzaju nie może dokonywać żadnego badania lub zajęcia papierów lub innych rzeczy złożonych w archiwach. O ile urzędnicy konsularni trudnią się przedsiębiorstwami prywatnemi na terytorjum Państwa, gdzie wykonywują swe funkcje, papiery i dokumenty konsulatu winny być przechowywane w miejscu zupełnie oddzielonem od miejsca, gdzie są przechowywane ich papiery prywatne lub dotyczące ich przedsiębiorstwa. Biura konsulatu nie będą służyły za miejsca azylu. Nie będzie wymagane od żadnego urzędnika konsularnego przedkładanie w sądzie aktów urzędowych lub składanie zeznań o ich treści.

W razie śmierci, niezdolności do wykonywania funkcyj, lub nieobecności urzędnika konsularnego, który nie ma na swej placówce podwładnego urzędnika konsularnego, sekretarze lub naczelnicy kancelarji, jeżeli ich charakter służbowy został przedtem podany do wiadomości Państwu przyjmującemu, mogą wykonywać czasowo funkcje konsularne zmarłego, niezdolnego do pełnienia swych funkcyj lub nieobecnego urzędnika konsularnego; podczas sprawowania tych czynności będą oni korzystali ze wszystkich praw, przywilejów i immunitetów, przyznanych kierownikowi urzędu.

Artykuł XX.

Urzędnicy konsularni, będący obywatelami Państwa wysyłającego, mogą w obrębie swego okręgu konsularnego zwracać się do władz państwowych, stanowych, krajowych lub komunalnych w celu zapewnienia swoim obywatelom korzystania z praw traktatowych lub nabytych w jakikolwiek inny sposób. W razie naruszenia tych praw mogą oni wnosić zażalenia. O ile właściwe władze nie dały zadośćuczynienia lub nie udzieliły opieki, interwencja dyplomatyczna będzie usprawiedliwiona, a w razie nieobecności przedstawiciela dyplomatycznego, konsul generalny lub urzędnik konsularny, urzędujący w stolicy, zwrócić się może bezpośrednio do Rządu danego kraju.

Artykuł XXI.

Urzędnicy konsularni mogą w wykonaniu praw swego własnego Państwa: a) przyjmować w każdem nadającem się do tego miejscu w granicach ich okręgu, zeznania wszelkich osób znajdujących się na statkach ich kraju lub jakichkolwiek obywateli ich Państwa, albo też osób mających miejsce stałego zamieszkania na terytorjum tegoż Państwa; b) sporządzać, zaświadczać (attest, certify) i uwierzytelniać jednostronne akty prawne, podpisy, tłumaczenia, dokumenty i rozporządzenia testamentowe swych obywateli, jak również kontrakty, w których obywatel ich Państwa jest jedną z Umawiających się Stron; c) uwierzytelniać podpisy; d) sporządzać, zaświadczać (attest, certify), i uwierzytelniać dokumenty wszelkiego rodzaju, wyrażające lub zawierające jakiekolwiek przeniesienie lub obciążenie własności wszelkiego rodzaju, znajdującej się na terytorjum Państwa wysyłającego, jako też jednostronne akty prawne, dokumenty, rozporządzenia testamentowe i kon-

trakty, odnoszące się do mienia położonego na terytorjum Państwa wysyłającego, lub do tranzakcji, która ma tam być dokonana.

Dokumenty i akty w ten sposób sporządzone, jako też odpisy z nich i tłumaczenia, jeżeli zostały przez urzędnika konsularnego należycie uwierzytelnione i zaopatrzone jego pieczęcią urzędową, uznawane będą za dokumenty dowodowe na terytorjach Umawiających się Stron i uważane będą za dokumenty oryginalne lub wierzytelne odpisy, stosownie do wypadku, oraz posiadać będą taką samą moc i skutki prawne, jak gdyby były sporządzone i zaświadczone przez notarjusza lub innego urzędnika publicznego odpowiednio upoważnionego w Państwie wysyłającem, zawsze jednakże z zastrzeżeniem, że akty te i dokumenty sporządzone i zaświadczone będą zgodnie z prawami i przepisami Państwa, w którem mają wywołać skutki prawne.

Urzędnik konsularny każdej z Wysokich Umawiających się Stron będzie miał we własnym okręgu prawo występowania osobiście lub przez zastępcę we wszystkich sprawach dotyczących roszczeń o środki do utrzymania, wniesionych przez małoletnie dzieci, niezamieszkałe w kraju przyjmującym przeciw ojcu zamieszkałemu w okręgu danego urzędnika konsularnego będącemu obywatelem Państwa wysyłającego bez osobnego do tego pełnomocnictwa z tem jednak zastrzeżeniem, że tego rodzaju postępowanie nie jest sprzeczne z prawem miejscowem.

Artykuł XXII.

W razie śmierci obywatela jednej z Wysokich Umawiających się Stron na terytorjum drugiej Strony, o ile nie pozostawił on w miejscu zgonu żadnych znanych spadkobierców, ani wykonawców testamentu, przez siebie wyznaczonych, właściwe władze miejscowe zawiadomią niezwłocznie o fakcie jego śmierci najbliższego urzędnika konsularnego Państwa, którego zmarły był obywatelem, aby odpowiednie zawiadomienie przesłane być mogło stronom zainteresowanym.

Jeżeli obywatel jednej z Wysokich Umawiających się Stron umrze na terytorjum drugiej Wysokiej Umawiającej się Strony bez pozostawienia ostatniej woli lub testamentu, urzędnik konsularny Państwa, którego obywatelem był zmarły, urzędujący w granicach okręgu w którym zmarły mieszkał w chwili śmierci, uważany będzie, o ile prawa miejscowe na to pozwalają, do chwili wyznaczenia administratora lub wszczęcia przewodu spadkowego, za powołanego do wzięcia pod swoją opiekę majątku, pozostałego po zmarłym w celu zachowania i ochrony tego majątku; tenże urzędnik konsularny będzie uprawniony do tego ażeby zostać wyznaczonym zarządcą spadku według uznania sądu lub innej władzy, sprawującej nadzór nad zarządem masy spadkowej, o ile na to zezwalają prawa miejscowości, gdzie spadek pozostaje pod zarządem.

W wypadku śmierci obywatela jednej z Wysokich Umawiających się Stron bez rozporządzenia na wypadek śmierci, względnie testamentu i bez jakichkolwiek znanych spadkobierców zamieszkałych w kraju, gdzie umarł, urzędnik konsularny kraju, którego obywatelem był zmarły, będzie wyznaczony na administratora majątku zmarłego, o ile przepisy własnego jego Rządu zezwalają na to i o ile taka nominacja nie jest sprzeczna z prawami miejscowemi, a sąd właściwy nie ma specjalnych powodów do wyznaczenia kogo innego.

O ile urzędnik konsularny przyjmie obowiązki administratora spadku, pozostałego po zmarłym współobywatelu, poddaje się tem samem w tym charakterze do wszystkich celowych zamierzeń jurysdykcji sądu, albo też innego czynnika mianującego, w takim samym zakresie co obywatel kraju przyjmującego.

Artykuł XXIII.

Urzędnik konsularny każdej z Wysokich Umawiających się Stron może, o ile to nie jest sprzeczne z prawem miejscowem, stawać osobiście lub przez zastępcę w imieniu beneficjarjuszy obywateli Państwa wysyłającego niezamieszkałych w kraju jego urzędowania przed właściwemi władzami, wykonywującemi ustawy o odszkodowaniu za wypadki przy pracy, lub podobne ustawy, z tym samym skutkiem jak gdyby posiadał pełnomocnictwo od takich beneficjarjuszy, chyba że beneficjarjusze ci stawili się osobiście lub przez prawnie wyznaczonych pełnomocników.

Zawiadomienie na piśmie o śmierci ich współobywateli, mających prawo do korzyści wynikających z takich ustaw, winno być, skoro tylko to będzie możliwe, wysłane przez odnośne władze do właściwego urzędnika konsularnego kraju, którego obywatelem był zmarły.

Urzędnik konsularny każdej z Wysokich Umawiających się Stron może w imieniu obywateli Państwa wysyłającego, nie zamieszkujących w kraju przyjmującym, kwitować z odbioru ich udziałów, pochodzących z realizacji spadków w drodze postępowania sądowego lub uzyskanych na mocy postanowień prawa o odszkodowaniu robotników, t. zw. Workmen's Compensation Laws, lub innych ustaw tego rodzaju, z warunkiem, że przekaże on wszelkie w ten sposób uzyskane fundusze za pośrednictwem właściwych organów swego rządu odnośnym osobom uprawnionym do ich otrzymania.

Artykuł XXIV.

Urzędnik konsularny każdej z Wysokich Umawiających się Stron będzie miał prawo w swoim okręgu konsularnym stawać, osobiście lub przez zastępcę, we wszystkich sprawach, dotyczących zarządu i podziału spadku osoby zmarłej, należących do kompetencji władz miejscowych w imieniu wszystkich spadkobierców lub legatarjuszy, zainteresowanych w danym spadku, tak małoletnich, jak i pełnoletnich tam niezamieszkałych obywateli kraju wysyłającego z tym samym skutkiem prawnym, jak gdyby miał ich pełnomocnictwo do reprezentowania ich, chyba, że dani spadkobiercy lub legatarjusze stawili się osobiście lub przez należycie upoważnionego przedstawiciela.

Artykuł XXV.

Urzędnik konsularny będzie miał wyłączne prawo rozstrzygania sporów, wynikających z regulaminu wewnętrznego statków prywatnych jego kraju; do niego też jedynie należy rozstrzyganie sporów wynikłych pomiędzy oficerami a załogą takich statków, a dotyczących wykonywania na statku dyscypliny, o ile statek i osoby obwinione o popełnienie wykroczenia przybyły do portu, znajdującego się w obrębie jego okręgu konsularnego. Urzędnik taki ma również prawo do rozstrzygania spraw dotyczących uregulowania płac i wykonywania odnośnych kontraktów, o ile prawa miejscowe na to pozwalają.

Jeżeli na statku prywatnym, płynącym pod banderą Państwa wysyłającego urzędnika konsularnego, popełniony zostanie w granicach wód terytorjalnych Państwa przyjmującego czyn, który w myśl ustaw tego Państwa uważany jest za przestępstwo, pociągające za sobą karę dla winnej osoby jako przestępcy, urzędnik konsularny nie będzie korzystał ze wspomnianych uprawnień, chyba, że na to zezwalają prawa miejscowe.

Urzędnik konsularny może nie krępując się wzywać pomocy miejscowych władz policyjnych we wszelkich wypadkach, dotyczących utrzymania wewnętrznego porządku na statku, płynącym pod banderą jego kraju, w granicach wód terytorjalnych Państwa przyjmującego, a na takie żądanie potrzebna pomoc winna mu być udzielona.

Urzędnik konsularny może stawać wraz z oficerami i załogą statków, płynących pod banderą jego Państwa, przed władzami sądowemi Państwa przyjmującego w celu okazania pomocy jako tłumacz lub pośrednik.

Artykuł XXVI.

Urzędnik konsularny każdej z Wysokich Umawiających się Stron będzie miał prawo w portach drugiej Wysokiej Umawiającej się Strony, leżących w obrębie jego okręgu konsularnego, przeprowadzać inspekcję na statkach prywatnych, niezależnie od ich bander, mających się udać lub wyruszających do portów kraju wysyłającego, celem zbadania warunków i zarządzeń sanitarnych, wydanych na tychże okrętach, aby tem samem mieć możność należytego sporządzenia świadectw zdrowotności i innych dokumentów wymaganych przez ustawodawstwo jego kraju oraz informować swój Rząd, w jakiej mierze jego przepisy sanitarne były przestrzegane w portach odjazdowych przez statki udające się do portów jego kraju, a to ze względu na ułatwienie statkom powyższym wjazdu do portu.

Artykuł XXVII.

Wszelkiemi czynnościami, odnoszącemi się do ratownictwa statków każdej z Wysokich Umawiających się Stron, które rozbiły się u brzegów drugiej, będzie kierował urzędnik konsularny kraju, do którego dany statek należy i w granicach którego okręgu konsularnego rozbicie statku nastąpiło. Do chwili przybycia takiego urzędnika, który niezwłocznie winien być zawiadomiony o wypadku, władze miejscowe winny podjąć wszelkie potrzebne kroki dla ochrony osób i zabezpieczenia mienia dotkniętego katastrofą. Władze miejscowe będą interwenjowały jedynie w celu utrzymania porządku i zabezpieczenia interesów osób ratujących, o ile one nie należą do załogi statku, który uległ rozbiciu, oraz w celu wykonywania zarządzeń wydanych w sprawie przywozu i wywozu uratowanych towarów. Rozumie się, że towary takie nie podlegają żadnym opłatom celnym, chyba, że są przeznaczone do spożycia w kraju, gdzie nastąpiło rozbicie się statku.

Interwencja władz miejscowych w tych wypadkach nie będzie pociągała za sobą żadnych kosztów, oprócz tych, które wywołane zostały akcją ratowniczą i zabezpieczeniem uratowanych towarów, oraz tych, które w podobnych okolicznościach ponosiłyby okręty ich własnego kraju.

Artykuł XXVIII.

Uwzględniając wszelkie ograniczenia lub wyjątki wyżej wymienione, lub mogące być później umówionemi, terytorja Wysokich Umawiających się Stron, na które rozciągają się postanowienia niniejszego traktatu, będą rozumiane jako obejmujące wszelkie obszary lądu, wody i powietrza, co do których Strony roszczą sobie prawo i wykonywują władzę suwerenną, z wyjątkiem strefy Kanału Panamskiego.

Artykuł XXIX.

Rząd Polski, któremu powierzone zostało prowadzenie spraw zagranicznych Wolnego Miasta Gdańska w myśl artykułu 104 Traktatu Wersalskiego i artykułów 2 i 6 Konwencji Paryskiej pomiędzy Polską a Wolnem Miastem Gdańskiem z dnia 9 listopada 1920 roku, zastrzega sobie prawo oświadczenia, że Wolne Miasto jest Umawiającą się Stroną w niniejszym traktacie i że przyjmuje zobowiązania i nabywa prawa, w nim ustalone.

Zastrzeżenie powyższe nie odnosi się do tych postanowień niniejszego traktatu, które Rzeczpospolita Polska w stosunku do Wolnego

Miasta Gdańska już przyjęła w wykonaniu swych praw wynikających z odnośnych traktatów.

Artykuł XXX.

Traktat niniejszy będzie ratyfikowany, a dokumenty ratyfikacyjne zostaną wymienione w Warszawie. Niniejszy traktat we wszystkich swych postanowieniach wejdzie w życie w przeciągu 30 dni od daty wymiany dokumentów ratyfikacyjnych i pozostanie w pełnej mocy na przeciąg jednego roku od daty wejścia w życie.

O ile na sześć miesięcy przed upływem wyżej podanego jednorocznego okresu żadna z Wysokich Umawiających się Stron nie zawiadomi drugiej o swym zamiarze zmiany lub wypuszczenia jakiegokolwiek bądź postanowienia któregokolwiek z artykułów niniejszego traktatu lub o jego rozwiązaniu z chwilą upływu wyżej wymienionego okresu czasu, traktat pozostanie nadal w mocy po upływie wyżej wymienionego okresu, aż do upływu sześciu miesięcy od chwili, w której którakolwiek z Wysokich Umawiających się Stron zawiadomi drugą o swym zamiarze zmiany lub rozwiązania traktatu.

UMOWY SPOŁECZNE

EMIGRACJA

KONWENCJA

z Francją w przedmiocie emigracji i imigracji, podpisana w Warszawie dnia 3 września 1919 r.

(DU nr. 41 z 1920 poz. 246).

Artykuł I.

Rząd Polski i Rząd Francuski postanawiają:

1. Udzielać wszelkich ułatwień administracyjnych mieszkańcom każdego z obu krajów, pragnącym się udać jednostkowo w celach zarobkowych do drugiego kraju lub powracających do ojczyzny pod warunkiem stosowania przepisów niżej wyłuszczonych.

2. Zezwalać na zbiorowe kontraktowanie robotników w jednym z obu krajów na rachunek przedsiębiorstw, znajdujących się w kraju drugim, z zachowaniem warunków wyszczególnionych w niniejszej konwencji.

I. Przepisy ogólne.

Artykuł II.

Robotnicy imigranci przy równej pracy otrzymują wynagrodzenie równe wynagrodzeniu robotników krajowych tej samej kategorji, zajętych w takim samym przedsiębiorstwie, lub w braku robotników krajowych tej samej kategorji, zajętych w takim samym przedsiębiorstwie, wynagrodzenie, oparte na normalnej i bieżącej stopie płacy w danym okręgu.

Artykuł III.

Robotnicy korzystać będą z opieki przyznawanej pracownikom przez ustawodawstwo wewnętrzne Wysokich układających się Stron, jakoteż z opieki którąby zapewnić im mogły oba państwa w drodze układów specjalnych, zawartych bądź między niemi, bądź z innemi państwami.

Co się tyczy nieszczęśliwych wypadków przy pracy, to, zgodnie z ostatnim paragrafem art. 3 ustawy francuskiej z dnia 9 kwietnia 1898 r., o odszkodowaniach za nieszczęśliwe wypadki przy pracy i pod warunkami wskazanemi w tymże paragrafie, uchylają się z samego prawa, przewidziane tam ograniczenia w stosunku do robotników polskich, ofiar nieszczęśliwych wypadków, jakoteż ich prawonastępców i przedstawicieli, którzy nie zamieszkują lub przestali zamieszkiwać na terytorjum francuskiem, wobec zapewnienia przez ustawodawstwo polskie, uznane za równoznaczne, wzajemności dla robotników francuskich.

Porozumienie zawarte w formie układu między właściwemi władzami francuskiemi i polskiemi ustali niezbędne szczegóły zarządzeń w przedmiocie wypłaty rent i emerytur w Polsce i Francji.

Artykuł IV.

Jeżeli po chwili zyskania mocy obowiązującej przez niniejszą konwencję inne konwencje, zawarte przez jedną ze stron, układających się z innym Mocarstwem, zapewniałyby robotnikom tego ostatniego dalej idące korzyści, niż korzyści przewidziane w niniejszej konwencji, to korzyści te staną się udziałem obywateli każdej z Wysokich układających się Stron zatrudnionych na terytorjum strony drugiej.

Artykuł V.

W każdym z obu krajów właściwa władza strzedz będzie opieki nad robotnikami oraz czuwać nad stosowaniem do robotników kraju drugiego, zatrudnionych na jego terytorjum, zarówno obowiązującego w kraju ustawodawstwa ochronnego, jak i wyżej wymienionych zasad. Do tej to władzy winny być kierowane lub przekazywane jej, bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem właściwych władz konsularnych, ewentualnie w języku ojczystym robotników cudzoziemców, wszelkie ich reklamacje, dotyczące warunków pracy i utrzymania jakoteż reklamacje wynikające z trudności wszelkiego rodzaju, na które robotnicy mogą być narażeni wskutek pobytu w obcym kraju.

Przepis tego artykułu nie ogranicza w niczem uprawnień konsulów, które wynikają lub wynikną z traktatów, konwencji i ustaw kraju ich przebywania.

II. Emigracja jednostkowa.

Artykuł VI.

Wyjąwszy czasowy i wyjątkowy przepis artykułu 10 konwencji niniejszej, żadne specjalne pozwolenie nie będzie wymagane przy opuszczaniu kraju ojczystego od robotników lub ich rodzin, udających się jednostkowo i samorzutnie z jednego kraju do drugiego, celem wyszukania sobie zajęcia. Odwrotnie, żadne specjalne pozwolenia na wyjazd z kraju obcego nie będą wymagane od robotników-emigrantów lub ich rodzin pragnących udać się z powrotem do ojczyzny.

Aby móc korzystać z ułatwień niniejszej konwencji, robotnicy ci powinni być zaopatrzeni w dokumenty tożsamości, wystawione przez władze ojczyste.

Artykuł VII.

Robotnicy, emigrujący jednostkowo i samorzutnie, będą przyjmowani po ich przybyciu do kraju przeznaczenia przez władze krajowe, które udzielą im swobodnego wstępu w głąb kraju, z zastrzeżeniem stosowania do nich ustaw i przepisów sanitarnych lub policyjnych, jakoteż przepisów niżej wyszczególnionych.

Artykuł VIII.

O ile robotnicy imigranci po przybyciu na granicę przedstawią umowę najmu, będą się oni mogli udać do miejsca swego przeznaczenia, oczywiście pod warunkiem, że umowa ta nie będzie zawierała ani ze strony robotnika, ani ze strony pracodawcy klauzul, sprzecznych z zasadami niniejszej konwencji.

Artykuł IX.

O ile ci robotnicy imigranci po przybyciu na granicę nie przedstawią umowy najmu, lub o ile klauzule, zawarte w tej umowie, sprzeciwiać się będą niniejszej konwencji, będą oni, o ile mają środki na koszty dalszej podróży, skierowani do miejscowości przez nich wybranych. W przeciwnym razie umieszczani będą w bezpłatnych schroniskach dla emigrantów lub kierowani do urzędów pośrednictwa pracy w bliskości granicy. Te schroniska i urzędy zapewnią im zajęcie w warunkach, odpowiadających zasadom niniejszej konwencji, o ile umieszczenie to będzie mogło odbyć się bez szkody dla robotników krajowych.

Artykuł X.

W razie gdyby stan rynku pracy nie pozwalał w niektórych okresach, w niektórych miejscowościach i dla niektórych zawodów na dostarczenie zajęcia dla emigrantów, przybywających szukać pracy jednostkowo i samorzutnie, Rząd interesowany doniesie o tem niezwłocznie drogą dyplomatyczną Rządowi drugiego kraju, który ze swej strony zawiadomi o tem swoich obywateli.

W razie, gdyby ta notyfikacja nie odniosła zamierzonego skutku, strony, układające się, wydadzą za wspólną zgodą wszelkie inne potrzebne zarządzenia.

III. Kontraktowanie zbiorowe.

Artykuł XI.

Obie Wysokie układające się Strony zobowiązują się zezwalać na przeprowadzanie kontraktowania zbiorowego na ich terytorjum na rachunek przedsiębiorstw, położonych w drugim kraju na warunkach wskazanych poniżej.

Artykuł XII.

Rząd kraju, w którym się kontraktowanie odbywa, zastrzega sobie prawo określania miejscowości, w jakich kontraktowanie będzie dozwolone; Rząd kraju, w którym przebywają pracodawcy, zastrzega sobie prawo określania miejscowości, do jakich kierowani być mogą robotnicy.

Rządy obu państw za wspólną zgodą ustalą liczbę i kategorje robotników, którzy mogą być zakontraktowani zbiorowo, bez szkody dla rozwoju ekonomicznego jednego z krajów i robotników krajowych drugiego kraju; w tym celu wyłonią one Komisję, która zbierać się będzie kolejno w Warszawie i Paryżu przynajmniej raz do roku.

Każdy z Rządów przedstawi tej Komisji opinję krajowego Komitetu doradczego, w którego skład wejdą obok przedstawicieli władz interesowanych przedstawiciele pracodawców i robotników.

Artykuł XIII.

Kontraktowanie zbiorowe będzie mogło być przeprowadzane w granicach oznaczonych powyżej i pod kontrolą właściwych władz kraju, na którego terytorjum się odbywa, przez urzędowe organy pośrednictwa pracy tegoż kraju.

W Polsce kontraktowanie odbywać się będzie wyłącznie przez Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy i Opieki nad Wychodźcami, we Francji przez Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy. Jednakowoż, zakontraktowani w ten sposób robotnicy podlegać będą przed wyjazdem przyjęciu oraz klasyfikacji, względnie odrzuceniu, bądź przez Misję oficjalną Rządu, na którego terytorjum mają być zatrudnieni, bądź przez przedstawiciela przedsiębiorcy działającego wyłącznie na rzecz przedsiębiorstwa, do którego należy, bądź też przez przedstawiciela organizacji zawodowej; przedstawiciele wymienieni w dwóch ostatnich wypadkach muszą być zatwierdzeni przez oba Rządy.

Umowy pracy, zaprojektowane przez pracodawców, i przedstawione przez nich zapotrzebowania robotników będą uzgodnione z normalnemi wzorami umów i zapotrzebowań ustanowionemi drogą porozumienia się między właściwemi władzami Polski i Francji.

Jeden egzemplarz zapotrzebowania, odpowiadający każdorazowemu aktowi kontraktowania zbiorowego, będzie przedstawiony przez pracodawcę do zaświadczenia władzy właściwej kraju, w którym robotnicy mają być zatrudnieni i przesłany przez nią do władzy właściwej kraju, na którego terytorjum dokonywa się kontraktowanie.

Zaświadczenie udzielane będzie tylko wówczas, jeżeli warunki umowy, przewidziane w zapotrzebowaniu, zgodne są z zasadami, ustalonemi w niniejszej konwencji, jeżeli robotnikowi może być dostarczone przyzwoite mieszkanie i pożywienie i jeśli zapotrzebowanie siły roboczej usprawiedliwia kontraktowanie ze strony przedsiębiorstwa interesowanego.

Zaświadczone zapotrzebowanie będzie przesłane drogą dyplomatyczną władzy właściwej kraju, w którym ma się dokonywać kontraktowanie, z podaniem liczby i kategorji robotników oraz, w razie potrzeby, nazwiska przedstawiciela, mającego współdziałać przy najmie, stosownie do warunków, przewidzianych w ustępie 2 niniejszego artykułu.

Artykuł XIV.

Układy specjalne zawarte między właściwemi władzami obu Wysokich układających się Stron, ustalą warunki stosowania niniejszej konwencji pod względem zbiorowego kontraktowania, przepisów sanitarnych przy wyjeździe i przewozu robotników.

Regulamin ułożony za wspólną zgodą przez właściwe władze francuskie i polskie określi również warunki przesyłania oszczędności, złożonych przez robotników w kasach oszczędności kraju, w którym będą zatrudnieni, do kas oszczędności ich ojczyzny.

Artykuł XV.

Postanowienia Artykułu I—V niniejszej konwencji stosowane będą i do robotników każdego z obu państw, którzy zatrudnieni byli na terytorjum drugiego przed zyskaniem mocy obowiązującej przez niniejszą konwencję.

Artykuł XVI.

Niniejsza konwencja będzie ratyfikowana i ratyfikacje wymienione w Paryżu w czasie możliwie jaknajszybszym.

Konwencja ta zyska moc obowiązującą we Francji i w Polsce po upływie miesiąca od dnia ogłoszenia, dokonanego stosownie do obowiązujących w każdym z tych państw przepisów prawnych.

Konwencja obowiązywać będzie na przeciąg jednego roku i będzie rok rocznie odnawiana przez milczącą prolongatę, o ile nie nastąpi wymówienie w ciągu trzech miesięcy następujących po upływie każdego okresu.

Wszystkie trudności, wyniknąć mogące ze stosowania niniejszej konwencji będą załatwiane na drodze dyplomatycznej.

PROTOKÓŁ.

W chwili położenia podpisów na konwencji z daty dzisiejszej niżej podpisani oświadczyli zgodnie co następuje:

I. Nie czekając na ratyfikację niniejszej konwencji i w drodze wyjątku, przepisy konwencji tej staną się bezzwłocznie obowiązującemi, wyjąwszy przepisy artykułu III, dotyczące nieszczęśliwych wypadków przy pracy, z tem jednak zastrzeżeniem, że z chwilą ratyfikacji przepisy wspomnianego artykułu III działać będą wstecz, o ile chodzić będzie o wypadki przy pracy, zaszłe między datą podpisania tej konwencji a wymianą ratyfikacji, oraz, że zostaną zarządzone, celem zagwarantowania praw osób interesowanych, wszelkie środki ochronne, bądź przez same te osoby, bądź też na ich rachunek przez ich pracodawców.

II. W przeciągu trzech miesięcy po wymianie ratyfikacji niniejszej konwencji specjalna konwencja określi warunki, pod jakiemi robotnicy francuscy w Polsce, a polscy we Francji będą mogli korzystać z ustaw o pomocy, o ubezpieczeniach i o opiece społecznej, oraz pod jakiemi warunkami będą mogli wykonywać prawo należenia do związków zawodowych i zakładania stowarzyszeń zgodnie z ustawami każdej z Wysokich układających się Stron.

KONWENCJA

z Rzeszą Niemiecką w sprawie polskich robotników rolnych, podpisana w Warszawie dnia 24 listopada 1927 r.

(DU nr. 44 z 1929 poz. 366).

Dział I.

Artykuł 1.

Rekrutacją, zapośredniczaniem i kontraktowaniem polskich sezonowych robotników rolnych zajmują się z ramienia Polski wyłącznie Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy, z ramienia Niemiec wyłącznie powołane do tego czynniki.

Kontraktowanie robotników dokonywa się na podstawie ściśle określonej umowy o pracę.

Rządy układających się stron zawierają w sprawie technicznego wykonania przepisów ustępów 1 i 2, jak również w sprawie przejazdu robotników odrębne porozumienie, które może być zmienione za zgodą obu Rządów.

Artykuł 2.

Układające się Strony są zgodne co do tego, że wychodźtwo polskich robotników rolnych będzie posiadało charakter ruchu sezonowego, o ile konwencja niniejsza nie postanawia inaczej.

Artykuł 3.

Układające się Strony są zgodne co do tego, że ci polscy robotnicy rolni, którzy przybyli do Niemiec przed 1 stycznia 1919 i tam pozostali, mają prawo pozostania w Niemczech w charakterze robotników rolnych i otrzymania zaświadczenia uprawniającego (Befreiungsschein) do wykonywania tej czynności.

Artykuł 4.

Układające się Strony wychodzą z założenia, że polscy robotnicy rolni, którzy przybyli do Niemiec w okresie pomiędzy 1 stycznia 1919 i 31 grudnia 1925 i tam pozostali, włączą się do ruchu sezonowego na następujących zasadach:

1. Włączanie się do ruchu sezonowego winno odbywać się stopniowo, w możliwie równych kwotach rocznych i równomiernie z poszczególnych niemieckich obwodów, w których robotnicy są zatrudnieni.

2. Wyjęte z włączania się do ruchu sezonowego będą osoby, dla których wyjazd byłby połączony ze szczególną uciążliwością.

W sprawie technicznego przeprowadzenia postanowień niniejszego artykułu, Rządy układających się Stron zawierają odrębne porozumienie.

Artykuł 5.

Polscy robotnicy rolni nie będą wbrew swej woli powodowani do powrotu do Polski poza przewidzianemi w niniejszej konwencji wypadkami, z zastrzeżeniem mocy obowiązujących przepisów o odmowie prawa pobytu i wydaleniu, odnoszących się do wszystkich cudzoziemców.

Artykuł 6.

Układające się Strony obowiązują się udzielać polskim robotnikom rolnym ułatwień przy wyjeździe, wjeździe i powrocie.

Artykuł 7.

Polscy robotnicy rolni korzystają w Rzeszy Niemieckiej z takiej samej opieki co robotnicy niemieccy w zakresie ochrony pracy, organizacji zawodowej, opieki społecznej, regulowania warunków pracy, włączając w to postępowanie rozjemcze i sądownictwo pracy, o ile ustawodawstwo niemieckie nie zawiera innych ogólnie obowiązujących przepisów dla obywateli obcych.

Artykuł 8.

Rząd Niemiecki użyje swego wpływu, ażeby mieszkania polskich sezonowych robotników rolnych były pod względem moralnym i zdrowotnym bez zarzutu.

Artykuł 9.

Polskich sezonowych robotników rolnych zwalnia się od uiszczania składek z tytułu ubezpieczenia bezrobotnych.

Artykuł 10.

Polscy robotnicy rolni zwolnieni są od podatku zarobkowego w myśl obowiązujących każdorazowo polsko-niemieckich porozumień w sprawie uniknięcia podwójnego opodatkowania, o ile robotnicy ci dowiodą, że mają miejsce zamieszkania w Polsce.

Posiadanie miejsca zamieszkania w Polsce udowadnia się:

a) albo na podstawie paszportu z napisem: „paszport emigracyjny sezonowy" —
albo

b) przez zaświadczenie o posiadaniu miejsca zamieszkania (zaświadczenie o posiadaniu mieszkania rodzinnego), wystawione przez polskie władze krajowe, którego tłumaczenie niemieckie uwierzytelnione zostanie przez polskie urzędy konsularne w Niemczech.

Dział II.

Artykuł 11.

Polscy robotnicy rolni i pozostali po nich członkowie rodzin, zrównani są z obywatelami niemieckimi i pozostałymi po nich członkami rodzin w prawach do świadczeń, przypadających z tytułu niemieckiego ubezpieczenia od choroby i ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków.

Artykuł 12.

Przy stosowaniu § 203, Nr. 1 § 586 i § 614 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy, pozostawanie w Polsce z rodziną we wspólnem gospodarstwie domowem polskiego robotnika rolnego, nie posiadającego zaświadczenia uprawniającego, uważa się za nieprzerwane, dopóki robotnik ten zgodnie z przepisami niemieckiemi przebywa w Niemczech.

Jako zaświadczenie uprawniające w rozumieniu niniejszej konwencji uważa się również tak zwane tymczasowe zaświadczenia uprawniające (vorläufiger Befreiungsschein).

Artykuł 13.

Przy stosowaniu do polskich robotników rolnych przepisów niemieckich o kapitalizacji roszczeń z tytułu niemieckiego ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków, pobyt w Polsce nie jest uważany za pobyt zagranicą.

Artykuł 14.

Polscy robotnicy rolni, którzy posiadają zaświadczenia uprawniające, nie podlegają na podstawie § 1233 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy zwolnieniu od niemieckiego ubezpieczenia inwalidzkiego. W ciągu sześciu miesięcy po otrzymaniu zaświadczenia uprawniającego mogą oni złożyć oświadczenie w instytucji niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, w której ostatnio byli ubezpieczeni, że chcą uiścić dodatkowo składki za te tygodnie, podczas których w ciągu ostatnich dwóch lat przed wręczeniem im zaświadczenia uprawniającego zatrudnieni byli w zawodzie, który podlega niemieckiemu ubezpieczeniu inwalidzkiemu, lecz który to zawód zwolniony był od obowiązku ubezpieczeniowego w myśl § 1233 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy. Jeśli oświadczenie to będzie zgłoszone we właściwym terminie, to składki za

przedostatni rok przed wręczeniem zaświadczenia uprawniającego, mogą być wpłacone w ciągu roku po wręczeniu tego zaświadczenia, składki zaś za ostatni rok w ciągu dwóch lat po wręczeniu tego zaświadczenia. Składki te liczą się jako składki przymusowe. Powyższe wpłacanie dodatkowych składek jest niedopuszczalne, dopóki robotnik jest inwalidą w rozumieniu ust. 2 § 1255 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy.

Jeśli przed wejściem w życie niniejszej konwencji wbrew przepisowi § 1233 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy pobrano od polskiego robotnika rolnego składki na ubezpieczenie od inwalidztwa, to instytucja ubezpieczeniowa nie może zakwestjonować tych składek na zasadzie tegoż przepisu. Robotnik może żądać do 31 grudnia 1928 zwrotu składek, uiszczonych za czas od 1 stycznia 1924.

Artykuł 15.

Jeżeli polscy robotnicy rolni lub pozostali po nich członkowie rodzin uzyskają na podstawie artykułu 14 uprawnienia z tytułu ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, w takim razie przy stosowaniu niemieckich przepisów o spoczywaniu roszczeń z tytułu niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, zrównani będą w prawach z obywatelami Rzeszy i pozostałymi po nich członkami rodzin. Przy stosowaniu niemieckich przepisów o kapitalizacji roszczeń z tytułu niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, pobyt ich w Polsce nie będzie uważany za pobyt zagranicą.

Postanowienia artykułu 12 obowiązują odpowiednio przy stosowaniu §§ 1302 i 1303 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy.

Artykuł 16.

Z chwilą wprowadzenia w Polsce na całym jej obszarze ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa dla robotników rolnych i pozostałych po nich członków rodzin, układające się Strony nawiążą rokowania, aby w drodze porozumienia zabezpieczyć korzystanie z dobrodziejstw ubezpieczenia inwalidzkiego podczas pracy w Niemczech również i tym polskim robotnikom sezonowym, którzy nie otrzymują zaświadczenia uprawniającego.

Artykuł 17.

Przy stosowaniu do polskich robotników rolnych niemieckiego ubezpieczenia od choroby, nieszczęśliwych wypadków i na wypadek inwalidztwa, polskie władze administracyjne i instytucje ubezpieczeniowe udzielać będą pomocy administracyjnej niemieckim władzom administracyjnym i instytucjom ubezpieczeniowym. Wydatki, związane z pomocą administracyjną, zwracane będą tylko w zakresie, obowiązującym w polskich ubezpieczeniach społecznych.

Najwyższe władze administracyjne układających się Stron rozstrzygają w obopólnem porozumieniu spory, które powstaną w sprawie stosowania ust. 1.

Artykuł 18.

O zakończeniu postępowania w sprawie nieszczęśliwego wypadku, który dotknął polskiego robotnika rolnego, urząd niemiecki, przeprowadzający dochodzenia, powinien zawiadomić niezwłocznie konsulat polski, właściwy dla siedziby tego urzędu.

Konsulaty polskie mogą narówni z zainteresowanymi zapoznać się z tokiem dochodzenia oraz z dalszym biegiem sprawy.

Artykuł 19.

Postanowienia wykonawcze do tego działu będą wydane samodzielnie przez każdą z układających się Stron, o ile okażą się potrzebne w zakresie jej działania i to przez najwyższą władzę administracyjną albo przez nią do tego wyznaczony urząd.

Przepisy, wydane w myśl powyższego, powinny być zakomunikowane odnośnym urzędom drugiej układającej się strony.

Artykuł 20.

Najwyższe władze administracyjne obu układających się Stron porozumieją się co do tego w jaki sposób możliwie najprościej i najtaniej z obszaru jednej z układających się Stron do obszaru drugiej będą mogły być uskuteczniane wypłaty i doręczania z tytułu stosowania do polskich robotników rolnych niemieckiego ubezpieczenia od choroby, nieszczęśliwych wypadków i na wypadek inwalidztwa.

Artykuł 21.

Najwyższą władzą administracyjną w rozumieniu niniejszego działu jest po stronie polskiej Minister Pracy i Opieki Społecznej, po stronie niemieckiej Minister Pracy Rzeszy.

Artykuł 22.

Przy wykonywaniu przepisów niniejszego działu instytucje ubezpieczeniowe i władze obu układających się Stron komunikują się z sobą bezpośrednio.

Artykuł 23.

Dział ten ma zastosowanie do nieszczęśliwych wypadków, które wydarzyły się lub wydarzą się po 31 grudnia 1926, a do wypadków zaś z ubezpieczenia od choroby lub na wypadek inwalidztwa, które wydarzą się po 31 grudnia 1927.

W wypadkach przewidzianych w Nr. 3 ust. 1 § 615 lub Nr. 1 § 1314 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy, renty należne polskim robotnikom rolnym z tytułu dawniejszych nieszczęśliwych wypadków lub innych dawniejszych wypadków ubezpieczeniowych, nie spoczywają po 31 grudnia 1927, dopóki uprawniony przebywa w Polsce.

Artykuł 24.

W razie wypowiedzenia niniejszej umowy postanowienia niniejszego działu, pomimo wypowiedzenia umowy, pozostają nadal w mocy w stosunku do roszczeń w wypadkach ubezpieczeniowych, które wydarzyły się po terminach, oznaczonych w ust. 1 art. 23, lecz przed wygaśnięciem terminu ważności niniejszej konwencji.

Ust. 2 art. 23 obowiązuje również po upływie terminu ważności niniejszej konwencji w ciągu roku bez ograniczenia, następnie zaś obowiązuje nadal w stosunku do połowy renty.

Dział III.

Artykuł 25.

Konwencja niniejsza pozostaje w mocy do 31 grudnia 1928 i milcząco będzie przedłużana każdorazowo na rok następny, o ile jej nie wypowie jedna z układających się Stron.

To samo stosuje się do porozumień odrębnych (artykuły 1 i 4).

Każda z układających się Stron może wypowiedzieć konwencję lub porozumienia odrębne najpóźniej 1 lipca na 31 grudnia każdego roku. Wraz z wypowiedzeniem konwencji uważają się również za wypowiedziane porozumienia odrębne. W razie wypowiedzenia przez jedną z układających się Stron jednego z porozumień odrębnych, druga układająca się Strona może do 15 lipca danego roku wypowiedzieć konwencję.

Artykuł 26.

Konwencja niniejsza winna być możliwie rychło ratyfikowana. Dokumenty ratyfikacyjne mają być wymienione w Berlinie. Konwencja wchodzi w życie w 15 dni po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych.

Jednocześnie z niniejszą konwencją wchodzą w życie porozumienia odrębne.

Sporządzono w Warszawie dnia 24 listopada 1927 w dwóch tekstach oryginalnych i to każdy w języku polskim i niemieckim, z których każda z układających się Stron otrzymuje jeden. Teksty polski i niemiecki w treści swej są zgodne i autentyczne.

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

Przy podpisywaniu zawartej w dniu dzisiejszym pomiędzy Rzecząpospolitą Polską a Rzeszą Niemiecką konwencji w sprawie polskich robotników rolnych, istniała pomiędzy Stronami, zawierającemi konwencję, zgoda co do następujących postanowień:

I. Do działu II, artykułów 11 — 24.

Zawierające konwencję Strony oświadczają, że uregulowanie ubezpieczenia społecznego polskich robotników rolnych w dziale II w artykułach 11 do 24 tejże konwencji, nie przesądzają w niczem ich stanowiska w rokowaniach co do układu o wzajemności w ubezpieczeniach społecznych.

II. Do artykułu 26.

Zawierające konwencję Strony oświadczają, że ich Rządy aż do ratyfikacji stosować będą tymczasowo postanowienia konwencji od dnia jej podpisania.

POROZUMIENIE

w sprawie rekrutacji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też przejazdu polskich sezonowych robotników rolnych.

Celem wykonania artykułu 1 konwencji polsko-niemieckiej w sprawie polskich robotników rolnych, Rządy Polski i Niemiecki zawierają następujące porozumienie:

§ 1.

Niemiecka Centrala Robotnicza zawiadamia w grudniu każdego roku Urząd Emigracyjny w Warszawie, jakie przypuszczalnie będzie zapotrzebowanie polskich sezonowych robotników rolnych (mężczyzn, kobiet i chłopców) na rok przyszły w poszczególnych krajach niemieckich, w Prusiech, w poszczególnych prowincjach, przyczem określi te powiaty w Polsce, z których byłoby pożądane otrzymać robotników.

§ 2.

Najpóźniej w trzy tygodnie po nadejściu zawiadomienia Niemieckiej Centrali Robotniczej (§ 1) Urząd Emigracyjny w Warszawie podaje jej do wiadomości powiaty, z których przewiduje rekrutację, oraz liczbę robotników, jaką może otrzymać z poszczególnych powiatów.

§ 3.

Polskie Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej i Niemiecka Centrala Robotnicza uzgadniają, w dwa tygodnie po upływie terminu, ustalonego w § 2, ostateczną liczbę robotników, podlegających rekrutacji, podział między powiaty, jak również techniczne szczegóły na okres do połowy kwietnia. W ten sam sposób postępować się będzie w wypadkach późniejszych zapotrzebowań robotników.

Przy zapotrzebowaniu imiennie wskazanych robotników obowiązuje § 6.

§ 4.

Zgodnie z porozumieniem (§ 3) przesyłać będzie Niemiecka Centrala Robotnicza właściwym Polskim Państwowym Urzędom Pośrednictwa Pracy każdorazowo otrzymywane zgłoszenia poszczególnych pracodawców. Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy w odpowiednich ogłosze-

niach podadzą zawczasu do wiadomości ludności rolnej dni i miejscowości kontraktowania w Urzędach Pośrednictwa Pracy lub w miejscowościach, ustalonych przez te Urzędy w porozumieniu z Niemiecką Centralą Robotniczą.

Niemiecka Centrala Robotnicza jest wówczas upoważniona wysłać w dostatecznej liczbie urzędników do Urzędów Pośrednictwa Pracy, aby z zastrzeżeniem przepisów §§ 5 i 7 niniejszego porozumienia, rozpoczęli rekrutację wraz z przedstawicielami Urzędów Pośrednictwa Pracy. Rekrutacja dokonywa się z pośród robotników, poleconych przez przedstawicieli polskich Urzędów Pośrednictwa Pracy, w ustalone dni i w ustalonych miejscowościach.

§ 5.

Urzędnicy Niemieckiej Centrali Robotniczej, którzy mają być wysłani do Polski do Urzędów Pośrednictwa Pracy celem rekrutacji robotników, otrzymują od właściwych polskich Konsulatów zaświadczenie według załączonego wzoru.

Niemiecka Centrala Robotnicza prześle zawczasu Urzędowi Emigracyjnemu w Warszawie imienne listy tych urzędników.

§ 6.

Polskie Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy zawiadomią robotników, których przy zapotrzebowaniu imiennie wskażą Urzędy Graniczne Niemieckiej Centrali Robotniczej, z powołaniem się na zeszłoroczną umowę o pracę, niezwłocznie po nadejściu umowy o pracę, o zgłoszonych co do nich zapotrzebowaniach i spowodują zakontraktowanie ich na podstawie przeznaczonej dla nich umowy o pracę. Ci imiennie wskazani robotnicy nie będą wyłączeni od zapośredniczenia, o ile wyjazdowi ich nie sprzeciwiają się ustawowe przeszkody.

Do imiennie wskazanych robotników, którzy nie chcą zakontraktować się ponownie na miejsce pracy im proponowane, stosują się ogólne przepisy o rekrutacji.

Zapotrzebowanie imiennie wskazanych robotników, zamieszkałych poza obrębem uzgodnionych powiatów, będą zgłaszane we właściwym dla ich miejsca zamieszkania Państwowym Urzędzie Pośrednictwa Pracy, przy równoczesnem zawiadomieniu Urzędu Emigracyjnego w Warszawie. Urząd Emigracyjny zawiadomi o swojej decyzji w najkrótszej drodze właściwe polskie władze oraz Niemiecką Centralę Robotniczą.

§ 7.

Przedstawienie i wybór robotników (§§ 4 i 5) odbywają się według ich kwalifikacji fizycznej i zawodowej, oraz z uwzględnieniem, czy nadają się do utworzenia jednej grupy robotniczej.

Wyboru robotników do Niemiec dokonywają urzędnicy Niemieckiej Centrali Robotniczej.

§ 8.

Zakontraktowanie robotników odbywa się na podstawie umowy o pracę dla zagranicznych sezonowych robotników rolnych, ułożonej przez Fachową Komisję Rolną i Leśną przy Zakładzie Rzeszy dla Pośrednictwa Pracy i Ubezpieczenia Bezrobotnych, która to umowa w swojem obecnem brzmieniu dołączona jest do niniejszej umowy. Rząd Niemiecki będzie działał w tym kierunku, aby Rząd Polski dość wcześnie miał sposobność do zajęcia stanowiska w razie ważniejszych zmian w umowie o pracę na niekorzyść robotników. Rząd Niemiecki jest ponadto gotów przedłożyć Fachowej Komisji Rolnej i Leśnej przy Zakładzie Rzeszy dla Pośrednictwa Pracy i Ubezpieczenia Bezrobotnych ewentualne propozycje Rządu Polskiego w sprawie zmian w umowie o pracę.

Inne umowy o pracę z polskimi sezonowymi robotnikami rolnymi są w myśl ustawowych przepisów niemieckich o tyle nieważne, o ile odbiegają na niekorzyść robotnika od umowy o pracę, wymienionej w ust. 1. W miejsce nieważnych punktów umów wchodzą w myśl niemieckich przepisów ustawowych odpowiednie postanowienia umowy o pracę, wymienionej w ust. 1.

Robotnik może podpisać umowę o pracę jedynie w obecności urzędnika, upoważnionego przez kierownika właściwego polskiego Państwowego Urzędu Pośrednictwa Pracy i po zapoznaniu się z warunkami umowy. Postanowienie to nie stosuje się do wyjątkowych wypadków ponownego zakontraktowania robotników (Umverpflichtung), przyczem jednak w warunkach pracy i płacy nie może nastąpić pogorszenie. Niemiecka Centrala Robotnicza przy ponownych zakontraktowaniach w Urzędach Granicznych poda ich powody Urzędowi Emigracyjnemu w Warszawie, przy ponownych zakontraktowaniach w Niemczech, właściwemu polskiemu konsulatowi.

Umowy o pracę sporządza się w 4 egzemplarzach. Jeden egzemplarz otrzymuje pracodawca, drugi Niemiecka Centrala Robotnicza, trzeci właściwy polski Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy, a czwarty egzemplarz otrzymuje osoba, wyznaczona przez polski Urząd Pośrednictwa Pracy z pośród danej grupy robotników.

Każdy robotnik wymieniony we wspólnej umowie o pracę, otrzyma przy zakontraktowaniu pisemne poświadczenie o zawarciu umowy o pracę według załączonego wzoru.

§ 9.

Jeżeli Urząd Emigracyjny w Warszawie i Niemiecka Centrala Robotnicza uznają zgodnie, że pracodawca wykroczył w sposób jaskrawy przeciwko postanowieniom umowy o pracę, obowiązującej przy zatrudnianiu zagranicznych sezonowych robotników rolnych (§ 8), wówczas można mu odmówić zapośredniczenia robotników.

§ 10.

Robotnicy otrzymują stosownie do obowiązujących przepisów paszportowych, w trybie przyśpieszonym, bezpłatnie t. zw. paszport emigracyjny sezonowy, uprawniający ich do jednorazowego wyjazdu z Polski w okresie jego ważności.

Robotnicy, posiadający taki paszport i poświadczenie o zawarciu umowy o pracę (§ 8 ust. 5), będą, stosownie do obowiązujących w danym czasie niemieckich przepisów, zwolnieni od wizy na wjazd do Niemiec, oraz na wyjazd z Niemiec podczas ostatnich dwóch miesięcy roku kalendarzowego.

Wizy i inne zaświadczenia wymagane dla podróży do Polski poza ostatniemi dwoma miesiącami roku kalendarzowego, oraz dla wjazdu ponownego w ciągu roku, będą udzielane bezpłatnie.

§ 11.

Terminy wyjazdu do Niemiec i stacje wyjazdowe będą komunikowane robotnikom przy rekrutacji. Polskie Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy będą skłaniały zakontraktowanych robotników, aby wyjechali w oznaczonym terminie. O ileby w wyjątkowych wypadkach poszczególni robotnicy odmówili wyjazdu, wówczas przedstawicielowi Niemieckiej Centrali Robotniczej będą poleceni do wyboru inni odpowiedni robotnicy.

§ 12.

Koszty przejazdu robotników od niemieckiej stacji granicznej do miejsca pracy ponosi pracodawca. To samo dotyczy strawnego, o ile robotnicy nie zabierają ze sobą żywności.

§ 13.

Tytułem kosztów za pośrednictwo Niemiecka Centrala Robotnicza uiszcza Urzędowi Emigracyjnemu w Warszawie 1,20 marek niemieckich za każdego przyjętego robotnika.

§ 14.

Robotnice w wieku poniżej 25 lat w zasadzie nie powinne być umieszczane pojedyńczo w miejscach pracy.

Niemiecka Centrala Robotnicza zakomunikuje niemieckim stowarzyszeniom opieki nad dziewczętami, wyznaczonym na podstawie późniejszych porozumień, liczbę oraz miejsca pracy takich robotnic polskich.

§ 15.

Osoby, którym polski Urząd Emigracyjny poleci towarzyszyć zakontraktowanym robotnikom do Urzędów Granicznych Niemieckiej Centrali Robotniczej, otrzymują zaświadczenia Niemieckiej Centrali Robotniczej według załączonego wzoru.

Urząd Emigracyjny w Warszawie prześle zawczasu Niemieckiej Centrali Robotniczej w Berlinie listy imienne tych osób.

§ 16.

Niemiecka Centrala Robotnicza dołoży starań, aby polscy sezonowi robotnicy rolni, którzy przed zakończeniem sezonu robót, bez własnej winy, utracili pracę, zostali umieszczeni w innem miejscu pracy, na które pracodawca otrzymał pozwolenie zatrudniania zagranicznego sezonowego robotnika rolnego.

§ 17.

Powrót z Niemiec do kraju polskich sezonowych robotników rolnych winien się odbywać w sposób uporządkowany. Wyjazd powinien się odbywać możliwie w specjalnych pociągach i w sposób, odpowiadający interesom robotnika.

Niemiecka Centrala Robotnicza zawiadomi możliwie zawczasu Urząd Emigracyjny w Warszawie o przypuszczalnem rozpoczęciu się powrotu, o linjach kolejowych i przejściach granicznych, przez które przewidziany jest powrót; dołoży ponadto starań, aby podać do wiadomości Urzędu Emigracyjnego najgłówniejsze punkty przejściowe i zborne transportów.

Urząd Emigracyjny w Warszawie poczyni w odnośnych granicznych stacjach przejściowych przygotowania do przyjęcia przybywających robotników.

§ 18.

Kwestje wątpliwe natury technicznej, mogące ewentualnie powstać przy wykonaniu niniejszego porozumienia, regulowane będą pomiędzy Urzędem Emigracyjnym w Warszawie a Niemiecką Centralą Robotniczą w drodze bezpośredniego kontaktu.

Załącznik 1.

Zaświadczenie.

(Na zasadzie § 5 porozumienia z dnia 24 listopada 1927 r. w sprawie rekrutacji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też przejazdu polskich sezonowych robotników rolnych).

Przedstawiciel Niemieckiej Centrali Robotniczej p. . . . .

. . . . . .

udaje się do Polski, aby zgodnie z przepisami ust. 2 § 4 wraz z przedstawicielami polskich Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy do-

konać rekrutacji i zapośredniczenia polskich robotników sezonowych dla Niemiec na rok 19.. w powiatach . . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . „ dnia . . . . . .

Konsul.

Załącznik 2.

1928.

Umowa o pracę dla zagranicznych sezonowych robotników rolnych.

(Ustalona przez Fachową Komisję Rolną i Leśną przy Zakładzie Rzeszy dla Pośrednictwa Pracy i Ubezpieczenia Bezrobotnych).

I. Czas trwania umowy o pracę.

Pomiędzy podpisanym(ą) . . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
miejsce zamieszkania . . . . . .
poczta . . . . . .
Nr. telefonu . . . . . .
stacja kolejowa . . . . . .
powiat . . . . . .
prowincja . . . . . .
jako pracodawcą dworu . . . . . .
. . . . . z jednej strony i podpisanymi jako pracobiorcami z drugiej strony zawarta zostaje, nie ubliżając przepisom Tymczasowej Ordynacji dla Pracy Rolnej i obowiązującym dla danego miejsca pracy taryfom powiatowej lub obwodowej, umowa następująca.

Niżej podpisani pracobiorcy, kobiety zamężne za zezwoleniem małżonków, osoby niepełnoletnie za zezwoleniem rodziców lub opiekuna, przystępują do pracy do wyżej wymienionego pracodawcy lub jego prawnego następcy z dniem zobowiązania i pozostają w stosunku służbowym do chwili ukończenia wszystkich robót rolnych, najpóźniej do 15 grudnia b. r. Zobowiązują się oni wykonywać wszelkie powierzone im przez pracodawcę lub jego zastępcę prace dniówkowe i od sztuki. Pracodawca lub jego zastępca rozstrzygają, które roboty mają być wykonywane od sztuki a które na dniówkę.

Pracobiorcy zapewniają, że są zupełnie zdrowi i nie mają żadnych dolegliwości przeszkadzających w pracy (kobiety, że nie są w ciąży) i że obeznani są z wszelkiemi zwykle wykonywanemi robotami rolnemi.

Pracobiorcy, podlegający służbie wojskowej, oświadczają, że, o ile im wiadomo, nie należy przewidywać przerwy w umowie o pracę przez powołanie ich do służby czynnej lub na ćwiczenia wojskowe.

II. Czas pracy.

Czas pracy i jego obliczenie regulują się stosownie do taryf powiatowych lub obwodowych.

Jeżeli taryfa powiatowa nie istnieje albo czas pracy i jego obliczenie ustalone nie są, to obowiązują następujące postanowienia:

a) Na spożycie śniadania, obiadu i podwieczorku przeznacza się dziennie dwie godziny, których nie wlicza się do czasu pracy.
b) Do czasu pracy wlicza się czas zużyty na drogę z dworu do miejsca pracy i od miejsca pracy do dworu.
c) W wypadkach nagłych pracobiorcy obowiązani są do wykonania pracy w godzinach nadliczbowych, które wynagradza się stosownie do przepisów działu III. Tylko pracodawcy lub ich zastępcy rozstrzygają, czy zachodzi wypadek nagły.

Pozatem obowiązują przepisy ustawowe.

Oprócz niedziel i świąt ewangelickich, robotnicy wyznania rzymsko-katolickiego mają prawo świętowania następujących świąt rzymsko-katolickich: Trzech Króli (6 stycznia), Bożego Ciała (w czerwcu), Piotra i Pawła (29 czerwca), Wniebowzięcia N. M. P. (15 sierpnia), Wszystkich Świętych (1 listopada), Niepokalanego Poczęcia N. M. P. (8 grudnia), o ile właściwa dla danego miejsca pracy katolicka władza kościelna nie odłoży obchodu któregoś z tych świąt na następną niedzielę. Za pracę w wymienione święta katolickie otrzymują robotnicy rzymsko-katoliccy płacę niedzielną.

Robotnikom, pragnącym brać udział w nabożeństwie w niedziele i święta, należy to możliwie ułatwić.

III. Płace.

a) Jeżeli dla danego miejsca pracy obowiązuje umowa taryfowa, dotycząca sezonowych robotników rolnych, to również obcokrajowi sezonowi robotnicy rolni pobierają takie wynagrodzenie ogólne, jak niemieccy sezonowi robotnicy rolni.

b) Jeżeli dla danego miejsca pracy niema obowiązującej umowy taryfowej dla krajowych robotników sezonowych rolnych, to obcokrajowi sezonowi robotnicy rolni otrzymują wynagrodzenie ogólne, które pobiera odpowiednia kategorja robotników niemieckich przy wykonywaniu takich samych czynności.

Tam, gdzie stawki od sztuki nie są ustalone przez umowę zbiorową, należy je obliczyć w ten sposób, ażeby przy ich stosowaniu robotnik przy normalnej wydajności pracy zarabiał przynajmniej 30% więcej, niż przy pracy dniówkowej.

Do godzin nadliczbowych i pracy w niedziele stosują się postanowienia Tymczasowej Ordynacji dla Pracy Rolnej, względnie taryf powiatowych lub obwodowych.

Wypłatę uskutecznia się w myśl zasad następujących:

Zarobki płatne są tygodniowo mianowicie w . . . . . Trzy marki niemieckie potrącano z zarobku tygodniowego w ciągu pierwszych 6-ciu tygodni i dwie marki niemieckie potrącane z zarobku w ciągu następnych 9-ciu tygodni, płatne będą dopiero przy zgodnem z obowiązującemi przepisami odejściu robotnika i będą mu wówczas wypłacone. Za zgodne z obowiązującemi przepisami odejście uważane będzie również rozwiązanie umowy o pracę bez winy robotnika.

Przy niestawieniu się do pracy bez usprawiedliwienia i bez uzasadnienia pracodawca, oprócz potrącenia zarobku dziennego w gotówce, odpowiedniego do niewykonanej pracy, ma prawo poczynienia odpowiedniego potrącenia przy następnej wypłacie według każdorazowych cen targowych za dostarczoną ordynarję.

Wypłata zawsze powinna być wykonywana przez pracodawcę lub jego urzędników, w obecności dozorców, ale nigdy przez samych dozorców, starszych robotników lub przodowników.

Reklamacje w sprawie obrachunku płac winny być o ile możności poczynione zaraz przy wypłacie albo bezzwłocznie po niej; o ile one dotyczą ustalenia istotnie przepracowanych godzin roboczych lub pracy akordowej, to mogą być uwzględniane tylko w przeciągu 14 dni po wypłacie.

Przy wypłacie zarobków nie wolno czynić żadnych potrąceń prócz: części zarobku, płatnej dopiero przy zgodnem z obowiązującemi przepisami odejściu robotnika, kar ewentualnie nałożonych stosownie do przepisów działu VII, podatku od zarobku ogólnego zgodnie z przepi-

sami obowiązującemi *) oraz ciążących na pracobiorcy składek na cele ubezpieczeń społecznych. Pracodawca wywiesi w mieszkaniach robotników na widocznem miejscu w porozumieniu z przedstawicielstwem robotników ogłoszenie z wyszczególnieniem wysokości potrąceń, które będą czynione przy wypłatach dla poszczególnych kategoryj robotników (mężczyzn, chłopców, kobiet i t. p.).

Przy wypłatach otrzymują zagraniczni sezonowi robotnicy rolni te same obrachunki, jakie przyjęte są dla miejscowych robotników tego samego przedsiębiorstwa (koperty, kartki obrachunkowe).

IV. Ordynarja i mieszkanie.

Jako ordynarję otrzymuje każdy robotnik tygodniowo: 25 funtów kartofli, 7 litrów mleka zbieranego (dziennie 1 litr) albo $3^1/_2$ litra niezbieranego (dziennie $^1/_2$ litra), 7 funtów chleba, 2 funty krup albo kaszki manny albo kaszy lub jarzyn strączkowych, jeden funt mąki żytniej albo $^3/_4$ funta mąki pszennej, $^1/_2$ funta tłuszczu i $^1/_2$ funta soli. Zamiana ordynarji na gotówkę jest dopuszczalna tylko za zgodą obu stron zawierających umowę i po poprzedniem obopólnem porozumieniu się co do wysokości sumy, przypadającej z tytułu zamiany; suma ta winna być uiszczana jako zapłata tygodniowa. Miarodajna dla określenia wysokości wynagrodzenia za zamianę ordynarji jest urzędowa maksymalna cena producentów lub, jeżeli takiej niema, cena rynkowa najbliższej miejscowości, w której odbywają się targi. Nie jest dozwolona zamiana na gotówkę kartofli, mleka i chleba.

Pozatem winny być dostarczone: wspólne mieszkanie, nie wywołujące zarzutów, oddzielne dla każdej płci, ze stołami, sprzętami do siedzenia, naczyniami do mycia, z szafami zamykanemi na klucz, wspólne ognisko do gotowania i prania, wystarczający materjał opałowy, i oprócz tego dla każdej osoby łóżko, siennik, poduszka i wełniana kołdra. Mieszkania winny odpowiadać przepisom higjenicznym.

Gotowaniem jedzenia zajmuje się przez pracodawcę lub jego zastępcę wyznaczona kobieta, do której również należy utrzymywanie mieszkania i sypialni w czystości oraz obieranie kartofli. Na czas potrzebny do tego, pracodawca zwalnia ją od innych robót. Otrzymuje ona tę samą płacę jak inne robotnice, jak również odpowiednie wynagrodzenie za niedziele i dni świąteczne. Liczba kucharek winna odpowiadać liczbie robotników.

V. Koszty podróży.

Koszty podróży od granicy do miejsca pracy oraz opłaty za legitymacje ponosi pracodawca. Przy zgodnem z obowiązującemi przepisami zakończeniu stosunku służbowego, należy się robotnikom bezpłatny bilet kolejowy do ostatniej niemieckiej stacji granicznej, przez którą robotnik przyjechał, udając się na miejsce pracy. Jeżeli zachodzą wątpliwości co do celu podróży powrotnej, winien pracodawca, podając miejsce pochodzenia robotników, zwrócić się do właściwego Urzędu Krajowego Niemieckiej Centrali Robotniczej, celem ustalenia ostatniej niemieckiej stacji granicznej. Wręczenie biletu kolejowego na powrót winno być zaznaczone przy ostatniem obliczeniu zarobku.

VI. Narzędzia pracy.

Robotnicy obowiązani są zwrócić dostarczone im przez pracodawcę narzędzia pracy oczyszczone i nieuszkodzone. Za każde uszkodzenie

*) Polscy sezonowi robotnicy rolni są nadal zwolnieni od podatku dochodowego, jeżeli zapomocą t. zw. paszportu emigracyjnego (ograniczonego terminem jednorocznym) lub zaświadczenia władzy krajowej (tłumaczenie poświadczone przez polski konsulat albo poselstwo) udowodnią, że miejsce zamieszkania mają w Polsce.

narzędzi pracy przez niewłaściwe obchodzenie się z niemi lub za zagubienie narzędzi robotnicy winni zapłacić gotówką.

VII. Moralne prowadzenie się, przedwczesne rozwiązanie umowy o pracę.

Każdy robotnik zobowiązuje się dołożyć wszelkich sił, celem ścisłego wykonania powierzonych mu robót, wykonywać zarządzenia pracodawcy lub jego zastępcy i zwłaszcza ściśle przestrzegać przepisów regulaminu domowego.

Kary pieniężne mogą być na robotnika nałożone tylko na podstawie poprzednio wydanego regulaminu pracy, wywieszonego na widocznem miejscu. Potrącenie kary winno nastąpić przy najbliższej wypłacie, w przeciwnym zaś razie karę tę uważa się za umorzoną. Potrącone kary mogą być zużyte tylko na korzyść robotników danego zakładu pracy.

Jeżeli zachodzi ważna przyczyna, a w szczególności, jeżeli jedna ze stron zawierających umowę, dopuści się czynnej lub ciężkiej zniewagi słownej, lub też uczyni niemoralne propozycje, w takim razie druga strona upoważniona jest do natychmiastowego rozwiązania umowy. Za ważną przyczynę dla pracodawcy uważa się pozatem stałe odmawianie lub ciężkie zaniedbywanie pracy przez pracobiorcę, dla pracobiorcy odmawianie przez pracodawcę wypłaty umówionej płacy lub powtarzające się niepunktualne wypłaty i stałe, t. zn. mimo kilkakrotnych upomnień nieodmienne złe pożywienie lub szkodzące zdrowiu mieszkanie.

Udział w ruchu zawodowo-związkowym nie może być przyczyną zwolnienia z pracy.

Pracodawca nie może wbrew woli robotnika zatrzymać paszportu i innych dokumentów.

W razie jeśli prace na roli skończą się przed 15-ym grudnia r. b., pracodawca zobowiązany jest zawiadomić robotnika o dniu zwolnienia z pracy o tydzień przed tym terminem.

VIII. Choroba, ubezpieczenie.

Każdy robotnik ma w razie choroby prawo do świadczeń właściwej kasy chorych. W wypadku niezdolności do pracy robotnik otrzymuje zamiast ordynarji i zarobku przewidziane przepisami pieniężne świadczenia na wypadek choroby. Jeżeli robotnik w czasie choroby otrzymuje nadal ordynarję, przewidzianą w dziale IV, to winien wartość tejże zapłacić pracodawcy po każdorazowych cenach rynkowych.

Pracodawcy i pracobiorcy są prawnie zobowiązani do płacenia składek do kasy chorych w wymiarze, ustalonym przepisami.

Przepisy higjeniczne i ochronne, a w szczególności przepisy przy stosowaniu nawozów sztucznych, istniejące dla niemieckich robotników rolnych, mają zastosowanie także dla zagranicznych sezonowych robotników rolnych.

IX. Opieka i rozpatrywanie skarg.

Pełnomocnicy Niemieckiej Centrali Robotniczej w Berlinie SW 11, Hafenplatz 4, którzy odpowiednio wylegitymują się, mają w każdej chwili prawo wejścia do mieszkań i miejsc pracy robotników. Obowiązkiem ich jest wysłuchiwanie zażaleń pracodawców i robotników i dążenie do usunięcia nieporozumień i przyczynienia się do zgodnego współżycia robotników między sobą oraz robotników z pracodawcą. W tym celu strony zawierające umowę winny im udzielać wszelkich niezbędnych informacyj i wyjaśnień.

Skargi, powstające na tle wykonywania niniejszej umowy albo przy wykonywaniu robót w zakładzie pracy pomiędzy robotnikami i pracodawcą lub jego pełnomocnikiem, winny być o ile możności załatwiane na miejscu pracy.

X. Postępowanie przy zatargach.

Dla wszelkich sporów prawnych, mogących ewentualnie wyniknąć na tle niniejszego stosunku służbowego, jako sąd właściwy jest sąd pracy w . . . . . „ o ile stosunek służbowy nie jest oparty na umowie taryfowej, która wyłącza w całości lub częściowo sądownictwo pracy, przez ustanowienie sądu rozjemczego lub polubownego.

Miejscowość i data: . . . . . .

Podpis pracodawcy lub jego zastępcy: . . . . . .

. . . . . .

Własnoręczny podpis albo znak odręczny pracobiorcy (pracobiorców):

. . . . . .

Niniejszem zaświadcza się, że wyżej wymienionym robotnikom odczytana została umowa o pracę w ich języku ojczystym, że umowa ta została przez nich właściwie zrozumiana i zarówno co do całej treści jako też co do wysokości wpisanych zaliczek przyjęta przez podpisanie nazwiska lub znak odręczny.

. . . . dnia . . . . . 1928.

. . . . . .

Urzędnik kontraktujący.

Załącznik 3.

Poświadczenie umowy o pracę.

(Na zasadzie § 8 polsko-niemieckiego porozumienia z dnia 24 listopada 1927 r. w sprawie rekrutacji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też przejazdu polskich sezonowych robotników rolnych).

Pracodawca . . . . . .

. . . . . .

zamieszkały . . . . . .

zawarł w dniu . . . . . .

z robotnikiem . . . . . .

. . . . . .

umowę o pracę Nr. . . . „ która odpowiada umowie o pracę w jej obecnie obowiązującem brzmieniu, ułożonej przez Fachową Komisję Rolną i Leśną przy Zakładzie Rzeszy dla Pośrednictwa Pracy i Ubezpieczenia Bezrobotnych.

. . . . „ dnia . . . . . 19...

Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy
(pieczęć, podpis)
Niemiecka Centrala Robotnicza
(pieczęć, podpis)

Załącznik 4.

Zaświadczenie.

(Na zasadzie § 13 polsko-niemieckiego porozumienia z dnia 24 listopada 1927 r. w sprawie rekrutacji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też przejazdu polskich sezonowych robotników rolnych).

Pan
Pani . . . . . .

który(a) wykaże się paszportem zaopatrzonym w wizę niemiecką, jest upoważniony(a) do towarzyszenia polskim robotnikom, przyjętym w Polsce przez Niemiecką Centralę Robotniczą, do Urzędów Granicznych Niemieckiej Centrali Robotniczej i do wstępu z tego tytułu do tychże Urzędów.

Berlin, dnia . . . . . .

Niemiecka Centrala Robotnicza
Dyrektor
(pieczęć, podpis)

POROZUMIENIE

w sprawie polskich robotników rolnych, którzy przybyli do Niemiec przed 31 grudnia 1925 r. i tamże pozostali.

Celem wykonania postanowień artykułu 4 polsko-niemieckiej konwencji w sprawie polskich robotników rolnych, zawierają Rządy Polski i Niemiecki następujące porozumienie:

§ 1.

W latach od 1927 do 1931 ma włączyć się corocznie po ukończonym sezonie pracy do ruchu sezonowego 4.500 polskich robotników rolnych z pośród tych, którzy w okresie między 1 stycznia 1919 r. a 31 grudnia 1925 r. przybyli do Niemiec i tamże pozostali, w roku zaś 1932 reszta, jednak nie ponad 6.000, zmniejszone o 14%.

Nadwyżka ponad 4.500 tych polskich robotników rolnych, którzy w ciągu jednego roku włączą się do ruchu sezonowego, zaliczona będzie na rachunek liczby osób, które w myśl ust. 1 mają wrócić w ciągu następnego roku.

§ 2.

Rząd Polski może wskazać osoby, które wyjęte będą z włączenia się do ruchu sezonowego. Ogólna liczba tych osób nie może zasadniczo wynosić rocznie ponad 14% liczby polskich robotników rolnych, którzy w myśl § 1 mają włączyć się do ruchu sezonowego. Jeśli w jednym roku nie osiągnie się 14%, to reszta może być wskazana w latach następnych ponad 14%. Nie wlicza się robotnika do 14% także i wtedy, jeżeli robotnik ten, już wyłączony w jednem z poprzednich lat, został zaproponowany ponownie do włączenia się do ruchu sezonowego.

§ 3.

Zaopatrzenie polskich robotników rolnych w Niemczech w paszporty powinno być możliwie ułatwione i przyśpieszone.

W tym celu Niemiecka Centrala Robotnicza zbierze potrzebne dane, dotyczące poszczególnych robotników, zapomocą kwestjonarjuszy, których dostarczą jej właściwe konsulaty polskie.

§ 4.

Niemiecka Centrala Robotnicza prześle właściwym polskim konsulatom do 1 kwietnia każdego roku 7.000 wypełnionych kwestjonarjuszy, a z tej liczby do 1 marca co najmniej 3.500. Na podstawie tych kwestjonarjuszy konsulaty polskie podadzą Niemieckiej Centrali Robotniczej, najpóźniej 1 sierpnia każdego roku, nazwiska co najmniej 3.300 polskich robotników rolnych, którzy albo zaopatrzeni są w paszporty, lub też paszporty otrzymają zawczasu przed rozpoczęciem powrotu.

§ 5.

Niemiecka Centrala Robotnicza poda do wiadomości polskich konsulatów, najpóźniej do 1 września każdego roku, nazwiska 3.300 takich polskich robotników rolnych, którzy mają wrócić do Polski na okres zimowy.

Na wykazach tych umieści się przedewszystkiem polskich robotników rolnych, którzy w danym roku po ukończeniu okresu robót mają zamiar powrotu na zimę do Polski oraz tych robotników, których pracodawcy zamierzają zwolnić w danym roku.

§ 6.

Konsulaty polskie podawać będą Niemieckiej Centrali Robotniczej stopniowo najpóźniej do 15 listopada każdego roku, nazwiska polskich

robotników rolnych, którzy w danym roku nie mają wejść do ruchu sezonowego.

§ 7.

Polscy robotnicy rolni, którzy w myśl § 2 nie wejdą do ruchu sezonowego, winni otrzymać tymczasowe zaświadczenie uprawniające (vorläufiger Befreiungsschein), które każdorazowo uprawnia ich na przeciąg jednego roku do pracy w rolnictwie.

W 1933 r. polscy robotnicy rolni, którzy nie zostali objęci ruchem sezonowym, otrzymają zaświadczenia uprawniające (Befreiungsscheine) do pracy w rolnictwie.

§ 8.

Rząd Niemiecki wywrze wpływ na Niemiecką Centralę Robotniczą, ażeby ci robotnicy rolni, którzy na podstawie niniejszego porozumienia powrócą do Polski, mieli pierwszeństwo przy przyjmowaniu do pracy na wiosnę w charakterze robotników sezonowych, chyba że w poszczególnym wypadku przemawiać będą przeciwko temu ważne powody.

§ 9.

Postanowienia § 3 mają odpowiednie zastosowanie do polskich robotników rolnych, którzy przed 1 stycznia 1919 r. przybyli do Niemiec i tamże pozostali. Kwestjonarjusze, które, wnosząc z ich treści, dotyczą takich robotników, Niemiecka Centrala Robotnicza prześle konsulatom polskim osobno w dwóch egzemplarzach.

Niemiecka Centrala Robotnicza wyda tymczasowe zaświadczenie uprawniające robotnikom, co do których konsulat polski na podstawie tych kwestjonarjuszy zgłosi odpowiedni wniosek. Zaświadczenie to udzielane będzie na rok, a w razie potrzeby przedłużone będzie jeszcze na rok, chyba że się okaże, że robotnik nie należy do osób, wymienionych w ust. 1.

§ 10.

Liczba polskich robotników rolnych, którzy pomiędzy 1 stycznia 1919 r. a 31 grudnia 1925 r. przybyli do Niemiec i tamże pozostali, i którzy w roku przejściowym 1927 włączą się do ruchu sezonowego bez jakiegokolwiek oddziaływania władz niemieckich lub innych czynników, dolicza się do liczby robotników, którzy mają wrócić w 1928 r. na podstawie niniejszego porozumienia. W ciągu tych dwóch lat włączy się więc do ruchu sezonowego ogółem 9.000 robotników. Liczba robotników, którzy mają być umieszczeni w wykazie, zaproponowanym na 1928 r., będzie odpowiednio podwyższona lub zmniejszona.

Rząd Niemiecki oświadcza, że spowoduje, aby Niemiecka Centrala Robotnicza:

a) powiadomiła natychmiast pracodawców, że polscy robotnicy rolni, którzy przed 1 stycznia 1919 r. przybyli do Niemiec i tamże pozostali, mogą w myśl konwencji i nadal w Niemczech pozostać,

b) oddziaływała stale na pracodawców, by następujące grupy polskich robotników rolnych były nadal zatrudniane na miejscu pracy w ciągu półrocza zimowego 1927/28,

1. przybyli przed 1 stycznia 1919 r. do Niemiec i tamże pozostali,
2. ożenieni z obywatelkami niemieckiemi,
3. którzy posiadają liczne rodziny,
4. którzy pobierają rentę wypadkową albo inwalidzką lub też ci, co do których postępowanie rentowe jest w toku.

UBEZPIECZENIE SPOŁECZNE

KONWENCJA

z Argentyną dotycząca odszkodowań za wypadki przy pracy, podpisana w Buenos-Aires dnia 17 marca 1932 r.

(DU nr. 14 z 1933 poz. 77).

Artykuł I.

Każda z Wysokich Stron Umawiających zgadza się zapewnić równość traktowania obywateli drugiej Strony i swych własnych obywateli w sprawie odszkodowania za wypadki przy pracy.

Artykuł II.

Wobec tego, spadkobiercy robotnika, obywatela jednej z Wysokich Stron Umawiających się, będącego ofiarą wypadku przy pracy na terytorjum drugiej Strony, będą mieli prawo do odszkodowania ustawowego, z tego tytułu wynikającego, nawet wówczas, gdy w chwili wypadku, nie posiadali miejsca zamieszkania na terytorjum kraju w którym wypadek ten zaszedł. To samo będzie miało miejsce, gdy ofiara lub jej spadkobiercy, już po wypadku, opuściliby terytorjum bądź Republiki Argentyńskiej, bądź Polski.

Artykuł III.

Niniejsza konwencja będzie miała zastosowanie w wypadkach odszkodowań znajdujących się w zawieszeniu, a których termin płatności na rzecz ofiar lub ich spadkobierców jeszcze nie wygasł zgodnie z przepisami ustaw i rozporządzeń kraju, w którym wydarzył się wypadek.

Artykuł IV.

Prawo do odszkodowania będzie określone zgodnie z ustawodawstwem kraju, na którego terytorjum zaszedł nieszczęśliwy wypadek.

Artykuł V.

Akta i dokumenty, w sprawach odszkodowaniowych z tytułu wypadków przy pracy wymagane przez władze krajowe obydwóch Stron Umawiających się będą wolne od opłat.

Artykuł VI.

Władze argentyńskie i polskie okazywać sobie będą wzajemne usługi w celu obustronnego ułatwienia wykonania ustaw dotyczących wypadków przy pracy, a w szczególności, o ile chodzi o powiadomienie spadkobierców.

Artykuł VII.

Niniejsza konwencja będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne będą wymienione w Buenos Aires w terminie możliwie najkrótszym. Wejdzie ona w życie dla obydwóch krajów w trzydzieści dni po wymianie ratyfikacji.

Będzie ona obowiązywała w ciągu pięciu lat, po upływie których będzie uważana za przedłużaną z roku na rok, o ile nie zostanie wypowiedziana na rok zgóry.

KONWENCJA

z Francją dotycząca ubezpieczenia na starość, na wypadek niezdolności do pracy i śmierci robotników i pracowników umysłowych, zatrudnionych w górnictwie, podpisana w Warszawie dnia 21 grudnia 1929 r.

(DU nr. 72 z 1934 poz. 690).

Dział I.

Postanowienia ogólne.

Artykuł 1.

Robotnikom i pracownikom umysłowym, obywatelom polskim i francuskim i pozostałym członkom ich rodzin przysługiwać będą bez żadnych ograniczeń lub zastrzeżeń, narówni z obywatelami krajowymi w warunkach, przewidzianych przez niniejszą konwencję, wszystkie korzyści, udzielane na rachunek tak obu Państw, jak i instytucyj ubezpieczeniowych oraz kas górniczych, a przewidziane przez ustawodawstwo jednego i drugiego kraju, dotyczące ubezpieczenia na starość, na wypadek niezdolności do pracy i śmierci.

Artykuł 2.

W stosunku do robotników i pracowników umysłowych, obywateli jednego i drugiego Państwa, którzy pracowali kolejno w obu krajach w przedsiębiorstwie, podlegającem systemowi emerytur górniczych, uwzględniane będą w warunkach, przewidzianych przez niniejszą konwencję, okresy składkowe, przebyte na obszarze jednego i drugiego kraju, jak również i okresy zastępcze przy ustalaniu praw zainteresowanych oraz praw członków ich rodzin.

Zastrzega się przytem, że czas pracy w górnictwie, przebyty we Francji, uwzględniany będzie przy stosowaniu powyższego ustępu przez Autonomiczną Kasę Emerytalną Górników tylko w tym wypadku, o ile obejmuje on co najmniej okres 3-letni, liczący nie mniej, jak 792 dni pracy.

Zastrzega się poza tem, że czas pracy w górnictwie, przebyty w Polsce, uwzględniany będzie przy stosowaniu pierwszego ustępu niniejszego artykułu przez polskie instytucje ubezpieczeniowe tylko w tym wypadku, o ile stanowi co najmniej trzecią część okresu wyczekiwania, wymaganego przez ustawodawstwo miarodajne dla instytucji ubezpieczeniowej, do której należeli zainteresowani.

W wypadku, gdyby pracownik na skutek niniejszych postanowień został pozbawiony swych praw do świadczeń, przewidzianych przez ustawodawstwo francuskie lub polskie, okres powyższy zostanie zmniejszony do dwóch lat.

Artykuł 3.

Pracownicy umysłowi (employés), obywatele francuscy, zatrudnieni w polskich przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych, będą korzystali bez żadnych ograniczeń lub zastrzeżeń narówni z obywatelami polskimi w warunkach, przewidzianych przez niniejszą konwencję, ze wszystkich świadczeń przewidzianych przez rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 listopada 1927 r., a dotyczących ubezpieczenia na starość, na wypadek niezdolności do pracy i śmierci.

Artykuł 4.

Korzyści, przewidziane przez niniejszą konwencję, będą udzielane, począwszy od dnia wejścia jej w życie, robotnikom i pracownikom umysłowym, których prawa powstały po dniu 24 lutego 1923 r. Będą one udzielane w tych samych warunkach wdowom i sierotom, których mąż lub ojciec zmarł po tym dniu.

Te z powyższych korzyści, które były już przewidziane przez konwencję z dnia 14 października 1920 r. będą udzielane, począwszy od wymienionej powyżej daty 24 lutego 1923 r.

W drodze wyjątku i na czas przejściowy robotnikom i pracownikom umysłowym, zatrudnionym w górnictwie obu krajów, którzy wypełnili przed dniem 24 lutego 1923 r. warunki dotyczące wieku i czasu pracy, wymagane przez ustawodawstwo jednego lub drugiego kraju dla uzyskania prawa do renty starczej i którzy mieszkali w dniu tym w kraju, w którym przebyli wymieniony wyżej czas pracy, przysługiwać będą korzyści, przewidziane w artykułach 5, 6 i 7 niniejszej konwencji.

Dział II.

Renty starcze.

Rozdział I.

Robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele polscy, których okresy pracy, wchodzące w rachubę przy ustalaniu renty, były przebyte całkowicie we Francji.

A) Robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele polscy, których okresy pracy, wchodzące w rachubę przy ustalaniu renty były przebyte całkowicie w przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych.

Artykuł 5.

Robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele polscy, którzy byli zatrudnieni co najmniej przez 15 lat w przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych, korzystają z rent ustalonych na ich osobistym rachunku zarówno w Autonomicznej Kasie Emerytalnej Górników, jak i ewentualnie w Narodowej Kasie Emerytur na starość i otrzymują ponadto z Kasy Autonomicznej dodatek, przeznaczony na zabezpieczenie im renty, równej rencie przewidzianej przez powyższe ustawodawstwo dla robotników i pracowników umysłowych obywateli francuskich, którzy przepracowali ten sam okres czasu.

Jeżeli przepracowali oni od 15 do 29 lat w powyższych przedsiębiorstwach, mają ewentualnie ponadto prawo do zasiłku państwowego, przewidzianego w 2-im ustępie artykułu 8 ustawy z dnia 23 lutego 1914 r., na tych samych warunkach, co robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele francuscy.

Robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele polscy, którzy przepracowali mniej niż 15 lat w powyższych przedsiębiorstwach, mają narówni z robotnikami i pracownikami umysłowymi, obywatelami francuskimi prawo wyłącznie do rent ustalonych na ich osobistym rachunku w Autonomicznej Kasie Emerytalnej Górników i ewentualnie w Narodowej Kasie Emerytur na starość.

B) Robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele polscy, których okresy pracy, wchodzące w rachubę przy ustalaniu renty były przebyte w przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych oraz poza temi przedsiębiorstwami.

Artykuł 6.

Robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele polscy, którzy byli zatrudnieni tak w przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych, jak i poza temi przedsiębiorstwami, mają prawo za okresy składkowe, przebyte w ubezpieczeniu górniczem, do rent ustalonych na ich osobistym rachunku tak w Autonomicznej Kasie Emerytalnej Górników, jak i ewentualnie w Narodowej Kasie Emerytur na starość.

Za inne okresy mają oni prawo do rent, utworzonych w kasach działających na zasadzie ustawy z 5 kwietnia 1910 r. o emeryturach robotniczych i włościańskich.

Mają oni ponadto prawo do zasiłku ze strony państwa francuskiego, przewidzianego przez tę ostatnią ustawę, do którego mogliby rościć sobie pretensje pracownicy francuscy, wypełniający te same warunki, dotyczące wieku, pracy i opłacania składek.

O ile przepracowali oni co najmniej 15 lat w przedsiębiorstwach podlegających systemowi emerytur górniczych, stosują się do nich z tytułu tych okresów pracy przepisy powyższego artykułu 5 (ustępy 1 i 2). Za inne okresy pracy mają prawo do rent, ustalonych na ich osobistym rachunku w kasach działających na zasadzie ustawy z dnia 5 kwietnia 1910 r. o emeryturach robotniczych i włościańskich.

Rozdział II.

Robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele francuscy, których okresy pracy, wchodzące w rachubę przy ustalaniu renty, były przebyte całkowicie w Polsce.

Artykuł 7.

Robotnicy, obywatele francuscy, którzy byli zatrudnieni w polskich przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych, mają prawo narówni z obywatelami polskimi do świadczeń przewidzianych:

a) z tytułu okresów pracy, przebytych na Górnym Śląsku i w województwach poznańskiem i pomorskiem — przez ustawę z dnia 17 czerwca 1912 r. o bractwach górniczych i przez ordynację ubezpieczeniową z dnia 19 lipca 1911 r. (księga IV), zmienioną ustawami polskiemi;

b) z tytułu okresów pracy, przebytych w województwach krakowskiem, lwowskiem, tarnopolskiem i stanisławowskiem — przez austrjacką ustawę z dnia 28 lipca 1889 r., zmienioną rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r.;

c) z tytułu okresów pracy, przebytych w województwach centralnych i w części cieszyńskiej województwa śląskiego — przez statuty bractw górniczych.

Pracownicy umysłowi (employés), obywatele francuscy, którzy byli zatrudnieni w polskich przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych, mają prawo narówni z obywatelami polskimi do świadczeń, przewidzianych w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 listopada 1927 r.

Rozdział III.

Robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele francuscy lub polscy, których okresy pracy, wchodzące w rachubę przy ustalaniu renty, dzielą się między Francję i Polskę.

Artykuł 8.

Co się tyczy robotników i pracowników umysłowych, obywateli francuskich lub polskich, którzy osiągnęli wiek, od którego przysługuje prawo do renty w jednym z dwóch krajów i którzy pracowali kolejno w obu krajach w przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych, prawo do renty będzie ustalone i renty zostaną przyznane w tym kraju z uwzględnieniem całości ich łącznego czasu pracy, wchodzącego w rachubę w obu krajach. Z chwilą, gdy wypełnią warunki, przewidziane przez ustawodawstwo drugiego kraju i przez niniejszą konwencję, ich prawo do renty będzie ustalone i ich renty będą przyznane w drugim kraju.

Jednakże zasiłki i dodatki, ciążące na Francji, będą przyznawane tylko w tym wypadku, o ile łączny czas pracy osiągnie co najmniej 15 lat. Świadczenia, ciążące na Polsce, będą przyznawane tylko w tym wypadku, o ile łączny czas pracy osiągnie okres wyczekiwania, przewidziany przez polskie ustawodawstwo.

Każdy z obu krajów postępować będzie w sposób następujący:

We Francji Kasa Autonomiczna ustali dla celów rachunkowych wysokość renty, do której zainteresowany miałby prawo, gdyby cały czas jego pracy był przebyty we Francji; renta, ciążąca na Kasie, będzie obliczona na tej podstawie w stosunku do liczby lat pracy, wchodzących w rachubę według ustawodawstwa właściwego dla Kasy.

Robotnicy i pracownicy umysłowi, mający od 15 do 29 lat pracy tak w kopalniach francuskich, jak i w kopalniach polskich, będą mieli prawo narówni z robotnikami francuskimi do zasiłku państwowego, który będzie obliczany, biorąc za podstawę 1/30 normalnego zasiłku za każdy rok pracy we Francji po dniu 3 lipca 1911 r., pod warunkiem, żeby byli w 55 roku życia zatrudnieni w przedsiębiorstwie, podlegającem systemowi emerytur górniczych w jednym lub drugim kraju.

W Polsce renta będzie obliczana jak następuje:

a) system, obowiązujący w województwach centralnych i w województwach krakowskiem, lwowskiem, tarnopolskiem i stanisławowskiem:

Właściwe bractwa górnicze ustalą dla celów rachunkowych rentę, do której zainteresowany miałby prawo na zasadzie ustawodawstwa polskiego i statutów bractw górniczych, gdyby cały jego łączny czas pracy był przebyty w przedsiębiorstwach, przynależnych do tych bractw; będą one wypłacały rentę w stosunku do liczby lat, przepracowanych w Polsce.

b) system, obowiązujący na Górnym Śląsku i w województwach poznańskiem i pomorskiem:

Gdy ubezpieczony osiągnie wiek przewidziany przez ustawodawstwo, obowiązujące na Górnym Śląsku lub w województwach poznańskiem i pomorskiem, właściwy zakład ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy i na starość ustali dla celów rachunkowych rentę (łącznie z dodatkiem państwowym), do której zainteresowany miałby prawo na zasadzie tego ustawodawstwa, gdyby cały jego łączny czas pracy był przebyty w przedsiębiorstwach, przynależnych do tego zakładu; renta zostanie obliczona, przyjmując, że zainteresowany otrzymywał za swą pracę we francuskich przedsiębiorstwach górniczych zarobek, odpowiadający V klasie zarobkowej. Zakład ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy i na starość wypłacać będzie rentę, ciążącą tak na państwie, jak i na zakładzie ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy i na starość, w stosunku do liczby lat, przepracowanych w Polsce.

c) Ubezpieczenie pracowników umysłowych:

System obliczenia, przewidziany, jak wyżej w ustępie b, zastosowany będzie przy ustalaniu świadczeń ubezpieczenia pracowników umysłowych z zastrzeżeniem następującego postanowienia: wysokość kwoty zasadniczej i kwoty wzrostu z tytułu pracy w przedsiębiorstwach francuskich, podlegających systemowi emerytur górniczych, będą obliczane, przyjmując za ich pracę we Francji ten zarobek, który służył za podstawę przy obliczaniu składek, wpłacanych do Autonomicznej Kasy Emerytalnej Górników.

Dział III.

Renty z tytułu niezdolności do pracy.

Rozdział I.

Robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele polscy, których okresy pracy, wchodzące w rachubę przy ustalaniu renty inwalidzkiej, były przebyte całkowicie we Francji.

Artykuł 9.

Robotnik lub pracownik umysłowy, obywatel polski, który udowodni co najmniej 10-letnią pracę w przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych i który po przebyciu 6-miesięcznego okresu leczenia przez towarzystwo pomocy staje się co najmniej w 2/3 niezdolnym do pracy górniczej lub innej, ma prawo do świadczeń, które byłyby udzielone znajdującemu się w takiej samej sytuacji robotnikowi, obywatelowi francuskiemu, o ile wypełnił inne warunki, wymagane przez wspomniane ustawodawstwo.

Wypłata zasiłku miesięcznego przewidzianego przez francuską ustawę zostaje jednakże wstrzymana w razie, gdy zainteresowany opuszcza terytorjum francuskie i nie poddaje się co 6 miesięcy badaniu w miejscu swego zamieszkania przez lekarza, wyznaczonego przez towarzystwo pomocy, do którego ostatnio należał.

Autonomiczna Kasa Emerytalna Górników zastrzega sobie również prawo badania przez wyznaczonego przez nią lekarza osób, korzystających ze świadczeń z tytułu niezdolności do pracy w miejscu ich zamieszkania.

Rozdział II.

Robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele francuscy, których okresy pracy, wchodzące w rachubę przy ustalaniu renty z tytułu niezdolności do pracy, były przebyte całkowicie w Polsce.

Artykuł 10.

Robotnik lub pracownik umysłowy, obywatel francuski, który stał się niezdolnym do pracy w rozumieniu polskiego ustawodawstwa lub statutu kasy górniczej, do której należał, ma prawo do wszystkich świadczeń, przewidzianych przez wspomniane ustawodawstwo lub wspomniany statut, o ile wypełnia wymagane przez nie warunki

Rozdział III.

Robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele francuscy, lub polscy, których okresy pracy, wchodzące w rachubę przy ustalaniu renty z tytułu niezdolności do pracy, dzielą się między Francję i Polskę.

Artykuł 11.

I. Co się tyczy robotnika lub pracownika umysłowego, obywatela francuskiego lub polskiego, który pracował kolejno we Francji i w Polsce w przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych, ustala się prawo do renty i przyznaje się rentę zgodnie z właściwem ustawodawstwem każdego z tych krajów z uwzględnieniem całego jego łącznego czasu pracy w obu krajach przy ustalaniu minimalnego okresu pracy, wymaganego w każdym z nich.

Każdy z obu krajów postępować będzie w sposób następujący:

Udział Francji będzie obliczany w ten sposób, że kwota renty z tytułu niezdolności do pracy, przewidziana przez ustawę francuską, podzielona będzie przez ogólną liczbę lat pracy zainteresowanego, a otrzymany iloraz będzie pomnożony przez liczbę lat pracy zainteresowanego we Francji.

Co się tyczy Polski:

a) System, obowiązujący w województwach centralnych i w województwach krakowskiem, lwowskiem, tarnopolskiem i stanisławowskiem:

Postanowienia artykułu 8-a stosują się również do rent z tytułu niezdolności do pracy.

b) System, obowiązujący na Górnym Śląsku i w województwach poznańskiem i pomorskiem:

Postanowienia artykułu 8-b, dotyczące wypłacania świadczeń, ciążących na zakładzie ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy i na starość oraz na Państwie, stosują się do rent z tytułu niezdolności do pracy.

Zainteresowani, podlegający ubezpieczeniu na Górnym Śląsku, otrzymają ponadto z bractwa górniczego, do którego należą, pensję, obliczoną w sposób następujący:

. Bractwo górnicze ustali dla celów rachunkowych pensję, do której zainteresowany miałby prawo przy zastosowaniu ustawodawstwa polskiego i statutu bractwa górniczego, gdyby cały jego łączny czas pracy był przebyty w przedsiębiorstwie, przynależnem do tego bractwa; pensja ta zostanie obliczona, przyjmując, że zainteresowany otrzymywał za swą pracę we francuskich przedsiębiorstwach górniczych zarobek, odpowiadający IV klasie zarobkowej. Bractwo górnicze wypłacać będzie pensję, proporcjonalną do liczby lat przepracowanych w Polsce.

c) Ubezpieczenie pracowników umysłowych.

Postanowienia artykułu 8-c mają zastosowanie przy udzielaniu świadczeń z tytułu niezdolności do pracy.

II. W wypadku, gdy robotnik nabywa w Polsce prawo do korzystania ze świadczeń bractwa górniczego z tytułu niezdolności do pracy, ale nie wypełnił warunków, wymaganych dla korzystania ze świadczeń, przewidzianych przez ustawodawstwo o ogólnem ubezpieczeniu na wypadek niezdolności do pracy i na starość, ustala się jego prawo do pensji i przyznaje mu się pensję z uwzględnieniem całego jego łącznego czasu pracy w górnictwie i wypłaca mu się pensję, proporcjonalną do liczby lat, przepracowanych w Polsce. W razie, gdy wypełni warunki, wymagane dla korzystania ze świadczeń ogólnego ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy i na starość w Polsce, Autonomiczna Kasa Emerytalna Górników przyzna ciążącą na niej część renty na tych samych warunkach, jakie wyżej podano, o ile łączny czas pracy osiągnie minimalny okres pracy, wymagany przez ustawodawstwo francuskie.

W razie, gdy pracownik umysłowy nabywa w Polsce prawo do korzystania ze świadczeń zakładu ubezpieczeń pracowników umysłowych z tytułu niezdolności do pracy, nie będąc niezdolnym do pracy w rozumieniu ustawodawstwa francuskiego, ustali się jego prawo do renty i przyzna mu się rentę z uwzględnieniem całego jego łącznego czasu pracy w górnictwie i wypłaci mu się rentę, proporcjonalną do liczby lat, przepracowanych w Polsce. Poczynając od chwili, gdy Autonomiczna Kasa Emerytalna Górników uzna na podstawie zaświadczenia, wydanego przez wyznaczonego przez nią lekarza, że zainteresowany wypełnił warunki, wymagane przez ustawodawstwo francuskie dla przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, przewidzianej przez to ustawodawstwo, Autonomiczna Kasa Emerytalna Górników przyzna na tych samych warunkach, jakie wyżej podano, ciążącą na niej część renty.

III. W razie, gdy robotnik lub pracownik umysłowy nabywa we Francji prawo do korzystania ze świadczeń Autonomicznej Kasy Emerytalnej Górników z tytułu niezdolności do pracy, zakład ogólnego ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy i na starość, zakład ubezpieczeń pracowników umysłowych i bractwo górnicze przyznają ciążącą na nich część renty, o ile zostały wypełnione wszystkie warunki, wymagane przez ustawodawstwo polskie.

Dział IV.
Zasiłki pośmiertne i zasiłki sieroce.

Artykuł 12.

Pozostali członkowie rodziny robotników i pracowników umysłowych, obywateli francuskich lub polskich, zatrudnionych ostatnio w przedsiębiorstwie polskiem, podlegającem systemowi emerytur górniczych, mają prawo do zasiłku pośmiertnego na warunkach, przewidzianych przez polskie ustawodawstwo lub statuty polskich bractw górniczych, przyczem rozumie się, że będą zaliczane okresy, podczas których zainteresowany uczynił zadość we Francji przepisom ustawodawstwa francuskiego w przedmiocie ubezpieczenia górniczego.

Artykuł 13.

Pozostali członkowie rodziny robotników i pracowników umysłowych, obywateli francuskich lub polskich, zatrudnionych ostatnio w przedsiębiorstwie francuskiem, podlegającem systemowi emerytur górniczych, mają prawo do zasiłku pośmiertnego na warunkach, przewidzianych przez ustawodawstwo francuskie, przyczem rozumie się, że będą zaliczane okresy, podczas których zainteresowany uczynił zadość w Polsce przepisom ustawodawstwa polskiego w przedmiocie ubezpieczenia górniczego lub statutów polskich bractw górniczych.

Artykuł 14.

Zasiłek pośmiertny, do którego mogą sobie rościć prawo pozostali członkowie rodziny tych robotników lub pracowników umysłowych, którzy korzystali ze świadczeń z tytułu niezdolności do pracy lub rent starczych na mocy ustawodawstwa jednego z obu krajów i którzy nie pracowali w przedsiębiorstwach drugiego kraju, podlegających systemowi emerytur górniczych, będzie wypłacany przez właściwe instytucje pierwszego kraju na warunkach, przewidzianych przez jego ustawodawstwo.

Jeżeli zmarły pracował w obu krajach w przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych, przyznaje się zasiłek, przewidziany przez ustawę francuską o emeryturach górniczych, o ile robotnik ma co najmniej 15 lat łącznej pracy i był ostatnio zatrudniony w przedsiębiorstwie, objętem tą ustawą; jednakże w razie, gdy robotnik lub pracownik umysłowy korzystał z miesięcznego zasiłku z tytułu niezdolności do pracy, powyższy minimalny okres 15 lat nie będzie wymagany. Zasiłek, przewidziany przez ustawodawstwo polskie przyznaje się pozostałym członkom rodziny ubezpieczonego, który z uwzględnieniem łącznego czasu pracy wypełnił okres wyczekiwania, przewidziany przez to ustawodawstwo i który był ostatnio zatrudniony w polskiem przedsiębiorstwie górniczem.

Artykuł 15.

Postanowienia artykułów 12, 13 i 14 mają zastosowanie do zasiłków sierocych.

Jednakże w wypadku, gdy robotnik lub pracownik umysłowy korzystali z renty z tytułu niezdolności do pracy, wyżej wymieniony minimalny okres 15 lat nie będzie wymagany.

Przy obliczaniu zasiłków sierocych z tytułu polskiego ustawodawstwa o ogólnem ubezpieczeniu na wypadek niezdolności do pracy i na starość, ubezpieczenia górniczego oraz ubezpieczenia pracowników umysłowych, będą zaliczane zgodnie z postanowieniami artykułu 8-b i c i artykułu 11-b i c okresy ubezpieczeniowe, przebyte we Francji.

Artykuł 16.

Postanowienia artykułów 12 i 14 mają również zastosowanie do zasiłków, przyznawanych przez polskie bractwa górnicze w razie śmierci żony i dzieci ubezpieczonego lub rencisty, o ile on i pozostali członkowie jego rodziny wypełniają poza tem postanowienia ustawodawstwa polskiego.

W razie gdy robotnik lub pracownik umysłowy, którego okresy pracy górniczej dzielą się między oba kraje, był ostatnio zatrudniony we Francji, a pozostali po nim członkowie rodziny nie mogą rościć sobie prawa do korzystania z zasiłku pośmiertnego lub zasiłku sierocego, otrzymają oni od polskich instytucyj ubezpieczeniowych, do których ubezpieczony należał, część zasiłków pośmiertnych lub zasiłków sierocych, do których mieliby prawo, gdyby okresy pracy ubezpieczonego były przebyte całkowicie w Polsce; część ta będzie obliczana w stosunku proporcjonalnym między okresami ubezpieczeniowemi, przebytemi w Polsce a pełnym okresem ubezpieczenia. Przy obliczaniu zasiłków sierocych z tytułu polskiego ustawodawstwa o ogólnem ubezpieczeniu na wypadek niezdolności do pracy i na starość, o ubezpieczeniu górniczem oraz ubezpieczeniu pracowników umysłowych mają zastosowanie postanowienia art. 15, ustęp 3.

Dział V.

Renty i pensje wdowie.

Artykuł 17.

Wdowom po robotnikach i pracownikach umysłowych polskich, których okresy pracy w górnictwie zostały całkowicie przebyte we Francji, przyznaje Autonomiczna Kasa Emerytalna Górników pensje wdowie na tych samych warunkach, jak wdowom po robotnikach i pracownikach umysłowych obywatelach francuskich.

Artykuł 18.

Przewidziane przez ustawodawstwo polskie renty wdowie, ciążące na polskich instytucjach ubezpieczeniowych i zasiłek, ciążący na Państwie Polskiem przyznaje się wdowom po robotnikach i pracownikach umysłowych obywatelach francuskich, których czas pracy w górnictwie został całkowicie przebyty w Polsce na tych samych warunkach, jak wdowom po robotnikach i pracownikach umysłowych, obywatelach polskich.

Artykuł 19.

Co się tyczy wdów po robotnikach i pracownikach umysłowych, obywatelach polskich lub francuskich, którzy pracowali kolejno w obu krajach w przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych, prawo do renty zostanie ustalone i renta zostanie przyznana z uwzględnieniem całego łącznego czasu pracy ich mężów przy obliczaniu renty w obu krajach. Jednakże zasiłki i dodatki, ciążące na Francji, będą przyznawane tylko w tym wypadku, o ile łączny czas pracy osiągnie co najmniej 15 lat i o ile wdowa liczy co najmniej 55 lat życia.

Każdy z obu krajów postępować będzie w sposób następujący:

Za okresy pracy przebyte przez męża we Francji, renta wdowia równać się będzie połowie renty, przyznanej mężowi przy zastosowaniu niniejszej konwencji lub do której mógłby był rościć sobie prawo z zastrzeżeniem, że wdowa wypełnia poza tem wszystkie warunki, wymagane przez ustawę francuską.

Za okresy pracy, przebyte przez męża w Polsce, część jego renty, przyznana wdowie na podstawie polskiego ustawodawstwa lub statutów bractw górniczych, będzie obliczana, biorąc za podstawę rentę, wypłacaną mężowi lub tę, do której mógłby był rościć sobie prawo przy za-

stosowaniu niniejszej konwencji, przyczem winny być wypełnione wszystkie inne warunki, wymagane przez polskie ustawodawstwo.

W wypadku, gdy wdowa nabyła w jednym z obu krajów prawo do korzystania ze świadczeń instytucji ubezpieczeniowej z tytułu niezdolności do pracy, ale nie wypełniła warunków wymaganych dla korzystania ze świadczeń, przewidzianych przez ustawodawstwo drugiego kraju, ustala się jej prawo do renty i przyznaje jej się rentę z uwzględnieniem całego łącznego czasu pracy w górnictwie jej męża oraz wypłaca jej się rentę, proporcjonalną do liczby lat pracy w danym kraju. Gdy wypełni ona warunki, wymagane dla korzystania ze świadczeń z tytułu ustawodawstwa drugiego kraju, instytucja ubezpieczeniowa tego kraju przyzna ciążącą na niej część renty na tych samych warunkach, jakie wyżej podano.

Dział VI.

Okresy zastępcze zrównane z pracą górniczą.

Artykuł 20.

Przy ustalaniu wysokości zasiłków i dopłat Państwa Francuskiego uważane są za okresy zrównane z okresem opłacania składek:

1) Dla mężczyzn — rzeczywisty czas trwania obowiązkowej służby wojskowej, odbytej we francuskiem wojsku czynnem i czas, spędzony pod sztandarami wojsk francuskich podczas wojny 1914—1918, które wedle brzmienia ustawy z dnia 5 kwietnia 1910 r. (art. 4 § 4 i art. 36 § 10) i obu ustaw z dnia 31 grudnia 1913 r. liczą się w całości jako okresy ubezpieczeniowe;

2) Dla kobiet — każde urodzenie dziecka, stwierdzone deklaracją złożoną przed urzędnikiem stanu cywilnego, które liczy się za jeden rok ubezpieczenia w warunkach, przewidzianych art. 4 § 5 i art. 36 § 10 ustawy z dnia 5 kwietnia 1910 r.

Przy ustalaniu świadczeń polskiego ubezpieczenia górniczego są uważane za okresy zrównane z okresami opłacania składek okresy służby wojskowej w wojsku polskiem i okresy, ustawowo zrównane z tą służbą.

Przy ustalaniu świadczeń polskiego ogólnego ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy i na starość uważane są za zrównane z okresami opłacania składek okresy, podczas których ubezpieczony, będąc niezdolnym do pracy z powodu choroby, nie może nadal pracować zawodowo i okresy służby wojskowej w wojsku polskiem oraz okresy, ustawowo zrównane z tą służbą.

Dział VII.

Specjalne postanowienia, dotyczące ustawodawstwa polskiego.

Artykuł 21.

1. Do ubezpieczonych, których czas pracy, wchodzący w rachubę przy ustalaniu praw do świadczeń z tytułu ogólnego ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy i na starość, ubezpieczenia górniczego oraz ubezpieczenia pracowników umysłowych dzieli się między oba kraje, mają zastosowanie następujące postanowienia:

Okresy ubezpieczeniowe (okresy opłacania składek i okresy zastępcze), przebyte we Francji, będą zaliczane dla wypełnienia okresu wyczekiwania i dla utrzymania prawa do świadczeń polskiego ubezpieczenia.

Okresy, podczas których ubezpieczeni, obywatele polscy lub francuscy, korzystają ze świadczeń francuskiego ubezpieczenia górniczego, będą uwzględniane dla utrzymania prawa do świadczeń polskiego ubezpieczenia, jak okresy tego ostatniego ubezpieczenia.

II. Co się tyczy polskiego ustawodawstwa, obowiązującego na Górnym Śląsku, stwierdza się poza tem:

a) że polskie bractwa górnicze na Górnym Śląsku i zakład ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa nie będą uprawnione do odmawiania płacenia świadczeń rencistom, obywatelom francuskim, zamieszkującym poza Polską przy stosowaniu postanowień, dotyczących spoczywania świadczeń w razie dobrowolnego pobytu zagranicą,

b) że postanowienia obowiązującego na Górnym Śląsku polskiego ustawodawstwa o ubezpieczeniu górniczem, dotyczące warunków co do wieku, wymaganych dla przyjęcia w charakterze członka do bractwa górniczego, nie będą stosowane do górników, obywateli polskich lub francuskich, którzy uprzednio podlegali ubezpieczeniu górniczemu we Francji,

c) że wygasłe prawa z tytułu polskiego ubezpieczenia górniczego obywateli polskich i francuskich odżywają w wypadku, gdy zainteresowany podlegał uprzednio co najmniej przez pięć lat polskiemu ubezpieczeniu górniczemu, w chwili, gdy zaczyna się jego późniejsze zatrudnienie w przedsiębiorstwie górniczem, podlegającem ubezpieczeniu górniczemu w jednym lub drugim kraju; prawa zainteresowanych, którzy nie wypełnili wyżej wymienionych warunków co do czasu trwania pracy, odżywają, o ile opłacano za nich co najmniej przez dwanaście miesięcy składki z tytułu zatrudnienia, podlegającego ubezpieczeniu górniczemu w jednym lub drugim kraju.

Artykuł 22.

Uznaniówki, przewidziane przez ustawodawstwo polskie dla utrzymania praw ubezpieczonych, nie będą wymagane za okres czasu, w którym robotnicy i pracownicy umysłowi, obywatele polscy lub francuscy, pracują we Francji w przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych.

Artykuł 23.

Jeżeli przysługujące ubezpieczonym obywatelom polskim lub francuskim prawo do świadczeń z tytułu ogólnego ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy i na starość, ubezpieczenia górniczego lub ubezpieczenia pracowników umysłowych wygasło po dniu 1 stycznia 1924 r. podczas ich zamieszkiwania na obszarze polskim lub francuskim, wówczas prawo to zostanie przywrócone na ich wniosek z działaniem wstecznem na ten okres aż do upływu dwóch lat po wejściu w życie niniejszej konwencji, przyczem nie będzie wymagana zapłata składek lub uznaniówek za czas ubiegły; wniosek może być zgłoszony tylko w przeciągu dwóch lat po wejściu w życie niniejszej konwencji i winien być przedłożony przez zainteresowanych właściwej instytucji ubezpieczeniowej.

Dla utrzymania prawa do świadczeń po upływie powyższego okresu zainteresowani winni będą wypełniać wszystkie formalności, przewidziane przez ustawodawstwo polskie i statuty polskich bractw górniczych.

Dział VIII.

Procedura i badanie wniosków.

Artykuł 24.

Każdy robotnik lub pracownik umysłowy, który wypełnił przewidziane warunki, uprawniające do korzystania z postanowień art. 8 i 11 konwencji, winien zgłosić wniosek w podwójnym egzemplarzu do właściwej instytucji kraju, w którym posiada miejsce zamieszkania, a mianowicie we Francji — do Autonomicznej Kasy Emerytalnej Górników, w Polsce — do właściwej instytucji ubezpieczeniowej.

Członkowie rodziny ubezpieczonych, wymienionych w ustępie 1, zgłaszają swe wnioski w podwójnym egzemplarzu do właściwej instytucji kraju, w którym posiadają miejsce zamieszkania.

Do wniosku winny być dołączone dokumenty i dowody, wymagane tak przez ustawodawstwo francuskie jak i ustawodawstwo polskie.

Ustawowe terminy, przewidziane dla zgłaszania wniosków i odwołań przez ustawodawstwo jednego Państwa, będą uważane za zachowane w razie, gdy zainteresowani zgłoszą wymienione wnioski lub odwołania do instytucji ubezpieczeniowej drugiego Państwa.

Artykuł 25.

Instytucja ubezpieczeniowa po otrzymaniu w myśl poprzedniego artykułu podania, rozpatruje, czy odpowiada ono postanowieniom konwencji i ewentualnie ustala okres pracy, wchodzącej w rachubę przy obliczaniu renty odnośnie do jej kraju.

Jeżeli instytucja ubezpieczeniowa uważa, że podanie nie odpowiada postanowieniom konwencji, wskazuje powody swego stanowiska.

Instytucja ubezpieczeniowa przekazuje następnie w obu wypadkach akta do właściwej instytucji drugiego kraju, która przeprowadza takie samo badanie, ustala pełny okres pracy i zwraca uzupełnione akta instytucji, do której wniosek został najpierw zgłoszony; instytucja ta komunikuje instytucji drugiego Państwa o wyniku dokonanego ustalenia renty.

Artykuł 26.

Każda z zainteresowanych instytucyj obu krajów wydaje orzeczenie, dotyczące świadczeń na niej ciążących.

Artykuł 27.

W razie zaczepienia decyzyj, powziętych przez władze lub właściwe instytucje jednego z obu Państw przy stosowaniu niniejszej konwencji, odwołania, przewidziane przez ustawodawstwo tego Państwa, będą wnoszone i rozstrzygane według przepisów tegoż ustawodawstwa.

Dział IX.

Różne postanowienia.

Artykuł 28.

Przy stosowaniu niniejszej konwencji okresy składkowe, przebyte na obszarze jednego lub drugiego kraju, jak również i okresy zastępcze, które upłynęły przed dniem 24 lutego 1923 r. będą zaliczane przy ustalaniu praw osób zainteresowanych.

Co się tyczy robotników i pracowników umysłowych, którzy wypełnili warunki, wymagane dla korzystania z niniejszej konwencji, a których prawa do renty byłyby już przyznane w chwili wejścia w życie powyższej konwencji, renta ich zostanie poddana rewizji w celu umożliwienia im korzystania z postanowień konwencji.

Artykuł 29.

Jeżeli całkowite świadczenia, przysługujące ubezpieczonym ze strony obu krajów na podstawie łącznego czasu pracy, zgodnie z postanowieniami art. 8, 11 i 19 są niższe od sumy świadczeń, przewidzianych przez jeden z obu krajów, na podstawie jego własnego ustawodawstwa, z tytułu okresów ubezpieczeniowych, przebytych wyłącznie na jego obszarze, to świadczenia te zostaną powiększone o tę różnicę przez Państwo lub zainteresowaną instytucję ubezpieczeniową.

Artykuł 30.

Wypłata świadczeń będzie dokonywana w walucie kraju wydającego orzeczenie.

Przy wypłacie rent, należnych rencistom mieszkającym w innym kraju, niż ten, który wydał orzeczenie, Autonomiczna Kasa Emerytalna Górników i instytucje ubezpieczeniowe polskie wywiązywać się będą ze swych zobowiązań zapomocą międzynarodowych przekazów pocztowych, wystawianych bezpośrednio na uprawnionych, chyba że zainteresowani ustanowią pełnomocnika dla pobierania swych należności w kraju, wydającym orzeczenia.

Koszty przekazów będą obciążały samych rencistów.

Wypłata będzie mogła również być dokonywana, bądź za pośrednictwem Polskiej Pocztowej Kasy Oszczędności, bądź w jakikolwiek inny sposób, który mógłby być ustalony za wspólnem porozumieniem przez zainteresowane francuskie i polskie instytucje ubezpieczeniowe.

Jeżeli wypłata będzie dokonywana za pośrednictwem Polskiej Pocztowej Kasy Oszczędności, koszty stąd wynikające będą mogły być nałożone na rencistów.

Artykuł 31.

Przywilej zwolnienia od opłat, przewidziany przez ustawodawstwo ubezpieczeniowe, mający zastosowanie do robotników i pracowników umysłowych, zatrudnionych w przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych jednego z obu krajów, rozciąga się na obywateli drugiego kraju w odniesieniu do dokumentów, które mają być przedkładane władzom lub instytucjom ubezpieczeniowym jednego lub drugiego kraju.

Artykuł 32.

Wszystkie akty, dokumenty i jakiekolwiek materjały dowodowe, które mają być przedkładane przy wykonywaniu niniejszej konwencji, zwolnione są od zaświadczenia urzędowego władz dyplomatycznych lub konsularnych.

Artykuł 33.

Władzami administracyjnemi i instytucjami ubezpieczeniowemi obu państw, powołanemi do wykonywania niniejszej konwencji są

we Francji: Ministerstwo Pracy, Higjeny, Opieki i Przezorności Społecznej i Autonomiczna Kasa Emerytalna Górników,

w Polsce: Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej oraz Ministerstwo Przemysłu i Handlu, Spółka Bracka w Tarnowskich Górach, Zakład Ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa w Królewskiej Hucie i Zakład Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych w Królewskiej Hucie,

które korespondować będą bezpośrednio ze sobą w sprawach:

1) ewentualnego przesyłania informacyj, dotyczących ubezpieczeniowego konta ubezpieczonych, którzy przechodzić będą z jednego kraju do drugiego;

2) ustalania wysokości świadczeń, które mają być przyznane ubezpieczonym lub pozostałym członkom ich rodzin;

3) badania wszystkich odwołań, które zainteresowani mogliby wnieść w tym przedmiocie,

4) usuwania wszystkich trudności, mogących powstać przy stosowaniu niniejszej konwencji.

Korespondencja, wymieniana przytem między władzami administracyjnemi i kasami francuskiemi i polskiemi, będzie redagowana w zasadzie w języku francuskim.

Artykuł 34.

Właściwe władze administracyjne obu krajów wydawać będą za wspólnem porozumieniem i bezpośrednio szczegółowe zarządzenia, konieczne dla wykonania postanowień niniejszej konwencji.

Artykuł 35.

W razie zajścia sytuacyj, wchodzących w zakres niniejszej konwencji, a nie uregulowanych przez nią w sposób wyraźny, władze administracyjne obu krajów porozumieją się ze sobą, celem uregulowania ich zgodnie z duchem niniejszej konwencji.

Artykuł 36.

Zmiany, które w dalszym ciągu byłyby wprowadzone do ustawodawstwa jednego lub drugiego kraju, a odnosiłyby się do wysokości świadczeń, wypłacanych na podstawie niniejszej konwencji przy zastosowaniu obecnie obowiązującego systemu ubezpieczenia robotników i pracowników umysłowych, zatrudnionych w górnictwie, będą stosowane na mocy samego prawa wobec obywateli drugiego kraju.

Rozciągnięcie systemu ubezpieczenia robotników i pracowników umysłowych, zatrudnionych w górnictwie, na nowe kategorje uprawnionych, jak również zmiany, dotyczące warunków korzystania ze świadczeń obecnie istniejących, będą stanowiły przedmiot specjalnych układów między obu rządami.

W razie, gdyby obecne klasy zarobkowe zostały zmienione przez polskie ustawodawstwo, właściwe władze administracyjne obu krajów porozumieją się co do zastąpienia wymienionych w niniejszej konwencji klas zarobkowych przez inne klasy zarobkowe.

Artykuł 37.

Wszystkie trudności, dotyczące stosowania niniejszej konwencji, które nie będą mogły być usunięte za wspólnem porozumieniem pomiędzy właściwemi władzami administracyjnemi obu krajów, będą, nawet na wniosek tylko jednej ze stron, oddawane do decyzji trzech rozjemców, wyznaczonych jeden przez Francję, drugi przez Polskę, a trzeci za wspólnem porozumieniem przez Francję i Polskę. W wypadku, gdyby oba Państwa nie mogły osiągnąć porozumienia, zwrócą się one do Dyrektora Międzynarodowego Biura Pracy z prośbą o wyznaczenie trzeciego rozjemcy. Rozjemcy będą mieli za zadanie rozstrzyganie tych trudności zgodnie z postanowieniami i duchem niniejszej konwencji.

Artykuł 38.

Robotnicy i pracownicy umysłowi, zatrudnieni w przedsiębiorstwach, podlegających systemowi emerytur górniczych (i członkowie ich rodzin), obywatele polscy, będą korzystali narówni z obywatelami francuskimi bez żadnych ograniczeń czy zastrzeżeń ze wszystkich świadczeń, przewidzianych przez ustawodawstwo o ubezpieczeniu ogólnem na wypadek niezdolności do pracy i na starość, o ubezpieczeniu górniczem i o ubezpieczeniu funkcjonarjuszów prywatnych, obowiązujące w Departamentach Bas-Rhin, Haut-Rhin i Moselle.

Specjalny układ, zawarty przez właściwe władze administracyjne obu Państw, unormuje zgodnie z zasadami niniejszej konwencji stosowanie do robotników i pracowników umysłowych jednego i drugiego kraju, zatrudnionych w przedsiębiorstwie, podlegającem systemowi emerytur górniczych:

z jednej strony — ustawodawstwa o ubezpieczeniu ogólnem na wypadek niezdolności do pracy i na starość, ubezpieczenia górniczego i ubezpieczenia funkcjonarjuszy prywatnych, obowiązującego w departamentach Bas-Rhin, Haut-Rhin i Moselle;

z drugiej strony — ustawodawstwa o ubezpieczeniu ogólnem na wypadek niezdolności do pracy i na starość, ubezpieczenia górniczego i ubezpieczenia pracowników umysłowych, obowiązującego w Polsce.

Układ ten ustali przepisy porządkowe i szczegółowe, niezbędne dla jego zastosowania.

Artykuł 39.

Niniejsza konwencja, która uchyla w odniesieniu do robotników i pracowników umysłowych, zatrudnionych w górnictwie, postanowienia art. 1 polsko-francuskiej konwencji z dnia 14 października 1920 r., dotyczącej pomocy i opieki społecznej, będzie przedłożona do ratyfikacji obydwóch parlamentów możliwie najwcześniej.

Dokumenty ratyfikacyjne będą wymienione w czasie możliwie najbliższym w Paryżu.

Będzie ona stosowana od chwili wymiany dokumentów ratyfikacyjnych. Będzie ona obowiązywała przez rok i będzie odnawiana milcząco z roku na rok, o ile nie nastąpi wypowiedzenie, które winno być notyfikowane na trzy miesiące przed upływem każdego terminu.

W wypadku wypowiedzenia postanowienia niniejszej konwencji będą nadal stosowane względem ubezpieczonych i członków ich rodzin, których prawa do świadczeń powstały przed dniem, w którym wymieniona konwencja przestanie obowiązywać.

POROZUMIENIE

z Łotwą dotyczące ubezpieczenia społecznego, podpisane w Rydze dnia 20 grudnia 1934 r.

(DU nr. 47 z 1935 poz. 322).

A. Zasady ogólne.

Artykuł 1.

Porozumienie dotyczy następujących działów ubezpieczeń społecznych:

1. ubezpieczenia od wypadków przy pracy (odszkodowania za wypadki przy pracy) i od chorób zawodowych,
2. ubezpieczenia na wypadek choroby,
3. ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy, na starość i na wypadek śmierci (artykuł 16).

Artykuł 2.

Porozumienie stosować się będzie do wszystkich dalszych zmian ustawodawstwa obydwóch państw, dotyczącego trzech wyżej wymienionych działów ubezpieczeń społecznych.

Artykuł 3.

Ubezpieczenie normowane będzie postanowieniami ustawowemi, obowiązującemi w kraju, w którym ubezpieczony pracuje; wyjątki od tej zasady mogą być ustalane w drodze porozumienia pomiędzy ministerstwami opieki społecznej obydwóch Układających się Stron.

Artykuł 4.

Obywatele obydwóch Układających się Stron będą traktowani narówni z obywatelami własnymi, o ile chodzi o:

a) dopuszczenie do ubezpieczenia,
b) system składek,
c) system świadczeń.

B. Ubezpieczenie od wypadków przy pracy (odszkodowanie za wypadki przy pracy) i od chorób zawodowych.

Artykuł 5.

Zasada równego traktowania stosuje się zarówno do roszczeń o renty przyznane z tytułu wypadków zaszłych na obecnym obszarze obydwóch Układających się Stron przed terminem wejścia w życie w stosunku pomiędzy Polską a Łotwą międzynarodowej konwencji pracy w spra-

wie traktowania pracowników obcych narówni z krajowymi w zakresie odszkodowania za wypadki przy pracy, jak i do roszczeń o renty z tytułu wypadków zaszłych po tym terminie.

Artykuł 6.

Świadczenia ubezpieczenia od wypadków przy pracy (odszkodowania za wypadki przy pracy) i od chorób zawodowych, należne na podstawie niniejszego Porozumienia, udzielane będą tylko za okresy czasu po 1 czerwca 1928 r.

Artykuł 7.

W wypadku, gdy wypłacono przed 1 czerwca 1928 r. obywatelom drugiej Układającej się Strony, w wykonaniu ograniczeń ustawowych, stosujących się do obywateli obcych, odprawę kapitałową, odprawa ta potrącona będzie od wypłat należnych na podstawie niniejszego Porozumienia, jeżeli przewyższa ona wysokość rent, które winny były być wypłacone za okresy czasu pomiędzy datą, w której wstrzymano wypłatę świadczeń a datą 1 czerwca 1928 r.

Artykuł 8.

Obywatelom dwóch Układających się Stron przysługuje prawo do świadczeń z tytułu ubezpieczenia od wypadków przy pracy (odszkodowania za wypadki przy pracy) i od chorób zawodowych niezależnie od tego, w jakim kraju mieszkają.

C. Ubezpieczenie na wypadek choroby.

Artykuł 9.

Okresy ubezpieczenia, przebyte przez ubezpieczonego w instytucjach ubezpieczenia na wypadek choroby jednej z dwóch Układających się Stron zaliczane będą w instytucjach ubezpieczenia na wypadek choroby drugiej Układającej się Strony przy obliczaniu długości okresu ubezpieczenia, stanowiącej warunek prawa do świadczeń.

Artykuł 10.

W razie, gdy ubezpieczony, otrzymujący świadczenia z instytucji ubezpieczenia na wypadek choroby jednej z dwóch Układających się Stron, przechodzi do instytucji ubezpieczenia na wypadek choroby drugiej Układającej się Strony, instytucja tej ostatniej Strony przejmuje udzielanie dalszych świadczeń; w wypadku tym okres świadczeń udzielonych poprzednio ubezpieczonemu będzie uwzględniony przez tę instytucję.

Artykuł 11.

W wypadku, gdy ubezpieczony lub członkowie jego rodziny, którym przysługuje prawo do świadczeń z instytucji ubezpieczenia na wypadek choroby jednej z dwóch Układających się Stron, przebywają na obszarze drugiej Układającej się Strony, posiadając przewidziane ewentualnie na pobyt zagranicą upoważnienie, wydane przez tę instytucję, instytucja ubezpieczenia na wypadek choroby zobowiązana do udzielania świadczeń, może udzielić ich bezpośrednio albo też zwrócić się do instytucji państwa drugiego o udzielanie tych świadczeń. Instytucja, do której się w tej sprawie zwrócono, otrzyma zwrot faktycznie poniesionych kosztów; koszty świadczeń rzeczowych zwrócone będą według tych samych stawek, jakie obowiązują w instytucji, do której się zwrócono, w stosunku do jej własnych ubezpieczonych (lub ich członków rodziny). Zainteresowane instytucje mogą zawrzeć w tej mierze porozumienia bardziej szczegółowe.

D. Wspólne postanowienia dla ubezpieczenia od wypadków przy pracy (odszkodowania za wypadki przy pracy) i od chorób zawodowych, dla ubezpieczenia na wypadek choroby oraz dla ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy, na starość i na wypadek śmierci.

Artykuł 12.

Przedstawiciele dyplomatyczni lub konsularni obydwóch Państw uważani będą za należycie upoważnionych do reprezentowania pracowników — obywateli ich Państwa przed wszystkiemi instytucjami, władzami oraz sądami ubezpieczeń społecznych Państwa drugiego.

Przed zakończeniem dochodzenia prowadzonego w jednem z obydwóch Państw, a dotyczącego wypadku obywatela Państwa drugiego, organ przeprowadzający dochodzenie powinien niezwłocznie zawiadomić o wypadku właściwego przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego Państwa drugiego.

Artykuł 13.

Przy wykonywaniu wymienionych w art. 1-ym działów ubezpieczeń społecznych, instytucje, władze oraz sądy ubezpieczeń społecznych jednej z dwóch Układających się Stron udzielać będą instytucjom, władzom i sądom ubezpieczeń społecznych drugiej Układającej się Strony pomocy administracyjnej w tym samym zakresie, jak gdyby chodziło o wykonywanie własnego ubezpieczenia społecznego.

Artykuł 14.

Przepisy co do zwolnień i ulg w zakresie opłat stemplowych i innych, dotyczące dokumentów wymaganych przy wykonywaniu ubezpieczeń społecznych jednej z dwóch Układających się Stron, będą stosowane również w odniesieniu do dokumentów, wymaganych przy wykonywaniu ubezpieczeń społecznych drugiej Układającej się Strony.

Artykuł 15.

Ministerstwo Opieki Społecznej Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Łotewskiej porozumieją się co do ustalenia:

a) procedury, która pozwoliłaby na dokonywanie w sposób możliwie najprostszy i najtańszy doręczeń i wypłat na rzecz osób, zamieszkałych na obszarze drugiego Państwa;

b) procedury, która pozwoliłaby na ściąganie zaległości składkowych lub innych wierzytelności, przysługujących instytucjom ubezpieczeń społecznych jednego z dwóch Państw wobec dłużników, znajdujących się w Państwie drugiem.

E. Przepisy końcowe.

Artykuł 16.

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej zobowiązuje się do zapewnienia obywatelom łotewskim równości traktowania ze swymi własnymi obywatelami w zakresie ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, na starość i na wypadek śmierci robotników i pracowników umysłowych.

Rząd Republiki Łotewskiej zobowiązuje się do zapewnienia równości traktowania obywateli polskich ze swymi własnymi obywatelami w zakresie ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy, na starość i na wypadek śmierci z chwilą, gdy na Łotwie wprowadzony będzie ten dział ubezpieczeń społecznych.

Artykuł 17.

Porozumienie niniejsze będzie ratyfikowane możliwie jak najrychlej i dokumenty ratyfikacyjne wymienione będą możliwie jak najrychlej w Warszawie.

Porozumienie wejdzie w życie z pierwszym dniem miesiąca, następującego po dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych i pozostanie w mocy na przeciąg jednego roku.

Będzie ono odnawiane z roku na rok w drodze milczącej zgody i będzie mogło być wypowiedziane za uprzedniem powiadomieniem na trzy miesiące przed upływem każdego okresu rocznego.

UMOWA

z Rzeszą Niemiecką o ubezpieczeniu społecznym, podpisana w Berlinie dnia 11 czerwca 1931 r.

(DU. nr. 63 z 1933, poz. 487).

A. POSTANOWIENIA OGÓLNE.

Artykuł 1.

(1) Umowa niniejsza ma zastosowanie do następujących działów polskiego i niemieckiego ubezpieczenia społecznego:

1. ubezpieczenia na wypadek choroby,
2. ubezpieczenia od wypadków,
3. ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa,
4. ubezpieczenia pracowników umysłowych (ubezpieczenia funkcjonarjuszów prywatnych),
5. ubezpieczenia brackiego (górników).

(2) Za ubezpieczenie rentowe w rozumieniu niniejszej umowy uważa się ubezpieczenie od wypadków, ubezpieczenie na wypadek inwalidztwa, ubezpieczenie pracowników umysłowych oraz brackie ubezpieczenie pensyjne.

Artykuł 2.

(1) Przy wykonywaniu działów ubezpieczeń społecznych, wymienionych w artykule 1, mają zastosowanie w zasadzie postanowienia prawne tego Państwa, na którego obszarze ma miejsce zatrudnienie, miarodajne dla ubezpieczenia. Od powyższej zasady przyjęte zostały następujące wyjątki:

a) O ile pracobiorcy zostali wysłani przez przedsiębiorstwo (pracodawcę), które ma swą siedzibę (miejsce zamieszkania) w jednem Państwie, do wykonywania przejściowego zatrudnienia na obszarze Państwa drugiego, to na przeciąg jednego roku mają do nich zastosowanie przepisy prawne tego Państwa, w którem znajduje się siedziba wysyłającego przedsiębiorstwa (miejsce zamieszkania pracodawcy). Przepisy prawne tego państwa mają zastosowanie również do zatrudnienia, które z natury swej wymaga powtarzającego się, nieprzekraczającego jednak w każdym poszczególnym wypadku jednego roku, pobytu w Państwie drugiem.

b) W przedsiębiorstwach rolnych i leśnych, mających siedzibę na obszarze jednego Państwa a przekraczających granice Państwa drugiego, stosują się przepisy prawne tego Państwa, w którem znajduje się siedziba przedsiębiorstwa, również do ubezpieczenia osób, które są zatrudnione w części przedsiębiorstwa, położonej w Państwie drugiem.

c) Przy ubezpieczeniu pracobiorców:

1. w publicznych przedsiębiorstwach komunikacyjnych jednego Państwa, o ile są zatrudnieni na obszarze Państwa drugiego bądź przejściowo bądź też stale na torach łącznikowych lub na dworcach granicznych,
2. w przedsiębiorstwach Rzeczypospolitej Polskiej, polskich gmin i związków gmin jak również w przedsiębiorstwach

Rzeszy Niemieckiej, niemieckich krajów, gmin i związków gmin, o ile są zatrudnieni na obszarze Państwa drugiego, mają zastosowanie przepisy prawne tego z obydwóch Państw, gdzie znajduje się siedziba władzy przedsiębiorstwa, której pracobiorcy ci podlegają pod względem personalnym. Dla niemieckiego Towarzystwa Kolei Rzeszy, Polskich Kolei Państwowych i dla administracji pocztowej obydwóch Państw miarodajną jest siedziba wyższej władzy administracyjnej.

Za przedsiębiorstwo w rozumieniu postanowień pod a) i c) uważa się również oddział filjalny lub inny stały zakład pracy, utworzony w jednem Państwie przez przedsiębiorstwo, mające swą siedzibę w Państwie drugiem.

d) Przy ubezpieczeniu pracowników, zatrudnionych w dyplomatycznych i zawodowo-konsularnych przedstawicielstwach i na innych urzędowych placówkach (urzędy celne, paszportowe i t. d.) jednego Państwa, mających swoją siedzibę w Państwie drugiem, stosuje się przepisy prawne Państwa wysyłającego, o ile pracownicy ci są jego obywatelami. To samo stosuje się do pracowników, zatrudnionych przez kierowników, członków lub innych urzędników wymienionych placówek, o ile pracownicy ci posiadają obywatelstwo Państwa wysyłającego. Jednakże do ubezpieczenia na wypadek choroby mają zastosowanie przepisy prawne Państwa przyjmującego, jeżeli pracodawca zażąda tego bądź dla wszystkich wyżej wymienionych pracowników u niego zatrudnionych, bądź też dla pewnych ich kategoryj. Członkostwo w kasie chorych powyższych pracowników rozpoczyna się z chwilą wpływu odnośnego wniosku do kasy chorych. Przynależność do ubezpieczenia na wypadek choroby nie stwarza w tych wypadkach obowiązku ubezpieczenia na wypadek bezrobocia.

(2) Zwierzchnie władze administracyjne obydwóch Państw mogą za wzajemnem porozumieniem odstąpić w stosunku do poszczególnych wypadków lub kategoryj wypadków od zasad przewidzianych w ust. 1.

(3) Jeżeli na podstawie ust. 1 i 2 dla przedsiębiorstwa, które ma swą siedzibę w jednem Państwie, miarodajne jest dla zatrudnienia, wykonywanego w Państwie drugiem, prawo tegoż Państwa, to zatrudnienie takie w rozumieniu tego prawa uważa się za równoznaczne z przedsiębiorstwem.

(4) Zastosowanie w myśl ust. 1 lub 2 przepisów prawnych jednego Państwa sprawia również, że do wykonywania ubezpieczenia społecznego stają się właściwe instytucje, władze i sądy ubezpieczenia społecznego tegoż Państwa.

Artykuł 3.

(1) Jeżeli pomiędzy instytucjami, władzami lub sądami ubezpieczenia społecznego obydwóch Państw powstanie spór, czy w poszczególnym wypadku należy zastosować prawo jednego czy drugiego Państwa, to w tym wypadku, zanim nie zapadnie decyzja w myśl artykułu 47, udzielana będzie stosowna tymczasowa opieka.

(2) Do udzielania powyższej pokieki powołane są w następującej kolejności:

a) instytucja ubezpieczeniowa, w której faktycznie powstał stosunek ubezpieczeniowy,

b) instytucja ubezpieczeniowa, do której najpierw zgłoszone zostało roszczenie ze spornego stosunku pracy.

Instytucja ubezpieczenia rentowego może wykonanie ciążącej na niej opieki powierzyć kasie chorych.

(3) W wypadku odmowy udzielenia tymczasowej opieki lub udzielenia jej w nienależytym rozmiarze władza nadzorcza w razie zażalenia poleci instytucji ubezpieczeniowej udzielenie tymczasowej opieki i wy-

znaczy rozmiar świadczeń; w razie sporu co do wykonania opieki pomiędzy kasą chorych a instytucją ubezpieczenia rentowego rozstrzyga władza nadzorcza instytucji ubezpieczenia rentowego. Władze nadzorcze mogą tylko o tyle polecić instytucjom ubezpieczeniowym udzielenie tymczasowej opieki, o ile zostanie stwierdzone, że zgłoszone roszczenie byłoby uzasadnione na podstawie ustawodawstwa obydwóch Państw.

(4) Instytucja ubezpieczeniowa, uznana ostatecznie za właściwą, obowiązana jest zwrócić tej instytucji ubezpieczeniowej, która udzieliła tymczasowej opieki, poniesione na ten cel wydatki, najwyżej do wysokości kwoty, której ma ostatecznie udzielić właściwa instytucja ubezpieczeniowa. Instytucja ubezpieczeniowa, uznana ostatecznie za właściwą, może zaliczyć udzielone świadczenia pieniężne na świadczenia, których ma udzielać, i to do pełnej wysokości kwot zaległych a do połowy wysokości kwot za czas następny.

Artykuł 4.

Obydwa Państwa stawiają na równi w zakresie świadczeń wymienionych w artykule 1 działów ubezpieczenia społecznego obywateli drugiego Państwa oraz pozostałych po nich członków rodziny z własnymi obywatelami oraz pozostałymi po nich członkami rodziny.

Artykuł 5.

(1) Uprawnionym winny być udzielane również podczas pobytu zagranicą, z zastrzeżeniem postanowień artykułu 20, jednocześnie z zasadniczemi świadczeniami także wszystkie dodatki, do których mieliby prawo podczas pobytu w kraju.

(2) Zwierzchnie władze administracyjne obydwóch Państw mogą ustalić we wzajemnem porozumieniu, by instytucja ubezpieczeniowa jednego Państwa przejęła za uiszczeniem odpowiedniej wartości kapitałowej świadczenia instytucji ubezpieczeniowej Państwa drugiego.

Artykuł 6.

Przy stosowaniu ustawowych przepisów jednego Państwa o odprawie roszczeń z tytułu ubezpieczenia rentowego nie uważa się za pobyt zagranicą pobytu w Państwie drugiem uprawnionych, którzy są obywatelami jednego z obydwóch Państw. Przewidziane w pewnych wypadkach udzielenie przez instytucję ubezpieczeniową zezwolenia na pobyt zagranicą nie będzie wymagane, jeżeli chodzi o pobyt w Państwie drugiem.

Artykuł 7.

(1) Przy wykonywaniu wymienionych w artykule 1 działów ubezpieczenia społecznego instytucje, władze oraz sądy ubezpieczenia społecznego a za ich pośrednictwem również i inne władze administracyjne jednego Państwa będą udzielały pomocy administracyjnej instytucjom, władzom i sądom ubezpieczenia społecznego i innym władzom administracyjnym Państwa drugiego w tym samym zakresie, jak gdyby chodziło o wykonywanie własnego ubezpieczenia społecznego.

(2) Instytucje ubezpieczeniowe jednego Państwa będą na wniosek sprawdzały, czy osoby, pobierające świadczenia z instytucji ubezpieczeniowej Państwa drugiego, posiadają nadal warunki, od których zależy prawo do tych świadczeń, oraz będą dokonywały badań lekarskich w taki sam sposób, jak gdyby chodziło o wykonywanie własnego ubezpieczenia społecznego. Powstałe stąd wydatki w gotowiźnie obciążają tę instytucję, która wystąpiła z powyższym wnioskiem.

(3) Instytucje ubezpieczeniowe jednego Państwa mogą ustalić we wzajemnem porozumieniu z instytucjami ubezpieczeniowemi Państwa drugiego, by dla wypełniania przewidzianego w przepisach prawnych

jednego Państwa obowiązku meldowania się wystarczało zameldowanie się w instytucji ubezpieczeniowej Państwa drugiego. Porozumienie takie wymaga zatwierdzenia przez zwierzchnie władze administracyjne obydwóch Państw.

(4) Instytucje, władze oraz sądy ubezpieczenia społecznego jako też inne władze administracyjne ustalają w takim samym zakresie jak przy wykonywaniu własnego ubezpieczenia społecznego a w wypadkach nagłych także z urzędu, te wszystkie okoliczności, które są potrzebne do wyjaśnienia faktycznego stanu rzeczy.

(5) Dla ustalenia wysokości zwrotu wydatków w gotowiźnie za pomoc administracyjną mają zastosowanie przepisy tego Państwa, do którego należy władza udzielająca pomocy.

(6) Przy wykonywaniu wymienionych w artykule 1 działów ubezpieczenia społecznego będą sądy udzielać sobie wzajemnie pomocy prawnej stosownie do przepisów, obowiązujących dla spraw cywilnych i handlowych.

Artykuł 8.

Pretensje do zwrotów z artykułu 3 ust. 4., artykułu 7 ust. 2 i 3, artykułu 15 ust. 7, artykułu 23 ust. 2 i artykułu 26 ust. 3 stają się płatne, o ile zainteresowane władze obydwóch Państw nie ugodzą się inaczej, z chwilą ukończenia postępowania urzędowego, w związku z którem powstały odnośne wydatki. Pretensje te winny być w przeciągu miesiąca po zawiadomieniu o ukończeniu postępowania uregulowane w walucie, w której powstały. W razie zwłoki dolicza się od dnia płatności odsetki w wysokości 4 od sta.

Artykuł 9.

W razie gdy składki zostały wpłacone do instytucji ubezpieczeniowej jednego Państwa, chociaż winny były być wpłacone do instytucji ubezpieczeniowej Państwa drugiego, należy je przekazać właściwej instytucji ubezpieczeniowej. Składki te uważane będą, jak gdyby zostały w chwili ich wpłacenia uiszczone do właściwej instytucji. O ile wchodzą przytem w rachubę klasy składkowe, przekazane składki mają być rozdzielone między poszczególne klasy w sposób jak najkorzystniejszy dla ubezpieczonych.

Artykuł 10.

O ile chodzi o przeliczenie kwoty pieniężnej, wyrażonej w walucie Państwa drugiego, zostanie ona, z zastrzeżeniem postanowień artykułu 28, przeliczona według wzajemnego stosunku obydwóch walut według kursu, notowanego na giełdzie stołecznej tego Państwa, w którego walucie była wyrażona kwota pieniężna.

Artykuł 11.

(1) Konsulom obydwóch Państw przysługuje prawo zastępowania bez specjalnego pełnomocnictwa uprawnionych, obywateli swego Państwa, przed wszystkiemi instytucjami, władzami oraz sądami ubezpieczenia społecznego Państwa drugiego. Przysługuje im w tym samym zakresie, co samym zainteresowanym, prawo wglądu w tok postępowania.

(2) O zakończeniu dochodzenia, prowadzonego w jednem z obydwóch Państw, a dotyczącego wypadku obywatela Państwa drugiego, powinna władza, przeprowadzająca dochodzenie, niezwłocznie zawiadomić właściwego dla swej siedziby konsula Państwa drugiego.

Artykuł 12.

(1) Podania wnoszone przez obywateli jednego Państwa do instytucyj, władz oraz sądów ubezpieczenia społecznego Państwa drugiego, nie

mogą być odrzucane z tego powodu, że są sporządzone w języku Państwa pierwszego.

(2) Potwierdzenia odbioru rent, świadectwa życia i wszelkie inne urzędowe poświadczenia, potrzebne dla dochodzenia lub pobierania świadczeń ubezpieczenia społecznego jednego Państwa, nie mogą być odrzucane z tego powodu, że są sporządzone w języku urzędowym Państwa drugiego.

(3) Pisma instytucyj, władz i sądów ubezpieczenia społecznego jednego Państwa do obywateli Państwa drugiego winny być sporządzane w języku urzędowym Państwa pierwszego. Należy dołączyć przekład na język urzędowy Państwa drugiego z wyjątkiem wypadków, gdy chodzi o udzielenie odpowiedzi na podanie, sporządzone w języku urzędowym Państwa pierwszego.

Artykuł 13.

(1) Przy wnoszeniu środków prawnych w sprawach, związanych z wymienionemi w artykule 1 działami ubezpieczenia społecznego, terminy ustawowe uważane będą za zachowane również i wówczas, gdy środek prawny został wniesiony we właściwym czasie do władzy, sądu albo organu instytucji ubezpieczenia społecznego Państwa drugiego. W tych wypadkach pismo, zgłaszające środek prawny, winno być niezwłocznie przekazane,

o ile polska władza jest właściwa do powzięcia decyzji co do środka prawnego, do polskiego Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej,

o ile niemiecka władza jest właściwa do powzięcia decyzji co do środka prawnego, do niemieckiego Urzędu Ubezpieczeń Rzeszy.

(2) Pismo, zgłaszające środek prawny, może być także przekazane bezpośrednio władzy, która jest właściwa do powzięcia decyzji co do środka prawnego.

Artykuł 14.

Przepisy co do zwolnień i ulg w zakresie opłat stemplowych i innych, istniejące w jednem Państwie w stosunku do ubezpieczenia społecznego, stosują się w równej mierze także przy wykonywaniu ubezpieczenia społecznego Państwa drugiego.

B. POSTANOWIENIA SZCZEGÓŁOWE.

I. Ubezpieczenia na wypadek choroby.

Artykuł 15.

(1) W stosunkach między sąsiedniemi obszarami granicznemi obydwóch Państw nie mają zastosowania przepisy prawne o spoczywaniu świadczeń i o odprawach dla uprawnionych.

(2) Ubezpieczony, który wyszedł z ubezpieczenia z powodu braku zarobkowania, zachowuje w dalszym ciągu, o ile zachodzą inne warunki ustawowe, prawo do zwyczajnych świadczeń swej kasy chorych również w razie, gdy przebywa na sąsiednim obszarze granicznym Państwa drugiego. Czas ubezpieczenia, który ubezpieczony przed wyjściem z ubezpieczenia przebył w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy w kasie chorych sąsiedniego obszaru Państwa drugiego, zalicza się do okresu ubezpieczenia, który w myśl ustawowych przepisów stanowi warunek uprawnienia do zwyczajnych świadczeń kasy.

(3) W razie przejścia ubezpieczonego, który pobiera świadczenia jednej kasy, do kasy chorych sąsiedniego obszaru granicznego, przejmuje ta ostatnia kasa wypłatę dalszych świadczeń, przyczem zalicza okres poprzedniego korzystania ze świadczeń.

(4) Ubezpieczonemu, który wyszedł z zatrudnienia, uzasadniającego obowiązek ubezpieczenia, przysługuje, o ile zostały zachowane inne warunki ustawowe, prawo do kontynuowania ubezpieczenia także w razie przebywania na sąsiednim obszarze granicznym Państwa drugiego. Przebyty przez niego w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy przed wyjściem

z ubezpieczenia czas ubezpieczenia w kasach chorych sąsiedniego obszaru granicznego jednego Państwa zalicza się do okresu ubezpieczenia, który zgodnie z przepisami ustawowemi Państwa drugiego stanowi warunek prawa do kontynuowania ubezpieczenia.

(5) Za sąsiedni obszar graniczny w rozumieniu niniejszego artykułu uważa się okrąg kasy chorych Państwa drugiego, mający wspólną granicę z okręgiem kasy chorych, właściwej do udzielania świadczeń lub do kontynuowania ubezpieczenia. Za sąsiedni obszar graniczny przemysłowej kasy chorych jednego Państwa uważa się okrąg miejscowej, wiejskiej (okręgowej) kasy chorych Państwa drugiego, posiadający wspólną granicę z okręgiem miejscowej, wiejskiej (okręgowej) kasy chorych, w którym znajduje się odnośne przedsiębiorstwo.

(6) Zwierzchnie władze administracyjne obydwóch Państw ustalą ponadto we wzajemnem porozumieniu, które dalsze obszary w rozumieniu niniejszego artykułu mają być uważane każdorazowo za obszary graniczne. W zasadzie, powinny być uznane za obszary graniczne w szczególności te sąsiadujące ze sobą obszary, pomiędzy któremi odbywa się regularny ruch sił roboczych.

(7) W razie pobytu na obszarze granicznym może kasa chorych, zobowiązana do udzielania świadczeń, udzielać ich bezpośrednio. W tym wypadku przysługują jej przy udzielaniu świadczeń rzeczowych te same udogodnienia i opusty (co do kosztów zakładów leczniczych i kuracyjnych, opłat za lekarstwa i t. d.), jak kasom chorych Państwa drugiego. Może ona również zwrócić się do kasy chorych Państwa drugiego o udzielenie świadczeń. Kasa, do której się zwrócono, winna udzielać świadczeń stosownie do przepisów, obowiązujących dla kasy, która zwracała się do niej o ich udzielenie. Kasie, do której się zwrócono, przysługuje zwrot faktycznie poniesionych kosztów; koszty świadczeń rzeczowych winny być zwrócone według tych samych stawek, jakie płaci za swych własnych uprawnionych kasa, do której się zwrócono. Zainteresowane kasy chorych albo ich związki mogą ustalić we wzajemnem porozumieniu bliższe szczegóły w tym zakresie.

(8) Kasy chorych są uprawnione do ustalenia w drodze specjalnych porozumień obszaru granicznego, na który mają być udzielane świadczenia w zakresie pomocy dla członków rodzin.

Artykuł 16.

(1) Ubezpieczonemu, który zachorował w Państwie drugiem poza sąsiednim obszarem granicznym (artykuł 15 ust. 5 i 6), przysługuje tak długo prawo do świadczeń swej kasy, jak długo stan jego zdrowia nie pozwala mu na powrót na obszar Państwa, w którem ma siedzibę jego kasa chorych.

(2) Pozostawia się wewnętrznemu uregulowaniu przez każde Państwo, czy w tych wypadkach świadczenia mają być udzielane bezpośrednio przez kasę, czy też narazie przez pracodawcę. Zainteresowane kasy albo ich związki mogą zawierać porozumienia co do wzajemnego udzielania sobie pomocy w tym względzie.

II. Ubezpieczenia od wypadków.

Artykuł 17.

Jeżeli wypadek, który zaszedł w jednem Państwie, podpada pod ustawy o ubezpieczeniu od wypadków Państwa drugiego, to obowiązują przepisy tych ustaw także o tyle, o ile chodzi o inne roszczenia o odszkodowanie, które przysługują z powodu wypadku według ustawodawstwa Państwa pierwszego; to samo ma zastosowanie, jeżeli przedsiębiorstwo podlega ustawodawstwu o ubezpieczeniu od wypadków tylko jednego Państwa.

Artykuł 18.

Za ubezpieczenie od wypadków w rozumieniu niniejszej umowy uważa się również zaopatrzenie wypadkowe, które zastępuje dla urzędników ubezpieczenie od wypadków. To samo odnosi się do zaopatrzenia wypadkowego, które zastępuje dla polskich pracowników kolejowych ubezpieczenie od wypadków.

III. Ubezpieczenie na wypadek inwalidztwa.

Artykuł 19.

(1) Jeżeli w obydwóch Państwach za ubezpieczonego zostały uiszczone składki w ubezpieczeniu na wypadek inwalidztwa, to te okresy składkowe, o ile się wzajemnie nie pokrywają, winny być zliczone tak dla zachowania i odżycia ekspektatyw, jak i dla wypełnienia okresu wyczekiwania.

(2) Okresy wojennej służby wojskowej, sanitarnej oraz innej podobnej, przebyte podczas wojny światowej w służbie Rzeszy Niemieckiej albo jednego z Państw z nią sprzymierzonych lub zaprzyjaźnionych, winny być uwzględniane przez niemieckie instytucje ubezpieczeniowe dla utrzymania ekspektatywy i wypełnienia okresu wyczekiwania również o ile chodzi o ekspektatywy, które przeszły na polskie instytucje ubezpieczeniowe.

(3) Okres, w czasie którego pobiera się rentę jednego Państwa, uważa się za okres zastępczy dla utrzymania ekspektatywy w Państwie drugiem, o ile w tem Państwie pobieranie odpowiedniej renty utrzymywałoby ekspektatywę.

(4) W razie gdy zaszedł wypadek ubezpieczeniowy, udzielają instytucje ubezpieczeniowe obydwóch Państw tych świadczeń, do których istnieje roszczenie na podstawie wewnętrznych przepisów ustawowych tych Państw z uwzględnieniem ust. 1 do 3 niniejszego artykułu jak również postanowień artykułów 4, 5 i 6 niniejszej umowy. Z kwoty podstawowej i dodatku na dzieci jak również z dodatku państwowego (Rzeszy) płacić się będzie jednak tylko tę część, która odpowiada stosunkowi okresów składkowych, przebytych w danem Państwie, do łącznej ilości okresów składkowych, przebytych w obydwóch Państwach; powyższe skracanie nie stosuje się:

a) jeżeli w jednem z obydwóch Państw nie przebyto więcej jak 26 tygodni składkowych,

b) jeżeli w jednem Państwie także bez uwzględnienia ust. 1 do 3 istnieje roszczenie, a w Państwie drugiem nie istnieje roszczenie nawet przy uwzględnieniu ust. 1 do 3.

W wypadku pod a) nie przysługuje żadne roszczenie do renty wobec instytucji ubezpieczeniowej tego Państwa, w którem nie przebyto więcej niż 26 tygodni składkowych.

(5) W okręgu działania Ubezpieczalni Krajowej przyjmuje się dla zastosowania powyższych postanowień do renty starczej jako kwoty wzrostu:

w klasie	I	1 gr	za tydzień
„ „	II	2 „	„ „
„ „	III	4 „	„ „
„ „	IV	6 „	„ „
„ „	V	8 „	„ „

Jako kwotę podstawową przyjmuje się:

w klasie	I	kwotę	58.— zł
„ „	II	„	86.— „
„ „	III	„	92.— „
„ „	IV	„	108.— „
„ „	V	„	124.— „

Przy składkach w różnych klasach zarobkowych stosuje się odpowiednią kwotę przeciętną.

Artykuł 20.

Każdemu z obydwóch Państw pozostawia się prawo niewypłacania dodatku państwowego (Rzeszy) obywatelom Państwa drugiego, o ile przebywają oni poza obszarem Państwa, udzielającego świadczeń.

Artykuł 21.

W razie, gdy ubezpieczony według ustawodawstwa jednego Państwa opuszcza obszar tego Państwa, w którem był dotychczas ubezpieczony, może on kontynuować swoje ubezpieczenie jako dalsze w instytucji ubezpieczeniowej jednego albo drugiego Państwa. O dopuszczalności i wykonaniu dobrowolnego dalszego ubezpieczenia decyduje prawo tego Państwa, w którego instytucji ubezpieczeniowej kontynuuje się dobrowolnie ubezpieczenie. Przy stwierdzaniu prawa do dobrowolnego kontynuowania ubezpieczenia winny być zliczane okresy składkowe, przebyte w obydwóch Państwach. Dobrowolnego kontynuowania ubezpieczenia w jednem Państwie nie uważa się za wyłączone dlatego, że ubezpieczony podlega obowiązkowi ubezpieczenia w Państwie drugiem.

Artykuł 22.

Należne na podstawie artykułu 19 renty inwalidzkie, wdowie i wdowców, nieosiągające kwoty 3 złotych lub 3 marek Rzeszy, oraz renty sieroce, nieosiągające kwoty 3 złotych lub 3 marek Rzeszy miesięcznie, mogą zostać skapitalizowane. Na wniosek uprawnionego winny być skapitalizowane.

IV. Ubezpieczenie pracowników umysłowych.

Artykuł 23.

(1) Do ubezpieczenia pracowników umysłowych mają odpowiednie zastosowanie postanowienia o ubezpieczeniu na wypadek inwalidztwa z tem jednak, że w polskiem ubezpieczeniu pracowników umysłowych przyjmuje się za kwotę podstawową połowę ustawowej kwoty podstawowej a za kwotę wzrostu za każde z pierwszych dziesięciu lat ubezpieczenia jedną dwudziestą ustawowej kwoty podstawowej. Z polskiej renty minimalnej ma być płacona tylko ta część, która odpowiada stosunkowi okresów składkowych, przebytych w danem Państwie, do łącznej ilości okresów składkowych, przebytych w obydwóch Państwach.

(2) Do ubezpieczenia pracowników umysłowych na wypadek braku pracy na podstawie polskiego ustawodawstwa o ubezpieczeniu pracowników umysłowych ma zastosowanie polsko-niemiecki układ o pomocy dla pozbawionych zarobku i ubezpieczeniu na wypadek bezrobocia z dnia 14 lipca 1927 r.

V. Ubezpieczenie brackie.

Artykuł 24.

(1) Do ubezpieczenia na wypadek choroby oraz inwalidztwa osób, podlegających ubezpieczeniu brackiemu, mają zastosowanie ogólne i szczegółowe postanowienia niniejszej umowy o ubezpieczeniu na wypadek choroby i inwalidztwa.

(2) Instytucje ubezpieczeniowe udzielają przewidzianej w ubezpieczeniu na wypadek choroby pomocy dla członków rodziny uprawnionym, zamieszkałym na obszarze granicznym (artykuł 15 ust. 5 i 6). Postanowienia artykułu 15 ust. 7 stosują się przytem odpowiednio.

Artykuł 25.

(1) Uprawnionemu, pobierającemu pensję z instytucji ubezpieczenia brackiego jednego Państwa a zamieszkałemu w okręgu instytucji ubezpieczenia brackiego Państwa drugiego, winny być udzielane obowiązkowe świadczenia w zakresie opieki leczniczej, o ile jego miejsce

zamieszkania znajduje się w okręgu bractwa górniczego, które ma wspólną granicę z okręgiem bractwa górniczego Państwa drugiego.

(2) Instytucja ubezpieczeniowa, obowiązana do udzielania świadczeń może się zwrócić do instytucji ubezpieczeniowej Państwa drugiego o udzielenie opieki leczniczej. Instytucja ubezpieczeniowa, do której się zwrócono, winna udzielać świadczeń na tych samych warunkach, jakie obowiązują dla jej własnych uprawnionych. Instytucji ubezpieczeniowej winny być zwrócone faktycznie poniesione koszty.

(3) Instytucje ubezpieczeniowe obydwóch Państw są uprawnione do zawierania porozumień co do udzielania dobrowolnych świadczeń ubezpieczenia pensyjnego.

Artykuł 26.

(1) Jeżeli ubezpieczony przebył miesiące składkowe w robotniczej kasie pensyjnej w obydwóch Państwach, to te miesiące składkowe winny być zliczone tak dla zachowania ekspektatywy jak i dla wypełnienia ogólnego okresu wyczekiwania. Przy obliczaniu stawki odsetkowej kwot wzrostu uważa się okresy składkowe, przebyte w obydwóch Państwach, za jednolity okres składkowy. Za miesiące składkowe uważa się przytem tylko te okresy, za które zostały uiszczone składki. Artykuł 19 ust. 2 ma odpowiednie zastosowanie. Pobieranie pensji inwalidzkiej (pensji starczej) w jednem Państwie uważa się za czas zastępczy dla zachowania ekspektatywy również w Państwie drugiem.

(2) Do wypełnienia okresu wyczekiwania, wymaganego dla pensji starczej (§§ 36, 38 ustawy brackiej Rzeszy), uwzględniane będą tylko okresy pracy, przebyte w tem Państwie.

(3) W razie, gdy zaszedł wypadek ubezpieczeniowy, instytucje ubezpieczenia pensyjnego obydwóch Państw udzielają tych świadczeń, do których istnieje roszczenie na podstawie wewnętrznych przepisów ustawowych tych Państw z uwzględnieniem ust. 1 i 2 jak również postanowień artykułów 4, 5 i 6. Z kwoty podstawowej, dodatku na dzieci, polskiej pensji minimalnej i polskiego zasiłku sierocego płacić się będzie jednak tylko tę część, która odpowiada stosunkowi okresów składkowych, przebytych w danem Państwie, do łącznej ilości okresów składkowych, przebytych w obydwóch Państwach.

(4) Instytucja ubezpieczeniowa jednego Państwa zwolniona jest od obowiązku udzielania świadczeń, o ile za ubezpieczonego nie zostały uiszczone w tem Państwie składki co najmniej za dwanaście miesięcy.

(5) Świadczenia opieki leczniczej winny być udzielane przez instytucję ubezpieczeniową tego Państwa, w którem uprawniony zazwyczaj przebywa. Instytucja ubezpieczeniowa Państwa drugiego winna zwrócić instytucji ubezpieczeniowej Państwa pierwszego część powstałych stąd kosztów, odpowiadającą stosunkowi, określonemu w ust. 3 zdaniu 2. Instytucje ubezpieczeniowe mogą ustalić we wzajemnem porozumieniu bliższe szczegóły w tym zakresie.

(6) Po wyjściu z obowiązkowego ubezpieczenia opłacanie uznaniówek do instytucji pensyjnego ubezpieczenia brackiego jednego Państwa nie utrzymuje ekspektatyw z ubezpieczenia Państwa drugiego. Dopóki jednak ubezpieczony bez własnej winy pozostaje bez pracy, wystarcza opłacanie uznaniówek tylko do tej instytucji ubezpieczeniowej, w której był ostatnio ubezpieczony. Opłacanie uznaniówek do instytucji ubezpieczeniowej jednego Państwa utrzymuje w tym wypadku ekspektatywy, nabyte w instytucji ubezpieczeniowej Państwa drugiego.

(7) Wygasłe ekspektatywy odżywają w obydwóch Państwach, o ile za ubezpieczonego opłacone zostaną na podstawie zatrudnienia, uzasadniającego obowiązek ubezpieczenia, składki w jednem Państwie lub w obydwóch Państwach razem co najmniej za trzydzieści sześć miesięcy.

(8) Jeżeli uiszczone zostały składki do niemieckiej kasy pensyjnej dla pracowników umysłowych i do polskiej kasy pensyjnej dla robotników, to mają być odpowiednio stosowane ust. 1 do 7. Świadczeń udziela

w tym wypadku Reichsknappschaft z tej kasy pensyjnej, do której ubezpieczony należał, gdy zaszedł wypadek ubezpieczeniowy; jednakże podstawowej kwoty kasy pensyjnej dla pracowników umysłowych udzielać się będzie tylko wtedy, jeżeli ubezpieczony wpłacił co najmniej trzydzieści sześć składek do kasy pensyjnej dla pracowników umysłowych.

(9) Jeżeli uiszczone zostały składki do niemieckiej kasy pensyjnej dla pracowników umysłowych i do polskiego ubezpieczenia pracowników umysłowych, to mają być odpowiednio stosowane ust. 1 do 7 z tem jednak, że każde dwa miesiące, za które uiszczone zostały składki do polskiego ubezpieczenia pracowników umysłowych, przyjmuje się za jeden miesiąc składkowy w niemieckiej kasie pensyjnej dla pracowników umysłowych.

(10) Postanowienia niniejszego artykułu mają zastosowanie także do okresów składkowych, przebytych przed dniem 1 stycznia 1924 r. w niemieckich bractwach górniczych, przejętych przez Reichsknappschaft. Reichsknappschaft ustala właściwość okręgowych bractw górniczych.

(11) O ile zostały przebyte miesiące składkowe w kilku okręgowych bractwach górniczych albo w dawnych przejętych przez Reichsknappschaft bractwach górniczych, to Reichsknappschaft ustala właściwość okręgowych bractw górniczych.

(12) Postanowienia niniejszej umowy o ubezpieczeniu brackiem mają odpowiednie zastosowanie do polskiego ubezpieczenia w kasach brackich z tem, że za kwotę podstawową uważa się całą rentę.

VI. Wspólne postanowienia o międzypaństwowem ubezpieczeniu przechodniem.

Artykuł 27.

(1) Okresy składkowe, przebyte w polskiem ubezpieczeniu na wypadek inwalidztwa, będą uwzględniane do utrzymania ekspektatyw niemieckiego ubezpieczenia pracowników umysłowych w ten sam sposób, jak gdyby te okresy składkowe zostały przebyte w niemieckiem ubezpieczeniu na wypadek inwalidztwa. Okresy składkowe, przebyte w niemieckiem ubezpieczeniu na wypadek inwalidztwa, będą uwzględniane do utrzymania ekspektatyw polskiego ubezpieczenia pracowników umysłowych.

(2) Okresy składkowe, przebyte w polskiem ubezpieczeniu pracowników umysłowych, uwzględniane będą do utrzymania ekspektatyw niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa w ten sam sposób, jak gdyby te okresy składkowe zostały przebyte w niemieckiem ubezpieczeniu pracowników umysłowych i odwrotnie.

Artykuł 28.

O ileby suma rent, obliczonych na podstawie artykułów 19 do 27 — łącznie z dodatkiem państwowym (Rzeszy) — była niższa od renty, któraby przysługiwała w jednem z obydwóch Państw wyłącznie na zasadzie wewnętrznych jego przepisów i na podstawie przebytych w tem Państwie okresów składkowych, instytucja ubezpieczeniowa tego Państwa winna podwyższyć obciążającą ją rentę o kwotę, stanowiącą odnośną różnicę. Dla porównania winien być wzięty za podstawę wzajemny stosunek walut na giełdzie stołecznej tego Państwa, do którego należy instytucja ubezpieczeniowa; miarodajny będzie kurs z pierwszego dnia tego kwartału, w którym będą przekazane poszczególne kwoty rentowe.

Artykuł 29.

O ile według wewnętrznego prawa danego Państwa renta z powodu zbiegu z inną rentą ulega skróceniu lub spoczywa, to dla zastosowania odnośnych postanowień należy traktować na równi odpowiednie renty polskie i niemieckie.

Artykuł 30.

(1) Instytucje ubezpieczeniowe obydwóch Państw ustalają świadczenia, jakie mają być przez nie udzielane i wydają odnośne orzeczenia. Odpowiedniej instytucji ubezpieczeniowej Państwa drugiego winna być uprzednio dana możność wypowiedzenia się, o ile uiszczone zostały składki w obydwóch Państwach.

(2) Jeżeli roszczenie do świadczenia istnieje już na podstawie wewnętrznego prawa nawet i bez uwzględnienia postanowień niniejszej umowy, to winno być udzielone tymczasowe świadczenie; świadczenie tymczasowe może być udzielone także i w innych wypadkach.

(3) Jeżeli uiszczone zostały składki do instytucyj ubezpieczeniowych obydwóch Państw, a uprawniony mieszka na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, to właściwemi są:

a) dla roszczeń z tytułu niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa Landesversicherungsanstalt Schlesien z wyjątkiem roszczeń do Reichsknappschaft,

b) dla roszczeń do Reichsknappschaft — Oberschlesische Knappschaft.

Artykuł 31.

O ile instytucja ubezpieczeniowa ustaliła świadczenie, a uprzednio albo później uiszczone zostały składki, które nie były uwzględnione przy ustaleniu tego świadczenia, wówczas świadczenie to winno być na nowo ustalone na podstawie postanowień niniejszej umowy także w tych wypadkach, gdy warunki dla otrzymania świadczenia zostały już wypełnione przez wewnętrzne okresy składkowe danego Państwa. Poprzednie orzeczenie traci swą moc z chwilą ponownego ustalenia świadczenia.

Artykuł 32.

W razie jeżeli jedno z obydwóch Państw zawrze lub zawarło z Państwem trzeciem umowę o ubezpieczeniu społecznem, to obydwie zwierzchnie władze administracyjne porozumieją się co do ewentualnego uwzględniania okresów składkowych, przebytych w Państwie trzeciem dla utrzymania ekspektatyw, wypełnienia okresu wyczekiwania i wymiaru świadczeń.

C. POSTANOWIENIA PRZEJŚCIOWE I KOŃCOWE.

Artykuł 33.

(1) Artykuł 186 polsko-niemieckiej konwencji górnośląskiej z dnia 15 maja 1922 r. otrzymuje następujący ust. 3a:

„Postanowienia ust. 3 zdania 1 i 2 mają zastosowanie również wtedy, gdy ubezpieczony w dniu zmiany suwerenności nie był zatrudniony albo już nie żył, ale ostatnio przed tym dniem był zatrudniony na polskiej części obszaru plebiscytowego. Postanowienia ust. 3 zdania 3 mają zastosowanie również wtedy, gdy dobrowolnie ubezpieczony w dniu zmiany suwerenności już nie żył, lecz ostatnio przed tym dniem mieszkał na polskiej części obszaru plebiscytowego".

(2) Wydatki, wynikające dla polskich instytucyj ubezpieczeniowych z postanowień ust. 1, będą im w połowie zwrócone przez niemieckie ubezpieczenie na wypadek inwalidztwa. Jeżeli roszczenie do renty istniało w dniu wejścia w życie niniejszej umowy, będzie zwrócona połowa kapitałowej wartości rocznej renty, jeżeli zaś nie istniało, zwracana będzie z końcem każdego roku kalendarzowego połowa kwot rentowych, płatnych w przeciągu tego roku. Dla wysokości renty będą miarodajne ogólne polskie przepisy, zaś dla obliczenia wartości kapitałowej postanowienia niemieckiego rozporządzenia z dnia 6 marca 1924 r. (Reichsministerialblatt str. 102). Przy obliczaniu wartości kapitałowej bierze

się za podstawę wiek uprawnionego w dniu wejścia w życie niniejszej umowy. O ile ubezpieczony był po dniu 14 czerwca 1922 r. ubezpieczony na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, to przy obliczaniu podlegającego zwrotowi kapitału albo podlegającej zwrotowi renty należy wziąć za podstawę tylko tę część renty, która odpowiada stosunkowi okresu składkowego, przebytego przed dniem 15 czerwca 1922 r. do łącznego okresu składkowego, obciążającego polską instytucję ubezpieczeniową. Do zapłaty zobowiązana jest wobec polskiej instytucji ubezpieczeniowej Landesversicherungsanstalt Schlesien. Rozliczenie wewnątrz niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa ureguluje niemiecka zwierzchnia władza administracyjna.

(3) Porozumienie niniejsze w niczem nie narusza postanowień artykułu 186 ust. 1 i 2 konwencji z dnia 15 maja 1922 r.

(4) O ile uprawnionemu, podpadającemu pod przepisy ust. 1, udzielono świadczeń ze strony niemieckiej instytucji ubezpieczeniowej, wówczas polska instytucja ubezpieczeniowa skraca odpowiednio świadczenia, których ma udzielić za ten sam okres czasu. Wartość kapitałowa, która winna być zwrócona przez niemieckie ubezpieczenie na wypadek inwalidztwa, zmniejsza się o wartość świadczeń niemieckich, o ile nie przewyższają one świadczeń polskich.

Artykuł 34.

(1) Artykuł 12 polsko-niemieckiego układu dotyczącego górnośląskiej Spółki brackiej z dnia 26 sierpnia 1922 r. otrzymuje następujący ust. 4:

„Ust. 1 stosuje się odpowiednio również do ekspektatyw osób dobrowolnie ubezpieczonych, które nigdy nie podlegały obowiązkowemu ubezpieczeniu brackiemu. Będą one przydzielone temu bractwu, do którego przynależy przedsiębiorstwo, w którem były one ostatnio zatrudnione".

(2) Artykuł 13 ust. 1 układu z dnia 26 sierpnia 1922 r. uzupełnia się jak następuje:

„Ekspektatywy osób dobrowolnie ubezpieczonych w rozumieniu artykułu 12 ust. 4 dzielą się według zasady artykułu 12 ust. 4".

Artykuł 35.

(1) Polskie instytucje ubezpieczeniowe przejmują od dnia 1 lipca 1931 r. świadczenia niemieckiego ubezpieczenia od wypadków, ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa oraz ubezpieczenia pracowników umysłowych, o ile wypadek ubezpieczeniowy zaszedł przed dniem 1 stycznia 1923 r. a uprawniony w dniu 1 stycznia 1931 r. mieszkał na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej. Polskie prawo wyznaczy właściwą do przejęcia instytucję ubezpieczeniową. Od dnia 1 lipca 1931 r. będzie miarodajne dla świadczeń prawo polskie.

(2) Niemieckie instytucje ubezpieczeniowe przejmują od dnia 1 lipca 1931 r. świadczenia polskiego ubezpieczenia od wypadków, ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa oraz ubezpieczenia pracowników umysłowych, o ile wypadek ubezpieczeniowy zaszedł przed dniem 1 stycznia 1923 r. a uprawniony w dniu 1 stycznia 1931 r. mieszkał na obszarze Rzeszy Niemieckiej albo, posiadając obywatelstwo Rzeszy Niemieckiej, mieszkał w Europie poza obszarem Rzeczypospolitej Polskiej. Niemieckie prawo wyznaczy właściwą do przejęcia instytucję ubezpieczeniową. Od dnia 1 lipca 1931 r. będzie miarodajne dla świadczeń prawo niemieckie.

(3) Wypadek ubezpieczeniowy, na podstawie którego ubezpieczony pobiera rentę, uważa się w rozumieniu ust. 1 i 2 również za wypadek ubezpieczeniowy dla świadczeń, należnych pozostałym członkom rodziny. W ubezpieczeniu od wypadków uważany będzie wypadek przy pra-

cy za wypadek ubezpieczeniowy również dla świadczeń należnych pozostałym członkom rodziny. Pozatem uważane będzie za wypadek ubezpieczeniowy dla rent wdowy i wdowca z tytułu ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa ziszczenie się w stosunku do osoby wdowy (wdowca) tych warunków, od których uzależnione jest udzielanie tych rent.

(4) Przejmująca instytucja ubezpieczeniowa otrzymuje od dotychczas właściwej instytucji ubezpieczeniowej wartość kapitałową, odpowiadającą wartości renty rocznej. O ile jednak na podstawie postanowień ust. 1 i 2 mają być przejęte osoby, pobierające renty ubezpieczenia pracowników umysłowych, wartości kapitałowej przekazywać się nie będzie. Przy obliczaniu wartości kapitałowej będzie brany za podstawę wiek uprawnionego w dniu 1 lipca 1931 r.

(5) W ubezpieczeniu od wypadków kwota renty rocznej będzie obliczana na podstawie jednolitego zarobku rocznego. Za roczny zarobek przyjmuje się w ubezpieczeniu od wypadków przemysłowem i morskiem kwotę 1.000 marek Rzeszy, w ubezpieczeniu od wypadków w rolnictwie kwotę 500 marek Rzeszy. Wartość kapitałowa będzie obliczana na podstawie niemieckiego rozporządzenia o odprawach za renty wypadkowe z dnia 14 czerwca 1926 r. (Reichsgesetzblatt I str. 269).

(6) W ubezpieczeniu na wypadek inwalidztwa przyjmuje się za kwotę roczną renty inwalidzkiej lub starczej kwotę 180 marek Rzeszy, dla renty wdowiej lub wdowca kwotę 100 marek Rzeszy, dla renty sierocej kwotę 50 marek Rzeszy. Wartość kapitałowa będzie obliczana na podstawie niemieckiego rozporządzenia o wartości kapitałowej rent w ubezpieczeniu na wypadek inwalidztwa z dnia 6 marca 1924 r. (Reichsministerialblatt str. 102).

(7) O ile renta z powodu zbiegu z inną rentą nie jest wypłacana w pełnej wysokości albo nie jest wypłacana wogóle, lub też o ile chodzi przy przejęciu tylko o udziały rentowe, to zwraca się tylko połowę wartości kapitałowej.

(8) Dodatki na dzieci nie będą uwzględniane przy obliczaniu wartości kapitałowej.

(9) O ile niemiecka instytucja ubezpieczeniowa ma przejąć roszczenia, podpadające pod artykuł 33, to wartość kapitałowa, która ma być wypłacona przez polskie instytucje ubezpieczeniowe, zostaje zmniejszona o kwotę, którą niemiecka instytucja ubezpieczeniowa winnaby zapłacić polskiej instytucji ubezpieczeniowej na podstawie artykułu 33.

(10) Przejęte świadczenia podlegają postanowieniom niniejszej umowy.

(11) Z przejęcia, przewidzianego w ust. 1, wyjęte są:

1. roszczenia, przysługujące osobom, które w drodze opcji stały się obywatelami polskimi,
2. roszczenia do niemieckich instytucyj ubezpieczeniowych, przysługujące polskim robotnikom rolnym i pozostałym po nich członkom rodziny,
3. roszczenia do Landesversicherungsanstalt Schlesien, jeżeli uprawniony w dniu 1 stycznia 1931 r. mieszkał na obszarze Województwa Śląskiego,
4. wszelkie inne roszczenia, o ile renta w dniu 1 stycznia 1931 r. albo później była faktycznie wypłacana.

(12) O ile odstępująca instytucja ubezpieczeniowa udzieliła świadczeń uprawnionemu, podpadającemu pod ust. 1 lub 2 za czas po 30 czerwca 1931 r., to przejmująca instytucja ubezpieczeniowa skraca odpowiednio świadczenia, których ma udzielić za ten sam okres czasu. Wartość kapitałowa, która ma być zwrócona przez odstępującą instytucję ubezpieczeniową, zmniejsza się o wartość udzielonych przez nią świadczeń, o ile nie przekraczają one świadczeń przejmującej instytucji ubezpieczeniowej.

Artykuł 36.

Kwoty, które mają być przekazane w myśl artykułu 3 ust. 2, artykułów 33 i 35, winny być wpłacone najpóźniej w przeciągu sześciu miesięcy od dnia wezwania do wypłaty, w razie zaś zwłoki z oprocentowaniem 4 od sta.

Artykuł 37.

O ile świadczenia ubezpieczenia rentowego mają być stosownie do artykułu 48 ust. 1 płacone za czas przed wejściem w życie niniejszej umowy, a nie zostały jeszcze wypłacone w chwili wejścia jej w życie, to zostaną one wypłacone za pośrednictwem instytucji ubezpieczeniowej tego Państwa, którego obywatelstwo posiada uprawniony. Zwierzchnia władza administracyjna tego Państwa oznaczy właściwą instytucję ubezpieczeniową oraz zawiadomi o tem zwierzchnią władzę administracyjną Państwa drugiego. Jeżeli w Państwie, którego obywatelstwo posiada uprawniony, była zorganizowana opieka, to najwyższa władza administracyjna tego Państwa może postanowić, czy i w jakiej mierze świadczenia tej opieki mają być zwrócone z przysługujących uprawnionemu świadczeń ubezpieczeniowych.

Artykuł 38.

(1) Jeżeli ubezpieczonym w czasie od dnia 1 listopada 1918 r. wygasły, podczas gdy mieszkali na obecnym obszarze jednego Państwa, ekspektatywy do świadczeń ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, ubezpieczenia pracowników umysłowych lub pensyjnego ubezpieczenia brackiego Państwa drugiego, to ekspektatywy te na wniosek będą przywrócone za czas do dnia wejścia w życie niniejszej umowy bez potrzeby opłacania składek albo uznaniówek za czas ubiegły. Wniosek może być przedłożony wyłącznie w przeciągu roku od chwili wejścia w życie niniejszej umowy.

(2) Ust. 1 nie ma zastosowania do ekspektatyw, które wygasły przed dniem 15 czerwca 1922 r. podczas gdy ubezpieczony zamieszkiwał na górnośląskim obszarze plebiscytowym.

(3) Wniosek o przywrócenie rozstrzygany będzie, jeżeli równocześnie może być zgłoszony wniosek o świadczenie, wraz z tym wnioskiem, w przeciwnym razie osobnem orzeczeniem. W tym ostatnim wypadku o wniosku rozstrzyga

po stronie polskiej

Ubezpieczalnia Krajowa, o ile chodzi o ekspektatywy do świadczeń ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa w Województwach Poznańskiem i Pomorskiem, Zakład Ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, o ile chodzi o ekspektatywy do świadczeń ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa w Województwie Śląskiem, pozatem Spółka Bracka oraz zakład wyznaczony przez Związek Zakładów Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych,

po stronie niemieckiej

Landesversicherungsanstalt Schlesien lub Reichsknappschaft, o ile chodzi o ekspektatywy do świadczeń niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, pozatem Reichsversicherungsanstalt für Angestellte lub Reichsknappschaft.

(4) Orzeczenie winno być doręczone wnioskodawcy; o ile chodzi o środki prawne, będzie ono uważane za równe z orzeczeniem ustalającem.

(5) O ile między Reichsknappschaft a polskiemi bractwami górniczemi Województwa Śląskiego zostały zawarte dalej idące porozumienia w sprawie utrzymania ekspektatyw, to o ile chodzi o przeszłość, pozostawia się je nadal w mocy.

(6) Zwierzchnie władze administracyjne obydwóch Państw mogą za wzajemnem porozumieniem zarządzić dalsze przywrócenie, poza posta-

nowieniami niniejszej umowy, wygasłych ekspektatyw. Zwierzchnie władze administracyjne każdego z obydwóch Państw mogą zarządzić przywrócenie ekspektatyw dla poszczególnych wypadków.

(7) O ile na mocy niniejszego artykułu przyznane zostało świadczenie, to zapłata za czas wstecz przed dniem wejścia w życie niniejszej umowy nie będzie miała miejsca.

(8) Także w wypadkach, gdy na podstawie postanowień tego artykułu ekspektatywa została przywrócona albo będzie mogła być przywrócona, dopuszczone będzie opłacanie dobrowolnych składek wstecz za czas od dnia 1 stycznia 1924 r. do dnia wejścia w życie niniejszej umowy niezależnie od terminów, przewidzianych w wewnętrznem ustawodawstwie. Zapłata wstecz jest dopuszczalna tylko w przeciągu roku od wejścia w życie umowy. Nie zostają przytem naruszone ogólne warunki co do dopuszczalności dobrowolnego kontynuowania ubezpieczenia.

(9) Jako wyrównanie postanowień ust. 1 zdolna do tego świadczenia polska instytucja ubezpieczeniowa, którą wyznaczy polska zwierzchnia władza administracyjna, przekaże niemieckiej zwierzchniej władzy administracyjnej kwotę 500.000 marek Rzeszy. Kwota ta ma być wypłacona bezprocentowo w pięciu rocznych ratach po 100.000 marek Rzeszy. Pierwsza roczna rata staje się płatna z końcem tego roku kalendarzowego, w którym wejdzie w życie niniejsza umowa. Dalsze raty roczne winny być uiszczone z końcem każdego z następnych czterech lat kalendarzowych. Wobec niemieckiej zwierzchniej władzy administracyjnej, zobowiązana jest do zapłaty instytucja ubezpieczeniowa, wyznaczona przez polską zwierzchnią władzę administracyjną. Rozrachunek wewnątrz polskiego ubezpieczenia społecznego ustali polska zwierzchnia władza administracyjna. Niemiecka zwierzchnia władza administracyjna ustali bliższe szczegóły co do zużytkowania tych kwot.

Artykuł 39.

Jeżeli obywatel jednego z obydwóch Państw, który wpłacał składki do niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, przeniósł się na taki obszar Rzeczypospolitej Polskiej, na którym jeszcze ubezpieczenie na wypadek inwalidztwa nie istnieje, to ekspektatywy, istniejące w dniu wejścia w życie niniejszej umowy, uważa się za utrzymane do upływu jednego roku po wejściu w życie umowy, przyczem nie zostaną naruszone ewentualne dalej idące prawa, wynikające z wewnętrznopaństwowych przepisów o utrzymaniu ekspektatyw.

Artykuł 40.

(1) Postanowienia artykułu 190 ust. 2 i artykułu 198 ust. 2 polsko-niemieckiej konwencji górnośląskiej z dnia 15 maja 1922 r. tracą moc obowiązującą.

(2) Za datę, z którą utraciły moc obowiązują postanowienia artykułu 177 ust. 1 i 2, artykułu 188 ust. 2 i 3 i artykułów 191, 192 wymienionej w ust. 1 konwencji, uważa się dzień 31 grudnia 1922 r., co się tyczy artykułu 184 ust. 1 i 2 dzień 25 lutego 1923 r., oraz co się tyczy artykułu 197 ust. 2 oraz artykułów 199 i 200 dzień 31 października 1922 r.

(3) Uważa się, że postanowienia artykułu 179 ust. 2, artykułu 186 ust. 4 i artykułu 196 ust. 3 wymienionej w ust. 1 konwencji utraciły moc obowiązującą.

(4) Postanowienia artykułu 188 ust. 1 oraz artykułu 194 wymienionej w ust. 1 konwencji utraciły moc obowiązującą z dniem 31 grudnia 1922 r., zaś postanowienia artykułu 197 oraz artykułu 202 z dniem 31 października 1922 r.

(5) Za datę, z którą uważać należy za wygasłe przewidziane w artykule 27 polsko-niemieckiego układu dotyczącego górnośląskiej Spółki

Brackiej z dnia 26 sierpnia 1922 r. prawo wolnego przesiedlania się między niemieckiemi spółkami brackiemi a polską spółką bracką, uważa się dzień 31 grudnia 1923 r.

(6) O ile w artykułach 184, 188, 191, 192, 194, 197, 199, 200 i 202 wymienionej w ust. 1 konwencji górnośląskiej przewidziane jest przekazanie kapitałów, obie strony zrzekają się tych kapitałów.

(7) Postanowienia artykułu 15 ust. 1 i 2 oraz artykułu 26 ust. 2 i 3 polsko-niemieckiego układu dotyczącego górnośląskiej Spółki Brackiej z dnia 26 sierpnia 1922 r., tracą moc obowiązującą.

(8) Co się tyczy świadczeń, które przypadają za czas przed datami, ustalonemi w artykule 48 ust. 1 dla podjęcia wypłaty rent, rozrachunek między instytucjami obydwóch Państw nie będzie miał miejsca.

Artykuł 41.

(1) Przepisy dla wykonania niniejszej umowy, o ile okażą się potrzebne w zakresie działania każdego z obydwóch Państw, będą wydane przez nie samoistnie i to przez zwierzchnią władzę administracyjną albo przez wyznaczoną przez nią inną władzę.

(2) Wydane w myśl powyższego ustępu przepisy powinny być podane do wiadomości zwierzchniej władzy administracyjnej Państwa drugiego.

Artykuł 42.

Zwierzchnie władze administracyjne obydwóch Państw porozumieją się co do tego,

a) w jaki sposób, możliwie najprostszy i najtańszy, mają być dokonywane z obszaru jednego Państwa do obszaru Państwa drugiego doręczenia i wypłaty z tytułu wykonywania ubezpieczenia społecznego,

b) pod jakiemi warunkami i w jaki sposób mają być ściągane zaległości składkowe lub inne wynikające ze stosunku ubezpieczeniowego pretensje instytucji ubezpieczeniowej jednego Państwa wobec dłużników w Państwie drugiem.

Artykuł 43.

Zwierzchnie władze administracyjne obydwóch Państw są upoważnione do przeprowadzania we wzajemnem porozumieniu uzupełnień i zmian niniejszej umowy, w szczególności do regulowania w sposób odmienny od ogólnych przepisów właściwości sądów ubezpieczeniowych.

Artykuł 44.

Zwierzchnią władzą administracyjną w rozumieniu niniejszej umowy jest po stronie polskiej Minister Pracy i Opieki Społecznej, po stronie niemieckiej Minister Pracy Rzeszy.

Artykuł 45.

(1) Przy wykonywaniu niniejszej umowy instytucje, władze i sądy ubezpieczenia społecznego obydwóch Państw znoszą się ze sobą bezpośrednio, zaś inne władze administracyjne za ich pośrednictwem.

(2) Instytucje, władze i sądy ubezpieczenia społecznego sporządzają swe pisma w swym języku urzędowym i dołączają przekład na język urzędowy Państwa drugiego.

Artykuł 46.

(1) Umowa niniejsza ma zastosowanie również do polskich robotników rolnych i pozostałych po nich członków rodziny. Umowa niniejsza nie narusza polsko-niemieckiej konwencji z dnia 24 listopada 1927 r. w sprawie polskich robotników rolnych.

(2) Przy stosowaniu § 203, § 586 Nr. 1, §§ 614, 1302, 1303 niemieckiej Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy uważa się w stosunku do polskiego robotnika rolnego, zatrudnionego tylko przez pewien określony czas na obszarze Rzeszy Niemieckiej, pozostawanie w Polsce z rodziną we wspólnem gospodarstwie domowem za nieprzerwane, dopóki robotnik ten przebywa zgodnie z przepisami niemieckiemi na obszarze Rzeszy Niemieckiej. To samo obowiązuje przy stosowaniu odpowiednich polskich przepisów w stosunku do niemieckiego robotnika rolnego, który zatrudniony jest tylko przez pewien określony czas na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

(3) Z chwilą wprowadzenia w Rzeczypospolitej Polskiej na całym jej obszarze ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa robotników rolnych, nawiążą oba Państwa rokowania, aby w drodze wzajemnego porozumienia zabezpieczyć korzystanie z dobrodziejstw ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, podczas ich zatrudnienia na obszarze Rzeszy Niemieckiej, również i tym polskim robotnikom sezonowym, którzy nie otrzymują świadectwa uprawniającego.

Artykuł 47.

(1) Różnice zdań, wynikające przy wykładni lub stosowaniu niniejszej umowy, polsko-niemieckiego układu dotyczącego górnośląskiej Spółki brackiej z dnia 26 sierpnia 1922 r., działu II konwencji w sprawie polskich robotników rolnych z dnia 24 listopada 1927 r. oraz artykułów 171 do 206 polsko-niemieckiej konwencji górnośląskiej z dnia 15 maja 1922 r. będą na wniosek jednego z obydwóch Państw rozstrzygane wspólnie przez zwierzchnie władze administracyjne obydwóch Państw. O ile nie będzie można w ten sposób uzyskać załatwienia danej kwestji, to na żądanie chociażby jednego z obydwóch Państw kwestja sporna zostanie przedłożona Sądowi Rozjemczemu.

(2) Sąd Rozjemczy rozstrzyga sprawy sporne według postanowień niniejszej umowy a w razie potrzeby, w ich uzupełnieniu, według ogólnych zasad prawa i słuszności.

(3) Sąd Rozjemczy tworzy się od wypadku do wypadku. Składa się on z dwóch członków, mianowanych po jednym przez Rzeczpospolitą Polską i Rzeszę Niemiecką, jako też z przewodniczącego, który nie może posiadać obywatelstwa żadnego z obydwóch Państw.

(4) Przewodniczącego wyznaczą wspólnie obydwa Państwa. O ile w tej mierze nie dojdzie do porozumienia, zwrócą się obydwa Państwa z prośbą o zamianowanie go do Prezydenta Związkowego Konfederacji Szwajcarskiej.

(5) Każde z Państw wyznaczy zastępcę mianowanego przez siebie członka Sądu Rozjemczego.

(6) Zastępca przewodniczącego będzie mianowany w ten sam sposób jak przewodniczący.

(7) Sąd Rozjemczy ustali swój tryb postępowania. Przytem zostaną w miarę możności uwzględnione postanowienia haskiej konwencji z dnia 18 października 1907 r. w sprawie pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych.

(8) Decyzje, zapadłe na mocy niniejszego artykułu, są ostateczne i wiążące dla instytucyj, władz i sądów ubezpieczenia społecznego obydwóch Państw jak również dla zainteresowanych.

(9) Dopóki w myśl ust. 1 toczy się postępowanie przed wyższą władzą administracyjną jednego z obydwóch Państw lub przed Sądem Rozjemczym, winno być wstrzymane wszelkie inne toczące się postępowanie. O ile rozstrzygnięcie, wydane w postępowaniu wewnętrzno-państwowem, odbiega od decyzji, wydanej na mocy niniejszego artykułu, to postępowanie winno być na wniosek wznowione.

(10) Każde Państwo ponosi koszty wynagrodzenia za czynności mianowanego przez siebie członka Sądu Rozjemczego oraz jego zastępcy, jako też połowę kosztów wynagrodzenia za czynności przewodniczącego i jego zastępcy. Inne koszty postępowania ponoszą obydwa Państwa po połowie.

Artykuł 48.

(1) O ile umowa niniejsza uchyla w stosunku do obywateli Państwa drugiego spoczywanie świadczeń rentowych, to świadczenia powyższe będą udzielane

a) uprawnionym z tytułu pensyjnego ubezpieczenia brackiego jako też uprawnionym, którzy w drodze opcji utracili obywatelstwo jednego Państwa a nabyli obywatelstwo Państwa drugiego, ze skutkiem od 1 lipca 1931 r.,

b) wszystkim innym uprawnionym ze skutkiem od 1 października 1931 r.

(2) Przy stosowaniu postanowień niniejszej umowy winny być uwzględniane również okresy składkowe, przebyte przed wejściem w życie tej umowy.

(3) Postanowienia tej umowy mają zastosowanie również do wypadków ubezpieczeniowych, które zaszły przed wejściem w życie umowy.

(4) O ile na podstawie polsko-niemieckiej konwencji górnośląskiej z dnia 15 maja 1922 r., na podstawie decyzji Rady Ligi Narodów z dnia 17 lipca 1922 r. lub na podstawie polsko-niemieckiego układu dotyczącego górnośląskiej Spółki Brackiej z dnia 26 sierpnia 1922 r. przy uwzględnieniu postanowień artykułu 40 zostały ustalone łączne świadczenia ubezpieczeniowe z uwzględnieniem tak polskich jak i niemieckich składek, pozostaje to ustalenie nadal w mocy; postanowienia niniejszej umowy o wymiarze świadczeń w razie przechodniego ubezpieczenia międzypaństwowego nie mają w tej mierze zastosowania.

(5) Roszczenia o świadczenia, co do których w chwili wejścia w życie niniejszej umowy toczy się postępowanie ustalające, podlegają jej postanowieniom. Niezastosowanie tych postanowień stanowi powód do rewizji również wówczas, jeżeli Wyższy Urząd Ubezpieczeń nie mógł ich jeszcze zastosować.

(6) Postanowienia niniejszej umowy mają zastosowanie również do rent prawomocnie ustalonych przed dniem wejścia jej w życie a płynnych jeszcze przez trzy miesiące po jej wejściu w życie. Uprawnionemu należy udzielić nowego orzeczenia.

(7) Jeżeli wniosek o rentę został prawomocnie oddalony przed wejściem w życie niniejszej umowy, to należy na wniosek zbadać, czy postanowienia niniejszej umowy nie są dla uprawnionego korzystniejsze i udzielić co do tego nowego orzeczenia. Wniosek o tego rodzaju ponowne zbadanie może być zgłoszony tylko w przeciągu jednego roku po wejściu w życie umowy. Pozostali członkowie rodziny, posiadający obywatelstwo jednego z obydwóch układających się Państw, którzy do chwili wejścia w życie niniejszej umowy nie posiadali roszczenia o świadczenia z ubezpieczenia od wypadków Państwa drugiego z tego powodu, ponieważ w chwili wypadku nie przebywali zazwyczaj w danem Państwie, otrzymają należne im według niniejszej umowy świadczenia tylko w tym razie, o ile zwrócą się o nie w przeciągu jednego roku po wejściu w życie umowy.

(8) Za czas przed terminami, ustalonemi w niniejszej umowie, nie będzie się udzielać żadnych świadczeń. O ile za czas przed wejściem w życie umowy uprawnionym udzielono świadczeń wyższych, niż przysługują im według postanowień niniejszej umowy, to osoby, które otrzymały te świadczenia, nie są zobowiązane do zwrotu nadwyżki.

Artykuł 49.

(1) Każde z obydwóch Państw może z terminem sześciomiesięcznym wypowiedzieć umowę na koniec roku kalendarzowego.

(2) W razie wypowiedzenia umowy obowiązują mimo to w dalszym ciągu jej postanowienia w stosunku do roszczeń z tytułu wypadków ubezpieczeniowych, zaszłych przed jej wygaśnięciem; jednakże po upływie dwóch lat od wygaśnięcia umowy będą miały zastosowanie w stosunku do połowy renty z tytułu wypadków ubezpieczeniowych, zaszłych przed jej wejściem w życie, przepisy wewnętrzno-państwowe, na podstawie których renty obywateli obcych, przebywających zagranicą spoczywają lub w stan spoczywania wprowadzone być mogą.

(3) Ekspektatywy, utrzymane lub przywrócone na podstawie niniejszej umowy, nie wygasają na skutek jej wypowiedzenia; dla dalszego ich utrzymania po wygaśnięciu umowy miarodajne będzie prawo wewnętrzno-państwowe.

Artykuł 50.

Umowa niniejsza winna być możliwie jak najrychlej ratyfikowana. Wymiana dokumentów ratyfikacyjnych nastąpi w Warszawie. Umowa wchodzi w życie z pierwszym dniem tego miesiąca, który następuje po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych.

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

Przy podpisywaniu umowy o ubezpieczeniu społecznem, zawartej w dniu dzisiejszym pomiędzy Rzecząpospolitą Polską a Rzeszą Niemiecką, stwierdzone zostało, że pomiędzy układającemi się Państwami istnieje zgoda w sprawach następujących:

1. Do artykułu 15 ust. 8.

Obydwa Rządy wywierać będą odpowiedni wpływ w tym kierunku, by porozumienia między kasami chorych, przewidziane w artykule 15 ust. 8, zostały zawarte w możliwie bliskim czasie.

2. Do artykułu 20.

Obydwa Rządy zastrzegają sobie podjęcie po wejściu w życie umowy rokowań co do ustalenia obszarów granicznych, do których ewentualnie miałyby być płacone dodatki państwowe (Rzeszy).

3. Do artykułu 26 ust. 6.

W stosunku między Reichsknappschaft a polskiemi bractwami górniczemi Województwa Śląskiego utrzymanie ekspektatywy w instytucji ubezpieczeniowej jednego Państwa powoduje po wyjściu z pensyjnego ubezpieczenia brackiego utrzymanie ekspektatywy w instytucji ubezpieczeniowej Państwa drugiego.

4. Do artykułu 40.

Obydwa Rządy podejmą w przeciągu trzech miesięcy od wejścia w życie umowy rokowania celem ustalenia, które z innych postanowień artykułów 171 do 206 polsko-niemieckiej konwencji górnośląskiej z dnia 15 maja 1922 r. jako też polsko-niemieckiego układu dotyczącego górnośląskiej Spółki brackiej z dnia 26 sierpnia 1922 r., o których wygaśnięciu umowa lub protokół końcowy nie zawierają wyraźnych postanowień, utraciły albo powinny utracić moc obowiązującą.

5. Do artykułu 48 ust. 1.

Przejęte według artykułu 24 ust. 1 i 2 polsko-niemieckiego układu dotyczącego górnośląskiej Spółki brackiej z dnia 26 sierpnia 1922 r. przez Oberschlesische Knappschaft świadczenia dla uprawnionych, którzy mieszkają w obwodzie administracyjnym Spółki Brackiej, będą udzielane ze skutkiem od dnia 1 stycznia 1930 r. To samo odnosi się do świadczeń, ustalonych przez inne niemieckie bractwa górnicze dla osób przechodnio ubezpieczonych pod warunkiem, że prawo do świadczeń istniało w dniu 1 lipca 1922 r., że w pensji miał udział dawny Oberschle-

sischer Knappschaftsverein i że uprawniony mieszka w obwodzie administracyjnym Spółki Brackiej.

Podobnież będą udzielane ze skutkiem od dnia 1 stycznia 1930 r. przejęte na podstawie tego samego postanowienia przez Spółkę Bracką świadczenia dla uprawnionych, zamieszkałych w obwodzie administracyjnym Oberschlesische Knappschaft.

W wypadkach, przewidzianych w dwóch poprzednich ustępach, stosuje się artykuł 40 ust. 8 umowy z tem, że nie będzie miało miejsca rozliczenie za czas przed dniem 1 stycznia 1930 r.

Wszystkim innym uprawnionym do świadczeń brackiego ubezpieczenia pensyjnego jednego z obydwóch Państw, którzy posiadają obywatelstwo Państwa drugiego, świadczenia udzielane będą z mocą od terminu, oznaczonego w artykule 48 ust. 1, a).

Za czas poprzedni nie istnieje roszczenie do świadczeń.

6. a) Uważa się, że przedmioty majątkowe, wymienione w artykułach 2, 3 i 6 decyzji Rady Ligi Narodów z dnia 13 stycznia 1930 r., przeszły z mocą od dnia 13 stycznia 1930 r. na Spółkę Bracką, o ile na podstawie tej decyzji uprawniona jest Polska, a na Reichsknappschaft, o ile na podstawie decyzji uprawniona jest Rzesza Niemiecka. Dla skuteczności tego przejścia praw nie jest potrzebna żadna dalsza czynność prawna a w odniesieniu do nieruchomości i praw na nich nie jest również wymagane ani wpisanie do księgi wieczystej ani też wręczenie listów hipotecznych lub listów gruntowych.

b) Przepisanie w księdze wieczystej winno być uskutecznione na jednostronny wniosek instytucji uprawnionej na podstawie ust. a). Z tytułu przepisania nie będą ściągane podatki, opłaty, koszty i wydatki. O ile wnioski zostaną skierowane do Wydziału Hipotecznego Państwa drugiego, winien być dołączony sporządzony przez zaprzysiężonego tłumacza sądowego przekład, który winien być uwierzytelniony przez właściwego prezesa trybunału pierwszej instancji i zaopatrzony przez niego poświadczeniem, że osoba, podpisana pod wnioskiem, jest na podstawie wewnętrznego ustawodawstwa upoważniona do zastępowania uprawnionej instytucji.

c) Artykuł 7 ust. 2 decyzji Rady Ligi Narodów z dnia 13 stycznia 1930 r. ma zastosowanie tak długo, jak długo przedmioty, znajdujące się na obszarze Państwa drugiego, należą do instytucji, wymienionej w ust. a), najdłużej jednak do dnia 31 grudnia 1944 r.

7. Istnieje zgoda co do tego, że nie będzie podnoszona żadna pretensja do zwrotu odsetek i rat amortyzacyjnych, pobranych w czasie między 1 lipca 1922 r. do 13 stycznia 1930 r. z tytułu pożyczek, hipotek i długów gruntowych dawnego Oberschlesischer Knappschaftsverein, które podpadają pod artykuły 3 i 6 decyzji Rady Ligi Narodów z dnia 13 stycznia 1930 r.

8. Polska na podstawie artykułu 10 decyzji Rady Ligi Narodów z dnia 13 stycznia 1930 r. nie będzie dochodzić żadnych praw ani we własnem imieniu ani w imieniu Spółki Brackiej.

9. Powyższe postanowienia nie naruszają zasadniczych zapatrywań prawnych obydwóch układających się Państw. Istnieje zatem zgoda co do tego, że z tych postanowień nie można wyciągać żadnych wniosków prawnych w stosunku do spraw w nich nieuregulowanych.

10. a) W artykule 12 ust. 3, w artykule 13 ust. 1 polsko-niemieckiego układu dotyczącego górnośląskiej Spółki Brackiej z dnia 26 sierpnia 1922 r. słowa „bracko zatrudniony" mają równe znaczenie jak „obowiązkowo ubezpieczony w brackiej kasie pensyjnej".

b) Właściwość instytucji ubezpieczeniowej jednego Państwa, o ile była uzasadniona na podstawie artykułu 12, artykułu 13 ust. 1 i 2 oraz artykułu 24 ust. 1 do 3 wymienionego wyżej układu nie jest naruszona przez okoliczność, że uprawniony po dniu 1 lipca 1922 r. stał się człon-

kiem instytucji ubezpieczeniowej Państwa drugiego lub też, że po tym dniu roszczenie wygasło.

c) Zobowiązane do świadczeń w rozumieniu artykułu 24 ust. 3 wymienionego wyżej układu jest to bractwo górnicze, które do dnia wejścia w życie umowy przejęło świadczenia z zastrzeżeniem lub bez zastrzeżenia; o ile roszczenie nie zostało przejęte przez żadne z obydwóch bractw górniczych, to mają zastosowanie postanowienia artykułu 12 i artykułu 13 ust. 1 wymienionego układu.

d) Znosi się właściwość organów rozjemczych, przewidzianych w artykule 38 ust. 1 a) i b) wyżej wymienionego układu dla spraw tamże oznaczonych.

O ile do chwili wejścia w życie umowy zapadły decyzje, sprzeczne z zasadami, ustalonemi pod a) do c), to właściwa na podstawie zasad, ustalonych pod a) do c), instytucja ubezpieczeniowa winna na wniosek uprawnionych wydać nowe orzeczenie. Zgłoszenie wniosku dopuszczalne jest tylko w przeciągu jednego roku po wejściu w życie umowy. Dla dalszego postępowania właściwe są wewnętrzne władze i sądy ubezpieczeniowe. Postanowienia artykułu 48 ust. 1 a) mają zastosowanie; wypłaty za czas wstecz przed określonym tam terminem nie będą uskutecznione.

11. a) Nabyte w czasie przed dniem 1 lipca 1922 r. w brackiem ubezpieczeniu pensyjnem ekspektatywy takich pracobiorców dawnego Oberschlesischer Knappschaftsverein, którzy w dniu wejścia w życie umowy zatrudnieni są w niemieckich bractwach górniczych lub w czasie po 30 czerwca 1922 r. byli w nich ostatnio zatrudnieni, ponosi Reichsknappschaft.

Nabyte w czasie przed dniem 1 lipca 1922 r. w brackiem ubezpieczeniu pensyjnem ekspektatywy takich pracobiorców dawnego Oberschlesischer Knappschaftsverein, którzy w dniu wejścia w życie umowy zatrudnieni są w Spółce Brackiej lub w czasie po 30 czerwca 1922 r. byli w niej ostatnio zatrudnieni, ponosi Spółka Bracka.

b) Nabyte w czasie przed dniem 1 lipca 1922 r. w brackiem ubezpieczeniu pensyjnem ekspektatywy takich pracobiorców dawnego Oberschlesischer Knappschaftsverein, do których postanowienia pod a) nie mają zastosowania, a którzy w dniu 30 czerwca 1922 r. lub ostatnio przed tym dniem byli zatrudnieni w zakładach dawnego Oberschlesischer Knappschaftverein, leżących w Niemczech, ponosi Reichsknappschaft.

Nabyte w czasie przed dniem 1 lipca 1922 r. w brackiem ubezpieczeniu pensyjnem ekspektatywy takich pracobiorców dawnego Oberschlesischer Knappschaftsverein, do których postanowienia pod a) nie mają zastosowania, a którzy w dniu 30 czerwca 1922 r. lub ostatnio przed tym dniem byli zatrudnieni w zakładach byłego Oberschlesischer Knappschaftsverein, leżących w Polsce, ponosi Spółka Bracka.

12. Obydwa Rządy są zgodne co do tego, że roszczenia i ekspektatywy emerytalne urzędników, lekarzy i pracowników dawnego Oberschlesischer Knappschaftsverein zostały ostatecznie uregulowane przez układ, zawarty w dniu 22 maja 1931 r. między Spółką Bracką i Reichsknappschaft. Osoby, wymienione w zdaniu 1, mogą wobec każdej z obydwóch instytucyj ubezpieczeniowych dochodzić swych roszczeń tylko w miarę zobowiązań, przypadających na nią według tego układu. Obydwa Rządy są zgodne co do tego, że artykułu 34, 35 i 36 polsko-niemieckiego układu dotyczącego górnośląskiej Spółki brackiej z dnia 26 sierpnia 1922 r. utraciły moc obowiązującą.

Układ z dnia 22 maja 1931 r. ma brzmienie następujące:

„Spółka Bracka w Tarnowskich Górach, zastąpiona przez
Dyrektora Dr. praw Józefa POTYKĘ,
i Bractwo Górnicze Rzeszy w Berlinie, zastąpione przez
Knappschaftsdirektor Dr. Fritz HENSE und
Knappschaftsdirektor Kurt BANKWITZ,
zawierają następujący układ:

§ 1.

Ustalone w czasie przed 1 lipca 1922 r. emerytury takich urzędników i lekarzy byłego Oberschlesischer Knappschaftsverein, którzy w dniu 1 stycznia 1930 r. mieszkali w Niemczech, obciążają Bractwo Górnicze Rzeszy.

Ustalone w czasie przed 1 lipca 1922 r. emerytury takich urzędników i lekarzy byłego Oberschlesischer Knappschaftsverein, którzy w dniu 1 stycznia 1930 r. mieszkali w Polsce, obciążają Spółkę Bracką.

Postanowienia ustępów 1 i 2 mają odpowiednie zastosowanie do świadczeń dla pozostałych.

§ 2.

Nabyte w czasie przed 1 lipca 1922 r. ekspektatywy emerytalne takich urzędników i lekarzy byłego Oberschlesischer Knappschaftsverein, którzy w dniu 1 stycznia 1930 r. są czynni w służbie bractw niemieckich wzgl. w czasie po 30 czerwca 1922 r. ostatnio byli czynni, obciążają Bractwo Górnicze Rzeszy.

Nabyte w czasie przed 1 lipca 1922 r. ekspektatywy emerytalne takich urzędników i lekarzy byłego Oberschlesischer Knappschaftsverein, którzy w dniu 1 stycznia 1930 r. są czynni w służbie Spółki Brackiej wzgl. w czasie po 30 czerwca 1922 r. ostatnio byli czynni, obciążają Spółkę Bracką.

Nabyte w czasie przed 1 lipca 1922 r. ekspektatywy emerytalne takich urzędników i lekarzy byłego Oberschlesischer Knappschaftsverein, do których nie odnoszą się powyższe postanowienia a którzy w dniu 1 stycznia 1930 r. mieszkali w Niemczech, obciążają Bractwo Górnicze Rzeszy. Nabyte w czasie przed 1 lipca 1922 r. ekspektatywy emerytalne takich urzędników i lekarzy byłego Oberschlesischer Knappschaftsverein, do których nie odnoszą się powyższe postanowienia a którzy w dniu 1 stycznia 1930 r. mieszkali w Polsce, obciążają Spółkę Bracką.

Postanowienia ustępów 1 do 3 mają odpowiednie zastosowanie do ekspektatyw na świadczenia opieki dla pozostałych.

§ 3.

Osobne umowy zawarte z Radcą Budownictwa Spiller i Inżynierem Scheibert pozostaną nienaruszone.

§ 4.

O ile zobowiązania byłego Oberschlesischer Knappschaftsverein w myśl §§ 1 i 2 obciążają Bractwo Górnicze Rzeszy, ma zastosowanie prawo niemieckie, o ile zaś obciążają Spółkę Bracką, ma zastosowanie prawo polskie. Przy stosowaniu przepisów dotyczących zaliczania i spoczywania świadczeń uważa się świadczenia za krajowe, również jeżeli są płacone przez instytucję ubezpieczeniową drugiego państwa.

Ekspektatywy wygasają, o ile za czas służby odbytej w rozwiązanym Oberschlesischer Knappschaftsverein skądinąd udzielana jest emerytura lub opieka dla pozostałych.

§ 5.

Niniejszy układ wchodzi w życie z dniem wejścia w życie umowy między Rzecząpospolitą Polską i Rzeszą Niemiecką o ubezpieczeniu społecznem i normuje prawa i ekspektatywy emerytalne urzędników i lekarzy byłego Oberschlesischer Knappschaftsverein oraz roszczenia pozostałych ostatecznie.

POROZUMIENIA

o zmianie i uzupełnieniu umowy polsko-niemieckiej o ubezpieczeniu społecznem z dnia 11 czerwca 1931 r.

I. POROZUMIENIE

podpisane w Berlinie dnia 3 października 1933 r.

(Załącznik do rozp. MOS z 18. 11. 1933, DU nr. 101, poz. 773).

Po artykule 6 wstawia się następujący artykuł 6a:

„Artykuł 6a.

(1) Jeżeli w jednem z obu Państw istnieją przepisy o spoczywaniu lub skracaniu w wypadku zbiegu kilku świadczeń ubezpieczenia społecznego, to przy stosowaniu tych przepisów stawia się narówni ze świadczeniami ubezpieczenia społecznego tego Państwa świadczenia ubezpieczenia społecznego Państwa drugiego. Jeżeli przepisy takie istnieją również w stosunku do innych dochodów, to nie czyni to różnicy, z którego z obu Państw uprawniony otrzymuje dochód. Spoczywanie lub skracanie według wyżej wymienionych przepisów ma miejsce jedynie w stosunku do renty tego Państwa, w którem obowiązują powyższe przepisy. Należy przytem najpierw stwierdzić, w jakiej kwocie powinnyby być uwzględnione dla spoczywania lub skracania inne świadczenia ubezpieczeniowe lub inny dochód według prawa tego Państwa. Z tej kwoty może być uwzględniona tylko część odpowiadająca stosunkowi okresów wziętych za podstawę przy obliczeniu rent.

(2) O ile ze zbiegu kilku rent wynikają korzyści dla uprawnionych, stawia się także narówni świadczenia z obu Państw.

(3) Przy wypłacie rent według powyższych przepisów nowe obliczenie może nie być dokonywane w wypadku, gdy mają miejsce nieznaczne tylko wahania kursu".

Do artykułu 12:

Jeżeli zgłoszenie wniosku o rentę pociąga za sobą szczególne skutki prawne, to zgłoszenie wniosku w instytucji ubezpieczeniowej jednego Państwa uważa się również za zgłoszenie go w instytucji ubezpieczeniowej Państwa drugiego.

Do artykułu 15 ust. 6:

Za obszary graniczne w rozumieniu artykułu 15 należy uważać:

ze strony polskiej powiaty Będzin, Lubliniec, Tarnowskie Góry, Świętochłowice, Katowice-wieś, Pszczyna, Rybnik, Chodzież i Nowy Tomyśl, jak również powiaty miejskie Królewska Huta i Katowice;

ze strony niemieckiej powiaty wiejskie Kreuzburg, Rosenberg, Tost-Gleiwitz, Kosel, Ratibor, Netzekreis i Schwiebus, jak również powiaty miejskie Beuthen i Gleiwitz.

Do artykułów 19, 23:

Strony zawierające umowę są zgodne co do tego, że § 18 i § 25 decyzji Rady Ligi Narodów z dnia 17 lipca 1922 r. zastąpione są przez postanowienia umowy polsko-niemieckiej o ubezpieczeniu społecznem z dnia 11 czerwca 1931 r., z zastrzeżeniem postanowienia artykułu 48 ust. 4 tej umowy.

Artykuł 22 otrzymuje następujące brzmienie:

„Jeżeli należne na podstawie artykułu 19 renty inwalidzkie, wdowie i wdowców nie osiągają kwoty 5 złotych lub 5 marek Rzeszy oraz jeżeli renty sieroce nie osiągają kwoty 5 złotych lub 5 marek Rzeszy miesięcznie, instytucje ubezpieczeniowe biorące udział w pokrywaniu renty mogą ustalić we wzajemnem porozumieniu, że instytucja ubezpieczeniowa mająca główny udział przejmuje wypłatę całej renty za zwrotem kwot rentowych przypadających na drugą instytucję ubezpieczeniową. Jeżeli porozumienie takie nie jest możliwe, instytucja ubezpieczeniowa, która miałaby płacić rentę oznaczoną w zdaniu 1, może przyznać odprawę, której wysokość ustala w porozumieniu z uprawnionym."

W artykule 26 ust. 3 wstawia się jako nowe zdanie 3:

„Pensję obliczoną w powyższy sposób bierze się również za podstawę do obliczenia pośmiertnego, o ile przyznawane ono jest w postaci wielokrotności pensji; jeżeli pośmiertne jest przyznawane w wysokości stałej kwoty, ma zastosowanie przepis zdania 2."

W artykule 26 ust. 5 zdanie 1 wstawia się jako połowa zdania na końcu:

„i to według przepisów obowiązujących dla tej instytucji ubezpieczeniowej".

Do artykułu 28.

Nowe obliczenie kwoty, stanowiącej odnośną różnicę, może nie być dokonywane w wypadku, gdy mają miejsce nieznaczne tylko wahania kursu.

Artykuł 29 skreśla się.

Do artykułu 33:

Przy rentach uprawnionych, którzy osiągnęli lub przekroczyli 70-ty rok życia, niemieckie ubezpieczenie inwalidzkie zwraca instytucjom ubezpieczeniowym polskim zamiast wartości kapitałowej renty rocznej bieżąco połowę faktycznych wydatków.

Artykuł 35 ust. 2 otrzymuje następujące zdanie 4:

„Z przejęcia rent wyłącza się renty, które były jeszcze płynne w dniu 1 lipca 1931 r., lecz które byłyby odpadły wskutek zmian ustawodawstwa niemieckiego przed dniem 1 września 1933 r."

Do artykułu 35 ust. 4:

Wartość kapitałowa za renty ubezpieczenia inwalidzkiego nie jest przekazywana, gdy uprawniony osiągnął lub przekroczył 70-ty rok życia.

Do artykułu 35 ust. 5:

Podwyższenie wartości kapitałowej o 10%, przewidziane w § 1 I ust. 3 rozporządzenia niemieckiego o odprawach za renty wypadkowe z dnia 14 czerwca 1926 r. (Reichsgesetzbl. I str. 269), nie będzie miało miejsca.

Do artykułu 35 ust. 12:

Przez „świadczenia" należy rozumieć jedynie świadczenia obowiązkowe; należą do nich również świadczenia rzeczowe, o ile winny one być przyznawane jako świadczenia obowiązkowe.

Na podstawie **artykułu 42 litera b** postanawia się co następuje:

Zaległości składkowe lub inne wynikające ze stosunku ubezpieczeniowego pretensje instytucyj ubezpieczeniowych jednego państwa wobec dłużników w państwie drugiem ściągane będą,

o ile chodzi o dłużników w Rzeczypospolitej Polskiej za pośrednictwem urzędu, który będzie wyznaczony przez Ministra Opieki Społecznej,

o ile chodzi o dłużników w Rzeszy Niemieckiej, za pośrednictwem Urzędu Ubezpieczeniowego Rzeszy, Berlin W. 35, Königin-Augusta Strasse 26.

Wnioski egzekucyjne muszą być zaopatrzone adnotacją, z której wynika, że pretensja podlega egzekucji, oraz muszą być opatrzone pieczęcią służbową instytucji ubezpieczeniowej zgłaszającej wniosek.

Urzędy pośredniczące mogą kierować wnioski do właściwej terytorjalnie instytucji ubezpieczeniowej, która będzie ściągała pretensje w taki sam sposób, jak swe własne.

Powyższe postanowienia obowiązują tylko o tyle, o ile egzekucja dokonywana jest przez władze administracyjne bez współdziałania sądów.

Porozumienie niniejsze wchodzi w życie z ważnością od dnia 1 września 1933 r.

II. POROZUMIENIE

podpisane w Warszawie dnia 27 stycznia 1934 r.

(Załącznik do rozp. MOS z 16. 3. 1934 DU nr. 41, poz. 366).

1) Do artykułu 19.

O ile dla obliczania okresów ekspektatywowych miarodajny jest dzień wystawienia karty kwitowej, należy uwzględniać również dni wystawienia karty kwitowej drugiego Państwa.

2) Do artykułu 21.

O ile dobrowolnie kontynuowano ubezpieczenie w instytucji ubezpieczeniowej, w której nie było ono dozwolone w myśl artykułu 189 konwencji górnośląskiej z dnia 15 maja 1922 r. stosuje się z mocą wstecz artykuł 21 umowy z dnia 11 czerwca 1931 r. również do składek opłaconych za czas po 15 czerwca 1922 r.

3) Artykuł 26 ust. 1 zdanie 2 otrzymuje następujące brzmienie:

„Przy ustalaniu wysokości kwot wzrostu uważa się okresy składkowe, przebyte w obydwóch Państwach, za jednolity okres składkowy".

4) Artykuł 26 ust. 4 otrzymuje następujące brzmienie:

„Jeżeli za ubezpieczonego nie opłacono w jednem Państwie do ubezpieczenia pensyjnego robotników i pracowników umysłowych składek co najmniej za 12 miesięcy, nie przysługuje żadne roszczenie wobec instytucji ubezpieczeniowej tego Państwa. W tym wypadku nie stosuje się skracania według ust. 3".

5) Do artykułu 26 ust. 6.

Postanowienia ust. 6 są bezprzedmiotowe, o ile chodzi o okresy ubezpieczeniowe po 31 grudnia 1933 r.

6) Artykuł 26 ust. 7 otrzymuje następujące brzmienie:

„Postanowienia ust. 1 zdanie 1 mają odpowiednie zastosowanie do odżycia ekspektatyw. O ile odżycie ekspektatyw zależy od opłacenia nowych składek, nie uwzględnia się składek opłaconych za czas przed wejściem w życie umowy".

7) Do artykułu 26 ust. 8.

Postanowienia zdania 2 ust. 8 są bezprzedmiotowe, o ile chodzi o wypadki ubezpieczeniowe, zaszłe po 31 grudnia 1933 r.

8) Do artykułu 33 ust. 4 i 12.

O ile w myśl porozumienia z dnia 3 października 1933 r. do art. 33 ust. 4 nie przekazuje się wartości kapitałowej, to przejmująca instytucja ubezpieczeniowa winna w wypadku przewidzianym w artykule 33 ust. 12 zdanie 1 zwrócić odstępującej instytucji ubezpieczeniowej świadczenia udzielone przez nią za okres czasu po 30 czerwca 1931 r.

9) Do artykułu 48 ust. 1.

Istnieje zgoda co do tego, że artykuł 48 ust. 1 umowy ma zastosowanie tylko do roszczeń wobec instytucji ubezpieczeniowej, która w drodze orzeczenia uznała już roszczenie przed wejściem w życie umowy.

Art. 48. ust. 1 ma zastosowanie również w wypadkach, gdy

1. ustalenie zgłoszonego uprawnionego roszczenia nie nastąpiło tylko z tego powodu, że renta byłaby spoczywała,
2. wniosek rentowy postawiony został przed wejściem w życie umowy, a renta ustalona została po wejściu w życie umowy z ważnością wstecz.

10) Do punktu 4 protokółu końcowego z dnia 11 czerwca 1931 r.

Zwierzchnie władze administracyjne zgodne są co do tego, że nie będą nadal stosowane artykuły 173 do 177, artykuł 179 ust. 2, artykuły 183 do 185, artykuł 186 ust. 4, artykuły 187 do 195, artykuł 196 ust. 3, artykuły 197 do 203, artykuły 205, 207, 208, 210 i 214 polsko-niemieckiej konwencji górnośląskiej z dnia 15 maja 1922 r.

Zwierzchnie władze administracyjne zgodne są poza tem co do tego, że nie będą nadal stosowane: artykuł 1 ust. 3, artykuł 2 do 8, artykuły

10, 14, artykuł 15 ust. 1 i 2, artykuły 16 do 23, artykuły 25 do 42, artykuł 43 ust. 2, artykuł 44 i artykuł 45 ust. 2 polsko-niemieckiego układu o podziale Górnośląskiej Spółki Brackiej z dnia 26 sierpnia 1922 r.

III. POROZUMIENIE

podpisane w Berlinie dnia 26 maja 1933 r.

(Załącznik do rozp. MOS z 12. 8. 1933 DU nr. 68, poz. 426).

1. **Po artykule 6 a wstawia się następujący artykuł 6 b:**

„Artykuł 6 b.

O ile w obu Państwach ustala się inwalidztwo lub niezdolność do wykonywania zawodu według równych zasad, to ustalenie inwalidztwa lub niezdolności do wykonywania zawodu przez instytucję ubezpieczeniową, do której ubezpieczony ostatnio należał, wiąże również uczestniczące w udzielaniu świadczenia instytucje ubezpieczeniowe Państwa drugiego."

2. **Do artykułu 12:**

W porozumieniu z dnia 3 października 1933 r. zastępuje się słowa „wniosku o rentę" przez słowo „wniosku."

3. **Do artykułu 15 ust. 6:**

Za obszary graniczne w rozumieniu artykułu 15 ust. 6 należy uważać oprócz obszarów granicznych wymienionych w porozumieniu z dnia 3 października 1933 r.:

ze strony polskiej powiaty Bielsko i Biała,

ze strony niemieckiej powiaty wiejskie Beuthen i Hindenburg.

4. **Do artykułu 19:**

a) W artykule 19 ust. 4 zdanie 2 wstawia się po słowach „kwoty podstawowej" słowa „polskiej dziesięcioprocentowej kwoty indywidualnej."

b) Po artykule 19 ust. 4 wstawia się następujący ust. 4a:

„(4 a). O ile świadczenia z niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa mają być udzielane na podstawie prawa obowiązującego od dnia 1 stycznia 1934 r., obowiązują, również o ile chodzi o ustalone już prawomocnie na podstawie tego prawa świadczenia, przy stosowaniu ust. 4, następujące specjalne postanowienia:

a) Roczna kwota wzrostu wynosi za każdą składkę tygodniową:

w klasie	pierwszej	6	fenigów	Rzeszy
„ „	drugiej	11	„	„
„ „	trzeciej	15	„	„
„ „	czwartej	19	„	„
„ „	piątej	24	„	„
„ „	szóstej	29	„	„
„ „	siódmej	33	„	„
„ „	ósmej	37	„	„
„ „	dziewiątej	42	„	„
„ „	dziesiątej	47	„	„

b) Przepisy o minimalnej wysokości i uzupełnianiu kwoty wzrostu nie mają zastosowania."

5. **Do artykułów 20 i 5.**

a) Artykuł 20 skreśla się.

b) Artykuł 5 ust. 1 otrzymuje następujące brzmienie:

„(1) Uprawnionym, obywatelom jednego z obu Państw, udziela się również podczas pobytu zagranicą jednocześnie z zasadniczemi świadczeniami także wszystkich dodatków, do których mieliby prawo podczas pobytu w kraju. Każdemu z obu Państw pozostawia się prawo niewypłacania z ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa uprawnionym, którzy przebywają na obszarze Państwa trzeciego, polskiego dodatku państwo-

wego i dopłaty rocznej, jak również dodatku Rzeszy i obciążającej Rzeszę kwoty podstawowej."

6. Do artykułu 21:

a) Punkt 2 porozumienia z dnia 27 stycznia 1934 r. otrzymuje następujące brzmienie:

„Do artykułu 21:

O ile przed wejściem w życie umowy dobrowolnie kontynuowano ubezpieczenie w instytucji ubezpieczeniowej, w której nie było ono dozwolone na podstawie obowiązujących przepisów, stosuje się z mocą wstecz artykuł 21."

b) Artykuł 21 otrzymuje następujący ust. 2:

„(2) Ust. 1 ma odpowiednie zastosowanie do pracowników pogranicznych, którzy mieszkają w jednem z obu Państw, a byli zatrudnieni w drugiem Państwie, podlegając obowiązkowi ubezpieczenia."

7. Artykuł 22 otrzymuje następujące zdanie 3:

„Instytucje ubezpieczeniowe uczestniczące w udzielaniu renty mogą wypłacać zgóry za okres trzymiesięczny renty wymienione w zdaniu 1."

8. Do artykułu 23:

a) Ust. 1 zdanie 1 zastępuje się przez następujące postanowienia:

„(1) Do ubezpieczenia pracowników umysłowych mają odpowiednie zastosowanie postanowienia o ubezpieczeniu na wypadek inwalidztwa. Przytem dla wypełnienia okresu wyczekiwania na rentę starczą z polskiego ubezpieczenia pracowników umysłowych przyjmuje się trzy składki niemieckie za jedną składkę polską. Pozatem przyjmuje się przy rentach z tytułu wypadków ubezpieczeniowych zaszłych po 31 grudnia 1933 r. za kwotę podstawową polskiego ubezpieczenia pracowników umysłowych połowę ustawowej kwoty podstawowej, a za kwotę wzrostu za każdy miesiąc składkowy jedną ósmą od sta zasadniczego przeciętnego zarobku, branego za podstawę obliczenia świadczeń."

b) Po ust. 1 wstawia się następujący ust. 1 a:

„(1 a) O ile świadczenia z niemieckiego ubezpieczenia pracowników umysłowych mają być udzielane na podstawie prawa obowiązującego od dnia 1 stycznia 1934 r., obowiązuje również o ile chodzi o ustalone już prawomocnie na podstawie tego prawa świadczenia, następujące specjalne postanowienie:

Roczna kwota wzrostu za każdą składkę miesięczną:

w klasie	A	0,20	marek	Rzeszy	w klasie	F	1,85	marek	Rzeszy
„ „	B	0,35	„	„	„ „	G	2,25	„	„
„ „	C	0,75	„	„	„ „	H	3,00	„	„
„ „	D	1,15	„	„	„ „	J	4,50	„	„
„ „	E	1,50	„	„	„ „	K	6,00	„	„

9. Do artykułu 26:

a) Po ust. 1 wstawia się następujący ust. 1 a:

„(1 a) Ust. 1 zdania 1 i 2 obowiązują również wtedy, gdy opłacono składki z tytułu kontynuowania ubezpieczenia; przytem jednej składce z tytułu pełnego kontynuowania ubezpieczenia w myśl prawa niemieckiego odpowiadają dwie półskładki z tytułu pełnego kontynuowania ubezpieczenia w myśl prawa polskiego, jedna półskładka z tytułu ograniczonego kontynuowania ubezpieczenia w myśl prawa niemieckiego odpowiada dwum ćwierćskładkom z tytułu ograniczonego kontynuowania ubezpieczenia w myśl prawa polskiego."

b) W ust. 3 dodaje się do zdania 2 następującą część zdania: „przytem za jeden miesiąc składkowy przyjmuje się dwa miesiące jeżeli

z tytułu kontynuowania ubezpieczenia opłacono półskładki, a cztery miesiące, jeżeli opłacono ćwierćskładki."

c) Po ust. 6 wstawia się następujący ust. 6 a:

„(6 a) Artykuł 21 zdania 1 do 3 mają odpowiednie zastosowanie do ubezpieczonych w brackiem ubezpieczeniu pensyjnem, którzy opłacili składki tylko w jednem Państwie. Ubezpieczeni, którzy opłacili składki do instytucyj ubezpieczenia brackiego obu Państw, mogą kontynuować ubezpieczenie tylko w instytucji ubezpieczeniowej tego Państwa, na którego obszarze mieszkają lub ostatnio mieszkali przed wyjazdem do Państwa trzeciego."

d) W ust. 7 dodaje się do zdania 2 następującą część zdania: „; powyższe odnosi się również do składek, które w czasie od 1 lipca 1922 r. do 31 grudnia 1923 r. opłacone zostały do jednego z następców prawnych b. Górnośląskiej Spółki Brackiej."

e) W ust. 8 wstawia się po zdaniu 1 następujące zdanie 2: „Jeżeli na podstawie wewnętrznego prawa lub w myśl ust. 9 udzielana jest kwota podstawowa z niemieckiej kasy pensyjnej pracowników umysłowych, to z polskiej robotniczej kasy pensyjnej nie udziela się kwoty podstawowej."

f) Ust. 9 otrzymuje następujące brzmienie:

„(9) Jeżeli opłacono składki do niemieckiej kasy pensyjnej pracowników umysłowych lub zarówno do niemieckiej kasy pensyjnej pracowników umysłowych, jak i do niemieckiego ubezpieczenia pracowników umysłowych i ponadto składki do polskiego ubezpieczenia pracowników umysłowych, mają odpowiednie zastosowanie ustępy 1 do 4 i ust. 7 zdanie 1, jednak z wyłączeniem ust. 1 zdanie 2, a w stosunku do polskiej renty sierocej, o ile nie chodzi o jej kwotę minimalną, również z wyłączeniem ust. 3 zdanie 2. Przytem dla wypełnienia okresu wyczekiwania dwa miesiące, za które uiszczono składki do polskiego ubezpieczenia pracowników umysłowych, przyjmuje się za jeden miesiąc składkowy w niemieckiej kasie pensyjnej pracowników umysłowych; za kwotę podstawową w polskiem ubezpieczeniu pracowników umysłowych przyjmuje się połowę ustawowej kwoty podstawowej, a za kwotę wzrostu za każdy rok z pierwszych dziesięciu lat ubezpieczenia jedną dwudziestą ustawowej kwoty podstawowej; przy ustalaniu okresów składkowych w myśl ust. 3 zdanie 2 nie będą zaliczane również okresy składkowe przebyte w robotniczej kasie pensyjnej oraz składki z okresu przed 1 stycznia 1913 r. Przy rozstrzyganiu, czy składki z okresu przed 1 stycznia 1913 r. uważa się za składki opłacone do niemieckiej robotniczej kasy pensyjnej, czy też do niemieckiej kasy pensyjnej pracowników umysłowych, miarodajne jest prawo niemieckie."

g) Po ust. 9 wstawia się następujący ust. 9 a:

„(9 a) Przy stosowaniu przepisów artykułu 6 a o spoczywaniu uważa się za kwotę podstawową polskiego ubezpieczenia pracowników umysłowych połowę ustawowej kwoty podstawowej."

10. Do artykułu 35:

a) Do ust. 1 i 2:

Jeżeli uprawniony w dniu 1 lipca 1931 r. nie pobierał świadczeń z niemieckiego ubezpieczenia od wypadków, polska instytucja ubezpieczeniowa przejmuje odszkodowanie również wtedy, gdy roszczenie do świadczeń powstaje po 1 lipca 1931 r. Jeżeli uprawniony w dniu 1 lipca 1931 r. nie pobierał świadczeń z polskiego ubezpieczenia od wypadków, niemiecka instytucja ubezpieczeniowa przejmuje odszkodowanie również wtedy, gdy roszczenie do świadczeń powstaje po 1 lipca 1931 r. Przejmująca instytucja ubezpieczeniowa przejmuje świadczenie od dnia powstania roszczenia.

Instytucja ubezpieczeniowa przejmująca odszkodowanie winna również przeprowadzić postępowanie ustalające.

jeżeli w dniu 1 lipca 1931 r. nie było udzielane świadczenie, to wartość kapitałową oblicza się według stopnia stwierdzonej przez przejmującą instytucję ubezpieczeniową utraty zdolności do zarobkowania.

b) W ust. 2 dodaje się do zdania 4 następującą część zdania:

„; powyższe ma zastosowanie również wtedy, gdy polska instytucja ubezpieczeniowa wydała orzeczenie o zmniejszeniu renty po 1 lipca 1931 r."

c) Do ust. 4 i 12:

Punkt 8 porozumienia z dnia 27 stycznia 1934 r. otrzymuje następujące zdanie 2:

„To samo ma również zastosowanie, gdy przy przejęciu rent z ubezpieczenia pracowników umysłowych nie jest przekazywana wartość kapitałowa."

d) Do ust. 11:

O ile w myśl artykułu 48 ust. 4 ustalone zostało łączne świadczenie ubezpieczeniowe, to nie następuje przejęcie rent na podstawie artykułu 33 ust. 1 i 2.

11. Do artykułu 38:

a) Do ust. 1:

O ile postawiono w terminie wniosek o przywrócenie ekspektatywy i ekspektatywa zostaje przywrócona, to przewidziane na podstawie wewnętrznego ustawodawstwa okresy do zapłacenia dobrowolnych składek za czas od 1 września 1933 r. upływają najwcześniej po trzech miesiącach od doręczenia orzeczenia przywracającego ekspektatywę.

Opłaceniu tych składek nie stoi na przeszkodzie to, że w czasie między wpłynięciem wniosku o przywrócenie ekspektatywy a dniem, w którym upływa wyżej wymieniony okres trzymiesięczny, zaszedł wypadek ubezpieczeniowy.

Do okresów przewidzianych na podstawie wewnętrznego ustawodawstwa do opłacenia tych składek nie wlicza się okresów, podczas których trwało postępowanie o przywrócenie ekspektatywy.

Dla zachowania terminów wystarczy złożenie instytucji ubezpieczeniowej oświadczenia o gotowości zapłaty składek za czas wstecz, o ile zostaną one uiszczone w terminie, określonym przez instytucję ubezpieczeniową.

b) Do ust. 8:

O ile postawiono w terminie wniosek o przywrócenie ekspektatywy i ekspektatywa zostaje przywrócona, to dobrowolne składki za okres od 1 stycznia 1924 r. do 31 sierpnia 1933 r. mogą być zapłacone jeszcze w okresie sześciu miesięcy po doręczeniu orzeczenia przywracającego ekspektatywę. O ile wniosek o przywrócenie ekspektatywy postawiony został przed zajściem wypadku ubezpieczeniowego, to śmierć ubezpieczonego nie stoi na przeszkodzie zapłaceniu dobrowolnych składek za czas do jego śmierci; pozatem pozostaje nienaruszony artykuł 38 ust. 8 zdanie 3.

12. Do artykułu 42 punktu a:

Nie można żądać wyznaczenia w kraju pełnomocnika dla doręczeń, jeżeli osoba, której dotyczą doręczenia, mieszka w jednem z obu Państw. Instytucje ubezpieczeniowe jednego Państwa są obowiązane na prośbę władz ubezpieczeniowych i instytucyj ubezpieczeniowych Państwa drugiego dokonywać doręczeń osobom, które przebywają w ich okręgu działania.

13. Artykuł 45 ust. 2 otrzymuje następujące brzmienie:

„(2) Instytucje, władze i sądy ubezpieczenia społecznego sporządzają swe pisma w swym języku urzędowym."

14. Do artykułu 48:

a) Do ust. 1:

O ile nie podjęto wypłaty spoczywających świadczeń do 30 września 1935 r. i uprawniony nie doniósł do tego czasu instytucji ubezpieczeniowej o miejscu swego pobytu, to artykuł 48 ust. 1 nie ma zastosowania.

b) Do ust. 4:

Łączne świadczenie ubezpieczeniowe w rozumieniu artykułu 48 ust. 4 istnieje tylko wtedy, gdy w zastosowaniu postanowień decyzji Rady Ligi Narodów z dnia 17 lipca 1922 r. uwzględnione zostały przy ustalaniu renty składki polskiego i niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa lub polskiego i niemieckiego ubezpieczenia pracowników umysłowych i wypadek ubezpieczeniowy nastąpił w ubezpieczeniu na wypadek inwalidztwa lub w ubezpieczeniu pracowników umysłowych przed 1 stycznia 1925 r.; w przeciwnym wypadku następuje nowe ustalenie w myśl artykułu 31 w połączeniu z artykułami 19 i 23.

15. Po artykule 48 wstawia się jako artykuł 48 a:

„Artykuł 48 a.

Postanowienia umowy stosują się do ubezpieczenia społecznego terytorjum Saary z tem zastrzeżeniem, że przewidziane w umowie terminy zaczynają biec od dnia 1 marca 1935 r."

16. Wejście w życie:

Wchodzą w życie:

a) z mocą od 1 września 1935 r.:
punkty 2, 6, 9 d — g, 10, 11, 14 b;

b) z mocą od 1 stycznia 1934 r.:
punkty 4 a, 9 a — c;

c) z mocą od 1 lipca 1935 r.:
punkty 1, 3, 4 b, 5, 7, 8, 12, 13, 14 a, 15.

IV. POROZUMIENIE

podpisane w Berlinie dnia 20 stycznia 1937 r.

(Załącznik do rozp. MOS z 26. 4. 1937, DU nr. 36, poz. 275).

Po artykule 33 wstawia się następujący artykuł 33 a:

Art. 33 a.

1) Postanowienia niniejszego artykułu stosują się do ubezpieczonych, którzy w dniu przełomowym ustalonym w art. 1 § 13 decyzji Rady Ligi Narodów z dnia 17 lipca 1922 r. mieszkali na wymienionym tam obszarze, a nie byli w tym dniu na tym obszarze zatrudnieni, jak również w razie, gdy ubezpieczony zmarł przed dniem przełomowym, do pozostałych po nim członków rodziny, którzy mieszkali tam w dniu przełomowym.

2) Polskie ubezpieczenie inwalidzkie (ubezpieczenie emerytalne robotników) przejmuje, poczynając od dnia 1 stycznia 1936 r., ciężary z tytułu składek ważnie opłaconych za czas do dnia przełomowego, jak również z tytułu traktowanych na równi z nimi okresów zastępczych.

3) W wypadkach przewidzianych w ust. 2 świadczeń udziela się, poczynając od dnia 1 stycznia 1936 r. Dla świadczeń tych miarodajne jest prawo polskie. Za czas przed dniem 1 stycznia 1936 r. żadna z obu Stron nie udziela świadczeń.

4) Niemieckie ubezpieczenie inwalidzkie partycypuje od dnia 1 stycznia 1936 r. w każdej rencie przyznanej stosownie do ust. 2 przez polskie ubezpieczenie inwalidzkie (ubezpieczenie emerytalne robotników) miesięcznie kwotą:

8 zł przy rentach inwalidzkich i starczych,
4 zł „ „ wdów i wdowców,
2.30 „ „ sierocych.

To samo stosuje się również wtedy, gdy poza okresami składkowymi, wymienionymi w ust. 2, przebyto po dniu przełomowym okresy składkowe w polskim ubezpieczeniu inwalidzkim (ubezpieczeniu emerytalnym robotników). Do zapłaty zobowiązana jest wobec instytucji ubezpieczeniowych polskich Landesversicherungsanstalt Schlesien.

5) Partycypowanie w myśl ust. 4 nie zachodzi, gdy:

1) do dnia przełomowego opłacono mniej niż dwadzieścia sześć tygodni składkowych,

2) ekspektatywa z wymienionych w ust. 2 okresów ubezpieczeniowych według prawa polskiego wygasła i nie odżyła.

6) Postanowienia niniejszego artykułu nie naruszają artykułu 1 § 15 decyzji Rady Ligi Narodów z dnia 17 lipca 1922 r., w myśl którego instytucje ubezpieczeniowe polskie mają zaliczać okresy ubezpieczeniowe tych osób, które w dniu przełomowym zatrudnione były na wymienionym w ust. 1 obszarze, albo, jeśli chodzi o dobrowolne ubezpieczenie, mieszkały na tym obszarze.

UKŁAD

prowizoryczny z W. M. Gdańskiem o ubezpieczeniu społecznym, podpisany w Warszawie dnia 29 kwietnia 1937 r.

(DU nr 37 z 1938 poz. 315).

Artykuł 1.

Układ niniejszy stosuje się do następujących działów polskiego i gdańskiego ubezpieczenia społecznego:

1. ubezpieczenia od wypadków,
2. ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa,
3. ubezpieczenia pracowników umysłowych (ubezpieczenia pracowników umysłowych na starość, na wypadek inwalidztwa i na rzecz pozostałych członków rodziny).

Artykuł 2.

1) Przy wykonywaniu działów ubezpieczenia społecznego, wymienionych w artykule 1, stosują się w zasadzie postanowienia prawne tej Strony, na której obszarze wykonywane jest zatrudnienie miarodajne dla ubezpieczenia. Od powyższej zasady przyjęte zostały następujące wyjątki:

2) a) O ile pracownicy zostali wysłani przez przedsiębiorstwo (pracodawcę), które ma siedzibę (miejsce zamieszkania) na obszarze jednej Strony, do wykonywania przejściowego zatrudnienia na obszarze Strony drugiej, to na przeciąg sześciu miesięcy stosują się do nich przepisy prawne tej Strony, na której obszarze znajduje się siedziba wysyłającego przedsiębiorstwa (miejsce zamieszkania pracodawcy). Przepisy prawne tej Strony stosują się również do zatrudnienia, które z natury swej wymaga powtarzającego się, nie przekraczającego jednak w każdym poszczególnym wypadku sześciu miesięcy, pobytu na obszarze Strony drugiej.

Za przedsiębiorstwo w rozumieniu tego postanowienia uważa się również oddział filialny lub inny stały zakład pracy, utworzony na obszarze jednej Strony przez przedsiębiorstwa, mające siedzibę na obszarze Strony drugiej.

b) W przedsiębiorstwach rolnych i leśnych, mających siedzibę na obszarze jednej z dwóch Stron, a przekraczających granicę Strony drugiej, przepisy prawne tej Strony, na której obszarze znajduje się siedziba przedsiębiorstwa, stosują się również do ubezpieczenia osób, które są zatrudnione w części przedsiębiorstwa, położonej na obszarze Strony drugiej.

c) Przy ubezpieczeniu pracowników polskich władz i urzędów w Wolnym Mieście Gdańsku stosują się polskie przepisy prawne, jeżeli pracownicy ci posiadają obywatelstwo polskie. Tymi władzami i urzędami są:

1) Komisariat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Gdańsku wraz ze wszystkimi wchodzącymi w jego skład władzami i urzędami, np. Zarząd Nieruchomości Skarbu Polskiego, Urząd Marynarki Handlowej (artykuł 8 konwencji z dnia 9. XI. 1920 i artykuł 173 umowy z dnia 24. X. 1921), — Polska Kasa Rządowa (artykuł 191 umowy z dnia 24. X. 1921), — Pełnomocnik Polski przy Gdańskim Urzędzie Handlu Zagranicznego (artykuł 218 umowy z dnia 24. X. 1921), — Przedstawicielstwo Polskiej Agencji Telegraficznej.
2) Zarząd Poczt i Telegrafów Rzeczypospolitej Polskiej w Gdańsku (artykuł 29 konwencji z dnia 9. XI. 1920 i artykuł 149 wraz z następnymi umowy z dnia 24. X. 1921).
3) Polski Naczelny Inspektor Ceł i jego biura (artykuł 14 konwencji z dnia 9. XI. 1920 i artykuł 200—203 umowy z dnia 24. X. 1921).
4) Polska Delegacja Rady Portu (artykuł 19 i następne konwencji z dnia 9. XI. 1920).
5) Delegat Polskiego Ministerstwa Komunikacji do Stoczni Gdańskiej (artykuł 12 układu z dnia 22. X. 1923 o Stoczni Gdańskiej).

Przepis ustępu 2 c) nie stosuje się do pracowników władz i urzędów wymienionych w tym ustępie, którzy przed wejściem w życie niniejszego Układu ubezpieczeni byli w gdańskim ubezpieczeniu inwalidzkim lub ubezpieczeniu pracowników umysłowych, jeżeli pracownicy ci zgłoszą wniosek o to we właściwej instytucji ubezpieczeniowej w przeciągu roku od wejścia w życie niniejszego Układu.

Artykuł 3.

Obie Strony stawiają na równi w zakresie świadczeń działów ubezpieczenia społecznego wymienionych w art. 1 przynależnych drugiej Strony oraz pozostałych po nich członków rodziny z własnymi przynależnymi oraz pozostałymi po nich członkami rodziny.

Artykuł 4.

Uprawnionym należą się podczas pobytu na obszarze drugiej Strony te same świadczenia (wraz z kwotą zasadniczą i dodatkiem państwowym) oraz wszystkie dodatki, do których mieliby prawo podczas pobytu na obszarze danej Strony.

Artykuł 5.

Przy stosowaniu przepisów ustawowych jednej Strony o odprawie roszczeń z tytułu działów ubezpieczenia społecznego wymienionych w art. 1 nie uważa się za pobyt za granicą pobytu na obszarze drugiej Strony uprawnionych, którzy są przynależnymi jednej z obu Stron. Udzielanie przez instytucję ubezpieczeniową zezwolenia na pobyt za granicą nie będzie wymagane, jeżeli chodzi o pobyt na obszarze drugiej Strony.

Artykuł 6.

1) Przy wykonywaniu wymienionych w artykule 1 działów ubezpieczenia społecznego instytucje, władze oraz sądy ubezpieczenia społecznego, a za ich pośrednictwem również i inne władze administracyjne jednej Strony, będą udzielały pomocy prawnej i administracyjnej instytucjom, władzom i sądom ubezpieczenia społecznego i innym władzom administracyjnym drugiej Strony w tym samym zakresie, jak gdyby chodziło o wykonywanie własnego ubezpieczenia społecznego.

2) Instytucje ubezpieczeniowe jednej Strony będą na wniosek sprawdzały, czy osoby pobierające świadczenia z instytucji ubezpieczeniowej drugiej Strony posiadają nadal warunki, od których zależy prawo do tych świadczeń, oraz będą dokonywały badań lekarskich w taki sam sposób, jak gdyby chodziło o wykonywanie własnego ubezpieczenia społecznego. Powstałe stąd wydatki w gotowiźnie obciążają tę instytucję, która wystąpiła z wnioskiem.

3) Instytucje ubezpieczeniowe jednej Strony mogą ustalić we wzajemnym porozumieniu z instytucjami ubezpieczeniowymi drugiej Strony, że dla wypełniania przewidzianego w przepisach prawnych jednej Strony obowiązku meldowania się będzie wystarczało zameldowanie się w instytucji ubezpieczeniowej drugiej Strony. Porozumienie takie wymaga zatwierdzenia przez zwierzchnie władze administracyjne obydwóch Stron.

4) Instytucje, władze oraz sądy ubezpieczenia społecznego, jako też inne władze administracyjne, ustalają w takim samym zakresie, jak przy wykonywaniu własnego ubezpieczenia społecznego, a w wypadkach nagłych także z urzędu, wszystkie okoliczności, które są potrzebne do wyjaśnienia faktycznego stanu rzeczy.

5) Dla ustalenia wysokości zwrotu wydatków w gotowiźnie za pomoc prawną i administracyjną stosują się przepisy tej Strony, do której należy władza udzielająca pomocy.

6) Przy wykonywaniu wymienionych w artykule 1 działów ubezpieczenia społecznego sądy będą udzielały sobie wzajemnie pomocy prawnej stosownie do przepisów obowiązujących dla spraw cywilnych i handlowych.

7) Pretensje do zwrotów z ust. 1 do 6 stają się płatne, jeżeli zainteresowane władze obydwóch Stron nie ugodzą się inaczej, z chwilą ukończenia postępowania urzędowego, w związku z którym powstały dane wydatki. Pretensje te winny być uregulowane w walucie, w której powstały, w przeciągu miesiąca po zawiadomieniu o ukończeniu postępowania. W razie zwłoki dolicza się od dnia, w którym upływa ten termin miesięczny, odsetki w wysokości czterech od sta.

Artykuł 7.

W razie, gdy składki zostały wpłacone do instytucji ubezpieczeniowej jednej Strony, chociaż winny były być wpłacone do instytucji ubezpieczeniowej Strony drugiej, należy je przekazać właściwej instytucji ubezpieczeniowej. Składki te traktować się będzie tak, jak gdyby zostały w chwili ich wpłacenia uiszczone do właściwej instytucji. O ile wchodzą przy tym w rachubę klasy składkowe, przekazane składki winny być rozdzielone między poszczególne klasy w sposób jak najkorzystniejszy dla ubezpieczonych.

Artykuł 8.

1) Nabywanie kwot złotowych, które w wykonaniu niniejszego Układu mają być przekazywane z obszaru Wolnego Miasta Gdańska na obszar Rzeczypospolitej Polskiej, nie wymaga zgody gdańskiego Urzędu Kontroli nad obrotem płatniczym z zagranicą.

2) Wypłaty, które mają być uskuteczniane w wykonaniu niniejszego Układu z obszaru Rzeczypospolitej Polskiej na obszar Wolnego Miasta Gdańska, będą dokonywane stosownie do artykułu 8 porozumienia podpisanego w Zoppot w dniu 9 czerwca 1936 r.; to też nie wymagają specjalnej zgody.

Artykuł 9.

1) Podania, wnoszone przez przynależnych jednej Strony do instytucyj, władz oraz sądów ubezpieczenia społecznego Strony drugiej, nie mogą być odrzucane z tego powodu, że są sporządzone w języku pierwszej Strony.

2) Potwierdzenia odbioru rent, świadectwa życia i wszelkie inne poświadczenia urzędowe, potrzebne dla dochodzenia lub pobierania świadczeń ubezpieczenia społecznego jednej Strony, nie mogą być odrzucane z tego powodu, że są sporządzone w języku urzędowym Strony drugiej.

3) Pisma instytucyj, władz i sądów ubezpieczenia społecznego jednej Strony do przynależnych Strony drugiej winny być sporządzane w języku urzędowym pierwszej Strony. Należy dołączyć przekład na język urzędowy Strony drugiej, z wyjątkiem wypadków, gdy chodzi o udzielenie odpowiedzi na podanie sporządzone w języku urzędowym pierwszej Strony.

Artykuł 10.

Przepisy co do zwolnień i ulg w zakresie opłat stemplowych i innych, obowiązujące na obszarze jednej Strony w stosunku do ubezpieczenia społecznego, służą w równej mierze także dla wykonywania ubezpieczenia społecznego Strony drugiej.

Artykuł 11.

Przedsiębiorcy, których przedsiębiorstwa podlegające obowiązkowemu ubezpieczeniu, a prowadzone na obszarze Wolnego Miasta Gdańska, mają siedzibę na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, nie mogą tylko z tego powodu być pociągani do zabezpieczenia należności i do płacenia wyższych składek, niż przedsiębiorcy, których przedsiębiorstwo ma siedzibę na obszarze Wolnego Miasta Gdańska i na odwrót.

Artykuł 12.

Ubezpieczonym, którzy z obszaru jednej Strony przenieśli się na obszar Strony drugiej, której przynależność posiadają, a którzy w czasie od 1 stycznia 1934 r. do wejścia w życie niniejszego Układu mogli byli jeszcze utrzymać ekspektatywę nabytą w ubezpieczeniu inwalidzkim lub w ubezpieczeniu na starość, na wypadek inwalidztwa i śmierci pracowników umysłowych tej pierwszej Strony przez opłacenie składek tytułem dobrowolnego kontynuowania ubezpieczenia, służy prawo dodatkowego opłacenia za czas wstecz składek tych i to również w wypadku, gdy upłynął już przewidziany w ustawodawstwie wewnętrznym termin do opłacenia tych składek. Wniosek o dodatkowe opłacenie składek za czas wstecz winien być przedstawiony w przeciągu roku od wejścia w życie niniejszego Układu właściwej instytucji ubezpieczenia społecznego, która co do tego udziela wnioskodawcy orzeczenia, ustalając termin prekluzyjny dla przekazania tych składek; termin prekluzyjny ten musi wynosić co najmniej jeden miesiąc.

Artykuł 13.

1) Przepisy co do wykonania niniejszego Układu wydane będą samoistnie przez każdą z obydwóch Stron, o ile okażą się potrzebne w jej zakresie działania, a to przez zwierzchnią władzę administracyjną lub przez wyznaczoną przez nią inną władzę.

2) Przepisy wydane w myśl ust. 1 powinny być podane do wiadomości zwierzchniej władzy administracyjnej drugiej Strony.

3) Zwierzchnie władze administracyjne będą komunikowały sobie wzajemnie zmiany dokonane ewentualnie w ich ustawodawstwie.

4) Zwierzchnie władze administracyjne obydwóch Stron porozumiewać się będą co do odbywania konferencyj celem wyjaśnienia kwestii związanych ze stosowaniem i wykładnią niniejszego Układu.

Artykuł 14.

Zwierzchnie władze administracyjne obydwóch Stron porozumieją się co do tego:

a) w jaki sposób, możliwie najprostszy i najtańszy, mają być dokonywane z obszaru jednej Strony na obszar drugiej Strony doręczenia i wypłaty z tytułu wykonywania ubezpieczenia społecznego,

b) w jaki sposób mają być ściągane zaległości składkowe lub inne wynikające ze stosunku ubezpieczeniowego pretensje instytucyj ubezpieczeniowych lub ubezpieczonych jednej Strony wobec dłużników na obszarze Strony drugiej.

Artykuł 15.

Zwierzchnią władzą administracyjną w rozumieniu niniejszego Układu jest ze strony polskiej Minister Opieki Społecznej, ze strony gdańskiej — Senat.

Artykuł 16.

1) Przy wykonywaniu niniejszego Układu instytucje, władze i sądy ubezpieczenia społecznego obu Stron komunikują się z sobą bezpośrednio, inne zaś władze administracyjne za ich pośrednictwem.

2) Instytucje, władze i sądy ubezpieczenia społecznego sporządzają pisma w swym języku urzędowym.

Artykuł 17.

Przy stosowaniu § 586 nr 1 i § 614 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy uważa się w stosunku do polskiego sezonowego robotnika rolnego, zatrudnionego tylko przez pewien określony czas na obszarze Wolnego Miasta Gdańska, pozostawanie na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej we wspólnym gospodarstwie domowym z rodziną za nieprzerwane, dopóki robotnik ten przebywa zgodnie z przepisami gdańskimi na obszarze Wolnego Miasta Gdańska. To samo obowiązuje przy stosowaniu odpowiednich przepisów polskich w stosunku do gdańskiego sezonowego robotnika rolnego, zatrudnionego tylko przez pewien określony czas na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 18.

1) O ile niniejszy Układ uchyla w stosunku do przynależnych Strony drugiej spoczywanie świadczeń rentowych, to świadczenia powyższe będą udzielane ze skutkiem od dnia 1 stycznia 1935 r.

2) Ustęp 1 stosuje się również w razie gdy ustalenie zgłoszonego we właściwej instytucji ubezpieczeniowej uprawnionego roszczenia nie zostało przez tę instytucję dokonane tylko z tego powodu, że renta byłaby spoczywała, albo też gdy po wejściu w życie Układu ustalono rentę z ważnością za czas wstecz.

3) Postanowienia tego Układu mają zastosowanie również do wypadków ubezpieczeniowych, które zaszły przed wejściem w życie Układu.

4) Pozostali członkowie rodziny po ubezpieczonym, który posiadał przynależność jednej z obydwóch Stron, a którym do chwili wejścia w życie niniejszego Układu nie przysługiwało uprawnienie do świadczeń z ubezpieczenia od wypadków Strony drugiej z tego powodu, że w chwili wypadku nie przebywali zazwyczaj na obszarze danej Strony, otrzymają należne im według niniejszego Układu świadczenia, jeżeli zgłoszą wniosek o te świadczenia we właściwej instytucji ubezpieczeniowej w przeciągu jednego roku po wejściu w życie niniejszego Układu; nie udziela się jednak tych świadczeń za czas przed 1 stycznia 1935 r.

5) Po upływie terminu prekluzyjnego przewidzianego dla zgłaszania roszczeń o odszkodowanie z tytułu wypadku uprawniony, przynależny drugiej Strony, może jeszcze w przeciągu roku od wejścia w życie niniejszego Układu zgłosić roszczenie we właściwej instytucji ubezpieczeniowej, jeżeli wypadek nastąpił po 31 grudnia 1934 r. i uprawniony ma miejsce zamieszkania na obszarze drugiej Strony.

Artykuł 19.

1) Każda z obu Stron może wypowiedzieć Układ z terminem sześciomiesięcznym na koniec roku kalendarzowego.

2) W razie wypowiedzenia Układu postanowienia jego obowiązują mimo to w dalszym ciągu w stosunku do roszczeń z tytułu wypadków ubezpieczeniowych, zaszłych przed jego wygaśnięciem. Jednakże renty z tytułu wypadków ubezpieczeniowych, zaszłych przed wejściem w życie niniejszego Układu będzie się płaciło tylko przez okres dwóch lat po wygaśnięciu Układu, o ile z innych tytułów prawnych nie wynikają dalej idące prawa.

Artykuł 20.

Postanowienia niniejszego Układu stosują się również do ubezpieczenia pracowników kolejowych, które zostało uregulowane umową pomiędzy Rzecząpospolitą Polską a Wolnym Miastem Gdańskiem w przedmiocie ubezpieczenia społecznego robotników i pracowników zajętych w służbie Polskich Kolei Państwowych na obszarze Wolnego Miasta Gdańska z dnia 13 stycznia 1927 r. Układ niniejszy nie narusza powyższej umowy.

Artykuł 21.

Obydwie Strony zawierające Układ zastrzegają sobie swój punkt widzenia prawny.

Artykuł 22.

Niniejszy Układ wchodzi w życie z pierwszym dniem miesiąca następującego po wymianie not pomiędzy Rządem Rzeczypospolitej Polskiej, a Senatem Wolnego Miasta Gdańska, w których stwierdzone zostanie, że niniejszy Układ został zatwierdzony przez Rzeczpospolitą Polską i przez Wolne Miasto Gdańsk.

Artykuł 23.

Powyższy Układ sporządzony jest w dwóch oryginałach, każdy w języku polskim i niemieckim, przy czym obydwa teksty są jednakowo miarodajne.

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

1) Do art. 2 ust. 2a) i b).

Obydwie układające się Strony zgodne są co do tego, że osoby wymienione w art. 2 ust. a) i b) nie mają również podlegać obowiązkowi ubezpieczenia na wypadek choroby Strony, na której obszarze są zatrudnione.

2) Do art. 2 ust. 2c).

Obydwie układające się Strony zgodne są co do tego, że gdańskie ubezpieczenie na wypadek choroby należy stosować do pracowników wymienionych tam władz i urzędów.

3) Do art. 6—10 i 13—16.

Obydwie układające się Strony zgodne są co do tego, że artykuły 6—10 i 13—16 należy stosować również do ubezpieczenia na wypadek choroby.

Niniejszy protokół końcowy winien być zatwierdzony równocześnie z ustalonym w dniu dzisiejszym Układem pomiędzy Rzecząpospolitą Polską a Wolnym Miastem Gdańskiem. Wchodzi on w życie równocześnie z tym Układem.

OPIEKA SPOŁECZNA

KONWENCJA

z Finlandją o opiece społecznej, podpisana w Helsinkach dnia 19 grudnia 1931 r.

(DU nr. 64 z 1932, poz. 398).

Artykuł 1.

Każde z Umawiających się Państw zobowiązuje się udzielać wzajemnie opieki przebywającym na jego terytorjum obywatelom drugiego Państwa, potrzebującym pomocy, opieki lekarskiej, lub jakiejkolwiek innej opieki publicznej, rozumiejąc przez to i sprawienie pogrzebu.

Opieka ta winna być udzielana w ten sam sposób i na tych samych zasadach, jak korzystają z niej własni obywatele, zgodnie z ustawodawstwem obowiązującem w Państwie pobytu.

Artykuł 2.

Jeżeli władza właściwa Państwa pobytu stwierdzi, że przyczyna, powodująca potrzebę opieki, przewidzianej w artykule 1, trwać będzie w przybliżeniu co najmniej rok — Państwo to może, stosownie do postanowień niniejszej konwencji, z zastrzeżeniem wyjątków w niej wymienionych, żądać repatrjacji osoby, korzystającej z opieki.

Artykuł 3.

O ile obywatel jednego z Umawiających się Państw, zamieszkujący co najmniej dziesięć lat bez przerwy na obszarze drugiego Państwa Umawiającego się, znajdzie się w potrzebie ubiegania się o udzielenie opieki — Państwo pobytu nie może żądać repatrjowania go z tytułu udzielania mu opieki.

To postanowienie jednakże stosuje się tylko do osób, które przybyły do Państwa pobytu przed ukończeniem 30 roku życia.

Artykuł 4.

W sprawach repatrjacji nieletni do lat 16 idą za rodzicami albo opiekunami, a jeżeli jeden z rodziców albo opiekunów zmarł, lub małżeństwo zostało rozwiązane — dziecko idzie za pozostałym przy życiu albo za tym z rodziców lub opiekunów, który wykonuje opiekę prawną nad nieletnim.

Dziecko nieślubne idzie za matką.

Artykuł 3 nie będzie stosowany do nieletnich sierot lub dzieci opuszczonych, przed ukończeniem przez nie szesnastu lat. W tym wypadku będzie im zaliczony czas, które one przebyły w tem Państwie.

Artykuł 5.

Przy badaniu, czy ubogi może być repatrjowany, należy brać pod uwagę nietylko korzyści natury administracyjnej lecz również względy

natury humanitarnej, a zwłaszcza kierować się niemi w tych wypadkach, gdy repatrjacja mogłaby spowodować rozłączenie z krewnymi, lub dotyczy osoby w podeszłym wieku.

Repatrjacja będzie jednakże odroczona aż do czasu, kiedy będzie mogła być uskuteczniona bez narażenia na niebezpieczeństwo zdrowia osoby, która z opieki korzysta lub zdrowia innych osób.

Nie mogą być repatrjowane osoby cierpiące na choroby zawodowe, których wykaz zostanie ustalony po wzajemnem porozumieniu się obu Umawiających się Stron.

Artykuł 6.

W razie repatrjacji, Państwo pobytu zajmie się odesłaniem osoby, korzystającej z opieki, do miejscowości granicznej, wskazanej przez władzę Państwa ojczystego; miejscowość ta winna być wyznaczona na granicy Państwa ojczystego tak, aby oszczędzić zbędnych kosztów Państwu pobytu.

Państwo pobytu poniesie koszty podróży i utrzymania aż do miejscowości granicznej, wspomnianej w poprzednim ustępie, jak również koszty pogrzebu w razie śmierci podczas podróży osoby, korzystającej z opieki.

Artykuł 7.

Zwrot kosztów pomocy i opieki lekarskiej albo jakiejkolwiek innej opieki, wynikającej ze stosowania niniejszej konwencji, jak również zwrot kosztów odesłania oraz kosztów pogrzebu w wypadku śmierci w czasie trwania podróży nie może być żądany ani od kas państwowych, krajowych albo gminnych, ani też od jakichkolwiek innych kas publicznych Państwa ojczystego osoby, korzystającej z opieki.

Artykuł 8.

W wypadku gdy ustawodawstwo Państwa, w którem osoba wspierana przebywa, przewiduje zwrot pewnych kosztów, wyliczonych w poprzednim artykule, przez tę osobę lub inne osoby, prawnie zobowiązane do zastępczego ponoszenia tych kosztów, i o ile wymienione osoby są w możności pokryć odnośne koszty, można domagać się zwrotu tych kosztów nawet po opuszczeniu przez wymienione osoby Państwa pobytu i powrocie ich do kraju ojczystego.

W tym celu każde z Umawiających się Państw udzieli drugiemu Państwu pomocy władz administracyjnych w granicach, przewidzianych przez ustawodawstwo krajowe, ażeby koszty obliczone według taksy, obowiązującej w stosunku do obywateli własnych, zostały zwrócone komu należy. Prośba o udzielenie pomocy, wspomnianej w poprzednim ustępie, winna być zgłoszona przed upływem roku, licząc od dnia, w którym opieka ustała i winna być oparta na dowodach, albo deklaracji urzędowej, stwierdzającej, że wymienione koszty nie mogą być ściągnięte w Państwie pobytu wobec braku osób fizycznych lub prawnych, prawnie zobowiązanych do pokrywania tych kosztów bądź na podstawie specjalnych tytułów prawnych, bądź na mocy ogólnych przepisów prawnych, obowiązujących w Państwie pobytu.

W żadnym wypadku jednak nie można domagać się zwrotu kosztów repatrjacji, o ile nastąpiła ona na wniosek Państwa pobytu.

Artykuł 9.

Wymiana niezbędnej korespondencji, związanej z wykonywaniem artykułów 2 do 8, a dotyczącej repatrjacji lub zwrotu kosztów pomocy, będzie dokonywana — do czasu zawarcia specjalnej umowy, wprowadzającej bezpośrednią korespondencję między władzami, które zostaną wskazane w tym celu przez oba zainteresowane Państwa — w drodze dyplomatycznej.

Artykuł 10.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i wymiana dokumentów ratyfikacyjnych dokonana w Warszawie w czasie możliwie najkrótszym. Konwencja uzyska moc obowiązującą w dni trzydzieści po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych i odnawiana będzie milcząco z roku na rok, o ile nie nastąpi jej wypowiedzenie na rok naprzód przez jedną z Umawiających się Stron.

KONWENCJA

z Francją dotycząca pomocy i opieki społecznej, podpisana w Warszawie dnia 14 października 1920 r.

(DU nr. 48 z 1923, poz. 329).

Artykuł 1.

System emerytur robotniczych i włościańskich (włączając w to i specjalne emerytury dla robotników górniczych) obowiązujący w każdem z dwuch Państw, stosowanym być winien do obywateli drugiego Państwa bez wyjątku lub ograniczenia praw przyznanych obywatelom krajowym, z zastrzeżeniem przewidzianych poniżej sposobów obliczeń i wypłat bonifikacji i zasiłków ze strony Państwa; korzyści przewidziane w niniejszym artykule przyznane zostaną ubezpieczonym, którzy żądać będą i uzyskają emeryturę po terminie, w którym niniejsza Konwencja uzyska moc prawną. Emerytura przyznaną zostanie wdowom i sierotom, prawa których powstaną po wyżej wymienionym terminie.

Co się tyczy zasiłków dodatkowych i bonifikacji państwowych, stosowane będą następujące przepisy:

Okresy wypłat i okresy podobnego rodzaju, brane w rachubę zarówno we Francji jak i w Polsce, składają się na określenie prawa do bonifikacji.

Każde z Umawiających się Państw ustala dla porządku wysokość bonifikacji, do której ubezpieczony miałby prawo, według swej taryfy, na zasadzie swych własnych praw i warunków tych praw za całkowity okres czasu, obliczony na zasadzie poprzedniego paragrafu. Następnie określa obciążającą je część bonifikacji, zmniejszając ogólną jej sumę, ustaloną poprzednio w stosunku do dotyczącego go okresu czasu.

Bonifikacja ubezpieczonego stanowi całkowitą sumę części tejże bonifikacji, przypadających na każde z Państw. Wszakże, o ileby całkowita suma bonifikacji w ten sposób obliczonej okazała się niższą od sumy bonifikacji, przypadającej od jednego z obu Państw na zasadzie jego własnego ustawodawstwa, oraz na zasadzie samych okresów wpłat lub samych okresów upodobnionych na jego terytorjum, to część bonifikacji obciążająca tenże kraj podniesioną będzie o tę samą różnicę.

Przepisy powyższe stosują się do przyznania emerytur z powodu niezdolności do pracy.

Zasiłki na wypadek śmierci należą się posiadającym prawa ubezpieczonych zmarłych, z zastrzeżeniem, że ci uprawnieni przedstawią swe żądania w przeciągu jednego roku od dnia zawiadomienia urzędowego Konsula Kraju o zgonie Konsulowi Kraju pochodzenia interesowanego. Zasiłki te ponoszone będą w równej mierze przez obydwa Państwa na zasadzie przepisów wyżej wymienionych odnośnie do bonifikacji.

Umowy przewidziane w art. 14 określą warunki zastosowania zasad odnoszących się do bonifikacji i zasiłków.

Stosunki pomiędzy francuskiemi a polskiemi instytucjami emerytalnemi, informacje, jakie obowiązane one będą udzielać sobie wzajem dla umożliwienia obliczeń rent ubezpieczeniowych drugiej narodowości, zarówno w trakcie nabywania prawa do emerytury, jakoteż w okresie likwidacji tejże zarządzenia, jakie przedsięwziąć należy celem ułatwie-

nia wypłaty we Francji przez francuskie kasy, lub Administrację pocztową, polskim kasom przyznanych pensji emerytalnych i odwrotnie, określone zostaną na zasadzie umów przewidzianych w art. 14-tym.

Artykuł 2.

Jednakowa procedura, już stosowana odnośnie do indemnizacji w wypadkach przy pracy zgodnie z art. 3 Konwencji z dnia 3 września 1919 r. traktującym o sprawie emigracji i imigracji, potwierdzoną zostaje niniejszym Traktatem i stosowaną będzie w razie ewentualnego rozwoju odnośnego prawodawstwa.

Też same zasady wzajemności, na warunkach, jakie zostaną określone przez specjalne umowy, zawarte przez odnośne administracje obu Krajów, rozciągnięte zostaną również na wszystkie prawa o ubezpieczeniu społecznem przeciwko wszelkiemu ryzyku, jako to: chorobie, niezdolności do pracy, brakowi roboty, mające obecnie moc obowiązującą, jak również i na te, które mogłyby być uchwalone w przyszłości.

Artykuł 3.

Odnośnie do wszystkiego, co dotyczy nabycia, posiadania, przejęcia małej własności wiejskiej lub miejskiej, obywatelom każdego z obu Państw przysługiwać będą na terytorjum drugiego Państwa te same prawa i przywileje (korzyści) co zagwarantowane obywatelom krajowym, za wyjątkiem wszakże korzyści przyznanych tytułem operacji wojennych i z zastrzeżeniem rozporządzeń przewidzianych w interesie bezpieczeństwa narodowego dla niektórych stref, lub pewnych miejscowości przez odnośne prawa co do pobytu, lub osiedlenia się tamże cudzoziemców.

Artykuł 4.

Pracownicy i urzędnicy polscy, zamieszkujący we Francji, którzy przystąpili do francuskich towarzystw wzajemnej pomocy, będą mogli wejść do Rady Administracyjnej tych stowarzyszeń pod warunkiem, że liczba członków administracji cudzoziemców nie będzie przewyższała połowy mniej jednego ogólnej liczby członków Rady.

Obywatele polscy, zamieszkujący we Francji, którzy przystąpili do Towarzystwa Wzajemnej Pomocy zatwierdzonego przez Rząd, lub też uznanego za instytucję publicznej użyteczności, korzystać będą z subwencji przyznanych przez Państwo w celach uzyskania emerytury na zasadzie osobistej książeczki emerytalnej i mieć będą prawo do pensji emerytalnych ustanowionych na podstawie ogólnych funduszów.

Rozporządzenie obu powyższych ustępów stosowane również będzie do francuskich obywateli w Polsce.

Artykuł 5.

Subwencje Kasom Wzajemnej Pomocy dla bezrobotnych, zasiłki udzielane z funduszów publicznych dla bezrobotnych i publicznych instytucji pomocy przez wynajdywanie pracy, przyznane będą w każdem z umawiających się Państw obywatelom drugiego z tych Państw.

Artykuł 6.

Obywatele każdego z obu Państw, którzy z powodu choroby fizycznej lub umysłowej, ciąży lub porodu, bądź też z jakiegokolwiek innego powodu potrzebują pomocy, porady lekarskiej lub jakiej innej pomocy, traktowani będą na terytorjum drugiego Państwa zawierającego niniejszą Konwencję odnośnie do stosowania praw o pomocy na równi z obywatelami krajowymi, bądź u siebie w domu, bądź też w instytucjach szpitalnych.

Obywatele jednego z obu Państw mieć będą prawo w drugiem Państwie do zasiłków państwowych na koszta utrzymania rodziny, noszących charakter prostej pomocy, o ile rodziny tych obywateli zamieszkują tam z nimi.

Artykuł 7.

Koszta pomocy, obowiązujące Państwo zamieszkania danego obywatela w żadnym razie, bez względu na przyczyny lub wysokość tychże kosztów, nie upoważnia do żądania zwrotu takowych bądź przez Państwo, bądź przez departamenty, prowincje, gminy, lub instytucje publiczne kraju do którego należy narodowościowo osoba, której pomoc ta udzieloną została, o ile pomoc ta uznaną zostanie za potrzebną na zasadzie ciężkiej choroby, stwierdzonej za taką przez lekarza, mającego chorego w opiece. W innych wypadkach włączając w powyższe recydywy, — zwrot kosztów wynikłych z powodu choroby dopuszczalnym jest w najbliższym 60-cio dniowym okresie.

Artykuł 8.

Państwo, w którem dany obywatel zamieszkuje, będzie w dalszym ciągu ponosić koszta pomocy temuż bez prawa domagania się zwrotu powyższych kosztów.

(1) O ile chodzi o utrzymanie bądź w domu, bądź też w przytułkach, — starców, kalek i nieuleczalnych, w wieku powyżej lat 15, zamieszkałych stale w Kraju, gdzie dopuszczeni zostali do korzystania z emerytalnej pensji, z pomocy, lub bezpłatnego pobytu w przytułku dla starców. Okres powyższy ograniczonym będzie do lat 3-ciu, o ile chodzić będzie o niezdolność do pracy, jako następstwo jednej z chorób zawodowych, lista których ustaloną zostanie na zasadzie jednej z umów, przewidzianych w art. 14-ym niniejszej Konwencji.

(2) O ile chodzi o wszystkie osoby chore, chore umysłowo oraz wszystkie inne potrzebujące pomocy lekarskiej, a zamieszkałe stale przez 5 lat w danym Kraju. W wypadku gdy chodzi o leczenie choroby, pracownik, który w ciągu wyżej wymienionego okresu czasu zamieszkiwał w Kraju przynajmniej przez 5 miesięcy rocznie bez przerwy, uznanym będzie za posiadającego tam swe stałe miejsce zamieszkania.

O ile chodzi o dzieci małoletnie poniżej lat 16-tu, wystarczy, by ojciec, matka, opiekun, lub wreszcie osoba mająca opiekę nad dzieckiem odpowiadała warunkom wyżej skreślonym.

Artykuł 9.

Po upływie terminu 60-cio dniowego dla korzystających z pomocy, o ile ci nie odpowiedzą warunkom (pobytu) przewidzianym w poprzednim artykule, Państwo Kraju ich pochodzenia mieć będzie prawo wyboru, po zasięgnięciu zdania Państwa jego zamieszkania bądź repatrjować korzystającego z pomocy, o ile przewiezienie takowego okaże się możebnem, bądź zwrócić koszta jego kuracji Państwu jego mieszkania. Repatrjacja nie będzie wymaganą w wypadkach pomocy specjalnej licznym rodzinom, lub też kobietom w czasie połogu.

Artykuł 10.

Obydwa Państwa uregulują w umowach przewidzianych w art. 14 wraz z określeniem wszelkich zarządzeń co do szczegółów i wykonania:

1) sposób postępowania i warunki repatrjacji,
2) sposób stwierdzenia i określenie trwania zamieszkiwania bez przerw.

Opinje przewidziane w artykule 9, udzielane przez Państwo gdzie zamieszkuje korzystający z pomocy, winne nadchodzić do Władz Państwowych Kraju pochodzenia korzystającego z pomocy, wskazanych we wspomnianej wyżej umowie w ciągu pierwszych dwudziestu dni sześćdziesięcio-dniowego terminu, w razie zaś uchybienia, termin zostanie przedłużony o okres czasu opóźnienia.

Obydwa Rządy zobowiązują się przestrzegać, by w zbiorowiskach, obejmujących znaczną liczbę pracowników drugiej narodowości, nie

brakowało środków i pomocy szpitalnej dla robotników chorych, lub rannych jak również dla ich rodzin.

Składki, jakie mogłyby być nałożone w powyższym celu na urzędników lub też na które ciż urzędnicy mogliby przystać, nie będą miały charakteru specjalnych podatków (poborów) od zagranicznej robocizny.

Z chwilą, kiedy pomoc lekarska w domu, w szpitalach lub też w infirmerjach zapewnioną zostanie za sprawą starań i kosztem urzędników, pracownicy mieć będą do niej prawo a to bez żądania jakiegokolwiek zwrotu tych kosztów.

Zwrot kosztów wymagany od Państwa, skąd pochodzi korzystający z pomocy, na zasadzie art. 9 wyżej wymienionego, będą bezpodstawne, o ile wzmiankowane koszta zwrócone zostaną przez pracodawcę dobrowolnie, lub też na zasadzie jakiego postanowienia umowy o pracy.

To samo odnosi się do wypadków, w których koszta te zapłacone zostaną przez instytucję dobroczynną lub wreszcie uregulowane w inny jeszcze sposób.

Artykuł 11.

Stowarzyszenia dobroczynne, pomocy lub opieki społecznej oraz pomocy umysłowej, jak również stowarzyszenia spółdzielcze spożywcze zorganizowane pomiędzy Polakami we Francji i Francuzami w Polsce, podobnie jak stowarzyszenia mieszane w jednym i drugim kraju, założone i działające na zasadzie praw krajowych, posiadać będą te same prawa i przywileje, jakie są zagwarantowane stowarzyszeniom francuskim i polskim mającym ten sam charakter.

Artykuł 12.

Obywatele każdego z obu krajów korzystać będą na terytorjum drugiego z nich z takiej samej swobody należenia, lub nienależenia do syndykatów, lub zgrupowań zawodowych, albo korporacji, jaka pozostawiona obywatelom danego kraju, z zastrzeżeniem rozporządzeń prawnych dotyczących administracji tych syndykatów, lub też tych zgrupowań.

Pracownicy, lub urzędnicy obu krajów będą mogli należeć do Komitetów Rozjemczych lub sądów rozjemczych w sprawach sporów zbiorowych pomiędzy płatnymi urzędnikami, w których byliby stroną interesowaną.

O ile robotnicy polscy górniczego przedsiębiorstwa wyznaczą z pomiędzy swych towarzyszów w tem samem przedsiębiorstwie swego pełnomocnika dla przedstawienia swych żądań odnośnie do warunków pracy, bądź pracodawcom, bądź delegatom górniczym, bądź wreszcie władzom, obowiązanym do opieki nad pracą, to wyżej wymienione władze francuskie ułatwią temuż spełnienie żądania powierzonego mu przez towarzyszów. To samo odnosi się do francuskich robotników górników, pracujących w Polsce.

Artykuł 13.

Zgodnie z zasadą postawioną w pierwszym ustępie artykułu 3 konwencji francusko-polskiej z dnia 3 września 1919 r. odnośnie do emigracji i imigracji, obywatele każdej z umawiających się stron korzystać będą na terytorjum drugiej strony z traktowania narówni z obywatelami krajowymi, odnośnie do wszystkiego co dotyczy zastosowania ustaw regulujących warunki pracy i gwarantujących pracownikom hygienę i bezpieczeństwo. Ta równość traktowania rozciągać się będzie również na wszelkie rozporządzenia, mogące być wydane w przyszłości w obu krajach w tej dziedzinie.

Artykuł 14.

Odnośne administracje obu Państw postanowią za wzajemnem porozumieniem się zarządzenia co do szczegółów i porządku niezbędnych dla wykonania rozporządzeń niniejszej Konwencji, które wymagałyby

współdziałania władz administracyjnych. Określą one również wypadki i warunki w których władze bezpośrednio ze sobą porozumiewać się będą.

Artykuł 15.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana, i wymiana dokumentów ratyfikacyjnych nastąpi w Paryżu w możliwie najkrótszym czasie.

Z chwilą wymiany ratyfikacji, Konwencja niniejsza uzyskuje moc obowiązującą.

Konwencja niniejsza zawarta jest na okres jednego roku, i wznowiona będzie milcząco z roku na rok o ile nie zostanie wypowiedziana. Wypowiedzenie winno być notyfikowane na trzy miesiące przed upływem każdego terminu.

Wszelkie trudności dotyczące zastosowania niniejszej Konwencji regulowane będą w drodze dyplomatycznej.

W razie, gdyby okazało się niemożliwem doprowadzić na tej drodze do rozwiązania tych trudności, będą one poddane nawet na żądanie jednej tylko z umawiających się stron, orzeczeniu jednego lub kilku arbitrów (rozjemców), którym powierzone zostanie rozstrzygnięcie takowych zgodnie z duchem i podstawowemi zasadami niniejszej Konwencji.

Specjalna umowa ustanowi organizację i działanie sądu rozjemczego. Każda ze stron będzie mogła korzystać w charakterze informacji, z rad odnośnych biur lub instytucji międzynarodowych, kompetentnych w tej sprawie. Rada ta będzie mogła być wymaganą z tego samego tytułu na zasadzie porozumienia pomiędzy rozjemcami (arbitrami).

PROTOKÓŁ.

Celem skoordynowania okresu trwania i terminu wypowiedzenia niniejszej Konwencji z takiemiż warunkami przewidzianemi w artykule 16 Konwencji Francusko-Polskiej z dnia 3 września 1919 roku w sprawie emigracji i imigracji ustęp 3 wzmiankowanego artykułu 16 Konwencji z dnia 3 września 1919 r. zmieniony zostaje w sposób następujący:

Konwencja trwać będzie rok i będzie odnawianą, z roku na rok drogą milczącego prolongowania z wyjątkiem wymówienia takowej w ciągu trzech miesięcy przed upływem terminu każdego jej okresu.

KONWENCJA

z Jugosławją o pomocy lekarskiej, podpisana w Belgradzie dnia 9 maja 1923 r.

(DU nr. 39 z 1924, poz. 413).

Artykuł 1.

Każda z dwóch Stron układających się zobowiązuje się mieć staranie, ażeby ubodzy obywatele Strony drugiej, którzy z powodu choroby fizycznej lub umysłowej potrzebują pomocy i opieki lekarskiej, byli na jej obszarze traktowani tak samo, jak właśni ubodzy obywatele, dopóki nie nastąpi ich repatrjacja bez narażenia na niebezpieczeństwo ich zdrowia lub zdrowia innych osób.

Artykuł 2.

Zwrot kosztów, wynikający z udzielenia tej pomocy i opieki, jakoteż z powodu pogrzebów osób zmarłych, którym okazana była pomoc, nie może być żądany ani z kas państwowych i kas gminnych, lub z innych kas publicznych tego Państwa, do którego wspomniane osoby z tytułu swej narodowości należą.

Artykuł 3.

W wypadku, jeżeli wspomagana osoba sama lub inne osoby, zobowiązane w zastępstwie jej na mocy istniejących przepisów ustawowych, są w stanie pokryć odnośne koszta, Państwo, które wspomagało, zachowuje prawo regresu do tych osób o zwrot kosztów.

W tym celu każda ze Stron układających się zobowiązuje się udzielić drugiej Stronie na żądanie zwrócone w drodze dyplomatycznej, dopuszczalnej według ustaw wewnętrznych danego Państwa pomocy, ażeby te koszta, obliczone na podstawie zwykłych taks obowiązujących, były zwrócone osobom uprawnionym.

Artykuł 4.

Zasady wymienione w art. 2 i 3 i dotyczące zwrotu kosztów leczenia stosują się i do kosztów wynikłych z tegoż tytułu od 1-go listopada 1918 roku.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne wymienione w Warszawie w czasie możliwie najkrótszym.

Uzyska moc obowiązującą w trzy tygodnie po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych i będzie odnawianą z roku na rok przez milczące przedłużenie z zastrzeżeniem możności wypowiedzenia jej przez jedną z układających się Stron na rok zgóry.

PROTOKÓŁ.

W chwili podpisywania Konwencji o pomocy lekarskiej z dnia dzisiejszego pełnomocnicy obu układających się Stron oświadczyli co następuje:

Obie Układające się Strony stwierdzają, że powyższa Konwencja nie wyczerpała całokształtu kwestji pomocy i opieki społecznej należnych obywatelom jednego z obu Państw, którzy przebywają na terytorjum drugiego. Kwestja ta zostaje zastrzeżona, jako przedmiot późniejszej Konwencji, którą byłoby wskazane zawrzeć jaknajprędzej.

DEKLARACJA.

Niżej podpisani reprezentujący Rzeczpospolitą Polską i Królestwo Serbów, Kroatów i Słoweńców podczas rokowań w sprawie zawarcia Konwencji, dotyczącej pomocy lekarskiej, zgodziwszy się co do brzmienia powyższej Konwencji, po podpisaniu jej, ustalili, iż byłoby dla obu Stron rzeczą wielce pożyteczną zrezygnować ostatecznie ze swych wzajemnych żądań o zwrot kosztów leczenia ubogich chorych, które odnoszą się do okresu, poprzedzającego dzień 1 listopada 1918 r. W tym celu niżej podpisani przedstawiciele postanawiają wspólnie, iż poczynią niezwłocznie kroki u swych odnośnych Rządów, aby wymiana not pomiędzy obu Stronami mogła potwierdzić przedstawiony tu punkt widzenia, na który zgodzili się.

USTAWY I ROZPORZĄDZENIA

PRAWO CYWILNE

USTAWA

z dnia 2 sierpnia 1926 r.

o prawie właściwem dla stosunków prywatnych wewnętrznych. (Prawo prywatne międzydzielnicowe).

(DU nr. 101 poz. 580).

Skr.: **PMD**

I. OSOBY.

Art. 1. Zdolność osobistą obywatela polskiego ocenia się według prawa, obowiązującego w miejscu jego zamieszkania.

Art. 2. Kto zmienia miejsce zamieszkania, ten w dziedzinie zdolności osobistej, stosunków familijnych i praw spadkowych podlega prawu nowego miejsca zamieszkania dopiero po jednym roku.

Art. 3. 1) Miejscem zamieszkania według ustawy niniejszej jest miejsce na obszarze Polski, gdzie obywatel polski mieszka z zamiarem stałego pobytu. Jeżeli ma kilka miejsc zamieszkania, — właściwe jest prawo miejsca, w którem skupia się główny i przeważający zakres jego działalności. Obywatel polski, mieszkający zagranicą, podlega prawu, obowiązującemu w ostatniem miejscu zamieszkania w Polsce. Jeżeli wogóle zamieszkania w Polsce nie da się ustalić, właściwe jest prawo, obowiązujące w stolicy państwa.

2) Mężatka sądownie nie rozłączona idzie co do miejsca zamieszkania za mężem; nieletnie lub niewłasnowolne dzieci ślubne, uprawnione (legitymowane) i przysposobione (adoptowane) idą za ojcem, nieślubne — za matką. Jeżeli mąż mieszka zagranicą, a żona i dzieci pozostały w Polsce, — właściwe jest dla nich prawo miejsca ich stałego pobytu.

3) Zdolność osób prawnych oraz wszelkich spółek i stowarzyszeń ocenia się podług prawa, obowiązującego w miejscu ich siedziby.

Art. 4. Zdolność osobistą kupca w jego obrocie handlowym ocenia się podług prawa, obowiązującego w siedzibie przedsiębiorstwa.

Art. 5. Jeżeli obywatel polski, niezdolny według prawa miejsca swego zamieszkania, sporządził w innej części Polski, gdzie obowiązuje prawo odmienne, czynność prawną, mającą tam wywrzeć skutek, należy oceniać jego zdolność według prawa miejsca sporządzenia czynności (art. 11. ust. 1), gdy tego wymaga bezpieczeństwo uczciwego obrotu.

Uznanie za zaginionego, znikłego lub zmarłego.

Art. 6. Dla uznania obywatela polskiego za zaginionego, znikłego lub zmarłego właściwe jest prawo ostatniego miejsca jego zamieszkania.

II. FORMA CZYNNOŚCI PRAWNEJ.

Art. 7. Forma czynności prawnej podlega prawu, które właściwe jest dla samej czynności; jednak wystarczy zastosowanie się do prawa, obowiązującego w miejscu sporządzenia czynności, jeżeli to miejsce nie jest wątpliwe.

III. PRAWA RZECZOWE.

Art. 8. 1) Posiadanie i prawa rzeczowe podlegają ustawie miejsca, w którem znajduje się ich przedmiot.

2) Zasiedzenie, przedawnienie i przemilczenie ocenia się według ustawy miejsca, w którem rzecz ruchoma znajdowała się w chwili upływu czasokresu. Nabywający prawo może powołać się także na ustawę miejsca, w którem rzecz ruchoma znajdowała się w chwili rozpoczęcia czasokresu.

3) Nabycie, zmiana lub umorzenie praw rzeczowych nie nieruchomości, jak również zobowiązania z czynności prawnych wynikające, na podstawie których prawa takie mają być nabyte, zmienione lub umorzone, podlegają co do formy, jak i innych warunków ważności, wyłącznie prawu miejsca, gdzie nieruchomość jest położona. Nie tyczy się to jednak obowiązków, wynikających ze stosunków familijnych lub praw spadkowych.

IV. ZOBOWIĄZANIA.

Art. 9. Strony mogą poddać stosunek obowiązkowy któremukolwiek z praw, obowiązujących w Polsce.

Art. 10. Jeżeli strony nie oznaczyły właściwego prawa, natenczas stosuje się:

1) do umów, zawieranych na giełdzie, lub targach publicznych, — prawo tamże obowiązujące;

2) do umów, odnoszących się do nieruchomości, — prawo, obowiązujące w miejscu, gdzie nieruchomość się znajduje;

3) do umów, zawieranych w handlu cząstkowym, — prawo miejsca, gdzie jest siedziba sprzedawcy;

4) do umów o usługi, roboty, budowle i dostawy, zawieranych z państwem, — prawo właściwe według siedziby władzy działającej, a do takichże umów, zawieranych z innemi związkami publicznemi, — prawo, obowiązujące w ich siedzibie;

5) do umów o ubezpieczenie — prawo, obowiązujące w siedzibie zakładu ubezpieczającego;

6) do umów, zawieranych z notarjuszami, adwokatami i innemi osobami, spełniającemi czynności zawodowe, w zakresie tych czynności, — prawo miejsca, w którem osoby te zawód swój stale wykonywają;

7) do umów o pracę, zawieranych z pracownikami przez przedsiębiorców handlowych, przemysłowych i górniczych, — prawo miejsca, w którem praca jest wykonywana.

Art. 11. 1) Do umów, nie objętych liczbami 1—7 artykułu 10, stosować należy prawo tego obszaru prawnego, w którym obie strony w czasie zawarcia umowy mają miejsce zamieszkania. Gdy strony mieszkają w obszarach różnych praw, a zobowiązanie jest jednostronne, stosować należy prawo tego obszaru, w którym mieszka dłużnik; gdy zobowiązanie jest obustronne, — prawo tego obszaru, w którym umowę zawarto. Umowa między nieobecnymi uchodzi za zawartą w miejscu, w którem oferent otrzymał przyjęcie oferty.

2) Prawo, obowiązujące w miejscu zawarcia umowy, ma zastosowanie także wtedy, gdy nie można ustalić miejsca zamieszkania, mającego rozstrzygać o prawie właściwem.

3) Jeżeli dłużnik, sporządzający czynność jednostronną, nie oznaczył sam prawa właściwego, obowiązuje go prawo miejsca jego zamieszkania, a jeżeli miejsca zamieszkania w Polsce ustalić nie można, prawo miejsca sporządzenia czynności.

4) Miejscem zamieszkania kupca w jego obrocie handlowym jest siedziba przedsiębiorstwa; jeżeli kupiec ma kilka przedsiębiorstw, — siedziba tego przedsiębiorstwa, z którem stosunek zawiązano.

Art. 12. 1) Zobowiązania z występków i z innych zdarzeń prawnych podlegają prawu, obowiązującemu w miejscu, gdzie zaszedł fakt, który wywołał zobowiązanie.

2) To samo prawo rozstrzyga, czy osoba, w swej zdolności osobistej ograniczona, odpowiada za wyrządzoną szkodę.

V. PRAWA MAŁŻEŃSKIE.

Zawarcie małżeństwa.

Art. 13. 1) Prawną możność zawarcia ważnego związku małżeńskiego ocenia się dla każdej ze stron według prawa, któremu strona podlega osobiście (art. 1 i 2).

2) Władza właściwa może odmówić udzielenia ślubu obywatelowi polskiemu, zdolnemu do zawarcia małżeństwa według prawa, któremu podlega osobiście, gdyby był niezdolny według prawa, obowiązującego w siedzibie władzy.

Art. 14. Forma zawarcia małżeństwa podlega prawu, obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego. Do ważności małżeństwa wystarczy zachowanie formy, przepisanej przez prawa, którym oboje przyszli małżonkowie podlegają osobiście.

Stosunki osobiste i majątkowe między małżonkami.

Art. 15. 1) Stosunki osobiste i majątkowe małżonków ocenia się według prawa, któremu małżonkowie podlegają osobiście. Jeżeli małżonkowie następnie mieć będą różne miejsca zamieszkania, stosunki ich oceniać się będzie według prawa, któremu w ostatnim czasie podlegali wspólnie.

2) Prawo miejsca zamieszkania małżonków rozstrzyga, czy w czasie pożycia małżeńskiego mogą zawrzeć układ majątkowy, lub rozwiązać, albo zmienić układ, między nimi istniejący.

3) Jednak zmiana miejsca zamieszkania sama przez się nie wpływa na zmianę ustawowego ustroju majątkowego małżonków, który podlega nadal prawu męża z czasu zawarcia ślubu.

Art. 16. Układy majątkowe małżeńskie tudzież darowizny między małżonkami lub narzeczonymi podlegają prawu, któremu mąż lub narzeczony podlegał osobiście w chwili zawarcia umowy.

Rozwód i rozdział od stołu i łoża.

Art. 17. 1) Dla rozwodu lub rozdziału od stołu i łoża właściwe jest prawo, któremu małżonkowie osobiście podlegają w czasie żądania rozwodu lub rozdziału. Jeśli małżonkowie podlegają w tym czasie prawom różnym, właściwe jest ostatnie ich prawo wspólne.

2) Małżonkowie tylko wówczas mogą żądać rozwodu lub rozdziału w części państwa, w której obowiązuje prawo odmienne od tego, jakie jest dla nich właściwe, gdy rozwód lub rozdział jest dopuszczalny w danym przypadku również według prawa miejsca, gdzie wniesiono żądanie.

VI. STOSUNKI MIĘDZY RODZICAMI A DZIEĆMI.

Pochodzenie ślubne.

Art. 18. 1) O ślubnem pochodzeniu dziecka rozstrzyga prawo, któremu mąż matki podlegał osobiście w czasie urodzenia się dziecka.

2) Jeżeli wówczas mąż już nie żył, właściwe jest prawo zmarłego z czasu jego śmierci.

Rodzice a dzieci ślubne.

Art. 19. 1) Dla stosunków między rodzicami a dziećmi ślubnemi właściwe jest prawo, któremu rodzice i dzieci osobiście podlegają.

2) Jeżeli prawa te są różne i odmienne, obowiązuje prawo, któremu strony wspólnie podlegały do ostatniego czasu.

3) Stosunek rodziców do córki zamężnej ocenia się według ustawy, której podlega mąż córki, o ile uprawnienia rodziców, z właściwej dla nich ustawy płynące, sprzeczne są z uprawnieniami męża, opartemi na właściwej dla niego ustawie.

Dzieci nieślubne.

Art. 20. Stosunek dziecka nieślubnego do matki ocenia się według prawa, któremu matka i dziecko osobiście podlegają; gdyby zaś prawa matki i dziecka były później różne i odmienne, według ostatniego ich prawa wspólnego.

Art. 21. Dla ustalenia nieślubnego ojcostwa, wzajemnych praw i obowiązków ojca i dziecka, tudzież ojca i matki właściwe jest prawo, któremu matka i dziecko podlegały w chwili urodzenia się dziecka. Wszakże należy stosować prawo ojca nieślubnego, gdy dla dziecka jest korzystniejsze.

Uprawnienie dzieci nieślubnych.

(Legitymacja).

Art. 22. Uprawnienie dziecka nieślubnego podlega prawu ojca z czasu uprawnienia, a jeżeli ojciec wówczas już nie żył, — prawu z czasu jego śmierci.

Przysposobienie. (Adopcja).

Art. 23. Dla przysposobienia właściwe jest prawo, któremu osobiście podlega przysposabiający.

VII. OPIEKA.

Art. 24. Prawo, któremu osoba, potrzebująca pieczy prawnej (opieki, kurateli, pomocnika, doradcy sądowego), podlega osobiście, jest właściwe dla wszystkich spraw w zakresie pieczy prawnej.

Art. 25. Celem ochrony osoby lub majątku władze, w których okręgu osoba przebywa lub znajduje się jej majątek, wydadzą na podstawie miejscowego prawa tymczasowe zarządzenia konieczne.

Art. 26. Artykuły powyższe (24 i 25) nie mają zastosowania do kurateli (opieki) dla spraw poszczególnych.

VIII. PRAWA SPADKOWE.

Art. 27. 1) Dla spraw spadkowych właściwe jest prawo, któremu spadkodawca podlegał osobiście w chwili śmierci.

2) Spadkobiercy muszą posiadać zdolność nabycia spadku nietylko według ustawy właściwej dla praw spadkowych, ale także według ustawy, której podlegają osobiście.

Art. 28. Rozporządzenia ostatniej woli i umowy o prawa spadkowe podlegają prawu spadkodawcy z czasu sporządzenia tych czynności.

Art. 29. 1) Majątki, któremi spadkodawca nie może rozporządzać na przypadek swej śmierci, podlegają prawu miejsca, w którem się znajdują.

2) To samo prawo stosować należy do ograniczeń publiczno-prawnych, którym ulega spuścizna lub jej części.

Art. 30. Celem zabezpieczenia spadku władze wydadzą konieczne zarządzenia tymczasowe na podstawie prawa, obowiązującego w miejscu znajdowania się przedmiotów spadkowych.

IX. PRZEPISY OGÓLNE.

Art. 31. Przepisy ustawy niniejszej należy stosować i wtedy, gdy ustawa o prawie właściwem dla stosunków prywatnych międzynarodowych (prawo prywatne międzynarodowe) wskazuje właściwość prawa obowiązującego w Polsce.

Art. 32. Gdy niepodobna ustalić faktu, rozstrzygającego w ostatnim rzędzie o prawie właściwem, władza polska zastosuje prawo, obowiązujące w miejscu jej siedziby.

Art. 33. Ustawa niniejsza zyskuje moc obowiązującą po upływie 30 dni od jej ogłoszenia.*)

Art. 34. Wykonanie tej ustawy poruczа się Ministrom: Sprawiedliwości, Spraw Wewnętrznych i Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

USTAWA

z dnia 2 sierpnia 1926 r.

o prawie właściwem dla stosunków prywatnych międzynarodowych. (Prawo prywatne międzynarodowe).

(DU nr. 101 poz. 581).

Skr.: **PMN**

I. OSOBY.

Art. 1. 1) Zdolność osobistą osoby fizycznej ocenia się według praw państwa, którego osoba ta jest obywatelem; jeżeli zaś obywatelstwa ustalić nie można — według praw, obowiązujących w miejscu jego zamieszkania.

2) Zmiana obywatelstwa nie pociąga za sobą utraty już uzyskanej pełnoletności.

3) Zdolność osób prawnych, oraz wszelkich spółek i stowarzyszeń ocenia się podług prawa, obowiązującego w miejscu ich siedziby.

Art. 2. Zdolność osobistą kupca w jego obrocie handlowym ocenia się podług prawa, obowiązującego w siedzibie przedsiębiorstwa.

Art. 3. Jeżeli cudzoziemiec, niezdolny według prawa, któremu podlegał osobiście (art. 1), sporządził w Polsce czynność prawną (art. 9 ust. 1), mającą w Polsce wywrzeć skutek, należy oceniać jego zdolność według prawa, obowiązującego w Polsce, gdy tego wymaga bezpieczeństwo uczciwego obrotu.

Uznanie za zaginionego, zniknego lub zmarłego.

Art. 4. 1) Dla uznania osoby za zaginioną, zniknią lub zmarłą właściwe są władze i prawo państwa, któremu osoba ta podlegała ostatnio

2) W razie konieczności władze polskie mogą według praw, obowiązujących w Polsce, uznać cudzoziemca za zaginionego, zniknego lub zmarłego, o ile chodzi o skutki w obrębie Państwa Polskiego.

II. FORMA CZYNNOŚCI PRAWNEJ.

Art. 5. Forma czynności prawnej podlega prawu, które właściwe jest dla samej czynności; jednak wystarczy zastosowanie się do prawa, obowiązującego w miejscu sporządzenia czynności, jeżeli to miejsce nie jest wątpliwe.

*) T. j. z dniem 13 listopada 1926 r.

III. PRAWA RZECZOWE.

Art. 6. 1) Posiadanie i prawa rzeczowe podlegają ustawie państwa, w którem znajduje się ich przedmiot.

2) Zasiedzenie, przedawnienie i przemilczenie ocenia się według ustawy miejsca, w którem rzecz ruchoma znajdowała się w chwili upływu czasokresu. Nabywający prawo może powołać się także na ustawę miejsca, w którem rzecz ruchoma znajdowała się w chwili rozpoczęcia czasokresu.

3) Nabycie, zmiana lub umorzenie praw rzeczowych na nieruchomości, położonej w Polsce, jak również zobowiązania, z czynności prawnych wynikające, na podstawie których prawa takie mają być nabyte, zmienione lub umorzone, podlegają co do formy, jak i innych warunków ważności, wyłącznie prawu, obowiązującemu w Polsce. Nie tyczy się to jednak obowiązków, wynikających ze stosunków familijnych lub praw spadkowych.

IV. ZOBOWIĄZANIA.

Art. 7. Strony mogą poddać stosunek obowiązkowy prawu ojczystemu, prawu miejsca zamieszkania, prawu miejsca sporządzenia czynności prawnej, prawu miejsca wypełnienia zobowiązania, lub prawu miejsca położenia rzeczy.

Art. 8. Jeżeli strony nie oznaczyły właściwego prawa, natenczas stosuje się:

1) do umów, zawieranych na giełdzie lub targach publicznych, — prawo tamże obowiązujące;

2) do umów, odnoszących się do nieruchomości, — prawo, obowiązujące w miejscu, gdzie nieruchomość się znajduje;

3) do umów, zawieranych w handlu cząstkowym, — prawo miejsca, gdzie jest siedziba sprzedawcy;

4) do umów o usługi, roboty, budowle i dostawy, zawieranych z państwem, — prawo właściwe według siedziby władzy działającej, a do takichże umów, zawieranych z innemi związkami publicznemi, — prawo, obowiązujące w ich siedzibie;

5) do umów o ubezpieczenie — prawo, obowiązujące w siedzibie zakładu ubezpieczającego; do umów, zawartych z przedstawicielstwem zagranicznego zakładu, mającem siedzibę w Polsce, — prawo, w Polsce obowiązujące.

6) do umów, zawieranych z notarjuszami, adwokatami i innemi osobami, spełniającemi czynności zawodowe, w zakresie tych czynności, — prawo miejsca, w którem osoby te zawód swój stale wykonywają;

7) do umów o pracę, zawieranych z pracownikami przez przedsiębiorców handlowych, przemysłowych i górniczych, — prawo miejsca, w którem praca jest wykonywana.

Art. 9. 1) Do umów, nie objętych liczbami 1 — 7 artykułu 8, stosować należy prawo państwa, w którem obie strony w czasie zawarcia umowy mają miejsce zamieszkania. Gdy strony mieszkają w różnych państwach, a zobowiązanie jest jednostronne, stosować należy prawo państwa, w którem mieszka dłużnik; gdy zobowiązanie jest obustronne, — prawo państwa, w którem umowę zawarto. Umowa między nieobecnymi uchodzi za zawartą w miejscu, w którem oferent otrzymał przyjęcie oferty.

2) Prawo, obowiązujące w miejscu zawarcia umowy, ma zastosowanie także wtedy, gdy nie można ustalić miejsca zamieszkania, mającego rozstrzygać o prawie właściwem.

3) Jeżeli dłużnik, sporządzający czynność jednostronną, nie oznaczył sam prawa właściwego, obowiązuje go prawo miejsca jego zamieszkania, a jeżeli miejsca zamieszkania ustalić nie można, — prawo miejsca sporządzenia czynności.

4) Miejscem zamieszkania kupca w jego obrocie handlowym jest siedziba przedsiębiorstwa; jeżeli kupiec ma kilka przedsiębiorstw, — siedziba przedsiębiorstwa, z którem stosunek związano.

Art. 10. We wszystkich powyższych przypadkach (art. 7 — 9) strony związane są szczególnemi zakazami ustawowemi, unieważniającemi sprzeczne z niemi czynności prawne, a wydanemi w państwach, w których dłużnik ma miejsce zamieszkania i ma wypełnić zobowiązanie.

Art. 11. 1) Zobowiązania z występków i z innych zdarzeń prawnych podlegają prawu państwa, gdzie zaszedł fakt, który wywołał zobowiązanie.

2) To samo prawo rozstrzyga, czy osoba, w swej zdolności osobistej ograniczona, odpowiada za wyrządzoną szkodę.

V. PRAWA MAŁŻEŃSKIE.

Zawarcie małżeństwa.

Art. 12. 1) Prawną możność zawarcia ważnego związku małżeńskiego ocenia się dla każdej ze stron według jej ustawy ojczystej.

2) Cudzoziemcom, którzyby według swych praw ojczystych mogli zawrzeć związek małżeński, nie wolno, mimo to, zawierać małżeństwa w Polsce przed tutejszemi władzami, jeżeli przeciw podobnemu małżeństwu według prawa, w Polsce obowiązującego, zachodzi jedna z następujących, nieusuwalnych w drodze dyspensy, przeszkód ważnego małżeństwa:

1) pokrewieństwo lub powinowactwo;
2) nastawanie na życie małżonka;
3) zawarty poprzednio związek małżeński;
4) różnica religji, wyższe święcenia kapłańskie i uroczyste śluby zakonne.

Art. 13. 1) Forma zawarcia małżeństwa podlega prawu, obowiązującemu w miejscu zawarcia związku małżeńskiego.

2) Do ważności małżeństwa, zawartego poza granicami Polski, wystarczy zachowanie formy, przepisanej przez prawa ojczyste obojga małżonków.

Stosunki osobiste i majątkowe między małżonkami.

Art. 14. 1) Stosunki osobiste i majątkowe małżonków podlegają ich prawu ojczystemu. Jeżeli małżonkowie następnie należeć będą do państw różnych, stosunki ich oceniać się będzie według prawa państwa, do którego w ostatnim czasie należeli wspólnie.

2) Każdoczesne prawo ojczyste małżonków rozstrzyga, czy w czasie pożycia małżeńskiego mogą zawrzeć układ majątkowy, lub rozwiązać, albo zmienić układ, między nimi istniejący.

3) Jeżeli zmiana obywatelstwa sama przez się nie wpływa na zmianę ustawowego ustroju majątkowego małżonków, który podlega nadal ojczystemu prawu męża z czasów zawarcia ślubu.

Art. 15. Układy majątkowe małżeńskie, tudzież darowizny między małżonkami, lub narzeczonymi podlegają prawu państwa, do którego mąż lub narzeczony należał w chwili zawarcia umowy.

Art. 16. Artykuły 14 i 15 nie mają zastosowania, o ile państwo, w którego granicach położone są nieruchomości małżonków, wymaga stosowania co do tych nieruchomości własnego prawa.

Rozwód i rozdział od stołu i łoża.

Art. 17. 1) Dla rozwodu lub rozdziału od stołu i łoża właściwe są władze i prawo państwa, któremu małżonkowie osobiście podlegają w czasie żądania rozwodu lub rozdziału. Jeżeli małżonkowie podlegają w tym

czasie państwom różnym, właściwe są władze i prawo państwa, do którego małżonkowie wspólnie należeli w ostatnim czasie.

2) Jeżeli małżonkowie zmienili przynależność państwową, to fakt, który zmianę tę wyprzedził, może być przyczyną rozwodu lub rozdziału tylko o tyle, o ile uzasadnia rozwód lub rozdział także według prawa przed tą zmianą właściwego.

3) Dla małżonków, którzy posiadają obywatelstwo polskie lub dla których obywatelstwo polskie było ostatniem, jakie posiadali wspólnie, właściwe są władze polskie lub władze państwa ich miejsca zamieszkania; o ile jednak władze państwa obcego nie zastosowały prawa polskiego, orzeczenia ich nie ulegają ani uznaniu ani wykonaniu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

4) Jeżeli państwo, do którego należą cudzoziemcy, w Polsce zamieszkali, nie zastrzegło sobie orzecznictwa wyłącznego, władze polskie rozstrzygają o ich rozwodzie i rozdziale; oceniają przytem przyczyny według prawa ojczystego tych małżonków. Nawet w przypadku wyłączności, zastrzeżonej przez obce państwo, władze polskie mogą cudzoziemcom, zamieszkałym w Polsce, tymczasowo pozwolić na oddzielne mieszkanie i określić obowiązki utrzymania podług prawa, obowiązującego w Polsce.

VI. STOSUNKI MIĘDZY RODZICAMI A DZIEĆMI.

Pochodzenie ślubne.

Art. 18. 1) O ślubnem pochodzeniu dziecka rozstrzyga prawo ojczyste męża matki z czasu urodzenia się dziecka.

2) Jeżeli wówczas mąż już nie żył, właściwe jest prawo zmarłego z czasu jego śmierci.

Rodzice a dzieci ślubne.

Art. 19. 1) Dla stosunków między rodzicami a dziećmi ślubnemi właściwe jest ich prawo ojczyste.

2) Jeżeli prawa te są różne i odmienne, obowiązuje prawo państwa, któremu strony wspólnie podlegały do ostatniego czasu.

3) Prawa rodziców i dziecka do nieruchomości, będącej własnością dziecka, ocenia się według praw państwa, w którem położona jest nieruchomość, jeśli państwo to uważa swoje prawo za właściwe.

4) Stosunek rodziców do córki zamężnej ocenia się według ojczystej ustawy męża córki, o ile uprawnienia rodziców, z właściwej dla nich ustawy płynące, sprzeczne są z uprawnieniami męża, opartemi na właściwej dla niego ustawie.

Dzieci nieślubne.

Art. 20. Stosunek dziecka nieślubnego do matki ocenia się według prawa państwa, do którego matka i dziecko należą; gdyby zaś prawa matki i dziecka były później różne i odmienne, — według ostatniego ich prawa wspólnego.

Art. 21. 1) Dla ustalenia nieślubnego ojcostwa, wzajemnych praw i obowiązków ojca i dziecka, tudzież ojca i matki właściwe jest prawo państwa, któremu matka i dziecko podlegały w chwili urodzenia się dziecka.

2) Jeżeli w tym czasie i ojciec nieślubny i matka mają miejsce zamieszkania w Polsce, należy stosować obowiązujące w Polsce prawo właściwe, gdy dla dziecka jest korzystniejsze.

Uprawnienie dzieci nieślubnych.

(Legitymacja).

Art. 22. Uprawnienie dziecka nieślubnego podlega ojczystemu prawu ojca z czasu uprawnienia, a jeżeli ojciec wówczas już nie żył, — prawu z czasu jego śmierci.

Przysposobienie. (Adopcja).

Art. 23. Dla przysposobienia właściwe jest prawo państwa, do którego należy przysposabiający.

VII. OPIEKA.

Art. 24. Prawo i władze ojczyste osoby, potrzebującej pieczy prawnej (opieki, kurateli, pomocnika, doradcy sądowego), są właściwe dla wszystkich spraw w zakresie pieczy prawnej.

Art. 25. Polskie władze opiekuńcze mogą powierzyć władzom obcego państwa opiekę nad obywatelem polskim, mieszkającym lub posiadającym majątek w obcem państwie, wszakże tylko o tyle, o ile obywatel polski ma tam zapewnioną dostateczną opiekę osobistą lub majątkową.

Art. 26. Dla cudzoziemców, potrzebujących opieki, a zamieszkałych lub posiadających majątek w Polsce, władza polska wyda według własnych praw wszelkie potrzebne zarządzenia opiekuńcze stałe lub czasowe, o ile tego władza obcego państwa nie czyni w dostatecznej mierze. Powody i terminy ustanowienia i zniesienia opieki ocenia się według ustawy ojczystej cudzoziemca.

Art. 27. Artykuły powyższe (24—26) nie mają zastosowania do kurateli (opieki) dla spraw poszczególnych.

VIII. PRAWO SPADKOWE.

Art. 28. 1) Dla spraw spadkowych właściwe jest prawo ojczyste spadkodawcy z chwili śmierci.

2) Spadkobiercy muszą posiadać zdolność nabycia spadku nietylko według ustawy właściwej dla praw spadkowych, ale także według swej ustawy ojczystej.

Art. 29. Rozporządzenia ostatniej woli i umowy o prawa spadkowe podlegają prawu ojczystemu spadkodawcy z czasu sporządzenia tych czynności.

Art. 30. 1) Majątki, któremi spadkodawca nie może rozporządzać na przypadek swej śmierci (ordynacje), podlegają prawu państwa, w którem się znajdują.

2) To samo prawo stosować należy do ograniczeń publiczno-prawnych, którym ulega spuścizna lub jej części.

Art. 31. Majątek, według ojczystego prawa spadkodawcy bezdziedziczny, podlega, jako spuścizna bezdziedziczna, prawu państwa, w którego obrębie znajduje się w chwili śmierci spadkodawcy. Za bezdziedziczny uważa się majątek, który według prawa ojczystego spadkodawcy, w braku innych spadkobierców, przypada z ustawy państwu lub innym osobom prawnym.

Spuścizny po obywatelach polskich.

Art. 32. Przewód spadkowy w Polsce obejmuje spuściznę po obywatelu polskim, choćby majątek znajdował się zagranicą.

Spuścizny po cudzoziemcach.

Art. 33. Władze polskie ograniczą się w zasadzie do zabezpieczenia spuścizny, po cudzoziemcu pozostałej.

Art. 34. Jednakże na żądanie osoby, wykazującej swe prawa spadkowe, a zamieszkałej w Polsce, lub posiadającej obywatelstwo polskie, władze postępować będą ze spuścizną, znajdującą się w Polsce, tak, jak gdyby pozostała po obywatelu polskim. Stosować przytem będą prawo ojczyste spadkodawcy (art. 28).

Art. 35. 1) Wydanie spuścizny poza granice Polski nastąpi dopiero po zaspokojeniu albo należytem zabezpieczeniu roszczeń i praw spadkowych obywateli polskich, w Polsce zamieszkałych cudzoziemców, tudzież Skarbu Polskiego.

2) Wydaniu spadku przez władze polskie nie może sprzeciwić się, kto nie wykazał swych praw na podstawie prawa właściwego.

IX. PRZEPISY OGÓLNE.

Odesłanie do innego prawa.

Art. 36. Jeżeli obce prawo ojczyste, wskazane niniejszemi przepisami, jako właściwe, każe oceniać stosunek prawny według innego prawa, należy w Polsce zastosować to inne prawo.

Niejednolite prawo.

Art. 37. Gdy w państwie, którego prawo ustawa niniejsza wskazała jako właściwe, obowiązuje kilka odmiennych praw cywilnych, jego prawo wewnętrzne rozstrzyga, które z nich należy zastosować.

Ograniczenie w stosowaniu prawa obcego.

Art. 38. Przepisy prawa obcego nie mają w Polsce mocy prawnej, jeżeli są sprzeczne z podstawowemi zasadami obowiązującego w Polsce porządku publicznego lub z dobremi obyczajami.

Ustalenie brzmienia, treści i właściwości prawa obcego.

Art. 39. 1) Sąd może zwrócić się do Ministra Sprawiedliwości o udzielenie tekstu praw obcych, lub o wyjaśnienie obcej praktyki sądowej.

2) Gdy niepodobna stwierdzić treści obcego prawa, lub ustalić faktu, rozstrzygającego w ostatnim rzędzie o prawie właściwem, władze polskie właściwe zastosują prawo, obowiązujące w Polsce.

Odwet.*)

Art. 40. Przeciw państwu, które w zakresie prawa prywatnego traktuje obywateli polskich gorzej niż własnych, albo gorzej niż obywateli innych państw obcych, lub wogóle odmawia im ochrony prawnej, udzielanej zobopólnie wśród państw cywilizowanych, Rada Ministrów może wydać rozporządzenie, które określi materję, kierunek i rozmiary, w jakich w stosunku do tego obcego państwa i jego obywateli zasada odwetu ma być zastosowana.

Moc obowiązująca.

Art. 41. Ustawa niniejsza zyskuje moc obowiązującą po upływie 30 dni od jej ogłoszenia.**)

Wykonanie ustawy.

Art. 42. Wykonanie tej ustawy poruczа się Ministrom: Sprawiedliwości, Spraw Wewnętrznych, Spraw Zagranicznych oraz Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

---

*) Art. 40 uchylony został Dekretem PR z 14. 1. 36 o ochronie interesów Państwa Polskiego i jego obywateli w stosunkach międzynarodowych (DU nr. 3, poz. 22).

**) t. j. z dniem 13 listopada 1926 r.

OBYWATELSTWO

USTAWA
z dnia 20 stycznia 1920 r.
o obywatelstwie Państwa Polskiego
(DU nr. 7, poz. 44).

Art. 1. Obywatel polski nie może być jednocześnie obywatelem państwa innego.

Art. 2. Z chwilą ogłoszenia ustawy niniejszej prawo obywatelstwa polskiego służy każdej osobie bez różnicy płci, wieku, wyznania i narodowości, która:

1) jest osiedlona na obszarze Państwa Polskiego, o ile jej nie służy obywatelstwo innego państwa. Za osiedlonego w Państwie Polskiem w znaczeniu niniejszej ustawy jest uważany ten, kto:

a) jest zapisany lub ma prawo być zapisanym do ksiąg stałej ludności b. Królestwa Polskiego;

b) ma prawo swojszczyzny w jednej z gmin na obszarze Państwa Polskiego, stanowiącym poprzednio część składową Państwa Austrjackiego lub Węgierskiego;

c) miał już przed 1-ym stycznia 1908 r. z tytułu obywatelstwa niemieckiego stałe miejsce zamieszkania na obszarze Państwa Polskiego, stanowiącym poprzednio część składową Państwa Pruskiego;

d) był zapisany do gminy miejskiej lub wiejskiej, albo do jednej z organizacyj stanowych na ziemiach b. Cesarstwa Rosyjskiego, jakie wchodzą w skład Państwa Polskiego;

2) urodziła się na obszarze Państwa Polskiego, o ile nie służy jej obywatelstwo innego państwa;

3) ponadto, której na mocy traktatów międzynarodowych obywatelstwo polskie przysługuje.

Art. 3. Obywatele państw innych, pochodzenia polskiego oraz ich potomkowie, uznani będą za obywateli Państwa Polskiego, skoro po powrocie do Państwa Polskiego w urzędzie administracyjnym miejsca swego zamieszkania złożą dowody pochodzenia polskiego wraz z oświadczeniem, że chcą być obywatelami polskimi i zrzekają się obywatelstwa innego państwa.

Art. 4. Obywatelstwo polskie nabywa się:

1) przez urodzenie,
2) przez uprawnienie, uznanie lub przysposobienie,
3) przez zamążpójście,
4) przez nadanie,
5) przez przyjęcie urzędu publicznego lub przyjęcie do służby wojskowej w Państwie Polskiem, o ile nie uczyniono przeciwnego zastrzeżenia.

Art. 5. Przez urodzenie dzieci ślubne nabywają obywatelstwo ojca, dzieci nieślubne — obywatelstwo matki. — Dzieci rodziców niewiadomych, urodzone lub znalezione na obszarze Państwa Polskiego, uważane będą za obywateli polskich, o ile nie wykaże się ich inne obywatelstwo.

Art. 6. Przez uprawnienie, uznanie lub przysposobienie dziecko, liczące nie więcej niż 18 lat, nabywa obywatelstwo ojca lub matki lub innej osoby, uznającej lub przysposabiającej.

Art. 7. Przez zamążpójście nabywa obywatelstwo polskie cudzoziemka, poślubiająca obywatela polskiego.

Art. 8. Nadanie obywatelstwa polskiego nastąpić może na prośbę osoby, pragnącej je uzyskać, jeżeli wykaże:

1) że prowadziła nieposzlakowany tryb życia,

2) że przebywa stale przynajmniej od 10 lat w granicach Państwa Polskiego,

3) że posiada środki utrzymania lub zarobkowania dla siebie i swojej rodziny,

4) że posiada znajomość języka polskiego.

Za małoletnich oraz inne osoby, ograniczone w zdolności do działań prawnych, wnoszą prośbę o nadanie im obywatelstwa polskiego ich prawni zastępcy.

Art. 9. W wypadkach wyjątkowych, zasługujących na szczególne uwzględnienie, obywatelstwo polskie może być nadane osobom, nieodpowiadającym poszczególnym warunkom z pośród wymienionych w art. 8, zwłaszcza na obszarze b. Cesarstwa Rosyjskiego, jaki wchodzi w skład Państwa Polskiego. W żadnym jednak razie obywatelstwo polskie nie może być nadane osobom, ukaranym przez sądy polskie za przestępstwa, pociągające za sobą ograniczenie praw, dopóki to ograniczenie trwa, tudzież osobom, znajdującym się w stanie upadłości.

Art. 10. Obywatelka polska, która przez zamążpójście za cudzoziemca utraciła obywatelstwo polskie, odzyskuje je, jeżeli po ustaniu tego małżeństwa i osiedleniu się w Polsce złoży odpowiednie oświadczenie w urzędzie administracyjnym miejsca swego zamieszkania.

Art. 11. Utrata obywatelstwa polskiego następuje:

1) przez nabycie obcego obywatelstwa;

2) przez przyjęcie urzędu publicznego lub wstąpienie do służby wojskowej w państwie obcem bez zgody *właściwego wojewody (Komisarza Rządu m. st. Warszawy), wyrażonej, w przypadkach zamiaru wstąpienia do służby wojskowej w państwie obcem, w porozumieniu z właściwym dowódcą okręgu korpusu.*

Osoby, obowiązane do czynnej służby wojskowej, nabyć mogą obywatelstwo obce nie inaczej, jak po *uzyskaniu zwolnienia od powszechnego obowiązku wojskowego, zgodnie z obowiązującemi przepisami*, w przeciwnym razie wobec Państwa Polskiego nie przestaną być uważane za obywateli polskich.

Art. 12. O nadaniu obywatelstwa polskiego rozstrzyga Minister Spraw Wewnętrznych, po zasięgnięciu opinji gminy, w której dana osoba jest zamieszkała tudzież *właściwej władzy administracji ogólnej.*

Minister Spraw Wewnętrznych jest władny przekazać uprawnienia, wynikające z niniejszego artykułu, *wojewodom i Komisarzowi Rządu na m. st. Warszawę.*

Art. 13. Nadanie i utrata obywatelstwa polskiego, o ile inaczej nie *zastrzeżono w akcie nadania lub w orzeczeniu o utracie obywatelstwa*, rozciąga się na żonę nabywającego lub tracącego obywatelstwo polskie tudzież na jego dzieci, w wieku do lat 18.

Art. 14. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Art. 15. Wykonanie ustawy niniejszej *i wydanie potrzebnych rozporządzeń wykonawczych, w szczególności także ustalających właściwość władz nieuregulowaną niniejszą ustawą, formy dokumentów oraz szczegóły postępowania poruczа się Ministrowi Spraw Wewnętrznych.*

Tekst podany *kursywą* odpowiada zmianom wprowadzonym rozp. PR z 3. 12. 32 (DU nr. 109, poz. 896) oraz art. 4 rozp. PR z 28. 12. 34 (DU nr. 110, poz. 976).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH

z dnia 7 czerwca 1920 r.

w przedmiocie wykonania ustawy z dnia 20 stycznia 1920 r. o obywatelstwie Państwa Polskiego.

(DU nr. 52, poz. 320).

Na zasadzie art. 13 ustawy z dnia 20 stycznia 1920 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 7, poz. 44) postanawiam co następuje:

Art. 1. Aż do ostatecznego ustalenia granic uważa się za obszar Państwa Polskiego w znaczeniu ustawy z dnia 20 stycznia 1920 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 7, poz. 44) miasto Warszawę, województwa: warszawskie, łódzkie, kieleckie, lubelskie, białostockie, poznańskie, *pomorskie, krakowskie, lwowskie, tarnopolskie, stanisławowskie, wołyńskie, poleskie i nowogródzkie, tudzież te ziemie b. Księstwa Cieszyńskiego, Spisza i Orawy, które weszły w skład Państwa Polskiego.*

Art. 2. Osoby, przebywające na obszarze Państwa Polskiego, dzielą się na obywateli Państwa Polskiego i na cudzoziemców.

Jako cudzoziemiec traktowany będzie ten, komu nie służy prawo obywatelstwa polskiego.

Art. 3. Obywatel polski nie może być przez władze polskie uważany jednocześnie za obywatela innego państwa.

Art. 4. W myśl art. 8 ustawy z dnia 20 stycznia 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 7, poz. 44):

1) tryb życia osoby uważa się za poszlakowany, jeśli popełnia czyn, za który wymierzona została kara sądowa, pociągająca za sobą ograniczenie praw co najmniej dopóki to ograniczenie trwa lub jeśli zachowanie się jej albo popełniony przez nią czyn mogą być poczytywane za słuszny powód do zgorszenia lub oburzenia publicznego;
2) uważa się za pobyt stały pobyt dobrowolny i nieprzerwany; czasowe wydalenie się za granicę Państwa nie powoduje przerwy, jeśli z okoliczności, wśród których wydalenie to nastąpiło, wynika zamiar powrotu do kraju na czas dalszy bez ograniczenia;
3) środki utrzymania lub zarobkowania albo jedne i drugie razem winny być tego rodzaju, by, o ile da się przewidzieć, wystarczyły na zupełne zabezpieczenie kosztów utrzymania tak proszącego o obywatelstwo, jak i członków rodziny jego, o ile prawnie obowiązany jest do ich utrzymywania, w każdym zaś razie, by nie zachodziła uzasadniona obawa, że osoby te staną się ciężarem dobroczynności publicznej;
4) wymaganą jest należyta znajomość języka polskiego w mowie.

Art. 5. Obywatelem polskim staje się, kto objął nadany mu stale i zgodnie z przepisami obowiązującemi urząd w polskiej cywilnej służbie państwowej lub kto został przyjęty zgodnie z obowiązującemi przepisami do polskiej służby wojskowej, o ile władza nadająca urząd lub przyjmująca do służby wojskowej nie uczyniła przeciwnego zastrzeżenia. Zastrzeżenie ze strony władzy winno być uwidocznione w piśmie nominacyjnem względnie w pierwszym dokumencie wystawionym dla przyjętego do służby wojskowej z okazji tego przyjęcia. Wszelako co do osób, przyjętych do służby wojskowej lub co do osób zamianowanych na urząd państwowy w służbie cywilnej przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia lub w ciągu następnych trzech miesięcy, władza może skorzystać z przysługującego jej prawa zastrzeżenia, o ile zawiadomi o niem osobę interesowaną najpóźniej do 6 miesięcy od dnia wejścia niniejszego rozporządzenia w życie.

Osoby, przyjęte do służby wojskowej lub zamianowane na urząd państwowy w służbie cywilnej, nie nabywają z tego tytułu obywatelstwa polskiego, jeśli przed upływem trzech miesięcy po wejściu niniej-

szego rozporządzenia w życie zostały zwolnione ze służby wojskowej lub utraciły urząd.

Osoby, nieobjęte ustępem 1 niniejszego artykułu, a zajmujące jakiekolwiek stanowisko w służbie publicznej nabywają obywatelstwo polskie tylko wówczas, jeśli według wyraźnego przepisu ustawowego są traktowane co do swego charakteru służbowego narówni z osobami mianowanemi na urząd państwowy.

Pojęcie urzędu państwowego i pojęcie służby wojskowej ocenia się według właściwych przepisów.

Art. 6. *Obywatelstwo polskie traci, kto:*

1) nabył obywatelstwo państwa innego lub

2) przyjął urząd publiczny albo wstąpił do służby wojskowej w państwie obcym bez zgody właściwego wojewody (Komisarza Rządu na m. st. Warszawę), wyrażonej w przypadkach zamiaru wstąpienia do służby wojskowej w państwie obcym w porozumieniu z właściwym dowódcą okręgu korpusu.

Osoby, podlegające powszechnemu obowiązkowi wojskowemu, tracą obywatelstwo polskie wskutek nabycia obywatelstwa państwa innego po zwolnieniu ich od tego obowiązku.

Art. 7. Władzami powołanemi do decyzji w sprawach obywatelstwa są:

a) starostwa, komisarjaty Rządu: w Warszawie, w Łodzi i w Lublinie, tudzież magistraty miast Lwowa i Krakowa,

b) województwa i Generalny Delegat Rządu dla Galicji,

c) Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

Wszelkie postanowienia artykułów następnych, o ile dotyczą województw, odnoszą się także do Generalnego Delegata Rządu dla Galicji.

Art. 8. Władze wymienione w ustępie a) poprzedniego artykułu załatwiają wszystkie sprawy dotyczące obywatelstwa, z wyjątkiem wypadków nadania i utraty obywatelstwa, zastrzeżonych kompetencji województw i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Województwa *załatwiają sprawy o nadaniu i utracie obywatelstwa polskiego (art. 8, 9 i 11 ustawy z dnia 20 stycznia 1920 r.) z zastrzeżeniem zawartem w ustępie 1 art. 1 ustawy z dnia 2 sierpnia 1919 r. (Dz. P. P. P. Nr. 65 poz. 395) co do stołecznego miasta Warszawy*

Decyzje *w sprawach nadania i utraty obywatelstwa polskiego na obszarze st. m. Warszawy* wydaje Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, do którego również należy przedkładanie Radzie Ministrów wniosków w wypadkach zastrzeżonych jej decyzji na zasadzie art. 11, p. 2 wspomnianej ustawy.

Art. 9. O miejscowej kompetencji władz rozstrzyga miejsce stałego faktycznego zamieszkania osoby, o którą chodzi, w razie zaś jeśli osoba ta nie ma w kraju zamieszkania w powyższem słowa znaczeniu, miejsce jej osiedlenia (art. 2 ustawy z dnia 20 stycznia 1920 r. Dz. U. R. P. Nr. 7, poz. 44), a gdyby i to nie dało się określić, miejsce urodzenia, miejsce pobytu lub wreszcie miejsce, w którem po raz ostatni sama lub jej wstępni przebywali.

Art. 10. Osoba prywatna, żądająca stwierdzenia lub uznania swego obywatelstwa polskiego, winna wykazać fakty, na których żądanie to opiera.

W przypadkach, w których chodzi o stwierdzenie obywatelstwa polskiego nie wskutek żądania osoby prywatnej, władza zbada z urzędu wszystkie fakty w rachubę wchodzące.

Jeśli w toku postępowania zajdzie potrzeba stwierdzenia miejsca osiedlenia, wówczas urząd, powołany do załatwienia sprawy obywatelstwa, o ile nie jest zarazem urzędem kompetentnym w sprawie osiedlenia, zwróci się do tego ostatniego celem ustalenia kwestji osiedlenia.

Art. 11. Poświadczenie obywatelstwa, jeśli stwierdzenia jego żąda strona prywatna, następuje w formie według wzoru Nr. 1.

Władze wymienione w art. 7, p. a) niniejszego rozporządzenia, będą prowadziły rejestr wydanych przez siebie poświadczeń.

Art. 12. Kto pragnie nabyć obywatelstwo polskie przez nadanie, wniesie odpowiednią prośbę do władzy wskazanej w p. a) art. 7 niniejszego rozporządzenia z uwzględnieniem postanowień zawartych w art. 9 tegoż rozporządzenia i dołączy do tej prośby metrykę urodzenia (chrztu) swoją, tudzież osób, mających na zasadzie art. 13 ustawy z dn. 20 stycznia 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 7, poz. 44) razem z nim uzyskać obywatelstwo polskie i metrykę (akt) ślubu, o ile pozostaje w związku małżeńskim. Obowiązkiem proszącego o nadanie obywatelstwa jest również wykazać, że posiada środki utrzymania lub zarobkowania dla siebie i rodziny swojej tudzież przedłożyć zaświadczenie właściwej (obcej) władzy państwowej, że tak sam jako też osoby mające razem z nim uzyskać obywatelstwo polskie z chwilą nabycia tegoż obywatelstwa utracą dotychczasowe obywatelstwo swoje. Od obowiązku przedłożenia tego zaświadczenia wolni są obywatele państwa, z którem Polska znajduje się w stanie wojny; w tym ostatnim wypadku wystarczy, jeśli interesowany wykaże że jest obywatelem danego państwa i oświadczy że zrzeka się dotychczasowego obywatelstwa swego.

Art. 13. Władza wymieniona w art. 12, rozpatrzy, czy prośba odpowiada przepisom tegoż artykułu, w razie potrzeby zarządzi usunięcie zachodzących braków, poczem zażąda protokularnie od proszącego oświadczenia, gdzie (gmina, powiat, kraj) i jak długo od czasu swego urodzenia przebywał, czem się trudnił, czy nie pozostaje w stanie upadłości, czy, kiedy i za jakie przestępstwa i przez którą władzę był karany i czy pozatem zachowaniem się swojem nie dał powodu do publicznego zgorszenia lub oburzenia. Wyjaśnień w tych kierunkach udzieli proszący tak co do siebie, jak i co do członków rodziny swojej z ograniczeniem, wynikającem z art. 7 ust. 1 ustawy z dn. 4 kwietnia 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 230).

Przy sposobności przesłuchania stwierdzi władza także znajomość języka polskiego i zwróci uwagę przesłuchiwanego na postanowienia art. 16, ust. 2 niniejszego rozporządzenia; tę ostatnią okoliczność uwidoczni władza wyraźnie w protokule.

Następnie zbada władza, czy oświadczenia proszącego są zgodne z prawdą, zażąda opinji od gminy faktycznego zamieszkania w kraju i przedłoży swój wniosek wraz ze wszystkiemi aktami dochodzenia województwu, względnie, o ile chodzi o st. m. Warszawę, Ministerstwu Spraw wewnętrznych.

Art. 14. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, względnie województwo, w razie uwzględnienia prośby o nadanie obywatelstwa, wyda stronie akt nadania obywatelstwa według wzoru Nr. 2.

Dzień, wymieniony w dacie wydania tego aktu, uważa się za dzień nabycia obywatelstwa.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i województwa prowadzić będą rejestr osób, którym obywatelstwo w swoim zakresie działania nadały.

Art. 15. *Powiatowe władze administracji ogólnej wydawać będą na prośbę obywateli polskich, nie podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu, poświadczenia według wzoru Nr 3 stwierdzające, że przeciw zamierzonemu przez nich nabyciu obywatelstwa obcego nie zachodzą ze stanowiska ustaw Państwa Polskiego żadne przeszkody i że w razie nabycia obywatelstwa obcego utracą obywatelstwo polskie. Analogiczne poświadczenia według wzoru Nr 4 wydawać będą te władze osobom, podlegającym powszechnemu obowiązkowi wojskowemu, jeśli osoby te uzyskały zwolnienie od tego obowiązku.*

Kto pragnie otrzymać powyższe poświadczenie, złoży powiatowej władzy administracji ogólnej w oryginale lub uwierzytelnionym odpisie: metrykę urodzenia (w braku tejże inny wiarogodny dokument zastępczy), tak swoją jako też osób, które mają na zasadzie art. 13 ustawy z dnia 20 stycznia 1920 r. (Dz.

U. R. P. Nr 7, poz. 44) razem z nim utracić obywatelstwo polskie, metrykę (akt) ślubu, jeśli pozostają w związku małżeńskim, i dowód obywatelstwa polskiego.

Jeżeli wymagają tego osobne przepisy, należy również złożyć przyrzeczenie przyjęcia do związku obcego państwa.

Osoby małoletnie oraz inne osoby ograniczone w zdolności do działań prawnych powinny okazać zgodę swego przedstawiciela ustawowego.

Władze, o których mowa w ust. 1, prowadzą rejestr wydanych przez siebie poświadczeń.

Art. 16. Akt nadania obywatelstwa polskiego, jako też wszelkie orzeczenie albo poświadczenie, dotyczące prawa obywatelstwa, może być z urzędu unieważnione, jeśli się okaże, że okoliczności faktyczne, mające pod względem prawnym znaczenie istotne, o ile służyły władzy za podstawę decyzji, są niezgodne z prawdą.

Z prawa tego korzystać będzie władza zwłaszcza wtenczas, jeśli strona interesowana albo jej prawny zastępca przedstawił świadomie stan faktyczny niezgodnie z rzeczywistością.

Unieważnienie z urzędu ma nastąpić, jeśli przepisy ustawy z dn. 20. I. 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 7, poz. 44) lub przepisy niniejszego rozporządzenia zostały naruszone albo mylnie zastosowane.

Do orzeczenia nieważności powołane jest Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, o ile chodzi o decyzję jego, województw lub komisarjatu Rządu st. m. Warszawy, zaś województwa — o ile chodzi o orzeczenia lub poświadczenia starostw, magistratów miast Lwowa i Krakowa i komisarjatów Rządu w Łodzi i w Lublinie.

Art. 17. Od orzeczeń władz wymienionych w art. 7 ust. a) niniejszego rozporządzenia służy prawo odwołania się do władzy wyższej.

Odwołanie wnieść należy do władzy orzekającej w I instancji w ciągu dni 14, licząc od dnia następującego po dniu doręczenia.

Prawo odwołania się od orzeczeń województw określają przepisy ogólne.

Władze I i II instancji obowiązane są podawać w swoich orzeczeniach termin do wniesienia odwołania i władzę, do której je wnieść należy.

Art. 18. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Tekst podany *kursywą* odpowiada zmianom, wprowadzonym rozp. MSW z 20. 4. 21 (DU nr. 39, poz. 246), z 29. 8. 26 (DU nr. 93, poz. 545) oraz z 26. 2. 38 (DU nr. 16, poz. 114).

Opuszczone zostały wzory poświadczeń, dołączonych do poszczególnych rozporządzeń.

USTAWA

z dnia 31 marca 1938 r.

o pozbawianiu obywatelstwa.

(DU. nr. 22, poz. 191).

Art. 1. Obywatel polski, przebywający za granicą, może być pozbawiony obywatelstwa polskiego, jeżeli:

a) działał za granicą na szkodę Państwa Polskiego lub
b) przebywając nieprzerwanie za granicą co najmniej przez lat 5 po powstaniu Państwa Polskiego, utracił łączność z państwowością polską lub
c) przebywając za granicą, nie powrócił do Polski w oznaczonym terminie na wezwanie urzędu zagranicznego Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 2. (1) Orzeczenie o pozbawieniu obywatelstwa polskiego wydaje Minister Spraw Wewnętrznych na wniosek Ministra Spraw Zagranicznych.

(2) Orzeczenie to nie wymaga uzasadnienia i jest natychmiast wykonalne.

(3) Orzeczenie to podlega zaskarżeniu do Najwyższego Trybunału Administracyjnego.

Art. 3. (1) Utrata obywatelstwa polskiego męża rozciąga się na jego żonę, zaś ojca (nieślubnej matki) — na jego (jej) dzieci w wieku do lat 18, jeżeli osoby te przebywają za granicą i nie zostały w orzeczeniu o pozbawieniu wyłączone spod utraty obywatelstwa.

(2) Wyłączenie żony i dzieci może nastąpić, jeżeli z całokształtu stosunków życiowych wynika, że nie pozostawały one w faktycznej wspólności małżeńskiej, bądź rodzinnej z mężem, bądź ojcem (nieślubną matką) i nie zachodzą co do nich okoliczności, przewidziane w art. 1 ustawy niniejszej.

Art. 4. Obywatelstwa polskiego można pozbawić również samoistnie żonę obywatela polskiego, jeżeli z całokształtu jej stosunków życiowych wynika zerwanie faktycznej wspólności małżeńskiej i jeżeli zachodzą co do niej okoliczności, przewidziane w art. 1 ustawy niniejszej.

Art. 5. (1) Osoby, które zostały pozbawione obywatelstwa polskiego na podstawie art. 1 lit. a) ustawy niniejszej, nawet po uzyskaniu obcego obywatelstwa, mogą jedynie za uprzednią zgodą Ministra Spraw Wewnętrznych przebywać czasowo na obszarze Państwa Polskiego.

(2) Kto wbrew powyższemu przepisowi przebywa na obszarze Państwa Polskiego, ulega karze więzienia do lat 5 i grzywny.

Art. 6. Wykonanie ustawy niniejszej poruczа się Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych.

Art. 7. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

USTAWA

z dnia 9 kwietnia 1938 r.

o powszechnym obowiązku wojskowym

(DU. nr. 25. poz. 220).

— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Art. 114. (1) Obywatel polski, podlegający obowiązkowi wojskowemu z mocy ustawy niniejszej lub przepisu szczególnego, może być na wniosek Ministra Spraw Wojskowych lub upoważnionej przez niego władzy wojskowej, pozbawiony obywatelstwa polskiego, jeżeli:

a) wbrew swemu obowiązkowi wojskowemu opuścił swą jednostkę lub swe stanowisko służbowe i przebywa za granicami Państwa Polskiego lub na obszarze zajętym przez nieprzyjaciela;

b) w celu uchylenia się od swego obowiązku wojskowego nie czyni zadość powołaniu lub publicznemu wezwaniu do służby, lecz udaje się za granice Państwa Polskiego lub na obszar zajęty przez nieprzyjaciela i tam przebywa;

c) przebywa stale za granicami Państwa Polskiego i w celu uchylenia się od swego obowiązku wojskowego nie zgłosił się w terminie wyznaczonym przez władzę w urzędzie konsularnym R. P. lub u właściwej władzy wojskowej w kraju;

d) przebywa za granicami Państwa Polskiego i werbuje do obcego wojska lub obcej organizacji wojskowej obywateli polskich przebywających w kraju lub za granicą.

(2) Władze właściwe do wydawania decyzji o pozbawieniu obywatelstwa polskiego oraz tryb postępowania w tych sprawach określi rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrami Spraw Zagranicznych i Spraw Wojskowych.

Art. 115. (1) Obywatel polski, podlegający obowiązkowi wojskowemu z mocy ustawy niniejszej lub przepisu szczególnego, traci obywatelstwo polskie, jeżeli przyjmuje obowiązki w wojsku obcym lub obcej organizacji wojskowej bez zgody polskiej władzy.

(2) Obywatel polski zamierzający przyjąć obowiązki w wojsku obcym lub obcej organizacji wojskowej musi na to uzyskać uprzednio zgodę wojewódzkiej władzy administracji ogólnej w porozumieniu z dowódcą okręgu korpusu (terytorialnym dowódcą równorzędnym).

(3) Władze właściwe do wydawania decyzji o utracie obywatelstwa polskiego oraz tryb postępowania w tych sprawach określi rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrami Spraw Zagranicznych i Spraw Wojskowych.

Powyższe przepisy wchodzą w życie z dniem 1 września 1938 r.

Stosownie do art. 194 c) ustawy z tymże dniem traci moc obowiązującą rozporządzenie Rady Obrony Państwa z 11. 8. 20 w przedmiocie utraty obywatelstwa Państwa Polskiego wskutek niespełnienia obowiązku służby wojskowej (DU nr. 81, poz. 540).

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

GRANICE PAŃSTWA

ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

z dnia 23 grudnia 1927 r.

o granicach Państwa.

Załącznik do obw. MSW z dnia 22 stycznia 1937 r. (DU nr. 11, poz. 83).

Na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji i ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr 78, poz. 443) postanawiam co następuje:

Dział I.

Linia graniczna, pas drogi granicznej, strefa nadgraniczna i pas graniczny.

Art. 1.

(1) Granicą Państwa Polskiego jest linia oddzielająca terytorium Państwa Polskiego od innych terytoriów.

(2) Granicę morską określają osobne przepisy.

Art. 2.

(1) Przekraczanie granicy Państwa jest dozwolone tylko na zasadzie właściwych dokumentów i tylko na drogach celnych lub w punktach przejściowych wyznaczonych przez Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu, a odnośnie linii lotniczych — również z Ministrem Spraw Wojskowych, lub też przez władze upoważnione do tego przez wyżej wymienionych ministrów.

(2) Punktami przejściowymi są również przejścia przez granicę linii lotniczych wyznaczone dla ruchu lotniczego z zagranicą, jak również porty morskie.

(3) Przepisy regulujące kontrolę osobowego ruchu granicznego ustala w drodze rozporządzeń Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Art. 3.

W celu zabezpieczenia ochrony granicy ustala się na całej przestrzeni granic Państwa:

a) pas drogi granicznej,

b) strefę nadgraniczną,

c) pas graniczny.

Art. 4.

(1) Pas drogi granicznej, ustanowiony wzdłuż linii granicznej, obejmuje obszar gruntu o szerokości najwyżej 15 metrów, licząc od linii granicznej, względnie taki sam obszar gruntu wzdłuż brzegu wód granicznych.

(2) Sposób i termin ustanowienia pasa drogi granicznej na poszczególnych odcinkach granicy oraz ustalenia jego szerokości określą rozporządzenia wojewodów, wydane w porozumieniu z dyrektorami ceł.

(3) Pas drogi granicznej ma być wolny od takiego używania, które by przeszkadzało wykonywaniu robót i czynności w celu utrzymania i urządzenia granicy lub w celu prawidłowej ochrony granicy przez władze i organa państwowe, i ma służyć jako droga obchodowa dla straży pełniącej ochronę granic.

Art. 5.

(1) Strefa nadgraniczna obejmuje obszar leżący wzdłuż linii granicznej szerokości 2 kilometrów, licząc od linii granicznej.

(2) W wypadkach, w których tego wymagają właściwości terenu lub ukształtowanie granicy, może być strefa nadgraniczna rozszerzona do 6 kilometrów, względnie zwężona poniżej 2 kilometrów.

(3) Szerokość strefy nadgranicznej na granicy morskiej oblicza się na lądzie od brzegu wód terytorialnych i wód wewnętrznych zatoki Puckiej.

(4) Szerokość strefy nadgranicznej określają właściwe wojewódzkie władze administracji ogólnej w porozumieniu z odpowiednimi władzami celnymi i wojskowymi.

(5) Granice strefy nadgranicznej winny być oznaczone w terenie specjalnymi znakami i podane do powszechnej wiadomości.

Art. 6.

(1) Minister Spraw Wewnętrznych może w drodze rozporządzeń wprowadzać na czas przejściowy na całym obszarze strefy nadgranicznej lub na pewnych jej odcinkach ograniczenia ruchu, które okażą się potrzebne dla celów ochrony granicy, a w szczególności uzależnić od zezwolenia władzy administracyjnej pobyt w strefie nadgranicznej osób stale tam niezamieszkałych.

(2) Od obowiązku posiadania zezwolenia są zwolnieni:

a) obywatele polscy w tych miejscowościach leżących w strefie nadgranicznej, w których posiadają majątek nieruchomy, lub w których w chwili wejścia w życie rozporządzenia niniejszego przynajmniej od sześciu miesięcy faktycznie stale zamieszkują, jak również członkowie ich rodzin, żyjący z nimi we wspólnym gospodarstwie domowym,

b) urzędnicy i funkcjonariusze państwowi oraz samorządowi i osoby wojskowe, zaopatrzone we właściwe legitymacje służbowe, o ile pobyt ich w strefie nadgranicznej związany jest z pełnieniem obowiązków służbowych, oraz osoby urzędowo im towarzyszące, tudzież członkowie rodzin funkcjonariuszów państwowych, zamieszkałych w strefie nadgranicznej, o ile żyją z nimi we wspólnym gospodarstwie domowym,

c) osoby, zaopatrzone w odpowiednie, ważne co do terminu dokumenty podróży (paszporty, przepustki graniczne), o ile chodzi o odbycie drogi wiodącej bezpośrednio do granicznego punktu przejściowego oraz łączącej graniczny punkt przejściowy z przejściem na linii granicznej przy wyjeździe, lub drogi od granicznego punktu przejściowego przy wjeździe do kraju, — następnie, o ile chodzi o zatrzymanie się na granicznych punktach przejściowych w związku z kontrolą graniczną i wreszcie, o ile chodzi o czasowy pobyt w miejscowości, wymienionej w dokumencie podróży (paszporcie lub przepustce granicznej), a leżącej w strefie nadgranicznej.

(3) Wojewoda lub upoważniona przez niego powiatowa władza administracji ogólnej może zabronić zamieszkiwania i przebywania poszczególnym osobom na obszarze strefy nadgranicznej na czas określony lub na stałe, jeśli względy bezpieczeństwa i ochrony granicy tego wymagają.

Art. 7.

Minister Spraw Wewnętrznych może w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami wydawać dla całego obszaru strefy nadgranicznej lub dla pewnych jej odcinków rozporządzenia, które okażą się konieczne dla zapewnienia ochrony granicy, np. co do posiadania materiałów wybuchowych i broni palnej, polowania, rejestracji zwierząt, ruchu nocnego, sposobu korzystania z dróg, ewidencji i kontroli ruchu ludności, posiadania i używania aparatów fotograficznych, posiadania i używania aparatów, urządzeń i innych środków, dających możność porozumiewania się na odległość.

Art. 8.

(1) Wznoszenie budowli i przeprowadzanie wszelkich trwałych urządzeń w strefie nadgranicznej, jak również przebudowywanie starych budowli, z wyjątkiem robót tego rodzaju, przeprowadzanych przez Państwo, wymaga, niezależnie od zezwoleń innych władz, wymaganych przez odpowiednie przepisy, uzyskania uprzedniej zgody powiatowej władzy administracji ogólnej.

(2) Wznoszenie nowych budowli wodnych nad wodami granicznymi oraz jakiekolwiek użycie takich budowli, wód lub brzegów, które mogłoby spowodować zmiany w dotychczasowym stanie brzegów wód granicznych, wymaga, niezależnie od zwykłych zezwoleń, wymaganych ustawą wodną, uzyskania zezwolenia właściwego wojewody, wydanego w porozumieniu z naczelnikiem władzy celnej II instancji i dowódcą okręgu korpusu.

Art. 9.

Nieruchomości, znajdujące się w strefie nadgranicznej, potrzebne dla celów ochrony granicy, mogą być wywłaszczane na rzecz Skarbu Państwa w trybie obowiązujących przepisów o wywłaszczeniu.

Art. 10.

(1) Pas graniczny obejmuje cały obszar powiatów przylegających do granicy Państwa, łącznie z powiatami miejskimi położonymi na tym obszarze. O ile szerokość pasa granicznego nie osiąga w ten sposób 30 kilometrów, włącza się do pasa granicznego również te gminy sąsiednich powiatów, których obszar leży w całości lub w części w odległości 30 km od linii granicznej.

(2) Minister Spraw Wewnętrznych może, jeżeli względy bezpieczeństwa i ochrony granic tego wymagają, rozszerzyć obszar pasa granicznego na wszystkie lub niektóre powiaty przyległe do powiatów granicznych, albo na ich części.

Art. 11.

(1) Osobom, ukaranym prawomocnym wyrokiem sądowym lub prawomocnym orzeczeniem władzy administracyjnej lub też celnej lub skarbowej za działalność przeciwpaństwową, przemytnictwo oraz za przestępstwa, wymienione w art. art. 23 i 24 rozporządzenia niniejszego, może być przez powiatową władzę administracji ogólnej wzbronione zamieszkiwanie i pobyt w pasie granicznym na czas od 1 roku do 3 lat, a do dziesięciu lat w stosunku do osób, ukaranych za przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu Państwa.

(2) Decyzje powiatowej władzy administracji ogólnej, wydane w myśl ust. (1), są natychmiast wykonalne.

Art. 12.

(1) W pasie granicznym cudzoziemcy, cudzoziemskie osoby prawne, jako też osoby prawne krajowe, w których w skład zarządów lub innych wyższych organów kierowniczych lub kontrolnych wchodzą cudzoziemcy albo których chociażby część udziałów bądź akcyj należy do cudzoziemców, mogą tylko na podstawie zezwolenia:

a) nabywać nieruchomości w drodze aktów prawnych, zawartych między żyjącymi,

b) dalej zatrzymać własność nieruchomą, nabytą w drodze spadkobrania, na podstawie aktów prawnych zdziałanych na wypadek śmierci, o ile obdarzony nie byłby zarazem powołany do spadku z ustawy.

(2) Zezwolenia może udzielić Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych, jeżeli zachodzą okoliczności uwzględnienia godne.

(3) W zezwoleniu mogą być stawiane warunki, od których dopełnienia uzależniona jest dopuszczalność transakcji.

(4) Prośbę o udzielenie takiego zezwolenia mogą zainteresowane osoby fizyczne lub prawne, wymienione w ust. (1) artykułu niniejszego, które w przyszłości nabędą nieruchomość w drodze spadkobrania (ust. (1) lit. b), wnosić w terminie dwunastomiesięcznym, licząc od dnia otwarcia spadku, jeżeli pragną nadal zatrzymać własność tej nieruchomości. Wniesienie prośby po upływie wymienionego terminu będzie uważane za równoznaczne z jej niewniesieniem.

(5) W razie niewniesienia prośby w terminie jako też w razie otrzymania decyzji odmownej, powinien cudzoziemiec względnie osoba prawna, wymieniona w ust. (1), sprzedać nieruchomość w ciągu następnych dwunastu miesięcy. Niewykonanie tego obowiązku pociągnie za sobą przymusową sprzedaż nieruchomości.

(6) Tryb postępowania przy przeprowadzaniu sprzedaży uregulują osobne przepisy, wydane przez Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

(7) Właściwy wojewoda może zabronić poszczególnym osobom wymienionym w ust. (1) wykonywania w pasie granicznym czynności niżej wymienionych, jeżeli by to wykonywanie było uciążliwe z uwagi na dobro Państwa, a zwłaszcza ze względu na bezpieczeństwo lub porządek publiczny, a mianowicie:

a) posiadania, dzierżawienia, użytkowania i zarządu nieruchomości lub części nieruchomości,

b) wykonywania handlu i przemysłu,

c) kierownictwa i eksploatacji robót i przedsiębiorstw.

(8) Obciążanie nieruchomości, położonych w pasie granicznym, zobowiązaniami pieniężnymi na rzecz osób, wymienionych w ust. (1), wymaga zezwolenia wojewody.

Art. 13.

(1) Minister Spraw Wewnętrznych może, jeżeli względy bezpieczeństwa Państwa lub ochrony granic tego wymagają, wprowadzać na całym obszarze pasa granicznego lub jego części:

a) zakaz nabywania przez obywateli polskich lub polskie osoby prawne nieruchomości w drodze aktu prawnego, zdziałanego między żyjącymi lub na wypadek śmierci, o ile nie zachodzi przypadek spadkobrania z ustawy, oraz posiadania, dzierżawienia, użytkowania i zarządu nieruchomości lub części nieruchomości, bez uprzedniego zezwolenia wojewody,

b) zakaz wykonywania przez obywateli polskich lub polskie osoby prawne handlu i przemysłu oraz kierownictwa i eksploatacji robót i przedsiębiorstw bez uprzedniego zezwolenia wojewody.

(2) Udzielenie zezwolenia może być uzależnione od dopełnienia przez interesowanego warunków, wskazanych przez władze.

(3) Odmowa zezwolenia nie wymaga uzasadnienia.

Art. 14.

Wszelkie czynności prawne zdziałane w celu obejścia ograniczeń przewidzianych w art. 12 i 13, są nieważne. O nieważności orzekają sądy na żądanie powiatowej władzy administracji ogólnej.

Art. 15.

(1) W pasie granicznym wojewoda może zabronić zatrudniania poszczególnych osób w zakładach handlowych i przemysłowych oraz w instytucjach użyteczności publicznej, jeżeli tego wymagają względy bezpieczeństwa publicznego lub ochrony granic.

(2) Zakaz zatrudniania, wydany przed przyjęciem danej osoby do pracy, jest natychmiast wykonalny. W stosunku do osób zatrudnionych rozwiązanie umowy o pracę następuje z upływem ustawowego terminu wypowiedzenia, nie dłuższego jednak niż trzy miesiące, chociażby umowa zawarta była na czas oznaczony; w przypadku jednak, gdy czas pozostały do wygaśnięcia umowy, zawartej na czas oznaczony, okaże się krótszy od właściwego okresu wypowiedzenia, umowa rozwiązuje się z upływem tego czasu. Decyzje, wydane na podstawie ust. 1, doręcza się zarówno pracodawcy, jak i pracownikowi. Bieg terminu wypowiedzenia rozpoczyna się od dnia doręczenia decyzji pracownikowi. Decyzje wojewody, wydawane na podstawie ust. 1, nie wymagają uzasadnienia.

Art. 16.

(1) Wojewoda może zawiesić lub zabronić działalności na obszarze pasa granicznego każdego stowarzyszenia, związku czy spółdzielni lub ich oddziału, jeśli uzna, że działalność taka nie jest wskazana ze względów bezpieczeństwa publicznego lub ochrony granic.

(2) Decyzje wojewody, wydane na podstawie ust. (1), nie wymagają uzasadnienia i są natychmiast wykonalne.

Art. 17.

Minister Spraw Wewnętrznych może w drodze rozporządzenia wprowadzać na czas oznaczony ograniczenia, przewidziane dla strefy nadgranicznej, na niektóre obszary pasa granicznego.

Dział II.

Wytknięcie i oznaczenie granicy państwowej, znaki graniczne i pieczа nad nimi. Organa, powołane do ochrony granicy i urządzeń granicznych.

Art. 18.

(1) Właściciele lub posiadacze gruntów, leżących w strefie nadgranicznej, nie mogą wzbronić:

a) osobom, powołanym do ochrony granicy oraz zatrudnionym przy urządzaniu lub utrzymywaniu granicy, dostępu do granicy Pań-

stwa przez ich grunty, ustawiania na tych gruntach potrzebnych znaków, jako to: słupów, kamieni, kopców, wiech itp.,

b) przeprowadzenia na ich gruntach koniecznych czynności, związanych z oznaczeniem, urządzeniem i ochroną granicy, jako to: wykopania rowów, wykonania wyrębów i przesiek leśnych, wykarczowania pni, usunięcia powalonych drzew i ściętych gałęzi itp.

(2) Czynności, wymienione w ust. (1) lit. b), mogą być wykonane również przez właścicieli gruntów za zgodą i pod nadzorem właściwych władz.

(3) W strefie nadgranicznej właściwe władze mogą zarządzić całkowite wycięcie lasów w pasie szerokości najwyżej do 1 km od linii granicznej z tym, że zalesienie ponowne może nastąpić jedynie za zezwoleniem władzy właściwej. Wycięcie lasów należy do obowiązku właścicieli lasów. W razie niewykonania przez nich tego obowiązku, lasy będą wycięte środkami Państwa na koszt właścicieli lasów.

(4) Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Reform Rolnych oraz Ministrem Spraw Wojskowych określi władze właściwe do wydania wymienionych w artykule niniejszym zarządzeń i sposób ich przeprowadzenia.

Art. 19.

(1) Za szkody rzeczywiste, wynikłe wskutek zastosowania przepisów, wymienionych w art. 18 ust. (1) lit. b) i w ustępie trzecim, interesowany ma prawo żądać stosownego odszkodowania, którego może dochodzić zwykłą drogą prawa, o ile nie dojdzie do dobrowolnej ugody z władzą, która wydała odnośne zarządzenie. Odszkodowanie nie może obejmować utraconych zysków.

(2) Prawo żądania wynagrodzenia gaśnie po upływie jednego roku od dnia, w którym szkody lub straty zostały wyrządzone, a w wypadkach, kiedy je poniesiono przed wejściem w życie rozporządzenia niniejszego, — po upływie roku od dnia wejścia rozporządzenia w życie.

Art. 20.

(1) Ochrona granicy poruczona jest właściwym organom, powołanym do tego przez osobne przepisy.

(2) Minister Spraw Wewnętrznych może w drodze rozporządzenia nałożyć na ludność zamieszkałą na obszarze strefy nadgranicznej obowiązek udzielania organom, wymienionym w ust. (1), pomocy w ochronie granicy w sposób i w zakresie, jakie rozporządzenie to określi.

Art. 21.

(1) Zakładanie znaków granicznych należy do Ministra Komunikacji. Do utrzymywania tych znaków powołane są wojewódzkie władze administracji ogólnej.

(2) Ochronę znaków i urządzeń granicznych sprawują organa pełniące służbę ochrony granicy, a o ile chodzi o urządzenia nie znajdujące się bezpośrednio przy granicy (np. tablice oznaczające strefę nadgraniczną), — władze wykonywające policję miejscową i organa bezpieczeństwa publicznego.

Art. 22.

Kontrolę osobowego ruchu granicznego na punktach przejściowych i drogach celnych wykonywają organa, powołane przez Ministra Spraw Wewnętrznych.

Dział III.
Postanowienia karne.

Art. 23.

Kto przekracza granicę Państwa bez właściwych dokumentów, albo w miejscu na to nie przeznaczonym albo mimo zamknięcia ruchu granicznego —

podlega karze aresztu do roku lub grzywny albo obu tym karom łącznie.

Art. 24.

Kto przekracza zawarte w rozporządzeniu niniejszym albo wydane na jego podstawie zakazy lub nakazy —

podlega w trybie administracyjnym karze aresztu do trzech miesięcy lub grzywny do 3.000 złotych, albo obu tym karom łącznie.

Dział IV.
Postanowienia końcowe.

Art. 25.

(1) W razie naruszenia przepisów art. 4 ust. 3, art. 8 i art. 18 rozporządzenia niniejszego albo w razie uszkodzenia lub zniszczenia znaków lub urządzeń granicznych władza administracyjna zarządza wykonanie na koszt sprawcy czynności, potrzebnych celem przywrócenia stanu poprzedzającego naruszenie.

(2) Jeżeli sprawcy nie można wyśledzić, nastąpi wykonanie potrzebnych robót na koszt gminy, na której obszarze szkoda została wyrządzona.

Art. 26.

Przepisy rozporządzenia niniejszego odnoszące się do właścicieli gruntów, wód i brzegów (art. 8 i 18), dotyczą również użytkowców, dzierżawców i innych osób, które z jakiegokolwiek tytułu dany przedmiot w swym posiadaniu dzierżą lub zarząd nad nim sprawują.

Art. 27.

Do nieruchomości, położonych na obszarze pasa granicznego, nie stosuje się ustawy z dnia 24 marca 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców (Dz. U. R. P. z 1933 r. Nr 24, poz. 202).

Art. 28.

Wykonanie rozporządzenia niniejszego porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych, Ministrowi Skarbu i Ministrowi Komunikacji, w miarę właściwości i w porozumieniu z innymi zainteresowanymi ministrami.

Art. 29.

(1) Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie po upływie trzech miesięcy od dnia ogłoszenia.

(2) Z dniem wejścia w życie rozporządzenia niniejszego tracą moc obowiązującą przepisy rozporządzenia Rady Obrony Państwa z dnia 20 lipca 1920 r. w przedmiocie ochrony granic (Dz. U. R. P. Nr 64, poz. 426), z wyjątkiem przepisów o strefie nadgranicznej, które tracą moc z chwilą wyznaczenia tej strefy i ogłoszenia według art. 3 rozporządzenia niniejszego.

(3) Zarazem uchyla się pkt 3 art. 16 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach (Dz. U. R. P. Nr 83, poz. 463).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH

z dnia 22 stycznia 1937 r.

wydane w porozumieniu z Ministrami: Skarbu, Sprawiedliwości, Komunikacji oraz Rolnictwa i Reform Rolnych w sprawie wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o granicach Państwa.

(DU nr 12 poz. 84).

Na podstawie art. 6, 7 i 13 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa (Dz. U. R. P. z 1937 r. Nr 11, poz. 83) zarządzam co następuje:

Rozdział I.

Nabywanie nieruchomości w pasie granicznym.

§ 1. (1) Obywatele polscy i polskie osoby prawne mogą nabywać nieruchomości w pasie granicznym po uzyskaniu zezwolenia wojewody właściwego ze względu na położenie nieruchomości. Zezwolenie nie jest wymagane, jeśli zachodzi przypadek spadkobrania z ustawy.

(2) Zezwolenie, o którym mowa w ust. 1, wymagane jest również do zawarcia lub przedłużenia umowy o dzierżawę, użytkowanie lub zarząd nieruchomości w pasie granicznym.

§ 2. (1) W razie nabycia nieruchomości w drodze spadkobrania, jeśli nabywca nie jest jednocześnie powołany do spadku z ustawy, a pragnie zatrzymać własność tej nieruchomości, powinien wnieść prośbę o udzielenie zezwolenia w terminie dwunastomiesięcznym, licząc od dnia otwarcia spadku.

(2) W razie niewniesienia prośby w terminie, jak również w razie otrzymania decyzji odmownej, nieruchomość winna być sprzedana osobie uprawnionej do jej nabycia w ciągu następnych dwunastu miesięcy. Niewykonanie tego obowiązku pociągnie za sobą przymusową sprzedaż nieruchomości.

(3) Do przymusowej sprzedaży nieruchomości stosuje się odpowiednio przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 września 1935 roku o przymusowej sprzedaży nieruchomości w pasie granicznym (Dz. U. R. P. Nr 68, poz. 429), z tym, że decyzje zastrzeżone w tym rozporządzeniu Ministrowi Spraw Wewnętrznych wydaje wojewoda właściwy ze względu na położenie nieruchomości.

(4) W wypadkach zasługujących na specjalne uwzględnienie wojewoda władny jest odstąpić od zarządzenia przymusowej sprzedaży nieruchomości.

Rozdział II.

Dowody tożsamości.

§ 3. Każdy, kto zamieszkuje albo przebywa czasowo w strefie nadgranicznej, obowiązany jest posiadać dowód osobisty, wystawiony w sposób i według wzoru, przewidzianych w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 listopada 1928 r. o dowodach osobistych (Dz. U. R. P. Nr 100, poz. 898).

§ 4. Od obowiązku posiadania dowodów osobistych, o których mowa w § 3, zwolnieni są:

1) zaopatrzeni we właściwe ważne legitymacje funkcjonariusze państwowi i samorządowi, żołnierze w służbie czynnej oraz pozostający w służbie państwowej pracownicy kontraktowi, jak również członkowie ich rodzin;

2) cudzoziemcy pozostający w służbie dyplomatycznej lub konsularnej i członkowie ich rodzin, posiadający legitymacje wydane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych;

3) cudzoziemcy posiadający ważny dowód osobisty (paszport), wydany przez władze obcego państwa lub przez władze polskie;

4) obywatele polscy, posiadający ważny co do terminu paszport zagraniczny;

5) osoby, niezamieszkałe w strefie nadgranicznej, posiadające ważne co do terminu dokumenty, zastępujące paszport (przepustki graniczne), jeśli dokumenty te zaopatrzone są w fotografie posiadacza — jednakże tylko, o ile chodzi o odbycie drogi, wiodącej bezpośrednio do lub od granicznego punktu przejściowego, o zatrzymanie się na granicznym punkcie przejściowym w związku z kontrolą graniczną lub o zatrzymanie się w innej miejscowości lub obszarze wymienionych w dokumencie;

6) nieletni do ukończenia lat 13.

Rozdział III.

Zamieszkanie i pobyt w strefie nadgranicznej.

§ 5. (1) Osoby pragnące zamieszkać w jednej z miejscowości w strefie nadgranicznej, powinny uzyskać na to zezwolenie od powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej ze względu na miejscowość, w której zamierzają zamieszkać.

(2) Przepis ust. (1) stosuje się również do osób posiadających zezwolenie na pobyt w strefie nadgranicznej, o którym mowa w § 7, jeśli pragną w niej zamieszkać.

§ 6. Do rejestru mieszkańców w gminach położonych na obszarze strefy nadgranicznej mogą być zapisane tylko osoby, posiadające zezwolenia przewidziane w § 5.

§ 7. (1) Wojewodowie władni są uzależniać pobyt w strefie nadgranicznej osób stale tam niezamieszkałych od uprzedniego otrzymania specjalnego zezwolenia z tym, że:

1) zezwolenie na czasowy pobyt może wydać, w przypadkach uzasadnionej potrzeby, powiatowa władza administracji ogólnej, właściwa ze względu na miejsce zamieszkania proszącego, bądź też po uprzednim porozumieniu się z tą władzą, powiatowa władza administracji ogólnej właściwa dla danego odcinka strefy nadgranicznej;

2) zezwolenia wydawane są na czas potrzebny do osiągnięcia celu pobytu w strefie nadgranicznej i w razie uzasadnionej potrzeby mogą być przedłużane jedynie przez powiatową władzę administracji ogólnej, właściwą dla danego odcinka strefy nadgranicznej;

3) zezwolenia uprawniają posiadaczy do przebywania wyłącznie w tych miejscowościach strefy nadgranicznej, które są wyszczególnione w zezwoleniu;

4) osoby zamieszkałe w gminach, graniczących bezpośrednio z gminami położonymi w strefie nadgranicznej mogą w przypadkach uzasadnionej potrzeby otrzymywać okresowe zezwolenia na prawo udawania się na teren strefy nadgranicznej, w celach ściśle określonych i wyłącznie do miejscowości wymienionych w zezwoleniu;

5) powiatowa władza administracji ogólnej powiatu granicznego może w każdym czasie wzbronić osobie przebywającej czasowo na podstawie zezwolenia w strefie nadgranicznej dalszego pobytu, jeżeli ze względów bezpieczeństwa lub ochrony granic uzna to za konieczne; osoba, której wzbroniono dalszego pobytu czasowego, winna opuścić strefę nadgraniczną w ciągu 24 godzin.

(2) Ograniczenia pobytu, o których mowa w poprzednim ustępie, mogą być w drodze rozporządzeń wprowadzane na czas przejściowy dla całego terenu strefy nadgranicznej w województwie lub dla pewnych jej odcinków.

§ 8. (1) Przepisy §§ 5 i 6 nie dotyczą, a przepisy § 7 nie mogą być stosowane do:

1) obywateli polskich, zamieszkałych przynajmniej od 6 miesięcy przed dniem wejścia w życie rozporządzenia niniejszego w miejscowościach leżących w strefie nadgranicznej, ale tylko odnośnie strefy nad-

granicznej powiatu, na obszarze którego znajduje się ich miejsce zamieszkania, oraz tych gmin powiatów sąsiednich, które bezpośrednio graniczą z danym powiatem;

2) obywateli polskich, posiadających w strefie nadgranicznej majątek nieruchomy, a nie zamieszkałych w nim, ale tylko odnośnie strefy nadgranicznej, powiatu, na obszarze którego znajduje się ich majątek nieruchomy, oraz tych gmin powiatów sąsiednich, które bezpośrednio graniczą z danym powiatem;

3) członków rodzin osób, wymienionych w pkt 1) i 2) paragrafu niniejszego, żyjących z nimi we wspólnym gospodarstwie domowym, jeśli chodzi o przebywanie na obszarach wymienionych w tych punktach;

4) zaopatrzonych we właściwe ważne legitymacje funkcjonariuszów państwowych i samorządowych, żołnierzy w służbie czynnej oraz pozostających w służbie państwowej pracowników kontraktowych, a przebywających w strefie nadgranicznej w związku z pełnieniem swych obowiązków służbowych, oraz osób urzędowo im towarzyszących. Osoby, o których mowa w punkcie niniejszym, powinny być zaopatrzone bądź we właściwe delegacje, bądź też w zaświadczenia władz państwowych, stwierdzające konieczność przebywania w określonych miejscowościach lub na obszarach strefy nadgranicznej;

5) członków rodzin funkcjonariuszów państwowych, żołnierzy w służbie czynnej oraz pozostających w służbie państwowej pracowników kontraktowych, zamieszkałych w strefie nadgranicznej, o ile żyją z nimi we wspólnym gospodarstwie domowym;

6) cudzoziemców, korzystających z prawa zakrajowości oraz konsulów zawodowych, przydzielanych im urzędników zawodowych, jak również członków ich rodzin, posiadających legitymacje wydane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych, jeśli są obywatelami państwa wysyłającego, — odnośnie strefy nadgranicznej znajdującej się w obrębie ich okręgu konsularnego.

(2) Przepisy § 7 nie mogą być stosowane ponadto do osób zaopatrzonych w odpowiednie, ważne co do terminu, dokumenty podróży (paszporty, przepustki graniczne), o ile chodzi o odbycie drogi wiodącej bezpośrednio do granicznego punktu przejściowego oraz łączącej graniczny punkt przejściowy z przejściem na linii granicznej przy wyjeździe, lub drogi od granicznego punktu przejściowego przy wjeździe do kraju, następnie, o ile chodzi o zatrzymanie się na granicznych punktach przejściowych w związku z kontrolą graniczną i wreszcie o ile chodzi o czasowy pobyt w miejscowości, wymienionej w dokumencie podróży (paszporcie lub przepustce granicznej), a leżącej w strefie nadgranicznej.

§ 9. Wojewodowie w razie wydania rozporządzeń, przewidzianych w § 7, powinni zarządzić zaopatrzenie dowodów osobistych osób, wymienionych w pkt 1), 2), 3), 5) § 8 w zaświadczenia, stwierdzające prawo przebywania tych osób na określonych terenach strefy nadgranicznej bez specjalnych zezwoleń.

Rozdział IV.

Meldunki i ruch nocny w strefie nadgranicznej.

§ 10. (1) Kto przybywa do jakiejkolwiek miejscowości, położonej na określonym w trybie § 17 obszarze strefy nadgranicznej, powinien być zameldowany we właściwym urzędzie gminnym przed upływem 24 godzin od chwili przybycia do strefy nadgranicznej, bez względu na czas, przez który zamierza przebywać.

(2) Jeżeli zarząd gminy nie znajduje się na miejscu, wówczas zameldowanie winno być przyjęte przez miejscowy organ gminy (sołtysa).

(3) Przy zameldowaniu należy przedstawić zezwolenie na przebywanie w strefie nadgranicznej, jeśli posiadanie takiego zezwolenia obowiązuje na danym odcinku strefy.

(4) Przepis ust. (1) nie ma zastosowania do funkcjonariuszów państwowych i samorządowych, żołnierzy w służbie czynnej, oraz pozostających w służbie państwowej pracowników kontraktowych, jeśli przybywają do strefy nadgranicznej w związku z pełnieniem swych obowiązków służbowych, jak również do osób, wymienionych w § 4 pkt 2).

(5) O dokonaniu obowiązku zameldowania gmina (sołtys) obowiązana jest każdorazowo wydać poświadczenie.

(6) O każdej osobie zameldowanej gmina (sołtys) obowiązana jest przed upływem 48 godzin od zameldowania zawiadomić najbliższy organ Policji Państwowej lub ochrony granic.

§ 11. (1) Dokonanie czynności meldunkowych ciąży na właścicielach lub dzierżawcach domów albo na innych osobach, wymienionych w art. 7, 8 i 10 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1928 r. o ewidencji i kontroli ruchu ludności (Dz. U. R. P. Nr 32, poz. 309) w brzmieniu ustawy z dnia 15 marca 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr 38, poz. 390).

(2) Jeśli przybywający do strefy nadgranicznej utrudnia lub uniemożliwia osobom, wymienionym w ust. (1), spełnienie ciążących na nich obowiązków meldunkowych, wówczas obowiązane są one niezwłocznie zawiadomić o tym gminę lub sołtysa, o ile urząd gminny nie znajduje się na miejscu.

(3) W przypadku otrzymania zawiadomienia, o którym mowa w ust. (2), gmina (sołtys) obowiązana jest bezzwłocznie doprowadzić uchylającego się od zameldowania do najbliższego organu Policji Państwowej lub ochrony granic.

§ 12. Na każde żądanie władz administracji ogólnej, organów Policji Państwowej lub ochrony granic oraz urzędów i organów gminnych osoby zamieszkałe lub przebywające w strefie nadgranicznej obowiązane są okazać swój dowód osobisty lub dowód, o którym mowa w § 4, jak również poświadczenie o zameldowaniu oraz zezwolenie na prawo przebywania w strefie nadgranicznej, jeśli posiadanie takiego zezwolenia obowiązuje na danym odcinku strefy.

§ 13. (1) Ruch nocny na określonych w trybie § 17 obszarach strefy nadgranicznej, poza obrębem osiedli oraz zabudowań gospodarskich i stacji kolejowych, — bez specjalnego zezwolenia jest zakazany.

(2) Przepis ust. (1) nie dotyczy ruchu pociągów na polskich kolejach państwowych oraz ruchu autobusów koncesjonowanych przedsiębiorstw przewozowych o stałym rozkładzie jazdy.

(3) Powiatowe władze administracji ogólnej wyznaczą w poszczególnych osiedlach granice, w obrębie których ruch nocny nie podlega ograniczeniom. Odnośnie gospodarstw odosobnionych lub mniejszych, skupień budynków mieszkalnych, co do których nie zostały wyznaczone granice swobodnego ruchu nocnego — ruch ten dozwolony jest w obrębie 100 m od budynku mieszkalnego.

(4) W nagłych wypadkach, gdy wszelka zwłoka grozi niebezpieczeństwem życia lub spowodować może znaczną szkodę moralną bądź materialną (np. wezwanie lekarza, duchownego, wezwanie lub udzielenie pomocy w razie klęski żywiołowej), osoba nie posiadająca właściwego zezwolenia może korzystać z dróg do ruchu dopuszczonych, pod warunkiem wskazania celu swej podróży i jej przyczyn na każde żądanie organów ochrony granicy lub Policji Państwowej.

§ 14. (1) Zezwolenia na prawo przebywania poza obrębem osiedli w porze nocnej na terenie strefy nadgranicznej wydaje powiatowa władza administracji ogólnej, właściwa dla danego odcinka strefy nadgranicznej.

(2) Zezwolenia mogą być jednorazowe i stałe.

(3) Termin ważności zezwoleń stałych nie może być dłuższy nad jeden rok.

(4) Zezwolenia stałe mogą być w każdej chwili cofnięte, jeśli władza wystawiająca je uzna to za wskazane ze względów bezpieczeństwa lub ochrony granic.

§ 13. Przepisy §§ 13 i 14 nie dotyczą zaopatrzonych we właściwe ważne legitymacje urzędowe funkcjonariuszów państwowych i samorządowych, żołnierzy w służbie czynnej oraz pozostających w służbie państwowej pracowników kontraktowych, a przebywających w strefie nadgranicznej w celach służbowych, wymagających przebywania poza obrębem osiedli w porze nocnej, co powinno być stwierdzone w delegacji lub zaświadczeniu, o których mowa w pkt 4) § 8. Osoby te jednak powinny zawiadomić najbliższy organ ochrony granicy o miejscach pobytu w porze nocnej.

§ 16. Za porę nocną w rozumieniu rozporządzenia niniejszego należy uważać czas od zachodu do wschodu słońca.

§ 17. Obszary strefy nadgranicznej, na których ze względu na bezpieczeństwo lub ochronę granicy mają obowiązywać przepisy §§ 10, 13, 14, określać będą wojewodowie w drodze rozporządzeń.

Rozdział V.

Korzystanie z dróg.

§ 18. (1) Jeżeli względy bezpieczeństwa lub ochrony granic będą tego wymagały, korzystanie z poszczególnych dróg wodnych lub lądowych, przebiegających teren strefy nadgranicznej, lub też korzystanie z pewnych odcinków tych dróg — może być przez właściwych wojewodów uzależnione od specjalnego zezwolenia powiatowej władzy administracji ogólnej.

(2) Zezwolenia, o których mowa w ustępie poprzednim, mogą zawierać warunki korzystania z tych dróg.

§ 19. (1) Ruch osobowy w pasie drogi granicznej (art. 4 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa) jest zakazany.

(2) Zakaz ten nie dotyczy dróg przecinających pas drogi granicznej i wiodących bezpośrednio do przejść na linii granicznej.

(3) Właściciele i użytkownicy gruntów leżących w pasie drogi granicznej, oraz członkowie ich rodzin, żyjący z nimi we wspólnym gospodarstwie domowym i pracownicy stale u nich zatrudnieni mogą przebywać w pasie drogi granicznej w czasie od wschodu do zachodu słońca w celach gospodarskich lub zawodowych.

(4) Powiatowa władza administracji ogólnej władna jest zarządzić zaopatrzenie dowodów osobistych tych osób w zaświadczenia stwierdzające uprawnienie, o którym mowa w ust. (3).

§ 20. Ograniczenia przewidziane w § 19 nie dotyczą:

1) osób wymienionych w pkt 4) § 8, o ile przebywają w pasie drogi granicznej w interesie służbowym na zasadzie właściwych delegacji lub zaświadczeń,

2) osób uprawnionych do żeglugi, rybołówstwa i użytkowania wód granicznych, a posiadających odpowiednie zezwolenie w powiatowej władzy administracji ogólnej (§ 26).

Rozdział VI.

Używanie broni palnej i materiałów wybuchowych.

§ 21. (1) Strzelanie z broni palnej w strefie nadgranicznej jest zakazane.

(2) Zakaz ten nie dotyczy używania broni palnej:

a) w celach służbowych,

b) w celach szkolnych lub sportowych na strzelnicach,

c) w czasie polowań, z uwzględnieniem przepisów § 22.

§ 22. (1) Polowania w strefie nadgranicznej bez specjalnego zezwolenia powiatowej władzy administracji ogólnej są zakazane.

(2) Zezwolenia mogą być jednorazowe i okresowe.

(3) Osoby posiadające zezwolenia okresowe winny każdorazowo o zamiarze urządzenia polowania zawiadomić przynajmniej na 12 godzin naprzód najbliższy organ ochrony granicy.

(4) Zezwolenia, o których mowa w paragrafie niniejszym, nie uprawniają do polowania na terenie bliższym niż 200 m od granicy.

§ 23. Używanie materiałów wybuchowych dla celów gospodarczych w strefie nadgranicznej, niezależnie od innych ograniczeń wynikających z właściwych przepisów — dozwolone jest tylko po uprzednim zawiadomieniu przynajmniej na 24 godzin naprzód właściwego organu ochrony granicy.

Rozdział VII.

Posiadanie aparatów fotograficznych oraz urządzeń i środków, dających możność porozumiewania się na odległość.

§ 24. (1) Posiadanie wszelkiego rodzaju aparatów fotograficznych oraz dokonywanie zdjęć fotograficznych i filmowych na terenie strefy nadgranicznej, bez specjalnego zezwolenia powiatowej władzy administracji ogólnej, jest zakazane.

(2) Zakaz posiadania aparatów fotograficznych bez zezwolenia nie dotyczy osób przejeżdżających bez zatrzymywania się przez teren strefy nadgranicznej.

(3) Wojewodowie określają warunki, na jakich dopuszczalne jest na terenie strefy nadgranicznej fotografowanie, filmowanie oraz przenoszenie (przewożenie) aparatów fotograficznych.

§ 25. (1) Posiadanie w strefie nadgranicznej wszelkiego rodzaju aparatów, urządzeń i innych środków dających możność porozumiewania się na odległość (np. telefon, telegraf, radio itp.) z wyjątkiem aparatów radiofonicznych odbiorczych, wymaga specjalnego zezwolenia powiatowej władzy administracji ogólnej, niezależnie od zezwoleń innych władz, wymaganych przez odpowiednie przepisy.

(2) Zezwolenie, o którym mowa w ust. (1), wymagane jest również na hodowlę i utrzymywanie wszelkiego rodzaju gołębi.

(3) Przepisy ust. (1) i (2) nie mają zastosowania do urzędów i organów państwowych i samorządowych, oraz do przedsiębiorstw państwowych, a jeśli chodzi o gołębie także do prawnie zarejestrowanych hodowców, prowadzących hodowlę w porozumieniu i pod nadzorem władz wojskowych.

Rozdział VIII.

Użytkowanie wód granicznych.

§ 26. Rybołówstwo w wodach granicznych, wydobywanie materiałów z łożysk tych wód, jak również żegluga i spław na tych wodach, wymaga specjalnego zezwolenia powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej ze względu na miejsce połowu, czy rozpoczęcia spławu lub żeglugi na wodach granicznych.

Rozdział IX.

Rejestracja zwierząt w strefie nadgranicznej.

§ 27. (1) W strefie nadgranicznej wszyscy właściciele, lub posiadacze koni i bydła rogatego powinni je zarejestrować we właściwych urzędach gminnych, jak również w określonych terminach zawiadamiać o wszelkich zmianach zachodzących w stanie posiadania tych zwierząt.

(2) Jeżeli urząd gminny nie znajduje się na miejscu, zawiadomienia należy złożyć do miejscowego organu gminnego (sołtysa).

§ 28. Wojewoda w porozumieniu z dyrektorem ceł określa w drodze rozporządzenia sposób prowadzenia rejestracji, przewidzianej w § 27, formę i terminy zawiadomień oraz warunki wypasu koni i bydła rogatego w strefie nadgranicznej.

Rozdział X.

Inne ograniczenia.

§ 29. (1) Wojewodowie władni są uzależnić przebywanie w terenie do 200 m od linii granicznej od wykazania istotnej potrzeby i uprzedniego zawiadomienia o tym najbliższego organu ochrony granicy.

(2) Ograniczenia ruchu, o których mowa w ust. (1), nie mogą być stosowane do:

1) osób, wymienionych w § 8 ust. (1) pkt 1) — 3), jeśli pobyt ich w odległości bliższej niż 200 m od linii granicznej związany jest z wykonywaniem przez nich czynności służbowych lub zwykłych czynności gospodarskich;

2) terenów osiedli, punktów przejściowych, przejść na linii granicznej, oraz dróg wiodących bezpośrednio do miejsc powyższych.

§ 30. Powiatowa władza administracji ogólnej w poszczególnych przypadkach lub na pewnych obszarach strefy nadgranicznej władna jest:

1) zakazać ustawiania, bądź nakazać usunięcie ogrodzeń z drutu kolczastego,

2) nakazać zasłanianie w porze nocnej okien i innych otworów, wychodzących w kierunku granicy w ten sposób, by światło z danego pomieszczenia nie przedostawało się na zewnątrz.

§ 31. (1) Psy na terenie strefy nadgranicznej powinny być trzymane i prowadzone stale na uwięzi, o ile nie znajdują się w obrębie mieszkań i zabudowań gospodarskich w ten sposób zamkniętych lub ogrodzonych, że umożliwiają wydostanie się psa na zewnątrz.

(2) Powyższe nie stosuje się do psów owczarskich, przeznaczonych do pilnowania bydła oraz psów myśliwskich, o ile są zgłoszone we właściwej powiatowej władzy administracji ogólnej, zaopatrzone w odpowiednią oznakę i towarzyszą myśliwym lub pastuchom, jak również psów służbowych, należących do organów bezpieczeństwa i ochrony granicy.

(3) W odległości 1 km od linii granicznej powiatowa władza administracji ogólnej władna jest zabronić trzymania wszelkiego rodzaju psów.

Rozdział XI.

Przepisy przejściowe i końcowe.

§ 32. (1) Osoby zamieszkałe lub przebywające czasowo w strefie nadgranicznej, a nie posiadające jeszcze w dniu wejścia w życie rozporządzenia niniejszego dowodu osobistego, o którym mowa w § 3, powinny zaopatrzyć się w taki dowód najpóźniej w ciągu 30 dni od dnia wejścia w życie rozporządzenia niniejszego, jeśli od obowiązku tego nie są zwolnione w myśl § 4.

(2) W wyjątkowych wypadkach, gdyby uzyskanie dowodu osobistego w terminie wymienionym w ust. (1) okazało się niemożliwe z powodów uznanych za uzasadnione, powiatowa władza administracji ogólnej może przedłużyć ten termin na czas konieczny dla uzyskania dowodu.

§ 33. (1) Rozporządzenie niniejsze nie zwalnia od dopełnienia obowiązków, wynikających z innych przepisów prawa.

(2) Przepisy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 maja 1934 r. o meldunkach i księgach ludności (Dz. U. R. P. Nr 54, poz. 489) pozostają w mocy na obszarze strefy nadgranicznej ze zmianami i uzupełnieniami, wynikającymi z §§ 10 i 11 rozporządzenia niniejszego.

(3) Przepisy § 4 pkt 2, § 8 ust. (1) pkt 6 i § 10 ust. (4) nie będą stosowane do osób wymienionych w § 4 pkt 2, jeżeli przedstawiciele dyplomatyczni i konsularni polscy nie korzystają w odnośnym państwie, posiadającym przepisy szczególne o pobycie w strefie nadgranicznej, z takich samych przywilejów.

§ 34. Właściwi wojewodowie władni są wyłączać poszczególne osiedla lub ich części, jak również całe tereny strefy nadgranicznej lub pasa granicznego spod wszystkich lub niektórych ograniczeń, przewidzianych w rozporządzeniu niniejszym. Wyłączenia te mogą również obejmować tylko pewne kategorie osób.[1]

§ 35. Zezwolenia przewidziane w rozporządzeniu niniejszym z wyjątkiem zezwoleń na zamieszkanie w strefie nadgranicznej, mogą być wydawane przez powiatowe władze administracji ogólnej za pośrednictwem właściwych organów ochrony granicy, w przypadkach gdy udanie się do tej władzy jest szczególnie utrudnione, albo gdy zwłoka w otrzymaniu zezwolenia mogłaby spowodować dla osoby interesowanej poważną szkodę.

§ 36. Za rodzinę w rozumieniu rozporządzenia niniejszego uważa się małżonka oraz wstępnych i zstępnych żyjących we wspólnym gospodarstwie domowym.

§ 37. Powiatowymi władzami administracji ogólnej, o których mowa w rozporządzeniu niniejszym, są starostowie powiatowi i grodzcy, Komisarz Rządu w Gdyni oraz Dyrekcje Policji w Katowicach, Chorzowie i Bielsku.

§ 38. (1) Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie w 60 dni po dniu ogłoszenia, *z wyjątkiem §§ 1 i 2, które wchodzą w życie z dniem 1 lipca 1937 r.*[2]

(2) Przepisy §§ 3 — 9, oraz wydane na ich podstawie rozporządzenia, tracą moc z dniem 31 grudnia 1940 roku.

(3) Przepisy §§ 19 i 20 wchodzą w życie z chwilą ustanowienia pasa drogi granicznej w trybie przewidzianym w art. 4 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa.

(4) Przepis § 25 ust. (2) nie ma zastosowania na obszarach mocy obowiązującej rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 lutego 1934 r. wydanego w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych o zakazie hodowli i utrzymywania gołębi w pasie granicznym na obszarze województw białostockiego, wileńskiego, nowogródzkiego, poleskiego, wołyńskiego i tarnopolskiego (Dz. U. R. P. nr 15, poz. 121), — na czas obowiązywania tego rozporządzenia.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI

z dnia 5 września 1933 r.

wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych o przymusowej sprzedaży nieruchomości w pasie granicznym.

(DU. nr 68, poz. 429).

Na podstawie art. 12 ust. 5 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa (Dz. U. R. P. Nr. 117, poz. 996) w brzmieniu, ustalonem rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 306) zarządzam co następuje:

§ 1. Decyzję o przymusowej sprzedaży nieruchomości w przypadkach wskazanych w art. 12 ust. 4 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa (Dz. U. R. P. Nr. 117, poz. 996) w brzmieniu, ustalonem rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 306), wydaje Minister Spraw Wewnętrznych.

§ 2. Do przymusowej sprzedaży nieruchomości stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji sądowej ze zmianami, wskazanemi w rozporządzeniu niniejszem.

---

[1] Zmiana wprowadzona rozp. MSW z 1. 7. 37 (DU nr. 51, poz. 401).

[2] Zmiana wprowadzona rozp. MSW z 19. 4. 37 (DU nr. 31, poz. 249).

§ 3. Decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych jest tytułem do sprzedaży nieruchomości bez potrzeby nadania jej klauzuli wykonalności.

§ 4. Prokuratorja Generalna na żądanie Ministra Spraw Wewnętrznych składa komornikowi wniosek o dokonanie sprzedaży nieruchomości, dołączając do niego decyzję o sprzedaży.

§ 5. Skarbowi Państwa służą w postępowaniu prawa wierzyciela egzekwującego, właścicielowi nieruchomości — prawa dłużnika.

§ 6. Koszty sprzedaży przymusowej ponosi właściciel nieruchomości.

§ 7. Postępowanie umarza się, jeżeli prawo własności nieruchomości przeszło na osobę, uprawnioną do jej nabycia, i koszty postępowania zostały uiszczone.

§ 8. Komornik przystępuje do opisu i oszacowania nieruchomości jednocześnie z przesłaniem władzy hipotecznej wniosku o dokonanie wpisu o wszczęciu postępowania.

§ 9. Wpis o wszczęciu postępowania i obwieszczenie o licytacji będą zawierały wzmiankę o przyczynie sprzedaży nieruchomości.

§ 10. Jeżeli nieruchomość nie jest obciążona, właściciel jej może w toku postępowania dowolnie zbywać i zastawiać rzeczy, będące przynależnością nieruchomości, po uprzedniem zawiadomieniu o tem komornika. Przepisu art. 663 k. p. c. nie stosuje się do takiej nieruchomości.

§ 11. Rękojmia, utracona przez nabywcę nieruchomości lub wyegzekwowana od niego w razie niewykonania warunków licytacyjnych, przypada Skarbowi Państwa.

§ 12. Cena wywołania na drugiej licytacji wynosi 30% sumy oszacowania.

§ 13. Po drugiej licytacji można objąć na własność nieruchomość w cenie nie niższej od 30% sumy oszacowania.

Prawo objęcia nieruchomości na własność służy również Państwowemu Bankowi Rolnemu i Bankowi Gospodarstwa Krajowego.

§ 14. Jeżeli do postępowania, toczącego się w myśl przepisów rozporządzenia niniejszego, przyłączy się wierzyciel egzekwujący, postępowanie toczy się w myśl przepisów ogólnych ze zmianami, wynikającemi z § 12 i 13 rozporządzenia niniejszego. Przepisy te obowiązują również, jeżeli postępowanie, unormowane w rozporządzeniu niniejszem, zostanie skierowane do nieruchomości, z której prowadzi się egzekucję sądową.

§ 15. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 października 1933 roku.

PASZPORTY

USTAWA

z dnia 14 lipca 1936 r.

o paszportach.

(DU nr. 36, poz. 404)

Rozdział I.

Przepisy ogólne.

Art. 1. (1) Opuszczenie obszaru Państwa Polskiego przez obywateli polskich, jak również powrót ich na ten obszar, może nastąpić, jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej, tylko na podstawie ważnych paszportów.

(2) Ustala się następujące rodzaje paszportów:

1) paszporty zwyczajne,
2) paszporty służbowe,
3) paszporty dyplomatyczne i
4) paszporty zbiorowe.

(3) Wzory wymienionych rodzajów paszportów ustala Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych.

Rozdział II.

Uzyskiwanie paszportów.

Art. 2. (1) Warunkiem uzyskania paszportu jest:

1) obywatelstwo polskie,
2) zezwolenie władz wojskowych, jeżeli w myśl obowiązujących przepisów zezwolenie takie jest wymagane,
3) zaświadczenie, przewidziane w przepisach o emigracji, jeżeli wyjazd następuje w celach emigracyjnych,
4) zezwolenie rodziców, opiekunów bądź kuratorów, jeżeli chodzi o osoby niepełnoletnie lub niewłasnowolne.

(2) Warunki, wymienione w ust. (1), nie dotyczą osób, otrzymujących paszporty dyplomatyczne, a wymienione w ust. (1) pkt. 2), 3) i 4) osób, otrzymujących paszporty służbowe.

Art. 3. (1) Władza odmówi wydania paszportu, jeżeli:

1) osoba, ubiegająca się o paszport, nie odpowiada warunkom, wymienionym w art. 2,
2) wydanie paszportu może narazić na szkodę ważny interes państwowy lub zagrozić bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu,
3) przeciwko osobie, ubiegającej się o paszport, toczy się postępowanie karne o zbrodnię lub występek, a właściwa władza sądowa nie wyrazi zgody na wydanie paszportu.

4) osoba, ubiegająca się o paszport, opiekuje się innemi osobami, a istnieje obawa, że w razie jej wyjazdu osoby te pozostałyby bez należytej opieki.

(2) Ocena, czy zachodzą okoliczności, o których mowa w ust. (1) pkt. 2) i 4), pozostawiona jest uznaniu władzy.

Art. 4. Paszport zwyczajny może otrzymać każdy, kto odpowiada warunkom, wymienionym w art. 2, jeżeli nie zachodzą przeszkody, przewidziane w art. 3.

Art. 5. Kategorje osób, otrzymujących paszporty służbowe i dyplomatyczne, ustala Rada Ministrów.

Art. 6. Paszporty zbiorowe mogą otrzymywać:

1) uczestnicy wycieczek szkolnych, naukowo-badawczych i dydaktycznych, a także wycieczek morskich, organizowanych na podstawie zezwolenia Ministra Spraw Wewnętrznych,

2) członkowie organizacyj (związków, stowarzyszeń i t. p.), wyjeżdżający zbiorowo na podstawie zezwolenia Ministra Spraw Wewnętrznych, oraz

3) zamieszkali zagranicą obywatele polscy, uczestniczący zbiorowo w wycieczkach.

Art. 7. Posiadanie paszportu jednego rodzaju nie wyłącza możności uzyskania paszportu innego rodzaju.

Art. 8. Paszporty zwyczajne, służbowe i dyplomatyczne są jednoosobowe; jednakże w paszporcie męża może być wpisana żona, a w paszporcie jednego lub obojga rodziców albo opiekuna — dzieci do lat 15, jeżeli zaś chodzi o rodziny emigrantów — także dzieci powyżej lat 15.

Art. 9. Rada Ministrów może na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych lub Ministra Spraw Zagranicznych wstrzymać lub ograniczyć wydawanie paszportów zwyczajnych i zbiorowych na okres nie dłuższy, niż roczny, jeżeli będą wymagały tego względy na dobro Państwa. W czasie zarządzonych ograniczeń wydawanie tych paszportów można uzależnić od innych jeszcze warunków, aniżeli przewidziane w art. 2.

Rozdział III.

Ważność paszportów.

Art. 10. (1) Paszporty zwyczajne, służbowe i dyplomatyczne można wydawać na okres do lat 5. Ważność paszportu można przedłużać, jednak łączny okres ważności, licząc od dnia wystawienia paszportu, nie może przekraczać lat 5.

(2) Paszporty, wymienione w ust. (1), uprawniają do wielokrotnych wyjazdów i powrotów, jeżeli władza nie ograniczy ich ilości.

(3) Paszporty zbiorowe można wydawać na okres do 3 miesięcy; uprawniają one do jednorazowego wyjazdu i powrotu.

(4) Po upływie okresu ważności paszportu, paszport należy zwrócić władzy, która go wydała.

Art. 11. Paszporty są ważne na wszystkie kraje zagraniczne, jeżeli władza nie uczyni ograniczeń.

Rozdział IV.

Opłaty paszportowe.

Art. 12. (1) Paszporty zwyczajne i zbiorowe, wydawane w kraju, podlegają opłatom, które ustala w drodze rozporządzenia Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu. Za podstawę przy ustalaniu opłat przyjęte będą miesięczne okresy ważności paszportów.

(2) Paszporty służbowe i dyplomatyczne nie podlegają opłatom paszportowym.

Art. 13. (1) Nie podlegają opłatom paszportowym paszporty, wydawane w kraju osobom:

1) wyjeżdżającym jako emigranci,

2) niezamożnym, jeżeli wykażą, że wyjazd ich jest konieczny, a uiszczenie opłaty naraziłoby je na dotkliwy uszczerbek majątkowy,

3) którym przyznano na wyjazd zasiłek z funduszów publicznych,

4) nie mającym ukończonych lat 13, jeżeli są wpisane w paszporcie ojca, matki lub opiekuna.

(2) Osoby, wyjeżdżające w celu kształcenia się lub odbycia praktyki zawodowej oraz osoby, których zawód nie może być wykonywany w inny sposób, jak tylko przez częste wyjazdy (komiwojażerzy, obsługa przedsiębiorstw, służących komunikacji międzynarodowej i t. p.), otrzymują paszporty ważne na rok, za opłatą, ustaloną dla okresu miesięcznego.

Art. 14. (1) Minister Spraw Wewnętrznych może przyznawać ulgi w opłatach paszportowych oraz całkowicie zwalniać od tych opłat w przypadkach:

1) wyjazdu do państw, z któremi Państwo Polskie zawarło umowy w sprawie ułatwień paszportowych — na czas trwania tych umów,

2) wyjazdu w ważnych sprawach rodzinnych,

3) wyjazdu w sprawach handlowych lub przemysłowych, których konieczność zaświadczy odnośny samorząd gospodarczy,

4) uzasadnionych stanowiskiem osób wyjeżdżających albo charakterem lub celem ich wyjazdu,

5) wyjazdu w ważnych sprawach naukowych.

(2) Uprawnienia, przewidziane w ust. (1) pkt. 2), 3) i 5), Minister Spraw Wewnętrznych może w całości lub w części przekazać władzom sobie podległym.

Art. 15. Za przedłużanie ważności paszportów, wydanych w kraju, pobiera się takie same opłaty, jakim podlegają paszporty, wydawane w kraju.

Art. 16. Nieskorzystanie z paszportu nie uprawnia do żądania zwrotu opłaty paszportowej.

Art. 17. (1) Opłaty za paszporty, wydawane przez polskie urzędy konsularne (dyplomatyczne) i przez Komisarza Generalnego R. P. w Gdańsku, oraz opłaty za przedłużanie ważności tych paszportów reguluje taryfa opłat konsularnych.

(2) Za przedłużanie w kraju ważności paszportów, wymienionych w ust. (1), pobiera się opłaty, odpowiadające stawkom, ustalonym w taryfie konsularnej.

Art. 18. (1) Za inne dokumenty, które w myśl przepisów szczególnych uprawniają do opuszczania obszaru Państwa Polskiego i powrotu na ten obszar, pobiera się — jeżeli przepisy te nie stanowią inaczej — następujące opłaty stemplowe:

1) za dokumenty uprawniające do jednorazowego wyjazdu i powrotu . . . . . 0,50 zł,

2) za dokumenty, uprawniające do wielokrotnych wyjazdów i powrotów — za każdy miesiąc ważności dokumentu 1,— zł.

Przepisy art. 13 stosuje się odpowiednio.

(2) Minister Spraw Wewnętrznych może w porozumieniu z Ministrem Skarbu obniżać opłaty, ustalone w ust. (1).

Rozdział V.

Władze.

Art. 19. Paszporty zwyczajne i zbiorowe wydają w kraju powiatowe władze administracji ogólnej, zagranicą — polskie urzędy konsu-

larne (dyplomatyczne), a na obszarze W. M. Gdańska — Komisarz Generalny R. P. w Gdańsku.

Art. 20. Paszporty służbowe wydają Minister Spraw Wewnętrznych i Minister Spraw Zagranicznych, każdy w zakresie właściwości, ustalonym przez Radę Ministrów.

Art. 21. Paszporty dyplomatyczne wydaje Minister Spraw Zagranicznych lub upoważnione przez niego władze.

Art. 22. Władza unieważni paszport i zarządzi jego odebranie, jeżeli wyjdą na jaw okoliczności, które uzasadniają odmowę wydania paszportu. Decyzja ta jest natychmiast wykonalna.

Rozdział VI.

Przepisy przejściowe i końcowe.

Art. 23. Paszporty, wydane na podstawie przepisów, obowiązujących przed dniem wejścia w życie ustawy niniejszej, zachowują ważność do końca okresów, na które zostały wydane.

Art. 24. W art. 2 w ust. 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa (Dz. U. R. P. Nr. 117, poz. 996) skreśla się wyrazy: „Rodzaje, formę, treść i sposób wystawiania dokumentów, upoważniających do przekraczania granicy, warunki, od których zależy ich uzyskanie, i".

Art. 25. Ustawa niniejsza nie narusza przepisów o wyjeździe zagranicę osób, będących w czynnej służbie wojskowej, jak również podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu, oraz przepisów o emigracji.

Art. 26. Wykonanie ustawy niniejszej poruczа się Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

Art. 27. (1) Ustawa niniejsza wchodzi w życie po upływie trzydziestu dni od dnia ogłoszenia.

(2) Jednocześnie uchyla się wszelkie przepisy w sprawach, uregulowanych ustawą niniejszą, a w szczególności rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 kwietnia 1932 r. w sprawie opłat za paszporty na wyjazd zagranicę (Dz. U. R. P. Nr. 38, poz. 394).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH

z dnia 12 sierpnia 1936 r.

wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych i Ministrem Skarbu

w sprawie wykonania ustawy o paszportach.

(DU nr. 63, poz. 461).

Na podstawie art. 1 ust. 3 oraz art. art. 12 i 26 ustawy z dnia 14 lipca 1936 r. o paszportach (Dz. U. R. P. Nr. 36, poz. 404) zarządzam co następuje:

§ 1. Paszportem w rozumieniu art. 1 ustawy o paszportach jest dokument wydawany obywatelom polskim, uprawniający w terminie swej ważności do udawania się i przebywania w kraju lub w krajach, wymienionych w tym dokumencie.

§ 2. Paszporty zwyczajne, służbowe i dyplomatyczne oraz paszporty zbiorowe będą wydawane na drukach, przygotowanych według wzorów Nr. 1, 2, 3 i 4, podanych w załączniku do niniejszego rozporządzenia.

§ 3. (1) Osoby, ubiegające się o paszport zwyczajny, powinny przedłożyć poświadczenie zamieszkania w okręgu władzy, u której złożono podanie o paszport oraz udowodnić swą tożsamość i obywatelstwo polskie.

(2) Do podania o paszport należy dołączyć dwie jednakowe fotografie osoby, dla której paszport ma być wystawiony, o rozmiarze około $4^1/_2 \times 6$ cm, przedstawiające dokładnie twarz bez nakrycia głowy i pozwalające na stwierdzenie w sposób niewątpliwy tożsamości przedstawionej na nich osoby.

(3) Osoby, pozostające w czynnej służbie wojskowej, jak również ci spośród podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu, którzy w myśl § 427 rozporządzenia Ministrów: Spraw Wojskowych, Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości z dnia 28 sierpnia 1934 roku (Dz. U. R. P. Nr. 83, poz. 757) muszą, w razie zamierzonego wyjazdu za granicę, uzyskać zezwolenie władz wojskowych, powinni dołączyć do podania o paszport uzyskane zezwolenie tych władz.

(4) Osoby, wyjeżdżające za granicę w celach emigracyjnych powinny oprócz dokumentów, o których mowa w ustępach (1), (2) i (3), przedstawić zaświadczenie wydane w myśl art. 6 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 października 1927 r. o emigracji (Dz. U. R. P. Nr. 89, poz. 799).

§ 4. Władza, przyjmująca podanie o paszport, może zwolnić od przedstawiania dowodów, wymienionych w § 3 ust. (1), jeżeli dane, o których mowa w tych przepisach, są władzy znane lub wynikają niewątpliwie z innych okoliczności.

§ 5. Kraje, na które paszport jest ważny, oznacza władza, wystawiająca paszport w odpowiedniej rubryce książeczki paszportowej (paszportu zbiorowego) przez wypisanie kraju, do którego wyjazd ma nastąpić lub też przez określenie wyrazami: „wszystkie kraje w Europie i poza Europą".

§ 6. Paszport może być wydany osobie interesowanej po uprzednim uiszczeniu opłaty, obliczanej według postanowień rozporządzenia niniejszego.

§ 7. (1) Paszport zwyczajny z jednomiesięcznym terminem ważności, z wyjątkiem przypadków, określonych w art. 13 ust. (1) ustawy o paszportach, podlega opłacie w wysokości 80 zł. Taką samą opłatę pobiera się za każdy następny miesięczny okres ważności paszportu z wyjątkami, przewidzianymi w art. 13 ust. (2) ustawy o paszportach.

(2) Za okresy miesięczne uważa się miesiące kalendarzowe. Jeżeli jednak początkowy okres nie odpowiada pierwszemu dniu miesiąca kalendarzowego, wówczas okres trzydziestu dni uważa się za okres miesięczny. Rozpoczęty okres miesięczny liczy się za cały.

(3) Za początek okresu miesięcznego uważa się datę wystawienia paszportu.

(4) Jeżeli ustawa o paszportach nie stanowi inaczej (art. 13 ust. (1)), osoby, dopisane do paszportu zwyczajnego (art. 8), powinny uiścić opłatę za paszport w myśl przepisów ustępów: (1) i (2).

§ 8. W przypadkach wystawienia paszportu zbiorowego, każda osoba, wpisana do takiego paszportu, obowiązana jest uiścić opłatę w wysokości 25 zł za miesięczny okres ważności, z wyjątkiem osób, nie mających ukończonych 13 lat (art. 13 ust. (1) pkt. 4 ustawy o paszportach). Przepisy § 7 stosuje się odpowiednio.

§ 9. Oprócz opłat, określonych w §§ 7 i 8 niniejszego rozporządzenia oraz opłat stemplowych, należnych od podania i załączników, osoby, otrzymujące paszporty, obowiązane są również do zwrotu kosztów blankietów paszportowych, a to za paszport zwyczajny w wysokości 1 zł a za paszport zbiorowy 0,10 zł.

§ 10. Wystawianie paszportów zwyczajnych i przedłużanie ich ważności należy w kraju do powiatowych władz administracji ogólnej (starostów, dyrektorów policji, Komisarza Rządu m. Gdyni) właściwych ze względu na miejsce zamieszkania strony (§ 3 ust. 1), za granicą do właściwych urzędów konsularnych (dyplomatycznych), a na obszarze W. M. Gdańska do Komisarza Generalnego R. P. w Gdańsku.

§ 11. (1) Paszporty zwyczajne mogą być wydawane w drodze wyjątku przez inną powiatową władzę administracji ogólnej za zgodą wojewody w razie zamierzonego wspólnego wyjazdu za granicę grupy osób, dla których wystawienie paszportów przez władze miejscowo właściwe byłoby zbyt utrudnione, a w szczególności mogłoby spowodować zwłokę, udaremniającą osiągnięcie celu wspólnej podróży. Również w przypadkach, gdyby zwłoka w wydaniu paszportu groziła niebezpieczeństwem dla życia albo też mogła spowodować dla osoby interesowanej inną poważną szkodę, paszport może być wydany według swobodnej oceny tych okoliczności przez władzę miejscowo niewłaściwą.

(2) O wydaniu paszportu (ust. (1)) należy powiadomić niezwłocznie władzę właściwą w myśl § 10.

§ 12. (1) Paszporty zbiorowe będą wydawały w kraju władze, wskazane w zezwoleniu Ministra Spraw Wewnętrznych, o którym mowa w art. 6 ust. (1) i (2) ustawy o paszportach a za granicą urzędy konsularne (dyplomatyczne), na obszarze zaś W. M. Gdańska Komisarz Generalny R. P. w Gdańsku.

(2) Osoby, które będą wpisane do paszportu zbiorowego, powinny dostarczyć zaświadczenia władzy miejscowo właściwej o braku przeszkód do wpisania ich do paszportu zbiorowego.

§ 13. (1) Ważność paszportu zwyczajnego może być przedłużana zarówno przez miejscowo właściwe powiatowe władze administracji ogólnej, jak również przez urzędy konsularne (dyplomatyczne) a na obszarze W. M. Gdańska przez Komisarza Generalnego R. P. w Gdańsku.

(2) Przedłużenie ważności paszportu zwyczajnego jest równoznaczne z wystawieniem nowego paszportu i podlega opłatom, przewidzianym w niniejszym rozporządzeniu, z wyjątkiem zwrotu kosztów blankietu określonych w § 9.

§ 14. (1) W miejsce zniszczonego paszportu może być wydany nowy paszport przy zastosowaniu zwyczajnego postępowania, jednak bez pobierania opłat przewidzianych w §§ 7 i 8, jeżeli nowy paszport wystawiony zostaje na termin, określony w paszporcie zniszczonym.

(2) Przepis ust. (1) stosuje się również w przypadkach zagubienia paszportu, z tym jednak, że osoba interesowana obowiązana jest na koszt własny ogłosić o zagubieniu paszportu w jednym z pism codziennych, wskazanych przez władzę.

(3) W przypadkach przewidzianych w ustępach (1) i (2) osoba interesowana obowiązana jest do zwrotu kosztów blankietu w wysokości przewidzianej w § 9.

§ 15. Dla celów ewidencyjnych i statystycznych może być wprowadzony obowiązek dołączania do paszportów specjalnych kartek statystycznych.

§ 16. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 21 sierpnia 1936 roku.*)

---

*) Opuszczono załączniki stanowiące wzory paszportów (zwyczajnego, służbowego, dyplomatycznego i zbiorowego).

CUDZOZIEMCY

ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

z dnia 13 sierpnia 1926 r.

o cudzoziemcach.

(DU nr. 83, poz. 463).

Na zasadzie ust. 6 art. 44 Konstytucji i ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr. 78 poz. 443) postanawiam co następuje:

DZIAŁ I.

Zasady ogólne.

Art. 1. Za cudzoziemca uważany jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego.

Cudzoziemiec, posiadający przynależność państwową dwóch lub więcej państw, ma być przy stosowaniu niniejszego rozporządzenia traktowany jako przynależny do jednego z nich, według swobodnego uznania polskich władz państwowych.

Art. 2. Zmiana przynależności państwowej cudzoziemca nie ma wpływu na ważność orzeczeń i zarządzeń przed tą zmianą wydanych, z wyjątkiem wypadku uzyskania obywatelstwa polskiego.

Art. 3. Cudzoziemiec może wjeżdżać, przebywać lub przejeżdżać przez obszar Rzeczypospolitej tylko za zezwoleniem polskich władz państwowych.

Zezwolenia można cudzoziemcowi odmówić, jeżeli jego obecność na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej zagraża dobru państwa, a w szczególności, jeżeli:

a) zagraża bezpieczeństwu lub porządkowi publicznemu,
b) był karany sądownie w Rzeczypospolitej za zbrodnię lub występek, albo w obcym państwie — za zbrodnię lub występek pospolity,
c) był wydalony z granic Rzeczypospolitej,
d) jest niepożądany ze względu na zdrowie publiczne,
e) nie może wykazać, że posiada środki na swoje utrzymanie w Rzeczypospolitej.

Ocena powodów odmowy należy do zakresu swobodnego uznania właściwych władz.

DZIAŁ II.

Wjazd, pobyt i przejazd.

Art. 4. Pobyt cudzoziemca może być czasowy lub stały (osiedlenie).

Pojęcie pobytu stałego (osiedlenia) obejmuje stałą siedzibę i ześrodkowanie stosunków osobistych oraz gospodarczych w granicach Rzeczypospolitej.

Art. 5. Zezwoleń na wjazd oraz pobyt czasowy udzielają (art. 3) urzędy konsularne.

Cudzoziemiec obowiązany jest opuścić granice Rzeczypospolitej w terminie określonym w zezwoleniu na pobyt, jeśli nie uzyskał od właściwej władzy administracyjnej I-ej instancji zezwolenia na przedłużenie tego terminu.

Zezwolenia na wjazd lub na przejazd mogą dawać prawo do jednorazowego lub wielokrotnego przekraczania granic Rzeczypospolitej.

Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z właściwymi ministrami może udzielać zezwoleń na wjazdy i pobyty zbiorowe na warunkach ulgowych.

Odmowa zezwolenia jest ostateczna.

Art. 6. Zezwoleń na pobyt stały udziela (art. 3) władza administracyjna II-ej instancji tego okręgu, w którym cudzoziemiec zamierza stale przebywać (osiedlić się).

Zezwolenie takie cudzoziemiec może uzyskać wyłącznie przed przyjazdem do Rzeczypospolitej za pośrednictwem właściwego polskiego urzędu konsularnego.

Zmiana pobytu czasowego na pobyt stały jest dopuszczalna z decyzji Ministra Spraw Wewnętrznych w wyjątkowych wypadkach, zasługujących na szczególne uwzględnienie.

Odmowa zezwolenia jest ostateczna.

Art. 7. Zezwoleń na przejazd przez Rzeczpospolitą udzielają (art. 3) urzędy konsularne.

Zezwolenie na przejazd obejmuje prawo wjazdu i wyjazdu w punktach przejściowych, przeznaczonych do przekraczania granic państwowych, oraz prawo pobytu w Rzeczypospolitej przez czas określony, konieczny do przejazdu między punktami przejściowemi; zezwolenie na przejazd może określać drogę i środki lokomocji oraz, w związku z tem, — czas do przejazdu.

Zezwolenie na przejazd może być udzielone dopiero wtedy, jeżeli cudzoziemiec uzyska uprzednio zezwolenie na wjazd do tego państwa, do którego udaje się. Jeżeli to państwo nie graniczy z Rzecząpospolitą Polską, to cudzoziemiec powinien ponadto uzyskać zezwolenia na przejazd przez te państwa, które odgraniczają Rzeczpospolitą Polską od państwa, do którego cudzoziemiec udaje się.

Odmowa zezwolenia jest ostateczna.

DZIAŁ III.

Ewidencja cudzoziemców.

Art. 8. Cudzoziemcy podlegają obowiązkowi meldunkowemu i rejestracji. Obowiązek meldunkowy winien być dopełniany w ciągu 24-ch godzin od chwili przybycia, względnie od chwili zmiany miejsca pobytu (adresu). Rejestracja jest jednorazowa i winna być dokonana osobiście w ciągu dni 8-iu po przyjeździe przed właściwą władzą administracyjną I-ej instancji, która wydaje rejestrującym się odpowiednie poświadczenia.

Centralny rejestr cudzoziemców prowadzi Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

Minister Spraw Wewnętrznych określa w drodze rozporządzeń współdziałanie osób trzecich w dopełnianiu przez cudzoziemców obowiązku meldunkowego i rejestracji.

Art. 9. Każdy cudzoziemiec, który ukończył lat 16 i znajduje się w granicach Rzeczypospolitej, obowiązany jest posiadać dowód osobisty, stwierdzający jego przynależność państwową; dowód ten winien być wystawiony przez władze państwowe cudzoziemca.

Władze administracyjne I-ej instancji władne są wydawać cudzoziemcom, którzy nie mogą uzyskać dowodu wymaganego w ust. 1, tymczasowe dowody osobiste.

Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych może uznać za wystarczające dowody osobiste wystawiane przez władze państwa nieojczystego tym cudzoziemcom, którzy, nie mogąc uzyskać dowodu wymaganego w ust. 1, zabiegają o wjazd do Rzeczypospolitej lub przejazd przez jej obszar.

Żona oraz, liczące mniej niż lat 16, dzieci, rodzeni bracia i siostry mogą być wpisani do dowodu osobistego głowy rodziny.

DZIAŁ IV.

Ograniczenia i wydalenia.

Art. 10. Cudzoziemiec może być wydalony z granic Rzeczypospolitej:

a) jeżeli nie stosuje się do postanowień niniejszego rozporządzenia, albo

b) jeżeli pobyt jego staje się uciążliwy dla Rzeczypospolitej ze względu na dobro państwa, a zwłaszcza — bezpieczeństwo lub porządek publiczny.

Art. 11. O wydaleniu decyduje władza administracyjna II-ej instancji. Wyjątek stanowi wydalenie cudzoziemca, nie posiadającego zezwolenia na pobyt stały, w razie przekroczenia granicy nielegalnie, albo niedopełnienia obowiązku meldunkowego lub rejestracji, w których to wypadkach do decyzji o wydaleniu jest również uprawniona władza administracyjna I-ej instancji.

W razie wydania decyzji o wydaleniu może być wydalanemu wyznaczone miejsce przymusowego przebywania do czasu wykonania decyzji.

W celu wykonania decyzji o wydaleniu lub w razie samowolnego przedłużenia pobytu przez cudzoziemca (art. 5, ust. 2), władzy administracyjnej przysługuje prawo przymusowego odstawienia go do granicy.

Ocena powodów wydalenia, jak również warunków i form, w jakich ma się odbywać, należy do zakresu swobodnego uznania właściwych władz.

Koszta przymusowego odstawienia do granicy obciążają cudzoziemca i mogą być ściągnięte z jego majątku. W razie niezamożności cudzoziemca koszta te pokrywa Skarb państwa.

Przeciwko decyzji władzy administracyjnej II-ej instancji o wydaleniu cudzoziemca, który posiada zezwolenie na pobyt stały, służy odwołanie do Ministra Spraw Wewnętrznych. Wniesienie odwołania wstrzymuje wykonanie decyzji.

Pozatem decyzje władz wydawane na podstawie artykułów 10-go i niniejszego są ostateczne.

Art. 12. Rada Ministrów może ze względu na bezpieczeństwo państwa, albo ze względów politycznych, gospodarczych lub sanitarnych zarządzić na czas przejściowy, w drodze rozporządzeń, wyjątkowe ograniczenia co do wjazdu, pobytu, wyjazdu lub przejazdu cudzoziemców.

Ograniczenia te mogą polegać na:

a) całkowitem lub częściowem zamknięciu ruchu granicznego,

b) zakazie pobytu czasowego lub stałego (osiedlania się) na pewnych obszarach Rzeczypospolitej,

c) ograniczeniu swobody ruchu na obszarze Rzeczypospolitej,

d) zastosowaniu specjalnych środków kontroli.

Decyzje wydawane w wykonaniu rozporządzeń opartych na niniejszym artykule należą do zakresu swobodnego uznania władz i są ostateczne.

DZIAŁ V.

Postępowanie.

Art. 13. Do orzeczeń i zarządzeń władz wydawanych na podstawie niniejszego rozporządzenia lub na podstawie rozporządzeń na niem opartych, o ile rozporządzenie niniejsze nie wyklucza prawa odwołania, mają zastosowanie obowiązujące przepisy o odwołaniu od zarządzeń i orzeczeń władz administracyjnych z tem, że termin dla odwołania ustala się na dni 7.

Na obszarze województwa śląskiego odwołanie winno być wniesione również w terminie dni 7 i decyzja wydana w II-ej instancji jest ostateczna.

Władza odwoławcza wstrzyma wykonanie decyzji, jeżeli względy publiczne nie stoją na przeszkodzie.

Postanowienia niniejszego artykułu nie mają zastosowania do orzeczeń karnych władz administracyjnych, wydawanych na podstawie art. 17 i 18 niniejszego rozporządzenia.

Art. 14. W sprawach, związanych z wykonywaniem niniejszego rozporządzenia lub rozporządzeń na niem opartych, cudzoziemiec obowiązany jest stawić się na wezwanie władzy administracyjnej względnie podległych jej organów wykonawczych pod rygorem przymusowego sprowadzenia.

Art. 15. Za zezwolenia udzielane cudzoziemcom na podstawie art. 5 i 6 i za czynności rejestracyjne (art. 8) mogą być pobierane opłaty.

Wysokość tych opłat, sposób ich uiszczania oraz ulgi dla niezamożnych cudzoziemców ustala w drodze rozporządzeń Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

DZIAŁ VI.

Przepisy karne.

Art. 16. 1) Kto podrabia lub przerabia (fałszuje) przewidziane na mocy niniejszego rozporządzenia lub na mocy rozporządzeń na niem opartych dokumenty, pieczęcie lub pieczątki urzędowe, albo kto z takich podrobionych lub przerobionych dokumentów, pieczęci lub pieczątek świadomie korzysta lub dostarcza ich innym osobom,

2) kto składa przed władzą świadomie fałszywe zeznania lub dowody, albo zamilcza ważne okoliczności, dotyczące warunków, od których uzależnione jest stwierdzenie przynależności państwowej albo uzyskanie dowodu osobistego, zezwolenia lub poświadczenia, przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu lub w rozporządzeniach na niem opartych albo świadomie korzysta z dowodu osobistego, zezwolenia lub poświadczenia w powyższy sposób uzyskanego,

3) kto świadomie przekracza granice państwa bez właściwych dokumentów lub w miejscu na to nieprzeznaczonem, albo mimo zamknięcia ruchu granicznego, *)

4) cudzoziemiec, który legitymuje się dokumentem autentycznym, lecz należącym do innej osoby, albo każdy, kto swój lub należący do trzeciej osoby dokument autentyczny oddaje innym w tym celu, aby służył cudzoziemcowi do legitymowania się,

5) cudzoziemiec, który ukrywa się przed władzą w celu uchylenia się od zarządzonego wydalenia z granic Rzeczypospolitej albo, będąc wydalonym z Rzeczypospolitej, powraca do niej samowolnie,

6) kto usiłuje popełnić jedną z czynności wymienionych w punktach pod 1—5 albo do takiej czynności świadomie podżega lub pomaga —

ulega karze więzienia do jednego roku lub karze grzywny od 300 do 10.000 złotych albo obu tym karom łącznie, o ile dany czyn według powszechnych ustaw karnych nie ulega karze surowszej.

*) Uchylone rozp. PR. z 23. 12. 27 o granicach Państwa (DU nr. 11 z 1937 poz. 83).

Na obszarze, na którym obowiązuje austrjacka ustawa karna z 1852 r., zamiast więzienia orzeka się ścisły areszt.

Do orzekania są właściwe sądy powiatowe (pokoju).

Bez względu na przepisy ustaw karnych powszechnych, czyny wymienione pod punktami 1, 2 i 4 są karalne także wówczas, gdy je popełniono zagranicą bądź przed władzą polską, bądź w celu korzystania z uprawnień przewidzianych w niniejszem rozporządzeniu lub w rozporządzeniach na niém opartych.

Art. 17. Cudzoziemiec, winny naruszenia innych przepisów niniejszego rozporządzenia lub rozporządzeń na niem opartych, ulega karze grzywny do 3.000 złotych lub karze aresztu do 6 tygodni albo obu tym karom łącznie, o ile dany czyn nie stanowi przestępstwa zagrożonego karą surowszą.

Tej samej karze ulega osoba trzecia za zaniedbanie współdziałania w dopełnieniu przez cudzoziemca obowiązku meldunkowego lub rejestracyjnego.

Władza orzekająca oznacza w orzeczeniu na wypadek niemożności ściągnięcia grzywny karę zastępczego aresztu, według słusznego uznania, jednak nie ponad 6 tygodni.

Art. 18. Do orzekania o czynach, przewidzianych w artykule poprzednim, powołane są władze administracyjne I-ej instancji.

Od orzeczenia karnego władzy administracyjnej I-ej instancji można w ciągu dni 7, od dnia doręczenia orzeczenia, wnieść na ręce władzy, która orzeczenie wydała, odwołanie do właściwego sądu okręgowego. Sąd ten rozstrzyga prawomocnie przy odpowiedniem zastosowaniu przepisów, dotyczących odwołań od wyroków sądów powiatowych (pokoju).

Sąd okręgowy nie może jednak uchylić orzeczenia z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania przez władzę administracyjną.

Odwołanie się do sądu nie wstrzymuje wykonania kary; kary pozbawienia wolności nie wolno jednak wykonać przed prawomocnością orzeczenia bez zgody oskarżonego.

Jeśli istnieje uzasadniona obawa, że oskarżony (obwiniony) cudzoziemiec nie stanie na wezwanie przed władzą administracyjną lub przed sądem albo nie podda się orzeczonej karze, można zarządzić jako środek zapobiegawczy areszt (areszt śledczy).

Decyzję co do środka zapobiegawczego powezmie na żądanie władzy administracyjnej najbliższy sąd powiatowy (pokoju); zażalenie na tę decyzję rozstrzyga ostatecznie sąd okręgowy.

Na obszarze województwa poznańskiego, pomorskiego i górnośląskiej części województwa śląskiego stosuje się przepisy o wydawaniu policyjnych mandatów karnych.

DZIAŁ VII.

Postanowienia specjalne.

Art. 19. Rozporządzenie niniejsze nie stosuje się do osób, którym przysługuje prawo eksterytorjalności.

Szefowie przedstawicielstw konsularnych państw obcych z członkami swych rodzin, o ile prowadzą z niemi wspólne gospodarstwo domowe, oraz podległy im personel urzędniczy zwolnieni są również od postanowień niniejszego rozporządzenia. O ileby jednakowoż obywatele polscy, przebywający w obcem państwie w takim samym charakterze, zostali ograniczeni w korzystaniu z podobnych ulg, te same ograniczenia mają być zastosowane wobec cudzoziemców, o których mowa w poprzednim zdaniu.

Przy wjeździe do Rzeczypospolitej, przy wyjeździe z jej granic oraz przy przejeździe przez jej obszar osoby wymienione w ustępach 1-ym i 2-im niniejszego artykułu otrzymują od władz polskich na swych paszportach dyplomatycznych względnie służbowych wizy dyplomatyczne

względnie służbowe. Osobom tym Ministerstwo Spraw Zagranicznych wydaje bezpłatnie specjalne legitymacje.

Członkowie delegacyj i komisyj zagranicznych, osoby, przybywające w porozumieniu z rządem Rzeczypospolitej oraz osoby, posiadające polską wizę dyplomatyczną, mogą być zwolnione od wszystkich lub od niektórych postanowień niniejszego rozporządzenia.

Przepisy wykonawcze w zakresie niniejszego artykułu wydaje w drodze rozporządzeń Minister Spraw Zagranicznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 20. Minister Spraw Wewnętrznych określa w drodze rozporządzeń warunki, od których jest uzależnione lądowanie na brzeg polski oraz pobyt czasowy na obszarze Rzeczypospolitej cudzoziemców, którzy nie posiadają przewidzianych w niniejszem rozporządzeniu dokumentów, a stanowią załogę lub są pasażerami statków, znajdujących się na polskich wodach terytorjalnych.

Prawo to może Minister Spraw Wewnętrznych przekazać właściwym wojewodom.

DZIAŁ VIII.

Postanowienia przejściowe i końcowe.

Art. 21. Cudzoziemcy, którzy znajdują się w Rzeczypospolitej w chwili wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, mogą w terminach ustalanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych zwracać się o zezwolenia na pobyt stały bezpośrednio do właściwych władz administracyjnych II-ej instancji, które wydają decyzje na zasadach wskazanych w art. 6.

Dla cudzoziemców, którzy znajdują się w Rzeczypospolitej w chwili wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, Minister Spraw Wewnętrznych wyda w drodze rozporządzeń specjalne przepisy w zakresie: 1) zaopatrzenia się w dowody przewidziane w art. 9 ust. 1 i ust. 2, 2) meldowania się, 3) dopełnienia obowiązku rejestracji, 4) uzyskania zezwoleń na pobyt czasowy.

Art. 22. Przewidziane w niniejszem rozporządzeniu uprawnienia władzy administracyjnej I-ej i II-ej instancji przysługują na obszarze m. st. Warszawy Komisarzowi Rządu na m. st. Warszawę.

Art. 23. Minister Spraw Wewnętrznych określa w drodze rozporządzeń formę i treść dowodów osobistych (art. 9 ust. 2) i zezwoleń (art. 5 i 6) oraz wydaje szczegółowe rozporządzenia do art. 1, o meldunkach i rejestracji (art. 8), o wydalaniu (art. 10 i 11) tudzież o stosowaniu środków przymusowych (art. 11 i 14).

Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych wydaje rozporządzenia wykonawcze do art. 9 ust. 1 i ust. 3, art. 5 ust. 1 i ust. 3 i art. 7.

Minister Spraw Wewnętrznych określi w drodze rozporządzeń warunki odstawiania do kraju ojczystego na pokładach statków, znajdujących się na polskich wodach terytorjalnych, cudzoziemców wydalanych z Rzeczypospolitej.

Art. 24. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1-ym stycznia 1927 r. i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej.

Z chwilą wejścia w życie niniejszego rozporządzenia tracą moc obowiązującą przepisy w zakresie spraw niem unormowanych, z wyjątkiem przepisów ustaw karnych, dających sądom prawo orzekania o wydalaniu cudzoziemców.

Art. 25. Wykonanie niniejszego rozporządzenia powierza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych, Ministrowi Spraw Zagranicznych i Ministrowi Sprawiedliwości.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH

z dnia 8 listopada 1929 r.

o ruchu cudzoziemców, wydane co do §§ 1, 2, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 24, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 52 i 53 w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych.

(DU nr. 76, poz. 575).

Na podstawie art. art. 20, 21, 23 i 25 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach (Dz. U. R. P. Nr. 83, poz. 463) zarządza się co następuje:

I. Pobyt czasowy indywidualny.

§ 1. Zezwoleń na wjazd i pobyt czasowy, przewidzianych w art. 5 ust. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach, udzielają urzędy konsularne przez wystawienie wizy pobytowej według jednego z załączonych wzorów (załącznik Nr. 1 lub Nr. 2).

Wiza pobytowa może uprawniać do wielokrotnego przekraczania granic Rzeczypospolitej.

§ 2. Dla otrzymania wizy pobytowej cudzoziemiec powinien przedstawić ważny dowód osobisty oraz podać dane, potrzebne dla jej wypełnienia, a w szczególności określić dokładny cel pobytu i możliwie dokładnie czas, niezbędny, jego zdaniem, dla osiągnięcia tego celu, zaś na żądanie urzędu konsularnego wskazać również miejsce zamierzonego pobytu i dostarczyć potrzebnych informacyj co do swej osoby i pobytu, jak również potrzebnych dokumentów, świadectw lub dowodów.

§ 3. W wypadku, gdy czas niezbędny dla osiągnięcia celu pobytu da się określić możliwie dokładnie, urząd konsularny wystawia wizę pobytową terminową (załącznik Nr. 1) w granicach terminu ważności dowodu osobistego.

Wizy pobytowej do odwołania (załącznik Nr. 2) urząd konsularny udziela natomiast wówczas, gdy cel pobytu jest tego rodzaju, że czas, potrzebny dla osiągnięcia go, nie da się określić nawet w przybliżeniu.

§ 4. Urząd konsularny powinien przed udzieleniem wizy pobytowej (§ 3) uzyskać zgodę właściwej wojewódzkiej władzy administracji ogólnej, jeżeli istnieją powody do przypuszczenia, że pobyt cudzoziemca w Rzeczypospolitej, z uwagi na jego osobę lub cel pobytu, może być niepożądany ze względu na interes publiczny.

Właściwość wojewódzkiej władzy administracji ogólnej ustala się:

a) w wypadkach, gdy cel pobytu dotyczy nieruchomości — podług miejsca położenia nieruchomości,
b) w wypadkach, gdy cel ten dotyczy przedsiębiorstwa lub zakładu — podług miejsca, w którem znajduje się przedsiębiorstwo lub zakład,
c) w wypadkach, gdy właściwość miejscowa nie da się w sposób powyższy ustalić, wówczas właściwym jest dla całego obszaru Rzeczypospolitej Komisarz Rządu m. st. Warszawy.

§ 5. Udzielenia wizy pobytowej należy odmówić, jeżeli:

a) obecność cudzoziemca na obszarze Rzeczypospolitej zagrażałaby poważnie interesowi publicznemu, albo
b) cudzoziemiec był wydalony z granic Rzeczypospolitej, a od wydalenia nie upłynęło lat 3, albo
c) udzieleniu wizy sprzeciwiają się obowiązujące przepisy, albo
d) z oświadczenia cudzoziemca lub okoliczności wypadku wynika, że cudzoziemiec przybywa w celu osiedlenia się, nie zaś pobytu czasowego.

§ 6. Cudzoziemiec, który przybył na mocy wizy pobytowej terminowej, może przebywać tylko przez czas oznaczony w wizie i obowiązany jest opuścić granice Rzeczypospolitej w takim terminie, aby nie przekroczyć tego czasu.

W wypadku, gdy cudzoziemiec wykaże, że w wyznaczonym mu czasie pobytu nie mógł osiągnąć celu, zadeklarowanego przy otrzymywaniu wizy, powiatowa władza administracji ogólnej może mu udzielić stosownego odroczenia wyjazdu (załącznik Nr. 3), jednak nie ponad czas ważności dowodu osobistego.

§ 7. Cudzoziemiec, który przybył na mocy wizy pobytowej do odwołania, obowiązany jest opuścić granice Rzeczypospolitej w ciągu 14 dni po osiągnięciu celu pobytu, a w każdym razie w ciągu 48 godzin, poprzedzających wygaśnięcie ważności jego dowodu osobistego.

§ 8. W razie zamierzonej zmiany celu pobytu, cudzoziemiec obowiązany jest zwrócić się o udzielenie mu nowego zezwolenia na pobyt do tej powiatowej władzy administracji ogólnej, na której obszarze zamierza osiągnąć nowy cel pobytu, a jeżeli ten cel miałby być osiągnięty na obszarze kilku powiatów — do tej powiatowej władzy administracji ogólnej, na której obszarze cudzoziemiec zamierza przeważnie przebywać.

Powiatowa władza administracji ogólnej władna jest w wypadkach, zasługujących na uwzględnienie, udzielić mu takiego zezwolenia przez wystawienie wizy uzupełniającej terminowej (załącznik Nr. 4) lub wizy uzupełniającej do odwołania (załącznik Nr. 5), stosując się do zasad, wyszczególnionych w §§ 2 i 3.

Z chwilą wystawienia wizy uzupełniającej, traci moc uprzednia wiza pobytowa.

§ 9. Cudzoziemiec, który, przebywając na obszarze Rzeczypospolitej na podstawie wizy pobytowej lub uzupełniającej, uprawniającej tylko do jednorazowego przekroczenia jej granic, zamierza przerwać pobyt czasowy przez wyjazd chwilowy z Rzeczypospolitej, może powrócić bez uzyskiwania nowej wizy, jeżeli otrzymał przed wyjazdem od powiatowej władzy administracji ogólnej wizę powrotną (załącznik Nr. 6), a powrót jego następuje przed upływem wskazanego w niej terminu.

II. Pobyt czasowy zbiorowy.

§ 10. Grupom cudzoziemców, składającym się co najmniej z 10-ciu osób, przynależnych do jednego państwa, a przybywającym do Rzeczypospolitej w celach kulturalno-oświatowych, turystycznych, sportowych lub gospodarczych niezarobkowych, urząd konsularny może, gdy nie stoi temu na przeszkodzie interes publiczny, udzielić wiz zbiorowych (załącznik Nr. 7) dla jednorazowego wjazdu i pobytu najdłużej jednomiesięcznego od dnia przekroczenia granicy.

§ 11. Dla uzyskania takiej wizy grupa powinna posiadać kierownika, który w jej imieniu przedstawi w urzędzie konsularnym ważny paszport zbiorowy oraz udzieli, na żądanie urzędu konsularnego, potrzebnych informacyj i dokumentów (§ 2).

Właściwym dla udzielenia wizy jest ten urząd konsularny, w którego okręgu organizuje się grupa.

Członkowie grupy obowiązani są przy przekraczaniu granic Rzeczypospolitej, jako też przez cały czas pobytu posiadać dowody, pozwalające na stwierdzanie ich tożsamości.

§ 12. W wypadku, gdy kierownik grupy wykaże, że grupa w wyznaczonym jej przez urząd konsularny czasie pobytu nie mogła osiągnąć celu zadeklarowanego przy otrzymywaniu wizy zbiorowej, powiatowa władza administracji ogólnej może udzielić stosownego przedłużenia, jednak na czas, nieprzewyższający dwóch miesięcy od dnia przekroczenia granicy (załącznik Nr. 3).

§ 13. Jeżeli uczestnik grupy, znajdującej się w Rzeczypospolitej, ma odłączyć się od grupy w celu samodzielnego podróżowania po obszarze Rzeczypospolitej lub w celu samodzielnego opuszczenia jej granic, a nie posiada ważnego dowodu osobistego, kierownik grupy obowiązany jest

uzyskać dla niego taki dowód osobisty od jego konsula, a od powiatowej władzy administracji ogólnej — uwidocznienie w tym dowodzie treści wizy zbiorowej.

III. Przejazd indywidualny.

§ 14. Zezwoleń na przejazd przez obszar Rzeczypospolitej, przewidzianych w art. 7 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach, udzielają urzędy konsularne przez wystawienie wizy przejazdowej według załączonego wzoru (załącznik Nr. 8).

Wiza przejazdowa może uprawniać w ciągu swej ważności do powrotnego lub do wielokrotnego przejazdu przez obszar Rzeczypospolitej.

§ 15. Dla otrzymania wizy przejazdowej cudzoziemiec powinien przedstawić ważny dowód osobisty, wykazać, iż odpowiada warunkom, przewidzianym w art. 7 ust. 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach oraz podać dane potrzebne dla wypełnienia wizy, zaś, na żądanie urzędu konsularnego, — dostarczyć potrzebnych informacyj co do swej osoby i zamierzonego przejazdu, jak również potrzebnych dokumentów, świadectw lub dowodów.

§ 16. Udzielenia wizy przejazdowej należy odmówić w wypadkach przewidzianych w § 3 punkty a) — c), jak również wówczas, gdy zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że cudzoziemiec podejmuje podróż nie dla przejazdu przez obszar Rzeczypospolitej, lecz dla pozostania w jej granicach lub gdy czas przejazdu wykraczałby poza czas ważności dowodu osobistego.

IV. Przejazd zbiorowy.

§ 17. Urząd konsularny może w wypadkach, gdy o uzyskanie zezwolenia na przejazd stara się grupa cudzoziemców, składająca się co najmniej z 10-ciu osób, przynależnych do jednego państwa, udzielić zbiorowej wizy przejazdowej (załącznik Nr. 9).

Przy udzielaniu takiej wizy mają odpowiednie zastosowanie postanowienia §§ 11, 13 i 16.

Zbiorowa wiza przejazdowa może uprawniać w ciągu swej ważności do powrotnego przejazdu przez obszar Rzeczypospolitej.

V. Postanowienia specjalne.

§ 18. Cudzoziemiec, będący pasażerem statku, który przybił do brzegu polskiego, a nie posiadający żadnej z wymaganych wiz (art. 20 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach), może wylądować tylko po uprzedniem uzyskaniu od powiatowej władzy administracji ogólnej przepustki lądowej pasażerskiej (załącznik Nr. 10).

Przepustka lądowa pasażerska uprawnia w czasie postoju statku do pobytu wyłącznie w obrębie portu oraz miasta portowego i może być wystawiona, jeżeli:

1) cudzoziemiec posiada bilet dalszej podróży oraz dowód osobisty, stwierdzający jego przynależność państwową,

2) kapitan statku poświadczy, że cudzoziemiec jest pasażerem statku oraz

3) względy bezpieczeństwa lub porządku publicznego tak z uwagi na osobę cudzoziemca, jak i na ujawniający się cel wylądowania nie sprzeciwiają się udzieleniu przepustki.

Jeżeli osoba, posiadająca przepustkę lądową pasażerską zamierza wydalić się poza obręb portu oraz miasta portowego, obowiązana jest zwrócić się o stosowne zezwolenie do powiatowej władzy administracji ogólnej.

§ 19. Cudzoziemiec, należący do załogi statku, który przybił do brzegu polskiego, może w czasie postoju statku swobodnie lądować i prze-

bywać w obrębie portu oraz miasta portowego, chociażby nie posiadał żadnej z wymaganych wiz (art. 20 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach).

Jeżeli członek załogi statku zamierza udać się poza obręb portu oraz miasta portowego, obowiązany jest zwrócić się o przepustkę marynarską (załącznik Nr. 11) do powiatowej władzy administracji ogólnej.

Przepustka marynarska nie może być wydana, jeżeli proszący nie wykaże, iż jest umieszczony na liście załogi statku albo jeżeli względy, wskazane w § 18 ust. 2 p. 3, sprzeciwiają się podróży jego wgłąb Rzeczypospolitej.

VI. Osiedlenie.

§ 20. Cudzoziemiec, który zamierza osiedlić się w Rzeczypospolitej, powinien:

1) złożyć za pośrednictwem polskiego urzędu konsularnego podanie o zezwolenie na osiedlenie się do wojewódzkiej władzy administracji ogólnej, właściwej dla tej miejscowości, gdzie ma nastąpić osiedlenie oraz

2) dołączyć do podania wypełnioną i własnoręcznie podpisaną deklarację (załącznik Nr. 12) z fotografją oraz poświadczenie właściwej władzy państwa ojczystego z uwierzytelnionem tłumaczeniem, że jest jego obywatelem względnie uwierzytelniony odpis ważnego dowodu osobistego wraz z uwierzytelnionym tłumaczeniem.

Wojewódzka władza administracji ogólnej może przed rozstrzygnięciem podania zażądać od petenta nadto takich dodatkowych informacyj i wyjaśnień, jakie uzna za potrzebne.

§ 21. W razie uwzględnienia podania, cudzoziemiec otrzymuje od wojewódzkiej władzy administracji ogólnej za pośrednictwem urzędu konsularnego, w którym złożył podanie, kartę osiedlenia (załącznik Nr. 13), a od urzędu konsularnego — wizę osiedleńczą (załącznik Nr. 14), uprawniającą do przekroczenia granic Rzeczypospolitej.

§ 22. Karta osiedlenia uprawnia w ciągu jednego roku od dnia jej wystawienia do osiedlenia się w tej miejscowości, która jest wymieniona w karcie i powinna być przedstawiona w urzędzie powiatowej władzy administracji ogólnej w terminie, wymienionym w karcie.

W razie nieosiedlenia się w ciągu jednego roku od dnia wystawienia karty osiedlenia, traci ona swą ważność.

§ 23. Zmiana pobytu czasowego na osiedlenie jest dopuszczalna tylko w wyjątkowych wypadkach, a mianowicie:

a) jeżeli interes Rzeczypospolitej za tem przemawia albo

b) jeżeli okoliczności, uzasadniające prośbę o zmianę pobytu czasowego na osiedlenie, nie mogły być przewidziane przed przyjazdem cudzoziemca do Rzeczypospolitej.

Podanie o zmianę należy wnieść do Ministra Spraw Wewnętrznych za pośrednictwem powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej dla miejsca zamierzonego osiedlenia cudzoziemca. Pozatem stosują się odpowiednio postanowienia § 20 p. 2).

Złożenie podania nie zwalnia petenta od obowiązku ustalonego w § 6 względnie w § 7.

§ 24. Cudzoziemiec, który zamierza wyjechać czasowo z Rzeczypospolitej, może powrócić bez uzyskiwania nowej wizy osiedleńczej, jeżeli otrzymał przed wyjazdem od powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej dla miejsca osiedlenia, wizę powrotną (załącznik Nr. 6), a powrót jego następuje w czasie, oznaczonym w takiej wizie.

Wiza powrotna w tym wypadku nie może być wystawiona na okres dłuższy niż 2 lata od dnia jej wystawienia.

VII. Rejestracja.

§ 25. Obowiązek rejestracji, przewidziany w art. 8 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach, dotyczy cudzoziemców, którzy są uprawnieni:

a) do osiedlenia się w Rzeczypospolitej, albo
b) do pobytu czasowego do odwołania, albo
c) do pobytu czasowego ponad 3 miesiące, albo
d) do pobytu czasowego poniżej 3 miesięcy, jednak następnie uzyskali, zgodnie z § 6 ust. 2 odroczenie wyjazdu na czas ponad 3 miesiące od dnia rozpoczęcia pobytu lub otrzymali, zgodnie z § 8 ust. 2, wizę uzupełniającą.

§ 26. Cudzoziemiec, który dopełnił obowiązku rejestracji i wyjeżdża następnie z granic Rzeczypospolitej, nie podlega po powrocie ponownej rejestracji, jeżeli powrót następuje w czasie określonym w wizie powrotnej lub jeżeli wiza pobytowa, w okresie ważności której nastąpiła rejestracja, uprawnia do wielokrotnego przekraczania granic Rzeczypospolitej.

§ 27. W wypadkach, przewidzianych w § 25 punkty a), b) i c), obowiązek rejestracji musi być dopełniony najpóźniej w ósmym dniu po przyjeździe do Rzeczypospolitej, zaś w wypadku, przewidzianym w § 25 punkt d), cudzoziemiec obowiązany jest dopełnić obowiązku rejestracji bezpośrednio po uzyskaniu stosownego odroczenia wyjazdu lub wizy uzupełniającej.

§ 28. Wypełnienie obowiązku rejestracji polega na zgłoszeniu się u powiatowej władzy administracji ogólnej w celu:

1) okazania ważnego dowodu osobistego, a jeżeli cudzoziemiec jest uprawniony do osiedlenia się — okazania również karty osiedlenia,
2) złożenia wypełnionej deklaracji rejestracyjnej (załącznik Nr. 15) i jej podpisania,
3) złożenia 2 fotografij,
4) udzielenia urzędnikowi rejestrującemu żądanych przez niego wyjaśnień.

W razie gdy zgłoszenie się cudzoziemca u władzy dla dopełnienia obowiązku rejestracji nie jest możliwe z powodu pozbawienia wolności, obłożnej choroby, podeszłego wieku, kalectwa i t. p. usprawiedliwionych przyczyn, osoba lub zakład, w których opiece pozostaje cudzoziemiec, obowiązane są zawiadomić o tem powiatową władzę administracji ogólnej; władza ta władna jest w tym wypadku bądź wydelegować na miejsce urzędnika dla przeprowadzenia czynności rejestracyjnych, bądź zażądać potrzebnych dokumentów, fotografij i wypełnionej deklaracji rejestracyjnej.

Cudzoziemcy, którzy podlegając obowiązkowi rejestracyjnemu, mają prawo przebywać wyłącznie na ściśle określonym obszarze (np. pas graniczny, pas turystyczny), a na obszarze tym niema siedziby powiatowej władzy administracji ogólnej, powinni dopełnić obowiązku rejestracji w najbliższym posterunku (w komisarjacie) policji państwowej.

Powiatową władzą administracji ogólnej, która dokonywa czynności rejestracyjnych, jest dla osiedlających się cudzoziemców władza, wymieniona w karcie osiedlenia, dla cudzoziemców, którzy posiadają wizy, wyszczególniające wyraźnie miejsce, gdzie ma być osiągnięty cel pobytu — władza, której to miejsce podlega, w innych zaś wypadkach stosuje się postanowienie § 39.

§ 29. Deklaracja rejestracyjna powinna być wypełniona w języku polskim bądź osobiście przez cudzoziemca, bądź na jego prośbę przez osobę inną. Podpisanie deklaracji rejestracyjnej przez cudzoziemca musi nastąpić wobec urzędnika rejestrującego, za wyjątkiem wypadku, przewidzianego w § 28 ust. 2, gdy władza żąda nadesłania deklaracji rejestracyjnej.

Poszczególne rubryki deklaracji rejestracyjnej powinny być wypełnione dokładnie i czytelnie.

§ 30. Po dopełnieniu czynności rejestracyjnych ustalonych w §§ 28 i 29, powiatowa władza administracji ogólnej wystawia zarejestrowanemu poświadczenie o rejestracji (załącznik Nr. 16).

§ 31. Zarejestrowany cudzoziemiec obowiązany jest zawiadamiać w ciągu 14 dni ustnie lub pisemnie urząd, w którym nastąpiła rejestracja, o zmianach zaszłych co do danych, wymienionych w rubrykach 1, 3, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20 i 26 deklaracji rejestracyjnej.

VIII. Usuwanie z granic Rzeczypospolitej.

§ 32. Cudzoziemiec może być usunięty z granic Rzeczypospolitej bądź na skutek orzeczenia o wydaleniu, bądź w trybie wykonawczym.

§ 33. Usunięcie w trybie wykonawczym przez przymusowe odstawienie do granicy powinna zarządzić powiatowa władza administracji ogólnej wówczas, gdy cudzoziemiec z własnej winy znalazł się w Rzeczypospolitej bez wymaganego zezwolenia, albo gdy, samowolnie pozostaje na obszarze Rzeczypospolitej po upływie terminu dozwolonego mu pobytu. Zarządzenie o usunięciu w trybie wykonawczym wydaje ta powiatowa władza administracji ogólnej, na której obszarze ujawniono takiego cudzoziemca.

Za samowolne pozostanie w Rzeczypospolitej nie jest uważane pozostanie, spowodowane wypadkami, niedającemi się przewidzieć, a uniemożliwiającemi opuszczenie jej granic w terminie jak np. obłożna choroba cudzoziemca, śmierć rodziców, współmałżonka lub dzieci, przerwanie komunikacji, pozbawienie wolności.

Po wykazaniu przez cudzoziemca, iż zaszedł jeden z takich wypadków, powiatowa władza administracji ogólnej wyznacza mu dodatkowy termin do opuszczenia granic Rzeczypospolitej, uzasadniony okolicznościami wypadku (załącznik Nr. 3).

§ 34. We wszystkich innych wypadkach, poza wskazanemi w § 33, usunięcie cudzoziemca z granic Rzeczypospolitej może nastąpić tylko na skutek orzeczenia o wydaleniu.

§ 35. Dla wykonania orzeczenia o wydaleniu władza wydalająca może bądź nakazać cudzoziemcowi wyjazd w określonym terminie oraz w kierunku przez niego wybranym lub przez władzę wyznaczonym, bądź zarządzić przymusowe odstawienie go do granicy.

Jeżeli wydalony nie wyjedzie z Rzeczypospolitej w nakazanym mu terminie lub kierunku, powiatowa władza administracji ogólnej, na której obszarze stwierdzono powyższe uchybienia zarządzi przymusowe odstawienie go do granicy.

§ 36. Jeżeli usunięcie cudzoziemca z granic Rzeczypospolitej nie może nastąpić niezwłocznie, wówczas powiatowa władza administracji ogólnej, która pierwsza stwierdziła niemożność usunięcia cudzoziemca, wyznacza mu po wydaniu orzeczenia o wydaleniu, o ile takowe nie było już poprzednio wydane — miejsce przymusowego pobytu na obszarze Rzeczypospolitej na czas potrzebny do wykonania orzeczenia o wydaleniu.

Cudzoziemiec, któremu zostało wyznaczone miejsce przymusowego pobytu, nie może go opuszczać bez zgody powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej dla tego miejsca.

§ 37. Orzeczenia o wydalaniu cudzoziemców, nieposiadających kart osiedlenia, wydawane w wypadkach nielegalnego przekroczenia granicy albo niedopełnienia obowiązku meldunkowego lub rejestracji, należą do właściwości powiatowej władzy administracji ogólnej. We wszystkich innych wypadkach do wydawania orzeczeń o wydaleniu właściwą jest wojewódzka władza administracji ogólnej.

Ostateczne orzeczenie o wydaleniu pozbawia wydalonego prawa do pobytu, jakie mu przysługiwało z tytułu posiadanej wizy lub karty osiedlenia.

IX. Postanowienia ogólne.

§ 38. Do załatwiania spraw, wynikających z niniejszego rozporządzenia w tym zakresie, w jakim powołane są do nich urzędy konsularne, właściwym jest, z zastrzeżeniem odmiennych postanowień niniejszego rozporządzenia, ten polski urząd konsularny, w którego okręgu działania cudzoziemiec faktycznie stale zamieszkuje. O ile właściwości urzędu konsularnego nie można w ten sposób ustalić, właściwy jest ten urząd konsularny, w którego okręgu wyłania się sprawa wjazdu lub przejazdu.

Wizy może wyjątkowo udzielić urząd konsularny niewłaściwy za uprzednią zgodą urzędu właściwego, jeżeli szczególne trudności lub względy stoją na przeszkodzie w uzyskaniu wizy od urzędu właściwego.

W wypadkach godnych specjalnego uwzględnienia, w których osiągnięcie powyższej zgody na czas nie byłoby możliwe, niewłaściwy urząd konsularny może samodzielnie udzielić wizy, zawiadamiając o tem niezwłocznie właściwy urząd konsularny.

Powyższe dwa wyjątki od zasady właściwości terytorjalnej nie mogą mieć zastosowania w wypadkach, przewidzianych w § 4 ust. 1 i § 20.

§ 39. Właściwą do załatwiania spraw, wynikających z niniejszego rozporządzenia, jest ta powiatowa względnie wojewódzka władza administracji ogólnej, na której obszarze działania cudzoziemiec faktycznie przebywa, o ile rozporządzenie niniejsze inaczej nie stanowi.

§ 40. Za ważny dowód osobisty, w znaczeniu niniejszego rozporządzenia, uważa się dokument z niewygasłym terminem ważności, wystawiony zgodnie z przepisami, obowiązującemi w państwie, do którego okaziciel dowodu przynależy, przeznaczony dla wyjazdu za granicę tego państwa lub dla przebywania na obczyźnie i stwierdzający przynależność państwową oraz tożsamość osoby, na którą opiewa. Nazwa dowodu osobistego nie wpływa na jego ważność.

Za równoważne z dowodami osobistemi, określonemi w poprzednim ustępie, mogą być uznane inne dokumenty, które zgodnie z przepisami specjalnemi uważane są za dowody, wystarczające dla przekraczania granic Rzeczypospolitej.

§ 41. Za ważny paszport zbiorowy, w znaczeniu niniejszego rozporządzenia, uważa się taki dokument z niewygasłym terminem ważności, który jest wystawiony zgodnie z przepisami, obowiązującemi w państwie, do którego przynależą uczestnicy grupy, jest przeznaczony do wyjazdu za granice tego państwa i zawiera nazwiska oraz imiona wszystkich uczestników grupy, jako też stwierdza ich przynależność państwową. Nazwa dokumentu nie wpływa na jego ważność.

§ 42. Jeżeli cudzoziemiec zamierza posiadany dowód osobisty wymienić u swoich władz na nowy, zaś w posiadanym dowodzie umieszczone są przez polskie władze państwowe zezwolenia (wizy), przewidziane w niniejszem rozporządzeniu, powinien przed dokonaniem wymiany zwrócić się do powiatowej władzy administracji ogólnej dla dokonania przez nią odpowiednich wyciągów; po przedstawieniu nowego dowodu osobistego władza ta poczyni w nim stosowne adnotacje.

Jeżeli cudzoziemiec nie może udowodnić prawa do pobytu przez okazanie zezwolenia (wizy), przewidzianego w niniejszem rozporządzeniu lub adnotacji, o której mowa w poprzednim ustępie, powstaje domniemanie, że nie posiada on zezwolenia na pobyt w Rzeczypospolitej, co pociąga za sobą skutki, przewidziane w § 33 ust. 1. Domniemanie to upada, jeżeli cudzoziemiec okaże oryginał zezwolenia, uwidocznionego w dawnym dowodzie osobistym względnie poświadczenie polskiego urzę-

du konsularnego lub władzy administracji ogólnej, że udzielone mu zostało w swoim czasie stosowne zezwolenie (wiza).

§ 43. Wizy pobytowe, uzupełniające, osiedleńcze, przejazdowe i powrotne wystawiane są w dowodach osobistych.

Wizy zbiorowe i zbiorowe wizy przejazdowe wystawiane są w paszportach zbiorowych.

Zezwolenia, których wzór podany jest w załączniku Nr. 5, wystawiane są bądź w dowodach osobistych, bądź w paszportach zbiorowych.

Administracyjne wizy pobytowe (§ 46) wystawiane są na osobnej karcie.

§ 44. Wiza uprawnia do przekroczenia granic Rzeczypospolitej tylko w ciągu czasu w niej oznaczonego. Dla przekroczenia tych granic w innym czasie należy uzyskać nową wizę.

§ 45. Cudzoziemiec, który przebywa w Rzeczypospolitej na podstawie zezwolenia uzyskanego od właściwych władz, może wyjechać z jej granic bez specjalnego zezwolenia na wyjazd, o ile nie zamierza powrócić (§§ 9 i 24).

§ 46. Cudzoziemiec, który znalazł się w Rzeczypospolitej bez wymaganego zezwolenia na pobyt skutkiem okoliczności od niego niezależnych, powinien niezwłocznie zgłosić się do powiatowej władzy administracji ogólnej, która to władza wystawia mu, w razie usprawiedliwienia obecności, administracyjną wizę pobytową (załącznik Nr. 17), ustalając termin wyjazdu zależnie od okoliczności wypadku.

§ 47. W stosunku do cudzoziemców poniżej lat 21 należy przestrzegać następujących zasad:

1. Wszelkie zezwolenia potrzebne dla ulegalizowania pobytu czasowego cudzoziemcy w wieku poniżej lat 16 obowiązani są posiadać tylko wówczas, jeżeli posiadają samoistne ważne dowody osobiste.

2. Obowiązek rejestracji musi być dopełniony w ciągu 8 dni od ukończenia lat 16, o ile pobyt cudzoziemca odpowiada któremukolwiek z warunków, wyszczególnionych w § 25.

3. Karta osiedlenia nie może być wystawiona na imię cudzoziemca w wieku poniżej lat 21. Cudzoziemiec wpisany do kart(y) osiedlenia swoich rodziców lub opiekuna obowiązany jest, o ile zamierza osiedlić się w Rzeczypospolitej, poczynić starania o kartę osiedlenia na własne imię z chwilą ukończenia lat 21. Jeżeli cudzoziemiec ukończy 21 lat życia na obszarze Rzeczypospolitej, powinien o kartę osiedlenia zwrócić się do wojewódzkiej władzy administracji ogólnej za pośrednictwem tej powiatowej władzy administracji ogólnej, na której obszarze zamierza osiedlić się.

4. Wiza osiedleńcza może być wystawiona w dowodzie osobistym cudzoziemca w wieku poniżej lat 21 tylko wówczas, jeżeli nie jest on wpisany do dowodów(u) osobistych(ego) swoich rodziców lub opiekuna, a jego rodzice lub opiekun posiadają już karty(ę) osiedlenia.

X. Postanowienia przejściowe i końcowe.

§ 48. Cudzoziemcy, których pobyt czasowy został uregulowany przez urzędy konsularne względnie przez władze administracji ogólnej na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 grudnia 1928 r. o ruchu cudzoziemców (Dz. U. R. P. z 1929 r. Nr. 5, poz. 49) podlegają od dnia wejścia w życie niniejszego rozporządzenia postanowieniom §§ 6 i 8.

Cudzoziemcy, którzy nie uregulowali swojego prawa pobytu w granicach Rzeczypospolitej zgodnie z postanowieniami rozporządzenia, wskazanego w poprzednim ustępie, obowiązani są uczynić to u powiatowej władzy administracji ogólnej w ciągu jednego miesiąca od wejścia w życie niniejszego rozporządzenia.

§ 49. Cudzoziemcy, którzy zgodnie z §§ 21 i 43 ust. 2 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 grudnia 1928 r. o ruchu cudzoziemców (Dz. U. R. P. z 1929 r. Nr. 3, poz. 49) wnieśli podania o zmianę pobytu czasowego na osiedlenie do wojewódzkich władz administracji ogólnej, i podania ich nie zostały dotychczas załatwione, wolni są z uwagi na § 23 od obowiązku składania ponownych podań do Ministra Spraw Wewnętrznych. Wojewódzkie względnie powiatowe władze administracji ogólnej winny podania te przekazać niezwłocznie Ministerstwu Spraw Wewnętrznych.

Cudzoziemcy, których podania o zezwolenie na osiedlenie, wniesione do wojewódzkiej władzy administracji ogólnej zgodnie z § 43 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 grudnia 1928 r. o ruchu cudzoziemców (Dz. U. R. P. z 1929 r. Nr. 3, poz. 49), zostały względnie zostaną odrzucone przez tę władzę, winni dalszy swój pobyt czasowy w Rzeczypospolitej uregulować zgodnie z postanowieniami §§ 6 lub 8.

§ 50. Cudzoziemcy, zarejestrowani na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 grudnia 1928 r. o ruchu cudzoziemców (Dz. U. R. P. z 1929 r. Nr. 3, poz. 49), wolni są od obowiązku rejestracji, ustalonego w niniejszem rozporządzeniu, za wyjątkiem obowiązku, wyszczególnionego w § 31; termin 14-dniowy, przewidziany w § 31, a dotyczący zmian zaszłych przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia, zaczyna biec dla nich od dnia wejścia w życie niniejszego rozporządzenia. W razie wyjazdu z Rzeczypospolitej podlegają oni postanowieniom § 26.

Cudzoziemcy, którzy przebywając w Rzeczypospolitej w dniu 27 marca 1929 r. nie dopełnili obowiązku rejestracji w terminie, ustalonym w § 39 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 grudnia 1928 r. o ruchu cudzoziemców (Dz. U. R. P. z 1929 r. Nr. 3, poz. 49), obowiązani są dopełnić obowiązku rejestracji na zasadach ogólnych (§§ 25 — 31 i § 31), z tem wszakże zastrzeżeniem, że mają wypełnić nie deklaracje rejestracyjne, a karty rejestracyjne, ustalone w załączniku Nr. 13 do rozporządzenia wyżej wskazanego.

§ 51. Cudzoziemcy, którzy znajdują się w Rzeczypospolitej w chwili wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, a nie podlegali obowiązkowi rejestracji z mocy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 grudnia 1928 r. o ruchu cudzoziemców (Dz. U. R. P. z 1929 r. Nr. 3, poz. 49), podlegają ogólnym przepisom o rejestracji, ustalonym w niniejszem rozporządzeniu z tą zmianą, że obowiązani są zarejestrować się w ciągu miesiąca od dnia wejścia w życie niniejszego rozporządzenia.

Postanowienie poprzedniego ustępu nie dotyczy cudzoziemców, którzy są uprawnieni do pobytu poniżej 3 miesięcy. W razie uzyskania przez nich odroczenia wyjazdu na czas ponad 3 miesiące od dnia rozpoczęcia pobytu (§ 6 ust. 2) lub w razie uzyskania wizy uzupełniającej, uprawniającej do pobytu ponad 3 miesiące lub do pobytu do odwołania (§ 8 ust. 2), obowiązani są zarejestrować się na zasadach ogólnych bezpośrednio po uzyskaniu stosownego zezwolenia.

§ 52. Sprawy niezałatwione ostatecznie na mocy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 grudnia 1928 r. o ruchu cudzoziemców (Dz. U. R. P. z 1929 r. Nr. 3, poz. 49), winny być załatwione z zastosowaniem postanowień niniejszego rozporządzenia.

§ 53. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 15 listopada 1929 r. i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej.

Jednocześnie traci moc rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 grudnia 1928 r. o ruchu cudzoziemców (Dz. U. R. P. z 1929 r. Nr. 3, poz. 49), co wszakże nie zwalnia cudzoziemców od odpowiedzial-

ności karno-administracyjnej za niezastosowanie się do jego postanowień w czasie, gdy obowiązywało.

Opuszczone zostały wzory wiz, przepustek i dokumentów osiedlenia i rejestracyjnych (załączniki 1 — 17).

ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW

z dnia 18 listopada 1927 r.

o pobycie cudzoziemców na niektórych obszarach Rzeczypospolitej.

(DU nr. 107, poz. 917).

Na zasadzie art. 12 punkt b. i c. rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach (Dz. U. R. P. Nr. 83, poz. 463) zarządza się co następuje:

§ 1. Cudzoziemcy nie posiadający dowodów osobistych, przewidzianych w ust. 1 art. 9 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach (Dz. U. R. P. Nr. 83, poz. 463), mogą wjeżdżać na obszar województw: lwowskiego, nowogródzkiego, poleskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego, wileńskiego i wołyńskiego, oraz powiatów: augustowskiego, grodzieńskiego, sejneńskiego i suwalskiego województwa białostockiego i przebywać czasowo na tych obszarach tylko za uprzedniem zezwoleniem.

Zezwolenia te wydają wojewódzkie władze administracji ogólnej, właściwe dla obszaru, na który cudzoziemiec chce wjechać.

Uprawnienie do wydawania tych zezwoleń może być w drodze rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych przekazywane powiatowym władzom administracji ogólnej.[1]

§ 2. Zezwolenia, wymienione w art. 1 niniejszego rozporządzenia, uprawniają cudzoziemca do wjazdu i pobytu czasowego tylko na obszarze w nich wymienionym i przez czas w zezwoleniu określony.

W razie okoliczności zasługujących na uwzględnienie władze administracyjne, wymienione w art. 1 niniejszego rozporządzenia, mogą przedłużać termin ważności zezwoleń.

§ 3. Cudzoziemcy wymienieni w art. 1 niniejszego rozporządzenia, którzy przybyli na obszar w tymże artykule wymieniony przed dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia i przebywają na nim na podstawie zezwoleń, udzielonych przez właściwe władze administracyjne, nie potrzebują uzyskiwać nowych zezwoleń przewidzianych w niniejszem rozporządzeniu przez czas i na obszarze w dotychczasowem zezwoleniu wymienione.

§ 4. Wojewódzka władza administracji ogólnej, właściwa według ust. 2 § 1 niniejszego rozporządzenia, może cofnąć przytoczone w §§ 1 i 3 zezwolenie jeśli uzna, że pobyt cudzoziemca na obszarach wymienionych w § 1 sprzeciwia się dobru Państwa.

Jednocześnie z cofnięciem zezwolenia władza administracyjna wyznacza termin, w ciągu którego cudzoziemiec winien opuścić obszar w orzeczeniu o cofnięciu zezwolenia wymieniony.

§ 5. Winni wykroczeń przeciwko postanowieniom niniejszego rozporządzenia lub zarządzeniom na niem opartym, ulegną karom, przewidzianym w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach (Dz. U. R. P. Nr. 83, poz. 463).

§ 6. Wykonanie niniejszego rozporządzenia porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

---

[1] uprawnienia te przekazane zostały w rozp. MSW z 3. 10. 28 (DU. nr. 88, poz. 779) starostom powiatowym i grodzkim.

§ 7. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, a traci moc obowiązującą po upływie dwóch lat od tego dnia.*)

ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW

z dnia 7 września 1937 r.

o ograniczeniu pobytu i swobody ruchu cudzoziemców na niektórych obszarach Rzeczypospolitej.

(DU nr. 66, poz. 503).

Na podstawie art. 12 ust. 1 i ust. 2 pkt b) i c) rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach (Dz. U. R. P. Nr 83, poz. 463) zarządza się co następuje:

§ 1. Na obszarach objętych ćwiczeniami wojskowymi wprowadza się dla cudzoziemców ograniczenia pobytu czasowego i swobody ruchu.

§ 2. (1) Ograniczenia pobytu i swobody ruchu dotyczą tych cudzoziemców, którym doręczono nakazy opuszczenia obszaru.

(2) W nakazie określa się obszar, na którym jest zabroniony pobyt, termin opuszczenia obszaru oraz czas trwania zakazu pobytu.

§ 3. (1) Nakaz opuszczenia obszaru wydaje na wniosek władz wojskowych, zarządzających ćwiczenia lub kierujących nimi, powiatowa władza administracji ogólnej, właściwa ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca.

(2) Władza wojskowa, występująca z wnioskiem o wydanie nakazu, wskazuje obszar, na którym ma obowiązywać zakaz pobytu, termin opuszczenia obszaru oraz czas trwania zakazu.

§ 4. Cudzoziemcy, którzy wbrew zakazowi pobytu przebywają na obszarze, objętym zakazem, podlegają — niezależnie od odpowiedzialności karnej, określonej w art. 17 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach (Dz. U. R. P. Nr 83, poz. 463) — przymusowemu usunięciu na ich koszt poza granice obszaru, objętego zakazem.

§ 5. Wykonanie rozporządzenia niniejszego porucza się Ministrom: Spraw Wewnętrznych i Spraw Wojskowych.

§ 6. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie siódmego dnia po dniu ogłoszenia i obowiązuje do dnia 31 grudnia 1940 r.

ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

z dnia 4 czerwca 1927 r.

o ochronie rynku pracy

w brzmieniu Obw. MOS z dnia 19 marca 1937 r. (DU. nr. 23, poz. 148).

Art. 1.

Rada Ministrów po stwierdzeniu na wniosek Ministra Opieki Społecznej stanu bezrobocia zarządza w drodze rozporządzeń stosowanie przepisów niniejszych na całym obszarze Rzeczypospolitej, względnie na pewnych obszarach lub w pewnych gałęziach pracy, oraz w tejże drodze zmienia i uchyla te rozporządzenia w całości lub w części.

Art. 2.

(1) Na obszarach względnie w gałęziach pracy objętych powyższymi (art. 1) zarządzeniami pracodawca może zatrudniać pracownika, nie będącego obywatelem Państwa Polskiego, jedynie po uzyskaniu na to zezwolenia właściwej władzy.

---

*) Przedłużono ostatnio do dnia 1 stycznia 1940 r. (Dz. U. Nr. 88 z 1937 poz. 633).

(2) Za pracowników w rozumieniu niniejszego rozporządzenia uważa się osoby, które na podstawie umowy o pracę lub terminowanie świadczą usługi bądź to fizyczne, bądź to umysłowe, za pracodawców zaś osoby, korzystające z usług na mocy takich umów.

Art. 3.

Pracodawcy, zatrudniający pracowników cudzoziemskich w chwili wejścia w życie rozporządzeń Rady Ministrów, wydanych na podstawie art. 1 niniejszego rozporządzenia, mogą bez uzyskiwania zezwolenia zatrudniać tych cudzoziemców w czasie trwania tego stosunku pracy lub terminowania.

Art. 4.

(1) Zezwolenia na zatrudnienie pracowników cudzoziemskich udzielane będą, jeżeli władza uzna, że stan wewnętrznego rynku pracy na to pozwala, lub, że wymagają tego istotne potrzeby gospodarstwa społecznego, lub, że chodzi o zatrudnienie osób na stanowiskach kierowniczych, wymagających specjalnego zaufania.

(2) Zezwolenia wydawane będą na czas nie dłuższy niż 1 rok, a w wyjątkowych wypadkach, uzasadniających konieczność zatrudnienia pracownika cudzoziemskiego przez dłuższy okres czasu, zezwolenia mogą być wydawane i na czas dłuższy.

(3) Zezwolenia mogą być przedłużane po upływie każdego roku na rok następny, o ile nie nastąpią zmiany w warunkach wymienionych w ust. (1).

(4) Zezwolenia mogą być cofnięte przed upływem czasu, na jaki zostały wydane, jeżeli władza uzna, że dalsze zatrudnienie pracowników cudzoziemskich może przynieść szkodę interesom Państwa, a w szczególności jego interesom gospodarczym i społecznym.

(5) Pracodawcy powinni wskazać w składanych do odnośnych władz podaniach miejscowość, zakład pracy oraz rodzaj pracy (zawód), w jakich zamierzają zatrudnić pracownika cudzoziemskiego.

(6) Każdy pracodawca obowiązany jest na żądanie władzy administracyjnej udzielać ścisłych informacji o zatrudnionych u niego pracownikach cudzoziemskich.

Art. 5.

(1) Decyzje, przewidziane w art. 4, wydaje wojewódzka władza administracji ogólnej, właściwa ze względu na miejsce zatrudnienia pracownika cudzoziemskiego.

(2) Odwołania od decyzji wojewódzkiej władzy administracji ogólnej rozstrzyga Minister Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

(3) Decyzje nie będą wymieniać nazwisk pracowników cudzoziemskich.

Art. 6.

(1) Każdy pracodawca, który uzyska zezwolenie na zatrudnienie pracownika cudzoziemskiego obowiązany jest w ciągu 14 dni od dnia zatrudnienia tego pracownika zawiadomić właściwego wojewodę (Komisarza Rządu na m. st. Warszawę) o rozpoczęciu pracy lub terminowania, powołując się na uzyskane zezwolenie oraz podając w tym zawiadomieniu: miejsce zamieszkania pracownika, jego imię, nazwisko, wiek, przynależność państwową, zakład pracy, w którym ma być zatrudniony pracownik, zawód, rodzaj wykonywanej pracy i termin, na jaki została zawarta umowa.

(2) W takim samym terminie powinien pracodawca powiadomić również o zaprzestaniu pracy przez cudzoziemskiego pracownika.

Art. 7.

Pracodawca, zatrudniający pracownika cudzoziemskiego w chwili wejścia w życie rozporządzeń Rady Ministrów, wydanych na podstawie art. 1, obowiązany jest w ciągu dni 30 od tego czasu zawiadomić właściwego wojewodę (Komisarza Rządu na m. st. Warszawę) o każdym zatrudnionym cudzoziemcu, podając w tym zawiadomieniu dane, wyszczególnione w art. 6.

Art. 8.

Przepisów niniejszego rozporządzenia nie stosuje się:

1) do pracodawców, korzystających z prawa eksterytorialności, o ile chodzi o zatrudnienie dla wykonywania czynności urzędowych lub dla usług osobistych;
2) do przedsiębiorstw zagranicznych przy zatrudnianiu komiwojażerów;
3) do pracodawców przy zatrudnianiu wybitnych sił artystycznych i naukowych;
4) do przedsiębiorstw i zakładów pracy państwowych;
5) do przedsiębiorstw natury międzypaństwowej (żegluga, kolej, lotnictwo, itp.).

Art. 9.

(1) Pracownikom cudzoziemskim, którzy przynajmniej od dnia 1 stycznia 1922 r. przebywają stale na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, wydawane będą przez powiatową władzę administracji ogólnej specjalne zaświadczenia, uprawniające do wykonywania zatrudnienia przez czas określony w zaświadczeniu.

(2) Zaświadczenia te wydawane będą, o ile umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej, na podstawie swobodnego uznania władzy.

(3) Zaświadczenia powyższe wydawane będą na tych samych zasadach dzieciom pracowników cudzoziemskich, o których mowa w ust. (1), chociażby urodziły się po 1 stycznia 1922 r., o ile przebywają stale na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

(4) Zaświadczenia, o których mowa w artykule niniejszym, tudzież podania o te zaświadczenia są wolne od opłat stemplowych.

(5) Przy zatrudnianiu pracowników cudzoziemskich, posiadających zaświadczenia specjalne, pracodawcy zwolnieni są od wyjednywania zezwoleń, przewidzianych w art. 4, są natomiast obowiązani do zawiadamiania władzy o zatrudnieniu i zaprzestaniu pracy przez takich pracowników (art. 6 i 7), tudzież do udzielania informacji, o których mowa w ustępie ostatnim artykułu 4.

Art. 10.

(1) Pracodawcy lub osoby, działające w ich imieniu winni przekroczenia art. 2, ust. (6) art. 4 oraz art. 6 i 7 niniejszego rozporządzenia karani będą grzywną od 100 do 10.000 zł lub aresztem do 6 tygodni.

(2) Do orzekania powołane są sądy grodzkie.

Art. 11.

Przepisy niniejszego rozporządzenia w niczym nie naruszają przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach (Dz. U. R. P. Nr 83, poz. 463).

Art. 12.

Wykonanie niniejszego rozporządzenia powierza się Ministrowi Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych oraz z innymi zainteresowanymi ministrami, a w odniesieniu do art. 10 Ministrowi Sprawiedliwości.

Art. 13.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 23 marca 1937 r.

wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Spraw Zagranicznych oraz Przemysłu i Handlu w sprawie wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 4 czerwca 1927 r. o ochronie rynku pracy.

(DU nr. 24, poz. 160).

Na podstawie art. 12 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 4 czerwca 1927 r. o ochronie rynku pracy w brzmieniu ustalonym obwieszczeniem Ministra Opieki Społecznej z dnia 19 marca 1937 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu powyższego rozporządzenia (Dz. U. R. P. Nr 23, poz. 148) zarządzam co następuje:

§ 1. Artykuły, powołane w rozporządzeniu niniejszym bez bliższego określenia, oznaczają artykuły rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 4 czerwca 1927 r. o ochronie rynku pracy (Dz. U. R. P. z 1937 r. Nr 23, poz. 148).

§ 2. (1) Podania o zezwolenie na zatrudnienie pracownika cudzoziemskiego powinny odpowiadać wzorowi, podanemu w załączniku Nr 1.

(2) Zawiadomienia, przewidziane w art. 6, 7 i 9 ust. (3), powinny odpowiadać wzorom, podanym w załącznikach Nr 2 i 3.

(3) Powiatowe władze administracji ogólnej wydają pracownikom cudzoziemskim zaświadczenia, o których mowa w art. 9, według wzoru, podanego w załączniku Nr 4.

§ 3. W razie gdy pracownik cudzoziemski ma być zatrudniony na obszarach kilku województw, pracodawca musi uzyskać zezwolenie od wszystkich wojewódzkich władz administracji ogólnej, właściwych dla tych obszarów.

§ 4. (1) Przepisom art. 9 ust. (1) podlegają pracownicy cudzoziemscy, którzy przebywają w Polsce nieprzerwanie od dnia 1 stycznia 1922 r.

(2) Nie uważa się za przerwę w pobycie wyjazdu za granicę, o ile miał on charakter przejściowy lub nie był połączony z zamiarem opuszczenia Państwa Polskiego na stałe.

§ 5. Przepisy rozporządzenia niniejszego obowiązują na obszarach lub w gałęziach pracy, co do których Rada Ministrów rozporządzeniem z dnia 20 lutego 1931 r. w sprawie wprowadzenia przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 4 czerwca 1927 r. o ochronie rynku pracy (Dz. U. R. P. Nr 18, poz. 98) zarządziła lub późniejszymi rozporządzeniami zarządzi stosowanie przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 4 czerwca 1927 r. o ochronie rynku pracy.

§ 6. (1) Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 kwietnia 1937 r.

(2) Jednocześnie traci moc obowiązującą rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, Ministrem Spraw Zagranicznych i Ministrem Przemysłu i Handlu z dnia 28 kwietnia 1932 r. o wykonaniu art. 6, 7 i 8 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 4 czerwca 1927 r. o ochronie rynku pracy (Dz. U. R. P. Nr 31, poz. 488).

USTAWA

z dnia 24 marca 1920 r.

o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców,

w brzmieniu Obw. MSW z dnia 4 marca 1933 r. (DU nr. 24, poz. 202).

Art. 1.

Nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców, a to tak przez osoby fizyczne, jak i prawne może nastąpić jedynie po uprzedniem uzyskaniu zezwolenia Ministra Spraw Wewnętrznych, wydanego w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych. Co do nieruchomości, mających specjalne znaczenie jako to: przemysłowo-handlowe, rolnicze lub inne, decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych zapadnie nadto w porozumieniu z właściwym ministrem.

Art. 2.

Minister Spraw Wewnętrznych może w poszczególnych wypadkach stawiać specjalne warunki jak nabywcy, tak i sprzedawcy, od których wypełnienia będzie uzależniona możność dokonania tranzakcji.

Art. 3.

W pozwoleniu powinno być wymienione:

1) osoba nabywcy, 2) przedmiot nabycia, 3) suma minimalna nabycia, 4) warunki istotne tranzakcji oraz warunki specjalne, postawione w myśl art. 2 niniejszej ustawy. Zezwolenie ważne jest na czas 4 miesięcy. Przedłużenie tego okresu nie jest dopuszczalne. Jeżeli akt nabycia w tym czasie nie zostanie sporządzony, zezwolenie traci moc swoją.

Art. 4.

Decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych nie wymaga uzasadnienia i nie ulega żadnemu zaskarżeniu.

Art. 5.

W wypadkach, przewidzianych w art. 1 niniejszej ustawy, nie wolno sporządzać i zatwierdzać aktów prawnych, ani na aktach tych podpisów stron uwierzytelniać, a władze hipoteczne nie mogą przepisywać tytułu własności na nabywcę bez złożenia zezwolenia Ministra Spraw Wewnętrznych, oraz urzędowego dowodu, że te warunki, które w myśl zezwolenia powinny poprzedzać dokonanie tranzakcji, zostały spełnione. W aktach prawnych powinny być ściśle uwzględnione pod rygorem nieważności aktów wszystkie warunki, wyszczególnione w zezwoleniu.

Art. 6.

Cudzoziemcy powinni każdym razem przed wzięciem udziału w licytacji nieruchomości wykazać się zezwoleniem Ministra Spraw Wewnętrznych do nabycia danej nieruchomości.

Art. 7.

Nabycie nieruchomości przez cudzoziemca wbrew postanowieniu niniejszej ustawy jest nieważne.

W razie zawarcia tranzakcji wbrew tej ustawie, o nieważności orzekają sądy na żądanie powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej ze względu na miejsce położenia nieruchomości.

Art. 8.

Postanowienia niniejszej ustawy nie dotyczą przeniesienia prawa własności na spadkobierców.

Art. 9.

Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Art. 10.

Ustawa niniejsza nabiera mocy obowiązującej w 8 dni po jej ogłoszeniu.

ODWET

DEKRET PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

z dnia 14 stycznia 1936 r.

o ochronie interesów Państwa Polskiego i jego obywateli w stosunkach międzynarodowych.

(DU nr. 3, poz. 22).

Na podstawie art. 33 ust. (1) ustawy konstytucyjnej i ustawy z dnia 6 listopada 1935 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania dekretów (Dz. U. R. P. Nr. 81, poz. 501) postanawiam co następuje:

Art. 1. Jeżeli państwo obce:

1) traktuje obywateli polskich gorzej niż obywateli innych państw obcych, albo

2) ogranicza Państwo Polskie lub jego obywateli w rozporządzaniu swym majątkiem, znajdującym się poza granicami Rzeczypospolitej, a w szczególności utrudnia im dochodzenie swych roszczeń,

3) nie zapewnia obywatelom polskim, przebywającym na jego obszarze, ochrony prawnej, udzielanej powszechnie przez państwa obce, albo wreszcie

4) w jakikolwiek inny sposób na skutek wydanych przez siebie przepisów prawnych naraża na uszczerbek interesy materjalne Państwa Polskiego lub jego obywateli,

mogą być wydane zarządzenia ochronne.

Art. 2. Przedmiot i zakres zarządzeń, przewidzianych w art. 1, określają rozporządzenia Rady Ministrów.

Art. 3. Kto wykracza przeciwko zarządzeniom, wydanym na podstawie dekretu niniejszego, podlega karze aresztu do roku lub grzywny albo obu tym karom łącznie.

Art. 4. Uchyla się art. 40 ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwem dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Dz. U. R. P. Nr. 101, poz. 581).

Art. 5. Wykonanie dekretu niniejszego porucza się Ministrom Sprawiedliwości i Spraw Zagranicznych w porozumieniu z innymi właściwymi ministrami.

Art. 6. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

ROZPORZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

z dnia 22 marca 1928 r.

o likwidacji mienia byłych rosyjskich osób prawnych,

w brzmieniu obw. Ministra Skarbu z dnia 4 kwietnia 1933 r.

(DU nr. 34, poz. 293).

Art. 1.

Znajdujące się na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej mienie osób prawnych, które w dniu 7 listopada 1917 r. posiadały siedzibę na obecnem terytorjum Związku Socjalistycznych Republik Rad, ulega likwidacji na podstawie przepisów niniejszego rozporządzenia.

Art. 2.

Do przeprowadzenia likwidacji mienia osób prawnych, o których mowa w art. 1, powołany jest Komitet Likwidacyjny do spraw byłych rosyjskich osób prawnych, mający siedzibę w Warszawie.

Art. 3.

1. W skład Komitetu wchodzi przewodniczący, mianowany przez Ministra Skarbu, i czterech członków stałych z ramienia Ministrów: Spraw Zagranicznych, Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Spraw Wewnętrznych, tudzież delegat zainteresowanego ministra lub urzędu, w szczególności delegat Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych, gdy przedmiotem likwidacji jest mienie instytucji kredytu długoterminowego rolnego (ziemskiego) lub nieruchomość ziemska. W posiedzeniach Komitetu biorą udział z głosem doradczym delegaci: Prokuratorji Generalnej oraz Delegacji Polskiej w Mieszanej Komisji Rozrachunkowej.

2. Sprawami Komitetu kieruje przewodniczący. Delegat Ministra Skarbu sprawuje funkcje zastępcy przewodniczącego.

Art. 4.

1. Uchwała Komitetu o przystąpieniu do likwidacji mienia osoby prawnej będzie podana do wiadomości publicznej; osobom interesowanym służy prawo wniesienia do Komitetu sprzeciwu w ciągu sześciu tygodni od daty ogłoszenia uchwały.

2. Komitet może na skutek sprzeciwu znieść lub zmienić powziętą uchwałę, podając o tem do wiadomości publicznej.

3. Sprzeciw nie wstrzymuje postępowania likwidacyjnego, jednak do czasu rozstrzygnięcia sprzeciwu likwidowane mienie nie może być zbywane.

Art. 5.

1. Po powzięciu uchwały o przystąpieniu do likwidacji Minister Skarbu wyznaczy na wniosek Komitetu likwidatora.

2. Wyznaczenie likwidatora ze wskazaniem miejsca jego urzędowania będzie podane do wiadomości publicznej jednocześnie z ogłoszeniem uchwały o przystąpieniu do likwidacji.

3. W przypadku, gdy nad likwidowanem mieniem jest ustanowiony przymusowy zarząd państwowy, likwidator będzie wyznaczony przez Ministra Skarbu w porozumieniu z ministrem, który ustanowił zarząd państwowy, w terminie przez nich określonym, o czem będzie osobno podane do wiadomości publicznej.

Art. 6.

1. Bezzwłocznie po wyznaczeniu likwidator obejmie pod swój zarząd znajdujące się na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej mienie osoby prawnej, przystąpi do spisania inwentarza aktywów i pasywów oraz do sporządzenia bilansu.

2. Likwidator jest uprawniony do wszelkich czynności prawnych, zmierzających do ustalenia i zachowania przeznaczonego do likwidacji mienia, oraz do zastępstwa sądowego tak w sprawach spornych, jak i postępowaniu niespornem, nie wyłączając postępowania hipotecznego, bez obowiązku składania pełnomocnictwa.

3. Likwidator jest obowiązany przedsięwziąć odpowiednie kroki w celu ściągnięcia wszelkich wymagalnych należności.

4. Wszelkie wpływy, po potrąceniu wydatków bieżących, likwidator składa na rachunek Komitetu do instytucji, wskazanej przez Ministra Skarbu.

Art. 7.

1. Od chwili wejścia w życie niniejszego rozporządzenia nie mogą być dokonywane żadne czynności prawne, dotyczące mienia, wskazanego w art. 1, z wyjątkiem aktów zwykłego zarządu; nie mogą być również ujawniane w wykazach hipotecznych i rejestrach wieczystych czynności uprzednio zawarte.

2. O przystąpieniu do likwidacji poda likwidator ostrzeżenie do ksiąg hipotecznych i rejestrów wieczystych nieruchomości lub kapitałów

hipotekowanych, należących do osoby prawnej. Poda również ostrzeżenie do ksiąg i rejestrów nieruchomości lub kapitałów hipotekowanych, które w dniu 7 listopada 1917 roku należały do tejże osoby prawnej, chociażby już przeszły w obce ręce, o ile należą jeszcze do bezpośrednich nabywców albo do ich spadkobierców.

3. W przypadkach, gdy Komitet uzna za wskazane, upoważni likwidatora do zażądania w drodze sądowej unieważnienia zdziałanych po dniu 7 listopada 1917 r. czynności, dotyczących likwidowanego mienia, w tej liczbie umów, przenoszących własność nieruchomości lub kapitałów hipotekowanych. Sąd uzna czynności te za nieważne, o ile zostały dokonane pod warunkami, które spowodowały znaczne zmniejszenie wartości likwidowanej masy, połączone ze szkodą osób interesowanych. Prawa, nabyte w dobrej wierze, będą zachowane. Postanowienie ustępu niniejszego w niczem nie ogranicza możności rozwiązania tych czynności lub uznania ich za nieważne z przyczyn, przewidzianych w ogólnych przepisach prawnych.

4. Wpisanie po dniu 7 listopada 1917 roku do ksiąg hipotecznych i rejestrów wieczystych wyroków i decyzyj sądowych przez wierzycieli osób prawnych, o których mowa w art. 1, a których mienie zostało przeznaczone do likwidacji, nie będzie miało skutków hipoteki sądowej, roszczenia zaś temi wyrokami zasądzone będą dołączone do ogółu wierzytelności i zaspokojone w sposób i pod warunkami, przewidzianemi w art. 8, 10, 13, 14 i 16.

5. Należności z wyroków, zapadłych przeciwko osobom prawnym, o których mowa w art. 1, nie będą mogły być ściągane w drodze egzekucji sądowej, lecz będą dołączone do ogółu wierzytelności i zaspokojone w sposób i pod warunkami, przewidzianemi w art. 8, 9 (ust. 1 i 2), 10, 13, 14 i 16. Przepis ten nie dotyczy należności z tytułu zwykłego zarządu.

6. Przepisy, zawarte w ustępie pierwszym, nie stosują się do czynności zarządcy państwowego lub likwidatora mienia byłych rosyjskich instytucyj kredytu długoterminowego; mogą oni dokonywać wszelkich czynności, statutami tych instytucyj przewidzianych, z tytułu udzielonych pożyczek. W przypadku, gdy nieruchomość ziemska, obciążona taką pożyczką, zostanie nabyta przez Państwowy Bank Rolny lub będzie przy udziale tegoż Banku parcelowana, zarządca państwowy lub likwidator może wykreślić wierzytelność z ksiąg hipotecznych lub rejestrów wieczystych na żądanie Państwowego Banku Rolnego po otrzymaniu od tego Banku zobowiązania przejęcia do zapłacenia wynikłej z przerachowania należności byłej instytucji rosyjskiej wraz z kosztami administracyjnemi i innemi należnościami z zachowaniem warunków oprocentowania i umorzenia.

Art. 8.

1. Przy ustalaniu aktywów i pasywów likwidowanego mienia będą stosowane obowiązujące przepisy o przerachowaniu, a w szczególności rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 r. o przerachowaniu zobowiązań prywatno-prawnych (Dz. U. R. P. z r. 1925 Nr. 30, poz. 213); przytem wierzytelności danej osoby prawnej będą przerachowane w tej samej mierze, co wierzytelności obywateli polskich.

2. Przepisy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 r., z wyjątkiem § 43, oraz przepisy §§ 18 i 19 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 grudnia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 115, poz. 1029), nie będą miały jednak zastosowania do objętych art. 14 należności od byłych rosyjskich zakładów ubezpieczeń. Przerachowanie tych należności na złote nastąpi według przeciętnej rocznej stawki skali § 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 r., odpowiednio do daty powstania tytułu, przyczem przy oblicza-

niu należności z umów ubezpieczenia będą stosowane podane niżej przepisy.

3. Dla ubezpieczeń na życie:

a) Za sumę należności z umów ubezpieczenia, które stały się wymagalnemi przed dniem ogłoszenia uchwały o przystąpieniu do likwidacji, przyjęta będzie suma ubezpieczenia, przerachowana według roku zawarcia umowy, z potrąceniem niewpłaconych składek, przerachowanych tak samo, jak i suma ubezpieczenia. Należności z umów ubezpieczenia z umówionym terminem płatności, przy których opłata składek została ukończona, przewidziany zaś termin wypłaty jeszcze nie nastąpił, będą uważane za płatne w terminie ogłoszenia uchwały o przystąpieniu do likwidacji, z uwzględnieniem przy wypłacie dyskonta w stosunku 4% rocznie. Składki, wpłacone po dniu 7 listopada 1917 roku, zaliczone będą tylko według przeciętnych kursów rocznych z lat ich wpłacenia; różnica zaś pomiędzy tak przerachowanemi składkami a należną z tytułu składek kwotą ulegnie potrąceniu z sumy ubezpieczenia.

b) Za sumę należności z umów ubezpieczenia, podlegających przed dniem 1 sierpnia 1914 r. w myśl warunków ubezpieczenia zamianie na bezskładkowe, a które stały się wymagalnemi przed dniem ogłoszenia uchwały o przystąpieniu do likwidacji, przyjęta będzie suma ubezpieczenia, przerachowana na zasadzie stosunku składek zapłaconych do składek należnych.

c) Jako należność z umów ubezpieczenia rent, będzie przyjęta suma niepodniesionych kwot, płatnych przed dniem ogłoszenia uchwały o przystąpieniu do likwidacji, przerachowana według przeciętnego kursu rocznego z roku zawarcia umowy. Jeżeli osoba ubezpieczona pozostaje w tym dniu przy życiu, dolicza się ponadto do powyższej należności, przerachowaną według tegoż kursu skapitalizowaną wartość renty, obliczoną na dzień ogłoszenia uchwały o przystąpieniu do likwidacji, według zasad, ustalonych przez Ministra Skarbu.

d) Za sumę należności z umów ubezpieczenia, które nie stały się wymagalnemi przed dniem ogłoszenia uchwały o przystąpieniu do likwidacji, przyjęta będzie suma, wynosząca 70% wpłaconych składek, przerachowanych według roku zawarcia umowy. Składki, wpłacone po dniu 7 listopada 1917 roku, zaliczone będą tylko według przeciętnych kursów rocznych z lat ich wpłacenia.

e) Z należności powyższych będą potrącone pożyczki pod zastaw polis oraz zaliczki, przerachowane według przeciętnej rocznej stawki skali § 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 r. odpowiednio do daty zaciągnięcia pożyczki lub otrzymania zaliczki.

f) Nie będą uwzględnione umowy ubezpieczenia, zawarte po dniu 7 listopada 1917 r., oraz umowy ubezpieczenia, które, zgodnie z ogólnemi warunkami ubezpieczeń, podlegały unieważnieniu przed dniem 1 sierpnia 1914 roku.

4. Dla ubezpieczeń innego rodzaju:

a) za sumę należności z umów ubezpieczenia, jeżeli wypadek, powodujący obowiązek wypłaty należności zaszedł przed dniem ogłoszenia uchwały o przystąpieniu do likwidacji i składka była opłaconą za okres czasu, w którym zaszedł wypadek, przyjęta będzie suma odszkodowania, przerachowana według przeciętnego kursu rocznego z roku zawarcia umowy, względnie z roku jej przedłużenia;

b) za sumę należności z dożywotnich umów ubezpieczeń od nieszczęśliwych wypadków, jeżeli wypadek powodujący obowiązek wypłaty sumy ubezpieczenia nie zaszedł przed dniem ogłoszenia

uchwały o przystąpieniu do likwidacji i osoba ubezpieczona znajduje się w tym dniu przy życiu, przyjęta będzie kwota, równa 50% wpłaconej składki, przerachowanej według przeciętnego kursu rocznego roku wpłaty;

c) do rent należnych z tytułu umów ubezpieczeń od nieszczęśliwych wypadków stosuje się odpowiednio postanowienia pkt. c) ustępu poprzedniego;

d) przy ustalaniu należności z długoterminowych umów ubezpieczeń od nieszczęśliwych wypadków ze zwrotem wpłaconych składek — stosuje się odpowiednio postanowienia ust. 3 niniejszego artykułu;

e) postanowienia pkt. f) ustępu poprzedniego stosuje się również do należności, przewidzianych w ustępie niniejszym;

f) należności, wymienione w pkt. 2 art. 14 zostaną przerachowane zgodnie z przepisami rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 grudnia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 115, poz. 1029), z wyjątkiem § 18 i 19 tego rozporządzenia.

Art. 9.

1. W ciągu trzech miesięcy od daty ogłoszenia uchwały o przystąpieniu do likwidacji (art. 4) osoby interesowane mogą zgłaszać do Komitetu swe roszczenia i składać dowody, stwierdzające ich zasadność. Prawa i roszczenia, ujawnione hipotecznie albo zabezpieczone w drodze zastawu lub zakazu na nieruchomościach osoby prawnej, uważa się za należycie zgłoszone.

2. Prawa i roszczenia, niezgłoszone w powyższym terminie uważa się za wygasłe w stosunku do mienia osoby prawnej, znajdującego się na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Postanowienie ustępu poprzedniego nie stosuje się do praw akcjonarjuszów, udziałowców i członków z tytułu posiadanych akcyj, udziałów lub praw członkowskich.

Art. 10.

1. Jeżeli zgłoszone roszczenie nastręcza wątpliwości, Komitet zawiadomi o tem osobę interesowaną, wyznaczając jej termin do uzupełnienia dowodów. Termin ten nie może być krótszy, niż dwa tygodnie od daty doręczenia zawiadomienia. W wyjątkowych przypadkach Komitet może wyznaczony termin przedłużyć.

2. Jeśli Komitet roszczenie odrzuci, osobie interesowanej służy prawo wytoczenia powództwa przeciwko likwidatorowi w terminie miesięcznym od daty doręczenia odmownej uchwały Komitetu.

3. Niezachowanie terminów, wyznaczonych przez Komitet zgodnie z ustępem pierwszym, lub terminu, przewidzianego w ustępie drugim, powoduje uznanie zgłoszonego roszczenia za wygasłe w stosunku do mienia osoby prawnej, znajdującego się na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 11.

1. Mienie osób prawnych, których statuty przewidują w razie likwidacji przekazanie pozostałego majątku bądź na cele ogólne, bądź na rzecz Skarbu byłego Cesarstwa Rosyjskiego, bądź na rzecz innych osób prawnych, względnie instytucyj, położonych na terytorjum obecnego Związku Socjalistycznych Republik Rad, podlega przejęciu na własność Skarbu Państwa.

2. Uchwała o przejęciu mienia osoby prawnej na własność Skarbu Państwa może być powzięta przez Komitet również w przypadku, gdy likwidowany majątek powstał — w całości lub w części — z zapomóg rządowych lub samorządowych, albo z ofiarności publicznej, oraz gdy statut nie przewiduje prawa akcjonarjuszów, udziałowców lub członków do podziału pomiędzy nich mienia osoby prawnej.

3. Uchwała Komitetu o przejęciu likwidowanego mienia na własność Skarbu Państwa będzie podana do wiadomości publicznej.

4. Likwidowane mienie będzie przejęte na własność Skarbu Państwa stosownie do uchwały Komitetu bądź w naturze, bądź w drodze zbycia go w sposób, przewidziany w art. 12.

5. Odpowiedzialność Skarbu Państwa za pasywa likwidowanego mienia ogranicza się, w razie przejęcia mienia w naturze, do jego wartości, ustalonej przez komisję szacunkową, w razie zaś zbycia do wysokości uzyskanej kwoty. Szacunek nieruchomości przeprowadzi komisja, działająca na podstawie rozporządzenia Ministra Skarbu, wydanego w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z dnia 21 września 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 92, poz. 863), przy uwzględnieniu istotnej wartości sprzedażnej szacowanej nieruchomości; szacunku ruchomości dokona komisja, powołana przez Komitet Likwidacyjny.

6. Przy regulowaniu rzeczonych pasywów mają odpowiednie zastosowanie postanowienia art. 13 i 14.

7. Mienie, przejęte na własność Skarbu Państwa, otrzyma w drodze uchwały Rady Ministrów przeznaczenie na cele ogólne, odpowiadające w miarę możności dotychczasowemu przeznaczeniu.

Art. 12.

1. Likwidacja mienia osób prawnych, nieprzejętego na własność Skarbu Państwa w naturze, nastąpi w drodze zbycia przez licytację albo z wolnej ręki.

2. Licytacja nieruchomości będzie nakazana na podstawie uchwały Komitetu przez właściwy sąd okręgowy w trybie niespornym i dokonana z zachowaniem przepisów ustawy postępowania cywilnego.

3. Licytacja ruchomości będzie dokonana na podstawie uchwały Komitetu przez komornika sądowego na polecenie właściwego sądu pokoju.

4. W razie sprzedaży z wolnej ręki prawo nabycia służyć będzie osobom fizycznym i prawnym, w Państwie Polskiem do działania uprawnionym. Pierwszeństwo w przypadkach, w których Komitet uzna to za wskazane, posiadać będą osoby prawne polskie, utworzone przez dawnych udziałowców, akcjonarjuszów lub członków danej osoby prawnej.

5. Sprzedaż majątku z wolnej ręki nie może nastąpić poniżej szacunku, ustalonego w sposób przewidziany w ust. 5 art. 11.

6. W razie przekazania nabywcy w całości lub w części pasywów likwidowanego mienia Komitet ustali sposób zabezpieczenia wypłaty przekazanych należności.

Art. 13.

Sumy, otrzymane z realizacji aktywów, będą przeznaczone na uregulowanie pasywów według zasad ogólnych, przyczem będą zaspokojone przedewszystkiem ewentualne koszta licytacyjne oraz ustalone przez Komitet koszta likwidacji, po zaspokojeniu zaś wierzytelności, korzystających z hipoteki lub przywileju, będą uregulowane odszkodowania za nieszczęśliwe wypadki personelu likwidowanej osoby prawnej.

Art. 14.

1. Pozostałość, jaka się okaże po zaspokojeniu wierzytelności, wymienionych w poprzednim artykule, zostanie przeznaczona na uregulowanie należności obywateli polskich oraz takich należności obywateli obcych, które powstały na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej lub przypadają z tytułu umów, zawartych przez oddziały lub przedsiębiorstwa danej osoby prawnej na tym obszarze, o ile należności te zostały uznane w myśl artykułów 7, 8, 9 i 10.

2. Należności z umów zbiorowych ubezpieczeń od nieszczęśliwych wypadków, zawartych na zasadzie przepisów z 2/15 czerwca 1903 r.

(Zb. Pr. i Rozp. Ros. Nr. 81, poz. 912), których wypłatę przejął Zakład Ubezpieczeń we Lwowie na mocy ustawy z dnia 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148), będą przekazane temu Zakładowi.

3. Należności, objęte niniejszym artykułem, w razie niemożności całkowitego ich zaspokojenia będą uregulowane stosunkowo. W tym przypadku przy podziale brane będą pod uwagę tylko należności kapitałowe wraz z odsetkami, obliczonemi do dnia ogłoszenia uchwały o przystąpieniu do likwidacji, jeżeli odsetki zostały przyznane.

4. Podziału sum dokona Komitet. Uchwała Komitetu, ustalająca stosunek sum, ulegających podziałowi, do zgłoszonych należności, zostanie podana do wiadomości publicznej przez ogłoszenie w Monitorze Polskim. Ogłoszenie powyższe zastępuje doręczenie uchwały osobom interesowanym.

Art. 15.

1. Przy likwidacji mienia byłych rosyjskich instytucyj kredytu długoterminowego będą podlegały zaspokojeniu jedynie należności obywateli polskich, wynikające z emisji przez te instytucje listów zastawnych oraz z innych tytułów.

2. Minister Skarbu określi sposób stwierdzenia, które listy zastawne były własnością obywateli polskich w dniu wydania rozporządzenia niniejszego, oraz ustali tryb i sposób konwersji tych listów.

Art. 16.

W przypadku, gdy likwidowane mienie, znajdujące się na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, nie wystarczy na pełne pokrycie należności, częściowe zaspokojenie wierzycieli na podstawie niniejszego rozporządzenia nie pozbawia ich praw poszukiwania niezaspokojonej należności z innego mienia danej osoby prawnej.

Art. 17

1. Pozostałość aktywów po odliczeniu sum, przeznaczonych na zaspokojenie roszczeń, wymienionych w art. 13, 14 i 15, zostanie podzielona przez Komitet między akcjonarjuszów, udziałowców lub członków w stosunku do ich udziału w kapitale zakładowym.

2. Sumy, przypadające z powyższego tytułu oraz z mocy art. 13, 14 i 15, po potrąceniu zaliczek, które w toku postępowania likwidacyjnego były wypłacone wierzycielom, akcjonarjuszom, udziałowcom lub członkom na poczet ich należności — zostaną po zakończeniu likwidacji mienia osoby prawnej złożone do depozytu Ministerstwa Skarbu, które zarządzi wypłatę ich na rzecz osób uprawnionych.

Prawo odbioru powyższych sum przedawnia się po upływie lat 3 od daty ogłoszenia w Monitorze Polskim wezwania do ich odbioru.

3. Po upływie wskazanego wyżej przedawnienia nieodebrane sumy przejdą na własność Skarbu Państwa.

Art. 18.

1. W przypadkach, w których mienie osoby prawnej mogłoby okazać się niewystarczającem na pokrycie kosztów likwidacji lub przedstawiać wartość znikomą, w stosunku do roszczeń osób interesowanych, wystarczającą co najwyżej na pokrycie kosztów likwidacji, postępowanie likwidacyjne, przewidziane w poprzednich artykułach niniejszego rozporządzenia, nie zostanie wdrożone, a wszczęte już będzie zaniechane.

2. Stosowna uchwała Komitetu zostanie podana do wiadomości publicznej przez ogłoszenie w Monitorze Polskim.

Ogłoszenie zastępuje doręczenie uchwały osobom interesowanym.

3. Komitet Likwidacyjny zarządzi zbycie mienia, o którem mowa w ust. 1 w sposób, przewidziany w ust. 2, 3 i 5 art. 12. Uzyskane ze sprze-

daży sumy zostaną po potrąceniu ewentualnych kosztów licytacyjnych oraz ustalonych przez Komitet kosztów likwidacji złożone do depozytu sądowego, o czem podane będzie do wiadomości publicznej przez ogłoszenie w Monitorze Polskim.

4. Po upływie 3 lat od daty ogłoszenia sumy powyższe przejdą na własność Skarbu Państwa, o ile przed upływem tego terminu osoby interesowane nie zgłoszą do nich pretensji na mocy ogólnych przepisów prawnych, które będą stosowane również przy zaspokojeniu pretensji.

Art. 19.

Uchwały Komitetu, przewidziane w art. 4 i 11, oraz inne ostateczne uchwały mogą być zaskarżone przez osoby interesowane do Najwyższego Trybunału Administracyjnego.

Art. 20.

Rozporządzenie niniejsze nie narusza w niczem zawartych przez Rzeczpospolitą Polską traktatów i układów międzynarodowych, których przepisy, odnoszące się do spraw, objętych niniejszem rozporządzeniem, będą zachowane przy jego wykonaniu.

Art. 21.

Wykonanie rozporządzenia niniejszego, w szczególności wydanie przepisów o trybie podawania do wiadomości publicznej uchwał Komitetu (art. 4, 5 i 11), o sposobie określenia i przerachowania należności, wynikających z różnych kategoryj umów ubezpieczeniowych, oraz o likwidacji mienia poszczególnych kategoryj osób prawnych, a także wydanie regulaminu dla Komitetu Likwidacyjnego do spraw byłych rosyjskich osób prawnych — poruczа się Ministrowi Skarbu w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

Art. 22.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW

z dnia 1 sierpnia 1930 r.

dotyczące wykonania w stosunku do obywateli Związku Socjalistycznych Republik Rad art. 40 ustawy o prawie właściwem dla stosunków prywatnych międzynarodowych.

(DU nr. 60, poz. 484).

Na podstawie art. 40 ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwem dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Dz. U. R. P. Nr. 101, poz. 581) zarządza się co następuje:

§ 1. Obywatele Z. S. R. R. mogą dokonywać wszelkich czynności prawnych, odnoszących się do mienia nieruchomego, położonego na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, tylko po uprzedniem uzyskaniu zaświadczenia Ministerstwa Skarbu, że do danej czynności niema przeszkód.

§ 2. Sądy, notarjusze i pisarze hipoteczni nie mogą sporządzać ani legalizować dokumentów, odnoszących się do czynności prawnych o charakterze majątkowym, dokonywanych przez obywatela Z. S. R. R., przed złożeniem przez osobę interesowaną zaświadczenia Ministerstwa Skarbu, że niema przeszkód do dokonania danej czynności prawnej.

§ 3. Przepisy §§ 1 i 2 nie dotyczą ani rozporządzeń ostatniej woli, ani czynności prawnych, związanych z przejściem praw spadkowych na spadkobierców z mocy ustawy lub z mocy rozporządzeń ostatniej woli.

§ 4. Czynności prawne, dokonywane w imieniu państwa (Związku Socjalistycznych Republik Rad) lub jego organów, nie podlegają przepisom niniejszego rozporządzenia.

§ 5. Żądanie obywatela Z. S. R. R. uchylenia kurateli nad majątkiem jego, znajdującym się w Polsce, może być przez sąd uwzględnione tylko po przedstawieniu przez petenta specjalnego zezwolenia Ministerstwa Skarbu.

§ 6. Bez uzyskania specjalnego zezwolenia Ministerstwa Skarbu obywatele Z. S. R. R. nie mogą w Polsce być opiekunami, kuratorami, prokurentami spółek handlowych, członkami zarządu tych spółek, prowadzić przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych jednoosobowo lub pod formą spółki.

§ 7. Kapitały zdeponowane w kasach państwowych lub w państwowych instytucjach kredytowych w wykonaniu takich aktów prawnych, zawartych przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia, do zawarcia których w myśl zasad niniejszego rozporządzenia potrzebnebyło uzyskanie zaświadczenia o braku przeszkód do zawarcia danego aktu lub specjalne zezwolenie, mogą być podnoszone tylko po przedstawieniu przez osobę interesowaną specjalnego zezwolenia Ministerstwa Skarbu.

§ 8. W wypadkach sprzedaży w drodze przetargu publicznego nieruchomości należącej do obywatela Z. S. R. R. wypłata ceny kupna osobom uprawnionym może być dokonana dopiero po przedstawieniu przez osobę interesowaną zaświadczenia Ministerstwa Skarbu, że niema przeszkód do wypłaty.

§ 9. Wykonanie niniejszego rozporządzenia porucza się Ministrom Sprawiedliwości, Skarbu i Spraw Zagranicznych.

§ 10. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

USTAWA
z dnia 2 lipca 1937 r.
o likwidacji mienia opuszczonego.
(DU nr. 52, poz. 405).

Art. 1. (1) Znajdujące się na obszarach mocy obowiązującej kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego z 1825 r. oraz tomu X Zwodu praw mienie osób:

a) nieobecnych, których nieobecność w rozumieniu art. 36 i nast. kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego z 1825 r. rozpoczęła się przed dniem 1 stycznia 1922 r., chociażby osoby te zostały uznane przez sąd za zaginione i chociażby ich mieniem zarządzał kurator przez sąd wyznaczony.

b) zmarłych i uznanych za zmarłe, których mienie nie znajduje się w posiadaniu albo użytkowaniu choćby faktycznym spadkobierców lub ich prawnych następców, jeżeli śmierć, ustalona aktem zejścia, bądź orzeczeniem sądowym, nastąpiła przed dniem 1 stycznia 1922 r., a co do osób wymienionych w pkt a) — także po tej dacie —

ulega likwidacji stosownie do przepisów ustawy niniejszej.

(2) Mienie, wymienione w ust. (1), w dalszych przepisach ustawy zwane będzie mieniem opuszczonym.

Art. 2. (1) Niezwłocznie po wejściu w życie ustawy niniejszej wojewódzkie władze administracji ogólnej polecą zarządom gmin miejskich i wiejskich dokonać ogłoszeń treści przepisów, zawartych w art. 1, art. 3 ust. (1), art. 5, art. 6 ust. (1), art. 9 ust. (4), art. 14 ust. (1), art. 15 ust. (1) i (2), art. 16 ust. (1) i (2) oraz art. 21 ust. (1) w sposób, przyjęty zwyczajem miejscowym.

(2) Treść ogłoszeń ustalają wojewódzkie władze administracji ogólnej.

Art. 3. (1) Każdy, kto posiada mienie opuszczone lub zarządza takim mieniem obowiązany jest zgłosić szczegółowe dane, dotyczące tego mienia, zarządowi gminy, na której obszarze znajduje się mienie. Zgłoszenia należy dokonać najpóźniej przed upływem trzech miesięcy, licząc od dnia ogłoszenia, przewidzianego w artykule poprzedzającym.

(2) Zarząd gminy, otrzymawszy zgłoszenie lub powziąwszy w inny sposób wiadomość o mieniu opuszczonym, przeprowadza niezwłocznie stosowne dochodzenie, ustalając przede wszystkim istnienie warunków, od których ustawa niniejsza uzależnia likwidację mienia opuszczonego, sporządza szczegółowy opis tego mienia i zebrane dane przesyła właściwej wojewódzkiej władzy administracji ogólnej.

(3) Przepisów ustępów poprzedzających nie stosuje się, jeżeli mieniem opuszczonym zarządza kurator lub opiekun przez sąd wyznaczony.

Art. 4. (1) W ciągu miesiąca od daty wejścia w życie ustawy niniejszej, kuratorzy i opiekunowie obowiązani są zgłosić za pośrednictwem prokuratorów właściwym wojewódzkim władzom administracji ogólnej szczegółowe dane, dotyczące mienia opuszczonego oraz osoby nieobecnej lub zaginionej.

(2) Jednocześnie kuratorzy i opiekunowie zawiadomią o dokonanych zgłoszeniach zarządy gmin, na których obszarze znajduje się mienie przez nich zarządzane.

Art. 5. (1) Od dnia wejścia w życie ustawy niniejszej osoby, posiadające mienie opuszczone lub nim zarządzające, nie mogą bez zezwolenia sądu dokonywać czynności, przekraczających zwykły zarząd, chociażby z innego tytułu były uprawnione do wykonywania takich czynności; nie mogą być również ujawnione w wykazach hipotecznych czynności uprzednio zawarte, chyba że czynności te nie przekraczają zwykłego zarządu lub zostały dokonane za zezwoleniem sądu, albo że sąd zezwoli na ich ujawnienie.

(2) Z tym dniem nadzór nad mieniem opuszczonym, którym nie zarządza kurator ani opiekun, obejmują wojewódzkie władze administracji ogólnej.

Art. 6. (1) Po zbadaniu danych, przedstawionych przez kuratorów, opiekunów, zarządy gmin lub inne władze i osoby, i po przeprowadzeniu w razie potrzeby odpowiednich dochodzeń, wojewódzka władza administracji ogólnej przekaże zebrane dane właściwemu sądowi okręgowemu, w którego okręgu znajduje się mienie opuszczone, z wnioskiem o wszczęcie postępowania likwidacyjnego.

(2) Wojewódzka władza może zaniechać z ważnych powodów przekazania sprawy sądowi, w szczególności jeżeli ustali, że mienie opuszczone znajduje się w posiadaniu lub użytkowaniu choćby faktycznym osób, które byłyby spadkobiercami w razie śmierci nieobecnego, lub ich następców prawnych. Przepis ten nie dotyczy mienia, którym zarządza kurator lub opiekun (art. 4).

(3) Decyzja władzy wojewódzkiej o zaniechaniu przekazania sprawy sądowi powinna być ogłoszona w sposób, przewidziany w art. 2. Na żądanie osób interesowanych, zgłoszone w ciągu 6 miesięcy od daty ogłoszenia, władza wojewódzka przekaże sprawę sądowi, celem wszczęcia postępowania likwidacyjnego. Jeżeli takie żądanie nie będzie zgłoszone w przepisanym terminie, ustają co do tego mienia opuszczonego skutki ograniczające, przewidziane w ustawie niniejszej.

(4) Jeżeli mienie opuszczone znajduje się na obszarze dwóch lub więcej województw, właściwość wojewódzkiej władzy administracji ogólnej określi Minister Spraw Wewnętrznych.

Art. 7. (1) Sąd okręgowy rozpoznaje jednoosobowo sprawy likwidacyjne według przepisów o postępowaniu incydentalnym po wysłuchaniu wniosku prokuratora.

(2) Stronami w postępowaniu likwidacyjnym są: osoby, w których posiadaniu albo użytkowaniu choćby faktycznym znajduje się mienie opuszczone, osoby, które zgłosiły w sądzie roszczenia do mienia opuszczonego, oraz wierzyciele, którzy zgłosili w sądzie swe wierzytelności do zaspokojenia z tego mienia.

(3) Jeżeli dojdzie do wiadomości sądu, że którakolwiek z osób interesowanych w sprawie jest niezdolna do działań prawnych, albo że zmarła, a prawni jej następcy nie objęli spadku, nie są znani lub też przymiot ich nie będzie udowodniony, sąd wyznaczy z urzędu kuratora do reprezentowania jej praw i interesów.

(4) Jeżeli w toku postępowania likwidacyjnego zostały zakwestionowane prawa osoby, która ich nie zgłosiła w sądzie, sąd wezwie ją jako stronę na rozprawę, a w razie potrzeby wyznaczy dla niej z urzędu kuratora.

(5) Prokuratorowi i władzy administracji ogólnej służą w toku całego postępowania prawa strony.

Art. 8. (1) Po otrzymaniu wniosku wojewódzkiej władzy administracji ogólnej sąd okręgowy poweźmie na posiedzeniu niejawnym postanowienie co do wszczęcia postępowania likwidacyjnego.

(2) Jeżeli zachodzi obawa, że mienie opuszczone może w toku postępowania likwidacyjnego doznać pogorszenia, sąd może każdego czasu z urzędu albo na wniosek prokuratora lub strony, po wezwaniu posiadacza lub użytkownika choćby faktycznego do złożenia oświadczenia, wyznaczyć tymczasowego zarządcę mienia opuszczonego i zarządzić oddanie mu tegoż mienia.

(3) Sąd, który wyznaczył zarządcę tymczasowego, może każdego czasu, z urzędu lub na wniosek, zmienić poprzednie swoje postanowienie w tym względzie.

(4) Tymczasowy zarządca podlega nadzorowi wojewódzkiej władzy administracji ogólnej i obowiązany jest wpłacać do depozytu tej władzy dochód z opuszczonego mienia, pozostały po opłaceniu wydatków, związanych z zarządem mienia; wynagrodzenie zarządcy określa sąd na wniosek wojewódzkiej władzy administracji ogólnej.

Art. 9. (1) O wszczęciu postępowania likwidacyjnego sąd zawiadomi wojewódzką władzę administracji ogólnej, która poda to postanowienie sądu do publicznej wiadomości przez ogłoszenie w Dzienniku Wojewódzkim oraz w czasopiśmie poczytnym w danej miejscowości.

(2) Ponadto wojewódzka władza administracji ogólnej zarządzi niezwłocznie ogłoszenie postanowienia o wszczęciu postępowania likwidacyjnego w sposób przyjęty zwyczajem miejscowym w gminie, na której obszarze znajduje się mienie podlegające likwidacji.

(3) Jeżeli w skład mienia opuszczonego wchodzą budynki mieszkalne, jeden egzemplarz ogłoszenia winien być umieszczony na tych budynkach.

(4) Ogłoszenia winny zawierać wezwanie osób, roszczących sobie prawa do mienia opuszczonego, oraz wierzycieli, by zgłosili swe roszczenia należycie uzasadnione do sądu okręgowego w terminie 6-miesięcznym od daty ogłoszenia w Dzienniku Wojewódzkim. W ogłoszeniach należy zaznaczyć, że jeżeli nieobecny, którego mienie ma być zlikwidowane, nie zgłosi się w terminie wskazanym w ogłoszeniu, może nastąpić uznanie go za zmarłego.

(5) Sąd uwzględni również zgłoszenia spóźnione, które wpłynęły przed wydaniem postanowienia, kończącego postępowanie, jeżeli uzna spóźnienie za usprawiedliwione.

Art. 10. (1) Jeżeli mienie opuszczone posiada założoną księgę hipoteczną, sąd zarządzi z urzędu wpisanie do tej księgi ostrzeżenia o wszczęciu postępowania likwidacyjnego.

(2) Wpisy te wolne są od opłat sądowych, opłaty zaś pisarza hipotecznego, należne z tego tytułu, obniża się o połowę.

(3) Pisarze hipoteczni po dokonaniu wpisu przesyłają rachunki należnych im opłat do wojewódzkiej władzy administracji ogólnej, która uiszcza te opłaty.

Art. 11. (1) Po upływie terminu, przewidzianego w art. 9 ust. (4), przewodniczący wyznaczy termin rozprawy likwidacyjnej.

(2) O terminie rozprawy przewodniczący zawiadomi prokuratora, wojewódzką władzę administracji ogólnej, osoby, które posiadały mienie opuszczone lub zarządzały nim w chwili wszczęcia postępowania likwidacyjnego, oraz wszystkie osoby, które zgłosiły swoje roszczenia lub wierzytelności do mienia opuszczonego.

(3) Przepisów art. 145 kodeksu postępowania cywilnego w postępowaniu przed sądem okręgowym nie stosuje się.

Art. 12. (1) Sąd powinien wysłuchać w miarę możności wszystkie osoby, interesowane w wyniku sprawy.

(2) Sąd przeprowadza z urzędu dochodzenia, jakie uzna za potrzebne, i zarządza takie postępowanie dowodowe, jakie uzna za wskazane. W tym zakresie nie jest związany wnioskami i oświadczeniami stron.

(3) Sąd może wydać postanowienie nie kończące postępowania także na posiedzeniu niejawnym.

(4) Postanowienia sądu, na które służy zażalenie, powinny być uzasadnione i doręczone z urzędu stronom. Postanowienie jednak, wydane na podstawie rozprawy, doręcza się z urzędu tylko prokuratorowi, wojewódzkiej władzy administracji ogólnej oraz stronom, nie wezwanym na rozprawę, jeżeli ich dotyczy. Co do doręczenia go innym stronom stosuje się przepisy art. 334 kodeksu postępowania cywilnego.

Art. 13. Sąd rozstrzyga w postępowaniu likwidacyjnym wszelkie zagadnienia prawne, związane z likwidacją mienia opuszczonego. W szczególności rozstrzyga, czy zachodzą warunki likwidacji oraz czy i w jakiej mierze są uzasadnione roszczenia, zgłoszone do tego mienia, oraz wierzytelności, zgłoszone do zaspokojenia z niego.

Art. 14. (1) Po zamknięciu rozprawy sąd orzeka bądź umorzenie postępowania likwidacyjnego, bądź przeniesienie własności mienia opuszczonego na Skarb Państwa lub związek samorządowy.

(2) Przeniesienie własności należy orzec:

a) co do mienia, znajdującego się w dniu wejścia w życie ustawy niniejszej w posiadaniu związku samorządowego — na rzecz tego związku;

b) co do mienia, znajdującego się na obszarze mocy obowiązującej tomu X Zwodu praw — na rzecz gminy miejskiej, na której obszarze mienie się znajduje;

c) co do innego mienia — na rzecz Skarbu Państwa.

(3) Dla granic przeniesienia własności na rzecz związku samorządowego miarodajne są granice związku w dniu wydania orzeczenia.

(4) Prawomocne orzeczenie o przeniesieniu własności stanowi dla Skarbu Państwa i związków samorządowych tytuł własności do przejętego mienia.

Art. 15. (1) Jeżeli do mienia opuszczonego zgłosiły roszczenia osoby, które byłyby spadkobiercami w razie śmierci nieobecnego, lub jeżeli sąd ustalił, że mienie opuszczone znajduje się w posiadaniu albo użytkowaniu choćby faktycznym takich osób, a w obu tych przypadkach zachodzą określone w art. 46 i nast. kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego z 1825 r. warunki uznania nieobecnego za zmarłego, sąd wyda

bez dokonywania ogłoszenia postanowienie o uznaniu nieobecnego za zmarłego i przyzna mienie opuszczone spadkobiercom.

(2) Jeżeli w przypadkach, określonych w ustępie poprzednim, brak warunków uznania nieobecnego za zmarłego, sąd przyzna posiadanie i użytkowanie mienia opuszczonego osobom, które byłyby spadkobiercami nieobecnego, gdyby zmarł on w dniu ogłoszenia o wszczęciu postępowania likwidacyjnego w Dzienniku Wojewódzkim (art. 9). Gdyby dla tego mienia opuszczonego był ustanowiony kurator, kuratela będzie uchylona z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przyznaniu posiadania i użytkowania mienia opuszczonego.

(3) Zbycie mienia opuszczonego, przyznanego w posiadanie i użytkowanie, lub obciążenie hipoteczne może być dokonane jedynie za zezwoleniem sądu. Właściwy jest sąd grodzki miejsca położenia mienia.

(4) Przyznanie mienia opuszczonego (ust. (1)) lub posiadania i użytkowania jego (ust. (2)) nie pozbawia osób, które nie brały udziału w postępowaniu likwidacyjnym, możności dochodzenia drogą procesu praw do mienia, nie wyłączając praw, przewidzianych w ust. (2).

(5) Prawa posiadania i użytkowania mienia opuszczonego mogą być zbywane i przechodzą na spadkobierców uprawnionego.

(6) Osoby, którym zostało przyznane posiadanie i użytkowanie mienia opuszczonego, nabywają mienie na własność przez przedawnienie dziesięcioletnie. Bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia orzeczenia sądowego (ust. (1), (2) i (4)). Na żądanie osoby interesowanej sąd grodzki miejsca położenia mienia stwierdza nabycie prawa własności w drodze postępowania incydentalnego. Orzeczenie sądu stanowi tytuł do przepisania własności mienia w księdze hipotecznej.

Art. 16. (1) Orzekając przeniesienie własności, sąd orzeknie równocześnie o wysokości wierzytelności, jakie mają być zaspokojone z tego mienia.

(2) Wierzyciele, którzy nie zgłosili swych wierzytelności przed wydaniem orzeczenia o przeniesieniu własności lub zgłosili je dopiero po upływie terminu, przewidzianego w art. 9, i nie usprawiedliwili spóźnienia, a których wierzytelności nie były zabezpieczone hipotecznie, ani też nie były znane osobie, na której rzecz nastąpiło przeniesienie własności, nie mogą dochodzić swych roszczeń przeciwko Skarbowi Państwa, ani przeciwko związkom samorządowym z tytułu przeniesienia własności mienia opuszczonego na te osoby.

(3) Prawomocne orzeczenie o wysokości wierzytelności stanowi tytuł egzekucyjny także w stosunku do osoby, na której rzecz nastąpiło przeniesienie własności.

Art. 17. W postępowaniu likwidacyjnym służy zażalenie do sądu apelacyjnego jedynie na postanowienia co do wszczęcia postępowania likwidacyjnego, co do ustanowienia tymczasowego zarządcy mienia opuszczonego i na postanowienie kończące postępowanie.

Art. 18. (1) Sąd apelacyjny rozpoznaje sprawę w składzie trzech sędziów na posiedzeniu niejawnym, może jednak wyznaczyć rozprawę.

(2) Zażalenie może opierać się na nowych faktach i dowodach. Prokurator oraz strony mogą powołać nowe fakty i dowody również na rozprawie.

Art. 19. Sąd Najwyższy przy rozpoznaniu sprawy nie jest związany podstawami i wnioskami kasacyjnymi, powołanymi przez strony.

Art. 20. (1) W toku postępowania likwidacyjnego przed sądem pobiera się wpis stały w wysokości 20 zł od podania o wszczęcie postępowania likwidacyjnego (art. 6 ust. (3)); ponadto pobiera się w tym postępowaniu opłatę od podań i załączników, opłatę kancelaryjną, opłatę za doręczenie i kaucję kasacyjną (art. 41—51 przepisów o kosztach sądowych, Dz. U. R. P. z 1934 r. Nr 93, poz. 837).

(2) Od zażalenia i skargi kasacyjnej pobiera się wpis stały w wysokości 20 zł.

(3) Koszty postępowania uiszcza tymczasowo Skarb Państwa, jeżeli zostały spowodowane czynnością sądu, dokonaną z urzędu lub na wniosek prokuratora albo wojewódzkiej władzy administracji ogólnej.

(4) Koszty postępowania ponosi Skarb Państwa, jeżeli wnioskowi o wszczęcie postępowania likwidacyjnego, zgłoszonemu przez wojewódzką władzę administracji ogólnej, odmówiono lub postępowanie umorzono. W innych przypadkach koszty postępowania oraz nieuiszczone opłaty za doręczenie będą pokryte z mienia opuszczonego z pierwszeństwem przed wszystkimi innymi wierzytelnościami, chyba, że koszty te zostały uiszczone przez stronę, na którą sąd włożył obowiązek ich zwrotu.

Art. 21. (1) Przepisy ustawy niniejszej stosuje się odpowiednio ze zmianami wskazanymi poniżej także do mienia nieruchomego osób, które w dniu ogłoszenia ustawy niniejszej nie mają na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej wyłącznego miejsca zamieszkania i są obywatelami państwa, które nie uznaje lub po dniu 1 stycznia 1922 r. nie uznawało, choćby przejściowo prawa własności obywateli polskich do ziemi; nie dotyczy to przypadków, gdy osoby takie nabyły mienie jako cudzoziemcy na podstawie zezwolenia władzy polskiej.

(2) Co do takiego mienia sąd orzeknie przeniesienie własności na rzecz związków samorządowych lub Skarbu Państwa według przepisów art. 14. Osobom wyżej wymienionym sąd przyzna słuszne odszkodowanie z zastrzeżeniem ścisłej wzajemności w traktowaniu obywateli polskich przez państwo, którego obywatelami są te osoby. Sąd nie orzeka co do odszkodowania, jeżeli mienie jest nieruchomością ziemską, położoną poza granicami administracyjnymi miast, i zostaje przeniesione na własność Skarbu Państwa.

(3) Odszkodowanie przez sąd ustalone obciąża związek samorządowy lub Skarb Państwa według przepisów art. 22, 23 i 24.

(4) Odszkodowanie to wpłaca się do depozytu Ministerstwa Skarbu na rachunek osoby, której odszkodowanie przyznano; wydanie depozytu tej osobie może nastąpić tylko za zezwoleniem Ministra Skarbu.

(5) Przepis ust. (4) stosuje się odpowiednio, gdy z mienia opuszczonego lub z mienia nieruchomego, określonego w ust. (1), albo z uzyskanej za nie ceny ma być zaspokojona wierzytelność pieniężna osoby, określonej w ust. (1).

(6) Jeżeli do mienia nieruchomego, określonego w ust. (1), zgłosili roszczenia obywatele polscy, którzy według polskiego prawa spadkowego byliby spadkobiercami w razie śmierci właściciela mienia w dniu ogłoszenia o wszczęciu postępowania likwidacyjnego w Dzienniku Wojewódzkim (art. 9), lub jeżeli sąd ustalił, że mienie znajduje się w posiadaniu albo użytkowaniu choćby faktycznym takich osób, sąd przyzna im posiadanie i użytkowanie tego mienia. Przepisy art. 13 ust. (2)—(6) stosuje się odpowiednio z tą zmianą, że właściciel może żądać zwrotu mienia tylko wówczas, gdy zamieszka na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej i na tym obszarze będzie miał wyłączne miejsce zamieszkania.

(7) Spadkobranie co do tego mienia następuje również według polskiego prawa spadkowego.

Art. 22. (1) Każde mienie opuszczone, przejęte przez Skarb Państwa lub związki samorządowe, powinno być gospodarczo i rachunkowo wyodrębnione i zarządzane oddzielnie.

(2) Jednakże właściwa władza administracji rządowej lub samorządowej może zarządzić połączenie gospodarcze przejętego mienia z majątkiem Skarbu Państwa lub związku samorządowego, jeżeli uzna, że z mienia tego będą pokryte w zupełności koszty postępowania likwidacyjnego i oddzielnego zarządu, a Skarb Państwa lub związek samorządowy przyjął odpowiedzialność za zobowiązania przejętego mienia.

Art. 23. Odpowiedzialność Skarbu Państwa i związków samorządowych za zobowiązania przejętego mienia opuszczonego, zarządzanego oddzielnie, ogranicza się do odpowiedzialności z tego mienia, a w razie jego zbycia — do wysokości uzyskanej sumy pieniężnej po potrąceniu nakładów koniecznych i użytecznych.

Art. 24. (1) Nieruchomości, wchodzące w skład mienia opuszczonego, zarządzanego oddzielnie, można sprzedawać jedynie przez publiczną licytację.

(2) Decyzja właściwej władzy administracji rządowej lub samorządowej o sprzedaży nieruchomości podlega wykonaniu w drodze egzekucji sądowej, według przepisów postępowania cywilnego.

(3) Z osiągniętej ze sprzedaży ceny będą zaspokojone przede wszystkim koszty postępowania likwidacyjnego i oddzielnego zarządu mienia opuszczonego, następnie, stosownie do przepisów kodeksu postępowania cywilnego, należności, korzystające z pierwszeństwa przed wierzytelnościami i prawami, zabezpieczonymi hipotecznie, a wreszcie te wierzytelności i prawa wraz z objętymi wpisem przy kapitale odsetkami za ostatnie dwa lata przed licytacją i kosztami procesu w wysokości, nie przewyższającej dziesiątej części kapitału. Pozostałą z podziału resztę ceny sąd przekaże na rachunek mienia opuszczonego tej władzy, na której wniosek nastąpiła sprzedaż.

Art. 25. (1) Sumy pieniężne, uzyskane z realizacji wierzytelności i ze sprzedaży majątku ruchomego mienia opuszczonego, zarządzanego oddzielnie, łącznie z sumami przekazanymi przez sąd, zostaną przeznaczone na spłatę wierzytelności niezaspokojonych, według przepisów art. 24 ust. (3).

(2) Szczegółowe przepisy o podziale sum pieniężnych, uzyskanych w myśl ust. (1), o kolejności zaspokojenia wierzycieli i o środkach odwoławczych w postępowaniu podziałowym wyda w drodze rozporządzenia Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 26. (1) Nieruchomości ziemskie, położone poza granicami administracyjnymi miast, przejęte na własność Skarbu Państwa na podstawie ustawy niniejszej, przeznacza się na cele wskazane w ustawie z dnia 28 grudnia 1925 r. o wykonaniu reformy rolnej (Dz. U. R. P. z 1926 r. Nr 1, poz. 1) i ustawie z dnia 17 grudnia 1920 r. o nadaniu ziemi żołnierzom Wojska Polskiego (Dz. U. R. P. z 1921 r. Nr 4, poz. 18). Obszary leśne przekazane będą administracji lasów państwowych.

(2) Do nieruchomości, wymienionych w ust. (1), nie stosuje się przepisów art. 22—24. Odpowiedzialność Skarbu Państwa za zobowiązania tych nieruchomości ogranicza się do wysokości szacunku, sporządzonego w czasie przejęcia nieruchomości z zastosowaniem przepisów o szacowaniu nieruchomości przymusowo wykupywanych na podstawie ustawy z dnia 28 grudnia 1925 r. o wykonaniu reformy rolnej. Przepisy o wypłacie wynagrodzenia za nieruchomości przymusowo wykupione na cele reformy rolnej, nie wyłączając art. 37 wymienionej ustawy, stosuje się odpowiednio.

Art. 27. (1) Jeżeli umowa, dotycząca mienia opuszczonego, zawarta po dniu 1 stycznia 1922 r. z oczywistą dla tego mienia szkodą, zobowiązuje Skarb Państwa lub związek samorządowy z tytułu przejęcia mienia do świadczeń wzajemnych, Skarb Państwa lub związek samorządowy mogą odstąpić od umowy przed upływem umówionego czasu i bez zachowania terminu wypowiedzenia.

(2) Przepis ustępu poprzedzającego nie narusza praw następców szczególnych osoby, która odniosła korzyść z czynności, jeżeli następca nabył prawo w dobrej wierze i pod tytułem obciążliwym.

Art. 28. (1) Bieg przedawnienia nabywczego, dotyczącego mienia opuszczonego, ulega przerwaniu z mocy samego prawa z dniem wejścia w życie ustawy niniejszej.

(2) Osoby, które objęły mienie opuszczone w charakterze kuratora lub opiekuna, lecz następnie zaniechały przedstawiania sprawozdań i rachunków, nie mogą powoływać się na przedawnienie nabywcze.

Art. 29. (1) Jeżeli prawo posiadania i użytkowania mienia opuszczonego przeszło drogą spadku lub darowizny (art. 13 ust. (5); art. 21 ust. (6) zdanie ostatnie), to stopę podatku spadkowego bądź podatku od darowizn oznacza się według stosunku posiadacza dotychczasowego do posiadacza nowego.

(2) Nabycie mienia opuszczonego na własność, przewidziane w art. 13 ust. (6), bądź w art. 21 ust. (6) (zdaniu drugim), podlega podatkowi spadkowemu, o ile wiąże się z orzeczeniem przyznającym posiadanie i użytkowanie (art. 13 ust. (2); art. 21 ust. (6) zdanie pierwsze). Stopę tego podatku oznacza się w zasadzie według stosunku nabywcy do nieobecnego. Jeżeli własność przeszła na osobę, która nabyła prawo posiadania i użytkowania drogą spadku lub darowizny (ust. (1)), to stopę oznacza się według stosunku nabywcy do posiadacza poprzedniego, a od kwoty w ten sposób obliczonej potrąca się podatek wymierzony nabywcy w myśl ust. (1).

(3) Orzeczenie sądu, stwierdzające nabycie prawa własności (art. 13 ust. (6)), nie podlega opłacie stemplowej, o ile wiąże się z orzeczeniem, przyznającym posiadanie i użytkowanie (art. 13 ust. (2); art. 21 ust. (6) zdanie pierwsze).

Art. 30. Kto nie wykona obowiązku, przewidzianego w art. 3 ust. (1) lub w art. 4, — podlega w drodze administracyjnej karze aresztu do 3 miesięcy lub grzywny do 3.000 złotych.

Art. 31. Wykonanie ustawy niniejszej poruczа się Ministrom: Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości oraz Skarbu w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Reform Rolnych.

Art. 32. Ustawa niniejsza wchodzi w życie po upływie czternastu dni od dnia ogłoszenia.

PRAWO DEWIZOWE

DEKRET PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

z dnia 26 kwietnia 1936 r.

w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznemi i krajowemi środkami płatniczemi.

(DU nr. 32, poz. 249).

Na podstawie art. 33 ust. (1) ustawy konstytucyjnej i ustawy z dnia 30 marca 1936 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania dekretów (Dz. U. R. P. Nr. 23, poz. 186) postanawiam co następuje:

Art. 1. (1) Środkami płatniczemi w rozumieniu dekretu niniejszego są pieniądze (monety, banknoty oraz wszelkie znaki pieniężne papierowe), tudzież weksle, czeki, asygnaty kasowe, akredytywy, polecenia wypłat i przekazy. Pieniądze, nie mające w kraju obiegu ustawowego (pieniądze zagraniczne), oraz weksle, czeki, asygnaty kasowe, akredytywy, polecenia wypłat i przekazy, opiewające na waluty zagraniczne i płatne zagranicą (dewizy), stanowią środki płatnicze zagraniczne.

(2) Przez wyrażenie „handel zagranicznemi środkami płatniczemi" rozumie się zawieranie lub wykonywanie umów kupna-sprzedaży, zamiany, pożyczki, przelewu oraz zastawu, których przedmiotem są zagraniczne środki płatnicze.

(3) Cudzoziemcem w rozumieniu dekretu niniejszego jest osoba fizyczna lub prawna, mająca miejsce zamieszkania lub siedzibę zagranicą, nie wyłączając zagranicznych oddziałów (filij, agentur, przedstawicielstw) przedsiębiorstw i instytucyj krajowych.

(4) Jako osoby, mające miejsce zamieszkania lub siedzibę w kraju, uważa się również położone na terytorjum Polski przedsiębiorstwa i zakłady przemysłowe, handlowe i t. p., których zarządy lub właściciele mają miejsce zamieszkania lub siedzibę zagranicą, oraz znajdujące się w Polsce oddziały (filje, agentury, przedstawicielstwa) przedsiębiorstw i instytucyj zagranicznych.

(5) Przepisy dekretu niniejszego oraz wydanych na jego podstawie rozporządzeń wykonawczych stosuje się do obszaru W. M. Gdańska analogicznie jak do terytorjum zagranicznego.

Art. 2. Wszelkie zakazy i ograniczenia, zawarte w dekrecie niniejszym oraz w wydanych na jego podstawie rozporządzeniach wykonawczych, nie mają zastosowania do Banku Polskiego.

Art. 3. (1) Jako organ wykonywający przepisy dekretu niniejszego w zakresie, ustalonym w rozporządzeniach wykonawczych, powołaną zostaje Komisja Dewizowa. Liczbę członków Komisji Dewizowej oraz sposób ich powoływania określi rozporządzenie wykonawcze z tem, że przewodniczącego Komisji mianuje Minister Skarbu.

(2) Komisja Dewizowa w ramach swych uprawnień decyduje na podstawie swobodnego uznania bez obowiązku podania powodów. Orzeczenia i decyzje tej Komisji mogą być bądź to ogólne, bądź i dotyczące poszczególnych spraw.

(3) Komisja Dewizowa jest uprawniona do pobierania opłat manipulacyjnych od poszczególnych swoich czynności urzędowych w oznaczonej przez siebie wysokości.

(4) Podania i zgłoszenia, wnoszone do Komisji Dewizowej, oraz udzielane przez nią zezwolenia, jak również wszelka z tą Komisją korespondencja, wolne są od opłat stemplowych.

Art. 4. Jeżeli w dekrecie niniejszym lub w wydanych na jego podstawie rozporządzeniach wykonawczych jest mowa o zezwoleniu, rozumieć należy, — o ile z brzmienia lub treści danego przepisu inaczej nie wynika, — zezwolenie Komisji Dewizowej.

Art. 5. (1) Handel zagranicznemi środkami płatniczemi, o ile jedną ze stron, zawierających umowę, nie jest Bank Polski lub przedsiębiorstwo bankowe, które uzyskało od Ministra Skarbu odpowiednie uprawnienia (uprawnienia dewizowe), — jest zabroniony.

(2) Minister Skarbu ustala warunki i zakres udzielanych uprawnień dewizowych i może je na podstawie swobodnego uznania, bez obowiązku podania powodów, ograniczyć, zawiesić lub cofnąć.

(3) Listę przedsiębiorstw bankowych, uprawnionych do handlu zagranicznemi środkami płatniczemi, oraz jej zmiany ogłasza Minister Skarbu w dziale urzędowym „Monitora Polskiego".

Art. 6. (1) Handel złotem, przywóz jego z zagranicy oraz wywóz złota zagranicę są bez zezwolenia zabronione. Przez handel złotem rozumie się zawieranie lub wykonywanie umów kupna-sprzedaży, zamiany, pożyczki, przelewu oraz zastawu, których przedmiotem jest złoto.

(2) Przepis ustępu poprzedzającego ma zastosowanie do złota w monetach, zarówno stanowiących w jakimkolwiek kraju ustawowy środek płatniczy (art. 1), jak i nie mających nigdzie obiegu ustawowego, tudzież w sztabach, w postaci odlewów i przedmiotów, nie posiadających znamion gotowego do użytku wyrobu, oraz w stanie nieprzerobionym we wszelkiej postaci.

Art. 7. Nabywanie zagranicznych papierów procentowych i dywidendowych oraz kuponów od takich papierów, sprowadzanie tych walorów z zagranicy, jak również nabywanie od cudzoziemców oraz sprowadzanie z zagranicy polskich papierów procentowych i dywidendowych oraz kuponów od takichże papierów — jest bez zezwolenia zabronione.

Art. 8. (1) Przekazywanie, wysyłanie i wywóz zagranicę środków płatniczych bez względu na walutę, na jaką one opiewają, są bez zezwolenia zabronione.

(2) Stawianie do dyspozycji cudzoziemców wszelkich środków płatniczych, uskutecznianie przekazów, przelewów i wpłat, bez względu na ich formę i walutę, na rachunki cudzoziemców, prowadzone w krajowych przedsiębiorstwach bankowych, oraz uskutecznianie jakichkolwiek wypłat w kraju z polecenia cudzoziemców — są bez zezwolenia zabronione.

(3) Wysyłanie i wywóz zagranicę papierów procentowych i dywidendowych, kuponów od takich papierów oraz książeczek oszczędnościowych — są bez zezwolenia zabronione.

(4) Z zachowaniem przepisów ust. (1) i (3) artykułu niniejszego wysyłanie zagranicę pocztą środków płatniczych, książeczek oszczędnościowych, wszelkich papierów procentowych i dywidendowych oraz kuponów od takich papierów może odbywać się wyłącznie w listach lub paczkach wartościowych oraz w listach poleconych, nadawanych na pocztę w stanie otwartym.

Art. 9. (1) Udzielanie kredytu cudzoziemcom lub poręki za spłatę takich kredytów przez osoby fizyczne i prawne, mające miejsce zamieszkania lub siedzibę w kraju, jest bez zezwolenia zabronione.

(2) Uzyskanie kredytu od cudzoziemca oraz udzielenie poręki za spłatę takiego kredytu przez osobę fizyczną lub prawną, mającą miejsce zamieszkania lub siedzibę w kraju, wymaga zgłoszenia w Banku Polskim.

(3) Przepis ustępu poprzedzającego nie dotyczy kredytów, udzielanych nabywcom przez sprzedawców w postaci towaru (t. zw. „kredyty towarowe").

Art. 10. (1) Osoby fizyczne i prawne, mające miejsce zamieszkania lub siedzibę w kraju, są obowiązane zgłosić do Banku Polskiego i zaofiarować temuż Bankowi lub uprawnionym przedsiębiorstwom bankowym (art. 3) do skupu należności od zagranicy z wszelkich tytułów, w szczególności za sprzedane zagranicę towary, za papiery procentowe i dywidendowe oraz kupony od takich papierów, tudzież za wszelkiego rodzaju wobec zagranicy świadczenia i usługi.

(2) Ustanowiony w ustępie poprzedzającym obowiązek poczytuje się za istniejący w takim zakresie i w odniesieniu do tych kategoryj osób oraz należności, jak to określać będą rozporządzenia wykonawcze.

Art. 11. Każde przedsiębiorstwo bankowe i instytucja kredytowa, nie wyłączając przedsiębiorstw i instytucyj spółdzielczych, oraz te przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe, które prowadzą z zagranicą interesy handlowe albo swoją działalnością poważnie oddziaływują na obrót pieniężny z zagranicą, — mogą być poddawane nadzorowi specjalnych komisarzy rządowych, wyznaczanych przez Ministra Skarbu na koszt danego przedsiębiorstwa lub instytucji.

Art. 12. (1) We wszystkich przypadkach, w których spełnienie świadczenia pieniężnego wymaga zezwolenia stosownie do przepisów dekretu niniejszego lub wydanych na jego podstawie rozporządzeń wykonawczych, dłużnikowi służy prawo na żądanie wierzyciela wpłacenia równowartości takiego świadczenia w walucie krajowej do Banku Polskiego lub do banku, posiadającego odpowiednie uprawnienia dewizowe, na rachunek wierzyciela.

(2) Zasądzone oraz wyegzekwowane od dłużnika po dniu wejścia w życie dekretu niniejszego świadczenia, wymagające zezwolenia w myśl tego dekretu lub wydanych na jego podstawie rozporządzeń wykonawczych, winny być na wniosek wierzyciela przez dłużnika lub organy egzekucyjne w równowartości tych świadczeń w walucie krajowej wpłacone do Banku Polskiego lub do banku, posiadającego odpowiednie uprawnienia dewizowe, na rachunek wierzyciela.

(3) Warunki dysponowania przez wierzyciela sumami, wpłaconemi na jego rachunek na zasadzie artykułu niniejszego, ustali rozporządzenie wykonawcze.

Art. 13. (1) Dla wszelkich obrotów i rozrachunków w zagranicznych środkach płatniczych obowiązują kursy banknotów zagranicznych lub dewiz, notowane w cedule urzędowej Giełdy Pieniężnej w Warszawie (dla pieniędzy zagranicznych — kursy, podawane w rubryce ceduły „Bilety bankowe", dla dewiz zaś — kursy w rubryce „Czeki i wpłaty"). W razie braku notowań w cedule urzędowej wymienionej giełdy, obowiązuje kurs zagranicznych środków płatniczych, ustalany oraz ogłaszany przez Bank Polski w dziale urzędowym „Monitora Polskiego".

(2) Zanotowane w cedule giełdowej kursy dewiz są obowiązujące również dla banknotów zagranicznych, nie mających w danym dniu notowania giełdowego lub kursu, ogłoszonego przez Bank Polski.

(3) Do obrotów i rozrachunków w zagranicznych środkach płatniczych, których kursy nie są ogłoszone ani w urzędowej cedule giełdowej, ani przez Bank Polski, mogą być stosowane odnośne kursy zagraniczne.

Art. 14. Poza kursami, notowanemi w cedule urzędowej Giełdy Pieniężnej w Warszawie oraz ustalanemi i ogłaszanemi przez Bank Polski

na zasadzie art. 13, ogłaszanie innych kursów krajowych lub zagranicznych, określających stosunek zagranicznych środków płatniczych lub złota do złotego, jest zakazane. Zakaz ten nie stosuje się jednakże do Banku Polskiego, któremu wolno ogłaszać również kursy zagraniczne złotego, oraz nie dotyczy ustalania i ogłaszania stosunku zagranicznych środków płatniczych lub złota do złotego przez właściwe władze państwowe w przypadkach ustawowo przewidzianych.

Art. 15. Minister Skarbu władny jest w drodze rozporządzeń, pod warunkami przez siebie ustalanemi, zezwalać na wykonywanie czynności, dekretem niniejszym zakazanych lub ograniczonych, oraz zwalniać od ustanowionych w tym dekrecie obowiązków.

Art. 16. (1) Winni przekroczenia przepisów, zawartych w art. 3 ust. (1), art. 6, 7, 8 i 12 oraz rozporządzeń, wydanych w wykonaniu tych artykułów, jak również winni umyślnego złożenia nieprawdziwych danych lub przedstawienia fałszywych dowodów w celu uzyskania pozwolenia na zakup i wywóz zagranicę środków płatniczych lub osiągnięcia korzyści z tych czynności, ulegają karze więzienia do lat 5-ciu i grzywny do 200.000 złotych.

(2) Jeżeli sprawca działa nieumyślnie i bez chęci zysku, ulega karze aresztu do 2 miesięcy oraz grzywny nieprzekraczającej 10.000 złotych; w razie ustalenia przez sąd okoliczności, stanowiących podstawę do nadzwyczajnego złagodzenia kary, może być ona ograniczona tylko do grzywny.

(3) Jeżeli czynności, stanowiące przestępstwo, uprawiane są zawodowo, to nie może być wymierzona kara niższa niż 3 lata więzienia i 100.000 złotych grzywny, przyczem grzywna może być nadto w tym przypadku zwiększona do potrójnej wysokości sumy, stanowiącej przedmiot przestępstwa, lub wartości innego przedmiotu przestępstwa.

(4) Przy nieuprawnionym wywozie zagranicę złota, zagranicznych i krajowych środków płatniczych oraz innych walorów (przemytnictwa) może być grzywna zwiększona do wysokości potrójnej wartości wywożonych przedmiotów, chociażby przestępstwo nie było popełnione zawodowo.

(5) Przy przestępstwach, przewidzianych w ust. (1), (3) i (4), winien być ponadto wyrokiem sądowym orzeczony przypadek będących przedmiotem przestępstwa sum pieniężnych w gotowiźnie, złota oraz papierów wartościowych, bez względu na to, czyją stanowią własność. Poza gotowizną, inne środki płatnicze (art. 1), przepadkowi nie ulegają.

(6) Za winnego przestępstwa, popełnionego przez przedsiębiorstwo bankowe lub instytucję kredytową, jak również przez jakiekolwiek przedsiębiorstwo handlowe lub przemysłowe, uważa się zarówno bezpośrednich wykonawców czynności, stanowiącej przestępstwo, jak i wszystkich tych przełożonych, którzy wydali polecenie wykonania takiej czynności lub wykonaną już czynność taką akceptowali. Kierownicy wyżej wymienionych przedsiębiorstw lub instytucyj, o ile nie wiedzieli o wykonaniu stanowiącej przestępstwo czynności przez kierowane przez nich przedsiębiorstwa lub instytucje, uważani są za winnych niedozoru i ulegają karze w najwyższym wymiarze, przewidzianym w ust. (2).

Art. 17. Winni ogłoszenia kursów krajowych lub zagranicznych, których ogłaszanie jest zabronione przepisami art. 14, oraz winni przekroczenia przepisów art. 9 i 10 oraz rozporządzeń, wydanych w wykonaniu tych artykułów, ulegają karze aresztu do 1 roku i grzywny do 100.000 złotych. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, stosuje się kary, przewidziane w art. 16 ust. (2).

Art. 18. Winni zawierania tranzakcyj i dokonywania rozrachunków po kursie wyższym od obowiązującego w myśl art. 13 ulegają karom, przewidzianym w art. 16.

Art. 19. Osoby, skazane na karę, przewidzianą w art. 16 ust. (1), (3) i (4) oraz w art. 18, można wyrokiem sądowym pozbawić na przeciąg czasu do lat 5 prawa prowadzenia handlu lub zarządzania przedsiębiorstwem handlowem, lub zajmowania się pośrednictwem handlowem.

Art. 20. Przestępstwa, wymienione w art. 16—18, należą do właściwości sądów okręgowych.

Art. 21. (1) W przypadkach przemytnictwa (art. 16 ust. (4)) należy zarządzić tymczasowe zaaresztowanie oskarżonego.

(2) Sędzia śledczy może złagodzić lub uchylić środek zapobiegawczy jedynie na wniosek prokuratora.

Art. 22. Wykonanie dekretu niniejszego poruczа się: w części, objętej art. 16 — 21 Ministrowi Sprawiedliwości, w odniesieniu do art. 12 — Ministrowi Skarbu w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, w części pozostałej — Ministrowi Skarbu.

Art. 23. (1) Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

(2) Jednocześnie traci moc obowiązującą rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 lutego 1928 r. w sprawie wywozu zagranicę złota (Dz. U. R. P. Nr. 18, poz. 136).

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SKARBU

z dnia 24 lipca 1936 r.

o obrocie pieniężnym z zagranicą oraz o obrocie zagranicznemi i krajowemi środkami płatniczemi.

(DU nr. 57, poz. 419).

Na podstawie art. 22 dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26 kwietnia 1936 r. w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznemi i krajowemi środkami płatniczemi (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 249) zarządza się co następuje:

I. Przepisy ogólne.

§ 1. (1) Przedsiębiorstwa bankowe, uprawnione przez Ministra Skarbu do zajmowania się handlem zagranicznemi środkami płtaniczemi, otrzymują nazwę banków dewizowych lub agentów dewizowych, zależnie od zakresu udzielonych im uprawnień. Uprawnienia banku lub agenta dewizowego są udzielane indywidualnie w formie pisemnych dekretów.

(2) Uzyskanie uprawnień banku dewizowego pociąga za sobą dla przedsiębiorstwa bankowego obowiązek odprzedawania posiadanych zagranicznych środków płatniczych Bankowi Polskiemu na jego żądanie.

(3) Uprawnienia banku dewizowego, o ile dekret o udzieleniu rzeczonych uprawnień żadnych w tym względzie ograniczeń nie zawiera, obejmują: dokonywanie wszelkich tranzakcyj zagranicznemi środkami płatniczemi z Bankiem Polskim i z innemi bankami dewizowemi, nieograniczony skup w kraju zagranicznych środków płatniczych, jak również — przy zachowaniu właściwych przepisów niniejszego rozporządzenia — zakup zagranicznych środków płatniczych zagranicą, sprzedaż ich oraz wykonywanie zleceń, wchodzących w zakres obrotu pieniężnego z zagranicą.

(4) Agenci dewizowi są uprawnieni tylko do skupu w kraju pieniędzy zagranicznych z obowiązkiem odprzedaży ich Bankowi Polskiemu lub bankom dewizowym w terminie ustalonym przez Bank Polski.

§ 2. (1) Komisja Dewizowa składa się z przewodniczącego, dwóch członków oraz dwóch zastępców członków. Przewodniczącego oraz jednego członka i jednego zastępcę członka mianuje Minister Skarbu. Prezes Banku Polskiego mianuje jednego członka i jednego zastępcę członka, przyczem członek mianowany przez Prezesa Banku Polskiego jest

zastępcą przewodniczącego. W miarę potrzeby zarządzeniami Ministra Skarbu może być powyższa liczba członków i ich zastępców zwiększona, jak również mogą być tworzone ekspozytury Komisji w składzie, ustalanym temiż zarządzeniami.

(2) Szczegółowy zakres działania Komisji Dewizowej, tryb urzędowania oraz charakter jej decyzyj określi osobny regulamin, zatwierdzony przez Ministra Skarbu.

(3) We wszystkich przypadkach, w których Komisja Dewizowa jest uprawniona do udzielania zezwoleń na wykonywanie czynności zakazanych lub ograniczonych, zezwolenia rzeczone mogą być przez Komisję udzielane również generalnie zarówno w odniesieniu do pewnej kategorji osób, jak i w odniesieniu do pewnych rodzajów czynności.

II. Kupno i sprzedaż zagranicznych środków płatniczych, walorów i złota oraz przekazywanie pieniędzy zagranicę.

§ 3. Osoby fizyczne i prawne, nie posiadające uprawnień banku lub agenta dewizowego, mogą kupować pieniądze zagraniczne oraz dewizy dla celów i w granicach przewidzianych w rozporządzeniu niniejszem, wyłącznie w bankach dewizowych. Sprzedawać posiadane dewizy mogą te osoby tylko bankom dewizowym, pieniądze zaś zagraniczne — bankom dewizowym lub agentom dewizowym.

§ 4. Do wysokości kwot, dozwolonych do wywozu zagranicę na zasadzie przepisów § 12, bankom dewizowym wolno sprzedawać osobom, do takiego wywozu uprawnionym, pieniądze zagraniczne i dewizy na koszty podróży zagranicę przy zanotowaniu sprzedanej kwoty na paszporcie zagranicznym lub innym dowodzie osobistym, uprawniającym do przekroczenia granicy.

§ 5. Za zgodą Banku Polskiego bankom dewizowym wolno na rachunek własny zamieniać drogą kupna — sprzedaży posiadane zagranicą zagraniczne środki płatnicze na inne środki płatnicze zagraniczne lub krajowe (operacje arbitrażowe).

§ 6. (1) Przekazywanie sum pieniężnych zagranicę jest dozwolone tylko za pośrednictwem banków dewizowych i poczty z zachowaniem przepisów, zawartych w paragrafie niniejszym.

(2) Banki dewizowe mogą przekazywać pieniądze zagranicę bez zezwolenia tylko w kwotach i na warunkach, ustalonych przez Komisję Dewizową.

(3) Przyjmując zlecenie przekazania sumy pieniężnej zagranicę, bank dewizowy jest obowiązany odebrać od zleceniodawcy dokumenty, udowadniające cel przekazu i postąpić z niemi w myśl dyspozycyj, udzielonych przez Komisję Dewizową.

(4) Narówni z przekazywaniem sum pieniężnych zagranicę traktuje się sprzedaż dewiz. Sprzedanych przez siebie dewiz banki dewizowe nie mogą wydawać do rąk nabywców, nie posiadających uprawnień banku dewizowego, z wyjątkiem wypadków sprzedaży dewiz na koszty podróży zagranicę na podstawie § 12.

(5) Przekazywanie sum pieniężnych zagranicę za pośrednictwem poczty wymaga zezwolenia Komisji Dewizowej.

§ 7. Stawianie do dyspozycji cudzoziemców wszelkich środków płatniczych oraz uskutecznianie jakichkolwiek wypłat w kraju z polecenia cudzoziemców uważa się za równoznaczne z przekazywaniem sum pieniężnych zagranicę i jest dozwolone tylko za pośrednictwem banków dewizowych z zachowaniem przepisów § 6 ust. (2) i ust. (3). Przepis ten nie dotyczy wypłat z polecenia cudzoziemców z ich rachunków, prowadzonych na zasadzie przepisów § 13.

§ 8. (1) Bankom dewizowym i agentom dewizowym wolno kupować w kraju złoto w postaci sztab oraz monet, zarówno stanowiących w jakimkolwiek kraju ustawowy środek płatniczy, jak i nie mających ni-

gdzie obiegu ustawowego. Sprzedawać posiadane złoto w powyższych postaciach mogą banki i agenci dewizowi wyłącznie Bankowi Polskiemu oraz za jego zezwoleniem na cele przetwórcze.

(2) Wywóz złota zagranicę oraz przywóz jego z zagranicy w postaci monet, sztab, odlewów i przedmiotów, nie posiadających znamion gotowego do użytku wyrobu oraz w stanie nieprzerobionym we wszelkiej postaci — wymaga zezwolenia.

§ 9. Wykonywanie dyspozycyj cudzoziemców co do papierów procentowych i dywidendowych oraz kuponów od takich papierów, złożonych przez nich na przechowanie u osób fizycznych i prawnych, mających miejsce zamieszkania lub siedzibę w kraju — jest bez zezwolenia zabronione.

III. Wysyłanie zagranicę środków płatniczych, walorów i książeczek oszczędnościowych za pośrednictwem poczty.

§ 10. (1) Wysyłanie pocztą zagranicę krajowych i zagranicznych środków płatniczych, papierów procentowych i dywidendowych, kuponów od takich papierów oraz książeczek oszczędnościowych jest dozwolone tylko za zezwoleniem Komisji Dewizowej w listach (paczkach) wartościowych i poleconych, nadawanych na pocztę do wysłania w stanie otwartym.

(2) Banki dewizowe mogą bez specjalnego zezwolenia wysyłać pocztą zagranicę zagraniczne środki płatnicze, a w ramach generalnych lub specjalnych zezwoleń Komisji Dewizowej także krajowe środki płatnicze, papiery procentowe i dywidendowe, kupony od takich papierów oraz książeczki oszczędnościowe — bez obowiązku okazywania zawartości takich przesyłek przy nadawaniu ich na pocztę.

§ 11. (1) Weksle i czeki, wysyłane zagranicę na podstawie generalnego lub specjalnego zezwolenia Komisji Dewizowej, powinny być przed wysłaniem opatrzone przez bank dewizowy przewidzianą w zezwoleniu na wysłanie adnotacją, pod którą umieścić należy stempel firmowy banku.

(2) Przepis ustępu (1) nie ma zastosowania do zwracanych zagranicę weksli i czeków, które były nadesłane do kraju w celu zainkasowania.

IV. Wywóz zagranicę środków płatniczych, walorów i książeczek oszczędnościowych.

§ 12. (1) Wywóz zagranicę krajowych i zagranicznych środków płatniczych jest dozwolony bez specjalnego zezwolenia do wysokości równowartości 200 zł na każdą osobę, legitymującą się osobnym paszportem zagranicznym, lub na jeden paszport zagraniczny. Jeżeli osoba, wyjeżdżająca zagranicę, posiada w paszporcie wizę, uprawniającą do wielokrotnego przejścia granicy, wówczas nie może ona wywieźć w ciągu jednego miesiąca kalendarzowego więcej jak równowartość 200 zł. Zasady powyższe nie mają zastosowania w wypadkach, kiedy Komisja Dewizowa ustanowiła normy odrębne, określające zarówno rodzaje, jak i wysokość kwoty środków płatniczych, dozwolonych do wywozu bez specjalnego zezwolenia przy wyjeździe do określonych krajów.

(2) Osoby, przekraczające granicę na podstawie przepustek granicznych, kart cyrkulacyjnych i t. p., mają prawo przenieść każdorazowo zagranicę sumę, odpowiadającą równowartości 10 zł.

(3) Osoby uprawnione do przekroczenia granicy na podstawie legitymacyj członkowskich związków turystycznych mają prawo przenieść każdorazowo zagranicę sumę, odpowiadającą równowartości 50 zł, łącznie jednak w ciągu miesiąca kalendarzowego nie więcej jak równowartość 100 zł.

(4) Z uprawnień przewidzianych w ustępach poprzedzających mogą korzystać tylko osoby fizyczne, nie będące cudzoziemcami, jeżeli przekraczają granicę w miejscach do tego przeznaczonych i zgłaszają całkowitą wywożoną kwotę środków płatniczych organom celnym lub granicznej kontroli skarbowej, pełniącym służbę w miejscach do przekraczania granicy przeznaczonych.

(5) Do wywozu środków płatniczych na kwoty wyższe, niż dozwolone na podstawie ustępów (1), (2) i (3), jak również do wywozu papierów procentowych i dywidendowych, kuponów od takich papierów oraz książeczek oszczędnościowych jest wymagane zezwolenie Komisji Dewizowej. Osoba fizyczna, nie będąca cudzoziemcem, o ile posiada takie zezwolenie, może jednocześnie wywieźć oprócz środków płatniczych, walorów i książeczek oszczędnościowych wymienionych w zezwoleniu, również kwotę dozwoloną do wywozu w myśl ustępów (1), (2) i (3), jeżeli w zezwoleniu inaczej nie zastrzeżono.

(6) Przy udzielaniu przez Komisję Dewizową zezwoleń na wywóz zagranicę weksli i czeków, stosuje się analogicznie przepis § 11 ust. (1).

(7) Osoby, przekraczające granicę, są obowiązane zgłosić organom celnym, a na granicy polsko-gdańskiej granicznej kontroli skarbowej: przy wyjeździe z kraju — całkowitą kwotę wywożonych środków płatniczych, jak również złota, papierów procentowych i dywidendowych, kuponów od takich papierów oraz książeczek oszczędnościowych, a przy wjeździe do kraju — złota, papierów procentowych i dywidendowych oraz kuponów od takich papierów przywożonych do Polski.

§ 13. Cudzoziemiec może wywieźć bez specjalnego zezwolenia środki płatnicze i książeczki oszczędnościowe zgłoszone przy wjeździe do Polski i uwidocznione na imiennem zaświadczeniu właściwego urzędu celnego lub placówek granicznej kontroli skarbowej, stwierdzającem poprzedni przywóz tych wartości do kraju. Zaświadczenie takie w terminie czteromiesięcznym od daty jego wystawienia uprawnia do wywozu tych samych wartości, na które opiewa, przez wszystkie urzędy celne, a na granicy polsko-gdańskiej przez wszystkie placówki granicznej kontroli skarbowej.

V. Obrót z zagranicą walutą polską.

§ 14. (1) Cudzoziemcy mogą posiadać rachunki tylko w bankach dewizowych oraz za zezwoleniem w innych instytucjach. Rachunki cudzoziemców noszą nazwę rachunków zagranicznych i mogą być: 1) wolne, 2) zablokowane i 3) inne o specjalnym charakterze na warunkach określonych przez Komisję Dewizową (specjalne). Prowadzenie tych rachunków w walucie obcej jest bez zezwolenia Komisji Dewizowej zabronione.

(2) Przepis ustępu poprzedzającego nie dotyczy rachunków, jakie inne osoby fizyczne i prawne w kraju prowadzą dla cudzoziemców, z którymi mają rozliczenia pieniężne z obrotów towarowych lub innych tytułów. Prowadzenie tych rachunków nie uwalnia od obowiązku uzyskania wymaganego zezwolenia na same czynności, będące treścią księgowania jak wpłaty, wypłaty, przelewy, przeliczenia i t. p. Księgowanie nie może prowadzić do kompensaty należności wzajemnych, jeżeli na ich skompensowanie nie uzyskano zezwolenia.

§ 15. Obroty na zagranicznych rachunkach wolnych mogą się odbywać tylko zgodnie z następującemi przepisami:

a) wpłaty osób fizycznych i prawnych, mających miejsce zamieszkania lub siedzibę w kraju, powinny być traktowane narówni z przekazywaniem sum pieniężnych zagranicę i mogą być przyjmowane tylko z zachowaniem przepisów § 6 ust. (2) i ust. (3);

b) wpłaty cudzoziemców (przesyłki banknotów z zagranicy) wymagają zezwolenia;

c) kredytowanie równowartością zagranicznych środków płatniczych nabytych zagranicą od posiadacza rachunku (§ 17), jest dozwolone;
d) kredytowanie z tytułu inkasa nadesłanego z zagranicy weksla lub czeku jest dozwolone, o ile uprawnienie to wynika z adnotacji umieszczonej na wekslu lub czeku zgodnie z § 11 ust. (1); w braku takiej adnotacji zakredytowanie rachunku z powyższego tytułu jest dopuszczalne wyłącznie za zezwoleniem;
e) w granicach znajdującego się na rachunku pokrycia są dozwolone wypłaty na rzecz osób, mających miejsce zamieszkania lub siedzibę w kraju, oraz przelewy na inne rachunki zagraniczne wolne, prowadzone w tej samej lub innej instytucji;
f) kupno dewiz na ciężar rachunku wymaga zezwolenia Komisji Dewizowej.

§ 16. Wpłaty na rzecz cudzoziemców nie odpowiadające przepisom § 15 mogą być przez banki dewizowe przyjmowane wyłącznie na rachunki zagraniczne zablokowane, z których wszelka dyspozycja wymaga zezwolenia, chyba że na warunkach określonych przez Komisję Dewizową jest dozwolone przyjęcie ich na rachunek zagraniczny specjalny.

§ 17. (1) Sprzedaż zagranicę wypłat na Polskę w jakiejkolwiek bądź formie jest dozwolona tylko Bankowi Polskiemu i za jego zgodą bankom dewizowym.

(2) Przez pojęcie sprzedaży zagranicę wypłaty na Polskę rozumie się zarówno efektywną wypłatę w złotych z polecenia cudzoziemca, jak i wszelkie postawienie sumy pieniężnej w walucie polskiej do dyspozycji cudzoziemca w zamian za otrzymaną od niego do dyspozycji zagranicą równowartość w walucie zagranicznej.

§ 18. Zapłata w walucie polskiej długu osobie trzeciej z polecenia wierzyciela — cudzoziemca jest bez zezwolenia zabroniona. Zakaz ten nie dotyczy wypłat z polecenia cudzoziemców z ich rachunków, prowadzonych na zasadzie § 15.

VI. Obowiązek zaofiarowania należności zagranicznych.

§ 19. (1) Eksporterzy są obowiązani zaofiarować do skupu Bankowi Polskiemu lub bankowi dewizowemu bezzwłocznie po otrzymaniu całkowitą należność, przypadającą im za sprzedane zagranicę towary bądź zaliczkę otrzymaną na poczet tej należności, podług kursu odnośnej dewizy w dniu wypłaty lub wykazać się otrzymaniem tej należności z rachunku zagranicznego wolnego.

(2) Eksporterzy są obowiązani — na żądanie — do składania Bankowi Polskiemu sprawozdań, które powinny obejmować rodzaj i cenę jednostkową towarów, sprzedanych przez eksporterów zagranicę, sumy należności zagranicznych za te towary oraz stwierdzenie, kiedy i jakiemu bankowi dewizowemu rzekome należności zostały lub zostaną zaofiarowane do skupu.

(3) Bankowi Polskiemu służy prawo rewidowania ksiąg eksporterów celem stwierdzenia, czy eksporterzy wywiązali się z obowiązków, ustanowionych w paragrafie niniejszym.

§ 20. Przepis § 19 ust. (1) odnosi się w równej mierze do należności, przypadających za sprzedane lub zastawione zagranicą wszelkie papiery procentowe i dywidendowe oraz za kupony od tych papierów.

§ 21. Uzyskane od cudzoziemców kredyty oraz udzielona poręka za spłatę takich kredytów podlegają zgłoszeniu w Banku Polskim w terminie dni 7 od dnia uzyskania kredytu lub udzielenia poręki.

VII. Wykonanie rozporządzenia i nadzór nad wykonaniem.

§ 22. Nadzór nad wykonaniem przepisów rozporządzenia niniejszego sprawują wyznaczone przez Ministra Skarbu władze, urzędy i instytucje. W stosunku do banków i agentów dewizowych nadzór sprawuje Bank Polski — niezależnie od powierzenia nadzoru innym władzom, bankom i instytucjom.

§ 23. Przedsiębiorstwa bankowe są obowiązane stosować się do instrukcyj, wydawanych w ramach rozporządzenia niniejszego przez Komisję Dewizową i Bank Polski. Przedsiębiorstwa te są obowiązane na każde żądanie Komisji Dewizowej, Banku Polskiego oraz władz, urzędów i instytucyj, przewidzianych w § 22, dostarczyć wszelkich danych, wyjaśnień i wykazów, odnoszących się do tranzakcyj zagranicznemi środkami płatniczemi oraz obrotu pieniężnego z zagranicą.

§ 24. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 sierpnia 1936 r. Równocześnie traci moc obowiązującą rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 26 kwietnia 1936 r. o obrocie pieniężnym z zagranicą oraz o obrocie zagranicznemi i krajowemi środkami płatniczemi (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 250) oraz § 1 rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 14 maja 1936 r. o obowiązku zgłoszenia i zaofiarowania do skupu należności za sprzedane zagranicę towary (Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 296).

PRAWO KONSULARNE

USTAWA

z dnia 11 listopada 1924 r.

o organizacji konsulatów i o czynnościach konsulów.

(DU nr. 105, poz. 944).

DZIAŁ I.

Organizacja służby konsularnej.

Art. 1.

Zadaniem konsulów jest obrona interesów gospodarczych Rzeczypospolitej Polskiej, opieka nad obywatelami polskimi zagranicą i czuwanie nad wykonaniem umów międzynarodowych.

Art. 2.

Kierownictwo służby konsularnej należy do Ministerstwa Spraw Zagranicznych, któremu podlegają służbowo wszyscy konsulowie. Ministerstwo czuwa nad działalnością konsulatów, udziela im ogólnych instrukcyj kierowniczych oraz poleceń szczegółowych. Pozatem konsulaty podlegają przedstawicielom dyplomatycznym w krajach ich urzędowania. Jeżeli w kraju urzędowania konsula niema przedstawiciela dyplomatycznego, zależność służbową ustala Ministerstwo Spraw Zagranicznych.

Art. 3.

Konsulaty pozostają pod urzędową opieką właściwych przedstawicielstw dyplomatycznych i mają prawo żądać od nich wszelkiej pomocy, poparcia oraz obrony praw i przywilejów, przysługujących im na zasadzie umów i zwyczajów międzynarodowych.

Art. 4.

Konsulaty dzielą się na etatowe i honorowe.

Konsulaty etatowe są zawsze bezpośrednio zależne od przedstawicielstwa dyplomatycznego.

Konsulaty honorowe są zależne od przedstawicielstwa dyplomatycznego za pośrednictwem jednego z konsulatów etatowych.

Konsulowie etatowi są urzędnikami państwowymi. Konsulowie zaś honorowi nie są urzędnikami państwowymi, nie pobierają stałej pensji, mogą korzystać jedynie z przyznanych im opłat konsularnych. Jeżeli w drodze wyjątku konsulowie honorowi otrzymywać będą specjalne wynagrodzenie na koszty, związane z urzędowaniem, wówczas tracą prawo do korzystania z opłat konsularnych.

Konsulowie honorowi, zwolnieni ze swego stanowiska, tracą wszelkie z niem związane uprawnienia i z powodu zwolnienia nie mogą żądać odszkodowania.

Art. 5.

W skład służby konsularnej etatowej wchodzą: konsulowie generalni I i II klasy, konsulowie I i II klasy, wicekonsulowie I i II klasy, ja-

ko kierownicy konsulatów generalnych, konsulatów i wicekonsulatów, bądź jako kierownicy wydziałów konsularnych w przedstawicielstwach dyplomatycznych.

W skład honorowej służby konsularnej wchodzą konsulowie i wicekonsulowie honorowi.

Zależnie od decyzji Ministerstwa Spraw Zagranicznych konsulowie etatowi mogą być również przydzieleni do pełnienia służby dyplomatycznej w przedstawicielstwach dyplomatycznych.

Art. 6.

W skład konsulatu wchodzą, prócz wymienionych w poprzednim artykule:

1. attachés konsularni,
2. praktykanci (élèves consulaires),
3. urzędnicy kancelaryjni etatowi i kontraktowi,
4. tłumacze i dragomani,
5. niższa służba, jako to: woźni, kawasi i t. d.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych może również delegować do konsulatów rzeczoznawców i urzędników do czynności specjalnych.

Art. 7.

Konsulowie mogą w swoich okręgach powoływać do pomocy agentów konsularnych, etatowych lub honorowych, których nominacja winna być uprzednio przez ministra spraw zagranicznych zatwierdzona.

Agenci konsularni wykonywają funkcje konsularne tylko w zakresie czynności, powierzonych im przez konsula, działają pod jego odpowiedzialnością i są służbowo od niego zależni.

Art. 8.

Konsulowie sprawują swój urząd w okręgu terytorjalnym, wskazanym w nominacji.

Sieć konsularną ustala minister spraw zagranicznych w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu, ministrem pracy i opieki społecznej oraz ministrem Skarbu.

Art. 9.

Konsulowie generalni, konsulowie i wicekonsulowie jak również pozostali etatowi urzędnicy konsularni mianowani są zgodnie z ogólnemi przepisami ustawy o państwowej służbie cywilnej z dnia 17 lutego 1922 r. (Dz. Ust. Rz. P. Nr. 21 z 1922 r., poz. 164).

Konsulów honorowych i wicekonsulów honorowych mianuje minister spraw zagranicznych.

Etatowi konsulowie generalni, konsulowie i wicekonsulowie oraz honorowi konsulowie i wicekonsulowie przeznaczeni na stanowiska kierowników konsulatów generalnych, konsulatów i wicekonsulatów, otrzymują listy komisyjne od Prezydenta Rzeczypospolitej.

Urzędników kontraktowych, należących do składu konsulatu, ma prawo przyjmować i zwalniać kierownik konsulatu.

Konsul lub w jego nieobecności zastępca ma prawo zawieszać w czynnościach urzędników, należących do składu konsulatu lub do konsulatu delegowanych; o zawieszeniu konsul winien niezwłocznie zawiadomić ministra spraw zagranicznych.

Art. 10.

Kandydaci na stanowiska w etatowej służbie konsularnej, poczynając od attachés konsularnych, winni wykazać się dyplomem jednej z wyższych szkół krajowych lub zagranicznych oraz zdać egzamin dyplomatyczno-konsularny, zgodnie z ustalonym przez ministra spraw zagranicznych regulaminem.

Art. 11.

Konsulowie mają prawo występować w charakterze urzędowym dopiero po otrzymaniu exequatur.

Art. 12.

Konsulowie etatowi i etatowi urzędnicy konsularni nie mogą brać czynnego udziału w życiu politycznem państw, w których urzędują, nie mogą również zajmować się interesami przemysłowemi, handlowemi i t. p. poza zakresem ich kompetencji urzędowej.

Art. 13.

Przyjmowanie tytułów honorowych i jakichkolwiek wyróżnień od rządów państw obcych zależy od zgody ministra spraw zagranicznych.

Art. 14.

Konsulowie nie mogą samowolnie opuścić urzędu im powierzonego.

DZIAŁ II.

Czynności konsulów.

Art. 15.

Konsulowie obowiązani są bronić praw, mienia i interesów obywateli polskich oraz udzielać im rad i pomocy, stosując się do praw i zwyczajów państw, w których urzędują. Konsulowie winni również czuwać nad tem, ażeby obywatelom polskim nie czyniono przeszkód w korzystaniu z praw, ulg i przywilejów, przyznanych przez miejscowe ustawy i zwyczaje oraz przez umowy międzynarodowe.

Art. 16.

Konsulowie winni prowadzić rejestr obywateli polskich, zamieszkałych w okręgu konsularnym.

Art. 17.

Konsulowie mają prawo w razie potrzeby udzielać obywatelom polskim zagranicą zapomóg i pożyczek, ustanawiając przytem termin zwrotu pożyczek. Pożyczki, udzielone przez konsulów, a nieuiszczone w oznaczonym terminie, są ściągane w drodze egzekucji administracyjnej narówni z podatkami i opłatami państwowemi.

Art. 18.

Konsulowie pełnią zgodnie z ustawami polskiemi i nie wyłączając przeciwko układom i zwyczajom międzynarodowym następujące czynności:

1. legalizują dokumenty, wystawione lub uwierzytelnione przez władze, urzędników publicznych i osoby publicznego zaufania (notarjuszów, tłumaczów sądownie zaprzysiężonych i t. p.);

2. pośredniczą w zawieraniu ugód w sprawach obywateli polskich między sobą lub z cudzoziemcami oraz mogą przyjmować urząd sędziego polubownego, jeśli będą ustanowieni przez strony w formie, przepisanej ustawami miejscowemi; ugody, zawarte przed konsulem w przedmiocie roszczeń prywatno-prawnych, mają moc ugód sądowych, zawartych przed sądami polskiemi;

3. pełnią czynności urzędników stanu cywilnego; zakres i sposób wykonywania tych czynności określą rozporządzenia;

4. na wezwanie władz sądowych polskich przesłuchują strony świadków i znawców bez przysięgi i pod przysięgą, dokonywają doręczeń, wezwań, pokwitowań i t. p., przestrzegają trybu postępowania i formy, obowiązujących władzę wzywającą, o ile rozporządzenia nie dopuszcza-

ją wyjątków; czynności konsulów i sporządzone przez nich protokóły w tym zakresie mają tę samą moc i skutki, jak czynności i protokóły właściwych władz sądowych;

5. pełnią czynności notarjuszów, a mianowicie: sporządzają i uwierzytelniają akta prawne, które zawierają obywatele polscy między sobą lub z cudzoziemcami, a także — jeśli układy międzynarodowe konsula do tego upoważniają — cudzoziemcy między sobą; stwierdzają zgodność odpisów z oryginałami dokumetów i zgodność przekładów z oryginałami lub odpisami, uwierzytelniają podpisy i znaki ręczne; inne zaś czynności notarjuszów pełnią o tyle, o ile będą im przekazane rozporządzeniami; akta, sporządzone lub uwierzytelnione przez konsulów w zakresie ich właściwości, są pod każdym względem zrównane z aktami notarjuszów polskich;

szczegółowe przepisy, dotyczące czynności konsulów jako notarjuszów, będą wydane w drodze rozporządzenia;

6. pełnią funkcję sądownictwa niespornego w sprawach spadkowych i pieczy (opieki, kurateli i t. d.) nad obywatelami polskimi;

zakres i sposób wykonania tych czynności określą rozporządzenia;

7. w sprawach spadków, znajdujących się w ich okręgu, są konsulowie upoważnieni z mocy samego prawa zastępować osoby, uprawnione do spadku, o ile osoby te są nieobecne i nie ustanowiły zastępców, a są obywatelami polskimi.

Art. 19.

Rozporządzenia, wymienione w art. 18, wyda minister spraw zagranicznych w porozumieniu z ministrem sprawiedliwości.

Uprawnienia, wymienione w art. 18, mogą wykonywać prócz konsulów również inni funkcjonarjusze konsularni, których do tego upoważni minister spraw zagranicznych.

Uprawnienia, wyszczególnione w art. 18 punkcie 2, o ile chodzi o zawieranie ugód przed konsulem, punktach 3 i 4, punktach 5 i 6, mogą konsulowie i inni funkcjonarjusze konsularni wykonywać tylko na zasadzie i w granicach imiennego osobnego upoważnienia ministra spraw zagranicznych, udzielonego w porozumieniu z ministrem sprawiedliwości.

Art. 20.

Konsulowie obowiązani są zwracać szczególną uwagę na polską imigrację stałą i sezonową na terytorjum swego okręgu oraz na reemigrację do Polski i informować władze polskie o przebiegu imigracji i reemigracji.

Art. 21.

Konsulowie wydają i wizują paszporty na zasadzie szczegółowych przepisów Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

Konsulowie odbierają opłacone depesze, listy i przesyłki pocztowe, nadesłane pod adresem konsulatu dla obywateli polskich i wydają je adresatom za specjalną opłatą, przewidzianą w taryfie konsularnej.

Art. 22.

Obowiązkiem konsulów jest zaznajamianie się ze stanem gospodarczym okręgu, w którym urzędują, składanie wyczerpujących sprawozdań o przejawach życia społecznego, ekonomiczno-handlowego i finansowego oraz współdziałanie w nawiązaniu stosunków gospodarczych z Rzecząpospolitą Polską.

Konsulowie udzielają na żądanie informacyj gospodarczych, zwłaszcza handlowych instytucjom i obywatelom polskim.

Minister spraw zagranicznych w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu wyda specjalną instrukcję, która w sposób szczegółowy

określi wykonywanie przez konsulów czynności, przewidzianych w niniejszym artykule.

Art. 23.

Czynności konsula w stosunku do marynarki polskiej, wojennej i handlowej, określi rozporządzenie ministra spraw zagranicznych, wydane w porozumieniu z właściwymi ministrami.

Art. 24.

Szczególne prawa i obowiązki konsulów w krajach, gdzie na zasadzie umów międzynarodowych i zwyczajów powierzona im będzie jurysdykcja, określone zostaną w specjalnej ustawie.

Art. 25.

Opłaty za czynności konsularne będą pobierane według taryfy konsularnej, ustanowionej w drodze rozporządzenia Ministerstwa Spraw Zagranicznych w porozumieniu w ministrem skarbu i innymi właściwymi ministrami.

Art. 26.

Używana w niniejszej ustawie nazwa konsula lub konsulatu stosuje się do konsulów generalnych, konsulów i wicekonsulów oraz do konsulatów generalnych, konsulatów i wicekonsulatów.

Art. 27.

Z przepisów niniejszej ustawy korzystają Wolne Miasto Gdańsk i obywatele Wolnego Miasta Gdańska w granicach art. 104 traktatu wersalskiego (Dz. Ust. Rz. P. Nr. 35 z 1920 r., poz. 200) i art. 2 konwencji polsko-gdańskiej, zawartej w Paryżu dnia 9 listopada 1920 r. (Dz. Ust. Rz. P. Nr 13 z 1922 r., poz. 117).

Art. 28.

Wykonanie niniejszej ustawy powierza się ministrowi spraw zagranicznych w porozumieniu z właściwymi ministrami.

Art. 29.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAW ZAGRANICZNYCH

z dnia 6 września 1937 r.

w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Skarbu, Sprawiedliwości, Przemysłu i Handlu i Opieki Społecznej

o opłatach konsularnych.

(DU nr. 70, poz. 520).

Na podstawie art. 25 ustawy z dnia 11 listopada 1924 r. o organizacji konsulatów i o czynnościach konsulów (Dz. U. R. P. Nr 103, poz. 944) zarządzam co następuje:

§ 1. Za czynności wykonywane w interesie stron urzędy konsularne pobierają:

a) opłaty konsularne według załączonej taryfy,

b) zwrot wydatków rzeczywistych.

§ 2. Wolne są od opłat czynności konsularne wykonywane w obronie obywateli polskich w przypadkach, gdy zarządzenia wydane przez obce władze naruszają ich uprawnienia, wynikające z umów międzynarodowych lub zasad prawa międzynarodowego.

§ 3. Od obowiązku uiszczenia opłat konsularnych są zwolnieni:
a) Skarb Państwa oraz Skarb Śląski,
b) polskie związki komunalne i inne polskie związki przymusowe,
c) kościoły i gminy wyznaniowe uznane przez Państwo Polskie,
d) fundacje, zakłady, stowarzyszenia i inne osoby prawne, posiadające siedzibę prawną w Polsce, których zadaniem jest wyłącznie działalność religijna, kulturalna lub dobroczynna nie obliczona na zysk, oraz stowarzyszenia wyższej użyteczności w rozumieniu art. 46 prawa o stowarzyszeniach (Dz. U. R. P. z 1932 r. Nr 94, poz. 808),
e) państwa obce pod warunkiem i w granicach wzajemności,
f) Bank Polski,
g) gminne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe oraz komunalne kasy oszczędności istniejące na obszarze Państwa Polskiego,
h) funkcjonariusze państwowi i pracownicy kontraktowi, zatrudnieni w polskich władzach i urzędach państwowych oraz żołnierze w czynnej służbie, w odniesieniu do spraw i czynności związanych z ich pobytem służbowym za granicą.

§ 4. (1) Opłaty konsularne stanowią dochód Skarbu Państwa.

(2) Konsulom honorowym mogą być przyznane, na podstawie umów z nimi zawieranych, jako ich dochód, opłaty przewidziane w załączonej taryfie, za czynności przez nich wykonywane, do których w myśl istniejących przepisów lub umowy służbowej są oni upoważnieni. Nie odnosi się to jednak do opłat, przewidzianych w pozycjach 1—3 i 38—46 załączonej taryfy, które zawsze stanowią dochód Skarbu Państwa. Opłaty dodatkowe za wykonywanie czynności poza lokalem urzędu konsularnego, przewidziane w części II taryfy, mogą być przyznane konsulom honorowym jako ich dochód do wysokości 50%.

§ 5. (1) Niezależnie od uiszczenia opłaty konsularnej, strona obowiązana jest pokryć wydatki rzeczywiste, poczynione przez urząd konsularny w wykonaniu czynności przedsięwziętej w interesie strony.

(2) Do wydatków rzeczywistych należą w szczególności:
a) opłaty należne innym władzom i instytucjom,
b) opłaty komunikacyjne (kolejowe, samochodowe, lotnicze), pocztowe, telegraficzne, telefoniczne itp.,
c) wynagrodzenia adwokatów, notariuszów, tłumaczów przysięgłych i innych osób przybranych do wykonania czynności urzędowej, w wysokości odpowiadającej normom obowiązującym w miejscu wykonania danej czynności,
d) koszty ogłoszeń w czasopismach.

(3) Na pokrycie wydatków rzeczywistych strona obowiązana jest na wezwanie urzędu konsularnego wpłacić zaliczkę w wysokości przez ten urząd ustalonej, a w razie potrzeby uzupełnić ją. Niewpłacenie żądanej zaliczki wstrzymuje bieg urzędowania.

§ 6. Do uiszczenia opłaty konsularnej i zwrotu wydatków rzeczywistych obowiązana jest osoba albo solidarnie osoby, na których prośbę lub w których interesie dana czynność została wykonana.

§ 7. (1) Opłaty konsularne, ustalone w załączonej taryfie w złotych oraz zwrot wydatków rzeczywistych mogą być pobierane w walucie polskiej albo w walucie państwa, w którym znajduje się siedziba urzędu konsularnego wymierzającego opłatę.

(2) Strona nie przebywająca ani na obszarze Państwa Polskiego ani państwa, w którym znajduje się siedziba urzędu konsularnego, który wymierzył opłatę, uiszcza ją w walucie polskiej albo w walucie tego państwa, w którym urząd konsularny pobiera od niej opłatę na zlecenie urzędu wymierzającego.

(3) Kurs przeliczenia złotego na walutę państwa, w którym znajduje się urząd konsularny, ustala się na podstawie notowań na giełdzie

warszawskiej, biorąc pod uwagę przeciętny kurs z poprzedniego miesiąca.

W braku notowań danej waluty na giełdzie warszawskiej, kurs przeliczenia złotego ustala się na podstawie kursu dolara amerykańskiego lub funta angielskiego, według stosunku tych walut do złotego na giełdzie warszawskiej oraz stosunku tychże walut do danej waluty na giełdzie państwa, w którym znajduje się siedziba urzędu konsularnego, lub na giełdzie innego państwa najbliższego siedziby urzędu konsularnego.

W państwach, w których kurs waluty miejscowej ulega znaczniejszym wahaniom, Minister Spraw Zagranicznych określi stosunek waluty miejscowej do złotego.

§ 8. Jeżeli opłata konsularna w swej groszowej końcówce jest niepodzielna przez 10, zaokrągla się ją wzwyż do kwoty w ten sposób podzielnej. Tak samo postępuje się przy pobieraniu opłat w walucie obcej.

§ 9. (1) Jeżeli porozumienia zawarte z obcymi państwami przewidują za pewne czynności inne opłaty niż ustalone w załączonej taryfie albo zwolnienie od opłat, od obywateli tych państw pobiera się opłaty przewidziane w tych porozumieniach względnie dokonywa się danych czynności bezpłatnie.

(2) Jeżeli państwo obce pobiera od obywateli polskich w analogicznych przypadkach opłaty wyższe od opłat ustalonych w załączonej taryfie albo pobiera opłaty za czynności nie podlegające opłacie w myśl rozporządzenia niniejszego, Minister Spraw Zagranicznych może w stosunku do obywateli tego państwa na zasadzie wzajemności podwyższyć względnie wprowadzić opłaty do wysokości opłat pobieranych przez to państwo od obywateli polskich.

§ 10. (1) Minister Spraw Zagranicznych może w porozumieniu z interesowanymi ministrami zarządzić w stosunku do pewnych państw lub pewnych kategoryj osób i instytucyj procentowe podwyższenie lub obniżenie wszystkich lub niektórych opłat ustalonych w załączonej taryfie, jak również zwolnienie z tych opłat. W szczególności zwolnione są od opłaty konsularnej podania i czynności, dokonywane dla robotników w przedmiocie uzyskania pracy lub w sprawach wynikających ze stosunku pracy albo dotyczące ubezpieczenia społecznego, oraz podania i czynności dokonywane dla robotników i osadników w celu sprowadzenia przez nich pozostałych w kraju członków rodziny.

(2) Minister Spraw Zagranicznych może w poszczególnych przypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie, zwłaszcza z uwagi na interes Państwa, zwolnić w całości lub w części od uiszczenia należnej opłaty konsularnej, jak również od zwrotu wydatków rzeczywistych.

§ 11. (1) Kierownik urzędu konsularnego może według swego uznania obniżyć opłatę lub od niej zwolnić, jeżeli stan majątkowy osoby interesowanej nie pozwala na uiszczenie opłaty konsularnej bez dotkliwego uszczerbku majątkowego, a sprawa, w której zwróciła się do urzędu konsularnego, dotyczy bezpośrednio jej żywotnych interesów. Zniżka powinna się wyrażać w procentach przewidzianej opłaty: 25, 50 lub 75%.

(2) Kierownik urzędu konsularnego może w indywidualnych przypadkach, jeżeli uzna to za właściwe, zwolnić w drodze kurtuazji od opłaty konsularnej funkcjonariuszów państwa, na którego obszarze urzęduje.

§ 12. Kierownik urzędu konsularnego może w przypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie zezwolić na odroczenie płatności opłaty konsularnej i wydatków rzeczywistych lub na uiszczenie ich ratami.

§ 13. (1) Opłaty konsularne uiszczają osoby przebywające:

a) poza granicami Państwa Polskiego w znaczkach konsularnych lub w gotówce, wpłaconej do kasy urzędu konsularnego,

b) w granicach Państwa Polskiego w znaczkach stemplowych lub w gotówce, wpłaconej do kasy Ministerstwa Spraw Zagranicznych lub urzędu skarbowego.

(2) Zwrot wydatków rzeczywistych następuje zawsze w gotówce.

§ 14. (1) Uiszczenie opłaty konsularnej i zwrot wydatków rzeczywistych następuje na zasadzie wymiaru dokonanego przez urząd konsularny.

(2) Opłatę konsularną i zwrot wydatków rzeczywistych pobiera się, o ile załączona taryfa nie postanowi inaczej, przed wykonaniem danej czynności. W wyjątkowych tylko przypadkach, gdy strona przebywa w Polsce, a uprzednie wpłacenie przez nią należności spowodowałoby ze względu na pilność sprawy niepożądaną zwłokę, urząd konsularny może załatwić podanie i przesłać załatwienie właściwej władzy administracji ogólnej, celem doręczenia go osobie interesowanej za pobraniem od niej wymierzonej opłaty oraz wydatków rzeczywistych.

§ 15. Opłaty konsularne i zwrot wydatków rzeczywistych nie uiszczone w terminie, należne od osoby przebywającej w kraju, podlegają przymusowemu ściągnięciu w drodze administracyjnej na zasadzie obowiązujących przepisów o postępowaniu egzekucyjnym.

§ 16. (1) Pobranie opłaty konsularnej potwierdza się bądź przez naklejenie znaczka konsularnego lub odpowiednią adnotacją na dokumencie wydanym stronie, bądź odrębnym pismem (kwitem).

(2) Pobranie wydatków rzeczywistych potwierdza się na piśmie.

§ 17. (1) Jeżeli strona, która wniosła podanie do urzędu konsularnego, zażąda następnie zaniechania żądanej czynności konsularnej, przysługuje jej zwrot uiszczonej opłaty konsularnej w wysokości zmniejszonej o opłatę od podania wraz z załącznikami jedynie w przypadku, gdy czynność nie została jeszcze rozpoczęta; z sumy nadesłanej przez stronę na pokrycie wydatków rzeczywistych przysługuje jej zwrot części niewydatkowanej. Opłata od podania i załączników nie podlega w żadnym przypadku zwrotowi.

(2) Jeżeli strona, żądająca zaniechania czynności, nie uiściła jeszcze należnej opłaty konsularnej, nie jest ona obowiązana do jej uiszczenia i do zwrócenia wydatków rzeczywistych jedynie w przypadku, gdy czynność nie została jeszcze rozpoczęta i urząd konsularny nie poczynił wydatków rzeczywistych. W tym przypadku uiszcza ona jedynie opłatę od podania i załączników.

§ 18. (1) Prawo Państwa do żądania opłaty konsularnej oraz zwrotu wydatków rzeczywistych przedawnia się z upływem lat pięciu. Termin pięcioletni biegnie od dnia, w którym należność powinna była być uiszczona.

(2) Bieg przedawnienia przerywa się przez wszelkie czynności urzędowe odnoszące się do wymiaru lub uiszczenia opłaty, o ile strona została o tych czynnościach urzędowo zawiadomiona. Od dnia doręczenia ostatniego zawiadomienia biegnie nowy okres pięcioletni.

§ 19. (1) Odwołanie od decyzji urzędu konsularnego w zakresie przepisów rozporządzenia niniejszego zarówno co do opłat konsularnych jak i co do zwrotu wydatków rzeczywistych musi być wniesione w ciągu czternastu dni od dnia doręczenia decyzji. W przypadkach, gdy uchybienie terminu nastąpiło bez winy strony z powodu nieprzezwyciężalnych przeszkód, strona może w terminie siedmiodniowym od ustania przeszkody prosić o przywrócenie terminu.

(2) Odwołanie powinno być wniesione do urzędu, który dokonał wymiaru. Jeżeli urząd ten uzna odwołanie za całkowicie lub częściowo uzasadnione, zmienia swą decyzję we własnym zakresie działania; w przeciwnym razie przesyła pismo odwoławcze ze swą opinią do Ministerstwa Spraw Zagranicznych, które rozstrzyga ostatecznie.

(3) Wniesienie odwołania nie wstrzymuje obowiązku uiszczenia opłaty względnie zwrotu wydatków rzeczywistych w terminie płatności.

§ 20. Rozporządzenie niniejsze stosuje się również do czynności przewidzianych w taryfie opłat konsularnych, a wykonywanych przez urzędy polskie na obszarze Wolnego Miasta Gdańska.

§ 21. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 listopada 1937 r. Jednocześnie traci moc obowiązującą rozporządzenie Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 18 kwietnia 1934 r. w sprawie taryfy opłat konsularnych (Dz. U. R. P. Nr 42, poz. 376).

Załącznik do rozp. Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 6 września 1937 r. (poz. 520).

TARYFA OPŁAT KONSULARNYCH.

Część I.

Opłaty zasadnicze.

I. Podania.

		złotych
1	Podanie o dokonanie czynności nieprzewidzianej w innej pozycji niniejszej taryfy, w szczególności podania o stwierdzenie, nadanie lub zwolnienie z obywatelstwa, o poszukiwanie osób, dostarczenie wypisu z aktów stanu cywilnego lub innego dokumentu	10.—
	oraz od każdego załącznika po	2.—

Do poz. 1.

1. Podanie wniesione przez jedną osobę, dotyczące dwu lub więcej spraw, podlega jednokrotnej opłacie. Podanie wniesione przez dwie lub więcej osób albo przez ustawowego przedstawiciela lub pełnomocnika dwu lub więcej osób, podlega opłacie jednokrotnej tylko wówczas, jeżeli pochodzi od współwłaścicieli i dotyczy ich majątku wspólnego, lub jeżeli wyrażone w podaniu żądanie opiera się na tych samych tytułach prawnych. W braku powyższych warunków opłatę konsularną od podania i załączników uiszcza odrębnie każda osoba, w której interesie podanie wniesiono.

2. Następne podania w tej samej sprawie, które nie powodują dodatkowych czynności urzędowych, nie podlegają opłacie.

Następne podania w tej samej sprawie, które powodują dodatkową czynność urzędową, podlegają opłacie w wysokości zł 2.— oraz od każdego załącznika po zł 2.—.

3. Jeżeli na skutek podania dokonano czynności, za które przewidziane są oddzielne opłaty według taryfy niniejszej, zalicza się na poczet tych opłat opłatę uiszczoną od podania.

4. Wolne są od opłaty:

a) podania w przypadkach § 2 rozporządzenia niniejszego,
b) podania w sprawach wymienionych w art. 142 pkt 1 — 15 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o opłatach stemplowych (Dz. U. R. P. z 1935 r. Nr 64, poz. 404),
c) podania w sprawie uzyskania zaopatrzenia z funduszów publicznych,
d) podania o informacje handlowe, jeżeli udzielenie tych informacji leży w interesie eksportu polskiego,
e) wnioski i odwołania, stanowiące środki prawne, wymienione w § 19 rozporządzenia niniejszego.

5. Opłata według pozycji niniejszej pobierana jest również od osób zamieszkałych w Polsce, wnoszących podanie do urzędu konsularnego bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem urzędu krajowego, i to bez względu na to, czy strona prosiła o przekazanie swego podania urzędowi konsularnemu czy też urząd krajowy od siebie skierował podanie do urzędu konsularnego według właściwości.

6. Pozycję niniejszą stosuje się również do podań osób przebywających za granicą, jeżeli podanie kierowane do urzędu krajowego złożone zostaje w urzędzie konsularnym.

II. Paszporty, wizy.

		złotych
2	A. Wystawienie lub przedłużenie paszportu, za każdy rozpoczęty rok ważności	20.—
	B. Wystawienie paszportu zbiorowego od każdej wpisanej osoby	10.—
3	Dokonanie zmiany lub uzupełnienia paszportu oraz wystawienie duplikatu wydanego paszportu w terminie jego ważności	15.—

Do poz. 2 i 3.

1. Opłata za wystawienie paszportu nie obejmuje opłaty za stwierdzenie obywatelstwa, jeżeli fakt posiadania obywatelstwa nie wynika z przedłożonych dokumentów, i musi być dopiero ustalony przez władze krajowe. Opłatę za stwierdzenie obywatelstwa przez władze krajowe pobiera się według poz. 1 taryfy niniejszej. Opłaty tej nie pobiera się, jeżeli urząd konsularny mimo przedłożenia przez stronę ważnego dowodu obywatelstwa uzna za wskazane zwrócenie się do właściwej władzy krajowej o potwierdzenie ważności danego dokumentu i potwierdzenie to otrzyma.

2. Opłata ustalona w poz. 2 nie dotyczy paszportów wystawionych przez władze krajowe. Przedłużenie ważności paszportu wystawionego przez władze krajowe podlega opłatom ustalonym dla paszportów wydawanych w kraju.

Za rozszerzenie ważności paszportu na kraje nie uwzględnione w paszporcie pobiera się opłatę stosownie do poz. 3 taryfy niniejszej.

W wyjątkowych przypadkach, gdy strona udowodni niemożność uiszczenia na miejscu opłaty za przedłużenie paszportu krajowego, a zarazem konieczność pozostania za granicą, ponad termin ważności paszportu, opłata może być kredytowana i ściągnięta w trybie przewidzianym w § 14 (2) i § 15 rozporządzenia niniejszego.

3. Okres ważności paszportu, który nie może przekraczać trzech lat, ustala urząd konsularny według swobodnego uznania, uwzględniając przy tym życzenie strony oraz szczególne okoliczności przemawiające ewentualnie za niewystawieniem (nieprzedłużeniem) paszportu na dłuższy czasokres.

4. Prawo do bezpłatnych paszportów konsularnych mają:

a) oprócz osób wymienionych w § 3 lit. b) rozporządzenia niniejszego członkowie ich rodzin pozostający na ich utrzymaniu, oraz ich służba,

b) emeryci państwowi, którzy otrzymali zezwolenie na spożywanie swych emerytur za granicą, oraz ich żony i dzieci do lat 21, będące na ich utrzymaniu, o ile zaopatrzenie emerytalne stanowi jedyne źródło ich utrzymania.

5. Robotnicy i osadnicy płacą za wystawienie lub przedłużenie paszportu łącznie z opłatą za stwierdzenie obywatelstwa, za każdy rozpoczęty rok ważności zł 3.—.

6. Opłaty za paszporty jednoosobowe wydawane żonie oraz dzieciom do lat 21, pozostającym na utrzymaniu głowy rodziny, pobiera się w wysokości 50%, o ile głowa rodziny posiada już paszport konsularny jednoosobowy.

7. Za wpisanie żony przy wystawianiu paszportu męża oraz dzieci do lat 13 do paszportu ojca, matki lub opiekuna nie pobiera się opłaty. Za dodatkowe wpisanie wyżej wymienionych osób już po wystawieniu paszportu, pobiera się opłatę, stosownie do poz. 3 taryfy niniejszej.

Do paszportu robotnika lub osadnika mogą być wpisane dzieci do lat 21, o ile nie zarabiają samodzielnie i są na utrzymaniu głowy rodziny. Za dodatkowe wpisanie żony i dzieci do paszportu robotnika lub osadnika nie pobiera się żadnej opłaty.

8. Osoby stale zamieszkałe na obszarze W. M. Gdańska opłacają za wystawienie lub przedłużenie:

1) dowodu osobistego . . . . . zł 5.—

2) paszportu uprawniającego do opuszczenia obszaru Państwa Polskiego łącznie z obszarem W. M. Gdańska i powrotu na ten obszar:

a) w celach handlowych na każdy rozpoczęty rok ważności . . . zł 100.— Paszporty te wystawia się na okresy nie krótsze i nie dłuższe aniżeli jeden rok,

b) w innych celach na każdy rozpoczęty miesiąc ważności . . . . zł 20.— Paszporty te wystawia się na okres nie krótszy aniżeli jeden miesiąc i nie dłuższy, aniżeli jeden rok.

Osobom wyjeżdżającym w udowodnionych sprawach rodzinnych lub naukowych opłata może być obniżona do 25%.

4 Wizowanie cudzoziemskiego paszportu lub wystawienie przepustki zastępującej wizę:

A. Wiza pobytowa.

	złotych
uprawniająca do:	
a) jednorazowego wjazdu do Polski	25.—
b) wielokrotnego wjazdu do Polski	40.—
c) osiedlenia się w Polsce	50.—

B. Wiza przejazdowa

uprawniająca do:	
a) jednorazowego przejazdu przez obszar Polski	2.50
b) jednorazowego przejazdu przez obszar Polski tam i z powrotem	5.—
c) wielokrotnego przejazdu przez obszar Polski	12.—

C. Wiza zbiorowa

dla grup złożonych co najmniej z 10 osób:	
a) jednorazowa pobytowa po	5.—
b) przejazdowa uprawniająca do:	
1) jednorazowego przejazdu przez obszar Polski, po	1.—
2) jednorazowego przejazdu przez obszar Polski tam i z powrotem, po	1.50
od każdej wymienionej w paszporcie osoby.	

Do poz. 4.

1. Wolne są od opłaty wizy dyplomatyczne i służbowe oraz — pod warunkiem wzajemności — wizy udzielane żonom i dzieciom obcych funkcjonariuszów państwowych, będących na ich utrzymaniu, a posiadających zwykłe paszporty, jako też wizy udzielane służbie osobistej, o ile ci funkcjonariusze przyjeżdżają do Polski lub przejeżdżają przez obszar Polski w sprawach służbowych.

2. Opłaty przewidziane w pozycji niniejszej pobiera się, o ile w stosunku do obywateli poszczególnych państw nie zostały ustalone inne stawki lub zwolnienia z opłat (§ 9 rozporządzenia niniejszego). Państwa, których obywatele opłacają odmienne stawki lub zwolnieni są od opłat, podane są w obwieszczeniu Ministra Spraw Zagranicznych.

3. Kategorie cudzoziemców, którzy całkowicie lub częściowo zwolnieni są od opłat wizowych (§ 10 (1) rozporządzenia niniejszego), podane są w obwieszczeniu Ministra Spraw Zagranicznych.

Kierownik urzędu konsularnego może w wyjątkowych przypadkach zwolnić od opłaty wizowej wybitne osobistości odgrywające poważną rolę w życiu publicznym swego kraju, jeżeli pobyt ich w Polsce uzna ze szczególnych względów za pożądany.

Poza wyżej wymienionymi przypadkami cudzoziemcy nie mogą korzystać z żadnych ulg w opłatach wizowych. Nie stosuje się do nich w szczególności § 11 (1) rozporządzenia niniejszego.

III. Świadectwa, legalizacja.

		złotych
5	Pozwolenie na przewóz zwłok lub szczątków ludzkich łącznie z przyłożeniem pieczęci na trumnie lub urnie:	
	a) na obszar Polski	100.—
	b) przez obszar Polski	50.—
6	Świadectwo pobytu	10.—
7	Świadectwo pozostawania osoby przy życiu . .	20.—

Do poz. 6 — 8.

Wolne są od opłaty świadectwa wystawiane w celu uzyskania zaopatrzenia z funduszów publicznych.

8	Świadectwa niewymienione w innych pozycjach taryfy niniejszej, według uznania	od 10.— do 200.—

Do poz. 8.

Wolne są od opłaty świadectwa w sprawach wymienionych w art. 112 punkt 1 — 15 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o opłatach stemplowych (Dz. U. R. P. z 1935 r. Nr. 64 poz. 404).

9	Sporządzenie wyciągu z ksiąg lub akt urzędu konsularnego, za każdą stronicę	10.—

Do poz. 9, 32, 36, 37.

Przez stronicę rozumie się stronę pisma maszynowego obejmującą 25 wierszy po 45 liter, cyfr lub znaków pisarskich w wierszu. Każdą rozpoczętą stronicę liczy się za całą.

10	Legalizacja dokumentu publicznego (art. 18 pkt 1 ustawy z dnia 11 listopada 1924 r. o organizacji konsulatów i o czynnościach konsulów — Dz. U. R. P. Nr 103, poz. 944)	20.—

Do poz. 10.

1. Legalizacja aktów stanu cywilnego i innych dokumentów potrzebnych do zawarcia małżeństwa podlega opłacie w wysokości zł 10.—, dla robotników i osadników w wysokości zł 5.—.

O ile do zawarcia małżeństwa potrzeba więcej niż trzy dokumenty wymagające legalizacji, legalizacja dalszych dokumentów jest wolna od opłaty.

2. Za legalizację dokumentu, potrzebnego do uzyskania pozwolenia na przekazanie pieniędzy z Polski, pobiera się, o ile pozwolenie dotyczy:

a) jednorazowego przekazu pieniędzy . . . . . zł 5.—
b) wielokrotnego przekazywania pieniędzy . . . . . zł 10.—

Osoby, przebywające za granicą w celach naukowych, opłacają w obu przypadkach zł 1.—

IV. Czynności handlowe.

11	Wizowanie świadectwa pochodzenia towaru albo dokumentu handlowego w celu:	
	a) uzyskania zniżki konwersyjnej, ulgi celnej lub niestosowania maksymalnej taryfy celnej	1% od sumy rachunku (faktury) lecz nie więcej niż 50.—, a nie mniej niż 2.—
	b) udowodnienia pochodzenia towaru . . .	1.—

Do poz. 11 — 13.

Stawki ustalone w tych pozycjach nie obowiązują w stosunku do państw, z którymi ustanowione zostały umownie odmienne opłaty.

		złotych
12	Powtórne wizowanie świadectwa pochodzenia towaru albo dokumentu handlowego przy obrocie uszlachetniającym	2.—
13	Wizowanie świadectwa o zdrowotności przesyłki towarowej	2.—

Do poz. 13.

1. Termin ważności wiz na świadectwach zdrowotności na tłuszcze, oleje jadalne i mięso wynosi trzy miesiące.

2. Termin ważności wiz na surowce pochodzenia zwierzęcego określa Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych każdorazowo w zezwoleniu wydanym importerowi.

14	Świadectwa i informacje handlowe:	
	a) dokonanie ekspertyzy przy obrocie handlowym	100.—
	b) inne świadectwa według uznania	od 20.— do 100.—
	c) informacje handlowe	20.—

Do poz. 14.

Wolne są od opłaty informacje handlowe, jeżeli udzielenie ich leży w interesie eksportu polskiego; pobiera się natomiast zwrot wydatków rzeczywistych związanych z zasięgnięciem informacyj, np. przez biuro wywiadowcze. Podania w tych sprawach patrz uwagę 4 lit. d) do poz. 1.

15	Przesłanie wzorów lub próbek	25.—

Do poz. 15.

Przesłanie wzorów lub próbek może nastąpić bezpłatnie, jeżeli przesyłka leży w interesie eksportu polskiego.

V. Czynności dotyczące żeglugi.

16	Przyjęcie zameldowania lub wymeldowania statku handlowego przybyłego do portu . .	0,04 od zarejestrowanej tony netto nie więcej jednak niż 200.—

Do poz. 16 — 29.

Od opłat wymienionych w tych pozycjach zwolnione są polskie przedsiębiorstwa żeglugi morskiej, mające siedzibę prawną na obszarze Państwa Polskiego na przeciąg lat piętnastu od daty wpisu do rejestru handlowego.

Poza opłatami wymienionymi w tych pozycjach nie pobiera się opłat za czynności dokonywane przez urząd konsularny od chwili przybycia statku aż do jego wyjazdu, w szczególności za zaświadczenie przyjazdu i wyjazdu statku oraz za legalizowanie i przechowywanie dokumentów okrętowych niezbędnych przy odprawie statku, a wystawionych dla kapitana, oficerów i załogi.

Do poz. 16.

1. Jeżeli statek w jednej i tej samej podróży zawija do kilku portów, pełna opłata pobierana jest tylko w pierwszym porcie; w każdym następnym — opłata wynosi 50%.

2. Jeżeli statek odbywa podróże periodycznie według stałego rozkładu, w pierwszym porcie pobiera się 50%, a w każdym następnym 25% opłaty.

3. Od opłaty są zwolnione:

A. statki będące własnością Skarbu Państwa Polskiego lub W. M. Gdańska, o ile nie są używane w celach zarobkowych;

B. statki rybackie;

C. statki nie większe jak 50 m^3 brutto;

D. statki przychodzące do portu i nie wykonujące w nim żadnych czynności handlowych, o ile zawinięcie do portu nastąpiło w celu:

a) zasięgnięcia informacji lub otrzymania dyspozycyj pod warunkiem wyjścia z portu w przeciągu 48 godzin,

b) remontu, uzupełnienia zapasów paliwa, żywności lub niezbędnych materiałów wyekwipowania, pod warunkiem wyjścia z portu po dokonaniu tych czynności,

c) schronienia się przed niepogodą.

		złotych
17	Wydanie spisu załogi statku niezależnie od opłaty według poz. 18	15.—
18	Wpisanie do spisu załogi lub wykreślenie z niego od każdej osoby	2.—
19	Wydanie arkusza dodatkowego do spisu załogi, za każdy arkusz	8.—
20	Wystawienie lub przedłużenie świadectwa o banderze	220.— od statku wartości do zł 100.000.—, a od każdych następnych rozpoczętych zł 10.000.— 15.—
21	Wizowanie listy towarowej manifestu, konosamentu, w porcie nadawczym lub odbiorczym .	0,10 od każdej tony rzeczywistego ładunku
22	Pomoc przy ściganiu dezerterów ze statków handlowych wraz ze stawiennictwem w sądzie, od każdego dezertera	15.—
23	Sporządzenie protokołu o dezercji	15.—
24	Orzeczenie w sporze pomiędzy kapitanem a załogą	25.—
25	Współudział w akcji ratowniczej wynikłej z powodu uszkodzenia morskiego (awaria) . .	45.—
26	Sporządzenie protokołu po przeprowadzeniu inspekcji statku	20.—
27	Zaświadczenie o konieczności obciążenia pożyczką statku i jego zawartości (bodmeria) . .	30.—
28	Zaświadczenie o konieczności sprzedaży statku	45.—
29	Zaświadczenie o stanie sanitarnym statku i portu, z którego statek wyjeżdża (patent zdrowia)	25.—

VI. Czynności notarialne, tłumaczenia.

30	Sporządzenie dwustronnego aktu notarialnego:	
	a) o charakterze majątkowym	1% od wartości, a najmniej 30.—
	b) o charakterze niemajątkowym	30.—
31	Sporządzenie jednostronnego aktu notarialnego:	
	a) o charakterze majątkowym	0,50% od wartości, a najmniej 15.—

		złotych
	b) o charakterze niemajątkowym	30.—
	c) pełnomocnictwa	30.—

Do poz. 30, 31, 33, 35, 39 — 41, 44, 45, 47, 48, 51.

Jeżeli wartość przedmiotu wyrażona jest sumą pieniężną, opłatę pobiera się od tej sumy, w przeciwnym razie wartość ustala urząd konsularny według swobodnego uznania.

32	Stwierdzenie zgodności odpisu z oryginałem za każdą stronicę dokumentu sporządzonego w języku:	
	a) europejskim	5.— a najmniej 10.—
	b) pozaeuropejskim	10.— a najmniej 20.—

Do poz. 32.

Za sporządzenie odpisu urząd konsularny pobiera nadto za każdą stronicę: pisma maszynowego zł 3.—, rękopisu w języku pozaeuropejskim według uznania urzędu.

33	Uwierzytelnienie podpisu lub znaku ręcznego na dokumencie prywatnym (art. 18 pkt 5 ustawy z dnia 11 listopada 1924 r. o organizacji konsulatów i o czynnościach konsulów — Dz. U. R. P. Nr 105, poz. 944):	
	a) na dokumencie o charakterze majątkowym	0,50% od wartości, a najmniej 20.—
	b) na dokumencie o charakterze niemajątkowym	20.—
	c) na pełnomocnictwie	20.—

Do poz. 33.

Za każdy następny podpis lub znak ręczny na tym samym dokumencie opłata może być obniżona do 25%.

34	Poświadczenie daty okazania dokumentu . .	30.—
35	Czynności notarialne, nie wymienione w pozycjach 30—34	1% od wartości, a najmniej 30.—
36	Sporządzenie tłumaczenia i stwierdzenie zgodności, za każdą stronicę oryginału z języków:	
	a) europejskiego na język polski lub inny język europejski	20.—
	b) pozaeuropejskiego na język polski lub inny język europejski	30.—
	c) polskiego lub innego języka europejskiego na język europejski	40.—
	d) polskiego lub innego języka europejskiego na język pozaeuropejski	30.—

		złotych
37	Sprawdzenie dostarczonego tłumaczenia i stwierdzenie jego zgodności z oryginałem	50% stawek ustalonych w poz. 36

Do poz. 36 i 37.

1. O ile opłaty pobierane przez przysięgłych tłumaczów w okręgu urzędu konsularnego są niższe od opłat ustalonych w pozycjach niniejszych, opłaty te obniża się do wysokości stawek pobieranych przez tych tłumaczów.

2. Sporządzenie i uwierzytelnienie tłumaczenia aktów stanu cywilnego i innych dokumentów potrzebnych do zawarcia małżeństwa podlega opłacie w wysokości 50%; dla robotników i osadników w wysokości 25%.

O ile do zawarcia małżeństwa potrzeba więcej niż trzy dokumenty wymagające tłumaczenia, sporządzenie i uwierzytelnienie tłumaczenia dalszych dokumentów jest wolne od opłaty.

VII. Czynności sądowe i spadkowe.

38	Przeprowadzenie dowodu w sprawach cywilnych i handlowych na wezwanie władz sądowych według uznania	od 5.— do 30.—

Do poz. 38.

Za doręczenie pism sądowych w sprawach cywilnych i karnych oraz za przeprowadzenie dowodu w sprawach karnych pobiera się tylko zwrot wydatków rzeczywistych.

39	Pośredniczenie w zawarciu (spisaniu) ugody (art. 18 pkt 2 ustawy z dnia 11 listopada 1924 r. o organizacji konsulatów i o czynnościach konsulów — Dz. U. R. P. Nr 103, poz. 944):	
	a) jeżeli spór ma charakter majątkowy . .	1% od wartości, a najmniej 30.—
	b) jeżeli spór ma charakter niemajątkowy . .	od 20.— do 200.—
40	Zapis na sąd polubowny:	
	a) jeżeli spór ma charakter majątkowy . . .	1% od wartości, a najmniej 30.—
	b) jeżeli spór ma charakter niemajątkowy . .	od 15.— do 400.—

Do poz. 40 — 41.

Jeżeli postępowanie sądowe polubowne odbywa się przed tym samym urzędem konsularnym, przed którym nastąpił zapis, opłata ustalona w poz. 41 zostaje obniżona o 50%.

41	Postępowanie przed konsulem jako sędzią polubownym:	
	a) jeżeli spór ma charakter majątkowy . . .	2% od wartości, a najmniej 60.—
	b) jeżeli spór ma charakter niemajątkowy . .	od 30.— do 800.—

Do poz. 41.

Wolne jest od opłaty postępowanie przed konsulem jako sędzią polubownym w sporach wynikających ze stosunku pracy, w sporach pomiędzy emigrantem a przedsiębiorstwem przewozowym, wynikających z wykonania umowy przewozowej oraz pomiędzy osadnikiem a przedsiębiorstwem osadniczym w sporach wynikających z wykonania umowy osadniczej.

		złotych
42	Nałożenie lub zdjęcie pieczęci	30.—

Do poz. 42 — 46.

1. Wolne są od opłaty czynności w związku z zabezpieczeniem, zlikwidowaniem lub wydobyciem spadku, o ile spadek przypada małżonkowi, wstępnym lub zstępnym zmarłego, a wartość jego nie przekracza zł 1.000.—.

2. Opłaty za czynności związane z zabezpieczeniem, zlikwidowaniem lub wydobyciem spadku łącznie z opłatami według poz. 10, 32, 33, 34, 36 i 37 mogą być nie pobrane z góry, a potrącone z sumy spadkowej.

43	Obecność przy nałożeniu lub zdjęciu pieczęci przez władze miejscowe	20.—
44	Sporządzenie spisu inwentarza wraz z oszacowaniem mienia spadkowego	0,50% od wartości, a najmniej 50.—
45	Obecność przy sporządzaniu spisu inwentarza spadkowego dokonywanego przez władze miejscowe	0,25% od wartości, a najmniej 25.—
46	Likwidacja spadku przez urząd konsularny lub przy jego współudziale	5% od wartości zrealizowanego spadku po odliczeniu wydatków rzeczywistych i opłat należnych za inne czynności wykonane w związku z likwidacją spadku, a przewidziane w taryfie niniejszej.

Do poz. 46.

1. Opłata według pozycji niniejszej obejmuje opłaty za czynności wymienione w poz. 42 — 45 i 48.

2. Jeżeli suma opłat łącznie z opłatami wymienionymi w innych pozycjach poza pozycjami 42 — 45 i 48 przekracza 20% wartości zrealizowanego spadku, urząd konsularny może obniżyć wymiar opłaty do łącznej wysokości 20%.

VIII. Inkaso, przesyłki, doręczenia, depozyty.

47	Wydobycie (inkasowanie) pieniędzy lub innych przedmiotów wartościowych (akcyj, obligacyj, kosztowności itp.) w interesie osób prywatnych	2% od wartości
48	Przesłanie za pośrednictwem urzędu konsularnego pieniędzy lub innych przedmiotów wartościowych (akcyj, obligacyj, kosztowności itp.) w interesie osób prywatnych	2% od wartości

Do poz. 47 — 48.

1. Wolne jest od opłaty wydobycie (inkasowanie) i przesłanie sum pieniężnych, stanowiących zarobki lub oszczędności robotników, osadników i marynarzy, renty społeczne, emerytury i inne zaopatrzenia z funduszów publicznych, alimenty oraz należności osadników od przedsiębiorstw osadniczych.

2. Jeżeli wydobycie (inkasowanie) i przesłanie sumy lub przedmiotu wartościowego następuje przez ten sam urząd konsularny, pobiera się łączną opłatę w wysokości 3%.

		złotych
49	Przesłanie za pośrednictwem urzędu konsularnego osobie prywatnej pisma lub innej zwykłej przesyłki pochodzącej od osoby prywatnej . .	10.—

Do poz. 49.

Wolne są od opłaty konieczne przesyłki w interesie robotników, osadników i marynarzy.

50	Doręczenie odpowiedzi urzędu krajowego na podanie, wniesione do niego bezpośrednio przez stronę przebywającą za granicą	10.—

Do poz. 50.

1. Opłatę według pozycji niniejszej pobiera urząd konsularny tylko w przypadkach, gdy strona przebywająca za granicą od podania swego skierowanego bezpośrednio do urzędu krajowego lub od świadectwa przez taki urząd wydanego nie uiściła pełnej należnej opłaty łącznie z opłatą pocztową za odpowiedź, lub gdy szczególne przepisy wymagają zachowania drogi konsularnej. W tych przypadkach urząd konsularny pobiera opłatę w wysokości wskazanej mu przez urząd krajowy (art. 152 i 161 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o opłatach stemplowych — Dz. U. R. P. z 1935 r. Nr 64, poz. 404), zwiększoną o zł 10.—.

W przeciwnym razie urząd konsularny może pobrać od strony tylko rzeczywiste koszty doręczenia odpowiedzi urzędu krajowego.

2. Za doręczenie decyzji o pozbawieniu obywatelstwa polskiego nie pobiera się ani opłaty, ani zwrotu wydatków rzeczywistych. Odwołanie od tej decyzji podlega opłacie stosownie do poz. 1 taryfy niniejszej.

51	Przyjęcie, przechowanie i wydanie depozytu. Za sporządzenie protokołu depozytowego wraz ze sprawdzeniem zawartości depozytu zamkniętego	15.—
	Ponadto za przechowanie:	
	a) dokumentu	1.— miesięcznie, a najmniej 10.—
	b) gotówki w monecie lub banknotach, kruszców szlachetnych i innych przedmiotów wartościowych (akcyj, obligacyj, kosztowności itp.)	1% od wartości miesięcznie, a najmniej 20.—
	c) innego przedmiotu za 1 m^3 zajętej w całości lub w części przestrzeni	10.— miesięcznie, a najmniej 50.—

Do poz. 51.

1. Opłata musi być pobrana z góry za określony lub przypuszczalny czas przechowania depozytu z wyjątkiem przypadku, gdy depozyt stanowi gotówka, z której opłata może być potrącona.

2. Okresy miesięczne liczy się od dnia przyjęcia depozytu. Każdy rozpoczęty miesiąc liczy się za cały.

3. W przypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie, gdy odmowa przyjęcia depozytu mogłaby narazić stronę na poważne straty materialne, a opłata ustalona w pozycji niniejszej okazałaby się niewspółmierną w stosunku do wartości przedmiotu deponowanego, urząd konsularny może obniżyć opłatę do 50%.

4. W przypadkach wymienionych pod 3 uwagi niniejszej, robotnicy i osadnicy są zwolnieni z opłaty za sporządzenie protokołu depozytowego i opłacają za przechowanie 25% ustalonej stawki. Marynarze są w tych przypadkach całkowicie zwolnieni od opłat.

Część II.

Opłaty dodatkowe za wykonywanie czynności poza lokalem urzędu.

		złotych
52	Za wykonywanie czynności poza lokalem, lecz w siedzibie urzędu konsularnego, o ile zachodzi potrzeba lub na żądanie strony, niezależnie od opłat przewidzianych w części I taryfy niniejszej, za każde rozpoczęte pół doby urzędowania:	
	a) kierownika urzędu	60.—
	b) innego urzędnika	40.—
	c) niższego funkcjonariusza	15.—
53	Za wykonywanie czynności poza siedzibą urzędu konsularnego, o ile zachodzi potrzeba lub na żądanie strony, niezależnie od opłat przewidzianych w części I taryfy niniejszej, za każde rozpoczęte pół doby urzędowania:	
	a) kierownika urzędu	90.—
	b) innego urzędnika	60.—
	c) niższego funkcjonariusza	25.—

Do poz. 52 i 53.

1. Poza tymi opłatami urząd konsularny pobiera jedynie zwrot kosztów przejazdu w wysokości przewidzianej w obowiązujących przepisach o podróżach służbowych, delegacjach i przesiedleniach poza granicami Państwa.
2. Przez pół doby rozumie się czas do 12 godzin łącznie.
3. Opłaty te mogą być obniżone do 25%, jeżeli do ich uiszczenia obowiązany jest robotnik, osadnik lub marynarz.
4. Opłaty te pobiera się również w przypadku przeprowadzenia dowodu poza lokalem urzędu w sprawach cywilnych i handlowych (poz. 38 taryfy niniejszej). W sprawach karnych nie pobiera się tych opłat, a pobiera się jedynie zwrot wydatków rzeczywistych w postaci kosztów przejazdu i diet urzędnika przeprowadzającego dowód.

SPIS URZĘDÓW ZAGRANICZNYCH R. P.

(W stolicach, w których nie ma konsulatu, funkcje konsularne wykonywa Poselstwo).

ARGENTYNA

Buenos Aires — Poselstwo — Buenos Aires (Argentine), Calle Tucuman, 462.

Kompetencja terytorialna: Argentyna, Boliwia, Chile, Ekwador, Paragwaj, Peru i Urugwaj.

Posadas — Agent konsularny.

AFGANISTAN

Kabul — Konsulat.

Kompetencja terytorialna: Afganistan.

BELGIA

Bruksela — Poselstwo — Bruxelles, 29. Avenue des Gaulois (Belgique).

Bruksela — Konsulat — Bruxelles 13, rue de Florence.

Kompetencja terytorialna: Prowincje: Flandre Occidentale, Flandre Orientale, Brabant, Limbourg, Hainaut, Namur, Liége i Luxemburg Belge, z wyłączeniem miast Gandawy, Ostendy z portami oraz Bruges z portem Zee-Brugge.

Bruksela — Konsulat Honorowy — Bruxelles 12, Av. Astronome.

Kompetencja terytorialna: Prowincje: Brabant, Hainaut, Namur, Liége i Luxemburg Belge.

Mons — Wicekonsulat Honorowy — Mons, 9 rue de Lamir (Belgique).

Kompetencja terytorialna: miasto Mons.
Zakres działania: sprawy kulturalne.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Brukseli.

Antwerpia — Konsulat — Anvers, Avenue d'Amerique 30.

Kompetencja terytorialna: Obszar prowincji Anvers, miast Gandawy, Ostende z portami i Bruges z portem Zee-Brugge oraz obszar posiadłości zamorskich w Kongo i terytoriów Ruanda-Urundi.

BOLIWIA

La Paz — Poselstwo — z siedzibą w Buenos Aires.
La Paz — Konsulat Honorowy.

BRAZYLIA

Rio de Janeiro — Poselstwo, Wydział konsularny — Rio de Janeiro, rua Cosme Velho 95.

Kompetencja terytorialna: Stany: Acre, Alegoas, Amazonas, Bahia, Ceara, Espirito Santo, Goyaz, Maranhao, Minas-Geraes, Para, Parahyba, Pernambuco, Piauhy, Rio de Janeiro, Rio Grande do Norte, Sao Paulo, Sergipe.

Sao Paulo — Agent Konsularny — Sao Paulo, rue Barao de Itapetininga 120.

Kompetencja terytorialna: Stan S. Paulo.

Kurytyba — Konsulat Generalny — Curitiba (Parana, Brésil) Rua Andre de Barros Nr 258.

Kompetencja terytorialna: Stany: Matto Grosso, Parana, Rio-Grande do Sul, Santa-Catharina.

Porto Alegre — Agent Konsularny.

BUŁGARIA

Sofia — Poselstwo — Sofia IV (Bulgarie) 6, Rue San Stefano.

Warna — Konsulat Honorowy — Varna (Bulgarie).

Kompetencja terytorialna: m. Warna.
Zakres działania: sprawy handl.-morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Sofii.

CHILE

Santiago — Poselstwo — z siedzibą w Buenos Aires.

Santiago — Konsulat Honorowy — Santiago de Chile, Calle Agustinas 1111 Oficina 610 (Rep. de Chile).

Kompetencja terytorialna: Republika Chile.
Zakres działania: handlowy.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Buenos Aires.

CHINY

Szanghaj — Poselstwo — Shanghai (Chine) 83, Route Pichon.

COSTA RICA

San Jose de Costa Rica — Poselstwo — z siedzibą w Meksyku.

San Jose de Costa Rica — Konsulat Honorowy — San José de Costa Rica.

Kompetencja terytorialna: Rep. Costa Rica.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

CUBA

Habana — Poselstwo — z siedzibą w Waszyngtonie.

Habana — Konsulat Honorowy — Habana (Cuba) O'Reilly 49.

Kompetencja terytorialna: Republika Kubańska.
Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie i propaganda.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Gen. R. P. w New Yorku.

CZECHOSŁOWACJA

Praga — Poselstwo — Praha III, Valdštynská 10 (Tchécoslovaquie).

Praga — Konsulat — Praha II, Jungmannova 7/II.

Kompetencja terytorialna: Czechy.

Bratislawa — Konsulat Generalny — Bratislawa, ul. Palisady 27.

Kompetencja terytorialna: Słowacja z wyjątkiem powiatów (z zachodu na wschód): Gelnica, Moldava n. B., Koszyce miasto i powiat, Presov, Sabinov, Bardejov, Giraltowce, Stropkov, Medzilaborce, Humenne, Vranov n. T., Michalowce, Trebisov, Kralowsky Chlumec, Velke Kapusany, Sobrance, Snina.

Morawska Ostrawa — Konsulat — Morawska Ostrawa, ul. Johannýho třida 13.

Kompetencja terytorialna: Kraj morawsko-śląski.

DANIA

Kopenhaga — Poselstwo — Copenhague, Frederiksgade 17 (Danemark).

Kopenhaga — Wicekonsulat Honorowy — Copenhague Strandboulevard 40.

Kompetencja terytorialna: m. Kopenhaga.
Zakres działania: handlowy.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Kopenhadze.

Aalborg — Konsulat Honorowy — Aalborg, Annaegade 16.

Kompetencja terytorialna: Północna Jutlandia.
Zakres działania: Sprawy inform. handlowe, społ.-kulturalne i propaganda.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Kopenhadze.

Aarhus — Konsulat Honorowy — Aarhus, Sóndergade 76.I.

Kompetencja terytorialna: Środkowa Jutlandia.
Zakres działania: Sprawy inform. handlowe, społ.-kult. i propaganda.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Kopenhadze.

Hadersley — Konsulat Honorowy — Hadersley, Nórregade 30.

Kompetencja terytorialna: Południowa Jutlandia.
Zakres działania: Sprawy inform. handlowe, społ.-kult. i propaganda.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Kopenhadze.

Hasle (Barnholm) — Wicekonsulat Honorowy — Hasle (Bornholm).

Kompetencja terytorialna: wyspa Bornholm.
Zakres działania: Sprawy inform. handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Kopenhadze.

Horsens — Wicekonsulat Honorowy — Horsens, Sóndergade 8.

Kompetencja terytorialna: Okręgi: Skanderborg i Vejle.
Zakres działania: Sprawy inform. handlowe, społ.-kult. i propaganda.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Kopenhadze.

Nakskov — Konsulat Honorowy — Nakskov, Loll. Handels og Landbrugsbank.

Kompetencja terytorialna: wyspy Lolland i Falster.
Zakres działania: Sprawy inform. handlowe, społ.-kult. i propaganda.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Kopenhadze.

Odense — Konsulat Honorowy — Odense, Nórrebro 47.

Kompetencja terytorialna: wyspa Fionia.
Zakres działania: Sprawy inform. handlowe, morskie, społ.-kult. i propaganda.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Kopenhadze.

REPUBLICA DOMINICANA

Ciudad Trujillo — Poselstwo — z siedzibą w Meksyku.

Ciudad Trujillo — Konsulat Honorowy — Ciudad Trujillo, Calle Duarte 6, Rep. Dominicana Apartado postal 1073.

Kompetencja terytorialna: Republika Dominikańska.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

EGIPT.

Kair — Poselstwo — Le Caire. Zamalek 3, rue Amir Toussoun (Egypte).

Aleksandria — Konsulat Honorowy — Alexandrie (Egypte).

Kompetencja terytorialna: Gubernatorat Aleksandrii i Rosetty, oraz prowincje Behara i Gharbieh.
Zakres działania: handl.-morski.

EKWADOR

Quito — Poselstwo — z siedzibą w Buenos Aires.

Quito — Konsulat Honorowy — Quito (Ecuador), 14 plaza del Teatro, Casilla 29.

Kompetencja terytorialna: Republika Ecuador.
Zakres działania: Sprawy inform. handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Buenos Aires.

ESTONIA

Tallin — Poselstwo — Tallin, ul. Kohtu 10 (Estonie).

Tallin — Konsulat Honorowy — Tallin, Pärnu.

Kompetencja terytorialna: Okręg miasta Tallin, Harjumaa, Järvamaa.
Zakres działania: Sprawy handlowe i propaganda.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Tallinie.

Kuressare — Wicekonsulat Honorowy — Kuressare, Uus tän 14.

Kompetencja terytorialna: Okręg Saremaa.
Zakres działania: handlowy i propaganda.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Tallinie.

Narwa — Konsulat Honorowy — Narwa, Malmi 5.

Kompetencja terytorialna: Miasto Narwa, powiat Viru.
Zakres działania: handlowo-propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Tallinie.

Tartu — Konsulat Honorowy — Tartu, Suurturg 3, Nr telef. 6-84.

Kompetencja terytorialna: Miasto i powiat Tartu.
Zakres działania: handlowo-propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Tallinie.

FINLANDIA

Helsingfors — Poselstwo — Helsinki, Satamakatu 5 (Finlande).

Tampere — Konsulat Honorowy — Tampere (Finlande) O. Y. Lokomo A. B. Nr telef. 503.

Kompetencja terytorialna: Departament Häme.
Zakres działania: handl. i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Helsingforsie.

Viipuri — Konsulat Honorowy — Viipuri (Finlande) Kannaksenkatu Nr telef. 2104.

Kompetencja terytorialna: Departament Viipuri.
Zakres działania: handl. morski.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Helsingforsie.

FRANCJA

Paryż — Ambasada — Paris (VII) 57, rue Saint Dominique 1—3, rue Talleyrand (biura).

Paryż — Konsulat Generalny — Paris (VIII), 31 rue Jean Goujon.

Kompetencja terytorialna: Aisne, Ardennes, Aube, Calvados, Cher, Côtes-du-Nord, Eure, Finistére, Eure-et Loir, Ille-et-Villaine, Indre-et-Loire, La Manche, Loir-et-Cher, Loire-Inferieure, Loiret Maine-et-Loire, Marne, Mayenne, Morbihan, Haute-Marne, Oise Orne, Sarthe, Seine, Seine-Inférieure, Seine-et-Marne, Seine-et-Oise, Somme, Yonne.

Nantes — Konsulat Honorowy. —

Kompetencja terytorialna: Departamenty: Loire, Inférieure i Maine et Loire.

Zakres działania: sprawy handlowe, społ.-kult., i propaganda.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Gen. R. P. w Paryżu.

Le Havre — Konsulat Honorowy — Le Havre 19, Boulevard Foch.

Kompetencja terytorialna: Seine-Inférieure.

Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie, społ.-kult., prawne i propaganda.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Generalny R. P. w Paryżu.

Lille — Konsulat Generalny — Lille (Nord) 45, Bld. Carnot.

Kompetencja terytorialna: Departamenty: Nord i Pas-de-Calais.

Boulogne Sur Mer — Konsulat Honorowy.

Kompetencja terytorialna: Obszar miast i okręgów Boulogne sur Mer i Calais.

Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Gen. R. P. w Lille.

Dunkerque — Konsulat Honorowy — Dunkerque 12, rue Albert I-er.

Kompetencja terytorialna: Dunkierka.

Zakres działania: sprawy handlowe i morskie.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Generalny R. P. w Lille.

Lyon — Konsulat — Lyon 2, rue Jacques de Boissieu.

Kompetencja terytorialna: Departamenty: Ain, Allier, Cantal, Cote d'Or, Haute Loire, Haute Savoie, Isère, Jura, Loire, Niêvre, Puy de Dome, Rhône, Saône et Loire, Savoie.

Marsylia — Konsulat — Marseille, 2 pl. St. Ferréol.

Nicea — Konsulat Honorowy — Nice, 6 rue du Congrès.

Kompetencja terytorialna: Departament Alpes Maritimes.

Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Marsylii.

Strasburg — Konsulat — Strasbourg 40, rue du Général de Castelnau.

Kompetencja terytorialna: Dep.: Bas-Rhin, Doubs, Haute-Saône, Haut-Rhin, Meurthe et Moselle, Meuse, Vosges, Territoire de Belfort.

Metz — Wicekonsulat Honorowy — Metz (Moselle) 2, rue Tivoli.

Kompetencja terytorialna: Departament Moselle.

Zakres działania: handlowo-propag.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Strasburgu.

Tuluza — Konsulat — Toulouse (Hte Garonne) 72 Bld. de Strasbourg.

Kompetencja terytorialna: Departamenty: Haute Garonne, Tarn et Garonne, Lot, Lot et Garonne, Tarn, Dordogne, Aveyron, Aude, Pyrénées Orientales, Ariège, Gers, Hautes Pyrénés, Hte Vienne, Vienne, Indre, Charente, Charente Inférieure, Basses Pyrénées, Gironde i Landes, Corrèze, Creuse, Deux Sèvres, Landes, Vendée.

Bordeaux — Konsulat Honorowy — Bordeaux (Gironde) 5, rue Pommed'on.
Kompetencja terytorialna: Departamenty: Charente, Charente Inferieure, Basses Pyrénées, Gironde, Landes.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Tuluzie.

Agen — Agent Konsularny — Agen (Lot et Garon) 36 rue Voltaire.
Kompetencja terytorialna: departamenty Gers, Lot et Garonne i Lot.
Zakres działania: Sprawy opieki społ. i kult.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Tuluzie.

Limoges — Agent Konsularny — Limoges (Haut Vienne).
Kompetencja terytorialna: Departamenty Haute Vienne, Vienne i Indre.
Zakres działania: Sprawy opieki społ. i kult.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Tuluzie.

Perigueux — Agent Konsularny — Perigueux (Dordogne) 3, pl. Plumency.
Kompetencja terytorialna: Departamenty Dordogne i Charente.
Zakres działania: Sprawy kulturalno-społeczne.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Tuluzie.

Francuskie posiadłości w Afryce

Algier (Algieria) — Konsulat Honorowy — Alger 24 Bld. Carnot.
Kompetencja terytorialna: Departamenty: Algier, Constantine, Territoire du Sud.
Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Marsylii.

Oran (Algieria) — Konsulat Honorowy — Oran (Algerie) 22 avenue Loubet.
Kompetencja terytorialna: Departament Oranu.
Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Marsylii.

Conakry (Franc. Afryka Zach.) — Konsulat Honorowy — Conakry Guinée Française (A. O. F.)
Societé Industr. d'Automobiles de Guinée, 3-me Av. Conacry.
Kompetencja terytorialna: Obszar całej Gwinei Francuskiej.
Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Marsylii.

Dakar (Franc. Afryka Zach.) — Konsulat Honorowy — Dakar (A. O. F.) Bd. Pinet Laprade (boite postale 233).
Kompetencja terytorialna: Francuska Afryka Zachodnia z wyjątkiem Gwinei Franc.
Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Marsylii.

Tananarive (Madagaskar) — Konsulat Honorowy — Tananarive (Madagascar), rue de Liège.
Kompetencja terytorialna: Madagaskar.
Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Marsylii.

Casablanca (Marokko) — Konsulat Honorowy — Casablanca (Maroc) 34, Bld de la Gare.
Kompetencja terytorialna: Francuskie Marokko.
Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Marsylii.

Tunis (Tunizja) — Konsulat Honorowy — Tunis 11, rue de Bretagne.
Kompetencja terytorialna: Tunizja.
Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Marsylii.

Francuskie posiadłości w Azji
(Kraje mandatowe)

Beyruth (Syria) — Agent Konsularny — Beyrouth (Syrie) Immeuble Murad, rue Kantari.
Kompetencja terytorialna: Syria.
Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Marsylii.

GRECJA

Ateny — Poselstwo — Athènes (Grèce) 3, odos Patission 71.

Saloniki — Konsulat Honorowy — Saloniki, odos Hermou 6.
Kompetencja terytorialna: Macedonia.
Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie, społ.-kult., prawne i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Atenach.

Pireus — Konsulat Honorowy — Le Pirée, odos Homirou 16.
Kompetencja terytorialna: miasto i port Pireus.
Zakres działania: handlowe, morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Atenach.

GUATEMALA

Guatemala — Poselstwo — z siedzibą w Meksyku.

Guatemala — Konsulat Honorowy — Guatemala, 4-a Avenida Norte, 3.
Kompetencja terytorialna: Republika Guatemala.
Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

HAITI.

Port au Prince — Poselstwo — z siedzibą w Meksyku.

Port au Prince — Konsulat Honorowy — Port au Prince (Haiti) P. O. Box 75.
Kompetencja terytorialna: Republika Haiti.
Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

HISZPANIA

Madryt — Poselstwo — Madrid, calle Lista 16.
Kompetencja terytorialna: Republika Hiszpańska, Marokko (zona hiszpańska) i kolonie w Afryce: Rio de Oro, Ifni, Gwinea hiszp. Fernando Poo. Terytorium narodowe Rep. Hiszpańskiej obejmuje prócz terytorium na półwyspie Pirenejskim następujące wyspy: Baleary i Kanaryjskie oraz porty w Afryce: Melilla, Ceuta, Villa Sanjurju i drobne wysepki Alhucemas i in.

Madryt — Konsulat Honorowy — Madrid, Calle de Barquillo 1.
Kompetencja terytorialna: Madrid, Oviedo, León, Zamora, Salamanca, Cáceres, Badajoz, Valladolid, Avila, Segovia, Toledo, Ciudad Real, Soria, Guadalajara i Cuenca.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Madrycie.

Barcelona — Konsulat Honorowy — Barcelona, Fontanella 10.

Kompetencja terytorialna: Prowincje: Barcelona, Tarragona, Gerona i Lérida (Katalonia), Zaragoza, Huesca, Terruel i wyspy Balearskie.

Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie, społ.-kult., i propaganda.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Madrycie.

Bilbao — Konsulat Honorowy — Bilbao, Alameda de Mazarredo 17/19.

Kompetencja terytorialna: Prowincje: Alaa, Guipuzcoa, Navarra, Santander i Vizcaya.

Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie i propag.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Madrycie.

Las Palmas — Konsulat Honorowy — Las Palmas (Puerto de la Luz) General Vives 62.

Kompetencja terytorialna: Obszar wschodniej prowincji archipelagu wysp kanaryjskich, w której skład wchodzą wyspy: Gran Canaria, Fuerte Ventura, Lanzarote, Alegranza, Roque del Oeste, Graciosa, Montana, Clara i Lobos.

Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie i propag.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Madrycie.

Malaga — Konsulat Honorowy — Malaga, Alameda Principal 18.

Kompetencja terytorialna: Málaga, Granada, Almeria, Jaen.

Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie i propag.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Madrycie.

Valencia — Konsulat Honorowy — Valencia.

Kompetencja terytorialna: Prowincje: Valencia, Castellón de la Plana, Alicante, Albacete, Murcia.

Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie i propag.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Madrycie.

Vigo — Konsulat Honorowy — Vigo, Avenida de la Libertad 3.

Kompetencja terytorialna: Prowincje: Pontevendra, La Coruna, Lugo i Orense.

Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Madrycie.

HOLANDIA.

Amsterdam — Konsulat Generalny — Amsterdam, Vossiusstraat 54/55.

Kompetencja terytorialna: Holandia, z wyłączeniem okręgów Konsulatów Honorowych w Rotterdamie, Dordrechcie, Heerlen i Arnhem.

Arnhem — Konsulat Honorowy — Arnhem, Velperweg 77.

Kompetencja terytorialna: miasto Arnhem.

Zakres działania: Sprawy i inform. handlowe.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Amsterdamie.

Dordrecht — Konsulat Honorowy — Dordrecht, Singel 287.

Kompetencja terytorialna: Miasto Dordrecht oraz okręg Izby Przemysłowo-handlowej w Dordrechcie.

Zakres działania: Sprawy handlowe i propagand.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Amsterdamie.

Heerlen — Konsulat Honorowy — Heerlen Nobelstraat 28.

Kompetencja terytorialna: Prowincja Limburg i następujące gminy: Aarle-Rixtel, Asten, Bakel c. a., Beek en Donk, Bergeijk, Best Bladel, Borkel c. a., Deurne, Dommelen, Eersel, Eindhoven, Geldrop, Gemert, Heeze, Helmond, Hoogelon c. a., Leende, Lie-

rop, Lieshout, Luyksgestel, Mierlo, Nunen c. a., Reusel, Riethoven, Somern, Son c. a., Stiphout, Valkenswaard Veldhoven, Vessem c. a., Vlierden, Waalre i Westerhoen.
Zakres działania: Sprawy emigracyjne, opieka nad górnikami polskimi, prawne i handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Amsterdamie.

Rotterdam — Konsulat Honorowy — Rotterdam, Maaskade 124.
Kompetencja terytorialna: Południowa Holandia (Zuid Holland) z wyłączeniem miasta Dordrechtu oraz okręgu Izby Przemysłowo-Handl. w Dordrechcie.
Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie i prawne.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Amsterdamie.

Holenderskie posiadłości w Azji

Batawia (Indie Holend. Wschodnie) — Konsulat Honorowy — Soendawag 17. Batawia C., Indes Néerlandaises.
Kompetencja terytorialna: Indie Holenderskie Wschodnie, Archipelag Molucki i holenderska część Nowej Gwinei.
Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie, propag. i prawne.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Amsterdamie.

Semarang — Wicekonsul Honorowy — Semerang (Java).
Kompetencja terytorialna: prow. Midden (Java).
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Amsterdamie.

Holenderskie posiadłości w Ameryce

Willemstad (Indie Holend. Zachodnie) — Konsulat Honorowy — Willemstad, Curaçao. Breedestraat, Punda 20, (P. O. Box 125).
Kompetencja terytorialna: Indie Holenderskie Zachodnie składające się z wysp: Curaçao, Aruba, Bonaire, Saba, St. Eustatius i St. Martin.
Zakres działania: Sprawy inform., handlowe, morskie i prawne.

HONDURAS

Tegucigalpa — Poselstwo — z siedzibą w Meksyku.

IRAK

Bagdad — Poselstwo — z siedzibą w Teheranie.

IRAN

Teheran — Poselstwo — Teheran (Iran) Parc Amin ed Dowleh Darvaze Chimram.
Kompetencja terytorialna: Iran, Irak (Afganistan).

ISLANDIA

Reykjavik — Konsulat Honorowy — Reykjavik (Islande).
Kompetencja terytorialna: Islandia.
Zakres działania: Sprawy handlowo-morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Kopenhadze.

JAPONIA

Tokio — Ambasada — Tokio (Japan) 9, Mita Tsuna-machi Schiba-ku.

Osaka — Konsulat Honorowy — Osaka (Japan) 20, Dojima-hamadori 1-chome, Kita-ku.
Kompetencja terytorialna: Prefektury: Osaka, Kyoto, Hyogo, Aichi, Wakayama, Nara, Miye i Shiga.
Zakres działania: Sprawy inform., handl. i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Tokio.

Yokohama — Konsulat Honorowy — Yokohama — 3, 1-chome Motohama-machi, Naka-ku.

Kompetencja terytorialna: Prefektury: Yamanashi, Shizuoka, Kanagawa i miasto Yokohama.
Zakres działania: Sprawy inform. handlowe i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Tokio.

JUGOSŁAWIA

Belgrad — Poselstwo — Beograd, Milosa Velikog 4 (Yougoslavie).

Zagrzeb — Konsulat Generalny — Zagreb, ul. Haulikowa 6 (Yougoslavie).

Kompetencja terytorialna: Banowiny: Savska, Dravska, Vrbaska, Primorska, Drinska i Zetska.

Banja Luka — Konsulat Honorowy — Banja Luka, ul. Kralja Alfonsa 18 A. II sprat (Yougoslavie).

Kompetencja terytorialna: Banovina Vrbaska.
Zakres działania: Sprawy adm.-kons. i społ.-kult.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Kons. Gen. R. P. w Zagrzebiu.

Dubrownik — Konsulat Honorowy — Dubrownik.

Kompetencja terytorialna: Banovina Zetska.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Kons. Gen. R. P. w Zagrzebiu.

Lublana — Konsulat Honorowy — Lublana (Yougoslavie) Narodni Muzej, Bleiweissova cesta.

Kompetencja terytorialna: Banovina Dravska.
Zakres działania: Sprawy inform.-handl., admin.-kons.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Kons. Gen. R. P. w Zagrzebiu.

Split — Konsulat honorowy — Split (Yougoslavie) ul. Vrazowa 8.

Kompetencja terytorialna: Banovina Primorska.
Zakres działania: Sprawy inform.-handl., morskie i admin.-kons.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Kons. Gen. R. P. w Zagrzebiu.

Suszak — Konsulat Honorowy — Suszak, Pećine 31 (Yougoslavie).

Kompetencja terytorialna: Powiaty Savskiej Banoviny: Suszak, Crikvenica, Gospic, Graczac, Kastav, Krk, Novi, Rab i Senj oraz miasta Suszak, Bakar i Senj.
Zakres działania: Sprawy inform.-handl., morskie i admin.-kons.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Kons. Gen. R. P. w Zagrzebiu.

KANADA

Ottawa — Konsulat Generalny — Ottawa, Ont. 381 Stewart Str. (Canada).
Kompetencja terytorialna: Dominium Kanady i New Foundland.

St. John — Konsulat Honorowy.
Kompetencja terytorialna: Nowa Funlandia.

Montreal — Konsulat — Montreal, Que., 1410, Stanley street, room 918 (Canada).

Kompetencja terytorialna: Miasto Montreal z przedmieściami.

Winnipeg — Konsulat — Winnipeg, Roslyn Road 139, (Canada), Manitoba.

Kompetencja terytorialna: Prowincje: Manitoba, Saskatchewan, Alberta, Yokon, North West Territory, dystrykty Rainy River, Kenora, Thunder Bay w prowincji Ontario.

Regina — Agent Konsularny — Regina, Saskatchewan, 1855 Scarth street.

Vancouver — Konsulat Honorowy.

Kompetencja terytorialna: Obszar British Columbia.
Zakres działania: Sprawy admin.-konsul.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Winnipegu.

KOLUMBIA.

Bogota — Poselstwo — z siedzibą w Meksyku.

Bogota — Konsulat Honorowy — Bogota (Colombia), Oficina Nr 32, Carrera 7-a, Nr 14-39.
Kompetencja terytorialna: Republika Colombia bez departamentów Valle del Cauca, Cauca i Choco.
Zakres działania: Sprawy handl. i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

Cali — Konsulat Honorowy — Cali (Colombia), Edificio Relator, Calle 12 Nr 408.
Kompetencja terytorialna: Departamenty: Narino, Cauca, Valle del Cauca oraz intendencja Choco.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

LIBERIA

Monrovia — Konsulat Honorowy — Monrovia P. O. Box 38, Liberia, West Apica.
Kompetencja terytorialna: Republika Liberia.
Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Marsylii.

LITWA

Kowno — Poselstwo — Kaunas (Lithuanie) Hotel Metropolis, Daukantog-vé 9.

LUKSEMBURG

Luxembourg — Poselstwo — z siedzibą w Brukseli.

Luxembourg — Konsulat Honorowy — Luxembourg, 9 av. de la Liberté.
Kompetencja terytorialna: W. Księstwo Luksemburg.
Zakres działania: Sprawy handlowe i społeczne.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Brukseli.

ŁOTWA

Ryga — Poselstwo — Riga, Mednieku iela 6-b (Lettonie).

Ryga — Konsulat — Riga, Mednieku iela 6-b dz. 3.
Kompetencja terytorialna: Łotwa z wyjątkiem okręgu Konsulatu R. P. w Dyneburgu tj. powiatów: Daugavpils, Rezekne, Ludze i Ilukste.

Dyneburg — Konsulat — Daugavpils Pulkv. Brieża iela 10.
Kompetencja terytorialna: pow. Iłłukształński (Ilukstes), Dyneburg (Daugavpils), Rzeżyca (Rezeknes), Lucyn (Ludzas).

MEKSYK.

Meksyk — Poselstwo — Mexico D. F. Calle de Londres N. 213.
Kompetencja terytorialna: Republiki: Meksyk, Guatemala, Nicaragua, El. Salvador, Costa Rica, Honduras, Panama, Colombia, Venezuela, Haiti, Rep. Dominicana.

Meksyk — Konsulat Honorowy — México, D. F. Calle Ramón Guzman N. 86.
Kompetencja terytorialna: Dystrykt Federalny w Meksyku.
Zakres działania: Sprawy inform.-handl. i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

Veracruz — Konsulat Honorowy — Veracruz.
Kompetencja terytorialna: Stany: Veracruz, Oaxaca, Chiapas i Tabasco w Meksyku.
Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

Mérida — Wicekonsulat Honorowy.
Kompetencja terytorialna: Stany Yucatán, Campeche i terytorium Quintana Roo.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

MONACO

Monaco — Konsulat Honorowy — Monaco, 22 rue de Millo.
Kompetencja terytorialna: Księstwo Monaco.
Zakres działania: Sprawy handlowe i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Marsylii.

NICARAGUA

Managua — Poselstwo — z siedzibą w Meksyku.

Managua — Konsulat Honorowy.
Kompetencja terytorialna: Rep. Nicaragua.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

NIEMCY

Berlin — Ambasada — Berlin W. 35, Kurfürstenstrasse 136.

Berlin — Konsulat Generalny — Berlin W. 35, Kurfürstenstrasse 137.
Kompetencja terytorialna: Prowincja pruska Branibor (Brandenburg) z wyłączeniem powiatów Choczno (Arnswalde), Strzelce (Friedeberg N. M.), Gorzów (Landsberg a. W.), Myślibórz (Soldin). Regencja magdeburska z prowincji pruskiej Sachsen. Kraje związkowe Meklemburg i Brunświk (Braunschweig).

Ełk — Wicekonsulat — Lyck. Ostpr. Königin Luiseplatz 2. Nr telef. 464.
Kompetencja terytorialna: powiaty: Ełk (Lyck), Pisz (Johannisburg), Łuczany (Lötzen) z regencji olsztyńskiej (Reg. Bez. Allenstein), Olecko (Treuburg) i Gołdap (Goldap), z regencji gąbińskiej (Reg. Bez. Gumbinnen).

Düsseldorf — Konsulat — Düsseldorf-Rhld., Goldsteinstr. 12.
Kompetencja terytorialna: Prowincja pruska Westfalia (Provinz Westfalen), regencje Akwizgran (Aachen), Düsseldorf i Kolonia (Köln) z prowincji pruskiej Rheinland, kraje związkowe Lippe-Detmold i Schaumburg-Lippe.

Frankfurt n/M. — Konsulat Generalny — Frankfurt a/M., Schaumainkai 45.
Kompetencja terytorialna: Preussische Provinz Hessen-Nassau, und Reg. Bez. Koblenz u. Trier Land Hessen, bayerische Pfalz; Saarland.

Hamburg — Konsulat — Hamburg, Johnsallee 15.
Kompetencja terytorialna: Hamburg u. Bremen u. deren Staatsgebiet preuss. Prow. Schleswig-Holstein u. Hannover, Land Oldenburg.

Królewiec — Konsulat Generalny — Königsberg Pr. 1 Mitteltragheim 24.
Kompetencja terytorialna: Z prowincji pruskiej Prusy Wschodnie (Ostpreussen): regencja królewiecka (Reg. Bez. Königsberg) oraz powiaty Węgoborek (Angerburg), Darkiemy (Darkehmen), Gąbin (Gumbinnen), Wystruć (Insterburg), Niziny (Niederung), Piłkalnia (Pillkallen), Tylża-Ragneta (Tilsit-Ragnit), Stołupiany (Stallupönen) regencji gąbińskiej (Reg. Bez. Gumbinnen).

Kwidzyn — Konsulat — Marienwerder Wstpr. Marienburgerstrasse 26.
Kompetencja terytorialna: Regencja Kwidzyńska (Reg. Bez. Marienwerder).

Lipsk — Konsulat — Leipzig, Wächterstr. 32.

Kompetencja terytorialna: kraje związkowe Saksonia (Sachsen) i Turyngia (Thüringen), Wolne Państwo Anhalt, z pruskiej prowincji saskiej regencje Merseburg i Erfurt.

Monachium — Konsulat Generalny — München, Pienzenauerstrasse 15.

Kompetencja terytorialna: Bawaria (Bayern) bez Palatynatu Reńskiego, Szwabia (Würtemberg), Badenia (Baden), enklawa pruska Hohenzollern-Sigmaringen.

Olsztyn — Konsulat — Allenstein O/Pr., Friedrich Wilhelmplatz 3.

Kompetencja terytorialna: Z regencji olsztyńskiej (Reg. Bez. Allenstein) powiaty: miasto i powiat Olsztyn (Allenstein Stadt und Land), Reszel (Rössel), Ostróda (Osterode), Nibork (Neidenburg), Szczytno (Ortelsburg), Ządzbork (Sensburg).

Opole — Konsulat — Oppeln, Eichstrasse 1.

Kompetencja terytorialna: Regencja opolska prowincji pruskiej Górny Śląsk (Reg. Bez. Oppeln der Prov. Schlesien).

Piła — Konsulat — Schneidemühl, Brauerstrasse 7.

Kompetencja terytorialna: Prowincja pruska Pogranicze (Grenzmark Posen Westpreussen) oraz powiaty: Choczno (Arnswalde), Strzelce (Friedeberg N. M.), Gorzów (Landsberg a/W.) i Myślibórz (Soldin) z prowincji pruskiej Branibor (Brandenburg).

Szczecin — Konsulat — Stettin, Arndstrasse 30.

Kompetencja terytorialna: Pomorze Szczecińskie (Provinz Pommern).

Wiedeń — Konsulat Generalny — Wien III. Rennweg 1.

Kompetencja terytorialna: Obszar b. Austrii.

Wrocław — Konsulat Generalny — Breslau, Charlottenstr. 24.

Kompetencja terytorialna: Regencje: wrocławska (Reg. Bez. Breslau) i lignicka (Reg. Bez. Liegnitz) prowincji śląskiej (Provinz Schlesien).

NORWEGIA

Oslo — Poselstwo — Oslo, Josefinegate 33 (Norvège).

Oslo — Konsulat Honorowy — Oslo, Tollbodgaten 20.

Kompetencja terytorialna: Miasto Oslo i prowincje (fylke): Östfold, Akershus, Hedmark, Opland, Buskerud, Telemark oraz Vestfold z wyjątkiem miast Tönsberg i Sandefjord.
Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Oslo.

Bergen — Konsulat Honorowy — Bergen, Nygaten 1.

Kompetencja terytorialna: Prowincje (fylke): Hordaland, Sogn og Fjordane, Möre, Sör-Tröndelag, Nord-Tröndelag, Nordland, Troms i Finnmarken.
Zakres działania: Sprawy handl., morskie i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Oslo.

Stavanger — Konsulat Honorowy — Stavanger, Knut Holmsvei 14.

Kompetencja terytorialna: Prowincje (fylke): Aust Agder, Vest Agder i Rogaland.
Zakres działania: Sprawy handl., morskie i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Oslo.

Tonsberg — Konsulat Honorowy — Tönsberg.

Kompetencja terytorialna: miasta: Tönsberg i Sandefjord.

Zakres działania: Sprawy handl., morskie i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Oslo.

PALESTYNA

Jerozolima — Konsulat Generalny — Jerusalem, Musrara Quarter, P. O. B. 372 (Palestine).
Kompetencja terytorialna: Palestyna (z wyłączeniem dystryktu Jaffy), Transjordania.

Haifa — Wicekonsulat Honorowy — Haifa, Shapiro St.
Kompetencja terytorialna: miasto Haifa.
Zakres działania: Sprawy inform.-handl., morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Gen. R. P. w Jerozolimie.

Limassol (Cypr) — Konsulat Honorowy — Limassol (Cyprus) P. O. Box 18.
Kompetencja terytorialna: Wyspa Cypr.
Zakres działania: Inform. handlowo-morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Gen. R. P. w Jerozolimie.

Tel-Aviv — Konsulat — Tel-Aviv, Montefiore str. 43 P. O. B. 225 (Palestine).
Kompetencja terytorialna: Dystrykt Jaffa.

PANAMA

Panama — Poselstwo — z siedzibą w Meksyku.

Panama — Konsulat Honorowy — Panama (Panama) 3, Av. Mariano Arosemena, Apartado Postal 999.
Kompetencja terytorialna: Rep. Panama z wyłączeniem m. Colón.
Zakres działania: Sprawy handl., morskie i propagandowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

Colón — Konsulat Honorowy — Colón City (Panama) P. O. Box 256.
Kompetencja terytorialna: Obszar miasta Colón.
Zakres działania: Sprawy handl., morskie i propagandowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

PARAGUAY

Asuncion — Poselstwo — z siedzibą w Buenos Aires.

Asuncion — Konsulat Honorowy — Asuncion (Paraguay) Avenida Colombia Nr 1132.
Kompetencja terytorialna: Republika Paragwaj.
Zakres działania: Handlowy i admin.-kons.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Buenos Aires.

PERU

Lima — Poselstwo — z siedzibą w Buenos Aires.

Lima — Konsulat Honorowy — Lima, Edificio Banco Popular of 314, Plaza San Pedro — Casilla de Correo Nr 147 (Rep. Peru).
Kompetencja terytorialna: Republika Peru.
Zakres działania: Sprawy inform.-handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Buenos Aires.

PORTUGALIA

Lizbona — Poselstwo — Lisbonne (Portugal) Rua das Amoreiras 105.
Kompetencja terytorialna: Portugalia, wyspy przyległe i kolonie portugalskie.

Lizbona — Konsulat Honorowy — Lisbonne, rua dos Luziadas 15.
Kompetencja terytorialna: Alemtejo, Algarve, Extremadura, kolonie portugalskie prócz Angoli.
Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie i propagandowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Lizbonie.

Lourenco Marques — Konsulat Honorowy — Lourenco Marques.
Kompetencja terytorialna: Mozambik.
Zakres działania: Sprawy handl., morskie i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Lizbonie.

Porto — Konsulat Honorowy — Porto, Almeida Garrett 25.
Kompetencja terytorialna: Prowincje: Beira Alta, Beira Baxa, Douro, Minho, Traz os-Montes.
Zakres działania: Sprawy handl., morskie i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Lizbonie.

Funchal (Madera) — Konsulat Honorowy — Funchal (Madère) Rua do Carmo 33.
Kompetencja terytorialna: Wyspa Madera.
Zakres działania: Sprawy handl., morskie i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Lizbonie.

Portugalskie posiadłości w Afryce

Benguela (Angola) — Konsulat Honorowy — Benguela, rua Silva Porto, adres poczt. Caixa postal Nr 6.
Kompetencja terytorialna: Kolonia portugalska Angola.
Zakres działania: Sprawy inform.-handl., morskie i propagandowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Lizbonie.

Ponta Delgada (Wyspy Azorskie) — Wicekonsulat Honorowy — Ponta Delgada, Açores.
Kompetencja terytorialna: Archipelag Wysp Azorskich.
Zakres działania: Sprawy inform.-handl., morskie i propagandowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Lizbonie.

RUMUNIA

Bukareszt — Poselstwo — Bucuresti (Roumanie) Alea Alexandru 23, Parc Filipescu.

Bukareszt — Konsulat — Bucuresti, Strada Polona 27.
Kompetencja terytorialna: Powiaty: Alba, Arad, Arges, Bacau, Bihor, Brasov, Buzeu, Caras, Ciuc, Cluj, Covurlui, Dambovita, Doli, Durostor, Fagaras, Falciu, Gorj, Huniedoara, Ialomita, Ilfov, Maramures, Mehedinti, Mures, Muscel, Nasaud, Odorhei, Olt, Prahowa, Putna, Rammicu-Sarat, Ramnicu-Valcea, Romanati, Salaj, Satu-Mare, Severin, Sibiu, Somes, Tarnava-Mare, Tarnava-Mica, Tecuti, Teleorman, Timis-Torontal, Trei Scaune, Tulcea, Turda, Tutova, Vlasca.

Cluj — Agent Konsularny — Str. I. G. Duca Nr 1.
Kompetencja terytorialna: powiaty: Alba, Arad, Bihor, Brasov, Ciuc, Fagaras, Maramures, Mures, Nassud, Odorhei, Salaj, Satu-Mare, Sibiu, Tarnavs-Mare, Tarnava-Mica, Trei, Scaune, Turda i Cluj.
Zakres działania: Sprawy handlowe i propagand.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Bukareszcie.

Constanca — Konsulat Honorowy — Constanta, Bld. Ferdinand 34.
Kompetencja terytorialna: Powiaty: Constanta i Caliacra.
Zakres działania: Sprawy inform.-handl., morskie i propagandowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Bukareszcie.

Galac — Konsulat Honorowy — Galati, Pasajul Bursei 2 étage II.
Kompetencja terytorialna: Pow. Covurlui, Tecuti, Tutova, Tulcea.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Bukareszcie.

Braila — Konsulat Honorowy — Braila Strada Imperatul Traian Nr 8.
Kompetencja terytorialna: Miasto, port i powiat Braila.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Bukareszcie.

Czerniowce — Konsulat — Cernauti, strada Arhimandrit Eusebie Popovici 18/b.
Kompetencja terytorialna: Pow.: Baia, Botosani, Campulung, Cernauti, Dorohoi, Hotin, Iasi, Peatra-Neamti, Radauti, Roman, Storojinet, Suceava.

Kiszyniów — Konsulat — Chisinau, str. Viilor 77.
Kompetencja terytorialna: Powiaty: Balti, Cahul, Soroca, Orhei, Lapusna, Tighina, Cetatea-Alba, Ismail.

REPUBLICA DE EL SALVADOR

San Salvador — Poselstwo — z siedzibą w Meksyku.

San Salvador — Konsulat Honorowy — San Salvador, Rep. de El Salvador, C. A.
Kompetencja terytorialna: Republica El Salvador.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Meksyku.

REPUBLICA SAN MARINO

należy do kompetencji terytorialnej Konsulatu R. P. w Trieście.

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI PÓŁNOCNEJ

Waszyngton — Ambasada — Washington, D. C. 2640 — 16 th. Street N. W.

Chicago — Konsulat Generalny — Chicago Illinois, 1444 Lake Shore Drive.
Kompetencja terytorialna: Stany: Arizona, Arkansas, California, Colorado, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Louisiana, Minnesota, Missouri, Montana, Nebraska, New Mexico, Nevada, North Dakota, Oklahoma, Oregon, South Dakota, Texas, Utah, Washington, Wisconsin i Wyoming oraz Alaska, Wyspy Hawajskie i Wyspy Filipińskie.

Manilla — Konsulat Honorowy — Manilla.
Kompetencja terytorialna: Wyspy Filipińskie.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Chicago.

New Orleans — Konsulat Honorowy — New Orleans, Louisiana. 906 Carondelet Building.
Kompetencja terytorialna: Stan Louisiana.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Chicago.

Houston (Texas) — Konsulat Honorowy — Houston (Texas) Gulf Building.
Kompetencja terytorialna: Stan Texas.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Gen. R. P. w Chicago.

New York — Konsulat Generalny — New York N. Y. 149-151 East 67 th Street.
Kompetencja terytorialna: Stany: Alabama, Connecticut, Dalaware, Florida, Georgia, Maine, Maryland, Massachusetts, Mississipi, New Hampshire, New Jersey, New York, North Carolina, Rhode Island, South Carolina, Vermont, Virginia i okręg Columbia, Pensylwania; pow.: Berks, Bradford, Bucks, Carbon, Chester, Columbia, Delaware, Lackawanna, Lancaster, Lebanon, Lehigh, Luzerne, Monroe, Montgomery, Northampton, Philadelphia, Pike, Schuylkill, Sullivan, Susquehanna, Wayne, Wyoming.

Pitsburgh — Konsulat — Pittsburgh, Pensylvania. 249 North Craig Street.
Kompetencja terytorialna: Stany: Kentucky, Michigan, Ohio, Tennessee, West Virginia i Pennsylvania; pow.: Adams, Allegheny,

Armstrong, Beaver, Bedford, Blair, Butler, Cambria, Cameron, Centre, Clarion, Clearfield, Clinton, Crawford, Cumberland, Dauphin, Elk, Erie, Fayette, Forest, Franklin, Fulton, Greene, Huntingdon, Indiana, Jefferson, Juniata, Lawrence, Lycoming, McKean, Mercer, Mifflin, Montour, Northumberland, Perry, Potter, Snyder, Somerset, Tioga, Union, Venango, Warren, Washington, Westmoreland i New York.

SZWAJCARIA

Bern — Poselstwo — Bern, Elfenstrasse Nr 20.

Bazylea — Konsulat Honorowy — Basel, Rittergasse 12.

Kompetencja terytorialna: Kantony: Bazylea miasto, Bazylea wieś, Solura, Argau i Lucerna.

Zakres działania: Handlowy, wizowy i legalizacja, kons.-adm. i propagandowy.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Bernie.

Genewa — Konsulat Honorowy — Géneve, 14, rue de l'Hotel de Ville.

Kompetencja terytorialna: Kantony: Genewa, Vaud i Valais.

Zakres działania: Sprawy handlowe, wizowe, legalizacja oraz kons.-admin.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Bernie.

Zurich — Konsulat Honorowy — Zürich, Talacker 35.

Kompetencja terytorialna: Kantony: Appenzel, Glarus, Graubünden, Schaffhausen, St. Gallen, Thurgau, Zug, Zürich.

Zakres działania: Sprawy handlowe, wizy, propag., legalizacje i kons.-admin.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Bernie.

SZWECJA

Sztokholm — Poselstwo — Stockholm (Suède) Karlavägen 35.

Sztokholm — Konsulat Honorowy — Stockholm.

Kompetencja terytorialna: Miasto Stockholm, oraz prowincje: Gotland, Jönköping, Norrbotten, Orebro, Södermanland, Stockholm, Upsala, Värmland, Västerbotten, Västmanland.

Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Sztokholmie.

Göteborg — Konsulat Honorowy — Göteborg, O. Hamngatan 19.

Kompetencja terytorialna: Prowincje: Aelvsborg, Göteborg i Bohus, Skaraborg.

Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie, propag., i kult., wizowanie świadectw pochodzenia, świadectw weterynaryjnych i analizy towarów.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Sztokholmie.

Lulea — Wicekonsulat Honorowy — Lulea.

Kompetencja terytorialna: Prowincje Norbotten i Västerbotten.

Zakres działania: Sprawy inform., handlowe, morskie, propagandowe.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Sztokholmie.

Malmö — Konsulat Honorowy — Malmö, Tegelgardsgatan 1.

Kompetencja terytorialna: Prowincje: Blekinge, Kristianstad, Kronoberg, Malmöhus.

Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie, propag., i kult.; wizowanie paszportów obyw. szwedzkich na wjazd i przejazd przez Polskę, wizowanie świadectw pochodzenia, świadectw weterynaryjnych i analizy towarów.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Sztokholmie.

Norrköping — Konsulat Honorowy — Norrköping, Sandgatan 12.
Kompetencja terytorialna: Prowincja Ostergötland.
Zakres działania: Sprawy inform., handlowe, morskie, propagandowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Sztokholmie.

Boras — Wicekonsulat Honorowy.
Kompetencja terytorialna: m. Boras z okolicą.
Zakres działania: Sprawy inform.-handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Sztokholmie.

Gävle — Wicekonsulat Honorowy.
Kompetencja terytorialna: m. Gävle oraz prowincje Gävleborg, Jämtland, Kopparberg i Västernorrland.
Zakres działania: Sprawy inform.-handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Sztokholmie.

Halmstad — WiceKonsulat Honorowy.
Kompetencja terytorialna: miasto Halmstad i prowincja Halland.
Zakres działania: Sprawy inform.-handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Sztokholmie.

Kalmar — Wicekonsulat Honorowy.
Kompetencja terytorialna: miasto i prowincja Kalmar.
Zakres działania: Sprawy inform.-handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Sztokholmie.

TURCJA

Angora — Ambasada — Ankara (Turquie) Kavakli-dere.

Stambuł — Konsulat Generalny — Instanbul, Taksim, Ay Yildiz palais Nr. 3.
Kompetencja terytorialna: Całe terytorium Republiki Tureckiej.

URUGWAJ

Montevideo — Poselstwo — z siedzibą w Buenos Aires.

Montevideo — Konsulat Honorowy — Montevideo (Uruguay) Calle Ituzaingó, 1309.
Kompetencja terytorialna: Republika Urugwaj.
Zakres działania: Sprawy handlowe, morskie i admin.-kons.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Poselstwo R. P. w Buenos Aires.

VENEZUELA

Caracas — Poselstwo — z siedzibą w Meksyku.

WATYKAN

Stolica Apostolska — Ambasada — Roma, Piazza della Pilotta Nr 3.

WĘGRY

Budapeszt — Poselstwo — Budapest I. Országház-utca 13.

Budapeszt — Konsulat — Budapest, IV, Váci utca 34.
Kompetencja terytorialna: Węgry.

Ungvár (Użhorod) — Konsulat — Ungvár, Lwa Tolstoja 13.

WIELKA BRYTANIA

Londyn — Ambasada — London W. 1, 47 Portland Place (Grande Bretagne).

Londyn — Konsulat Generalny — London W. C. 1., 2, Thornhaugh Street, Russell Square.

Kompetencja terytorialna: Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii z Dominiami (oprócz Kanady i New Foundland), z koloniami (oprócz Indii Brytyjskich i Państw Indyjskich, wysp Cypru i Cejlonu) oraz z terenami mandatowymi (oprócz Palestyny i Iraku).

Cardiff — Konsulat Honorowy — Cardiff, S. Wales, Lion Chambers, 77, St. Mary Street.
Kompetencja terytorialna: Walia.
Zakres działania: Inform. handlowo-morski i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Generalny R. P. w Londynie.

Glasgow — Konsulat Honorowy — Glasgow, 99, Glassford Street.
Kompetencja terytorialna: Szkocja.
Zakres działania: Inform. handlowo-morski, opieka nad obywatelami, propaganda.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Generalny R. P. w Londynie.

Hull — Konsulat Honorowy — Hull, Commercial Road.
Kompetencja terytorialna: Port i miasto Hull, Eeast Riding, Lincoln.
Zakres działania: Inform. handlowo-morski, propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Generalny R. P. w Londynie.

Manchester — Konsulat Honorowy — Manchester, 1, Brazennose Street.
Kompetencja terytorialna: Hrabstwa: Northumberland, Cumberland, Durham, Westermorland, York (z wyłączeniem East Riding) Lancaster, Nottingham, Derby, Chester.
Zakres działania: Handlowo-morski, opieka nad obywatelami, propaganda.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Generalny R. P. w Londynie.

Southampton — Konsulat Honorowy — Southampton, 1, Southcliff Road.
Kompetencja terytorialna: Hrabstwa: Monmouth, Gloucester, Berks, Hants, Wilts, Somerset, Dorset, Devon, Cornwall.
Zakres działania: Inform. handlowo-morski, opieka nad obywatelami, propaganda.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Generalny R. P. w Londynie.

Dublin — Konsulat Honorowy — Dublin, Ireland, 14, St. Kevin's Park.
Kompetencja terytorialna: Irlandia.
Zakres działania: Handlowo-morski, ogólna opieka nad obywatelami polskimi, propaganda i spr. prawne.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Generalny R. P. w Londynie.

La Valette — Konsulat Honorowy — La Valette (Malta).
Kompetencja terytorialna: wyspa Malta.
Zakres działania: Handlowo-morski.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Generalny R. P. w Londynie.

Wellington — Konsulat Honorowy — Wellington.
Kompetencja terytorialna: Dominium Nowej Zelandii.
Zakres działania: Handlowo-morski.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Generalny R. P. w Londynie.

Brytyjskie posiadłości w Afryce

Capetown — Konsulat Honorowy — Capetown 108—109, Boston House, Strand Street (South Africa).

Kompetencja terytorialna: Dominium Południowej Afryki, Terytorium Mandatowe Południowo-Zachodniej Afryki, Rodezja Południowa i Rodezja Północna oraz obszar Wysokiej Komisji Poł. Afrykańskiej obejmującej 3 kraje: protektoraty Bachuanaland, Basutoland, Swaziland.

Zakres działania: Handlowo-morski, opieka nad obywatelami polskimi, propaganda, sprawy paszportowo-wizowe i czynności prawno-administr.

Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Gen. R. P. w Londynie.

Port Louis — Konsulat Honorowy — Port Louis (Mauritius) care of Messrs Rogers & Ltd Sir William Newton Str.

Kompetencja terytorialna: Wyspa Mauritius.
Zakres działania: Sprawy handlowe i morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Gen. R. P. w Londynie.

Brytyjskie posiadłości w Azji

Bombaj — Konsulat — Bombay I. Whiteaway Building Hornby Road, Fort (British India).

Kompetencja terytorialna: Indie brytyjskie, księstwa indyjskie i porty: Burma, Cejlon i Aden.

Kalkuta — Konsulat Honorowy — Calcutta, 48 Gariahat Road, Ballygunge.

Kompetencja terytorialna: Obszar Prezydentury Bengalskiej.
Zakres działania: Handlowo-morski.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Bombaju.

Kolombo — Wicekonsulat Honorowy — Colombo, Old Eastern Bank Building Chatham Street.

Kompetencja terytorialna: Wyspa Cejlon.
Zakres działania: Handlowo-morski.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Bombaju.

Singapore — Konsulat Honorowy — Singapore (Straits Settlements) Gilstead Road 6 (British Malaya).

Kompetencja terytorialna: Obszar Malajów — osiedla nad Cieśninami (Straits Settlements), obejmujące 4 osiedla: Singapore, Penang, Malacca i Lauban; Zjednoczone Stany Malajskie: Perak, Selangor, Negri Sembilan, Pahang. Niezjednoczone Stany Malajskie: Johore, Kedah, Perlis, Kelantan, Trengganu i Brunei.

Zakres działania: Sprawy handl.-morskie i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Bombaju.

Rangoon — Konsulat Honorowy — Rangoon (Burma) Imperial Bank Buildings 1 Sule Pagoda Road.

Kompetencja terytorialna: Obszar terytorium Burmy.
Zakres działania: Sprawy handlowo-morskie.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Bombaju.

Brytyjskie posiadłości w Australii

Sydney — Konsulat Honorowy — Sydney Beresford Chambers, 76-78 Pitt Street (Australia).

Kompetencja terytorialna: Australia (oprócz Stanu Victoria) i dominium Nowej Zelandii.
Zakres działania: Handlowo-morski i czynności prawno-administr.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Gen. R. P. w Londynie.

Melbourne — Konsulat Honorowy — Melbourne C. 1 Burke House, 340, Collins Street (Australia).
Kompetencja terytorialna: Stan Victoria.
Zakres działania: Handlowo-morski i czynności prawno-administr.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Gen. R. P. w Londynie.

WŁOCHY

Rzym — Ambasada przy Kwirynale — Roma (18) Via delle Botteghe Oscure 32, Palazzo Caetani.

Rzym — Konsulat Generalny — Roma, Via Gerolamo Fracastoro 2 (Italie).
Kompetencja terytorialna: Królestwo Włoch i obszar Włoskiej Afryki z wyłączeniem okręgów: Konsulatu Gen. R. P. w Mediolanie i Konsulatu R. P. w Trieście.

Neapol — Konsulat Honorowy — Napoli, Via del Museo, 90.
Kompetencja terytorialna: Prowincje: Avellino, Benevento, Napoli, Salerno.
Zakres działania: Sprawy inform.-handlowe, morskie i propagandowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Rzymie.

Addis Abeba — Wicekonsulat Honorowy.
Kompetencja terytorialna: Obszar Włoskiej Afr. Wsch.
Zakres działania: Sprawy inform.-handlowe, morskie i propagandowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Gen. R. P. w Rzymie.

Catania — Konsulat Honorowy — Catania.
Kompetencja terytorialna: Sycylia.
Zakres działania: Sprawy inform.-handlowe, morskie i propagandowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat Gen. R. P. w Rzymie.

Mediolan — Konsulat Generalny — Milano, Via San Paolo 18.
Kompetencja terytorialna: Prowincje: Alessandria, Asti, Aosta, Cuneo, Novara, Torino, Vercelli, Bergamo, Brescia, Como, Cremona, Mantova, Milano, Pavia, Sondrio, Varese, Genova, Imperia, Savona, La Spezia, Parma, Piacenza, Reggio Emilia.

Bolonia — Konsulat Honorowy — Bologna.
Kompetencja terytorialna: Prowincje: Bologna, Ferrara, Forli, Ravenna.
Zakres działania: Sprawy handlowe.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Mediolanie.

Florencja — Konsulat Honorowy — Firenze, Viale Michelangelo 11.
Kompetencja terytorialna: Prowincje: Arezzo, Firenze, Grosseto, Livorno, Lucca, Massa e Carrara, Pisa, Pistoia, Siena.
Zakres działania: Sprawy inform.-handl. i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Mediolanie.

Triest — Konsulat — Trieste, Via Luigi Cadorna 3.
Kompetencja terytorialna: Prefektury: Bolzano, Trento, Belluno, Padova, Rovigo, Treviso, Udine, Venezia, Verona, Vicenza, Fiume, Gorizia, Pola, Trieste, Zara oraz Rep. San Marino.

Wenecja — Konsulat Honorowy.
Kompetencja terytorialna: Miasto Wenecja.
Zakres działania: Sprawy inform.-handl. i propag.
Wszystkie inne sprawy załatwia: Konsulat R. P. w Trieście.

ZWIĄZEK SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RAD

Moskwa — Ambasada — Moscou, Spiridonowskaia 50 (Z.S.R.R.).

Moskwa — Wydział Konsularny — Moscou, 3-ème Miechtchanskaia 32/34.

Kompetencja terytorialna: Z.S.R.R. z wyjątkiem U.S.R.R., B.S.R.R. oraz obłasti Leningradzkiej prócz okręgu Murmańskiego.

Kijów — Konsulat Generalny — Kiev, Liebknecht 1.

Kompetencja terytorialna: m. Kijów i Ukraińska Socjalistyczna Sowiecka Republika.

Leningrad — Konsulat — Leningrad, Naberežnaja Krasnavo Flota 14.

Kompetencja terytorialna: Obłast' Leningradzka z wyłączeniem okr. Murmańskiego.

Mińsk — Konsulat Generalny — Mińsk, Sovietskaia 92.

Kompetencja terytorialna: Białoruska Socjalistyczna Republika Rad.

LIGA NARODÓW

Genewa — Delegacja — Genève 4, Rue Munier Romilly.

GDAŃSK

Gdańsk — Komisariat Generalny — Gdańsk, Neugarten 27.

Kompetencja terytorialna: Wolne miasto Gdańsk.

MANDŻURIA

Charbin — Konsulat — Harbine, Manchou-Kuo, P. O. Box 51.

Kompetencja terytorialna: Mandżuria.

AMBASADY, POSELSTWA I KONSULATY PAŃSTW OBCYCH W POLSCE

AFGANISTAN

Poselstwo — Paryż, 16-eme Art.., 57 Avenue Henri Martin. Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny Shah Wali Khan (22. 2. 1932).

ARGENTYNA

Warszawa — Poselstwo — Ul. Służewska Nr 3 m. 6.

Konsulat Generalny — Aleje Ujazdowskie 32/3.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

Gdynia — Konsulat — Ul. 3 Maja 22/24.
Kompetencje terytorialne: woj. pomorskie, poznańskie, łódzkie i śląskie.

BELGIA

Warszawa — Poselstwo — Aleje Ujazdowskie 23.

Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Kompetencja terytorialna: województwo warszawskie.

Białystok — Wicekonsulat Honorowy.
Kompetencja terytorialna: województwo białostockie.

Gdynia — Konsulat — Ul. Centralna. Firma „Ackermans van Haaren".
Kompetencja terytorialna: m. Gdynia.

Katowice — Konsulat Honorowy — Sosnowiec, ul. 3-go Maja 15.
Kompetencja terytorialna: województwo śląskie i krakowskie, pow. zawierciański, olkuski, będziński i miasto Sosnowiec woj. kieleckiego.

Lwów — Konsulat Honorowy — Ul. Nabielaka 37-a.
Kompetencja terytorialna: województwo lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie.

Łódź — Konsulat Honorowy — Ul. Wigury 30.
Kompetencja terytorialna: województwo łódzkie i kieleckie z wyjątkiem pow.: zawierciańskiego, olkuskiego, będzińskiego i m. Sosnowca.

Poznań — Konsulat Honorowy — Ul. Słowackiego 33.
Kompetencja terytorialna: wojew. poznańskie z wyłączeniem powiatu bydgoskiego.

Toruń — Wicekonsulat Honorowy.
Kompetencja terytorialna: województwo pomorskie z wyłączeniem Gdyni oraz obszar pow. bydgoskiego.

BOLIWIA

Warszawa — Konsulat Honorowy — Ul. Królewska 7/1.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

BRAZYLIA

Warszawa — Poselstwo — Ul. Wiejska Nr 16.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

BUŁGARIA

Warszawa — Poselstwo — Aleje Ujazdowskie Nr 33.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

CHINY

Warszawa — Poselstwo — Ul. Rozbrat Nr 28.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

COSTA - RICA

Warszawa — Konsulat Generalny Honorowy — Ul. Elektoralna 16/1.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

Gdynia — Wicekonsulat Honorowy — Ul. Szkolna 10.
Kompetencja terytorialna: obszar m. Gdyni.

CZECHOSŁOWACJA

Warszawa — Poselstwo — Ul. Koszykowa 18.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Kompetencja terytorialna: województwo warszawskie, kieleckie, białostockie, łódzkie, lubelskie, nowogródzkie, wołyńskie, poleskie i wileńskie.

Gdynia — Konsulat — Ul. Świętojańska 120.
Kompetencja terytorialna: województwo pomorskie i m. Gdynia.

Kraków — Konsulat — Ul. Andrzeja Potockiego Nr 8.
Kompetencja terytorialna: województwo krakowskie i śląskie.

Kwasiłów — Konsulat Honorowy.
Kompetencja terytorialna: powiat łucki województwa wołyńskiego.

Lwów — Konsulat — Ul. Kornela Ujejskiego Nr 4.
Kompetencja terytorialna: wojew. lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie i wołyńskie.

DANIA

Warszawa — Poselstwo — Ul. Królewska Nr 3.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Konsulat Honorowy — Ul. Bielańska 2.
Kompetencja terytorialna: województwo warszawskie, kieleckie, lubelskie i białostockie.

Gdynia — Wicekonsulat Honorowy — Ul. Św. Jańska.
Kompetencja terytorialna: Gdynia i powiat morski.

Katowice — Konsulat Honorowy — Katowice-Wełnowiec.
Kompetencja terytorialna: województwo krakowskie i śląskie.

Lwów — Konsulat Honorowy — Ul. 29 Listopada 96.
Kompetencja terytorialna: województwo lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie.

Łódź — Konsulat Honorowy — Ul. Piotrkowska 133.
Kompetencja terytorialna: województwo łódzkie.

Poznań — Konsulat Honorowy — Pl. Wolności 6.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie i pomorskie z wyjątkiem pow. morskiego i m. Gdyni.

REPUBLIKA DOMINIKAŃSKA

Warszawa — Konsulat Honorowy — Ul. Nowowiejska 20.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

EGIPT

Warszawa — Poselstwo — Ul. Piusa XI 1-b.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

ESTONIA

Warszawa — Poselstwo — Aleja Róż 1.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska z wyjątkiem województw, wchodzących w skład okręgów niżej podanych Konsulatów Estonii.

Gdynia — Konsulat Honorowy — Ul. Świętojańska 10.
Kompetencja terytorialna: województwo pomorskie.

Kraków — Konsulat Honorowy — Ul. Urzędnicza 30.
Kompetencja terytorialna: województwo krakowskie, śląskie i kieleckie.

Lwów — Konsulat Honorowy — Ul. Racławicka 3.
Kompetencja terytorialna: województwo lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie i wołyńskie.

Wilno — Konsulat Honorowy — Ul. Zygmuntowska 4.
Kompetencja terytorialna: województwo wileńskie, nowogródzkie i poleskie.

FINLANDIA

Warszawa — Poselstwo — Plac Napoleona 3.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.

Konsulat Honorowy — Krak. Przedmieście 42/44.
Kompetencja terytorialna: województwo warszawskie, białostockie, wileńskie, nowogródzkie, lubelskie i poleskie.

Gdynia — Konsulat Honorowy — Ul. Waszyngtona.
Kompetencja terytorialna: województwo pomorskie.

Katowice — Konsulat Honorowy — Ul. Lompy 14.
Kompetencja terytorialna: województwo krakowskie, kieleckie i śląskie.

Łódź — Konsulat Honorowy — Ul. Piotrkowska 293.
Kompetencja terytorialna: województwo łódzkie.

Poznań — Konsulat Honorowy — Ul. Marszałka Focha 18.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie.

FRANCJA

Warszawa — Ambasada — Frascati.
Konsulat — Aleja Róż 2.
Kompetencja terytorialna: województwo warszawskie, łódzkie, lubelskie, białostockie, nowogródzkie, poleskie i wileńskie.

Gdynia — Agencja Konsularna Honorowa — Ul. 10-go Lutego.
Kompetencja terytorialna: województwo pomorskie.

Katowice — Konsulat — Ul. 3 Maja 23.
Kompetencja terytorialna: województwo krakowskie, kieleckie i śląskie.

Kraków — Konsulat — Ul. Br. Pierackiego 1.
Kompetencja terytorialna: miasto Kraków.

Lwów — Konsulat — Ul. Czarnieckiego 4.
Kompetencja terytorialna: województwo lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie i wołyńskie.

Łódź — Agencja Konsularna — Aleje Kościuszki 3.
Kompetencja terytorialna: m. Łódź.

Poznań — Konsulat — Ul. Berwińskiego 1.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie.

Toruń — Agencja Konsularna Honorowa — Ul. Mostowa 36.
Kompetencja terytorialna: miasto Toruń.

GRECJA

Warszawa — Poselstwo — Ul. Matejki 3.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska z wyjątkiem okręgów Konsulatów Honorowych w Krakowie, Łodzi, Gdyni i Poznaniu.

Gdynia — Konsulat Generalny Honorowy — Mściwoja 3.
Kompetencja terytorialna: m. Gdynia.

Kraków — Konsulat Honorowy — Józefów 10.
Kompetencja terytorialna: województwo krakowskie i śląskie.

Łódź — Konsulat Honorowy — Ul. Zachodnia 41/3.
Kompetencja terytorialna: województwo łódzkie.

Poznań — Konsulat Honorowy — Ul. Rzeczypospolitej 1.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie i pomorskie.

GUATEMALA

Warszawa — Konsulat Honorowy — Gdańsk ul. Hundegasse 65.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

HAITI

Poselstwo — Berlin, Landgrafenstrasse 4.

Warszawa — Konsulat — Ul. Widok 10.
Kompetencja terytorialna: miasto stołeczne Warszawa.

HISZPANIA

Warszawa — Poselstwo — Hotel Europejski.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska z wyjątkiem województw wchodzących w skład okręgów niżej podanych Konsulatów Hiszpanii.

Gdynia — Wicekonsulat Honorowy — „Robur-Polskarob.".
Kompetencja terytorialna: województwo pomorskie.

Katowice — Wicekonsulat Honorowy — Plac Wolności 11.
Kompetencja terytorialna: województwo śląskie, kieleckie, krakowskie.

Lwów — Wicekonsulat Honorowy — Ul. Herburtów 3.
Kompetencja terytorialna: województwo lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie, wołyńskie i poleskie.

Poznań — Wicekonsulat Honorowy — ul. Jackowskiego Nr 41.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie i łódzkie.

Wilno — Wicekonsulat Honorowy — Ul. Wielka 44.
Kompetencja terytorialna: województwo wileńskie i nowogródzkie.

HOLANDIA

Warszawa — Poselstwo — Aleja Ujazdowska 23.
Konsulat — Al. Ujazdowska 23.
Kompetencja terytorialna: m. st. Warszawa.

Gdynia — Wicekonsulat Honorowy — Ul. Centralna „Ackermans van Haaren".
Kompetencja terytorialna: powiat morski województwa pomorskiego.

Kraków — Konsulat Honorowy — Al. Grottgera 12.
Kompetencja terytorialna: województwo krakowskie i śląskie.

Lwów — Konsulat Honorowy — Ul. Nabielaka 20.
Kompetencja terytorialna: województwo lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie.

Łódź — Wicekonsulat Honorowy — Ul. Kopernika 40.
Kompetencja terytorialna: województwo łódzkie.

Poznań — Konsulat Honorowy — Ul. Rzeczypospolitej 2.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie i pomorskie z wyłączeniem powiatu morskiego i miasta Gdyni.

IRAN

Warszawa — Poselstwo — Krakowskie Przedmieście 30.
Wydział Konsularny przy Poselstwie — Al. Ujazdowska 36.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

JAPONIA

Warszawa — Ambasada — Ul. Pierackiego 10.
Wydział Konsularny przy Ambasadzie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

Gdynia — Konsulat Honorowy — Ul. Waszyngtona „Gmach Żeglugi Polskiej".
Kompetencja terytorialna: miasto Gdynia.

Lwów — Konsulat — ul. Gluzińskiego 5.
Kompetencja terytorialna: województwa południowe.

JUGOSŁAWIA

Warszawa — Poselstwo — Al. Ujazdowskie 34.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska z wyjątkiem województw, wchodzących w skład okręgów niżej podanych Konsul. Honorowych Jugosławii.

Gdynia — Konsulat Honorowy — Ul. Kwiatkowskiego 21.
Kompetencja terytorialna: m. Gdynia.

Lwów — Konsulat Honorowy — Pasaż Mikolascha.
Kompetencja terytorialna: miasto Lwów.

Poznań — Konsulat Honorowy — Ul. Wjazdowa 11.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie i pomorskie.

KOLUMBIA

Poselstwo — Berlin W. 35 Admiral von Schröder Str. 10.

Warszawa — Konsulat — Ul. Skorupki 4/2.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

LIBERIA

Warszawa — Konsulat Generalny — Widok 10.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

LITWA

Warszawa — Poselstwo — Hotel Europejski.

ŁOTWA

Warszawa — Poselstwo — Ul. Szkolna 6.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska z wyjątkiem województw, wchodzących w skład okręgów niżej podanych Konsulatów Łotwy.

Gdynia — Wicekonsulat Honorowy — Nadbrzeże Duńskie „Skarbopol".
Kompetencja terytorialna: obszar m. Gdyni.

Katowice — Konsulat Honorowy — Ul. Zamkowa 14.
Kompetencja terytorialna: województwo śląskie, kieleckie i krakowskie.

Lwów — Konsulat Honorowy — Ul. Romanowicza 1.
Kompetencja terytorialna: województwo lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie, wołyńskie.

Łódź — Konsulat Honorowy — Ul. Piotrkowska 81.
Kompetencja terytorialna: województwo łódzkie.

Poznań — Konsulat Honorowy — Ul. Fr. Ratajczaka 12/8.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie i pomorskie.

Wilno — Konsulat — Ul. Sierakowskiego 4.
Kompetencja terytorialna: województwo wileńskie, nowogródzkie i poleskie.

MEKSYK

Warszawa — Poselstwo — Ul. Natolińska 6.
Konsulat Honorowy — Ul. W. Górskiego 6.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

MONACO

Warszawa — Konsulat Honorowy — Ul. Wspólna 26.
Kompetencja terytorialna: Warszawa i województwo warszawskie.
Konsulat Honorowy — Ul. Górnośląska 22.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska prócz Warszawy i wojew. warszawskiego.

NIEMCY

Warszawa — Ambasada — Ul. Piusa XI. 17.
Wydział Konsularny przy Ambasadzie.
Kompetencja terytorialna: województwo warszawskie, kieleckie (z wyjątkiem starostw częstochowskiego i będzińskiego), lubelskie, białostockie, nowogródzkie, poleskie, wołyńskie i wileńskie.

Gdynia — Konsulat — Ul. Jana z Kolna 2.
Kompetencja terytorialna: m. Gdynia, pow. morski i kartuski.

Katowice — Konsulat Generalny — Ul. Sokolska 8.
Kompetencja terytorialna: województwo śląskie oraz starostwa częstochowskie i będzińskie województwa kieleckiego.

Kraków — Konsulat — Ul. Basztowa 14.
Kompetencja terytorialna: województwo krakowskie, lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie.

Łódź — Konsulat — Ul. Piotrkowska 260.
Kompetencja terytorialna: województwo łódzkie.

Poznań — Konsulat Generalny — ul. Marsz. Piłsudskiego 34.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie.

Toruń — Konsulat Generalny — Ul. Bydgoska 34-36.
Kompetencja terytorialna: województwo pomorskie z wyjątkiem powiatów morskiego i kartuskiego.

NIKARAGUA

Warszawa — Konsulat Honorowy Generalny — Plac Napoleona 9/II.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska z wyłączeniem m. st. Warszawy.
Konsulat Honorowy — Ul. Wiejska 19 m. 4.
Kompetencja terytorialna: m. st. Warszawa.

NORWEGIA

Warszawa — Poselstwo — Ul. Pierackiego 3.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Konsulat Generalny Honorowy — Ul. Hipoteczna 1.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska, z wyjątkiem okręgu Konsulatów Norwegii w Gdyni i m. Łodzi.

Gdynia — Konsulat Honorowy — Pl. Kaszubski 1.
Kompetencja terytorialna: Gdynia i powiat morski województwa pomorskiego.

Łódź — Wicekonsulat Honorowy — Ul. Piotrkowska 151.
Kompetencja terytorialna: miasto Łódź.

PANAMA

Warszawa — Konsulat Honorowy — Ul. Złota 39.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

PARAGWAJ

Warszawa — Konsulat Honorowy — Al. Ujazdowskie 37.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

PERU

Warszawa — Konsulat Honorowy Generalny — Ul. Nowogrodzka 40 m.8.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

PORTUGALIA

Warszawa — Poselstwo — Pl. Małachowskiego 4.
Konsulat Honorowy — Ul. Pierackiego 14.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska, z wyjątkiem miast: Gdyni i Łodzi.

Gdynia — Wicekonsulat Honorowy — Ul. Kwiatkowskiego dom „Pagedu".
Kompetencja terytorialna: miasto Gdynia.

Łódź — Wicekonsulat Honorowy — Ul. Zawadzka 16.
Kompetencja terytorialna: miasto Łódź.

RUMUNIA

Warszawa — Ambasada — Al. Ujazdowska 47.
Wydział Konsularny przy Ambasadzie.
Kompetencja terytorialna: województwo warszawskie, łódzkie, kieleckie i lubelskie.

Gdynia — Konsulat Honorowy — Ul. Świętojańska 44.
Kompetencja terytorialna: województwo pomorskie.

Katowice — Konsulat Honorowy — Wielkie Hajduki, ul. Kościelna 54.
Kompetencja terytorialna: województwo śląskie i krakowskie.

Lwów — Konsulat Generalny — Plac Mariacki 8.
Kompetencja terytorialna: województwo lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie, wołyńskie, poleskie i białostockie.

Łódź — Konsulat Honorowy — Ul. Wólczańska 31/33.
Kompetencja terytorialna: m. Łódź.

Poznań — Konsulat Honorowy — Ul. Podgórna 10.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie.
Wilno — Konsulat Honorowy — Ul. św. Anny 3.
Kompetencja terytorialna: województwo wileńskie i nowogródzkie.

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI

Warszawa — Ambasada — Al. Ujazdowskie 29.
Konsulat Generalny — ul. Jasna 11.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

STOLICA APOSTOLSKA

Warszawa — Nuncjatura Apostolska — Al. Szucha 12.

SALWADOR

Warszawa — Konsulat Honorowy — Ul. W. Górskiego 6.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

SZWAJCARIA

Warszawa — Poselstwo — Ul. Smolna 25.
Wydział Konsularny przy Poselstwie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.
Łódź — Konsulat Honorowy — Ul. Kościuszki 8.
Kompetencja terytorialna: województwo łódzkie.

SZWECJA

Warszawa — Poselstwo — Aleja Szucha 8.
Konsulat Generalny Honorowy — Ul. Królewska 3.
Kompetencja terytorialna: województwo warszawskie, łódzkie, lubelskie, kieleckie, białostockie i poleskie.
Gdynia — Konsulat Generalny Honorowy. — Ul. Korzeniowskiego 8/10.
Kompetencja terytorialna: Gdynie i woj. pomorskie.
Katowice — Konsulat Honorowy — Ul. Rymera 3, Gierszowice.
Kompetencja terytorialna: województwo krakowskie i śląskie.
Łódź — Wicekonsulat Honorowy. — Ul. Śródmiejska 13.
Kompetencja terytorialna: miasto Łódź.
Poznań — Konsulat Honorowy. — Ul. Matejki 59.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie.

TURCJA

Warszawa — Ambasada — Ul. Szopena 2-a.
Wydział Konsularny przy Ambasadzie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

URUGWAJ

Poselstwo — Praha III. Pod Bruskou 147/3.
Warszawa — Konsulat — Ul. Wiejska 16.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

WENEZUELA

Poselstwo — Berlin, In den Zelten 18.
Warszawa — Konsulat — Ul. Mazowiecka 11.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska.

WĘGRY

Warszawa — Poselstwo — Ul. Koszykowa 10.
Wydział Konsularny przy Poselstwie — Ul. Mokotowska 33.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska z wyjątkiem okręgów niżej wymienionych Konsulatów Honorowych Węgier.

Gdynia — Konsulat Honorowy — Nadbrzeże Francuskie Warta.
Kompetencja terytorialna: Gdynia i wojew. pomorskie.

Kraków — Konsulat Honorowy — Ul. Sereno Fenna 1.
Kompetencja terytorialna: województwo krakowskie, kieleckie i śląskie.

Lwów — Konsulat Honorowy — Pl. Mariacki 8.
Kompetencja terytorialna: województwo lwowskie, tarnopolskie, stanisławowskie i wołyńskie.

Poznań — Konsulat Honorowy — Grochowe Łąki 4.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie.

WIELKA BRYTANIA

Warszawa — Ambasada — Ul. Nowy Świat 18.
Konsulat — Aleja Róż 10/2.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska z wyjątkiem okręgów wymienionych niżej Konsulatów Wielkiej Brytanii.

Gdynia — Wicekonsulat Honorowy — Ul. Waszyngtona, Gmach „Żeglugi Polskiej".
Kompetencja terytorialna: Gdynia i powiat morski województwa pomorskiego.

Katowice — Wicekonsulat — Ul. 3 Maja 33.
Kompetencja terytorialna: woj. śląskie; starostwa: będzińskie, częstochowskie, olkuskie, miechowskie, włoszczowskie wojew. kieleckiego, oraz starostwa: bielskie, chrzanowskie, Kraków miasto i okręg, makowskie, nowotarskie, oświęcimskie, wadowickie, wielickie, żywieckie województwa krakowskiego.

Lwów — Wicekonsulat Honorowy — Ul. Koralnicka 8.
Kompetencja terytorialna: województwo lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie i krakowskie, oprócz wszystkich starostw należących do okręgów Wicekonsulatu w Katowicach.

Łódź — Wicekonsulat Honorowy — Ul. Piotrkowska 271.
Kompetencja terytorialna: województwo łódzkie oprócz starostwa kaliskiego, kolskiego, konińskiego, słupeckiego i tureckiego.

Poznań — Wicekonsulat Honorowy — Uniwersytet.
Kompetencja terytorialna: województwo poznańskie i pomorskie z wyłączeniem powiatu morskiego i miasta Gdyni.

WŁOCHY

Warszawa — Ambasada — Plac Dąbrowskiego 6.
Wydział Konsularny przy Ambasadzie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska z wyjątkiem województw: krakowskiego, kieleckiego, śląskiego, łódzkiego, poznańskiego, pomorskiego, lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego.

Gdynia — Agencja Konsularna — Ul. Świętojańska 1.
Kompetencja terytorialna: miasto Gdynia.

Katowice — Konsulat — Ul. 3 Maja 23.
Kompetencja terytorialna: województwo kieleckie, krakowskie, śląskie, tarnopolskie, lwowskie i stanisławowskie.

Łódź — Konsulat Honorowy — Ul. Kilińskiego 222.
Kompetencja terytorialna: województwo łódzkie, poznańskie i pomorskie.

ZWIĄZEK SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RAD

Warszawa — Ambasada — Ul. Poznańska 15.
Wydział Konsularny przy Ambasadzie.
Kompetencja terytorialna: Rzeczpospolita Polska z wyjątkiem okręgu Konsulatu Z.S.R.R. we Lwowie.

Lwów — Konsulat — Ul. Nabielaka 27.
Kompetencja terytorialna: wojew. lwowskie, wołyńskie, tarnopolskie, stanisławowskie, krakowskie i lubelskie.

KONSULATY PAŃSTW OBCYCH W W. M. GDAŃSKU.

ARGENTYNA — **Konsulat Generalny** — Gralathstrasse 3.
BELGIA — **Konsulat** — Holzmarkt 15.
BOLIWIA — **Konsulat Honorowy** — Horst Hoffmannwall.
BRAZYLIA — **Konsulat** — Karenwall 5
BUŁGARIA — **Konsulat Generalny Honorowy** — Jäschkentalerweg 7/8.
DANIA — **Konsulat Honorowy** — Elisabethwall 7.
REPUBLIKA DOMINIKAŃSKA — **Konsulat Generalny Honorowy** — Langfuhr, Am Johannisberg 16/17.
ESTONIA — **Konsulat Honorowy** — Joppengasse 66.
FINLANDIA — **Konsulat Generalny Honorowy** — Werftgasse 4.
FRANCJA — **Konsulat** — Langer Markt 17.
GWATEMALA — **Konsulat Honorowy** — Hundegasse 65.
HAITI — **Konsulat Honorowy** — Langfuhr, Jäschkentalerweg 14/15.
HISZPANIA — **Konsulat Honorowy** — Hundegasse 89.
HOLANDIA — **Konsulat Generalny Honorowy** — Langer Markt 9/11.
HONDURAS — **Konsulat Honorowy** — Hundegasse 65
KOLUMBIA — **Konsulat Honorowy** — Langfuhr Kastanienweg 9/10.
KUBA — **Agencja Konsularna** — Stadtgraben 14.
ŁOTWA — **Konsulat Generalny** — Langfuhr, Jäschkentalerweg 3/1.
MEKSYK — **Konsulat Honorowy** — Hundegasse 30/57.
NIEMCY — **Konsulat Generalny** — Dominikswall 3.
NIKARAGUA — **Konsulat Honorowy** — Hundegasse 65.
NORWEGIA — **Konsulat Honorowy** — Langer Markt 3.
PANAMA — **Konsulat Honorowy** — Grosse Allee 27.
PORTUGALIA — **Konsulat Honorowy** — Poggenpfuhl 57.
RUMUNIA — **Konsulat Honorowy** — Hundegasse 85.
STANY ZJEDN. AMERYKI — **Konsulat** — Elisabethwall 9.
SZWAJCARIA — **Konsulat** — Elisabethwall 9 II.
SZWECJA — **Konsulat** — Hansaplatz 2.
VENEZUELA — **Konsulat** — Stadtgraben 6/7.
WĘGRY — **Konsulat Honorowy** — vacat.
WIELKA BRYTANIA — **Konsulat Generalny** — Elisabethwall 9.
WŁOCHY — **Konsulat Generalny** — Karrenwall 1/11.
ZWIĄZEK SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RAD — **Konsulat Generalny** — Langgarten 74.

SKOROWIDZ.

(Liczby oznaczają stronice, małe cyferki u góry oznaczają uwagi umieszczone na danej stronicy).

A.

Adnotacje w rejestrach stanu cywilnego 276
Adopcja zob. przysposobienie
Adwokat 213 [382]
Ajent celny 213 [383]
— ubezpieczeniowy 213 [384]
Akt notarialny 314 [643], 317
— znania 280 [566]
Alimenty 91 [141], 106 [162a]
Alkohol zob. Monopole
— przemytnictwo 176
Alkoholizm 173 [288]
Amunicja 217
Aptekarz 213 [385]
Arbitraż 130
Areszt ekstradycyjny 150
— osobisty 21, 38
Artyści 225 [439]
Autentyczność dokumentu 32, 47
Autobusy 118 [183]
Autor zob. prawo autorskie
Azyl 201 [347]

B.

Badanie świadków przez konsula 12, 42, 161
Bandera 123 [194]
Bezpaństwowcy 20, 197, 261 [527a]
Bezpieczeństwo Państwa 31, 143 [242]
— statków morskich 124 [194]
— życia na morzu 124 [194]
Bezrobocie 234
Bezwyznaniowość 81 [116]
Biegły sądowy 213 [386]
Biura wywiadowcze 211 [375], 223
Biuro Nansenowskie 202 [348]
— pisania podań 217
Bramy wlotowe 295
Broń 217, 297
Budowlane roboty 217

C.

Cautio judicatum solvi 15, 36, 48 [61]
Centrala Służby Śledczej 172 [284]
Certificat de coutume 298
Chałupnictwo 213 [381]
Choroby zawodowe 235 [474]
Cło zob. prawo celne
Cudzoziemcy 195 [330], 207, 290
Czek zob. prawo czekowe
Czerwony Krzyż 108 [164]

D.

Darowizna 314 [643]
Dary 297
Dentysta 213 [387]
Deportacja 248 [503]
Depozyty 319 [658]
Dewizowe przepisy zob. obrót pieniężny
Dobra przyrody 5
Dokument publiczny 299
Doręczanie pism administracyjnych 268
— pism sądowych 24, 42
Dowody osobiste 289 [588]
Dożywocie 314 [643]
Droga dyplomatyczna 40 [45]
Drogi 116 [181]
— celne w stosunkach z Niemcami 117 [181]
— wodne 224 [436]
Duszpasterz 214 [388]
Dzieci nieślubne 94
— nieznanych rodziców 197 [336]

E.

Egzekucja administracyjna 184 [310]
— sądowa 18 [12]
Eksterytorialność 31, 207
Ekstradycja 147

Emigracja 217, 227
— sezonowa 232
— wstrzymanie 227 [443]
— zamorska 229 [454]
Epidemie 5
Epizootie 182 [305]
Ewidencja i kontrola ludności 208 [361]
Exequatur zob. wykonywanie wyroków

F.

Fałszowanie pieniędzy 170
Fałszywe zeznanie 45
Felczer 214 [389]
Film 111, 182 [305]
Fiskus 31, 32 [33], 71 [103]
Forum fakturowe 138 [220]
Fundusz drogowy 116 [181]
Funkcjonariusz państwowy 214 [390]

G.

Giełda 215 [394]
Gołębie pocztowe 217 [411]
Górnictwo 217
Gramofon 111
Granica morska 125 [197]
Granice Państwa 220 [423], 290 [592]

H.

Handel żywym towarem 172
Hipoteki morskie 127
Holowanie statków 124 [194]

I.

Immunitety statków państwowych 124 [194]
Instytut Rolnictwa 182 [305]
Intercyza 92, 93 [143], 318 [654]
Inwalidzi zob. zaopatrzenie

J.

Język urzędowy 320 [659]
— w obrocie administracyjnym 166, 267
— w obrocie sądowym 29, 40, 44
Jus avocandi 261
— protectionis 261

K.

Kable podmorskie 123 [194]
Kapitulacja 11
Karaimi 214 [388]
Karta tranzytowa 229 [454]
Kasy Oszczędności 257 [520]
Kaucja kasacyjna 17 [10]
Klauzula największego uprzywilejowania 188, 324 [672]
— narodowa 188
— polityczna 134
— prasowa 135
Klauzule arbitrażowe 134, 140
— wzajemności zob. wzajemność
Kobieta (prawa) 92
— rozwiedziona (nazwisko) 279 [565]
Kodeks handlowy 135 [221], 222 [429]
— karny 143 [242]
— postępowania cywilnego 16 [8]
— postępowania karnego 143 [242]
Kolejarze 177, 216 [402]
Koleje 117
— austriackie 238 [523]
Kolektorzy 219 [410]
Komisja Dewizowa zob. obrót pieniężny
Komisje dyscyplinarne 162 [272]
— sanitarno-obyczajowe 173 [288]
Komisjoner 39 [43], 45
Komiwojażer 212 [378]
Komornik 214 [391]
Kompromis 135
Komunikacja 116
Koncyliacja 130
Konkordat 214 [388]
Konkurencja nieuczciwa 109 [165]
Konosamenty 126
Konstytucja 181 [304]
Kontrola ubezpieczeń 223 [431]
Konwencja barcelońska 119 [189], 287 [579]
— berneńska 110 [167]
— genewska (górnośląska) 192 [326]
— haska o:
małżeństwie 75 [110]
obywatelstwie 192 [325]
opiece 98 [150]
procedurze cywilnej 147
rozwodzie 75 [110]
stosunkach osobistych małżonków 75 [110]
ubezwłasnowolnieniu 98 [150]
— paryska 107 [163]
— wiedeńska 193 [326]
Konwencje czekowe 112
— ekstradycyjne 148 [254]
— emigracyjne 230
— komunikacyjne 116
— koncyliacyjno-arbitrażowe 130
— konsularne 32 [69], 283
— lotnicze 293 [601]
— o małym ruchu granicznym 292 [596]

Konwencje
— o opiece społecznej 242 [487]
— o pomocy prawnej 33
— o ubezpieczeniu społecznym 234, 236 [475]
— o upadłości 137 [225]
— o wykonalności wyroków 137 [225]
— opiekuńcze 98
— podatkowe 230 [506]
— pracy 228
— spadkowe 31
— turystyczne 292 [597]
— wekslowe 112
zob. też pod układy, umowy i traktaty
Korespondencja zagraniczna władz administracyjnych 264 [531]
Koszty leczenia 242, 281
Koszty pomocy administracyjnej 267
— — sądowej 31, 47, 167
Kościół Ewangelicki 214 [388]
— Prawosławny zob. Uzupełnienia do uwagi 388
Księgi ludności 208 [361]
— metrykalne zob. metryki
Kuratela 97

L.

Laissez-passer 299
Legalizacja 299
Lekarz 214 [392]
Leki silnie działające 176 [299]
Lex patriae (sanguinis) 50
Likwidacja mienia opuszczonego 37 [78], 221 [423]
— mienia b. ros. osób prawnych 258 [526]
Linie ładunkowe 123 [194]
List żelazny 164 [275]
Listy gończe 150 [255a]
Loteria zob. Monopole
Lotnictwo 121, 218, 293

Ł.

Ławnik 215 [393]
Łowiectwo 218

M.

Makler 215 [394]
Mały ruch graniczny 291
Małżeństwo zob. prawo małżeńskie oraz Konwencje haskie
— per procura 84 [127]
Marynarze, najem 231 [458]
— repatriacja 247 [501]
— służba 247 [502]
— ubezpieczenie 235 [472]
Metryki niesporządzone, zniszczone 280 [506]
— wydobywanie 269
— wymiana 274, 308 [634]
Miejsce odosobnienia 201 [346]
Mienie opuszczone zob. likwidacja
— przesiedleniowe 296
Mierniczy 215 [395]
Międzynarodowa Organizacja Pracy 228, 233
— wymiana metryk zob. metryki
Monopole Państwowe 218
Morskie sprawy zob. prawo morskie
Muzułmani 214 [388]

N.

Najwyższy Trybunał Administracyjny 183 [308]
Narkomania 175 [298]
Narkotyki 174
Nauczyciel 215 [397]
Nazwisko dziecka nieślubnego 95 [148]
— kobiety rozwiedzionej 279 [565]
Nazwy regionalne 109 [165]
Negotiorum gestio 69 [100]
Nieruchomości, nabywanie przez cudzoziemców 219, 306 [632], 314 [643]
Nierząd 173 [288]
Nieuczciwa konkurencja 109 [165]
Niewolnicy 174
Notariusz 215 [398]
— konsul jako n. 310

O.

Obóz koncentracyjny zob. miejsce odosobnienia
Obrót pieniężny 288 [582], 297
Obywatelstwo 192
— wpływ na ekstradycję 152
Ochrona drobnych dzierżawców 219 [421]
— lokatorów 204 [351]
— rynku pracy 225
— własności przemysłowej 107
Odmowa pomocy administracyjnej 267
— pomocy sądowej 31, 47
Odpis wierzytelny 274 [553]
Odpowiedzialność urzędników 71 [103]
Odstępowanie zwierząt pociągowych i samochodów 186 [314]
Odszkodowanie za nieszczęśliwe wypadki i choroby zawodowe 234
Odurzające przetwory 175

Odwet 187
— wobec obywateli Z. S. R. R. 57 [78], 211 [374], 259 [520], 306 [632]
Oficer 216 [399]
Ograniczenie dewizowe zob. obrót pieniężny
Opieka 97
— nad dzieckiem 244 [495]
— społeczna 239
— sprawowanie przez konsula 103
Opium 174
Opłaty konsularne 313 [642]
— legalizacyjne 304 [629a]
— stemplowe 116 [180], 313 [642]
— wekslowe i czekowe 115 [178]
Opodatkowanie zob. podatek
Ordynacja podatkowa 249 [504]
— wyborcza 184 [311]

P.

Państwa zaborcze 32
Państwo jako fiscus zob. fiscus
— jako piastun władzy suwerennej 31, 139 [230]
— jako spadkobierca 55
Pas graniczny zob. granica
Paszporty 285
— gdańskie 288 [584]
Patent 109
— emigracyjny austr. 198 [338]
— żeglarski 224 [437]
Patentowy rzecznik 216 [404]
Pełnoletność 101 [157]
Pielęgniarz 216 [400]
Pisma rekwizycyjne, forma i treść 40 [44], 267
Pobyt cudzoziemców 207
Pochodzenie ślubne 94
Poczta 118, 300 [618]
Pocztowi pracownicy 216 [403]
Podatek dochodowy 249 [504]
— spadkowy 251 [510]
Podwójne opodatkowanie 250
Polska Poczta, Telegraf i Telefon 216 [405]
Polskie Koleje Państwowe 216 [402]
Położna 216 [401]
Pomoc prawna podatkowa 252
Pornografia 173
Postępowanie administracyjne 184 [310]
— karno-administracyjne 143 [242]
— spadkowe 61 [84]
— układowe 142 [240]
Poszukiwanie osób na terenie Z. S. R. R. 281 [567]
Pościg 168
Pośrednictwo ubezpieczeniowe 213 [385]
Powszechny obowiązek wojskowy 186 [314]
Pozbawianie obywatelstwa 199
Pożyczki 240 [482]
Praca chałupnicza 213 [381]
Prawa autorskie 110
— w stosunkach z U. S. A. 112 [169]
— zwierzchnicze 31, 283 [571]
Prawo bankowe 211 [375], 217 [407]
— budowlane 217 [409a]
— celne 213 [383], 296 [605]
— czekowe 112
— emigracyjne 227 [445]
— familijne 96
— górnicze 215 [395]
— handlowe 135 [221], 222 [429]
— karne 143
— lotnicze 293 [600]
— łowieckie 218 [413]
— małżeńskie 74
— morskie 123
— narodów 5
— notarialne 215 [398], 311
— przemysłowe 211 [375]
— spadkowe 51
— ubogich 19, 57, 204 [351]
— wekslowe 112, 313 [645]
Profesor uniwersytetu 215 [397]
Prokuratoria Generalna 19 [13]
Protokół Jaworzyński 215 [392]
Prusy Wschodnie zob. tranzyt uprzywilejowany
Przedsiębiorstwa o większym rozmiarze 135 [221]
— wodne 221
— wymagające szczególnego zaufania 221 [425]
— zagraniczne 212 [380]
Przedsięwzięcia rozrywkowe 225 [439]
Przekłady zob. tłumaczenia
Przemysł 212
— domowy i ludowy 213 [381]
— okrężny 221
Przemytnictwo alkoholu 176
Przepisy wyjątkowe 181 [304]
Przerachowanie zobowiązań 254 [515]
Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu Państwa 143 [242]
Przeszkody małżeńskie 78 [115]
Przewóz osób i towarów 119 [190]
Przylot statków powietrznych 293
Przymus osobisty zob. areszt osobisty
Przysięga manifestacyjna 21 [18]
Przysposobienie 96

Przywóz broni 297
— kotów i psów 299 [616]
— zwłok 297
Ptaki 182 [305]
Punkty graniczne dla ekstradycji 139 [269]
— dla przelotu statków powietrznych 295 [603]

R.

Radio 111, 222
Radiostacje doświadczalne 119 [185], 222 [427]
Reforma rolna 219 [420]
Regulamin wewnętrzny dla sądów 22
Rejestr handlowy 135 [221], 212 [380]
— skazanych 167 [277]
— statków morskich 124 [194]
Rekwizycje administracyjne 263
— sądowe 27
Renty 236, 314 [643]
Repatriacja 245
— marynarzy 247 [501]
Represalia 191
Retorsja zob. odwet
Rowery 117 [181]
Rozwód 85
Równouprawnienie 33, 54, 181
Różnica religii 81
Ruch drogowy zob. drogi
— kolejowy zob. koleje
Rybołówstwo 222
Rzecznik patentowy 216

S.

Samochody 118 [183], 233 [513], 234 [514], 298
Sądownictwo niesporne 32, 60 [83], 128
— polubowne 130
Sądy duchowne 22 [19]
— powszechne, ustrój 22, 216 [405]
— pracy 22 [19], 215 [393]
— wojskowe, ustrój 162 [272]
Separacja 85
Sędzia 216 [405]
Skarb Państwa 19, 139
Służba wojskowa zob. powszechny obowiązek wojskowy
— pomocnicza 186 [314]
Sól zob. Monopole
Spadki zob. prawo spadkowe
— amerykańskie 70 [102]
— zwolnienie od cła 296
Spirytus zob. Monopole
Sprostowanie metryki 276, 278 [564]
— imienia żydowskiego 278 [564]
Sprzeciw 24 [23], 83 [121]
Stały Trybunał Sprawiedliwości i Stały Trybunał Rozjemczy 131 [219]
Statki morskie 124, 224 [435]
— powietrzne zob. lotnictwo
Statut personalny 30, 211 [377]
Stosunki literackie, naukowe i szkolne 182 [305]
Stowarzyszenia 223
Sygnalizacja morska 124 [194]
— drogowa 116 [181]
Szkoły akademickie 215 [397]
Szybownictwo 218 [414]

Ś.

Ślubność pochodzenia 277 [560]
Śluby konsularne 84, 323
Środki odurzające 175 [298]
Świadczenia wojenne 186 [314]
Świadectwo pochodzenia towarów 308
— rejestracyjne (dla statków) 124 [194]
— ubóstwa 19, 37
— zdolności do zawarcia małżeństwa 82, 289 [587], 296
— zdrowotności 124 [194]

T.

Telefon i Telegraf 118
Territoire flottant 125 [195]
Terytorium Państwa Polskiego 143 [247]
Testament 33, 318 [654]
Titanic Convention 124 [194]
Tłumacz przysięgły 216 [406], 320
Tłumaczenia 29 [30]
Towarzystwa ubezpieczeniowe 223
Traktat Ryski 37
— St. Germain 193 [326]
— Wersalski 192 [326]
Tranzyt zob. Konwencja Barcelońska
— ekstradycyjny 133
— emigracyjny 229 [454]
— uprzywilejowany 117 [182], 291
Tryptyk 116 [181]
Tytoń zob. Monopole
Tytuł prawny 3
Tytuły na okaziciela 239 [526]

U.

Ubezpieczenia społeczne 223, 235 [474]
— pracowników umysłowych 238 [476]
Ubezwłasnowolnienie 99
Uchodźcy niemieccy i rosyjscy 202 [348]

Udzielanie akt sądowych 46
— dokumentów administracyjnych 269
Ugody 132
Układowe postępowanie 142 [240]
Układy arbitrażowe 274 [549]
Umowy międzynarodowe, rodzaje 13 [4]
— handlowe 47, 183 [312]
— kolejowe 117 [182]
— likwidacyjne 236
— osiedleńcze 47
— pocztowe 118 [184]
— przewozowe 119 [190]
— telegraficzne 118 [185]
— waloryzacyjne 257
zob. też pod Konwencje i Traktaty
Unieważnienie małżeństwa 87 [132], 278 [502]
Upadłość 21, 141
Uprawnienia dziecka nieślubnego 95
Urząd Chemii 182 [305]
— Emigracyjny 227 [445]
— Patentowy 109 [166]
— publiczny 200 [342]
Urzędnicy dyplomatyczni 286 [578], 296
Urzędy pośrednictwa pracy 251 [458]
— rozjemcze 22 [19]
— stanu cywilnego 271 [545], 305 [630]
Ustawa wojskowa zob. powszechny obowiązek wojskowy
Utrata obywatelstwa 197
Uwierzytelnianie podpisów 300 [620], 314
zob. też legalizacja
— odpisów 316
Uznanie ojcostwa 96 [149]
Uznawanie orzeczeń 38 [82], 89
— za zaginionego lub zmarłego 73

W.

Waloryzacja zob. przerachowanie
Weksel zob. prawo wekslowe
Wezwanie do pracy i do rodziny 309
Wieloryby 182 [305]
Wileński Bank Ziemski 239 [526]
Wizowanie świadectw 308
Wizy 207, 290
Własność przemysłowa 107
— przywrócenie 109 [166]
Wodne przedsiębiorstwa 221
Współpraca intelektualna 182 [305]
Wydobywanie dokumentów 269
— — z Z. S. R. R. 273 [548]
Wyjaśnienia prawne 46, 168, 298 [615]
Wykonywanie orzeczeń o kosztach 17, 37
— wyroków 49 [67], 38 [82], 90, 134
Wymiana aktów stanu cywilnego 274
— wydawnictw 3, 182 [305]
Wynalazki 107 [163], 216 [404]
Wyprawy ślubne 296
Wywiadowcze biura 211 [375], 223
Wzajemność 54 [73], 187
Wzory 107 [163], 216 [404]

Z.

Zajęcie statku powietrznego 122 [193]
Zakłady lecznicze 213 [392], 241 [485]
— ubezpieczeniowe 257
— wychowawczo poprawcze 101 [158]
Zamieszkanie 36 [39]
Zaopatrzenie inwalidów 241 [485]
Zapomogi 240 [482]
Zapowiedzi 84
Zaświadczenia celne 296
— dewizowe 297
— samochodowe 298
Zgromadzenia 224
Zmiana nazwiska 278 [563]
Znaki ręczne 315 [645]
— towarowe 107 [163], 216 [404]
Zniszczone księgi metrykalne zob. metryki

Ż.

Żegluga morska 224
— powietrzna 293 [601]
— śródlądowa 119 [188], 224
Żydowskie gminy wyznaniowe 214 [398].

UZUPEŁNIENIA.

(z uwzględnieniem umów, ustaw i rozporządzeń ogłoszonych w Dzienniku Ustaw R. P. do dnia 31. 12. 1938 r.).

Do uwagi 8 na str. 16.

Dekret PR z 21. 11. 38 o usprawnieniu postępowania sądowego (DU nr 89 poz. 609), spr.: obw. PR z 3. 12. 38 (DU nr 96 poz. 649).

Do uwagi 165 na str. 109.

Rozp. RM z 18. 10. 38 o zakazie używania francuskiej nazwy regionalnej „Roquefort" dla serów (DU nr 83 poz. 562).

Do uwagi 181 na str. 116.

Rozp. MSW z 27. 9. 38 o podatku drogowym (DU nr 76 poz. 530).

Rozp. MK i MSk z 27. 9. 38 o zmianie rozp. MK i MSk z 12. 5. 33 w spr. wykonania ustawy o Państw. Funduszu Drogowym (DU nr 81 poz. 553).

Do uwagi 190 na str. 119.

Rozp. MK z 24. 9. 38 w sprawie zmiany „Regulaminu przewozu osób, bagażu i przesyłek ekspresowych na kolejach żelaznych" oraz „Regul. przewozu przesyłek towarowych na kolejach żelaznych" (DU nr 73 poz. 520 i 521).

Ośw. rząd. z 29. 9. 38 w sprawie nowego tekstu załącznika I do Konw. międzyn. o przewozie towarów kolejami żelaznymi, podpisany w Rzymie dnia 23 listopada 1933 r. (DU nr 73 poz. 527).

Obw. MSZ z 25. 11. 38 o sprostowaniu błędów w tekście Konwencji międzynarodowych o przewozie towarów kolejami żelaznymi (K. M. T.) oraz o przewozie osób i bagażu kolejami żelaznymi (K. M. O.), podpisanych w Rzymie dnia 23 listopada 1933 r. (DU nr 100 poz. 669).

Do uwagi 194 na str. 124.

Rozp. MPH z 7. 10. 38 o wzorach dokumentów bezpieczeństwa dla morskich statków handlowych (DU nr 82 poz. 538).

Konwencja o ujednostajnieniu niektórych przepisów dotyczących zderzeń, podpisana w Brukseli dnia 23 września 1910 r. (DU nr 101 z 1938 poz. 670).

Konwencja o ujednostajnieniu niektórych przepisów dotyczących niesienia pomocy i ratownictwa morskiego, podpisana w Brukseli dnia 23 września 1910 r. (DU nr 101 z 1938 poz. 672).

Do uwagi 242 na str. 143.

Dekret PR z 18. 11. 38 o zaniechaniu postępowania karnego w sprawach o niektóre przestępstwa (DU nr 88 poz. 598).

Dekr. PR z 21. 11. 38 o usprawnieniu postępowania sądowego (DU nr 89 poz. 609).

Dekr. PR z 22. 11. 38 o ochronie niektórych interesów Państwa (DU nr 91 poz. 623).

Do uwagi 314 na str. 186.

Obw. MSWojsk. z 6. 7. 38 w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozp. PR z 8. 11. 27 o obowiązku odstępowania zwierząt pociągowych, wozów, pojazdów mechanicznych i rowerów dla celów obrony Państwa (DU nr 66 poz. 496).

Rozp. RM z 3. 9. 38 o określeniu terminu wejścia w życie przepisów art. 36 rozp. PR z 24. 10. 34 o rzeczowych świadczeniach wojennych (DU nr 69 poz. 502).

Rozp. MWROP z 18. 8. 38 w sprawie określenia szkół, których uczniowie i słuchacze są uprawnieni do ubiegania się o odroczenie zasadniczej służby wojsk. (DU nr 69 poz. 504).

Do uwagi 328 na str. 194.

Dekr. PR z 19. 10. 38 o rozciągnięciu mocy obowiązującej ustawy z dnia 20 stycznia 1920 r. o obywatelstwie Państwa Polskiego na odzyskane ziemie Śląska Cieszyńskiego oraz o zmianie niektórych jej przepisów (DU nr 81 poz. 548).

Do uwagi 346 na str. 201.

Rozp. MSpr z 1. 8. 38 o utworzeniu zakładu dla niepoprawnych przestępców w Leśnej Podlaskiej (DU nr 66 poz. 492).

Do uwagi 375 na str. 211.

Ust. z 8. 8. 38 o zmianie rozp. PR o prawie przemysłowym (DU nr 60 poz. 463).

Rozp. MPH z 15. 9. 38 w sprawie prowadzenia przemysłu gospodniego (DU nr 80 poz. 540).

Rozp. MPH z 20. 10. 38 wskazujące osoby prawne zobowiązane do przedstawiania danych określonych w art. 7 ust. 3 oraz władze powołane do żądania danych określonych w art. 44 prawa przemysłowego (DU nr 84 poz. 569).

Do uwagi 382 na str. 213.

Rozp. MSpr z 4. 6. 38 o zamknięciu list adwokatów i list aplikantów adwokackich (DU nr 40 poz. 334).

Do uwagi 383 na str. 213.

Rozp. MSk z 21. 11. 38 o zmianie przepisów wykonawczych do prawa celnego (DU nr 93 poz. 641).

Do uwagi 388 na str. 214.

Dekr. PR z 18. 11. 38 o stosunku Państwa Polskiego do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (DU nr 88 poz. 597).

Rozp. RM z 10. 12. 38 o uznaniu Statutu Wewnętrznego Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (DU nr 103 poz. 679).

Do uwagi 395 na str. 215.

Dekr. PR z 22. 11. 38 o zmianie prawa górniczego (DU nr 91 poz. 627).

Do uwagi 399 na str. 216.

Dekr. PR z 23. 11. 38 o warunkach mianowania oficerów w stopniach honorowych (DU nr 93 poz. 635).

Do uwagi 415 na str. 218.

Rozp. MRRR z 30. 11. 38 o ochronie niektórych zwierząt łownych (DU nr 97 poz. 653).

Do uwagi 423 na str. 220.

Rozp. MSW z 30. 7. 38 w sprawie kontroli ruchu osobowego przez granice Państwa (DU nr 65 poz. 489).

Rozp. MSW z 22. 9. 38 w sprawie zmiany rozp. MSW z 10. 6. 38 o pasie granicznym (DU nr 71 poz. 516).

Do uwagi 425 na str. 221.

Rozp. MSW z 30. 7. 38 w sprawie wykonania ust. z 18. 2. 38 o przedsiębiorstwach wymagających szczególnego zaufania (DU nr 57 poz. 450).

Do uwagi 468 na str. 234.

Rozp. MOS z 4. 10. 38 o czasowym zmniejszeniu liczby dni pracy, uważanych za tydzień podlegania obowiązkowi zabezpieczenia na wypadek bezrobocia w odnie-

sieniu do niektórych kategorii robotników sezonowych (DU nr 79 poz. 539).

Do uwagi 474 na str. 235.

Dekr. PR z 6. 11. 38 o tymczasowym uregulowaniu ubezpieczeń społecznych na odzyskanych ziemiach Śląska Cieszyńskiego (DU nr 85 poz. 572).

Do uwagi 475 na str. 237.

Rozp. MOS z 18. 10. 38 w sprawie zmiany i uzupełnienia umowy pomiędzy Rzecząpospolitą Polską a Rzeszą Niemiecką o ubezpieczeniu społecznym, podpisanej wraz z protokółem końcowym w Berlinie dnia 11 czerwca 1931 r. (DU nr 85 poz. 574).

Do uwagi 515 na str. 254.

Dekr. PR z 11. 10. 38 o przerachowaniu zobowiązań opiewających na walutę czeskosłowacką (DU nr 79 poz. 535).

Do uwagi 517 na str. 256.

Ośw. rząd. z 5. 10. 38 o wypowiedzeniu części III umowy pomiędzy Rzecząpospolitą Polską a Republiką Czeskosłowacką w sprawach prawnych i finansowych, podpisanej w Warszawie dnia 23 kwietnia 1925 r. (DU nr 85 poz. 579).

Do uwagi 582 na str. 288.

Dekr. PR z 3. 10. 38 o zmianie dekr. PR z 26. 4. 36 w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznymi i krajowymi środkami płatniczymi (DU nr 76 poz. 528).

Rozp. MSk z 4. 10. 38 w sprawie wprowadzenia zakazu przywozu pieniędzy w walucie czeskosłowackiej (DU nr 76 poz. 531).

Dekr. PR z 6. 11. 38 o zmianie dekr. PR w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznymi i krajowymi środkami płatniczymi (DU nr 85 poz. 571).

Rozp. MSk z 7. 11. 38 w sprawie ogłoszenia i zaofiarowania do skupu mienia posiadanego za granicą oraz należności od zagranicy (DU nr 86 poz. 583).

Obwieszczenie MSk z 7. 11. 38 w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu dekr. PR z 26. 4. 36 w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznymi i krajowymi środkami płatniczymi (DU nr 86 poz. 584).

Do uwagi 583 na str. 288.

Rozp. MSW z 6. 10. 38 w sprawie przeprowadzenia zagranicą jednorazowej kontroli paszportów zagranicznych polskich (DU nr 80 poz. 543).

Do uwagi 613 na str. 298.

Ust. z 28. 4. 38 o rejestrowych prawach rzeczowych na pojazdach mechanicznych (DU nr 36 poz. 302), spr.: obw. PR z 6. 11. 38 (DU nr 87 poz. 595), rozp. MK z 9. 9. 38 o rejestrze praw rzeczowych na pojazdach mechanicznych (DU nr 87 poz. 586) oraz rozp. MK z 3. 11. 38 o opłatach w postępowaniu (DU nr 87 poz. 587).

Art. 10 Konwencji międzynarodowej, dotyczącej procedury cywilnej, podpisanej w Hadze dnia 17 lipca 1905 r. (str. 370) powinien brzmieć:

„W braku porozumienia odmiennego pismo rekwizycyjne powinno być sporządzone bądź w języku władzy wezwanej, bądź w języku, na który zgodziły się oba państwa zainteresowane, albo należy do tego pisma dołączyć przekład na jeden z tych języków, uwierzytelniony przez *agenta* dyplomatycznego lub konsularnego *państwa wzywającego albo przez* tłumacza *przysięgłego* państwa wezwanego".

Słowa podane *kursywą* zostały opuszczone w oficjalnym przekładzie tekstu francuskiego, ogłoszonym w Dzienniku Ustaw R. P. nr 126 z 1926 r. poz. 735.

BIBLIOTEKA NAUKOWA
WAP
318581
12.